

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetio Dimotias Istorikis V

Restrictions apply.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

Eye I

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΤΗΣ

ΓΙΑΣΝΑΪΑΣ ΠΟΛΙΑΝΑΣ

ΜΑΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΒΛΑΣΙΟΥ Γ. ΣΚΟΡΔΕΛΗ

Βιβλ. εισαγωγής
ἀριθ. 3672

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ

1910

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psihiako Apothetirio Dimosias Istorikis V
Restrictions apply.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Τὸ ζήτημα τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς εἶναι τόσον ἀρχαῖον, ὅσον ἡ ἀνθρωπότης αὐτή. Ἡ διὰ μακροτάτων αἰῶνων βαθμιαία πρόοδος τῆς ἀνατροφῆς περιώρισε τὰ κτηνώδη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἔνστικτα καὶ προήγαγε τὴν λογικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς φύσιν.

Ὁ ταπεινὸς τῆς ἀνατροφῆς σκοπὸς ἦτο νὰ καταστήσῃ τὸν ἔτι ἀνήλικον παῖδα ἱκανὸν νὰ κατανικήσῃ πάντα τὰ κωλύματα καὶ νὰ ζήσῃ· ὁ δὲ ἕψηλός, ὁ ἄξιος τοῦ λογικοῦ ὄντος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του, νὰ γίνῃ τέλειος, *ὥσπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι.*

Τὸ ζήτημα τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς ἀπησχόλησε τοὺς ἀρχηγούς πατριῶν καὶ φυλῶν, τοὺς ἰδρυτὰς πόλεων καὶ μοναρχιῶν, τοὺς νομοθέτας καὶ τοὺς σοφοὺς πάντων τῶν αἰῶνων, καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἶναι πάντοτε, ὡς λέγομεν, ἐπὶ τοῦ τάπητος.

Δηλοὶ ἄρα γε τοῦτο ὅτι αἱ ἐργασίαι ὄλαι ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα παρεδόθη μέχρι τῆς παρούσης γενεᾶς ἄλυτον;—Ὁχι! παντάπασι. Τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὡς ὅλα τὰ μεγάλα κοινωνικὰ ζητήματα λύονται πάντοτε, καὶ πάντοτε παρουσιάζουσι νέον τινὰ κόμβον, οὗ ἡ λύσις προάγει ἐπὶ μᾶλλον τὴν πρόοδον. Εἶναι ὡς π.χ. τὸ ζήτημα τῆς συγκοινωνίας, τῶν μέσων τῆς κινήσεως. Σταθμοὶ διάφοροι, καὶ πάντοτε πέραν ἐκάστου σταθμοῦ νέα πρόοδος, τελειότης τις. Οὕτω πεζοπορία, ἄμαξα, ἱππασία, ἄμαξα ταχυδρομική, σιδηρόδρομος μὲ ταχύτητα 20 χιλιομέτρων, 30, 50, 70 καὶ τίς οἶδεν ἀκόμη; ἀερόστατον καὶ κατὰ θάλασσαν νῆξις, μονόξυλον, λέμβος, ἱστιοφόρον, ἀτμόπλοιον.

Ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἀνατροφή δὲν ἔπαυσεν οὐδὲ στιγμὴν ἐνεργουμένη. Ἦθελε παύση, ἂν ἔπαυον αἱ μητέρες τίκτουσαι τέκνα. Τὰ μοναχικὰ τάγματα εἶναι ὁ μόνος ἐχθρὸς τῆς παιδαγωγίας· καὶ ὁμως ὁ καθολικὸς κληρὸς ἀξιοὶ εἰς αὐτὸν ν' ἀνατίθεται ἡ τῶν νέων παιδεύσις καὶ ἀγωγή!

Ἐνηργεῖτο λοιπὸν πάντοτε καὶ ἐνεργεῖται πανταχοῦ παιδαγωγία βέλτιον ἢ χεῖρον.

Καὶ τίνες εἶναι οἱ παιδαγωγοῦντες;

Τοῦτο ἔξαρχαταὶ ἐκ τῆς μορφῆς, ἣν αἱ ἀνθρώπινα κοινωνία ἔχουσιν. Ἐν τῇ ἀγρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καταστάσει, ἐν ἣ ἕκαστος ζῆ δι' ἑαυτὸν καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄλλου, ἡ ἀγωγή διεξάγεται ὑπὸ μόνων τῶν γονέων αὐταίρως, καὶ δι' αὐτῆς ἐπιδιώκεται ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς ταπεινὸς σκοπὸς τῆς

ἀγωγῆς, ὁ τῆς αὐτοσυντηρησίας. Ἐν ταῖς κανονικαῖς κοινωνίαις τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει· ἡ ἀνατροφή, δηλαδὴ ἡ προπαρασκευὴ τῆς νέας γενεᾶς, πρέπει νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ ὄρους κοινούς. Οἱ δὲ ὄροι οὗτοι ἐξαρτῶνται πάλιν ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ συνδέσμου, ἐκ τῶν τάσεων τῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία, τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν πολιτῶν, δικαιοῦται ν' ἀπαιτῇ ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐγγυήσεις τινὰς διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐτυχίαν τῶν τέκνων τῶν νῦν πολιτῶν, ὡς ἐννοοῦσιν αὐτὴν τώρα οὗτοι. Ὅταν οἱ παῖδες αὐξηθῶσι, καὶ δρῶσιν αὐτοὶ ὡς πολῖται, τότε εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μεταβάλλωσι τοὺς ὄρους, νὰ τροποποιήσωσι τὴν ἀγωγὴν διὰ τὴν ἐπερχομένην γενεάν.

Αἱ τροποποιήσεις αὗται συμβαίνουν, εἶναι πραγματικά, ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἡ ἀληθέστερον ἐξηγοῦσα τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα τοῦ βίου ἔθνους τινὸς εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ αὐτοῦ ἱστορία. Ἐὰν αἱ τροποποιήσεις εἶναι καλαί, ἐπέρχεται βελτίωσις κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, πρόοδος, ἰσχύς. Ἐὰν εἶναι κακαί, ἐπέρχεται χειροτέρευσις, παρακμὴ, κατὰπτωσις.

Ἡ ἀγωγή εἶναι ἡ πηγὴ, ἡ κυρία πηγὴ, ἐξ ἧς ἀναβλύζει πρόοδος, βελτίωσις, ἰσχύς, εὐδαιμονία, ἢ τὰ ἐναντία τούτοις. Αἱ ἐξωτερικαὶ αἰτίαι εἶναι πάντοτε αἰτίαι ἐξωτερικαί· δὲν δύνανται ν' ἀλλοιώσωσι τὴν οὐσίαν, ἥτις μορφοῦται διὰ τῆς ἀγωγῆς. Τί σημαίνει ὅτι κατασυνετριβὴ ἡ Γερμανία ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος; Μετὰ ἡμῶν αἰῶνος ἡ Γερμανία ἀνέκυψε ἰσχυροτάτη. Τί ὠφέλησαν τὸν ἑλληνισμόν αἱ μοναδικαὶ νίκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου; Ὁ Ἑλληνισμὸς κατέρρεεν. Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς ὄρους τῆς ἀγωγῆς, ἐννοοῦμεν ὅτι θὰ ἦτο ἱστορικὸς σολοικισμὸς, ἂν ἀπέβαινον ἄλλως τὰ πρᾶγματα.

Κατ' οὐσίαν ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀγωγή καὶ ἄλλο ἡ ἐκμάθησις γραμμάτων. Τί κοινὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ ἀναγνώσεως, ἀριθμητικῆς, γεωγραφίας, χημείας, καὶ πεποιθήσεων, χαρακτῆρος, ἀρετῆς; Ἐν Σπάρτῃ οἱ παῖδες γράμματα σχεδὸν δὲν ἐμάθον. Ἐν Ἀθήναις δὲ ἀπελεύθεροι ἐδίδασκον γράμματα τοὺς παῖδας, οἵτινες ἀνδρούμενοι ἐγίνοντο Θεμιστοκλεῖς, Σοφοκλεῖς, Θρασύβουλοι.

Ἄλλὰ προσοχὴ! μὴ ἀποπλανώμεθα ὑπὸ τοῦ παρελθόντος. Ἐν τι ἀρχαίῳ, ἔστω τὸ κάλλιστον, λαμβανόμενον μεμονωμένον, μὴ ὑπαρχόντων τῶν συναδέλφων του, μεθ' ὧν τοῦτο συνέζη καὶ ἠδουκίμει, δύναται οὐ μόνον ἄχρηστον νὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ ὀλεθριώτατον νὰ καταστῇ ὑπὸ συνθήκας βίου καὶ κοινωνίας ὅπως διαφόρους.

Τίνες αἱ νῦν συνθῆκαι;

Πάντες οἱ πολῖται, — καὶ οἱ πολῖται τώρα ἀριθμοῦνται εἰς πολλὰ ἢ ὀλίγα ἑκατομμύρια, — εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου, καὶ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετέχουσι τῶν κοινῶν. Πρέπει λοιπὸν πάντες νὰ παρασκευασθῶσι τοῦλάχιστον στοιχειωδῶς, ὥστε ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν νὰ προῶγῃ τὸ κοινὸν καλόν. Πᾶσαι ὁμῶς αἱ οἰκογένειαι οὔτε ἱκαναὶ εἶναι οὔτε τὸν καιρὸν ἔχουσι νὰ παιδαγωγήσωσι τὰ τέκνα των, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον αὐτῶν τούτων καὶ τῆς πολιτείας. Ἡ κοινὴ λοιπὸν παιδαγωγῆσις ἀνετέθη εἰς τὰ σχολεῖα· ἡ

δὲ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἐγένετο ὑποχρεωτική, ὡς ὑποχρεωτική εἰς πάντας εἶναι ἢ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ἢ δὲ πολιτεία, δηλ. τὸ ἔθνος αὐτό, κανονίζει τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν κυρίως δι' *ἐκπαιδευτικῶν* νομοθετημάτων. Οὕτω τὸ σχολεῖον ἐγένετο τὸ *κοινὸν παιδαγωγεῖον*, χωρὶς διὰ τοῦτου ν' ἀναιρῆται ἢ αὐτοβουλία τῆς οἰκογενείας πρὸς μερικωτέρους σκοποὺς.

Καὶ πάντα μὲν τὰ σχολεῖα μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ πανεπιστημίου εἶναι παιδαγωγεῖα· κυρίως ὁμοῦς τοιαῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα δημοτικά ἢ λαϊκὰ σχολεῖα, ὧν κύριος καὶ μόνος σκοπὸς εἶναι ὄχι νὰ μορφώσωσι γεωργούς, τεχνίτας, ἐργάτας, βιομηχάνους, καλλιτέχνας, — ταῦτα ἀφήνονται εἰς τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τὰ *εἰδικὰ* σχολεῖα, — ἀλλ' ἀνθρώπους μὲν γενικῶς, πολίτας δὲ μερικώτερον, δηλ. τὰ μὲν ἑλληνικά "Ἑλλήνας πολίτας, τὰ δὲ γαλλικὰ Γάλλους κλπ. Ἡ δ' ἐν αὐτοῖς διδασκαλία μαθημάτων δὲν εἶναι *σκοπὸς* ἀλλὰ *μέσον* πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἄνω ῥηθέντος σκοποῦ.

Τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ὁ μέγας σκόπελος, εἰς ὃν τὰ πλεῖστα σχολεῖα προσαράξαντα ἐνανάγησαν καὶ ναυαγοῦσιν ἐπὶ μεγίστη ἔθνηξή ζημίᾳ· διότι λησμονηθέντος τοῦ κυρίου σκοποῦ, οὗ ἄλλως ἢ ἐπιδιώξεις εἶναι τόσῳ δυσχερεστέρα, ὅσῳ καὶ ἱερωτέρα, μετεβλήθησαν τὰ σχολεῖα εἰς ἀπλὰ διδακτήρια. Καὶ κατήντησε νὰ χειροκροτῶμεν μαθητὰς ἀναγινώσκοντας, ἀριθμοῦντας, διηγούμενους ἱστορίδια καὶ ὀνομάζοντας πόλεις καὶ ὄρη καὶ ποταμούς, καὶ οὐδ' ἐνθυμούμεθα ὅτι *μηδὲν* πάντα ταῦτα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκπληροῦνται ὁ μόνος, ὁ κύριος σκοπός, ἢ διάπλασις καὶ διαμόρφωσις τοῦ ἤθους τῶν παιδῶν ἐκείνη, ἣν ἡ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου φύσις καὶ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ἀπαιτεῖ. Ἡ ὑπολαμβάνομεν ὅτι παιδαγωγίαι καὶ ἠθικότης εἶναι νὰ κἀθῆνται οἱ παῖδες ἀκίνητοι καὶ βωβοὶ ὥρας ὀλοκλήρους ἐνώπιον τῶν διδασκάλων ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν (τῶν πρωτοσχόλων), οἱ δὲ παραβαίνοντες τὴν ὑψηλὴν ταύτην παιδαγωγίαν πρέπει νὰ ῥαπίζωνται, νὰ ῥαβδίζωνται, νὰ γονατίζωνται, νὰ στηλιτεύωνται, νὰ ἐβάλλωνται τῆς παραδόσεως!

Καὶ ἐν ἄλλοις μὲν πεδίοις τοῦ ἐπιστητοῦ ἢ ἐπιστήμη ἐν τῇ ἀναγεννηθείσῃ ἡμῶν πατρίδι ὑπῆρξεν ἄγονος, ἢ μᾶλλον δὲν ὑπῆρξεν ἐπιστήμη — διότι ἐπιστήμη δὲν εἶναι τὸ μανθάνειν καὶ γινώσκειν τὰ μεμαθημένα, ἀλλὰ τὸ μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφοσίωσεως ἀναζητεῖν τὴν ἀλήθειαν — ἰδίᾳ ὁμοῦς ἐν τῇ παιδαγωγικῇ οὐδεμία σπουδαία μελέτη, οὐδεμία ἔρευνα καὶ πραγματεία. Ἐχόντες τὴν *περὶ παιδῶν ἀγωγῆς* συγγραφήν τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὴν *πολιτείαν* καὶ τοὺς *νόμους* τοῦ Πλάτωνος περιοριζόμεθα νὰ *παραδίδωμεν* αὐτὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις μὲ *τεχνολογίαν* καὶ μὲ *σύνταξιν* καὶ μὲ *ἐξήγησιν*. Οἱ παῖδες ὁμοῦς δὲν διδάσκονται παιδαγωγικὴν, ἀλλὰ παιδαγωγοῦνται· τὸ δὲ παιδαγωγεῖσθαι δὲν εἶναι ἐξήγησις καὶ τεχνολογία καὶ σύνταξις καὶ τεθρεία τις λέξεων, ἀλλ' ὅλως ἄλλοιόν τι, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἔργον πρακτικόν.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἑκατονταετηρίδι ἐγένετο καὶ γίνεται πυρετώδης ἐργασία ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ζητήματος τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς καὶ διδασκα-

λίαις ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Δανίας, Ἑλβετίας, Σουηδίας.

Ἐκατοντάδες δὲ Ἑλλήνων λογίων μετέβαινον εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειότεραν ἐπιστημονικὴν παρασκευὴν τῶν. Ἀλλὰ νομίζει τις ὅτι μὲ ἰσπανικὸν κηρὸν ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμούς των, μὲ μόλυβδον ἔβυσαν τὰ ὄτα, ὥστε οὐδὲν εἶδον, οὐδὲν ἤκουσαν περὶ τῆς παιδαγωγικῆς κινήσεως, περὶ τῶν μεγάλων φιλοσόφων παιδαγωγῶν, — καὶ τοιοῦτοι εἶναι καὶ ἱατροὶ καὶ ποιηταὶ καὶ νομομαθεῖς καὶ φιλόσοφοι καὶ ἰδίως παιδαγωγικοί, — καὶ ἐπομένως οὐδὲν ἀνεκοίνωσαν εἰς τὴν δύστηνον πατρίδα, πλήρεις σοφίας ἐπαυελθόντες εἰς αὐτήν, περὶ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ τῶν σχολείων, περὶ διδακτικῶν μεθόδων, περὶ ἀγωγῆς πρὸς μόρφωσιν ἔθνικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν ἑλληνοπαίδων, οἵτινες ἐδολοφονοῦντο διὰ τῆς λεγομένης ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, καὶ ἀποκτηνοῦνται ἔτι διὰ τῆς τεχνολογίας, διὰ τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ἐξηγήσεων, διὰ τῶν «πάρετε ἀπ' ἐδῶ ὡς ἐκεῖ» καὶ διὰ τῶν ἀποστηθίσεων.

Ἡ Ἑλλάς ἡ νέα, ἀφοῦ δὲν ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ γεννήσῃ ἄνδρας τῆς πρώτης κατηγορίας τοῦ Ἡσιόδου, δὲν ἠτύχησε νὰ ἔχῃ οὐδὲ ἐκ τῶν τῆς δευτέρας, καὶ οὕτως ἐγίναμεν ὅλοι κατ' ἀνάγκην τῆς τρίτης κατηγορίας, ἀχρήσιοι.

Μέμφονται τώρα καὶ ὑβρίζουσι καὶ καταρῶνται τοὺς καθηγητὰς τῶν γυμνασίων καὶ τοὺς ἑλληνοδιδασκάλους. Ἄλλ' ἄρα γε εἶναι τόσον μοχθηροὶ οὗτοι, ὥστε, ἐν ᾧ ἐδιδάχθησαν σὺν τῇ ἄλλῃ σοφίᾳ ἐν τῷ ἔθνικῷ πανεπιστημίῳ μεθόδους διδασκαλίας ἐκάστου μαθηματος ἐν τῷ *πρακτικῷ φροντιστηρίῳ* αὐτοῦ (ποῦν' το !) καὶ μεθόδους ἀγωγῆς καὶ τρόπον διοικήσεως σχολείου, αὐτοὶ ἐκ κακίας οὐδὲν τούτων θέλουσι νὰ ἐφαρμόζωσι ; Τοῦναντίον, βλέπομεν ὅτι εἶναι προθυμότατοι νὰ διδάσκωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας τῆς α'. τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου πᾶν νεώτερον δίδαγμα. καταδικάζουσι τοὺς *γονεῖς* καὶ θέλουσι *γονέας*, καταποντίζουσι τὴν λέμβον καὶ σφύζουσι τὸν λέμβον, ὑστερισμοὺς πάσχουσιν, ἂν ἀκούσωσι *παρέλειπα* καὶ ἴδωσι *Λάριссαν* κλπ.

Λοιπὸν ὅ τι ἐδιδάχθησαν, τοῦτο προθύμως διδάσκουσιν, ἂν δὲν διδάσκουσι μεθοδικῶς, λογικῶς, παιδαγωγικῶς, ἂν ἡ διδασκαλία των εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ διδασκαλία *παιδαγωγοῦσα*, βεβαίως δὲν πταίουσιν αὐτοί, οἵτινες καὶ τοῦ Δαρβίνου ἀκόμη τὴν θεωρίαν ἀκούσαντες δὲν ὤκνησαν νὰ μεταδώσωσιν, ἀφοῦ διὰ τῆς διδασκαλίας των εἶχονεν ἤδη γίνῃ πύθηκοι . . .

Μήπως θὰ παιῶσιν αὐριον οἱ δημοδιδασκαλοὶ, ἂν δὲν ἠξυερούσιν ἀπὸ τοῦ ν' ἀρχίσουν καὶ ποῦ νὰ τελειώσουν, τί νὰ διδάξουν καὶ πῶς νὰ τὸ διδάξουν, καὶ πῶς νὰ παιδαγωγήσουν διδάσκοντες, ἀφοῦ ἐν τοῖς λεγομένοις διδασκαλείοις εἰς μὲν φέρει τὸν τίτλον τοῦ παιδαγωγικοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ γελῶσιν ἢ μορφάζουσι καὶ τὰς λέξεις μόνον *παιδαγωγίαν* καὶ *μέθοδον* ἀκούοντες, ὁ δὲ μοναδικὸς παιδαγωγὸς ἀεροβατῶν πολλάκις ἐν θεωρίαις ὑψηλαῖς οὔτε καιρὸν ἔχει οὔτε καταδέχεται νὰ κατέλθῃ ἐκ τῶν αἰθερίων θεωριῶν εἰς τὴν εὐτελεῆ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ;

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκίνησις ἡμῶν ἢ τὸν σιδηροῦν ἦλον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἔχουσα εἶναι τὸ κάκιστον σημεῖον τῆς ἡμετέρας στασιμότητος. Οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, οὔτινες ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ καθηγεμόνες τῆς πνευματικῆς κινήσεως, ὡς εἶναι δίκαιον καὶ συμβαίνει πανταχοῦ, οὔτοι πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων εἶναι βωβοί. Δείξαντες τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῆς σοφίας των, ὅτε ἐπρόκειτο, δηλ. ὅτε ἐζήτουν νὰ διορισθῶσιν, ἔθρασαν κατόπιν τὴν γραφίδα. Πάντα τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα, τὰ ὅποια εὐρίσκει τις εἰς πᾶν εὐρωπαϊκὸν περιοδικὸν ἀναπτυσσόμενα κατὰ διαφόρους βαθμοὺς διὰ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἀσόφους, παρ' ἡμῖν εἶναι πράγματα ἀνύπαρκτα.

Τοιαύτη ἀκίνησις, νοηρότης, οὔτε ἄλλην ἐπιστήμην δύναται βεβαίως ν' ἀναπτύξῃ, οὔτε τὴν παιδαγωγικὴν, εἰς οὐδένα δὲ δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

Τὸ ἐν μεταφράσει νῦν παραδιδόμενον εἰς τὸ κοινὸν σύγγραμμα τοῦ πασιγνώστου Ῥώσου ποιητοῦ, φιλοσόφου, παιδαγωγικοῦ Λέοντος Νικολάιεβιτς Τολστόη κόμητος παρέχει εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἰδέαν τινά, ὅποια πνευματικὴ κίνησις, ὅποια συζήτησις γίνεται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσίᾳ περὶ τοῦ σπουδαιωτάτου ζητήματος τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς καὶ τῶν λαϊκῶν σχολείων. Αἱ γνώμαί του δὲν εἶναι πᾶσαι ὀρθαί· ἀλλὰ προτιμᾷ τις δέκα πλάνας μεταξύ μιᾶς ὀρθῆς ἰδέας ἐν ἐνθουσιῶδει ἀναζητήσει τῆς ἀληθείας ἢ οὐδὲν λάθος, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἀλήθειαν, οὐδὲ ἴχνος τι πνευματικῆς ζωῆς. Ὁλη τοῦ Πλάτωνος ἢ περὶ ἰδεῶν θεωρία ἠλέγχθη ἐσφαλμένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους· ἀλλ' ὁ Πλάτων δὲν ἔπαυσε διὰ τοῦτο νὰ εἶναι μέγιστος φιλόσοφος καὶ εὐεργέτης σεβαστὸς τῇ ἀνθρωπότητι.

Ἐπ' ἄλλου δεξιωτέρου ἐμοῦ ἢ μετάφρασις γινομένη θ' ἀπέδιδε πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον τὸ πολῦτιμον σύγγραμμα τοῦ Τολστόη· ἀλλ' «ἂν μὴ παρῆ κρέας, ταρίχῳ στερκτέον».

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο θέλει δώσῃ — εἴμεθα βέβαιοι — εἰς τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἐνδιαφερομένους περὶ τοῦ σπουδαιωτάτου ζητήματος τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας πλείστας ἀφορμὰς εἰς σκέψεις καὶ μελέτας σοβαράς, ἐξ ὧν ἐλπίζομεν ὅτι πάντοτε καλὸν τι δύναται νὰ προέλθῃ.

ΒΛΑΣΙΟΣ Γ. ΣΚΟΡΛΕΑΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

«Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ τῆς ἀγωγῆς, ἣτις εἶναι ἔργον καθαρὸν τῆς οἰκογενείας. — Ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει μήτε νὰ τιμωρῇ μήτε ν' ἀμείβῃ· διότι οὐδὲν ἔχει πρὸς τοῦτο δικαίωμα. — Ὅτι ἡ ἀρίστη παιδονομία καὶ διοίκησις του συνίσταται εἰς τὸ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς παῖδας ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ μανθάνειν καὶ συμβιβάζεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἀρέσκει εἰς αὐτούς».

Τοιαῦται εἶναι αἱ θεωρίαι, τὰς ὁποίας ἤδη κατὰ τὸ 1862 ὁ κόμης Λέων Τολστόη ἐπρέσβευε—καὶ ἐφήρμοζεν— ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ. Διηύθυνε τότε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Τούλης καὶ ἐντὸς τοῦ κτήματός του, ἐν Γιασνάια Πολιάνα, πρότυπον σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φοίτησις ἦτο ἐλευθέρα καὶ δωρεάν, τεσσαράκοντα δὲ παῖδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων προσήρχοντο νὰ διδαχθῶσι διὰ τοῦ λόγου του καὶ νὰ μορφωθῶσι διὰ τῆς ἀγαθότητός του. Τὸ ὑπὸ τῶν κ. κ. Tseytline καὶ Jaubert μεταφρασθὲν βιβλίον εἶναι σύνοψις τριῶν μελετῶν, ἀφιερωμένων εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τῶν μαθητῶν του. Φαντίζομαι ὅτι θὰ προξενήσῃ μέγαν κρότον ἐν Γαλλίᾳ, διότι ἐν Ῥωσίᾳ εἶναι δημοτικόν.

Εἶμαι ἐκ τῶν φιλοσόφων τῶν φρονούντων ὅτι ὅλον τὸ κοινωνικὸν ζήτημα ἀνάγεται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς. Ἡδύνατό τις εὐκόλως νὰ προΐδῃ καὶ νὰ προείπῃ τὴν τύχην γενεᾶς τινος ἐκ τῶν παιδαγωγικῶν δεδομένων τῆς ἐκπαιδύσεως,

ἣν ἔχει λάβη. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκολουθεῖν τὰ συνήθη καὶ τετριμμένα, τὸ ὁποῖον καλύει παρ' ἡμῶν πᾶσαν φυσικὴν ἀνάπτυξιν προοδευτικὴν, πνέει ἐκ τῆς Σορβόνης, ἐκ τοῦ ἀλόγου κλασσικοῦ λατινισμοῦ καὶ ἐξ ὄλων τῶν πανεπιστημιακῶν ἐκείνων θεσμῶν, τῶν κληροδοτηθέντων εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ μεσαιῶνος, τοὺς ὁποίους ὁ νέος βίος καταρρίπτει. Τὸ νέον δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου, καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Ἀβαιλάρδος (1) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ πρῦτανος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γαλλίας, ἡμεῖς θ' ἀποτελῶμεν τὴν οὐρὰν τῶν λαῶν εἰς πᾶσαν σταδιοδρομίαν πρωτοβουλίας καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων. Ἡ Γαλλία ἔχει διὰ τὸν διπλοῦν τοῦτον μοναχὸν Ἀβαιλάρδον τὴν καρτερικὴν καὶ ἄγονον τρυφερότητα τῆς Ἐλοΐζης ἐν τῷ Παρακλήτῳ (2).

Τίς θὰ τομήσῃ ν' ἀνατρέψῃ ἄρδην τὸ ἡμέτερον σύστημα τῆς ἐθνικῆς παιδαγωγίας, ὅπερ μόνον ἱερεῖς, στρατιώτας, δικηγόρους καὶ φωτογράφους παράγει; Πιστεύομεν πάντοτε ὅτι ἴδιον παράδοσέως τινος εἶναι τὸ νὰ εἶναι αὕτη σεβαστή. Ἡ ἰδιότης αὕτη συνάπτεται μετὰ τούτου τοῦ οὐσιαστικοῦ ὡς ὁ σίδηρος μετὰ τοῦ μαγνήτου, καὶ ὅμως ἀνακαινίζουσι τὴν Σορβόνην! Διὰ τί ὄχι τὸ Montfaucon, ἀφοῦ δὲν πρέπει τίποτε ν' ἀπολέσωμεν; Ἀλλοίμονον! τὸ παράδειγμα τῆς ἐλευθέρως ἐρεῦνης καὶ τῆς προόδου μᾶς ἔρχεται εἰσέτι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνῶ ἡμεῖς ποιοῦμεν βῆμα σημειωτὸν εἰς τὸν σκοῦφον τοῦ διπλοῦ μοναχοῦ, Ῥῶσος εὐγενῆς χειραφετεῖ τοὺς μουζίκους καὶ ἀπαλλάττει αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Κικέρωνα, τοὺς κικερωνοφόρους, τοὺς κικερωνοκεράτους, τοὺς κικερωνοφάγους καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν κληρονομικὴν *πεξουρίαν* τῶν κωλυτῶν τοῦ ζῆν, τοῦ βλέπειν, τοῦ εἰδέναι καὶ τοῦ εὐτυχεῖν. Καὶ οἱ πτωχοὶ Σλαῦοι ἐλευθεροῦνται ὑπὸ τοῦ κόμητος Τολστήη.

Εὐτυχεῖς μικροὶ μουζικοὶ, εἷς γενναῖος ἀνὴρ εὐγενῆς ἦλθε καὶ λέγει πρὸς αὐτούς: «Τί κάμνεις τοὺς βραχιόνιάς σου καὶ τὰ σκέλη

(1) Μοναχὸς φιλόσοφος καὶ θεολόγος, ὀνομαστὸς διὰ τὴν πολυμάθειάν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μετὰ τῆς ὥραιας Ἐλοΐζης ἐρωτάς του, ὧν ἕνεκα καὶ εὐνούχισαν αὐτόν. Ἐξῆ 1079—1142.

(2) Μοναστήριον, ἐν ᾧ ἡ Ἐλοΐζα ἔγινεν ἡγουμένησσα.

σου ; Πρὸς ποῖον ἀντικείμενον διευθύνεις τοὺς ὀφθαλμούς σου ; Πρὸς τίνας ἀντιλήψεις μεταχειρίζεσαι τὴν ἐξεγερθεῖσαν νοημοσύνην σου ; Περὶ τίνος γελᾷς, σὺ ὅστις γελᾷς μὲ τὴν καρδίαν σου ; Τί ἀγαπᾷς, σὺ ὅστις ἀγαπᾷς τόσον καλῶς ; ». Οἱ μικροὶ μουζικικοὶ ἔδειξαν εἰς αὐτὸν στενὰ θρανία τοποθετημένα κατὰ σειρὰν ἔμπροσθεν μαύρων ἀναλογίων ἐν δωματίῳ ἀθλῖῳ, γυμνῷ, ἄνευ ἀέρος, ἄνευ φωτός, καὶ εἰς τὴν ἄκραν ὅν τι ἀνιαρόν, ἀπειλητικόν, φέρον ὀμματουᾶλια, κραδαῖνον μᾶστιγα, τὸ ὁποῖον ἔγραφεν ἐπὶ τινος ἀβακίου ἀλφάβητα νεκρῶν γλωσσῶν ! Τότε ὁ γενναῖος ἀνὴρ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξοχὴν πρὸς περίπατον, καί, ἐνῶ ἐβάδιζον, ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν φύσιν.

Ἐπειτα ὠδηγήσας αὐτοὺς εἰς τὸν πύργον τοῦ ἤνοιξεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην αἴθουσαν, ἐν ἣ ὑπῆρχον πολλὰ ἀξιοθέατα πράγματα, περιέργα, πρακτικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐργαλεῖα οἰκεία τοῦ πολιτισμοῦ. « Ἴδου τὸ σχολεῖον, τοῖς εἶπε, τὸ ἀληθινὸν σχολεῖον. Διδάσκετε ἀλλήλους κατὰ τὰς ἰδιοφυΐας καὶ τὰς κλίσεις σας, διότι ὁ παῖς εἶναι ὁ κάλλιστος διδάσκαλος τοῦ παιδός. Ἀφήνω ἀνοικτὴν τὴν θύραν δι' ἐκείνους, οἵτινες ὑπέκοντες εἰς τοὺς μυστηριώδεις νόμους τῆς ἀυξήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως, θὰ δοκιμάσωσι τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ θέσωσιν εἰς λειτουργίαν τὰ ὄργανα αὐτῶν καὶ ν' ἀναρριχηθῶσιν εἰς τὰ δένδρα, διὰ νὰ ἴδωσι μήπως ἔρχεται ὁ τρομερὸς Κικέρων μὲ τοὺς ἐρεβίνθους του ! . . . » (1). Καὶ οὕτως ἰδρῦθη τὸ πρότυπον σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, τοῦ ὁποῖου διδάσκαλος καὶ ὑπογραμμὸς εὐλογημένος ὑπῆρξεν ὁ μέγας οὗτος κύριος, μέγας συγγραφεὺς καὶ μέγας ἀνὴρ.

* *
*

Πρέπει ν' ἀναγνώσῃ τις, — καὶ θ' ἀναγνώσῃτε πάντες ὑμεῖς, ὅσοι ἔχετε τέκνα καὶ τὰ ἀγαπᾶτε, — τὰ χρονικά τοῦ θανματοῦργου τοῦτου σχολεῖου, ἐν ᾧ ποιητὴς εὐγενῆς πειραματίζεται τὴν

(1) Παίζει μὲ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως Κικέρων.

ἐλευθέραν καὶ ἀμοιβαίαν παιδαγωγίαν ἐπὶ ἐνὸς χωρίου ἑκατὸν οἰκιῶν. Τὰ χρονικὰ ταῦτα εἶναι καίρια. Ὁ διδάσκαλος ἐν αὐτοῖς χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ δίδῃ πληροφορίας καὶ ἐξηγήσεις ὡς ζῶν λεξικόν, εἶναι τοῖς πᾶσι προσιτός, τὸν ὁποῖον ἕκαστος συμβουλευεται ἢ καὶ παραβλέπει κατὰ τὴν ἰδιοσυγγρασίαν τοῦ παιδός, τὴν ἰδιοτροπίαν ἢ τὴν ἀγαθὴν του θέλησιν. Ὡ! ἡ κραῖσις! πόσον σέβεται αὐτὴν ὁ Τολστόη! Πῶς φοβεῖται μήπως διαστρέψῃ καὶ ἀποπλανήσῃ τὰς πρωτοτυπίας τοῦ χαρακτῆρος, τὸν ὁποῖον αὕτη προαγγέλλει. Τόσοι χαρακτῆρες, ὅσοι καὶ ἄνθρωποι, λέγει ἡ φύσις, καὶ ἡ κοινωνία ζῆ ἐκ τῆς ποικιλίας ταύτης. Ἴδου εἰς τοῦλάχιστον, ὅστις δὲν ὑποκύπτει εἰς τὴν ὀλεθρίαν πλάνην τῆς ἀφομοιώσεως πάντων. Εἰς τὸ δένδρον τῆς ἐπιστήμης μὲ τοὺς πικροὺς καρποὺς ἕκαστος διευθύνεται πρὸς τὸν κλάδον, τὸν ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ, καὶ ἡ δόξα τοῦ Τολστόη εἶναι ὅτι ἔχει ἀνακαλύψῃ ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ὑπῆρχεν ἐν τινὶ κήπῳ.

Ποτὲ λοιπὸν δὲν θὰ μάθωμεν ἡμεῖς οἱ σκυθρωποὶ μαθηταὶ τοῦ διπλοῦ μοναχοῦ τῆς Ἑλοῖζης τὸν σεβασμὸν τοῦτον τῆς φύσεως ἐν τῷ παιδί, καὶ οἱ πατέρες δὲν θὰ ἔχωσιν ἄλλο ἰδεῶδες ἢ τὸ πτυχίον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ὁ υἱὸς των δύναται συσταινόμενος νὰ γίνῃ σταθμάρχης καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς; Λοιπὸν ἢ κυρὰ Δημοκρατία δὲν θὰ γεννήσῃ κανένα γενναῖον Durui, ὅστις θὰ καταργήσῃ τὸ βασιστήριον τοῦ συστήματος τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐξετάσεις, τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν τῶν θεμάτων καὶ τῆς ἀπονομῆς βραβείων ἐπὶ ὀκριβάντων, καὶ τὸ τερατῶδες ἀδιέξοδον τῶν πτυχίων τοῦ προλύτου; Τοῦτο δὲν εἶναι πλέον μεσαίων, εἶναι μεσαίων κινεζικός. Ὁ Ἀβαιλάρδος γίνεται μανδαρίνος καὶ θέτει σφαιρίδια εἰς τὴν σερβοννικήν του κουκούλαν.

Βεβαίως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας ὁ Τολστόη, ὡς πάντες οἱ εὐαίσθητοι, ὑπέφερον ὑπὸ τῆς βλακώδους τελετουργίας τῶν ἐξετάσεων. Ἐγίνε περιήρτος ὑπὸ ἰδρωτός καὶ ἀπόλεσε τὸν λόγον ἐνώπιον τοῦ αὐστηροῦ συνεδρίου τῶν ἐπισήμων ἀκαδημαϊκῶν σκούφων, οἵτινες σᾶς ζητοῦσι λόγον τῶν γνώσεών σας,

ὡς ζητοῦσι λόγον διὰ φόνον, ἢ διὰ κλοπὴν καὶ βιασμόν συνάμα. Κατηγορεῖσθε ὅτι δὲν γνωρίζετε μὲ τί ἰσοδυναμεῖ τὸ τετραγώνον τῆς ὑποτετεινούσης, καὶ ὅτι εἶσθε τόσον δειλὸς ὑπὸ τῆς πομπώδους παρασκευῆς τῆς δικαιοσύνης, ὥστε δὲν δύνασθε μηδὲ φωνὴν νὰ προφέρητε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐν τούτοις ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι γνωρίζετε αὐτό, καὶ ὅτι, ἂν εἶχετε τὴν ἀναγκαίαν ἰταμότητα, ἠθέλετε ἀποκριθῆ ἄμέσως. Ἀλλὰ δὲν ἔχετε αὐτὴν τὴν ἰταμότητα· πηγαίνετε νὰ καθίσητε, ἡ Σορβόννη σᾶς καταδικάζει! Καὶ ἐκπλήττονται ὅτι ὑπάρχουσι τόσοι δικηγόροι ἐν Γαλλίᾳ! Ἐξέρχονται ἐκ τῶν ἐξετάσεων καὶ τοῦ συστήματος αὐτῶν ὡς αἱ πράσιναι μυῖαι ἐκ κυτίου περιέχοντος δέλεαρ.

Μήπως τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας ἐγκαυχᾶται ὅτι δὲν θὰ προμηθεύσῃ δικηγόρους εἰς τὴν Ῥωσίαν; Ὅχι. Ὁ κόμης Τολστόη οὐδέποτε παρεδέχθη τοιαύτην φαντασιοπληξίαν. Οὐδὲ μᾶς ἐγγυᾶται ὅτι διὰ τῆς ἰδικῆς του μεθόδου τῆς ἐλευθέρως ἀγωγῆς θὰ παραγάγῃ μεγάλους ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας, οἷος εἶναι αὐτός· καὶ ἂν θέλῃ, ὥστε ὁ πτωχὸς μουζικὸς νὰ ἔχῃ δικαίωμα εἰς τὰς καλὰς τέχνας, ὡς ἔχει δικαίωμα εἰς τὴν Κυριακὴν, τὸ αὐτὸ δικαίωμα ὅπερ ἔχουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, δὲν ἀναδέχεται ὅμως νὰ ἐκβιάσῃ τὴν φύσιν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς παιδαγωγίας ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μόνη ἡ μεγαλοφυΐα παρέχει. Ἐὰν τις τῶν μαθητῶν του, καταλιπὼν τὸ σχολεῖόν του, εἶναι ἄξιος νὰ γράψῃ εἰς τὴν *Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων* τῆς πατρίδος του, ὁ διδάσκαλος οὐδεμίαν ἔχει ἀξίωσιν καὶ δύναται νὰ διακηρύξῃ ἐνώπιον τοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐδὲν ἔπραξε πρὸς τοῦτο! Τοῦτο δὲν συμβαίνει ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἀβαιλάδου.

* *
*

Βεβαίως τοῦτο εἶναι ἐν καλὸν βιβλίον, βιβλίον νεωτερικὸν καὶ μᾶλλον ἀναρχικόν, μεθ' ὅλα τὰ θέλητρα καὶ τὴν λεπτότητα τῆς φράσεως, ἢ πᾶσαι αἱ ἀντικοινωνικαὶ φωνασκίαι τῶν κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἐργατῶν. Ἐὰν θελήσωσι ν' ἀκούσωσιν ἐκεῖνο τὸ

ὁποῖον διδάσκει — καὶ τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ, — καὶ ἐὰν συγκατατεθῶσι νὰ δοκιμάσωσιν ἀρχάς τινας αὐτοῦ, ἢ ἐπερχομένη γενεὰ θὰ εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ εὐδαιμονεστέρα τῶν προηγουμένων. Διότι δὲν σημαίνει ἀρνησιν τῶν παραδόσεων, ἀφοῦ ὑπάρχει παράδοσις, τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ζήσῃ εἰς τὸν ἰδικὸν τοῦ αἰῶνα, τὸ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν σύγχρονόν του ἐποχὴν ἀντὶ ν' ἀναπαριστᾷ τὸν πάππον του καὶ νὰ δημιουργῇ νέας παραδόσεις ὀλίγον τι ἀκμαιότερας ἐκείνων τῶν ὁποίων ὁ ἐράσμιος Κικέρων εἶναι ὁ νεώτερος φύλαξ.

Ἐὰν δὲν θεωρῆτε γελοιῶδες κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Edison καὶ τοῦ Pasteur νὰ τονίζῃ τις εἰς τοὺς παῖδας τὴν ἄλλως ἀβεβαίαν ἱστορίαν τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ὁ Πτολεμαῖος εἶχε περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς, τὴν ἱερὰν καὶ μεταφορικὴν μωρολογίαν περὶ τοῦ φοίνικος ἀναγεννωμένου ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ φθάσητε εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ καλῶν τεχνῶν ἐπὶ πτωμάτων μώμων.

Παιδαγωγία συνισταμένη εἰς τὸ νὰ ἀποκρύπτῃ μὲν ἀπὸ τὸν παῖδα πᾶν ὅ τι πρέπει νὰ γνωρίζῃ, διὰ νὰ ἐνοῆ τὴν ζοὴν καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ προορισμόν, ν' ἀποκαλύπτῃ δὲ εἰς αὐτὸν παταγωδῶς πᾶν ὅ τι εἶναι εἰς αὐτὸν ἀπολύτως ἀνωφελὲς νὰ γνωρίζῃ καὶ μάλιστα πᾶν ὅ τι πρέπει νὰ λησμονήσῃ, διὰ νὰ εὐρίσκηται ἐν συναυλίᾳ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου ἀνθρωπίνου γένους, τοιαύτη παιδαγωγία εἶναι κοινωνικὸν ὄργανον τόσον πρακτικόν, ὅσον τηλεγράφος ἐναέριος ἐπὶ τινος ἀρχαίου πύργου. Τὰ σχήματα αὐτοῦ εἶναι ὠραῖα εἰς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καί, δύναμαι νὰ εἶπω, σεβαστά. Ἄλλ' ἐὰν ἔχω τηλεγράφημά τι νὰ ἔξαποστείλω, θὰ σπεύσω εἰς τὸ νέον τηλεγραφικὸν γραφεῖον, τὸ ἠλεκτρικόν.

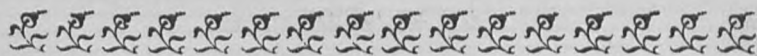
Τέλος, ἡσυχάσατε, οὐδὲν ὑπάρχει νὰ φοβηθῶμεν. Κοιμοῦ ἐν εἰρήνῃ, γραῖα Σορβόννη! Ἡ ὀδυνηρὰ κραυγὴ τοῦ ἀγαθοῦ εὐγενοῦς χρονολογεῖται ἤδη, ὡς καὶ τὸ πρότυπον σχολεῖόν του, ἀπὸ τοῦ 1862. Ἡ χρονολογία του θὰ διπλασιασθῇ, ὅταν σὺ θ' ἀκούσης περὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀκουστικοὶ σωλῆνες θὰ εἶναι τελειοποιημένοι μὲ τὰ πράσινα ἀμπαζούρια! Οἱ παῖδες ἡμῶν δὲν

ιδ'

θὰ παύσωσι νὰ ὑποφέρωσι καὶ ν' ἀποστρέφονται τὴν σπουδὴν ἐπὶ ταύτης τῆς δημοκρατίας. Οἱ παιδονόμοι ἔχουσιν ἀκόμη καλὰς ἡμέρας νὰ ζήσωσιν. Οὐδεμία δοκιμὴ τοῦ Τολστόη θὰ ἐφαρμοσθῇ, οὐδ' ἐκείνη ἣτις προτείνει νὰ διδάσκηται ἡ σύγχρονος ἱστορία πρῶτον, καὶ ἣτις ἤθελε φανῆ λογικὴ καὶ εἰς Παταγόνα. Ἡ Σορβόννη ἄρχεται ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους. Εἰς ἐκείνους ἀρέσκειται!

EMILE BERGERAT

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΓΙΑΣΝΑΪΑΣ ΠΟΛΙΑΝΑΣ

I

Εἰς τὸ σχολεῖόν μας δὲν ἔχομεν ἀρχαρίους.

Οἱ μαθηταὶ τῆς κατωτέρας τάξεως ἀναγινώσκουσι, λύουσι προβλήματα τῶν τριῶν πρώτων πράξεων τῆς ἀριθμητικῆς καὶ διδάσκονται ἱερὰν ἱστορίαν. Ὡστε τὸ πρόγραμμα κατὰ τὸ ὥρολόγιον περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς μαθήματα :

1. Ἀνάγνωσιν μηχανικὴν καὶ προοδευτικὴν,
2. Γραφήν,
3. Καλλιγραφίαν,
4. Γραμματικὴν,
5. Ἱερὰν Ἱστορίαν,
6. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσίας,
7. Ἱχνογραφίαν,
8. Γραμμικὴν Ἱχνογραφίαν,
9. Ῥυθμικὴν.
10. Μαθηματικά,
11. Συνδιαλέξεις ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν,
12. Θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Πρὶν ὁμιλήσω περὶ τῆς διδασκαλίας, ὀφείλω νὰ δώσω ἓν συντομίαν εἰκόνα τινὰ τοῦ σχολείου τῆς *Γιασνάϊας Πολιάνας* ⁽¹⁾, τοῦ χαρακτηῖρος αὐτοῦ καὶ τῆς *ἀναπτύξεώς του*.

(1) Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ κόμητος Λέοντος Τολστόη εἰς τὸ κτῆμα αὐτοῦ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας ἐν τοῖς πέριξ τῆς Τούλας.

II

Τὸ σχολεῖον, ὡς πάντα τὰ ὄντα τὰ μετέχοντα ζωῆς, ὄχι μόνον μεταβάλλεται καθ' ἕκαστον ἔτος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, ἀλλ' ὑπόκειται καὶ εἰς διαφόρους κρίσεις, εἰς δυστυχήματα, εἰς ἀσθενείας.

Τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας κατὰ τὸ τελευταῖον θέρους διῆλθε μίαν τῶν νοσηρῶν τούτων κρίσεων ἕνεκα πολλαπλῶν αἰτίων.

1ον Ὡς συνήθως συμβαίνει κατὰ τὸ θέρους, οἱ ἄριστοι μαθηταὶ διέκοψαν τὰ μαθήματά των. Σπανίως συνηντῶμεν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰς ἐργασίας καὶ εἰς τὰς νομάς.

2ον Νέοι διδάσκαλοι προσῆλθον καὶ ἐπομένως νέαι ἐπιδράσεις ἐγκατεστάθησαν.

3ον Καθ' ὅλον τὸ θέρους καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσήρχοντο νέοι ἐπισκέπται, διδάσκαλοι ἔχοντες διακοπάς· καὶ οὐδὲν ἐνοχλεῖ τόσον τὴν τακτικὴν πορείαν σχολείου τινός, ὅσον αἱ τοιαῦται ἐπισκέψεις· ὁ διδάσκαλος πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον διακόπτεται ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ του.

Τὸ σχολεῖον ἔχει τέσσαρας διδασκάλους· οἱ δύο εἶναι ἀρχαῖοι, ὑπηρετοῦντες ἐν αὐτῷ ἀπὸ δύο ἡδὴ ἐτῶν· οὗτοι ἐξωκειώθησαν μὲ τὸ ἔργον των καὶ μὲ τοὺς μαθητάς των, μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν ἀταξίαν τοῦ σχολείου· οἱ δύο ἄλλοι προσελήφθησαν πρὸ ὀλίγου· οὗτοι εἶναι ἀσθηροὶ ἔραστοι τῆς ἀκριβείας, τῆς τακτικῆς διὰ τῆς κρούσεως τοῦ κώδωνος κατανομῆς τοῦ χρόνου, τῶν προγραμμάτων κλπ. Οὗτοι εἶναι ἀκόμη ξένοι ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦ σχολείου. Ὅτι εἰς τοὺς πρώτους ἐφαίνετο λογικόν, ἀναγκαῖον, τὸ ὁποῖον ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐννοήσωσιν ἄλλως, ὡς τὰ χαρακτηριστικά, ἔστω καὶ ἄσχημα, παιδίου, τὸ ὁποῖον ἀγαπᾷ τις καὶ τὸ ὁποῖον εἶδε νὰ μεγαλῶνῃ, εἰς πάντα ταῦτα οἱ νεήλυδες διδάσκαλοι διέβλεπον ἐλαττώματα χρῆζοντα διορθώσεως.

III

Τὸ σχολεῖον εὐρίσκεται ἔν τινι λιθοκτίστῳ οἰκίᾳ διωρόφῳ. Δύο δωμάτια εἶναι ὠρισμένα διὰ τοὺς παῖδας, δύο ἄλλα διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ ἔν ἄλλο χρησιμεύει ὡς γραφεῖον. Εἰς τὸ πρόθυρον ὑπὸ τὴν στέγην κρέματα μέγας κώδων. Εἰς δὲ τὸ προαύλιον εἶναι τὸ γυμναστήριον καὶ ἄνω εἰς τὸν διάδρομον τὸ ἐργαστήριον. Καὶ ἡ κλιμαῖξ καὶ οἱ διάδρομοι φέρουσιν ἴχνη χιόνων καὶ πηλοῦ· καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἀναγινώσκει τις ἐπὶ τῶν τοίχων τὸ ὠρολόγιον τῆς διδασκαλίας.

Ἴδου δὲ πῶς εἶναι κανονισμένη ἡ διδασκαλία. Περὶ τὴν 8ην ὥραν ὁ διδάσκαλος ὁ ἐνοικῶν ἐν τῷ σχολείῳ, ὁ φίλος τῆς ἐξωτερικῆς τάξεως, ἐπιφορτισμένος δὲ τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχολείου, στέλλει ἓνα τῶν μαθητῶν, ὅστις συνήθως διανυκτερεύει ἐν τῷ σχολείῳ, νὰ σημάνη τὸν κώδωνα.

Εἰς τὸ χωρίον οἱ κάτοικοι σηκόνονται ἑνωρῆς. Ἐκ τοῦ σχολείου βλέπει τις ἤδη πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς φῶτα λάμποντα εἰς τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν. Ἡμίσειαν ὥραν μετὰ τὴν κοῦσιν τοῦ κώδωνος ἐν τῇ ὀμίχλῃ, ὑπὸ τὴν βροχὴν ἢ ὑπὸ τὰς πρώτας λοξὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, ἀρχίζουσι νὰ διαφαίνωνται ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων — διότι τὸ σχολεῖον χωρίζεται ἀπὸ τοῦ χωρίου διὰ χαράδρας — συγκεχυμένοι σκιαὶ κατὰ ζεύγη, ἀνὰ τρεῖς ἢ μεμονωμένοι. Τὸ ἔνστικτον, ὅπερ κινεῖ τοὺς ἵππους νὰ βαδίζωσι κατ' ἀγέλας, οἱ μαθηταὶ μας πρὸ πολλοῦ τὸ ἀπώλεσαν. Δὲν εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ περιμένωσιν οὔτε νὰ προσκαλῶσιν οἱ μὲν τοὺς δὲ κρᾶζοντες :

— Ἐ! παιδιὰ, εἰς τὸ σχολεῖο!

Ὁ μαθητὴς μας γνωρίζει πλέον ὅτι τὸ *σχολεῖον* εἶναι γένους οὐδετέρου· ἤξευρει πρὸς τούτοις πολλὰ ἄλλα πράγματα, καὶ χάρις εἰς αὐτὰ δὲν αἰσθάνεται πλέον τὴν ἀνάγκην νὰ πορεύηται ἐν συνοδίᾳ. Ἦλθεν ἡ ὥρα, καὶ αὐτὸς ἀπέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον. Μοι φαίνεται ὅτι ἡμέρα τῇ ἡμέρα γίνεται ἐλευθεριώτερος τοὺς τρόπους, ὅτι ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἀποκτᾷ αὐτοβουλίαν τινὰ.

Οὐδέποτε σχεδὸν εἶδον τοὺς παῖδας τούτους παίζοντας καθ' ὁδόν,

ἐκτὸς ἴσως μικροῦ τινος παιδαρίου ἢ τινος νεήλυδος ἐξ ἄλλου σχολείου.

Οὐδείς τῶν μαθητῶν φέρει τι μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ σχολεῖον, οὔτε βιβλίον οὔτε τετράδιον. Οἱ διδάσκαλοι δὲν δίδουσι θέματα ἢ ἄλλην ἐργασίαν, ἣτις πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ κατ' οἶκον. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς χεῖράς των δὲν φέρουσι τίποτε, ἀλλ' οὐδὲ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς των ἔχουσι τι νὰ φέρωσι. Δὲν ὑπάρχει μάθημα. Ὁ τι χθὲς ἐδιδάχθη ὁ μαθητῆς δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀπασχολῆ με αὐτὸ σήμερον τὴν κεφαλὴν του. Ἐπίσης δὲν βασανίζει τὸ πνεῦμά του με τὸ νέον μάθημα. Εἰς τὸ σχολεῖον λοιπὸν φέρει μόνον ἑαυτόν, τὴν φυσικὴν του ἀντιληπτικότητα καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ σχολεῖον θὰ τῷ εἶναι καὶ σήμερον ἐξ ἴσου γηθόσυνον ὡς χθὲς. Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ μαθήματος σκέπτεται μόνον, ὅταν αὕτη ἀρχίζῃ.

Οὐδείς ἐκπλήττεται διότι ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ, καὶ ὅμως πάντες ἔρχονται κατὰ τὴν ὀρισμένην ὥραν πλὴν μεγάλου τινὸς παιδαρίου, τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ του ἐνίοτε κρατεῖ δι' ἐργασίαν τινά, καὶ τὸ ὁποῖον τότε τρέχει στὰ τέσσαρα καὶ φθάνει λαχανιασμένον.

Τὰ κοράσια δὲν εἶναι ἀναμιξ μετὰ τῶν ἀρρένων.

Ὅταν τὰ ἀγόρια ἔχωσι νὰ προτείνωσι τι εἰς τὰ κοράσια, δὲν ἀπευθύνονται πρὸς ἓν ἐξ αὐτῶν ἰδίᾳ, ἀλλὰ πρὸς πάντα κοινῶς.

— Ἐ! κορίτσια, διὰ τί δὲν γλιστρᾶτε! (ἐπὶ τοῦ πάγου δηλαδή).

Ἡ:

— Κυτιᾶτε! τὰ κορίτσια ὅλα ἐπάγωσαν!

Ἡ:

— Ἐλάτε, τσοῦπες! πηδήσατε εἰς τὴν ῥάχη μου ὄλες!

Μία ἐξ αὐτῶν ἐν τούτοις, κοράσιον δωδεκαετῆς ἀνήκον εἰς τοὺς ἐνοίκους τοῦ κτήματος, με τρόπους ἑξαιρέτους καὶ πῶς διαφέροντας, ἀρχίζει νὰ ἀποσπᾶται τοῦ ὀμίλου τῶν κορασιῶν πρὸς ταύτην μόνην οἱ μαθηταὶ μας φέρονται ὡς πρὸς ἴσην, ὡς πρὸς ἀγόρι, ἀλλὰ μετὰ λεπτῆς τινος κομψότητος, πραότητος καὶ ἐπιφυλακτικότητος.

IV

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ πρόγραμμα γράφει εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν ἀνάγνωσιν μηχανικὴν, εἰς τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν προοδευτικὴν, εἰς τὴν τρίτην μαθηματικά.

Ὁ διδάσκαλος εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου οἱ παῖδες ἐξηπλωμένοι σωρηδὸν τιτυβίζουσι καὶ κραυγάζουσι :

— Μ' ἐσκάσατε, παιδιά!

— Ἦ: Φθάνει! Μή μου τραβᾶς πλέον τὰ μαλλιά!

— Πέτρε Μιχαήλοβιτς! — κρᾶζει πρὸς τὸν εἰσερχόμενον διδάσκαλον μία φωνὴ ἐξερχομένη ἐκ τοῦ σωροῦ — εἰπέ τους νὰ μ' ἀφήσουν!

— Καλὴ ἡμέρα, Πέτρε Μιχαήλοβιτς! φωνάζουν οἱ ἄλλοι ἐξακολουθοῦντες τὸν θόρυβόν των.

Ὁ διδάσκαλος λαμβάνει τὰ βιβλία καὶ διανέμει αὐτὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν ἠκολούθησαν μέχρι τοῦ ἐρμαρίου. Οἱ μαθηταὶ οἱ πλαγιασμένοι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σωροῦ ζητοῦσιν ἤδη καὶ αὐτοὶ τὰ βιβλία των. Βλέποντες δὲ τὰ βιβλία εἰς τὰς χεῖρας τῶν πλείστων συμμαθητῶν των οἱ εἰς τὰς ἐσχατίας εὐρισκόμενοι τρέχουσι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ ἐρμάριον κραυγάζοντες :

— Καὶ γιὰ μένα ; . . . Καὶ γιὰ μένα ; . . . Δὸς μου τὸ χθεσινὸ βιβλίον . . . Ἐγὼ θέλω τὸ βιβλίον τοῦ Κόλτσεφ . . . κλπ.

Ἐὰν μὲνωσιν ἀκόμη δύο-τρεῖς, οἵτινες ἐν τῇ θέρμῃ τῆς πάλης ἐξακολουθοῦσι νὰ κυλίωνται ἐπὶ τοῦ σανιδώματος, οἱ λοιποὶ, καθήμενοι πλέον ἐπὶ τῶν θρανίων μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας, τοὺς φωνάζουσι :

— Γιατί τόσον ἀργεῖτε ; Δὲν περιμένουν πλέον τίποτε . . . φθάνει πλέον!

Οἱ παλαιότες ὑπακούουσιν· ἀσθμαίνοντες ἔρχονται νὰ λάβωσι τὰ βιβλία των καὶ νὰ καθίσωσι, κινοῦντες ἀκόμη κατ' ἀρχὰς τοὺς πόδας των ἔνεκα τῆς μήπω καταπραῦνθείσης ταραχῆς των. Ἡ θέρμη τῆς πάλης διασκεδάζεται καὶ ἀρχίζει ἡ ζέσις τῆς ἀναγνώσεως νὰ δεσπόζη ἐν τῇ τάξει. Μὲ τὴν αὐτὴν ζέσιν, μὲ τὴν ὁποίαν

πρὸ ὀλίγου ἔσυρε τὴν κόμην τοῦ Μίσκα, τώρα ἀναγινώσκει τὸ βιβλίον τοῦ Κέλτσεφ· τὰ χεῖλη του εἶναι ἡμιανοιγμένα, οἱ ὀφθαλμοὶ του λάμπουσι καὶ οὐδὲν βλέπει περὶ ἑαυτόν· ὅλη ἡ προσοχή του εἶναι εἰς τὸ βιβλίον. Μὲ τόσον κόπον δύναται τις τώρα νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ βιβλίον, μὲ ὅσον πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τὴν πάλην.

Κάθηνται δὲ ὅπου ἕκαστος θέλει, ἐπὶ τῶν θρανίων, ἐπὶ τῶν γραφείων, χαμαί, ἐπὶ τῆς ἐξεχούσης σανίδος τῶν παραθύρων. Τὰ κοράσια κάθηται πάντοτε ὁμοῦ. Οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου φίλοι, ἰδίως οἱ μικροὶ — διότι ἡ συνεταιρεία εἶναι μεγαλυτέρα μεταξὺ αὐτῶν —, ἴστανται πάντοτε πλησίον ἀλλήλων. Ὅταν τις ἐξ αὐτῶν ἐκλέξῃ γωνίαν τινά, ὅλοι οἱ σύντροφοὶ του ὠθοῦντες, ὀλισθαίνοντες ὑπὸ τὰ θρανία, ἔρχονται καὶ κάθηται ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, καὶ περιφέροντες τὰ βλέμματά των περὶ ἑαυτοὺς δεικνύουσι διὰ τῆς φυσιογνωμίας των ἦθος εὐτυχίας καὶ ἰκανοποιήσεως, ὡς νὰ ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς διὰ βίου ἐν τῇ θέσει ἐκεῖνῃ.

Ἡ μεγάλη καθέδρα, ἣτις ἄγνωστον πῶς εὐρίσκεται ἐνταῦθα, εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας πάντων. Εὐθύς ὡς ἠθέλε τις συλλάβῃ μόνον τὴν ἰδέαν νὰ ἐνθρονισθῇ εἰς αὐτὴν ἄλλος μαντεύει τὴν πρόθεσίν του καὶ πάραυτα ὀρμῶσι καὶ οἱ δύο ἐπ' αὐτὴν καὶ πλέον ὅστις θὰ προλάβῃ.

Ὁ εὐστροφώτερος ἀνακλίνεται εἰς αὐτὴν, ἂν καὶ ἡ κεφαλὴ του εἶναι χαμηλοτέρα τοῦ ἀνακλισμοῦ· ἀλλ' ἀναγινώσκει ἐπίσης καλῶς, ὡς οἱ ἄλλοι· τόσον ἐνθαρρύνεται εἰς τὸ ἔργον του.

Διαρκούσης τῆς διδασκαλίας ποτὲ δὲν εἶδον αὐτοὺς νὰ ψιθυρίζωσιν, οὔτε νὰ τσιμπῶνται, οὔτε νὰ γελῶσιν, οὔτε νὰ καταγγέλωσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον εἰς τὸν διδάσκαλον.

Ὅταν μαθητῆς τις ἐλθὼν ἐξ ἄλλου τινὸς σχολείου παραπονεθῇ, λέγουσι πρὸς αὐτόν :

— Τί λοιπόν ; Σὺ ἐτσιμπήθηκες μόνος σου !

Αἱ δύο κατώτεροι τάξεις διδάσκονται ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ, ἡ δὲ ἀνωτέρα ἐν ἰδιαιτέρῳ. Ὅταν ὁ διδάσκαλος ἐλθῇ εἰς τὸ πρῶτον μάθημα, ὅλοι οἱ μαθηταὶ περιτριγυρίζουσιν αὐτὸν πέριξ τοῦ

μαυροπίνακος ἢ ἐπὶ τῶν θρανίων. Ἄλλοι εἶναι πλαγιασμένοι, ἄλλοι κἀθηνται ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν θρανίων περὶ τὸν διδάσκαλον ἢ περὶ ἐκεῖνον, ὅστις ἀναγινώσκει γεγωνυῖα τῇ φωνῇ. Ἐὰν εἶναι διδασκαλία γραφῆς, ἡσυχάζουσι καθήμενοι εἰς τὰ θρανία· ἀλλὰ καθ' ἐκάστην στιγμὴν σηκώνονται, διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὰ τετράδια τῶν ἄλλων ἢ διὰ νὰ δεῖξωσι τὰ ἰδικά των εἰς τὸν διδάσκαλον.

Τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει τέσσαρα μαθήματα· ἀλλ' ἐνίοτε ταῦτα περιορίζονται εἰς τρία ἢ εἰς δύο, καὶ ἐνίοτε ἐπίσης σφετερίζονται ὕλην διδασκαλίας ἐξ ἄλλων μαθημάτων· π.χ. ὁ διδάσκαλος ἀρχίζει διδασκαλίαν ἀριθμητικῆς καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν γεωμετρίαν ἢ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν καὶ τελειώνει εἰς τὴν γραμματικὴν. Συχνάκις διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ παρασύρονται ἀκουσίως καὶ ἡ διδασκαλία ἀντὶ μιᾶς παρατείνεται εἰς τρεῖς ὥρας. Συμβαίνει πολλάκις αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ νὰ φωνάζωσιν :

— Ἀκόμη! ἀκόμη!

Καὶ τρίζουσι τοὺς ὀδόντας πρὸς τοὺς ἀνυπομονοῦντας :

— Ἐὰν σὺ βαρύνεσαι, πῆγαινε λοιπὸν μὲ τοὺς μικροὺς, λέγουσι πρὸς αὐτοὺς μετὰ περιφρονήσεως.

Εἰς τὸ μάθημα τῶν ἱερῶν, τὸ μόνον, ὅπερ τελειώνει κανονικῶς, (διότι ὁ διδάσκαλος τῶν θρησκευτικῶν κατοικεῖ δύο βέρστια⁽¹⁾ μακράν, καὶ ἔρχεται δις τῆς ἑβδομάδος), ὡς καὶ εἰς τὸ μάθημα τῆς ἰχνογραφίας, ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἶναι ἠνωμένοι εἰς τὸ αὐτό. Εἰς τὸ πρὸ τῶν μαθημάτων τούτων διάλειμμα ἢ ζωηρότης, ὁ θόρυβος, αἱ φωναί, ἡ ἀταξία κορυφοῦνται· ὁ μὲν σύρει τὰ θρανία ἀπὸ τοῦ ἑνὸς δωματίου εἰς τὸ ἄλλο, ὁ δὲ διαπληκτίζεται, ἄλλος τρέχει πρὸς τὴν οἰκίαν⁽²⁾, διὰ νὰ ζητήσῃ τεμάχιον ἄρτου, ἄλλος ψῆνει τὸν ἄρτον τοῦ ἐπὶ τῆς θερμάστρας, οὗτος ἀρπάζει κάτι παρὰ τοῦ ἄλλου, ἐκεῖνος κάμνει ἀσκήσεις γυμναστικᾶς.

(¹) Μέτρον ὀδοιπορικὸν τῆς Ῥωσίας ἴσον σχεδὸν πρὸς ἓν στάδιον (χιλιόμετρον).

(²) Τὴν οἰκίαν τοῦ Τολστόη, πλησίον τῆς ὁποίας κεῖται τὸ σχολεῖον.

Καὶ τότε ὅμως, ὡς καὶ κατὰ τὸν ἐθνητὸν θόρυβον, προτιμότερον εἶναι νὰ ἀφήνη τις τοὺς παῖδας νὰ καταπραῦνθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ νὰ λάβωσι τὰς θέσεις των ἢ διὰ τῆς βίας ν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς τοῦτο. Κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τοῦ σχολείου εἶναι ἀδύνατον νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ τις διὰ τῆς ὑλικῆς βίας εἰς τὴν εὐταξίαν. Ὅσον περισσότερον φωνάζει ὁ διδάσκαλος, τόσον περισσότερον φωνάζουσιν οἱ μαθηταί· αἱ φωναὶ του μόνον ἐρεθίζουσιν αὐτούς. Ἐὰν ὅμως ἐπιτύχη τις νὰ τοὺς σταματήσῃ, νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν των πρὸς ἄλλο ἀντικείμενον, τότε ἡ μικρὰ ἐκείνη τρικυμιώδης θάλασσα κατὰ μικρὸν γαληνιᾷ. Ἀλλὰ πολλάκις τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ μὴ εἴπη τις τίποτε.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἱχνογραφίας, τὴν ὁποίαν ἅπαντες ἀγαπῶσιν, ἀρχίζει τὴν μεσημβριάν, ὅταν πλέον πεινῶσιν. Ἀφοῦ ἔμειναν καθήμενοι τρεῖς σχεδὸν ὥρας, αἰσθάνονται καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην νὰ σύρωσι τὰ θρανία καὶ νὰ προξενῶσι μέγαν θόρυβον· ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐτοιμασθῇ ὁ διδάσκαλος, πάντες οἱ μαθηταὶ εἶναι ἔτοιμοι, καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὅστις θέλει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔναρξιν τῆς διδασκαλίας· αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἐπιβάλλουσιν εἰς αὐτὸν τὴν σιωπὴν.

V

Ὁφείλω νὰ ἐξηγηθῶ. Περιγράφων τὸ σχολεῖον τῆς Γιασαναίας Πολιάνας δὲν ἀξιῶ νὰ παράσχω αὐτὸ ὡς πρότυπον μιμήσεως· θέλω μόνον νὰ δείξω αὐτὸ τοιοῦτον, ὅποιον εἶναι. Διότι πιστεύω ὅτι τοιαῦται περιγραφαὶ δύνανται νὰ εἶναι ὠφέλιμοι. Ἐὰν κατορθώσω ἐν ταῖς ἐπομέναις σελίσιν νὰ ἱχνογραφήσω μετὰ σαφηνείας τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σχολείου, θὰ καταδειχθῇ καταφανῶς εἰς τὸν ἀναγνώστην πῶς ἐμορφώθη ὁ παρὼν χαρακτήρ αὐτοῦ, διὰ τί θεωρῶ αὐτὸν καλόν, καὶ διὰ τί μοι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ τὸν μεταβάλω, καὶ ἂν ἤθελον ἀκόμη.

Τὸ σχολεῖον ἀνεπτύχθη ἐλευθέρως διὰ μόνης τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν αἵτινες ἐτέθησαν καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Μεθ' ὅλην τὴν ἐξουσίαν τοῦ διδασκάλου ὁ μαθη-

τῆς εἶχε πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ μὴ φοιτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον, ἢ καὶ φοιτῶν νὰ μὴ ἀκούῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὴ κρατῇ τὸν μαθητὴν παρ' ἑαυτῶ καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐνεργῇ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐπιρροῆς του ἐπὶ τῆς πλειονότητος τῶν παιδῶν, ἐπὶ τῆς κοινωνίας τὴν ὁποίαν σχηματίζουνσι πάντοτε μεταξύ των. Ὅσον μᾶλλον οἱ παῖδες προοδεύουσιν εἰς τὴν σπουδὴν, ὅσον μᾶλλον ἡ διδασκαλία ἐκτείνεται, τόσον μᾶλλον ἡ ἀνάγκη τῆς τάξεως ἐπιβάλλεται, Ἐπομένως, εἰς σχολεῖον τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται κανονικῶς καὶ ἄνευ ἐξωτερικῆς βίας, ὅσον οἱ μαθηταὶ εἶναι μᾶλλον πεπαιδευμένοι, τόσον μᾶλλον καθίστανται ἐπιδεκτικοὶ τάξεως, τόσον μᾶλλον αἰσθάνονται ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, καὶ τόσον εὐχερέστερον ὡς πρὸς τοῦτο ἀποκαθίσταται τὸ κῦρος τοῦ διδασκάλου.

Εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδρύσεώς του οὗτος ὁ κανὼν καθαρῶς διεπιστώθη. Ἐν ἀρχῇ ἦτο ἀδύνατον νὰ κατανείμῃ τις τοὺς μαθητὰς εἰς τάξεις, νὰ ὀρίσῃ τὰ ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας, τὰ διαλείμματα, τὰ θέματα· τὰ πάντα συνεχέοντο, πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς καταμερισμὸν ἀπέβαινον μάταιαι. Τώρα ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν τῇ (ἀνωτέρᾳ) τάξει μαθηταί, οἵτινες αὐθόρμητοι ζητοῦσι ν' ἀκολουθῶσι τὴν κατανομὴν τοῦ χρόνου, δυσαρεστοῦνται, ὅταν τις ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ μαθήματα των, καὶ ἀποδιώκουσι τοὺς μικροὺς, ὅσοι τολμῶσι νὰ πλησιάζωσιν εἰς αὐτούς.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη ἀταξία εἶναι ὠφέλιμος, ἀπαραίτητος, ὅσον παράξενος, ὅσον ὄκληρὰ καὶ ἄν φαίνηται εἰς τὸν διδάσκαλον. Θὰ ἐπανέλθω πολλάκις εἰς τὰς ἐκ τοῦ τοιούτου ὀργανισμοῦ ὠφελείας, ὅσον δὲ διὰ τὰ ἀτοπήματα αὐτοῦ ἰδοὺ τί ἔχω νὰ εἶπω :

Πρῶτον ἡ ἀταξία αὕτη, ἢ *τάξις ἐλευθέρη*, φαίνεται εἰς ἡμᾶς φοβερά, διότι εἴμεθα συνηθισμένοι εἰς ἄλλο ὅλως διάφορον σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς ἀνετρόφημεν.

Δεύτερον ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ἡ χρῆσις τῆς βίας στηρίζεται εἰς ἐρμηνείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλόγιστον καὶ

ἀσεβῆ. Νομίζομεν ὅτι ἡ ἀταξία ἀυξάνει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ περιορίσῃ αὐτὴν εἰμὴ ἡ βία, ἐνῶ ἀρκεῖ νὰ περιμένωμεν ὀλίγον, καὶ θὰ ἴδωμεν τὴν ἀταξίαν ἐκείνην ἀφ' ἑαυτῆς νὰ καταπαύσῃ καὶ νὰ μεταβληθῆ εἰς εὐταξίαν πολὺ καλλιτέραν καὶ σταθερωτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς διὰ τῆς βίας ἠθέλωμεν ν' ἀποκαταστήσωμεν.

Οἱ μαθηταὶ εἶναι ἄνθρωποι, ὄντα ὑποκείμενα εἰς τὰς αὐτὰς ἀνάγκας, εἰς ἃς καὶ ἡμεῖς, ὄντα σκεπτόμενα ὡς ἡμεῖς. Ἄπαντες θέλουσι νὰ μάθωσι, καὶ διὰ τοῦτο ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ἄνευ δυσκολίας φθάνουσιν εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ὅτι, διὰ νὰ μάθωσιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τινὰς συνθήκας. Καὶ ὅχι μόνον ἄνθρωποι εἶναι, ἀλλ' ἀποτελοῦσι κοινωνίαν ὄντων ἠνωμένων διὰ κοινῆς τινος σκέψεως. Καὶ «ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ καὶ ἐγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ὅταν ὑποτάσσωνται εἰς μόνους τοὺς φυσικοὺς νόμους, εἰς τοὺς νόμους τοὺς προερχομένους ἐκ τῆς φύσεως, οὔτε στασιάζουσιν οὔτε γογγύζουσιν· ὅταν ὅμως ἀναγκάζωνται νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τὴν ἄκαιρον ἐξουσίαν ὑμῶν, τότε δὲν ἀποδέχονται τὴν νομιμότητα τῶν προσταγῶν σας, τοῦ προγράμματός σας, τὸ ὁποῖον ὀρίζει εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν τοῦ χρόνου καὶ τῶν κανόνων εἰς τοὺς ὁποίους θέλετε νὰ ὑπαγάγητε αὐτούς.

Ποσάκις δὲν παρευρέθην εἰς συμπλοκὰς παιδῶν! Ὁ διδάσκαλος παρεμβαίνει, διὰ νὰ τοὺς χωρίσῃ, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι στραβοκυτιάζονται· μὴ δυνάμενοι μάλιστα νὰ κρατήσωσιν ἑαυτοὺς καὶ ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ διδασκάλου ἐπιπίπτουσι κατ' ἀλλήλων μετὰ μεγαλυτέρας ὀρμῆς ἢ πρότερον. Ποσάκις ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δὲν βλέπω τὸν Κυρούσκαν νὰ σφίγγῃ τοὺς ὀδόντας καὶ νὰ ἐπιπίπτῃ κατὰ τοῦ Ταράσκα, νὰ τὸν ἀνατρέπῃ κατὰ γῆς· φαίνεται ὡς νὰ θέλῃ νὰ διαστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του, νὰ τὸν ἀφήσῃ νεκρόν. Ἄλλ' αἴφνης μετὰ μίαν στιγμὴν ὁ Ταράσκας γελᾷ ὑπὸ τὸν Κυρούσκαν καὶ τῷ ἀποδίδει τὰ ἴσα· μετὰ πέντε λεπτὰ γίνονται πάλιν φίλοι καθήμενοι ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου.

Πρὸ τινος μετὰ τὸ μάθημα δύο παιδιὰ ἐν τινι γωνίᾳ ἤλθον

εἰς χεῖρας· ὁ μὲν ἀξιόλογος μαθηματικὸς ἐννεαετῆς περίπου, μαθητῆς τῆς δευτέρας τάξεως, ὁ ἕτερος, μικρὸς μαυρομιμάτης ἔχων κουρευμένην τὴν κόμην, ἀγγίνους ἀλλ' ἐκδικητικὸς, ὀνομαζόμενος Κίσκας. Ὁ Κίσκας ἤρπασε μὲ τὰς χεῖρας τοὺς μακροὺς βοστρύχους τοῦ μαθηματικοῦ καὶ ὤθησε τὴν κεφαλὴν του κατὰ τοῦ τοίχου, ἐνῶ ὁ μαθηματικὸς μάτην προσεπάθει νὰ συλλάβῃ τὰς κουρευμένας τρίχας τοῦ Κίσκα. Οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ τοῦ Κίσκα ἔλαμπον θριαμβεντικῶς, ἐνῶ ὁ μαθηματικὸς μὲ δυσκολίαν ἐκράτει τὰ δάκρυά του.

— Ἔ! λοιπόν! ἔ! λοιπόν! τί; τί; ἔλεγε.

Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι ἐπόνει, καὶ μόνον ἤθελε νὰ δεικνύῃ γενναιότητα. Τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρόν· ἐγὼ δὲ ἤμην ἀναποφάσιτος τί νὰ πράξω.

— Δέρνονται! δέρνονται! ἐφώναζον οἱ παῖδες.

Καὶ συνεσφραύοντο εἰς τὴν γωνίαν. Οἱ μικροὶ ἐγέλων, ἀλλ' οἱ μεγαλύτεροι δὲν ἐδοκίμαζον μὲν νὰ χωρίσωσι τοὺς παλαίοντας, παρετήρουν ὅμως αὐτοὺς μὲ ἡθὸς τι σοβαρόν. Τὰ βλέμματα ἐκεῖνα, τὴν σιωπὴν τῶν παιδῶν παρετήρησεν ὁ Κίσκας, καὶ εὐθὺς ἐνόησεν ὅτι τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔκαμνε δὲν ἦτο καλόν, ἤρχισε νὰ μειδιᾷ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀφήνῃ τὴν κόμην τοῦ μαθηματικοῦ. Οὗτος ἀπεσπάσθη καὶ ἔσπρωξε τὸν Κίσκαν, ὅστις προσέκρουσεν εἰς τὸν τοίχον, ἔπειτα ἱκανοποιηθεὶς ἀπεμακρύνθη. Ὁ μικρὸς ἤρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ ὀρμήσας εἰς καταδίωξιν τοῦ ἀντιπάλου του τὸν ἐκτύπησε μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις ἐπάνω εἰς τὴν γούναν ἀλλὰ χωρὶς νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὸν πόνον. Ὁ μαθηματικὸς ἤτοιμάζετο νὰ τῷ δώσῃ ῥαπίσματα· ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀντήχησαν φωναὶ ἀποδοκιμαστικάι.

— Κύττα, πιάνεται μὲ ἓνα μικρὸ παιδί!

Ἡ ὑπόθεσις ἐκεῖ ἐτελείωσε χωρὶς οὐδὲν ν' ἀφήσῃ ἵχνος, ἐκτός, ὑποθέτω, συγκεχυμένης τινὸς ἐπιγνώσεως παρ' ἀμφοτέροις ὅτι δυσάρεστον εἶναι νὰ δέρηται τις, διότι τοῦτο βλάπτει ἀμφοτέρους τοὺς δερομένους. Δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἐνταῦθα τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης προεκλήθη ὑπὸ τοῦ πλήθους· ἀλλὰ

πόσαι ὑποθέσεις ἀνάλογοι τελειόνουσιν, ἄγνωστον δυνάμει τίνων νόμων, οὕτως ὥστε ἱκανοποιοῦνται καὶ τὰ δύο μέρη! Πόσον αὐθαίρετα καὶ ἄδικα εἶναι ἐν συγκρίσει ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται εἰς ὁμοίας περιστάσεις!

— Καὶ οἱ δύο πταίετε· εἰς τὰ γόνατα! εἶπεν ὁ διδάσκαλος.

Καὶ ὅμως δὲν ἔχει δίκαιον· διότι εἰς μόνος εἶναι πταίστης, ὁ πταίστης ὅστις θριαμβεύει γονατίζων καὶ ἀναμασῶν τὴν πονηρίαν του, ἐνῶ ὁ ἀθῶος διττῶς τιμωρεῖται.

Ἦ θὰ εἶπῃ ὁ διδάσκαλος:

— Σὺ πταίεις, διότι ἔκαμες τὸ καὶ τό, καὶ θὰ τιμωρηθῆς.

Καὶ ὁ τιμωρηθεὶς παῖς θὰ μισήσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν ἀντίπαλόν του εὐρίσκων παρ' ἑαυτῷ μίαν δεσποτικὴν ἰσχύν, τῆς ὁποίας τὴν νομιμότητα δὲν ἀναγνωρίζει.

Ἦ θὰ εἶπῃ ὁ διδάσκαλος:

— Συγγώρησέ τον, ἔτσι τὸ θέλει ὁ Θεός, καὶ ἔσο καλλίτερος ἐκεῖνου.

Λέγετε εἰς αὐτὸν «ἔσο καλλίτερος αὐτοῦ»· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐπιθυμεῖ ἄλλο ἢ νὰ εἶναι ἰσχυρότερός του. Τὸ «καλλίτερος...» τοῦτο δὲν ἐννοεῖ οὔτε δύναται νὰ ἐννοήσῃ.

Ἦ θὰ εἶπῃ:

— Πταίετε καὶ οἱ δύο· συγχωρηθῆτε καὶ φιληθῆτε, παιδιὰ μου!

Τοῦτο εἶναι τὸ χείριστον, καὶ διότι τὸ φίλημα δὲν θὰ εἶναι εἰλικρινές, καὶ διότι ἡ ἀντιπάθεια πρὸς στιγμὴν πραϋνθεῖσα θέλει ἐξεγερθῆ ἔκ νέου.

Ἀφήσατέ τους λοιπὸν μόνους, ἐὰν δὲν εἴσθε μήτε ὁ πατὴρ αὐτῶν μήτε ἡ μήτηρ, οἵτινες πλήρεις στοργῆς πρὸς τὰ τέκνα των ἔχουσι πάντοτε δίκαιον νὰ σύρῳσι τὴν κόμην ἐκεῖνου, ὅστις δέρει τὰ τέκνα των. Ἀφήσατέ τους, καὶ θὰ ἴδητε πῶς ὅλα διορθώνονται, συμβιβάζονται, καταπραΰνονται ἀπλούστατα, φυσικά.

IV

Ἄλλ' ἴσως οἱ διδάσκαλοι, ὅσοι δὲν ἐδοκίμασαν ταύτην τὴν ἀταξίαν ἢ τὴν ἐλευθέραν τάξιν, θὰ σκεφθῶσιν ὅτι, ἐὰν ὁ διδά-

σκαλος ἀπέχη, ἡ ἀταξία αὐτῆ θὰ ἔχη συνεπειάς φύσει θλιβερὰς θανάτους, θλάσεις κλπ. Ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ συνέβησαν μόνον δύο μώλωπες μὲ οὐλὰς· παῖς τις ἐσπρώχθη κατὰ τὴν βάσιν τῆς ἐξωτερικῆς κλίμακος καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κνήμην (ἡ πληγὴ ἐθεραπεύθη ἐντὸς δύο ἑβδομάδων)· ἄλλον τινὰ παῖδα ἔκαυσαν εἰς τὴν παρεϊάν μὲ ἀνημμένον κόμμι καὶ εἶχε τὴν ἐκ τοῦ καύματος πληγὴν δεκαπέντε περιῖπου ἡμέρας. Τὸ πολὺ ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος παῖς τις κλαίει, καὶ τοῦτο ὄχι ἔνεκα ἄλλους ἀλλ' ἐξ ἐντροπῆς ἢ ἐκ πείσματος. Πλὴν τῶν δύο τούτων περιστάσεων οὔτε κτυπήματα οὔτε ἐκχυμώσεις οὔτε οἰδήματα καθ' ὅλον τὸ θέρος συνέβησαν, καὶ ταῦτα μεταξὺ 30—40 μαθητῶν ἐντελῶς ἀφειμένων εἰς ἑαυτούς.

Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν ἀνατροφὴν (1), ἥτις εἶναι κύριον ἔργον τῆς οἰκογενείας· ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει μήτε νὰ τιμωρῇ μήτε ν' ἀμείβῃ, διότι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὅτι ἡ ἀρίστη παιδονομία καὶ διοίκησις αὐτοῦ εἶναι ν' ἀφήνῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ νὰ μανθάνωσι καὶ νὰ συμβιβάζωνται μεταξὺ των ὡς φαίνεται εἰς αὐτοὺς καλλίτερον. Εἶμαι πεπεισμένος περὶ τούτου καὶ ὅμως αἱ ἀρχαῖαι ἔξεις τῶν ἐκπαιδευτηρίων διαμένουσι τόσον ἰσχυραὶ ἐν ἡμῖν, ὥστε ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας πολλάκις ἀκόμη παραβαίνομεν τὸν κανόνα τοῦτον.

Τὴν παρελθούσαν ἑξαμηνίαν κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον δις ἐπεβλήθη τιμωρία.

Εἰς τὸ μάθημα τῆς ἰχνογραφίας ὁ διδάσκαλος, ὅστις εἶχε φθάσῃ τελευταῖον, παρετήρησεν ἓνα μαθητὴν ὅστις δὲν ἠκροάζετο τὸ μάθημα, ἀλλ' ἐκράυαζε καὶ ἐκτύπα τοὺς γείτονάς του δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

Μὴ δυνάμενος ὁ διδάσκαλος νὰ τὸν καθησυχάσῃ διὰ τοῦ λό-

(1) Σ. Μ. Ἡ γνώμη αὕτη βεβαίωτατα εἶναι σφαλερὰ καὶ ὡς ἀρχὴ ὀλεθρία. Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ εἶναι ὄχι μόνον διδασκῆριον ἀλλὰ πρὸ πάντων παιδαγωγεῖον. Βεβαίως δὲ τὸ παιδαγωγεῖν συνίσταται ἥμισυ εἰς τὸ τιμωρεῖν καὶ ἀμείβειν μόνον.

γου τὸν προσέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν θέσιν του καὶ ἀφήρῃσε τὸ ἀβάκιόν του. Αὕτη ἦτο ἡ ποινή. Τὸ παιδίον ἐξηκολούθησε νὰ κλαίῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μαθήματος.

Τὸ παιδίον τοῦτο κατ' ἀρχὰς εἶχον ἀρνηθῆ νὰ δεχθῶ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάας Πολιάνας, διότι μοὶ ἐφάνη ὡς ἡλίθιον. Τὰ διακριτικὰ γνωρίσματά του ἦσαν ἡ βλακεία καὶ ἡ ἀταραξία. Οἱ συμμαθηταὶ του οὐδέποτε προσελάμβανον αὐτὸ εἰς τὰς παιδιάς των· περιέπαιζον καὶ ἔσκωπτον αὐτό.

— Τί παράξενος εἶναι αὐτὸς ὁ Πέτκος! ἔλεγον μεταξύ των μέ τινα ἀπορίαν.

— Δὲν ἔχει καρδιά, μοὶ ἔλεγε περὶ αὐτοῦ μαθητῆς τις.

Ἄφου ἔν τοιοῦτον παιδίον περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ἔξαψιν μαρίας ὡς ἐκεῖνη δι' ἣν ἐτιμωρήθη, βεβαίως ἔνοχος δὲν εἶναι ὁ τιμωρούμενος.

Ἄλλη περίστασις. Τὸ παρελθὸν θέρος, ἐνῶ ἐπεσκευάζετο ἡ οἰκία, ἐχάθη μία λουγδουνικὴ λάγηνος ἐκ τοῦ μουσείου τῆς φυσικῆς. Κατ' ἐπανάληψιν εἶχον ἀπολεσθῆ τεμάχια κιμωλίας καὶ βιβλία, ὅτε οἱ λεπτοουργοὶ καὶ οἱ χρωματισταὶ δὲν ἦσαν πλέον ἐκεῖ. Ἐξητάσαμεν τοὺς παῖδας· οἱ ἄριστοι μαθηταὶ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι τοῦ σχολείου, οἱ πιστοὶ φίλοι ἡμῶν, ἡρυνθίων καὶ ἐπέλλιζον λέξεις τινάς, οὕτως ὥστε ἕκαστος ἐκ τῆς ταραχῆς των ταύτης ἤθελεν ὑποθέσῃ αὐτοὺς ἔνόχους. Ἄλλ' ἐγὼ τοὺς ἐγνώριζον καὶ ἠδυνάμην νὰ ἐγγυηθῶ περὶ αὐτῶν ὡς περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ. Ἐνόησα ὅτι μόνη ἡ σκέψις τῆς ὑπονοίας ἡμῶν συνεκίνει αὐτοὺς τόσον βαθέως καὶ τόσον θλιβερῶς. Εἰς τῶν μαθητῶν, τὸν ὁποῖον θὰ ὀνομάσω Φέδικαν, μὲ φυσικὰ προτερήματα λεπτὰ καὶ ἔξοχα, ἔτρεμε καὶ ἔκλαιε καὶ ἦτο ὠχρός.

Ἐπεσχέθησαν δὲ ὅτι θὰ φανερώσωσι τὸν ἔνοχον, ἂν ἐμάνθανον τίς εἶναι· ἠρνήθησαν ὅμως αὐτοὶ νὰ τὸν ἀναζητήσωσι. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ κλέπτης ἀνεκαλύφθη· ἦτο ἓν παιδίον ἐκ τῆς αὐλῆς μεμαρτυρημένου τινὸς κτήματος. Εἶχε παρασύρῃ τὸν υἱὸν χωρικοῦ τινος, ἐλθόντα μετ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ ἀμφοτέροι ἐκρυσαν τὰ κλαπέντα ἀντικείμενα ἔν τινι κιβωτίῳ. Ἡ ἀνα-

κάλυψις αὕτη παρήγαγε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς συντρόφους των, εἶδος τι ἀνακουφίσεως καὶ χαρᾶς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως περιφρόνησιν καὶ οἶκτον διὰ τοὺς κλέπτας.

Ἐπρωτεῖναμεν εἰς τοὺς συμμαθητάς του αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ δρῶσι τὴν ποινὴν. Οἱ μὲν ὤρισαν τὴν μαστίγωσιν, ζητοῦντες αὐτοὶ νὰ μαστιγώσωσι τοὺς ἐνόχους· ἄλλοι ἐπρωτεῖναν νὰ *ἐπικολλήσωσιν* εἰς αὐτοὺς πινάκιον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *κλέπτης*. Τὴν τοιαύτην ποινὴν εἶχομεν ἐφαρμόσῃ ἡμεῖς αὐτοὶ πρὸς καταισχύνην μας, καὶ ὁ παῖς, ὅστις πέρυσιν εἶχε φέρῃ τὴν ἐπιγραφὴν *ψεύστης*, αὐτὸς ἀκριβῶς ἐξήτει τώρα μετὰ λύσεως τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς διὰ τοὺς κλέπτας.

Παρεδέχθημεν τὴν στηλίτευσιν ταύτην, καὶ ὅτε ἓν κοράσιον ἦλθε διὰ νὰ δῶσῃ τὴν ἐπιγραφὴν ὅλοι οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν τοὺς τιμωρηθέντας μετὰ χαιρεκακίας, ἐμπαίζοντες αὐτούς. Διὰ νὰ ἐπαιυξήσωσι μάλιστα τὴν ποινὴν, ἐξήτησαν νὰ περιαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ χωρίον καὶ ν' ἀφήσωσι τὴν ἐπιγραφὴν μέχρι τῆς ἑορτῆς.

Οἱ τιμωρημένοι ἔκλαιον. Ὁ υἱὸς τοῦ μουζίκου, ἐκεῖνος ὅστις ἀκουσίως παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ συμμαθητοῦ του καὶ ὅστις εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ διηγῆται μετὰ χάριτος, παιδίον παχουλὸν καὶ λευκόν, ἔκλαιε μὲ ὄλην τὴν παιδικὴν του δύναμιν· ὁ ἄλλος ὁ καθ' αὐτὸ ἔνοχος, ἔχων πληγὴν εἰς τὴν μύτην, χαρακτηριστικὰ στυγνὰ καὶ φυσιογνωμίαν νοήμονα, ἦτο ὠχρός, τὰ χεῖλη του ἔτρεμον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξηκόντιζον βλέμματα πονηρά, ἄγρια διὰ τὴν χαιρεκακίαν τῶν συμμαθητῶν του, καὶ ἐκ διαλειμμάτων τὰ κλαύματα συνέστελλον τὸ πρόσωπόν του.

Τὸ κασκέτον του μὲ ἐσχισμένον τὸ *κεραμίδι* ἦτο ἐρριμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω κατὰ τὸ ἰνίον, ἡ κόμη του ἔν ἀταξία, καὶ τὰ ἐνδύματά του λερωμένα μὲ κιμωλίαν.

Πάντα ταῦτα μᾶς ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν, ὡς ἂν τὸν εἶχομεν ἴδῃ κατὰ πρῶτον. Ἐκαστος παρετήρει αὐτὸν μὲ προσοχὴν *κακεντρεχῆ*· ἐκεῖνος δὲ ἠσθάνετο τοῦτο ὀδυνηρῶς. Ὅτε κύπτων τὴν κεφαλὴν κατὰ γῆς χωρὶς νὰ παρατηρῇ περὶ ἑαυτόν, καί, ὡς μοι

ἐφάνη, μὲ βῆμα καταδίκου, ἐπορεύθη πρὸς τὴν οἰκίαν, οἱ παῖδες ἀκολουθοῦντες ἐν ὁμίλῳ ἠρέθιζον αὐτὸν μὲ τρόπον τόσον ὀλίγον φυσικόν, τόσον βάρβαρον καὶ ἄτοπον, ὥστε ἐνόμιζε τις ὅτι ἀκουσίως ὤθοῦντο ὑπὸ τοῦ κακοῦ δαίμονος. Διελογιζόμεν ἐν ἑμαυτῷ ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο καλόν· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ἠκολούθησε τὸν δρόμον τῆς, καὶ ὁ κλέπτῃς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἔφερε τὴν ἀτιμωτικὴν ἐπιγραφὴν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης παρετήρησα ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἐπιμελής, καὶ μετὰ τὸ μάθημα δὲν τὸν ἔβλεπον πλέον νὰ παίξῃ μὲ τοὺς μαθητὰς του οὔτε νὰ συνομιλῇ.

Μίαν φορὰν, ὅτε ἔφθασα εἰς τὸ σχολεῖον, ὅλοι οἱ μαθηταὶ μοὶ ἀνήγγειλαν μετὰ φρίκης ὅτι πάλιν ἔκλεψεν. Ἐλαβεν ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ διδασκάλου εἴκοσι καπίκια, συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφῶρον ἐνῶ ἔκρυπτεν αὐτὰ ὑπὸ τὴν κλίμακα.

Ἐρρασαν πάλιν τὴν ἀτιμωτικὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἡ αὐτὴ ἀποτρόπαιος σκηνὴ ἐπανελήφθη. Ἐγὼ ἐνουθέτησα αὐτόν, καθὼς κάμνουσιν οἱ διδάσκαλοι· εἰς νεανίας φλύαρος εὐρισκόμενος ἐκεῖ ἤρχισεν ἐπίσης νὰ τὸν νουθετῇ, ἐπαναλαμβάνων λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἤκουσε βεβαίως παρὰ τοῦ πατρὸς του, ὅστις ἦτο θυρωρός.

— Ἐκλεψε μιά, ἔκλεψε δύο, ἔλεγε μὲ φωνὴν σοβαρὰν καὶ ἔρρυθμον· θὰ ἀποκτήσῃ πλέον τὴν ἕξιν. Εἰς τί δὲν δύναται νὰ ὠθήσῃ αὐτὸν ἢ φιλοκέρδεια;

Τοῦτο μὲ ἠρέθισεν. Ἠσθάνομην σχεδὸν ὄργην κατὰ τοῦ νουθετοῦντος. Παρετήρησα τὴν μορφὴν τοῦ τιμωρουμένου. Βλέπων αὐτὴν ὠχροτέραν, ἀλγεινότεραν, ἀγριωτέραν, ἐνεθυμήθην, ἀγνοῶ διὰ τί, τοὺς δεσμώτας, καὶ ἡ συνείδησις διὰ τὴν ὑβριστικὴν αὐτὴν διαγωγὴν μας ἐξηγέρθη ἐν ἑμοὶ οὕτως ἰσχυρά, ὥστε ἀπέσπασα τὴν ἐπιγραφὴν καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἔνοχον νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἤθελεν.

Αἰφνιδίως ἠσθάνθην βαθυτάτα ὅτι οὐδὲν δικαίωμα εἶχον νὰ βασανίζω τὸ ἀτυχὲς τοῦτο παιδίον, καὶ ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ κάμω αὐτὸ ὅ τι ἐγὼ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θυρωροῦ ἠθέλομεν νὰ τὸ κάμωμεν.

Ἡσθάνθηεν ὅτι ὑπάρχουσι μυστήρια τῆς ψυχῆς, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶναι ἄγνωστα καὶ τὰ ὁποῖα ὁ βίος δύναται νὰ τροποποιήσῃ, ὄχι δὲ αἱ ἐπιπλήξεις οὔτε αἱ ποιναί. Καὶ ποία μωρία! Τὸ παιδίον ἔκλεψεν ἐν βιβλίον· — διὰ μακρᾶς καὶ περιπεπλεγμένης σειρᾶς αἰσθημάτων, σκέψεων, ψευδῶν συλλογισμῶν παρεσύρθη εἰς τὸ νὰ σφετερισθῇ ἐν βιβλίον· τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἠξυεῖ διὰ τί τὸ ἔκλεισεν ἐν τῷ κιβωτίῳ του — καὶ ἐγὼ ἐπιρράπτω ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν μὲ τὴν λέξιν *κλέπτῃς*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅλως ἄλλο πρᾶγμα! Πρὸς τί; Διὰ νὰ τιμωρήσω αὐτὸν διὰ τῆς καταισχύνῃς—θὰ εἴπη τις. Νὰ τὸν τιμωρήσω διὰ τῆς καταισχύνῃς; Πρὸς τί; Εἶναί τις βέβαιος ὅτι ἡ καταισχύνῃ καταστρέφει τὴν πρὸς τὸ κλέπτειν τάσιν; Ἴσως τὴν ἐξεγείρει περισσότερον. Ἴσως τὸ πρόσωπόν του ἐξέφραζεν ἄλλο τι παρὰ τὸ αἶσθημα τῆς αἰσχύνῃς. Εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἦτο τὸ αἶσχος ἀλλ' ἄλλο τι πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ ἐκοιμᾶτο διὰ παντὸς ἐν τῇ ψυχῇ του καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἐξεγερθῇ.

Ἄς ἀφήσωμεν εἰς τὸν κόσμον τὸν λεγόμενον πρακτικόν, εἰς τὸν κόσμον τῶν Παλαμερστόνων καὶ τῶν Κάιν, εἰς τὸν κόσμον, ὅστις θεωρεῖ λογικὸν ὄχι ὅ τι εἶναι λογικὸν ἀλλ' ὅ τι εἶναι πρακτικόν· ἄς ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνους ν' ἀντιποιῶνται τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον τοῦ τιμωρεῖν, ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι τιμωροῦνται. Ὁ ἡμέτερος παιδικὸς κόσμος, ὄντων ἀπλῶν καὶ ἐλευθέρων, πρέπει νὰ μείνῃ καθαρὸς ἀπὸ τοῦ ψεύδους, ἀπὸ τῆς ἐνόχου πίστεως εἰς τὴν νομιμότητα τῆς ποινῆς, ἐξ ἧς θὰ προέκυπτεν ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἐκδίκησις εἶναι δικαία, ἀφοῦ τὴν ὀνομάσωμεν ποινήν!

VII

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς καθημερινῆς διδασκαλίας. Περὶ τὴν 2αν ὥραν μ. μ. οἱ παῖδες πεινῶντες τρέχουσιν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄλλὰ μεθ' ὅλην τὴν πείνάν των περιμένουσιν ἀκόμη στιγμάς τινάς, διὰ νὰ μάθωσι τοὺς βαθμούς των.

Οἱ βαθμοὶ οὗτοι, οἵτινες οὐδεμίαν ὀρίζουσι τάξιν, πολὺ τοὺς ἀνησυχοῦσιν.

— Ἐγὼ ἔλαβα 5 (1) μὲ τὸν σταυρόν, ὁ δὲ Ὀλούσκας μίαν μεγάλην μεγάλην κουλλούραν!

— Καὶ ἐγὼ ἐπῆρα 4! φωνάζει ἄλλος.

Οἱ βαθμοὶ ὠρίσθησαν δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, διὰ νὰ ἐκτιμῶν τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας των. Τὴν δὲ δυσαρέσκειάν των ἐκδηλοῦσι μόνον ὅταν ἡ ἐκτίμησις των εἶναι ἄδικος. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν διδάσκαλον, ἐὰν μὴ παρατηρήσας καλῶς τὰς προσπαθειάς μαθητοῦ τινος ὑποτιμήσῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ! Τὸ παιδίον δὲν παύει νὰ ζητῇ δικαιοσύνην, χύνει δάκρυα θερμά, ἐὰν δὲν κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπανόρθωσιν τοῦ βαθμοῦ του.

Οἱ κακοὶ ἀλλὰ δικαίως διδόμενοι βαθμοὶ διατηροῦνται μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρήσεις. Ἄλλως ὅμως οἱ βαθμοὶ εἶναι ἴχνος τοῦ ἀρχεγόνου ἡμῶν ὀργανισμοῦ καὶ ἀρχίζουσι νὰ περιπίπτωσιν εἰς ἀχρησίαν ἀφ' ἑαυτῶν.

Διὰ τὸ πρῶτον μάθημα, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ μ. μ., οἱ παῖδες συναθροίζονται καθὼς καὶ τὸ πρῶτῳ, ἀναμένοντες τὸν διδάσκαλον. Συνήθως διδάσκεται ἡ Ἱερὰ Ἱστορία ἢ ἡ Ἱστορία τῆς Ῥωσίας, καὶ ὅλαι αἱ τάξεις εἶναι ὁμοῦ συνηθροισμένα.

Τὸ μάθημα τοῦτο συνήθως ἀρχίζει περὶ τὸ δειλινόν. Ὁ διδάσκαλος στέκεται ὄρθιος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου, οἱ δὲ μαθηταὶ τοποθετοῦνται περὶ αὐτὸν ἀμφιθεατρικῶς, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν θρανίων, ἄλλοι ἐπὶ τῶν γραφείων, ἄλλοι ἐπὶ τῶν ἐξοχῶν τῶν παραθύρων.

Πάντα τὰ μετὰ μεσημβρίαν μαθήματα καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον οὐσιωδῶς διαφέρουσιν ἀπὸ τὰ πρῶτα: ἐν αὐτοῖς ἐπικρατεῖ μᾶλλον γαλήνη καὶ τις ποίησις.

*Ἐλθετε εἰς τὸ σχολεῖον περὶ τὸ δεῖλι. Δὲν βλέπετε φῶς εἰς τὰ παράθυρα παντοῦ ἡσυχία ἢ χιῶν καλύπτει τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ἀσθενῆς καὶ ὑπόκωφος ψῆφυρος ἀκούεται, κίνησις τις

(1) Ἐν Ῥωσίᾳ τὸ 5 δηλοῖ τὸν πρῶτον βαθμόν, ἄριστα.

ὄπισθεν τῆς θύρας· ἀγνιόπαις τις κρατούμενος ἀπὸ τὰς κιγκλίδας ἀνέρχεται τὴν κλίμακα ἀνὰ δύο βαθμίδας. Πάντα δεικνύουσιν ὅ,τι ἐκεῖ εἶναι οἱ μαθηταί. Εἰσέλθετε εἰς τὴν παράδοσιν. Εἶναι σχεδὸν σκότος ὄπισθεν τῶν παγωμένων ὑλοπινάκων. Οἱ μεγαλύτεροι μαθηταί, οἱ καλλίτεροι, ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν τῶν πλησιέστατα τοῦ διδασκάλου, ἔχουσι τὰ βλέμματά των προσηλωμένα εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἡ κορασις τῆς αὐλῆς (τοῦ οἰκήματος) πάντοτε σκαλωμένη εἰς τὸ ὑψηλότερον θρανίον μὲ μορφὴν σύννου φαίνεται ὡς νὰ θέλῃ νὰ καταβροχθίσῃ πᾶσαν λέξιν τοῦ διδασκάλου. Ὀλίγον μακρύτερα κάθηνται οἱ ὀλιγότερον καλοὶ μαθηταί, μετ' αὐτοὺς οἱ μικροί, οἵτινες προσεκτικοὶ καὶ συνωφρωμένοι ἀκροῶνται μὲ τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον καὶ οἱ μεγάλοι· ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν προσοχὴν των γνωρίζομεν ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἐπαναλάβωσιν, ἂν καὶ πολλὰ πράγματα ἐκράτησαν εἰς τὴν μνήμην των. Οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ γείτονός του, ἐκεῖνος τεντώνεται ἐπὶ τινος τραπέζης. Ἐνίοτε μικρὸς τις διολισθήσας μεταξὺ τοῦ πλήθους ὄπισθεν τῶν νώτων τινός, ἀσχολεῖται νὰ σχεδιάξῃ ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του μορφὰς μὲ τὸν ὄνυχα.

Ὅταν ὁ διδάσκαλος ἀρχίζῃ νέον τι διήγημα, πάντες ἀκούουσιν ὡς ἀπολιθωμένοι. Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν ἀκούονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ φωναί τινες τῶν παιδων, οἵτινες ἐν τῇ ἐξάψει τῆς φιλαυτίας των δὲν δύνανται νὰ κρατηθῶσιν ἀπὸ τὸ νὰ συρίζωσι τὸν διδάσκαλον. Ἄλλ' ἐὰν πρόκειται περὶ παλαιοῦ τινος διηγήματος, τὸ ὁποῖον τοῖς ἀρέσκει, παρακαλοῦσι τὸν διδάσκαλον νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτὸ λέξιν πρὸς λέξιν, καὶ δὲν ἐπιτρέπουσιν εἰς κανένα νὰ διακόπτῃ :

— "Ε! σύ! δὲν ἔχεις ὑπομονήν! Σιώπα σύ! φωνάζουσι πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε διακόψῃ.

Βλέπουσι μετὰ πόνου ὅ,τι ἡ διακοπὴ ἀλλοιώνει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν χάριν τῆς διηγῆσεως. Τελευταῖον ὁ διδάσκαλος διηγεῖτο εἰς αὐτοὺς τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κάθε φορὰν ἀπῆτουν τὴν ἐπανάληψιν αὐτοῦ ἐν λεπτομερείᾳ. Ἐὰν ὁ διδάσκαλος δὲν ἐπανελάμβανεν ὅλας τὰς λεπτομερείας,

οὔτοι ἀφ' ἑαυτῶν συνεπλήρουν τὴν ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος.

Ἄκρα ἡσυχία, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ταραχή. Μήπως κοιμῶνται; Προχωρεῖτε εἰς τὸ ἡμίφως, παρατηρεῖτε τὸ πρόσωπον ἑνὸς τῶν μικρῶν· κἀθηται ἀτενίζων τὸν διδάσκαλόν του, ὑπὸ τῆς προσοχῆς συστέλλει τὰς ὀφρῦς· δευτέραν φορὰν ἀπωθεῖ ἀπὸ τοῦ ὤμου του τὸν βραχίονα συμμαθητοῦ του στηριζομένου ἐπ' αὐτοῦ. Τὸν γαργαλίζει εἰς τὸν αὐχένα, ἀλλ' οὐδὲ μειδιᾷ, κινεῖ μόνον τὴν κεφαλήν, ὡς διὰ ν' ἀποδιώξη μυϊάν τινα. Εἶναι ὅλως ἀπερροφημένος ὑπὸ τῆς μυστηριώδους καὶ ποιητικῆς διηγήσεως, «τότε τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη καὶ ἐγένετο σκότος εἰς ὅλην τὴν γῆν»· ἡ διήγησις αὕτη εἶναι εἰς αὐτὸν ὀδυνηρὰ καὶ γλυκεῖα.

Ἄλλ' ἤδη ὁ διδάσκαλος ἔπαυσε διηγούμενος. Ὅλοι σηκώνονται ἀπὸ τὰς θέσεις των, συνωθοῦνται περὶ τὸν διδάσκαλον, καί, ἐνῶ ἕκαστος φωνάζει περισσότερον τοῦ ἄλλου, δοκιμάζουσι νὰ ἐπαναλάβωσι πᾶν ὅ τι διετήρουν ἐν τῇ μνήμῃ. Ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγόρευσεν ὁ διδάσκαλος νὰ λέγωσι, βεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι ἤξεύρουν τὸ μάθημα, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἡσυχώτεροι· πλησιάζουσι τὸν ἄλλον διδάσκαλον, καί, ἐὰν δὲν εἶναι παρὼν οὗτος, πλησιάζουσι ἕνα συμμαθητὴν των, ἕνα ξένον, αὐτὸν τὸν ἐπιστάτην, ὅστις ἀνάπτει τὰς θερμάστρας, πηγαινοέρχονται ἀπὸ τὴν μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου εἰς τὴν ἄλλην καθ' ὀμίλους ἐκ δύο ἢ τριῶν, ἵκετεύοντες ἕκαστον νὰ τοὺς ἀκουσῇ. Σπανίως εἰς μόνος διηγεῖται. Διανέμονται εἰς ὀμίλους, ζητοῦντες ἕκαστος τοὺς ἴσους των εἰς τὴν ἀντίληψιν, καὶ διηγοῦνται ἐνθαρρυνόμενοι ἀμοιβαίως, ἐρωτώμενοι, διορθούμενοι.

— Λοιπόν! ἄς ἐπαναλάβωμεν ὁμοῦ! λέγει εἷς μαθητὴς πρὸς ἄλλον.

Ἄλλ' οὗτος, γνωρίζων ὅτι δὲν εἶναι ἰσοδύναμος, παραπέμπει αὐτὸν εἰς τρίτον. Ἀφοῦ εἴπωσιν ὅλην τὴν ἱστορίαν, τέλος ἡσυχάζουσι. Φέρει ὁ ὑπηρέτης ἀλειμματοκῆρια, καὶ ὁ νοῦς των ἤδη στρέφεται πρὸς ἄλλο ἀντικείμενον.

Τὴν ἐσπέραν ἐν γένει καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα ὑπάρχουσι

ὀλιγώτεροι κραυγαί, ὀλιγώτερος θόρυβος, καὶ περισσοτέρα ὑπακοή εἰς τὸν διδύσκαλον, μεγαλυτέρα εὐπειθία. Παρατηρεῖται ἰδιαίτερα τις ἀπέχθεια πρὸς τὰ μαθηματικά καὶ πρὸς τὴν σύνταξιν, πάθος δὲ πρὸς τὸ ἄσμα καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μάλιστα πρὸς τὰς διηγήσεις.

Πρὸς τί τόσα μαθηματικά; λέγουσι. Καλλίτερα εἶναι τὰ διηγήματα ἢ μᾶλλον ἢ ἱστορία, καὶ ἡμεῖς ἐννοοῦμεν.

Περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν οἱ ὀφθαλμοὶ θολοῦνται, συχνὰ τρίβουσιν αὐτούς· τὰ κηρία φέγγουσι μὲ ὀλιγωτέραν ζωηρότητα, σπανιώτερον ἀποκόπτουσι τὴν θρυαλλίδα. Οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ ἀντέχουσιν ἀκόμη· ἀλλ' οἱ μικρότεροι καὶ οἱ ὀλιγώτεροι καλοὶ μαθηταὶ ἀρχίζουσι νὰ ἀποκοιμίζωνται ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐν τῇ συγκεχυμένῃ μουσικῇ τῆς ὀμιλίας τοῦ διδασκάλου.

VIII

Ἐνίστε, ὅταν τὰ μαθήματα εἶναι ἐνδιαφέροντα καὶ παρατείνονται (συμβαίνει ἐνίστε νὰ διαρκῶσιν ἐπὶ ὅλας ὥρας τὴν ἡμέραν), ὅταν οἱ μαθηταὶ εἶναι κουρασμένοι, ἢ κατὰ τὴν παραμονὴν ἑορτῆς τινος, ὅταν αἱ θερμάστραι ἐν τῇ οἰκίᾳ πυρῶνται διὰ τὸ λουτρόν, αἴφνης, χωρὶς μηδὲ λέξιν νὰ εἴπωσι, κατὰ τὸ δεύτερον ἢ τρίτον μάθημα μετὰ μεσημβρίαν, δύο ἢ τρεῖς μαθηταὶ ὀρμῶσιν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ λαμβάνουσι τοὺς πῖλους των.

— Ποῦ πηγαίνετε;

— Στὸ σπίτι.

— Καὶ τὸ μάθημα; τὸ τραγοῦδι;

— Τὰ παιδιά εἶπον «Στὸ σπίτι!» ἀποκρίνεται ὁ ἐρωτηθεὶς μαθητής, καὶ ἐξέρχεται μὲ τὸν πῖλόν του.

— Ἄλλὰ ποῖος τὸ εἶπεν αὐτό;

— Τὰ παιδιά ἀνεχώρησαν.

— Πῶς λοιπόν; ἐρωτᾷ ὁ διδάσκαλος δυσανασχετῶν καὶ προετοιμαζῶν τὸ μάθημά του. Μεῖνε, σύ.

Ἄλλ' εἰς τὴν παράδοσιν εἰσέρχεται ὀρμαίως ἄλλο παιδίον ζωηρὸν καὶ μὲ ἦθος τεταραγμένον.

— Διὰ τί στέκεσαι ; λέγει μὲ τόνον ὀργίλον πρὸς τὸ κρατηθὲν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ δισταγμῷ του συστρέφει εἰς τοὺς δακτύλους του τὸν σκουφόν του.

— Τὰ παιδιά κῦτταξε ποῦ εἶναι ! ἴσως εἰς τὸ σιδηρουργεῖον.
Καὶ ἀμφοτέρωι ῥίπτονται ἔξω φωνάζοντες πρὸ τῆς θύρας :
— Χαίρετε, Ἰβάν Πέτροβιτς !

Καὶ τίνες ἐκ τῶν μαθητῶν εἶναι οἱ ἀποφασίσαντες νὰ ἐπάγωσιν εἰς τὴν οἰκίαν ; Κύριος οἶδε. Πόθεν προῆλθεν ἡ πρώτη ἰδέα, τοῦτο ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἀνακαλύψῃς. Οὔτε συνεζήτησαν οὔτε συνώμοσαν, καὶ ὅμως ἀπεφάσισαν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν.

«Τὰ παιδιά πηγαίνουν στὸ σπίτι!». Καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸ *κόψουν λάσπη*· καὶ οἱ μαθηταὶ κατακυλοῦντες, πηδῶντες ὡς γαλαῖ, πίπτοντες εἰς τὴν χιόνα, κυνηγοῦντες οἱ μὲν τοὺς δὲ ὀρμῶσι πρὸς τὴν οἰκίαν μὲ κραυγὰς.

Αἱ σκηναὶ αὗται ἐπαναλαμβάνονται ἅπαξ ἢ δις τῆς ἐβδομάδος. Εἶναι ταπεινωτικαὶ καὶ ἀλγειναὶ εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅστις τὰς ἀνέχεται μόνον, διότι δίδουσι μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὰ πέντε, ἔξ καὶ πολλάκις ἑπτὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐλευθέρως, ἐκουσίως ἀκούουσι καθ' ἑκάστην οἱ μαθηταί. Μόνον δύναται τις νὰ εἶναι βέβαιος, ὅταν αἱ σκηναὶ αὗται ἐπαναλαμβάνωνται, ὅτι ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι οὔτε κακὴ οὔτε ἀνωφελής, ἂν καὶ ὑποθέτει τις αὐτὴν ἀνεπαρκῆ καὶ ἀποκλειστικὴν. Ἐὰν τὸ ζήτημα ἐτίθετο οὕτω· τί εἶναι αἰρετώτερον, μηδεμίαν νὰ συμβαίῃ τοιαύτη σκηνὴ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἢ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται αὗται εἰς τὰ ἡμίση μαθήματα ; Ἡμεῖς ἠθέλομεν προτιμήσῃ τὸ δεύτερον. Τὸ ἐπ' ἔμοι ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάιας Πολιάνας ἄσμενος ἔβλεπον αὐτὰς ἐπαναλαμβανομένας πολλάκις τοῦ μηνός.

Μεθ' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις ἐδόθη εἰς τοὺς μαθητὰς ν' ἀναχωρῶσιν ἐκ τοῦ σχολείου, ὅταν *τοῖς καταβῆ*, τὸ κῦρος τοῦ διδασκάλου εἶναι οὐχ ἥττον τόσῳ μέγα, ὥστε τελευταῖον ἤρχισαν νὰ φοβῶμαι μήπως ἡ πειθαρχία ἐν ταῖς τάξεσι, τὸ πρόγραμμα, οἱ βαθμοί, ὅσον ἐλαφρὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ βάρος αὐτῶν, καταντήσωσι νὰ ἐνοχλῶσι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, μήπως ὑπαγάγωσιν αὐτοὺς

ὅλως διόλου εἰς τὸ δίκτυον τῆς τάξεως, τὸ ὁποῖον ἡ πανουργία μας ἔστησε κατ' αὐτῶν, μήπως ἀφαιρέση παρ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως. Ἐὰν ἐξηκολούθησαν νὰ σπουδάξωσι μετὰ χαρᾶς μεθ' ὅλην τὴν παρεχομένην αὐτοῖς ἐλευθερίαν, νομίζω ὅτι τὴν ἀξίαν τούτου δὲν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς μόνα τὰ πλεονεκτήματα τῆς Γιάσνας-Πολιάνας· πιστεύω ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων ἤθελον ὑπάρχει ταῦτα ἀποτελέσματα, καὶ ὅτι ἡ φιλομάθεια τῶν παίδων εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἀναγκάζει αὐτὰ γενναίως νὰ ὑποφέρωσιν ἀνιαρὰς συνθήκας καὶ νὰ συγχωρῶσι τὰς ἑλλείψεις. Εἶναι καλόν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν τοιούτων παρεκτροπῶν, ἀρκεῖ δι' αὐτῶν νὰ προλαμβάνωμεν μεγαλύτερα ἐλαττώματα, σοβαρωτέρας καταχρήσεις.

IX

Διὰ τὰς ἐσπέρας ἐφυλάξαμεν τὸ ἄσμα, τὴν ἐλευθέραν ἀνάγνωσιν, τὰ πειράματα τῆς φυσικῆς καὶ τὰς γραπτὰς ἀσκήσεις. Οἱ παῖδες προτιμῶσι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὰ πειράματα. Ἐν καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ τοποθετοῦνται ἀκτινηδὸν περὶ μίαν τράπεζαν, τὰς μὲν κεφαλὰς ἔχοντες προσκεκολλημένας, τὰ δὲ σκέλη διεστώτα. Εἰς τούτων ἀναγινώσκει, καὶ πάντες ἀνακονοῦσι τὰς ἐντυπώσεις των. Οἱ μικροὶ στέκονται ἀνὰ δύο ἔμπροσθεν τῶν βιβλίων των, καί, ἐὰν ἐννοῶσι τὸ βιβλίον, ἀναγινώσκουσι καθὼς ἀναγινώσκωμεν ἡμεῖς· καθήμενοι καλῶς ὑπὸ τὸ φῶς, ἐλαφρῶς ἐστηριγμένοι εἰς τοὺς ἀγκῶνας ἀπολαύουσι προφανῆ ἡδονήν. Τινὲς ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐνώσωσι δύο ἀπολαύσεις τοποθετοῦνται ἔμπροσθεν τῆς θερμάστρας· θερμαίνονται καὶ ταυτοχρόνως ἀναγινώσκουσι.

Εἰς τὰ πειράματα τῆς φυσικῆς δὲν προσλαμβάνονται ὅλοι οἱ μαθηταί, ἀλλὰ μόνον οἱ μεγαλύτεροι καὶ καλλίτεροι, οἱ νοσημότεροι τῆς δευτέρας τάξεως. Τὸ μάθημα τοῦτο, ὡς γίνεται παρ' ἡμῖν τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς ἐσπέρας, εἶναι τὸ φανταστικώτερον, τὸ καταλληλότερον εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνην τοῦ πνεύ-

ματος, τὴν ὁποίαν παράγει ἡ ἀνάγνωσις τῶν διηγημάτων. Διότι τῷ ὄντι εἶναι ὡς διήγημα. Τὰ πάντα προσωποποιῶνται διὰ τοὺς μαθητάς· ὁ κόκκος τῆς ἀρκεύθου, τὸν ὁποῖον ἀπωθεῖ ὁ ἰσπανικὸς κηρός, ἡ μαγνητικὴ βελόνη, ἣτις ἀποκλίνει, τὰ ἑνίσιματα σιδήρου, τὰ ὁποῖα κινουῦνται ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον κινουῦμεν μαγνήτην, πάντα ταῦτα φαίνονται εἰς τοὺς παῖδας ὡς ὄντα ἔμψυχα· οἱ εὐφυέστεροι οἱ ἐννοοῦντες τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων τούτων μένουσιν ἐκστατικοὶ καὶ ἐπιφωνοῦσιν εἰς ἕκαστον πείραμα :

— Βλέπετε ; Ποῦ ; Ποῦ ; Στάσου ! οὐφ ! γύριζε ! κλπ.

Συνήθως τὰ μαθήματα λήγουσι μεταξὺ τῆς ὀγδόης καὶ ἐνάτης ὥρας μ. μ., πλὴν ὅταν ἡ ἐργασία τῆς ξυλουργίας κρατῇ ὀλίγον βραδύτερον τοὺς μεγαλύτερους· τότε δὲ ὅλη ἡ ὁμάς μὲ μίαν φωνὴν φύρδην μίγδην ὀρμῶσιν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐκεῖθεν ἀρχίζουσι νὰ χωρίζωνται καθ' ὁμίλους προσκαλοῦντες οἱ μὲν τοὺς δέ, πρὶν διασκορπισθῶσιν εἰς τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ χωρίου. Ἐνίοτε διασκεδάζουσιν ἀναβαίνοντες εἰς τὰ μεγάλα ἔλκηθρα, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι τραβοῦν ἔξω τοῦ ἔλκηθροστασίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ πλησίον τοῦ χωρίου· ζευγνύουσιν αὐτά, κάθηνται μεταξὺ τῶν δίφρων καὶ μὲ κραυγὰς ἐντὸς τῆς χιόνης γίνονται ἀφαντοὶ, ἀφήνοντες τῆδε κάκεισε ὀπισθεν αὐτῶν μέλανά τινα σημεῖα, παῖδας πεσόντας ἐκ τῶν καθισμάτων τοῦ ἔλκηθρου.

X

Ἐξω τοῦ σχολείου, ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ, ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου νέαι σχέσεις, ἐν αἷς βασιλεύει μεγίστη ἐλευθερία συμπεριφορᾶς, μεγίστη ἀπλότης, μεγίστη ἐμπιστοσύνη, αἱ σχέσεις ἐν γένει ἐκείναι, αἵτινες εἰς ἡμᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι τὸ ἰδανικόν, πρὸς ὃ πρέπει νὰ τείνη τὸ σχολεῖον.

Ἐσχάτως ἀνέγνωσα ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τὸν *Βίην* τοῦ Γκόγκολ (*).

(*) Δηλ. τὸν *Γόητα*, μυθιστορίαν τοῦ Γκόγκολ.

Αἱ τελευταῖαι σκηναὶ παρήγαγον μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ διατάραξαν τὴν φαντασίαν αὐτῶν· τινὲς ἀπεμιμούντο τὴν μάγισσαν καὶ ἀδιακόπως ὠμίλουν περὶ τῆς τελευταίας νυκτός.

Ἐξω δὲν ἦτο ψῦχος· ἦτο χειμερινὴ νύξ ἀσέληνος, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐκαλύπτετο ὑπὸ νεφῶν. Πλησίον τοῦ σταυροδρομίου ἐστάθημεν. Οἱ μεγαλύτεροι μαθηταί, φοιτῶντες εἰς τὸ σχολεῖον ἀπὸ τριῶν ἐτῶν, ἐστάθησαν πλησίον μου, παρακαλοῦντές με νὰ συνοδεύσω αὐτοὺς μακρότερα· οἱ μικροὶ προσέβλεψαν ἀλλήλους καὶ ἔπειτα ὤρμησαν πρὸς τὴν ὑπώρειαν. Οἱ μικροὶ ἐσπουδάζον ἀπὸ ὀλίγου χρόνου ὑπὸ νέον διδάσκαλον· μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτῶν δὲν ὑπῆρχεν ἔτι ἡ αὐτὴ ἐμπιστοσύνη, ἣτις ἐπεκράτει μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν μεγάλων.

— Καλά! ἡμεῖς θὰ πᾶμε εἰς τὴν *Τάμπια* (μικρὸν δάσος διακοσίους πόδας ἀπέχον τῶν οἰκιῶν), εἶπεν εἰς ἐξ αὐτῶν.

Περισσότερον τῶν ἄλλων ἰκέτευεν ὁ Φέδκας, ἀγόρι δεκαετὲς φύσεως λεπτῆς, εὐαισθήτου, ποιητικῆς καὶ γενναίας. Ὁ κίνδυνος ἀποτελεῖ δι' αὐτόν, μοὶ φαίνεται, τὸν πρῶτιστον ὄρον τῆς ἡδονῆς. Τὸ θάρος τὸ ρηποκίνδυνόν του ἐπροξένει τρόμον εἰς τοὺς βλέποντας αὐτόν· μὲ δύο ἄλλα παιδιά κολυμβῶν ἐπροχώρει μέχρι τοῦ μέσου τῆς λίμνης, ἐχούσης πλάτος πενήκοντα ὀργυιῶν, καὶ ἐχόνητο ἐνίοτε εἰς τὸν φλέγοντα κατοπτρισμὸν τοῦ θερινοῦ ἡλίου, κατεδύετο μέχρι τοῦ πυθμένους, ἢ ὑπτιος ἐπὶ τῶν νῶτων διέσχίζε τὴν ἐπιφάνειαν σχηματίζων κύματα καὶ καλῶν μὲ φωνὴν ὀξεῖαν τοὺς συμμαθητάς του, διὰ νὰ τοῖς δείξῃ πόσον ἦτο γενναῖος.

Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἤξευρεν ὅτι εἰς τὸ δάσος ὑπῆρχον λύκοι, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν *Τάμπια*.

Ἄπαντες συγκατένευσαν καὶ τέσσαρες διηυθύνθημεν πρὸς τὸ δάσος· παιδίον τι τό τε σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα εὐρωστον, τὸ ὁποῖον θὰ ὀνομάσω *Σέμκαν*· ἐν ἄλλο δωδεκαετὲς ὀνομαζόμενον *Βαβίλος*, τὸ ὁποῖον προηγεῖτο, καὶ μὲ φωνὴν εὐκαμπτον καὶ μελαφδικὴν ἔκραζε πρὸς πάντα ἐρχόμενον «Ἐ! σύ!», ὁ *Πρόγκας*, ἀσθενικός, ἥπιος, εὐφυέστατος, υἱὸς πτωχῆς οἰκογενείας, ἀσθενικός, ὡς φαίνεται, μόνον ἔνεκα ἀνεπαρκοῦς τροφῆς, ἐβάδιζε πλησίον μου· ὁ

δὲ Φέδκας ἔβαινε μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Σέμκα· δὲν ἔπαυε νὰ συνομιλῇ μετ' ἐμοῦ μὲ φωνὴν ἡδίστην, τώρα μὲν διηγούμενος ὅτι αὐτοῦ εἶχε φυλάξῃ τοὺς ἵππους, τώρα δὲ βεβαιῶν ὅτι οὐδεὶς ὑπῆρχε κίνδυνος, καὶ ἐπὶ τέλους ἐρωτῶν : «Τί θὰ συνέβαινε, ἂν αἴφνης παρουσιαζέτο εἰς λύκος ;» καὶ ἐρωτῶν μετ' ἐπιμονῆς, ὥστε νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ νὰ δώσω ἀπάντησίν τινα.

Δὲν εἰσεδύσαμεν εἰς τὸ δάσος· τοῦτο θὰ ἦτο λίαν κινδυνῶδες, ἀλλὰ πλησίον τῆς ἄκρας αὐτοῦ ἡ σκιά ἐπυκνοῦτο· μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἔβλεπέ τις τὴν ἀτραπὸν· τὰ φῶτα τοῦ χωρίου δὲν ἐφαίνοντο. Ὁ Σέμκας ἐστάθη καὶ ἤρχισε ν' ἀκροῦται.

— Σταθῆτε, παιδιά ! . . Τί εἶναι ; εἶπεν αἴφνης.

Ἐσιωπήσαμεν· ἀλλ' οὐδὲν ἠκούετο. Οὐχ ἦττον ὁ φόβος ἐπῆλθε.

— Λοιπὸν ! τί θὰ κάμωμεν, εἰς παρουσιασθῆ κανεὶς λύκος εἰς τὰ ἴχνη μας ; . . ἠρώτησεν ὁ Φέδκας.

ᾠμιλήσαμεν περὶ τῶν ληστῶν τοῦ Καυκάσου· ἐνεθυμήθησαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Καυκάσου, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ τοῖς εἶχον διηγηθῆ, καὶ ἐκ νέου τοῖς ᾠμίλησα περὶ τῶν Ἀβρέκων, τῶν Κοζάκων καὶ τοῦ Χατζῆ-Μουράτ.

Ὁ Σέμκας ἐπρωτοπόρει, ποιῶν μεγάλους διασκελισμοὺς μὲ τὰ μεγάλα ὑποδήματά του, ἀνατινάσσων ἐρρῦθμωσ τοὺς πλατεῖς ὤμους του. Ὁ Πρόγκας ἤθελε νὰ βαδίξῃ πλησίον μου· ἀλλ' ὁ Φέδκας ἐξώθησεν αὐτὸν ἔξω τῆς ὁδοῦ, καὶ ὁ Πρόγκας, εὐπειθῆς εἰς πάντας ἔνεκα τῆς πενίας του, ἠρκεῖτο, κατὰ τὰ ἐνδιαφέροντα μέρη τῆς διηγήσεώς μου, νὰ περιπατῇ πλαγίως, ἂν καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ βυθίζεται εἰς τὴν χιόνα μέχρι τῶν γονάτων.

Ὁ σπουδάσας ὀλίγον τὰ παιδιά τῶν μουζικῶν θὰ παρετήρησεν ὅτι δὲν εἶναι συνηθισμένα οὐδὲ ἐνδίδουσιν εἰς οἶας δῆποτε θωπείας, λόγους χαϊδευτικούς, φιλήματα, ἐναγκαλισμοὺς.

Συνέβη νὰ ἴδω ἓν τινι χωρικῷ σχολεῖω κυρίαν τινά, ἣτις ἤθελε νὰ θωπεύσῃ ἓν ἀγοράκι.

— Ἐλα, χρυσό μου, νὰ σὲ φιλήσω.

Καὶ ἐκεῖνο ἐντροπιασμένον καὶ προσβεβλημένον δὲν ἐνόει τὸν πρὸς αὐτὸ τοιοῦτον τρόπον τῆς κυρίας.

Παιδίον πενταετὲς ἀποφεύγει τὰς θωπείας ταύτας· εἶναι πλέον ἀνὴρ.

Διὰ τοῦτο ἐξεπλάγην, ὅτε ὁ Φέδκας, ὅστις ἐβιάδιζε παρὰ τὸ πλευρόν μου, εἰς τὸ συγκινητικώτατον μέρος τῆς ἱστορίας, μ' ἔψανσεν αἴφνης μὲ τὴν χειρίδα του, καὶ ἔπειτα λαμβάνων δύο δακτύλους μου ἐκράτησεν αὐτοὺς δυνατά. Ὅτε ἐσιώπησα, ὁ Φέδκας μὲ παρεκάλει νὰ ἐπαναλάβω, μὲ φωνὴν τόσον ἱκετευτικὴν καὶ συγκινημένην, ὥστε ἦτο ἀδύνατον ν' ἀρνηθῶ.

— Καὶ σύ ! τραβήξου ἀπ' ἐμπρός ! εἶπε μίαν φορὰν μὲ τόνον ὀργίλον πρὸς τὸν Πρόγκαν, ὅστις ἐβιάδιζεν ἐμπρός.

Καθίστατο σκληρός· τόσον ἦτο συγκινημένος μετὰ τρόμου καὶ ἡδονῆς, κρατῶν πάντοτε τοὺς δακτύλους μου, καὶ κανεὶς δὲν ἔπρεπε νὰ τολμήσῃ νὰ διακόψῃ τὴν ἀπόλαυσίν του.

Ἄκόμη ! ἀκόμη ! Τί ὠραῖον εἶναι !

Παρηλάσαμεν τὸ δάσος καὶ ἤρχισαμεν νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὸ χωρίον.

— Ἄς ὑπάγωμεν ἀκόμη, μοὶ εἶπον ὅλοι ταυτοχρόνως παρατηρήσαντες τὰ φῶτα· ἄς περιπατήσωμεν ἀκόμη.

Ἐβαδίζομεν σιγῶντες, δλισθαίνοντες ἐνίοτε ἐπὶ τῆς πεπηγυίας καὶ κακῶς πεπατημένης ἀτραποῦ. Ἡ λευκὴ σκοτία— διότι ἐχίονιζεν—ἐσκοτίζε τοὺς ὀφθαλμούς μας, τὰ νέφη ἔταπεινοῦντο, ὡς εἴαν τις ὤθει αὐτὰ ἐφ' ἡμᾶς. Ἡ ἀσπρίλα ἐκεῖνη ἦτο ἀπέραντος, καὶ μόνοι ἡμεῖς μὲ τὰ βήματα ἐκάμομεν τὴν χίονα νὰ τρίξῃ. Ὁ ἄνεμος ἐσύριζεν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν λευκῶν· περὶ ἡμᾶς ὅμως ἦτο νηνεμία· διότι προεφυλαττόμεθα ὑπὸ τοῦ δάσους.

Ἐτελείωσα τὴν διήγησίν μου. . . « Ὁ Ἄβρέκος περικυκλωμένος ἤρχισε νὰ τραγοῦδῃ, ἔπειτα ἐρρίφθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἔγχειριδίου ».

Ἄπαντες ἐσίγων.

Ἄλλὰ διὰ τί ἤρχισε νὰ τραγοῦδῃ, βλέπων ἑαυτὸν περικυκλωμένον ;— ἠρώτησε τέλος ὁ Σέμκας.

— Ἄλλὰ σοῦ εἶπαν ὅτι προητοιμάζετο ν' ἀποθάνῃ ! ἀπεκρίθη ὁ Φέδκας καταλυπημένος.

— Πιστεύω ὅτι ἔψαλλε καμμίαν προσευχήν, εἶπεν ὁ Πρόγκας.
 Ἄπαντες συνήνεσαν.

Ὁ Φέδκας ἐστάθη ἀποτόμως.

— Πῶς λοιπόν, εἴπετε, τῆς θείας σας ἔκοψαν τὸν λαϊμόν; ἠρώτησε.— Τοῦτο ὀλιγώτερον τὸν ἐτρόμαξε.— Διηγηθῆτε! διηγηθῆτε!

Καὶ διηγήθην ἐκ νέου τὴν φρικτὴν ἱστορίαν τῆς δολοφονίας τῆς κομίσσης Τολστόη, καὶ ἔμενον ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοὶ περὶ ἐμέ, ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὸ πρόσωπόν μου.

Τὴν ἔπιασεν ὁ κακοῦργος! εἶπεν ὁ Σέμκας.

— Ποία φρίκη, νὰ τὴν συλλάβουν αἴφνης τὴν νύκτα καὶ νὰ τῆς κόψουν τὸν λαϊμόν, ἐνῶ ἔκοιματο! ἔλεγεν ὁ Φέδκας. Ἐγὼ θὰ ἐτρεπόμην εἰς φυγὴν.

Καὶ ἔσφιγγε δυνατώτερον τοὺς δύο δακτύλους μου εἰς τὴν χεῖρά του.

Ἐσταματήσαμεν εἰς τὸ ἄλσος ὀπισθεν τοῦ φράκτου, ὅπου εἶναι αἱ θημονίαι τοῦ σίτου, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου. Ὁ Σέμκας ἔλαβεν ἐκ τῆς χιόνος κλάδον ξηρόν, καὶ ἐκτύπησε μὲ αὐτὸν τὸν παγωμένον κορμὸν φιλύρας. Ἡ πάχνη ἔπεσεν ἐκ τῶν κλάδων εἰς τοὺς πῖλους ἡμῶν, καὶ ὁ κρότος ἀντήχησεν εἰς τὸ δάσος.

— Λέων Νικολάιεβιτς, μοὶ εἶπεν ὁ Φέδκας (ἐνόμιζον ὅτι ἤθελε μοὶ ὀμιλήσῃ πάλιν περὶ τῆς κομίσσης), διατί νὰ μανθάνωμεν μουσικὴν; Πολλάκις συλλογίζομαι περὶ τούτου, σὰς τὸ ὁμολογῶ, — εἰς τί χρησιμεύει ἡ μουσικὴ;

Πῶς ἐκ τῆς φρίκης, ἦν ἐνέπνεεν εἰς αὐτὸν ἡ δολοφονία, ἐπήδησεν εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν; — Κύριος οἶδεν. Ἄλλ' ἔξ ὧν τῶν ἐνδείξεων, ἐκ τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς του, ἐκ τῆς σοβαρότητος, μεθ' ἧς ἀνέμενε τὴν ἀπάντησιν, ἐκ τῆς προσεκτικῆς σιγῆς τῶν δύο ἄλλων ἐνόει τις ὅτι ἡ ἐρώτησις αὕτη συνεδέετο ἰσχυρῶς, φυσικῶς πρὸς τὴν προηγουμένην συνομιλίαν. Ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν τοῖς εἶχον δώση ἀποδίδων τὸ ἔγκλημα εἰς τὴν ἀπαιδευσίαν; Μετεφέρετο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ δολοφόνου, καὶ διὰ τινος ἐπιστροφῆς πρὸς ἑαυτὸν ἀνεμιμνήσκετο τὴν πεφι-

λημένην κατὰ προτίμησιν σπουδῆν του ; (Ἐχει φωνὴν θαυμασίαν καὶ μεγάλην δεξιότητα πρὸς τὴν μουσικὴν). Ἡ ἡσθάνετο ὅτι κατάλληλος ἦτο ἡ στιγμή πρὸς εὐλικρινῆ συνομιλίαν, καὶ ἐπήγουν εἰς τὸ πνεῦμά του ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἀπαιτοῦσι μίαν λύσιν ; . . . Ἡ ἐρώτησίς του οὐδένα ἐξ ἡμῶν ἐξέπληξεν.

— Εἰς τί χρησιμεύει ἡ ἰχνογραφία, εἰς τί τὸ ὕφος τοῦ λόγου ; εἶπον ἐγώ, μὴ ὦν ἀπολύτως εἰς κατάστασιν νὰ τῷ ἐξηγήσω εἰς τί χρησιμεύει ἡ τέχνη.

— Εἰς τί χρησιμεύει ἡ ἰχνογραφία ; ἐπανέλαβε μὲ ἦθος σκεπτικόν.

Ἡρώτησεν ἀκριβῶς :

— Εἰς τί χρησιμεύει ἡ τέχνη ;

Δὲν ἠδυνάμην, δὲν ἤξευρον πῶς νὰ ἐξηγήσω εἰς αὐτὸν τοῦτο.

— Εἰς τί χρησιμεύει ἡ ἰχνογραφία ! εἶπεν ὁ Σέμκας. Εἰς τὸ νὰ ἰχνογραφῇ τις κάθε πρᾶγμα, νὰ τὸ παρασταίῃ διὰ γραμμῶν.

— Ὅχι τοῦτο· αὐτὸ εἶναι ἡ γραμμικὴ ἰχνογραφία, ὑπέλαβεν ὁ Φέδκας· ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἰχνογραφῇ τις μορφάς ;

Ἡ ὕγιής φύσις τοῦ Σέμκα οὐδαμῶς ἐταράττετο.

— Διὰ τί μίαν ῥάβδον ; Διὰ τί μίαν φιλύραν ; εἶπε κτυπῶν τὴν φιλύραν.

— Ναί, εἶναι ἀληθές· εἰς τί χρησιμεύει μία φιλύρα ; ἠρώτησα.

— Βεβαίως, διὰ νὰ κάμνουν ἀπ' αὐτὴν δοκίδας, ἀπεκρίθη ὁ Σέμκας.

— Καὶ τὸ καλοκαῖρι εἰς τί χρησιμεύει, ὅταν δὲν τὴν κόπτουν ;

— Εἰς τίποτε !

— Ὅχι, ὄχι, ἐπέμεινεν ὁ Φέδκας· διὰ τί λοιπὸν τῷ ὄντι φυτρώνει ἡ φιλύρα ;

Καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πλὴν τοῦ ὠφελίμου ὑπάρχει καὶ τὸ καλόν, καὶ ὅτι ἡ τέχνη εἶναι τὸ καλόν, καὶ ἐνόησαμεν ἀμφοτέρω καὶ ὁ Φέδκας ἐνόησεν αἴφνης, διὰ τί αὕτη ἡ φιλύρα αὐξάνει καὶ πρὸς τί τὸ ἄσμα.

Ὁ Πρόγκας συνεφώνησε μεθ' ἡμῶν, ἀλλ' οὗτος κατενόει κάλλιον τὸ ἠθικὸν καλόν — τὸ ἀγαθόν.

‘Ο Σέμας, χάρις εἰς τὴν μεγάλην νοημοσύνην του, κατελάμβανεν ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν ἐχώριζε τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον. Ἀμφέβαλλεν, ὡς συμβαίνει συχνότατα εἰς τοὺς ἔχοντας μεγάλην εὐφυΐαν, οἷτινες ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἡ τέχνη εἶναι δύναμις δὲν αἰσθάνονται ἐν τῇ ψυχῇ των τὴν ἀνάγκην τῆς δυνάμεως ταύτης. Ὡς οὗτος, ἤθελε καὶ αὐτὸς νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τέχνην διὰ τῆς νοήσεως καὶ ν’ ἀνάψῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν φλόγα ταύτην.

— Αὐριον θὰ ψάλωμεν τὸν ψαλμὸν : « Ἐγὼ εἰμι. . . » ἤξεύρω τὸ μέρος μου.

Ἔχει ἀκοὴν δεξιάν, ἀλλὰ δὲν ἔχει καλαισθησίαν καὶ χάριν εἰς τὸ ᾄσμα.

‘Ο Φέδκας λοιπὸν παρεδέχετο ὅτι ἡ φιλύρα εἶναι ὠραία μετὰ τὰ φύλλα της, καὶ ὅτι τὸ θέρος εἶναι μία χαρὰ νὰ τὴν παρατηρῇ τις, καὶ ὅτι τίποτε περισσότερον δὲν χρειάζεται. ‘Ο Πρόγκας ἔκρινεν ὅτι εἶναι κοῖμα νὰ τὴν κόψῃ τις, διότι τὸ δένδρον εἶναι ἐπίσης ὄν ἔμψυχον.

— Διότι ὁ χυμὸς τῆς σημύδας, ὅταν τὸν πίνωμεν, εἶναι ἴσάν αἷμα.

‘Ο Σέμας δὲν ἔλεγε τίποτε, ἀλλὰ προφανῶς ἐσκέπτετο ὅτι, ὅταν σαπίσῃ, εἶναι ὀλιγότερον χρήσιμος. Δύσκολον μὲν εἶναι νὰ ἐπαναλάβω ὅλους τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους τότε ἀνηλλάξαμεν, ἀλλ’ ἐνθυμοῦμαι ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου εἶπομεν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ τῆς χρησιμότητος, περὶ τοῦ καλοῦ τοῦ τε πλαστικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ.

Διητυνῆθημεν πρὸς τὸ χωρίον. ‘Ο Φέδκας δὲν ἄφηνε τὴν χεῖρά μου, εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης πλέον τῶρα νομίζω. Ἀπὸ πολλοῦ τοσαύτη οἰκειότης δὲν εἶχεν ὑπάρξει μεταξύ μας· ὁ Πρόγκας ἐβάδιζε πλησίον ἡμῶν ἐπὶ τῆς εὐρείας ὁδοῦ τοῦ χωρίου.

— Βλέπετε, ἀκόμη ὑπάρχει φῶς εἰς τοῦ Μασανῶφ ! εἶπε . . . Σήμερον, ἐνῶ ἐπήγαινα εἰς τὸ σχολεῖον, ὁ Γαβρούξας ἔβγαιεν ἀπὸ τὸ καπηλεῖον, ἐπέπε, μεθυμένος, ἐντελῶς με-θυ-σμέ-νος. Τὸ ἄλογόν του ἦτο σκεπασμένον ἀπὸ ἀφρούς, καὶ αὐτὸς τὸ ἐσοκῶνε ἔς τὸ ξύλο. Ἀκόμη τὸ λυποῦμαι, σᾶς βεβαιῶ. Διὰ τί νὰ τὸ χτυπᾶ.

— Σήμερον ὁ πατήρ, ἔλεγεν ὁ Σέμκας, ἔφερε τὸν ἵππον τοῦ εἰς μίαν χιονοστιβάδα ἐκ τῆς Τούλας· τὸν ἀφῆκεν ἐκεῖ, καὶ αὐτὸς κοιμᾶται μεθυσμένος ὅσῳ ἀποθαμένος.

— Καὶ ὁ Γαβρούξας ἐμαστίγωσε τὸ ἄλογό του εἰς τὰ ῥυμῆματα... Πόσον ὑποφέρω ! ἐπανελάμβανεν ὁ Πρόγκας. Διὰ τί νὰ τὸ κτυπᾷ ; Κατέβη, διὰ νὰ τὸ μαστιγῶνῃ.

Ἄλλο ὁ Σέμκας ἐστάθη ἀποτόμως.

— Οἱ δικοὶ μας ἐπλάγιασαν πλέον, εἶπε, παρατηρῶν τὰ παραθύρα τοῦ μέλανος χθαμαλοῦ ὑπογείου του.

— Δὲν ἔρχεσθε μακρύτερα ;

— Ὅχι. Καλὴν νύκτα, Λέον Νικολάιεβιτς ! ἔκραξεν αἴφνης, καὶ ἀποσπασθεὶς ὡς μετ' ἀγωνίας ἐκ τῆς συνοδίας μας ἔτρεξε τριποδίζων πρὸς τὴν οἰκίαν, ἀνεσήκωσε τὸ μάνδαλον καὶ ἔγινεν ἀφανής.

— Θέλεις νὰ μᾶς συνοδεύσῃς πρῶτον τὸν ἕνα καὶ ἔπειτα τὸν ἄλλον ; εἶπεν ὁ Φέδκας.

Ἐξηκολουθήσαμεν τὸν δρόμον μας. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πρόγκα ἐφαίνετο φῶς. Παρατηρήσαμεν ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἡ μήτηρ, γυνὴ μεγαλόσωμος, χαρίεσσα μὲ μέλανας ὀφθαλμοὺς καὶ βλεφαρίδας, ἀλλὰ καταβεβλημένη, ἐκάθητο πρὸ τῆς τραπέζης, καὶ ἐξελέπιζε γεώμηλα· ἐν τῷ μέσῳ ἐκρέματο λίκνον· ὁ μαθηματικὸς τῆς δευτέρας τάξεως, ὁ ἄλλος ἀδελφός του Πρόγκας, ὄρθιος πρὸ τῆς τραπέζης, ἔτρωγε γεώμηλα μὲ ἄλας.

— Δὲν ὑπάρχει κανένας κρημνὸς γιὰ σένα ! ἐκραύγασεν ἡ μήτηρ πρὸς τὸν Πρόγκαν· ποῦ ἦσο ;

Ἄλλο ὁ Πρόγκας ἐμειδίασε σιγανὰ καὶ θλιβερὰ παρατηρῶν ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἡ μήτηρ τοῦ ἐμάντευσεν ὅτι δὲν ἦτο μόνος καὶ ἡ φυσιογνωμία της ἔλαβε παρευθὺς ἄλλην ἔκφρασιν προσηνῆ καὶ ὑποκριτικῆν.

Ἄλλο ἔμεινε μόνον ὁ Φέδκας.

— Ἐχόμεν τοὺς χαρτοπαίκτας στὸ σπίτι μας, διὰ τοῦτο ὑπάρχει φῶς, εἶπε μὲ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν του. Καλὴν νύκτα, Λέον Νικολάιεβιτς ! ἐπρόσθεσε μετὰ τρυφερότητος.

Ἦρχισε νὰ κτυπᾷ τὴν θύραν, κεκλεισμένην μὲ ἐπίσπαστρον.

— Ἀνοίξατε ! ἀντήγησεν ἡ κρυσταλλώδης φωνή του ἐν μέσῳ τῆς ἄκρας σιγῆς τοῦ χειμῶνος ἐν τῷ χωρίῳ.

Ἐβράδυναν ὀλίγον νὰ τῷ ἀνοίξωσιν. Ἐρριψα ἐν βλέμμα διὰ τοῦ παραθύρου εἰς τὰ ἐντός.

Τὸ δωμάτιον ἦτο εὐρύχωρον. Ὁ πατὴρ ἔπαιζε τὰ χαρτιά μὲ τοὺς συντρόφους του· κερμάτιά τινα εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς τραπέζης. Μία γυνή, ἡ μητριὰ, καθημένη πλησίον τῆς ἐστίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαιον ξύλα πεύκης, προσήλωνεν εἰς τὰ νομίσματα ἄπληστα βλέμματα. Εἷς τῶν παικτῶν, νέος μουζικός, εὐθυμος τετραπέρατος, ἐκράτει ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ χαρτιά του ἀνάποδα καὶ παρετήρει τὸν ἀντίπαλόν του μὲ ἦθος θριαμβευτικόν. Ὁ πατὴρ τοῦ Φέδκα, ἔχων ξεκουμπωμένον τὸν λαιμόν, συνωφρωμένος ὑπὸ τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μερίμνης, συνέθλιβε τὰ χαρτιά μὲ ἦθος ἀναποφάσιστον, κραδαίων ἐπ' αὐτῶν τὸν ἐργατικὸν βραχίονά του.

— Ἀνοίξατε !

Ἡ μάννα ἐσηκώθη καὶ ἐπῆγε ν' ἀνοίξῃ.

— Καλὴν νύκτα ! μοὶ εἶπεν ἀκόμη μίαν φορὰν ὁ Φέδκας. Νὰ πᾶμε πάντοτε ἔτσι νὰ περιπατῶμεν.

XI

Ἀκούω ἄνδρας ἐντίμους, ἀγαθοὺς, ἐλευθέρους, μέλη φιλανθρωπικῶν ἐταιρειῶν, προθύμους νὰ δώσωσι καὶ δίδοντας εἰς τοὺς πτωχοὺς μέρος τῆς περιουσίας των, ἰδρύνοντας σχολεῖα· τοὺς ἀκούω νὰ μοὶ λέγωσι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀνωτέρω· «Τοῦτο δὲν εἶναι καλόν!». Ἐπειτα κινουῦντες τὴν κεφαλὴν προσθέτουσι· «Διὰ τί ν' ἀναπτύξῃ τις αὐτοὺς εἰς τοιοῦτον βαθμόν; διὰ τί νὰ τοῖς ἐμβάλῃ αἰσθήματα καὶ ἰδέας, αἵτινες θὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ὁμοίους των;».

Δὲν ὁμιλῶ περὶ ἐκείνων, οἵτινες προδίδοντας τὴν ὑστεροβουλίαν αὐτῶν θὰ εἴπωσι: «Θὰ τὸ προκόψῃ ἡ κυβέρνησις, ὅταν ὅλοι θελήσωσι νὰ γίνωσι φιλόσοφοι καὶ καλλιτέχναι, ὅταν κανεὶς

πλέον δὲν θὰ ἐργάζεται!». Οὗτοι ὁμολογοῦσιν ὅτι δὲν θέλουν νὰ ἐργάζωνται, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι, οἵτινες ἔντελῶς ἀνίκανοι πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦλοι διὰ τοὺς ἄλλους. Εἶναι καλόν, εἶναι κακόν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξαγάγωμεν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφαίρας των ; — Τίς οἶδε ; Καὶ τίς δύναται νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς σφαίρας των ; Τοῦτο εἶναι ἀπαραλλάκτως τὸ αὐτὸ ὡς εἰς ὕλην καθαρῶς μηχανικὴν ; Καλὸν ἢ κακὸν εἶναι νὰ προσθέσωμεν ζάχαριν εἰς τὸ ἄλευρον, ἢ ξεῖδι εἰς τὸν ζῦθον ; Ὁ Φέδκας δὲν αἰσθάνεται τὸ ψῆχος, τὸ ὁποῖον εἰσδύει ἕως εἰς τὰ κόκκαλά του διὰ τῶν σχισμῶν τοῦ καφτανίου του, ἀλλὰ τὰ νέα προβλήματα, οἱ δισταγμοὶ τὸν βασανίζουσι, καὶ ὑμεῖς θέλετε νὰ δώσητε εἰς αὐτὸν 3 ῥούβλια, τὴν κατήχησιν καὶ τὴν ἱστορίαν, ὡς ἔαν μόνον ἡ ἐργασία καὶ ἡ ταπεινωσις, τὰ ὁποῖα ὑμεῖς ἀποκρούετε δι' ὑμᾶς αὐτοὺς πάσῃ δυνάμει, νὰ εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν τριῶν ῥουβλίων, θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ εὔρη καὶ νὰ τὰ λάβῃ, ὅταν αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν. Τὸ ἐργάζεσθαι θὰ τὸ μάθῃ καὶ ἄνευ ὑμῶν, ὡς ἔμαθε ν' ἀναπνέῃ. Ἔχει ἀνάγκην ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς σας, καὶ τῆς ζωῆς τῶν δέκα γενεῶν σας, τὰς ὁποίας δὲν συνἔτριψεν ἡ ἐργασία· ὑμεῖς ἐλάβετε τὸν καιρὸν νὰ ζητήσητε, νὰ σκεφθῆτε, νὰ ὑποφέρητε· δώσατε λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὸ πόρισμα τῶν μαθημάτων σας· τούτου ἔχει ἀνάγκην. Ἄλλ' ὑμεῖς, ὡς ὁ ἱερεὺς τῆς Αἰγύπτου, κρύπτεσθε ἀπὸ τὰ βλέμματά του διὰ μυστηριώδους πέπλου· παραχώνετε ἐν τῇ γῆ τὸν θησαυρὸν τῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν ἡ ἱστορία. Μὴ φοβεῖσθε. Τὸν ἄνθρωπον οὐδὲν ἀνθρώπινον βλάπτει. Ἀμφιβάλλετε περὶ τούτου ; Ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸ αἶσθημα· τὸ αἶσθημα δὲν θὰ σᾶς ἀπατήσῃ. Ἐμπιστευθῆτε τὸν χωρικὸν εἰς τὴν φύσιν, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι ἐξ αὐτῆς θ' ἀρυσθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ ἱστορία σᾶς ἐπεφόρτισε νὰ μεταδώσητε εἰς αὐτόν, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὰ ἴδια ὑμῶν παθήματα παρήγαγον εἰς ὑμᾶς.

XII

Ἡ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις γίνεται δωρεάν. Οἱ ἀρχαιότεροι μαθηταὶ τοῦ εἶναι ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας. Πολλοὶ αὐτῶν παρήτησαν τὸ σχολεῖον, διότι οἱ γονεῖς των δὲν ἠγάπων τὴν διδασκαλίαν· πολλοί, ἀφοῦ ἔμαθον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἔπαυσαν νὰ φοιτῶσι, διὰ νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ μισθῷ εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἵππων (τοῦτο εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐργασία τοῦ χωρίου μας). Κατ' ἀρχὰς τὰ πτωχὰ γειτονικὰ χωρία μᾶς ἔστειλαν τὰ τέκνα των· ἀλλ' ὁ κόπος τοῦ νὰ ἐπανέρχωνται εἰς αὐτὰ κατὰ τὸ γεῦμα ἢ νὰ πληρώνωσι τὸ συσσίτιον (πληρώνουσι δ' ἐν τῷ σχολείῳ ὄχι ὀλιγότερα τῶν δύο ῥουβλίων κατὰ μῆνα), ἠνάγκασαν τοὺς γονεῖς ταχέως ν' ἀποσύρωσιν αὐτὰ. Τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων χωρίων οἱ μουζίκιοι, οἱ εὐπορύτεροι, ἐλκνόμενοι ὑπὸ τῆς δωρεᾶν παρεχομένης διδασκαλίας καὶ ὑπὸ τῆς μακρὰν διαδοθείσης φήμης, ὅτι τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας παρεῖχε καλὴν διδασκαλίαν, ἐνεπιστεύθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ τέκνα των· ἀλλὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν σχολείων ἐν ἐκάστῃ κοινότητι τὰ ἔλαβον καὶ εἰσήγαγον αὐτὰ εἰς τὰ κοινοτικά σχολεῖα τὰ πληρώνοντα. Παρ' ἡμῖν ἔμειναν τὰ τέκνα τῶν μουζίκων τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, τὰ ὅποια ἔρχονται τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸ θῆρος ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον μέχρι μεσοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐπιστατῶν τῶν ἐπαύλεων, τῶν διευθυντῶν, τῶν στρατιωτῶν, τῶν καπλήλων, τῶν πλουσίων μουζίκων, εἰς ἀκτῖνα πενήτηκοντα βερσιῶν.

Ἐχομεν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα μαθητάς· ἀλλὰ σπανίως συνέρχονται περισσότεροι τῶν τριάκοντα, ἔξ ὧν 3—5 κοράσια· τὰ ἄρρενα ἔχουσιν ἡλικίαν 7—13 ἐτῶν ἐν γένει. Ἐκτὸς τούτων κατ' ἔτος μᾶς ἔρχονται 3—4 ἔφηβοι ἐπὶ ἓνα μῆνα, καὶ ἐνίοτε καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα· ἔπειτα μᾶς ἐγκαταλείπουσιν ἐντελῶς. Διὰ τοὺς ἐφήβους τούτους ἢ τοῦ σχολείου δίαίτα εἶναι πολὺ ἀπροσάρμοστος. Ἡ ἡλικία των καὶ ἡ φιλαντία ἐμποδίζει αὐτοὺς νὰ μετέχωσι τῆς ζωηρᾶς κινήσεως τοῦ σχολείου καὶ νὰ ἀναμιγνύονται

μέ τους παῖδας καὶ μένουσιν ἐντελῶς μεμονωμένοι. Ἡ κίνησις τοῦ σχολείου τους ἐνοχλεῖ. Ἔρχονται οἱ πλεῖστοι γνωρίζοντες ἤδη κατὰ τι, διὰ τὴν συμπληρώσει τὴν παιδείουσιν των, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ σπουδὴ συνίσταται μόνον καὶ πάντοτε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἤδη ἀνέγνωσαν ἢ ἤκουσαν ἀναγινωσκόμενα πρότερον. Διὰ τὴν ἔλθωσιν εἰς τὸ σχολεῖον, ἐχρειάσθη τὴν νικήσωσιν τὸν φόβον τοῦτον, τὴν ὑποστῶσιν δὲ τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἰδικῶν των καὶ τὰ σκώμματα τῶν συμμαθητῶν των.

— Κυττάξετε, τί οὐγγρικὸ ἄλογο, τὴν πηγαίνῃ εἰς τὸ σχολεῖον!

Καὶ ἐκτὸς τούτων αἰσθάνεται ὅτι πᾶσα ἡμέρα διερχομένη ἐν τῷ σχολείῳ εἶναι ἡμέρα χαμένη διὰ τὴν ἐργασίαν, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ μόνον κεφάλαιόν του, καὶ διὰ τοῦτο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διατριβῆς του διατελεῖ ἐν καταστάσει ἐρεθισμοῦ, ζήλου πυρετώδους καὶ ἐσπευσμένου, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βλάπτει τὴν σπουδὴν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶχομεν τρεῖς τοιούτους μαθητὰς· ὁ εἷς τούτων ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὴν φοιτᾶ.

Ὁ ἔφηβος φέρεται ἐν τῷ σχολείῳ ἀκριβῶς ὡς ἐν πυρκαϊᾷ· εὐθύς ὡς παύσῃ τὴν γράφῃ, ἀποθέτων τὴν γραφίδα, ἀρπάζει τὸ βιβλίον καὶ ἀρχινᾷ τὴν ἀναγνώσκῃ ὄρθιος.

Τοῦ ἀποσύρουσι τὸ βιβλίον, λαμβάνει τὰ ἀβάκιον· ὅταν τοῦ ἀφαιρέσωσι καὶ αὐτό, θεωρεῖ ἑαυτὸν χαμένον. Εἶχομεν τὸ τελευταῖον φθινόπωρον ἐργάτην τινὰ ἀνάπτοντα τὰς θεριάστρας ἐν τῷ σχολείῳ, ὅστις ταυτοχρόνως ἐδιδάσκετο. Ἐντὸς δύο μηνῶν ἔμαθε τὴν ἀναγνώσκῃ καὶ τὴν γράφῃ· δὲν ἦτο πλέον μελέτη, ἦτο ἔξαψις μέθης. Διερχόμενος τὴν παράδοσιν μὲ τὰ ξύλα ἐστέκετο μὲ τὰ ξύλα εἰς τὴν ἀγκάλην κύπτων ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν παιδίων, καὶ διευθυνόμενος ἔπειτα εἰς τὴν θέσιν του ἐσυλλάβιζε τ, ρ, α τρα. Ὅτε τὸν ἐμπόδιζε τις ἐκ τούτου, περιέφερεν ἐπὶ τῶν παιδίων βλέμμα φθόνου καὶ σχεδὸν μίσους· ἀλλ' ὅτε εὗρισκετο ἐλεύθερος, οὐδὲν ἠδύνατο τὴν ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὸ βιβλίον, τὸ ἔτρωγε μὲ τὰ ἴμματα του, ἐπαναλαμβάνων β, α, βα, ρ, ι, ρι κλπ. καὶ τότε δὲν ἦτο πλέον εἰς κατάστασιν οὐδὲν ἄλλο πρᾶγμα τὴν ἐννοήσῃ.

Ὅτε ἤρχετο ἡ ὥρα εἰς τοὺς ἐφήβους νὰ ἄσωσιν ἢ νὰ ἰχνογραφήσωσιν ἢ νὰ ἀκούσωσιν ἱστορικόν τι διήγημα, ἢ νὰ παρευρεθῶσιν εἰς πειράματα, τότε ἔβλεπέ τις ὅτι ὑπέκλυτον εἰς σκληρὰν ἀνάγκην, καὶ ὡς πεινασμένοι, ἀπὸ τῶν ὑποίων τὸ στόμα ἀρπάζει τις τὸ ψωμί, δὲν εἶχον ἄλλην ἐπιθυμίαν ἢ νὰ ἐστιάσωσι πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς των μὲ τὰ γράμματα τοῦ βιβλίου. Τὸ ἐπ' ἐμοί, πιστὸς εἰς τὴν ἀρχὴν μου, οὔτε εἰς τὸν παῖδα ἐπέβαλλον τὸ ἀλφάβητον, ὅτε ἐπεθύμει ἄλλο πρᾶγμα, οὔτε εἰς τὸν ἐφηβον τὴν ἰχνογραφίαν ἢ τὴν μηχανικὴν, ὅτε ἤθελε τὸ ἀλφάβητον. Ἐκαστος ἐλάμβανεν ὅτι τῷ ἐχρειάζετο.

Ἐν γένει οἱ ἐφηβοί, οἱ ἤδη *διδασκόμενοι* πρότερον, δὲν ἔχουσιν εὐρη ἀκόμη θέσιν δι' ἑαυτοὺς ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γυμνασίας Πολυτεχνίου. Μανθάνουσι κακῶς· ὑπάρχει τι ἀνώμαλον, νοσηρὸν εἰς τοὺς τρόπους τοῦ βίου των. Τὰ κυριακὰ σχολεῖα, ὅσα ἔχω ἴδῃ, παρουσιάζουσι τὸ αὐτὸ φαινόμενον ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς ἐφήβους. Διὰ τοῦτο πᾶσα πληροφορία περὶ μεθόδου ἐλευθέρας διδασκαλίας τῶν ἐφήβων, δυναμένης νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα, μᾶς εἶναι πολυτιμωτάτη.

XIII

Ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ σχολείου πολὺ μετεβλήθη ἀπὸ τῆς συστάσεώς του. Τί ἔλεγον κατ' ἀρχὰς θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ διηγηθῶμεν ἐφεξῆς. Τώρα ὅμως λέγουσιν ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Γυμνασίας Πολυτεχνίου διδάσκονται τὰ πάντα, πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι, ὅτι ἐν αὐτῷ εὐρίσκει τις διδάσκαλους . . . συμφορά! Λέγουσιν ὅτι χαλκεύεται ἐν αὐτῷ ἡ ἀστραπή καὶ ὁ κεραυνός. Ἐν τούτοις οἱ μαθηταὶ ἐννοοῦσι θαυμασίως, μαθόντες ἤδη ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν.

Τοὺς μὲν πλουσίους γεωμόρους ὠθεῖ εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐμπιστευῶνται τὰ τέκνα των ἢ ματαιοφροσύνη τοῦ νὰ ἴδωσιν αὐτοὺς λαμβάνοντας τελείαν παιδείου, γινώσκοντας τὴν *διαίρεσιν* (ἢ διαίρεσις σημαίνει δι' αὐτοὺς τὴν ἀνωτάτην παιδείου): ἄλλοι πατέ-

ρες ἐκτιμῶσι τὰς γνώσεις ὡς πρᾶγμα χρησιμώτατον· ἀλλ' οἱ πλείστοι πράττουσιν ἀσυνειδήτως, ὑποτασσόμενοι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Οἱ μαθηταὶ οὗτοι οἱ οὕτω προσαγόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα, παρέχουσι δὲ εἰς ἡμᾶς τὸ εὐτυχέστερον φαινόμενον· τόσον παραδίδονται εἰς τὴν σπουδὴν, ὥστε οἱ πατέρες αὐτῶν μετέχουσι τῆς φιλομαθείας τῶν τέκνων, καὶ αἰσθάνομενοι καὶ αὐτοὶ ἀσυνειδήτως ὅτι οἱ παῖδες τῶν τῶν ἔχουσι νὰ κερδήσωσιν ἐν τῷ σχολείῳ, δὲν ἀποσύρουσιν αὐτούς. Πατήρ τις μοὶ διηγῆθη ὅτι ἔκαυσέ ποτε ὀλόκληρον κηρίον κρατῶν αὐτὸ πρὸ τοῦ βιβλίου τοῦ παιδὸς του, καὶ ὅτι ἐπήνεσε πολὺ καὶ τὸν υἱὸν του καὶ τὸ βιβλίον. Ἦτο τὸ εὐαγγέλιον.

— Ὁ πατήρ μου ἐπίσης, μοὶ ἔλεγεν ἄλλος μαθητῆς, ἀκούων ἐν διήγημα χαμογελᾷ καὶ ἀναχωρεῖ· τὸ ἱερὸν βιβλίον ὅμως μένει ὡς τὸ μεσονύκτιον, διὰ νὰ τὸ ἀκούη, καὶ μὲ φέγγει ὁ ἴδιος.

Εὐρισκόμενός ποτε μετὰ νεωστὶ προσληφθέντος διδασκάλου πρὸς ἐπίσκεψιν ἐν τῇ οἰκίᾳ μαθητοῦ τινος, ἔδωκα εἰς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν κάμω νὰ διαλάμψη πρὸ τοῦ διδασκάλου, πρόβλημά τι ἀλγεβρικὸν νὰ λύσῃ. Ἡ μήτηρ τοῦ μαθητοῦ ἦτο ἀπησχολημένη παρὰ τὴν θερμάστραν, καὶ τὴν εἶχομεν λησιμονήσῃ. Ἀκούουσα δὲ τὸν υἱὸν τῆς νὰ λέγῃ, ἐνῶ κατέστρωνε τὴν ἐξίσωσιν, μὲ τόνον σπουδαῖον καὶ σταθερὸν « $2ab - c = d : 3$, κλπ.» ἐκράτει καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὸ στόμα τῆς μὲ τὴν χεῖρα, μόλις κρατούμενη· ἔπειτα τέλος ἐξέσπασεν εἰς γέλωτα ἰσχυρόν, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ διὰ τί ἐγέλα.

Ἄλλος πατήρ, στρατιώτης, ἐλθὼν νὰ ζητήσῃ τὸν υἱὸν του, εὗρεν αὐτόν εἰς τὸ μάθημα τῆς ἰχνογραφίας. Βλέπων δὲ τὸ προτέρημα τοῦ υἱοῦ του ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ πρὸς αὐτόν μὲ τὸ «σεῖς», καὶ δὲν κατελείσθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν, ἐν τῇ τάξει, τὰς μικρὰς χύτρας, τὰς ὁποίας τῷ ἔφερε δῶρον.

Ἡ γενικὴ γνώμη, ὡς νομίζω, εἶναι αὕτη· διδάσκουσι τὰ πάντα μὲ ὑπερβολὴν καὶ ματαίως· διδάσκουσιν ὅμως ταχέως ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν· ἄρα ἠμποροῦν νὰ στέλλωσι τὰ τέκνα τῶν.

Κυκλοφοροῦσιν ὁμως καὶ φῆμαι κακόβουλοι, ἀλλὰ τώρα ὀλιγότερον πιστεύονται.

Δύο μαθηταὶ ἐξαίρετοι εἶχόν ποτε καταλίπη τὸ σχολεῖον, διότι δὲν τοὺς ἐμάνθανον **λελογισμένως** νὰ γράφωσιν.

Ἄλλος τις στρατιώτης ἤθελε νὰ μᾶς δώσῃ τὸν υἱόν του, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξήτασε τὸν ἄριστον μαθητὴν μας, εὐρῶν αὐτὸν ὅτι ἀναγινώσκει μετὰ πολλοῦ δισταγμοῦ τὸ ψαλτήριον, ἀπεφάνθη ὅτι ἡ διδασκαλία ἦτο **κακὴ**, καὶ μόνον φήμην εἶχε **καλὴν** τὸ σχολεῖον.

Πλείστοι χωρικοὶ τῆς Γιασναΐας Πολιάνας φοβοῦνται ἀκόμη μὴ αἱ πρόφην δυσάρεστοι φῆμαι πραγματοποιηθῶσι, πιστεύουσιν ὅτι οἱ παῖδες διδάσκονται ἐν αὐτῷ ἐπὶ σκοπῷ ὑπηρεσίας τινὸς καὶ ὅτι πάντοτε εἶναι ἔτοιμοι νὰ φορτώσωσιν αὐτοὺς ἐπὶ κάρρων, διὰ νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὴν Μόσχαν. Σχεδὸν ἔπαυσαν πλέον νὰ παραπονῶνται ὅτι οἱ παῖδες δὲν δέρονται καὶ ὅτι λείπει ἡ τάξις· μοὶ συνέβη πολλάκις νὰ παρατηρήσω τὴν ἀμηχανίαν πατρὸς, ὅστις ἐλθὼν εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὸν υἱόν του, εὐρέθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θυροῦβου, τοῦ πατάγου, τῶν συμπλοκῶν. Ἐθεώρησε τὴν μὲν ἀταξίαν ὀλεθρίαν, τὴν δὲ διδασκαλίαν καλήν· καί, ἐπειδὴ τὰ πάντα συνδυάζονται, δὲν κατελάμβανε πλέον τίποτε.

Ἡ γυμναστικὴ ἐξεγείρει ἀκόμη προκαταλήψεις τινάς· μένουσι δὲ πεπεισμένοι ὅτι αὕτη ἐπὶ τέλους καταστρέφει τὴν κοιλίαν! Τὴν σαρακοστήν ἢ τὸ φθινόπωρον, ὅταν τὰ λαχανικὰ εἶναι ὄριμα, ἡ γυμναστικὴ βλάπτει, καὶ αἱ **κυροῦλες** ἐξηγοῦσιν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς μετατοπίσεως τῶν μελῶν.

Γονεῖς τινες, ὀλιγάριθμοι εὐτυχῶς, δυσαρεστοῦνται ἀκόμη καὶ κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἰσότητος, ἥτις ἐπικρατεῖ ἐν τῷ σχολείῳ. Τὸν τελευταῖον Νοέμβριον εἶχον δύο θυγατέρας πλουσίου γεωμόρου μὲ ἐπανωφόριον καὶ μὲ καλύπτρας. Κατ' ἀρχὰς ἦσαν πάντοτε μεμονωμένοι, ἐπὶ τέλους ὁμως ἀφωμοιώθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ λησμονήσασαι τὸ τέϊον καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων διὰ τοῦ ταμβάκου ἤρχισαν νὰ μελετῶσι μετὰ ζήλου. Ὁ πατὴρ φορῶν μίαν προβιὰν τῆς Κρμαΐας ἤλθέ ποτε εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εὗρε τὰς θυγατέρας του ἀναμειγμένας μὲ τὸ πλῆθος

τῶν μαθητῶν, οἵτινες στηριζόμενοι μὲ τὸν ἀγκῶνα εἰς τὰς καλύπτρας τῶν κορασίων ἤκουον τὸν διδάσκαλον. Ὁργίσθη ἔνεκα τούτου καὶ ἀπέσυρε τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ σχολείου, χωρὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς δυσारेσκείας του.

Τέλος μαθηταὶ τινες ἀποσύρονται ἐκ τοῦ σχολείου, διότι οἱ γονεῖς των παρακινήθentes νὰ πέμψουν εἰς ἡμᾶς τὰ τέκνα των ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ εὐαρεστήσωσιν εἷς τινα ἀποσύρουσιν αὐτὰ εὐθύς ὡς ἡ ἀνάγκη αὕτη δὲν ὑφίσταται πλέον.

XIV

Ἐν περιλήψει λοιπὸν δώδεκα εἶδη μαθημάτων, τρεῖς τάξεις, σαρανταριὰ μαθηταὶ, τέσσαρες διδάσκαλοι, πέντε ἕως ἑπτὰ μαθήματα καθ' ἑκάστην.

Ἐκαστος τῶν διδασκάλων κρατεῖ ἡμερολόγιον διδασκαλίας, τὸ ὁποῖον ἀνακοινοῦσι πρὸς ἀλλήλους τὴν Κυριακὴν. Τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ὀρίζωσι τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῆς ἐπομένης ἑβδομάδος. Τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν πραγματοποιεῖται πάντοτε ἀπαράλλακτα, τροποποιεῖται κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μαθητῶν.

XV

Ἡ μηχανικὴ ἀνάγνωσις περιλαμβάνεται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γλώσσης. Τὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλίας ταύτης κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν συνίσταται εἰς τὸ ὀδηγεῖν τὸν μαθητὴν εἰς τὴν κατάληψιν βιβλίων γεγραμμένων εἰς γλῶσσαν φιλολογικὴν. Ἡ γνῶσις τῆς φιλολογικῆς γλώσσης εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἔξω αὐτῆς δὲν ὑπάρχουσι καλὰ βιβλία.

Πρότερον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σχολείου δὲν εἶχομεν τὴν διαίρεσιν τῆς ἀναγνώσεως εἰς μηχανικὴν καὶ προόδευτικὴν. Οἱ μαθηταὶ ἀνεγίνωσκον μόνον ὅ τι ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, εἰδικά τινα συγγράμματα, λέξεις καὶ φράσεις γεγραμμένας διὰ κιμωλίας ἐπὶ τῶν τοίχων, ἔπειτα τὰ διηγήματα τοῦ Χουδιακόφ καὶ τοῦ Ἄθα-

νάσειβ. Ἐφρόνουν ὅτι οἱ μαθηταί, διὰ νὰ μάθωσι ν' ἀναγινώσκωσι, πρέπει νὰ ἀγαπήσωσι τὴν ἀνάγνωσιν, καί, διὰ νὰ τὴν ἀγαπήσωσι, πρέπει νὰ ἐννοῶσι τὸ ἀναγινωσκόμενον. Ἡ ἰδέα ὁμως αὕτη, καίτοι ἦτο ἔλλογος καὶ σαφής, οὐχ ἦτιον ἦτο ἐσφαλμένη.

Πρῶτον, διὰ νὰ μεταβῶσιν ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν τοίχων ἀναγνώσεως εἰς τὴν ἐν τοῖς βιβλίοις, ἔπρεπεν ὁ διδάσκαλος νὰ διδάσκη εἰς ἕκαστον μαθητὴν ἰδιαιτέρως τὴν μηχανικὴν ἀνάγνωσιν ἐν τινὶ βιβλίῳ. Ἐν ὅσῳ οἱ μαθηταί ἦσαν ὀλιγάριθμοι, καὶ τὰ μαθήματα συγκεχυμένα, τὸ πρᾶγμα ἦτο εἰσέτι δυνατὸν, καὶ ἐπετύχωνον ἄνευ μεγάλης δυσκολίας νὰ τοὺς μεταφέρω ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν τοίχων ἀναγνώσεως, εἰς τὴν ἐν τοῖς βιβλίοις· ἀλλὰ προσερχομένων νέων μαθητῶν κατέστη τοῦτο ἀδύνατον. Οἱ νεήλδεις δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν ν' ἀναγινώσκωσι καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἐννοῶσι τὰ διηγήματα· ἢ σύγχρονος αὕτη προσπάθεια — νὰ συλλαβίζωσι τὰς λέξεις καὶ νὰ καταλαμβάνωσι τὴν ἐννοίαν — ὑπερέβαινε τὰς δυνάμεις τῶν.

Ἄλλο ἄτοπον· τὰ διηγήματα ταῦτα διέκοπτον τὴν προοδευτικὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ὅ τι δῆποτε βιβλίον καὶ ἂν ἐλαμβάνομεν — ἔθνικόν, στρατιωτικόν, τὸν Πουσκῖνον, τὸν Γκόγκολ, τὸν Καραμζῖνον — ἐφαίνετο ὅτι οἱ μεγαλύτεροι ἀναγινώσκοντες τὸν Πουσκῖνον, ὡς οἱ νεώτεροι ἀναγινώσκοντες τὰ διηγήματα, δὲν ἠδύναντο ταυτοχρόνως ν' ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ ἐννοῶσιν.

Ἀποδίδοντες κατ' ἀρχὰς τὴν δυσκολίαν εἰς μόνην τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναγνώσεως ἐπενοήσαμεν μέθωδον μηχανικὴν, τὴν ἀνάγνωσιν χάριν τῆς ἀναγνώσεως, ἀναγινώσκοντος τοῦ διδασκάλου ἐναλλὰξ μὲ τοὺς μαθητάς· — ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα πάλιν δὲν εὐωδοῦτο, καὶ ἡ αὐτὴ ἀδυναμία ἐγένετο καταφανὴς ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ Ῥοβινσῶνος. Τὸ θέρος κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων ἐνομίσαμεν ὅτι ἐλύσαμεν τὴν δυσκολίαν διὰ τοῦ ἀπλουστάτου καὶ τοῦ πλέον ἐν χρήσει μέσου. Διὰ τί νὰ μὴ τὸ ὁμολογήσω; Ἐντροπιάσθημεν ὀλίγον ἐνώπιον τῶν ἐπισκεπτῶν. Οἱ μαθηταί μας ἀνεγίνωσκον πολὺ χειρότερον τῶν μαθητῶν τοῦ παπᾶ μετὰ παρέλευσιν ἴσου χρόνου. Ὁ νέηλεις δι-

δάσκαλος ἐπρότεινε νὰ εἰσαγάγωμεν τὴν γεγωνυία τῆ φωνῆ ἀνάγνωσιν, καὶ ἡμεῖς συγκατετέθημεν εἰς τοῦτο, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ψευδοῦς ταύτης ἰδέας, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἔπρεπε ν' ἀναγινώσκωσι τροχάδην κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ θέρος. Ἐνεγράψαμεν ἐν τῷ προγράμματι τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν προσοδευτικὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ὑπεχρεώσαμεν αὐτοὺς ν' ἀναγινώσκωσιν εἰς τὰ αὐτὰ βιβλία. Τοῦτο ἦτο πρόσφορον εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ μία μόνη παράβασις τοῦ νόμου τῆς ἐλευθερίας ἐγέννησε ψεῦδος ἐπὶ ψεύδει καὶ σφάλμα ἐπὶ σφάλματι. Ἠγόρασαν βιβλία, τὰ μικρὰ διηγήματα τοῦ Πουσκίνου καὶ τοῦ Ἱεροχώβ. Ἐκάθιζον τοὺς παῖδας ἐπὶ τῶν θρανίων· εἰς ἔπρεπε ν' ἀναγινώσκῃ γεγωνυία τῆ φωνῆ, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ παρακολουθῶσι τὴν ἀνάγνωσίν του· διὰ νὰ εἶναι βέβαιος ὁ διδάσκαλος, ἂν πράγματι πάντες παρηκολούθουν, ἠρώτα πότε τοῦτον, πότε ἐκείνον.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦτο μᾶς ἐφαίνετο τελειότατον. Ἐρχεσαι εἰς τὸ σχολεῖον, — κάθηνται ὅλοι καθὼς πρέπει ἐπὶ τῶν θρανίων, εἰς τούτων ἀναγινώσκει, πάντες οἱ ἄλλοι παρακολουθοῦσιν. Ὁ ἀναγινώσκων προφέρει «οἱ ἀνθρώποι . . .». Οἱ ἄλλοι ἢ ὁ διδάσκαλος διορθώνει «οἱ ἄνθρωποι . . .» — πάντες ἀκολουθοῦσιν.

— Ἰβάνωφ, ἀνάγνωσε σύ!

Ὁ Ἰβάνωφ ζητεῖ ἐπ' ὀλίγον καὶ ἀναγινώσκει. Ὅλοι προσέχουσιν, ἀκούουσι τὸν διδάσκαλον, προφέρουσι κανονικῶς ἐκάστην λέξιν, ἀναγινώσκουσιν ἀρκετὰ ἐλευθέρως. Ὁ ἀναγινώσκων ἀναγινώσκει τὸ αὐτὸ τεμάχιον τρις ἢ τετράκις. Μία σελις ἀρκεῖ διὰ μίαν ἐβδομάδα καὶ πλεόν. Τὸ ν' ἀγοράζῃ τις ἐκάστοτε νέα βιβλία θὰ ἦτο δαπανηρόν, καὶ τὰ βιβλία τὰ κατανοούμενα ὑπὸ τῶν τέκνων τῶν μουζίκων εἶναι δύο, τὰ διηγήματα τοῦ Χουδιάκωφ καὶ τοῦ Ἀθανάσιεβ. Ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀναγνώσεως τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τινὲς τῶν μαθητῶν τὸ ἀποστηθίζουσι, καὶ ὄχι μόνον πάντες οἱ μαθηταὶ τὸ γνωρίζουσι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅλην προξενεῖ κόρον. — Ὁ ἀναγινώσκων χάνει τὸ θάρρος του ἀκούων τὴν φωνὴν του ν' ἀντηχῇ μόνη ἐν τῇ σιγῇ τῆς παραδόσεως· πᾶσαι αἱ δυνάμεις του συγκεντρῶνται εἰς τὸ νὰ παρατηρῇ τὰ σημεῖα καὶ τοὺς τόνους, καὶ ἀποκτᾷ

τὴν ἔξιν ν' ἀναγινώσκη χωρὶς νὰ προσπαθῆ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἔννοιαν· διότι εἶναι ἀπερροφημένος ὑπ' ἄλλων μερμινῶν. Οἱ ἀκροώμενοι πάσχουσι τὸ αὐτό, καὶ ἀπησχολημένοι πάντοτε ὅπως εὐρεθῶσιν ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ὅπερ ἀναγινώσκει ὁ μαθητής, ὅταν προσκληθῶσι ν' ἀναγνώσωσι, σύρουσι τὸν δάκτυλον μηχανικῶς ἐπὶ τῶν στίχων, στενοχωροῦνται, καὶ τέλος ἢ προσοχὴ αὐτῶν διασκορπίζεται εἰς ἄλλας ἐννοίας ἀλλοτρίας. Ἡ ἐννοια τοῦ ἀναγινωσκομένου μέρους ὡς πράγμα μὴ κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον πότε μὲν ἀντιμάχεται πρὸς τὴν θέλησίν των, πότε δὲ παρέρχεται ἀπαρατήρητος. Ἄλλὰ τὸ οὐσιῶδες ἄτοπον εἶναι ὁ παντοτινὸς ἀγὼν δόλου καὶ ἐπιτηδειότητος μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου, ἀγὼν τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσει τὰ μέγιστα τοιαύτη μέθοδος, καὶ τὸν ὁποῖον τὸ ἡμέτερον σχολεῖον ἠγνόει μέχρι τοῦδε, ἐνῶ τὸ μόνον πλεονέκτημα τοῦ συστήματος τούτου τῆς ἀναγνώσεως, ἡ κανονικὴ ἀπαγγελία τῶν λέξεων, διέφευγεν ἐντελῶς τοὺς μαθητάς μας. Ἀνεγίνωσκον ἐπὶ τῶν τοίχων τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας ἔγραφον καὶ ἀπήγγελλον οἱ ἴδιοι, καὶ ὅλοι ἐγνώριζον ὅτι ἔπρεπε νὰ γράφωσι π. γ. «σπαθία», νὰ προφέρωσι δὲ «σπαθιά»· ἀλλὰ τὸ νὰ τοὺς διδάξῃ τις ὅτι πρέπει ν' ἀνακόψωσιν ἢ νὰ μεταβάλωσι τὴν φωνὴν των κατὰ τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, μοὶ φαίνεται ἀνωφελές· διότι ἕκαστον παιδίον πενταετὲς φυλάττει ἀκριβῶς, ὅταν ὁμιλῇ, τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, ἐὰν ἐννοῇ ὅ,τι λέγει. Ἐπομένως εὐκολώτερον εἶναι νὰ ὀδηγήσωμεν αὐτὸ εἰς τὸ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἐν τῷ βιβλίῳ ἀναγινωσκόμενον (εἰς τὸ ὁποῖον θᾶσσον ἢ βράδιον θὰ φθάσῃ) παρὰ νὰ διδάσκωμεν αὐτὸ νὰ ἄδῃ κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα, ὡς κατὰ τὰ σημεῖα τῆς μουσικῆς. Ἄλλ' ἀρμόζει, μοὶ φαίνεται, νὰ ἐρωτήσωμεν ποῦ εἶναι ἡ εὐκολία τοῦ διδασκάλου.

Ὁ διδάσκαλος ἀκουσίως φέρεται εἰς τὸ νὰ ἐκλέγῃ δι' εαυτὸν τὸν καταλληλότερον τρόπον διδασκαλίας. — Ὅσον ὁ τρόπος οὗτος εἶναι πρόσφορος διὰ τὸν διδάσκαλον, τόσον εἶναι ἀπρόσφορος διὰ τοὺς μαθητάς. — Ἐκεῖνος ὁ τρόπος εἶναι καλός, ὅστις ἀρέσκει εἰς τοὺς μαθητάς.

Οἱ τρεῖς οὗτοι νόμοι τῆς διδασκαλίας ἀναπαρεστάθησαν διὰ

τοῦ τὰ μάλιστα ἀπλοῦ τρόπου ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασονάϊας Πολιάνας διὰ τὴν μηχανικὴν ἀνάγνωσιν.

Ἔνεκα τοῦ εὐκάμπτου πνεύματος τοῦ σχολείου ἡ ἀνάγνωσις αὕτη κατέπεσεν ἀφ' ἑαυτῆς, πρὸ πάντων ὅτε οἱ ἀρχαῖοι μαθηταὶ ἐπανῆλθον ἐκ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν. Ἔστενοχωροῦντο, ἠτάκτου, ἔλειπον ἀπὸ τὸ μάθημα. Ἄλλ' ἰδοὺ τὸ κύριον σημεῖον ἡ ἀνάγνωσις τῶν διηγημάτων, ἧτις ἔπρεπε νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως, ἀπέδειξεν ὅτι αἱ προόδοι ἦσαν μηδαμιναί, ὅτι εἰς πέντε μῆνας δὲν προώδευον ἐν βῆμα· πολλοὶ μάλιστα ὀπισθοδρόμουν. Ὁ κάλλιστος μαθηματικὸς τῆς πρώτης τάξεως P. . . ., ὅστις ἐξῆγε τὰς τετραγωνικὰς ῥίζας μὲ τὸν νοῦν, εἰς τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τόσον ἀπέμαθε τὸ ἀναγινώσκειν, ὥστε ἐχρειάσθη ν' ἀναγινώσκωσι μετ' αὐτοῦ μὲ συλλαβισμόν.

Ἀφήσαμεν τὴν ἐν τοῖς βιβλίοις ἀνάγνωσιν, καὶ ἐβασανίζόμεθα νὰ ἐπινοήσωμεν σύστημα ἀναγνώσεως μηχανικῆς. Ἡ ἀπλῆ αὕτη ἰδέα, — ὅτι δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ὁ καιρὸς καλοῦ συστήματος, ὅτι ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ δὲν ἦτο ἀκόμη αἰσθητὴ διὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι οἱ παῖδες θὰ εὔρωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀρίστην μέθοδον τῆς ἀναγνώσεως, ὅτε ἡ ἀνάγκη ἤθελεν ἐπιβληθῆ, — ἡ ἰδέα αὕτη μόνον ἐσχάτως ἐφύτρωσεν εἰς τὰς κεφαλὰς μας.

Ἐνῶ δὲ ἡμεῖς ἀνεζητοῦμεν, ἡ ἐξῆς μέθοδος ἐσχηματίζετο ἀφ' ἑαυτῆς.

Κατὰ τὰς ὥρας τὰς ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἧτις μόνον κατ' ὄνομα διαιρεῖται εἰς μηχανικὴν καὶ προοδευτικὴν, οἱ ὀλιγότερον καλοὶ μαθηταὶ ἀνὰ δύο λαμβάνοντες ἐν βιβλίον (ἐνίοτε τὰ διηγήματα, ἄλλοτε τὸ εὐαγγέλιον ἢ τὴν συλλογὴν τῶν ῥημάτων ἢ ἐφημερίδα διὰ τὸν λαόν), ἀναγινώσκουσιν ὁμοῦ, μόνον χάριν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναγνώσεως, μηχανικῶς· ἀλλ' ἂν ἀπαντήσωσι διήγημά τι καταληπτόν εἰς αὐτούς, ἀναγινώσκουσι μὲ πλήρη κατάληψιν τῆς ἐννοίας, καὶ ζητοῦσι ν' ἀκούη αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος, ἂν καὶ τοῦτο γίνεται ἐν τῇ τάξει τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως. Ἐνίοτε μαθηταί, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ πλέον ἀδύνατοι, λαμβάνουσι τὸ αὐτὸ βιβλίον πολλάκις κατὰ συνέχειαν, τὸ ἀνοίγουσιν εἰς τὴν

αὐτὴν σελίδα, ἀναγινώσκουσι τὸ διήγημα καὶ τὸ ἀπομνημονεύουσιν ὄχι μόνον χωρὶς νὰ παρακληθῶσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ διδασκάλου ἔρχονται ἐνίοτε πρὸς τὸν διδάσκαλον ἢ πρὸς ὄντινα δῆποτε τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν καὶ τὸν παρακαλοῦσι ν' ἀναγνώσῃ μετ' αὐτῶν.

Ὅσοι τῆς δευτέρας τάξεως ἀναγινώσκουσι κάλλιον δὲν θέλουσι ν' ἀναγινώσκωσιν ἐν συνοδίᾳ, καὶ ἔτι ὀλιγότερον ἀναγινώσκουσι μηχανικῶς, ἀπομνημονεύουσι δὲ μόνον στίχους, ὄχι καὶ πεζὸν λόγον.

Παρὰ τοῖς μεγαλυτέροις τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τινος λεπτομερείας, ἥτις μ' ἐξέπληξε τὸν παρελθόντα μῆνα. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς προοδευτικῆς ἀναγνώσεως δίδουσι εἰς αὐτοὺς ἐν βιβλίον οἰονδήποτε τὸ ἀναγινώσκουσιν ἐναλλάξ, ἔπειτα ὅλοι ὁμοῦ διηγοῦνται πρὸς ἀλλήλους τὸ περιεχόμενον. Εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν κατὰ τὸ φθινοπώρον τοῦτο προσῆλθε μαθητῆς τις Τ.. ἔξαιρέτου εὐφυΐας, ὅστις ἐπὶ δύο ἔτη εἶχε σπουδάζῃ παρὰ τῷ ἱερεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπερεῖχεν αὐτοὺς εἰς ἀνάγνωσιν ἀνεγίνωσκε τόσον καλῶς, ὡς ἡμεῖς. Τούτου ἕνεκα κατὰ τὸ μάθημα τῆς προοδευτικῆς ἀναγνώσεως οἱ μαθηταὶ ἐννοοῦσι κάτι, μόνον ὅταν ὁ Τ. ἀναγινώσκῃ, καὶ τότε ἕκαστος αὐτῶν θέλει καὶ αὐτὸς ν' ἀναγνώσῃ. Ἄλλ' ὡς ἀρχίσῃ ν' ἀναγινώσκῃ ἀδέξιός ἀναγνώστης, πάντες ἐκφράζουσι τὴν δυσαρέσκειάν των, πρὸ πάντων δέ, ὅταν ἡ ἱστορία εἶναι ἐνδιαφέρουσα. — γελῶσι, παραφέρονται τότε ὁ κακὸς ἀναγνώστης ἐρυθριᾷ ἔξ αἰσχύνης, καὶ ἐγείρονται ἀτελείωτοι συζητήσεις. Τὸν τελευταῖον μῆνα εἰς τούτων διεκλήρυσεν ὅτι πάσῃ θυσίᾳ θὰ κατορθώσῃ ν' ἀναγινώσκῃ ὡς ὁ Τ., οἱ ἄλλοι ὑπεσχέθησαν τὸ αὐτό, καὶ εὐθὺς ἡ μηχανικὴ ἀνάγνωσις κατέστη προσφιλεῖς σπουδῆ. Ἐπὶ μίαν, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἕμενον καθημένοι προσηλωμένοι εἰς τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐνόουν ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι τόμους βιβλίων εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐποίησαν προόδους ἀπροσδοκίτους.

Εἰς τούτους συνέβη τὸ ἐναντίον ἀφ' ὅ,τι συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς γινώσκοντας ν' ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι. Συχνό-

τατα συμβαίνει τῷ ὄντι νὰ μανθάνωσι ν' ἀναγινώσκωσι χωρὶς νὰ ἔχωσι τίποτε ν' ἀναγνώσωσι, τίποτε νὰ ἐννοήσωσιν. Ἐνταῦθα δὲ συνέβη, ὥστε οἱ μαθηταὶ σκεφθέντες ὅτι εἶχον τί ν' ἀναγνώσωσι καὶ τί νὰ ἐννοήσωσι καὶ ὅτι τοῖς ἔλειπε μόνον ἡ πρᾶξις, εὔρον ἀφ' ἑαυτῶν τὸν ταχὺν τρόπον τῆς ἀναγνώσεως.

Τώρα ἐγκατελείψαμεν ἐντελῶς τὴν μηχανικὴν ἀνάγνωσιν. Τὰ πράγματα συμβαίνουν ὡς περιεγράψαμεν ἀνωτέρω. Ἐδόθη ἐλευθερία εἰς ἕκαστον μαθητὴν νὰ μεταχειρίζηται ὅλα τὰ συστήματα, ὅσα ἀρέσκουσιν εἰς αὐτόν, καὶ εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἕκαστος μεταχειρίζεται ἐν ἑκ πάντων τῶν συστημάτων τῶν γνωστών εἰς ἑμέ, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐξῆς :

1. Ἀνάγνωσις μὲ τὸν διδάσκαλον,
2. Ἀνάγνωσις μηχανικὴ,
3. Ἀνάγνωσις μὲ ἀποστήθισιν,
4. Ἀνάγνωσις κοινὴ (ἐν χορῷ),
5. Ἀνάγνωσις μὲ κατάληψιν τοῦ ἀναγινωσκομένου.

Τὸ πρῶτον σύστημα, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται ὅλαι αἱ μητέρες, εἶναι μᾶλλον διδασκαλία οἰκιακὴ ἢ μέθοδος σχολειακὴ. Ὁ μαθητὴς παρακαλεῖ τὸν διδάσκαλον νὰ ἀναγνώσῃ μετ' αὐτοῦ· ὁ διδάσκαλος ἀναγινώσκει, συλλαβίζων λέξιν πρὸς λέξιν. Οὗτος εἶναι ὁ λογικώτερος τρόπος, ὅστις ἐκ πρώτης ἀρχῆς προκύπτει, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ πᾶς ζητεῖ πρὸ παντὸς ἄλλου, καὶ τοῦτον ἀκουσίως ἐκλέγει ὁ διδάσκαλος. Μὲ ὅλα τὰ μέσα τὰ προωρισμένα νὰ τελειοποιήσωσι τὴν διδασκαλίαν, νὰ διευκολύνωσι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, ὅταν οἱ μαθηταὶ εἶναι πολλοί, ὁ τρόπος οὗτος θὰ διαμείνῃ ὁ κάλλιστος, ὁ μοναδικὸς εἰς τὸ νὰ μανθάνωσιν οἱ παῖδες ν' ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσιν εὐχερῶς.

Ὁ δεύτερος τρόπος, ἐπίσης πολὺ ἀγαπητός, δι' οὗ διήλθε πᾶς ὅστις ἔμαθε ν' ἀναγινώσκει ἐλευθέρως, συνίσταται εἰς τοῦτο. Δίδουσιν εἰς τὸ παιδίον βιβλίον τι, καὶ ἀφήνουσιν εἰς αὐτὸ τὴν φροντίδα νὰ συλλαβίζῃ καὶ νὰ ἐννοῇ ὅ τι ἡμπορεῖ. Τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀρκετὰ ἐπροχώρησεν, ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνηται τὴν ἀνάγκην

νὰ παρακαλῆ τὸν **μπάρμπαν** ν' ἀναγνώσκη μετ' αὐτοῦ, καὶ νὰ ἔχη πεποιθήσιν εἰς ἑαυτόν, καταλαμβάνεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ καλοῦ πάθους τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως, τοῦ πάθους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὁ Γκόγκολ, τόσον ζωηρῶς ἔσκωπεν ἐν τῷ **Πετρούσκα**· καὶ τὸ πάθος τοῦτο τὸν κάμνει νὰ προοδεύῃ. Πῶς τοιοῦτος τρόπος ἐμβάλλει εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν τὴν ἀνάγνωσιν; — Κύριος οἶδεν· ἀλλὰ κατορθοῦσι δι' αὐτοῦ νὰ ἐξοικειῶνται μὲ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, μὲ τὸν μηχανισμόν τοῦ συλλαβισμοῦ, μὲ τὴν προφορὰν τῶν λέξεων καὶ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς ἐννοίας· καὶ πολλάκις ἠδυνήθην ν' ἀναγνωρίσω δι' ἰδίας πείρας, πόσον μᾶς ἔκαμε νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν ἡ ἰδέα αὕτη, — ὅτι ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ ἐννοῇ ἐντελῶς πᾶν ὅ τι ἀναγινώσκει. Πολλοὶ αὐτοδίδακτοι ἔμαθον ν' ἀναγινώσκωσιν ἐντελῶς διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἂν καὶ ἔχει βεβαίως τὰ ἐλαττώματά της, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαί.

Ὁ τρίτος τρόπος συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποστηθίζωσιν οἱ μαθηταὶ προσευχάς, στίχους, ἐν γένει σελίδα ὀλόκληρον, καὶ νὰ ἀποστοματίζωσι τὸ μανθανόμενον, ἀκολουθοῦντες ἐν μέτρῳ τὸ βιβλίον.

Ἡ τετάρτη μέθοδος, τόσον ὀλεθρία κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις ἡ κοινῶς ἦτοι ἐν **χορῶ** γινομένη. Ἐβελτιώθη ἀφ' ἑαυτῆς ἐν τῷ σχολείῳ μας. Κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχον ἀρκετὰ βιβλία, καὶ ἐκάθηντο ἀνὰ δύο ἐνώπιον ἐνὸς βιβλίου· ἔπειτα τοῦτο τοῖς ἤρесе· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν « Ἀνάγνωσις! » τὰ ἰσοδύναμα παιδία κάθηται ἀνὰ δύο, ἐνίστε ἀνὰ τρία ἔμπροσθεν ἐνὸς βιβλίου. Εἰς ἀναγινώσκει, οἱ δὲ λοιποὶ ἀκολουθοῦσι καὶ διορθώνουσι τὰ ἐσφαλμένα. Φέρεις δὲ τελείαν σύγχυσιν, ἐὰν θελήσης νὰ τοὺς τοποθετήσης σὺ αὐτὸς· αὐτοὶ γνωρίζουσι νὰ συνδυάζωνται, καὶ ὁ Ταράσκας ζητεῖ τὸν Δούγκαν.

— Λοιπόν, ἔλα ν' ἀναγνώσης, καὶ σύ, πῆγαινε νὰ εὔρης τοὺς ἰδικούς σου!

Τινὲς ἀπαρέσκονται εἰς ταύτην τὴν ἐν χορῶ ἀνάγνωσιν, ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην αὐτῆς. Αὕτη προσφέρει τὸ πλεονέκτημα καθαρωτέρας ἀπαγγελίας καὶ βραδυτέρας, ὥστε νὰ καταλαμβάνῃ αὐτὴν ὁ μὴ ἀναγινώσκων ἀλλὰ μόνον παρακολουθῶν.

Ἔλα ὅμως τὰ προτερήματα μεταβάλλονται εἰς ἐλαττώματα, ἐὰν ὁ τρόπος οὗτος, ἢ καὶ πᾶς ἄλλος, γενικευθῆ ἔν τῷ σχολείῳ.

Τέλος ὁ πέμπτος τρόπος, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα μᾶλλον, εἶναι ἡ προοδευτικὴ ἀνάγνωσις, δηλαδὴ ἡ ἀνάγνωσις βιβλίων μελετηθέντων μετὰ ζήσεως, καὶ κατάληψις τῆς ἐννοίας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀναπτυσσομένη.

Πάντες οὗτοι οἱ τρόποι, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, εἰσήχθησαν καὶ ἐφηρομόσθησαν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ αἱ πρόοδοι εἰς τὸ τέλος ἑνὸς μηνὸς ἦσαν ἤδη λόγου ἄξιαί.

Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει μόνον νὰ προτείνῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μαθητοῦ ὅλους τοὺς τρόπους, γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, οἵτινες δύνανται νὰ διευκολύνωσι τὴν σπουδὴν. Μία μέθοδος, εἶναι ἀληθές, — ἡ ἀνάγνωσις εἰς ταῦτά βιβλία — διευκολύνει τὴν διδασκαλίαν· πρόσφορος οὖσα εἰς τὸν διδάσκαλον φαίνεται ὅτι παρέχει σαβαρότητα καὶ κανονικότητα· ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῆς δὲν εἶναι μόνον δυσχερῆς, ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὸν ἡμέτερον ὄργανισμόν, ἀλλὰ πολλάκις εἶναι καὶ ἀδύνατος.

Θὰ εἶπη τις :

— Πῶς νὰ μαντεύσῃ τις τί χρειάζεται ἀκριβῶς οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ μαθητῆς, καὶ πῶς ν' ἀποφανθῆ, ἂν ἡ αἴτησίς του εἶναι βάσιμος ;

Ἄλλος θὰ εἶπη :

— Πῶς νὰ ὀδηγηθῆ τις ἐν τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ, τὴν ὁποῖαν οὐδεμία κοινὴ ἀρχὴ διέπει ;

Εἰς ταῦτα ἀποκρίνομαι :

— Ἡ δυσκολία φαίνεται μόνον τοιαύτη· διότι δὲν ἀπηλλάγημεν εἰσέτι τῆς ἀρχαίας προλήψεως, ἣτις θεωρεῖ τὸ σχολεῖον ὡς ἓνα πειθαρχικὸν λόχον στρατιωτῶν, τὸν ὁποῖον διοικεῖ σήμερον εἰς ὑπολοχαγὸς καὶ αὐριον ἄλλος. Διὰ τὸν διδάσκαλον τὸν ἐξοικειωθέντα μὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ σχολείου ἕκαστος μαθητῆς ἔχει τὴν ἰδικὴν του προσωπικότητα· ἕκαστος μαθητῆς ἐκφράζει τὰς ἰδιαιτέρας του ὁρέξεις, τὰς ὁποίας μόνῃ ἢ ἐλευθέρᾳ ἐκλογῇ ἐπιτρέπει νὰ ικανοποιήσῃ. Ἄνευ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἄνευ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης ἀταξίας, τὰς ὁποίας τινὲς θεωροῦσι τόσον παρα-

ξένους, τόσον ἀδυνάτους, ὄχι μόνον δὲν ἠθέλομεν εὖρη πέντε μεθόδους ἀναγνώσεως, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδυνάμεθα οὐδὲ νὰ τὰς μεταχειρισθῶμεν, νὰ τὰς ἐναλλάσσωμεν συμφώνως πρὸς τὴν εὐχὴν τῶν παιδῶν, καὶ τότε δὲν ἠθέλομεν ποτὲ ἐπιτύχη τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως ἐπετύχομεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Ποσάκις δὲν παρατηρήσαμεν τὴν ἀμηχανίαν τῶν ἐπισκεπτῶν, οἵτινες ἠθέλον ἐντὸς δύο ὥρῶν νὰ μάθωσι τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, — μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν κατέχομεν, — καὶ νὰ μᾶς ἐκθέσωσιν ἐπὶ πλεόν τὴν ἑαυτῶν μέθοδον! Ποσάκις ἠκούσαμεν αὐτοὺς σχεδιάζοντας νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὰ σχολεῖά των τοιοῦτον σύστημα, τὸ ὁποῖον, ἄγνωστον ἔτι αὐτοῖς, ἐλειτούργει ὑπὸ τὰ βλέμματα αὐτῶν ἐν Γιασνάϊα Πολιάνᾳ, ὄχι ὅμως μὲ δεσποτικὸν τίτλον κανονισμοῦ ἐπιβεβλημένου εἰς πάντας!

XVI

Ἄν καὶ ἡ μηχανικὴ καὶ ἡ προοδευτικὴ ἀνάγνωσις τῷ ὄντι συγγέονται, ὡς εἶπομεν, οὐχ ἦτον δὲν παύομεν νὰ διακρίνωμεν αὐτὰς κατὰ τὸν ἰδιάζοντα ἐκάστη σκοπὸν. Ἡ πρώτη σκοπὸν ἔχει, νομίζω, νὰ σχηματίζη ταχέως τὰς λέξεις κατὰ τινὰ σημεῖα· ἡ δὲ δευτέρα προτίθεται τὴν γνῶσιν τῆς φιλολογικῆς γλώσσης.

Πρὸς μάθησιν τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐν μέσον ἐπαρουσιάζετο εἰς ἡμᾶς, τὸ ἀπλούστερον, κατὰ τὰ φαινόμενα, πράγματι ὅμως δυσκολώτατον. Ἐνομίζομεν ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν φράσεων τῶν γεγραμμένων ὑπ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῶν ἀβακίων ἔπρεπε νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διηγήματα τοῦ Χουδιάκωφ καὶ τοῦ Ἀθανάσιεβ, ἔπειτα κᾶτι δυσκολώτερον εἰς γλῶσσαν οὐνεθεωτέραν καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς γλώσσης τοῦ Καραμζίνου, τοῦ Πουσκίνου καὶ τοῦ κώδικος· ἀλλ' ὡς αἱ πλείοσαι τῶν προϋποθέσεών μας καὶ αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐκ τῆς γλώσσης, ἦν ἔγραφον αὐτοὶ οὗτοι ἐπὶ τῶν ἀβακίων, ἐπέτυχον εὐκόλως νὰ μεταφέρω αὐτοὺς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν διηγημάτων· ἀλλὰ ὅτε ἐζήτησα νὰ μεταβιβάσω αὐτοὺς εἰς κᾶτι ἀνώτερον,

εἰς κᾶτι ὑψηλότερον, τοῦτο τὸ μεταβιτικὸν κᾶτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ φιλολογίᾳ (τῇ γραμματολογίᾳ). Ἐδοκιμάσαμεν τὸν Ῥοβινσῶνα, ἡ ἀπόπειρα δὲν ἐπετύγχανε μαθηταί τινες ἔκλειον ἐκ τῆς λύπης ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοῶσι καὶ νὰ διηγῶνται. Ἐπεχείρησα νὰ τοῖς μεταφράζω μὲ λέξεις κοινοτέρας. — ἤρχισαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι δύνανται νὰ ἐννοῶσιν, ἀντελαμβάνοντο τὴν ἔννοιαν, ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς ἀνέγνωσαν τὸν Ῥοβινσῶνα, ἀλλὰ μετ' ἀνίας καὶ ἐπὶ τέλος σχεδὸν μετ' ἀηδίας. Ἡ προσπάθεια ἦτο ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών των. Ἐπρωτίμων νὰ τὸν ἀποστηθίζωσι διηγούμενοι εὐθύς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, μίαν ὀλόκληρον ἐσπέραν διετήρουν τεμάχια αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδεις προσωκειοῦτο τὸ ὄλον. Διετήρουν δυστυχῶς μόνον λέξεις ἀκαταλήπτους εἰς αὐτούς, τὰς ὁποίας μετὰ ταῦτα μετεχειρίζοντο ἀλογίστως καὶ ἀκαταλλήλως, καθὼς κάμνουσιν οἱ ἡμιμαθεῖς. Ἐβλεπον μὲν ὅτι τοῦτο δὲν εὐδοκίμει, ἀλλ' ἠγνόουν πῶς νὰ θεραπεύσω αὐτό. Διὰ νὰ καθησυχάσω τὴν συνείδησίν μου, τοῖς ἔδωκα πρὸς ἀνάγνωσιν, καὶ ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων ὅτι δὲν ἠθέλον τοὺς ἱκανοποιήσῃ, διαφόρους δημῶδεις ῥαψωδίας, ὡς «τοὺς θεῖους Ναοῦμ» καὶ «τὰς θείας Ναθαλίας» — ἀλλ' ἡ πρόγνωσίς μου ἐπληθύνετο. Τὰ βιβλία ταῦτα τοῖς ἐπροξένουν περισσοτέραν ἀνίαν, ὅτε ἐξήτει τις νὰ τὰ διηγηθῶσι.

Μετὰ τὸν Ῥοβινσῶνα ἐδοκιμάσαμεν τὸν Πουσκῖνον, ἰδίᾳ «τὸν Φερετροποιόν»· ἀλλ' ἄνευ βοηθείας ἔτι ὀλιγότερον κατάρθουν νὰ διηγῶνται αὐτὸν ἢ τὸν Ῥοβινσῶνα. Καὶ ὁ **Φερετροποιὸς** ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀνιαρότερος. Ἡ ἐπίκλησις πρὸς τὸν ἀναγνώστην, αἱ ἀπίθανοι σχέσεις τοῦ συγγραφέως μετὰ τῶν προσώπων τοῦ διηγήματος, αἱ **οὐμοριστικαὶ** σκέψεις του, ἡ βραχυλογία του, — πάντα ταῦτα τόσον ἀντεστρατεύοντο πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ παῖδες ἐξήτουν, ὥστε ἠναγκάσθη ὀριστικῶς ν' ἀφήσω κατὰ μέρος τὸν Πουσκῖνον, τοῦ ὁποίου τὰ διηγήματα μοὶ ἐφαίνοντο πρότερον καταλλήλως διὰ παῖδας συντεταγμένα, ἀπλᾶ καὶ ἐπομένως προσιτὰ εἰς αὐτούς.

Ἐδοκίμασα προσέτι τοῦ Γκόγκολ «τὴν νύκτα τῶν Χριστου-

γέννων». Κατ' ἀρχὰς ἤρρεσεν εἰς τοὺς παῖδας, μάλιστα εἰς τοὺς ἐφήβους· ἀλλ' ὅτε ἀφηνον αὐτοὺς μόνους, δὲν ἐνόουν πλέον, καὶ κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἀνίας. Καὶ ὅτε τοῖς ἀνεγίνωσκον ἀκόμη, δὲν ἀπῆτουν τὴν συνέθειαν. Τὸ ἀνθηρὸν τοῦ ὕφους, αἱ φανταστικαὶ ἐκφράσεις, ἡ ἰδιοτροπία τῆς συντάξεως δὲν ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς διαθέσεις αὐτῶν.

Ἐδοκίμασα πρὸς τούτοις τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Γνέδιτς. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς παρήγαγεν ἔκτακτον περιπλοκὴν· ἐφαντάζοντο ὅτι ἦτο γεγραμμένη γαλλιστί, καὶ οὐδὲν ἐνόουν, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον ἀναπτύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸ περιεχόμενον μὲ λέξεις κοινῆς χρήσεως, καὶ τότε ἀκόμη ὁ μῦθος τοῦ ποιήματος δὲν ἐχώρει εἰς τὴν κεφαλὴν των. Εἰς τὸν σκεπτικὸν Σέμκαν, μὲ τὴν ὑγιᾶ λογικὴν του φύσιν, ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἢ εἰκὼν τοῦ Φοίβου καταβαίνοντος ἐκ τοῦ Ὀλύμπου μὲ τοὺς δῖστους, οἵτινες ἐκλαγξαν ἐν τῇ φαρέτρα ἐπὶ τῶν ὤμων του· ἀλλὰ προφανῶς δὲν ἐγνώριζε ποῦ νὰ τοποθετήσῃ τὴν εἰκόνα ταύτην.

— Πῶς ἐρρίφθη ἐκ τοῦ ὄρους χωρὶς νὰ σπάσῃ τὰ κόκκαλά του ; μὲ ἠρώτα πάντοτε.

— Ἄλλ' ἐκεῖνος ἦτο Θεὸς δι' αὐτούς !

— Πῶς, Θεός ! ὑπάρχουν λοιπὸν πολλοὶ Θεοί ; . . . Λοιπὸν δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός. Εἶναι δυνατὸν νὰ καταβῆ ἔτσι δὰ ἀπὸ ἓνα τέτοιο βουνό ; Βεβαίως θὰ συνέτριβε τὰ κόκκαλά του, συνεπέρανεν ἐκτείνων τοὺς βραχίονάς του.

Ἐδοκίμασα μὲ τὸν «Κουτὸν» τῆς Γεωργίας Σάνδης διήγημα δημῶδες καὶ στρατιωτικόν· ἀλλ' ἄνευ μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας.

Δοκιμάζομεν πᾶν ὅ τι προσπίπτει εἰς τὰς χεῖράς μας, πᾶν ὅ τι μᾶς στέλλουσιν, ἀλλὰ δοκιμάζομεν ματαίως. Εὐρίσκεσαι εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀποσφραγίξεις βιβλίον ψευδοδημοτικόν, ὅπερ στέλλεται διὰ τοῦ ταχυδρομείου ;

— Μπάρομπα, ἄφες με ὀλίγον ν' ἀναγνώσω ! φωνάζουσι πολλοὶ παῖδες ἐκτείνοντες τοὺς βραχίονας. — Ἄλλ' ἄς γίνῃ τοῦτο σαφέστερον !

Ἄνοιγεις τὸ βιβλίον καὶ ἀναγινώσκεις : « Ὁ βίος τοῦ μεγάλου

ἀρχιερέως Ἀλεξίου παρέχει ἡμῖν ὑπόδειγμα πίστεως θερμῆς, εὐσεβείας, ἀκαταπονήτου δραστηριότητος, ἐξόχου ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ προσήνεγκε μεγίστας ὑπηρεσίας».

Ἡ :

« Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου παρατηρήθησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ῥωσίας πολλοὶ αὐτοδίδακτοι πλήρεις πλεονεκτιμάτων, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἐξηγεῖτο πανταχοῦ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτίων».

Ἡ :

« Ἀπὸ τριακοσίων ἤδη ἐτῶν ἡ Βοημία ὑπέπεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ γερμανικοῦ κράτους».

Ἡ :

« Ἡ κοινότης τοῦ Καρατσάρεβο διεσπαρμένη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ὄρους κεῖται εἰς τὸ Κυβερνεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι εὐφορώτατον εἰς σίτον ἐν Ῥωσίᾳ».

Ἡ :

« Ἐπῆρε τὸν δρόμον του, ἐθροίφθη ἔξω τῆς ὁδοῦ...».

Ἡ μᾶλλον εἶναι ἡ δημῳδῆς ἔκθεσις φυσικῆς τινος ἱστορίας ἐπὶ ἐνὸς φύλλου τυπωμένου, πλήρης κατὰ τὸ ἥμισυ μὲ κολακαίας διὰ τὴν δεξιότητα τῶν μουζίκων.

Δίδεις λοιπὸν τοιοῦτον βιβλίον εἰς ἓνα τῶν παιδῶν· οἱ ὀφθαλμοὶ του χάνουσι τὴν ζωηρότητά των, καὶ ὁ παῖς ἀρχίζει νὰ χασμᾶται .

— Ὅχι, αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνω, Λέον Νικολάιεβιτς, λέγει ἐπιστρέφων τὸ βιβλίον.

Χάριν τίνων λοιπὸν, ὑπὸ τίνων λοιπὸν ἐγράφησαν τὰ δημῳδῆ βιβλία ; Τοῦτο μένει δι' ἡμᾶς μυστήριον. Ἐξ ὅλων τῶν βιβλίων τοῦ εἴδους τούτου, ὅσα ἡμεῖς ἀνέγνωμεν, ἐκτὸς τῶν τοῦ γέροντος διηγηματογράφου Ζολότωφ, ὅστις τὰ μέγιστα ἐπέτυχεν ἐν τε τῷ σχολείῳ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ, δὲν ἔμεινε τίποτε.

Τὰ μὲν εἶναι ἀπλῶς κακὰ συγγράμματα γραφέντα εἰς ὕφος κακόν, τὰ ὁποῖα μὴ εὐρίσκοντα ἀναγνώστας παρὰ τῷ συνήθει δημοσίῳ θεωροῦνται μόνον ἱερώτερα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ.

Ἄλλα, ἔτι χειρότερα, εἶναι γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν, ἣτις οὐδὲν ἔχει τὸ ῥωσικόν, εἰς γλῶσσαν ἐπινοηθεῖσαν νεωστί, ἐκληφθεῖσαν δημώδη, ὡς εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Κριλῶφ εἰς τοὺς μύθους του. Ἄλλα εἶναι ἀπομιμήσεις ξένων βιβλίων προωρισμένων μὲν διὰ τὸν λαόν, ἀλλ' οὐδὲν τὸ λαϊκὸν περιεχόντων. Τὰ μόνα βιβλία, τὰ ὅποια εἶναι καταληπτὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἀρέσκειάν του, εἶναι τὰ βιβλία τὰ γραφέντα ὄχι διὰ τὸν λαόν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ λαοῦ, διηγήματα, παροιμίαι, συλλογαὶ ἁσμάτων, συναξάρια, στίχοι, αἰνίγματα, ἡ πρόσφατος συλλογὴ τοῦ Βοδοβόσκωφ κλπ.

Δὲν δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ἐὰν δὲν λάβῃ πείραν τούτου, μὲ ποῖον ζῆλον ἀναγινώσκονται τὰ τοιούτου εἶδους βιβλία ἀνεξαιρέτως πάντα, ἀκόμη καὶ τὰ δημώδη ῥωσικὰ συναξάρια, αἱ ἱστορίαι, τὰ ἅσματα, αἱ παροιμίαι τοῦ Σνέγιωφ, τὰ χρονικὰ καὶ πάντα τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας γραμματολογίας. Παρατήρησα ὅτι οἱ παῖδες τρελαίνονται περισσότερο τῶν ἐφήβων διὰ τὰ τοιαῦτα βιβλία· τὰ ἀναγινώσκουσι πολλάκις, τὰ ἀποστηθίζουσιν, εὐχαριστοῦνται νὰ τὰ παραλαμβάνωσιν εἰς τὴν οἰκίαν των· καὶ εἰς τὰς παιδιὰς των, εἰς τὰς συνδιαλέξεις των ἀναλαμβάνουσιν ἔπωνύμια, ἀρυσθέντα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἱστορημάτων καὶ ἁσμάτων.

Οἱ δὲ ἐφηβοί, εἴτε διότι εἶναι ὀλιγότερον πλησίον τῆς φύσεως, εἴτε διότι ἡ καλαισθησία των φέρει αὐτοὺς ἤδη πρὸς τὸ γραφικὸν ὕφος, εἴτε διότι ἀσυνειδήτως αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ γνωρίσωσι τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν, ἀρέσκονται ὀλιγότερον εἰς τὰ βιβλία τοῦ εἶδους τούτου, προτιμῶσι δὲ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων αἱ λέξεις, αἱ εἰκόνες, αἱ ἰδέαι εἶναι εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκατάληπτα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα ταῦτα βιβλία δὲν ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς παῖδας, δὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπός, τὸν ὅποιον δικαίως ἢ ἀδίκως ὠρίσαμεν· μεταξὺ τῶν εἰρημένων βιβλίων καὶ τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ἄβυσσος.

Διὰ νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ πλημμελοῦς τούτου κύκλου, οὐδὲν μέσον βλέπομεν μέχρι τοῦδε μεθ' ὅλας τὰς δοκιμὰς, τὰς ὁποίας ἐκάμαμεν καὶ ἀκόμη κάμνομεν. Ματαίως ἐζητήσαμεν τὸ φάρμακον,

καὶ παρακαλοῦμεν πάντας ὅσοι ἐνδιαφέρονται εἰς τοῦτο ν' ἀνακοινώσωσιν εἰς ἡμᾶς τὰς ἰδέας των, τὰς δοκιμάς των, τὴν ὑπ' αὐτῶν γενομένην λύσιν τοῦ προβλήματος. Ἴδου πῶς τίθεται τὸ δι' ἡμᾶς ἄλλοτον πρόβλημα : Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀναγινώσκωσι καλὰ βιβλία, ἀλλὰ τὰ καλὰ βιβλία εἶναι γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς δὲν ἐννοεῖ. Διὰ νὰ φθάσῃ νὰ ἐννοῇ, πρέπει πολὺ ν' ἀναγνώσῃ, καί, διὰ νὰ ἔχη τὴν φιλαναγνωσίαν, πρέπει νὰ ἐννοῇ. . . . Ποῦ ἔγκειται ἡ θεραπεία, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ;

Ἴσως ὑπάρχει φιλολογία τις μεταβατική, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ; Ἴσως ἡ μελέτη τῶν κυκλοφορούντων εἰς τὸν λαὸν βιβλίων, καὶ ἡ περὶ αὐτῶν γνώμη τοῦ λαοῦ θὰ δεῖξωσιν εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδόν, δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ θὰ φθάνωσιν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς φιλολογικῆς γλώσσης.

Εἰς τοιαύτην σπουδὴν θ' ἀφιερῶσωμεν ἴσως ἰδιαίτερον κεφάλαιον, καὶ παρακαλοῦμεν πάντας τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος τούτου νὰ ἀνακοινώσωσιν εἰς ἡμᾶς τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν των.

Ἴσως ἡ θέσις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως ἡμῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ἐκ τοῦ βιαίου σχηματισμοῦ τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως· τότε μόνον ὁ χρόνος θὰ φέρῃ τὴν θεραπείαν· θὰ παραγάγῃ ὄχι χρηστομάθειαν, ἀλλ' ὀλόκληρον φιλολογίαν μεταβατικὴν συντεθειμένην μετὰ τῶν σημερινῶν βιβλίων, καὶ ἥτις ἀφ' ἑαυτῆς κανονικῶς θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν φορὰν τῆς προχωρητικῆς ἀναγνώσεως.

Ἴσως ὁ λαὸς δὲν καταλαμβάνει καὶ δὲν θέλει ἀκόμη νὰ καταλάβῃ τὴν φιλολογικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἐπειδὴ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ νὰ ἐννοήσῃ δι' ἑαυτόν, καὶ ἐπειδὴ ὅλη ἡ φιλολογία ἡμῶν δὲν ἀξίζει τίποτε δι' αὐτόν, ἴσως σφυρηλατεῖ αὐτὸς τὴν ἰδικὴν του φιλολογίαν.

Τελευταία τις ὑπόθεσις, ἥτις μᾶς φαίνεται πιθανωτέρα πασῶν, εἶναι ἡ ἑξῆς. Ἴσως τὸ βεβαιούμενον κακὸν ὑφίσταται εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιμονὴν ἐν τῇ ἰδέᾳ

ταύτη, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης εἶναι τὸ ν' ἀνυψώσῃ τοὺς μαθητὰς βαθμηδὸν εἰς κατάλληψιν τῆς φιλολογικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι τὸ οὐσιῶδες εἶναι τὸ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ τούτου ὡς τάχιστα. Ἀναμφιβόλως ἡ προχωρητικὴ ἀνάγνωσις, ὡς τὴν φανταζόμεθα, θὰ ἐπέλθῃ αὐτομάτως, καὶ αὐτομάτως θὰ ἔλθῃ ἡ γνῶσις τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐν καιρῷ τῷ δέοντι εἰς ἕκαστον μαθητὴν, ὡς συμβαίνει καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας κατὰ στοῖχον, χωρὶς νὰ ἐννοῶσι, τὸ ψαλτήριον, τὰ μυθιστορήματα, τὰ δικαστικὰ ἔγγραφα, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς ταύτης ἀναγνώσεως κατορθοῦσιν, ἄγνωστον πῶς, νὰ ἐννοῶσι τὴν γραπτὴν γλῶσσαν.

Μόνον ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἐξηγεῖ διὰ τί ὅλα τὰ ὑπάρχοντα βιβλία μας εἶναι τόσον κακὰ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ καὶ τόσον ἀπαρέσκουσιν εἰς αὐτόν· καὶ τί πρέπει, τούτου οὕτως ἔχοντος, νὰ πράξωσι τὰ σχολεῖα; Διότι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ἀφοῦ ψηφισθῆ ἡ χρησιμότης τοῦ γινώσκειν τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν, δύναται τις εὐθὺς καὶ νὰ διδάξῃ αὐτὴν εἰς τὸν λαὸν ἐναντίον τῆς θελήσεώς του διὰ βιαίων ἐξηγήσεων, διὰ μεγάλης ἐνισχύσεως τῶν ἐπαναλήψεων καὶ τῆς μνήμης, ὡς διδάσκεται ἡ γαλλικὴ γλῶσσα. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πολλάκις κατὰ τοὺς τελευταίους δύο μῆνας ἐδοκιμάσαμεν τὸν τρόπον τούτον· ἀλλὰ πάντοτε ἀπηντήσαμεν παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἡμῶν ἀκατανίκητον ἀπέχθειαν, ἣτις ἀποδεικνύει τὸ ἀκατάλληλον αὐτοῦ. Αἱ διάφοροι αὗται ἀπόπειραι μὲ κατέπεισαν μόνον ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον καὶ εἰς τὸν νουνεχῆ διδάσκαλον νὰ ἐξηγῆ τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων καὶ φράσεων· διότι, διὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ λέξιν τινὰ οἰανδήποτε, τὴν λέξιν π. χ. «αἴσθησιν», εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν δι' ἄλλης ἐπίσης ἀσαφοῦς, καὶ διὰ σειράν τινα λέξεων ἢ συνάρτησις αὐτῶν δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀκατάληπτος ἢ αἱ λέξεις αὗται.

Σχεδὸν πάντοτε δὲν εἶναι ἀσαφὴς ἡ λέξις, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς λέξεως ἐκφερομένη ἰδέα, ἣτις διαφεύγει τὸν μαθητὴν. Πάντοτε εὐρίσκει τὴν κατάλληλην λέξιν, ὅτε ἔχει εὖρη τὴν ἰδέαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὀρθὴ σχέσις τῆς λέξεως μετὰ τῆς ἰδέας καὶ ὁ σχηματισμὸς

νέων ιδεῶν ἀποτελοῦσι διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς φαινόμενον τόσον περιπλοκόν, τόσον μυστηριώδες, τόσον λεπτόν, ὥστε ἡ ἐλαχίστη ἐπέμβασις φαίνεται ὡς βία τις σκληρά, ἀσυνάρτητος, ἥτις σταματᾷ τὴν πρόοδον τῆς ἀναπτύξεως.

« Ἐννοεῖν » ἐρρήθη ἤδη· ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσιν ἅπαντες, καὶ πόσα διάφορα πράγματα δύναται τις νὰ ἐννοῇ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἀναγινώσκων τὸ αὐτὸ βιβλίον! Μαθητὴς τις, ὅστις δὲν θὰ ἐννοήσῃ δύο ἢ τρεῖς λέξεις φράσεώς τινος, δύναται ν' ἀντιληφθῇ τὴν λεπτοτάτην διατύπωσιν ἰδέας τινὸς καὶ τὸν σύνδεσμον αὐτῆς μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἐμεῖς, ὁ διδάσκαλος, ἐπιμένετε ἐπὶ τινος ἀπόψεως, ἀλλ' ἐνῶ ὑμεῖς ἀξιούτε νὰ ἐρμηνεύσῃτε τι εἰς τὸν μαθητὴν, ὁ μαθητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐρμηνείας τούτου. Ἐνίοτε σὰς ἔχει ἐννοήσῃ, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ δεῖξῃ εἰς ὑμᾶς ὅτι σὰς ἐνόησεν· ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χρόνῳ ζητεῖ, μαντεύει, οἰκαιοποιεῖται ἀπολύτως κᾶτι ὄλως ἄλλο, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ὠφελιμώτερον καὶ σπουδαιότερον δι' ἑαυτὸν. Ἐμεῖς ἐν τούτοις βιάζεσθε αὐτὸν νὰ ἐξηγηθῇ· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκφράσῃ διὰ λέξεων τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν αἱ λέξεις ἐξήγειραν ἐν αὐτῷ· τότε σιωπᾷ, ἢ ἀρχίζει νὰ λέγῃ ἀνόητα πράγματα· ψεύδεται, ἀπατᾷ, ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλετε, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν σας, ἢ μᾶλλον δημιουργεῖ εἰς ἑαυτὸν δυσχέρειάν τινα ἀνύπαρκτον, καὶ παλαίει κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἢ παραχθεῖσα ὑπὸ τοῦ βιβλίου, ἢ ποιητικῆ, οὕτως εἰπεῖν, ὁσφρησις, ἥτις ἐβοήθησεν αὐτὸν νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἐννοιαν, ἐκφεύγουσι τοῦ πνεύματός του καὶ ἀφανίζονται.

Ἀνέγνωμεν τὸν « Γόητα » τοῦ Γκόγκολ, ἐπαναλαμβάνοντες πᾶσαν φράσιν μὲ λέξεις κοινῆς χρήσεως. Τὰ πάντα ἔβρισκον καλῶς μέχρι τῆς τρίτης σελίδος, ἐν ἣ εὗρισκεται ἡ φράσις· « Ὅλοι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι τῶν σπουδῶν ἐν τε τῷ φροντιστηρίῳ καὶ τῷ γυμνασίῳ, οἵτινες ἔτρεφον μεταξὺ των μῖσος κληρονομικόν, ἐστεροῦντο ἐντελῶς πόρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἦσαν τόσον λαίμαργοι, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀριθμῆσῃ τις τοὺς βλωμούς, τοὺς ὁποίους ἕκαστος

αὐτῶν κατεβρόχιζε κατὰ τὸ δεῖπνον, ὥστε αἱ γενναῖαι χορηγίαι τῶν πλουσίων εὐεργετῶν ἦσαν ἀνεπαρκεῖς».

Ἄδιδάσκαλος:— Λοιπὸν, ἀνεγνώσατε;

(Σχεδὸν πάντες οἱ μαθηταὶ εἶναι παῖδες λίαν ἀνεπτυγμένοι).

Ἄκάλλιτος μαθητής:— Εἰς τὸ γυμνάσιον ἦσαν πάντοτε λαίμαργοι, πτωχοὶ καὶ ἐν καιρῷ τοῦ δείπνου κατεβρόχιζον βλωμούς.

Ἄδιδάσκαλος:— Καὶ τί ἀκόμη;

Μαθητής τις. — (ὅστις εἶναι πανοῦργος, ἔχει μνήμην καὶ λέγει ὅτι τῷ καταβῆ) :— Ἄδύνατον . . . γενναῖοι εὐεργέται . . .

Ἄδιδάσκαλος δυσηρεστημένος:— Πρέπει νὰ συλλογίζεσαι. Δὲν εἶναι τοῦτο. Τί εἶναι λοιπὸν «ἀδύνατον»;

Σιγή.

Ἄδιδάσκαλος:— Ἄναγνώσατε ἄλλην μίαν φορὰν.

Ἄναγινώσκουσι. Μαθητής τις πεποικισμένος μὲ ἔξοχον μνήμην προσθέτει ἀκόμη λέξεις τινάς, τὰς ὁποίας διετήρησεν ἐν τῇ μνήμῃ του· «*φροντιστήριον* . . . αἱ γενναῖαι χορηγίαι τῶν πλουσίων εὐεργετῶν ἦσαν ἀνεπαρκεῖς» . . . Οὐδεὶς ἐνόησέ τι. Κατήντησαν νὰ λέγωσιν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων. Ἄδιδάσκαλος τοὺς στενοχωρεῖ περισσότερον.

Ἄδιδάσκαλος:— Τί εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον; Ἦθελε νὰ τοὺς κάμῃ νὰ εἰπωσιν ὅτι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀριθμῶσιν τις.

Μαθητής:— Τὸ γυμνάσιον . . . ἀδύνατον . . .

Ἄλλος:— Πολὺ πτωχοὶ . . . ἀδύνατον . . .

Ἄνεγνώσαν ἐκ νέου. Ἦρχισαν ν' ἀναζητῶσιν ὡς βελόνην τὴν λέξιν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ διδάσκαλος ἀναφέρουσιν ὅλας τὰς λέξεις πλὴν τῆς λέξεως ν' ἀριθμῶσιν, καὶ ἐν τέλει ἀπελπίζονται.

Ἐγὼ—ἐκεῖνος ὁ διδάσκαλος—δὲν ἀπαιδῶ, καὶ ἐπιτυχάνω ν' ἀναπτύξωσιν ὅλην τὴν περίοδον· ἀλλὰ τότε πλέον καταλαμβάνουσιν ἀσαφέστερον ἢ ὅτε ὁ πρῶτος μαθητής ἐπανάλαβεν.

Ἄλλως δέ, οὐδ' ὑπῆρχέ τι ἐν αὐτῇ νὰ ἐννοήσῃσι. Τῆς περιόδου ταύτης, ἀμελῶς συνδεδεμένης, ἰσχνῆς, ἀνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν ἀναγνώστην, ἡ κυρία ἐννοια κατενοήθη ἐκ πρώτης ἀνα-

γνώσεως· «άνθρωποι πτωχοὶ καὶ λαίμαργοι κατεβρόχθιζον βλωμούς», ὁ συγγραφεὺς δὲν ἤθελε τίποτε περισσότερον τούτου νὰ εἴπη. Εἶχον ἐπιμεῖν μόνον ἐπὶ τῆς μορφῆς, ἣτις ἦτο κακὴ, καὶ διὰ τοῦτο εἶχον καταστρέψῃ ὅλας τὰς μετὰ μεσημβριαν ὥρας, εἶχον μαράνη καὶ καταπατήσῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄνθη τῆς νοημοσύνης, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ἔθαλον ἐν πάσῃ ζωηρότητι.

Ἄλλοτε ἀδίκως ἐπέμεινα πέραν τοῦ δέοντος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως *ὄργανον* ἄνευ μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἰχνογραφίας, ὁ μαθητῆς Τ. διεμαρτύρητο κατὰ τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἶχεν ὀρίσῃ νὰ γράψωσι «σχέδια τοῦ Ῥωμάσκα» ἐπὶ τοῦ τετραδίου τούτου· οὗτος ἔλεγεν :

— Ἡμεῖς ἰχνογραφήσαμεν ἐπὶ τῶν τετραδίων κατὰ ὑποδείγματα· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ῥωμάσκας μόνος ἐπενόησε τὰ σχέδιά του, πρέπει νὰ γράψωμεν ὄχι *σχέδια*, ἀλλὰ *ἔργον* τοῦ Ῥωμάσκα.

Πῶς ἐχώρησεν εἰς τὴν κεφαλὴν του ἡ διαφορὰ τούτων τῶν ἰδεῶν μένει δι' ἐμὲ μυστήριον, τὸ ὁποῖον καλλίτερον εἶναι νὰ μὴ ἐξιχνιάσω, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐντέχνου περιόδου.

Πρέπει νὰ καταστήσωμεν τὸν μαθητὴν ἱκανὸν νὰ κατανοῇ νέας ἰδέας καὶ νέας λέξεις ἐκ τῆς γενικῆς ἐννοίας τοῦ λόγου. Θ' ἀκούσῃ ἢ θ' ἀναγνώσῃ ἅπαξ λέξιν τινὰ ἀκατάληπτον ἐν φράσει ἀκατάληπτον· δευτέραν φοράν ἐν τινὶ ἄλλῃ· ἢ ἰδέα, τὴν ὁποῖαν ἡ λέξις ἐκφράζει, θ' ἀρχίσῃ νὰ προσφέρηται πρὸς αὐτόν, νὰ τῷ γίνηται οἰκεία, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρίζηται τὴν λέξιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν· θὰ τὴν μεταχειρισθῇ μίαν φοράν, καὶ ἡ λέξις μετὰ τῆς ἐννοίας θὰ τῷ γίνωσιν ἰδικαί του. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον. Ἄλλὰ τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ μαθητοῦ ἰδέας καὶ σχήματα νέα δι' ἀποδείξεως εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον καὶ ἀνωφελές, ὡς καὶ νὰ θέλῃ τις νὰ διδάξῃ βρέφος νὰ βαδίξῃ ἀκολουθοῦν τοὺς νόμους τῆς ἰσορροπίας.

Ἐκάστη τῶν ἀποπειρῶν τούτων ὄχι μόνον δὲν ἀναπτύσσει τὸν παῖδα, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρύνει αὐτὸν τοῦ προκειμένου σκοποῦ, ὡς ἡ τραχεῖα χεὶρ ἀνθρώπου, ὅστις, θέλων νὰ βοηθήσῃ ἄνθρωπος τι ὅπως ἀναπτυχθῇ, ἤθελεν ἐκτυλίξῃ βιαίως τὰ πέταλα αὐτοῦ.

XVII

Ἴδου δὲ τίνα τρόπον μετεχειρίζοντο ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ περὶ τῆς γραφῆς.

Οἱ μαθηταὶ ἐμάνθανον ταυτοχρόνως νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ γράφωσι τὰ γράμματα, νὰ συνθέτωσι καὶ νὰ γράφωσι τὰς λέξεις, νὰ ἐννοῶσι τὸ ἀναγνωσθὲν καὶ νὰ τὸ γράφωσιν. Ἐτοποθετοῦντο πλησίον τοῦ τοίχου, ἐχάρακτον διὰ τῆς κίμωνίας διαχωρίσματα· εἰς αὐτῶν ὑπηγόρευεν ὅτι τῷ ἤρχετο εἰς τὴν κεφαλὴν, οἱ λοιποὶ ἔγραφον. Ἐὰν ἦσαν πολυάριθμοι, διηροῦντο εἰς περισσοτέρους ὀμίλους. Ἐπειτα ὑπηγόρευον κατὰ σειρὰν οἱ ἄλλοι, καὶ ἅπαντες ἀνεγίνωσκον τὸ γραφόμενον. Ἐγραφον μὲ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τοῦ τύπου· διώρθωνον πρῶτον τὰ λάθη τῆς προφορᾶς, τὰς ἀνακριβείας, τὴν πλημμελῆ τομὴν τῶν λέξεων, ἔπειτα ἄλλα τινὰ λάθη ὀρθογραφίας.

Ἡ τάξις τοῦ μαθήματος τούτου ἐσχηματίζετο ἀφ' ἑαυτῆς. Πᾶς μαθητὴς, εὐθύς ὡς μάθη νὰ σχεδιάζῃ γράμματά τινα, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ γράφειν, καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς αἱ θύραι, οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ σχολείου, τῶν ὑπογείων δωματίων τῶν κατοικουμένων ὑπὸ τῶν παιδῶν, καλύπτονται ὑπὸ γραμμάτων καὶ λέξεων. Ἀλλὰ τὸ νὰ γράψῃ τις ὀλόκληρον φράσιν, π. χ. «Σήμερον ὁ Μαρφούτσας ἐδάρθηκε μὲ τὸν Ὀλεγούσκαν» προξενεῖ εἰς αὐτὸν ἔτι μεγαλύτεραν εὐχαρίστησιν. Πρὸς ὀργανισμὸν τῆς τάξεως ταύτης ἤρκει εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ δεῖξῃ εἰς τοὺς παῖδας νὰ ἐργάζωνται ὁμοῦ, ὡς ἔφηβός τις μανθάνει αὐτοὺς παιδιὰν τινα. Καὶ τῷ ὄντι τὸ μάθημα τοῦτο διεξάγεται ἀπὸ δύο ἐτῶν τόσον ζωηρῶς, τόσον φαιδρῶς ἐκάστοτε, ὅσον τὸ διασκεδαστικώτερον παιγνίδιον. — Ἐνταῦθα ἡ γραφή, ἐκεῖ ἡ προφορά, ἀλλοῦ ἡ γραφή ἢ ἡ γραμματικὴ.

Ἐν τῇ τρίτῃ τάξει, δηλαδὴ τῇ κατωτέρᾳ, ἕκαστος γράφει κατ' ἀρέσκειαν μὲ γράμματα τῆς καλλιγραφίας ἢ τοῦ τύπου. Ὅχι μόνον δὲν ἐπιβάλλομεν τὰ καλλιγραφικὰ γράμματα, ἀλλ' ἂν μᾶς ἐπετρέπετο ν' ἀπαγορεύσωμέν τι εἰς τοὺς μαθητάς, ἠθέλομεν ἀπα-

γορεύση τὰ λεγόμενα γράμματα τῆς καλλιγραφίας· ἡ γραφή αὕτη καταστρέφει τὴν χεῖρα, καὶ εἶναι δυσανάγνωστος. Τὰ γράμματα τῆς καλλιγραφίας ἀφ' ἑαυτῶν παρεισάγονται εἰς τὴν γραφήν των· οὗτος μανθάνει ἐν ἡ δύο γράμματα παρά τινος πρεσβυτέρου μαθητοῦ· ἐκεῖνος προσπαθεῖ συχνὰ νὰ γράφῃ λέξιν τινὰ μὲ τὰ καλλιγραφικὰ γράμματα, καὶ οὕτως ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος πάντες μεταχειρίζονται τὴν γραφήν ταύτην.

Ἡ καλλιγραφία, κατὰ τὸ θέρος τοῦτο, ἐπαρουσίασεν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ ἡ μηχανικὴ ἀνάγνωσις. Οἱ μαθηταὶ ἔγραφον κάκιστα. Ὁ νέος διδάσκαλος εἰσήγαγε τὴν διδασκαλίαν τῆς καλλιγραφίας δι' ὑποδειγμάτων (ὁ τρόπος οὗτος εἶναι πρόσφορος διὰ τὸν διδάσκαλον). Οἱ μαθηταὶ ἀηδίασαν· ἐχρειάσθη λοιπὸν νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὴν καλλιγραφίαν χωρὶς νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπινοήσωμεν τρόπον τινὰ πρὸς διευθέτησιν τῆς χειρὸς των. Τὸν τρόπον τοῦτον εὔρεν ἡ ἀνωτέρα τάξις ἀφ' ἑαυτῆς.

Ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὴν γραφήν τοῦ μαθήματος τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, οἱ μεγαλύτεροι ἠθέλησαν νὰ παραλάβωσι τὰ τετράδιά των εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄλλ' αὐτὰ ἦσαν λερωμένα, ξεσχισμένα, ἀθλιέστατα γεγραμμένα. Ὁ μεθοδικὸς μαθηματικὸς Ρ. ἐζήτησεν ἐν φύλλον χάρτου καὶ ἤρχισε ν' ἀντιγράφῃ τὴν ἱστορίαν του.

Τοῦτο ἤρρεσεν εἰς ἅπαντας:

— Δώσατε καὶ εἰς ἐμὲ ἓνα φύλλον χάρτου!

— Καὶ εἰς ἐμὲ ἓνα τετράδιον.

Καὶ οὕτω διεδόθη ἡ ἀγάπη τῆς καλλιγραφίας, διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν. Λαμβάνουσι τὰ τετράδιά των, θέτουσιν ἐνώπιόν των τὸ ἀλφάβητον τοῦ ὑποδείγματος καὶ ἀντιγράφουσιν ἕκαστον γράμμα, ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους· ἐντὸς δύο μηνῶν αἱ πρόοδοι ἦσαν ἀξιόλογοι.

Σχεδὸν πάντας, ὅτε ἤμεθα μικροί, μᾶς ἠνάγκαζον ἐν τῇ τραπέζῃ νὰ τρώωμεν τὸ φαγητὸν ὁμοῦ μὲ ψωμί· τότε δὲν εὐχαριστοῦμεθα τόσον πολὺ, χωρὶς νὰ ἠξυύρωμεν διὰ τί· τώρα ὅλοι τρώομεν εὐχαρίστως μὲ ψωμί. Σχεδὸν ὅλους μᾶς ἠνάγκαζον νὰ κρατῶμεν τὴν γραφίδα μὲ τοὺς δύο δακτύλους τεταμένους, καὶ ὅλοι

ἐκρατοῦμεν αὐτὴν κάμπτοντες τοὺς δακτύλους· διότι ἦσαν μικροί· τῶρα τεντώνομεν τοὺς δακτύλους. Ἐρωτᾶται: διὰ τί νὰ βασανίζομεθα οὕτω διὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον διορθώνεται εὐθὺς ὡς ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ παρουσιασθῆ; Μήπως εἰς ὅλα τὰ πράγματα δὲν θὰ ἐμφανισθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν ὁμοίως ἡ φιλοκαλία, ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστήμης;

Ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει γράφουσιν ἐπὶ τῶν ἀβακίων περίληψιν διηγήσεως ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἀντιγράφουσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἐν τῇ κατωτέρᾳ τάξει γράφουσιν ὅτι ἕκαστος θέλει, πλὴν τούτου οἱ νεώτεροι τὴν ἐσπέραν γράφουσι τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας ὅλοι ὁμοῦ συνθέτουσιν. Ὁ εἷς γράφει, οἱ δὲ λοιποὶ ψιθυρίζουσι μεταξύ των, σημειώνοντες τὰ λάθη των, περιμένοντες μόνον τὸ τέλος, διὰ νὰ εὔρωσι κανὲν λάθος καὶ ἔνιστε διὰ νὰ εἴπωσιν ἀνοησίαν τινά. Μεγίστη εὐχαρίστησις εἶναι εἰς αὐτοὺς τὸ τὰ γράφωσι μόνον ἢ νὰ διορθώνωσι τὰ λάθη τοῦ ἄλλου. Οἱ μεγαλύτεροι στέκονται ἐπὶ ἑκάστου συμπεσόντος γράμματος, ἀσκοῦνται εἰς τὸ νὰ διορθώνωσι τὰ σφάλματα καὶ τείνουσι μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των εἰς τὸ νὰ γράφωσι καλῶς. Ἀλλὰ τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν σύνταξιν δὲν δύναται νὰ ὑποφέρωσι, καὶ μὲ ὅλην τὴν προτίμησιν ἡμῶν πρὸς τὴν σύνταξιν (ἀνάλυσιν τῶν προτάσεων), οὗτοι ἐλαχίστην αἰσθάνονται κλίσιν πρὸς αὐτὴν· ἀποκοιμῶνται ἢ ἐγκαταλείπουσι τὴν παράδοσιν.

Διαφόρους μεθόδους ἐδοκιμάσαμεν πρὸς διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδεμία αὐτῶν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ, νὰ καταστήσῃ δῆλον ὅτι τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐπαγωγόν. Ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ τάξει κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ὁ νέος διδάσκαλος ἤρχισε τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν μερῶν τοῦ λόγου, καὶ οἱ παῖδες—ὀλίγοι κατ' ἀρχὰς—ἐνδιέφεροντο εἰς αὐτὴν ὡς εἰς τοὺς γρίφους καὶ τὰ αἰνίγματα. Πολλάκις μετὰ τὸ μάθημα ὁ νοῦς των ἔτρεχεν εἰς τὰ αἰνίγματα, καὶ διεσκέδαζον προτείνοντες πρὸς ἀλλήλους τοιαῦτά τινα: «Ποῦ εἶναι τὸ κατηγορούμενον;» ἢ «Τίς ἐκάθισεν εἰς τὸ κοχλιάριον ἀφήνων τοὺς πόδας του νὰ κρέμωνται;». Οὐδεμία ὅμως ἐφαρμογὴ ἐπὶ τῆς ὀρθογραφίας ἢ ἐφαρ-

μογαὶ ἀνακριβεῖς. Οὕτω π. χ. ὡς πρὸς τὸ γράμμα Α θὰ εἴπῃς ὅτι προφέρεται ὡς Ο (ἐν τῇ ῥωσικῇ γλώσσῃ) ἐνίοτε, ἀλλὰ πρέπει νὰ γράψῃς Α· οὗτος ὁμως θὰ γράφῃ «*roboτα* (1), *molina* (2) ἀντὶ *rabota malina*». θὰ εἴπῃς ὅτι δύο κατηγορήματα πρέπει νὰ χωρίζονται δι' ὑποστιγμῆς· αὐτὸς δὲ θὰ γράφῃ «*θέλω, νὰ εἶπω, κλπ.*». Ἐὰν ἀπαιτήσῃς νὰ παρατηρῇ πάντοτε ὅτι ἐκάστη πρότασις περιέχει ἐν συμπλήρωμα, ἐν κατηγορήμα, ἀδύνατον νὰ τὸ κάμῃ. Ἄλλ' ἐὰν συμβῇ νὰ ἐξειάζῃ τοῦτο, ἢ μέριμνα τοῦ νὰ εὕρῃ τοὺς προσδιορισμούς, θὰ τὸν κάμῃ νὰ χάσῃ τὴν προσοχὴν, ἧς ἔχει ἀνάγκην, διὰ νὰ γράψῃ ὀρθῶς τὸ ἐπίλοιπον, καὶ δὲν ὑπελογίζομεν ὅτι ὁ διδάσκαλος εἶναι ἠναγκασμένος νὰ μεταχειρίζεται δόλον πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ τοὺς ἀπατᾷ, ὅπερ κάλλιστα αἰσθάνονται. Φθάνομεν π. χ. εἰς τὴν πρότασιν: «ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ λέγῃ τὸ ψεῦδος». Ὁ μὲν λέγει ὅτι τὸ ὑποκείμενον εἶναι ὁ ἄνθρωπος· ἄλλος ὅτι εἶναι τὸ ψεῦδος· ἡμεῖς θὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι πρότασις ἀπρόσωπος· ἐβλέπομεν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐσιώπων μόνον ἐξ εὐλαβείας πρὸς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐνόουν κάλλιστα ὅτι ἡ ἀπόκρισις μας ἦτο μωροτέρα τῆς ἰδικῆς των, ὅπερ παρεδέχθημεν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν.

Ἐννοήσαντες τὰ ἄτοπα τῆς συντακτικῆς ἀναλύσεως ἐδοκιμάσαμεν τὴν λογικὴν ἀνάλυσιν — μέρη τοῦ λόγου, κλίσεις, συζυγίας· πάλιν ἐπρότεινον πρὸς ἀλλήλους αἰνίγματα ἐπὶ τῆς δοτικῆς, τοῦ ἀπαρεμφότου, τῶν ἐπιρρημάτων· ἄρα τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τὸ αὐτό — ἡ αὐτὴ αἰτία, ἡ αὐτὴ κατάχρησις τῆς ἐξουσίας μας, ἡ αὐτὴ ἀμέλεια.

Εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν γράφουσιν οἱ μαθηταὶ τὴν δοτικὴν μας μὲ τὸ τελικὸν γράμμα *γιατ* (3) ἀλλ' ὅταν ἔχωσι νὰ διορθώσωσι τοὺς μικροτέρους μαθητὰς ὡς πρὸς τοῦτο, οὐδέποτε δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὸν λόγον τούτου· καὶ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ καταφύγωσι εἰς τὰ αἰνίγματα ἐπὶ τῆς πτώσεως ταύτης, διὰ νὰ

(1) Ἐργασία.

(2) Σμύρτον.

(3) Τὸ τριακοστὸν γράμμα τοῦ ῥωσικοῦ ἀλφαβήτου.

ἐνθυμηθῶσι τὸν κανόνα : « ἡ δοτικὴ λαμβάνει ἐν *γιατ* ». Οἱ μικρότεροι, οἵτινες οὐδέποτε ἤκουσαν νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν μερῶν τοῦ λόγου, φωνάζουσι πολλάκις λέξιν τινὰ μὲ τὸ γράμμα *γιατ*, δεικνύοντες τὴν θέσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ ἀγνοοῦσι καὶ αὐτοὶ διὰ τί, ὡς βλέπει τις τοῦτο ἐκ τῆς *χαρᾶς*, ἣν αἰσθάνονται, διότι τὸ ἐμάντευσαν.

Ἐν τῇ δευτέρῃ τάξει ἐσχάτως ἐδοκίμασαν σύστημά τι ἐμῆς ἐπινοήσεως, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἐξόχως κατάλληλον καὶ λογικὸν μέχρις οὔ ἢ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἀπεκάλυψε τὸ ἀτελεσφόρητον αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ ὀνομάσω εἰς τοὺς μαθητὰς τὰ μέρη τοῦ λόγου, προσέτατον αὐτοὺς νὰ γράψωσι *κάτι* τι, ἐνίοτε ἐπὶ τινος ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον ὑπεδείκνυον εἰς αὐτούς, καὶ βαθμηδὸν δι' ἐρωτήσεων προέτρεπον αὐτοὺς νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν πρότασιν, εἰσάγοντες εἰς αὐτὴν ἐπίθετα, κατηγορούμενον, νέα ὑποκείμενα, περιστάσεις καὶ τὸ ἀντικείμενον. . . « Οἱ λύκοι τρέχουσι ». Πότε ; Ποῦ ; Πῶς ; Τίνες λύκοι τρέχουσι, καὶ τί ἄλλο κάμνουσι ; . . Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι συνηθιζόμενοι ν' ἀποκρίωνται εἰς ἐρωτήσεις σχετικὰς πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ λόγου ἤθελον καταλαμβάνη τὴν διαφορὰν τῶν μερῶν τῆς προτάσεως καὶ τοῦ λόγου. Κατελάμβανον τῶ ὄντι αὐτὴν· ἀλλὰ τοῦτο ἐπροξένει εἰς αὐτοὺς ἀνίαν, καὶ ἠρώτων καθ' ἑαυτούς : « Πρὸς τί τοῦτο ; ». Τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἔπρεπεν ἐγὼ ν' ἀποτείνω πρὸς ἑμαυτὸν καὶ νὰ μὴ ζητῶ τὴν ἀπάντησιν.

Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ παιδίον δίδουσι ἄνευ ἀντιστάσεως τὸν ἔμπυχον λόγον νὰ ἀποσυνθέσῃτε αὐτὸν μηχανικῶς, νὰ τὸν παραμορφώσῃτε. Ὁ ἔμπυχος οὗτος λόγος μετέχει αὐτοῦ τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς συνδιαλέξεως. Ἐὰν πρέπη ν' ἀναπτυχθῇ, ἀναπτύσσεται ἐλευθέρως καὶ συμφώνως πρὸς μόνας τὰς κανονικὰς συνθήκας τοῦ βίου. Ὄταν ἀξιῶτε νὰ συλλάβῃτε αὐτόν, νὰ τὸν πιάσῃτε ἐντὸς μαγγάνου, νὰ τὸν τετραγωνίσῃτε, νὰ ἐπιβάλλῃτε εἰς αὐτόν τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ὑμεῖς νομίζετε ἀναγκαῖα· ὁ λόγος οὗτος μετὰ τῆς ζώσης ιδέας, ἣν ἐγκλείει, συστέλλεται, ἀφανίζεται καὶ δὲν μένει εἰς τὰς χεῖράς σας εἰμὴ μία φλοῖδα, τὴν ὁποίαν δύνασθε νὰ ὑποβάλλῃτε εἰς τὰ μηχανήματά σας χωρὶς νὰ βλά-

ψήτε μήτε νὰ ὠφελήσητε τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἠθέλετε νὰ σχηματίσητε.

Μέχρι τοῦδε ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει ἐξηκολούθησεν ἡ διδασκαλία τῆς συντακτικῆς καὶ γραμματικῆς ἀναλύσεως, διὰ τῆς βαθμιαίας ἐπεκτάσεως τῶν προτάσεων· ἀλλὰ χωρεῖ πάντοτε μαραιομένη, καὶ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ βραδύνη ἀφ' ἑαυτῆς νὰ καταπέση. Μεταχειριζόμεθα πρὸς τούτοις ἐν ἄλλο σύστημα, ὡς εἰς τὴν σπουδῆν τῆς γλώσσης, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ὀλίγον γραμματικόν. Ἴδου αὐτό :

1ον Ἐπὶ δεδομένων λέξεων ζητοῦμεν νὰ σχηματίσωσι φράσεις· π. χ. ἡμεῖς γράφομεν : «Ὁ Νικόλαος, τὰ δένδρα, μανθάνω», καὶ οἱ μαθηταὶ γράφουσιν· ὁ μὲν : «Ἐὰν ὁ Νικόλαος δὲν ἐπῆγαινε νὰ κόψῃ ξύλα, θὰ ἤρχετο νὰ μανθάνῃ». Ἄλλος δὲ «Ὁ Νικόλαος κόπτει τὰ ξύλα καλῶς, ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ μάθῃ ἀπ' αὐτόν» κλπ.

2ον Κάμνομεν στίχους ἐπὶ δεδομένου τινὸς μέτρου, καὶ ἡ ἄσκησις αὕτη διασκεδάσει πλέον παντὸς ἄλλου τοὺς μεγαλυτέρους μαθητάς. Ἴδου ἐν δεῖγμα στίχων οὕτω ποιηθέντων :

Κοντὰ ἔς τὸ παραθύρι κάθηται ὁ γέρος

Μὲ μιὰ προβειὰ σχισμένη

Καὶ κάτω εἰς τὸν δρόμον ἕνας μικρὸς μουζίκος

Κόκκινα αὐγὰ τσακίζει.

3ον Ἀσκήσις τις, ἣτις τὰ μέγιστα ἐπιτυγχάνει ἐν τῇ τελευταίᾳ τάξει· δίδομεν λέξιν τινά, κατ' ἀρχὰς ἐν οὐσιαστικόν, ἐπίθετον, ἐπίρρημα, πρόθεσιν· παῖς τις ἀποσύρεται ὀπισθεν τῆς θύρας, καὶ ἕκαστος τῶν ἄλλων, οἵτινες μένουσι, πρέπει νὰ συνθέσῃ φράσιν τινὰ περιέχουσαν τὴν δοθεῖσαν λέξιν. Εἰσέρχεται τὸ ἀπομακρυνθὲν παιδίον καὶ προσκαλεῖται νὰ μαντεύσῃ τὴν φράσιν.

Πᾶσαι αὗται αἱ ἀσκήσεις—σηματισμὸς φράσεων ἐπὶ δεδομένων λέξεων, στιχοιργία, μάντευσις τῆς φράσεως—σκοπὸν ἔχουσι νὰ πείσωσι τὸν μαθητὴν, ὅτι αἱ λέξεις ἔχουσι τοὺς ἀμεταβλήτους αὐτῶν κανόνας, τὰς μεταβολὰς των, τὰς καταλήξεις των, καὶ πάντα ταῦτα κανονίζονται διὰ τινων σχέσεων—ἡ πεποιθήσις αὕτη βραδέως ἐμβαίνει εἰς τὴν κεφαλὴν των καὶ πρέπει νὰ προηγηθῇ τῆς

διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς. Πᾶσαι αὐται αἱ ἀσκήσεις τέρπουσιν, ἐνῶ αἱ γραμματικαὶ ἀσκήσεις στενοχωροῦσιν.

Τὸ περιεργότερον καὶ παραδοξότερον εἶναι ὅτι ἡ γραμματικὴ εἶναι ὀχληρά, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι εὐκολωτάτη. Ἄρκει νὰ μὴ διδάσκητε ἀπὸ βιβλίον ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ ἐπίθετον, πᾶς παῖς ἐξαετῆς μανθάνει ἐντὸς ἡμισείας ὥρας νὰ κλίνη, νὰ διακρίνη τὰ γένη, τοὺς ἀριθμούς, τοὺς χρόνους, τὰ ὑποκείμενα, τὰ κατηγορούμενα, τὰ πάντα, τόσον καλά, ὅσον καὶ σύ. Ἄλλὰ τότε, ἐρωτᾶς, τί θὰ διδάσκουν, ἀφοῦ γνωρίζουσι πάντα ταῦτα, ὡς ἐγώ; Ἐὰν τοὺς ἐρωτῶ, πῶς γράφεται τὸ μέγας εἰς τὴν γενικὴν πληθυντικὴν τοῦ θηλυκοῦ, — ἐὰν τοὺς ἐρωτῶ, ποῖον εἶναι τὸ κατηγορούμενον, ποῖον τὸ ἀντικείμενον — ἐὰν ἐρωτῶ πόθεν παράγεται ἡ λέξις *ἀνοιξις*, — ἐν πᾶσι τούτοις τὸ δύσκολον εἰς τὸν μαθητὴν εἶναι μόνον ἡ ὀνοματολογία· τὸ δὲ ἐπίθετον εἰς τὴν ζητούμενην πῶσιν καὶ τὸν ἀριθμὸν θὰ μεταχειρισθῆ ἐν δέοντι ἄνευ λόθους, ἐπομένως γνωρίζει τὴν κλίσιν. Ἐπίσης ἐν τῇ ἐφαρμογῇ δὲν θὰ λησμονήσῃ βεβαίως οὔτε τὸ κατηγορούμενον οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε συγχείει τὰ δύο ταῦτα. Αἰσθάνεται ὅτι ἡ λέξις *ἀνοιξις* γίνεται ἀπὸ τὸ *ἀνοίγω*, καὶ μαντεύει καλλίτερα ὑμῶν τοὺς κανόνας τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων· διότι οἱ παῖδες εἶναι εὐφρέστατοι εἰς τὸν σχηματισμὸν νέων λέξεων. Τούτου οὕτως ἔχοντος, πρὸς τί ἡ ὀνοματολογία ἐκείνη καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι, αἵτινες ὑπερβαίνουν τὴν κατάληψιν αὐτῶν; Πλὴν τῶν ἐξετάσεων, ὁ μόνος λόγος τῆς ὑπάρξεως τῆς γραμματικῆς θὰ εὐρίσκητο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς πρὸς ἀκριβῆ ἐκφρασιν τῶν διανοημάτων. Ἡ ἀτομικὴ μου πείρα οὐδὲν τοιοῦτον μοι ἔδειξε, διὰ ν' ἀφήσω μυρία παραδείγματα ἀνδρῶν, οἵτινες γράφουσιν ὀρθῶς, εἰ καὶ ἀγνοοῦσι τὴν γραμματικὴν, καὶ ὑποψηφίων διδασκῶρων τῆς φιλολογίας, οἵτινες γράφουσιν ἐσφαλμένως, καὶ δὲν διαβλέπω εἰς τί δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσι ποτε οἱ μαθηταὶ τῆς Γλασκώτης Πολιτείας τὰς ἐπιστημονικὰς γραμματικὰς γνώσεις.

Μοὶ φαίνεται ὅτι ἡ γραμματικὴ δὲν ἔχει ἀντικείμενον ἕξω ἑαυτῆς, εἶναι τρόπον τινὰ μία γυμναστικὴ τοῦ πνεύματος οὐχὶ ἀνω-

φελής·—ὁμοίως περὶ τῆς γλώσσης ἢ τέχνη τοῦ ἀναγινώσκειν, τοῦ γράφειν, τοῦ ἐννοεῖν. Ἡ γεωμετρία καὶ τὰ μαθηματικά ἐν γένει φαίνονται ἐπίσης ἐκ πρώτης ἀρχῆς ὡς πνευματικὴ τις γυμναστική, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ταύτην, ὅτι πᾶν γεωμετρικὸν θεώρημα, πᾶσα ἀπόδειξις μαθηματικὴ συνελάγεται ἐπαγωγὰς καὶ πορίσματα, ἐνῶ ἐν τῇ γραμματικῇ, καὶ ἂν παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν αὕτη εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς λογικῆς ἐν τῇ γλώσσῃ, τὸ στάδιον τῶν ἐπαγωγῶν τούτων καὶ τῶν πορισμάτων εἶναι λίαν περὶωρισμένον. Ὅταν ὁ μαθητὴς δι' οἴουδῆποτε τρόπου φθάσῃ νὰ κατέχῃ τὴν γλώσσάν του, πᾶσαι αἱ ἐφαρμογαὶ τῆς γραμματικῆς ἀποσπῶνται καὶ καταπίπτουσιν, ὡς τι νεκρὸν, οὗ ἔληξεν ἡ ζωὴ.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀτομικῶς δὲν δυνάμεθα νὰ διαρρήξωμεν πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς παραδόσεως ἐκείνης, καθ' ἣν ἡ γραμματικὴ ὡς ἐπιστήμη τῶν νόμων τῆς γλώσσης εἶναι ἀναγκαία πρὸς ὀρθὴν ἐκφρασιν τῶν διανοημάτων· μᾶς φαίνεται μάλιστα, ὅτι ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ γνωρίζωσι τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, ἀλλ' εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἡ γραμματικὴ, ἣν γνωρίζομεν, δὲν εἶναι ἐκείνη, ἣτις χρειάζεται εἰς τοὺς μαθητὰς, καὶ ὅτι ὁ κατὰ παράδοσιν τρόπος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς προέρχεται ἐκ μεγάλης καὶ μακρᾶς παραποιήσεως.

Ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας παραδεχόμεθα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γλώσσης, ὡς ἐν τῇ τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, ὅλους τοὺς τρόπους τοὺς ἀναγνωρίζομένους ὡς καρποφόρους καὶ μεταχειριζόμεθα αὐτούς, ἐφ' ὅσον οἱ μαθηταὶ ἀντέχονται αὐτῶν, καὶ προχωροῦμεν εἰς τὴν σπουδὴν· ἀλλ' οὐδένα τρόπον μεταχειριζόμεθα ἀποκλειστικῶς, — ζητοῦντες πάντοτε νέον. Δὲν εἴμεθα ὑποτελεῖς εἰς τὴν μέθοδον τοῦ Κ. Περσεβλέβσκη, ἣτις δὲν διήρκεσε πλέον τῶν δύο ἡμερῶν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, ὡς οὐδὲ εἰς τὴν κρατοῦσαν γνώμην «ὅτι ὁ μόνος τρόπος διδασκαλίας τῆς γλώσσης εἶναι αἱ ἐκθέσεις», ἂν καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἐκθέσεις εἶναι ὁ κύριος τρόπος τῆς διδασκαλίας ταύτης. Ζητοῦμεν, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εὐρωμεν.

XVIII

Ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ τάξει ἡ ἐκλογή τοῦ θέματος τῶν ἐκθέσεων ἀφήνεται εἰς τοὺς μαθητάς. Τὰ προτιμώμενα θέματα εἶναι ἱστορία τις τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν ὁποίαν γράφουσι μετὰ δύο μῆνας, ἀφ' οὗ τοῖς διηγήθη αὐτὴν ὁ διδάσκαλος. Ἡ πρώτη τάξις ἐπεχείρησε πρὸ μικροῦ νὰ γράψῃ ἐκθέσεις ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, μετ' ἐπιτυχίας ὅμως μικροτέρας· ἔκαμνε μάλιστα περισσότερα ὀρθογραφικὰ λάθη, δὲν κατελάμβανε τόσον καλά.

Ἐν τῇ δευτέρῃ τάξει ἐδοκιμάσαμεν ἐκθέσεις ἐπὶ θεμάτων δεδομένων. Τὰ πρῶτα, τὰ ὁποῖα φυσικώτερον μᾶς ἤλθον εἰς τὸν νοῦν, περιστρέφοντο εἰς ἀπλουστάτας περιγραφάς· περὶ σίτου, περὶ δωματίου, περὶ δάσους κλπ. Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἡμῶν ἐκπληξιν τὰ θέματα ταῦτα διέθετον αὐτοὺς μέχρι δακρύων, καὶ μολονότι ὁ διδάσκαλος ἐβοήθει αὐτούς, διακρίνων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ σίτου τὴν αὔξησίν του, τὰς μεταβολάς, ἃς ὑφίσταται, τὴν χρησιμότητα, ἐχαλέπαινον εἰς τὸ νὰ γράφωσι τοιαῦτα θέματα, καί, ἂν ἔγραφον, διέπραττον λάθη ἀκατανόητα ὀρθογραφίας, ὕφους καὶ πραγματικά.

Ἐδοκιμάσαμεν νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς νὰ μᾶς διηγηθῶσι συμβάντα τινά, καὶ ὅλοι ἐφαιδρύνθησαν, ὡς ἔαν ἔδιδέ τις εἰς αὐτοὺς δῶρόν τι. Ἡ τόσον συνηθιζομένη ἐν τοῖς σχολείοις περιγραφή αὐτοκαλουμένων ἀπλῶν ἀντικειμένων, ἐνὸς χοίρου, φέρον εἰπεῖν, ἀγγείου, τραπέζης, φαίνεται εἰς αὐτοὺς ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ δυσκολωτέρα ἢ ὀλόκληρος ἱστορία γεγονότος τινὸς λαμβανομένου ἐκ τῆς μνήμης αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐπανελήφθη καὶ ἐν τούτῳ, οἷον καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ κλάδῳ διδασκαλίας. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ διδάσκαλος θεωρεῖ εὐκόλον, εἶναι τὸ ἀπλούστερον, τὸ κοινότερον, ἐνῶ εἰς τὸν παῖδα τὸ πολύπλοκον καὶ τὸ ζωντανὸν φαίνεται εὐκόλον.

Πάντα τὰ ἐγχειρίδια τῶν ἐπιστημῶν ἄρχονται ἀπὸ γενικῶν ἰδεῶν, τὰ τῶν γλωσσῶν ἀπὸ τῶν ἐπιθέτων, τὰ τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς διαιρέσεως εἰς περιόδους· καὶ ἡ γεωμετρία αὐτὴ ἀρχίζει διὰ

τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ μαθηματικοῦ σημείου. Σχεδὸν πάντες οἱ διδάσκαλοι ἐνδίδοντες εἰς ἀναλόγους προκαταλήψεις δίδουσιν ὡς πρῶτα θέματα ἐκθέσεως περιγραφῆν μιᾶς τραπέζης, ἐνὸς θρανίου, καὶ δὲν θέλουσι νὰ συλλογισθῶσιν ὅτι, διὰ νὰ περιγράψῃ τις τράπεζαν, θρανίον, πρέπει νὰ ἔχῃ ἤδη ἀρκετὰ μεγάλην ἀνάπτυξιν φιλοσοφικὴν καὶ διαλεκτικὴν, καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον κλαίει διὰ τὸ θρανίον ἢ τὴν τράπεζαν, δύναται νὰ ἐκφράσῃ πολὺ καλὰ αἴσθημα ἀγάπης ἢ μίσους, ἢ τὴν συνάντησιν τοῦ Ἰωσήφ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, ἢ ῥῆξίν τινα μετὰ τῶν μαθητῶν του. Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα μόνον ἐξέλεγον, περιστρέφοντο εἰς γεγονότα ἐν σχέσει πρὸς πρόσωπά τινα, καὶ εἰς διηγήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀκούσῃ.

Τὸ γράφειν ἐκθέσεις εἶναι ἢ προσφιλὴς αὐτῶν ἐνασχόλησις. Ἐξω τοῦ σχολείου, ὅταν πέσῃ εἰς χεῖράς των τεμάχιον χάρτου καὶ μολυβδοκόνδυλον, δὲν γράφουσι «Κυρ. Κύριον, ἀλλ' ἱστορίαν τινὰ κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον. Κατ' ἀρχὰς ἔβλεπον μετὰ λύπης τὸ ἀσυνάρτητον, τὴν ἀνώμαλον κατασκευὴν τῶν ἐκθέσεών των ὑπέβαλλον εἰς αὐτοὺς ὅτι μοι ἐφαίνετο ἀναγκαῖον· ἀλλὰ ἐνόουν ἀντιστρόφως, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔβαινε κακῶς· δὲν παρεδέχοντο, ἦτο τοῦτο προφανές, ἄλλον κανόνα ἢ νὰ γράφωσι χωρὶς λάθη. Τώρα ἢ στιγμὴ ἐφθασεν ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἀκούει τις πολλακίς κραυγὰς ὀργῆς, ὅτι ἢ σύνταξις βαίνει χαλαρά, ἢ ὅτι εὐρίσκονται συχναὶ ἐπαναλήψεις, ἢ μεταπηδήσεις ἀπὸ μίαν ἰδέαν εἰς ἄλλην. Εἰς τί συνίσταται ἢ τοῦ καλοῦ αἴσθησις; τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις, ἀλλ' ἢ αἴσθησις αὕτη εἶναι νόμιμος. «Χαλαρά!» φωνάζουσί τινες, ἀκούοντες τὴν ἐκθεσιν συμμαθητοῦ των. Τινὲς ἀρνοῦνται ν' ἀναγνώσωσι τὴν ἰδικὴν των, θεωροῦντες τὴν τοῦ συμμαθητοῦ των καλλιτέραν. Τινὲς ἀρπάζουσι τὸ τετράδιον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου, δυσηρεστημένοι, διότι ἢ ἐκθεσίς των δὲν ἀναγνώσκειται καλῶς καὶ τὴν ἀναγνώσκουσιν αὐτοί. Αἱ προσωπικότητες ἀρχίζουσι νὰ αἰτιῶνται ἀλλήλους μὲν τρόπον τόσον ἀπότομον, ὥστε τοὺς κάμνομεν νὰ μαντεύωσι τίνας εἶναι ἢ ἐκθεσίς, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωμεν, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ τάξει μαντεύουσιν ἐντελῶς.

Δι' ἔλλειψιν χώρου ἀναβάλλομεν τὰς λεπτομερείας τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἑφημερίδων (καθημερινῶν σημειώσεων) τῶν διδασκάλων· ἀλλὰ θὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὡς δείγμα τὰς ἐκθέσεις δύο μαθητῶν τῆς πρώτης τάξεως, χωρὶς μὴδὲν νὰ μεταβάλωμεν ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ καὶ τῇ στίξει αὐτῶν. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ Β. (μαθητοῦ πολὺ κακοῦ, ἀλλὰ παιδὸς μὲ πρωτοτυπίαν πνεύματος καὶ εὐφροῦς) πραγματεύονται περὶ τῆς Τούλας καὶ τῆς διδασκαλίας. Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐπέτυχε πολὺ παρὰ τοῖς ἡμετέροις μαθηταῖς. Ὁ Β. εἶναι ἑνδεκαετής· τὸν τρίτον ἤδη χειμῶνα σπουδάζει εἰς τὴν Γιασνάϊαν Πολιάναν· ἀλλ' εἶχε διδαχθῆ καὶ πρότερον.

Περὶ τῆς Τούλας.

— « . . . Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἀνεχώρησα εἰς Τούλαν. Ὅτε ἐφθάσαμεν, ὁ Βλαδίμηρος Ἀλεξάνδροβιτς μᾶς προτείνει, εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν Βάσκαν Ἰβανῶφ, νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ κυριακὸν σχολεῖον. Πηγαίνομεν, περιπατοῦμεν, περιπατοῦμεν· εὐρίσκομεν μὲ μεγάλῃν δυσκολίαν, φθάνομεν καὶ βλέπομεν ὅλους τοὺς διδασκάλους καθημένους. Καὶ βλέπω ἐκεῖ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδίδασκε τὴν βοτανικὴν. Εἶπα : « Καλὴ ἡμέρα, Κύριοι ». Λέγουσι : « Καλὴ ἡμέρα ». Ἐπειτα ἐμβαίνω εἰς τὴν παράδοσιν· στέκομαι πλησίον τῆς τραπέζης· ἀλλ' εὐθὺς τόσον στενοχωροῦμαι, ὥστε ἀπεφάσισα τὰ ὑπάγω νὰ περιπατήσω εἰς τὴν Τούλαν.

» Περιπατῶ, περιπατῶ, καὶ παρατηρῶ μίαν γρηῆν νὰ πωλῆ κολλοῦρες. Ἐβαλα τὸ χέρι μου εἰς τὴν τσέπην νὰ πάρω χρήματα· ὅτε τὰ ἐπῆρα, ἐπῆγα ν' ἀγοράσω κολλοῦρα· ἠγόρασα καὶ ἀνεχώρησα. Παρατήρησα ἀκόμη ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτει εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς πύργου, καὶ παρατήρει μῆπως ὑπάρχει πουθενὰ πυρκαϊά. Ἐτελείωσα διὰ τὴν Τούλαν ».

Ὡς ἐσπούδασα.

— « Ὅτε ἤμην ὀκτὼ ἐτῶν, μὲ ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀγαλαδοῦ. Ἐκεῖ ἐμάνθανα καλά. Ἄλλ' ἔπειτα μ' ἐπῆρην ἀηδία καὶ ἠρχισα νὰ κλαίω. Καὶ ἡ γρηῆ ἐπῆρην ἓνα ῥαβδί καὶ μ' ἔδειρε. Καὶ ἐγὼ

ἐφώναζα ἀκόμη δυνατώτερα. Καὶ μετὰ τινος ἡμέρας ἐπέστρεψα εἰς τὸ σπίτι καὶ ἐδιηγήθην ὅλα. Μὲ ἐτράβηξαν ἐκεῖ καὶ μ' ἔστειλαν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Δούγκα. Ἐκεῖ ἐμάνθανα καλά. Ἐκεῖ δὲν μ' ἔδερναν ποτέ, ἐκεῖ ἔμαθα ὅλον τὸ ἀλφάβητον. Ἐπειτα μ' ἔστειλαν εἰς τοῦ Φωκᾶ Δημίτοβιτς. Μ' ἔδερναν πολύ. Μίαν φορὰν ἔφυγα ἀπ' αὐτόν, καὶ ἐπρόσταξε νὰ μὲ τσακώσουν. Ὅτε μ' ἐτσάκωσαν, μ' ἔφεραν πάλιν εἰς αὐτόν. Μ' ἐπῆρε, μ' ἐξήπλωσεν εἰς τὸ θρανίον, καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε εἰς τὸ χέρι του ἓνα δέμα βέργες ἤρχισε νὰ μὲ δέρῃ. Καὶ ἐγὼ ἤρχισα νὰ οὐρλιάζω· καὶ ἀφοῦ μὲ ἐμαστίγωσε μὲ ἠνάγκασε νὰ διαβάσω. Καὶ αὐτὸς ἤκουσε καὶ εἶπεν : — « Ἄ! τὸ σκυλόπαιδο ! Πῶς ἄσχημα διαβάζει ! Κύτταξε τί γουροῦνι εἶναι ! ».

Ἴδου δὲ δύο δειγμάτα ἐκθέσεων τοῦ Φέδκα, ἡ μὲν ἐπὶ θέματος δοθέντος—περὶ τοῦ σίτου, πῶς αὐξάνει —, ἡ ἄλλη ἐπὶ θέματος τῆς ἐκλογῆς του—περὶ ταξιδίου εἰς τὴν Τούλαν.— Ὁ Φέδκας διατρέχει τὸν τρίτον χειμῶνα τῶν σπουδῶν του, εἶναι δὲ δεκαετῆς.

Ὁ σῖτος.

« Ὁ σῖτος εἶναι σπόρος τῆς γῆς. Πρῶτον ὁ σῖτος εἶναι πράσινος, ἀλλὰ, ὅταν ὀλίγον μεγαλώσῃ; βγάζει στάχυα, καὶ αἱ γυναῖκες τὰ θερίζουν. Ὑπάρχει ἀκόμη σῖτος ὅμοιος μὲ χόρτα, καὶ τὰ ζῶα τὸν τρώγουν μ' εὐχαρίστησιν ».

Τοῦτο ἦτο τὸ ὅλον. Ἐσθάνετο ὅτι δὲν εἶναι καλὴ ἡ ἐκθεσίς του, καὶ ἦτο διὰ τοῦτο δυστυχῆς. Ἀλλὰ περὶ τῆς Τούλας ἰδου τί ἔγραψεν, ἄνευ διορθώσεως.

Περὶ τῆς Τούλας.

— « Ὅτε ἤμην ἀκόμη μικρός, ὡς πέντε ἐτῶν, ἤκουσα νὰ λέγουν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπήγαιναν εἰς μίαν κάποιαν Τούλαν, καὶ δὲν ἤξεύρω τί ἦτον αὐτή. Καὶ νὰ καὶ ἠρώτησα τὸν πατέρα : « Πατέρα ! εἰς ποιὰν Τούλαν πηγαίνετε ; εἶναι εὐμορφη ; ». Ὁ πατέρας εἶπεν : — « Εὐμορφη ! ». Ἴδου τί εἶπα : « Πατέρα, πᾶρὲ με μαζί σου, νὰ ἰδῶ τὴν Τούλαν ». Ὁ πατέρας εἶπεν : « Ἄς εἶναι ! ἔλα τὴν Κυριακὴν, θὰ σὲ πάρω ». Ἦμην χαρούμενος, ἤρχισα νὰ τρέχω καὶ νὰ πηδῶ. Αἱ ἡμέραι ἐπέρασαν, ἡ Κυριακὴ ἔφθα-

σεν. Ἐνωρὶς ἐσηκώθηκα· ὁ πατέρας ἔξευγε τὰ ἄλογα εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἐγὼ ἔβαλα τὰ ὑποδήματά μου καὶ ἐנדύθηκα γρήγορα. Ὅτε ἐβγήκα εἰς τὴν αὐλήν, ὁ πατήρας εἶχε ζεύξη πλέον. Ἐκάθισα εἰς τὸ ἔλκηθρον καὶ ἀνεχώρησα.

» Πηγαίνομεν, πηγαίνομεν, ἐπήραμε δεκατέσσαρα βέροστια. Βλέπω μίαν μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ φωνάζω : « Πατέρα ! κύττα τί μεγάλη ἐκκλησία ! ». Ὁ πατέρας εἶπεν : « Εἶναι μία ἄλλη ἐκκλησία μικροτέρα ἀλλὰ ὄραιοτέρα ». Ἦρχισα νὰ τὸν παρακαλῶ : « Πατέρα, ἅς ὑπάγωμεν εἰς ἐκείνην· θὰ κάμω τὴν προσευχὴν μου εἰς τὸν Θεόν ». Ὁ πατέρας μὲ ὠδήγησεν ἐκεῖ. Ὅτε ἐφθάσαμεν, ἰδοὺ καὶ ἀρχίζουν εὐθὺς νὰ κτυποῦν τὴν καμπάναν· ἐγὼ ἐφοβήθη, καὶ ἐρωτῶ τὸν πατέρα : « Τί τρέχει ; Μήπως παίζουν τὸ ντέφι ; ». Ὁ πατέρας εἶπεν : « Ὅχι· ἀρχίζει ἡ λειτουργία ». Ἐπειτα ἐμβήκαμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ προσευχηθῶμεν εἰς τὸν Θεόν. Μετὰ τὴν προσευχὴν μας ἐπήγαμεν εἰς τὴν ἀγοράν. Νά, καὶ περιπατῶ, περιπατῶ, σκοντάπτω, παρατηρῶ παντοῦ. Φθάνομεν εἰς τὴν ἀγοράν· βλέπω νὰ πωλοῦν κουλλοῦρες, καὶ θέλω νὰ πάρω μίαν χωρὶς νὰ πληρώσω. Καὶ ὁ πατέρας μοῦ λέγει : « Μὴ παίρνης, διότι θὰ σοῦ πάρουν τὸ καπέλλον ». Ἐρωτῶ : « Διὰ τί θὰ μοῦ τὸ πάρουν ; ». Καὶ ὁ πατέρας λέγει : « Μὴ πάρῃς τίποτε χωρὶς πληρωμὴν ». Ἐγὼ εἶπα : « Δὸς μου δέκα καπίκια, διὰ ν' ἀγοράσω μίαν κουλλοῦραν ». Ὁ πατέρας μοῦ ἔδωκεν, ἠγόρασα τρεῖς κουλλοῦρες, τὰς τρώγω καὶ λέγω : « Πατέρα, πόσον καλὲς κουλλοῦρες ! ». Ἀφοῦ ἠγόρασαμεν ὅτι ἐχειριάζετο, ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὰ ἄλογα, τὰ ἐποτίσαμεν, τοῖς ἐδώκαμεν χορτάρι· ὅτε ἐχόρτασαν, τὰ ἐζεύξαμεν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ σπίτι. Ἐμβαίνω εἰς τὸ ὑπόγειον, ξενδύομαι καὶ ἀρχίζω νὰ διηγοῦμαι εἰς καθένα πῶς ἐπήγα εἰς τὴν Τούλαν, πῶς ἐγὼ καὶ ὁ πατέρας ἐπήγαμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ προσευχήθημεν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειτα ἐκοιμήθη, καὶ εἶδον εἰς τὸν ὕπνον μου ὅτι ὁ πατέρας πάλιν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Τούλαν. Ἐξυπνῶ εὐθὺς καὶ βλέπω ὅτι ὅλοι κοιμῶνται, καὶ ἐπλάγισα πάλιν νὰ ξανακοιμηθῶ. 1862».

II

ΙΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ — ΡΩΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

I

Ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ σχολείου καὶ μέχρι τοῦδε ἰδοῦ πῶς διδάσκονται ἡ Ἱερὰ ἱστορία καὶ ἡ Ῥωσική. Οἱ μαθηταὶ συνωθοῦνται περὶ τὸν διδάσκαλον· οὗτος μὴ ἔχων ἄλλον ὀδηγὸν ἢ τὴν ἀγίαν Γραφήν καὶ διὰ τὴν Ῥωσικὴν ἱστορίαν τὴν **Νορμανδικὴν περίοδον** τοῦ Πογοδίνου καὶ τὴν **συλλογὴν** τοῦ Βοδορώσσοφ, διηγεῖται· ἔπειτα ἐρωτᾷ καὶ πάντες ἀρχίζουσι συγχρόνως νὰ ὁμιλῶσιν. Ὅταν αἱ φωναὶ εἶναι πολλαί, ὁ διδάσκαλος ἐπαναφέρει τὴν τάξιν, δίδων τὸν λόγον εἰς ἓνα μόνον. Οὗτος ἀρχίζει νὰ ἐμπερδεύηται, τότε δὲ προσκαλεῖ ἄλλους. Ἐὰν παρατηρήσῃ ὅτι τινὲς δὲν ἐνόησαν, χάριν αὐτῶν ἐπαναλαμβάνει εἰς τῶν ἀρίστων μαθητῶν.

Ὁ τρόπος οὗτος δὲν εἶναι μέθοδος ἐπινοηθεῖσα αὐτοσχιδίως· ἐσηματίσθη ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἐφαρμόζεται πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας, εἴτε πέντε εἴτε τριάκοντα εἶναι οἱ μαθηταί. Ὅταν ὁ διδάσκαλος ἔχη ὅλους τοὺς μαθητάς, δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ φωνάζωσιν ἐπαναλαμβάνοντες τὰς ἤδη ῥηθείσας φράσεις, δὲν ἀφήνει τὸν θόρυβον νὰ ἐκτραχύνηται μέχρι μανίας· διαρρυθμίζει, ὅσον εἶναι ἀνάγκη, τὸν χεῖμαρρον τοῦτον τῆς φαιδραῆς ζωηρότητος καὶ τῆς ὀρητικῆς ἀμίλλης.

Τὸ θέρος αἱ συχναὶ ἐπισκέψεις, ἡ ἀλλαγὴ τῶν διδασκάλων μετέβαλον τὴν τάξιν ταύτην τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας διεξήχθη κινδυνεύουσα. Ὁ νέος διδάσκαλος οὐδὲν κατελάμβανεν ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν κραυγῶν· ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν ὅτι οἱ διηγούμενοι ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τούτου διηγοῦντο μόνον

δι' ἑαυτούς, καὶ ὅτι ἐφώναζον μόνον, διότι ἠὲ χαριστοῦντο νὰ φωνάζωσιν· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπνίγετο εἰς τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν παιδῶν, οἵτινες ἀνερριχῶντο εἰς τὰ νῶτά του καὶ ἐγγύτατα εἰς τὸ στόμα του. Διὰ νὰ ἐννοῶσι κάλλιον οἱ παῖδες, ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὸν ὁμιλοῦντα, ν' ἀντιλαμβάνωνται τὴν ἐλαχίστην μεταβολὴν τῆς φυσιογνωμίας του, τὸν ἐλάχιστον μορφασμὸν. Πολλάκις παρετήρησα ὅτι ἐνθυμοῦνται πολὺ κάλλιον τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα ὁ διηγούμενος ἤξευρε νὰ τονίξῃ διὰ τινος ἀκριβοῦς χειρονομίας ἢ διὰ τινος ἀκριβοῦς τονισμοῦ.

Ὁ νέος διδάσκαλος προσέταξεν αὐτοὺς νὰ καθίσωσιν ἐπὶ τῶν θρανίων, καὶ ν' ἀποκρίνηται ἕκαστος κατὰ τὴν σειρὰν του.

Ὁ προσκαλούμενος ὁμοῦ ἐσίγα συνεσταλμένος καὶ ἐν συγγύσει, καὶ ὁ διδάσκαλος βλέπων αὐτὸν πλαγίως μὲ ἠθος χαρίεν καὶ ἐπαγωγόν, μὲ μειδίαμα μειλίχιον ἔλεγε πρὸς αὐτόν :

— Ἔ! λοιπόν ; . . , Ἔπειτα ; . . . Καλά, πολὺ καλά ! κλπ.

Ἐν συντόμῳ, ὅλα ἐκεῖνα τὰ παιδαγωγικὰ **καμώματα**, τὰ ὁποῖα ὅλοι ἴσως καλῶς γνωρίζομεν.

Ἡ πείρα μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι οὐδὲν εἶναι ὀλεθριώτερον εἰς ἓν παιδίον εἰμὴ νὰ ἀναγκάζηται οὕτω μεμονωμένον ν' ἀποκρίνηται⁽¹⁾, οὐδὲν ἀπαισιώτερον τῶν σχέσεων ἀνωτέρου πρὸς ὑποδεέστερον, αἵτινες ἐκ τοῦ τρόπου τούτου γεννῶνται μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ· οὐδὲν ἄλλο κινεῖ μᾶλλον τὴν ἀγανάκτησίν μου ἢ τὸ θέαμα ἀνδρὸς βασανίζοντος παῖδα, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἔχη δικαίωμα. Ὁ διδάσκαλος γνωρίζει κάλλιστα ὅτι ὁ παῖς ὑποφέρει ἰσάμενος ὄρθιος ἐνώπιόν του, ἐρυθριῶν καὶ κατάρρυτος ἀπὸ ἰδρώτους· αὐτὸς οὕτως θεωρεῖ τοῦτο ὀκληρὸν καὶ δυσάρεστον· ἀλλ' ἔχει ἓνα κανόνα, πρέπει νὰ συνηθίσῃ τὸν μαθητὴν νὰ ὁμιλῇ μόνος !

Ἄλλὰ διὰ τί νὰ συνηθίσῃ νὰ ὁμιλῇ μόνος ;

(1) Σ. μ. Καὶ ὁμοῦ πάντες οἱ ἡμέτεροι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι ἀποσπῶσι τὸν ἐξεταζόμενον μαθητὴν ἀπὸ τὸ θρανίον καὶ θέτουσιν αὐτὸν ἐνώπιόν των ὡς κατὰδικον, διὰ νὰ εἴπῃ τὸ μάθημα ! Οὐδεὶς ἐνθυμεῖται τὴν ἀγωνίαν, ἣν αὐτὸς ὑφίστατο, ὅπως γίνῃ ἴλεως, ἀνθρωπινώτερος πρὸς τοὺς μαθητάς του !

—Τοῦτο κανεῖς δὲν τὸ ἠξεύρει. Ἀναμφιβόλως, διὰ τὰ τὸν κάμη
ν' ἀναγνώσῃ ἓνα μικρὸν μῦθον ἐνώπιον τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος!

Θὰ μοὶ εἴπωσιν ἴσως ὅτι ἄνευ τούτου τοῦ τρόπου δὲν εἶναι
δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ὁ βαθμὸς τῶν γνώσεών του. Εἰς τοῦτο δὲ
θ' ἀποκριθῶ ὅτι ἀδύνατον εἶναι βεβαίως εἰς ἓνα ξένον νὰ ὀρίσῃ
ἐν μιᾷ ὥρᾳ τὰς γνώσεις τοῦ μαθητοῦ, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος βεβαίως
δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξετάσεων καὶ ἀπαντήσεων, διὰ τὰ γνωρίζῃ τὰς
δυνάμεις τῶν μαθητῶν του. Μοὶ φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς
κατ' ἄτομον ἐξετάσεως εἶναι ἔχνος τῆς ἀρχαίας προλήψεως. Τὸν
παλαιὸν καιρὸν ὁ διδάσκαλος ἀναγκάζων τοὺς μαθητὰς ν' ἀπο-
στηθίζωσι πάντα τὰ μαθήματά των, διὰ τὰ γνωρίσῃ τὴν πρόοδον
τῶν μαθητῶν του, δὲν εἶχεν ἄλλο μέσον εἰμὴ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ
ἐπαναλάβῃ λέξιν πρὸς λέξιν ἐκ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ μάθημά
του. Ἐπειτα ὅμως ἐνόησαν ὅτι τὸ ἀποστηθίζειν δὲν εἶναι γινώ-
σκειν, καὶ ἤρχισαν ν' ἀπαιτῶσι παρὰ τῶν μαθητῶν ν' ἀποκρί-
νωνται διὰ λέξεων ἰδικῶν των· ἀλλ' ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἐξετά-
ζωσιν ἓνα μόνον μαθητὴν, ν' ἀναγκάζωσιν αὐτὸν ν' ἀποκρί-
νηται εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ διδασκάλου, δὲν μετεβλήθη. Ἐλησιμό-
νησαν ὅτι δύναται τις νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν ἀποστηθίζοντα νὰ ἐπα-
ναλάβῃ περικοπὰς τοῦ ψαλτηρίου, τὰς ὁποίας μυριάκις *ἐκοπά-
νισεν*, ἢ μῦθόν τινα πάντοτε καὶ καθ' ὅλας τὰς συνθήκας· ἀλλ' ὅτι,
διὰ τὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐννοίαν λόγου τινὸς καὶ ν' ἀποδώσῃ αὐτὸν
πρωτοτύπως, ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ εὐρεθῇ εἰς διάθεσιν τινα
ιδιάζουσαν.

Οὐ μόνον εἰς τὰ στοιχειώδη σχολεῖα καὶ εἰς τὰ γυμνάσια, ἀλλὰ καὶ
εἰς αὐτὰ τὰ πανεπιστήμια δὲν ἐννοῶ τὰς δι' ἐρωτήσεων ἐξετάσεις
ἄλλως εἰμὴ εἰάν τις μανθάνῃ λέξιν πρὸς λέξιν ἢ πρότασιν πρὸς
πρότασιν. Εἰς τὸν καιρὸν μου (ἐξῆλθον τοῦ Πανεπιστημίου τῷ
1845), ὅτε ἤρχοντο αἱ ἐξετάσεις, ἐμάνθανον ὄχι λέξιν πρὸς λέξιν
ἀλλὰ πρότασιν πρὸς πρότασιν, καὶ ἐλάμβανον τὸν βαθμὸν 5 (ἄριστα)
μόνον παρὰ τῶν καθηγητῶν, ὧν τὰ τετράδια ἀπεστήθιζον (¹).

(¹) Σημ. μ. Παρ' ἡμῖν τὸ αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ συμβαίη μέχρι σήμερον!

Οἱ ἐπισκέπται, οἵτινες ἄλλως τόσῃν βλάβῃν ἐπροξένουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, μοὶ προσήνεγκαν καὶ μεγίστην τινὰ ὑπηρεσίαν. Μ' ἔκαμαν νὰ πεισθῶ ὀριστικῶς ὅτι αἱ εἰς τὰ θέματα ἀποκρίσεις, αἱ ἐξετάσεις ἦσαν λείψανον προλήψεως σχολειακῆς τοῦ μεσαιῶνος, ἀσθενὲς καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν παροῦσαν τῶν πραγμάτων τάξιν. Πολλάκις, παρασυρόμενος ὑπὸ παιδικῆς φιλαυτίας ἤθελον νὰ δεῖξω, ἐν μιᾷ ὥρᾳ, εἰς τινα ἐπισκέπτῃν, ὃν ἐξετίμων, τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν. Καὶ τί συνέβαινεν; Ἡ ὁ ἐπισκέπτης ἐπειθετο ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐγίνωσκον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἐγίνωσκον (Ἐξέπληττον αὐτὸν διὰ τινος ἀγυρτικοῦ τρόπου), ἢ ἐνόμιζεν ὅτι ἀγνοοῦσιν ὅτι κάλλιστα ἐγίνωσκον. Καὶ καθ' ὅλον τὸν χρόνον συνέβησαν παρανοήσεις μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐπισκέπτου, ἀνδρὸς νοήμονος, παρατηρητικοῦ, ἔχοντος εἰδικότητα καὶ θιασώτου τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας. Τί λοιπὸν δύναται νὰ συμβαίῃ εἰς τὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ ἄλλων τοιούτων; Καὶ ταῦτα, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ταραχὴν ἐν τῇ πορείᾳ τῶν σπουδῶν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν, τὴν ὁποίαν παράγουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς αἱ τοιαῦται ἐξετάσεις.

Ἡ νῦν πεποίθησίς μου εἶναι αὕτη. Τὸ ν' ἀνακεφαλαιώσῃ τις ὅλας τὰς γνώσεις μαθητοῦ τινος διὰ τὸν διδάσκαλον εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ τὸ ν' ἀνακεφαλαιώσῃ τις τὰς ἰδικάς μου, τὰς ἰδικάς σας γνώσεις ἐν τινι ἐπιστήμῃ. Τὸ νὰ ὑπαγάγωμεν ἄνδρα τεσσαρακοντούτη, εὐπαιδευτον, εἰς ἐξέτασιν τῆς γεωγραφίας ἤθελεν εἶναι τόσον ἡλίθιον καὶ ἄτοπον, ὅσον τὸ νὰ ὑποβάλωμεν εἰς αὐτὴν παιδίον δεκαετῆς. Καὶ ἐκεῖνος καὶ τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀποκρίνωνται ἄλλως ἢ κατὰ λέξιν· ἀλλ' ἐν μιᾷ ὥρᾳ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τὰς γνώσεις αὐτῶν. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν αὐτάς, θὰ ἐχρειάζετο νὰ ζήσωμεν μετ' αὐτῶν μῆνας ὀλοκλήρους.

Ὅπου εἰσήχθησαν αἱ ἐξετάσεις (καὶ λέγων *ἐξετάσεις* ἐννοῶ πᾶσαν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀποκρίνεσθαι εἰς διδομένας ἐρωτήσεις), παρουσιάζεται μόνον νέον τι περιττόν, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερον κόπον, ἰδιαιτέραν τινὰ δεξιότητα καὶ τὸ νέον τοῦτο κα-

λείται *προετοιμασία διὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ τὰ ζητήματα*. Ὁ μαθητὴς τοῦ γυμνασίου μανθάνει ἱστορίαν, μαθηματικά, καὶ περιπλέον τὴν *τέχνην τοῦ ἀποκρίνεσθαι εἰς τὰς ἐξετάσεις*. Δὲν θεωρῶ ὅτι ἡ τέχνη αὕτη εἶναι χρήσιμος κλάδος τῆς διδασκαλίας. Ἐγώ, ὁ διδάσκαλος, ἐκτιμῶ τὸν βαθμὸν τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν μου τόσον ἀκριβῶς, ὅσον καὶ τὰς ἰδικάς μου, χωρὶς οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην θεμάτων πρὸς τοῦτο. Ἄλλ' ἐὰν ξένος τις ἀξιοῖ νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτάς, ἄς ἔλθῃ τότε μεθ' ἡμῶν, καὶ ἄς σπουδάσῃ τὰ ἀποτελέσματα ἡμῶν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεών μας ἐν τῷ βίῳ. Ἄλλο μέσον δὲν ὑπάρχει, καὶ *ὅλαι αἱ ἀπόπειραι ἐξετάσεων εἶναι ἀπάτη, ψεῦδος, κώλυμα εἰς τὰς σπουδάς*. Ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν εἰς μόνος ἀνεξάρτητος κριτὴς ὑπάρχει—ὁ διδάσκαλος—καὶ μόνον οἱ μαθηταὶ αὐτοὶ δύνανται νὰ ἐξελέγξωσιν αὐτόν.

Ἐὰν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἱστορίας οἱ μαθηταὶ ἀποκρίνονται ἅπαντες ὁμοῦ, δὲν ἐποίουν τοῦτο ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ διαπιστώσωσι τὰς γνώσεις των, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐνισχύσωσι διὰ τοῦ λόγου τὰς ληφθείσας ἐντυπώσεις. Τὸ θέρος οὔτε ὁ νέος διδάσκαλος οὔτε ἐγὼ ἐνοήσαμεν τοῦτο· ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν εἶδομεν μόνον ἐν μέσον πιστοποιήσεως τῶν γνώσεών των, καὶ ἔκτοτε ἐθεωρήσαμεν καταλληλότερον ἢ πιστοποιήσεις αὕτη νὰ γίνηται δι' ἐρωτήσεων ἀποτελειομένων ἰδίᾳ πρὸς ἕκαστον. Δὲν εἶχον ἀκόμη ἕως τότε διακρίνη διὰ τί ὁ τρόπος οὗτος ἦτο ὀχληρὸς καὶ ἀτελεσφόρητος· ἐσώθην ὅμως διὰ τῆς πιστῆς ἀφοσιώσεώς μου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν μαθητῶν. Οἱ περισσότεροι τούτων ἤρχισαν εὐθὺς νὰ δυσαρεστῶνται· τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ τολμηρότεροι, ἀπεκρίνοντο σταθερῶς μόνον· τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ δειλότεροι, ἐπιμόνως ἐσίγων, ἀνελύοντο εἰς δάκρυα καὶ ἐλάμβανον βαθμὸν 0. Κατὰ τὸ θέρος ἠμέλησαν τὰς παραδόσεις τῆς Ἱερᾶς ἱστορίας, ὁ δὲ διδάσκαλος, φίλος τῆς τάξεως, ἔλαβεν ὅλην τὴν ἐλευθερίαν νὰ καθίξῃ τοὺς παῖδας ἐπὶ τῶν θρανίων, νὰ τοὺς βασανίξῃ ἕνα πρὸς ἕνα καὶ ν' ἀγανακτῇ διὰ τὸ *σκληροτράχηλον* αὐτῶν.

Ἐνίοτε παρευρισκόμενος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας,

συνεβούλευον αὐτὸν νὰ τοὺς καταβιβάσῃ ἀπὸ τὰ θρανία· ἀλλ' ὁ διδάσκαλος ἐδέχετο τὴν συμβουλὴν μου ὡς ἀστείαν καὶ συγγνωστὴν ἰδιοτροπίαν (ὅπως εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἀποδεχθῶσιν αὐτὴν οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν), καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀρχαίου διδασκάλου ὑφίστατο ἡ τάξις αὕτη τῶν πραγμάτων. Ἐν τῷ καθημερινῷ σημειωματαρίῳ τοῦ διδασκάλου ἀνεγινώσκοντο ταῦτα : « Ἐπὶ τὸν Σαβίνην δὲν δύναμαι οὐδὲ λέξιν ν' ἀποσπάσω... Ὁ Γκριχίνης δὲν διηγῆθη τίποτε... Τὸ πείσμα τοῦ Πέτκα μὲ ἐκπλήττει οὐδὲ λέξιν εἶπεν... Ὁ Σαβίνης εἶναι χειρότερος ἢ πρότερον κλπ. ».

Ὁ Σαβίνης—ῥοδοκόκκινος μὲ ὀφθαλμοὺς γλυκυτάτους ὑπὸ μακρὰς βλεφαρίδας—εἶναι υἱὸς ὑπηρετοῦ, ὑποστατικοῦ ἢ ἐμπόρου, φορεῖ τὰ ὑποδήματα τοῦ πατρὸς του, χιτῶνα ἐξωσμένον κατὰ τὴν ὁσφὺν καὶ βρακί. Ἡ χαρίεσσα καὶ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία τοῦ παιδαρίου τούτου μοὶ ἔκαμε τόσον μεγαλυτέραν ἐγγύπωσιν, καθ' ὅσον ἦτο ὁ πρῶτος εἰς τὴν ἀριθμητικὴν καὶ κατὰ τὴν λογιστικὴν του ἱκανότητα καὶ κατὰ τὸν ἐν φαιδρότητι ζῆλόν του. Ἐπίσης γράφει καὶ ἀναγινώσκει ἀνεκτῶς. Ἀλλὰ, εὐθὺς ὡς τὸν ἐρωτήσῃ, κλίνει τὴν χαρίεσσαν κεφαλὴν του πλαγίως, τὰ δάκρυα ἀναδίδονται ὡς μαργαῖται εἰς τὰς βλεφαρίδας, θέλει, εἰ δυνατόν, νὰ κρυφθῇ ἀπὸ ὅλων τὰ βλέμματα, προφανῶς ὑποφέρει μαρτύριον. Ἐὰν τὸν ἀναγκάσῃ, διηγεῖται, ἀλλὰ δυσκολεύεται νὰ σχηματίξῃ τὰς λέξεις του· δὲν δύναται ἢ δὲν τολμᾷ. Προήρχετο τοῦτο ἐκ τῆς φρικῆς, ἣν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ὁ πρόφην διδάσκαλός του ; (Εἶχε σπουδάζῃ ἤδη παρά τινι ἱερεῖ). Εἶναι δυσπιστία πρὸς ἑαυτὸν ; φιλαυτία, ἀλαζονεία, ἢ ψευδῆς θέσις του μεταξὺ τῶν παιδῶν, οὓς κρίνει κατωτέρους ; τὸ πείσμα, διότι βλέπει ἑαυτὸν ὡς πρὸς τοῦτο ὀπίσω πάντων τῶν ἄλλων, καὶ διότι ποτὲ ἐφάνη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ διδασκάλου ὑπὸ κακὴν χροιάν ; Μήπως συνετρίβη ἡ ψυχὴ του ὑπὸ ἀτυχοῦς λέξεως διαφυγούσης ἐκ τοῦ στόματος τοῦ διδασκάλου ; Ἴσως εἶναι ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι ὁμοῦ ; — Κύριος οἶδεν· ἀλλ' ἡ συστολὴ ἐκείνη, ἐὰν καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ἀγαθὸν χαρακτηριστικόν, βεβαίως ἐνδομῶχος συνδέεται μὲ πᾶν ὃ τι ἄριστον ὑπάρχει ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ

ψυχῆ. Δύναται τις νὰ ἐκριζώσῃ αὐτὴν διὰ τῶν πληγῶν μάλιστα ὕλικῆς ἢ ἠθικῆς, ἀλλὰ τότε κινδυνεύει νὰ ἐκριζώσῃ διὰ τῶν αὐτῶν πληγῶν τὰς πολυτιμοτάτας ἰδιότητας, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ διδάσκαλος δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν πολὺ μακρὰν.

Ὁ νέος διδάσκαλος κατὰ τὴν συμβουλὴν μου κατεβίβασε τοὺς μαθητὰς ἐκ τῶν θρανίων, ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ν' ἀναρριχῶνται, ὅταν τοῖς ἀρέσκῃ, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ νῶτά του· καὶ εἰς τὴν τάξιν, ἅπαντες ἤρχισαν νὰ διηγῶνται, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ καλλίτερα. Αἱ καθημεριναὶ σημειώσεις τοῦ διδασκάλου ἔλεγον: «καὶ αὐτὸς ὁ κωφὸς Σαβίνης εἶχε προφέρει λόγους τινάς».

II

Ἐν τῷ σχολείῳ ὑπάρχει τι ἀόριστον, τὸ ὅποιον διαφεύγει σχεδὸν ἐντελῶς τὴν δρᾶσιν τοῦ διδασκάλου, καὶ ἀπολύτως ἄγνωστον εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην, καὶ τὸ ὅποιον οὐχ ἦτον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν αὐτὴν τῆς ἐπιτυχίας τῆς διδασκαλίας.—Τοῦτο εἶναι τὸ *πνεῦμα τοῦ σχολείου*. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ὑπόκειται εἰς νόμους ὄρισμένους καὶ εἰς τὴν *ἀρνητικὴν* ἐπίδρασιν τοῦ διδασκάλου· δῆλον ὅτι ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ν' ἀπέχη πραγμάτων τινῶν, διὰ νὰ μὴ καταστρέφῃ τὸ πνεῦμα τοῦτο... Π. γ. τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἀντίστροφον λόγον τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ διδασκάλου εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, εἰς εὐθὴν λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, εἰς ἀντίστροφον λόγον τῆς διαρκείας τῶν μαθημάτων κλπ. Τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου εἶναι τι, ὅπερ ταχέως μεταδίδεται ἀπὸ μαθητὴν εἰς μαθητὴν καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου, ὅπερ ἐκδηλοῦται προφανῶς εἰς τὸν ἦχον τῆς φωνῆς, εἰς τὰ βλέμματα, εἰς τὰς χειρονομίας, εἰς τὰς διαμάχας τῆς ἀμίλλης· εἶναι τι λίαν αἰσθητὸν, ἀναγκαῖον καὶ πολύτιμον καὶ τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο πᾶς διδάσκαλος πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ αὐτὸ ὡς σκοπὸν. Ἄλλὰ καθὼς ὁ σίελος ἐν τῷ στόματι εἶναι ἀναγκαῖος εἰς τὴν πέψιν, ἀλλὰ ἀηδὴς καὶ ἀνωφελὴς ἐντὸς τῶν φαγητῶν, οὕτω τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ὑπερβαλλούσης ζέσεως, ἐνῶ εἶναι ὀχληρὸν καὶ δυσάρεστον ἐντὸς τῆς παραδόσεως, εἶναι ὅμως ἡ ἀπαραίτητος

συνθήκη, ὅπως λαμβάνωσιν οἱ μαθηταὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν. Τὴν διάθεσιν ταύτην δὲν δύναται τις νὰ ἐπιβάλλῃ, οὔτε νὰ παρασκευάσῃ τεχνητῶς, καὶ οὐδ' ὀφείλει· διότι αὕτη γεννᾶται πάντοτε ἄφ' ἑαυτῆς. Ἐν τῇ πρώτῃ συστάσει τοῦ σχολείου περιέπιπτον εἰς πολλὰ σφάλματα. Ὅτε ὁ παῖς κακῶς καὶ χωρὶς ὄρεξιν ἐμάνθανε, καὶ συνέβαινε εἰς αὐτόν, τοῦθ' ὅπερ συνήθως συμβαίνει, **νὰ τὰ χάνῃ**, ἔλεγον :

— Πήδα! πήδα!

Τὸ παιδίον ἤρχιζε νὰ πηδᾷ· οἱ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ἐγέλων· μετὰ τὰ πηδήματα ὁ μαθητὴς ἐγένετο ἄλλος· ἀλλ' ἐν τῇ συχνῇ ἐπαναλήψει τῆς ἐξασκήσεως ταύτης αἰσθάνεται τὴν ἀνίαν πάλιν ἐπανερχομένην βαρύτεραν, καὶ ὀρχίζει νὰ κλαίῃ. Βλέπει ὅτι ἡ ψυχικὴ του κατάστασις δὲν εἶναι ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι· ἀδυνατεῖ δὲ νὰ διευθύνῃ τὴν ψυχὴν του, καὶ δὲν θέλει νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς ἄλλον νὰ διευθύνῃ αὐτήν. Ὁ παῖς, ὁ ἔφηβος, μετ' ὀργῆς ἐνδίδουσιν εἰς τοῦτο· τὸ νὰ θεωρῇ τις λοιπὸν τὸ φαιδρὸν πνεῦμα τοῦ σχολείου ὡς πολέμιον, ὡς κώλυμα εἶναι χονδροειδὲς σφάλμα, εἰς τὸ ὁποῖον συχνάκις ὑποπίπτομεν.

Ἄλλ' ὅταν ἡ θέρη αὕτη ἐν τινι μεγάλῃ τάξει παρεκτρέπηται τόσον, ὥστε νὰ ἐμποδίξῃ τὸν διδάσκαλον τοῦ νὰ διευθύνῃ τὴν παράδοσιν, πῶς τότε νὰ μὴ φωνάξῃ τοὺς μαθητάς, πῶς νὰ μὴ καταπνίξῃ τὸ πνεῦμα τοῦτο; Ὅταν ἡ θέρη αὕτη σκοπὸν ἔχῃ τὸ μάθημα, οὐδὲν ἔχομεν ἄλλο νὰ ἐπιθυμῶμεν. Ἐὰν δὲ αὕτη ἀποβλέπῃ πρὸς ἄλλο τι, τότε τὸ σφάλμα εἶναι τοῦ διδασκάλου, ὅστις δὲν γνωρίζει νὰ διευθύνῃ τὴν ὀρμὴν ταύτην. Τὸ καθήκον του, τὸ ὁποῖον καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἐν ἀγνοίᾳ του ἐκτελεῖ, συνίσταται εἰς τὸ νὰ εὐρίσκῃ πάντοτε τροφήν τινα διὰ τὴν θέρη ταύτην καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ χαλιναγωγῇ αὐτήν. Ἐρωτᾷς ἕνα μαθητὴν· ὁ ἄλλος θέλει ν' ἀποκριθῇ, — γνωρίζει τὸ μάθημά του. κλίνων πρὸς σέ, σὲ παρατηρεῖ ἀνυπομόνως· μόλις συγκρατεῖ τὸν λόγον· ἀκολουθεῖ ἀπλήστως τὸν διηγούμενον, τοῦ ὁποίου οὐδὲν λάθος τὸν διαφεύγει. Ἄς τὸν ἐρωτήσωμεν· εὐθὺς θὰ διηγηθῇ μετὰ πάθους, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ διηγηθῇ θὰ χαραχθῇ διὰ

παντός ἐν τῇ μνήμῃ του. Ἄλλ' ἐὰν κρατῆς αὐτὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς τοιαύτην ἔντασιν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπῃς εἰς αὐτὸν νὰ διηγηθῆ, θὰ ἐνασχοληθῆ εἰς τὸ νὰ τσιμπᾷ τὸν γείτονά του.

Ἄλλο παράδειγμα. Ἄφες τὴν παράδοσιν τοῦ μαθήματος ἐν τῷ μέσῳ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπικρατεῖ ἄκρα ἡσυχία ἐν τινὶ ἐπαρχιακῷ σχολείῳ, καὶ ἐξέλθε παραγγέλλων τοὺς μαθητὰς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν μελέτην των· ἔπειτα μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐπάνελθε καὶ πλησίασον εἰς τὴν θύραν ν' ἀκούσης. Ἡ τάξις εὐρίσκεται εἰς μεγίστην ζωηρότητα· ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τῆς ζωηρότητος ταύτης εἶναι πᾶν ἄλλο, εἶναι ἡ διασκέδασις. Εἰς τὰς ἰδικὰς μας παραδόσεις πολλάκις ἐποιήσαμεν τοιαύτην δοκιμὴν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραδόσεως, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ πολὺ ἤδη ἐφώναζον, ἐξέρχεσαι, ἔπειτα πλησιάζεις εἰς τὴν θύραν, καὶ τότε ἀκούεις ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ διηγῶνται, διορθοῦντες ἀλλήλων τὰ λάθη, ἐξελέγχοντες ὁ μὲν τὸν δέ, καὶ πολλάκις ἀντὶ ν' ἀρχίσωσι νὰ ἀσημονῶσι, σοῦ ἐξελθόντος, καθίστανται αἴφνης ἡσυχοί.

Ἡ μέθοδος αὕτη, ὡς καὶ ἐκείνη, καθ' ἣν καθίζομεν τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τῶν θρανίων καὶ ἐρωτῶμεν ἕνα ἕκαστον, ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέρους τινὰς τρόπους, ἡκιστα μὲν δυσκόλους, τοὺς ὁποίους ὁμως πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις, καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη δοκιμὴ δύναται ν' ἀποβῆ ἄκαρπος. Πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ εἶναι θορυβοποιοί, ἐπαναλαμβάνοντες τὰς τελευταίας λέξεις μόνον διὰ νὰ προξενῶσι πάταγον. Πρέπει ἡ εὐχαρίστησις αὕτη τοῦ θορύβου νὰ μὴ ἀποβῆ ὁ τελικὸς αὐτῶν σκοπός, ἡ κυρία αὐτῶν φροντίς. Πρέπει νὰ δοκιμάζωμεν τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα, ἂν δύναται μόνος νὰ διηγηθῆ τὸ ὅλον, καὶ ἂν ἀντελήφθῃ καλῶς τὴν ἔννοιαν. Ἐὰν οἱ μαθηταὶ εἶναι πολυάριθμοι, πρέπει νὰ διαιρῶμεν αὐτοὺς εἰς τμήματα καὶ νὰ ἀπαιτῶμεν νὰ διηγῶνται μεταξύ των τὸ ἐν τμήμα πρὸς τὸ ἄλλο.

Δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῶμεν, ἂν ἐνίοτε νήλῃς τις ἐπὶ μῆνα δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του. Ἀρκεῖ νὰ τὸν ἐπιτηρῶμεν, ἂν εἶναι προσεκτικὸς εἰς τὴν διήγησιν ἢ εἰς ἄλλο κανὲν πρᾶγμα. Συνήθως ὁ νεωστὶ ἐρχόμενος κατ' ἀρχὰς ἀντιλαμβάνεται μόνον ὑλικὰς

λεπτομερείας, καὶ ἀσχολεῖται καθ' ὀλοκληρίαν νὰ προσέχη πῶς κινουῦνται τὰ χεῖλη τοῦ διδασκάλου, πῶς ἅπαντες παρευθὺς ἀρχίζουσι νὰ κραυγάζωσιν. Ἐὰν εἶναι παιδίον φιλήσυχον, κἀθηται ἀκριβῶς ὡς οἱ ἄλλοι· ἐὰν εἶναι φιλοτάραχος, τότε, ὡς οἱ ἄλλοι, ἀρχίζει νὰ φωνάζῃ, χωρὶς μηδὲν νὰ κατέχη, περιοριζόμενος νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς λέξεις τοῦ γείτονός του. Ὁ διδάσκαλος καὶ οἱ συμμαθηταὶ του τὸν σταματῶσι, καὶ καταλαμβάνει ὅτι ἄλλο πρᾶγμα χρειάζεται. Παρέχεται χρόνος τις, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀρχίζει νὰ διηγῆται. Πῶς ἀναπτύσσεται ἐν ἑαυτῷ τὸ ἄνθος τῆς ἀντιλήψεως, καὶ πότε; — Τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ὀρίσωμεν. Τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην τῆς ἀντιλήψεως ἐπέτυχόν ποτε νὰ συλλάβω, οὕτως εἶπεῖν, ἑξαπίνης παρὰ τινι κορασίδι σχεδὸν ἀηλιθωμένη ὑπὸ τῶν ἑαβδισμῶν, ἧτις διέμεινε σιγῶσα ἐπὶ ἓνα μῆνα. Ὁ Κ. Οὐ. διηγεῖτο, καὶ ἐγὼ ἀπλοῦς θεατῆς παρετήρουν· ὅτε ὅλοι ἤρχισαν νὰ διηγῶνται, παρετήρησα ὅτι ἡ Μαροφούτκα κατέβαινεν ἐν τοῦ θρανίου μὲ τὴν χειρονομίαν ἐκείνην τῶν διηγουμένων, ἧτις κάμνει αὐτοὺς νὰ μεταβαίνωσιν ἐκ τῆς στάσεως ἀκροωμένων εἰς τὴν στάσιν ἀνθρώπου μέλλοντος νὰ ὀμιλήσῃ, καὶ ἐπλησιάζεν. Ἐνῶ πάντες ἐκραύγαζον, ἐγὼ παρετήρησα αὐτὴν μόλις ἐκίνει τὰ χεῖλη, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐξέφραζον σκέψιν καὶ ὀρμὴν. Ἀπαντήσασα τὸ βλέμμα μου ἐχαμήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς. Μετὰ μίαν στιγμὴν παρετήρησα αὐτὴν ἐκ νέου· πάντοτε ἐψιθύριζέ τι καθ' ἑαυτήν. Τὴν παρεκάλεσα νὰ διηγηθῇ, ἐταράχθη αἴφνης. Μετὰ δύο ἡμέρας διηγήθη πληρέστατα ὀλόκληρον ἱστορίαν.

III

Ἐν τῷ ἡμετέρῳ σχολείῳ τὸ κάλλιστον μέσον, ὅπως ἐξελέγξωμεν ἐκεῖνο τὸ ὀποῖον οἱ παῖδες διετήρησαν ἐκ τῶν διηγήσεων, εἶναι αἱ ἐκθέσεις, τὰς ὀποίας αὐτοὶ γράφουσιν ἐκ τῆς μνήμης, καὶ τῶν ὀποίων ὁ διδάσκαλος μόνον τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη διορθώνει. Ἴδου ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τετραδίου τοῦ M**** παιδὸς δεκαετοῦς.

«Ὁ Θεὸς ἐπρόσταξε τὸν Ἀβραὰμ νὰ τοῦ θυσιάσῃ τὸν υἱὸν του Ἰσαὰκ· ὁ Ἀβραὰμ ἐπῆρε μαζί τὸν δύο ὑπηρέτας.

»Ὁ Ἰσαὰκ ἔφερε τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ὁ Ἀβραὰμ ἔφερε τὴν μάχαιραν· ὅτε ἐφθασαν εἰς τὸ ὄρος Χωρήβ, ὁ Ἀβραὰμ ἀφῆκεν ἐκεῖ τοὺς δύο ὑπηρέτας, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸν Ἰσαὰκ ἀνέβησαν εἰς τὸ βουνόν.

— «Πατέρα, ὅλα τὰ ἔχομεν, ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὸ θῦμα ;

»Ὁ Ἀβραὰμ εἶπε·

— «Ὁ Θεὸς μ' ἐπρόσταξε νὰ θυσιάσω σένα».

»Καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔκαμε σωρὸν ἀπὸ ξύλα καὶ ἐγονάτισεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν υἱὸν του.

»Ὁ Ἰσαὰκ εἶπε·

— «Πατέρα, δέσε με σφικτά, διότι ἀλλέως θὰ ὀρμήσω καὶ θὰ σὲ σκοτώσω.

«Ὁ Ἀβραὰμ τὸν ἔλαβε καὶ τὸν ἔδεσεν. Ἐνῶ ὁμοῦ ἐσήκωνε τὸν βραχίονά του, ἄγγελος κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μὲ ἓνα δυνατὸν πτερύγισμα· ἐκράτησε τὸν βραχίονά του καὶ εἶπε·

— «Ἀβραὰμ, μὴ φέρης τὴν χειρὰ σου εἰς τὸ παιδί σου. Ὁ Θεὸς εἶδε τὴν πίστιν σου».

»Ἐπειτα ὁ ἄγγελος τοῦ εἶπε·

— « Πήγαινε πρὸς ἐκεῖνον τὸν θάμνον· ἐν πρόβατον εἶναι ἐμπερδευμένον, πᾶρέ το καὶ θυσίασε αὐτὸ ἀντὶ τοῦ υἱοῦ σου».

»Καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐπρόσφερε τὴν θυσίαν.

»Ἀργότερα ἦλθε καιρὸς νὰ νυμφεῦσῃ ὁ Ἀβραὰμ τὸν υἱὸν του· καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Ἐκ τοῦ τετραδίου τοῦ μαθητοῦ Λ. Φ. περὶ τοῦ Ἰακώβ:

«Ἡ Ῥεβέκκα ἦτο στείρα δέκα ἔτη· μετὰ ταῦτα ἐγέννησε διδύμους, τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ. Ὁ Ἡσαῦ κατεγίνετο εἰς τὸ κυνήγιον καὶ ὁ Ἰακώβ ἐβοήθει τὴν μητέρα του. Μίαν ἡμέραν ὁ Ἡσαῦ ἀνεχώρησεν εἰς τὸ κυνήγιον, καί, ἐπειδὴ τίποτε δὲν ἐφόνευσεν, ἐπέστρεψεν ὠργισμένος. Καὶ ὁ Ἰακώβ ἔτρωγε μὲ τὸ κουτάλι του ζωμὸν μὲ φακᾶς. Ὁ Ἡσαῦ ἐπροχώρησε καὶ εἶπε·

— «Δός μοι αὐτὸν τὸν ζωμόν».

- » Ὁ Ἰακώβ εἶπε·
 — » Δός μοι τὰ πρωτοτόκιά σου».
 — » Λάβε τα».
 — « Ὁρκίσου».
 » Ὁ Ἡσαῦ ὠρκίσθη. Τότε ὁ Ἰακώβ ἔδωκε τὸν ζωμὸν εἰς τὸν Ἡσαῦ.
 » Ὅτε ὁ Ἰσαὰκ ἔγινε τυφλός, εἶπεν·
 « — Ἡσαῦ, πήγαινε νὰ μοῦ φέρῃς κυνήγιον».
 » Ὁ Ἡσαῦ ἀνεχώρησεν. Ἡ Ῥεβέκκα ἀκούσασα τοῦτο, εἶπεν εἰς τὸν Ἰακώβ κλπ. κλπ.».

IV

Ὅσα εἴπομεν μέχρι τοῦδε ἀρμόζουσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὡς καὶ τῆς ὄψικῆς, τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῆς ζωολογίας κλπ., ἐν γένει εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, πλὴν τῆς ᾠδικῆς, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἰχθυογραφίας. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ὀφείλω ἔτι νὰ προσθέσω τι.

Πρῶτον, διὰ τί ἐκλέγομεν κατ' ἀρχὰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην;— Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ γονεῖς, ὡς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοί, ἀπαιτοῦσι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἱερὰν ἱστορίαν. Ἐξ ὅλων τῶν διηγήσεων, τὰς ὁποίας ἔδοκίμασα ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν, οὐδεμία ἀνταπεκρίνετο μᾶλλον εἰς τὰς ἰδέας των, οὐδὲν ἦτο εἰς τὸ πνεῦμά των καταληπτότερον τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς πάντα τὰ ἄλλα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα μοι συνέβη νὰ ἐξετάσω. Ἐδοκίμασα τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἔδοκίμασα τὴν ὄψικὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν γεωγραφίαν, ἔδοκίμασα τὴν *ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων*, τόσον προσφιλῆ εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐλησμόνουν, δὲν ἠκροῶντο αὐτὰ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἐνῶ ἡ Π. Διαθήκη διετηρεῖτο εἰς τὴν μνήμην, διηγοῦντο αὐτὴν μετὰ προθυμίας, μετὰ παραφορᾶς καὶ ἐν τῇ παραδόσει καὶ ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ τόσον βαθέως ἐνεχαράσσετο εἰς τὴν ψυχὴν των, ὥστε δύο

μῆνας μετά τινα τῶν διηγήσεων τούτων οἱ παῖδες ἔγραφον αὐτὴν ἀπὸ μνήμης εἰς τὰ τετραδία των μετ' ἀσημάντων παραδρομῶν.

Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ βιβλίον τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου γένους θὰ εἶναι πάντοτε τὸ ἄριστον βιβλίον τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου (1). Μοὶ φαίνεται ἀδύνατον ν' ἀντικαταστήσωμεν τὸ βιβλίον τοῦτο. Ὁλέθριον δὲ μοὶ φαίνεται τὸ νὰ τροποποιῶμεν ἢ νὰ ἐπιτέμνωμεν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὡς γίνεται εἰς τὰ ἐγχειρίδια τοῦ Ζόνταγ καὶ ἄλλων. Τὰ πάντα ἐν τῇ Γραφῇ, πᾶσα λέξις, εἶναι ὀρθὰ ὡς ἀποκάλυψις, ὀρθὰ ὡς τέχνη. Ἀναγνώσατε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἐν τῇ Βίβλῳ, ἔπειτα ἐν τινι ἐπιτομῇ τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας, καὶ αἱ γεγόμεναι τροποποιήσεις θὰ σαῶς φανῶσιν ἀκατανόητοι. Ἡ ἐπιτομὴ μόνον ν' ἀπομνημονευθῇ δύναται, ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή παρουσιάζει ζῶσαν καὶ μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ τις. Τὰ χάσματα τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας εἶναι ἀκατάληπτα καὶ ἀλλοιοῦσι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ κάλλος τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διὰ τί π. χ. ἐξ ὄλων τῶν ἱστοριῶν τούτων παρελείφθη τὸ «Ὅτε δὲν ὑπῆρχε τίποτε, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο εἰς τὸ χάος» καὶ τοῦτο: «Ἄφοῦ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν, εἶδεν ὅτι πάντα ἦσαν καλά» ; Διὰ τί νὰ παραλειφθῇ τοῦτο: «Ὁ Θεὸς ἐνεφύσησεν τὴν ψυχὴν εἰς τοὺς μυκτῆρας τοῦ Ἀδάμ» κλπ.;

Πρέπει νὰ ἔχη τις ἀναγνώσῃ τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς τοὺς παῖδας, ὅπως ἐννοήσῃ πόσον τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἀληθές. Ἴσως δὲν δύναται τις νὰ θέσῃ τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὡς ἔχει εἰς τὰς χεῖρας νεανίδων διεφθαρμένων, ἀλλ' ἐγὼ ἀναγινώσκων αὐτὴν εἰς παῖδας μουζικῶν οὐδέποτε μετέβαλον οὔτε παρέλιπον λέξιν τινά. Καὶ οὐδεὶς ἐγέλα ὀπισθεν τοῦ γείτονός του, πάντες δὲ ἠκροῶντο μὲ καρδίαν πλήρη φρίκης καὶ σεβασμοῦ φυσικοῦ. Ἡ

(1) Σ. μ. Διὰ τί νὰ μὴ προσθέσωμεν τὸ οὐσιωδέστατον, τὴν θεϊότητα τῆς Ἁγίας Γραφῆς; Τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου γένους βιβλία ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἀρχαιότερα μάλιστα: ἀλλὰ πολὺ ἀπέχουσι βεβαίως τοῦ νὰ εἶναι κράτιστα βιβλία τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου.

ἱστορία τοῦ Λῶτ καὶ τῶν θυγατέρων του, ἡ ἱστορία τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰούδα διήγειρον τρόμον καὶ ὄχι γέλωτα.

Πόσον τὰ πάντα εἶναι εὐκατάληπτα καὶ σαφῆ πρὸ πάντων εἰς παῖδας, καὶ πρὸς τούτοις σπουδαῖα καὶ σοβαρά ! Δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ πῶς θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκπαίδευσις ἄνευ τοῦ ἱεροῦ τούτου βιβλίου. — Ὡς φαίνεται, ὅταν ἔχῃς μάθη τὰς διηγήσεις ταύτας μόνον ἐν τῇ παιδικῇ σου ἡλικίᾳ, καὶ ἐπομένως τὰς ἔχῃς λησμονήσῃ ἐν μέρει, — εἰς τί ἠθελον σοὶ χρησιμεύσῃ ; Καὶ δὲν εἶναι ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον ; Οὕτω φαίνεται μέχρις ὅτου ἀρχίζων νὰ διδάσκῃς ἀναγνωρίζεις παρὰ τοῖς ἄλλοις παιδίοις ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἰδίας σου ἀναπτύξεως. Φαίνεται ὅτι δύνασαι νὰ μάθῃς τοὺς παῖδας νὰ γράφωσι, ν' ἀναγινώσκωσι, ν' ἀριθμῶσι, νὰ δώσῃς τὰς αὐτὰς γνώσεις περὶ τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἄνευ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ πρὸ αὐτῆς. Καὶ ὁμως οὐδαμοῦ συμβαίνει τοῦτο, — πανταχοῦ καὶ πρὸ παντός ἄλλου τὸ παιδίον γνωρίζει τὴν Ἀγίαν Γραφήν, διηγήματα, ἀποσπάσματα αὐτῆς. Αἱ πρῶται σχέσεις τοῦ μαθητοῦ μετὰ τοῦ διδασκάλου στηρίζονται ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου. Φαινόμενον τόσον γενικὸν δὲν εἶναι τυχαῖον συμβάν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο μ' ἐβρόθήθησε νὰ ἐξηγήσω ἡ ἐλευθέρα οἰκειότης τῶν σχέσεών μου μετὰ τῶν μαθητῶν, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σχολείου τῆς Γρασνάϊας Πολιάνας.

Ὁ παῖς, ἡ ὁ ἀνὴρ ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸ σχολεῖον (οὐδεμίαν διαφοράν ποιοῦμαι μεταξὺ ἀνθρώπου δεκαετοῦς καὶ τριακονταετοῦς ἢ ἐβδομηκονταετοῦς) ἔλαβεν ἐκ τοῦ βίου καὶ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ θεωρίας τινὰς ἰδίας περὶ τῶν πραγμάτων. Διὰ νὰ σπουδάσῃ ἀνθρώπος οἷας δῆποτε ἡλικίας, πρέπει ν' ἀγαπᾷ τὴν σπουδὴν. Διὰ ν' ἀγαπᾷ τὴν σπουδὴν, πρέπει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ψευδές, τὸ ἀνεπαρκές τῶν θεωριῶν του περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ προαισθανθῇ διὰ τῆς ἰδίας ἐπισκοπήσεως τὸν νέον ὀρίζοντα, τὸν ὅποιον μέλλει ν' ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν ἡ σπουδὴ. Οὐδεὶς ἀνὴρ, οὐδὲν παιδίον θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ σπουδάσῃ, ἂν δὲν διέβλεπεν εἰς τὰς σπουδὰς του ἄλλον σκοπὸν ἢ τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, τοῦ ἀναγινώσκειν, τοῦ ἀριθμεῖν· οὐδεὶς διδάσκαλος θὰ ἠδύνατο νὰ διδάσκῃ,

ἂν δὲν εἶχε ν' ἀποκαλύψη ὀρίζοντα εὐρύτερον τοῦ τῶν μαθητῶν. Ὅπως δυνηθῆ ὁ παῖς νὰ παραδοθῆ ὅλως εἰς τὸν διδάσκαλον, πρέπει ν' ἀνασηκῶσῃ μίαν ἄκραν τοῦ πέπλου, ὅστις ἀποκρύπτει ἀπ' αὐτοῦ ὅλα τὰ θέλητρα τοῦ κόσμου τούτου τῆς σκέψεως, τῆς γνώσεως καὶ τῆς ποιήσεως, εἰς τὸν ὅποιον μέλλει νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν ἢ παιδεύσει. Μόνον χάριν τῆς σταθερᾶς ταύτης μαγείας, τοῦ φωτὸς ἐκείνου, ὅπερ λάμπει ἐνώπιόν του, ὁ μαθητὴς αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ διαπλάττηται μόνος του, ὅπως ἡμεῖς ἀπαιτοῦμεν παρ' αὐτοῦ.

Ἄλλὰ τίνα μέσα ἔχομεν, ὅπως ἀποκαλύψωμεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των τὸ ἄκρον τοῦ καταπετάσματος ; . . . Τὸ εἶπον· ἐνόμιζον, ὡς πολλοὶ ἄλλοι, ὅτι εὐρισκόμενος ἐγὼ αὐτὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ὃν ὀφείλω νὰ εἰσαγάγω τοὺς μαθητάς, οὐδὲν θὰ μοὶ ἦτο εὐχερῆστερον τούτου· καὶ ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἐξήγουν τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ἔλεγον, ὡς λέγεται ἐν τοῖς μικροῖς ἀλφαβηταρίοις, ὅτι οἱ καρποὶ τῆς παιδείας εἶναι γλυκεῖς· ἀλλ' οἱ μαθηταὶ δὲν μὲ ἐπίστευον καὶ ἐμόρφαζον. Ἐδοκίμασα νὰ τοῖς ἀναγνώσω τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, καὶ ἐγενόμην κύριος αὐτῶν τελείως. Ἡ ἄκρα τοῦ καταπετάσματος ἀνεσηκώθη, καὶ παρεδίδοντο πλέον ὅλοι εἰς ἐμέ. Ἠρχισαν ν' ἀγαπῶσι καὶ τὸ βιβλίον καὶ τὴν παιδείαν καὶ ἐμέ. Δὲν μοὶ ἔμεινεν ἄλλο ἢ νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς πρὸς τὰ ἔμπροσ. Μετὰ τὴν παλαιὰν Διαθήκην διηγῆθην εἰς αὐτοὺς τὴν Καινὴν· ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεκολλῶντο εἰς τὴν παιδείαν, καὶ εἰς ἐμέ. Ἐπειτα τοῖς διηγῆθην τὴν γενικὴν ἱστορίαν, τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν· μετὰ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἐνόουν τὰ πάντα, ἐπίστευον εἰς πάντα, ἤθελον νὰ βαδίσωσι πορρωτέρω. Καὶ πορρωτέρω, πάντοτε πορρωτέρω, ἠνοίγοντο ἐνώπιον αὐτῶν αἱ σκιαγραφίαι τῆς σκέψεως, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ποιήσεως.

Ἴσως ἦτο τοῦτο κατὰ τύχην ; Ἴσως ἀρχίζοντες δι' ἄλλης μεθόδου ἐν ἄλλῳ σχολείῳ ἐπιτυχάνουσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ; Ἴσως — ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἀναλλοιώτως εἰς πάντα τὰ σχολεῖα, εἰς πάσας τὰς οἰκογενείας, ἢ ἐξήγησις τοῦ φαινο-

μένον εἶναι τόσον σαφῆς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι τοῦτο εἶναι τυχαῖον συμβάν. Ὅπως ἀνοίξωμεν εἰς τὸν μαθητὴν κόσμον νέον, καὶ ἄμοιρος ἔτι ἐπιστήμης ἀγαπήσῃ τὴν ἐπιστήμην, ἐν μόνον βιβλίον ὑπάρχει, — ἡ Ἁγία Γραφή. Λέγω ἀκόμη καὶ δι' ἐκείνους, οἵτινες δὲν θεωροῦσι τὴν Βίβλον ὡς ἀποκάλυψιν. Ὅχι, τοῦλάχιστον δὲν γνωρίζω σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον συνενοῖ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν μὲ τὴν Βίβλον καὶ ὑπὸ μορφὴν ποιητικὴν τόσον ἀκριβῆ ὅλας τὰς φράσεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ὅλα τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐξηγοῦνται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, πᾶσαι αἱ ἀρχέγονοι σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, οἰκογένεια, κοινωνία, θρησκεία, ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ παρουσιάζονται τὸ πρῶτον. Ἡ γενέκευσις τῶν ἰδεῶν, ἡ σοφία ὑπὸ ἀφελῆ παιδικὴν μορφὴν θέλγει κατὰ πρῶτην φορὰν τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ. Τὸ λυρικὸν ὕφος τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ δὲν ἐπενεργεῖ μόνον ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν ἕκαστος τὸ πρῶτον ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀπολαύει τοῦ συζυγικοῦ φίλτρου μετ' ἀφελείας καὶ δυνάμεως ἀιμιήτου. Τίς δὲν ἔκλαυσεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς συναντήσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ; τίς δὲν διηγῆθη μετ' αἰσθήματος φρίκης τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαμψῶν δεδεσμευμένου καὶ ἐξυρισμένου, ὅστις, ἵνα ἐκδικηθῇ τοὺς ἐχθρούς του, συνθάπτεται καὶ αὐτὸς μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὰ ἔρεπια τοῦ ἀνακτόρου ! Καὶ μυρίας ἄλλας ἐντυπώσεις, αἵτινες ἔθρειψαν ἡμᾶς ὡς τὸ μητρικὸν γάλα.

Ὅσοι ἀρνοῦνται τὴν παιδαγωγικὴν δύναμιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς λέγουσιν ὅτι παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ τῆς ἄλλ' ἄς ἐπινοήσωσιν ἐν βιβλίον ὅμοιον, διηγῆσεις ὁμοίας, αἵτινες ἐξηγοῦσι τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, τῆς ἱστορίας, τῆς φαντασίας, καὶ ἐπιβάλλονται ὡς ἡ Βίβλος, καὶ τότε θὰ συμφωνήσωμεν μετ' αὐτῶν ὅτι τῆς Βίβλου ἡ ἐποχὴ παρῆλθεν.

Ὅσον περὶ τῆς παιδαγωγικῆς, αὕτη σπούδάζει τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα, ἐξετάζει ζητήματα γενικὰ καὶ ἀφηρημένα. Ὁ ὕλισμὸς τότε μόνον θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ψάλλῃ ἐπινίκια, ὅταν γραφῇ ἡ βίβλος τοῦ ὕλισμοῦ καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία ἀνατραφῇ κατὰ τὴν

βιβλίον ταύτην. Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Ὄβεν τόσον πείθει περὶ τούτου, ὅσον ἡ αὔξησις λεμονέας ἐν θερμοκηπίῳ τῆς Μόσχας δύναται νὰ πείσῃ τινὰ ὅτι εἶναι δυνατόν ν' αὐξάνωσι τὰ δένδρα ταῦτα ἄνευ οὐρανοῦ καὶ ἡλίου.

Ἐπαναλαμβάνω ἡ πεποιθήσίς μου ἐξαχθεῖσα ἰσως ἐκ πείρας μονομεροῦς εἶναι ὅτι ἄνευ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ, ὡς ἄνευ τοῦ Ὁμήρου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατος. Ἡ Βίβλος εἶναι τὸ μόνον στοιχειῶδες ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ Βίβλος κατὰ τε τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς πρότυπον πάντων τῶν διὰ τοὺς παῖδας ἐγχειριδίων καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Μετάφρασις κοινῆ τῆς Βίβλου θὰ ᾔητο τὸ ἄριστον βιβλίον τοῦ λαοῦ. Ἡ δημοσίευσίς τοιαύτης μεταφράσεως ἠθέλεν ἀφήσῃ ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὄψωικοῦ λαοῦ.

V

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, εὐρίσκω εἰς πάσας τὰς ἐν τῇ ὄψωικῇ γλώσσῃ γενομένας ἐπιτομὰς διπλοῦν ἔγκλημα, καὶ κατὰ τῆς ἱερότητος τῆς Γραφῆς καὶ κατὰ τῆς ποιήσεως. Πᾶσαι αἱ παραμορφώσεις, αἵτινες σκοποὺν ἔχουσι νὰ διευκολύνωσι τὴν μελέτην τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, καθιστῶσιν αὐτὴν ἀληθῶς δύσκολον. Τὴν Βίβλον ἀναγινώσκει τις εὐχαρίστως κατ' οἶκον στηρίζων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος· τὰς ἐπιτομὰς μανθάνουσιν ἐπιπόνως λέξιν πρὸς λέξιν. Αἱ συνόψεις αὗται δὲν εἶναι μόνον ἀνιαραὶ καὶ σκοτειναί, ἀλλὰ καὶ ἐξαφανίζουσι τὴν εὐχέρειαν τοῦ νὰ ἐννοῇ τις τὴν ποιήσιν τῆς Βίβλου. Ποσάκις παρετήρησα πόσον γλώσσα ἀδεξία καὶ ἀσαφὴς παραβλάπτει τὴν κατανόησιν τοῦ οὐσιώδους νοήματος τῆς Βίβλου! Αἱ σκοτειναὶ λέξεις ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἦν τὰ σκοτεινὰ γεγονότα, ἀποτρέπουσι διὰ τοῦ καινοφανοῦς τὴν προσοχὴν τοῦ μαθητοῦ, ὅστις μεταχειρίζεται αὐτὰς ὡς *σημανδοῦρας*, διὰ νὰ ὀδηγῆται εἰς τὴν διήγησιν.

Πολλάκις διηγείται μόνον διὰ τὸ μεταχειρισθῆ τοιαύτην τινὰ λέξιν, ἣτις ἀρέσκει εἰς αὐτόν· δὲν εἶναι τόσον ἀφελής, ὥστε νὰ προσκολλᾶται εἰς τὴν ἔννοιαν. Παρατήρησα πρὸς τούτους πολλάκις ὅτι μαθηταὶ ἐλθόντες ἐξ ἄλλων σχολείων ὀλίγον ἠσθάνοντο, ἐνίοτε δὲ διόλου δὲν ἠσθάνοντο τὰ θέλητρα τῶν βιβλικῶν διηγήσεων, διότι τὸ θέλητρον τοῦτο κατεστράφη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποστηθίσεως καὶ ὑπὸ τῶν βαναύσων τρόπων, τοὺς ὁποίους ἡ μέθοδος αὕτη ἐπέβαλεν εἰς τὸν διδάσκαλον. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἔβλαπτον καὶ τοὺς νεωτέρους, οἵτινες εἰς τὰς διηγήσεις τῶν ἀπεμιμῶντο τὰς τετριμμένας φράσεις τῶν ἐπιτομῶν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. Τὰ βλαβερὰ βιβλία διαδίδουσι μέχρι τοῦ λαοῦ ἱστορίας παραμορφωμένας καὶ πολλάκις οἱ μαθηταὶ μᾶς φέρουσιν οἰκοδεν παράξενα μυθεύματα περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τοῦ Ἄδαμ καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Οἱ τοιοῦτοι μαθηταὶ δὲν αἰσθάνονται τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις μὲ τοὺς ἀρχαίους, οἵτινες ἀκούοντες τὴν Βίβλον μετ' ἐκστάσεως, καταπίνουσι πᾶσαν λέξιν καὶ φαντάζονται ὅτι ὅλη ἡ σοφία τοῦ κόσμου θ' ἀνοιχθῆ εἰς αὐτούς.

Ἐδίδαξα καὶ διδάσκω τὴν ἱερὰν ἱστορίαν μόνον ἐκ τῆς Βίβλου, καὶ θεωρῶ πᾶσαν ἄλλην διδασκαλίαν ὀλεθρίαν.

Τὴν Καινὴν Διαθήκην διηγούμεθα ἐπίσης κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἔπειτα γράφουσιν αὐτὴν εἰς τὰ τετράδια. Αὕτη δυσκολώτερον διατηρεῖται ἐν τῇ μνήμῃ καὶ ἀπαιτεῖ συχνὰς ἐπαναλήψεις.

Ἴδου δείγματα διηγήσεων ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης.

Ἐκ τοῦ τετραδίου τοῦ μαθητοῦ Ἰ. Μ. περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου :

«Μίαν φορὰν ὁ Ἰ. Χριστὸς ἔστειλε μερικοὺς μαθητὰς του εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τὴν πόλιν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς :

— «Τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὁποῦ ἀπαντήσητε φέροντα νερόν, ἀκολουθήσατε καὶ εἶπετε εἰς αὐτόν : «Κύριε, δεῖξέ μας μίαν αἵθουσαν, ὅπου ἡμποροῦμεν νὰ ἐτοιμάσωμεν τὸ Πάσχα· οὗτος θὰ σᾶς δεῖξῃ καὶ ἐκεῖ θὰ ἐτοιμάσητε ὅλα».

» Ἀνεχώρησαν, εὔρον ἐκεῖνον ὁποῦ τοῖς εἶχεν εἶπη, καὶ ἠτοίμασαν ὅλα. Τὴν ἐσπέραν ἔφθασε καὶ ὁ Ἰησοῦς μὲ τοὺς μαθητὰς

του. Κατὰ τὸ δεῖπνον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσήκωσε τὸ φόρεμά του καὶ ἔλαβεν ἕν χειρόμακτρον μὲ μίαν ὑδρίαν, τὴν ὁποίαν ἐγέμισε νερόν, ἔπειτα ἤλθε πλησίον εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν του καὶ ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν. Ὅτε ἤλθε πλησίον τοῦ Πέτρου, διὰ τὴν αὐτοῦ πλύνῃ τοὺς πόδας, ὁ Πέτρος εἶπε·

— «Κύριε, ποτὲ δὲν θὰ νίψῃς τοὺς πόδας μου».

»Καὶ ὁ Ἰ. Χριστὸς τῷ εἶπε·

«Ἐὰν δὲν νίψω τοὺς πόδας σου, δὲν θὰ εἶσαι ποτὲ μαζί μου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Καὶ ὁ Πέτρος ἐτρόμαξε καὶ εἶπε·

— «Κύριε, ὄχι μόνον τοὺς πόδας μου ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν μου καὶ ὅλον μου τὸ σῶμα».

»Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε·

— «Εἰς καθαρὸν ἄνθρωπον ἀρκεῖ τὴν πλύνῃ τοὺς πόδας».

»Ἐπειτα ὁ Ἰ. Χριστὸς ἐνεδύθη· ἐκάθισεν εἰς τὴν τράπεζαν, ἔλαβε τὸν ἄρτον, τὸν ἠλόγησε, τὸν ἔκοψε, καὶ τὸν ἐμοίρασεν εἰς τοὺς μαθητὰς του, λέγων·

— «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου».

»Ἐλαβον καὶ ἔφαγον.

»Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε τὸ ποτήριον μὲ τὸν οἶνον, ἠλόγησε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς του λέγων·

— «Πίετε ἕξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο εἶναι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς

Καινῆς Διαθήκης».

»Ἐλαβον καὶ ἔπιον.

»Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν·

— «Εἷς ἕξ ὑμῶν θὰ μὲ προδώσῃ».

»Καὶ οἱ μαθηταὶ ἤρχισαν νὰ λέγωσι·

— «Μήπως ἐγώ, Κύριε ;».

»Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν·

«Ὅχι».

»Ἐπειτα ὁ Ἰούδας εἶπε·

— «Μήπως ἐγώ, Κύριε ;».

»Καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε μὲ μισὴν φωνήν·

— «Σύ».

» Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του·

— «Ἐκεῖνος θὰ μὲ προδώσῃ, εἰς τὸν ὅποιον θὰ δώσω ἓν τεμάχιον ἄρτου».

» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔδωκεν ἄρτον εἰς τὸν Ἰούδαν. Καὶ ὁ Σατανᾶς ἐμβῆκεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰούδα, ὅστις ἐταράχθη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς αἰθούσης».

Ἐκ τοῦ τετραδίου τοῦ μαθητοῦ T. B. :

». . . Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπορεύθη ὁμοῦ μὲ τοὺς μαθητάς του εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆς, διὰ νὰ προσευχηθῆ, καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του·

— «Περιμένετε με καὶ μὴ κοιμᾶσθε».

» Ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἐπέστρεψεν, εἶδεν ὅτι οἱ μαθηταὶ του ἐκοιμῶντο· τοὺς ἐξύπνισε καὶ εἶπε·

«Δὲν δύνασθε νὰ μὲ περιμένητε μίαν ὥραν ;».

» Ἐπειτα ἀνεχώρησε νὰ προσευχηθῆ· προσουχηθῆ καὶ εἶπε·

— «Κύριε, δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποστρέψῃς τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμέ ;».

» Καὶ προσουχηθῆ ἕως ὅτου ἰδρῶς αἵματος ἐχύθη. Ἄγγελος κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐνεδυνάμωσε τὸν Ἰησοῦν. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἐπέστρεψε πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ τοῖς εἶπε·

— «Διὰ τί κοιμᾶσθε ; Ἡ ὥρα ἐγγίζει, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ παραδοθῆ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του».

» Καὶ ὁ Ἰούδας εἶπεν εἰς τὸν μέγαν ἀρχιερέα·

— «Ἐκεῖνον ὅπου φιλήσω συλλάβετε».

» Ἐπειτα οἱ μαθηταὶ ἐξῆλθον ἀκολουθοῦντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ παρετήρησαν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἰούδας ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν καὶ ἤθελε νὰ φιλήσῃ αὐτόν. Ὁ Ἰησοῦς εἶπε τότε·

«Μὲ φίλημα μὲ προδίδεις ;».

» Καὶ εἶπε πρὸς τὸν λαόν·

«Τίνα ζητεῖτε ;».

» Καὶ ὁ λαὸς εἶπε·

— «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον».

» Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν·

« Ἐγὼ εἶμαι ».

» Ὅτε ἤκουσαν τοῦτο, ὅλοι ἔπεσον ».

VI

Μετὰ τὴν Π. Διαθήκην διειροήθη νὰ μεταβῶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, καὶ διότι τὰ μαθήματα ταῦτα ἐδιδάσκοντο πανταχοῦ εἰς τὰ παιδικὰ σχολεῖα, καὶ ἐγὼ αὐτὸς τὰ ἐδίδαξα, καὶ διότι ἡ Ἱστορία τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ μοὶ ἐφαίνετο ὅτι φυσικώτατα ἤγε τοὺς παῖδας νὰ ἐρωτήσωσι, ποῦ, πότε, ὑπὸ ποίας περιστάσεις συνέβησαν ταῦτα, καὶ ἐκεῖνα τὰ γνωστὰ ἤδη αὐτοῖς γεγονότα, τί ἦτο ἡ Αἴγυπτος, ὁ Φαραώ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας.

Ἦρχισα τὴν ἱστορίαν, ὅπως τὴν ἀρχίζουσι πανταχοῦ, δηλ. ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἄλλ' οὔτε ὁ Μόμσεν, οὔτε ὁ Δουγκερ, οὔτε πᾶσαι αἱ ἐμαὶ προσπάθειαι κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἐλκυστικὴν. Δὲν τοῖς ἔμελεν οὔτε περὶ τοῦ Σεσώστριος, οὔτε περὶ τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου, οὔτε περὶ τῶν Φοινίκων . . . Ἐνόμισα ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐνδιαφέρωσιν αὐτοὺς τοιαῦτά τινα ζητήματα· π. χ. « Τίνες λαοὶ εἶχον σχέσεις μετὰ τῶν Ἰουδαίων ; » καὶ « ποῦ κατοικοῦν οἱ Ἰουδαῖοι ; τίνας χώρας διήλθον ; ». Καὶ ὅμως οὐδεμίαν ἀνάγκην ἠσθάνοντο νὰ γνωρίζωσι πάντα ταῦτα. Οἱ Βασιλεῖς, οἱ Φαραῶ, οἱ Αἰγύπτιοι, αἱ Παλαιστῖναι, τὸ ποῦ, τὸ πότε, δὲν ἐκίνουν οὐδαμῶς τὴν περιέργειάν των. Οἱ Ἰουδαῖοι, οὔτοι ἦσαν οἱ ἥρωες· οἱ ἄλλοι ἦσαν ξένοι καὶ ἄχρηστοι εἰς τὸ νὰ τοὺς γνωρίσωσι. Δὲν κατώρθωσα δὲ νὰ πείσω αὐτοὺς νὰ θεωρῶσιν ἥρωας τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Φοινίκας ἐλλείψει τεκμηρίων. Ὅταν δὲν γνωρίζωμεν λεπτομερῶς πῶς κατεσκευάσθησαν αἱ πυραμίδες, οὔτε τίς ἦτο ἡ θέσις τῶν φυλῶν καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλας σχέσεις αὐτῶν, εἰς τί μᾶς ὠφελεῖ τοῦτο ; — Ἡμᾶς, δηλ. τοὺς παῖδας. Εἰς τὰς ἱστορίας ἐκεῖνας δὲν ὑπάρχει Ἄβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Ἰωσήφ, Σαμψών. — Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας

συνέβαινε νὰ διατηρῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ καὶ νὰ νοστιμεύονταί τι, π. χ. τὰ τῆς Σεμιράμιδος κλπ., ἀλλὰ κατὰ σύμπτωσιν καὶ ὄχι διότι ἀνέπτυσέ τι εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ διότι τοῖς ἐγένετο ἡ ἀφήγησις μετὰ τέχνης. Τοιαῦται ὅμως σελίδες ἦσαν σπάνιαι, τὰ λοιπὰ ἐφαίνοντο εἰς αὐτοὺς ἀνιαρὰ καὶ περιττά. Καὶ ἐδέησεν ἐκεῖ νὰ σταματήσω τὴν διδασκαλίαν τῆς γενικῆς ἱστορίας.

Ἡ γεωγραφία τὴν αὐτὴν ἔσχεν ἀποτυχίαν. Ἐνίοτε ἤρχιζον νὰ διηγῶμαι ὅ,τι μοὶ ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν σχετιζόμενον μὲ τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν ἐλβετικὴν ἱστορίαν ἄνευ συνεχείας τινὸς καὶ μόνον ὡς διήγησιν διδακτικὴν καὶ τεχνικὴν (1).

Μετὰ τὴν γενικὴν ἱστορίαν ἔπρεπε νὰ δοκιμάσω τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν, τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, τὴν ὑπὸ πάντων καὶ πανταχοῦ δεκτὴν γενομένην, καὶ ἤρχισα ἐκείνην τὴν ἔλεεινὴν *ἱστορίαν τῆς Ῥωσίας*, τὴν ὁποίαν ὅλοι γνωρίζομεν, ἄνευ τέχνης καὶ ἄνευ ὠφελείας, καὶ ἦτις ἀπὸ τοῦ Τσίμωφ μέχρι τοῦ Βοδοβόζωφ ὑπέστη τόσας μεταμορφώσεις. ἤρχισα αὐτὴν δις· τὸ πρῶτον πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, τὸ δεύτερον μετ' αὐτὴν. Πρὸ τῆς Γραφῆς οἱ μαθηταὶ ἤρνοῦντο ἀπολύτως νὰ διατηρήσωσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἰγγορ καὶ Ὀλέγ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει τῶρα μὲ τοὺς νεωτέρους μαθητάς. Ὅσοι δὲν ἔμαθον ἀκόμη νὰ ἐμβαθύνωσι καὶ νὰ κρατῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ ὅ τι διηγοῦνται, οὗτοι ἀκούουσι πεντάκις χωρὶς νὰ διατηρήσωσι τίποτε περὶ τοῦ Ῥουρίκου καὶ τοῦ Ἰαροσλάβου. Οἱ ἠλικιωμένοι διατηροῦσι τῶρα τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γράφουσιν, ἀλλ' ἀσυγκρίτως ἀτελέστερον τῆς Γραφῆς, καὶ εἶναι ἀνάγκη συχνάκις νὰ τὴν ἐπαναλαμβάνῃ τις εἰς αὐτοὺς.

Τοῖς διηγῆθημεν αὐτὴν κατὰ τὸν Βοδοβόζωφ καὶ κατὰ τὴν «*Νορμανδικὴν περιόδον*» τοῦ Πογοδίνου. Ὁ ἕτερος τῶν διδασκάλων δὲν ἤξεύρω τί παθὼν παρὰ τὴν συμβουλήν μου δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν φεουδαλικὴν περιόδον καὶ περιεπλάκη

(1) Σημ. μ. Ἡ ἐν τούτοις ἀποτυχία ἐγκτεται βεβαίως εἰς τὸ ὅτι ὁ σοφὸς συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος προέτασε τὰ ἄγνωστα.

εἰς τοὺς Μιτσοισλάβ, τοὺς Βριατσοισλάβ καὶ τοὺς Βολεοισλάβ. Εἰσηρόχρημην εἰς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ μαθηταὶ ἔμελλον νὰ διηγηθῶσιν. Ἐδύνατον εἶναι νὰ περιγράψω τὸ τί συνέβη τότε. Ἐπὶ μακρὸν πάντες ἐσίγων. Τινὲς προσκαλούμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἤρχισαν τέλος νὰ ὁμιλῶσιν, οἱ τολμηρότεροι καὶ μνημονικώτεροι. Ἐθεσαν εἰς κίνησιν ὅλας τὰς πνευματικὰς τῶν δυνάμεις, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰ **θανυμάσια** ἐκεῖνα ὀνόματα· τὸ τί ἔπραξαν τὰ πρόσωπα ταῦτα ἦτο δευτερεύον ζήτημα.

— Νὰ ἐκεῖνος. . . πῶς τὸν λένε ;

Βαρικὰφ ἢ ἀλλέως ; ἤρχισε μαθητὴς τις.

— Ἐκινήθη ἐναντίον τοῦ . . . πῶς τὸν λένε ;—

— Μωσλάφ, Λέων Νικολάτεβιτς ; ἐπιθύρισε κοράσις τις.

— Μιτσοισλάβ, ἀπεκρίθη ἐγώ.

— . . . Καὶ ἔκαμε **κομμάτια τὸν ἐχθρόν**, εἶπεν ὑπερηφάνως τις.

— Περίμενε σύ ! Ἐκεῖ ὑπῆρχε ποταμὸς τις.

— Καὶ τὸν υἱὸν του, ὁ ὁποῖος ἐσύναξε τὰ στρατεύματά του,

καὶ τὸν **ἐκομμάτιασε**, πῶς τὸν λένε ; . . .

— Ἄλλὰ σὺ λοιπὸν δὲν καταλαβαίνεις τίποτε ; εἶπε κοράσιον πεπροικισμένον διὰ μνήμης τυφλοῦ.

— Παράξενη ἱστορία ! εἶπεν ὁ Σέμκας.

— Νὰ τὴν πάρῃ ὁ διάβολος ! . . . Μισλάβ, Τσοισλάβ ! . . . Τί μὲ ὠφελοῦν ! Ὁ διάβολος τὴν καταλαβαίνει !

— Λέγε, μὴ ἐμποδίζῃς τοῦλάχιστον, ἐὰν σὺ δὲν ἤξεύρῃς !

— Σὺ, ἤξεύρεις ; σὺ εἶσαι ἔξυπνος !

— Μὰ τί μὲ σκουντᾶς σὺ ; . . .

Οἱ ἔχοντες καλὴν μνήμην προσεπάθουν νὰ ἐνθυμηθῶσιν ἀκόμη, καὶ ἔλεγον, ἀληθῶς, ὀρθὰ πράγματα, ὅτε τις ἐλαφρῶς τοῖς ἐμψύριζεν. Ἄλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν τερατώδη, καὶ τὰ παιδιά ἐκεῖνα ἐκίνουν τὸν ἀκροατὴν εἰς οἶκτον (ἦσαν ὡς αἱ ὄρνιθες, εἰς τὰς ὁποίας κατ' ἀρχὰς ῥίπτει τις κριθὴν, ἔπειτα αἴφνης ἄμμον, καὶ εἶναι χαμέναι, καὶ κλώζουσι, καὶ σφαδάζουσι καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ **ξεπουπουλισθοῦν** μεταξύ των) ὥστε ἀπεφασίσαμεν μετὰ τοῦ διδασκάλου νὰ μὴ ἐπαναλάβωμεν τοιοῦτον σφάλμα. Παρα-

λείψαντες τὴν φεουδαλικὴν περίοδον ἐξηκολογησάμεν τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν, καὶ ἐπετύχομεν ἀποτελέσματα εὐαρεστοτέρα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν τετραδίων τῶν μαθητῶν.

(Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς παραθέτει πάλιν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν γραπτῶν ἐκθέσεων τῶν μαθητῶν, τὰ ὁποῖα παραλείπομεν ὡς μὴ ἐνδιαφέροντα τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας. Καθῆκον ὅμως θεωροῦμεν νὰ ἐξάρωμεν πάσῃ δυνάμει τὴν σπουδαιωτάτην σημασίαν τῆς σχολειακῆς ταύτης ἐργασίας, ἣτις δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ἀκόμη δὲν δύναται νὰ *στρώσῃ* εἰς τὰ σχολεῖά μας. Αἱ ἐκθέσεις πρέπει νὰ θεωρῶνται ἢ σπουδαιωτάτη ἐργασία τῶν μαθητῶν, ἢ ἀναπτύσσουσα τὴν κρίσιν, ἀσκοῦσα τὸν μαθητὴν εἰς τὴν λογικὴν διατύπωσιν τῶν γνώσεών του καὶ καλλιεργοῦσα τὴν αὐτενέργειάν του. Ἄλλ' ἀπαιτεῖται στοιχειώδης κρίσις περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων. Τί θέλετε νὰ γράψῃ π. χ. μαθητὴς τις ἐπὶ θεμάτων, οἷον τὰ ἐξῆς: περὶ δικαιοσύνης· περιγραφή τῆς Ἀκροπόλεως (χωρὶς μάλιστα νὰ ἐπισκεφθῶσιν αὐτὴν πρότερον οἱ μαθηταὶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ)· πολιτικὴ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους κλ.; Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἀσκοποῦν νὰ καταστρωθῇ ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐπαίδοντων ἀνδρῶν κατάλογος καταλλήλων θεμάτων πρὸς ἐκθεσὶν ἰδεῶν ἀρμοζόντων εἰς τὰς διαφόρους τάξεις ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μέχρι τῆς ἀνωτάτης τοῦ γυμνασίου.— Σ. μ.).

VII

Ἡ ῥωσικὴ ἱστορία δὲν ἐξεγείρει εἰς τοὺς μαθητὰς λίαν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν γραπτῶν ἐκθέσεων αὐτῶν. Ἐὰν μελετᾶται κάλλιον τῆς γενικῆς ἱστορίας, τοῦτο συμβαίνει, διότι οἱ μαθηταὶ ἐσυνήθισαν ν' ἀποδέχωνται καὶ νὰ γράφωσι τὰς γινομένας διηγήσεις, καὶ ἐπίσης, διότι σπανιώτερον τίθεται ὑπ' αὐτῶν ἡ ἐρώτησις: «*Τοῦτο τί ὠφελεῖ;*». Ὁ ῥωσικὸς λαὸς εἶναι ὁ ἥρωα αὐτῶν, ὡς ἦτο ὁ Ἰουδαϊκός· ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἱστορία του εἶναι ἀριστοτέχνημα· ὁ ῥωσικὸς λαὸς δὲν ἔχει ἀξιώσεις ἀριστοτεχνικάς, ἀλλὰ συνηγορεῖ

ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα. Ἡ διδασκαλία ὁμως αὕτη εἶναι ξηρά, ψυχρά, ἀνιαρά· ἡ ἱστορία αὕτη δυστυχῶς παρουσιάζει σπανίας ἀφορμὰς πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ἔθνικοῦ αἰσθήματος.

Χθὲς ἐξῆλθον ἐκ τῆς παραδόσεώς μου καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν τάξιν ὅπου παρεδίδετο ἡ ἱστορία, διὰ νὰ μάθω τὴν αἰτίαν τῆς ζωηρότητος, ἧς ὁ θόρυβος ἔφθανε μέχρις ἐμοῦ. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐν Κουλικόβω(1) μάχης. Πάντες οἱ μαθηταὶ ἦσαν εἰς παραφοράν.

— Νά, μία εὐμορφη ἱστορία! Ἄκουσε, Λέον Νικολάιεβιτς, πῶς ἐτρόμαξεν, ἐσκόρπισε τοὺς Τατάρους! Ἄφες με νὰ σοῦ τὴν διηγηθῶ!

— Ὅχι, ἐγὼ! ἐκραύγαζον φωναί. Πῶς ἔτρεξε τὸ αἷμα ὅταν ποτάμι!

Σχεδὸν πάντες ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ διηγηθῶσι, πάντες ἦσαν ἐνθουσιασμένοι.

Ἄλλ' ἐὰν πρέπη νὰ ἱκανοποιήσῃ τις μόνον τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα, τί θὰ μείνῃ ἐξ ὅλης τῆς ἱστορίας; — 1612. 1812 (2), καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πᾶν. Διὰ ν' ἀνταποκριθῆς εἰς τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα, δὲν θὰ σπουδάσῃς ὅλην τὴν ἱστορίαν. Ἐννοῶ ὅτι μεταχειρίζονται τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, διὰ ν' ἀναπτύξωσι καὶ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὸ αἴσθημα τῆς τέχνης, ἔμφυτον ὄν εἰς τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ εἶναι ἱστορία. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀναπτύξωμεν ἐκ προουμιῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τὴν ἀγάπην τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τοῦτο;

Πολλάκις ἤκουσα νὰ λέγωσιν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀρχίζωμεν τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας, ὄχι ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους, τοῦτ' ἐστὶν ὄχι ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀλλ' ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱστορίας.

(1) Εὐρεῖα πεδιάς τῆς Ῥωσίας (Τούλα) μεταξὺ τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ καὶ τῆς Νεπεϊάδνας. Δημήτριος, ὁ μέγας δούξ τῆς Μοσχοβίας, ἐνίκησεν ἐκεῖ κατὰ κράτος τοὺς Τατάρους τῷ 1378, καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ὀριστικῶς ἐκ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

(2) Τῷ μὲν 1612 ἡ ἀνάρρησις τῶν Ῥωμανῶν, τῷ δὲ 1812 ἡ κατὰ τῆς Ῥωσίας ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ ἰδέα αὕτη κατὰ βάθος εἶναι ὀρθοτάτη. Πῶς θέλομεν νὰ ἐνδιαφέρηται ὁ παῖς διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥωσικοῦ κράτους, ὅταν ἀγνοῖ τί εἶναι αὐτὸ τὸ ῥωσικὸν κράτος, καὶ τί εἶναι ἐν γένει κράτος; Ὁ σπουδάσας τοὺς παῖδας ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἐν τῷ πνεύματι παντὸς ῥωσόπαιδος τὸ πᾶν εἶναι μία Ῥωσία, ὡς αὕτη, ἣν κατοικεῖ. Τὸ αὐτὸ διὰ τὸν γερμανόπαιδα ἢ γαλλόπαιδα. Διὰ τὶ ὅλα τὰ παιδιά καὶ οἱ ἔφηβοι ἀκόμη ἀφελῶς ὡς παῖδες θαυμάζουσι πάντοτε ὅτι οἱ γερμανόπαιδες ὀμιλοῦσι γερμανιστί; . . .

Ἡ πρὸς τὴν ἱστορίαν σπουδὴ ἐμφανίζεται παρὰ τοῖς πλείστοις μετὰ τὸν πρὸς τὴν τέχνην ζῆλον. Εἰς ἡμᾶς ἡ κτίσις τῆς Ῥώμης ἐνδιαφέρει, διότι γνωρίζομεν τί ἦτο ἡ Ῥώμη κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς, ὡς ἐνδιαφερόμεθα περὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀνδρός, ὃν ἐγνωρίσαμεν ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ. Τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν ἐγχεῖται ἐν τῇ ἀντιθέσει τοῦ μεγαλείου ἐκείνου πρὸς τὸν συρφετώδη ὄχλον τῶν πρώτων οἰκιστῶν. Παρακολουθοῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ δὲν παύομεν νὰ ἔχωμεν ἐν νῷ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγαλείου. Ἡ ἴδρυσις τοῦ μοσχοβιτικοῦ κράτους μᾶς ἐνδιαφέρει, διότι γνωρίζομεν τί εἶναι ἡ ῥωσικὴ αὐτοκρατορία. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις μου καὶ τὰς δοκιμίας μου ἡ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἐφεσις ἔχει τὰς ῥίζας τῆς ἐν τῇ γνώσει τῆς συγχρόνου ἱστορίας, καὶ γεννᾶται ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ σύγχρονα γεγονότα, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ πάθους, ἐκ τῶν πολιτικῶν δοξασιῶν, ἐκ τῶν συζητήσεων, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐφημερίδων καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἰδέα τοῦ ν' ἀρχίξῃ ἢ διδασκαλίᾳ τῆς ἱστορίας ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας πρέπει φυσικῶς νὰ ἐπέλθῃ εἰς πάντα σκεπτικὸν διδάσκαλον.

Καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ἔκαμα δοκιμίας τινας, ἃς ἐσημείωσα. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς.

VIII

Σκοπὸν εἶχον ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ μαθήματι νὰ ἀναπτύξω, κατὰ τί ἡ Ῥωσία διαφέρει τῶν ἄλλων χωρῶν, τὰ ὄρια αὐτῆς, τὸν χαρακτῆρα τῆς κυβερνήσεώς της, τίς ὁ νῦν βασιλεύων, καὶ πῶς ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον.

Διδάσκαλος.— Ποῦ ζῶμεν ; εἰς ποῖον τόπον ;

Μαθητής.— Εἰς τὴν Γιασνάϊαν Πολιάναν.

Ἄλλος.— Εἰς τὴν ἔσοχὴν.

Διδάσκαλος.— Ὅχι, εἰς ποῖαν χώραν εὐρίσκεται καὶ ἡ Γιασνάϊα Πολιάνα καὶ τὸ κυβερνεῖον τῆς Τούλας ;

Μαθητής.— Τὸ κυβερνεῖον τῆς Τούλας ἀπέχει 17 βέρστια ἀπ' ἐδῶ· ποῦ εἶναι λοιπόν ; Τὸ κυβερνεῖον . . . τὸ κυβερνεῖον μένει...

Διδάσκαλος.— Ὅχι τοῦτο· αὐτὸ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ κυβερνεῖου· ἀλλὰ τὸ κυβερνεῖον εἶναι ἄλλο πρᾶγμα· λοιπὸν εἰς ποῖαν γῆν ;

Μαθητής (ὅστις εἶχε σπουδάσῃ πρότερον γεωγραφίαν).— Ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη ὡς σφαῖρα. . .

Τέλος, διὰ τοιούτων τινῶν ἐρωτήσεων. «Ποῦ ἔζη πρωτύτερα ὁ δεῖνα Γερμανός ; (τὸν ὁποῖον ἐγνώριζε)» καὶ «βαδίζων τις πάντοτε κατὰ τοιαύτην διεύθυνσιν ποῦ θὰ φθάσῃ ;» ὠδηγήθησαν οἱ μαθηταὶ ν' ἀποκριθῶσιν ὅτι ζῶσιν ἐν Ῥωσίᾳ. Τινὲς ἐν τοῖτοις εἰς τὴν ἐρώτησιν «ποῦ θὰ φθάσῃ τις βαδίζων πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ;» ἀπεκρίθησαν· «πουθενὰ δὲν θὰ φθάσῃ». Ἄλλος εἶπεν ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου.

Διδάσκαλος (ἐπαναλαμβάνων τὴν ἀπόκρισιν τοῦ μαθητοῦ).— Σὺ εἶπες ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς ἄλλας χώρας· ποῦ θὰ τελειώσῃ λοιπὸν ἡ Ῥωσία ; ποῦ θ' ἀρχίσουν αἱ ἄλλαι χῶραι ;

Μαθητής.— Ἐκεῖ ὅπου θ' ἀρχίσουν οἱ Γερμανοί.

Διδάσκαλος.— Λοιπόν, ἐὰν ἀπαντήσῃς εἰς τὴν Τούλαν τὸν Γουσταῦον Ἰβάνοβιτς, καὶ τὸν Κάρολον Θεοδώροβιτς, θὰ εἰπῆς, ὅτι ἀρχίζουν οἱ Γερμανοί, καὶ ὅτι ἐπομένως ἀρχίζει μία ἄλλη χώρα ;

Μαθητής.— Ὅχι, μόνον ὅταν οἱ Γερμανοὶ θ' ἀρχίσουν ν' ἀπαντῶνται πολυάριθμοι.

Διδάσκαλος.— Ὅχι· εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐπάρχουσι χῶραι, ὅπου οἱ Γερμανοὶ ἀπαντῶνται πολυάριθμοι· ἴδου ὁ Ἰβάν Φόρνιτς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπ' ἐκεῖ, καὶ αἱ χῶραι αὐταὶ ὅμως εἶναι εἰς τὴν Ῥωσίαν. Διὰ τί λοιπὸν τοῦτο ;

Σιγή.

Διδάσκαλος.— Διότι ἀναγνωρίζουσι τὸν αὐτὸν νόμον μὲ τοὺς ῥώσους.

Μαθητής.— Πῶς τὸν αὐτὸν νόμον ; Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἔρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας, καὶ δὲν τρώγουν ξύγγι.

Διδάσκαλος.— Ὅχι αὐτὸν τὸν νόμον, ἀλλ' ἀναγνωρίζουσι τὸν αὐτὸν Τσάρον.

Μαθητής (ὁ σκεπτικὸς Σέμκας).— Παράξενο ! Μὰ γιατί ἀκολουθοῦν ἄλλον νόμον καὶ ἀναγνωρίζουν τὸν ἰδικὸν μας Τσάρον ;

Ὁ διδάσκαλος ἐννοεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ τί εἶναι ὁ νόμος, καὶ ἐρωτᾷ τί σημαίνει «ἀναγνωρίζω τὸν νόμον, ὑποτάσσομαι εἰς τὸν νόμον».

Μαθήτριά τις (κορασὶς ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ κτήματος, ταχέως καὶ δειλῶς). — Ἐναγνωρίζει τὸν νόμον θὰ εἴπῃ *ὕπανδρεύεται*.

Οἱ μαθηταὶ (ἀπευθύνοντες πρὸς τὸν διδάσκαλον βλέμματα ἐρωτήσεως).— Αὐτὸ εἶναι ;

Ὁ διδάσκαλος ἀρχίζει νὰ ἐξηγῇ ὅτι ὁ νόμος συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι, ἐάν τις κλέψῃ ἢ φονεύσῃ, τὸν βάλλουσιν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὸν τιμωροῦσιν.

Ὁ σκεπτικὸς Σέμκας. — Ἄλλ' εἰς τοὺς Γερμανοὺς δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος ;

Διδάσκαλος. — Ὁ νόμος συνίσταται ἀκόμη εἰς τοῦτο, ὅτι παρ' ἡμῶν ὑπάρχουσιν εὐγενεῖς, μουζίκιοι, ἔμποροι, κληρὸς (ἢ λέξις «κληρὸς» τοὺς μπερδεύει).

Ὁ σκεπτικὸς Σέμκας. — Καὶ ἐκεῖ κάτω δὲν ὑπάρχουν αὐτά ;

Διδ. — Εἰς χώρας τινὰς ὑπάρχουσιν, εἰς ἄλλας δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡμεῖς ἔχομεν τὸν ῥῶσον τσάρον, καὶ οἱ Γερμανοὶ ἔχουσιν ἄλλον, τὸν Γερμανὸν τσάρον.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἱκανοποιεῖ πάντας τοὺς μαθητὰς καὶ αὐτὸν τὸν σκεπτικὸν Σέμκαν.

Ὁ διδάσκαλος αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐρωτᾷ, ποίας τάξεις γνωρίζου-

σιν. Ἐκεῖνοι δὲ ἀρχίζουσι νὰ τὰς ἀπαριθμῶσι· τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς μουζίκους, τοὺς παπάδες, τοὺς στρατιώτας.

— Καὶ ἔπειτα ἀκόμη; ἠρώτησεν ὁ διδάσκαλος.

— Οἱ ὑπηρέται, οἱ πολῖται, οἱ *σαμοβαρτζίκιοι*.

Ὁ διδάσκαλος ἔρωτᾷ περὶ τῶν διαφορῶν τούτων τῶν τάξεων.

Οἱ μαθηταί. — Οἱ μουζικοί δουλεύουν τὴν γῆν, οἱ ὑπηρέται ὑπηρετοῦν τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι ἔμπορεύονται, οἱ στρατιῶται πολεμοῦν, οἱ σαμοβαρτζίκιοι κατασκευάζουν σαμοβάρια, οἱ παπάδες λειτουργοῦν, οἱ εὐγενεῖς δὲν κάμνουν τίποτε.

Ὁ διδάσκαλος ἐκθέτει τὰς ἀληθεῖς διαφορὰς μεταξὺ τῶν τάξεων, ἀλλὰ μάλιστα προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀνάγκην τῶν στρατιωτῶν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ πόλεμος, μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Κυβερνήσεως, — καὶ τὰ χρέη τῶν εὐγενῶν εἰς τὴν αὐλήν. Προσπαθεῖ ἔπειτα νὰ ἐξηγήσῃ τί διακρίνει γεωγραφικῶς τὴν Ῥωσίαν ἀπὸ τῶν ἄλλων χωρῶν· λέγει ὅτι ὅλη ἡ γῆ εἶναι διηρημένη εἰς διαφόρους χώρας, ὅτι οἱ Ῥῶσοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοὶ ἐμοίρασαν τὴν γῆν, καὶ λέγουσιν, «ἕως ἐδῶ εἶναι ἰδικόν μου, ἕως ἐκεῖ εἶναι ἰδικόν σου», ὥστε ἡ Ῥωσία, ὡς αἱ ἄλλαι χώραι, ἔχει τὰ ὅριά της».

Διδάσκαλος. — Καταλαμβάνετε τί εἶναι ὅρια; Εἷς ἐξ ὑμῶν ἐν παράδειγμα ὀρίου.

Μαθητής. (παιδίον εὐφυές). — Ἰδοῦ. Ὅπισω ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ Τουρκίνου ὑπάρχει ἐν ὄριον (τὸ ὄριον τοῦτο εἶναι λιθίνη στήλη εὐρισκομένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Τούλης εἰς τὴν Γιασνάϊαν Πολιάναν, καὶ εἶναι τὸ ὄροσημον τῆς ἐπαρχίας τῆς Τούλας).

Ἄπαντες οἱ μαθηταὶ συμφωνοῦσι περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου. Ὁ διδάσκαλος βλέπει τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ὅρια, λαμβάνων ὡς παράδειγμα τὸν οἰκεῖον εἰς αὐτούς. Ἰχνογραφεῖ τὸ σχέδιον δύο δωματίων καὶ δεικνύει τὸ ὄριον, ὅπερ χωρίζει αὐτά. Φέρει τὸ σχεδιογράφημα τοῦ χωρίου, καὶ οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουσι μόνον τῶν ὀριῶν τινα. Ἐξηγεῖ εἰς αὐτούς, δηλ. πιστεύει ὅτι ἐξηγεῖ, ὅτι, ὡς ἡ χώρα τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας, οὕτως ἡ

Ῥωσία ἔχει ἐπίσης τὰ ὄρια τῆς. Ἄσμενος ἐλπίζει ὅτι ἅπαντες ἐνόησαν, ἀλλ' ὅτε ἠρώτησε, πῶς δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν ποία ἀπόστασις χωρίζει τὸν τόπον μας ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ῥωσίας, οἱ μαθηταὶ ἄνευ δισταγμοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι τοῦτο εἶναι εὐκολώτατον ἄρκει νὰ μετρήσωμεν μ' ἓνα ἀρσίνι (1) ἀπ' ἐδῶ ἕως εἰς τὰ σύνορα.

Διδάσκαλος. — Ἄπὸ ποῖον μέρος ;

Μαθητής. — Νὰ μετρήσωμεν κατ' εὐθείαν ἀπ' ἐδῶ ἕως εἰς τὰ σύνορα, καὶ νὰ γράψωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρσινίων.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ ἰχνογραφήματα, σχεδιογραφήματα καὶ εἰς τοὺς χάρτας. Παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη τῆς γνώσεως τῆς κλίμακος, τὴν ὁποίαν στεροῦνται. Ἀρχίζομεν νὰ ἰχνογραφῶμεν ἐπὶ τοῦ μελανοπίνακος, ἀλλὰ τὸ χωρίον ὀλόκληρον δὲν χωρεῖ, τῆς κλίμακος ληφθείσης πολὺ μεγάλης. Σβήνομεν καὶ ἐπιχειροῦμεν νὰ ἰχνογραφήσωμεν ἐν μικρᾷ κλίμακι ἐπὶ ἀβακίου. Ἡ κλίμαξ, τὸ σχέδιον, τὰ ὄρια ἐξηγοῦνται βαθμηδόν. Ὁ διδάσκαλος ἐπανάλαμβάνει πᾶν ὅτι εἶπε, καὶ ἐρωτᾷ τί εἶναι ἡ Ῥωσία καὶ ποῦ εἶναι τὰ ὄριά τῆς.

Μαθητής. — Ἡ γῆ ὅπου ζῶμεν καὶ ζῶσιν οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Τάταροι.

Ἄλλος. — Ἡ γῆ ἡ ὑποτεταγμένη εἰς τὸν Ῥῶσον Τσάρον.

Διδάσκαλος. — Ἄλλὰ ποῦ εἶναι τὰ ὄριά τῆς ;

Μαθητής. — Ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζουν οἱ εἰδωλολάτραι Γερμανοί.

Διδάσκαλος. — Οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶναι εἰδωλολάτραι· οἱ Γερμανοὶ πιστεύουσιν, ὡς ἡμεῖς, εἰς τὸν Χριστόν.

(Ἐνταῦθα ἐξήγησις περὶ θρησκείας καὶ λατρείας).

Μαθητής (μετὰ σπουδῆς καὶ προφανοῦς χαρᾶς διότι ἐνεθυμήθη). — Εἰς τὴν Ῥωσίαν ὑπάρχουσι νόμοι : ὅποιος φονεύσῃ βάλλεται εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ὑπάρχουσιν ἀκόμη διάφοροι λαοί· οἱ ἐκκλησιαστικοί, οἱ στρατιῶται, οἱ εὐγενεῖς.

— Σέμκας. — Τίς τρέφει τοὺς στρατιώτας ;

(1) Μέτρον μήκους.

Διδάσκαλος. — Ὁ Τσάρος. Πρὸς τοῦτο συνάξουσι χρήματα παρ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων, διότι οἱ στρατιῶται ὑπηρετοῦσιν ὅλους.

Ὁ διδάσκαλος ἐξηγεῖ ἀκόμη τί εἶναι δημόσιος θησαυρός, καὶ ἀπαιτεῖ νὰ ἐπαναλάβωσιν ὅσοι δύνανται ὅσα εἶπε περὶ ὄρων.

Τὸ μάθημα διαρκεῖ δύο σχεδὸν ὥρας· ὁ διδάσκαλος εἶναι πεπεισμένος ὅτι οἱ μαθηταὶ διετήρησαν πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δηθέντων, καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα. Μόνον δὲ μετὰ μακρὸν χρόνον ἀνεγνώρισε τὸ σφάλμα τοῦ συστήματος τούτου, καὶ τὸ ἐντελῶς παράλογον ὅλης τῆς τοιαύτης διδασκαλίας του. Εἶχον ἐμπέση ἀκουσίως εἰς τὸ ἀτελεύτητον σφάλμα τῆς κατ' ἐπιτομὴν μεθόδου, ἣτις ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλουμένην Anschauungsunterricht (ἐποπτικῇ διδασκαλίᾳ) ἔφθασεν εἰς τὸ ἔπακρον τῆς τερατωδίας.

Οὐδεμίαν τῶν νέων τούτων γνώσεων, τὰς ὁποίας ἤξιουν νὰ δώσω, εἶχον δώσει εἰς τοὺς μαθητάς· διὰ τοῦ ἠθικοῦ κύρους μου· τὸ μόνον ὅπερ ἐπέτυχον ἦτο ν' ἀναγκάζω αὐτοὺς ν' ἀποκρίνωμαι ὅπως ἐγὼ ἤθελον. *Ῥωσία, Ῥώσος* ἔμενον τὰ αὐτὰ σκοτεινὰ σύμβολα τοῦ *ιδικοῦ μου*, τοῦ *ιδικοῦ μας*, ἀπόκρυφόν τι καὶ ἀόριστον. Ὁ *νόμος* ἔμενεν ἡ αὐτὴ ἀκατάληπτος λέξις.

IX

Ἐξ σχεδὸν μῆνας ἐποίουν τὰς δοκιμὰς ταύτας, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐκαναχώμην καὶ ἔχαιρον δι' αὐτάς· ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ὑπέβαλλον αὐτάς, τὰς ἐθεώρουν ἀξίας λόγου καὶ ἐνδιαφερούσας. Ἀλλὰ μετὰ τρίμηνον διακοπὴν, καθ' ἣν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀσχοληθῶ ἐγὼ αὐτὸς περὶ τοῦ σχολείου, ἠθέλησα νὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχον ἀρχίσῃ, καὶ τότε ἐπέισθην ὅτι πάντα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἄθυρμα καὶ ὀπτικὴ ἀπάτη. Κανεὶς μαθητῆς δὲν ἠδύνατο νὰ μοι εἴπῃ τί εἶναι ἡ Ῥωσία, τί εἶναι τὰ ὄρια, τί ὁ νόμος, καὶ τίνα ἦσαν τὰ ὄρια τοῦ διαμερίσματος τοῦ Κραπιβένσκη. Πᾶν ὅτι, εἶχον μάθῃ τὸ ἐλησμόνησαν, ἐξηκολούθουν δὲ νὰ γνωρίζωσι πάντα ταῦτα κατὰ τὸν ἴδιον ἑαυτῶν τρόπον.

Ἄνεγνώρισα τὸ σφάλμα μου· ἀλλὰ τὸ σφάλμα τοῦτο ἐνέκειτο ἄρα γε εἰς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας ἢ εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν τῆς διδασκαλίας ; Τοῦτο δι' ἐμὲ διετελεῖ ὄν ἔτι ἀμφίβολον. Ἴσως εἶναι ἀδύνατον μέχρι περιόδου τινὸς τῆς γενικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιηγήσεων νὰ ἐξεγείρη τις ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς τὴν ἔφρασιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας· Ἴσως θὰ εὐρεθῇ (ἐγὼ πάντοτε δοκιμάζω καὶ ζητῶ) τὸ μέσον τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο. Ἐν πρῶγμα μόνον γινώσκω, ὅτι δηλ. τοῦτο δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς μελέτης τῶν λεγομένων ἱστοριῶν καὶ γεωγραφιῶν, ἤτοι διὰ τῆς σπουδῆς βιβλίων, ἧτις καταστρέφει τὸ ἐνδιαφέρον ἀντὶ νὰ γεννᾷ αὐτό.

Ἐποίησα καὶ ἄλλας δοκιμὰς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν μας, καὶ εὗρον τρόπους πολὺ ἀρέσκοντας.

Διηγούμην τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, τὴν βασιλείαν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, τὴν ἱστορίαν τοῦ 1812, πάντα δὲ ταῦτα ὡς διηγήματα ψευδῆ ἱστορικῶς, καὶ συμπλέκων τὰ γεγονότα πέραξ ἑνὸς μόνου προσώπου. Ἡ μεγίστη ἐπιτυχία ὑπῆρχεν, ὡς προσδοκᾶτο, εἰς τὴν διήγησιν τοῦ πολέμου μετὰ τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου ἀποτελεῖ ἀξιωματικὸν σημεῖον τοῦ βίου ἡμῶν.

Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω αὐτὴν. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς παῖδας ὅτι ἐγὼ μὲν ἤθελον τοῖς διηγηθῆ τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὸ τέλος, ὃ δ' ἄλλος διδάσκαλος ἀπὸ τὴν ἀρχήν, — καὶ οὕτω θὰ συνηγηθῶμεθα. Ἀφοῦ οἱ ἑσπερινοὶ μαθηταὶ μου διεσκορπίσθησαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἤλθον εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἡωσικῆς ἱστορίας· ὁ λόγος ἦτο περὶ τοῦ Σβιατοσλάβ. Τοῦτο προὔξενε εἰς αὐτοὺς ἀνίαν. Ἐπὶ ὑψηλοῦ τινος θρανίου, ὡς πάντοτε, ἦσαν σακαρφωμένοι τρεῖς κορασίδες πλησίον ἀλλήλων, τρεῖς θυγατέρες μουζικῶν περικεκαλυμμένοι μετὰ τὴν μαντίλαν των. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἀπεκοιμήθη. Ὁ Μίσκας μ' ἐσκούντησε :

— Παρατήρησε λοιπόν, οἱ κοῦκκοὶ μας ἐκούρνιασαν, καὶ ὁ ἕνας ἀπεκοιμήθη.

Ἦθελεν εἶπη τις, σωστός κοῦκκος!

— Διηγῆσου καλλίτερα ἀπὸ τὸ τέλος, εἶπέ τις. Καὶ ἅπαντες ἠγέρθησαν.

Ἐκάθισα καὶ ἤρχισα νὰ διηγῶμαι. Ὡς πάντοτε, ἐπὶ δύο - τρία λεπτά ξεηκολούθησαν ὁ θόρυβος, τὰ παράπονα, οἱ συνωστισμοί. Ὁ μὲν ἐχώνετο ὑπὸ τὴν τράπεζαν, ἄλλος ὑπὸ τὰ θρανία, ἄλλος ἀνερχοῦντο ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἄλλος ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ τῶν σκελῶν τῶν ἄλλων· ἔπειτα πάντες ἤσυχασαν. Ἦρχισα ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Α'. Διηγῆθην τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ναπολέοντος, τὸν σφετερισμὸν τοῦ θρόνου καὶ τὸν πόλεμον, ὅστις ἔληξε διὰ τῆς ἐν Τίλοισι εἰρήνης. Ὅτε ἔδειξα τὸ θέατρον τῆς πύλης μετενεχθὲν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, πανταχόθεν ἀντήκησαν ἀναφωνήσεις, λόγοι ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος.

— Τί λοιπόν! θὰ κατακτήσῃ καὶ ἡμᾶς;

— Ἐννοια σου, ὁ Ἀλέξανδρος θὰ τῷ τὰ πληρώσῃ, εἶπεν ἄλλος τις, ὅστις ἐγνώριζε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἄλλ' ἐχρειάσθη νὰ τοὺς ἀπογοητεύσω· ὁ καιρὸς δὲν εἶχε φθάσῃ ἀκόμη. Εἰς ἀγανάκτησιν ἐκίνει αὐτοὺς τὸ ὅτι ἤθελον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Τσάρου εἰς γάμον, καὶ ὅτι ὁ Τσάρος διαπραγματεύεται πρὸς αὐτὸν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον ἐπὶ τῆς γεφύρας.

— Περίμενε! ἔλεγεν ὁ Πέτκας μετὰ ἀπειλητικῆς χειρονομίας.

— Ἐμπρός! ἔμπρός! λέγε!...

Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῇ, δηλαδὴ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, πάντες οἱ μαθηταὶ ἐξέφρασαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν των. Ὅτε δὲ ὁ Ναπολέων μετὰ δώδεκα ἐθνῶν ἐβάδιζε καθ' ἡμῶν, ἐξεγείρων τὴν Γερμανίαν, τὴν Πολωνίαν, ἅπαντες συνεταράχθησαν.

Ὁ Γερμανὸς ὁ φίλος μας παρευρίσκειτο εἰς τὴν σκηνὴν.

— Ἀ! καὶ σεῖς ἐναντίον μας; τῷ εἶπεν ὁ Πέτκας (ὁ ἄριστος διηγητής).

— Ἐλα, σιώπα! ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι.

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἐπροξένησεν ἄλλος εἰς

τοὺς ἀκροατάς· πανταχόθεν ἤκούοντο φωναί: Διὰ τί; πῶς; Ὑβρίζον δὲ τὸν Κουτούζωφ καὶ τὸν Βάροκλαϊ.

— Ὁ Κουτούζωφ σου εἶναι ἔλεεινός.

— Περιμένετε ὀλίγον! ἔλεγεν ἄλλος.

— Ἄλλὰ διὰ τί ἔφυγεν; ἠρώτησε τρίτος τις.

Ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Βοροδίνου, καὶ ἔπρεπεν ὀριστικῶς νὰ τοῖς εἶπω ὅτι δὲν ἐνίκησαμεν, τοὺς ἔλυπήθησαν ἔβλεπον ὅτι ἐπροξένον εἰς αὐτοὺς φοβερὰν ὁδύνην.

— Ἄν δὲν ἐνίκησαμεν ἡμεῖς, καὶ ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐνίκησαν.

Ὅτε ὁ Ναπολέων ἦλθεν εἰς τὴν Μόσχαν, περιμένων τὰς κλειδας καὶ τὰς τιμὰς, κραυγαὶ ἐπαναστάσεως μεγάλαι ἐγένοντο. Ἡ πυρπόλησις τῆς Μόσχας, ὡς εἰκός, ἐπεδοκιμάσθη. Τέλος ἐπῆλθεν ὁ θρίαμβος, — ἡ ὑποχώρησις.

— «Εὐθύς ὡς ὁ Ναπολέων κατέλιπε τὴν Μόσχαν, ὁ Κουτούζωφ κατεδίωξεν αὐτὸν καὶ ἤρχισε νὰ τὸν καταπολεμῇ», εἶπον.

— Τοῦ ἔδωκε νὰ καταλάβῃ! εἶπεν ὁ Πέτκας, ὅστις κατακόκκινος, καθήμενος ἀκριβῶς ἀπέναντί μου, συνέσπα ἐν τῷ σφασμαῖ του τοὺς λεπτοὺς μαύρους δακτύλους του. Τὸ κίνημά του τοῦτο ἦτο σύνηθες εἰς αὐτόν.

Ὅτε εἶπε τοῦτο, φρικίαισις ὑπερηφάνου ἐνθουσιασμοῦ συνετάραξεν ὀλόκληρον τὴν τάξιν. Μικρός τις ὀλίγον ἔλειψε νὰ συντριβῇ χωρὶς νὰ τὸν παρατηρήσωσιν:

— Εὐγε!

— Στάσου! ἐδῶ εἶναι τὰ κλειδιά! κλπ.

Ἐξηκολούθησα νὰ διηγῶμαι πῶς ἐδιώξαμεν τοὺς Γάλλους. Ὅτε δ' ἔμαθον ὅτι τῶν ἡμετέρων τις ἐφθασε πολὺ ἄργα εἰς τὴν Βερεσίαν, ὠργίσθησαν τὸν ἔπτυσαν· ὁ Πέτκας μάλιστα ἐμουρμούριζεν:

Ἐγὼ θὰ τὸν ἐτουφέκιζα διὰ τὴν βραδύτητα ταύτην.

Ἐπειτα ἠσθάνθημεν οἶκτον πρὸς τοὺς παγώσαντας Γάλλους. Ἐπειτα διέβημεν τὰ σύνορα, τοὺς Γερμανούς, οἵτινες ὄντες ἕως τότε καθ' ἡμῶν, τώρα ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐκ νέου οἱ μαθηταὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν Γερμανόν, ὅστις εὐρίσκετο ἐκεῖ.

— Ἔτσι λοιπὸν φέρεσθε σεῖς ; Πρῶτον ἐναντίον μας, καὶ ὅταν εἴμεθα ἰσχυρότεροι, τότε μαζί μας ;

Καὶ αἴφνης ἠγέρθησαν ἅπαντες ἀναφρονοῦντες « οὐφ », τοῦ ὁποίου ἡ ἠχὴ ἀντήχησε μέχρι τῆς ὁδοῦ. Ὅτε ὀλίγον τι ἠσύχασαν, ἐξηκολούθησα διηγήτην εἰς αὐτοὺς πῶς κατεδιώξαμεν τὸν Ναπολέοντα μέχρι τῶν Παρισίων, πῶς ἐπανηγάγομεν εἰς τὸν θρόνον τὸν νόμιμον βασιλέα, καὶ ἐθριαμβεύσαμεν καὶ διεσεδάσαμεν. Ἄλλ' αἱ ἀναμνήσεις τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου περιορίζουσι τὴν χαρὰν μας.

— Περίμενε ὀλίγον, εἶπεν ὁ Πέτκας κυτῶν μὲ τὸν γρόνθον, περίμενε, ὅταν μεγαλώσω, θὰ τοῖς τὰ πληρώσω ! Ἐὰν ἠθέλομεν ξαναευρεθῆ εἰς τὸ ὀχύρωμα τοῦ Σεβαρδίνσκη ἢ εἰς τὴν ἀκρόρειαν τοῦ Μαλακῶφ, θὰ τοὺς τὰ ξαναπάρωμεν.

Ἦτο πλέον ἀργά, ὅτε ἐτελείωσα. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην οἱ παῖδες συνηθίζουσι νὰ κοιμῶνται. Ἄλλὰ κανεῖς δὲν ἐκοιμᾶτο, οὐδ' οἱ μικροὶ ὀφθαλμοὶ τῶν *κούκκων*, οἵτινες ἔλαμπον. Ἐνῶ ἠγειρόμην, ὑποκάτωθεν τῆς καθέδρας μου πρὸς γενικὴν ἐκπληξιν ἐξῆλθεν ὁ Ταράσκας· μοὶ ἔρριπτε βλέμματα σοβαρὰ καὶ συγχρόνως ζωηρά.

— Πῶς ἐχώθηκες ἐκεῖ ;

Εἶναι ἐκεῖ ἐξ ἀρχῆς, εἶπέ τις.

Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν ἐρωτήσῃ τις, ἂν ἐνόησε· τοῦτο ἐφαίνετο ἐκ τῆς φυσιογνωμίας του.

— Θέλεις νὰ διηγηθῆς ; ἠρώτησα.

— Ἐγώ ;

Ἐσκέφθη.

— . . . Θὰ τὰ εἰπῶ ὅλα.

— Καὶ ἐγὼ ὁμοίως.

— Καὶ ἐγώ . . .

— Δὲν εἶναι πλέον ἄλλο.

— Ὅχι.

Καὶ πάντες ὄρμησαν πρὸς τὴν κλίμακα, οἱ μὲν ὀρμιζόμενοι ὅτι θὰ τὰ πληρώσουν εἰς τοὺς Γάλλους, οἱ δὲ λοιδοροῦντες τὸν

Γερμανὸν καὶ ἄλλοι ἐπαναλαμβάνοντες πῶς ὁ Κουτούζωφ ἔξε-
δικήθη.

— Διηγῆθητε ἐντελῶς ὡς Ῥῶσος, μοὶ ἔλεγε τὴν ἐσπέραν ὁ Γερ-
μανός, καθ' οὗ ἔξεβαλον τὰ «οὐφ!» Ἐὰν ἤκούετε λεγομένην τὴν
ἱστορίαν ταύτην ὑφ' ἡμῶν! Δὲν εἶπετε τίποτε περὶ τῶν μαχῶν
τῶν Γερμανῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ῥωμολόγησα ὅτι ἡ διήγησίς μου δὲν ἦτο ἱστορία, ἀλλὰ διήγημα
κατάλληλον εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα.

· Λοιπὸν ὡς διδασκαλία τῆς ἱστορίας καὶ ἡ δοκιμὴ αὕτη δὲν
εἶναι εὐτυχεστέρα τῆς πρώτης.

X

Ἐπέμεινα ἐπίσης νὰ διδάξω τὴν γεωγραφίαν. Πρὸ παντὸς ἤρ-
χισα ἀπὸ τὴν φυσικὴν (¹) γεωγραφίαν. Ἐνθυμοῦμαι τὸ πρῶτον
μάθημα. Ταχέως περιῆλθον εἰς ἀμηχανίαν. Εὔρισκον ἀποτελέ-
σματα ὄχι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν· δὲν ἤξευρον ἀκριβῶς τί
ἤθελον νὰ μάθωσι μικροὶ δεκαετῆς μουζικοί. Ἡδυνήθην νὰ
ἐξηγήσω εἰς αὐτοὺς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, ἀλλὰ τὰ ἔχασα
εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους. Ἐρυθριῶν διὰ τὴν
ἀμάθειάν μου ἐπανήρχισα· ἔπειτα ἠρώτησα πολλοὺς γνωρίμους
μου, ἄνδρας νοήμονας, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὰ καταφέρῃ ἄνευ
σφαίρας πλὴν τῶν καλῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου καὶ τῶν διδα-
σκάλων. Παρακαλῶ πάντας, ὅσοι θ' ἀναγνώσωσι ταῦτα, νὰ ἐξε-
λέγξωσι τὴν ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεών μου. Δύναμαι νὰ βε-
βαιώσω ὅτι εἰς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν γινώσκει ταῦτα, εἰ καὶ πάντες οἱ
παῖδες τὰ μανθάνουσιν.

Ἐκ νέου ἐπανάλαβον τὴν ἐξήγησιν, καὶ τῇ βοθητείᾳ ἐνὸς κηρίου
καὶ μιᾶς σφαίρας κατώρθωσα νὰ μ' ἐννοήσωσιν ἐντελῶς, ὡς μοὶ
ἐφαίνετο. Μετ' ἤκουον μετὰ μεγάλῃς προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος·
(πρὸ πάντων ἐνδιέφερον αὐτοὺς νὰ μάθωσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ

(¹) Σ. μ. Ἐννοεῖ τὴν λεγομένην *μαθηματικὴν ἢ κοσμογραφίαν*.

πατέρες των δὲν ἤθελον νὰ πιστεύωσι, καὶ νὰ καυχῶνται διὰ τὴν σοφίαν των).

Ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεώς μου περὶ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους ὁ σκεπτικὸς Σέμκας, ὁ νοημονέστατος πάντων, μ' ἔσταμάτησε μὲ ταύτην τὴν ἐρώτησιν :

— Ἄλλὰ πῶς λοιπὸν ἡ γῆ κινεῖται, καὶ τὸ σπίτι μας εἶναι πάντοτε εἰς τὸν ἴδιον τόπον ; ἔπρεπε νὰ μετατοπισθῇ !

Καὶ ἐσκέφθην : ἐὰν ἡ ἐξηγήσίς μου ἀπέχῃ χίλια βέρστια μακρὰν ἀπὸ τὴν κατάληψιν τοῦ νοημονεστάτου, τί καταλαμβάνουσιν οἱ ἀμβλυνοῦστεροι ;

Ἐπανελάβον τὸ ζήτημα, ἐξήγησα, ἰχνογράφησα, ἀπηρίθμησα ὅλας τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς : τοὺς περίπλους τῆς γῆς, τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἰσοῦ τοῦ πλοίου πρῶτον καὶ εἶτα τοῦ καταστρώματος, καὶ τὰ λοιπὰ καὶ μετὰ ταῦτα εὐχαριστημένους ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι μ' ἔχουσιν ἐννοήσῃ, προσέταξα αὐτοὺς νὰ γράψωσι τὸ μάθημα.

— « Ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη ὡσὰν μία σφαῖρα. . . ».

Ἡ *πρώτη ἀπόδειξις*, ἔπειτα ἡ δευτέρα.

Ἡ *τρίτη ἀπόδειξις* ! αὐτὴν τὴν εἶχον λησμονήσῃ καὶ ἤλθον νὰ μ' ἐρωτήσωσιν. Ἐκαστος ἐβλεπεν ὅτι ἡ κυρία φροντίς των ἦτο νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰς ἀποδείξεις. Ὅχι ἀπαξ, ὄχι δὶς, μυριάκις ἐπανελάβον τὴν ἐξηγησίαν μου, καὶ πάντοτε ἄνευ ἐπιτυχίας. Εἰς ἐξέτασίν τινα πάντες οἱ μαθηταὶ ἤθελον ἀποκριθῆναι, καὶ θ' ἀποκριθῶσι καὶ τώρα μὲ τρόπον ἱκανοποιοῦντα τοὺς ἀκροατάς, ἀλλὰ πέποιθα ὅτι δὲν ἐννοοῦσι καὶ ἀναμιμνησκόμενος ὅτι καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐφθασα εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν χωρὶς νὰ ἐννοῶ, τοὺς συγχωρῶ. Ὡς ἐγὼ ἐν τῇ παιδικῇ μου ἡλικίᾳ, καὶ αὐτοὶ τώρα πιστεύουσιν ἐν πεπονηθείσει ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη κλπ. καὶ δὲν ἐννοοῦσιν. Ἐγὼ ποτε ἔτι ὀλιγώτερον ἐνόουν, διότι ἐν τῇ πρώτῃ παιδικῇ μου ἡλικίᾳ ἡ *μπόνα* μου μοὶ διηγεῖτο ὅτι εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου ὁ οὐρανὸς ἀκουμβᾷ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐκεῖ αἱ κυροῦλαι πλύνουν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἐνδύματά των καὶ τὰ ἀπλώνουν εἰς τὸν οὐρανόν. Οἱ μαθηταὶ μας ἐμεγάλωσαν, καὶ τώρα ὅμως ἀκόμη

ἐπιμένουσιν εἰς ἰδέας ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους πρὸς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐγὼ θέλω νὰ ἐγκαρῶ εἰς αὐτούς. Θὰ χρειασθῆ μακρὸς ἔτι χρόνος διὰ νὰ ἐξαλειφθῶσιν αἱ ἰδέαι αὗται καὶ ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἐσχηματισμένην περὶ τοῦ παντός, πρὶν δυνηθῶσι νὰ ἐννοήσωσιν. Οἱ νόμοι τῆς φύσεως, τῆς μηχανικῆς, θ' ὀρχίσσονται μόνοι νὰ καταστρέψωσι τὰς ἀρχεγόνους ταύτας εἰκόνας. Καὶ αὐτοί, ὡς ἐγώ, ὡς ὅλος ὁ κόσμος, πρὸ τῆς φυσικῆς προσέβαλλον τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν.

Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γεωγραφίας ὡς καὶ ὅλων τῶν ἄλλων μαθημάτων, τὸ συνηθέστατον καὶ χονδροειδέστατον, τὸ ἐπιβλαβέστατον σφάλμα εἶναι ἡ μεγάλη σπουδῆ. Ἐχάρημεν τόσον πολὺ, διότι ἐμάθομεν ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη καὶ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον, ὥστε σπεύδομεν νὰ μεταδώσωμεν ὡς τάχιστα τὰς γνώσεις ἡμῶν ταύτας εἰς τοὺς μαθητάς. Ἄλλ' ὅτι ἐν τούτῳ εἶναι πολὺτιμον δὲν εἶναι τὸ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη, ἀλλὰ τὸ νὰ γνωρίζωμεν πῶς ἀνεκάλυψαν τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Συχνότατα διηγοῦνται εἰς τοὺς παῖδας ὅτι ὁ ἥλιος ἀπέχει τόσα τριλιόνια βέρστια ἀπὸ τὴν γῆν· τοῦτο ὅμως δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει διόλου, οὔτε τὸν θαυμασμόν των κινεῖ· τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοὺς εἶναι νὰ μάθωσι πῶς ἐποίησαν τὸν ὑπολογισμόν τοῦτον. Ὁ θέλων δὲ νὰ ὁμιλῇ περὶ τούτου, θὰ ἔκαμνε καλλίτερα νὰ ἐνασχοληθῆ περὶ ἀστρονομικῶν *παραλλάξεων*. Τοῦτο εἶναι δυνατόν.

Ἐπέμεινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς, διότι τὰ περὶ αὐτῆς ἐφαρμόζονται εἰς ὅλην τὴν γεωγραφίαν. Ἐπὶ χιλίων νουνεχῶν ἀνθρώπων, πλὴν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν, εἰς τοῦλάχιστον γνωρίζει πῶς γίνεται τὸ θέρος καὶ ὁ χειμὼν καὶ ποῦ εὐρίσκεται ἡ Γουαδελούπη· ἐπὶ χιλίων παίδων οὐδὲ εἰς ἐννοεῖ, κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, τὴν θεωρίαν τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς, οὐδὲ εἰς πιστεύει ὅτι ἀληθῶς ὑπάρχει ἡ Γουαδελούπη· καὶ ὅμως ἐξακολουθοῦσι νὰ διδάσκωσι τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἰς πάντας.

Μετὰ τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν ἤρχισα τὰ μέρη τοῦ κόσμου μὲ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν γνωρίσματα, καὶ δὲν ἔμεινε τίποτε ἐξ αὐ-

των. Μόνον, ὅταν ἐρωτᾷς, φωνάζουσιν ἀμιλλώμενοι: « Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία», καὶ ἐὰν αἰφνης ἐρωτήσης: « Εἰς ποίαν ἤπειρον εὐρίσκεται ἡ Γαλλία; » (ἀφοῦ πρὸ μικροῦ εἶπεν ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία εὐρίσκονται εἰς τὴν Εὐρώπην), — θ' ἀποκριθῆ τις, ὅτι ἡ Γαλλία εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν! Ἡ ἐρώτησις « διατί; » ἀνακύπτει εἰς ἕκαστον ἐσβεσμένον βλέμμα, εἰς ἕκαστον τόνον τῆς φωνῆς, ὅταν ἀρχίζωσι τὴν γεωγραφίαν· καὶ εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐρώτησιν « διὰ τί » οὐδεμία δίδεται ἀπάντησις.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἰδέα τοῦ ν' ἀρχίζομεν ἐκ τοῦ τέλους, οὔτω καὶ ἐν τῇ γεωγραφίᾳ ἐγεννήθη καὶ ἠϋξήθη ἡ ἰδέα τοῦ ν' ἀρχίζομεν ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ σχολείου, ἐκ τοῦ χωρίου μας. Εἶδον τὰς δοκιμὰς ταύτας ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐγὼ αὐτοὺς ἀδημονῶν ὑπὸ τῆς ἀποτυχίας τῆς συνήθους γεωγραφίας, ἤρχισα νὰ περιγράψω τὸ δωμάτιον, τὸ οἶκημα, τὸ χωρίον. Ὡς ἰχνογράφησις τῶν σχεδίων, τοιαῦται ἀσκήσεις δὲν εἶναι ἀνωφελεῖς. Ἀλλὰ τὸ νὰ γνωρίσωσι τίνες χώραι ἔρχονται μετὰ τὸ χωρίον μας δὲν ἐνδιαφέρει αὐτοὺς διόλου, διότι γνωρίζουσιν ὅτι ἔρχεται ἡ Τελιατιγκίς, καὶ τὸ νὰ μάθωσι τίς χώρα ἔρχεται μετὰ τὴν Τελιατιγκίδα δὲν ἐνδιαφέρει αὐτοὺς διόλου, διότι ἀναμφιβόλως εἶναι χωρίον τι ὅμοιον μὲ τὴν Τελιατιγκίδα, καὶ ἡ Τελιατιγκίς μὲ τοὺς ἀγροὺς τῆς διόλου δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει. — Ἐδοκίμασα νὰ λάβω σημεῖα τινα ἀνευρέσεως, ὡς Μόσχα, Κίεβον· ἀλλὰ πάντα οὔτω συνεχέοντο εἰς τὰς κεφαλάς των, ὥστε ἠναγκάζοντο ν' ἀπομνημονεύουσιν. — Ἐδοκίμασα νὰ ἰχνογραφήσω χάρτας, καὶ τοῦτο τοὺς διεσκέδαζεν, ἐβόηθη τὴν μνήμην των· ἀλλὰ πάλιν ἀνεφαίνετο ἡ ἐρώτησις. « Διὰ τί νὰ βοηθῶμεν τὴν μνήμην; » — Ἐδοκίμασα προσέτι νὰ ὁμιλήσω πρὸς αὐτοὺς περὶ τῶν πολικῶν καὶ ἰσημερινῶν χωρῶν· ἤκουον εὐχαρίστως, καὶ ἔπειτα διηγοῦντο, ἀλλ' ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων διετήρουν πᾶν ἄλλο πλὴν ὅ,τι ἐν αὐταῖς ὑπῆρχε γεωγραφικόν. Πράγματι ἡ ἰχνογράφησις τοῦ χωρίου ἦτο ἰχνογράφησις σχεδίου, ἀλλ' ὄχι γεωγραφία· ἡ ἰχνογράφησις χαρτῶν ἦτο ἰχνογράφησις χαρτῶν, ἀλλ' ὄχι γεωγραφία· αἱ περὶ ζῶων, δασῶν, πάγων καὶ πόλεων διηγήσεις ἦσαν διηγήσεις, ἀλλ' ὄχι γεωγραφία. Ἡ γεω-

γραφία ἦτο μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐμάνθανεν ἀπὸ μνήμης. Ἐξ ὄλων τῶν νέων βιβλίων, τοῦ Γκροῦμπε, τοῦ Βιερνόδσκη, οὐδὲν ἐκίνει τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐν βιβλίον λησμονηθὲν ὑπὸ πάντων, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ γεωγραφίαν, ἀνεγνώσκειτο κάλλιον τῶν ἄλλων ἦτο κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ ἐπιτυχέστερον ὑπόδειγμα, τοῦ τί πρέπει νὰ κάμωμεν, διὰ νὰ παρασκευάσωμεν τοὺς παῖδας εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωγραφίας, δηλ. νὰ ἐξεγείρωμεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἔφεσιν τῆς γεωγραφίας. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τοῦ Πάρλεϋ, μετάφρασις ῥωσικῆ τοῦ 1837. Δύναται ν' ἀναγινώσκηται, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ὀδηγὸς διὰ τὸν διδάσκαλον, ὅστις διηγεῖται κατὰ τὸ βιβλίον τοῦτο πᾶν ὅτι γινώσκει περὶ ἐκάστου τόπου καὶ ἐκάστης πόλεως. Οἱ παῖδες διηγοῦνται, ἀλλὰ σπανίως διατηροῦσιν ἐν τῇ μνήμῃ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὅπου συμβαίνει τὸ γεγονός· μόνον τὸ γεγονός μένει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν.

Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μεθ' ὅλην τὴν τέχνην, μεθ' ἧς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποφεύγει τὴν σπουδὴν ὀνομάτων ἀνωφελῶν, μεθ' ὅλην τὴν προθυμίαν ἡμῶν τοῦ νὰ τὸ μεταχειρισθῶμεν, τὰ παιδία ἐνόησαν ὅτι ἠθέλομεν νὰ σαγηνέωσωμεν αὐτοὺς μὲ τὰς μικρὰς ἱστορίας, καὶ ἔσχον ἀπόλυτον ἀποτροφὴν πρὸς τὸ μάθημα τοῦτο (1).

XI

Ἐπὶ τέλους ἐσημάτισα ταύτην τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωσι τὴν ἀνιαρὰν περιόδον τῆς ῥωσικῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὅτι ὁ Κῦρος, ὁ Καῖσαρ, Ἄλέξανδρος ὁ Μακεδὼν δὲν εἶναι πλέον ἀναγκαῖοι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδός (!). Πάντα ταῦτα τὰ πρόσωπα, πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα ἐνδιαφέρουσι τοὺς μαθητὰς ὄχι λόγῳ τῆς ἱστο-

(1) Σ. μ. Μὲ ὅλον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν συγγραφέα θεωροῦμεν τὴν ἀποτροφὴν ταύτην πρὸς τὴν γεωγραφίαν ἀπίθανον ἢ ὑπερβολικὴν, ἐκτὸς ἂν προσιδιάξῃ εἰς τοὺς παῖδας τῶν μουζικῶν.

ρικῆς αὐτῶν σημασίας, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ δραματικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, λόγῳ τῆς τέχνης τοῦ ἱστορικοῦ, ἢ συχνότερον, ἕνεκα τῆς δημώδους παραδόσεως.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου ἐνδιαφέρει τὸν παῖδα, ὄχι διότι οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἐθμελίωσαν τὸ ἰσχυρότατον κράτος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διότι εἶναι ἐπαγωγός, κομψή, θαυμασία. . . διὰ τὴν λύκαιναν, ἣτις ἐγαλούχησεν αὐτοὺς κτλ. Ἡ ἱστορία τῶν Γράκχων ἐνδιαφέρει αὐτόν, διότι εἶναι δραματική, ὡς ἡ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Ζ' καὶ τοῦ ταπεινωθέντος αὐτοκράτορος, ἣτις εἶναι δυνατόν νὰ ἐνδιαφέρῃ αὐτόν.

Ἄλλ' ἡ ἱστορία τῆς τῶν λαῶν μεταναστεύσεως θὰ φανῇ εἰς αὐτὸν ὀχληρὰ καὶ ἄσκοπος, διότι ἐν αὐτῇ ἑλλείπει τὸ τεχνικόν, ὡς ἡ ἱστορία τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, ἐὰν δὲν προσπαθήσῃτε νὰ ὑποβάλλητε εἰς αὐτόν ὅτι ἡ ἐφευρέσις αὕτη εἶναι σημαντικὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ὅτι ὁ Γουτεμβέργιος εἶναι μέγας ἀνὴρ. Εἶπετε εἰς αὐτόν πῶς ἐφεῦρον τὰ πυρεῖα, καὶ οὐδέποτε θὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ ἐφευρέτης τῶν πυρεῖων εἶναι ὀλιγώτερον μέγας τοῦ Γουτεμβεργίου· ἐνὶ λόγῳ, διὰ τὸν παῖδα καὶ διὰ πάντα, ὅστις μανθάνει καὶ δὲν ἔζησεν ἔτι ἱκανῶς, ἡ ἔφεσις τῆς ἱστορίας ἐν ἑαυτῷ δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει μόνον ἡ ἔφεσις τῆς τέχνης.

Λέγουσί τινες ὅτι ἡ τελειοποίησις τῶν διδακτικῶν μεθόδων θὰ καταστήσῃ δυνατόν τὴν καλλιτεχνικὴν σπουδὴν ὅλων τῶν περιόδων τῆς ἱστορίας· δὲν βλέπω τοῦτο. Ὁ Μακωλέυ καὶ ὁ Θιέρσος ὀλιγώτερον δύνανται νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν παιδῶν ἢ ὁ Τάκιτος καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Διὰ νὰ καταστήσωμεν τὴν ἱστορίαν δημώδη, πρέπει ὄχι νὰ περιβάλωμεν αὐτὴν μὲ μορφὴν καλλιτεχνικὴν, ἀλλὰ νὰ προσωποποιήσωμεν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὡς κάμνει ἐνίοτε ὁ συναξαριστής, ἐνίοτε οἱ μεγάλοι σκεπτικοὶ (penseurs), καὶ οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι. Οἱ παῖδες ἀγαπῶσι τὴν ἱστορίαν μόνον, ὅταν ζωογονῆται ὑπὸ τῆς τέχνης. Δι' αὐτοὺς τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον δὲν ὑπάρχει, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ· δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ὑπάρξῃ παιδικὴ ἱστορία. Ἡ ἱστορία παρέχει ἐνίοτε μόνον ὕλην εἰς τὴν

καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἔφεσις τῆς ἱστορίας δὲν ἐξηγέρθη εἰσέτι, δὲν εἶναι ἱστορία. Ὁ Βερτέ, ὁ Καϊδάνωφ μένουσι τὰ μόνα ἐγχειρίδια, — ἡ ἀρχαία παιδιά: «*Ἡ ἱστορία τῶν Μῆδων εἶναι σκοτεινὴ καὶ μυθώδης*». Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἱστορία διὰ τοὺς παῖδας, τοὺς ὁποίους διαφεύγει τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον. Αἱ ἐναντία ἀπόπειραι αἱ τείνουσαι νὰ περιβάλωσι τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν μὲ τέχνην καὶ τέρψιν, αἱ βιογραφικαὶ σκιαγραφίαι τοῦ Γκροῦμπε, τοῦ Βιερνόδσκη, δὲν ἱκανοποιοῦσιν οὔτε τὰς ἀξιώσεις τῆς τέχνης οὔτε τὰς τῆς ἱστορίας, καὶ ἐπὶ πλέον πληροῦνται μὲ λεπτομερείας δυσαναλόγους.

XII

Ὅμοίως ἔχει περὶ τῆς γεωγραφίας. Ὅταν ὁ Μητροφανούσκη⁽¹⁾ σπουδάζῃ τὴν γεωγραφίαν, ἡ μήτηρ του λέγει πρὸς αὐτόν:

— Πρὸς τί νὰ μανθάνῃς ὅλους τοὺς τόπους; Ὁ ἀμαξηλάτης θὰ σὲ φέρῃ, ὅπου θέλεις νὰ ὑπάγῃς.

Οὐδέποτε οὐδὲν ἐλέχθη ἐπιτυχέστερον κατὰ τῆς γεωγραφίας, καὶ πάντες οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου δὲν θὰ ἠδύναντο τίποτε ν' ἀποκριθῶσιν εἰς ἐπιχείρημα τόσον ἰσχυρόν. Ὅμιλῶ σπουδάζων. Πρὸς τί νὰ γνωρίζω τὴν θέσιν τῆς Βαρκελώνης, ἀφοῦ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας μου οὐδ' ἅπαξ ἔλαβον τὴν ἀνάγκην ταύτης τῆς γνώσεως; Ἡ γραφικωτάτη περιγραφή τῆς Βαρκελώνης καὶ τῶν κατοίκων της δὲν ἠδύνατο, ὡς μοι φαίνεται, νὰ συντελέσῃ εἰς ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν μου δυνάμεων. Τί ὠφελεῖ τὸν Σέμκαν καὶ τὸν Φέδκαν νὰ μάθωσι τὴν διώρυγα τῆς Μαρινίης καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ναυσιπλοΐαν, ἕάν, ὡς εἶναι πιθανώτατον, οὐδέποτε θὰ ὑπάγωσιν ἐκεῖ; Καὶ ἕάν ποτε συμβῇ εἰς τὸν Σέμκαν νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, εἶναι ἀδιάφορον ἂν ἐδιδάχθη περὶ αὐτῆς ἢ ὄχι· θὰ γνωρίσῃ τὴν ναυσιπλοΐαν ἐξ ὄψεως, καὶ θὰ τὴν γνω-

(1) Ὁ ἀνήλικος παῖς ἐν τῇ κωμῳδίᾳ «τὸ ἀνήλικον παιδίον» τοῦ Φὸν Βιέσιν.

ρίση καλῶς. Ἄλλὰ κατὰ τί θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν τῶν δυνάμεων, ἐὰν γνωρίζῃ ὅτι τὸ μὲν στυλπεῖον παράγεται κατὰ τὸν ῥοῦν, τὸ δὲ κατράμι κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Βόλγα, ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ λιμὴν τις ὀνομαζόμενος Δουβόβκα, ὅτι τοιοῦτον ὑπόγειον στρῶμα ἐκτείνεται μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου, καὶ ὅτι οἱ Σαμογέται σύρονται ὑπὸ ταράνδων, κλπ. ; Τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἐννοήσω.

Εὐρίσκω ἐν ἑμαυτῷ πληθὺν γνώσεων, — ἐπιστήμας μαθηματικὰς, φυσικὰς, γλῶσσαν, ποίησιν, — τὰς ὁποίας δι' ἔλλειψιν χρόνου ἀδυνατῶ νὰ μεταδώσω· ἀναριθμητὰ ζητήματα ὑπάρχουσι περὶ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὰ ὁποία ἐξεγείρουσι τὴν περιέργειαν τοῦ μαθητοῦ, καὶ εἰς τὰ ὁποία πρέπει ν' ἀποκριθῶ πρὶν ἢ περιγράψω εἰς αὐτὸν τοὺς πολικοὺς παγετούς, τὰς τροπικὰς χώρας, τὰ ὄρη τῆς Αὐστραλίας καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς καὶ ἐν τῇ γεωγραφίᾳ ἡ πεῖρα λέγει τὰ αὐτὰ παντοῦ, πανταχοῦ ἐπιβεβαιοῖ τὰς ἰδέας ἡμῶν (1). Πανταχοῦ ἡ διδασκαλία αὐτῶν χωλαίνει. Ὡς πρὸς τὰς ἐξετάσεις, ἀπομνημονεύουσι τὰ ὄρη, τὰς πόλεις, τοὺς ποταμοὺς, τοὺς Τσάρους, τοὺς βασιλεῖς. Τὰ μόνα εὐχρηστα ἔγχειρίδια μένουσι τὰ τοῦ Ἀρσένιεφ, τοῦ Ὀβοδόβσκη, τοῦ Καϊδάνωφ, τοῦ Σμαράγδωφ καὶ τοῦ Βερτέ, καὶ πανταχοῦ παραπονοῦνται· ζητοῦσι νέον τι καὶ δὲν εὐρίσκουσι. Τὸ περιεργότερον εἶναι ὅτι πάντες ὁμολογοῦσι τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς γεωγραφίας μὲ τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν πάσης χώρας· καὶ διὰ τοῦτο ἐπινοοῦσι μυρίους εὐφυεῖς τρόπους (ὡς ἡ μέθοδος τοῦ Σίδωφ), διὰ ν' ἀναγκάζωσι τοὺς παῖδας νὰ διατηρῶσι τὰ ὀνόματα· ἀλλ' ἡ ἀπλοστάτη ἰδέα, ὅτε περιττὴ εἶναι ἡ γεωγραφία, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μανθάνωσι τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, δὲν τοῖς ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν.

(1) Σ. μ. Βεβαίως δὲν συμφωνοῦμεν ἐν τούτοις μὲν τὸν σοφὸν συγγραφέα. Πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ὑπερτάτη ἀξία τῶν διδασκομένων δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐνθυμῆται τις αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ συναισθήματα καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποία ἐξ αὐτῶν γεννῶνται ἐν τῇ ψυχῇ.

Πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τοῦ νὰ συνδυάσωσι τὴν γεωγραφίαν μὲ τὴν γεωλογίαν, τὴν ζωολογίαν, τὴν βοτανικὴν, τὴν ἐθνογραφίαν καὶ δὲν ἤξεύρω μὲ τί ἀκόμη, ὡς καὶ τὴν ἱστορίαν μὲ τὰς βιογραφίας μένουσι μάταιαι χίμαιραι, παράγουσαι κακὰ βιβλία ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ Γκροῦμπε, τὰ ὁποῖα δὲν ἀρμόζουσιν οὔτε εἰς τοὺς παῖδας, οὔτε εἰς τοὺς ἐφήβους, οὔτε εἰς τοὺς διδασκάλους, οὔτε εἰς τὸ κοινὸν ἐν γένει. Ἐὰν οἱ συγγραφεῖς τῶν αὐτοκαλουμένων τούτων νέων ἐγχειριδίων τῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας ἀνελογίζοντο τί ζητοῦσι, καὶ ἐδοκίμαζον αὐτοὶ οὗτοι νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ βιβλία των ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, θὰ ἐπείθοντο τότε περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐν πρώτοις ὁ συνδυασμὸς τῆς γεωγραφίας μετὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐθνογραφίας ἤθελεν ἀποτελέσει τὴν εὐρυτάτην τῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο ἀνεπαρκὴς ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, καὶ ἐπιστήμην ὀλιγότερον προσαρμόζουσαν εἰς παῖδας καὶ ξηροτέραν τῆς γεωγραφίας μόνης. Δεύτερον, θὰ ἐχρειάζοντο τοῦλάχιστον χίλια ἔτη διὰ νὰ συλλεχθῇ τὸ ὕλικὸν τοιούτου ἐγχειριδίου. Διὰ νὰ διδάξω π. χ. τὴν γεωγραφίαν τοῦ διαμερίσματος τοῦ Κραπιβένσκη, θὰ ἤμην ἠναγκασμένος νὰ δώσω εἰς τοὺς μαθητὰς λεπτομερεῖς γνώσεις περὶ τῆς χλωρίδος, τῆς ζωολογίας, τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῆς γῆς κατὰ τὸν βόρειον πόλον, περὶ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Βαυαρίας, διότι θὰ εἶχον δεδομένα ἐπὶ τῶν γνώσεων τούτων, καὶ δὲν θὰ ἠδυνάμην σχεδὸν τίποτε νὰ εἶπω περὶ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Βιελέβσκη καὶ τοῦ Ἐφρεμβόσκη, διότι δὲν θὰ εἶχον δεδομένα περὶ αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ παῖδες καὶ ὁ κοινὸς νοῦς ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ ἀρμονίαν τινά, ποιάν τινα συμμετρίαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

Δὲν μένει ἄλλο ἢ δυοῖν θᾶτερον ἢ νὰ ἀπομνημονεύωσι κατὰ τὴν γεωγραφίαν τοῦ Ὄβοδόσκη, ἢ διόλου νὰ μὴ μανθάνωσιν. Ὡς, διὰ νὰ διδάξωμεν τὴν ἱστορίαν, πρέπει νὰ ἐξεγείρωμεν τὴν ἔφρεσιν τῆς ἱστορίας, οὕτω, διὰ νὰ διδάξωμεν τὴν γεωγραφίαν, πρέπει νὰ ἐξεγείρωμεν τὴν ἔφρεσιν τῆς γεωγραφίας.

Ἄλλ' ἢ ἔφρεσις αὕτη κατὰ τὰς ἐμὰς παρατηρήσεις καὶ κατὰ

τὴν μαρτυρίαν τῆς πείρας ἐξεγείρεται ἢ ὑπὸ τῆς σπουδῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἢ, πρὸ πάντων καὶ ἐν ἀναλογίᾳ 99 πρὸς τὰ 100, ὑπὸ τῶν περιηγήσεων. Ὡς διὰ τὴν ἱστορίαν ἢ ἀνάγνωσις τῶν ἑφημερίδων καὶ τῶν βιογραφιῶν, πρὸ πάντων δὲ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας ἐκάστου, οὕτω διὰ τὴν γεωγραφίαν αἱ περιηγήσεις βοηθοῦσι τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ μέσα εἶναι σήμερον προσιτὰ εἰς ἕκαστον, καὶ τόσῳ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ διστάζωμεν ν' ἀποβά-
λων τὴν παλαιὰν πρόληψιν περὶ τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας. Σήμερον αὐτὸς ὁ βίος εἶναι τόσον διδακτικὸς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὥστε, ἐὰν αἱ γεωγραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ γνώσεις ἦσαν τῷ ὄντι ἀναγκαῖαι εἰς τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν, ὡς πιστεύομεν, ὁ βίος δύναται ν' ἀναλάβῃ πάντοτε νὰ συμπληρώσῃ τὸ κενόν.

Καὶ ἀληθῶς, καταργουμένης τῆς ἀρχαίας προλήψεως, δὲν εἶναι φρικτὸν τὸ νὰ σκεφθῇ τις ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ μεγαλῶνουν μὴ μανθάνοντες ἐν τῇ παιδικῇ των ἡλικίᾳ τίς ἦτο ὁ Ἰαροσλάβ, ὁ Ὅθων, καὶ ὅτι ὑπάρχει μία Ἑστρεμαδοῦρα κλπ.! Ἐπαυσαν διδασκόμενοι τὴν ἀστρολογίαν, ἔπαυσαν διδασκόμενοι τὴν ῥητορικὴν, τὴν ποιητικὴν, παύουσι βαθμηδὸν διδασκόμενοι τὰ λατινικά, καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν κατέστη τούτου ἕνεκα μωρότερον. Νεαὶ ἐπιστῆμαι ἀνεφάνησαν, αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ ἀρχίζουσι νὰ ἐκλαϊκεύωνται. Πρέπει νὰ ἀποσπασθῶμεν τῶν ἀρχαίων ἐπιστημῶν, καὶ νὰ θέσωμεν αὐτὰς κατὰ μέρος, ὄχι πάσας, ἀλλ' ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἡ γέννησις τῶν νέων ἐπιστημῶν κατέστησεν ἀδυνάτους.

Τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν τὸν πόθον τοῦ εἰδέναι πῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος ζῆ, ἔζησε, μετεβλήθη, ἀνεπτύχθη εἰς τὰς διαφόρους χώρας, τοῦ εἰδέναι τοὺς νόμους τῆς διηγεοῦς ἐξελιξέως τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν ἀφ' ἑτέρου τὸν πόθον τοῦ κατανοεῖν τοὺς νόμους τῶν φυσικῶν φαινομένων ἐν τῷ σύμπαντι καὶ τῆς διασπορᾶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς — τοῦτο εἶναι ἄλλο πρᾶγμα. Ἴσως ὠφέλιμον εἶναι νὰ ἐμπνεύσωμεν τοιοῦτους πόθους, ἀλλ' οὔτε οἱ Σεγύροι, οὔτε οἱ Θιέροι, οὔτε

οἱ Ὀβροδόβσκοι, οὔτε οἱ Γροῦμπε θὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ τούτου. Εἰς τοῦτο ἐγὼ τοῦλάχιστον δύο στοιχεῖα βλέπω, τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα καὶ τὴν φιλοπατρίαν. Διὰ ν' ἀναπτύξωμεν καὶ ταύτην καὶ ἐκεῖνο, δὲν ὑπάρχει ἐγγχειρίδιον· ἀλλ' ἐν ὅσῳ δὲν ἔχομεν τὰ δύο ταῦτα, θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν ἢ νὰ χάνωμεν καὶ τὸν χρόνον καὶ τὰς δυνάμεις, νὰ διαστρέφωμεν τὴν νέαν γενεάν, ἀναγκάζοντες αὐτὴν νὰ μανθάνῃ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν μόνον καὶ μόνον, διότι ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν.

Πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου οὐ μόνον οὐδαμῶς βλέπω τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ διδάσκηται ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία, ἀλλ' ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν διαβλέπω σπουδαῖα ἀτοπήματα. Μετὰ ταῦτα δὲν ἠξεύρω.

ΤΡΙΤΗ ΜΕΛΕΤΗ

Η ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΜΑ

I

Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τοῦ σχολείου τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον, ἔχω τώρα νὰ ὀμιλήσω περὶ δύο ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἀπολύτως διαφέρουσι πάντων τῶν ἄλλων, ἤτοι περὶ τῆς ἰχνογραφίας καὶ τοῦ ἄσματος — τῶν τεχνῶν.

Εἶναι ὀφέλμων εἰς παῖδας χωρικῶν, εὐρισκομένους ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ διέλθωσιν ὅλον τὸν βίον των μὲ τὴν περὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου μέριμναν, εἶναι ὀφέλμων εἰς αὐτοὺς νὰ μανθάνωσι τὰς καλὰς τέχνας, καὶ κατὰ τί ; Ἐνενήκοντα ἑννέα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν θ' ἀποκριθῶσι, καὶ ἀποκρίνονται εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀποφαιτικῶς Καὶ δὲν δύνανται ν' ἀποκριθῶσιν ἄλλως. Τιθεμένου τοιούτου ζητήματος, ὁ κοινὸς νοῦς ἀπαιτεῖ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν : κληρὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι τὸ νὰ γίνῃ καλλιτέχνης· κληρὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ἐργάζεται τὴν γῆν. Ἐὰν ἀπασχολῆται μὲ τὰς τέχνας, δὲν θὰ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ὑπομένῃ ἄνευ ἐξασθενήσεως τὸν ἐπίμονον μόχθον, τὸν ὁποῖον πρέπει οὗτος νὰ ὑπομένῃ καὶ ἐκ τῆς ἑλλείψεως τοῦ ὁποίου ἡ ὑπαρξίς τοῦ Κράτους καθίσταται ἀδύνατος. Λέγων οὗτος ἐννοῶ τὸν παῖδα τοῦ λαοῦ. Ἀληθῶς τοῦτο εἶναι εἰς παραλογισμὸς, ἀλλ' εἶμαι εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ παραλογισμοῦ τούτου, δὲν ὑποχωρῶ ἐνώπιον αὐτοῦ, προσπαθῶ μόνον ν' ἀνεύρω τὰς αἰτίας αὐτοῦ.

Ἐπάρχει ἄλλος παραλογισμὸς μεγαλύτερος. Ὁ παῖς οὗτος τοῦ λαοῦ, πᾶς παῖς τοῦ λαοῦ, ἔχει ταῦτά δικαιώματα, τί λέγω ; ἔχει μεγαλύτερα δικαιώματα εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς τέχνης ἢ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, τέκνα τάξεως προνομιούχου, τοὺς ὁποίους δὲν πιέζει ἡ

ἀνάγκη τῆς ἐπιμόνου ταύτης ἐργασίας, ἡμεῖς οὓς περικυκλοῦσι πᾶσαι αἱ εἰμάρειαι τοῦ κόσμου. Τὸ νὰ στερήσῃ τις αὐτὸν τὰς ἀπολαύσεις τῆς τέχνης, νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' ἐμοῦ τοῦ διδασκάλου τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἰσαγάγω αὐτὸν εἰς τὴν χώραν ταύτην τῶν ζωηροτάτων ἡδονῶν, τὰς ὁποίας ἱκετευτικῶς ζητεῖ δι' ὄλων τῶν δυνάμεων του—τοῦτο εἶναι παραλογισμὸς μέγιστος.

Πῶς νὰ συμβιβάσωμεν τοὺς δύο τούτους παραλογισμοὺς; Πᾶς συμβιβασμὸς εἶναι ἀδύνατος, καὶ ὁ πιστεύων τὸ ἐναντίον θέλει ν' ἀπατάται. Θὰ εἴπωσι καὶ εἶπον: «Ἐὰν ἔχωσιν ἀνάγκην νὰ μάθωσιν ἰχνογραφίαν ἐν τῷ λαϊκῷ σχολεῖῳ, δὲν εἶναι ἴσως ἢ κατὰ φύσιν ἰχνογραφία, ἀλλ' ἢ τεχνικὴ ἰχνογραφία, ἐφαρμοσῖμος εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, ἢ ἰχνογραφία ἐνὸς ἀρότρου, μιᾶς μηχανῆς, οἰκοδομῆς, ἢ ἰχνογραφία ἢ θεωρουμένη ὡς τέχνη βοηθητικὴ τῆς γραμμικῆς ἰχνογραφίας». Οὕτως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ καθηγητῆς τῆς Γλασνάιας Πολιάνας. Ἄλλ' ἢ πείρα μᾶς ἀπέδειξε τὴν μηδαμινότητα καὶ τὸ ἄδικον τοῦ τεχνικοῦ τούτου προγράμματος. Οἱ πλεῖστοι τῶν μαθητῶν τέσσαρας μῆνας ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῆς ἰχνογραφίας ταύτης, τῆς περιορισμένης εἰς τεχνικὰς μόνον ἐφαρμογὰς καὶ μεμακρυσμένης ἀπὸ πάσης παραγωγῆς εἰκόνων, ζώων, τοπίων, ἀληρέσκοντο πλέον εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τεχνικῶν ἀντικειμένων, καὶ τόσον κατεῖχοντο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς καλλιτεχνικῆς ἰχνογραφίας, ὥστε κρυφίως ἰχνογράφουν ἐν τετραδίοις ἀνθρώπους, ἵππους μὲ τοὺς τέσσαρας πόδας των ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους κλπ.

Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς μουσικῆς. Τὸ σύνηδες πρόγραμμα τῶν λαϊκῶν σχολείων περιλαμβάνει τὸ ζῆσμα μόνον εἰς τοὺς χοροὺς τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ψαλμωδίας. Ἡ μᾶλλον εἶναι ἀνιερωτάτη καὶ ὀδυνηροτάτη σπουδὴ διὰ τοὺς παῖδας τὸ νὰ παράγωσι μουσικόν τι διάγραμμα, τοῦτ' ἔστι γίνονται καὶ θεωροῦνται ὡς λάφυγγες, προωρισμένοι ν' ἀναπληρῶσι τὰς μικρὰς σύριγγας τοῦ μουσικοῦ ὄργανου· ἢ ἀκόμη αἰσθάνονται ὅτι ἀναπτύσσεται ἐν ἑαυτοῖς τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον εὕρισκει τὴν ἱκανοποίησίν του

εἰς τὴν *βαλαλάικα* (1) τὴν *ἁρμονικὴν*, πολλάκις δὲ εἰς ἄσμά τι ἐκτετραηλισμένον, εἰς πράγματα, τὰ ὅποια ὁ διδάσκαλος δὲν ἀναγνωρίζει καὶ εἰς τὰ ὅποια δὲν θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητάς. Δυσὶν θᾶτερον, ἢ αἱ τέχναι εἶναι ἐν γένει ἀνωφελεῖς καὶ βλαβεραί, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ὀλιγώτερον παράξενον παρ' ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ἢ ἕκαστος ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τοῦ ἐπιτηδεύματος ἔχει δικαίωμα εἰς τὴν τέχνην, δικαίωμα νὰ παραδοθῇ ἐντελῶς εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἀνέχεται τὴν μετριότητα.

Ὁ παραλογισμὸς δὲν ἔγκειται ἐν τούτοις· ὁ παραλογισμὸς εἶναι ἐν τῇ ἐρωτησίᾳ ταύτῃ: «Οἱ παῖδες τοῦ λαοῦ ἔχουσι δικαίωμα εἰς τέχνας;». Τοῦτο εἶναι ταῦτόν, ὡς ἂν τις ἠρώτα, ἂν οἱ παῖδες τοῦ λαοῦ δικαιοῦνται νὰ ἐσθίωσι κρέας, δηλαδὴ, ἂν δικαιοῦνται νὰ ἐκπληρῶσι τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν φύσεως. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο· τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ γνωρίζωμεν, ἂν εἶναι καλὸν τὸ κρέας, τὸ ὅποιον προσφέρομεν ἢ ἀπαγορεύομεν εἰς τὸν λαόν. Παρομοίως, ὅταν παρέχωμεν εἰς τὸν λαόν γνώσεις τινάς, αἵτινες εἶναι εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν, καὶ παρατηρῶμεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἶναι ἐπιβλαβῆς εἰς αὐτόν, συμπεραίνω ὅχι ὅτι ὁ λαὸς εἶναι κακὸς διότι δὲν ἀποδέχεται τὰς γνώσεις ταύτας, ὅχι ὅτι εἶναι ὀλίγιστα ἀνεπτυγμένους, ὥστε ν' ἀποδεχθῇ αὐτάς καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ, ἀλλ' ὅτι αἱ γνώσεις εἶναι κακαί, ἀνάρμοστοι, καὶ ὅτι πρέπει τῇ βοηθείᾳ τοῦ λαοῦ νὰ ἐκπονήσωμεν γνώσεις νέας, αἵτινες ἀρμόζουσιν εἰς πάντας ἡμᾶς, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Ἔσυμπερανα ὅτι αἱ γνώσεις αὗται καὶ αἱ τέχναι ζῶσιν ἐν ἡμῖν χωρὶς νὰ φαίνωνται ἐπιβλαβεῖς, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ζῶσιν ἐν τῷ λαῷ καὶ φαίνονται ὅτι βλάπτουσιν αὐτόν, μόνον διότι αἱ γνώσεις αὗται καὶ αἱ τέχναι δὲν εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες πρέπει νὰ εἶναι ἐν γένει· ζῶμεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, μόνον διότι εἴμεθα ἐκπεφυλισμένοι, ὅμοιοι μὲ ἀνθρώπους, οἵτινες καθήμενοι ἀτιμωρητὶ ἐπὶ

(1) Εἶδος κιθάρας μὲ τρεῖς χορδὰς.

πέντε ὥρας ἐντὸς τῶν μiasμάτων τοῦ ἐργαστηρίου ἢ τοῦ καπη-
λείου δὲν ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἐκείνου, ὅστις φονεύει ἄν-
θρωπον ἀσυνήθιστον εἰς τὴν μολυσματικὴν ἐκείνην ἀτμόσφαιραν.

Δύναται τις νὰ εἶπῃ :

— Τίς λοιπὸν εἶπεν ὅτι αἱ γνώσεις καὶ αἱ τέχναι τῆς ἡμετέρας
νοήμονος τάξεως εἶναι σφαλεραί : Διὰ τί ἐκ τοῦ ὅτι ὁ λαὸς δὲν
ἀποδέχεται αὐτὰς συμπεραίνετε τὸ σφαλερὸν αὐτῶν ;

Πᾶσαι αὐται αἱ ἐρωτήσεις λύονται ἀπλοῦστατα :

— Διότι ἡμεῖς εἴμεθα χίλιοι καὶ ἐκείνοι ἀριθμοῦνται εἰς ἑκα-
τομύρια.

Ἐξακολουθῶ τὴν σύγκρισίν μου μὲ τὸ γνωστὸν φυσιολογικὸν
φαινόμενον. Ἄνθρωπός τις ἔρχεται ἐκ τοῦ δροσεροῦ ἀέρος εἰς
χθαμαλὴν τινα αἴθουσαν, ἐν ἣ πολὺ ἐκάπνισαν, πολὺ ἀνέπνευσαν.
Πᾶσαι αἱ ζωτικαὶ αὐτοῦ λειτουργίαι εἶναι εἰσέτι ἄθικτοι· ὁ ὄργα-
νισμὸς τοῦ διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἐτρέφετο ὑπὸ δευγόνου ἀφθόνου
ἀρρομένου ἐκ τοῦ καθαροῦ ἀέρος. Διὰ τῆς αὐτῆς μηχανικῆς λει-
τουργίας τοῦ ὄργανισμοῦ ἀρχίζει ν' ἀναπνέῃ ἐν τῇ δυσώδει αἰ-
θούσῃ· τὰ ἐπιβλαβῆ ἀέρια μιν γίνονται μὲ τὸ αἷμά του ἐν μεγάλῃ
ποσότητι· ὁ ὄργανισμὸς ἔξασθενεῖ (πολλάκις συμβαίνει συγκοπή,
ἐνίοτε ἐπέρχεται ὁ θάνατος)· ἐνῶ ἑκατοντάδες ἀνθρώπων ἔξακο-
λουθοῦσι ν' ἀναπνέωσι καὶ νὰ ζῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ μολυσματικῷ
ἀέρι διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι πᾶσαι αἱ λειτουργίαι αὐτῶν ἠλατ-
τώθησαν, ἄλλαις λέξεσιν, εἶναι ἀσθενέστεροι καὶ ζῶσιν ὀλιγώτερον.

Ἄλλὰ δύναται τις νὰ εἶπῃ :

— Ζῶσιν ἐν τούτοις καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ· καὶ τίς δύναται
ν' ἀποφανθῇ ποία ζωὴ εἶναι κανονικώτερα καὶ καλλιτέρα! διότι,
ἀντιστρόφως συμβαίνει, ὥστε ἄνθρωπος ἔξερχόμενος ἐξ ἀτμο-
σφαίρας μεμολυσμένης καὶ εἰσερχόμενος εἰς ἀέρα καθαρὸν νὰ
πίπτῃ νεκρὸς ἐκ συγκοπῆς.

Ἡ ἀπόκρισις εἶναι εὐκόλος· ὄχι φυσιολόγος ἀλλ' ἄνθρωπος
ἀπλοῦς μὲ τὴν ὀρθὴν του κρίσιν θὰ εἶπῃ :

— Ποῦ ζῶσι κάλλιον οἱ ἄνθρωποι ; ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι ἢ
ἐντὸς τῶν μεμολυσμένων φυλακῶν ;

Καὶ θ' ἀποφανθῆ κατὰ τὴν συγκριτικὴν θνησιμότητα. Ὁ φυσιολόγος θὰ ἀναλύσῃ τὰ ὄργανα καὶ τούτου καὶ ἐκείνου, θὰ εἴπῃ ὅτι αἱ λειτουργαίαι εἶναι ζωτικώτεραι, ἢ δὲ θρέψις πληρεστέρα εἰς τὸν ζῶντα ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι.

Ἡ αὐτὴ σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τεχνῶν τῆς ἐπὶ νοημοσύνη ἐπαιρομένης τάξεως καὶ τῶν τεχνῶν, ἃς ἀσπάζεται ὁ λαός· λέγω τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Μία εἰκὼν τοῦ Ἰβάνωφ θὰ προκαλέσῃ παρὰ τῷ λαῷ τὴν ἐκπληξιν ἐκείνην, ἣν αἰσθάνεται τις ἐνώπιον τῆς τεχνικῆς δεξιότητος, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ποιητικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἐνῶ αὐτὸ τοῦτο τὸ αἶσθημα θέλει γεννηθῆ ἐνώπιον τῆς κακῶς κεχαραγμένης εἰκόνας, ἣτις παριστᾷ τὸν Ἰβάν τοῦ Νόβγοροδ καὶ τὸν διάβολον ἐντὸς ληκύθου (1). Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου θὰ ἐξεγείρῃ τὴν ἔλλογον ἀποστροφὴν, ἣν αἰσθάνεται τις ἐνώπιον τῆς γυμνότητος, τῆς ἀναιδείας γυναικός. Ἡ τελευταία τετραφωνία τοῦ Beethoven θὰ φανῆ μόνον δυσάρεστος τις θόρυβος, οὐ τὸ μόνον ἐνδιαφέρον θὰ εἶναι ὅτι ὁ μὲν παίζει τὸ μέγα βιολίον, ὁ δὲ ἕτερος τὸ μικρόν. Τὸ ἀριστούργημα τῆς ἡμετέρας ποιήσεως, τὸ λυρικὸν ποίημα τοῦ Πουσκίνου, θὰ φανῆ ὡς ὀρμαϊκός τις λέξεων καὶ κατ' οὐσίαν ὡς ἄξια καταφρονήσεως παιδιὰ.

Ἄλλ' εἰσάγετε τὸν παῖδα τοῦ λαοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον — δύνασθε νὰ ποιήσητε τοῦτο καὶ ποιεῖτε σταθερῶς διὰ τῆς ἱεραρχίας τῶν ἐκπαιδευτηρίων, διὰ τῶν ἀκαδημιῶν, τῶν πολυτεχνειῶν κλπ. — Τότε θὰ αἰσθανθῆ, καὶ θὰ αἰσθανθῆ βαθέως, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰβάνωφ καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ τὴν τετραφωνίαν τοῦ Beethoven καὶ τὸ λυρικὸν ποίημα τοῦ Πουσκίνου. Ἄλλ' εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον θὰ παύσῃ ν' ἀναπνέῃ μὲ ὄλους τοὺς πνεύμονάς του καί, ἂν συμβῆ νὰ ἐξέλθῃ πάλιν ἐξ αὐτοῦ,

(1) Ἐπιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῆς περιέργου ταύτης εἰκόνας, περιφανοῦς διὰ τὴν δύναμιν τοῦ θρησκευτικοῦ ποιητικοῦ αἰσθήματος, ἣτις ἐν τῇ συγχρόνῳ ῥωσικῇ γραφικῇ εἶναι ὅτι ἡ γραφικὴ τοῦ Fra Beato Angelico ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου (Σημ. τοῦ συγγραφέως).

τότε ὁ δροσερός ἀήρ, ὅστις θέλει περιβάλλῃ αὐτόν, θὰ τὸν βλάβῃ. Τὴν ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν ὡς πρὸς τὴν ἀναπνοὴν δίδουσιν ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ φυσιολογία, ὁ αὐτὸς κοινὸς νοῦς καὶ ἡ παιδαγωγία (ὄχι ἡ παιδαγωγία τῶν προγραμμάτων, ἀλλ' ἡ ζητοῦσα νὰ εὕρῃ τὰς καλλιτέρας διδακτικὰς μεθόδους καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν) θὰ δώσωσιν ὡς πρὸς τὴν τέχνην, δῆλον ὅτι ἐκεῖνος ζῆ κάλλιον καὶ πληρέστερον, ὅστις δὲν ζῆ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν τεχνῶν τῆς ἡμετέρας νοήμονος τάξεως, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς τέχνης καὶ αἱ ἀπολαύσεις, ἃς παρέχει αὕτη, εἶναι πολὺ πληρέστεραι καὶ πολὺ ἐλλογώτεραι παρὰ τῷ λαῷ ἢ παρ' ἡμῖν. Ὁ κοινὸς νοῦς θέλει ἀποκριθῆ ταῦτα, διότι βλέπει εὐτυχεῖς καὶ ἰσχυροὺς οὐχὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ μόνον τοὺς πλείστους τῶν ἐκτὸς τῆς σφαίρας ταύτης ζώντων· ὁ δὲ παιδαγωγὸς θ' ἀναλύσῃ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ μέσῳ καὶ τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ ζώντων, θ' ἀναλύσῃ, εὐθύς ἀπὸ τῆς εισόδου τῶν ἀνθρώπων εἰς αἴθουσαν μεμολυσμένην, δηλ. εὐθύς ἀπὸ τῆς μύησεως τῶν νέων γενεῶν εἰς τὰς ἡμετέρας τέχνας, τὰς αἰτίας τῶν συγκοπῶν, τῶν ἀποστροφῶν, αἵτινες καταλαμβάνουσι τοὺς ὑγιεῖς καὶ δροσερούς, ὅταν τις εἰσάγῃ αὐτοὺς εἰς ἀτμόσφαιραν τεχνητὴν, καὶ τὰς αἰτίας τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ψυχῆς των, καὶ θὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ λαοῦ εἰς τὴν τέχνην εἶναι νομιμώτερον ἢ τὸ τῆς ἐκπεφυλισμένης μειονότητος τῶν αὐτοκαλουμένων νοημόνων τάξεων.

II

Ἐποίησα τὰς παρατηρήσεις ταύτας περὶ τῶν δύο κλάδων τῶν τεχνῶν μας, τὰς ὁποίας γινώσκω μᾶλλον, καὶ τὰς ὁποίας ἠγάπησά ποτε μετὰ πάθους, δηλ. περὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. Καὶ εἶναι σκληρὸν νὰ ῥηθῆ :

— Ἐφθασα εἰς τὴν πεποίθησιν ταύτην, ὅτι πᾶν ὅ τι ἐποίησαμεν εἰς τοὺς δύο τούτους κλάδους εἶναι σφραλερόν, ἀποκλειστικόν, ἄκαρπον, ἄνευ μέλλοντος καὶ μηδέν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα, ὧν εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ

δείγματα. Είμαι πεπεισμένος ὅτι τοιοῦτον λυρικὸν ποίημα, ὡς παραδείγματος χάριν :

Ἄναπολῶ τὴν στιγμὴν τὴν θανασίαν. . .

Ὅτι τὰ ἀριστουργήματα τῆς μουσικῆς, ὡς ἡ τελευταία συμφωνία τοῦ Beethoven, δὲν εἶναι τόσο ἀπολύτως, τόσο ἐντελῶς ὡραῖα, ὅσον τὸ ἄσμα τοῦ Vagnka — τοῦ Κελλάρη καὶ ἡ μελωδία «*Εἰς τὸν ῥοὺν τοῦ ποταμοῦ μας Βόλγα*», ὅτι ὁ Πουσκῖνος καὶ ὁ Beethoven ἀρέσκουσιν εἰς ἡμᾶς, ὅχι διότι ἐκφράζουσι τὸ ἀπόλυτον κάλλος, ἀλλὰ διότι εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἐκπεφυλισμένοι ὡς ὁ Πουσκῖνος καὶ ὁ Beethoven, διότι ὁ Πουσκῖνος καὶ ὁ Beethoven κολακεύουσιν ἐξ ἴσου τὴν ἀνώμαλον ὀξυθυμίαν ἡμῶν καὶ τὴν ἀδυναμίαν.

Ὅσον διὰ τὸ παράδοξον ἐκεῖνο, τὸ τετριμμένον καὶ ἀγοραῖον, ὅτι ἡ τοῦ καλοῦ κατανόησις ἀπαιτεῖ προπαρασκευὴν τινά, τίς εἶπεν αὐτό, διὰ τί, πόθεν ἀποδεικνύεται ; Τοῦτο εἶναι μόνον μία ὑπεκφυγὴ, ὅπως ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου, ὅπου συνήθισεν ἡμᾶς τὸ σφαλερὸν τῆς ἡμετέρας θεωρίας, τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς τέχνης εἰς μίαν μόνον τάξιν.

Διὰ τί τὸ κάλλος τοῦ ἡλίου, τὸ κάλλος ἀνθρωπίνου τινὸς προσώπου, τὸ κάλλος ἔσματος δημῶδους, τὸ κάλλος τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς αὐταπαρνησίας εἶναι εὐπρόσιτα εἰς πάντα καὶ οὐδεμίαν ἀπαιτοῦσι προπαρασκευὴν ;

Γνωρίζω ὅτι πλεῖστοι δὲν θὰ ἴδωσιν εἰς ταῦτα ἄλλο τι ἢ φλυαρίαν, τὸ δικαίωμα τῆς γλωσσοκοπίας, ἀλλ' ἡ παιδαγωγικὴ — ἡ ἔλευθέρη παιδαγωγικὴ — διὰ τῆς πείρας διευκρινίζει πολλὰ τῶν ζητημάτων τούτων καὶ διὰ τῆς ἀγαριθμήτου ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν φαινομένων μεταφέρει αὐτὰ ἐκ τῆς χώρας τῆς φαντασίας καὶ τῆς ψιλῆς θεωρίας εἰς γνώμας κεκρωμένas ὑπὸ τῶν γεγονότων. Διὰ μακρῶν ἐτῶν μάτην ἠγωνίσθην νὰ μυσταγωγῆσω τοὺς μαθητὰς εἰς τὰς ποιητικὰς καλλονὰς τοῦ Πουσκῖνου καὶ ὅλης τῆς ἡμετέρας φιλολογίας. Ἡ αὐτὴ ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπὸ ἀναριθμῶν διδασκάλων — καὶ ὅχι ἐν μόνῃ τῇ Ῥωσίᾳ. Ἐὰν πάντες οἱ διδάσκαλοι ἐρωτηθῶσι περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν

ἀγώνων αὐτῶν καὶ ἐὰν θελήσωσι νὰ εἶναι εἰλικρινεῖς, πάντες θὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι αἱ ἀπόπειραι αὐτῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ποιητικοῦ αἰσθήματος ὡς κύριον ἀποτέλεσμα ἔσχον τὸ νὰ ἐμπνεύσωσι τὴν ἀποστροφήν, ὅτι αἱ ποιητικώτεραι φύσεις ἐδείκνυν ἀκατάμαχτον ἀπέχθειαν εἰς ὅλας ταύτας τὰς ἐρμηνείας. . . . Διὰ μακρῶν ἐτῶν, λέγω, ἠγωνίσθην ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιτυχίας — καὶ ἤρκει ν' ἀνοίξω τὴν συλλογὴν τῶν ῥημάτων τοῦ Ῥιβνίκωφ, διὰ νὰ ἱκανοποιηθῶσιν ἐντελῶς αἱ ποιητικαὶ αὐτῶν ἐφέσεις, καὶ δικαίως· διότι ἐγὼ συγκρίνων τὸ πρῶτον τυχὸν τῶν ῥημάτων τούτων μετὰ τοῦ ἀρίστου ποιήματος τοῦ Πουσκίνου ἐθεώρουν τὴν ἱκανοποίησίν των εὐλογον. Τὸ αὐτὸ μοι συνέβη ἐν τῇ μουσικῇ, περὶ ἧς τώρα θὰ πραγματευθῶ.

Θὰ προσπαθῆσω ν' ἀνακεφαλαιώσω διὰ βραχέων ὅ τι ἐρρήθη περὶ ταύτης. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος: «Αἱ καλαὶ τέχναι εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὸν λαόν;» οἱ παιδαγωγικοὶ συνήθως διστάζουσι καὶ ἐμπερδεύονται (μόνος ὁ Πλάτων ἀπεφάνθη τολμηρῶς καὶ ἀποφατικῶς περὶ τοῦ ζητήματος).

Εἶπον :

— Πρέπει νὰ διδάσκωνται ἀλλὰ μετὰ τινων περιορισμῶν· τὸ νὰ χορηγηθῆ εἰς πάντας ἡ εὐκολία τοῦ νὰ γίνωσι καλλιτέχνηται εἶναι ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν.

Εἶπον :

— Τέχναι τινὲς μόνον παρὰ τινι τάξει κοινωνικῇ δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἐν τινι βαθμῷ.

Εἶπον :

— Αἱ τέχναι πρέπει νὰ ἔχωσι τοὺς ἀποκλειστικοὺς αὐτῶν θεράποντας, παραδεδομένους εἰς αὐτὰς ὡς εἰς ἔργον εἰδικόν.

Εἶπον :

— Οἱ μεγαλοφρεεῖς πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ λαϊκοῦ μέσου, διὰ νὰ ἐπιδοθῶσιν ὅλως εἰς τὴν τέχνην.

Αὕτη εἶναι ἡ μεγίστη παραχώρησις, ἣν ἡ παιδαγωγικὴ παρέχει εἰς τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἕκαστος ἔχει νὰ εἶναι ὅ,τι θέλει.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτων τῶν σκοπῶν τείνουσι πᾶσαι αἱ μέριμναι

τῶν παιδαγωγικῶν εἰς τὰ τῆς τέχνης. Ἐγὼ θεωρῶ πάντα ταῦτα ἄδικα. Φρονῶ ὅτι ἡ ἀνάγκη τῶν καλλιτεχνικῶν ἀπολαύσεων καὶ ἡ τῆς τέχνης θεραπεία ἐνυπάρχει εἰς πάντα ἄνθρωπον πάσης φυλῆς καὶ πάσης τάξεως, ὅτι ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἔντονος καὶ πρέπει νὰ ἐκπληροῦται. Καὶ ἀνάγων τὴν γνώμην ταύτην εἰς ἀξίωμα λέγω ὅτι, ἐὰν ἡ διὰ τῆς τέχνης ἀπόλαυσις καὶ ἡ καθολικὴ αὐτῆς θεραπεία παρουσιάζωσιν ἀτοπίας καὶ παραφωνίας, ἡ αἰτία τούτου ἔγκειται ὄχι εἰς τὴν μέθοδον τῆς μεταδόσεως οὔτε εἰς τὴν διάδοσιν ἢ συγκέντρωσιν τῆς τέχνης εἰς πλείονας ἢ εἰς τινάς, ἀλλ' εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς τάσεις τῆς τέχνης· καὶ ὀφείλομεν, ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ εἴμεθα περιεσσεμμένοι ἐκ φόβου μήπως ἐγκαρῶμεν τὸ ψευδὲς εἰς τὴν νέαν γενεάν, καὶ ἐπίσης, διὰ νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὴν τὰ μέσα τοῦ νὰ καλλιεργήσωσι τέχνην νέαν κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην.

III

Ὅτε πρὸ ἑννέα μηνῶν ἤρχισα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱχνογραφίας, δὲν εἶχον ἔτι τότε ὄρισμένον σχέδιον· δὲν ἐγνώριζον οὔτε πῶς νὰ κατανείμω τὴν διδακτέαν ὕλην, οὔτε πῶς νὰ ὀδηγήσω τοὺς μαθητάς. Δὲν εἶχον οὔτε ἱχνογραφήματα οὔτε ὑποδείγματα πλὴν λευκώματά τινα (albums) μὲ εἰκόνας, τὰ ὁποῖα, ἄλλως, δὲν ἔπρεπε νὰ φθειρῶ, καὶ ἠρκούμην εἰς ἀπλᾶ τινα βοηθητικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα πάντοτε δύναται τις νὰ προμηθευθῆ εἰς ἕκαστον χωρικὸν σχολεῖον. Ἐύλινός τις πίναξ χρωματισμένος, κιμωλία, ἀβάκια, κανόνες τετραγωνικοί, μέτρα μήκους διάφορα, τὰ ὁποῖα ἤδη μετεχειρίσθημεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀριθμητικῆς, ταῦτα ἀπετέλουν ὅλον τὸ ἡμέτερον ὕλικόν τῆς διδασκαλίας· ἀλλὰ τοῦτο ἐκώλυεν ἡμᾶς ν' ἀντιγράφωμεν πᾶν ὅτι περιέπιπεν εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν. Κανεῖς τῶν μαθητῶν δὲν εἶχεν ἔτι μάθη νὰ ἱχνογραφῇ· ἔφερον μόνον τὴν κρίσιν των μετὰ πληρεστάτης ἐλευθερίας ὅπως καὶ ὅτι ἤθελον, ἐκ ταύτης δὲ ἀνακαλύπτων τὰς τάσεις αὐτῶν ἠδυνάμην νὰ σχηματίσω ὄρισμένον σχέδιον σπουδῆς.

Διὰ ν' ἀρχίσω, ἐσχημάτισα τετράγωνον μὲ τέσσαρας κανόνας,

διά να ἴδω ἂν οἱ παῖδες ἠδύναντο ν' ἀντιγράψωσιν αὐτὸ ἄνευ προηγουμένης προπαρασκευῆς. Τινὲς μόνοι ἰχνογράφησαν τετράγωνα λίαν ἀκανόνιστα. Δὲν ἤμην εὐχαριστημένος. Διὰ τοὺς ἀδυνατωτέρους ἐχάραξα μὲ τὴν κιμωλίαν ἐπὶ τοῦ πίνακος τετράγωνον. Ἔπειτα ἐσχηματίσαμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἓνα σταυρὸν καὶ ἀντεγράψαμεν αὐτόν.

Αἴσθημά τι ἄνευ συνειδήσεως, ἔμφυτον, ὠδήγει τοὺς πλείστους παῖδας νὰ εὐρίσκωσιν ἀναλογίαν ἀρκετὰ ὀρθὴν μεταξὺ τῶν γραμμῶν, εἰ καὶ ἔγραφον τὰς γραμμὰς ταύτας κακῶς. Καὶ ἐγὼ δὲν ἐπίστευον ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἐν ἐκάστη ἀντιγραφῇ νὰ ἐπιτυγχάνωσι τὴν κανονικότητα τῶν εὐθειῶν, διὰ νὰ μὴ βασανίζω αὐτοὺς ἀνωφελῶς. Ἐπεθύμουν μόνον ν' ἀντιγραφῇ τὸ σχῆμα. Ἐπροτίμωον νὰ τοῖς δείξω κατ' ἀρχὰς μᾶλλον τὰ πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν γραμμῶν κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν διεύθυνσίν των ἢ νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς εἰς τὴν τέχνην τοῦ χαράττειν τὰς γραμμὰς.

Ὁ μαθητὴς θὰ ἐννοήσῃ τὴν σχέσιν μιᾶς γραμμῆς βραχείας καὶ ἄλλης μακρᾶς, τὴν διαφορὰν μεταξὺ γωνίας ὀρθῆς καὶ ἀμβλείας πρὶν μάθῃ νὰ φέρῃ μετρίως μίαν εὐθεῖαν γραμμὴν.

Βαθμηδὸν εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα κατωρθώνομεν νὰ σχηματίζωμεν τὰς γωνίας τούτων τῶν διὰ κανόνων τετραγώνων καὶ ἔπειτα ἐσχηματίζομεν ποικιλώτατα σχήματα. Οἱ μαθηταὶ δὲν ἔδιδον οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς τὸ πάχος τῶν κανόνων, τὴν τρίτην δηλαδὴ διάστασιν, καὶ ἐσχεδιάζομεν μόνον τὴν προσθίαν ὄψιν τῶν πρὸς ἀντιγραφὴν ἀντικειμένων.

Ἡ δυσκολία τοῦ σχηματίζειν μὲ τὸ ἀνεπαρκὲς ὕλικόν μας τὴν θέσιν καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἀντικειμένων τούτων μὲ ἠνάγκασεν ἐνίοτε νὰ ἰχνογραφῶ τὰ σχήματα ἐπὶ τοῦ πίνακος. Ἐνίοτε ἤνων τὴν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἰχνογράφησιν μὲ τὴν ἐξ ὑποδείγματος, προτείνων ἀντικείμενόν τι οἷον δῆποτε. Ἐὰν οἱ παῖδες δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιγράψωσι τὸ δοθὲν ἀντικείμενον, ἰχνογράφουν αὐτὸ ἐγὼ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Ἴδου πῶς ἐποίουν τὴν ἀντιγραφὴν τῶν μορφῶν ἐκ τῆς εἰκό-
νος. Ἐγραφον πρῶτον γραμμὴν ὀριζοντίαν ἢ κάθετον, διήρουν

αὐτὴν διὰ σημείων εἰς ὅσα δῆποτε μέρη. Οἱ μαθηταὶ ἀντέγρα-
φον τὴν γραμμὴν ταύτην. Ἐπειτα ἤγον μίαν ἢ πλείονας γραμ-
μὰς καθέτους εἰς τὴν πρώτην ἢ πλαγίας ὑπὸ γωνίαν τινὰ καὶ
διήρουν αὐτὰς εἰς ἴσα μέρη. Ἐπειτα συνήπτομεν τὰ σημεία τῆς
διαίρέσεως τῶν διαφόρων γραμμῶν δι' εὐθειῶν ἢ καμπύλων
γραμμῶν καὶ ἀπετελοῦμεν σχῆμά τι συμμετρικόν, τὸ ὅποιον
ἐφ' ὅσον ἐπροχώρει ἀντεγράφετο ὑπὸ τῶν παιδῶν.

Ἐν τούτῳ δύο τινὰ πλεονεκτήματα ἔβλεπον. Τὸ πρῶτον εἶναι
ὅτι οὕτως οἱ παῖδες διὰ μόνου τοῦ βλέμματος σπουδάζουσι τὸν
μηχανισμόν τοῦ σχήματος. Δεύτερον ἡ ἐκ τῆς εἰκόνας ἀντιγραφὴ
ἀναπτύσσει ἐν αὐτῷ τὴν γνῶσιν τῆς σχέσεως τῶν γραμμῶν πολὺ
κάλλιον ἢ ἡ ἀντιγραφὴ τῶν ἰχνογραφημάτων καὶ τῶν πρωτοτύ-
πων. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀφαιρεῖ πᾶν μέσον τοῦ ἀντιγράφειν κατὰ
τὰς πραγματικὰς ἀναλογίας. Τὸ σχῆμα αὐτὸ ὡς καὶ τὸ φυσικὸν
ἀντικείμενον πρέπει νὰ παρασταθῇ ὑπὸ κλίμακα ἠλαττωμένην.

Εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀνωφελὲς νὰ προβάλλωμεν μίαν μορ-
φήν ἢ μεγάλην εἰκόνα ἐντελῶς ἰχνογραφημένην, διότι ὁ ἀρχάριος
μαθητὴς ἐνώπιον ταύτης τῆς εἰκόνας, ὡς ἐνώπιον τοῦ φυσικοῦ
ἀντικειμένου δὲν ἠξεύρει πόθεν ν' ἀρχίσῃ καὶ ποῦ νὰ τελειώσῃ.
Ἄλλὰ ἡ κατασκευὴ αὐτῆ τῆς εἰκόνας ὑπὸ τὰ βλέμματά του ἔχει
μεγάλην σημασίαν. Βλέπει τότε τὸν σκελετὸν τοῦ ἰχνογραφήμα-
τος, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐπειτα θὰ εφαρμοσθῇ αὐτὸ τὸ σῶμα. Οἱ μα-
θηταὶ προσεκαλοῦντο πάντοτε νὰ ἐπικρίνωσι τὰς γραμμὰς μου
καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν αὐτῶν. Ἐπίτηδες πολλάκις ἰχνογρά-
φουν ἀκανονίστως, διὰ νὰ παρατηρῶ κατὰ πόσον ἡ κρίσις αὐ-
τῶν ἐμορφοῦτο ὡς πρὸς τὴν κανονικότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν
ἀναλογίαν αὐτῶν. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶχον ἰχνογραφῆσῃ μορφήν
τινα, ἠρώτων τοὺς παῖδας ποῦ ἔπρεπε κατὰ τὴν κρίσιν των νὰ
προσθέσω γραμμὴν τινα. Ἐνίοτε παρεκίνουν τοῦτον ἢ ἐκείνον
ν' ἀνακαλήψωσι τὴν σύνθεσιν τῆς μορφῆς.

Οὕτω προυκάλουν μεταξὺ τῶν παιδῶν οὐ μόνον μεγαλύτερον
ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν συνεργασίαν εἰς τὴν
σύνθεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μορφῆς, τοῦθ' ὅπερ ἠμπόδιζε

τὴν ἐρώτησιν «διὰ τί ;», ἐρώτησιν τὴν ὁποίαν ὁ παῖς προβάλλει πάντοτε φύσει ἐν τῇ ἀντιγραφῇ τοῦ φυσικοῦ.

Ἐκανόνιζον δὲ τὴν πορείαν καὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας ἀναλόγως τῆς ἀντιλήψεως καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν μαθητῶν, καὶ πολλάκις ἀφῆκα κατὰ μέρος μάθημά τι ἐντελῶς προπαρασκευασμένον, μόνον διότι ἀπῆρθεσκεν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀπεπλάνα αὐτούς.

Κατ' ἀρχὰς ἔδιδον εἰς αὐτοὺς νὰ ἀντιγράψωσι σχήματα συμμετρικά, ἐπειδὴ ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν εἶναι εὐχερέστερος καὶ καταφανέστερος. Ἐπειτα λόγῳ δοκιμῆς παρεκάλεσα τοὺς καλλιτέρους μαθητὰς νὰ ἰχνογραφήσωσι σχήματα τῆς ἰδίας αὐτῶν φαντασίας. Εἰ καὶ πάντες ἰχνογράφουν μορφὰς ὁμοειδεῖς, οὐχ ἦττον μετ' ἐνδιαφέροντος ἠδύνατό τις νὰ παρατηρῇ τὴν ἀμιλλαν αὐτῶν, τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν κρίσεις καὶ τὴν πρωτότυπον διάταξιν τῶν σχημάτων. Πολλὰ τῶν σχεδίων τούτων ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς διαφορῶν χαρακτῆρας τῶν μαθητῶν.

Πᾶς παῖς αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἔμφυτον τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ὁποίαν δλέθριον εἶναι νὰ καταπνίξωμεν ἐν οἴᾳ δῆποτε διδασκαλίᾳ καὶ ἡ ὁποία ἐντεῦθεν ἐκφαίνεται διὰ τινος ἀποστροφῆς κατὰ τῶν ὑποδειγμάτων. Διὰ δὲ τῶν μνημονευθέντων τρόπων ἡ ἔμφυτος αὕτη ἀνεξαρτησία ὄχι μόνον δὲν κατεπνίγετο, ἀλλ' ἀνεπτύσσετο πάντοτε καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐνισχύετο.

Ἐὰν ὁ παῖς δὲν μάθῃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχολείου νὰ δημιουργῇ αὐτὸς οὗτος, δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ πάντοτε θὰ πράττῃ κατὰ μίμησιν, θ' ἀντιγράψῃ διότι, ὅταν μάθωσι ν' ἀντιγράψωσιν, ὀλίγιστοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐφαρμόζωσι κατ' ὁτομικὴν πρωτοβουλίαν τὰς γνώσεις των.

Διατηρῶν πάντοτε ἐν τῇ ἰχνογραφίᾳ τὰ φυσικὰ σχήματα, δίδων ἀλληλοδιαδόχως ποικιλώτατα ἀντικείμενα, ὡς π.χ. φύλλα χαρκτηριστικοῦ σχήματος, ἄνθη, σκεύη, ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσεως, ἐργαλεῖα, προσεπάθησα ν' ἀποφύγω τὴν τυπικότητα καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν.

Μετὰ μεγίστων προφυλάξεων ἤρχισα νὰ ἐφαρμόζω τὰς σιὰς,

τὸ σκιάφως, διότι ὁ ἀρχάριος εὐκόλως ἄλλοιοῖ διὰ κατατετημημένων γραμμῶν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν κανονικότητα τῆς μορφῆς καὶ συνηθίζει τάχιστα νὰ μουντζουρώνῃ.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης πλείονες τῶν τριάκοντα μαθητῶν ἐν διαστήματι μηνῶν τινῶν ἔμαθον ἀρκετὰ βασιμῶς ν' ἀντιλαμβάνονται τὰς σχέσεις τῶν γραμμῶν εἰς τὰς μορφὰς καὶ εἰς τὰ διαφορώτατα ἀντικείμενα, καὶ ν' ἀναπαριστῶσι τὰς μορφὰς ταύτας διὰ γραμμῶν καθαρῶν καὶ ἀκριβῶν.

Ἡ ὅλως μηχανικὴ τέχνη τῆς γραμμικῆς ἰχνογραφίας ἀναπτύσσεται βαθμηδὸν ὡς ἀφ' ἑαυτῆς. Τὸ δυσκολώτατον εἰς ἔμὲ ἦτο νὰ συνηθίσω τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ νὰ κρατῶσι καθάρεια τὰ τετράδια καὶ αὐτὰ τὰ ἰχνογραφήματα. Ἡ εὐκολία τοῦ ἐξαλείφειν τὰ ἐπὶ τῶν ἀβακίων γεγραμμένα καθίστα τὴν προσπάθειάν μου δυσχερεστέραν. Δίδων τετράδια εἰς τοὺς καλλιτέρους μαθητὰς, εἰς τοὺς εὐφυεστεροὺς κατώρθωσα νὰ ἐπιτύχω μεγαλύτεραν καθαριότητα ὡς πρὸς τὴν ἰχνογραφίαν· διότι ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ ἐξαλείφειν ἠνάγκασεν αὐτοὺς ὀλιγώτερον νὰ ψηλαφῶσι καὶ ὀλιγώτερον νὰ λερώνωσι τὸ μέρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἰχνογραφοῦσι. Μετὰ βραχύν τινα χρόνον οἱ ἄριστοι τῶν μαθητῶν κατώρθωσαν τόσον ὀρθῶς καὶ καθαρῶς νὰ μεταχειρίζωνται τὸν χρωστήρα, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἰχνογραφῶσι καθαρεῖως καὶ κανονικῶς ὄχι τὰς εὐθυγράμμους μορφὰς ἀλλὰ τὰς πλεον φαντασιώδεις μὲ γραμμὰς καμπύλας.

Ἀνέθετον εἰς τινὰς μαθητὰς νὰ διορθώνωσι τὰ σχήματα τῶν ἄλλων, ἀφοῦ εἶχον τελειώσῃ τὰ ἰδικά των, — καὶ τοῦτο μεγάλως ἐξήγειρε τὴν ἀμιλλαν τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἠδύναντο οὕτως εὐθὺς νὰ ἐφαρμόζωσιν ὅτι πρὸ ὀλίγου ἐμάνθανον.

Ἐσχάτως ἐνησχολήθην μὲ τοὺς μεγαλύτερους μαθητὰς εἰς τὸ νὰ ἰχνογραφῶμεν τὰ ἀντικείμενα εἰς διαφορωτάτας θέσεις καὶ ἀπόψεις, χωρὶς νὰ ἐμμένω ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γνωστὴν μέθοδον τοῦ Δουπουῆ.

IV

Τὸ παρελθὸν θέρος ἐπανηρχόμεθα ἐκ τῶν λουτρῶν. Ἄπαντες ἤμεθα φαιδρότατοι. Καὶ ὁ υἱὸς ἀκόμη ἐκεῖνος τοῦ χωρικοῦ, τὸν

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Yvlioi

Restrictions apply.

ὁποῖον τὸ παιδίον τῆς αὐτῆς εἶχεν ἀθήση εἰς τὴν κλοπὴν τῶν βιβλίων — μὲ μάγουλα φουσκωμένα, πρόσωπον στρογγυλὸν καὶ πιτσιλισμένον, μὲ κνήμας καμπύλας καὶ καλαμῶδεις, μὲ ὄλους τοὺς τρόπους μουζίκου τῶν στελπῶν, ἀλλὰ νοήμων, ῥωμαλέος, εὐφρῆς, — ἔδραμε πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ ἀνερριχθήη εἰς τὴν ἄμαξαν, ἐνῶ ἤρχιζεν ἤδη νὰ κινήται. Ἐλαβε τὰ ἡνία, ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν σκοῦφόν του, ἔπτυσε πλαγίως καὶ ἤρχισε νὰ ἄδη ἄσμα τι μονότονον τῶν μουζίκων· καὶ πῶς ἦδεν αὐτό! μετ' αἰσθήματος, μετ' ἐκστάσεως. Τὰ παιδιά ἤρχισαν νὰ γελῶσι.

— Κύττα, Βάσκα, κύττα, Βάσκα, πῶς τραγουδεῖ καλά!

Ὁ Βάσκας ἐκράτει τὸ σοβαρὸν του.

— Ἐ σύ, μὴ διακόπτῃς τὸ τραγοῦδι, εἶπε μὲ φωνὴν βραχνῶδη μετὰ τινὰς στιγμὰς καὶ μὲ ἦθος σοβαρώτατον καὶ σπουδαῖον.

Καὶ ἐξηκολούθησε πάλιν νὰ ἄδη.

Δύο παῖδες, οἱ μουσικώτεροι, ἐλθόντες ἐκάθισαν πλησίον του εἰς τὴν ἄμαξαν καὶ προσήρμοσαν τὰς φωνὰς των πρὸς τὴν ἰδικήν του. Ὁ μὲν ἐλάμβανε πότε τὴν διαπασῶν (octave), πότε τὴν ἐξάτονον, ὁ δὲ ἕτερος τὴν τρίτην (tierce), καὶ ἐπήγαινε κάλλιστα. Ἐπειτα ἄλλοι παῖδες συμμετέχοντες ἐτραγούδησαν: «*Κάτω ἀπὸ τὴν μηλιά*», καὶ ἤρχισαν νὰ κραναγάζωσιν ἦτο θορυβῶδες καὶ ὀλίγον εὐάρεστον.

Τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐγένετο ἀρχὴ τοῦ ἄσματος. Σήμερον, μετὰ ὀκτὼ μῆνας, ἄδομεν: «Ὁ Ἄγγελος ἐβόα . . .», δύο ὕμνους σεραφιμικούς, τὸν τέταρτον καὶ τὸν ἕβδομον, ὅλην τὴν συνήθη λειτουργίαν καὶ μικροὺς χορούς (ἐκκλησιαστικούς). Οἱ ἄριστοι τῶν μαθητῶν (μόνον δύο) γράφουσι τὸ μέλος τῶν ἄσμάτων, τὰ ὁποῖα γνωρίζουσι καὶ ἀναγινώσκουσι σχεδὸν τὰ μουσικὰ σημεῖα (notes), — Ἄλλὰ μέχρι τοῦδε πᾶν ὃ τι ἄδουσιν εἶναι ὑποδεέστερον τοῦ ἄσματος των, τὸ ὁποῖον ἐψαλλον, ὅτε ἐπεστρέφομεν ἐκ τοῦ λουτροῦ. Λέγω δὲ τοῦτο χωρὶς οὐδὲν ἄλλο νὰ ὑπονοῶ, χωρὶς νὰ θέλω ν' ἀποδείξω ὃ τι δήποτε· λέγω μόνον τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει. Ἐρχομαι τώρα νὰ ἐκθέσω πῶς γίνεται ἡ διδασκαλία, ἐξ ἧς σχετικῶς εἶμαι εὐχαριστημένος.

Ἐν τῷ πρώτῳ μαθήματι διήρσα ὅλους τοὺς μαθητὰς εἰς τρεῖς φωνάς, καὶ ἔτραγωδήσαμεν τὰς ἑξῆς συμφωνίας :

Ἐμάθομεν ταύτας τάχιστα. Ἐκαστος ἔψαλλε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἤθελε, δοκιμάζων τὸν ὑψίφωνον (soprano), μεταβαίνων εἰς τὸν ὀξύφωνον (tenore), καὶ ἐκ τοῦ ὀξυφώνου εἰς τὸν μεσόφωνον (alto), ὥστε οἱ πλεῖστοι ἔμαθον ὀλόκληρον τὴν ἁρμονίαν (accord) —do—mi—sol. τινὲς δὲ καὶ τὰς τρεῖς. Ἀπήγγελλον δὲ τὰ ὀνόματα τῶν μουσικῶν σημείων (notes) γαλλιστί. Ὁ μὲν ἔψαλλε «mi—fa—mi, ὁ δ' ἕτερος «do—do—ré—do» κλπ.

Βλέπεις πῶς εἶναι ἁρμονικόν, Λέον Νικολάϊεβιτς ! ἔλεγον. Ἀρχίζει μάλιστα νὰ εὐχαριστῇ τὸ αὐτί. Ἐμπρός, ἀκόμη, ἀκόμη !

Ἐψάλλομεν τὰς συμφωνίας ταύτας καὶ ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐν τῷ κήπῳ, καὶ ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν οἰκίαν μέχρι προκεχωρηκυίας νυκτὸς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ χορτάσωμεν τραγουδοῦντες, καὶ ἡ ἐπιτυχία μᾶς ἐπλήρου χαρᾶς.

Τὴν ἐπιούσαν, ἐδοκιμάσαμεν τὴν μουσικὴν κλίματα (gamme) οἱ ἔχοντες καλὴν φωνὴν ἔψαλλον αὐτὴν ὀλόκληρον, οἱ ὑποδεέστεροι ἐδυσκολεύοντο ν' ἀναβῶσι μέχρι τῆς τρίτης (tierce). Ἐγραψα τὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου (portée) εἰς τὴν κλειδα τοῦ μεσοφώνου, καὶ τὰς ἀπήγγελλον γαλλιστί. Τὰ πέντε ἢ ἕξ ἐπόμενα μαθήματα διήλθον ἐπίσης ἐπιτυχῶς. Ἐψάλλομεν νέας συμφωνίας τοῦ ἐλάσσονος (mineur) μετὰ μελισμοῦ εἰς τὸ μείζον : «Θεὸς οἰκτιρῆσαι ἡμᾶς» — «Δόξα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ», καὶ ἕνα χορὸν μὲ τρεῖς φωνάς πρὸς κλειδοκύμβαλον. Τὸ ἥμισυ τοῦ μαθήματος διήρχετο εἰς ταῦτα : τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ κατεγινόμεθα εἰς τὴν κλίμακα καὶ εἰς ἀσκήσεις, τὸς ὁποίας οἱ μαθηταὶ ἐπενόησαν ἀφ' ἑαυτῶν : «do—mi—ré—fa—mi—ré» κλπ. ἢ «do—ré—ré—mi—mi—fa—fa» ἢ do—mi—de—ré—re—fa—mi—ré κλπ.

Εὐθὺς παρατήρησα ὅτι τὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου δυσ-

κόλως μανθάνονται ἕξ ἀπλῆς ὄψεως, καὶ ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ τὰ ἀντικαταστήσω διὰ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων. Πλὴν τούτου, διὰ τὴν ἐξηγήσιν τῶν διαστημάτων καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ τονικοῦ διαγράμματος (tonique) οἱ ἀριθμοὶ εἶναι καταλληλότεροι. Μετὰ ἕξ μαθήματα ἐλάμβανον ἤδη τινὲς τὴν κλίμακα εἰς τὸ πρόσταγμα μου ἐν οἴῳ δῆποτε σημείῳ (note). Πρὸ πάντων δὲ διεσκέδαζον αὐτοὺς αἰ ἀσκήσεις τῶν τετρατόνων (quartes) do — fa — ré — sol κλπ. εἰς τὸ δξύφωνον καὶ εἰς τὸ ὑψίφωνον. Τὸ fa (ὃ τέταρτος φθόγγος) ἐνεποιεῖ ἐντύπωσιν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς δυνάμεώς του.

— Πῶς αὐτὸ τὸ fa εἶναι τόσον δυνατόν ; ἔλεγεν ὁ Βάσκας.
 Ὑπερέχει περισσότερον ἀπὸ ὅλα.

Αἱ μὴ μουσικαὶ φύσεις ἀπεθαρρύνοντο· μὲ τοὺς ἄλλους τὸ μάθημα παρετίετο ἐπὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ὥρας. Ἐπὶ τοῦ ῥυθμοῦ (mesure) προσεπάθουν νὰ τοὺς διδάσκω κατὰ τὴν παραδεδεγμένην μέθοδον· ἀλλὰ τόσον τοῖς ἐφάνη ὁ τρόπος οὗτος δυσχερής, ὥστε ἠναγκάσθην νὰ χωρίσω τὸν ῥυθμὸν ἀπὸ τὴν μελωδίαν· ἀφοῦ ἔγραφον τοὺς ἤχους (sons) ἄνευ τοῦ ῥυθμοῦ, ἀνεγίνωσκον αὐτούς· ἔπειτα γράφον τὸν ῥυθμὸν ἄνευ τῶν ἤχων ἀνεγίνωσκον κτυπῶν τὸν ῥυθμὸν, καὶ τέλος συνῆπτον ὁμοῦ τοὺς δύο τρόπους.

Μετὰ τινὰ μαθήματα παρατηρήσας ὕπερ ἔπραττον, ἐπέισθην ὅτι ἡ μέθοδός μου συνεχέετο σχεδὸν μὲ τὴν τοῦ Chev , ἣν ἐν Παρισίοις εἶχον σπουδάσῃ, δὲν εἶχον δὲ ἐφαρμόσῃ ἐκ πρώτης ἀρχῆς, μόνον διότι ἦτο μέθοδος. Εἰς πάντας τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ᾠδικῆς πρέπει νὰ συσταίνηται ὡς μάλιστα τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου μὲ μεγάλα γράμματα ἔχει ταύτην τὴν μνεῖαν : Repouss    l'unanimit  (ἀποδοκιμασθὲν ὁμοφώνως), καὶ τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι διαδεδομένον κατὰ δεκάδας χιλιάδων ἀντιτύπων ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην.

Ἐν Παρισίοις εἶδον καταπληκτικὰ τεκμήρια ἐπιτυχίας τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὰς παραδόσεις αὐτοῦ τοῦ Chev .

Τὸ ἀκροατήριον συγκείμενον ἐκ πεντακοσίων ἢ ἑξακοσίων προσώπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὧν τινὰ ἡλικίας 40 — 50 ἐτῶν,

ἔβαλλε μὲ μίαν μόνην φωνὴν ἀπὸ ἀνοικτοῦ βιβλίου πᾶν ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐδεικνυεν εἰς αὐτούς.

Ἐν τῇ μεθόδῳ τοῦ Chevé παραγγέλλονται πολλοὶ κανόνες, ἀσκήσεις, τρόποι οὐδεμίαν ἔχοντες σπουδαιότητα· πᾶς διδάσκαλος δύναται νὰ ἐπινοήσῃ ἕκατὸν καὶ χιλίους ἀναλόγους ἐπ' αὐτῆς τῆς διδασκαλίας. Ὑπάρχει ἐν αὐτῇ τρόπος τις διασκεδαστικώτατος καὶ ἴσως κατάλληλος εἰς τὸ ἀναγινώσκειν τὸν ῥυθμὸν ἄνευ τῶν φθόγγων· π. χ. εἰς $\frac{4}{4}$ ὁ μαθητὴς λέγει «ta—fa—te—fe», εἰς $\frac{3}{4}$ λέγει «ta—te—ti», εἰς $\frac{8}{8}$ «ta—fa—te—fe—te—ré—ci—ti». Τοῦτο εἶναι ἐνδιαφέρον ὡς μέθοδος διδασκαλίας τῆς μουσικῆς, ἐνδιαφέρον ὡς ἱστορία μουσικῆς τινος σχολῆς· ἀλλ' οἱ κανόνες οὗτοι δὲν εἶναι ἀπόλυτοι καὶ δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι σύστημα τι. Ἐν τούτῳ πάντοτε σφάλλονται αἱ μέθοδοι.

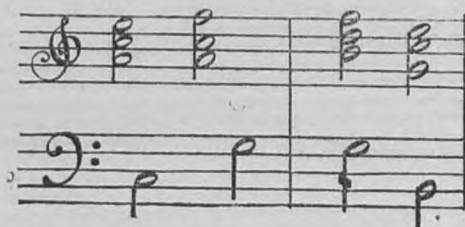
Ἄλλὰ παρὰ τῷ Chevé εὐρίσκει τις ἰδέας ἐξαιρέτους διὰ τὴν ἀπλότητα αὐτῶν, ὧν τρεῖς ἀποτελοῦσι τὴν κρηπίδα τῆς διδασκαλίας του.

Ἡ πρώτη, καίπερ ἀρχαία οὖσα, ἐξενεχθεῖσα ἤδη ὑπὸ τοῦ Γ. Ρουσσῶ ἐν τῷ *Λεξικῷ τῆς μουσικῆς*, εἶναι ἡ ἔκφρασις τῶν φθόγγων (sons) διὰ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων. Ὅτι καὶ ἂν εἴπωσιν οἱ ἀντίπαλοι τῆς θεωρίας ταύτης, πᾶς διδάσκαλος δύναται νὰ δοκιμάσῃ αὐτὴν καὶ θ' ἀνομολογήσῃ πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν τῶν ψηφίων ὑπὲρ τὰ σημεῖα (notes) καὶ διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ διὰ τὴν γραφήν. Ἐδίδαξα δέκα περίπου μαθήματα διὰ τῶν σημείων, καὶ μόνον ἅπαξ διὰ τῶν ψηφίων, λέγων ὅτι εἶναι τὸ αὐτό, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ μαθηταὶ πάντοτε μ' ἐζήτουν νὰ γράφω διὰ ψηφίων, καὶ αὐτοὶ διὰ ψηφίων ἔγραφον.

Δευτέρα δὲ τῶν ἐξαιρέτων ἰδεῶν, ἥτις ἀνήκει ἰδίᾳ εἰς τὸν Chevé, εἶναι τὸ διδάσκειν τοὺς φθόγγους χωριστὰ ἀπὸ τὸν ῥυθμὸν (measure) καὶ ἀντιστρόφως. Ἐφαρμόζων τις τὴν ἰδέαν ταύτην εἰς τὴν σπουδὴν καὶ μόνον ἅπαξ θὰ ἴδῃ ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο ὡς δυσκολία ἀνυπέρβλητος, καθίσταται εὐθὺς εὐκόλον, ἐφάινετο ὡς θαναμάζεις τις πῶς ἰδέα τόσο ἀπλῆ δὲν ἐπενοήθη ἐνωρίτερον. Ἀπὸ πόσα βάσανα ἤθελον ἀπαλλαγῆ οἱ παῖδες

οἱ διδασκόμενοι τὴν ᾠδὴν παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χορωδοῖς καὶ παρ' ἄλλοις, ἂν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς χορωδίας ἐδοκίμαζον τὸν ἀπλούστατον τοῦτον τρόπον, ν' ἀναγκάζωσι δηλ. τὸν μαθητὴν νὰ κτυπᾷ χωρὶς νὰ ᾄδῃ, διὰ ῥαβδίου ἢ διὰ τῶν δακτύλων ἐπὶ τῶν σημείων φράσεώς τινος, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ᾄσῃ, τετράκις μὲν ἐπὶ τῆς ἀκεραίας (ronde), ἅπαξ δὲ ἐπὶ τοῦ τετάρτου (poire), ἅπαξ ἐπὶ δύο ὀγδῶν (croches) κλπ. ἔπειτα νὰ ᾄδωσι τὴν αὐτὴν φράσιν, παραλείποντες τὸν ῥυθμὸν, ἔπειτα νὰ κτυπῶσιν ἐν αὐτῷ τὸν ῥυθμὸν, καὶ τέλος νὰ ᾄδωσιν ἐν ῥυθμῷ.

Παραδείγματος χάριν, ἐὰν βλέπη γεγραμμένον :

ὁ μαθητὴς ᾄδει πρῶτον (παραλείπων τὸν ῥυθμὸν): «do—ré—mi—fa—sol—mi—ré—do» ἔπειτα, χωρὶς ν' ᾄδῃ ἀλλὰ κτυπῶν τετράκις ἐπὶ τοῦ σημείου τοῦ πρώτου ῥυθμοῦ, λέγει: «ἐν—δύο—τρία—τέσσαρα» ἔπειτα κτυπᾷ ἅπαξ ἐπὶ ἐκάστου τῶν σημείων τῆς δευτέρας διαιρέσεως (classe) λέγων: «ἐν—δύο—τρία—τέσσαρα» ἔπειτα ἐπὶ τοῦ πρώτου σημείου τοῦ τρίτου ῥυθμοῦ κτυπᾷ δις λέγων: «ἐν—δύο», δις ἐπὶ τοῦ δευτέρου σημείου λέγων: «τρία—τέσσαρα» κλπ. Ἐπειτα ᾄδει ἐν ῥυθμῷ, κτυπῶν συγχρόνως, καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ ἀναγινώσκουσιν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ.

Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος μου, ἥτις, ὡς καὶ ἡ τοῦ Chéné, δὲν δύναται νὰ διαγραφῇ ὀριστικῶς: ὅσον δὲ καὶ ἂν εἶναι κατάλληλος, δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἄλλαι ἔτι καταλληλότεραι. Τὸ πᾶν ἐγκτεται εἰς τὸ νὰ χωρίζωμεν τὴν μελέτην τοῦ ῥυθμοῦ ἀπὸ τὴν τῶν ἤχων: οἱ τρόποι δύνανται νὰ εἶναι ἀναρίθμητοι.

Τέλος ἡ τρίτη καὶ μεγάλη ἰδέα τοῦ Chéné εἶναι τὸ νὰ καταστήσωμεν κοινὴν (populaire) τὴν μουσικὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν

αὐτῆς. Ἡ μέθοδος δὲ ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ τούτου. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μόνον πόθος τις τοῦ Chevé ἢ ὑπόθεσις τις, τὴν ὁποίαν ἐγὼ κάμνω. Εἶναι γεγονός. Εἶδον ἐν Παρισίοις ἑκατοντάδας ἐργατῶν μὲ τὰς τυλώδεις χεῖράς των καθημένους ἐπὶ τῶν θρανίων, ἔχοντας μεταξὺ τῶν ποδῶν των τὰ ἐργαλεῖά των (διότι ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ ἐργοστασίου), ἑκατοντάδας ἐργατῶν, οἵτινες ἔβαλλον μὲ τὰ σημεῖα, οἵτινες ἐνόουν καὶ ἐνδιεφέροντο εἰς τοὺς νόμους τῆς μουσικῆς. Παρατηρῶν αὐτοὺς ἐφантаζόμην εὐχαρίστως εἰς τὴν θέσιν των τοὺς Ῥώσους μουζίκους. Ἄν ὁ Chevé ἤθελεν ὁμιλῆ ῥωσιστί, ἤθελον ἄδη καὶ αὐτοί, ἤθελον ἐνοῆ πᾶν ὅ,τι ἔλεγε περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων τῆς μουσικῆς. Ἐλπίζομεν νὰ ἐπανέλθωμέν ποτε λεπτομερέστερον ἐπὶ τοῦ Chevé καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς μουσικῆς, ἐὰν καταστῆ κοινὸν κτῆμα, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄσματος διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐν παρακμῇ εὐρισκομένης τέχνης.

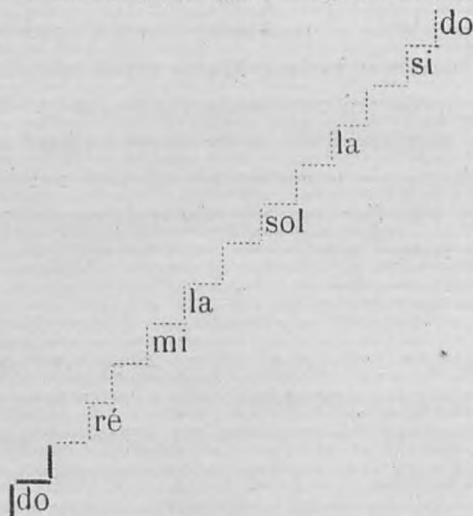
V

Ἐπανερχομαι εἰς τὴν πορείαν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Γιασνάϊας Πολιάνας διδασκαλίας. Μετὰ ἕξ μαθήματα τὰ ἐρίφια εὐρέθησαν κωχωρισμένα ἀπὸ τὰ πρόβατα· ἔμειναν μόνον οἱ πεπροικισμένοι διὰ μουσικῆς εὐφυΐας, καὶ μετέβημεν εἰς τὴν κλίμακα mineure καὶ εἰς τὴν ἐρμηγείαν τῶν διαστημάτων (intervalles). Ἡ μόνη δυσχέρεια ἦτο νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰ διαστήματα δύο διαφόρων φθόγγων (secondes) καὶ νὰ διακρίνωσι τὸν ἐλάσσονα (mineure) καὶ τὸν μείζονα (majeure). Τὸ fa ἐχαρακτηρίσθη ἤδη ὡς δυνατὸν (vigoureux), τὸ do τοῖς ἐφάνη ἐπίσης ἡχηρόν, καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἐπεμβαίνω· ἠσθάνοντο μόνοι τὸ σημεῖον, τοῦτο τὸ ὁποῖον προηγεῖται ἀπὸ τὸ ἔλασσον seconde, καὶ ἐπομένως αὐτὸ τὸ ἔλασσον seconde.

Ἄνευ δυσκολίας εὐρόμεν ὅτι ἡ μείζων κλίμαξ συνίσταται ἐκ σειρᾶς δύο secondes μείζονων καὶ ἐνὸς seconde ἐλάσσονος, τριῶν secondes μείζονων καὶ ἐνὸς seconde ἐλάσσονος. Ἐπειτα ἐψάλαμεν «Δόξα τῷ Πατρὶ...» εἰς ἔλασσον (mineur) καὶ ἐφθάσαμεν, ὑπὸ

τῆς ἀκοῆς ὀδηγούμενοι, εἰς τὴν ἐλάσσονα κλίμακα, καὶ εἰς τὴν κλίμακα ταύτην εὗρομεν ἕνα seconde μείζονα, ἕνα seconde ἐλάσσονα, ἕνα seconde ἠϋξημένον καὶ ἕνα seconde ἐλάσσονα. Ἐπειτα ἔδειξα ὅτι δύναται τις νὰ ἄδῃ καὶ νὰ γράφῃ τὴν κλίμακα ἐπὶ τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον θέλει καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν ἔρχηται seconde μείζων ἢ ἐλάσσων ἐκεῖ ὅπου πρέπει, ἀρκεῖ νὰ θέτῃ μίαν δίεσιν ἢ ἕν ἡμιτονύφετον (bemol). Πρὸς μεγαλυτέραν εὐκολίαν ἐπενόησα δι' αὐτοὺς κλίμακα χρωματικὴν οὕτω συντεθειμένην.

Τῇ βοήθειᾳ τῆς κλίμακος ταύτης κατέστησα αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ γράφωσιν ὅλας τὰς δυνατὰς κλίμακας, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ σημεῖον (note), τὸ ὁποῖον ἦθελον.

Αἱ ἀσκήσεις αὗται διήγειρον μέγιστον ἐνδιαφέρον εἰς αὐτοὺς, καὶ αἱ πρόοδοι ὑπῆρξαν τόσον καταπληκτικαί, ὥστε δύο μαθηταὶ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν μαθημάτων διεσκέδαζον διαγραμμαρίζοντες (noter) ὅσους ἤχους ἐγνώριζον. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι πολλάκις τερετίζουσι (fredonnet) ἰδέας (motifs) ᾄσμάτων, τὰ ὁποῖα ἔμαθον κατὰ τύχην· ἄδουσι μετ' ἐκφράσεως καὶ λεπτότητος, κάμνουσιν εὐχαρίστως τὴν δευτέραν φωνήν, καὶ δυσαρεστοῦνται, ὅταν ὅλοι ὁμοῦ φωνάζωσιν ᾄσμα τι ἐν παραχρονισμῷ (contretemps).

Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα δὲν ἔγιναν μαθήματα πλείονα τῶν δώδεκα. Ἡ μελέτη ἡμῶν διευτάραχθη ὑπὸ τῆς ματαιοφροσύνης. Οἱ γονεῖς, ἡμεῖς, οἱ διδάσκαλοι καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταί, ἠθελήσαμεν νὰ ἐκπλήξωμεν ὅλον τὸ χωρίον, δηλ. νὰ ψάλωμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἠρχίσασμεν ἀπὸ τὴν λειτουργίαν καὶ τοὺς σεραφικοὺς ὕμνους τοῦ Βαρτιάνση. Ἐφαίνεται ὅτι τοῦτο ἔμελλε νὰ εὐχαριστήσῃ περισσότερο τοὺς παῖδας, ἀλλὰ συνέβη ὅπως τὸ ἐναντίον. Μὲ ὄλην τὴν χαρὰν των ὅτι ἀνεχώρουν διὰ τὸν (ἐκκλησιαστικὸν) χορὸν, καὶ μὲ ὄλην τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν ἀγάπην των, μὲ ὅλας τὰς ὑπὸ τῶν διδασκάλων καταβληθείσας φροντίδας εἰς τὴν μελέτην ταύτην, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς κατεσταίνομεν μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἢ οἱ ἄλλοι, πολλάκις ἐλυπούμην βλέπων αὐτοὺς, βλέπων ἓνα μικρὸν Κυρούσκαν μὲ ξεσχισμένα *δγούτσια* (¹) μανθάνοντα τὸ μέρος του, δεκάκις τὸν ἠνάγκαζον νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, καὶ τὸ παιδίον ἐκτὸς ἑαυτοῦ διεμαρτύρετο, κτυπῶν διὰ τοῦ δακτύλου εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα, ὅτι ἔψαλλεν ὀρθῶς.

Ἐψάλαμεν ἅπαξ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐπιτυχία ἡμῶν ὑπῆρξε μεγάλη, ἀλλ' ἡ διδασκαλία ἔπαθεν ἐκ τούτου. Ἠρχισαν νὰ στενοχωρῶνται εἰς τὰ μαθήματα, ν' ἀπουσιάζωσι μετὰ μεγάλης δὲ δυσκολίας τὸ Πάσχα ἠδυνήθημεν νὰ σχηματίσωμεν νέον χορὸν. Οἱ ψάλται μας ἐπὶ τέλους ὁμοιάζον πρὸς τοὺς μαθητευομένους τῶν ἐκκλησιαστικῶν χορωδιῶν, οἵτινες πολλάκις μὲν ἄδουσι καλῶς ἀλλ' εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἐπάγγελμα καταστρέφει τὸν πρὸς τὸ ἄσμα ζῆλον, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουσι τὰ σημεῖα των, καὶ φαντάζονται ὅτι γνωρίζουσιν αὐτά. Εἶδον πολλάκις τινὰς ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἐξερχόμενοι ἐκ τοιαύτης σχολῆς ἐπιχειροῦσι καὶ αὐτοὶ νὰ διδάσκωσιν, ὅτι δὲν ἔχουσι τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ τῶν σημείων καὶ τὰ χάνουσιν εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ τις ν' ἄδῃ ἄσματι, τὸ ὁποῖον δὲν τοῖς τὸ ἐφύσησαν εἰς τὸ αὐτί.

Ἐκ τῆς μικρᾶς μου περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς μουσικῆς πείρας ἐξήγαγον τὰ ἐξῆς συμπεράσματα.

(¹) Ταῦτα εἶναι ταινίαι πανίου, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ μουζικοὶ περιτυλίσσοι τοὺς πόδας των ἀντὶ περιποδίων.

1. Ἡ διὰ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων σημειώσεις τῶν φωνῶν εἶναι ἡ καταλληλοτάτη μέθοδος.

2. Ἡ κεχωρισμένη σπουδὴ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῶν ἤχων εἶναι ἡ καταλληλοτάτη μέθοδος.

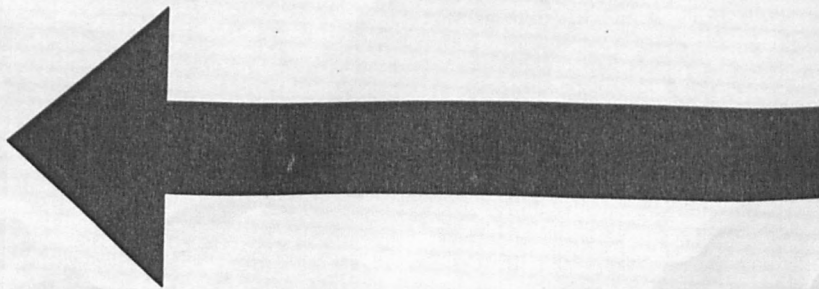
3. Διὰ τὴν ἀφήσιν ἴχνην ἢ διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς, διὰ τὴν κατασταθῆ αἰσθητή, πρέπει νὰ διδάσκη τις τὴν τέχνην ταύτην ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ἀλλ' ὄχι τὴν μηχανικὴν τοῦ ἄσματος ἢ τῆς μουσικῆς. Δύνανται νὰ διδάξωσι τὰς δεσποινίδας νὰ παίζωσι τὰ γυμνάσματα τοῦ Burgmuer, ἀλλὰ διὰ τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ εἶναι προτιμότερον μηδὲν νὰ τοὺς διδάξωσι παρὰ νὰ τοὺς διδάξωσι μηχανικῶς.

4. Οὐδὲν βλέπει τόσον τὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς ὅσον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς μουσικῆς : — ἡ ἐκτέλεσις μελῶν ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν, ἐν ταῖς τελεταῖς, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

5. Ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς εἰς τὸν λαὸν ὡς μόνον σκοπὸν πρέπει νὰ ἔχη τὸ νὰ ἐντυπώσῃ εἰς αὐτὸν τὰς γνώσεις, ὡς ἡμεῖς κατέχομεν περὶ τῶν γενικῶν νόμων τῆς μουσικῆς, καὶ ὄχι τὴν ἐπίπλαστον ἐκείνην φιλομουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς.

1862

ΤΕΛΟΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

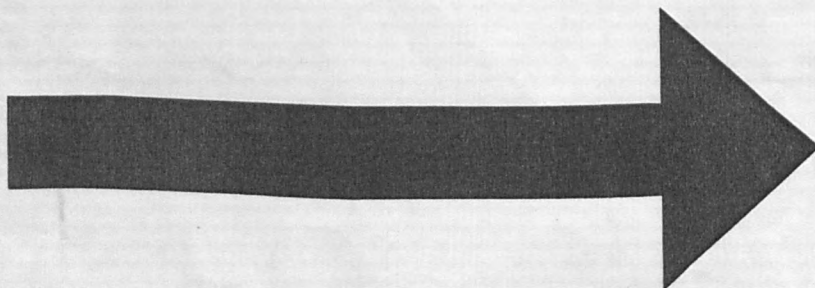
Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΑΡΧΗ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

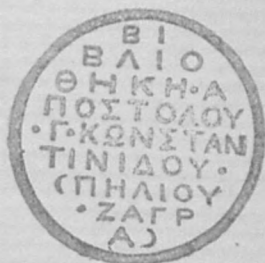
Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΕΗ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

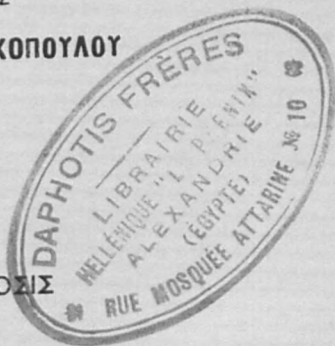

Η

ΣΟΝΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΟΥΤΖΕΡ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΣΠΥΡ. ΓΕΡ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΕΗ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apotheiurio Dimosias Istorikis

Restrictions apply.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ν. ΧΙΩΤΗ, ΟΔΟΣ ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ 4

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apotheiio Dimosias Istorikis Vivliothekis Zanteos

Restrictions apply.

Η ΣΟΝΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΟΪΤΣΕΡ

Ὁ Λέων Τολστόη ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον τοῦτο κατὰ τὸ 1890.

Ἡ «**Σονάτα**» παρήγαγε βαθυτάτην αἰσθησιν. Πολλοὶ οἵτινες δὲν ἐγνώριζαν τὸν συγγραφέα, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, ὅπου ζωγραφίζεται ἀπαραιμίλλως ἡ ἀγάπη, ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ ἐκδίκησις, ἔμειναν ὡς κεραυνόπληκτοι ἀπὸ τὸ θάρρος του.

Ἡ κοινωνία ἐν γένει καταδικάζεται διὰ τὰς ἀντιλήψεις της περὶ γάμου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ὑφίσταται, κατὰ τὸν συγγραφέα, μόνον δύναμις πνευματικῆς συμπαθείας καὶ ταυτότητος αἰσθημάτων, ὅποτε καὶ μόνον ἐπιτρέπεται ὡς μέσον διαιωνίσεως τοῦ εἶδους, ἄλλως εἶνε αὐτόχρημα κατὰ τὰς ἐπιθέσεις τῆς ἠθικῆς. Ἐπίσης ἡ ὀλεθρία ἐπίδρασις, ἣν ἀσκοῦσιν οἱ ἀσυνείδητοι ἱατροὶ ἐπὶ τῆς οἰκογενείας καὶ κοινωνίας.

Τὸ θέμα τῆς «**Σονάτας**» εἶνε ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἰδεώδους καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς ὑλοφροσύνης καὶ συμπέρασμα, ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ μορφήν, τὴν καθόλου ἐμπορικὴν.

Τὴν ἔμπνευσίν του ὁ Τολστόη — ὅπως μαρτυρεῖ ἡ φίλη αὐτοῦ λογία καὶ ἀρίστη κλειδοκυβαλίστρια κ. Χέλμπιχ εἰς τ' ἀπομνημονεύματά της— ἔλαβεν ἐκ τῆς φερωνόμου περιπαθεστάτης **Σονάτας τοῦ Μπετόβεν «τοῦ Κροῦτζερ»**.

Ὅσάκις κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Τολστόη ἡ κυρία Χέλμπιχ ἐξετέλει ἐν τῷ κλειδοκυμβάλῳ συνθέσεις, ὁ φιλόσοφος, ὅστις ἰδιαίτερον ἀγάπην ἔτρεφε πρὸς τὴν μουσικὴν, ἐφαίνετο ὅτι ἀπεσπᾶτο ὅλος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἡ συγκίνησις αὐτοῦ ἦτο τότε καταφανής· αἱ τρικυμῖαι τῆς ψυχῆς του ἐκατοπρίζοντο ἐπὶ τῆς σοβαρᾶς αὐτοῦ μορφῆς.

Ὅταν προσκληθεῖσα μίαν ἡμέραν ἡ κ. Χέλμπιχ ἐξετέλει συνοδείᾳ Πολωνοῦ τινος βιολιστοῦ, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Τολστόη, μεταξὺ ἄλλων τεμαχίων καὶ τὴν «**Σονάταν τοῦ Κροῦτζερ**», καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκτελέσεως ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἀναστάσεως» μάτην προσεπάθει νὰ συγκρατήσῃ τὴν συγκίνησίν του. Ἡ φυσιγνωμία του εἶχεν ἀλλοιωθῆ· δά-

κρυα ανέβλυσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Δὲν ἀντέσχεν ἐπὶ πολὺ ἀπεσύρθη ἀποτόμως εἰς τὸ δωμάτιόν του ὅπου καθ' ὄλην τὴν νύκτα ἐσχέδισε τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ἀριστοτέχνημα.

Πολλὰ ἔχουν γραφῆ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τοῦ ἔργου τούτου. Ὁ δὲ Μάξ Νορδάου, ὡς ἱατρὸς καὶ κοινωνιολόγος, ἐπιτίθεται σφοδρότατα κατὰ τοῦ συγγραφέως ἐξ ἀφορμῆς τῆς «Σονάτας».

Καὶ αὐτὸς ὁ Τολστόη, παρατηρῶν ὅτι τὸ ἰδεῶδες εἶνε ἀσύλληπτον καὶ ὅτι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἠμπορεῖ κἂν νὰ τὸ προσεγγίσῃ, ἀλλ' ἐνῶ μοχθοῦμεν διὰ νὰ τὸ προσεγγίσωμεν, μόνον συνείδησιν τῆς ἀτελείας μας καὶ τῶν ἐλλείψεών μας λαμβάνομεν, περιορίζει πως τὸ τολμηρὸν συμπεράσμαί του εἰς μετέπειτα ἔργον.

Ἐν τούτοις ἡ «Σονάτα» θὰ μένη πάντοτε μία ἀριστοτεχνικὴ ἀπεικόνισις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἣτις γενικῶς σχεδὸν παρατηρεῖται εἰς τὰ πρόσωπα τῆς «ἀνωτέρας» λεγομένης κοινωνίας, καὶ μία διαμαρτυρία ἔντονος κατὰ τῆς συγχρόνου περὶ γυναικὸς ἀντιλήψεως — ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ ἔχει νὰ ὠφεληθῇ ὁ ἀπροκατάληπτος ἀναγνώστης.

Σ. Γ. Φ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

Η ΣΟΝΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΟΥΤΖΕΡ

[Ἐγὼ ὁμως σὰς λέγω ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα διὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

(Ματθαίου Ε'. 28)

Λέγουν πρὸς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐὰν οὕτως ἔχη ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, δὲν συμφέρει νὰ νυμφευθῇ. Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς· Δὲν δύνανται πάντες νὰ δεχθῶσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνον εἰς τοὺς ὁποίους εἶνε δεδομένον. Διότι εἶνε εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν τοιοῦτοι, καὶ εἶνε εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἶνε εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅστις δύνανται νὰ ἐνοήσῃ τοῦτο ἄς τὸ ἐνοήσῃ.

(Ματθαίου ΚΘ'. 10—12)]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἦτο ἀρχὴ ἀνοιξέως· εἶχομεν περάσῃ δύο ἡμέρας καὶ μίαν μακροτάτην νύκτα ἐντὸς τοῦ σιδηροδρόμου.

Ὅσακις ὁ συρμὸς ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρισκόμεθα ἐστάθμευεν, ἀνέβαινον ἐπιβάται ἐπὶ τῆς ἀμάξης μας καὶ ἄλλοι κατέβαινον.

Τρία ἐν τούτοις πρόσωπα ἔμενον, καθὼς κ' ἐγώ, εἰς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο· μία μεσηλιξὺ γυνὴ μὲ τὸ σιγάρον εἰς τὰ χεῖλη, μὲ κάτισχνα χαρακτηριστικά, μὲ στενόγυρον πῖλον, φοροῦσα ἀνδρικὸν ἔπανωφόρι· πλαγίως ὁ σύντροφός της, εὐθύμος ἀνδρῶπος, ἡλικίας σαράντα περίπου χρόνων, μὲ περιβολὴν συνήθη, μολεταῦτα κομψήν· ἕνας κατόπιν ὁ ὁποῖος ἐκάθητο κατὰ μέρος, πολὺ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apotheiuro Dimosias Istorikis, Viti

Restrictions apply.

νευρικός, μικροῦ ἀναστήματος, ἄνθρωπος ὠρίμου ἡλικίας, μὲ λάμποντας ὀφθαλμούς, μὲ βλέμμα ζωηρόν, τὸ ὁποῖον προσηλώ-
νετο ἀδιακόπως ἐπὶ νέου ἀντικειμένου. Ἐφόρει ἐπανωφόρι μὲ
περιλαίμιον ἀπὸ ἀστραχάν καὶ παρόμοιον σκούφον· ὑπὸ τὸ ἐπα-
νωφόρι του διεκρίνετο ἔνδυμα βραχὺ καὶ ὑποκάμισον τὸ ὁποῖον
ἐστόλιζαν ρωσικὰ ποικίλαμα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως τῶν ἐπιβατῶν ὁ κύριος
αὐτὸς δὲν εἶχε συνάφη συνομιλίαν μὲ κανένα καὶ ἐφαίνετο ὅτι
ἀπέφηνεν ἐπιτηδεῖως νὰ συνάφη σχέσεις. Ὅτε μὲν ἀνεγίνωσκε
καὶ ἐκάμπνιζεν, ὅτε δὲ ἐρρόφα ποτήριον τείον ἢ ἔτρωγε τεμάχια
ψωμίου μὲ βούτυρον τὰ ὁποῖα ἐξέβαλλεν ἐκ παλαιοῦ σάκκου.

Ἄν κανεῖς τοῦ ἀπέτεινε τὸν λόγον, αἱ ἀπαντήσεις του ἦσαν
βραχεῖαι καὶ ξηραί, τὸ δὲ βλέμμα του ἐχάνετο μέσα εἰς τὰ τοπεῖα
τὰ ὁποῖα ἀνελίσσοντο γύρω μας.

Διέκρινα ἐν τούτοις, ὅτι ἡ μοναξιά τὸν ἐστενοχώρει. Ἐφαί-
νετο ὡς νὰ ἐμάντευεν ὅ, τι συνέβαιεν ἐντὸς μου, καὶ ὅταν τὰ
βλέμματά μας διεσταυρώθησαν—συχνά, ἀφοῦ εὐρισκόμεθα ὁ ἕνας
σχεδὸν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου—ἐστρέφετο ὡς νὰ ἤθελε νὰ ὑποκλέψη
τὴν συνομιλίαν μου.

Ὅταν ἐβράδυναζε καὶ ὁ συρμὸς ἐστάθη εἰς ἓνα σταθμόν, ὁ
κομπὸς κύριος—ἀργότερα ἔμαθα ὅτι ἦτο δικηγόρος—διηυθύνθη
εἰς τὸ μπουφέ μετὰ τῆς κυρίας τὴν ὁποίαν συνώδευε διὰ νὰ πά-
ρουν τὸ τσάι.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν των νέοι ἐπιβάται ἀνέβησαν εἰς τὸ δια-
μέρισμα καὶ μετὰ αὐτῶν ἓνας γέρων ὑψηλοῦ ἀναστήματος,
φρεσκοξυρισμένος, μὲ μέτωπον τὸ ὁποῖον ἠυλάκωναν ρυτίδες,
ἀληθινὸς ἔμπορος, τυλιγμένος μέσα εἰς εὐρύχωρον γούναν ἀπὸ
τριχώμα ἐνυδρίδος καὶ μὲ ὑψηλὸν κωνικὸν σκούφον.

Ἐκάθησεν ἀπέναντι τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ὁ δικηγόρος καὶ
ἡ σύντροφός του εἶχαν καταλάβῃ καὶ ἤνοιξεν εὐθύς συνομιλίαν
μὲ ἓνα νέον ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνέλθῃ καὶ ὁ ὁποῖος ἐφαί-
νετο σὰν ἐμποροῦπάλληλος.

Ὅταν ὁ ὑπάλληλος τοῦ εἶχεν εἶπῃ ὅτι ἡ ἀπέναντι θέσις δὲν
ἦτον ἐλευθέρα, ὁ γέρων ἀπήντησεν ὅτι θὰ κατήχοστο εἰς τὸν ἀμέ-
σως σταθμόν· προεκλήθη τοιουτοτρόπως συνομιλία.

Εὐρέθην πολὺ πλησίον μὲ αὐτοῦς, καὶ ὅταν ὁ συρμὸς ἔμενεν
ἀκίνητος καὶ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, ἠδυνήθην νὰ ἀκούω μερικὰς λέ-
ξεις ἐκ τῆς συνομιλίας των. Ὁμίλουν κατ' ἀρχὰς περὶ ταξειδίου,
περὶ ἐμπορίου, περὶ ἐνὸς προσώπου τὸ ὁποῖον καὶ οἱ δύο ἐγνώ-
ριζαν καὶ τέλος περὶ τῆς ἐμπορικῆς πανηγύρεως τοῦ Νινι-Νοβο-
γορόδου. Ὁ ὑπάλληλος ἤθελε νὰ διηγηθῇ εἰς τὸν γέροντα τὰ
ὄργια τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν πανηγυριν ἐκεῖνην· αὐ-
τὸς ὅμως τὸν διεκοψε διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν διήγησιν τῶν ὄργίων
εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε λάβῃ μέρος ἑκατὸν μέρας αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς

τὸ Κουναβῖνον. Δὲν τοῦ ἔλλειπε κάποια ὑπερηφάνεια καθὼς ἀνεπὸλει τὰς ἀναμνήσεις του καὶ πεπεισμένος ὅτι ἡ διήγησις αὐτῆ δὲν θὰ παρέβλαπτε καθόλου τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν βαρύτητα τῶν τρόπων του, διηγῆθη μὲ ὑπερηφάνειαν ὅτι μίαν ἡμέραν εἰς τὸ Κουναβῖνον, πολὺ χορτασμένος, παρεδόθη εἰς ἓνα τέτοιο ξεφάντωμα, ποῦ δὲν μπορούσε νὰ τοῦ τὸ διηγηθῆ παρὰ «εἰς τὸ αὐτί».

Ὁ ὑπάλληλος, εἰς τὴν διήγησιν αὐτὴν κατελήφθη ἀπὸ σφοδρὸν γέλωτα, ἐνῶ ὁ γέρον, ὁ ὁποῖος ἐγέλα καὶ αὐτός, ἀφῆκε νὰ φαίνωνται δύο κιτρινασμένα δόντια.

Ἡ συνομιλία αὕτη δὲν ἐνεῖχε δι' ἐμὲ κανὲν ἐνδιαφέρον καὶ κατῆλθα μὲ τὴν σειρὰν μου διὰ νὰ περιπατήσω ὀλίγον ἀναμένων τὴν ἀναχώρησιν τοῦ συρμοῦ. Εἰς τὴν θύραν συνήτησα τὸν δικηγόρον μὲ τὴν κυρίαν, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν καὶ οἱ δύο μὲ ζωηρότητα.

— Σπεύσατε, μοῦ λέγει ὁ δικηγόρος· θὰ σημάνουν δευτέραν φορὰν.

Πράγματι, μόλις ἐπλησίασα τὸν συρμόν, *ἤκούσθη ὁ κώδων*. Ὄταν ἀνέβην ἐκ νέου, ὁ δικηγόρος συνομιλεῖ ζωηρῶς μὲ τὴν σύντροφόν του. Ἀπέναντί των ὁ ἔμπορος ἐτήρει τώρα σιγὴν καὶ ἐδάγκανε τὰ χεῖλη του μὲ κάποιαν περιφρόνησιν.

— Ἐδήλωσε λοιπὸν καθαρὰ ἐκείνη εἰς τὸν ἄνδρα της ὅτι δὲν ἠμποροῦσε οὔτε ἤθελε νὰ ἐξακολουθῆ νὰ ζῆ μαζῆ του— ἔλεγεν ὁ δικηγόρος μειδιῶν, καθὼς ἐγὼ διηρχόμην ἔμπροσθέν των καὶ . . .

Δὲν ἠδυνήθην ν' ἀκούσω τὴν συνέχειαν. Εἰς ὑπάλληλος τοῦ σιδηροδρόμου διήρχετο καὶ νέοι ἐπιβάται εἰσῆρχοντο.

Ὄποταν ἀποκατεστάθη ἡσυχία, ἤκουσα ἐκ νέου τὴν φωνὴν τοῦ δικηγόρου καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι ἡ ὄψις τῆς συνομιλίας ἀπὸ τοῦ ὅλως ἰδιαιτέρας ἐν ἀρχῇ, διετύπωνεν ἤδη γενικὰς σκέψεις. Ὁ δικηγόρος ὑπεδείκνυεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου, ἐνδιέφερε σήμερον ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι εἰς τὴν Ρωσίαν αἱ περιπτώσεις τοῦ διαζυγίου ὀλίγον κατ' ὀλίγον γίνονται συχναί.

— Δὲν συνέβαινε τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς καλοὺς παλαιοὺς καιροὺς· ἔτσι δὲν εἶνε; Λέγει εἰς τὸν γέροντα μειδιῶν καὶ παρατηρῶν αὐτὸν διαρκῶς, ὡς ἂν ἐκεῖνος μόνον ἔπρεπε νὰ ὀμιλήσῃ.

Ὁ συρμὸς ἤρρισε νὰ ἐκκινήῃ ὁ γέρον ἀπεκαλύφθη χωρὶς ν' ἀποκριθῆ, ἐσταυροκοπήθη τρεῖς φορὰς ψιθυρίζων κάποιαν προσευχὴν, κατόπιν βυθίζων τὸν σκοῦφόν του εἰς τὴν κεφαλὴν του :

— Αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἄλλοτε— λέγει— ἀλλὰ σπανιότερα. Σήμερον τὰ πράγματα αὐτὰ εἶνε βεβιασμένα· *τὸ ἀπαιτεῖ, βλέπετε, ἡ μόρφωσις*.

Ὁ δικηγόρος ἀπήντησεν· ἄλλ' ὁ θόρυβος τοῦ συρμοῦ, ὁ ὁποῖος

δλονὲν ἤϋξανε ταχύτητα, δὲν μὲ ἀφῆκε νὰ ἀκούσω. Ἐπλησίασα ἐν τούτοις, περιέργως νὰ μάθω τί θὰ ἔλεγεν ὁ γέρον.

Ἡ συνομιλία ἐφαίνεται ὅτι ἐξ ἴσου ἐνδιέφερε καὶ τὸν σύτροφόν μου — τὸν νευρικὸν κύριον — διότι χωρὶς νὰ μετακινήθῃ ἐπρόσεχεν εἰς τὴν ὁμιλίαν.

— Εἰς τί πταίει ἡ μόρφωσις; — Λέγει ἡ κυρία ἀφήγουσα ἓνα μειδίαμα. Θὰ προτιμοῦσε κανεὶς νὰ ὑπανδρευέται ὅπως ἄλλοτε, ὅταν οἱ μνηστευμένοι οὔτε κὰν ἐβλεπαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον πρὸ τοῦ γάμου; — Καὶ ἐξηκολούθησε ν' ἀποκρίνεται — ὅπως συνηθίζουσι αἱ γυναῖκες — ὄχι εἰς τὰ προκαλούμενα ζητήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐνδεχόμενα. — Ἠγαπῶντο; θὰ ἠδύναντο ν' ἀγαπῶνται; Δὲν τὸ ἤξευραν καθόλου. Αἱ γυναῖκες ὑπανδρεύοντο τὸν πρῶτον τυχόντα καὶ ἐδημιουργοῦν τοιοῦτοτρόπως ἓνα βασανιστήριον δι' ὅλην τὴν ζωὴν των. Κατὰ τὴν γνώμην σας, τοῦτο ἦτο προτιμότερον; Ἐξηκολούθησεν, ἀπευθυνομένη περισσότερον εἰς τὸν δικηγόρον καὶ εἰς ἐμὲ παρὰ εἰς τὸν γέροντα μὲ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει τὴν συνομιλίαν.

— Εἶνε πολὺ μορφωμένοι εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἐπανέλαβεν ὁ γέρον, χωρὶς νὰ δώσῃ ἄλλην ἀπόκρισιν εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς κυρίας, παρὰ ἓνα βλέμμα περιφρονητικόν.

— Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ μᾶς ἐλέγατε ποίαν σχέσιν διακρίνετε μεταξὺ μορφώσεως καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀνδρογύνου, λέγει ὁ δικηγόρος πνίγων ἓνα ἐλαφρὸν μειδίαμα.

Ὁ ἔμπορος ἦτο ἔτοιμος ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλ' ἡ κυρία τὸν δέοικψε.

— Ὅχι, τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἐπέρασαν πλιά!

— Ἀφήσατε λοιπὸν τὸν κύριον νὰ εἴπῃ τὴν σκέψιν του, σὰς παρακαλῶ — λέγει ὁ δικηγόρος.

— Διότι δὲν ὑπάρχει πλιά τὸ σέβας! Λέγει ὁ γέρον μὲ ὕφος ἀποφθεγματικόν.

— Ἀλλὰ πῶς νὰ ὑπάρξῃ σέβας μὲ τὴν ἔνωσιν προσώπων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀγαπῶνται; Μόνον τὰ ζῶα ζευγαρώνουν σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν τῶν κυρίων των. Οἱ ἄνθρωποι ὠδοῦνται ἀπὸ τὰς συμπαθείας των, ἀπὸ τὰς κλίσεις των — ἐπρόσθεσεν ἡ κυρία ἐκπέμπουσα βλέμμα εἰς τὸν δικηγόρον, εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν ὑπάλληλον ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ἀκουμβημένος εἰς τὴν ράχιν τοῦ καθίσματος παρηκολούθει τὴν συνομιλίαν μειδιῶν.

— Πλανᾶσθε, κυρία μου — λέγει ὁ γέρον — τὸ ζῶον εἶνε ζῶον, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ζῆ μὲ νόμους.

— Ὅτι καὶ ἂν εἶνε, πῶς νὰ ζῆσῃ μ' ἓνα ἄνθρωπον, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀγάπη; — ἐπανελάβεν ἡ κυρία, πιστεύουσα προφανῶς ὅτι ἐξέφραζεν ἰδέας πολὺ πρωτοτύπους.

Δὲν ἐπρόκειτο περὶ ὧν αὐτῶν ἄλλοτε — λέγει ὁ γέρον μὲ ὕφος σταθερόν — αὐτὰ εἰσηγήθησαν τώρα ἐσχάτως εἰς τὰ ἦθη μας.

Με τὸ παραμικρόν, ἡ γυναῖκα ἐξανίσταται καὶ φοβερίζει τὸν ἄνδρα της, ὅτι θὰ τὸν ἀφήσῃ. Δὲν εἶνε σπάνιον τὴν σήμερον νὰ βλέπῃ κανεὶς τὰς χωρικὰς, καὶ αὐτὰς ἀκόμη, νὰ πετοῦν τῆς δουλιές των στὰ πόδια τῶν ἀνδρῶν των, διὰ νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν ἀγκάλην ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ μαλλιά πλιὸ κατσορὰ ... Τί θὲς τὰ λόγια. Ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ τρομάξῃ στὴν παρουσίαν τοῦ ἀνδρός!

Ὁ ὑπάλληλος παρετήρησε τὸν δικηγόρον, τὴν κυρίαν καὶ ἐμέ, συγκρατῶν ἓνα μειδιάμα καὶ ἔτοιμος νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ἢ νὰ γελοιοποιήσῃ τὰς λέξεις τοῦ ἐμπόρου, σύμφωνα πρὸς τὴν διάθεσίν μας.

— Τί, νὰ τρομάξῃ; ἠρώτησεν ἡ κυρία.

— Αὐτὸ νά. Ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ φοβῆται τὸν σύζυγόν της, ἰδοῦ!

— Ἄ! ὄχι κύριε! Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἐπέρασαν!

— Ὅχι τόσο ὅσο μπορεῖτε νὰ πιστεῦτε, κυρία μου! Ἡ Εὐα, ἡ πρώτη γυναῖκα, ἐπλάσθη ἀπὸ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀνδρός· καὶ τοῦτο θὰ ἀληθεύῃ μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου. Καί, λέγων ταῦτα ὁ γέρον, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν μὲ ἓνα τέτοιο ὕφος θριάμβου καὶ βαρύτητος, ὥστε ὁ ὑπάλληλος, ἀπονέμων εἰς αὐτὸν ἀποφασιστικῶς τὴν δάφνην τῆς νίκης, ἐρράγη εἰς ἠχηρὸν γέλωτα.

— Καὶὰ σκέπτεσθε σεῖς οἱ ἄνδρες — λέγει ἡ κυρία χωρὶς νὰ παύσῃ καὶ ἀποφεύγουσα νὰ μᾶς παρατηρήσῃ. — Φυλάγετε τὴν ἐλευθερίαν διὰ σᾶς καὶ ἀπομονώνετε εἰς τὰ κελλιά τῆς γυναῖκες. Σεῖς, ἡμπορεῖτε κάθε τι διὰ σᾶς νὰ ἐπιτρέψετε· ἔτσι δὲν εἶνε;

— Ἄ! διὰ τὸν ἄνδρα, ἀλλάσσει τὸ πρᾶγμα!

— Λοιπὸν, κατὰ τὴν ἰδέαν σας, προκείμενου περὶ ἀνδρός, τὸ πᾶν ἐπιτρέπεται!

— Κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ ὑποστηρίξῃ· ἡ κακὴ διαγωγὴ τοῦ ἀνδρός ἐκτὸς τοῦ οἴκου δὲν μεγαλύνει τὴν οἰκογένειαν, ἐνῶ ἡ γυναῖκα, ἡ σύζυγος ... εἶνε ἀγγεῖον πολὺ εὐκολόθραυστον ... προσοιθεῖ σοβαρῶς ὁ γέρον.

Ἡ θέρη τῶν λόγων του ἐφαίνετο ὅτι ἐπέσυρε τὴν πεποίθησιν τῶν ἀκροατῶν, ἀλλ' ἡ κυρία, ἂν καὶ πολὺ τεταραγμένη, δὲν ἠθέληεν ἀκόμη κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑλοχωρήσῃ.

— Ἐν τούτοις καὶ ἡ γυναῖκα εἶνε καὶ αὐτὴ ἀνθρώπινον πλάσμα· ἔχει αἰσθημα ὅπως καὶ ὁ ἀνὴρ. Τί θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ ἂν δὲν ἠγάπα τὸν ἄνδρα της;

— Ἄν δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της! λέγει ὁ ἔμπορος μὲ ἰσχυρὰν φωνήν.

— Καλά, θὰ τὴν διδάξουν νὰ τὸν ἀγαπᾷ!

Ὁ ὑπάλληλος ἠὲναριστήθη ἰδιαίτερος ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον αὐτὴν ἀπάντησιν καὶ ἀφήκε ν' ἀκουσθῇ ψίθυρος ἐπιδοκιμασίας.

— Ἄλλ' ὄχι! δὲν εἶνε δυνατόν αὐτὸ νὰ τῆς τὸ διδάξουν — λέγει ἡ κυρία — ὁ ἔρωσ δὲν γεννᾶται διὰ τῆς βίας.

— Καὶ ἂν ἡ γυναῖκα ἀπατᾷ τὸν ἄνδρα τῆς, τότε τί θὰ γίνῃ; ἠρώτησεν ὁ δικηγόρος,

— Δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀπατήσῃ! λέγει ὁ ἔμπορος. Ἐπαγρυπνοῦν δι' αὐτό.

— Ἄν ὅμως συμβῆ νὰ τὸν ἀπατήσῃ; Διότι ἐπὶ τέλους συμβαίνει!...

— Σ' ἄλλον κόσμον, δυνατόν, ἀλλὰ σὲ μᾶς ὄχι — λέγει ὁ γέρον. Καὶ ἂν ὁ σύζυγος εἶνε ἀρκετὰ ζῶον διὰ νὰ μὴν εἶνε κύριος τῆς γυναικὸς του, τόσο τὸ χειρότερον δι' αὐτόν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶνε ἀνωφελές νὰ προκαλῆ σκάνδαλα. Εἴτε ἀγαπᾷ εἴτε δὲν ἀγαπᾷ, τὸ σπίτι δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἀντίκτυπον. Κάθε σύζυγος δύναται νὰ δεσπόζῃ τῆς συζύγου του, ἔχει ὅλα τὰ μέσα εἰς χειρὰς του. Μόνον οἱ ἀνόητοι δὲν τὰ κατέχουν.

Ἐσιώπησεν. Ὁ ὑπάλληλος ἔκαμεν ἓν κίνημα καὶ μὴ θέλων νὰ ὑπολειφθῆ τῶν ἄλλων κατὰ τὴν συζήτησιν ἤρχισε μειδιῶν πάντοτε.

— Κάποιος ἀπὸ τοὺς καλοὺς μου φίλους ἀνεμίχθη εἰς ἓνα σκάνδαλον ἀρκετὰ μυστηριῶδες. Ἡ σύζυγός του καθ' ὑπερβολὴν ἄσεμνος, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξωκείλῃ. Εἶχε ἓνα ἄνδρα ἐπιμελῆ καὶ σοβαρὸν. Κατ' ἀρχὰς προεκλήθη σκάνδαλον μὲ τὸν λογιστὴν. Ὁ σύζυγός τῆς ἐξήτησε νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ μὲ ἑλαφρὰς παραινέσεις, ἀλλ' ἐκείνη δὲν ἠκολούθησε τὰς παραινέσεις καθόλου. Ἐκλεψε χρήματα τοῦ ἀνδρός τῆς· αὐτὸς ἤρχισε νὰ τὴν κτυπᾷ ἢ κατάστασις ἔχειοτέρησεν. Παροδόθη εἰς κάποιον ἄπιστον, σ' ἓνα Ἐβραῖον! (Συμπάθειο ἀπὸ τὸ πρόσωπό σας). Αὐτὸς τί νὰ κάμῃ; Τὴν ἀφήκε νὰ φύγῃ καὶ κατόπιν ἐξῆσε μόνος, ἐνῶ ἐκείνη ἔτρεχε μέσα στὸν κόσμον καὶ ἐξέπεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

— Εἶνε ἀνόητος! εἶπεν ὁ γέρον. Ἄν ἐγνώριζε νὰ τὴν συγκρατήσῃ ἀπ' ἀρχῆς, θὰ ἦτο ἀκόμη μαζὶ του. Πρέπει πάντοτε νὰ κρατῆ κανεὶς τὰ ἡνία εἰς τὰς χειρὰς του ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐκκινήσεως καὶ νὰ μὴ τ' ἀφήνῃ πλεόν. Τὰ ἡνία τῆς γυναικὸς του μέσα στὸ σπίτι, ὅπως τοῦ ἀλόγου του εἰς τὸν δρόμον.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἓνας ὑπάλληλος εἰσήλθεν, ὁ ὁποῖος ἐξήτησε τὰ εἰσιτήρια διὰ τὸν πλησίον σταθμὸν.

Ὁ ἔμπορος ἔδωκε τὸ ἰδικόν του.

— Ἄ! ναί, πρέπει νὰ ξεύρῃ κανεὶς νὰ χαλιναγωγῆ τῆς γυναικὸς ἐν καιρῷ, ἄλλως... ἀλλοίμογον!

— Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς δὲν σᾶς ἠμπόδισε καθόλου νὰ διασκεδάξατε μὲ τὰ ὠραῖα κορίτσια τοῦ Κουναβίνου! ἔτσι δὲν εἶνε; — Λέγει ὁ δικηγόρος ἀφήνων ἓνα λεπτὸν μειδίαιμα.

— Σεὶς ἐκτοπίζετε τὸ ζήτημα—παρετήρησε ψυχρῶς ὁ γέρον χωρίς νὰ προσθήσῃ ἄλλο τίποτε.

Ἐν σφύριγμα ἀντίχρησεν ἐξαίφνης καὶ ὁ συρμός ἐστάθη. Ὁ ἔμπορος ἐσηκώθη, ἐτυλίχθη μέσα εἰς τὴν γοῦνάν του, ἐσήκωσε τὸν σκούφον του καὶ κατέβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Μόλις ὁ γέρον εἶχεν ἐξέλθῃ καὶ ἠγέρθη ζωηρὰ συνομιλία.

— Νά ! ἄνθρωπος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, λέγει ὁ ὑπάλληλος.

— Ἀληθινὸς Ντομοστροφή·¹ προσθέτει ἡ κυρία. Τί βάρβαρον ἰδέαι περὶ γυναικὸς καὶ περὶ γάμου !

— Εἴμεθα ἐν τούτοις πολὺ μακρὰν ἀκόμη τοῦ νὰ ἔχωμεν περὶ τοῦ γάμου τὰς αὐτὰς ἰδέας τὰς ὁποίας καὶ ἡ λοιπὴ Εὐρώπη, λέγει ὁ δικηγόρος. Ἐν πρώτοις, τὰ δίκαια τῆς γυναικὸς, ὁ πολιτικὸς γάμος, τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου μένουσιν ἀκόμη ἐκκορημῆ.

— Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δὲν ἠμποροῦν τὰ ἐννοήσουσιν αὐτοὶ ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι—ἐξηκολούθησεν ἡ κυρία—εἶνε ὅτι ὁ γάμος δὲν καθαγιαζεται πραγματικῶς παρὰ μόνον διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ ὅτι μόνον ὁ καθαγιασμός αὐτὸς τοῦ ἔρωτος καθιστᾷ τὸν γάμον ἀληθινὰ νόμιμον.

— Ὁ ὑπάλληλος μειδιῶν ἐπρόσεχε πολὺ διὰ τὰ συγκρατήση, ὅσον τοῦ ἦτο δυνατόν, τὰ σημεῖα τῆς ὀμιλίας ποῦ ἤκουσε, τὰ ὁποία εἶχον ἤδη διευκρινισθῆ, διὰ τὰ ἐπωφεληθῆ ἐξ αὐτῶν.

— Ποῖος εἶνε λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἔρωσ, ποῦ καθαγιαίνει τὸν γάμον ; ἠρώτησεν ἐξαίφνης ὁ νευρικὸς κύριος, ὁ ὁποῖος χωρὶς κανεῖς νὰ τὸν ἐννοήσῃ εἶχε πλησιάζῃ.

Ἐστάκετο ὄρθιος, μὲ τὴν χεῖρα εἰς τὰ νῶτα τοῦ καθίσματος, πολὺ συγκεκινημένος, κατακόκκινος, μὲ τὰς φλέβας τοῦ μετώπου του φουσκωμένας, καὶ τοὺς μυῶνας τοῦ προσώπου τεταμένους.

— Πῶς ! τίς ἔρωσ ; — λέγει ἡ κυρία — Ὁ συζυγικὸς ἔρωσ.

— Καὶ πῶς ὁ συζυγικὸς ἔρωσ ἠμπορεῖ νὰ καθαγιαζῇ τὸν γάμον ; Ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος πάντοτε πολὺ συγκεκινημένος, σχεδὸν ὠργισμένος, ἔτοιμος νὰ εἶπῃ εἰς τὴν κυρίαν κάτι τι δυσάρεστον. Ἐκεῖνο τὸ ἠνόησε καὶ ἠντλήσεν εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν νέαν διέγερσιν.

— Πῶς ; ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀπλοῦστατον.

— Ὅχι τόσον ἀπλοῦστατον ! Ἐπρόσθεσεν ὁ νευρικὸς κύριος.

1) Ντομοστροφή εἶνε κώδιξ περὶ γάμου τῆς ἐποχῆς Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ, καθ' ὃν ἡ γυνὴ ἐν σγέσει πρὸς τὸν ἄνδρα κατέχει θέσιν ὅπως ὑποτελεῖ.

— Θέλετε νὰ ἐπῆτε—λέγει ὁ δικηγόρος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν σύντροφόν του—ὅτι ὁ γάμος πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ συμπάθειαν, ἀπὸ ἔρωτα καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν μόνον τὴν περίστασιν ἐνέχει ἀληθινὰ κάτι τι τὸ ἱερὸν· ἐξ ἄλλου ὅτι κάθε συνοικέσιον μὴ στηριζόμενον ἐπὶ πραγματικῆς συμπαθείας ἢ ἐπὶ ἀγάπης, δὲν ἔχει κανένα ἠθικὸν δεσμὸν. Ἀντελήφθην πολὺ καλὰ τὴν ἰδέαν σας· ἔτσι δὲν εἶνε ;

Δι' ἐνὸς νεύματος τῆς κεφαλῆς ἡ κυρία ἐπεδοκίμασε τὴν ἐξήγησιν, ἡ ὁποία ἐδίδετο εἰς τὰς ἰδέας της.

— Ἐπειτα . . .

Ὁ δικηγόρος ἐξηκολούθει· ἀλλ' ὁ συνδιαλεγόμενος μαζὶ του, ὁ ὁποῖος μὲ δυσκολίαν συνεκρατεῖτο, δὲν τοῦ ἔδωκε καιρὸν νὰ τελειώσῃ.

— Ναί, ἀλλὰ τί ἐννοεῖτε διὰ τοῦ ἔρωτος, ὁ ὁποῖος μόνος καθαιγάξει τὸν γάμον ;

— Κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ τί εἶνε ἔρως—λέγει ἡ κυρία.

— Ἐγὼ δὲν γνωρίζω καὶ εἶμαι περιεργος νὰ ἀκούσω τὸν καθορισμὸν τὸν ὁποῖον δύνασθε νὰ δώσετε εἰς αὐτόν.

— Εἶνε πολὺ ἀπλοῦς—λέγει ἡ κυρία.

Ἐσκέφθη, κατόπιν :

— Ἐρως . . . Ὁ ἔρως, εἶνε ἡ ἀποκλειστικὴ προτίμησις ἐνὸς ἀνδρὸς ἢ μιᾶς γυναικὸς δι' ἓν ἄτομον τοῦ ἀντιθέτου φύλου.

— Μία προτίμησις . . . διὰ πόσον χρόνον ; δι' ἓνα μῆνα, δύο ἡμέρας, μιστὴν ὥραν ; λέγει μὲ πικρὰν εἰρωνείαν.

— Παρακαλῶ ! ἀλλὰ σεῖς ὁμιλεῖτε φανερὰ δι' ἄλλο πρᾶγμα.

— Καθόλου ! ὁμιλῶ ἀπολύτως διὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν προτίμησιν ἐνὸς ἀτόμου οἰουδήποτε πρὸς ἓν ἄλλο ἄτομον ἀντιθέτου φύλου καὶ ἔρωτῷ : διὰ πόσον καιρὸν ἢ προτίμησις αὐτῆ ;

— Διὰ πόσον καιρὸν ; ἀλλὰ διὰ μακρότατον καιρὸν, δι' ὅλην τὴν ζωὴν, συνήθως.

— Εἰς τὰ μυθιστορήματα, μάλιστα· ἀλλ' εἰς τὴν ζωὴν οὐδέποτε ! Εἶνε πολὺ σπάνιον αὐτῆ ἢ προτίμησις νὰ διαρκῇ ἔτη. Διατηρεῖται συνηθέστατα μῆνας, ἐβδομάδας, ἡμέρας, ὥρας μάλιστα.

— Ἄ ! παραδείγματος χάριν ! ἀλλ' ὄχι ! ἐπιτρέψατε ! ὁμιλοῦμεν καὶ οἱ τρεῖς συγχρόνως.

Ὁ ὑπάλληλος καὶ αὐτὸς ἐπρόφερε μερικὰς λέξεις ἀποδοκίμασίας.

— Ναί, γνωρίζω, ἀνέκραξε· σεῖς ὁμιλεῖτε δι' ὅ,τι πιστεύετε ὅτι βλέπετε, ἐγὼ, ὁμιλῶ δι' ὅ,τι πραγματικῶς συμβαίνει. Κάθε ἄνθρωπος δοκιμάζει αὐτὸ ποῦ ὀνομάζετε ἔρωτα διὰ κάθε εὐμορφῆς γυναῖκα καὶ σπανιώτατα διὰ τὴν γυναικὰ του. Ἐξ ἄλλου ἢ παροιμία λέγει καὶ εἶνε πολὺ ἀληθινή : « Ἡ γυναῖκες τῶν ἄλλων εἶνε μίσημα· ἡ γυναικὰ μας εἶνε τὸ πικραμύγδαλο . . . »

— Ἄλλὰ σεῖς λέγεις πράγματα φοικτά! Οἱ ἄνθρωποι δοκιμάζουσι ἓνα αἰσθημα ποῦ τ' ὀνομάζουσι ἔρωτα, καὶ τὸ ὅποιον διαρκεῖ ὄχι μῆνας καὶ ἔτη ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν ζωὴν. Ἔτσι δὲν εἶνε; — λέγει ἡ κυρία.

— Ὅπως διόλου. Ὑποθέσατε ὅτι ὁ Μενέλαος ἐπροτίμα πάντοτε τὴν Ἑλένην ἢ Ἑλένη δὲν θὰ ἐπροτίμα τότε τὸν Πάριν; Ἐδῶ ἐγκλείεται μία αἰωνία ἀλήθεια. Καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνη διαφορετικὰ ὅπως εἶνε ἀδύνατον δύο ἀχλάδια σημειωμένα ἐκ τῶν προτέρων, μέσα εἰς ἓν ἀμάξι γεμάτο ἀχλάδια, νὰ ἔλθουν στὸ πλευρὸ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. Καὶ δὲν εἶνε ἀπλῆ πιθανότης, εἶνε βεβαιότης ὅτι ἡ Ἑλένη θὰ ἐβαρύνετο τὸν Μενέλαον ἢ ὁ Μενέλαος τὴν Ἑλένην ἢ μόνη διαφορὰ εἶνε ὅτι οἱ μὲν βαρύνονται ταχύτερον τῶν δέ . . . Εἰς τὰ παληομυθιστορήματα οἱ ἔρωτες εἶνε ἀτελείωτοι. Αὐτὸ ὅμως μόνον τὰ παιδιά ἡμποροῦν νὰ τὸ πιστεύουν. Ν' ἀγαπᾷ κανεὶς ἓνα ἄνδρα ἢ μίαν γυναῖκα καθ' ὅλην τὴν ζωὴν, εἶνε σὰν νὰ θέλῃ μία μόνη καὶ ἡ αὐτὴ λαμπὰς νὰ καίη αἰωνίως . . .

— Ἄλλὰ σεῖς ὀμιλεῖτε περὶ τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτος. Δὲν παραδέχεσθε ὅτι ὑπάρχει ἔρωτος, ὁ ὅποιος προέρχεται ἐκ τῆς συνταυτίσεως ἰδανικῶν, ἐκ μιᾶς τέλους πάντων παρομοίας καταστάσεως τῆς ψυχῆς;

— Ἔστω! ἀλλὰ τότε διατί νὰ συγκατακλίνεται κανεὶς; (συγγνώμην διὰ τὸν τρόπον τῆς ὀμιλίας μου τὸν ὀλίγον κτηνώδη). Δὲν εἶνε λόγος νὰ συγκατακλίνωνται ἐπειδὴ ἔχουν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἁρμονία αὐτὴ δὲν εὐρίσκειται παρὰ μαζῆς μὲ νέας καὶ ὄραιας γυναῖκας καὶ οὐδέποτε μὲ γραιάς — ἐπέμεινεν ἐκεῖνος μετὰ σαρδωνείου γέλωτος. Ἐγὼ δυσχνρίζομαι ὅτι ὁ ἔρωτος ὁ ἀληθής, εἶνε μία αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ γάμου, ἀντὶ νὰ εἶνε, καθὼς πιστεύεται συνήθως, ὁ καθαγιασμὸς αὐτοῦ.

— Ἄλλὰ τὰ γεγονότα σὰς ἀποδίδουν ἄδικον, λέγει ὁ δικηγόρος. Ὁ γάμος ὑφίσταται, σὰς βεβαιοῦμεν καὶ εἶνε ὁ κανὼν, ἀν οὐχὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους καὶ πολλὰ ἀνδρόγυνα ζοῦν ἐπὶ πολὺ εὐτυχῆ καὶ ἡνωμένα.

Ὁ νευρικός κύριος ὑπεμεϊδίασε.

— Συγγνώμην. Σεῖς λέγετε ὅτι ἡ βάσις τοῦ γάμου εἶνε ὁ ἔρωτος. Ἐκφράζω ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξιν ἔρωτος διαφόρου τοῦ σαρκικοῦ· σεῖς εἰς ἀπόδειξιν, μοῦ παρουσιάζετε τὸν γάμον. Ἄλλὰ σήμερον ὁ γάμος γίνεταί με ἀπάτην καὶ με βίαν.

— Συγγνώμην, λέγει ὁ δικηγόρος, ἀπλῶς ἐξετάζω τὴν ὑπαρξιν τοῦ γάμου κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν.

— Ποῖος εἶνε ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς του; Εἶνε ὅτι ὁ γάμος ἐθθεωρήθη καὶ θεωρεῖται ὡς κάτι τι καθαγιασμένον, ὡς ἓνας σύνδεσμος με τὸν Θεόν. Διὰ τοὺς σκεπτομένους τοιοῦτοτρόπως, βε-

βαιοτάτα υφίσταται· πλὴν αὐτὸ δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ὑποκρισία καὶ βία. Ἡμεῖς τὸ ἐννοοῦμεν καλὰ καὶ εἴμεθα διὰ τοῦτο ἐλεύθεροι νὰ κηρύττωμεν τὸν ἐλεύθερον ἔρωτα, νὰ ἐκθειάζωμεν μίαν ἀντίδρασιν πρὸς τὴν ἀνάμειξιν τῶν φύλων, μίαν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ κατοχὴν τῆς γυναικός . . . Συγχωρήσατέ με, κυρία . . .

Ἡ παλαιὰ βία εἶνε ἤδη σαθρά, ἄς εὐρωμεν ἄλλην, ἀλλ' ἄς μὴ κηρύττωμεν τὴν διαφθοράν . . .

Ὁ δικηγόρος τόσον ἐξήπτετο, ὥστε ὅλοι τὸν ἠκούομεν μὲ τὴν βαθυτέραν σιγῇν.

— Καὶ ἡ μεταβατικὴ αὐτὴ κατάστασις εἶνε φοβερὰ. Ἐννοεῖ κανεὶς ὅτι πρέπει τρόπον τινὰ νὰ κηρυδιώσῃ τὴν παγκόσμιον ἁμαρτίαν, νὰ διακαγονίσῃ τὰς σχέσεις τῶν φύλων καὶ διὰ τὴν γίνῃ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι δὲν στηρίζονται εἰμὴ εἰς μόνην τὴν ἀπερχαίωμένην βίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ὅμως τώρα κανεὶς δὲν πιστεύει. Ὅπως καὶ ἄλλοτε, οἱ ἄνθρωποι νυμφεύονται ὅλως ἀνεξετάστως καὶ ἐντεῦθεν ἐκπηγάζει ἡ ἀπάτη καὶ ἡ βία.

Ἡ ἀπάτη ἰσχύει ἀκόμη! Οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες ἰσχυρίζονται ὅτι ζοῦν συμφώνως πρὸς τὰς διακανονίσεις τοῦ νομίμου γάμου, ἐνῶ πράγματι ἔχουν πολλὰς γυναῖκας καὶ πολλοὺς ἄνδρας. Τὸ πρᾶγμα εἶνε φυσικὰ κακόν, ἐν τούτοις ἡμπορεῖ νὰ τὸ παραδεχθῇ κανεὶς. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα ἐξαγαγκάζονται, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν λόγον, νὰ περάσουν μαζὶ ὅλην τὴν ζωὴν των, ἂν, μετὰ δύο μῆνας, θέλουν νὰ χωρισθοῦν καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτὸς τοὺς ἐμποδίζει, τότε νά! βυθίζονται εἰς τὸν ἄδην ἐκεῖνον, ὁπόθεν ξεφυτρώνουν, ἡ μέθη, ὁ φόνος, ἡ δολοφονία, ἡ δηλητηρίασις καὶ ἡ αὐτοκτονία.

Ὅλοι ἐσιώπων σὰν κάπως στενοχωρημένοι.

— Μάλιστα ὁ γάμος ἔχει κακὰς περιόδους. Λάβετε ὑπ' ὄψει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ποζδνυσέβ π. γ., λέγει ὁ δικηγόρος θέλων νὰ στρέψῃ τὴν συζήτησιν ἐκτὸς τοῦ ἀπρεποῦς καὶ κτηνώδους αὐτοῦ κύκλου. Ἐχετε ἀναγνώσῃ πῶς ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του κατόπιν ζηλοτυπίας;

Ἡ κυρία ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἱστορίας.

Ὁ νευρικός κύριος ἐσιώπα, τὰ χαρακτηριστικὰ του ἠλλοιοῦντο, καὶ ἐξαίφνης:

— Βλέπω, λέγει, ὅτι μὲ ἀνεγνωρίσατε.

— Δὲν ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν αὐτὴν!

— Δὲν εἶνε δὰ καὶ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστησις. Εἶμαι ὁ Ποζδνυσέβ...

Ἐγένινεν ἐκ νέου σιωπὴ. Ἡ μορφὴ του ἠλλάξεν ἐκ νέου χροῶμα.

— Ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἄλλως τε, συγγχωρήσατέ με, δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐνοχλήσω.

Ἐκάθησε πάλιν εἰς τὴν θέσιν του. Ἐγὼ ἐκάθησα εἰς τὴν ἰδικήν μου. Ὁ δικηγόρος καὶ ἡ κυρία ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν σιγά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ἦμην ἀπέναντι τοῦ Ποζδνυσέβ καὶ ἐσιώπων. Εἶχα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνάψω μαζὴ του συνομιλίαν, δὲν ἤξευρα ὅμως πῶς νὰ ἀρχίσω καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀρκετὰ σκοτεινὰ καὶ δὲν ἤμποροῦσα ν' ἀναγνώσω, ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ὑπεκρίθην τὸν κοιμισμένον. Παρῆλθεν ἔτσι μία ὥρα μέχρι τοῦ πλησίον σταθμοῦ. Ὁ δικηγόρος καὶ ἡ κυρία κατήρχοντο, ὁ δὲ ὑπάλληλος ἀπεκοιμήθη ἀμέσως.

— Λέγουν τέτοια πράγματα! Αὐτοὶ ἢ ψεύδονται ἢ δὲν ἐνοοῦν διόλου — μοῦ λέγει ἐξαίφνης ὁ Ποζδνυσέβ.

— Οὐφ . . ! Διὰ τί ὀμιλεῖτε ;

— Πάντοτε διὰ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Εἶχεν ἀκουμβήσῃ εἰς τὰ γόνατά του μὲ τὸ κεφάλι μέσα στὰ δύο του χέρια.

— Ἐρως ! γάμος ! οἰκογένεια !.. Ψεῦδος ! τριπλοῦν ψεῦδος ..

Ἐσηκώθη, ἔστυρε τὰ κάλυμμα τῆς λάμπας, ἐπλάγιασε ἐπακουμβήσας εἰς τὰ προσκέφαλα, καὶ ἔκλεισε τὰ μάτια.

— Ἡ συντροφιά μου δὲν θὰ σᾶς εὐχαριστῇ φυσικὰ καθόλου, τώρα ποῦ μὲ γνωρίζετε.

— ὦ ! Κύριε . . .

— Δὲν θέλετε νὰ κοιμηθῆτε ;

— Ὅχι δὲν ἔχω κουρασθῆ καθόλου.

— Ἐ ! τότε . . . μπορεῖτε ν' ἀκούσετε τὴν ἱστορίαν μου.

Ἐνας σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος διῆλθε τὴν στιγμήν ἐκεῖνην.

Ὁ Ποζδνυσέβ τὸν ἠκολούθησε μὲ βλέμμα ὀργίλου καὶ ὅταν αὐτὸς ἐξηφανίσθη ἤρχισε. Κατόπιν, καθ' ὅλον τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον διήρκεσεν ἡ διήγησις αὐτὴ δὲν διεκόπη διόλου, οὐδὲ κατὰ τὴν εἴσοδον νέων ἐπιβατῶν.

Ἐνῶ ὀμίλει, ἡ μορφὴ του ἠλλάξε πολλάκις τόσον τελείως, ὥστε κάθε φορὰ δὲν ἐφαίνετο ὁ ἴδιος.

Τὸ στόμα του, τὰ μάτια του, τὰ γένεια του ἀκόμη ἐλάμβαναν ἄλλην ὄψιν. Εἶχε μίαν νέαν φυσιογνωμίαν, ὠραίαν καὶ περιπαθῆ. Αἱ ἀλλοιώσεις αὐταὶ τῆς φυσιογνωμίας του, ὑπὸ τὸ ἡμίφως τοῦ βαγονίου διήρκεσαν μόλις πέντε λεπτά. Εὐθὺς κατόπιν, ὅλος ἀπροσδοκῆτως, μία διάφορος ἔκφρασις διεγράφετο ἐπὶ τῶν πρώτων χαρακτηριστικῶν τοῦ Ποζδνυσέβ.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:18 UTC from Psifako Apothetiro Dimosias Istorikis, Vivli

Restrictions apply.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

— Θὰ σᾶς διηγηθῶ λοιπὸν τὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν μου. Ἱστορίαν φοβερὰν, ἀκόμη πλέον φοβερὰν διὰ τὴν λύσιν της.

Ἐσίγησεν, ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐξηκολούθησε.

— Ἀρχισα, πρέπει νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα. Διατὶ καὶ πῶς ἐνυμφεύθη, ποία ἦτο ἡ ζωὴ μου μέχρι τοῦ γάμου μου καὶ πρῶτον πάντων ποῖος εἶμαι.

Ὁ πατήρ μου, πλούσιος ἰδιοκτῆτης στεπλῶν, ἦτο στρατάρχης εὐπατρίδης. Φοιτήσας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἐπεράτωσα τὰς σπουδὰς μου εἰς τὴν νομικὴν ἤμην μόλις τριάκοντα ἐτῶν ὅταν ἐνυμφεύθη.

Πρὶν ὅμως φθάσω εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, μάθετε πρῶτον ὅποια ὑπῆρξεν ἡ προηγουμένη ζωὴ μου καὶ ποίας ἰδέας παρέλαβον ἐκ τῆς οἰκογενείας μου. Ἐπέρασα μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὴν ζωὴν ὄλων τῶν ἀνθρώπων τῆς κοινωνικῆς μου θέσεως, ζωὴν ἄτακτον, καί, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἔβλεπα γύρω μου, ἐπίστευα ὅτι εὐρισκόμην εἰς τὴν ἀγνωτέραν ἠθικὴν.

Ἦμουν λοιπὸν εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ μου, διότι ἀντὶ νὰ βλέπω μέσα εἰς τὸ σπῖτι θεάματα ἀταξίας, τόσον κοινὰ μεταξὺ τῶν γειτόνων μας, ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν τῆς ὁποίας ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἦσαν αὐστηρὰ πιστοὶ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ διότι ἔτρεφα εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου ἓνα ὄνειρον ὑπέροχον διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν γεμάτο μεγαλείον καὶ ποιήσιν.

Ἡ σύζυγός μου ἔπρεπε νὰ ἦτο αὐτὴ ἡ τελειότης, ὁ ἰδανικός μας ἔρωσ καὶ ἡ ζωὴ μας πλιὸ ἀγνὴ καὶ τῆς ζωῆς τῶν χελιδόνων. Αἱ ὥραίμι αὐταὶ ἰδέαι μὲ ἐπλήρουν ὑπερφανείας.

Διήλθον τοιουτοτρόπως δέκα ἔτη ὀλίγον βιαζόμενος νὰ νυμφευθῶ. Διῆγον τὴν ζωὴν τοῦ ἐλευθέρου, ζωὴν κανονικὴν καὶ λογικὴν, κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ ὑπερφανευόμην ἔμπροσθεν τῶν φίλων μου, καὶ τῶν συμμαθητῶν μου, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐκλεπτυνθῆ ἐκ τῶν καταρχήσεων. Δὲν ἦμην καθόλου Δὸν Ζουάν χωρὶς ἀφυσίλους ὀρέξεις, ἐγὼ δὲν ἔζων διὰ μόνας τὰς ἀπολαύσεις. Ἀπελάμβανα, ἀπεναντίας, τὰς συνήθεις καὶ ἐνόμιζα τὸν ἑαυτόν μου τελείως ἠθικόν. Αἱ γυναῖκες, τὰς ὁποίας ἔβλεπα, πολὺ ἀπέχουν τοῦ νὰ μοῦ ἀνήκουν καὶ δὲν ἀπῆτουν ἀπ' αὐτὰς εἰμὴ ἀπολαύσεις στιγμιαίας. Δὲν διέκρινα εἰς τοῦτο τίποτε τὸ

κακόν· τούναντίον ἐκείνο τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου, ἔσωζε τὴν ἠθικὴν μου, ἦτο ὅτι δὲν ἐδέσμευα τὴν καρδίαν μου. Ἀπέφευγα τὰς γυναῖκας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦσαν μὲ ἕνα τέκνον ἢ μὲ μίαν ἀπλὴν ἀφοσίωσιν, νὰ συνεδέοντο μὲ τὸ μέλλον μου, ἐνώ ἐκανόνιζα ἐξ ἄλλου τὴν ἀφοσίωσίν μου καὶ τὰς ἀπολαύσεις μου εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἔχω ἀνάγκην οὔτε νὰ τὰς ἰδῶ κατόπιν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπίστευα εἰς τὴν ἠθικὴν μου. Δὲν ἐνοοῦσα ὅτι ἡ διαφθορὰ δὲν ἐγκτεται εἰς φυσικὰς μόνον πράξεις, ὅτι μία ἀνηθικότης φυσικὴ δὲν εἶνε ἀναγκαίως καὶ διαφθορὰ καί, διὰ τὰ ὁμιλήσω καθαρά, ὅτι διαφθορὰ εἶνε αὐτὴ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν σχέσεων ἀπέναντι τῆς γυναικὸς μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς συνδέουν σχέσεις. Καὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν ἤμουν ὑπερήφανος !

Ἐνθυμοῦμαι τί ὑπέφερα μίαν ἡμέραν διότι δὲν ἠδυνήθην νὰ πληρώσω μίαν γυναῖκα τὴν ὁποίαν εἶχα κατακτήσῃ ἴσως δι' ἔρωτος. Δὲν ἠσύχασα εἰμὴ ὁπόταν δι' ἐμβάσματος ποσοῦ τινος χρημάτων, ἀπέκοψα κάθε ἠθικὸν δεσμὸν μαζὶ τῆς.

— Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπιδοκιμάσω διὰ νευμάτων τῆς κεφαλῆς — ἀνέκραξε πάραυτα ἐκείνος — σὰς ἐννοῶ. Καὶ σεῖς, κύριοι, ἂν καὶ δὲν θὰ εἶσθε ἄκακα περιστέρια, ἔχετε τὰς αὐτὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας εἶχα καὶ ἐγώ. Συμφωνεῖτε μαζὶ ἡμῶν τώρα' ἀλλὰ μόνον τὴν στιγμὴν αὐτὴν σκέπτεσθε τοιουτοτρόπως. Ἄχ ! τότε ἂν μοῦ ὠμιλοῦσε κανεὶς ἔτσι, δὲν θὰ περνοῦσα ὅτι πέρασα . . . Ἐξ ἄλλου, τί ἐνδιαφέρει ; Συγχωρήσατέ με — ἐξηκολούθησε — ἀλλὰ πιστεύσατέ με : εἶνε φρικτὴ, τρομερὰ φρικτὴ αὐτὴ ἡ δίνη τῆς πλάνης καὶ τῆς διαφθορᾶς, ἡ ὁποία μᾶς κυριεύει. Ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς ζήτημα τῆς γυναικὸς . . .

— Τί ἐννοεῖτε, παρακαλῶ, λέγοντες ἀληθὲς ζήτημα τῆς γυναικὸς ;

— Τὸ ζήτημα τοῦ νὰ διακρίνη κανεὶς τί εἶνε τὸ ὄν αὐτό, τὸ τοσοῦτον διαφόρου ὁργανισμοῦ τοῦ ἀνδρικοῦ, νὰ διακρίνη τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐξετάζεται αὐτὸ τὸ ὄν καί, πρὸ παντὸς, πῶς οἱ ἄνδρες πρέπει ν' ἀτενίζουσιν πρὸς αὐτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐπὶ δέκα ἔτη ἐξοῦσα μέσα εἰς τὴν ἀπεχθεστέραν διαφθορὰν μὲ τὸ ὄνειρον, μὲ τὴν ἐνόλησιν μάλιστα, ἐνὸς ἔρωτος εὐγενοῦς καὶ ἄγνοῦ. Ἐπιθυμῶ μάλιστα νὰ σὰς διηγηθῶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις ἐφόνευσα τὴν σύζυγόν μου, ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ σὰς εἰπῶ πῶς κατεστράφη.

Ἡ Σοφία καὶ Καρίντζα

2

Authorized licensed use only: http://www.jstor.org/terms. All rights reserved. Downloaded from 172.21.0.5

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apotheftio Dimosis Istorikis, Vio

Restrictions apply.

Τὴν ἐφόνευσα πρὸ τοῦ νὰ ἔχω μάθη νὰ τὴν γνωρίζω· διότι θὰ τὴν εἶχα ἄλλως φονεύσει τὴν ἡμέραν καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν θὰ ἐβεβαιούμην ὅτι εἶχε παύσει νὰ με ἀγαπᾷ. Ἀφοῦ εἶχα ἤδη ὑποστή τὰς πικρὰς δοκιμασίας τὰς ὁποίας ὑπέστην, χάριν τῶν δοκιμασιῶν ἀκριβῶς αὐτῶν, ἐμάντευσα πόθεν προήρχετο τὸ κακόν, ἐνόησα τὸ σφάλμα μου, τὸ κοινὸν σφάλμα μας . . .

Ἀκούσατε τώρα μὲ προσοχὴν τί μὲ ἐρριψεν εἰς τὴν δυστυχίαν.

Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίνῃ ὅτε ἤμην δεκαεξὶ ἐτῶν. Ἦμην εἰς τὴν Σχολὴν· ὁ ἀδελφός μου ἦτο φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Δὲν ἐγνώριζα ἀκόμη τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ὅπως ὅλοι οἱ δυστυχεῖς συμμαθηταὶ μου, δὲν ἤμουν πλέον ἀθῶος.

Ἐπὶ διάστημα πλέον τοῦ ἔτους οἱ συμμαθηταὶ μου μὲ διέφθειρον· δὲν μὲ ἠκολούθει τότε ἡ σκέψις μιᾶς γυναικός· μὲ ἠκολούθει ἡ σκέψις τῆς γυναικὸς ἐν γένει, τῶν γυναικῶν, τοῦ γλυκοῦ αὐτοῦ ὄντος· ἡ ἰδέα τῆς γυνῆς γυναικὸς μὲ ἠνόηλει, μοῦ ἦταν βασανιστήριον, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ σ' ἐσᾶς καὶ στὰ ἐνεβήντα ἑκατοστὰ τῶν παιδιῶν μας. Ζῶν διαρκῶς ὑπὸ τὸ κράτος κάποιου μεγάλου φόβου, ἐδεόμην, ἀλλ' ἐπανέπιπτα πάντοτε. Ἄν καὶ εἶχα διαφθαρεῖ καὶ κατὰ τὰς σκέψεις καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, δὲν εἶχα ὅμως κάμῃ τὸ τελευταῖον βῆμα. Ἐβάδιζα μόνος πρὸς τὸν ὕψιστόν μου, χωρὶς νὰ προσκρούσω ἀκόμη εἰς κανὲν ἄλλο ὄν ἀνθρώπινον. Ἦτο ἀκόμη καιρὸς διὰ νὰ ἐσωζόμην. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέπεσε νὰ ἔλθῃ ἓνας φίλος τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἓνας σπουδαστὴς *μάλαμα*, *ἓνας λαμπρὸς νέος*—καθὼς λέγουν—ὁ χειρότερος, δηλαδὴ φανλόβιος. Αὐτὸς μᾶς ἔμαθε νὰ πίνωμεν καὶ νὰ χαρτοπαίζωμεν· ἔπειτα ἐπωφελήθη τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ποτὸν μᾶς εἶχε φέρῃ διὰ νὰ μᾶς παρασύρῃ εἰς εὐαγῆ οἶκον. Ἡμεῖς τὸν ἠκολουθήσαμεν. Ὁ ἀδελφός μου, ἄγνός ἀκόμη ὕπως καὶ ἐγώ, συμπαρεσύρθη· ἐγὼ παιδί δεκαεξὶ ἐτῶν, ἐμολύνθη καὶ ταυτοχρόνως ἐμίανα καὶ τὸ ἀντικείμενον τῶν ὄνειρων μου—τὴν γυναῖκα—χωρὶς νὰ ἐνοήσω τὸ μέγεθος τῆς πράξεώς μου, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν μοῦ εἶχεν εἰπῆ ἀκόμη ὅτι αὐτὴ ἡ πράξις ἦτο κακὴ. Ἡμποροῦσα νὰ τὸ ἐβλεπα εἰς τὴν Γραφήν, ὅπου διὰ μακρῶν γίνεται περὶ τούτου λόγος, ἀλλὰ δὲν μᾶς μανθάνουν αὐτὰ τὰ πράγματα παρὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν ν' ἀποκριθῶμεν μόνον εἰς τὸν ἱερέα κατὰ τὰς ἐξετάσεις, καὶ εἰς τὰς σπουδὰς μας ἡ Γραφὴ κατέχει θέσιν πολὺ χαμηλοτέραν ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς κανόνας περὶ τῆς χρήσεως τοῦ *Do* εἰς τὰς συνθηματικὰς φράσεις. Κανεὶς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μου ποτέ, κανεὶς ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων τὴν γνώμην ἐσεβόμην, δὲν μοῦ εἶχεν εἰπῆ ὅτι αὐτὸ ἦτο κακὸν πράγμα· ἀπεναντίας μάλιστα ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἐκτιμοῦσα, ἔλεγον ὅτι ἦτο καλόν.

Μοῦ παρίστανον ὅτι ἡ πράξις αὕτη θὰ ἔθετε τέρμα εἰς τὰς

Τὴν τοιαύτην γνώμην τὴν ἤκουσα καὶ τὴν ἀνέγνωσα. Εἶχα μάλιστα ἀκούσῃ ὅτι ἦτο ὠφέλιμος εἰς τὴν ὑγείαν· οἱ δὲ συμμαθηταὶ μου τὴν ἐθεώρουν ὡς ἀπόδειξιν σωματικῆς εὐρωστίας καὶ οὐχὶ ὡς πράξιν ἐπιλήψιμον. Μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν κίνδυνον τῆς ἀσθενείας προβλέπουν· καὶ ἡ Κυβέρνησις μόνον δι' αὐτὸ μεριμνᾷ, ἢ δὲ ἐπιστήμη διευκολύνει καὶ αὐτὴ τὴν διαφθοράν.

— Ἡ ἐπιστήμη! Διατί;

— Οἱ ἰατροὶ εἶνε οἱ μύσται τῆς ἐπιστήμης. Διαστρέφουν καὶ τοὺς νέους δίδοντες εἰς αὐτοὺς παρομοίους κανόνας ὑγιεινῆς, καὶ τὰς γυναῖκας ὑποδεικνύοντες εἰς αὐτὰς τρόπους διὰ νὰ μὴ τεκνοποιούν.

Ἐὰν μετεχειρίζετο κανεὶς διὰ τὴν θεραπείαν τῆς διαφθορᾶς τὸ χιλιοστὸν τῶν προσπαθειῶν, αἱ ὁποῖαι καταβάλλονται διὰ τὴν ἴασιν τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν, καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν θὰ ἐπεροῦσε· ὅλαι ὅμως αἱ προσπάθειαι αὐταὶ συντρέχουν ἀπεναντίας εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς διαφθορᾶς, τῆς ὁποίας τὰς συνεπείας καθιστοῦν μὴ ἐπιβλαβεῖς.

Ἄλλὰ εἶνε ἄλλο τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ὁποίου θέλω νὰ ὁμιλήσω.

Παρεσύρθη εἰς τὸ κακὸν αὐτὸ, ὅπως τὰ ἐννέα δέκατα τῶν ἀνθρώπων παρεσύρονται, ὄχι μόνον εἰς τὴν κοινωνίαν μας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀκόμη. Ἐνέπεσα, ὄχι παρασυρθεὶς ἀπὸ τὰ θέλγητρα μιᾶς γυναικός, ἀλλὰ διότι ἀρέσκειται κανεὶς νὰ βλέπῃ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα—τὰ ὁποῖα, ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, δὲν ἦσαν παρὰ μόνον ἓνας κίνδυνος—μίαν νόμιμον παρηγορίαν καὶ ὠφέλιμον διὰ τὴν ὑγείαν, ἓνα μέσον διὰ νὰ περῶ κανεὶς τὸν καιρὸν του, συγχωρητέον, ἀθῶον μάλιστα, πρόκειμένον δι' ἓνα νέον. Τὸ νὰ δύναται κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ παράπτωμα τὴν πράξιν αὐτήν, ἢ ὁποῖα προήλθεν ἀπὸ ἀνάγκην καὶ εὐχαρίστησιν, αὐτὸ ἐγὼ δὲν θὰ τὸ ἐνοοῦσα καθόλου. Ἡ νεότης μου τὸ ἐπέτρεπε, ὅπως ἐπέτρεπε τὸ ποτόν καὶ τὸ κάπνισμα.

Καὶ ὅμως εἰς τὸ πρῶτον αὐτὸ παράπτωμα ὑπῆρχε κάτι τι ἰδιαιτέρως συγκινητικόν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο δωμάτιον, ἀμέσως κατόπιν, μία βαθειὰ μελαγχολία με κατέλαβε καὶ τὰ δάκρυα μοῦ ἤλθαν σχεδὸν στὰ μάτια, ὅταν ἐσυλλογιζόμην ὅτι ἔχασα τὴν ἀγνότητά μου, ὅτι εἶχα χάσῃ διὰ παντὸς τὰς φυσικὰς σχέσεις μου μετὰ τῆς γυναικός.

Μάλιστα! αἱ σχέσεις μου μετὰ τῆς γυναικός ἐξέλιπον διὰ παντός. Ἀδύνατον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ ἔχω ἀγνάς σχέσεις μετὰ τὴν γυναῖκα. Ἦμουν χαμένος ἄνθρωπος. Νὰ εἶνε κανεὶς χαμένος ἄνθρωπος, εἶνε νὰ ἔχη περιπέση εἰς μίαν φυσικὴν κατάστασιν ὁμοίαν μετὰ τὴν κατάστασιν ἑνὸς χασισοπότου ἢ ἑνὸς μεθύσου. Ὅπως ἓνας χασισοπότης ἢ ἓνας μέθυσος δὲν ζοῦν πλέον ἠθικὴν ζωὴν, ἔστι καὶ ἓνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει γλεντίση μετὰ πολλὰς γυναῖκας, δὲν εἶνε πλέον ἠθικὸς, εἶνε χαμένος ἄνθρωπος, ἐτε-

λείωσε! Καθὼς γνωρίζεται ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, ὁ χασισοπότης καὶ ὁ μέθυσοσ, παρομοίως ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του καὶ ὁ χαμένος ἄνθρωπος.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἤμπορεῖ νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ πολεμήσῃ τὰ πάθη του· ἐν τούτοις αἱ ἀπλαῖ, αἱ ἀγναὶ καὶ ἀδελφικαὶ σχέσεις μὲ τὴν γυναῖκα, εἶνε διὰ παντὸς ἀπηγορευμένα εἰς αὐτόν. Μόλις ρίψῃ τὸ βλέμμα του εἰς μίαν κόρην, αὐτοστιγμὴ ἀναγνωρίζεται. Ἦμουν ἓνας χαμένος ἄνθρωπος, καὶ ἐξακολουθῶ νὰ εἶμαι τοιοῦτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Μάλιστα! ἤμουν χαμένος καὶ ἐξηκολούθουν διαφοροτρόπως νὰ εἶμαι τοιοῦτος. Θεέ μου! Ὅταν ἡ ἀνάμνησις ὄλων αὐτῶν τῶν κακῶν μου πράξεων ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου, φρίττω ἀπὸ φόβον, ἐνθυμούμενος τοὺς γλευασμοὺς τῶν συμμαθητῶν μου, τοὺς ὁποίους ἐπέσυρεν ἡ ἀθωότης μου. Καὶ ὅταν σκέπτομαι τὴν χρυσὴν νεότητά μου, τοὺς ἀξιοματικούς, τοὺς Παρισιάνους! Ὅταν συλλογίζομαι τὸ ἄγνον ἤθος, τὸ ὁποῖον εἴχαμεν ὅλοι, τριάντα ἐτῶν νέοι, ὁπότεν εὐρισκώμεθα εἰς κανένα χορόν, εἰς κανὲν σαλόνι, φρεσκοξυρισμένοι, μὲ τὰ κάτασπρα ἀσπρόρρουγά μας ποῦ ἔλαμπαν, μὲ συνήθη ἢ ὁμοίομορφον ἐνδυμασίαν! Τί ἰδεῶδες ἀγνόητος! ἀληθινὸν ὄνειρον!...

Ἄς σκεφθῶμεν ἐπὶ στιγμὴν τὴν πραγματικότητα καὶ ἄς ἴδωμεν τὸ τί ἔπρεπε νὰ γίνεται.

Ἐὰν κανεὶς διεφθαρμένος ἤθελε πλησιάσῃ τὴν ἀδελφὴν μου, τὴν κόρην μου, ἐγὼ θὰ ὤφειλα νὰ τὸν πάρω κατὰ μέρος καὶ νὰ τοῦ εἰπῶ: «Φίλε μου, ξεύρω τὴν διεφθαρμένην ζωὴν σου, ξεύρω μὲ τί συντροφίεζ περνοῦς ἢ νυκτεῖς σου· δὲν εἶνε λοιπὸν ἐδῶ ἢ θέσις σου· ἐδῶ εἶνε ἀθῶα κορίτσια...»

Ἴδου τί θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ πῆ κανεὶς. Ἄλλὰ τί ἀπεναντίας συμβαίνει; Ὅταν κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς παρουσιάζεται καὶ χορεύῃ μὲ τὴν ἀδελφὴν μου ἢ μὲ τὴν κόρην μου σφίγγων μέσα εἰς τοὺς βραχίονάς του τὴν μέσην της, ἡμεῖς μειδιῶμεν ἀπὸ εὐχαρίστησιν ἂν ὁ νέος αὐτὸς εἶνε πλούσιος καὶ ἔχῃ συγγενεὶς καλοὺς. Ἄχ τί ἀηδία!... Ἄλλὰ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι αὐταὶ αἱ ποταπότητες καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ψεύδη ἐπὶ τέλους θὰ ξεσκεπασθοῦν.

Ἐξῆς αἰετῆς τὰ τριάντα χρόνια, μὲ τὴν ἰδέαν πάντοτε τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. Ἐρριχνα λοιπὸν τῆς ματιῆς μου εἰς τὴν κορίτσια τοῦ τόπου.

Μὲ ἐλαττώματα, διεφθαρμένος, δὲν ἐτολμοῦσα νὰ ζητήσω ἐκεί-

νην τῆς ὁποίας ἡ ἀγνότης θὰ ἠμποροῦσε νὰ μὲ συνέφερον. Ἡ ἐκλογὴ μου ἔτυχεν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ δύο κορίτσια ἐνὸς γαιοκτημόνου, ἄλλοτε πλουσίον, ἀλλὰ κατόπιν κατεστραμμένον. Διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβῆς, μοῦ εἶχαν στήση παγίδα καὶ κατώρθωσαν νὰ μὲ συλλάβουν. Ἡ μητέρα (ὁ πατέρας εἶχεν ἀποθάνῃ) εἶχε πολλαπλασιάσῃ τῆς παγίδες ὀλόγυρά μου· ἔπεσα σὲ μιὰ... κατὰ τινὰ θαλασσίαν ἐκδρομὴν. Καθὼς ἐπεστρέφαμεν ἓνα βράδυ ἀπὸ μίαν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐκδρομῆς καὶ τὸ φεγγάρι ἔλαμπε μαγευτικά, ὅταν ἐπλησιάζαμεν νὰ φθάσωμεν, ἤμουν καθισμένος σιμὰ τους καὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ξεκαρφώσω τὸ βλέμμα μου ἀπὸ τὴν λεπτὴν μέσην τῆς, ἀπὸ τὸ χυτὸ σῶμά της, χάρις εἰς τὸν κολλητὸν κορσέ της, ἀπὸ τὰ ξανθὰ κασαρά της... ἀμέσως τὸ ἠγνόησα· ἦταν αὐτὴ ἡ γυναῖκα τῶν ὄνειρων μου.

Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι αἱ σκέψεις μου καὶ τὰ ἐν διεγέρσει αἰσθημάτων μου, εὑρισκον τὴν ἠχώ των εἰς ἐκείνην. Πράγματι δὲν μὲ εἶχε παρασύρῃ εἰμὴ τὸ ἀνάστημά της καὶ ἡ κόμη της, καὶ ἡ οὐκείότης της καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μοῦ ἀνέπτυσεν ἐντὸς μου τὸν πόθον μεγαλυτέρας οὐκειότητος. Ἐπέστρεψα εἰς τὴν κατοικίαν μου μὲ ψυχὴν πλημμυρισμένην ἀπὸ ἐξαιρετοῦς ἐντυπώσεις καί, πεπεισμένος ὅτι ἦτο αὐτὴ ἡ τελειότης, τὴν ἔκρινα ἀμέσως ἀξίαν νὰ γίνῃ σύζυγός μου. Τὴν ἐπομένην τὴν ἐξήγησα. Τὸ κακὸν εἶνε ἀνεπανόρθωτον.

Ἐχομεν βυθισθῆ εἰς τοιαύτην ἄβυσσον ψευδῶν, ὥστε διὰ νὰ τὰ διακρίνωμεν πρέπει νὰ πίπτῃ αἰφνίδιον κακὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη εἰς ἐμέ. Ὅποια σύγχυσις! Ἐπὶ χιλίων μνηστευομένων, μόλις ἓνα ἠμπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἐνυμφεῖται τοῦλάχιστον δώδεκα φορές. Ὑπάρχουν, φαίνεται, σήμερον σεμνοὶ νέοι, ἀγνοί, οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦν καὶ γνωρίζουν ὅτι αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν εἶνε ἀστεῖον ἀλλ' ἀπειναντίας ἐκτάκτως σοβαρόν. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς φυλάττῃ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μου δὲν ὑπῆρχαν ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους οὔτε ἓνας εἰς τοὺς χιλίους.

Ὅλοι τὸ γνωρίζουν καὶ ἐν τούτοις πράττουν ὡς ἐὰν μὴ τὸ ἐγνώριζαν. Εἰς τὰ μυθιστορήματα ἀπεικονίζονται μέχρι τῆς ἐλαφροτέρας λεπτομερείας τὰ συναισθήματα τῶν ἡρώων, αἱ πηγαί, αἱ βάτοι, τὰ ἀνθὴ πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκονται. Εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἔρωτός των, οὔτε λόγος περὶ τῆς προηγουμένης ζωῆς· τίποτε περὶ τῶν ἐπισκέψεων των εἰς οἴκους εὐαγεῖς, εἰς τῆς παλαιογυναίκες, εἰς τὰς ὑπηρετίας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλων.

Ἄν ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐγράφοντο μυθιστορήματα, ἡ ἀνάγνωσις των δὲν θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὰ κορίτσια.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κρύπτουν τὰς σκέψεις των ἀπὸ τοὺς ἑαυτοῦς των καὶ ἀπὸ τὰ κορίτσια.

Θὰ ἐπίστετε καλεῖς ἀκούων τούτους εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς

διεφθαρμένης εκείνης ζωῆς τῶν μεγαλουπόλεων καὶ αὐτῶν τῶν χωρίων, τῆς ἐξαγορευσέως εκείνης μέσα εἰς τὴν ὁποίαν περιδινοῦνται ὅλοι μὲ ἡδονήν. Ὅμιλοῦν μὲ τοιαύτην ἐπίπλαστον πεποίθησιν, ὥστε κατορθώνουν νὰ πείθουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀκόμη. Καὶ τὰ πτωχὰ τὰ κορίτσια, τοὺς πιστεύουν. Εἶνε ἡ περὶ πτωσις τῆς δυστυχισμένης μου συζύγου...

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνῶ δὲν ἤμουν ἀκόμη παρὰ μόλις μνηστευμένος, τῆς ἔδειξα μίαν ἡμέραν τὴν ἐνδόμυχόν μου ἐφημερίδα, θέτων τοιοῦτοτρόπως αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ παρελθόντος μου, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν τελευταίων σγέσεών μου, τὰς ὁποίας ἐθεώρουν καθήκον μου νὰ τῆς καθίστων γνωστάς. Ἐκείνη ὅταν ἐνόησε τὴν ἀποκάλυψίν μου, ὁ φόβος τῆς καὶ ἡ ἀπελπισία τῆς ἦσαν τόσον μεγάλοι, ὥστε μοῦ ἐφάνη ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην θὰ μὲ ἀπληρῆτο.

Τί εὐτύχημα θὰ ἦταν αὐτό!... καὶ γιὰ τοὺς δύο μας... ἄν συ-
νέβαινε.

Ὁ Ποζδνυσεβ εἰσήγησε κατόπιν ἀνέκραξεν.

Ἄλλ' ὄχι! καλλίτερον ποῦ τὸ πρᾶγμα ἔλαβε τροπὴν τοιαύτην. Ἐλαβα μόνον ὅτι ἤξιζα...

Ἄλλ' ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ εἰπῶ εἶνε ὅτι τὰ πτωχὰ κορίτσια γελιῶνται εἰς αὐτάς τὰς περιστάσεις. Αἱ μητέρες τὸ γνωρίζουν, ἔχουν τὸ παράδειγμα τῶν συζύγων τῶν. Ἄλλ' αὐταὶ προσποιοῦνται πίστιν πρὸς τὴν ἀγνότητα τῶν ἀνδρῶν, ἐνῶ πράττουν σὰν νὰ εἶχαν ὅλως διαφορετικὴν πεποίθησιν. Αὐταὶ γνωρίζουν τὰ δολώματα τὰ ἐπιδεκτικὰ διὰ νὰ σαγηνεύουν τοὺς ἀνδρας, δι' αὐτάς καὶ διὰ τὰ κορίτσια τῶν.

Ἡμεῖς μόνον οἱ ἄνδρες τ' ἀγνοοῦμεν, διότι δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ τὰ μανθάνωμεν· αἱ γυναῖκες ὅμως, γνωρίζουν πολὺ καλά ὅτι ὁ ἔρωσ, ὁ μᾶλλον ἀγνός, ὁ μᾶλλον ποιητικὸς ἔρωσ—ὅπως λέγουν—δὲν ἐξαρτάται οὐσιωδῶς ἀπὸ ἠθικὰς ιδιότητας, ἀλλ' ἀπὸ φυσικὰς προσεγγίσεις ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς κομμώσεως, ἀπὸ τὸ χρῶμα ἢ ἀπὸ τὸ κόψιμον τῶν φορεμάτων. Ἐρωτήσατε μίαν ἔμπειρον φιλάρεσκον ἂν προτιμᾷ, ἐπὶ παρουσίᾳ ἀνδρὸς τοῦ ὁποίου ἔχει ἀναλάβῃ τὴν κατάκτησιν, νὰ τῆς ἐπιρομφῆ ἢ μομφῇ ψεύδους, σκληρότητος, ἐλλείψεως σεμνότητος, ἢ νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον ἐκείνου μὲ ἐσθῆτα ἀκαλαισθητον καὶ κακοκομμένην. Ὅλοι θὰ προτιμήσουν τὸ πρῶτον. Αὐταὶ γνωρίζουν ὅτι ψευδόμεθα ἀπρεπῶς ὁμιλοῦντες περὶ ἀγνῶν αἰσθημάτων· ὅτι μόνον τὰ σώματά τῶν μᾶς διεγείρουν καὶ ὅτι ἡμεῖς θὰ συγχωρήσωμεν μᾶλλον ἓνα σφάλμα, παρὰ ἓνα φόρεμα ἀκαλαισθητον καὶ κακοκομμένον.

Ἡ φιλάρεσκος τὸ κάμνει ἀσυναίσθητος, ἐξ ἐνοστίκτου.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον φοροῦν τοὺς βδελυροὺς αὐτοὺς στηθοδέσμους, τὰ τουρνούρια, καὶ ἐπιδεικνύουν τοὺς ὤμους τῶν, τοὺς βραχιονιάς τῶν καὶ τὰ γυμνά τῶν στήθη. Αἱ γυναῖκες, ἐκεῖναι μάλιστα

λιστα αἱ ὁποῖαι εἶχον σχέσεις μὲ τοὺς ἄνδρας, γνωρίζουν πολὺ καλὰ ὅτι αἱ ὑψηλαὶ ὁμιλίαι εἶνε λόγια μόνον καὶ ὅτι ὁ ἄνδρας δὲν ἔχει ὑπ' ὄψει του παρὰ μόνον τὸ σῶμά των καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὸ λαμπρύνει.

Συμμορφοῦνται λοιπὸν μὲ αὐτὰ καὶ ἐκεῖναι. Μὴ ἐξετάσωμεν ὑπὸ ποίαν σειρὰν περιστάσεων εἰσῆλθῃ ἡ συνήθεια αὐτὴ μέσα εἰς τὰ ἥθη μας καὶ κατέστη δευτέρα φύσις. Ἐὰν παρατηρήσωμεν μόνον τὴν ζωὴν τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀναιδεΐᾳ. Δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν εὐδαγῶς οἴκου ;... Σκέπτεσθε διαφορετικὰ ;... Θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω... προτάσσω τὰς ἀντιρρήσεις μου.

Καθ' ἡμᾶς, αἱ γυναῖκες τῆς κοινωνίας μας ἔχουν διαφορετικὰ συμφέροντα ἀπὸ τὰς ἐκπεσούσας γυναῖκας ; Ἰσχυρίζομαι ὅτι ὄχι. Καὶ ἴδου ἡ ἀπόδειξις.

Ὅταν μερικοὶ ἀκολουθοῦν ἄλλον σκοπὸν, ζοῦν διαφορετικὴν ζωὴν, αἱ ἀνομοιότητες αὐταὶ πρέπει νὰ ἐξαφανίζονται κατ' ἐπίφρασιν τοῦλάχιστον, πρέπει νὰ φέρονται ὅλως διόλου διαφορετικὰ.

Συγκρίνατε τώρα τὰς δυστυχεῖς ἐκεῖνας γυναῖκας πρὸς ἐκεῖνας τῆς μᾶλλον ὑψηλῆς περιωπῆς.

Οἱ αὐτοὶ τρόποι, αἱ αὐταὶ ἀμφιέσεις, τὰ αὐτὰ ἀρώματα, τὰ αὐτὰ ξεγυμνώματα εἰς τοὺς βραχίονας, εἰς τοὺς ὄμους καὶ εἰς τὰ στήθη, τὸ αὐτὸ πάθος διὰ τὰ διαμάντια καὶ τὰ κοσμήματα, αἱ αὐταὶ ἀπολαύσεις, χοροί, μουσικὴ καὶ ἄσματα.

Τόσον διὰ τὰς μὲν ὅσον καὶ διὰ τὰς δέ, ὅλα τὰ μέσα διὰ τῆς προσελκύσεως εἶνε θεμιτά.

Διὰ τὰ ὁμιλήθη κανεὶς ἐλευθέρως, ἡ κόρη τῆς στιγμῆς ἐπισύρει τὴν γενικὴν περιφρόνησιν, ἡ διὰ βίου κόρη... τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν.

Ἔτσι κ' ἐγὼ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κορσέδες, ἀπὸ τὰ καταρωμένα μαλλιά, ἀπ' τὰ τουρνούρια, παρεσύρθην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Δὲν ἦταν δὰ καὶ τόσο δύσκολον νὰ πιασθῇ κανεὶς εἰς τὴν παγίδα. Ὡς ἐκ τῆς ἀνατροπῆς μου, ἠσθάνθην ὅτι ὁ ἔρωσ μὲ προσήλκυε καθὼς ἀκριβῶς ὁ ἀντικατοπρισμὸς προσελκύει τὸν ὀδοπόρον τῆς ἐρήμου.

Ἡ ἀφθονος τροφὴ δὲν εἶνε ἀρὰ γε ἓνα διεγερτικὸν διὰ τοὺς ἀέργους ; Οἱ ἄνθρωποι τῆς κοινωνίας μας τρέφονται σὰν ἵπποι ἐπιβήτορες. Ἐὰν κλείσῃ κανεὶς τὴν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα, ἂν μ' ἄλλους λόγους καταδικάσῃ τὸν νέον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξωκείλη, εἰς

ειρηνικὸν βίον, θὰ παρατηρήσῃ ἀμέσως μίαν διέγερσιν καὶ μίαν ἀνησυχίαν φρικώδη, τὰ ὁποῖα, διὰ μέσου τοῦ πορίσματος τῆς τεχνικῆς ἡμῶν ζωῆς, φέρονται μέχρι τῆς ἀπάτης τοῦ ἔρωτος.

Ὁ ἔρως καὶ ὁ γάμος γεννῶνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς τροφῆς.

Τοῦτο σὰς ἐκπλήττει! Εἶνε πολὺ πλέον ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν ἀνγνωρίσθη παγκοσμίως.

Εἰς τὴν πατρίδα μου, οἱ χωρικοὶ ἐργάζονται κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἰς τὰς γραμμάς τοῦ σιδηροδρόμου.

Γνωρίζετε ἀπὸ τί ἀποτελεῖται συνήθως ἡ τροφή τὸν χωρικῶν μας; Ἀπὸ ψωμί, ἀπὸ Κβὰς¹⁾ καὶ ἀπὸ σκόρδα! Αὐτὰ τοὺς ἀρκοῦν διὰ νὰ ἐργάζωνται καθὼς πρέπει εἰς τοὺς ἀγρούς. Εἰς τὸν σιδηροδρόμον τοὺς δίδουν κουρκοῦτι μὲ πάγο (Kacha) καὶ μίαν λίτραν κρέατος. Ἀλλὰ τὸ κρέας αὐτὸ δὲν ἰσοφαρίζει δεναεξὴ ὠρῶν ἐργασίαν, τὸ σπρώξιμο χειραμαξιοῦ βάρους τριάκοντα ποντίων, (390 ὀκάδων). Ἡ τροφή καὶ ἡ ἐργασία ἀντισταθμίζονται.

Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι καταβροχθίζομεν δύο λίτρας κρέατος, κνηγίου, ποτὰ παντὸς εἶδους, ὀρεκτικὰ φαγητὰ, ποῦ τὰ καταναλίσκομεν; Εἰς σαρκικὰ περισσεύματα. Ἄν λοιπὸν ἀνοίξῃ κανεὶς τὴν ἀσφαλιστικὴν δικλίδα, ὅλα πηγαίνουν καλά. Ἄν τὴν κλείσῃ, ὅπως τὴν ἐκλείσα ἐγὼ πλέον ἢ ἅπαξ, θὰ προκύψῃ μία ὑπερδιέγερσις, ἡ ὁποία ἀποπλανωμένη ἀπὸ τὰ μυθιστορήματα, τὰ διηγῆματα, τὰ ποιήματα, τὴν μουσικὴν, τὴν καλὴν διαίταν, ἀποβαίνει ὁ χαρακτηριστικώτερος ἔρως.

Τοιοντοτρόπως ἔγινα καὶ ἐγὼ ἐρωτευμένος, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος. Τίποτε δὲν μοῦ ἔλειπε: ἀπολαύσεις, συγκινήσεις, ποίησις. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ ἦτο τὸ ἔργον τῆς μητρὸς καὶ τοῦ ράπτου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς καλοφαγίας καὶ τῆς ἐλλείψεως δράσεως ἀφ' ἑτέρου. Χωρὶς ἐκδρομὰς θαλασσίας, χωρὶς λεπτὴν μέσιν, χωρὶς φορέματα κολλητὰ, χωρὶς συντροφιά μαζὶ ἔξω, δὲν θὰ ἐγίνοντο ἐρωτόληπτος καὶ δὲν θὰ πιανόμουν εἰς τὴν παγίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Προσέξατε ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἐκεῖνο ψεῦδος, τὸν τρόπον δηλαδή, μὲ τὸν ὁποῖον συνάπτονται οἱ γάμοι.

Τί θὰ ἦτο τὸ φυσικώτερον;

Ἡ κόρη εἶνε ὠριμος διὰ γάμον· πρέπει νὰ ὑπανδρευθῇ· τί-

1) Κβὰς εἶνε ποτὸν τὸ ὁποῖον συνηθίζουν οἱ Ρῶσοι χωρικοὶ. Παρα-

συναίεται ἀπὸ τὴν κίμαξ διὰ φρόνον χωρῶν.

ποτε τὸ ἀπλούστερον. Ἄν δὲν εἶνε ἀσημοκόρη, θὰ εὖρη ἐρα-
στάς. Καὶ ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει νέα ἀπάτη.

Ἄλλοτε, ὅταν ἡ κόρη ἔφθανεν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν, οἱ γονεῖς τῆς τὴν ὑπάνδρευαν ἐκτὸς πάσης σκέψεως σαρκικῆς καὶ τοῦ ἐλαγίστου ἔρωτος. Τοῦτο ἐγίνετο καὶ γίνεται ἀκόμη, κατ' αὐ-
τὸν τὸν τρόπον, εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἰς τοὺς Κινέζους, τοὺς Ἰνδούς, τοὺς Μουσουλμάνους, εἰς τοὺς ἰδικούς μας, εἰς τὰ ἐνε-
νῆντα δηλαδὴ ἑκατοστὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐνα ἑκατοστὸν μόνον ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς διεφθαρμένους, εὐρήκαμεν κακὸν τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ γάμου καὶ ἐζητήσαμεν ἄλλον. Εὐρήκαμεν ποῖον; Τὰ κορίτσια ἐκτίθενται ὡσὰν εἰς ἐμπορικόν, ὅπου οἱ ἄνδρες ἔχουν τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐκλογὴν των. Τὰ κορίτσια περιμέ-
νουν ἐκεῖ καὶ λέγουν μέσα των χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ φωνάξουν: «Πάρε ἐμένα, ἀγάπη μου! Ἐμένα, ὄχι ἄλλην! Δὲς τοὺς ὄμους μου, τὸ σῶμά μου». Ἡμεῖς οἱ ἄνδρες παρελαύνομεν, ἐξετάζο-
μεν, καὶ ὁμιλοῦμεν ταυτοχρόνως διὰ τὰ δίκαια τῆς γυναικός, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἐκείναι ἀντλοῦσιν, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοί, ἐκ τῆς μορφώσεως.

— Ἄλλὰ — τοῦ λέγω — πῶς εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορε-
τικά; Θέλετε σεῖς, τὰ κορίτσια νὰ ζητοῦν τοὺς γαμβρούς;

— Ξέρω κ' ἐγώ; Ἄλλ' ἐὰν πρόκειται περὶ ἰσότητος, νὰ εἶνε ἡ ἰσότης αὕτη πραγματικὴ. Εὐρίσκει κανεὶς βδελυράς τὰς μεσο-
λαβήσεις καὶ τοὺς μεσίτας· τὸ σύστημα ὅμως τὸ δικό μας εἶνε χί-
λιες φορὲς χειρότερον.

Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν τὰ δίκαια καὶ αἱ ἐλπίδες εἶνε ὅμοια· εἰς τὴν δευτέραν, ἡ γυναῖκα εἶνε σκλάβα, τὴν ὁποίαν προσφέρουν καὶ ἤτις δὲν δύναται μόνη τὴν εἰς νὰ προσφέρῃται. Τώρα ἀρχίζει τὸ ἄλλο ἐκεῖνο ψεῦδος, τὸ ὁποῖον ἐκφράζουν μετὰ τὴν φράσιν «εἰσέρχεται εἰς τὸν κόσμον», «διασκεδάζει», καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε ἀπλούτατα κυνήγι μόνον γαμβροῦ. Πέτε ὄλην τὴν ἀλήθειαν εἰς μίαν μητέρα ἢ εἰς τὴν κόρην τῆς, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχουν παρὰ μίαν μόνην μέριμναν, τὸ κυνήγι γαμβροῦ — τὰς ὑβρίζετε βαρῶς. Ἐν τούτοις αὐτὸς εἶνε ὁ μοναδικὸς σκοπὸς των· αὐταὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἔχουν ἄλλον σκοπὸν. Καὶ τὸ φοβερώ-
τερον εἶνε ὅτι βλέπει κανεὶς, ἀφελῆ καὶ ἀγὰν κορίτσια νὰ κά-
μουν τὰ πράγματα αὐτά, χωρὶς νὰ ξέρουν τὸ τί πράττουν.

Ἄν τοῦλάχιστον ἐγίνετο εἰλικρινῶς! ἄλλ' ὄχι! αὐτὸ εἶνε ψεῦ-
δος.

— Ἀχ! τὸ περὶ *Γενέσεως τῶν εἰδῶν*,¹ τί ἐνδιαφέρον ἔργον εἶνε! Λέγει ἡ μαμά.

— Ἀχ! πόσον εἶνε ἐλκυστικὴ ἡ φιλολογία!

(1) Περὶ τοῦ ἀπλοῦστον ἀπὸ τοῦ Darwin.

—Ἡ Λιλή μου, ἀγαπᾶ πολὺ τὴν ζωγραφικὴν!
 —Καὶ σεῖς, θὰ πηγαίνετε εἰς τὴν ἔκθεσιν;
 --Κάμνετε τοὺς περιπάτους σας μετὰ τὴν ἄμαξαν;
 —Πηγαίνετε εἰς τὸ θέατρον... εἰς τὰς συναυλίας;
 —Ὁ ἐνθουσιασμός τῆς Λουίζας μου διὰ τὴν μουσικὴν εἶνε ἀληθινὰ ἐκπληκτικὸς!
 —Διατί σεῖς δὲν συμμερίζεσθε τὰς ἰδέας αὐτάς;
 Ἄχ! ἐκεῖνοι οἱ ἀπόπλοι!...
 Καὶ ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ προῖον μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σκέψεως: «Πάρε με, πάρε τὴν Λουίζαν μου. Ὅχι, ἐμέ. Δοκίμασε τοῦλάχιστον!»
 Ὡ ὑποκρισία! ὦ ψεύδος!...
 Καὶ ὁ Ποζδνυσέβ, ἀφοῦ ἐρρόφησεν ὅλο τὸ τσαῖ του, ἔθεσε τὰ ποτήρια κατὰ μέρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

—Γνωρίζετε τὴν κυριαρχίαν τῶν γυναικῶν;—ἐπανέλαβεν ἀμέσως—τὴν κυριαρχίαν αὐτήν, ἣ ὅποια γίνεται αἰτία τῶν βασάνων μας; Ἐρχομαι νὰ σᾶς τὴν ὑποδείξω.

—Πῶς! τὴν κυριαρχίαν τῶν γυναικῶν, ἀπεκρίθη ἐγώ. Ἄλλ' αὐταὶ ἀπεναντίας παραμονοῦνται ὅτι δὲν χαίρουν κανὲν δικαίωμα· ὅτι εἶνε θύματα.

—Ἀκριβῶς! ἀποκρίνεται ζωηρῶς ἐκεῖνος· τὴν σκέψιν αὐτὴν θέλω κ' ἐγὼ νὰ ἐκφράσω. Εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον μᾶς κάμνει νὰ ὑποστηρίζωμεν τὰς δύο αὐτὰς γνώμας τὰς φαινομενικῶς ἀντιφατικὰς· τὴν ἄκραν ταπεινώσιν τῶν γυναικῶν ἀφ' ἑνός, τὴν ἀνωτάτην ἰσχὴν αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἐδῶ συμβαίνει ὅ,τι καὶ μετὰ τοὺς Ἑβραίους. Ἐκεῖνοι ἐκδικοῦνται διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πλοῦτος τῶν διὰ τὸν ἐξευτελισμόν, εἰς τὸν ὅποιον τοὺς κρατοῦμεν. «Μᾶς ἐπιτρέπετε μόνον νὰ ἐπιδιδόμεθα εἰς τὸ ἐμπόριον;—Ἐννοεῖται. Ἄλλὰ διὰ τοῦ ἐμπορίου θὰ γίνωμεν κύριοι σας», λέγουν οἱ Ἑβραῖοι. «Δὲν θέλετε νὰ μᾶς θεωρῆτε εἰμὴ ὡς ἀντικείμενον καὶ μόνον ἀπολαύσεως! Ἔστω. Διὰ τῶν αἰσθήσεων θὰ σᾶς κατακτήσωμεν!», λέγουν αἱ γυναῖκες.

Τὴν στέρησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἔλλειψις τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, ἢ τῆς ἐκλογῆς εἰς τὰ ἀξιώματα· αἱ ἀσκολαὶ ἄλλως τε αὐταὶ εἶνε δικαιώματα!

Ἡ ἀνισότης τῶν κοινωνικῶν ὄρων, ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸν ἄνδρα ἢ ν' ἀπομακρύνωνται αὐτοῦ, τοῦ νὰ

ἐκλέγουν ἓνα τῆς ἀρεσκείας των, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐκλέγωνται, αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν στέρησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός.

Τοῦτο σὰς προσβάλλει· ἔτσι δὲν εἶνε; Καλά! Στερήσατε τότε τὸν ἄνδρα τῶν δικαιωμάτων τούτων, ἀφοῦ ἐκεῖνος τ' ἀπολαμβάνει καὶ σεῖς τ' ἀρνεῖσθε εἰς τὴν γυναῖκα.

Πρὸς ἐξίσωσιν λοιπὸν ἡ γυναῖκα βασίζεται ἐπὶ τῆς φιληδονίας τοῦ ἀνδρός, γίνεται ἀπόλυτος κυρίαρχος διὰ τῆς αἰσθητικότητος, εἰς τρόπον ὥστε, ἐνῶ ὁ ἄνδρας φαίνεται ὅτι ἐκλέγει, τὴν ἐκλογὴν ἔχει πράγματι ἡ γυναῖκα. Καί, ὅταν αὐτὴ κατέχη κατὰ βῆθος τὴν τέχνην τῆς ἀποπλανήσεως, καταχρᾶται καὶ λαμβάνει φρικώδη ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

— Ποῦ διαβλέπετε λοιπὸν τὴν δύναμιν αὐτὴν τὴν τόσον σπανίαν;

— Ποῦ; Ἄλλὰ παντοῦ εἰς ὅλα. Ἐπισκεφθῆτε τὰ μεγάλα καταστήματα, εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Ὑπάρχουν συσσωρευμένοι χιλιάδες ἄνθρωποι, ἐργασία γιγαντιαία, σχεδὸν ἀνυπολόγιστος. Ὑπάρχουν, σὰς ἐρωτῶ, εἰς τὰ ἑννέα δέκατα τῶν καταστημάτων αὐτῶν, τὰ παραμικρότερα πράγματα πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνδρῶν;

Ὅλη ἡ πολυτέλεια τῆς ζωῆς εἶνε διὰ τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι τὴν ἀναζητοῦν, αἱ ὁποῖαι τὴν σπρώχνουν πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός. Καὶ τὰ ἐργαστήρια; Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν κατασκευάζουν ἀνωφελεῖς στολισμοὺς διὰ τὰς γυναῖκας. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων, γενεαὶ δλόκληροι ἐργατῶν, σκύβουν ὑπὸ τὰ καταναγκαστικά αὐτὰ ἔργα διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν γυναικῶν. Σὰν δυνατὰ βασίλισσαι, αἱ γυναῖκες κρατοῦν εἰς τὴν σκλαβιά καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν τὰ ἑννέα δέκατα τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὅλ' αὐτὰ διὰ τὸν λόγον ὅτι τῆς ἀρνοῦνται ἴσα δικαιώματα πρὸς ἐκεῖνα τοῦ ἀνδρός.

Ἐκεῖναι ἐκδικοῦνται ἐπὶ τῶν αἰσιθησῶν μας, προσπαθοῦσαι νὰ μᾶς συλλαμβάνουν εἰς τὰς παγίδας των. Ἐχουν φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ νὰ ἐξασκοῦν ἐφ' ἡμῶν τόσῃν ἐπίδρασιν, ὥστε ἓνας νέος ἢ ἓνας γέρον ἀκόμη νὰ χάνῃ ἐμπρός των τὴν ἡρεμίαν του.

Ἐκεῖναι γνωρίζουν καλῶς τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν. Θὰ τὸ δῆτε εὐκόλως, ἂν παρατηρήσετε ὀλίγον τὰ μειδιάματα τοῦ θριάμβου εἰς καμμίαν λαϊκὴν ἑορτήν, εἰς κανένα χορὸν ἢ εἰς καμμίαν ἐσπερίδα. Ἄφ' ὅτου ἓνας νέος πλησιάζῃ μίαν γυναῖκα, ἠλκύσθη πλὴν ἀπὸ τὰ θέλητρα καὶ χαῖρε μυαλό!

Πάντοτε ἐδοκίμασα ἓνα συναίσθημα στενοχωρίας, ὅταν ἔβλεπα τὴν γυναῖκά μου μὲ μεγάλη τουαλέττα, μιὰ κόρη τοῦ λαοῦ μὲ κόκκινο φουλάρι καὶ μὲ μεσοφόρια πολυ-κολλαρισμένα· ἓνα κορίτσι τοῦ λαοῦ μὲ τουαλέττα μπάλου. Αὐτὸ σήμερα εἶνε πιὸ φοβερὸ γιὰ μένα. Μέσα σ' αὐτὸ διακρίνω κίνδυνον διὰ τοὺς ἄνδρας, κάτι τι ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν. Μοῦ ἐπῆλθε πολλάκις ἡ ἐπιθυμία νὰ φωνάξω τὴν ἀστυνομίαν, νὰ τῆς ζητήσω βοήθειαν διὰ

ν' απομακρύνω αὐτὸν τὸν κίνδυνον, διὰ νὰ βγάλω ἀπὸ μπροστά μου τὸ ἐπικίνδυνον αὐτὸ ἀντικείμενον.

Καὶ δὲν γελῶ! Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα, ἴσως ὄχι πολὺ μεμακρυσμένη, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐρωτᾶ κανεὶς μὲ ἐκπληξιν, πῶς ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν ἐπετρέποντο πράξεις αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ φέρουν τόσην ταραχὴν εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς κοινωνίας, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν αἱ γυναῖκες διὰ τῆς διεγέρσεως τῶν αἰσθησέων καὶ τοῦ στολισμοῦ τοῦ σώματος. Αὐτὸ ὁμοιάζει σὰν νὰ στηθῶν μέσα εἰς τοὺς δημοσίους περιπάτους παγίδας εἰς τὰ πόδια τῶν περιπατητῶν καὶ μάλιστα αὐτὸ θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον.

Διατί, θὰ σᾶς ἐρωτήσω, ἀπαγορεύονται τὰ τυχερὰ παιγνίδια καὶ ἐπιτρέπεται εἰς τὰς γυναῖκας νὰ γυρίζουν ἡμίγυμνες, ἀφοῦ αὐτὸ εἶνε χιλιάκις ἀνηθικώτερον ἀπὸ τὸ παιγνίδι; Τί παράδοξος τρόπος σταθμίσεως τῶν πραγμάτων!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

"Ἔτσι ἐπιάσθηκα. "Ἡμουν, καθὼς λέγουν, ἐρωτευμένος. Δὲν ἦταν αὐτὴ μόνον ποῦ ἐθεωροῦσα σωστὴν τελειότητα· κ' ἐγὼ ἀκόμη ἐφ' ὅσον ἦμουν ἀρραβωνιαστικός, ἐνόμιζα τὸν ἑαυτὸν μου τὸν καλλίτερον ἄνθρωπον. Κανεὶς στὸν κόσμον δὲν εἶνε ἀρκετὰ κακὸς ὥστε, ἀναζητῶν καλῶς, νὰ μὴ εὐρίσκῃ ἄλλον χειρότερόν του· καὶ τοῦτο εἶνε μία πηγὴ ἡδονῆς καὶ ὑπερφηφαναίας.

Εἶνε ἡ ἰδική μου περίπτωσις. Δὲν ἐνυμφεύομην χάριν γρημάτων· δὲν ἐπῆρα χρήματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πολλοὺς γνωστούς μου, οἱ ὁποῖοι νυμφεύονται μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ προεξοφλήσουν μίαν προικὰ ἢ νὰ δημιουργήσουν σχέσεις. Ἐγὼ ἦμουν πλούσιος, ἐκεῖνη πτωχὴ, τί ἀνάγκην εἶχα; "Ἄλλο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπερφηφανεύομην, ἦτον ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι νυμφεύονται καὶ δὲν ἀφήνουν καθόλου τὰς ἰδέας των περὶ πολυγαμίας, ἐγὼ ὠρκίσθην ἀπὸ τοῦ γάμου μου ν' ἀφοσιωθῶ εἰς μόνην τὴν σύζυγόν μου.

"Ἡμουν ἄθλιος καὶ ἐφρανταζόμενον τὸν ἑαυτὸν μου ἄγγελον. Δὲν ἐμείναμεν πολὺ ἀρραβωνιασμένοι.

Δὲν ἤμπορῶ ν' ἀναπολῶ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς χωρὶς νὰ κοκινίζω. Αἰσχος καὶ ἀηδία. "Ἄν ὁ ἔρωσ μου ἦτο πλατωνικός καὶ ὄχι σαρκικός, θὰ ἐξητιμίζετο εἰς λέξεις καὶ εἰς συνομιλίας, εἰς τίποτε σαρόμοιον. Εἰς τὰ κρυφομιλήματα μας, ἡ συνομιλία ἦταν κοπιαστικὴ, ἀγὼν γιγάντιος! Μόλις εὐρισκα ὅτι

ἔπρεπε νὰ πῶ καὶ τὸ ἔλεγα ἤμουν ὑποχρεωμένος νὰ σιωπῶ καὶ ν' ἀναζητῶ τίποτε νέον.

Τὰ ἀντικείμενα τῆς συνομιλίας μας ἔλλειπαν. Εἶχαμε ἐξαντλήσῃ πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ἐλέγετο περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς μας. Τί υπελείπετο ἀκόμη; "Ἄν ἤμεθα ζῶντα θὰ ἤξεύραμεν βέβαια ὅτι δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ ὀμιλήσωμεν ἄλλ' ὡς ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ συνομιλῶμεν καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρῃ ἀντικείμενον συνομιλίας· τὸ πρᾶγμα ποῦ μᾶς ἀπησχόλει δὲν εἶνε, βλέπετε, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὐρίσκον τὴν λύσιν τῶν εἰς μίαν μόνην συνομιλίαν. Προσθέσατε εἰς ὅλ' αὐτὰ καὶ τὴν ὀλεθρίαν συνήθειαν τοῦ νὰ τρώγουν ὀρεκτικὰ καὶ ζαχαρωτά· κατόπιν τὰς προετοιμασίας τοῦ γάμου : ἡ κρεββατοκάμαρα, αἱ κλῖναι, τὰ διάφορα ροῦχα, τ' ἀσπρόρουχα, τὰ εἶδη τῆς τουαλέτας ! Βλέπετε ὅτι ἂν κανεὶς νυμφεύεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Κώδικος — καθὼς ἔλεγε ἐκεῖνος ὁ γέρος — τὰ πούπουλα, τὰ κρεββάτια, ἡ προῖκα, εἶνε ὅλα λεπτομέρειαι αἱ ὁποῖαι συντρέχουν ὥστε νὰ κάμνουν τὸν γάμον ἓνα πρᾶγμα ἱερὸν. Ὡς πρὸς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι, μὲ τὴν ἀναλογίαν ἐνὸς πρὸς δέκα, δὲν πιστεύομεν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτὸ πρᾶγμα—τὸ ὁποῖον, ἂν τὸ πιστεύῃ κανεὶς ἢ ὄχι, ὀλίγον ἐνδιαφέρει—, ἀλλ' εἰς τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔχομεν δώσειν ἡμῖς, ἐκ τῶν ὁποίων μὸλις ἓνας τοῖς ἑκατὸν δὲν εἶχεν ἀκόμη γυναῖκα, ἐκ τῶν ὁποίων μὸλις ἓνας εἰς τοὺς πενήντα δὲν εἶνε διατεθειμένος ἀμέσως νὰ ἀπιστήσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του, οἱ ὁποῖοι πηγαίνομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς ἀπλὴν ἐκπλήρωσιν προσυμπεφωνημένου ὄρου — δι' ἡμᾶς, λέγω, ὅλαι αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι δὲν ἔχουν παρὰ μίαν τερατώδη μόνον σημασίαν.

Ἐδῶ λαμβάνει χώραν φρικώδης ἀγορά. Πωλεῖται μία παρθένος εἰς ἓνα διεφθαρμένον ἄνθρωπον καὶ ἡ πώλησις αὐτῆ συντελεῖται ὑπὸ τὰς μάλλον ἀγνάς ὄψεις, ὑπὸ τὴν μάλλον φαινομενικὴν ποίησιν . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἐνυμφεύθην λοιπὸν, τοιοῦτοτρόπως, ὅπως ὅλοι νυμφεύομεθα.

"Ἄν ἤξευραν οἱ νέοι, ποῦ ὄνειρευόνται τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος, ὁποία πραγματικότης τοὺς ἀναμείνει ! . . . Καὶ εἶνε δυστυχῶς παντοῦ διάψευσις τῶν ἐλπίδων !

"Ὅλοι ἐν τούτοις, δὲν γνωρίζω, ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν, νομίζουν ὅτι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ ἀποκρύπτουν.

"Ἐκαμα μίαν ἡμέραν περίπατον εἰς μίαν πανηγύριν εἰς τὸ Πα-

ρίσι και εισηλθα εἰς ἓν παράπηγμα ὅπου παρουσιάζεται μία γυναίκα μὲ γένεια καὶ μία φώκια. Ἡ γυναίκα ἦταν ἕνας ἄνδρας ἔξωμος, ἡ φώκια σκύλος συνήθης, σπεπασμένος μὲ τὸ δέρμα φώκιας, ὁ ὁποῖος ἐκολύμβα εἰς μίαν λεκάνην. Φαινόμενον ἐλάχιστα ἐλκυστικόν. Ὅταν ἐξηλθα, ὁ ἄνθρωπος τοῦ παραπήγματος μὲ ὑπεδείκνυε καὶ ἔλεγε εἰς τὸν κόσμον: «Ρωτήσατε τὸν κύριον ἂν ἀξίζη τὸν κόπον νὰ μπῆτε. Ἐμπρὸς λοιπόν, κυρίαὶ καὶ κύριοι, ἔμπρὸς εἰς τὸ ἀξιοπερίεργον θέαμα. Μόνον μιά δραχμὴ ἢ εἰσοδος διὰ τὸν καθένα!»

Μοῦ ἦταν δυσάρεστον, ἐνῶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ πῶ ἀκριβῶς τὸ διὰ τί, νὰ ἐναντιωθῶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον· ἐκεῖνος δὲν εἶχεν ἐννοήσῃ καλὰ τὸ αἰσθημα αὐτό. Ἐνα τοιοῦτον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν ἐκ πείρας τὰς ἀηδίας τοῦ μνηνὸς τοῦ μέλιτος καὶ οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν θέλουν νὰ καταστρέφουν διόλου τὰ ὄνειρα τῶν ἄλλων.

Ὡς πρὸς ἐμέ, δὲν ἔχω καταστρέψῃ τὸ ὄνειρον κανενός. Δὲν βλέπω ὅμως τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον νὰ σιωπήσω σήμερον. Τίποτε τὸ εὐχάριστον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος. Ἀπεναντίας εἶνε οὗτος διαρκῆς στενοχωρία, ἐντροπή, δυσθυμία, καὶ πρὸ πάντων, ἀνία, ἀνία τρομερά. Δὲν ἠδυνήθην νὰ συγκρίνω τὴν κατάστασιν αὐτὴν παρὰ πρὸς ἐκείνην ἑνὸς νέου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ συνηθίσῃ τὸ κάπνισμα· αἰσθάνεται ἐμετόν, πτῖει, καὶ ἐν τούτοις προσποιεῖται ὅτι δοκιμάζει μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ἄν τὸ σιγάρον θὰ τοῦ παράσχῃ ἀπολαύσεις, αὐτὸ θὰ γίνῃ ἀργότερα. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὸν γάμον. Τὰ ἀνδρόγυνα πρέπει προτοῦ τὸν ἀπολαύσουν, νὰ συνηθίσουν εἰς τὸ ἐλάττωμα.

—Πῶς εἰς τὸ ἐλάττωμα; τοῦ λέγω ἐγώ. Ἄλλὰ σεῖς ὀμιλεῖτε περὶ πράγματος φυσικοῦ, ἐνστίκτου!

—Περὶ φυσικοῦ πράγματος! περὶ ἐνστίκτου; Κάθε ἄλλο. Ἐχω φθίασῃ—συγχορήσατέ με ποῦ τὸ λέγω—εἰς τὴν ἀντίθετον πεποίησιν καὶ νομίζω ἐγώ, ὁ διεφθαρμένος καὶ κακοήθης, ὅτι τοῦτο ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν φύσιν. Καὶ πόσον ἡ γνώμη αὐτὴ θὰ ἦτο ἐδραιωμένη εἰς τὴν διάνοιάν μου, ὅν δὲν ἤμουν τόσον διεστραμμένος! Αὐτὴ εἶνε μία πρᾶξις ἀπολύτως παρὰ φύσιν διὰ κάθε ἀγνήν κόρη, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ἓνα παιδί.

Ἡ ἀδελφή μου ὑπανδρεύθη ἓνα, δύο φορὲς μεγαλύτερόν της κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ἕως τότε περάσῃ ζωὴν ἄτακτον. Θυμᾶμαι ὅποια ἦτον ἡ ἐκκληξίς μας ὅταν κατὰ τὴν νύκτα τῶν γάμων τὸν ἀφῆκε καὶ ἔφυγεν, ὠχρά, τρέμουσα, καὶ μᾶς ἔλεγε ὅτι κατ' οὐδὲνα λόγον δὲν ἠμποροῦσε νὰ μᾶς διηγηθῇ ὅ,τι ἀπαιτοῦσεν ἀπ' αὐτὴν ὁ σύζυγός της. Καὶ σεῖς ὀνομάζετε τοῦτο φυσικόν; Νὰ πρῶγῃ κανεὶς εἶνε φυσικόν, εἶνε μία εὐχαρίστησις, μία εὐχάριστος ἀπληροσία, τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ χωρὶς ἐντροπήν. Τὸ ἄλλο εἶνε ἀπε-

μία ἀγνή κόρη τὸ φοβεῖται πάντοτε· ἐγὼ ἐσημάτισα περὶ τούτου πεποίθησιν. Ἐνα ἀγνὸ κορίτσι ὀρέγεται παιδιά· παιδιά μάλιστα, ἄνδρα ὄχι.

— Ἄλλά, ἠρώτησα ἐκκληκτος, πῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ διαιωνίζεται;

— Καὶ εἶνε τόσον ἀναγκαῖον νὰ διαιωνίζεται; ἀπαντᾷ ἀποτόμως.

— Χωρὶς ἀμφιβολίαν, ἄλλως δὲν θὰ ὑπάρχωμεν!

— Καὶ διὰ τί πρέπει νὰ ὑπάρχωμεν;

— Διὰ τί; Διὰ νὰ ζῶμεν!

— Διὰ νὰ ζῶμεν; Ὁ Σοπεργάουερ, ὁ Χάρτμαν οἱ Βουδ-δισταὶ δὲν διατείνονται ὅτι ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία ἐγκτεται εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν; Καὶ ἔχουν πλῆρες τὸ δίκαιον νὰ λέγουν ὅτι ἡ εὐ-**τυχία τῆς ἀνθρωπότητος ἐγκτεται εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.** Δὲν τὸ λέγουν τόσον καθαρά· λέγουν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης πρέπει νὰ καταστραφῇ διὰ ν' ἀπαλαγῇ ἀπὸ τὴν ὀδύνην· ὅτι προορισμὸς τῆς εἶνε ἡ ἰδία τῆς καταστροφῆς. Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε πλάνη. Προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἀπὸ τοῦ κακοῦ διὰ τοῦ ἰδίου ἀφανισμοῦ· διότι τὸ κακὸν αὐτὸ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας. Σκοπὸς τῆς δράσεως αὐτῆς ἀδύνατον νὰ εἶνε ὁ ἀφανισμὸς τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα παρήγαγε. Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, **εἶνε ἡ εὐδαιμονία,** πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας ἔχει δοθῆ Ἄνομος, τὸν ὁποῖον ὀφείλει αὐτὴ ν' ἀκολουθῆ. Ὁ νόμος αὐτὸς συνίσταται εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὴν ἀνθρωπότητα. Μόνον τὰ πάθη ἐμποδίζουν τὴν ἔνωσιν αὐτὴν καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἰσχυρότερον, τὸ χειρότερον — ὁ σαρκικὸς ἔρωσ — ἡ ἀπόλαυσις. Ὅποταν θὰ ἔχῃ συγκρατήσῃ κανεὶς τὰ πάθη του καὶ πρωτίστως τὸ ἰσχυρότερον αὐτῶν, τὸν σαρκικὸν ἔρωτα, ἡ ἔνωσις τότε θὰ συντελεσθῇ καὶ ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμὸν τῆς καὶ δὲν θὰ ἔχῃ πλέον λόγον ὑπάρξεως.

— Καὶ μέχρι τοῦ σημείου τούτου;

— Ἡ ἀνθρωπότης κατέχει μίαν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα. Ὁ ἔρωσ τῶν αἰσθησεῶν δὲν εἶνε εἰμὴ τὸ σημεῖον τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τοῦ Ἄνομου. Ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ ἔρωσ αὐτὸς θὰ ὑφίσταται, νεαὶ θὰ προβαίνουν γενεαὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ Ἄνομου τούτου. Ἄν ἡ πρώτη δὲν ἀρκέσῃ, θὰ προκύψουν ἄλλαι!... μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ Ἄνομου αὐτοῦ.

Ὅταν τοῦτο θὰ συντελεσθῇ, ἡ ἀνθρωπότης θὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ, διότι μᾶς εἶνε ἀδύνατον ν' ἀντιπροσωπεύσωμεν διαρκῆ ζῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τελείᾳ ἐνώσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

— Παράδοξος θεωρία ! ἀνεφώνησα.

— Παράδοξος ὡς πρὸς τί ; Ὅλαι αἱ θρησκείαι παραδέχονται ἓνα τέλος τῆς ἀνθρωπότητος καί, συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τὸ τέλος εἶνε ἀναπόφευκτον. Τί τὸ ἐκπληττον, ἂν ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία καταλήγῃ εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα ; « Ὅστις δύναται νὰ τὸ ἐννοήσῃ ἄς τὸ ἐννοήσῃ », εἶπεν ὁ Χριστός. Ἀντιλαμβάνομαι καλῶς τὴν σκέψιν του. Ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἔχῃ γενετικὰς σχέσεις ἠθικὰς, πρέπει νὰ ἔχῃ θέσιν ὡς σκοπὸν αὐτοῦ τὴν τελείαν ἀγνότητά. Ὁ ἄνθρωπος καταβάλλεται εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καὶ ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ γάμος. Ἄν ὅμως ὁ ἄνθρωπος— καὶ εἶνε ἡ περιπτώσις τῆς σημερινῆς κοινωνίας— παραδοθῇ πρὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἰς τὸν σαρκικὸν ἔρωτα, τότε γάμος δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται, δὲν δύναται νὰ εἶνε, παρὰ τὰ ἠθικὰ αὐτοῦ προσήματα, εἰμὴ ἀπλῆ πρόφασις πρὸς ἀποπλάνησιν, ἡ δὲ ζωὴ, ἀνήθικος τελείως.

Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ γάμου ἐχάθημεν καὶ οἱ δύο, ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγώ, εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἰσχυρίζονται ὅτι εἶνε ἠθικὴ καὶ τὴν ἀποκαλοῦν οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Βλέπετε εἰς ποίας ἰδέας δύναται κανεῖς νὰ φθάσῃ, ὅταν ἀκούῃ, νὰ χαρακτηρίζουν ὡς ἄθλιον καὶ γελοῖον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τιμιώτερον, *τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὴν ἐλευθέραν ζωὴν του*;

Ὁ κόσμος, τὴν ἰδεώδη κατάστασιν τῆς γυναικός, τὴν κατάστασιν τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς παρθενίας, τὴν φοβεῖται καὶ τὴν χλευάζει.

Πόσαι κόραι θυσιάζουν τὴν παρθενίαν των εἰς τὸν Μολὸχ αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶνε ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ὑπανδρεύονται μετὰ τοῦ πρώτου τυχόντος διὰ νὰ μὴ μείνουν παρθένοι, δηλαδὴ ὄντα ὑπέροτρα ! Μιαίνονται διὰ νὰ μὴ μείνουν ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς ὑπεροχῆς. Δὲν εἶχα ἐννοήσῃ ἕως τότε ὅτι αἱ λέξεις ἐκεῖναι τοῦ Εὐαγγελίου « *πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα διὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ του* » ἐφαρμοζονται τόσον εἰς τὴν γυναῖκά μας, ὅσον καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλων. Δὲν εἶχα ἐννοήσῃ καὶ ἐνόμιζα ὑπερόχους ὅλας τὰς πράξεις μου κατὰ τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος, πεπεισμένος ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῆς ἀπολαύσεως μετὰ τῆς γυναικὸς ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὁ κόσμος ὡς τὸ μᾶλλον ἐντίμον.

Τὸ ταξεῖδι τῶν γάμων, ἡ μοναξιά εἰς τὴν ὁποίαν ἀφήνουν τοὺς νεονύμφους μὲ τὴν ἄδειαν τῶν γονέων, δὲν εἶνε ἄλλο τι, ἐννοεῖτε, εἰμὴ ὠθησις εἰς τὴν διαφθοράν. Δὲν ἠσθανόμην εἰς ὅλ' αὐτὰ τίποτε τὸ κακὸν ἢ ἀπεχθὲς καὶ ὁ μὴν τοῦ μέλιτος μου ἐφαίνετο ὅτι

μοῦ ὑπέσχετο τὴν εὐτυχίαν. Ἡ ἐλπίς ὅμως μετ' οὐ πολὺ διεψεύσθη. Ἐπίστευα ἐν τούτοις εἰς αὐτὴν καὶ κατέβαλα πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσω. Πλὴν αἱ προσπάθειαι μου ὑπῆρξαν μάταιαι· ὅσον ἀνεξήτουν τὴν εὐτυχίαν, τόσον ἐκείνη μοῦ διέφευγε. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, ἤμουν τὸ θῦμα τῆς ἐντροπῆς, τῆς δυσθυμίας, τῆς πλήξεως. Κατόπιν ἤλθαν αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι.

Ἦτο, πιστεύω, ἡ τρίτη ἢ τετάρτη ἡμέρα ὅταν εὗρηκα τὴν γυναικίᾳ μου περιίλυπον· τὴν ἠρώτησα τὴν αἰτίαν ἐναγκαλιζόμενος αὐτήν. Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπεθύμει ἄλλο τίποτε. Ἐκείνη μὲ ἀπόηθες διὰ μιᾶς τῆς κινήσεως καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ. Ἡ αἰτία; Καὶ ἐκείνη τὴν ἠγόει· ἦταν ἀδιάθετος, ἐκνευρισμένη. Ἡ κόπωση τῶν νεύρων τῆς, τῆς εἶχεν ἀποκαλύψῃ, χωρὶς ἀμβολίαν, τὴν ἀληθῆ ὑπόστασιν τῶν σχέσεών μας, ἐκείνη ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὰ αἰσθημάτων τῆς. Τὴν ἠρώτησα ἐκ νέου περὶ τῆς αἰτίας· μοῦ ἀπεκρίθη ἐπὶ τέλους ὅτι ἦτο ἀνήσυχος διὰ τὴν μητέρα τῆς. Δὲν τὴν ἐπίστευσα. Ἠρχισα νὰ τὴν παρηγοῶ, χωρὶς νὰ τῆς κάμω λόγον περὶ τῶν γονεῶν τῆς. Δὲν ἐνοοῦσα ὅτι οἱ γονεῖς τῆς ἦσαν ἀπλοῦν πρόσχημα εἰς ὅ,τι οὕτῃ ἦτο καταλυμένη. Δὲν μὲ ἤκουε καθόλου. Τὴν ἐμάλωνα διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς καὶ ἐπερίττειν τὴν θλίψιν τῆς. Ἐπανσε νὰ κλαίῃ, ἐνῶ μοῦ ἀπέτεινε τὰς σκληροτέρας παρατηρήσεις, χαρακτηρίζουσά με ὡς ἐγωιστὴν καὶ σκληρόν. Τὴν παρετήρουν· ὅλα τῆς τὰ χαρακτηριστικά ἔδειχναν τὴν μανίαν, μανίαν στρεφομένην ἐναντίον μου. Διὰ τί ἡ ἀνεξήγητος αὐτῆ συμπεριφορᾶ; Ἦτο δυνατόν; Ἀχ! δὲν ἦτο πλιά ἢ ἴδια!

Ἐξήτησα νὰ τὴν καθησυχάσω, ἀλλὰ προσέκρουσα εἰς τοιαύτην ψυχρότητα καὶ πικρίαν, ὥστε ἐν μιᾷ στιγμῇ ἔχανα ὅλην τὴν ψυχραιμίαν μου καὶ ἡ συνομιλία μας μετέπιπτεν εἰς φιλονεικίαν. Ἡ ἐντύπωσις τῆς πρώτης αὐτῆς διαφωνίας ἦτο τρομερά. Ἦταν ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀβύσσου, ἡ ὁποία μᾶς ἐχώριζεν. Ἡ ἱκανοποίησις τῶν πόθων τῶν αἰσθήσεων εἶχε σβύσῃ τὰ ὄνειρά μας· εὐρισκόμεθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, εἰς τὴν πραγματικὴν ἔκφρασίν μας ὡς ἐγώσται δοκιμαζόντες νὰ ἐπιτύχωμεν πᾶν τὸ δυνατόν ὁ εἰς παρὰ τοῦ ἄλλου, ὅπως δύο πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἄλλου, δὲν βλέπουν ἀμοιβαίως παρὰ μόνον τὴν πηγὴν ἀπολαύσεως.

Ἡ διαφορὰ αὐτῆ τῶν αἰσθημάτων ἦτο ἡ συνεχὴς κατάστασις μας, ἡ ὁποία ἐγινεν ἀντιληπτὴ εὐθὺς ὡς αἱ αἰσθήσεις μας καταρῶνθησαν.

Δὲν ἠννόησα εὐθὺς ἀμέσως ὅτι ἡ ψυχρότης, ἡ ἔχθρα ἐκείνη, ἦσαν ἡ φυσικὴ μας κατάστασις, διότι δὲν ἐβράδυναν νὰ ναρκωθοῦν, ὁπόταν ὁ πόθος μας ἐκ νέου εἶχεν ἀφυπνισθῆ. Ἐπίστευσα ὅτι ἡ ἔρις ἐκείνη ἀπαξ καταπαύσασα, δὲν θὰ ἐπανήρχετο πλέον·

Authentic and licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Vivlio

Restrictions apply.

διαρκοῦντος ὅμως τοῦ μηνὸς τοῦ μέλιτος, προῆλθε νέα περίοδος κόρου καὶ μετ' αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν εἴμεθα πλέον ἀναγκαῖοι πρὸς ἀλλήλους, νέα φιλονεικία. Ἡ φιλονεικία αὕτη μ' ἐξέπληξε περισσότερο τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη δὲν ἦτο λοιπὸν τυχαία! δὲν προήρχετο ἐκ κακῆς συνεννοήσεως! Ἦτο ἐπιτετηδευμένη, μοιραία;

Ἐμείνα τόσον μᾶλλον ἐκπληκτος πρὸ τῆς μηδαμινότητος τῆς αἰτίας. Ἦταν, πιστεύω, ζήτημα χρημάτων· πραγματικῶς δὲν ἤμην καθόλου φιλάργυρος, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δὲν θὰ ἤμην τοιοῦτος πρὸς τὴν σύζυγόν μου. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι τόσον εἶχε δυσαρστηθῆ ἀπὸ μίαν παρατήρησίν μου, ὥστε ἠθέλησε νὰ διαβλέψῃ εἰς τὴν καλῶς ἐκδηλωθεῖσαν πρόθεσίν μου, νὰ κυριαρχῶ αὐτῆς διὰ τοῦ χρήματος, τοῦ μόνου μέρους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡδυνάμην νὰ κατέχω δικαιώματα. Τοῦτον ἦτο ἀνόητον, γελοῖον. Ὁργίσθη, τὴν ἐμέμφθη δι' ἔλλειψιν ὀξυνοίας· ἐκείνη μοῦ ἔκαμε παρατηρήσεις... καὶ ἡ φιλονεικία ἐπανήχισεν. Ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς, ἐπὶ τοῦ βλέμματός τῆς, εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῆς, ἐπανεῖδα τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀπέχθειαν, ἡ ὁποία μὲ εἶχε τόσον ἐκπλήξῃ. Εἶχα μαλώσῃ ἄλλοτε μὲ τὸν ἀδελφόν μου, μὲ τοὺς φίλους μου, μὲ τὸν πατέρα μου, οὐδέποτε ὅμως εἶχα παρατηρήσῃ τὴν μανίαν ἐκείνην. Μετ' οὐ πολὺ ἡ ἀπέχθεια ἐκείνη δισσκορπίσθη ἐκ νέου μέσα εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ πόθου μας καὶ ἐγὼ παρηγορήθην λέγων κατὰ νοῦν ὅτι αἱ διενέξεις ἐκείναι ἦσαν συνέπεια κακῆς συνεννοήσεως, ἡ ὁποία θὰ διωρθοῦτο.

Ἐπηκολούθησε τρίτη, τετάρτη· ἀνεγνώρισα καλῶς ὅτι δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἀπλῆς παρανοήσεως, ἀλλὰ περὶ μοιραίας, σταθερᾶς καταστάσεως. Συνήθισα εἰς τὰς σκηνὰς αὐτὰς καὶ διηρωτώμην μόνον διὰ τί ἐγώ, καὶ ὄχι κάθε ἄλλος, ἐγώ, ὁ τόσον γεμάτος ἀπὸ ἐλπίδας, νὰ περνώ ζωὴν τόσον ἀθλίαν μὲ τὴν σύζυγόν μου! Δὲν ἐγνώριζα, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅτι τὸ αὐτὸ συνέβαινεν εἰς ὅλα τ' ἀνδρόγυνα, τὰ ὁποία ἐσκέπτοντο καθῶς καὶ ἐγώ, ὅτι τὸ κακὸν αὐτὸ δὲν συνέβαινε παρὰ μόνον εἰς αὐτούς, καὶ ὅτι ὅλοι τὸ ἀπέκρυπταν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἅμα ὡς τὸ πρᾶγμα δισκεδάζετο. Ἀφοῦ ἡ κατάστασις αὕτη ἤρχισε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ἐχειροτέρευεν, ὥξυνετο καθημερινῶς.

Μετὰ τὴν ἀπόδοον τὸν πρώτων ἐβδομάδων, ἡσθανόμην μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου εἰς ποίαν δυστυχίαν εἶχα περιπέσῃ. Ἐγὼ δὲν τὴν ἀνέμενα. **Ἐνόησα ὅτι ὁ γάμος, μακρὰν τοῦ νὰ εἶνε εὐτυχία, εἶνε βαρὺ φορτίον,** ἀλλὰ καθὼς ὅλος ὁ κόσμος, τὸ ἔκρυβα καὶ ἐγὼ μέσα μου καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καί, ἂν δὲν συνέβαινεν αὕτη ἡ λύσις, δὲν θὰ τὸ ὠμολόγουν οὔτε καὶ σήμερον.

Ἦδη, παραξενεύομαι πῶς ἡ ἀλήθεια τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐπὶ τόσον καιρὸν μοῦ εἶχε διαφύγῃ. Ἐν τούτοις θὰ ἡδυνάμην νὰ τὸ ἐνοήσω ἐκ τῶν μηδαμινῶν ἀφορμῶν, αἱ ὁποῖαι προεκάλουν τὰς διαφορὰς μας, τόσον μηδαμινῶν ὥστε, ἀφοῦ ἡ φιλονεικία

μας κατέπαυε, δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀνευρίσκωμεν τὴν ἀφορμὴν της.

Μᾶς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικαλύπτωμεν διὰ φαινομενικῆς αἰτίας, τὴν ἀφανῆ ἐκείνην ἔχθραν, ἣ ὁποία μεταξὺ μας ὑφίστατο. Ὅπως τὰ παιδιὰ ἐν ἑλλείψει θεάματος πρὸς γέλωτα, γελοῦν μετὸν ἴδιο των τὸν γέλωτα, καὶ ἡμεῖς μὴ ἔχοντες πλέον λόγον διὰ τὸ μῖσός μας, ἐμισώμεθα διὰ νὰ ἱκανοποιούμεθα μετὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἐνέκλειεν ἡ ψυχὴ μας. Τὸ παραδοξότερον ὅμως ἦτον ὅτι μᾶς ἔλλειπαν ἐλατήρια συνδιαλλαγῆς· μόνον λέξεις, ἐξηγήσεις, δάκρυα — τὰ συλλογίζομαι ἐνιότε μετ' ἀηδῖαν — καὶ μετὰ τοὺς πικροτέρους λόγους ἠκολούθουν ματιές, μειδιάματα καὶ φιλήματα. Φρίκη! Πῶς ἠδυνήθην νὰ μὴ αἰσθανθῶ αὐτὰ τὰ αἴσχη!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, διὰ τῆς ἀνατροφῆς μας ἐμπορούμεθα ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὸ αἶσθημα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουον ἔρωτα.

Παρασκευασμένοι ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας διὰ τὸν ἔρωτα, τὸν ἐγνώρισα καθ' ὅλην μου τὴν νεότητα καὶ δὲν ἀπεκόμισα ἐξ αὐτοῦ εἰμὴ μόνην τὴν χαρὰν.

Μοῦ εἶχαν καρφώσῃ εἰς τὸν νοῦν ὅτι ἡ ἀγάπη εἶνε τὸ μᾶλλον ἐπαινετόν, τὸ μᾶλλον εὐγενές καὶ ὑπέροχον ἐν τῷ κόσμῳ. Ὅταν τὸ αἶσθημα αὐτὸ τὸ τόσον ποθητὸν γεννηθῆ, ὁ ἄνθρωπος χάνεται. Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἔρωσ αὐτὸς ἐν τῇ θεωρίᾳ εἶνε ἰδεώδης, αἰθέριος· ἐν τῇ πραγματικότητι, κάτι τι τὸ ἄθλιον καὶ ρυπαρόν, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς χωρὶς ἀηδῖαν καὶ χωρὶς ἐντροπήν. Καὶ ἡ φύσις δὲν τὸν ἔχει κάμῃ καθόλου τοιοῦτον. Ὅσον καὶ ἂν μᾶς προκαλῆ τὴν ἀηδῖαν καὶ τὴν ἐντροπήν, εἴμεθα ἐν τούτοις ἠναγκασμένοι νὰ τὸν δεχώμεθα ὁποῖος εἶνε, ἐνῶ ζητοῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ρυπαρότης καὶ ἡ φρίκη εἶνε μία ὑπέροχος ὠραιότης. Ἄς κατονομάσωμεν τὰ πράγματα. Ποῖα ἦσαν τὰ πρῶτα σημεῖα τοῦ ἔρωτός μου; Ἡ τελεία ἐγκατάλειψις εἰς τὰ ἐνστικτά μου, μετ' ὑπερηφάνειαν μάλιστα καὶ χωρὶς νὰ σκέπτομαι τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διήρχετο ἐκ τοῦ νοῦ τῆς γυναικός μου.

Τὴν φυσικὴν ἢ τὴν ἠθικὴν ζωὴν της, δὲν τὴν ἐσκεπτόμην καθόλου. Δὲν ἐνοοῦσα πόθεν προήρχοντο αἱ ψυχρότητές μας, ἐνῶ ἦταν εὐκόλον νὰ τὸ ἐννοήσω. Διότι αὐταὶ ἦσαν διαμαρτυρίαι τῆς ψυχῆς ἐναντίον τοῦ κτήνους, τὸ ὁποῖον ἠπεῖλει νὰ γίνῃ ἀπόλυτος κυρίαρχος αὐτῆς· οὐδὲν ἄλλο! Τὸ μῖσος ἐκεῖνο, ἦταν τὸ μῖσος τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ἡ μὲν κατὰ τοῦ δέ· δύο συννεργοῦντα.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetio Dimosis Istorikis Vivliot.

Restrictions apply.

ἀμαρτήματος προσχεδιασμένου ἀπὸ κοινοῦ. Μήπως δὲν ἦτο ἀμάρτημα ἢ συνέχεια τῶν ρυπαρῶν σχέσεών μας ἀφ' ὅτου συνέλαβεν ἀπὸ τὸν πρῶτον μῆνα ;

Νομίζετε ὅτι ἔχω κάμη ἐδῶ παρέκβασιν ; Καθόλου. Τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐξηγήσω πῶς ἔφθασα μέχρι τοῦ φόνου τῆς γυναικός μου.

Οἱ ἀνόητοι ! Πιστεύουν ὅτι τὴν ἐφόνευσα τὴν ὄην Ὀκτωβρίου, δι' ἔγγχειριδίου ! Πολὺ ἐνωρίτερα τὴν εἶχα φονεύσῃ—ὅπως ὅλοι· ναί, ὅλοι φονεύουν σήμερον τῆς γυναικός των.

Ἡ γενικὴ ἰδέα, ἣτις ἐπικρατεῖ εἰς τὸν κόσμον, εἶνε, βλέπετε, ὅτι ἡ γυναῖκα εἶνε πηγὴ ἀπολαύσεως διὰ τὸν ἄνδρα—καὶ ἀμοιβαίως, χωρὶς ἀμφιβολίαν, δὲν ξεύρω τίποτε· ἐγὼ δὲν ὀμιλῶ εἰμὴ περὶ τῆς ἰδίας μου πείρας—«Κρασί, γυναῖκες καὶ τραγούδι», λέγουν οἱ ποιηταί.

Κρασί, γυναῖκες καὶ τραγούδια ! Δὲν εἶν' ἀλήθεια ; Λάβετε τὴν ποίησιν ὅλων τῶν ἐποχῶν, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τοὺς ἐλαφροὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ μας, τὰς Φρύνας, τὰς Ἀφροδίτας, ὅλες τῆς γυμνότητες. Παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ γυναῖκα μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἐν ἀντικείμενον ἀπολαύσεως, εἰς τὴν Τρουμπά¹ εἰς τὴν Γρατσέβκα² εἰς τοὺς χοροὺς τῆς αὐλῆς, εἶνε δόλος τοῦ διαβόλου.

Ἔρχονται κατ' ἀρχὰς οἱ σημαιοφόροι τῆς γυναικείας λατρείας—τὴν λατρεύουν ἐνῶ δὲν τὴν θεωροῦν παρὰ ὡς ἀντικείμενον μόνον ἀπολαύσεως !—Κατόπιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας σέβονται τὴν γυναῖκα, τῆς παραχωροῦν τὴν θέσιν των, σηκώνουν μὲ προθυμίαν ἔτι ἐκείνη ἀφήσῃ τυχὸν νὰ πέσῃ· μερικοὶ φθάνουν μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ν' ἀναγνωρίζουν τὸ δίκαιον τοῦ νὰ λαμβάνῃ θέσεις, νὰ ψηφίῃ... Κατὰ βάθος αἱ γυνῶμαι μένουν αἱ αὐταί· ἡ γυναῖκα εἶνε μόνον ὄργανον ἀπολαύσεως· καὶ αὕτη δὲν τὸ ἀγνοεῖ καθόλου.

Τὸ θεωρεῖ τρόπον τινὰ δουλείαν, ἀφοῦ *δουλεῖα δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐργασίας τῶν μὲν, χάριν τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἄλλων.*

Ἄν κανεῖς θέλῃ νὰ καταλύσῃ τὴν δουλείαν κρέπει νὰ παρεμποδίσῃ αὐτὴν τὴν ἐκμετάλλευσιν, νὰ τὴν κάμῃ ὥστε νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς ἐντροπὴν καὶ ὡς ἀμάρτημα.

Φαντάζονται ὅτι τὴν καταλύουν σήμερον μεταβάλλοντες τὰς συνθήκας, ἀπαγορεύοντες τὴν πώλησιν τῶν δούλων καὶ δὲν βλέπουν ὅτι ἡ δουλεῖα ὑφίσταται ὄχι ὀλιγώτερον. Διὰ τί ; Διότι φέ-

1) Τρουμπά εἶνε περίπατος τῆς Μόσχας, ὅπου εἶνε ἓνα Ἐστιάτοριον πρώτης γραμμῆς καὶ πελατείας, «Ermilage» (ἐρημητήριον).

2) Γρατσέβκα εἶνε μοναστήριον εἰς μίαν ὁδὸν γειτονεύουσαν μὲ τὴν Κίαν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν.

ρονται πρὸς τὴν κατάλυσιν, ἣτις φαίνεται δικαία καὶ καλή. Ἄφ' ὅτου δὲ παρομοία γνώμη ἐμορφώθη εὐρίσκονται καθημερινῶς ἄνθρωποι δολιότεροι καὶ ἰσχυρότεροι, διὰ τὰ ἐκμεταλλεύονται τοὺς ἄλλους.

Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει καὶ ὡς πρὸς τὴν χειραφέτησιν τῆς γυναικός.

Ἡ δουλεία τῆς γυναικός συνίσταται εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ ἄνδρες εὐρίσκουν *δίκαιον*, εἰς τὸν πόθον τὸν ὁποῖον ἔχουν νὰ ὑπηρετῶνται ἀπὸ αὐτήν, ὡς ἀπὸ ἓνα ὄργανον ἀπολαύσεως.

Χειραφετοῦν τὴν γυναῖκα, τῆς παρέχουν δικαιώματα ἴσα πρὸς ἐκεῖνα τὰ τοῦ ἀνδρός, δὲν ἀποβλέπουν ὅμως πρὸς αὐτὴν ὀλιγώτερον ὡς πρὸς ἀντικείμενον πόθου. Καὶ ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, ἀπὸ τῆς παιδικῆς τῆς ἡλικίας μορφώνουν τὴν ἀνατροφήν τῆς γυναικός συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην.

Μένει τοιουτοτρόπως ἡ γυνὴ μέσα εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς δουλείας καὶ ὁ ἄνδρας εἶνε πάντοτε ὁ αὐτὸς κύριος, ἐπίσης ὀλίγον ἠθικός, ἐπίσης διεφθαρμένος. Θὰ ἔπρεπε, διὰ τὰ καταλυθῆ αὐτὴ ἡ δουλεία, ἡ κοινὴ γνώμη νὰ κατεδίκαιζεν ὡς αἴσχος τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ μὴ θεωρῆται ἡ γυνὴ εἰμὴ ὡς ἀντικείμενον ἀπολαύσεως.

Ὅποτε εἰς τὰ ἐκπαδευτικὰ ἰδρύματα, οὔτε εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶνε δυνατὸν ἢ χειραφετήσας νὰ συντελεσθῆ.

Ἡ πορνεία μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς δυσωνύμους οἴκους καταπολεμεῖται ἐπωφελῶς.

Ἡμεῖς χειραφετοῦμεν τὴν γυναῖκα εἰς τὰ οἰκοτροφεία καὶ εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν παύομεν νὰ θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἀντικείμενον ἀπολαύσεως.

Διδάξατε τὴν γυναῖκα νὰ ἔχη συνείδησιν ἑαυτῆς καθὼς ἡμεῖς· καὶ θὰ μείνῃ πάντοτε ἓνα ὄν κατώτερον, ἢ, μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν ἰατρῶν, ὀλιγώτερον δειλόν. Θὰ ζητήσῃ νὰ μὴ ξανασυλλάβῃ καὶ θὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ εἶνε οὔτε ζῶον, ἀλλ' ἀπλοῦν ἀντικείμενον, ἢ καλύτερον — καὶ εἶνε ἡ συνηθεστέρα περίπτωσις — θὰ εἶνε δυστυχῆς, ἐκνευρισμένη, ἀσθενῆς, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος ἠθικῆς χειραφετήσεως.

— Καὶ διατί τοῦτο ; ἠρώτησα ἐγώ.

— Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ ἐκπλήττει περισσότερον εἶνε ἀκριβῶς ὅτι κανεὶς δὲν εἶνε δυνατὸν τὰ διακρίνῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ καταφανέστατον, τὸ ὁποῖον οἱ ἰατροὶ ὅλοι γνωρίζουν καὶ παρασιωποῦν, ἀντὶ νὰ τὸ φωνάζουν δυνατὰ, ὅπως ἔπρεπε νὰ κάμουν.

Ὁ ἄνδρας θέλει νὰ ἀπολαμβάνῃ χωρὶς νὰ φροντίξῃ περὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου, τῶν παιδιῶν. Ἡ γέννησις ἐκεῖνων ἔρχεται νὰ διακόψῃ τὴν ἀπόλαυσιν, ὁ ἄνδρας δέ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀναζητεῖ παρὰ μόνον τὴν ἀπόλαυσιν, ἐξευρίσκει τρόπους διὰ νὰ παρακάμπτῃ τὸ ἐμπόδιον αὐτό.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ δὲν ἐφθάσαμεν βεβαίως μέχρι τοῦ

σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν φθάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὸ Παρίσι· δὲν γνωρίζομεν τὸ «σύστημα τῶν δύο παιδιῶν»· δὲν εὐρήκαμεν τίποτε διότι δὲν τὸ ἐπεξητήσαμεν. Αἰσθανόμεθα ὅτι αὐτὰ τὰ μέσα εἶνε κακὰ, ἀλλὰ θέλομεν νὰ διασώσωμεν τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ἀντίληψίν μας περὶ γυναικός, καθιστώντες τὴν γυναῖκα χειροτέραν. Ἡ γυναῖκα ὀφείλει νὰ εἶνε μητέρα καὶ παλλακίς, δηλαδὴ τροφὸς συνάμα καὶ ἐρωμένη· αἱ δυνάμεις δὲν τῆς ἀρκοῦν πρὸς τοῦτο. Ἔχομεν τὰς ὑστερικές, τὰς νευροπαθεῖς, τὰς δαιμονισμένας εἰς τὰ χωρία. Καὶ σημειώσατε ὅτι τοῦτο δὲν ἀληθεύει ὡς πρὸς τὰς κόρας τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὰς ὑπανδρευμένας, ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ζοῦν μὲ τούτους συζύγους των. Ὁ λόγος εἶνε φανερός. Ἄπ' ἐδῶ προέρχεται ἡ διανοητικὴ καὶ ἡθικὴ κατὰπτωσις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ταπεινώσις αὐτῆς. Ἐὰν ἐσκέπτετο κανεὶς τὸ ὑπέρμετρον ἔργον τῆς γυναικός, καθ' ὃν χρόνον εἶνε ἔγκυος ἢ θηλάζει! Ἐννός της ἐκτυλίσσεται τὸ ὄν, τὸ ὁποῖον ἡμέραν τινὰ θὰ συνεχίσῃ τὴν ὑπαρξίν μας καὶ θὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν μας. Καὶ τί ταράσσει τὴν ἰερότητα τοῦ ἔργου μας; Εἶνε φρίκη νὰ σκέπτετε κανεὶς τὸ τί! Καὶ κατόπιν ὀμιλοῦν περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς γυναικός καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς!

Εἶνε ὡς οἱ ἀνθρωποφάγοι νὰ δυσχυρίζονται ὅτι παχύνοντες τοὺς αἰχμαλώτους των, λαμβάνουν ἀποκλειστικὴν φροντίδα περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν!

Αὕτη ἡ νέα δι' ἐμὲ θεωρία, μ' ἐξέπληξεν.

— Πῶς νὰ ἀκούῃ κανεὶς ὅλ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα μόλις εἶπατε; Ὁ ἄνδρας κατὰ τὰς συνθήκας αὐτάς, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε πραγματικῶς ὁ σύζυγος τῆς γυναικός του εἰμὴ ἅπαξ εἰς διάστημα διατίας, καὶ ὁ ἄνδρας...

— Δὲν δύναται νὰ παραλείπῃ τὴν ἀνάγκη αὐτὴν; δὲν εἶνε ἔτσι; Οἱ ἱερεῖς τῆς ἐπιστήμης τὸ εἶπαν καὶ σεῖς τὸ πιστεύετε. Θὰ προτιμοῦσα οἱ ἐκτιμώμενοι αὐτοὶ προφήται νὰ ἐλάμβαναν τὸ μέρος τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι νομίζονται τόσον ἀναγκαῖαι διὰ τὸν ἄνδρα. Τί θὰ ἔλεγον τότε;

Ἐπαναλαμβάνετε ἀδιακόπως εἰς τὸν ἄνδρα ὅτι τὸ ρακί, ὁ καπνὸς ἢ τὸ χάσις τοῦ εἶνε ἀπαραίτητα· θὰ τὸ πιστεύσῃ ἐπὶ τέλους. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνόησεν ὅτι ἐπρεπεν, ἀφοῦ δὲν συνεβουλεύθη τοὺς προφῆτας μας, ὅτι ἔκαμε κακὰ τὸν κόσμον. Ὁμολογήσατε ὅτι εἶχεν ἄδικον.

Πῶς νὰ διαφύγῃ κανεὶς; Ἄς ἀπευθυνθῶμεν εἰς τοὺς προφήτας ἰατρούς· θὰ εὔρουν κάτι τι—τὸ ἔχουν ἤδη εὔρη. Πότε λοιπὸν θὰ τοὺς ρίψῃ κανεὶς κατὰ πρόσωπον τὰς ἀχρεϊότητάς των καὶ τὰ ψεύδη των; Εἶνε καιρὸς! Φεῦ! Οἱ ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας των βαίνουν πρὸς τὴν παραφροσύνην, πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν... Πάντοτε μάλιστα διὰ τὸν αὐτὸν λόγον! Τί θὰ ἐγίνετο διαφορετικὰ; Τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα, φαίνεται, λογαριάζουν ὅτι ἡ καταγωγὴ στηρίζει τὸ εἶδος,

ἀκολουθοῦν, ὡς πρὸς τοῦτο, ὠρισμένον νόμον. Μόνον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀναγνωρίζει, δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν νόμον τοῦτον. Μία μόνιμος ἰδέα ἀκολουθεῖ πάντοτε αὐτόν, τὸν ἄνθρωπον, τὸν βασιλέα τῆς φύσεως: Ἡ ἀπόλαυσις!

Δι' αὐτόν, ὁ ἔρωσ εἶνε τὸ ἀριστούργημα τῆς δημιουργίας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ἔρωτος, φονεῦει τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὴν γυναῖκα, ἣ ὁποία ὄφειλε νὰ παράσῃ τὴν βοήθειάν της, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ ἡ ἀνθρωπότης τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν κἀμνει ἐν ὀνόματι τῆς ἡδονῆς τοῦ αἰτίαν τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Καὶ τὸ κώλυμα, τὸ ὁποῖον συναντᾷ παντοῦ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἡ ἀνθρωπότης, εἶνε ἡ γυνή. Διὰ τί; Πάντοτε διὰ τὸν αὐτὸν καὶ μόνον λόγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Μάλιστα! ὁ ἄνθρωπος εἶνε χειρότερος τοῦ κτήνους ὅταν δὲν βλέπῃ ἀνθρωπίνως. Ἦταν ἡ περίπτωσίς μου. Τὸ ἰσχυρότερον ἦτο ὅτι θὰ ἐπίστευα ὅτι θὰ διῆγον οἰκογενειακὸν βίον παραδειγματικόν, καθότι δὲν ὑπέκυπτα εἰς τὰς παραπλανήσεις τῶν ἄλλων γυναικῶν· ἐνόμιζα τὸν ἑαυτὸν μου ἠθικὸν καὶ τὰς σκηνάς, αἱ ὁποῖαι ἀνεφύοντο μεταξὺ τῆς γυναικὸς μου καὶ ἐμοῦ, τὰς ἀπέδιδα ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν χαρακτήρα της. Φυσικὰ ἠπατώμην· ἦταν ὅπως ὄλαι, ὅπως ἡ πλειονότης. Ἡ ἀνατροφή της ἦταν σύμφωνος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς μας τάξεως, ὁμοία μὲ ἐκείνην ὅλων τῶν κοριτσιῶν τῆς πλουτοκρατίας· τοιαύτη ὁποία πρέπει νὰ δίδεται εἰς ὅλας.

Πόσα παράπονα ἀκούει κανεὶς διὰ τὴν ἀνατροφήν τῆς γυναικὸς! πόσον θέλουν νὰ τὴν μεταβάλλουν! Αὐτὰ εἶνε μόνον λόγια. Ἡ ἀνατροφή τῆς γυναικὸς πρέπει νὰ πηγάζῃ ἐκ τῆς ἀληθινῆς ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ κόσμῳ.

Εἰς τὴν κοινωνίαν μας, συμφώνως πρὸς τὰς εὐμενεῖς ἰδέας, προορισμὸς τῆς γυναικὸς εἶνε νὰ παράσῃ εἰς τὸν ἄνδρα τὴν ἀπόλαυσιν. Ἡ ἀνατροφή της εἶνε τὸ ἀπαύγασμα τῶν ἰδεῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς νεότητός της δὲν τῆς μαθαίνουν παρὰ ἓνα μόνον πράγμα· ν' αὐξάνῃ τὴν δύναμιν τῶν δόλων της. Δὲν ἔχει εἰμὴ αὐτὴν καὶ μόνην τὴν σκέψιν. Ὅπως ἡ ἀνατροφή τῶν δούλων ἐφέρετο πρὸς ἓνα καὶ μόνον σκοπόν, νὰ ἱκανοποιῶν δηλαδὴ κατὰ πάντα τὰς ἀνάγκας τοῦ κυρίου των, τοιοῦτοτρόπως αἱ γυναῖκές μας δὲν ἀποβλέπουν ἐκ τῆς ἀνατροφῆς των εἰμὴ εἰς ἓνα

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

καὶ μόνον σκοπόν: νὰ προσελκύουν τοὺς ἄνδρας. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν δὲν ἦταν δυνατόν καὶ δὲν ἤμποροε νὰ γίνῃ διαφορετικά.

Ἴσως θὰ πιστεύετε ὅτι αὐτὸ δὲν ἀληθεύει παρὰ μόνον διὰ τὰ κακοαναθρεμμένα κορίτσια, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν περιφρονητικῶς δεσποινίδας· ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνατροφὴ σοβαρωτέρα, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς τὰ οἰκοτροφεῖα, εἰς τὰ λύκεια, ὅπου τοὺς διδάσκουν τὰ λατινικά, εἰς τὰς σχολὰς τῆς ἰατρικῆς, τὰς ἀκαδημίας. Καθαρὰ πλάνη! Κάθε εἶδος ἀνατροφῆς τῆς γυναικός, οἷονδῆποτε καὶ ἂν εἶνε, εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν καταλήγει: νὰ προσελκύῃ τὸν ἄνδρα.

Αἱ μὲν κατορθώνουν αὐτὸ μὲ τὴν μουσικὴν καὶ μὲ τὰ καταστροφωμένα μαλλιά των, αἱ ἄλλαι διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς εὐφυΐας των. Ὁ σκοπὸς μένει πάντοτε ὁ αὐτὸς καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συμβῇ διαφορετικά, διότι εἶνε ὁ ἀποκλειστικὸς σκοπός.

Φαντάζεσθε ὅτι αἱ γυναῖκες θὰ ἤμποροῦσαν νὰ κατατήσουν τὴν ἐπιστήμην ἄνευ τῶν ἀνδρῶν; φαντάζεσθε δηλαδὴ τὰς γυναῖκας σοφὰς χωρὶς οἱ ἄνδρες νὰ τὸ γνωρίζουν;

Εἶνε ἀδύνατον! Δὲν ὑπάρχει ἀνατροφή, οὔτε ἐκπαίδευσις, ἢ ὁποία νὰ ἤμπορῃ ν' ἀλλάξῃ τίποτε.

Ἐφ' ὅσον τὸ ἰδεῶδες τῆς γυναικός θὰ εἶνε ὁ γάμος, καὶ ὄχι ἡ παρθενία καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων, ἢ γυνὴ θὰ μείνῃ, θὰ εἶνε, δούλη.

Δὲν χρειάζεται εἰμὴ νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καλὰ τοὺς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀνατρέφονται τὰ κορίτσια τῆς κοινωνίας μας— δὲν θέλω νὰ γενικεύσω τὸ ζήτημα— διὰ νὰ τὸν ἐκπλήξῃ ὀλιγότερον ἢ διαφθορὰ τῶν γυναικῶν τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας παρὰ ὅσον ἢ σχετικὴ μετριότης αὐτῆς ταύτης τῆς διαφθορᾶς.

Σκεφθῆτε λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας των αἱ γυναῖκες αὐταὶ δὲν ἔχουν ἄλλην φροντίδα ἀπὸ τὴν ἀμφοῖσιν, τὰ κοσμήματα, τοὺς καλλωπισμούς, τοὺς χορούς, τὴν μουσικὴν, τὴν ποίησιν, τὰ μυθιστορήματα, τὰ ἔξματα, τὰ θεάτρα, τὰς συναυλίας: προσθέσατε εἰς ὅλ' αὐτὰ τὴν φυσικὴν των ὀκνηρίαν, τὴν τελείαν ἀναλγησίαν των καὶ τὴν τροφὴν τὴν εὐχάριστον καὶ γλυκεῖαν. Μᾶς τ' ἀποκρύπτουν ἐπιτηδεῖως διὰ νὰ ἀγνοοῦμεν τί δοκιμάζουν τὰ κορίτσια ἐκ τῆς διεγέρσεως τῶν αἰσθήσεων. Τὰ ἐννεὰ ἐπὶ τῶν δέκα βασανίζονται περισσότερον παρ' ὅσον θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡβης καὶ ἀργότερα, ἂν δὲν ὑπανδρευθοῦν, εἰς τὰ εἴκοσι χρόνια. Πρὸ τῶν πραγμάτων τούτων ἡμεῖς κλείομεν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐκείνοι ὅμως οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ τοὺς ἀνοίξουν καλὰ, βλέπουν ὅτι ἡ διεγέρσις των φέρεται μέχρι τοιούτου σημείου διὰ συνεχοῦς ἡδυπαθείας (καὶ εἶνε καὶ εὐτυχίμα ἂν εἶνε συνεχῆς), ὥστε γίνονται ἀνίκανοι διὰ κάθε τι ἄνευ τῆς παρουσίας τῶν ἀνδρῶν.

Ἡ προπαρασκευὴ τῆς φιλαρεσκείας, αὐτὴ ἡ φιλαρέσκεια πληροῦν ὅλην τὴν ὑπαρξίν των. Ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄνδρα, ἡ ζωηρότης των ἐξεγείρεται, αἱ αἰσθηθεῖς ἐγείρουν τὴν ἐνέργειαν· ὅταν ὁ ἄνδρας φύγη, ἡ ἐνέργεια ἀμβλύνεται καὶ ἡ ζωὴ χάνεται. Καὶ σημειώσατε καλῶς, ὅτι τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον ἐμπροσθεν ὄρισμένου τινὸς ἀνδρός, ἀλλὰ ἐνώπιον παντὸς οἰουδήποτε ἀνδρός, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶνε πολὺ ἀπεχθής.

Αὐτὴ εἶνε ἐξαίρεσις, θὰ μοῦ εἰπῆτε. Ὁχι, εἶνε ὁ κανὼν. Τοῦτο ἐφαρμόζεται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, καὶ εἰς τὰς μὲν καὶ εἰς τὰς δέ· καμμία ὅμως δὲν διαγαίε ζωὴν ἀγνήν, ἀνεξάρτητον τοῦ ἀνδρός.

Ὅταν οἱ ἄνδρες ἐλλείπουν, ὅλαι εἶνε ἀντάξια ἀλλήλων, καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συμβαίῃ ἄλλως πως, καθότι τὸ ἰδανικόν των εἶνε νὰ προσεκλύουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ἄνδρας. Ὅλα τὰ αἰσθητήματά των συγκεντροῦνται εἰς τὴν κενότητα αὐτὴν, ὄχι τῆς γυναικὸς ἀλλὰ τοῦ θήλεος ζώου, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ προσεκλύσῃ γύρω του τὸν μεγαλύτερον δυνατόν ἀριθμὸν ἀρρένων, διὰ νὰ δύναται καλύτερα κατόπιν νὰ ἐκλέγῃ. Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει διὰ τὰ κοράσια καθὼς καὶ διὰ τὰς ὑπάνδρους γυναῖκας.

Ὡς πρὸς τὰ πρῶτα, εἶνε ἀναγκαῖον διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκλέξουν, ὡς πρὸς τὰς δευτέρας, ὡς μέσον κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ σύζυγου.

Ἐν μόνον πρᾶγμα ἐρχεται νὰ διακόψῃ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ζωῆς, τὰ παιδιὰ, ὁπόταν ἡ γυνὴ εἶνε ὑγιῆς καὶ τὰ τρέφῃ ἡ ἴδια.

Ἐδῶ ἀναφαίνονται οἱ ἱατροί.

Ἡ γυναῖκά μου, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ θρέψῃ αὐτὴ τὰ παιδιὰ της, ἠσθένησε κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρώτου· ἀλλ' ἠδυνήθη νὰ θρέψῃ τὰ ἄλλα πέντε. Οἱ ἱατροὶ τὴν ἐγδυναν κυνικώτατα, τὴν ἐψηλάφουν παντοῦ—καὶ ἰδοὺ διατὶ ὀφείλω νὰ τοὺς ἀπευθύνω μεγάλας εὐχαριστίας καὶ νὰ τοὺς πληρώσω γενναίως—καὶ διεσάλπιζαν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὰ θρέψῃ. Εὐρέθη λοιπὸν τοιούτουτρόπως ἐστερημένη ἐξ ἀρχῆς τοῦ μόνου δυνατοῦ ἀντιπερισπασμοῦ εἰς τὴν φιλαρέσκειάν της. Προσελάβαμεν τροφόν, ἐξεμεταλλεύθημεν δηλαδὴ τὴν πτωχείαν, τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀμάθειαν μιᾶς γυναικὸς· τὴν ἀπεσπάσαμεν ἀπὸ τὸ ἰδικόν της τέκνον χάριν τοῦ ἰδικοῦ μας καὶ τὴν παρουσιάσαμεν μὲ ἓνα κακόσκιον¹ μὲ ἀργυρᾶ γαλόνια. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τούτου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ εἰπῶ εἶνε ὅτι ἡ στιγμιαία αὐτὴ ἐλευθερία ἀφηνίσθη μέσα εἰς τὴν σύζυγόν μου, παρέχουσα εἰς αὐτὴν νέαν δύναμιν, τὴν γυναικείαν φιλαρέσκειαν, ἡ ὁποία ἦταν ὀλίγον κοιμι-

1) Κακόσκιον εἶνε διάδημα τῆς τροφοῦ σχηματιζόμενον διὰ τολύπης λευκῆς μετὰ σειρητίων κ λ π.

σμένη διαρκούσης τῆς περιόδου τῆς ἐγκυμοσύνης. Μοῦ ἐγεννήθη τότε μία ζηλοτυπία τοιαύτη, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρξιν προηγουμένως οὐδέποτε ὑπωπτευόμην. Ὅποιαί θλίψεις! Θεέ μου! Τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐξ ἄλλου εἶνε κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς συζύγους, οἱ ὅποιοι ζοῦν ὅπως ἐζοῦσα ἐγὼ μὲ τὴν γυναῖκά μου, χωρὶς ν' ἀναζητῶ νὰ τὴν ἀπατήσω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Ἡ ζηλοτυπία!... Ἐνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ μυστικά τῆς συζυγικῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει καὶ τὸ ὁποῖον ὅλος ὁ κόσμος ἀποκρύπτει. Παραπλεύρως πρὸς τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος τῶν συζύγων, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀπὸ μερικά ἄλλα ἐλατήρια, ἡ ἀμοιβαία ζηλοτυπία εἶνε μία ἀπὸ τὰς αἰτίας τῶν συχνῶν σκηνῶν μέσα εἰς τ' ἀνδρόγυνα. Συμφωνοῦν ὅμως ὡς πρὸς τὸ νὰ τὸ ἀποκρύπτουν ἀπὸ ὅλους καὶ πραγματικῶς τὸ ἀποκρύπτουν. Καθεὶς διαβλέπει ἐνταῦθα μίαν προσωπικὴν δυστυχίαν καὶ οὐχὶ τὴν κοινὴν εἰμαρμένην.

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς ἐμέ.

Δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ζηλοτυπία ὑφίσταται μεταξὺ δύο συζύγων οἵτινες διαάγουν ἀνήθικον ζωήν. Ἄν αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ θυσιάσουν τὴν ἀπόλαυσίν των χάριν τῶν τέκνων των, τοῦτο εἶνε ἀπόδειξις τοῦ ὅτι δὲν θὰ δύνανται ποτὲ νὰ τὴν θυσιάσουν καὶ πρὸς χάριν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς εἰρήνης· διότι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμαρτήσῃ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀλλὰ εἰς ὄφελος τῆς ἰδίας του συνειδήσεως. Καὶ οἱ δύο γνωρίζουν, ὅτι δὲν ὑπάρχουν οὔτε διὰ τὸν μὲν, οὔτε διὰ τὸν δέ, ἠθικὰ κωλύματα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἀπιστίας· τὸ γνωρίζουν, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καθημερινῶς ἀθετοῦν εἰς τὰς σχέσεις των τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς· ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀμοιβαία των δυσπιστία καὶ ἡ ἀμοιβαία των ἐπιτήρησις.

Τί τρομερὸν εἶνε τὸ αἶσθημα τῆς ζηλοτυπίας!

Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ἀληθινῆς ζηλοτυπίας, ἡ ὁποία ἔχει, οὐχ ἦτον, λόγον ὑπάρξεως· αὐτὴ ἂν καὶ γεννᾷ βασάνους, δύνανται τις ἐν τούτοις νὰ εὔρη τὴν διέξοδον· ὁμιλῶ περὶ τῆς ἀσυνειδήτου ζηλοτυπίας, τοῦ μοιραίου ἀκολούθου ὀλοκλήρου τῆς ἀνηθικοῦ συζυγικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος, ἀφοῦ δὲν ἔχει καὶ ἀρχήν. Αὐτὴ ὁμοιάζει μὲ καρκίνον, μὲ τρομερὸν κακόν, τὸ ὁποῖον μᾶς κατατρώγει ἡμέραν καὶ νύκτα, νύκτα καὶ ἡμέραν· εἶνε τρομερὰ, τῷ ὄντι τρομερὰ!

Θέλετε παράδειγμα; Ἐνας νέος ὁμιλεῖ μὲ τὴν γυναῖκά μου, τὴν προσβλέπει μειδιῶν καὶ καθὼς μοῦ φαίνεται περιεργάζεται τὸ

σώμά της. Πόθεν τοῦ ἐγεννήθη αὐτὴ ἡ τόλμη νὰ σκέπτεται τὴν γυναῖκά μου; τὸ δυνατόν ἐνὸς εἰδυλλίου μαζὶ της! Καὶ πῶς ἐκείνη, ἡ ὁποία τὸν βλέπει, ἀνέχεται παρόμοιον πρᾶγμα; Ὅχι μόνον τὸ ἀνέχεται, ἀλλὰ καὶ φαίνεται πολὺ εὐχαριστημένη ἐκ τοῦ τοιούτου. Ὁ,τι καὶ ἂν κάμνη, τὸ ἐννοῶ ἐγώ, τὸ κάμνει δι' ἐκείνον. Εἰς τὴν καρδίαν μου γεννᾶται τότε ἓνα μῖσος τόσον θηριώδης, ὥστε ὅλοι οἱ λόγοι της, ὅλα τὰ κινήματά της μὲ ἀηδιάζουν. Αὐτὴ τὸ ἀντιλαμβάνεται, ταράσσεται, προσποιεῖται τὴν ἀδιάφορον. Ὑποφέρω! ἐνῶ αὐτὴ εἶνε φαιδρά, περιχαρὴς! Τὸ μῖσός μου αὐξάνει καὶ δὲν δύναμαι παρὰ νὰ τὴν περιορίσω, καίτοι δὲν ἔχω καθόλου λόγον νὰ εἶμαι ζηλότυπος, καὶ ἐνῶ τὸ αἰσθάνομαι.

Κάθηται κανεὶς σιμά της καὶ παίζουν ἀδιαφόρους· ὁ νέος μᾶς φαίνεται καλῆς καταγωγῆς καὶ εὐγενῆς. Δυσηρεστημένοι ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ μας θέλομεν κατόπιν ν' ἀφήσωμεν τὸ δωμάτιον, νὰ τὴν ἀφήσωμεν μόνην· ἐξερχόμεθα. Μόλις ἐξήλθομεν, φοβερὰ σκέψις μᾶς καταλαμβάνει. «Τί νὰ γίνεταί ἐκεῖ μέσα;» Ἐπιστρέφομεν μὲ πρόχειρον πρόφασιν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐπανερχόμεθα, ἀλλ' ἀπορροζόμεθα ἀπὸ τῆς θύρας.

Πῶς ἡμπορεῖ νὰ ἐξευτελιζέται καὶ νὰ ἐξευτελιζῆ καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μὲ φέρῃ εἰς τὴν ἐξευτελισμένην αὐτὴν θέσιν τοῦ ὠτακουστοῦ, τὴν χυδαίαν, τὴν ἀποκηνωτικὴν;

Καὶ ἐκείνος; ἐκείνος! Εἶνε ὅπως ὅλοι οἱ ἄνδρες, ὅπως ἡμουν καὶ ἐγὼ πρὸ τοῦ γάμου μου. Εἶνε εὐχαριστημένος. Μειδιᾷ καὶ μὲ προσβλέπει μὲ ἓνα ὕφος σὰν νὰ θελήῃ νὰ μοῦ πῆ: «Τί ζητᾷς; εἶνε τώρα ἡ σειρά μου». Τρομερὸν αἰσθημα· ὄχι ὀλιγώτερον φρικτὸν τὸ δηλητήριον τὸ ὁποῖον ἐνσταλάζει μέσα εἰς τὰς φλέβας μας! Ὁχ! Πόσον θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἡμποροῦσα νὰ ὑποπτευσθῶ σοβαρῶς ἓνα ἄνθρωπον καὶ νὰ τοῦ ἐξακοντίσω αὐτὸ τὸ δηλητήριον! Θὰ ἔμεινε σημειωμένος καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του σὰν νὰ ἐχύνετο θεϊκὸν ἄλας ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Θὰ μοῦ ἤρκει νὰ εἶμαι ζηλότυπος πρὸς ἓνα ἄνθρωπον, διὰ νὰ μὴ δυνηθῶ νὰ συνάψω μαζὶ του τὰς συνήθεις σχέσεις, διὰ νὰ μὴν ἡμπορῶ πλέον νὰ τὸν ἀντικρύσω ἀτάραχος.

Ἐχω οἴψην τόσον συχνὰ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γυναικός μου τὸ θεϊκὸν αὐτὸ ἄλας τῆς ζηλοτυπίας, ὥστε ἐξακολουθῶ νὰ τὴν φαντάζωμαι ἀκόμη παραμορφωμένην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ ἀσυνειδήτου μίσους μου, τὴν εἶχα ξεστεφανωθῆ, ἀφοῦ τὴν εἶχα σκεπάσῃ ἐν τῇ φαντασίᾳ μου, ἀπὸ μίσους καὶ καταισχύνῃ. Τῆς ἀπέδιδα πράξεις τὰς μᾶλλον παραλόγους. Ἐφθασα—τὸ ὁμολογῶ καὶ κοκκινίζω—μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ τολμῶ νὰ τὴν ὑποπτεύωμαι, σὰν σουλτάνος τῆς Χαλιμᾶς, ὅτι μὲ εἶχε ἀπατήσῃ μὲ ἓνα ὑπηρετήν ἐπὶ παρουσίᾳ μου καὶ ὅτι μὲ ἐγχεύαζε. Εἰς κάθε παροξυσμὸν ζηλοτυπίας—πρόκειται πάντοτε περὶ τῆς ζηλοτυ-

πίας εκείνης τῆς ἄνευ τινὸς ἐλατηρίου — ἐπανέπιπτα βαθύτερον μέσα εἰς τὰ ἴχνη τῶν κατηραμένων ὑποψιῶν μου, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ἐκ μέρους ἐκείνης. Συνέβη νὰ εἶνε ζηλότυπος, περισσότερον ἐμοῦ, ἀφοῦ ἐγνώριζε τὸ παρελθόν μου, καὶ ἦταν πράγματι μᾶλλον ζηλότυπος.

Ἡ ζηλοτυπία τῆς μου ἐγέννα στενοχωρίας ἄλλης φύσεως, οὐχ' ἦτρον θλιβεράς. Ἴδου παράδειγμα. Ὅταν συνωμιλοῦμεν σιγανὰ μου ἔφερην ἀντιλογίας εἰς σημεῖον, εἰς ἀντικείμενον, περὶ τοῦ ὁποίου εἶχε μέχρι τοῦδε ἐκφέρῃ τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ τὴν ἰδικήν μου. Ἐβλεπα πρὸς τούτους ὅτι ἐφαίνετο ὠργισμένη ἄνευ λόγου. Νομίζων ὅτι ἦτο κακοδιάθετος καὶ ὅτι θὰ τὴν δυσηρέσσει τὸ ἀντικείμενον τῆς συζητήσεώς μας, ἔστρεφα τὸν λόγον περὶ ἄλλο ζήτημα. Ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν ἱστορία.

Παρωργίζετο ἀκόμη περισσότερον ἐξ αἰτίας μιᾶς λέξεως. Ἐγὼ ἐκκληκτος ἀνεξήτουν τὸν λόγον. Οὐδεὶς λόγος! ἐκείνη μου ἀπεκρίνετο μονοσυλλάβως, δι' ὑπαινιγμῶν, καὶ ἔστρεψε τὸν λόγον ἐπὶ ἄλλου ἀντικειμένου. Ἦρχισα τότε νὰ μαντεύω, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ κακοδιαθεσία δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προήρχετο ἢ ἐκ τοῦ ὅτι ἐπεριπάτησα εἰς τὸν κῆπον μὲ τὴν ἐξαδέλφην τῆς διὰ τὴν ὁποίαν ὀλίγον, ἄλλως τε, ἐνδιαφερόμην ἢ δι' ἄλλην τινὰ ἀνάλογον αἰτίαν. Τὸ ἐμάντευα ἀλλὰ δὲν τὸ ἐξωτερίκευα ποτέ. Ἄν τὸ ἔλεγα, θὰ ἐνίσχυα τὰς ὑποψίας τῆς. Τὴν ἐρωτοῦσα ἰκευτικῶς ἐκείνη ἐσιώπα καὶ ἐπειδὴ ἐμάντευεν ὅτι τὴν εἶχα ἐννοήσῃ, αἱ ὑποψίαι τῆς ἐνισχύοντο.

— Τί ἔχεις λοιπόν; τὴν ἐρωτοῦσα.

— Τίποτε. Εἶμαι ὅπως πάντοτε, μου ἀπῆντα· καὶ ἐν τούτοις ἐφέρετο σὰν τρελλή, ἰσχυριζομένη πράγματα παράλογα καὶ ἀνυπόστατα.

Ἐνίοτε ὑπέμενα· ἄλλοτε ἡ θύελλα ἠγείρετο. Πότε ὁ ἓνας πότε ὁ ἄλλος παρεφέρετο ἐκ περιτροπῆς. Νὰ! βροχὴ ὕβρεων. Ἐδεχόμενοι καθαρὰ τότε τὴν κατηγορίαν τοῦ ὑποτιθεμένου ἁμαρτήματος. Τὸ ἀγγεῖον ὑπερεξεχείλιζεν, ἐπηκολούθουν τὰ δάκρυα, οἱ λυγμοί· ἐξήρχετο καὶ ἔτρεχε νὰ κυρβῆ εἰς μέρη τόσον ἀπίθανα, ὥστε μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ τὴν ἀνευρίσκωμεν κατόπιν. Τὴν ἐξήτουν ἐντροπιασμένως, πρὸ τῆς ὑπερσεσίας καὶ τῶν παιδιῶν· τὸ ἐπέβαλλε, βλέπετε, ἡ ἀνάγκη. Ἐγώωριζα ὅτι ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἦταν ἱκανὴ νὰ διαπραΐξῃ τὸ κάθε τι. Τὴν ἠκολουθήσαμεν, τὴν ἀνεύρομεν... τί νυκτιές! Μόνον μετὰ τὰ πικρὰ λόγια, τὰς λυπηρὰς κατηγορίας, μετὰ τὰς φρικώδεις νευρικὰς κρίσεις, ἀποκαθίστατο ἡ ἠρεμία μας.

Ναί, ἡ ζηλοτυπία, ἡ ἄνευ λόγου ζηλοτυπία, εἶνε ἡ πηγή τῆς συζυγικῆς ζωῆς μας· ἐμὲ τοῦλάχιστον μὲ ἐβασάνιζε φρικτὰ καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα.

Κατὰ δύο ἰδίως ἐποχὰς μὲ εἶχεν ὑπερβολικὰ βασάνισῃ. Κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρώτου μας παιδιοῦ ὅταν ἐπήραμεν τροφόν. Οἱ

ιατροί, βλέπετε, είχαν ἀπαγορεύσει εἰς τὴν σύζυγόν μου νὰ τὸ θηλάζῃ μόνη της.

Ἡ ζηλοτυπία προῆλθε, κατ' ἀρχάς, ἐκ τῆς ἀνησυχίας τῆς μητρὸς ὑποβαλλομένης εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς γυναικὸς μου διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἀνευ αἰτίας, ἤρχετο νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὴν κανονικὴν ζωὴν μας κυρίως ὅμως προῆλθεν ἐκ τῆς παρητηρήσεώς μου μὲ πόσῃν εὐκολίαν ἢ σύζυγός μου παρητεῖται τῶν καθηκόντων τῆς μητρὸς, τοῦθ' ὅπερ μ' ἔκαμε ν' ἀντιληφθῶ τὸ ἐνστικτικὸν καὶ τὸν λόγον τῆς εὐκολίας, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκαταλείψῃ τὰ καθήκοντα τῆς συζύγου, τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον ἡ ὑγεία της ἦτο ἐξαιρετος καί, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν κυρίων ἱατρῶν, ἐδήλαζε μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τὰ δευτερόγεννα παιδιὰ μας.

— Δὲν μοῦ φαίνεται ν' ἀγαπᾷς πολὺ τοὺς ἱατροὺς, τῆς λέγω, ἀφοῦ εἶχα παρατηρήσῃ τὴν ὀργίλην ἔκφρασιν τῆς φνσιογνωμίας της καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς φωνῆς της ὁσάκις μοῦ ὠμίλει.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ἀγαπᾷ! Οἱ κύριοι αὐτοὶ συνέτριψαν τὴν ὑπαρξίν μου, καθὼς ἔχουν συντρίψῃ χιλιάδας ὑπάρξεων. Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ζητήσω δεσμὸν κοινὸν μεταξὺ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Παραδέχομαι ὅτι θέλουν, ὅπως οἱ δικηγόροι, ὅπως οἱ ἄλλοι, νὰ κερδίσουν χρήματα. Θὰ τοὺς ἄφηνα μ' ὅλην μου τὴν προθυμίαν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας μου — καὶ εἶμαι βέβαις ὅτι κάθε ἀνθρώπος, ὃ ὁποῖος θὰ τοὺς ἐγνώριζε, θὰ ἐπράττε τοιοῦτοτρόπως— ἀνσυγκατετίθεντο μόνον ν' ἀπεζημιούνητο οὕτω διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν μας καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται συνεχῶς εἰς πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν θέσιν.

Δὲν ἔχω συμβουλευθῆ τὴν στατιστικὴν, γνωρίζω ὅμως ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἑκατοστίας περιπτώσεων— εἶνε χιλιάδες — κατὰ τὰς ὁποίας ἄλλοτε μὲν ἐφόνευσαν τὸ βρέφος εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς του διατεινόμενοι ὅτι δὲν δύναται νὰ τὸ γεννήσῃ, ἄλλοτε τὴν μητέρα ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐγχειρίσεως.

Δὲν κρατοῦμεν λογαριασμὸν αὐτῶν τῶν φόνων, ὅπως ἀκριβῶς παραμελοῦμεν νὰ κρατῶμεν λογαριασμὸν τῶν φόνων ἐκείνων τῆς ἱερᾶς ἔξετάσεως, πεπεισμένοι ὅτι ἦσαν ὠφέλιμοι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὰ ἐγκλήματα τῶν ἱατρῶν εἶνε ἀναρίθμητα, οὔτε παραβάλλονται κἂν πρὸ τῆς ἠθικῆς ἀποσυνθέσεως, ἥτις γεννᾷ τὸν ἕλιμόν, οὔτινος ἐκεῖνοι εἶνε οἱ πατέρες καὶ τὸν ὁποῖον ἐξακοντίζουν μέσα εἰς τὸν κόσμον τῆ βοθηθεία τῆς γυναικὸς. Δὲν θὰ σταματήσω μάλιστα πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὰς συμβουλὰς τῶν, θέλομεν φθάσῃ ἀναγκαίως διὰ τὴν ἰσχὴν τῆς μεταδόσεως, οὔτε εἰς τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' εἰς τὴν πλήρη διάλυσιν τῆς ἐνώσεως.

Συμφώνως πρὸς τ' ἀξιώματά των, πρέπει νὰ περνοῦμεν τὸν καιρὸν μας ἐν ἀναπαύσει καὶ ἀπομονώσει· νὰ μᾶς σερβίρουν τὸ φανικὸν ὄξυ — εἶνε ἀληθὲς ὅτι σήμερον δὲν τοῦ ἀποδίδουν καμμίαν ἀξίαν! — Καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε τὸ χειρότερον. Τὸ δραστικώτερον δηλητήριόν των εἶνε ἡ διαφθορὰ μέσα εἰς τὴν ὁποίαν βυθίζουσι τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως τὰς γυναῖκας. Τώρα δὲν ἠμπορεῖ πλὴν κανεὶς νὰ πῆ στὸν ἑαυτὸν του, ἢ στοὺς ἄλλους: «Κάνεις οἰκτρὰν ζωὴν, διορθώσου». Ὅχι! Ὅταν κανεὶς διάγῃ βίον ἀκόλαστον προὑποτίθεται νευρική ἀσθένεια ἢ ἄλλο τι παρόμοιον, τοῦ ὁποίου εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα. Πηγαίνει τότε νὰ συμβουλευθῇ τοὺς ἰατροὺς. Διὰ μέσου ἐνὸς φράγξου ὀρίζονται τὰ φάρμακα, τὰ ὁποῖα ὁ φαρμακοποιὸς προμηθεύει. Ἀσθενεῖ χειρότερα· γρήγορα εἰς τὸν ἰατρὸν, εἰς τὸν φαρμακοποιόν! Ὁραῖα ἐφεύρεσις!

Διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ προκείμενον, θὰ σᾶς προσθέσω ὅτι ἡ σύζυγός μου ἔθρεψε πολὺ καλὰ τὰ παιδιά μας· ὅτι τὰ παιδιά αὐτὰ πολὺ συνέτειναν εἰς τὸ ν' ἀπομακρύνω τὰς θλίψεις τὰς ὁποίας μοῦ ἐγέννα ἡ ζηλοτυπία μου· ἀλλὰ φεῦ! ἐγίνοντο αἰτία νέων βασάνων. Αὐτὸ ὠφέλησεν ἐν τούτοις διότι ἐπεβράδυνε τὴν καταστροφὴν.

Τὰ παιδιά μᾶς εἶχαν σώσῃ ἐπὶ τινὰ καιρὸν. Εἰς τὸ διάστημα ὀκταετίας ἡ σύζυγός μου ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον πέντε παιδιά, τὰ ὁποῖα ἐθήλασεν ἡ ἰδία.

—Καὶ ποῦ εἶνε τώρα τὰ παιδιά σας; Ἠρώτησα ἐγώ. Θέλω νὰ πῶ...

—Τὰ παιδιά; Ἀνέκραξεν ἐκεῖνος καὶ τὸ βλέμμα του ἀπήστραψεν.

—Συγγνώμην, ἴσως προεκάλεσα ἀναμνήσεις θλιβεράς;

—Ὅχι, ὄχι, καθόλου... Ἡ οἰκογένεια τῆς γυναίκός μου ἀνέλαβε τὰ παιδιά. Θὰ τοὺς ἄφηνα τὴν περιουσίαν μου διὰ νὰ ἠμποροῦσα ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ ἀναθρέψω τὰ παιδιά μου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκλαβάνομαι ὡς παράφρων, μοῦ ἀπηγόρευσαν νὰ τὰ ἔχω μαζὴ μου. Εἶνε λυπηρόν! διότι ἐγὼ θὰ τ' ἀνέτρεφα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὁμοιάσομν πρὸς τοὺς γονεῖς των... Ἀλλὰ καλύτερα ἴσως, ποῦ τὸ πρᾶγμα ἦλθεν ἔτσι· ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον ἱκανὸς διὰ τίποτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Τὰ παιδιά, ἀρκετὰ γρήγορα διεδέχοντο τὸ ἐν τὸ ἄλλο, καὶ μαζὴ μ' αὐτὰ ἤρχετο καὶ ὅ,τι βλέπομεν ν' ἀκολουθῇ πάντοτε τὰ παιδιά οἱ ἰατροί. Naί! τὰ παιδιά, ὁ μητροκόπος ἔρως... Μία πε-

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apotheiio Dimosis Istorikis, Vivlio Restrictions apply.

ριστή τέρσις τῆς ζωῆς! Διὰ τὰς γυναῖκας τῆς κοινωνίας μας τὰ παιδιά, δὲν εἶνε χαρὰ, ὑπερηφάνεια, εἶνε ἀπ' ἐναντίας ἀνησυχία, τρόμος, βάσανα, τιμωρία· ἀλλ' οὐδὲ κἂν στενοχωροῦνται καθόλου διὰ τὰ ἐκφράζον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν σκέψιν των καὶ τὰ αἰσθημάτα των.

Τὰ παιδιά εἶνε δι' αὐτὰς τυραννία, ὅχι διὰ τὴν γέννησίν των, τὸν θηλασμόν των τὰς φροντίδας των· αἱ γυναῖκες—καὶ ἡ ἰδική μου ἦτο ἀπ' ἐκεῖνες—ἔχουν ἓνα μητρικὸν ἔνστικτον πολὺ ἀνεπτυγμένον, τὸ ὁποῖον τὰς καθιστᾷ προθύμους εἰς πᾶν τὸ ἐνδεχόμενον—ἀλλὰ διότι εἶνε πιθανὸν ν' ἀσθενήσουν καὶ ν' ἀποθάνουν.

Φοβοῦνται τὴν τεκνοποίησιν, ὅχι διότι ἀρνοῦνται τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰ παιδιά, ἀλλὰ διότι φοβοῦνται περὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀγαπημένου των μικροῦ. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν θέλουν νὰ τὸ θηλάξουν. «Ἄν τὸ θηλάσω, λέγουν, θὰ ἀφισιωθῶ πάρα πολὺ, καὶ ἂν κατόπιν μοῦ πάθῃ...» Προτιμοῦν σχεδὸν τὰ ἐξ ἐλαστικοῦ μωρὰ, τὰ ὁποῖα δὲν φοβοῦνται ν' ἀσθενήσουν, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιδιορθώνονται εὐκόλως. Ὅποια σύγχυσις εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν δυστυχισμένων αὐτῶν γυναικῶν! Διατί ἀποφεύγουν τὴν τεκνοποίησιν; ἐκ τοῦ φόβου τῆς πολλῆς των ἀγάπης. Φοβοῦνται ὡς κίνδυνον τὸν ἔρωτα, τὴν ἰδεώδη αὐτῆν κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Καὶ διὰ τί; Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶνε χειρότερος τοῦ κτήνους ὅταν δὲν βλέπῃ ὡς ἄνθρωπος. Ἡ γυναῖκα δὲν ἀτενίζει τὸ παιδί εἰμὴ μὲ τὸ βλέμμα τῆς ἡδονῆς. Ἡ ἀρχὴ εἶνε ἐπίπονος.... ἀλλὰ μετ' ὀλίγον: ὦ! τὰ χερᾶκια! τὰ ποδαρᾶκια! τὸ χαμογέλιο! τὸ μικροῦτσικο τὸ στοματάκι! τὸ κελάδημα! ὁ λόγγυγας! Ἐν μιᾷ λέξει, ὁ μητρικὸς αὐτὸς ἔρωσ, εἶνε κτηνώδης, ἀποτέλεσμα φιληδονίας.

Δὲν συλλογιζόμεθα τὴν μυστηριώδη ἐμφάνισιν τοῦ νεογνοῦ αὐτοῦ, τοῦ προωρισμένου νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν μας, ἡ ὁποία τοῦ ὀρίζεται εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα. Αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύουν, καὶ ἐν τούτοις εἶνε τὸ προάγγελμα τῆς σπουδαιότητος τοῦ νεογνοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἀπωθοῦμεν, δὲν τὰ πιστεύομεν. Ἀλλὰ καὶ δὲν τ' ἀντικαθιστῶμεν δι' ἄλλου τινός. Οὕτω δὲν μᾶς μένουν παρὰ ταινία, δαντέλλες, χερᾶκια καὶ ποδαρᾶκια. Ὅ,τι δηλαδὴ ἔχει στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ κτήνος. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶνε ὅτι τὸ κτήνος δὲν ἔχει οὔτε νοῦν οὔτε λογικὸν οὔτε λόγον, οὔτε ἰατροῦς, ναί, οὔτε ἰατροῦς. Τὸ μοσχάρι χάνεται, τὸ κοτοπούλι ψοφᾷ, ἡ ἀγελάδα μυκάται, ἡ ὄρνιθα κακκαρίζει, καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ἀκολουθοῦν τὴν ζωὴν των.

Ἡμεῖς τί κάμνομεν ὅταν ἓνα παιδί ἀσθενήσῃ; Ἀμέσως βοήθεια, βοήθεια! Ποῖον ἰατρόν νὰ ἐκλέξωμεν; Ποῦ νὰ πηγαίνωμεν νὰ τὸν ζητήσωμεν; Καὶ ἂν τὸ παιδί ἀποθάνῃ, ποῦ εἶνε τὰ

χεράκια του, τὰ ποδαράκια του ; Πρὸς τί λοιπὸν νὰ προτρέχει κανεὶς αὐτῶν τῶν βασάνων ;

Ἡ ἀγελάδα δὲν προτρέχει τόσον τῶν πραγμάτων καὶ μὴ ἔχουσα λογικὸν δὲν ἀποβλέπει εἰς μέσα τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ διὰ νὰ σώσῃ τὸ μικρὸ της. Οὕτω πῶς ὁ πόνος τὸν ὁποῖον δοκιμάζει ἐν τῇ φυσικῇ της καταστάσει εἶνε ἀπλή τις κατὰστασις καὶ ὄχι ὀδύνη, ἐρχομένη ν' αὐξήσῃ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὸν κόρον. Ἐκεῖνη δὲν δύναται νὰ ἐρωτήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὀδύνης της καὶ τὸν λόγον τῆς ἀγάπης της, ἀπαξ τὸ μικρὸ της πρόκειται ν' ἀποθάνῃ, οὐδ' ἔχει τὴν σκέψιν, ἢ ὁποῖα νὰ τῆς λέγῃ ὅτι δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ μὴ ἀποκτήσῃ παιδιὰ καὶ ὅτι ἂν ἀποκτήσῃ τοιαῦτα, εἶνε περιττὸν νὰ τὰ θηλάσῃ, νὰ τ' ἀγαπᾷ, ἀφοῦ ἡ ἀγάπη αὐτῇ δὲν συνεπάγεται ἄλλο τι εἰμὴ τὸν πόνον. Αὐτὸς εἶνε ὁ συλλογισμὸς, τὸν ὁποῖον κάμουν ὅλαι αἱ γυναῖκες μας. Ὁ ἀνθρώπος εἶνε τὸ χειρότερον κτῆνος ἂν δὲν βλέπῃ ἀνθρωπίνως.

— Κατὰ τὴν ιδέαν σας, πῶς πρέπει νὰ μεταχειρίζεται κανεὶς τὰ παιδιὰ ἀνθρωπίνως ;

— Πῶς ; ἀγαπῶν αὐτὰ ὡς ἀνθρώπος.

— Ναί, ἀλλ' ὄχι ἀνθρωπίνως ἢ σχεδὸν οὐδέποτε· δὲν τ' ἀγαποῦν μάλιστα ὅπως ἡ σκύλα ἀγαπᾷ τὰ μικρὰ της. Σημειώσατε ὅτι ἡ ὄρνιθα, ἡ χίνα, ἡ λύκαινα θὰ εἶνε πάντοτε διὰ τὴν γυναῖκα ὑπόδειγμα ἀμίμητον μητρικῆς ἀγάπης. Ἡ γυναῖκα, ἡ ὁποῖα ῥίπτεται εἰς τὸν ἑλέφαντα διὰ νὰ σώσῃ τὸ παιδί της εἶνε περίπτωσις ἀπὸ τὰς σπανιωτέρας. Ἀπεναντίας, ἡ ὄρνιθα, ὁ σπουργίτης, ρίχνονται μὲ θάρρος εἰς τὸν σκύλον καὶ θυσιάζονται διὰ τὰ μικρὰ των. Παρόμοιον πρᾶγμα πολὺ ἐκτάκτως ἔχει νὰ διηγηθῆ κανεὶς διὰ γυναῖκα. Σημειώσατε προσέτι ὅτι ἡ γυναῖκα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ στερηθῆ τῆς φυσικῆς της ἀγάπης διὰ τὸ παιδί της. Τὸ κτῆνος δὲν τὴν ἔχει. Συμβαίνει τοῦτο διότι ἡ γυναῖκα ὑπολείπεται τοῦ κτήνους ; Ὁχι ! Συμβαίνει διότι τὸ ὑπερέχει, (δὲν εἶνε ἀκοιβὴς ἢ λέξις· ἡ γυναῖκα δὲν τὸ ὑπερέχει, εἶνε ὃν ἄλλης τινὸς οὐσίας) διότι ἔχει ἄλλα καθήκοντα, ἀνθρώπινα καθήκοντα. Ἡ γυναῖκα ἠμπορεῖ νὰ στερηθῆ τῆς φυσικῆς της ἀγάπης διὰ τὸν λόγον ὅτι ὀλόκληρον τὴν ἀνευρίσκει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἰδιάζον ἦθος τῆς μητρὸς, τὸ ὁποῖον δὲν εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὰς μητέρας τῆς ἰδικῆς μας κοινωνίας.

Τὰς διηγήσεις ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρουν ἡρωίδας γυναῖκας, αἵτινες ἐθυσίασαν τὰ παιδιὰ των χάριν ἐνὸς ἰδεώδους, ἡμεῖς τὰς θεωροῦμεν διηγήματα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς συγκινήσουν. Τὸ κατ' ἐμὲ πιστεύω ὅτι, ἂν ἡ γυναῖκα στερηθῆ τοῦ ἰδεώδους ἐκεῖνου, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ θυσιάσῃ τὸν φυσικὸν της ἔρωτα χάριν τοῦ παιδιοῦ της καὶ ἂν κορπίσῃ ὅλην τὴν φυσιολογικὴν δύναμιν, τὴν ὁποῖαν ἐγκλείει μέσα της, εἰς τὸ νὰ ἐπιγειωθῆ τὰ ἀδύνατα, εἰς τὸ νὰ ἐπιμελήτῃ τὸ

παιδί της με την βοήθειαν τῶν ἰατρῶν—μόνον δυστυχεστέρα θὰ γίνῃ καὶ θὰ δοκιμάξῃ πάντοτε τὰς αὐτὰς βασάνους.

Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη μετὰ τὴν γυναικᾶ μου. Τί τὴν διέφερεν ἂν εἶχε ἓνα παιδί ἢ πέντε! Θὰ ἦσαν καλύτερα μάλιστα νὰ ἔχῃ πέντε.

Ἐπὶ τὴν ζοὴν μας ἐμάραναν ὁ φόβος μήπως πάθουν τίποτε τὰ παιδιά μας· αἱ πραγματικαὶ ἀσθένειαι παρὰ αἱ καθαρῶς φανταστικαὶ καὶ διὰ τῆς ἀπλῆς των πολλὰκις παρουσίας.

Ὡς πρὸς ἐμέ, ἐφ' ὅσον διήρκεσεν ἡ συζυγικὴ μου ζωὴ, ἠσθάνθην δυνατὰ ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία μου καὶ τὰ συμφέροντά μου ἐκρέμαντο ἀπὸ μιᾶς κλωστῆς καὶ ἐξηρητῶντο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ὑγείας, τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῶν παιδιῶν μου.

Τὰ παιδιά κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν· ἔχει καλῶς· πρέπει ἐν τούτοις νὰ ζῶμεν ὅλοι. Εἰς τὰς ἡμέρας μας, οἱ γονεῖς δὲν ἔχουν ἴδιαν ζωὴν· ὅλη των ἡ ζωὴ κρέμαται ἀπὸ μίαν τρίχα· δὲν ὑπάρχει ἕνα οἰκογενειακὴ ζωὴ, συζυγικὴ ζωὴ.

Ὅσον ἐνδιαφέρουσα καὶ ἂν εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῆς ὁποίας μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ ἔκβασις, ὅλα τ' ἀφήνομεν, τὰ παραμελοῦμεν, τὰ λησμονοῦμεν, ὅταν μᾶς ἀναγγεῖλουν ὅτι τοῦ Βασιλῆ τοῦ πονεῖ τὸ στομάχι ἢ ὅτι τῆς Λίτσας τῆς πονεῖ ὁ λαιμός. Τὰ λησμονοῦμεν ὅλα διὰ νὰ μὴ συλλογιζώμεθα πλέον παρὰ τὸν ἰατρόν, τὸν φαρμακοποιόν, τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀρρώστου. Περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ κάμῃ κανεὶς συνομιλίαν χωρὶς, κατὰ τὸ σοβαρώτερον αὐτῆς μέρος, ὁ Πέτρος νὰ μὴ κάμῃ ἐφοδον εἰς τὸ δωμάτιον διὰ νὰ ἐρωτησῇ ἂν θέλωμεν νὰ τοῦ δώσωμεν ἓνα μῆλον, τί κοστοῦμι πρέπει νὰ φορέσῃ, ἢ χωρὶς νὰ μῆ ἢ παραμιάνα μ' ἓνα μωρὸ κλανθμηρίζον.

Ὅλα μας τὰ ἔργα, ὅλος ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν. Ἡ δὲ ὑγεία τῶν παιδιῶν δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ κανένα.

Ὅτω πως ὅλη ἡ ζωὴ μας ἠμπορεῖ ν' ἀφανισθῇ ἀπὸ τοὺς ἰατρούς, οἱ ὅποιοι ἀξιοῦν νὰ εἶνε οἱ ρυθμισταὶ τῆς ὑγείας. Δὲν εἶνε αὕτῃ ζωὴ, νὰ εἶνε κανεὶς διαρκῶς ἄγρυπνος, ἐνῶ ὁ ἓνας κίνδυνος διαδέχεται τὸν ἄλλον καὶ ἐνῶ αὐτὸς διπλασιάζει τὰς προσπαθείας του διὰ ν' ἀμυνθῇ καλύτερα· νομίζει κανεὶς πῶς εὐρίσκειται εἰς τὴν θέσιν πλοίου τὸ ὅποιον νὰ καταποντίζεται.

Ἐνίοτε ἐπίστευσα ὅτι οἱ φόβοι τῆς γυναικός μου περὶ τῶν παιδιῶν ἦσαν ἐπιτετηδευμένοι διὰ νὰ δυσκολύνεται ἡ νίκη τῆς ἐπ' ἐμοῦ· μέχρι τοιοῦτου σημείου κατώρθωνε νὰ μηδενίξῃ ὅλας τὰς δυσκολίας πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐπίστευα τότε ὅτι ἤμουν ὁ στόχος τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τῆς. Σήμερον παρατηρῶ ὅτι ὅλαι αἱ ἀνίαι τῆς καὶ τὰ βάσανά τῆς εἶχον αἰτίαν τὰ παιδιά, τὴν καλὴν ἢ τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας των. Δι' ἐκεῖνην ὡς καὶ δι' ἐμέ, αὐτὸ ἦτο μαρτύριον.

Ἡ Σοφία τοῦ Κρούτζερ

Τὰ παιδιὰ ἦσαν, ἐν τούτοις, δι' αὐτὴν πηγὴ λήθης καὶ μέθης. Διέκρινα συχνάκις ὅτι ἐν τῇ θλίψει της, ὅταν κανὲν ἀπ' τὰ παιδιὰ ἠσθένει, εὗρισκε ποιὰν τινὰ ἀνακούφισιν βυθίζομένη εἰς αὐτὴν τὴν μέθην. Καὶ ἡ μέθη ἐκείνη ἦτο μοιραία, ἀφοῦ ἄλλη τις ἀφαιρέσις δὲν εὗρισκετο δι' αὐτήν.

Κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς διηγοῦντο ὅτι ἡ κυρία Α εἶχε χάσῃ δύο παιδιὰ της· ὅτι ἓνας ἰατρὸς εἶχε σώσῃ τὰ παιδιὰ τῆς κυρίας Β, ὅτι ἐξ ἄλλου, ἄλλαξε κάποιος κατοικίαν καὶ τοιουτοτρόπως ἐλύτρωσαν τὰ παιδιὰ του. Οἱ ἰατροί, φυσικά, ἐπεκύρῳναν τὸ πρᾶγμα γαυριῶντες καὶ οὕτω πως ἐδραιούτο ἡ πεποίθησις τῆς γυναικὸς μου. Βεβαίωτατα θὰ ἐπεθύμει καὶ αὐτὴ νὰ μὴ ἐφοβῆτο, ἤρκει, ἐν τούτοις, ὁ ἰατρὸς νὰ ἐπρόφερε τὰς λέξεις, δηλητηριάσις τοῦ αἵματος, ὄστρακιά ἢ—ὁ Θεὸς φυλάξοι—διφθερίτις, διὰ νὰ τρέπεται εἰς φυγὴν.

³ Ἀδύνατον νὰ γίνῃ διαφορετικά!

Ἄν αἱ γυναῖκες τῆς σήμερον εἶχαν τὴν πίστιν τῶν παλαιῶν μας γυναικῶν: «Ὁ Θεὸς μᾶς τὰ ἔδωκε, ὁ Θεὸς μᾶς τὰ πῆρε». Ἄν ἐπίστευαν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ὁ θάνατός του εἶνε δι' αὐτὸ εὐτυχία, διότι πεθαίνει ἀθῶο καὶ ὄχι ἀμαρτωλὸ τέλος, ἂν εἶχαν αὐτὴν τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν γενικῶς εἶχαν οἱ ἀνθρώποι τῶν παλαιῶν χρόνων· ἂν εἶχαν ἐν μόνον αἰσθημα τὸ ὅποιον ν' ἀνεκάλει αὐτὴν τὴν πίστιν, θὰ ὑπέμεναν μὲ περισσὴν γαλήνην τὰς ἀσθενείας τῶν παιδιῶν. Ἄλλ' αὐταὶ δὲν ἔχουν πλέον οὐδ' ἴχνος τῆς πίστεως ἐκείνης, ἥτις ἔχει ἐκλείψῃ τώρα παντελῶς.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνάγκην πίστεως· διὰ τὸν λόγον τοῦτον πιστεύουν ἔμμανῶς εἰς τὴν ἰατρικὴν, καὶ μάλιστα ὄχι εἰς τὴν ἰατρικὴν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἰατροὺς. Ἡ μὲν εἰς τὸν ἰατρὸν Α, ἡ δὲ εἰς τὸν ἰατρὸν Β, καὶ—ὅπως εἰς ὅλους τοὺς φανατικούς συμβαίνει—καμμία ἀπ' αὐτὰς δὲν λογαριάζει τὴν εὐήθειαν τῆς πίστεως της· ἀπλῶς πιστεύουν «καθότι παράλογον». Ἐὰν αἱ γυναῖκες δὲν ἐπέμεναν τόσον εἰς παράλογον πίστιν, θὰ διέκριναν τὸ ἀνωφελὲς καὶ μωρὸν τῆς προσλήψεως τροφῶν.

Ἡ ὄστρακιά εἶνε ἀσθένεια κολλητικὴ μεταφέρεται λοιπὸν ἢ μισὴ οἰκογένεια εἰς τὸ ξενοδοχεῖον· αὐτὸ μᾶς συνέβη δύο φορές. Εἰς μίαν ὅμως πόλιν σπουδαίαν, ἕκαστον ἄτομον εἶνε τὸ κέντρον ἐνὸς μεγάλου κύκλου τὸν ὅποιον διασχίζουν πολλαὶ διάμετροι αἱ ὁποῖαι εἶνε τὰ σύρματα παντὸς εἴδους ἐπιδημιῶν, κατὰ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει προστατευτικὸν προτείχισμα· ἀροτοποιοί, ράπται, ἀμαξάδες, πλύστραι, ὅλοι συντρέχουν εἰς τὴν διάδοσιν.

Κολαζέομαι νὰ ἀποδείξω εἰς ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἓνα μεταδοτικὸν νόσημα ἀποδιώκει ἐκ τῆς οἰκίας του, ὅτι ἄλλο νόσημα ἐπίσης ἐπικίνδυνον, ἴσως καὶ τὸ αὐτό, τὸν ἀναμένει εἰς τὴν νέαν του κατοικίαν.

Ποῖος δὲν γνωρίζει λ. χ. ὅτι πλούσιοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι κατέστρεψαν πᾶν ὅ,τι εὐρίσκειτο ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος ὅπου ἦτο διφθερίτις, προσεβλήθησαν ἐκ νέου ὑπ' αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ διαμερίσματι; Ἐκατοστύες ἐξ ἄλλου ἀνθρώπων—ὄλος ὁ κόσμος τὸ γνωρίζει— ζοῦν μεταξὺ τῶν ἀσθενῶν χωρὶς αὐτοὶ νὰ μολυνθοῦν καθόλου.

Ἴδου ἡ ἀλήθεια καὶ ἰδού, ἤδη, ὁποία εἶνε ἡ συμπεριφορὰ τῆς γυναίκος.

Ἡ μία λέγει ὅτι ὁ ἰατρός της εἶνε «ἔξοχος» ἰατρός. «Πρὸς Θεοῦ!—φωνάζει ἡ ἄλλη—αὐτὸς ἔχει πεθάνῃ παρόμοιον ἀσθενῆ!» Καὶ τὰ ἴδια καὶ πάντα τὰ ἴδια.

Παρουσιάσατε εἰς τὰς κυρίας σας ἓνα ἰατρὸν τῆς ἔξοχῆς· εἰς αὐτὸν δὲν δίδεται οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἐμπιστοσύνη! Καλέσατε τοῦναντίον ἰατρὸν, ἀπ' αὐτοὺς ποῦ γυρίζουν μετὰ τὴν ἄμαξαν, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχη τὰς αὐτὰς γνώσεις, ὁ ὁποῖος νὰ ἐμελέτησε τὰ ἴδια συγγράμματα καὶ νὰ ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἰδίαν σχολήν, ὁ ὁποῖος ὅμως θὰ ζητήσῃ ἑκατὸν ρούβλια κατ' ἐπίσκεψιν. Ἄ! εἰς ἐκεῖνον παρέχεται ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη.

Αἱ γυναῖκές μας δὲν ξεύρουν τί γυρεύουν.

Ἐχουν χάσῃ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν· ἄλλαι πιστεύουν εἰς τὰ μάγια καὶ στής γυναικοῦλες, καὶ ἄλλαι εἰς τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα ἰατρὸν. Ἄν ὅμως εἶχον πίστιν, θὰ ἤξευραν ὅτι ἡ ὄστρακιά καὶ αἱ ἄλλαι ἀσθένειαι τοῦ αὐτοῦ εἶδους δὲν εἶνε τόσον πολὺ τρομεραὶ, ἀφοῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ προσβάλουν τὸ μόνον προᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἠδύνατο καὶ ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ, *τὴν ψυχὴν*· θὰ ἤξευραν ὅτι κάθε τι, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ ὑποκύνωμεν, εἶνε ποᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐμποδίσωμεν· *ἀσθένεια καὶ θάνατος*.

Ἡ ἄλλειψις τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν κάμνει τὴν ἀγάπην των καθαρῶς φυσικὴν, τὰς ὠθεῖ εἰς τὸ νὰ διασκορπίζον ὅλην τὴν ἐνέργειάν των εἰς τὴν οὐτοπίαν τῆς παρατάσεως τῆς ζωῆς! Οὐτοπίαν τῆς ὁποίας τὴν πραγματοποιήσιν ὑπόσχονται οἱ ἰατροὶ εἰς τοὺς παράφορας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς γυναίκας. Τοιοῦτόπως εἰς τὸν παραμικρὸν κίνδυνον καταφεύγουν πρὸς ἐκεῖνους.

Τὰ παιδιὰ μας συντελοῦν εἰς τὴν τρυφερότητα τῶν σχέσεών μας, εἰς στενωτέραν σύσφυξίν μας; Αὐτὰ ἐπαυξάνουν ἀπεναντίας τὴν διάστασιν, ἐπειδὴ γίνονται μία ἐπὶ πλέον αἰτία ἐριδίων. Ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των, ἐγένοντο ὅπλα πρὸς μάχην, πρόφασις διὰ λογομαχίας. Ὁ καθένας ἐξ ἡμῶν εἶχε τὸν εὐνοοῦμένον του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐχρησίμευεν ὡς ὄπλον κατὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐγὼ εἶχα τὸν Βάσσον. Ἐκεῖνη εἶχε τὴν Λίζαν, τὴν πρωτότοκον. Ὅταν ἐμεγάλωσαν καὶ ἐσχημάτισαν χαρακτῆρας, τὰ ἐθεωρούσαμεν συμμάχους, τοὺς ὁποίους ὁ καθένας ἠθέλε νὰ προσεκλύσῃ πρὸς τὸ μέρος του. Ἡ ἀνατροφή των ἔνεκα τούτου ὑπελείπετο φοβερά· ἀλλὰ μήπως μᾶς

ἦτο δυνατόν μέσα εἰς τὰς λογομαχίας μας νὰ σκεφθῶμεν τὰ δυστυχημένα αὐτὰ παιδιά;

Τὸ ἀγόρι ἦταν σύμμαχός μου· τὸ κορίτσι, τὸ ὁποῖον ἦταν τὸ εὐνοοῦμενο παιδί τῆς συζύγου μου καὶ τὸ ὁποῖον τῆς ὁμοίαιζε, ἐγὼ πολλαίς τὸ ἐμίσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Εἶχαμεν διαμεῖνῃ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐξοχὴν, κατόπιν εἰς τὴν πόλιν.

Ἄν μὴ συνέβαινεν ἡ συμφορὰ, ἡ ὁποία μ' ἐπληξε βραδύτερον, θὰ ἀνέμενα οὕτω τὰ γηρατεία καί, εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίτην μου, θὰ ἐπίστευα ὅτι εἶχα διέλθῃ βίον εὐτυχῆ, ὄχι δυστυχέστερον τοῦ βίου τῶν ὁμοίων μου.

Δὲν εἶχα λάβῃ εἰσέτι ἐναργῆ γνῶσιν τοῦ ἀτίμου ψεύδους, τὸ ὁποῖον με περιέβαλλε· μόλις εἶχα ἐννοήσῃ ὅτι ὅλα δὲν ἀπέβαιναν πρὸς ὄφελός μου. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχα αἰσθανθῆ βραδύτερον ἦτο τὸ πῶς, ἐγὼ, ὁ ὁποῖος θὰ ἔπρεπε νὰ ἦμουν κύριος, ἦμουν δοῦλος τῆς γυναικός μου· ὅτι ἐκεῖνη, καθὼς λέγομεν κοινῶς, ἐφόρει πανταλόνια καὶ ὅτι ὅλαι αἱ προσπάθειαι μου διὰ νὰ τῆς τὰ ἀφαιρέσω ἦσαν ἀνωφελεῖς. Αἰτία τῆς ἀπωλείας τοῦ κύρους μου ἦσαν τὰ παιδιά.

Παρὰ τὴν θέλησίν μου, μοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ ἐλευθερωθῶ, νὰ ἐπανακτῆσω τὸ κύρός μου. Ἐκεῖνη εἶχε τὰ παιδιά, ἐπομένως τὴν ἐξουσίαν. Δὲν ἠσθανόμην τότε ὅτι αὐτὸ ἦτο δικαίωμά της, δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἐβασίζετο ἐπὶ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γάμων μας ἐκεῖνη με ὑπερέβαινεν ἠθικῶς ἑκατὸν πῆγεις, ὅπως ἀκριβῶς κάθε κόρη εἶνε ἀνωτέρα τοῦ συζύγου της ὅσον καὶ ἀγνοτέρα.

Σημειώσατε καλῶς καὶ τοῦτο: Αἱ γυναῖκες τῆς κοινωνίας μας, ἰδιαιτέρως, εἶνε ἐν γένει ἀρχεῖα ὄντα, ἀνευ ἠθικῆς δυνάμεως, ἐγωιστικά, φλύαρα, ἰσχυρογνώμονα· ἐνῶ τὰ κορίτσια, τῆς ἡλικίας τῶν εἴκοσι ἐτῶν, φέρονται εἰς ὅλας τὰς εὐγενεστέρας πράξεις καὶ τὰς ἰδανικῶς ὥραιας. Βλέπομεν καθημερινῶς τὰ παραδείγματα. Ποία ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς αὐτῆς; Εἶνε καταφανής. Οἱ ἄνδρες ἔχουν καταπέση τόσον, ὥστε συμπαρασύρουν καὶ ἐκείνας εἰς τὸ ἰδικόν των ἐπίπεδον.

Τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια γεννῶνται με ἴσας δυνάμεις, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ ἀξία τῶν κοριτσιῶν εἶνε κατὰ πολὺ ἀνωτέρα. Δὲν εἶνε ἐκτεθειμένα, ἐν πρώτοις, εἰς τὰς αὐτὰς ἀθλίας ἀποπλανήσεις· δὲν ἔχουν τὸ ἐλάττωμα τοῦ καργῶν τοῦ κρασιοῦ, τῶν χαρτιῶν· οὔτε

σχολεία, οὔτε ποδήλατα, οὔτε γραφεῖον· κατὰ δεύτερον λόγον—καὶ εἶνε πράγμα ἀρχέγονον—εἶνε σωματικῶς ἀγναί.

Ὡς κορίτσια, εἶνε, ἤδη, ἀνώτεραί μας. Εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνίαν, ὅπου ὁ ἄνδρας δὲν ἔχει νὰ ἐργασθῇ διὰ τὰ κερδίση τὸν ἄρτον του, μᾶς ὑπερέχουν ἔτι περισσότερον ὡς γυναῖκες, χάρις εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀποστολῆς των.

Ἡ γυναῖκα, ὅταν τεκνοποιήσῃ καὶ θρέψῃ τὸ παιδί της, κατανοεῖ ὅτι ἡ ἀποστολή της ἔχει μεγαλυτέραν βαρῦτητα ἀπὸ ἐκείνην τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀπασχολεῖται μὲ τὰς ἀγρονομικὰς ἐταιρίας, μὲ τὰ δικαστήρια καὶ τὰς γερουσίας.

Ἡ γυναῖκα γνωρίζει ὅτι ἡ οὐσιώδης μερίμνά των εἶνε τὸ χρεῖμα· καὶ τέλος πάντων αἱ ἀσχολίαι τῶν ἀνδρῶν δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς μίαν μοιραίαν ἀνάγκην, ὅποια εἶνε ἡ γαλούχησις τοῦ παιδίου. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ γυναῖκα εἶνε ὑπεράνω τοῦ ἀνδρός καὶ τὸν κυβερνᾷ.

Ἐν τούτοις οἱ ἄνδρες τῆς κοινωνίας μας δὲν θέλουν νὰ καταλάβουν τὴν ἀλήθειαν αὐτήν· παρατηροῦν ἀπεναντίας τὴν γυναῖκα καταφρονητικῶς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μεγαλείου των, ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν ἀσχιῶν της. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἡ γυναῖκα μὴν περιφρονεῖ τὰς ἐργασίας μου εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν (Zemstvo). Εἶχε κάμη ἀρκετὰ παιδιά καὶ τὰ ἔτρεφε. Ἐγὼ πάλιν, φορτωμένος θεωρίας «περὶ ἀνδρός», ἐσκεπτόμην ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ γυναικεῖαι ἐργασίαι, τὰ σπάργανα καὶ αἱ θηλάστραι, — καθὼς ἔλεγα καὶ ἀστεινόμενος—δὲν εἶχαν καμμίαν σπουδαιότητα καὶ ὅτι ἐπετρέπετο νὰ τὰς ἀναφέρῃ κανεὶς μ' ἕνα χαμόγελο καὶ σηκώνων τοὺς ὤμους· «*δουλεῖς γυναικεῖς!*».

Ἡ ἀμοιβαία αὐτὴ περιφρόνησις ἔτι μᾶλλον μᾶς ἐχώριζεν. Αἱ σχέσεις ὤξυνοντο. Τὸ μῖσος δὲν προήρχετο πλέον ἐκ τῆς διαφωνίας τῆς γνώμης· ἡ διαφωνία ἦτο συνέπεια τοῦ μίσους. Εἰς ὅ,τι καὶ ἂν ἔλεγεν ἐκείνη, ἐγὼ ἤμην ἐκ τῶν προτέρων διατεθειμένος νὰ διαφωνήσω. Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν γάμον μας, πᾶσα διανοητικὴ σχέσηις—αὐτὸ πλέον ἦτο ἐκπὸς συζητήσεως,—τόσον διὰ τὸ παρόν, ὅσον καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἀπέβαινε δι' ἡμᾶς ἀπολύτως ἀδύνατος. Ὁ καθεὶς ἐπέμενε εἰς τὴν γνώμην του ἐφ' οἴουδῆποτε ἀντικειμένου, ἰδιαιτέρως δὲ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν παιδιῶν, χωρὶς νὰ ἐπιχειρῇ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ ἐτέρου. Μὲ τοὺς ξένους ἐσυζητοῦμεν τὰ μᾶλλον διάφορα, τὰ μᾶλλον σπουδαῖα πράγματα· μετὰξὺ μας, οὐδέποτε! Ὅταν ἤκουα ὅ,τι ἔλεγε παρουσία μου εἰς τοὺς ἄλλους, ἐσκεπτόμην: «Τί ψέμματα λέγει αὐτὴ ἡ γυναῖκα!» Ἐξεπληττόμην διότι κανεὶς δὲν παρεθέρει ὅτι αὐτὴ ἐμφείδeto. Ὅταν ἐμέναμεν κατάμονοι, μᾶς κατελάμβανεν ἀφασία ἢ ἐπροφέραμεν μερικὰς λέξεις, τὰς ὁποίας μόνον τὰ ζῶα μεταξὺ των ἠμποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν:

«Τί ὥρα εἶνε;—Εἶνε ὥρα γιὰ ὕπνο;—Τί θὰ φᾶμε τὸ μεση-

μέρι ;—Τί νέα ἔχουν ἡ ἐφημερίδες ; — Πρέπει νὰ στείλουμε νὰ ζητήσουμε τὸν ἱατρόν, ἡ Λίτσα ἔχει πονόλαιμο». Ὁταν ἐξηγομέθα, ὅσονδήποτε ὀλίγον, τοῦ στενοῦ αὐτοῦ κύκλου, περὶ τὸ τέρμα τῶν συνήθων συζητήσεών μας, ἡ θύελλα ἐξέσπα. Ἡ παρουσία τρίτου, ὁ ὁποῖος ἐκρησίδευεν, οὕτως εἰπεῖν, ὡς μεσάζων διὰ τὴν ἐνόητά μας, μᾶς ἔκαμνεν ἐπὶ στιγμὴν μᾶλλον διαλλακτικούς. Ἐκεῖνη ἀφ' ἐνὸς ἐπίστευε, πιθανώτατα, ὅτι τὸ δίκαιον ἦτο ὑπὲρ αὐτῆς· ἐγὼ ἐξ ἄλλου, ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! ἔσπεκόμην σὰν ἅγιος σιμά της. Αἱ περίοδοι αὐτοῦ τοῦ ὀνομάζομεν ἔρωτα ἦσαν τόσον συχναί, ὅσον καὶ πρὶν, ἀλλὰ κτηνωδέστεραι, χωρὶς ἀβρότητα, ὀλίγον γλυκείαι· βραχυτάται ἐξ ἄλλου ἐξετοπίζοντο ταχέως ἀπὸ τὰς στιγμὰς τῆς ἀλόγου ὀργῆς, ἀπὸ ἓνα ἐρεθισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐσπρηρίζετο εἰς τὰς μᾶλλον παραλόγους προφάσεις.

Αἱ διαμάχαι, τὸ μῖσος, ἐγεννῶντο ἐξ αἰτίας τοῦ καφέ, τοῦ τραπέζομανθῆλου, τῆς ἀμάξης, ἀπὸ τὸ χάσιμο στὸ παυνίδι, ἀπὸ σωρείαν μικροπραγμάτων ἄνευ σημασίας τόσον διὰ τὸν μὲν ὅσον καὶ διὰ τὸν δέ. Τὸ κατ' ἐμὲ τὴν ἐμίσουν κατάκαρδα. Ἐπρόσεχα ὅτι ἔχυσε τὸ τσάι, ὅτι ἐκινούσε τὸ πόδι της, ὅτι ἔβαζε τὴ χουλιάρα στὸ στόμα της, ὅτι ἐφύσα διὰ νὰ κινῶσῃ ἢ σοῦπα καὶ κατόπιν τὴν κατεβρόχθιζε· καὶ δι' ὅλ' αὐτὰ, ὡσάν διὰ πολὺ κακὰς πράξεις, τὴν ἐμισοῦσα.

Δὲν εἶχα διακρίνῃ τὴν σχέσιν ἢ ὁποῖα ὑφίστατο μεταξὺ τῶν περιόδων τοῦ μίσους καὶ τῶν περιόδων τοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ἔρωτα.

Τὸ ἐν ἠκολούθει τὸ ἄλλο καθημερινῶς. Μία περίοδος ἔρωτος μακροτέρα ἐπέσυρε περίοδον μίσους μακροτέραν· κατόπιν ἀγάπης μικρᾶς διαρκείας, τὸ μῖσος ταχέως κατεπνίγετο. Δὲν ἐννοοῦμεν τότε ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτὴ καθὼς καὶ τὸ μῖσος ἐγεννῶντο ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' ὅτι ἦσαν οἱ δύο τοῦ πόλοι. Ἄν διεκρίναμεν καλῶς τὸ βᾶθος τῆς καταστάσεώς μας, ἡ ζωὴ μας θὰ ἦταν φρικώδης· πλὴν εἶχομεν τυφλωθῆ τελείως, δὲν ἦσθάνομεθα... Ἐδῶ ἐγκτεται ἀκριβῶς ἡ τιμωρία καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι δηλαδὴ δύναται διὰ τῆς ἀκανονίστου ζωῆς του ν' αὐταπατάται ἐν τῇ λυπηρᾷ του καταστάσει. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἐκεῖνη ἐξήτει ν' ἀφαιρῆται εἰς πολυαριθμούς ἀσχολίας, εἰς τὰ νοικοκυριά της, εἰς τὸν καλλωπισμὸν της, εἰς τὴν ἀνατροφήν καὶ ἰδίως τὴν ὑγεινὴν τῶν παιδιῶν.

Αἱ ποικίλαι αὐταὶ ἀσχολίαι δὲν ἀναπεκρίνοντο εἰς ἄμμεσον ἀνάγκην καὶ ἐν τούτοις ὀλόκληρος ἡ ζωὴ της ὡς καὶ ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν ἐφαίνετο ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὸ ψήσιμον τῶν ζυμαρικῶν, ἀπὸ τὸ ἀλλαγμὰ τῶν κουρτινῶν, ἀπὸ τὸ τελείωμα τῶν φορεμάτων, ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, ἀπὸ τὴν ἐκμάθησιν τῶν μαθημάτων καὶ ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν εἰς τὴν λήψιν τῶν φαρμάκων. Δὲν μοῦ διέφευγεν ἐν τούτοις καὶ τὸ ὅτι, ὅλ' αὐτὰ δὲν

ἦσαν εἰμὴ μέσα διὰ τὰ ἀφαιρῆται, ἓνα εἶδος μέθης, ἀπ' αὐτὸ τοῦ εὔρισκα κ' ἐγὼ μέσα εἰς τὰς ἐργασίας μου, εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν, εἰς τὸ κυνήγι, εἰς τὸ παιγνίδι. Ὡς πρὸς ἐμέ, ἤμουν μεθυσαμένοι, ὑπὸ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως.

Τὴν μέθην αὐτὴν μοῦ τὴν προὔξενει ὁ καπνός, διότι δὲν εἶχα μέτρον εἰς τὸ κάπνισμα, τὸ ποτόν, καίτοι ποτὲ δὲν ἔπινα πολὺ, ἀλλὰ μόνον ἓνα ποτήρι βότικα πρὸ τοῦ γεύματος καὶ δύο ποτήρια κρασί κατὰ τὸ φαγητόν. Εἰς τρόπον ὥστε μία διαρκῆς οὐμίχλη μοῦ ἀπέκρυπτε τὰς ἀθλιότητας τῆς ζωῆς.

Αἱ νέαι θεωρίαι ἐπὶ τοῦ ὑπνωτισμοῦ, ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ ὑστερισμοῦ, δὲν εἶνε θεωρίαι ἀβλαβεῖς· εἶνε τοῦναντίον ὀλέθριοι καὶ ἐπικίνδυνοι.

Ὁ δόκτωρ Σαρκώ, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ εὔρισκε τὴν σύζυγόν μου ὑστερικήν· εἰς ἐμὲ θὰ εὔρισκεν ἀνωμαλίαν φυσιολογικὴν καὶ θὰ ἤθελε νὰ μᾶς υποβάλῃ εἰς θεραπείαν. Καὶ ἐν τούτοις δὲν θὰ εἶχεν ἔφ' ἡμῶν τίποτε νὰ θεραπεύσῃ. Ἡ φρενολογικὴ μας νόσος, ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ἀνηθικότητος τῆς ζωῆς μας. Ἡ ἀνήθικος ζωὴ μας προὔξενει στενοχωρίας, τὰς ὁποίας ἐπροσπαθοῦμεν νὰ ἀπομακρύνωμεν διὰ τῶν μᾶλλον ἀλλοκότων μέσων· αὐτὰ ὀνομάζουσι οἱ ἱατροὶ «συμπτώματα φρενολογικῆς νόσου, ὑστερισμόν».

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Σαρκώ καὶ τῶν λοιπῶν, εἶνε ἀνίσχυρος ἀπέναντι τῶν νοσημάτων. Αὐτὰ, οὔτε ἡ ὑποβολή, οὔτε τὸ βρώμιον δύναται νὰ θεραπεύσῃ. Πρέπει νὰ ἀνευρεθῇ ἡ ἔδρα τοῦ νοσήματος καί, ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἐξητοῦμεν τεμάχιον κοκκύλου μέσα εἰς τὴν σάρκα, πρέπει καὶ ἐν προκειμένῳ νὰ ζητήσωμεν τὴν πληγὴν τῆς ζωῆς. Πρὸς κατάπαυσιν τῶν πικριῶν, ἀρκεῖ μόνον ἡ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς, ἄνευ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὰς πηγὰς αὐτῶν.

Αὐτὸς ἦτον ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐφιλοδώρησε τὴν δυστυχίαν, τὰς θλίψεις τῆς ζηλοτυπίας μου, τοὺς ἐρεθισμούς μου καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ τὰ ὑφίσταμαι διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ τῆς συνεχοῦς μέθης, τοῦ παιγνιδίου, τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ. Ὁ δὲ τρόπος αὐτὸς τῆς ζωῆς ἐξώθει τὴν σύζυγόν μου εἰς πολλαπλὰς ἀσχολίας, ἐδημιούργει τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς τοῦ ἥθους τῆς· πότε τὴν καθίστα περιλυπὸν, πότε μέχρῃ παραφορᾶς φαιδρᾶν, πότε φλύαρον. Ὅλ' αὐτὰ προήρχοντο ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἀφαιρῆται, τοῦ νὰ λησμονῇ τὴν ζωὴν αὐτῆς μέσα εἰς τὴν διαρκῆ παραζάλην τῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας ἐτελείωνε μόλις τὰς ἤρχιζεν.

Ἡ καταγιά αὐτῆ, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐξῶμεν, μᾶς παρημποδίζει ἀπολύτως νὰ διακρίνωμεν τὴν κατάστασίν μας ὑπὸ τὸ πραγματικόν τῆς φῶς.

Ὁμοιάζαμεν δύο καταδίκους προσδεδεμένους μὲ τὴν αὐτὴν

βαίως και καταβάλλουν πάσας τὰς προσπάθειάς των διὰ νὰ μὴ ἀντικρούζονται καθόλου.

Δὲν ἐγνώριζα τότε ὅτι παρομοίως συνέβαιναν εἰς τὰ ἐνενηντα ἐννέα ἑκατοστὰ τῶν ἀνδρογύνων καὶ ὅτι ἡ τοποθέτησις ἐκείνη εἶνε μοιραία. Δὲν τὸ ἐγνώριζα οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἐκεῖναι ὑποκλέπτουν τὰς συμπτώσεις τῆς ἀτάκτου μὲ τὴν κανονικὴν ζωὴν, παρὰ τὴν μονοτονίαν τῆς.

Ὅταν ἡ ζωὴ καθίσταται μεταξὺ τῶν γονέων ἀνυπόφορος, ἔχουν τὸ ἐνδιαφέρον νὰ μεταβαίνουν εἰς τὴν πόλιν χάριν τῆς ἀνατροφῆς τῶν καιδιῶν.

Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ἐκάμαμεν· ἐπήγαμεν νὰ κατοικήσωμεν εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ Ποξδνουεβ ἐσιώπησε· ἐξέβαλε μερικοὺς στεναγμούς, οἱ ὁποῖοι ὁμοίαζαν μὴ κατεσταλμένους λυγμούς, ἐρρόφησε διὰ μιᾶς τὸ τσάϊ του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη κρυώσῃ, καὶ κατόπιν ἐξηκολούθησεν·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

— Ἐγκατεστάθηνεν λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν. Ἐδῶ ἡ ζωὴ εἶνε μᾶλλον ὑποφερτὴ διὰ τοὺς δυστυχεῖς. Δύναται κανεῖς ν' ἀναμένῃ τὴν ἡλικίαν τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔχει σαπίσῃ καὶ ἔχει ἀποθάνῃ. Δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ σκέπτεται τὸν ἑαυτὸν του, εἶνε πάντοτε ἀπερροφημένος· αἱ ὑποθέσεις, αἱ σχέσεις, αἱ ἀσθένειαι, αἱ καλλιτεχνικαὶ ἀπολαύσεις, ἡ ὑγεία τῶν παιδιῶν, ἡ ἀνατροφή των, τὸν ἀπασχολοῦν διαρκῶς. Δέχεται ἐπισκέψεις, ἀνταποδίδει, πηγαίνει νὰ ἴδῃ τὸν δεῖνα ἠθοποιόν, ν' ἀκούσῃ τὴν δεῖνα αἰοδόν. Εἰς δολόκληρον τὴν πόλιν ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς ἐξοχότητες, τὰς ὁποίας ἀναγκάως πρέπει νὰ γνωρίσῃ. Πότε ἀπασχολεῖται μὲ τὴν ὑγείαν του, πότε μὲ τὴν ὑγείαν τοῦ δεῖνα ἢ τῆς δεῖνα, μὲ τοὺς διδασκάλους, μὲ τοὺς καθηγητάς, μὲ τῆς γκουβερνάντες... καὶ ἡ ζωὴ, ἐν τούτοις, μένει γυμνὴ καὶ ἀδιάφορος.

Ἐξούσαμεν τοιοῦτοτρόπως καὶ ὑπεφέραμεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν κοινὴν ζωὴν μας. Ἡμεθεα ἐν πρώτοις ἀπησχολημένοι μὲ τὴν διευθέτησιν τῆς νέας ζωῆς μας· αὐτὴ μᾶς ἦτο μία ἐξαίρετος ἀσχολία. Ἐπειτα εἵχαμεν τὰ ταξίδια ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν εἰς τὴν πόλιν. Ἐνας χειμῶν διέρρησε τοιοῦτοτρόπως. Κατὰ τὸν δεῦτερον χειμῶνα συνέβη περιστατικόν, τὸ

σπουδαιότητα, ἀλλ' ὅπερ κατὰ βάθος ὑπῆρξε τὸ σημεῖον ἐξ οὗ προήλθε τὸ τελευταῖον συμβάν.

Ἡ σύζυγός μου ἠσθένησεν. Οἱ «ἀχρεῖτοι» ἐκεῖνοι τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τῆς ὑπέδειξαν καὶ τῆς καθυπέβαλαν τὰ μέσα πρὸς ἀποφυγὴν νέας συλλήψεως. Τὸ τοιοῦτον ὑπερβολικὰ μὲ δυσηρέτησεν. Ἠθέλησα ν' ἀντισταθῶ· ἀλλ' ἐκείνη μ' ἐλαφρότητα ἰσχυρογνώμονα, ἐπέμενε καὶ οὕτως ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσω. Ἡ τελευταία δικαιολογία τῆς ἀνηθίκου ὑπάρξεώς μας, τὰ παιδιὰ, μᾶς εἶχεν ἤδη ἀπαγορευθῆ. Ἡ ζωὴ μας λοιπὸν καθίστατο ἀχαρις.

Ὁ χωρικός ἐργάτης ἔχει ἀνάγκην παιδιῶν ἂν καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου τ' ἀνατρέφει. Ἐδῶ ἐγκτεται ἡ δικαιολογία τῶν συζυγικῶν του σχέσεων. Ἡμεῖς, ἅμα ὡς ἀποκτήσωμεν μερικά, δὲν ἐπιθυμοῦμεν ἄλλα πλέον. Τὰ παιδιὰ εἶνε φροντίδες, ἔξοδα, συγκληρονόμοι, ἀληθινὸν βάρος. Ἀπὸ τοῦδε καμμία δικαιολογία δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν οὐπαρότητα τῆς ζωῆς μας, διὰ τὰ τεχνητὰ μέσα τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα. Ἄλλ' ἔχομεν τοσοῦτον διαφθορῆ, ὥστε δὲν κρίνομεν τὴν δικαιολογίαν αὐτὴν ἀναγκαίαν. Οἱ πλείστοι ἀπὸ τοὺς καλοανατεθραμμένους παραδίδονται σήμερον εἰς τὴν διαφθορὰν αὐτὴν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης τύψεως. Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦμεν νὰ εἶχαμεν τύψεις, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν πλέον συνείδησιν, ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως τῆς δημοσίας γνώμης—ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ τῆς δοθῆ αὐτὸ τὸ ὄνομα—καὶ ἐκείνης τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος;

Ἐν προκειμένῳ, οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο ἐθίγη.

Ἡ Δημοσία γνώμη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς στενοχωρήσῃ, ἀφοῦ ὅλοι, ὁ Μ. Χ... ὡς καὶ ὁ Μ. Υ... τὸ ἴδιο κάμνουν. Καὶ πῶς θὰ ἔκαμαν διαφορετικά; ἐκτὸς ἂν ηὔξαναν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαιτῶν ἢ ἂν ἐστεροῦντο τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Ποινικός Νόμος δὲν μᾶς στενοχωρεῖ περισσότερον καὶ δὲν ἔχομεν νὰ τὸν φοβηθῶμεν. Αἱ νέαι καὶ αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι διεφθάρησαν ἀπὸ στρατιώτας, ρίπτουν τὰ παιδιὰ των εἰς τὰ πηγάδια κα' εἰς τοὺς λάκκους. Αὐτὰς τὰς ἐγκλείουν εἰς τὰς φυλακάς! Ἄλλ' ἡμᾶς; Ἡμεῖς τὰ ἐξαφανίζομεν καταλλήλως καὶ εὐπρεπῶς!

Διήλθομεν τοιοῦτοτρόπως δύο ἔτη. Τὸ μέσον τὸ ὁποῖον μᾶς συνεβούλευσαν οἱ ἀχρεῖτοι ἐκεῖνοι εἶχεν ἔξοχα τ' ἀποτελέσματα. Ἡ σύζυγός μου, ηὔξησε καὶ ἔγινεν εὐμορφη σὰν φθινοπωρινὸν λουλουδί. Τὸ συνηθάνετο καὶ ἀπησχολεῖτο πολὺ μὲ τὸν ἑαυτὸν της. Εἶχε φθάσῃ μέχρι τῆς προκλητικῆς ὠραιότητος, ἢ ὁποῖα ἐρεθίζει τοὺς ἄνδρας. Εἶχεν ὅλην τ' ἡ λάμπιν γυναικὸς τριάντα χρόνων, ἀπληλαγμένης ἀπὸ ὅλα τὰ καθήκοντα τῆς μητρὸς, καλοθρεμμένη καὶ προκλητικῆ.

Ἡ ὄψις της ἠγειρε τὸν φόβον, ὅπως ἐκείνη τοῦ ἀργοῦ καὶ παραφόρου ἀλόγον, τοῦ ὁποίου μόλις ἀφῆρσαν τὸν χαλινόν. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ἐνεγῆντα ἐννέα ἐπι. τοῖς ἑκατὸν τῶν γυ-

βαικῶν μας, δὲν εἶχε πλέον χαλινὸν εἰς τὰς πράξεις της· τὴν ἀντίκρουσα καὶ τρόμος μὲ κατέλαβε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ποζδνυσεβ ἠλλοιώθησαν· τὸ σβεσμένο βλέμμα του προσέλαβεν ἑκφρασιν οἴκτου, ἡ οἷς του ἐχώθη σχεδὸν ἐντὸς τοῦ πάγωνός του, ὁ ὁποῖος ἐφαίνεται ὅτι ἐφθανε μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν του.

— Μάλιστα, ἐπανελάβεν—ἀφοῦ ἦναψεν ἐν σιγᾶρον—ἀφ' ὅτου ἔπαυσε νὰ συλλαμβάνη ἤρχισε νὰ γίνεται εὐτραφῆς καὶ ἡ ἀσθενειά της — αἱ ἀνησυχίαι της, δηλαδή γιὰ τὰ παιδιά — ἔπαυσε. Καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ γεγονότος δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ἑξαφάνισιν τῆς ἀσθενείας αὐτῆς, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι ἀφηνίσηθη ὡς ἀπὸ ληθάργου καὶ εὐρέθη πρὸ κόσμου πλήρους ἀμετρήτων ἀπολαύσεων, πρὸ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἔμενε δι' αὐτὴν μέχρι τοῦδε κρυμμένος, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν εἶχε μάθῃ νὰ ζῆ, τὸν ὁποῖον οὔτε κατελάμβανε. *«Πρέπει νὰ χαρῆ κανεὶς τὸν καιρὸν γιὰτὶ περνᾷ καὶ δὲν γυρνᾷ».*

Ἴδου ποταὶ ἦσαν—θαρρῶ—αἱ σκέψεις της ἢ μᾶλλον τὰ αἰσθηματά της. Ἐξ ἄλλου οὔτε ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῆ ἢ νὰ σκεφθῆ ἄλλως πως.

Ἡ ἀνατροπὴ της εἶχεν ἐγχαράξῃ εἰς τὸν νοῦν της τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν μόνον πράγμα ὑπάρχει ἐδῶ κάτω ἄξιον προσοχῆς· ὁ ἔρωσ. Ἦταν ὑπανδρευμένη, εἶχε γευθῆ ὀλίγον τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον παρ' ὅ,τι ἠλπίζε· καὶ πόσας διαψεύσεις ἐξ ἄλλου προσδοκῶν καὶ πόσας θλίψεις! καὶ τὸ ἀνέλπιστον ἐκεῖνο μαρτύριον τῶν παιδιῶν!

Τὸ μαρτύριον αὐτὸ τὴν εἶχεν ἑξασθενίση! Οἱ κύριοι ἰατροὶ εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ τὴν πληροφορήσουν μίαν ὥραϊαν προΐαν ὅτι καὶ τὸ κακὸν αὐτὸ ἦτο δυνατόν νὰ παρακαμφθῆ. Αὐτὸ τὴν ὑπερεπλήρωσε χαρᾶς, ἡ δὲ πείρα τὴν ἐπηύξησεν εἰσέτι, οὕτως ὥστε ἐξηκολούθει νὰ ζῆ χάριν τοῦ μόνου σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐγνώριζε, χάριν τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἔρωσ ὅμως πρὸς ἓνα σύζυγον, τὸν ὁποῖον ἐμόλυνεν ἡ ζηλοτυπία καὶ τὸ μῖσος, δὲν ἀπετέλει πλέον τὸ ἰδανικόν της. Ὠνειροπόλει ἀγνοτέραν τρυφερότητα. Ὀλίγον ἐσκέπτετο ὅτι ἐγὼ εἶχα προορισθῆ δι' αὐτήν.

Παραεβύλαττεν ἐξ ὅλων τῶν σημείων, ὡς ἂν ἐπρόσμενε κάτι τι. Τὸ εἶχα ἀντιληφθῆ καὶ ἀδημονία βαθεῖα εἶχε κυριεύσει τὴν ψυχὴν μου. Παντοῦ καὶ πάντοτε, ὡσάκις συνωμίλει μαζὶ μου διὰ μέσου τῆς πόλεως, ὡσάκις δηλαδὴ ὡμίλει πρὸς τοὺς ξένους, μετὰ τὴν πρόθεσιν

νά ακούω ἐγώ, ἐπανελάμβανε τολμηρά, λησιμονούσα ὅτι μίαν ὥραν προηγουμένως εἶχεν εἰπῆ τὰ ἐναντία, ἐπανελάμβανε πότε ὑπὸ τὸν τύπον ἀστειῶν, πότε σοβαρῶς, ὅτι αἱ μητρικαὶ φροντίδες ἦσαν μία πλάνη καὶ ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον ν' ἀφιερῶνῃ κανεὶς τὴν ζωὴν του μετὰ τὰ παιδιὰ, ἐνῶ εἶνε νέος καὶ ἠμπορεῖ νὰ χαίρεται τὴν ζωὴν.

Ἀπὸ τοῦδε, ὀλιγότερον κατεγίνετο μετὰ τὰ παιδιὰ καὶ δὲν ἐδείκνυε τὴν ἀφοσίωσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐτρεφεν ἄλλοτε πρὸς αὐτά, τοῦναντίον ἠσχολεῖτο περισσότερο μετὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς, μετὰ τὸ ἐξωτερικόν τῆς, ἂν καὶ ἐζήτει νὰ ὑποκρίνεται, μετὰ τὰς ἀπολαύσεις τῆς, μετὰ τὰς τελειοποιήσεις τῆς εἰς μερικά πράγματα. Ἐπεδόθη ἐνθουσιωδῶς εἰς τὸ πιάνο, τὸ ὁποῖον εἶχε τελείως παραμελήσῃ. Αὐτὸ δὰ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς καταστροφῆς.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐφάνη ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ Ποζδνυσέβ ἐστάθη, ἐνῶ ἀφῆκε νὰ τοῦ διαφύγουν δύο τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἰδιοτρόπους μυκτηρισμούς του. Ἐσκέφθη ὅτι θὰ τοῦ ἦτο δυσάρεστον νὰ κατονομάσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον καὶ νὰ τὸν ἀναπολή. Ἀφοῦ ἔκαμεν ἐν τούτοις ζωηρὰν χειρονομίαν, ὡς διὰ νὰ παραμερίσῃ τὸ ἐμπόδιον τὸ ὁποῖον τοῦ ἔφραττε τὸν δρόμον, ἐξηκολούθησε μετὰ ὕφος ἀποφασιστικόν :

— Ἐνας φαῦλος, καθὼς μοῦ ἐφάνη, ὄχι ἀπὸ τὸ πρόσωπον ποῦ ἔπαιξεν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ διότι ἦτο πράγματι τοιοῦτος· καὶ τὸ ὅτι ἦτο ἕνας φαῦλος μετὰ φέρει εἰς τὸ νὰ συμπεράνω τὸ ἐν μέρει ἀνεύθυνον τῆς γυναικὸς μου εἰς αὐτὴν τὴν πράξιν. Ἄλλ' ἔξ' ἄλλου, ἐὰν δὲν παρουσιαζέτο αὐτός, θὰ εὐρίσκετο κανεὶς ἄλλος.

Ἦτο λοιπὸν μουσικὸς, βιολιστῆς· ὄχι ἐπαγγελματίας μουσικὸς, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ καλλιτέχνης. Ὁ πατήρ του μεγαλοκτηματίας καὶ γείτων τοῦ ἰδιοκτοῦ μου, εἶχεν ἐκπέσῃ. Τὰ παιδιὰ του, τρία ἀρσενικά, εἶχαν διασκορπισθῆ. Αὐτός, ὁ δευτερότοκος, εἶχε σταλῆ εἰς τὸν ἀνάδοχόν του εἰς τὸ Παρίσι. Εἰσηλθεν εἰς τὸ Κονσερβατοῦρά. Ἐδείκνυε μουσικὸν τάλαντον· ἐξηλθεν ἐκεῖθεν βιολιστῆς καὶ ἔπαιξεν εἰς τὰ κονσέρτα.

Ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐκφρασθῆ δυσμενῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὁ Ποζδνυσέβ, ἐσταμάτησε . . . . μετὰ μικρὸν δὲ διάλειμμα ἐξηκολούθησεν ἀποτόμως :

— Ἀληθινὰ δὲν γνωρίζω ποία ἦτο ἡ προηγουμένη ζωὴ του. Γνωρίζω μόνον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐπανήλθεν εἰς Ρωσίαν καὶ εἰσῆχθη εἰς τὸ σπίτι μου. Εἶχε μάτια ὑγρά, ἀμυγδαλωτά, χεῖλη κόκκινα καὶ μειδιῶντα, μύστακα μικρὸν ἀνυψωμένον, κτένισμα τοῦ τελευταίου συρμού. Ἦτο εὐμορφος, ἀλλὰ φυσιογνωμίας κοινῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅπως λέγουν αἱ γυναῖκες, ἕνας καλὸς νέος λεπτοκαμωμένος, μετὰ ἀνάστημα σχεδὸν γυναικεῖον, ἐν τούτοις ἀρκετὰ συμμετρικόν.

Ἦτο ἀκριβής, προσοικειοῦτο ταχέως, ἀλλὰ καὶ ἐγνώριζε ν' ἀποσύρεται ἐν περιπτώσει ἐλαχίστης ψυχρότητος καὶ νὰ τηρῇ τὴν ἀξιοπρέπειάν του. Εἶχε, δὲν ξεύρω, κάτι τι τὸ Παρισινόν· μὲ τὰ κουμποῦτά του ὑποδήματα, μὲ τοὺς ἀνοικτοχρόμους λαίμοδέτας του ἔκαμνεν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὰς γυναῖκας διὰ τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ τρόπου του καὶ τοῦ νεωτεριστικοῦ, τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὸ σύνολόν του. Οἱ τρόποι του ἐνεῖχον ἐπίπλαστον εὐθυμίαν. Ὡμίλει μὲ ὑπαινιγμούς, μὲ φράσεις ἀτελεῖς, ὡσάν ὁ συνομιλητὴς του νὰ ἦτο καθ' ὅλα ἐνήμερος καὶ ὡσάν νὰ ἤθελε νὰ ὀμιλῇ διὰ νὰ τ' ἀνακαλέσῃ μᾶλλον εἰς τὴν μνήμην του παρὰ διὰ νὰ τὰ διηγηθῇ. Ἐγνώριζε καὶ μουσικὴν, ἣ ὁποία ἔφερε τὴν καταστροφὴν. Εἰς τὰ δικαστήρια ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπέδωκαν εἰς τὴν ζηλοτυπίαν μου. Τοῦτο δὲν ἦτο ἀκριβὲς καθ' ὅλα. Εἰς τὴν ἀπόφασιν παρεδέχθησαν ὅτι εἶχον ἀπατηθῆ, ὅτι τὴν ἐφόνευσα διὰ νὰ ἐδικήσω τὴν ὕβρισθεισαν τιμὴν μου — ἐδῶ ἢ ἔκφρασις τῶν εἶνε ἀρμόζουσα, δὲν ἔχει οὕτω ; — καὶ ἠθώωθη.

Ἡθέλησα νὰ τοὺς ἐξηγήσω τὸ πραγματικὸν ἐλατήριον, ἐκεῖνοι ὁμως ἐπίστευσαν ὅτι εἶχα τὴν πρόθεσιν ν' ἀποκαταστήσω τὴν τιμὴν τῆς συζύγου μου. Ἐξ ἄλλου αἱ σχέσεις τῆς μετὰ τοῦ μουσικοῦ, οἰαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν, δὲν ἐνδιέφερον οὔτε ἐμὲ οὔτε ἐκείνην. Τὸ μόνον ἐνδιαφέρον ἦταν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σὰς ἔχω διηγηθῆ.

Ἐολόκληρον τὸ δράμα ἐξετυλίχθη ἀπὸ τῆς εισόδου τοῦ κυρίου ἐκεῖνου εἰς τὸ σπίτι μας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπλέομεν μέσα εἰς τὴν ἀθλιωτέραν σύγχυσιν, εἰς τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος, περὶ τοῦ ὁποίου σὰς ἔχω ὀμιλήσῃ, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ἐλαχίστη σταγὼν νεροῦ θὰ ἦρκει διὰ νὰ ὑπερχυλίσῃ τὸ δοχεῖον. Αἱ διαμάχαι μας, αἱ ὁποῖαι κατήντησαν ἀληθινὰ φρικώδεις τελευταίως, εἶχαν τὸ παράδοξον ἐπακολούθημα ὅτι προσεκάλουν μετὰξὺ μας παροξυσμούς κτηνώδους πάθους.

Ἄν δὲν ἦρχετο ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, θὰ τὸν ἀνεπλήρωσε κάποιος ἄλλος. Ἄν δὲν εἶχα τὴν ζηλοτυπίαν ὡς πρόφασιν, θὰ ἀνεύρισκα κανὲν ἄλλο. Εἶμαι κατὰ βάθος πεπεισμένος ὅτι ὅλοι οἱ ἄνδρες, ὅσοι ζοῦν τὴν συζυγικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἐξοῦσα, πρέπει νὰ παροδοθοῦν εἰς τὴν διαφθοράν, νὰ χωρισθοῦν, ἢ νὰ σκοτωθοῦν ἢ νὰ σκοτώσουν τὴν γυναῖκά των, ὅπως ἔκαμα ἐγώ. Εἰς ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον δὲν συμβαίνει αὐτὸ εἶνε σπάνιον πολὺ. Πρὸ τῆς λύσεως εὐρέθην πολλάκις εἰς τὸ σημεῖον ν' αὐτοκτονήσω· πλέον ἢ ἅπαξ ἢ σύζυγός μου ἀπεπειράθη νὰ δηλητηριασθῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ πράγματος ἀνάγκη νὰ σᾶς διηγηθῶ πάσας τὰς λεπτομερείας.

Ἐξούσαμε ἐπὶ τι διάστημα τὸν μᾶλλον εἰρηνικὸν βίον. Μίαν ὄμως ἡμέρα συνέπεσε νὰ συνομιλῶμεν περὶ τῆς ἀνατροπῆς τῶν τέκνων μας. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι διημεΐφθησαν μεταξύ μας· τέλος πάντων, ἡ λογομαχία ἤρχισε. Ἡ συνομιλία μετέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς θέματος εἰς τὸ ἄλλο, μομφαὶ διεδέχοντο τὰς μορφάς: «Μάλιστα! πάντα τὰ ἴδια, διαρκῶς ἡ αὐτὴ ἱστορία· σὺ ἔχεις εἰπῆ ὅτι... ὄχι, ἐγὼ δὲν εἶπα αὐτό... τότε ἐγὼ ψεύδομαι;... κτλ.»

Ἡ τρομερὰ κρίσις πλησιάζει καὶ μεγεθύνεται ὠδοῦσά με εἰς τὸν φόνον καὶ τὴν αὐτοκτονίαν. Ἡ κρίσις γεννᾶται, τὴν φοβοῦμαι σὰν τὴ φωτιά, θέλω ν' ἀποσυρθῶ, ἀλλ' ἡ ὀργὴ μ' ἐμποδίζει. Ἡ σύζυγός μου εἶνε καὶ αὐτὴ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, εἰς χειροτέραν ἀναμφιβόλως διαστρέφει τὰς λέξεις της, αἱ ὁποῖαι λέγεις καὶ στᾶζουν δηλητήριον· ὅ,τι μοῦ εἶνε προσφιλές, τὸ ἐξευτελίζει, τὸ σύρει εἰς τὸν βόρβορον.

Ἡ κρίσις λαμβάνει μεγαλυτέρας διαστάσεις. Φωνάζω: «Σιώπησε» ἢ καὶ τι παρόμοιον· ἐκείνη τρέχει ἔξω τοῦ δωματίου με ὄρμην καὶ διευθύνεται πρὸς τὸ δωμάτιον τῶν παιδιῶν. Διὰ τὴν θέσσω τέρμα εἰς τὴν διήγησίν μου, προσπαθῶ νὰ τὴν ἀποσύρω καὶ τὴν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ βραχίονος.

Προσποιεῖται τότε ὅτι τὴν ἐκακοποίησα.

— Παιδιά μου! — φωνάζει — παιδιά μου, ὁ πατέρας σας με κτυπᾷ.

— Μὴ ψεύδεσαι! τῆς λέγω.

— Αὐτὴ ἐξακολουθεῖ, διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν μου..

— Ἄμ, δὲν εἶνε δὰ καὶ ἡ πρώτη φορά!

Τὰ παιδιά τρέχουν κατεπάνω της ἐνῶ ἐκείνη προσπαθεῖ νὰ τὰ καθουράσῃ.

— Μὴν εἶσαι ὑποκριτρία! τῆς λέγω.

— Τὸ κάθις τι εἶνε δι' ἐσένα ὑποκρισία! Σὺ εἶσαι ἱκανὸς νὰ σκοτώσῃς ἄνθρωπον καὶ νὰ δισχυρίζῃσαι κατόπιν ὅτι προσποιεῖται τὸν πεθαμένον. Τώρα ἔχω καταλάβῃ, ἐννοῶ τί γυρεύεις..

— Ἄχ! Θὰ ἤθελα νὰ σὲ ἴδω νὰ σκάσῃς σὰν σκυλί! τῆς φωνάζω.

Ἐνθυμοῦμαι πόσῃ φρίκῃ μοῦ προὔξενησεν ἡ φράσις μου αὐτὴ. Δὲν ἐπίστευά ποτε ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ προφέρω λέξεις τόσον φρικώδεις. Ἀκόμη καὶ τώρα με ἐκπλήττει.

Ἐπῆγα νὰ καθίσω εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ ἄρχισα νὰ κα-

πνίζω. Τὴν ἤκουσα εἰς τὸν ἀντιθάλαμον ποῦ ἠτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ.

— Καὶ γιὰ ποῦ ; τὴν ἐρωτῶ.

Αὐτὴ δὲν ἀποκρίνεται.

— Καλά, ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ — ἐσυλλογίσθην καὶ ἐπέστρεψα νὰ ξαπλωθῶ εἰς τὸν σοφὰ τοῦ γραφείου μου καὶ νὰ καπνίσω τὸ σιγάρο μου.

Τὸ κεφάλι μου συνετάρασσον χίλια σγέδια ποῦ κατέστρωνα. Πῶς θὰ τὴν ἐξεδικοῦμην ; Πῶς θὰ ἐγλύτωνα ἀπὸ τὰ νύχια τῆς ; Μὲ ποῖα μέσα θ' ἀπέφευγα πᾶν ἐνδεχόμενον ; Ἄνεκίνουν ὕλας αὐτὰς τὰς σκέψεις διαρκῶς καπνίζων, καπνίζων, καπνίζων. Ἐσκέφθην νὰ τὴν ἀφήσω, νὰ κρυφθῶ, νὰ φύγω διὰ τὴν Ἀμερικὴν. Ἐφθασα μέχρι τῆς σκέψεως πόσον καλὸν θὰ ἦτο νὰ τὴν ξεφορτωθῶ καὶ νὰ εὗρω ἄλλην γυναῖκα, ὡραίαν, νέαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ, ἐχρειάζετο ἢ ὁ θάνατός τῆς ἢ τὸ διαζύγιον· πῶς θὰ τὸ ἐπετύγχανα ;

Αἱ σκέψεις μου ἐθολοῦντο, τὸ ἠσθανόμην, καὶ διὰ ν' ἀποφύγω νὰ παρατηρήσω ὅτι αἱ σκέψεις μου αὐταὶ μὲ ἐξώθουν εἰς κακὴν ὁδόν, παρεδόθην εἰς τὸ κάπνισμα. Ἡ ἀνησυχία τοῦ σπιτιοῦ ἐξηκολούθει. Ἡ γκουβερνάντα ἤρχετο νὰ ἐρωτήσῃ ποῦ ἦταν ἡ κυρία· ὁ ὑπρόθετος ἄν ἔπρεπε νὰ σερβίρῃ τὸ τσαΐ. Εἰσέρχομαι εἰς τὴν τραπεζαρίαν· τὰ παιδιὰ ἦσαν ἐκεῖ. Ἡ Λίτσα, τὸ μεγαλύτερο, στρέφει πρὸς ἐμὲ τὰ βλέμματά τῆς· μέσα εἰς αὐτὰ ἐζωγραφίζετο ἡ ἀπορία.

Ἐκείνη δὲν ἤρχετο. Περνᾷ ἡ ἐσπέρα· τίποτε. Δύο αἰσθήματα συνέθλιβον τὴν ψυχὴν μου· τὸ μῖσός μου πρὸς ἐκείνην διὰ τὸ βασανιστήριον αὐτό, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο αἰτία διὰ τὰ παιδιὰ μου καὶ ἐμὲ μὲ τὴν ἄνευ λόγου ἀπουσίαν τῆς, ἀφοῦ τῆς ἐπεβάλλετο νὰ ἐπέστρεφε, καὶ ὁ φόβος μου ἀφ' ἑτέρου, μήπως προέβαινεν εἰς κανὲν ἀπονενοημένον διάβημα.

Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν ζητήσῃ κανεὶς ; Εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς ; Θὰ ἦτο κτηνώδες νὰ πηγαίνῃ κανεὶς νὰ ἐρωτᾷ διὰ τὴν σύζυγόν του. Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, διανοήθην, καὶ ἄν ἐπιμένῃ νὰ μὲ βασανίσῃ, εἶθε νὰ βασανισθῇ αὐτὴ. Ἀλλὰ, ἐὰν δὲν εἶνε εἰς τῆς ἀδελφῆς τῆς ; ἄν κάμῃ, ἄν ἔγῃ πλιὰ κάμῃ τίποτε κακόν ;

Ἐσήμανεν ἑνδεκάτη, κατόπιν μεσονύκτιον, μία ὥρα ... Δὲν κοιμοῦμαι· δὲν πηγαίω εἰς τὴν κοσββατοκάμαρα· θὰ ἦμουν κτήνος ν' ἀναμένο μόνος· οὔτε κὰν πλαγιάζω εἰς τὸ γραφεῖόν μου· θέλω νὰ κάμω τι, νὰ μελετήσω, νὰ γράψω. Τίποτε. Μένω ἐκεῖ, μόνος, περίτρομος, ἀγανακτησμένος καὶ ἀκροῶμαι. Δὲν ἔρχεται ἀκόμη. Περὶ τὰ χαράγματα ἀποκοιμοῦμαι. Ἐξυπνῶ· δὲν εἶχεν ἐπιστρέψῃ. Ἡ ταραχὴ εἰς τὸ σπίτι ἐπανελήφθη. Ὅλοι μὲ ἀενίζουσι μὲ ὕφος ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας· τὰ παιδιὰ μὲ ὕφος μομφῆς. Ἐγὼ εἶμαι διαρκῶς ἀνήσυχος καὶ τὴν ἀνησυχίαν μου αὐτὴν ἐνδυναμώνει τὸ μῖσός μου πρὸς ἐκείνην.

Περὶ τὴν ἑνδεκάτην τῆς πρωίας φθάνει ἡ ἀδελφὴ της, ὁ διερμηνεύς της. Τότε ἄρχεται ἡ ἐκτύλιξις τῶν εἰκόνων. — « Ἐκείνη εἶνε σὲ κακὰ χάλια. — Αὐτὸ τί σημαίνει ; — Ἄλλὰ δὲν συνέβη τίποτε ; κτλ. » Τῆς διέγραψα τὸν ἀνυπόφορον χαρακτήρα της, τὴν διεβεβαίωσα ὅτι ἐγὼ δὲν ἔπαισα καθόλου καὶ ὅτι δὲν εἶχα κἀν προβῆ εἰς τὸ πρῶτόν μου διάβημα. Ἐάν θέλῃ διαζύγιον, ἄς τὸ λάβῃ ! Ἡ γυναικαδέλφη μου ἀπώθει τὴν σκέψιν αὐτὴν καὶ ἀπέρχεται χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε !

Εἶμαι ἐνίοτε ἰσχυρογνώμων καὶ εἶχα δηλώσῃ ὅτι δὲν εἶχα προβῆ εἰσοῖτι εἰς τὸ τελευταῖον διάβημά μου. Μόλις ἡ γυναικαδέλφη μου ἐξηλθεν, εἰσέρχομαι εἰς τὸ δωμάτιον τῶν παιδιῶν καὶ τὰ βλέπω τελείως καταβεβλημένα... Ἄχ θὰ ἐπρόβαινα εἰς τὸ πρῶτόν μου διάβημα ! Ἄλλ' εἶχα τὸν δεσμόν τῶν ἰδίων μου λέξεων. Πηγαίνω, ἔρχομαι, καπνίζω. Κατὰ τὸ πρόγευμα ροφῶ ἀρκετὸ ρακὶ καὶ κρασί καὶ φθάνω εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἀσυνειδήτως ἐπόθουν· νὰ μὴ λογαριάζω τὴν μωρίαν καὶ τὸ ὄνειδος τῆς θεσεώς μου.

Πρὸς τὰς τρεῖς ἐπιστρέφει καὶ περνᾷ ἀπ' ἐμπρός μου χωρὶς νὰ μοῦ ὀμιλήσῃ. Ἐπίστευσα ὅτι εἶχε καθησυχάσῃ καὶ ἤρχισα νὰ τῆς λέγω ὅτι αἱ ὑπερβολικαὶ της παρατηρήσεις μὲ εἶχαν κάμη νὰ παραφροθῶ. Αὐτὴ μοῦ ἀπαντᾷ ψυχρῶς, μὲ τὸ ὕφος σοβαρὸν ἀλλὰ καταβεβλημένον, ὅτι δὲν ἔρχεται ν' ἀκούσῃ τὰς ἐξηγήσεις μου, ἀλλὰ διὰ νὰ πάρῃ τὰ παιδιά· ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν εἰς τὸ ἔξῃς νὰ ζήσωμεν μαζῇ. Ἐγὼ τῆς ἀπαντῶ ὅτι δὲν εἶνε ἰδικόν μου τὸ σφάλμα, ἂν μὲ ἐξηνάγκασε νὰ γίνω ἔξω ἑμαυτοῦ. Τότε μοῦ λέγει μὲ ὕφος σοβαρὸν καὶ ἔμφαντικόν.

— Οὔτε λέξιν πλιά, σὺ θὰ μετανοήσῃς !

Ἐγὼ ἀνταπήντησα ὅτι ἡ κωμωδία πρέπει νὰ λάβῃ τέλος ἕως ἐδῶ. Ἐκείνη μοῦ πετᾷ μερικὰς λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν ἀντελήφθην, καὶ σπεύδει πρὸς τὸ δωμάτιόν της. Ἦκουσα τὸν τριγμὸν τῆς κλειδαριάς· εἶχε κατακλεισθῆ. Κτυπῶ· καμμία ἀπάντησις. Γίνομαι μανιώδης.

Μισὴν ὥραν κατόπιν ἡ Λίτσα ἔρχεται τρέχουσα εἰς τὸ δωμάτιόν μου μὲ τὰ μάτια βουρκομένα εἰς τὸ δάκρυ....

— Τί συμβαίνει ; μήπως τρέχει τίποτε ; Μέσα εἰς τὸ δωμάτιον τῆς μαμᾶς εἶνε ἀπόλυτος ἡσυχία, δὲν ἀκούεται οὐδ' ὁ παραμικρότερος θόρυβος.

Διηυθύνθημεν μαζῇ πρὸς τὸ δωμάτιον· σείω τὴν θύραν δυνατὰ· ὁ μοχλὸς μόλις ἀνθίσταται, τὰ θυρόφυλλα ἀνοίγουν. Πλησιάζω. Ἦταν ξαπλωμένη εἰς τὸ κρεβάτι μὲ στάσιιν ὄχι ἀναπαυτιτὴν, μὲ τὸ μεσοφῶρι, μὲ τὰ ὑποδήματά της σφυκτοδεμένα, ἀναίσθητος. Ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐρίσκειτο ἕνα ποτήρι κενὸν μὲ μερικὰς σταγόνας ὀπίου. Τὴν συνφέρομεν· ἔρρευσε χεῖμαρρος δακρῶν μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ἡ συμκλίωσις.

Ἄξιωμα, ὅχι ὅμως συμφιλίωσις εἰλικρινής· ὁ ἕνας διετῆρει μέσα στήν καρδιά του τὸ πρὸς τὸν ἄλλον μῖσός του, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τεθῆ τέρμα, καὶ ἡ ζωὴ μας ἀνέλαβεν οὕτω τὴν προηγουμένην ὄψιν της.

Σκηναὶ παρεμφερεῖς, χειρότεροι ἀκόμη, ἐπανελαμβάνοντο κάθε μῆνα, καθ' ἑβδομάδα ἐνίοτε καὶ καθ' ἡμέραν. Καὶ πάντοτε τὰ ἴδια ἐπεισόδια. Μιά φορά, εἶχα ἀποφασίση νὰ φύγω, νὰ ἐγκαταλείψω τὸ πᾶν· εἶχα μάλιστα ἐκδόση καὶ τὸ διαβατήριόν μου· ἀλλ' ἡ ἄκρα μου ἀδυναμία μὲ συνεκράτησε.

Τοιαύτης φύσεως ἦσαν αἱ σχέσεις μας, ὅταν ἐξαίφνης ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἦταν ἕνας ἀρχεῖος· καὶ τέλος πάντων τὸν ἐπληρώσαμεν ἀκριβῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Ἄμα τῇ ἀφίξει του εἰς Μόσχαν, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς—ὄνομαζετο Τρουχατισέβσκη—μᾶς ἐπεσκέφθη. Ἐνα πρῶτὸν τὸν ἐδέχθην· Ἄλλοτε ὠμιλοῦμεν εἰς τὸν ἐνικόν. Μετεχειρίζετο πότε τὸ σεῖς πότε τὸ σύ, ἀλλὰ συνηθέστερον τὸ σύ· ἐγὼ τοῦ ὠμιλοῦσα εἰς τὸν πληθυντικόν καὶ οὕτως εὐρίσκετο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μετεχειρίζεται πληθυντικόν. Μοῦ ἀπήρεσκε πολὺ καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐνόησα ὅτι ἦταν ἕνας τέλειος γλετζές. Ζηλοτυπία μὲ κατέλαβε πρὸ τοῦ ἀκόμη γνωρισθῆ μετὴν γυναῖκά μου. Ἀλλά, παράδοξον πρᾶγμα! μοιραία δύναμις, ἀόρατος, μὲ ὤθει ὥστε νὰ μὴ τὸν ἀποπέμψω, ἀλλ' ἀπεναντίας νὰ τὸν δεχθῶ εἰς τὴν κατοικίαν μου. Θὰ μοῦ ἦτο εὐκόλον νὰ μὴ ἀντήλασσα μαζί του εἰμὴ ὀλίγας μόνον λέξεις, νὰ τὸν ἀπομάκρυνα διὰ τῆς ψυχρότητός μου καὶ νὰ μὴ τὸν παρουσίαζα καθόλου εἰς τὴν σύζυγόν μου. Ἄλλ' ὄχι! Ὡς ἐκ προθέσεως, τοῦ ὠμίλησα περὶ τοῦ ὄργάνου του. Ἐκεῖνος μοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ εἶχεν ἀδικὸν διαβεβαιῶν με ὅτι εἶχεν ἀφήσῃ τὸ βιολί· ὅτι κατεγίνετο μάλιστα εἰς αὐτὸ μετὰ περισσοτέρου ζήλου ἢ πρότερον. Μοῦ ἐνθύμισεν ὅτι ἄλλοτε ἐπαίζα καὶ ἐγὼ βιολί· τοῦ εἶπα ὅτι τὸ εἶχα ἀπαρνηθῆ, ἀλλ' ὅτι ἡ σύζυγός μου ἦτο καλὴ μουσικός.

Εἶνε ἀξιοσημείωτον ὅτι εἰς μερικὰς σπουδαίας φάσεις τῆς ζωῆς μας, κατὰ τὰς ὁποίας ἀποφασίζεται ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως δι' ἐμὲ λ.χ. ἀπεφασίσθη ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη, δὲν ὑπάρχει οὔτε παρελθὸν οὔτε μέλλον.

Αἱ σχέσεις μου μετὰ τοῦ Τρουχατισέβσκη ὑπῆρξαν τοιαῦται, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ὅποια θὰ ἠδύναντο νὰ εἶνε μετὰ τὸ ἐπεισόδιον. Προησθανόμην φρικῶδες δυστύχημα, τοῦ ὁποίου αὐτὸς θὰ ἦτον ἡ αἰτία. Καὶ μόλα ταῦτα δὲν ἠδυναμην παρα νὰ

φέρωμαι μαζί του μετά προσηνσίας. Τὸν παρουσίασα εἰς τὴν σύζυγόν μου. Ἐκείνη κατ' ἀρχὰς ἔχαρη, σκεπτομένη ἀναμφιβόλως ὅτι θὰ εἶχεν ἕνα καλὸν βιολιστὴν συνοδὸν τοῦ πιάνου της. Τόσον ἠγάπα τὴν συνοδείαν τοῦ βιολιοῦ, ὥστε εἶχεν ἐνοικίασῃ ἕνα βιολιστὴν ἀπὸ τὴν ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου. Ὅποταν ἔρριπεν ἐν βλέμμα της ἐπάνω μου, ἀντελήφθη τί ἐσκεπτόμην καὶ ἀπέκρυψε τὴν ἐντύπωσίν της. Τότε ἤρχισαν τὰ ἀμοιβαῖα ψεῦδη. Ἐγὼ ἐμειδίων μὲ χάριν καὶ ἐφαινόμην εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν νεωτερισμὸν αὐτόν.

Ὁ Τρουχατσέβσκις ἠτένισε τὴν σύζυγόν μου ὅπως ὅλοι οἱ ἀπολαυστικοὶ προσβλέπουν μίαν εὐμορφὴν γυναῖκα· προσεποιήθη ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ὀμιλίαν μας, ἡ ὁποία κανὲν ἐνδιαφέρον δὲν ἐνεῖχε δι' αὐτόν. Ἐκείνη ἐξ ἄλλου κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ φανῇ ἀδιάφορος· ἐν τούτοις τὴν εἶχεν ἐρεθίσῃ τὸ κακόηθες βλέμμα τοῦ βιολιστοῦ καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς ζηλοτυπίας μου, τὴν ὁποίαν προσεπάθουν ν' ἀποκρύψω μέσα εἰς ἕνα μειδίωμα, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν διέκρινεν ἐκείνη ἐπὶ τοῦ προσώπου μου.

Παρητήρησα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὅτι τὰ μάτια τῆς συζύγου μου ἤστραψαν ἀπὸ ἰδιαιτέραν λαμπρότητα καὶ ὅτι ἡ ζηλοτυπία μου προὐκάλεσε μεταξὺ ἐκείνων δὲν ἤξεύρω ὁποῖον ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον προσέδιδεν ἔκφρασιν περισσὴν εἰς τὸ βλέμμα των καὶ εἰς τὸ μειδίματά των.

Ἐγένετο λόγος, κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν συνέντευξιν, περὶ μουσικῆς, περὶ τῶν Παρισίων, περὶ χιλίων πραγμάτων ἀναξίων λόγου. Ὁ Τρουχατσέβσκις ἐσηκώθη διὰ νὰ ἐξέλθῃ, παρατηρῶν καὶ τοὺς δύο μας, σειόμενος, μὲ τὸ καπέλλο ἐπὶ τῶν ἰσχύων καὶ ὡσάν νὰ ἐπειρίμενε κάτι τι. Ἀναπολῶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ κάλλιστα θὰ ἠδυναίμην νὰ μὴ τὸν παρακαλέσω νὰ ἐπανέλθῃ. Δὲν εἶχα παρὰ νὰ μὴ τὸν προσκαλέσω καὶ τίποτε δὲν θὰ συνέβαινε. Προσέβλεψα τὴν σύζυγόν μου, κατόπιν τὸν Τρουχατσέβσκιον: «Δὲν φαντάζεσαι ὅτι σοῦ κάνω τιμὴν νὰ εἶμαι ζηλότυπος διὰ σέ, ὡραία μου!» ἐσκέφθην καὶ τὸν προσεκάλεσα νὰ ἐπανέλθῃ τὸ αὐτὸ ἐσπέρως μὲ τὸ βιολί του, διὰ νὰ παίξουν μὲ τὴν σύζυγόν μου.

Ἐκείνη μὲ παρητήρησεν ἐκκληκτος καὶ ἔγινε διὰ μᾶς κατακόκκινη σὰν πολὺ φοβισμένη. Ἐζήτησε σὰν νὰ ἀποποιηθῆ λέγουσα ὅτι δὲν ἔπαιξε τόσον καλά. Ἡ πρόφρασις αὐτῆ μ' ἐξηρέθισεν ἔτι περισσότερον. Ἐνθυνοῦμαι τὸ ἀλλόκοτον συναίσθημα, τὸ ὁποῖον μ' ἐκυρίευσεν ὅταν παρητήρησα, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ σάλονι μὲ τὸ ἑλαφρὸ καὶ μικρὸ του βῆμα, τὸν κάτασπρον λαιμόν του, τὸν ὁποῖον ἐπλασίωναν τὰ μαῦρα μαλλιά του, τὰ ὁποῖα ἔπεφταν ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου τούτου, δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ ἀποκρύψω, μοῦ ἦταν βάσανος. «Δὲν ἐξαράτῃ; παρὰ μόνον ἀπὸ ἐμέ—ἐσκέφθην—νὰ τὸν κάμω νὰ μὴ ξανάλθῃ; Ἄλλὰ θὰ τὸν φοβηθῶ, ἐγώ!» Ἄ! βέβαια, ὄχι! αὐτὸ δὲν ἔστιν ἦταν

πάρα πολύ εξευτελιστικόν!» Εἰς τὸν πρόδομον, γνωρίζων ὅτι ἡ σύζυγός μου θὰ ἠδύνατο κάλλιστα ν' ἀκούσῃ, τὸν παρακαλῶ ἐκ νέου ἐπιμόνωσά να ἔλθῃ τὸ ἑσπέρας μετὸ βιολί του. Μοῦ τὸ ὑπεσχέθη καὶ ἐξῆλθε.

Τὸ ἑσπέρας ἦλθε πράγματι μετὸ βιολί του καὶ ἔπαιξαν. Κατ' ἀρχὰς ἡ σύμπραξις δὲν ἐπῆγε καλὰ· δὲν ἦσαν εἰς τὸν αὐτὸν τόνον καὶ ἡ σύζυγός μου δὲν ἦτο τόσοσ ἀτόχος τῆς μουσικῆς, ὥστε εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀλλάξῃ τόνον. Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀγαπῶ περιπαθῶς τὴν μουσικὴν, ἔλαβα ἐνδιαφέρον διὰ τὸ παίξιμον, τοὺς ἐβοήθησα εἰς τὰς ἀναζητήσεις των καὶ οὕτως ἠδυνήθησαν νὰ παίξουν μερικὰ τεμάχια· τὰ χωρὶς μουσικῆν τραγούδια, καὶ μίαν μικρὰν сонάταν τοῦ Μότσαρτ. Ἐκεῖνος ἔπαιζεν εἰς τὴν ἐντέλειαν, συνδυάζων γλυκύτητα μετὰ πραγματικὴν τέχνην. Καθόλου δύσκολον δι' αὐτόν. Ἄφ' ὅτου εἶχε λάβῃ τὸ βιολί του ἡ ὄψις τοῦ ἠλλαξεν ἔκφρασιν, ἀνεψυχώθη καὶ ἐφαίνετο συμπαθητικώτερος. Ἦτο προφανῶς κατὰ πολὺ δυνατώτερος τῆς συζύγου μου· τῆς ἔδωκε μερικὰς ὁδηγίας, μετὰ ὕφος ἀπλοῦν καὶ φυσικόν, ἐπαινῶν ταυτοχρόνως τὸ παίξιμόν της μετὰ ἐξαιρετικὴν φιλοφροσύνην. Ἡ σύζυγός μου ἐφαίνετο ὡς νὰ ἦτο παραδεδομένη ὅλη εἰς τὴν μουσικὴν· ἦτο φυσικὴ καὶ θελκτικὴ.

Ἐγὼ, καθ' ὅλην τὴν ἑσπερίδα, προσεποιοῦμην.

Προσεποιοῦν τὸν ἀπερροφημένον ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Πράγματι ὅμως μ' ἐβασάνιζεν ἡ ζηλοτυπία. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀφ' ἧς εἶδα τὰ βλέμματά των διασταυρούμενα, ἀντελήφθη ὅτι ἐκεῖνος δὲν τὴν προσέβλεπε καθόλου ὡς μίαν ἀχαριν γυναῖκα μετὰ τῆς ὁποίας ἀηδιάζει κανεὶς νὰ συνάψῃ στενάς σχέσεις.

Ἄν ἦμην ἀγνὸς δὲν θὰ ἐξηρῶνων τὰς σκέψεις του. Ἄλλὰ κ' ἐγὼ, βλέπετε, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐφερόμην πρὸς τὰς γυναῖκας· τὸ ἀντελήφθη καὶ ὑπέφερα πολὺ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μ' ἔκαμε πρὸ παντὸς νὰ ὑποφέρω ἦτον ὅτι εἶχα τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐκεῖνη δὲν ἠσθάνετο δι' ἐμὲ εἰμὴ μόνον τὸ αἶσθημα τοῦ μίσους, τὸ ὁποῖον διεκόπτετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπὸ τὴν συνήθη ἠδουπάθειαν, καὶ ὅτι ἐξ ἄλλου ἔβλεπα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὄφειλε νὰ τῆς εἶνε εὐάρεστος χάρις εἰς τοὺς εὐγενεῖς τρόπους του, εἰς τὰς κενοτομίας του, εἰς τὸ ἀναμφισβήτητον μουσικὸν τάλαντόν του, εἰς τὴν προσέγγισιν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦσιν αἱ διωδία, εἰς τὴν διέγερσιν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ μουσικὴ, ἐξαιρετικῶς τὸ βιολί, εἰς τὰς εὐαισθητοὺς φύσεις. Ὅχι μόνον ἔπρεπε νὰ τῆς εἶνε ἀρεστός, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ὑποτάξῃ ἄνευ κόπου καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦσιν κατ' ἀρέσκειαν. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὸ ἐννοήσω, νὰ μὴ ὑποφέρω δι' αὐτό, νὰ μὴ ζηλοτυπῶ.

Ἦμην φρικτῶς ζηλότυπος καὶ ἀνεκφράστως ὑπέφερα. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα, δι' αὐτὰ ἴσως, ἀόρατος δύναμις μ' ἐξηνάγαζε νὰ εἶμαι ἀβρὸς καὶ προσηγῆς ἀπέναντί του. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐφερόμην τοιοῦτοτρόπως διὰ νὰ δεῖξω εἰς τὴν σύζυγόν μου ὅτι

δὲν τὴν ἐφοβούμην ἢ διὰ ν' αὐταπατῶμαι. Διὰ νὰ καταπνίξω τὸν πόθον, τὸν ὁποῖον εἶχα διὰ νὰ τὸν φονεύσω, ἐξηναγκαζόμενη νὰ μεταχειρίζομαι φιλοφρονήσεις ἀπέναντί του.

Εἰς τὸ τραπέζι τὸν κερνοῦσα ἐφαινόμην ἔκκλητος διὰ τὸ παίξιμόν του· τοῦ ὠμίλου μὲ τὴν μεγαλυτέραν φιλοφροσύνην· κατόπιν τὸν προσεκάλεσα διὰ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν. Θὰ ἐπαίξε βιολί καὶ θὰ προσεκάλουν καὶ μερικοὺς φίλους μου ἐρασιτέχνας διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν. Οὕτω μᾶς ἀπεχειρέτισε.

Δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἀργότερα, ἐπέστρεφα εἰς τὸ σπίτι συνομιλῶν μὲ κάποιον φίλον, ὁπότε ἐξαφνα εἰς τὸν πρόδομον ἠσθάνθη, χωρὶς ν' ἀντιληφθῶ ἐπακριβῶς τί συνέβαινε, σὰν νὰ ἐπίεζε κάποιο βᾶρος τὴν καρδιά μου. Κάτι τι εἰς τὸν ἀντιθάλαμον μοῦ εἶχε φέρῃ εἰς τὴν μνήμην τὸν Τρουχατσέβσκη. Μόνον ὅταν ἐπῆγα εἰς τὸ γραφεῖόν μου ἠνόησα τί συνέβαιναν. Ἐπιστρέφω τότε εἰς τὸν πρόδομον διὰ νὰ ἰδῶ ποῦ ἐβασίζοντο αἱ ὑποθέσεις μου.

Ἦτο πράγματι τὸ ἐπανωφόρι του· δὲν εἶχα ἀπατηθῆ. Ἦμην ἀσυνειδήτως λεπτότατος παρατηρητὴς παντὸς ὅ,τι ἀφῆρα εἰς αὐτόν. Ἦτο πράγματι ἐκεῖ. Διηλθὸν διὰ τοῦ δωματίου τῶν παιδιῶν. Ἦ Λίζα ἀνεγίνωσκε. Ἦ παραμάννα διεσκέδαζε μὲ κάποιο σκέπασμα τοῦ μικροτέρου μου παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τοὺς βραχίονάς της. Ἀκούω εἰς τὸ σαλόνι ἀργὰ ἀργέγες. Ἐκεῖνος ὠμίλει γαμηλοφώνως, ἐνῶ ἐκείνη τῷ ἀντέτασσε ἀρνησιν. «Ὁχι, αὐτὸ ὄχι» καὶ προσέθετε κάτι τι τὸ ὁποῖον δὲν ἀντελήφθην. Κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ἐκάλυπεν ὠρισμένως τὸν ἦχον τῶν λέξεων — τῶν φιλημάτων ἴσως — μὲ τὸν ἦχον τοῦ πιάνου. Θεέ μου! Ὅποια αἰσθήματα, ὁποῖα σκέψεις μὲ κυριεύουν. Δὲν μοῦ εἶνε δυνατόν νὰ ἀναπολήσω χωρὶς φρίκην τὸ ἐξωργισμένον κτήνος, τὸν ἑαυτόν μου, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἦ καρδιά μου συνεθλίβη, ἐστάθη, ἔπειτα ἤρχισε νὰ κτυπᾷ σὰν τὸ σφυρί. Τὸ δεσπόζον αἶσθημα — ὅπως εἰς ὅλας τὰς στιγμὰς τῆς ἐξάψεώς μου—ἦτο μέγας οἶκτος πρὸς τὸν ἑαυτόν μου. Παρουσία τῶν παιδιῶν μου, ἐσκεπτόμην, παρουσία τῆς τροφοῦ, αὐτὴ μὲ ἀτιμάζει. Ἦθῆλθα νὰ προκαλέσω σκάνδαλον, δὲν διέκρινα πλέον τὸν δρόμον μου. Ἦ τροφὸς μὲ παρετῆρει ὡς νὰ μὲ ἠγνόει, ὡς νὰ ἤθελε νὰ μὲ συμβουλεύσῃ νὰ προσέξω καλά. Ἦ σύζυγός μου ἦτο ὀρθία εἰς τὴν γωνίαν τοῦ πιάνου ἐμπρὸς εἰς τὸ ἀνοικτὸν βιβλίον. Μὲ εἶχεν ἰδῆ ἢ ἀκροασθῆ πρώτη καὶ ἔσπυρεν ἓνα βλέμμα ἐπάνω μου. Ἀντελήφθη ἄραγε ἢ προσεποιήθη ὅτι δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ;... Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι δὲν ἀνεπήδησεν, ὅτι δὲν ἐταράχθη, μόνον ἐκοιτίσεν ὀλίγον, ἀλλὰ κατόπιν:

— Πόσον εἶμαι εὐτυχὴς διότι ἤλθες! Δὲν ἤξεύραμε ἀκόμη τί θὰ ἐπαίξαμε τὴν Κυριακὴν—λέγει μὲ τόνον, ὁ ὁποῖος δὲν τῆς ἦτο καθόλου συνηθὴς εἰς τὰς συνομιλίαις μας.

Αὐτὸς ὁ τόνος, αὐτὰ τὰ «ἤξεύραμε» καὶ «θὰ ἐπαίξαμε» μοῦ

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν. Ἐχαιρέτησα ψυχρῶς. Ἐκεῖνος μοῦ ἔσφιξε τὴν χεῖρα μετὰ μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐφάνη σαρκαστικόν. Μοῦ ἐξήγησε κατόπιν ὅτι εἶχε φέρῃ τὰ μουσικὰ τεμάχια διὰ τὰ προετοιμασθῆ διὰ τὴν Κυριακὴν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐσυμφωνοῦσαν μετὰ τὰ τεμάχια τὰ ὁποῖα θὰ ἔπαιζαν. Θὰ ὄριζαν μίαν σονάταν τοῦ Μπετόβεν, κλασσικά τινα τεμάχια ὀλίγον δύσκολα ἢ κάτι τι εὐκολώτερον. Καὶ πρὸς τοῦτο τὴν συνεβουλεύθη. Ὅλ' αὐτὰ ἦσαν τόσον ἀπλᾶ, τόσον φυσικά, ὥστε δὲν ἤμποροῦσα πράγματι νὰ δυσارهστηθῶ. Ἐν τούτοις ἔβλεπα, ἠσοθάνομην, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν μόνον ὑποκρισία καὶ ὅτι ἦσαν καὶ οἱ δύο σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸ πῶς νὰ με ἀπατήσουν.

Τὸ μεγαλύτερον βασανιστήριον δι' ἓνα ζηλότυπον—καὶ ποῖος δὲν εἶνε ζηλότυπος εἰς τὴν κοινωνίαν μας;—πηγάζει ἐκ τῶν ματαιοδόξων συνθηκῶν αἱ ὁποῖαι ὑπὸ διάφορα προσήματα παρασύρουν δύο ἄτομα διαφόρου φύλου εἰς ἐπικίνδυνον οἰκειότητα. Θὰ ἐπέσυρε κανεὶς τὸν γενικὸν γέλωτα ἂν ἐστοχάζετο νὰ ἐναντιωθῆ εἰς τὰς προσεγγίσεις ταύτας, τῶν χορῶν, τῶν λατρῶν μετὰ τοὺς ἀσθενεῖς των, τῶν καλλιτεχνῶν μεταξὺ των, τῶν ζωγράφων, καὶ πρὸ παντὸς τῶν μουσικῶν.

Δύο πρόσωπα καταγίνονται εἰς τὴν μουσικὴν, τὴν εὐγενεστέραν των τεχνῶν, ἢ δ' ἐνασχόλησις αὐτὴ ἀπαιτεῖ προσέγγισιν, ἢ ὁποῖα ἄλλως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ φανῆ κατακριτέα εἰμὴ εἰς τὰ ὄμματα ζηλοτύπου παράφρονος. Ἐνας σύζυγος καλῆς ἀνατροφῆς, δὲν πρέπει νὰ κἀμνη παρομοίας σκέψεις καὶ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίη εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ὅλος ἐν τούτοις ὁ κόσμος γνωρίζει ὅτι αἱ τοιαύτης φύσεως ἀσχολίαι, τῆς μουσικῆς ἰδιαιτέρως, εἶνε ἡ αἰτία τῆς γενέσεως τῶν πλείστων ἀπατῶν εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

Ἡ σιωπὴ τὴν ὁποῖαν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐτήρησα τοὺς εἶχε καταφανῶς στενοχωρήσῃ. Ὁμοίᾳζα μὲ φιάλην ἀνεστραμμένην τῆς ὁποίας τὸ νερὸ δὲν χύνεται πλέον, διότι εἶνε ὑπερπληρωμένη. Ἦθελῃσα νὰ τὸν προσβάλω κατὰ πρόσωπον, νὰ τὸν διώξω· δὲν ἔκαμα ἐν τούτοις τίποτε. Τοῦναντίον ἐμεμφόμην τὸν ἑαυτὸν μου διότι τοὺς εἶχα ἀνησυχίση. Παρουσιαζόμην ὡς ὅλα νὰ τὰ ἐπεδοκίμαζα, καὶ τὸ αἶσθημα τὸ ὁποῖον ἐδέσποζεν ἐντός μου μ' ἔκαμνε νὰ εἶμαι προσηγῆς κατὰ τὸ δυνατόν παρὰ τὸ μαρτύριον εἰς τὸ ὁποῖον με ἐνέβαλεν ἡ παρουσία του. Τοῦ ἀπήνησα ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν, τὸν ἄφηνα εἰς τὴν διάθεσίν του, καὶ ἡ σύζυγός μου, ἂν ἤθελε ν' ἀκολουθῆ τὴν συμβουλήν μου, τὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔπραττε.

Ἐκάθησεν ἀκριβῶς τόσον, ὅσον ἦτο ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποῖαν παρήγαγεν ἡ ἀπότομος εἰσοδός μου καὶ ἡ περίτρομος ὄψις μου. Κατόπιν ἀνεχώρησε, φαινόμενος εὐχαριστημένος ἐκ τῶν ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι εἶχαν

τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς μουσικῆς θὰ ἐξηγητᾶτο πολὺ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐνασχόλησίν των.

Τὸν συνώδευσα μέχρι τοῦ προδόμου μὲ τὴν μεγαλύτεραν φιλοφροσύνην—πῶς νὰ μὴ συνοδεύσῃ κανεὶς ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μπαίνει εἰς ἓνα σπίτι διὰ νὰ διαταράξῃ τὴν οικιακὴν εἰρήνην καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐτυχίαν ὀλοκλήρου οικογενείας;—καὶ ἔσφιξα μὲ ζωηρὰν γλυκύτητα τὴν λευκὴν καὶ τρυφερὰν χεῖρά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν δὲν ἀπήθυνα οὔτε λέξιν εἰς τὴν σύζυγόν μου· δὲν μοῦ ἦτον δυνατὸν. Ὅταν τὴν ἐπλησίαζα ἠσθανόμην τοσοῦτον μῖσος, ὥστε ἐφοβούμην τὸν ἑαυτόν μου. Εἰς τὸ τραπέζι μὲ ἠρώτησε παρουσία τῶν παιδιῶν ἵνα ἐπρόκειτο νὰ φύγω διὰ τὸ ταξεῖδι μου. Ἐπρεπε τὴν ἐπομένην ἐβδομάδα νὰ παρευρεθῶ εἰς τὸ Γενικὸν Συνέδριον (Zemstvo). Τῆς ἀπήντησα. Ἐκείνη ἀνησύχησε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ταξιδίου. Δὲν ἀνταπήντησα οὔτε λέξιν καὶ ἀπεσύρθη σιωπηλὸς εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Κατὰ συνήθειαν δὲν εἰσήρχετο ποτὲ μέσα εἰς τὸ γραφεῖόν μου, πρὸ πάντων κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν. Αἴφνης ἀναγνωρίζω τὰ βήματά της τὰ ὅποια καὶ ἐπλησίαζαν. Μία σκέψις τρομερά, οὐτιδανή, κατέλαβε τὴν ψυχὴν μου: «Ἐρχεται πρὸς ἐμὲ κατὰ τὴν ἀσυνήθη αὐτὴν ὥραν, σὺν τὴν γυναῖκα τοῦ Οὐρίου, διὰ νὰ συγκαλύψῃ σφάλμα τὸ ὁποῖον ἔγινε πλέον. Ἐρχεται πράγματι πρὸς ἐμέ;» Καὶ τὰ βήματα ὀλονὲν ἐπλησίαζαν: «Ἄλλ' ἂν ἦρχετο; Εἶχα λοιπὸν δίκαιον;»

Τρομερὸν μῖσος μ' ἐκυρίευσε. Τὰ βήματα ἐπλησίαζαν ὀλονέν: «Θὰ περνοῦσε ἀρὰ γε ἀπ' ἐδῶ διὰ νὰ πάῃ στὸ σαλόνι; Ὅχι». Ἡ θύρα τρίζει καὶ παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ κατοφλίου μὲ τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐκαμπτον ἀνάστημά της, τὸ γλυκὺ καὶ χαριτωμὸν.

Εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ της, εἰς τὸ βλέμμα της, ἐξωγραφίζετο μία δειλία, μία ἐλκυστικὴ ἔκφρασις, τὴν ὁποίαν προσεπάθει ν' ἀποκρύψῃ, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἀντελήφθην καλῶς καὶ τῆς ὁποίας ἀιμέτησα τὴν δύναμιν. Προσεποικίθη ὅτι ἐθοροβήθη· ἐκράτησα τὴν ἀναπνοὴν μου καὶ χωρὶς νὰ παύσω νὰ τὴν ἀτενίζω, ἔλαβα ἓνα σιγάρο καὶ τὸ ἀναψα.

— Αὐτὸ τί σημαίνει; Ἐγὼ ἔρχομαι νὰ σοῦ ὀμιλήσω καὶ σὺ ἀνάπτεις σιγάρο; Λέγει καθήσασα πλησίον μου καὶ στηρίζουσα τὴν κεφαλὴν της ἐπὶ τῶν ὤμων μου.

Ἄπεσύρθη διὰ νὰ μὴ τὴν ἐγγίσω.

— Προτιμᾷς νὰ μὴ παίζω τὴν Κυριακὴν, τὸ βλέπω—μοῦ λέγει.

— Ἄλλὰ κάνεις λάθος—τῆς ἀποκρίνομαι.

— Μήπως δὲν τὸ βλέπω ;

— Καλά, ἂν τὸ βλέπης, σὲ συγγαίρω. Ἐκεῖνο ποῦ βλέπω ἐγώ, εἶνε ὅτι φέρεσαι σὰν κοκκότα....

— Ἄν πρόκειται καὶ νὰ ὀργισθῆς σὰν ἀμαξᾶς, ἐγὼ φεύγω.

— Καλά· φύγε! πρόσεξε μόνον καλά, καὶ ἂν ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ δὲν ἔχει διὰ σὲ καμμίαν ἀξίαν, δι' ἐμὲ ὅμως εἶνε ἱερά. Πρόσεξέ το καλά καὶ κάμε ὅ,τι διάβολο θέλεις!

— Ἄλλὰ διατί λέγεις τέτοια πράγματα ; Τί συμβαίνει ;

— Φύγε, πρὸς Θεοῦ, φύγε!

Δὲν ἔφευγε. Προσπειρήθη ὅτι δὲν ἀντελαμβάνετο ἢ πράγματι δὲν ἀντελαμβάνετο· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει εἶνε βέβαιον ὅτι προσεβλήθη καὶ ἐλυτήθη.

— Κατήντησες ἀνυπόφορος—μοῦ λέγει—καὶ σωπὸς ἀγγελοσ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ μαζὴ σου.

Καὶ θέλουσα νὰ μὲ πληγώσῃ ὅσον ἠδύνατο βαθύτερον, προσέθεσε :

— Κατόπιν τῆς συμπεριφορᾶς σου πρὸς τὴν ἀδελφὴν σου, τίποτε δὲν θὰ μ' ἐκπλήξῃ πλέον ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν σου πρὸς ἐμέ.

Ἦτο ἵπαινιγμὸς ἐνὸς ἐπεισοδίου μετὰ τῆς ἀδελφῆς μου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔξαλλος τὴν εἶχα ὑβρίσῃ. Ἐκεῖνη ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἀνάμνησις αὐτῆ μοῦ ἦτο λυπηρὰ καὶ διὰ τοῦτο ἠθέλησε ν' ἀναξέσῃ τὴν πληγὴν μου.

— Καλά—τῆς λέγω—ὑβρισμένους, ἐξευτελισμένους, προσβεβλημένους, καὶ κατόπιν ὑπεύθυνος.

Ἄνεκφραστος μανία, λύσσα, τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε εἶχα γνωρίσῃ, κατέλαβεν ἀμέσως τὴν ψυχὴν μου. Διὰ πρώτην ἡδὴ φορὰν ἐδοκίμασα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρμηνεύσω τὴν λύσσαν αὐτὴν ἐμπράκτως. Ἀνεπήδησα καὶ αὐτοστιγμὴ διηρωτώμην ἂν συνέφερε ν' ἀφεθῶ εἰς τὴν παραφορὰν τοῦ πάθους μου. Ναί, αὐτὸ θὰ τὴν ἐφόβιζε. Καὶ ἀντὶ ν' ἀντιμετωπίσω τὴν λύσσαν τὴν ὑπεδαύλισα, εὐτυχῆς διότι τὴν ἠσθανόμην κοχλάζουσαν ἐντὸς μου.

— Φύγε, ἀλλέως θὰ σὲ σκοτώσω!—φώναζω μὲ τρομακτικὴν φωνὴν ἀρπάζων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βραχίονος.

Ἐκεῖνη δὲν ἔφευγε. Τότε συστρέφω τὸν βραχίονά της καὶ τὴν ἀπωθῶ βιαίως.

— Τί ἔχεις λοιπόν, Βασσία ;—μοῦ λέγει.

— Θὰ φύγῃς ἐπὶ τέλους!—ὠρῶμαι συστρέφων τὰ τρομερὰ βλέμματά μου.—Θὰ μὲ κάμῃς παράφρονα! Δὲν ξέρω τί μπορεῖ νὰ κάμω!

Ἀγαλίνωτος, εἶχα ἐκμανῆ ὑπὸ τοῦ πάθους· ὠρμησα νὰ

προβῶ μέχρι πράξεως κτηνώδους. Ἐσκεπτόμην ἀναγκαῖον νὰ τὴν κτυπήσω, νὰ τὴν φονεύσω, ἀλλ' ἐγνώριζα ὅτι αὐτὰ δὲν ἦσαν δυνατὰ καὶ συνεκρατήθην. Ἐρρίφθην πρὸς τὸ γραφεῖόν μου, ἔλαβα ἓνα στήριγμα τῶν χαρτίων καὶ τὸ ἐξεσφενδόνισα εἰς τὸ πάτωμα, πρὸς τὸ μέρος της. Εἶχα σημαδεύσει οὕτως ὥστε νὰ τὴν ἐπιτύχῃ πρὸ τοῦ δυνηθῆναι νὰ προσυλαχθῇ. Ἐκαμνα ὄλ' αὐτὰ, οὕτως ὥστε νὰ τὸ ἀντελαμβάνετο. Ἐπῆρα ἓνα κηροστάτην καὶ τὸν κατηύθυνα πρὸς τὸ μέρος τοῦ στηρίγματος, ἐξεκρέμασα τὸ θερμόμετρον τοῦ τοίχου, πάντοτε ὠρούμενος.

— Φύγε! Πήγαινε! Δὲν ξέρω τί μπορεῖ νὰ κάμω!

Ἐκείνη ἔφυγε, καὶ καθυσάχασα παρενθῶς.

Ὀλίγας στιγμὰς κατόπιν, ἡ τροφὸς ἦλθε νὰ μοῦ εἰπῇ ὅτι ἡ κυρία ἐπέστη ὑστερικὴν προσβολήν. Ἐπῆγα νὰ τὴν ἰδῶ. Ἐστῆναί, ἐγέλα, ἀνίκανος ν' ἀρθρώσει λέξιν καὶ σπαρταροῦσε καθ' ὅλον της τὸ σῶμα. Δὲν προσεποιεῖτο, ἦτο πράγματι ἀσθενής. Ἐκάλεσα τὸν ἰατρὸν καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὴν περιεποιούμην.

Τὴν ἡμέραν καθυσάχασε καὶ συνεφιλιώθημεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν ἔρωτα.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, τῆς ἀπεκάλυψα ὅτι ἤμην ζηλότυπος διὰ τὸν Τρουχατσέβσκιην. Ἐκείνη δὲν ἐθοροβήθη καθόλου, ἤρριξε νὰ γελᾷ με τὸν φυσικώτερον τρόπον· τόσον τῆς ἐφάνη ἀλλόκοτος ἢ σκέψις μου ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑποκύψῃ εἰς παρόμοιον ἄνθρωπον.

— Μία τιμία γυναῖκα εἶνε δυνατόν νὰ δοκιμάσῃ διὰ τοιοῦτον ἄνθρωπον ἄλλο τι αἰσθημα ἐκτὸς τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ νὰ παίζῃ μαζί του;— ἠρώτησε.— Ἄν τὸ θέλῃς, εἶμαι διατεθειμένη νὰ μὴ τὸν ξαναἰδῶ καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν, καὶ τὴν Κυριακὴν ἀκόμη, ἂν καὶ ἐστάλησαν ἤδη αἱ προσκλήσεις. Γράψε του ὅτι ὑποφέρω καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ. Ἐνα μόνον με πλήττει, μήπως ἐκεῖνος θεωρήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἐπίφοβον. Μία τοιαύτη σκέψις θίγει τὴν ὑπερηφάνειάν μου.

Καὶ δὲν ἐψεύδετο, ἐπίστευε πράγματι εἰς ὅσα ἔλεγεν. Ἦλπιζεν ὅτι διὰ τῶν λόγων της θὰ ἠδύνατο νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν καρδίαν της ἀποστροφὴν πρὸς ἐκεῖνον· οὐχ' ἦντο δὲν τὸ κατόρθωσε. Τὸ πᾶν ἐστρέφετο ἐναντίον της, πρὸ πάντων ὁ διαβολομουσικὸς ἐκεῖνος.

Ἡ διένεξις ἔλαβε τοιοῦτοτρόπως τέλος. Τὴν Κυριακὴν οἱ προσκεκλημένοι μας ἔφθασαν.

Ὁ Τρουχατσέβσκις καὶ ἡ σύζυγός μου ἔπαιξαν ὁμοῦ, ἀκόμη μίαν φορὰν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Εἶνε περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι ἤμην πολὺ ματαιόδοξος. Τίς λοιπὸν εἶνε σήμερον ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς ἂν δὲν ἔχη κανεὶς καὶ ὀλίγην ματαιοδοξίαν; Διωργάνασα λοιπὸν μὲ ὄλο μου τὸ γοῦστο τὸ γεῦμα καὶ τὴν μουσικὴν ἑσπερίδα τῆς Κυριακῆς. Παρήγγειλα φαγητὰ περιζήτητα καὶ ὁ ἴδιος ἔκαμα τὰς προσκλήσεις.

Πρὸς τὰς ἑξ οἱ προσκεκλημένοι μας θὰ ἤρχοντο. Ὁ Τρουχαισέβσκις ἤλθε μὲ φράκο· εἰς τὸ ὑποκάμισόν του ἔφερε κουμβιά μὲ ἀδάμαντας ἀκαλαισθήτους. Δὲν ἔδειξε τὴν παραμικρὰν δυσφορίαν. Ἀπῆντα πάντοτε μὲ πνεῦμα καὶ μειδίαμα ἐπιδοκμασίας καὶ ἀντιλήψεως, ὡς ἂν ἀνέμενε τοὺς λόγους ἢ τὰ πράγματα. Ἐκεῖνο ὅπερ τοῦ ἦτο δυσμενές, τὸ παρετήρησα μετὰ χαρᾶς· αὐτὸ μὲ καθησύχαζε, μ' ἔκαμνε νὰ ἰδῶ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ αὐτὸς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς συζύγου μου παρὰ θεσιν ὑποδεστέραν καὶ ὅτι, καθὼς καὶ ἐκεῖνη εἶχεν εἰπῆ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ποτε νὰ κατεβιβάζετο μέχρις αὐτοῦ. Κατέπνιξα τὴν ζηλοτυπίαν μου ὄχι τόσῳ χάριν τῶν διαβεβαιώσεων τῆς συζύγου μου, ὅσῳ διὰ ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τῆς σκληρᾶς βασάνου. Καὶ ὅμως κατὰ τὸ γεῦμα, κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἑσπερίδος, ἐνῶ ἡ μουσικὴ δὲν εἶχεν ἀρχίσῃ, ἡ πρὸς αὐτοὺς στάσις μου δὲν ἦτο φυσικὴ. Ἀκουσίως παρηκολούθουν τὰ κινήματα, τὰ βλέμματά των.

Τὸ γεῦμα, ὅπως πάντοτε, ἦτο πληκτικόν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ἡ μουσικὴ. Ὁ Τρουχαισέβσκις ἐπῆγε νὰ πάρῃ τὸ βιολί του. Ἡ γυναῖκά μου ἐπλησίασεν εἰς τὸ πιάνο καὶ ἐζήτησε τὰ μουσικὰ τεμάχια.

Καὶ αἱ παραμικρότεραι λεπτομέρειαι τῆς βραδυᾶς ἐκείνης ἐπανερχοῦνται εἰς τὴν μνήμην μου.

Ἐκεῖνος ἐπέστρεψε μὲ τὸ βιολί του, ἀνοίξε τὴν θήκην, ἀνέσυρε τὴν τσόχαν, ἥτις ἔφερε ποικίματα γυναικείας κατασκευῆς, καὶ ἐχόρδισε τὸ ὄργανόν του.

Ἐπανεβλέπα τὴν σύζυγόν μου προσπαθοῦσαν νὰ φαίνεται ἀδιάφορος, πλην κατεχομένην — τὸ παρετήρησα καλῶς — ἀπὸ μεγάλου φόβου μήπως δὲν θὰ ἔπαιζεν ἄρκετὰ καλά.

Ἐκάθησε πρὸ τοῦ πιάνου καὶ ἔδωκε τὸ *λά*.

Νομίζω ὅτι πλήττουν ἀκόμη τὴν ἀκοήν μου αἱ πρῶται νόται τοῦ βιολιοῦ, ὅτι τοὺς βλέπω διευθετοῦντας τὰ τεμάχια, ρίπτοντας κατόπιν ἐν βλέμμα εἰς τοὺς παρισταμένους, προφέροντας μερικὰς λέξεις καὶ ἀρχίζοντας.

Ἦρχισαν ταντοχρόνως καὶ ἐπαιξαν τὴν *Σονάταν τοῦ Κρό-ὑτζερ* τοῦ Μπετόβεν. Γνωρίζετε τὸ πρῶτον *γοργόν* (*presto*) αὐτῆς τῆς *Σονάτας*; Τὸ γνωρίζετε; ... ὦ !...

Ἐδῶ ὁ Ποζδνυσεφ ἐξέβρισε βαθὺν στεναγμὸν καὶ ἔμεινε ἐπὶ μακρὸν σιωπηλός.

— Ἐίπε τρομερὰ αὐτὴ ἡ Σονάτα! καὶ τὸ γοργὸν ἐκεῖνο εἶνε τὸ τρομερώτερον μέρος της. Ὅλη ἐξ ἄλλου ἢ μουσικὴ εἶνε τρομερά. Τί εἶνε λοιπὸν ἢ μουσικὴ, διὰ τὰ παράγη τοιαῦτα ἀποτελέσματα;

Ἰσχυρίζονται ὅτι ἀνυψώνει τὴν ψυχὴν διὰ τῆς συγκινήσεώς της. Ἀνοησία! Ψεῦδος! Ἡ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς εἶνε ἰσχυρά, τῶ ὄντι, ἀλλὰ—ὀμιλῶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου—δὲν ἀνυψώνει καθόλου τὴν ψυχὴν· οὔτε τὴν ἀνυψώνει, οὔτε τὴν ταπεινώνει, τὴν διεγείρει. Πῶς νὰ σᾶς ἐξηγήσω; Ἡ μουσικὴ μὲ φέρει εἰς σημεῖον νὰ λησμονῶ τὸν πᾶν, αὐτὸν τὸν ἑαυτὸν μου, τὴν ἀληθῆ μου θέσιν· μὲ κάμνει νὰ πιστεύω εἰς ὅ,τι δὲν ἔχω πίστιν, νὰ αἰσθάνωμαι ὅ,τι δὲν ἔννοῶ· μοῦ προσδίδει δύναμιν τὴν ὁποῖαν δὲν ἔχω.

Μὲ κάμνει νὰ χασμῶμαι ἢ νὰ γελῶ.

Χασμῶμαι ὅταν βλέπω κανένα νὰ χασμᾶται, γελῶ ὅταν ἀκούω κανένα νὰ γελᾷ.

Ἡ μουσικὴ μὲ μεταφέρει εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ συνθέτου. Ἡ ψυχὴ μου συγχωνεύεται μὲ τὴν ἰδικήν του καὶ μεταπίπτω ἀπὸ τοῦ ἑνὸς αἰσθηήματος εἰς τὸ ἄλλο. Διατί συμβαίνει τοῦτο; Ἄγνοῶ. Ὁ συνθέτης ὅμως, ὁ Μπετόβεν, λόγου χάριν, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν *Σονάταν* τοῦ *Κρούτζερ*, ἐγνώριζε κάλλιστα πόθεν προήρχετο ἡ κατάστασις, ἢ ἐξωδήσασα αὐτὸν εἰς κάποιαν ἡδυσμένον, καὶ ἡ ὁποία εἶχε δι' αὐτὸν τὴν ἔννοιάν της, εἶχε λόγον ὑπάρξεως, ἐνῶ δι' ἐμὲ δὲν ἔχει κανένα λόγον. Ἰδοὺ διατί ἡ μουσικὴ προκαλεῖ διέγερσιν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Τὰ ἔμβρητρα, οἱ χοροὶ, ἔχουν τὸ ἀποτελεσματικόν των, τὴν πορείαν, τὸν χορὸν ἢ τὴν ἐρῶ μουσικὴν μᾶς φέρει εἰς τὸν βωμόν.... Ἐδῶ, τοῦναντίον, μόνον διέγερσις προκαλεῖται, καθαρὰ διέγερσις χωρὶς σκοπὸν τινα. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὁ ἐκ τῆς μουσικῆς κίνδυνος καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς αἱ ἐνίοτε τρομεραί.

Εἰς τὴν Κίνα, ἡ μουσικὴ εἶνε μονοπάλιον τοῦ Κράτους, καὶ τὸ ἴδιον ἔπρεπε νὰ γίνεαι παντοῦ. Εἶνε ἀράγε ὀρθὸν νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τὸν καθένα νὰ δύναται νὰ ὑπνωτίξῃ τὸσους ἄλλους καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ κατόπιν τὰς ὁρέξεις του; καὶ μάλιστα ὁ γόης αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ πρῶτος τυγῶν, ἐν οἰονδήποτε ἀνήθικον ὄν; Ἡ μουσικὴ εἶνε σήμερον μία φοβερὰ δύναμις μεταξὺ τῶν χειρῶν τοῦ καθενός.

Ἡ προκειμένη, λόγου χάριν, *Σονάτα τοῦ Κρούτζερ*, τὸ γοργὸν ἐκεῖνο (καὶ περιέχει ἡ σονάτα πολλὰ παρόμοια) εἶνε ὀρθὸν νὰ τὸ παίξῃ κανεὶς ἐν συναναστροφῇ, ὁπόταν περιστοιχούμεθα ἀπὸ κενῆς ἐξώμους, νὰ τὸ χειροκροτῇ, καὶ νὰ κατέρχεται εἰς ἄλλα πράγματα; Αὐτὰ τὰ τεμάχια δὲν ἔπρεπε νὰ ποίζωνται εἰμὴ μόνον εἰς περιστάσεις σπουδαίας, ὁπόταν δηλαδὴ θέλωμεν νὰ προκαλώμεν ἐνεργείας ἀνταποκρινομένας πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς μουσι-

κῆς ἐκείνης. Ἔβλεπε τοῦναντίον ὀλέθριον νὰ προκαλῶνται αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται οὐδὲ πρέπει κατὰ τινὰ τρόπον νὰ ἐξηγηθῶσιν.

Ἡ μουσικὴ αὕτη ἐπενήργησεν ἐπ' ἐμοῦ κατὰ τρόπον ἀπίστευτον. Ἐνόμισα ὅτι ἐκυριευόμην ἀπὸ αἰσθήματα νέα, ὅτι κατεῖχα δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἠγνούουν. «Μάλιστα ἔτσι εἶνε, φίλε μου, καὶ ὄχι ὅπως εἶδα καὶ ἠσθάνθην μέχρι τοῦδε· ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει»—ἔλεγεν ἄγνωστος φωνὴ εἰς τὴν ψυχὴν μου.

Χωρὶς νὰ συλλογισθῶ τὴν νέαν αὐτὴν κατάστασιν ἣτις ἀφύπνιζετο ἐντὸς μου, ἐχαιρόμην. Ἡ ζηλοτυπία ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δὲν ἔχει πλέον θέσιν. Ἐβλεπα τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ ἄλλῃ ὄψιν. Ἡ μουσικὴ μὲ εἶχε μεταφέρει εἰς κόσμον, ὅπου ἡ ζηλοτυπία μὲ ὄλας τὰς ἀφορμὰς τῆς μου ἐφαίνοντο πράγματα μηδαμινά, ἀνάξια προσοχῆς.

Μετὰ τὸ γοργὸν ἐκεῖνο, μετέπεσαν εἰς τὸ μέτριον μέλος (andante)· αὐτὸ εἶνε καλὸ, ἀλλὰ ρυθμοῦ παλαιοῦ μὲ ποιικιλίας (variations) τετριμμένης· ἔπειτα εἰς τὸ τέλος εἶνε χαλαρόν. Κατόπιν, κατὰ παράκλησιν τῶν προσκεκλημημένων, ἔπαιξαν ἀκόμη ἓνα ἔλεγξιον τοῦ **Ἔργου** καὶ διάφορα ἄλλα τεμάχια. Ἦσαν θελκτικὰ, ἀλλὰ δὲν παρήγαγον οὔτε τὸ ἑκατοστὸν τῆς συγκιήσεως τοῦ πρώτου. Ἦσθάνομην τὸν ἑαυτὸν μου ἑλαφρὸν καὶ χαρούμενον καθ' ὅλην τὴν ἐσπέραν.

Ὅμως πρὸς τὴν σύζυγόν μου, οὐδέποτε τὴν εἶχα ἰδῆ τοιαύτην. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἔλαμπαν, ἦτο σοβαρά, εἶχε μίαν ἐκφρασιν μεγαλοπρεπῆ, καθ' ὃν χρόνον ἔπαιξε· κατόπιν ἓνα γλυκὺ μειδίαμα, περιπαθές, γεμάτον εὐτυχίαν. Παρατήρησα ὅλ' αὐτὰ χωρὶς ὅμως ν' ἀποδώσω καὶ μεγάλην σημασίαν, πεπεισμένος ὅτι θὰ εἶχεν αἰσθάνθῃ, ὅπως καὶ ἐγὼ, ν' ἀναπτύσσονται ἐντὸς τῆς αἰσθήματα μὲχρι τοῦδε ἄγνωστα.

Δὲν ἔδοξίμαζα σχεδὸν ζηλοτυλίαν καθ' ὅλην τὴν ἐσπέραν.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὄφειλα ν' ἀναχωρήσω διὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν (Zemstvo).

Λαμβάνων τὰ τεμάχια του ὁ Τρουχατσέβσκις, καθ' ἣν στιγμήν ἤτοιμαζετο νὰ φύγῃ, μὲ ἠρώτησε πότε θὰ ἐπέστρεφα, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε νὰ μᾶς ἀποχαιρετίσῃ προτοῦ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μόσχαν.

Συνεπέρανα ἐκ τούτου ὅτι ἀνιελαμβάνετο ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἤρχετο στὸ σπίτι μου, ἐφ' ὅσον ἐγὼ θ' ἀπουσίαζα, καὶ ἔμεινα εὐχαριστημένος.

Ἐπειδὴ ἡ ἀναχώρησις του ἐκ τῆς Μόσχας θὰ προηγεῖτο τῆς ἐπανόδου μου, ἦτο φανερὸν ὅτι δὲν θὰ ἐπανεβλεπόμεθα καὶ ἀπεχαιρετίσθημεν ὀριστικῶς πλέον.

Πρώτην φορὰν, ἤδη, ἔσφιξα τὴν χεῖρά του μὲ πραγματικὴν

εὐχαρίστησιν καὶ τὸν ἠὺχαρίστησα διότι μᾶς εἶχε τόσον διασκεδάση.

Ἐκεῖνος ἀπεχαίρετισε τὴν σύζυγόν μου, τῆς ὁποίας οἱ τρόποι μου ἐφάνησαν ἀπλοῖ καὶ φυσικοί.

Ἔλα λοιπὸν συνέβαινον κατ' εὐχὴν.

Ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγώ, ἡμεῖθα καὶ οἱ δύο γοητευμένοι ἐκ τῆς ἐσπερίδος μας.

Συνωμιλήσαμεν γενικῶς ἐπὶ τῶν ἐντυλώσεών μας ἀπὸ τὴν μουσικὴν.

Ἠσθάνθημεν κάποιαν μεγάλην προσέγγισιν μεταξὺ μας, ἀμοιβαίαν φιλίωσιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαμεν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη αἰσθανθῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἄφηνα τὴν σύζυγόν μου καὶ ἀνεχώρουν διὰ τὸ Συνέδριον διατεθειμένος κάλλιστα.

Ἡ περιοχὴ ἦτο ζωηροτάτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ πληθὺν μικροεμπορῶν παρετρεῖτο ζωὴ ἰδιαιτέρα. Δύο κατὰ συνέχειαν ἡμέρας, εἶχα συνελύσεις δεκαῶρους. Τὴν δευτέραν ἐσπέραν, ἐπιστρέφων εἰς τὴν κατοικίαν μου, εὗρισκω μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ ἐκεῖνην. Μοῦ ἔκαμνε λόγον περὶ τῶν παιδιῶν, περὶ τοῦ θεοῦ, τῆς τροφῆς, περὶ ἀγορῶν καὶ μεταξὺ ἄλλων πραγμάτων, φυσικώτατα, περὶ ἐπισκέψεως τοῦ Τρουχατσέβσκη, ὁ ὁποῖος τῆς εἶχε φέρῃ τὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποσχεθῆ. Τῆς εἶχε προτείνῃ νὰ συμπαίξουν, ἐκεῖνη ὅμως τοῦ εἶχεν ἀρνηθῆ.

Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐνθυμηθῶ ἂν τῆς εἶχεν ὑποσχεθῆ μουσικὰ τεμάχια· ἐνόμισα τοῦναντίον ὅτι μᾶς εἶχεν ὀριστικῶς ἀποχαρτίσει· ὡς ἐκ τούτου κατελήφθη ἀπὸ δυσφορίαν, ἀφοῦ δὲ ἐπανελάβα τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς, διέβλεψα ἐν αὐτῇ κάτι τι τὸ βεβιασμένον, τὸ δειλόν.

Μοῦ ἐπροκάλεσεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν.

Ἡ ζηλοτυπία ἐμαίνετο ἐντὸς μου, ὅπως θηρίον μέσα εἰς τὴν κρύπτην του, ἔτοιμον νὰ ἐφορμήσῃ ἔξω. Ἐκ φόβου ἐν τούτοις τὴν συνεκράτουν.

Τί βδελυρὸν αἴσθημα εἶνε ἡ ζηλοτυπία!

Τί φυσικώτερον νὰ μοῦ γράψῃ; Διελογίσθη.

Κατεκλίθη γαλήνιος, κατ' ἐπίφρασιν τοῦλάχιστον.

Μὲ τὰς σκέψεις τῆς ἐπιούσης ἀπεκοιμήθη χωρὶς νὰ συλλογισθῶ ἐκεῖνην.

Συνήθως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων εἶχα

δύσκολον τὸν ὕπνον· τὴν ἐσπέραν ὁμως ἐκείνην ἀπεκοιμήθη ἄμέσως. Ἄλλά—καὶ τοῦτο μοῦ εἶνε πολὺ σύνηθες—μιὰ βιαία ταραχὴ μὲ ἀφύπνισεν.

Ὅταν ἀφύπνισθῆν, ἡ σκέψις μου ἤχηθῃ πρὸς ἐκείνην· πρὸς τὸν σαρκικὸν ἔρωτά μου, πρὸς τὸν Τρουχατσέβσκη· ἐσκέφθην ὅτι συνεννοοῦντο.

Ἡ λύσσα καὶ ὁ τρόμος ἐκ νέου μὲ κατέλαβαν. Προσεπάθησα ἐν τούτοις νὰ ἡσυχάσω.

Εἶνε παραφροσύνη—διανοουμένη—δὲν ὑπάρχει τὸ παραμικρότερον ἐλατήριο ζηλοτυπίας· δὲν τοὺς συνδέει τίποτε, ἀπολύτως τίποτε. Διὰ τὴν νὰ τοὺς ἀδικῇ κανεὶς τόσον πολὺ, καὶ μάλιστα ἐγώ, μὲ τοιαύτας ὑποθέσεις;

Ἔνας «παληοβιολιτζῆς» τῆς πληρωμῆς, ὁ ὁποῖος ἔχει—ἀληθινά—τὴν φήμην Δὸν Ζουάν ἀφ' ἑνός, καὶ μιὰ γυναῖκα φρόνιμη, τιμὰ εἰς ἐμέ, ἡ σύζυγός μου ἀφ' ἑτέρου!

Ἄλλ' εἶνε παραλογισμός! Καὶ ὁμως ἐσκεπτόμην πάλιν· καὶ διὰ τίνα λόγον θὰ ἦτο ἀδύνατον; Διὰ τί; Δὲν ὑφίσταται καὶ ἐδῶ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο αἴσθημα, τὸ ὁποῖον μὲ ὤθησε νὰ τὴν νυμφευθῶ, τὸ αὐτὸ καὶ μόνον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐζήτουν ἀπ' ἐκείνην, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι ποθοῦν, καὶ ὁ μουσικὸς αὐτός;... Εἶνε ἄγαμος, ρωμαλέος—εἶχα παρατηρήσῃ πῶς ἐθρυμμάτιζε μὲ τὰ δόντια του τὸ κόκκαλον μιᾶς κοτολέττας καὶ πῶς ἐμούσκουεν ἀπλησίτως εἰς τὸ κρασί τὰ κόκκινά του χεῖλη.—Ἄνθρωπος κολοαναθροεμμένος, μὲ καλοὺς τρόπους, ἀν τὸ ἔχη ὡς ἀρχήν, θὰ δύναιτο, ἐξαιρετικῶς αὐτός, νὰ μὴ ἀποδιώκῃ καμμίαν ἀπόλαυσιν.

Ἡ μουσικὴ, ἐξ ἄλλου, ἡ λεπτὴ αὐτὴ διέγερσις τοῦ πόθου, χρησιμεύει μεταξὺ των ὡς δεσμός.

Τί θὰ τὸν ἠμπόδιζε; Τίποτε! Ἄπ' ἐναντίας μάλιστα ὅλα θὰ τὸν προσήλκουν. Καὶ ἐκείνη; Ἐκείνη εἶνε ὅπως πάντοτε, αἰνίγμα, τὸ ὁποῖον παραμένει ἄλλτον δι' ἐμέ. Δὲν ἐγνώρισά ἐν αὐτῇ εἰμὴ τὴν κτηνώδη φύσιν τῆς· τὸ ζῶον δὲν ἠμπορεῖ, οὐδὲ πρέπει νὰ συγκρατῆται καὶ νὰ εἶνε ἐφεκτικόν.

Ἄνευλόουν τότε τὴν ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας των, ὅταν ἐκείνος, μετὰ τὴν *Σονάταν τοῦ Κρόντζερ*, εἶχε παίξῃ ἕνα περιπαθές, δὲν ἤξεύω πλιά, τί τεμάχιον ὑπερβολικὰ ἡδυσπαθές.

Πῶς ἡδυνήθην ν' ἀναχωρήσω; διηρωτώμην, συλλογίζόμενος τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην.

Δὲν ἦτο τάχα φανερόν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης ἡ μεταξὺ των συνεννόησις εἶχε πλέον συνομολογηθῆ. Δὲν ἦτο καταφανές ὅτι τίποτε δὲν τοὺς ἐχώριζε καὶ ὅ,τι ἔλαβε χώραν εἶχεν ἐμβάλη καὶ τοὺς δύο, ἐκείνην ἰδιαιτέρως, εἰς κάποιαν ταραχήν;

Τὴν ἐπανεβλεπα, μὲ τὸ γλυκύ της μειδίαμα, εὐχαριστημένην, νὰ σκουπίξῃ τὸ ροδόχρου καὶ κἀθιδρῶν πρόσωπόν της.

Τὰ βλέμματά των ἤλλασον διεύθυνσιν, καὶ μόνον κατὰ τὸ

δείπνον, ὅταν ἐκεῖνος τῆς ἔδωκε λίγο νερό, ἀντήλλαξαν δι' ἑνὸς βλέμματος ἀδιόρατον μειδίαμα.

Ἄναπολὼ μετὰ τρόμου ἔκεινο τὸ βλέμμα καὶ ἔκεινο τὸ μειδίαμα, τὰ μόλις ἀντιληπτά.

«Τετέλεσται» — μοῦ ἔλεγεν ἐσώτερικὴ τις φωνή, ἐνῶ ἄλλη ἐκραύγαζε: «Εἶνε ἔμμονος ἰδέα! αὐτὰ εἶνε πράγματα ἀδύνατα».

Τὸ σκότος μὲ κατέθλιβεν ἄναφα τὸ κερί.

Μία περισσὴ ἀνησυχία ἐκυρίευσεν τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν θέαν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ δωματίου μὲ τὴν κιτρινωπὴν διακόσμησίν του

Ἄναφα σιγάρο, καὶ ὅπως κάμνει κανεὶς ὅταν εἶνε βυθισμένος εἰς τὸν βόρβορον τῶν ἀντιθέσεων, ἐκάπνισα τὸ ἕνα σιγάρο κατόπιν τοῦ ἄλλου διὰ νὰ ζαλισθῶ καὶ νὰ καταπνίξω τὰς ἀντιθέσεις αὐτῶν τῶν σκέψεων.

Καθ' ὄλην τὴν νύκτα δὲν ἠδυνήθην νὰ κοιμηθῶ καὶ κατὰ τὰς πέντε τῆς πρωίας, ἐνῶ δὲν ἔφεγγεν ἀκόμη, ἀσφάσισα, διὰ νὰ μὴ παρατείνω τὴν ἀθλίαν αὐτὴν κατάστασιν τοῦ πνεύματός μου, ν' ἀναχωρήσω παρενθύς.

Ἡ ἀπόστασις ἦτο ὀκτάωρος.

Ἐξύπνησα τὸν θυρωρὸν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ ὑπάγῃ νὰ ζητήσῃ ἕνα ἀμάξι.

Ἔστειλα εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπιστολὴν διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιοῦν, ὅτι προσεκλήθην εἰς Μόσχαν διὰ κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν, καὶ παρεκάλουν νὰ μὲ ἀντικαταστήσουν δι' ἄλλου τινὸς μέλους.

Κατὰ τὰς ὀκτὼ ἐπέβην ταξειδιωτικῆς ἀμάξης (ταραντὰς) καὶ ἀνεχώρησα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Εἶχα τριάντα πέντε χιλιόμετρα νὰ διατρέξω ἐφ' ἀμάξης καὶ ὀκτὼ ὥρων ταξίδι σιδηροδρομικῶς.

Τὸ ταξίδι τῆς ἀμάξης ἦτο θανατάσιον.

Ἦτο φθινόπωρον, ἔκαμνε ψυχρός, ἀλλ' ὁ ἥλιος ἔλαμπεν.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ διεγράφοντο ἐνούμενα τὰ ἴχνη τῶν τροχῶν.

Ὁ ἥλιος ἦτο καθαρός, ἢ αὐρα δροσερά.

Τὸ ἀμάξι ἦτο ἀναπαυτικόν, καὶ βυθισμένος εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν ἵππων, τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν διαβατῶν, εἶχα λησμονήσῃ τελείως ποῦ μετέβαινα.

Ἐνόμιζα ἐνίοτε ὅτι ἔκαμνα ἐν ἄσκοπον ταξίδι· ὅτι θὰ ἔφθανα τοιοῦτοτρόπως μέχρι τῆς ἀκρας τοῦ κόσμου. Ὅποια ἀπόλαυσις ν' ἀπαιτοῦται κανεὶς τοιοῦτοτρόπως!

Ὅποταν ἐσκεπτόμην τὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου, ἔλεγα κατ' ἑμαυτόν: «Σὺ θὰ γνωρίζῃς ἀπὸ ποῦ νὰ στηριχθῆς. Πρὸς τί νὰ συλλογίζεσαι τώρα;»

Εἰς τὰ μέσα τοῦ δρόμου περιεσπάσθην ἀπὸ ἓν ἐπεισόδιον.

Τὸ ἀμάξι, ἂν καὶ ὅλως διόλου καινουργές, ὑπέστη βλάβην, ὥστε παρίστατο ἀνάγκη ἐπισκευῆς.

Ἡ ἀναζήτησις σκέπης, αἱ ἐπισκευαί, ἡ πληρωμὴ, τὸ τσάϊ τοῦ ξενοδοχείου, ἡ συνομιλία μὲ τὸν θυρωρὸν, ὅλ' αὐτὰ ὑπῆρξαν δι' ἐμέ, μιά ἀφαιρέσις εὐχάριστος.

Τὸ ἑσπέρας, ἀφοῦ τὰ πάντα ἐτελείωσαν, ἐπανήρχισα τὸ ταξίδι μου, τὸ γεμάτον ἀπὸ νέα θέλητρα.

Ἡ σελήνη ἦτον εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον, ἦταν ὀλίγη παγω-
νιά, οἱ δρόμοι ἦσαν καλοὶ, τὰ ἄλογα ζωηρά, ὁ ἀμαξᾶς φλύαρος.
Ἐπίγαινα λοιπὸν εὐχαριστημένος, ὀλίγον σκεπτόμενος ὅτι ἐμελ-
λον νὰ εὖρω. Ἴσως διέβλεπα τὰ πράγματα, ἡ δὲ φαιδρότης μου
προήρχετο ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι θ' ἀπεχαιρέτιζα μετ' ὀλίγον τὰς
ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς. Ἡ γαλήνη ὅμως καὶ ἡ ἀμεριμνησία διε-
λύθησαν ἀφ' ὅτου κατῆλθα τῆς ἀμάξης.

Μόλις ἀνῆλθα εἰς τὸ βαγόνι, μοῦ συνέβη ὅλως ἀντιθέτως.

Αἱ ὀκτὼ ὥραι ἐντὸς τοῦ σιδηροδρόμου ὑπῆρξαν δι' ἐμὲ τῶ
ὄντι τρομεραί· δὲν θὰ τὰς ξεχάσω ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου.

Ἦτο ἀράγε ἀποτέλεσμα τῆς σκέψεως ὅτι ἐπανηρόχημα εἰς τὴν
οἰκίαν μου, ἦτις σκέψις μὲ κατέλαβεν ἅμα ὡς ἀνῆλθα εἰς τὸ βα-
γόνι, ἢ τῆς σπασμωδικῆς κινήσεως τοῦ συρμοῦ;

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἀφ' ὅτου εἰσῆλθα εἰς τὸ βαγόνι, μοῦ ἦτο
ἀδύνατον νὰ γίνω κύριος τῆς φαντασίας μου. Αὕτη μὲ ἔφερε πρὸ
τῶν αἰσχροτέρων εἰκόνων, ὅλων διακεκριμένων, καίτοι ὁμοιο-
μόρφων, ἐκτυλίσσουσα πρὸ τῆς ζηλοτυπίας μου, ἡ ὁποία εἶχε
φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅλας τὰς σκηνάς, αἵτινες διεδραμα-
τίζοντο ἐκεῖ κάτω, κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου.

Ἡ ἀγανάκτησις μ' ἐφλόγιζε πρὸ τῆς θέας τῶν εἰκόνων τούτων.

Ἡ λύσσα, καὶ ἀγνωσὸν ὁποία τις μέθη τῆς ἰδίας μου ἀγανα-
κτήσεως, μ' ἔθλιβον ἰσχυρὰ καὶ πάντοτε αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι, τὰς
ὁποίας δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποδιώξω, ἐξετυλίσσοντο πρὸ τῶν ὀφθαλ-
μῶν μου συνεχῶς, ἀδιαλείπτως. Ὅσα μᾶλλον τὰς ἔβλεπα, τόσα
καὶ ἐπίστευα εἰς τὴν πραγματικότητά των, λησμονῶν ὅτι δὲν
εἶχαν καμμίαν ὑπόστασιν.

Δὲν ἐζήτουν ὡς τεκμήριον τῆς ὑπάρξεώς των εἰμὴ μόνον τὴν
ἀκρίβειαν αὐτῶν. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι παρὰ τὴν θέλησίν μου, κά-
ποιος δαίμων ἐπενδύει καὶ μοῦ ἐνέπνεε τὰς μᾶλλον τρομακτικὰς
μυθοπλασίας.

Μοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην μία συνομιλία μου, ἀπὸ
πολλοῦ λησμονημένη, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Τρουχατσέβσκη.

Ἄχ! μοῦ ἐσπάρασε τὴν καρδιά ἡ ὁμιλία ἐκείνη, σχετιζομένη μετὸν βιολιστὴν καὶ τὴν σύζυγόν μου.

Μάλιστα, εἶχε συναφθῆ πρὸ μακροῦ, ἀλλὰ τὴν ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τρουχατσέβσκη, τὸν ὁποῖον εἶχα ἐρωτήσῃ ἂν ἐπεσκεπίτετο συχνὰ τὰς δυσωνύμους οἰκίας, μοῦ ἀπίητα, ὅτι ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος σέβεται τὸν ἑαυτὸν του, δὲν πηγαίνει εἰς παρόμοια μέρη, ὅπου ὑπάρχει κίνδυνος ἀσθενειῶν, ἀφοῦ δύναται νὰ εὕρη καμμιά φρόνιμη γυναῖκα.

Καὶ ὁ ἀδελφὸς του ὁ μουσικὸς, εἶχεν εὕρη τὴν φρόνιμη γυναῖκα· περασμένης, πράγματι νεότητος, μ' ἕνα δόντι ὀλιγώτερο, χονδρὴν ὀλίγον, ἀλλὰ, φεῦ! οἰκονομεῖται κανεὶς μετ' ὅ,τι βρῖσκει! Θὰ τῆς ἔκανε καὶ χάριν ἔχων σχέσεις μαζὴ τῆς, ἐνῶ ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἐξετίθετο καὶ πολὺ.

Ἄλλ' ἀδύνατον! ἀντέταξα μετὰ φρίκης. Τίποτε παρόμοιον δὲν ἔχει συμβῆ!

Δὲν ὑπάρχει λόγος ὁ ὁποῖος νὰ με κάμη νὰ τὸ ὑποθέτω.

Δὲν μοῦ εἶχεν εἰπῆ ἡ σύζυγός μου ὅτι μόνον ἂν τὴν ἐμίσουν, ἡδυνάμην νὰ ζηλοτυπῶ; Ναί! μοῦ τὸ εἶπεν, ἀλλ' ἐψεύδετο— μοῦ ἔλεγεν ἐνδόμυχος φωνή, καὶ ἡ πάλη ἐπανήρχιζε.

Μέσα εἰς τὸ διαμερίσμα μου δὲν ἦσαν παρὰ δύο ταξειδιῶται· μὰ γοαῖα κυρία καὶ ὁ σύζυγός τῆς, καὶ οἱ δύο ὀλίγον ὀμιλητικοί. Ἐν τούτοις μετ' οὐ πολὺ κατῆλθον καὶ μετ' ἀφῆκαν μόνον. Ὁμοίαια σὰν θηρίο στὸ κλουβί. Πότε ἐσηκωνόμην ἀποτόμως καὶ ἐπλησίαζα εἰς τὴν θυρίδα, τότε ἐβημάτιζα μετ' ἀσταθῆς τὸ βῆμα ὡς νὰ ἤλπιζα διὰ τῶν προσπαθειῶν μου νὰ ἐπαυξήσω τὴν ταχύτητα τοῦ συρμοῦ.

Τὸ βαγόνι ἐκεῖνο μετὰ τὰ καθίσματα καὶ τοὺς ὑαλοπίνακας του ἔτρεμεν ἀδιακόπως, ἀπαράλλακτα ὅπως ἐκεῖνος...

Λέγων ταῦτα ὁ Ποζδνύσεφ ὠρθώθη, διεσκέλισε πυρετωδῶς τὸ βαγόνι καὶ ἀνεκάθησεν.

—ὦ! ἐφοβούμην μέσα εἰς τὸ βαγόνι ἐκεῖνο! Ὁ τρόμος μετ' ἐκυρίευσεν, ἐπανεκάθησα. Ἦθελα νὰ στρέψω τὸν νοῦν μου εἰς ἄλλην σκέψιν, εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ ξενοδοχείου ὅπου εἶχα πάρῃ τὸ τσάι λογοῦ χάριν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἐνεφανίζετο ὁ θυρωρὸς μετὰ τὸν μακρὸν του πάγονα καὶ τὸ μικρὸ του τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον ἦτο τῆς ἡλικίας τοῦ μικροῦ μου Βάσσου. Μικρὸ μου Βάσσε, μικρὸ μου Βάσσε! Θὰ εἶδε τὸν βιολιστὴν νὰ περιπτύσσεται τὴν μητέρα του! Τί θὰ διελογίσθη ἡ μικρὰ ψυχὴ του; Καὶ τί τὴν ἐνδιέφερον ἐκείνην; Αὐτὴ ἡγάπα...

Καὶ ἐπανεβλέπα ἐκτυλισσομένας ὄλας αὐτὰς τὰς εἰκόνας.

Υπέφερα τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐγνώριζα πλέον τί νὰ κάμω. Μοῦ ἐπῆλθε μία σκέψις—ἡ ὁποία μοῦ ἤρεσε— νὰ ριφθῶ ὑπὸ

τοὺς τροχοὺς τοῦ συρμοῦ καὶ νὰ θέσω τέραμα εἰς τὴν ζωὴν μου μίαν ὥραν ἀρχύτερα.

Ἔνα μόνον μὲ συνεκράτησεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου μου, ὁ οἶκτος πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, οἶκτος ὁ ὁποῖος ἔκαμνε νὰ γεννηθῆ ἡμανιῶδες μῖσος ἐναντίον της καὶ ἐναντίον ἐκείνου· ἰδίως ἐναντίον ἐκείνης.

Ἀπέναντι ἐκείνου δὲν ἐδοκίμαζα, εἰμὴ αἴσθημα ἀλλόκοτον, τοῦ ἔξευτελισμοῦ μου καὶ τῆς νίκης του· ἐκείνην ὅμως, τὴν ἐμίσουν.

Ὅχι! δὲν θὰ τὴν ἀφήσω ἐλευθέραν διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ μου! Πρέπει νὰ ὑποφέρῃ, πρέπει νὰ λογαριάσῃ τὰς βασάνους, τὰς ὁποίας ἔχω ὑποφέρει.

Εἰς ἓνα σταθμόν, ὅταν εἶδα ἓνα νὰ πίνῃ εἰς τὸ μυπέ, ἔτρεξα νὰ ροφήσω ἓνα ποτήρι βότικα. Παραπλεύρως μου ἔπινε ἓνας Ἑβραῖος. Ἦρχισε νὰ μοῦ ὁμιλῇ καὶ ἐγὼ διὰ νὰ μὴ ἀναβῶ πάλιν μόνος εἰς τὸ διαμερίσμα μου, τὸν ἠκολούθησα εἰς τὴν τρίτην θέσιν, ὅπου ἔμενε, γεμάτην καπνόν, μίαν σάλαν, τῆς ὁποίας τὸ δάπεδον ἦτο στρωμένον ἀπὸ σπόρους ἡλιάνθου.

Κατέλαβα θέσιν παραπλεύρως του καὶ ἐκεῖνος ἤρχισε νὰ μοῦ διηγεῖται ἀνέκδοτα.

Κατ' ἀρχὰς ἤκουα, ἀλλὰ δὲν ἐνοοῦσα τίποτε.

Ἐκεῖνος τὸ παρετήρησε καὶ ἠθέλησε νὰ ἐφελεύσῃ ἐκ νέου τὴν προσοχὴν μου.

Ἐσηκώθην τότε καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὸ βαγόνι μου.

Ἦθελα νὰ σκεφθῶ καλὰ καὶ νὰ ἰδῶ ἂν ἀληθινὰ εἶχα λόγον νὰ τυραννοῦμαι.

Ἐκάθισα διὰ νὰ εἶμαι ἡσυχώτερος, πλὴν ἀμέσως τὸ λογικόν μου ἀπέπη καὶ αἱ αὐταὶ εἰκόνας ἔξετυλίσσοντο ἀλληλοδιαδόχως ἐμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μου.

Ποσάκις, διελογίσθην, ἢ ζηλοτυπία μου μὲ εἶχεν ἤδη βυθίσῃ εἰς τὴν τυραννίαν καὶ πάντοτε ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου λόγου, διὰ τὸ τίποτε! Τὸ αὐτὸ θὰ συμβαίῃ ἀναμφιβόλως καὶ σήμερον.

Θὰ τὴν εὖρω ἀσφαλῶς κοιμωμένην, θὰ ἐξυπνήσῃ καὶ θὰ εἶνε εὐτυχής, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὰ λόγια της καὶ τὰ βλέμματά της θὰ βεβαιωθῶ ὅτι δὲν συνέβη τίποτε, ὅτι αἱ ἀνησυχίαι μου ἦσαν ἀβάσιμοι.

Ὅχι, αὐτὸ θὰ ἦταν πάρα πολὺ καλόν.— Ἄλλὰ ... συνέβη πολλάκις — μοῦ ἔλεγεν ἐσωτερικῆ τῆς φωνῆ — καὶ σήμερον τετέλεσται...—καὶ ἡ βάσανός μου ἐπανήρχισεν!

Ἄχ! τί μαρτύριον!

Δὲν θὰ ὠδήγουν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἓνα νέον διὰ νὰ ἀηδιάσῃ τὰς γυναῖκας. Θὰ τὸν ἔφερα πλησίον τεταραγμένης ψυχῆς, ὅπως ἡ ἰδική μου, διὰ νὰ ἰδῇ ποῖοι δαίμονες τὴν κατασπαράσσουν.

Τὸ ρομῶδες ἦτο ὅτι ἀγεννώριζα ἐπὶ τοῦ σώματός της ἀναμ-

φιοβήτητον δικαίωμα, ὡς σαρκὸς ἐκ τῆς σαρκὸς μου, καὶ ἐν τούτῳ ἠσθάνομην ὅτι δὲν τὸ κατεῖχα καθ' ὀλοκληρίαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μου, ὅτι δὲν μοῦ ἀνῆκεν, ὅτι ἐκείνη ἠδύνατο νὰ τὸ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν καὶ ὅτι ἡ βούλησίς της δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τοὺς πόθους μου.

Εἶχα ἀφοπλισθῆ ἀπέναντι τοῦ Τρουχατσέβκη καὶ ἐτι μᾶλλον ἀπέναντι ἐκείνης.

Ἄν δὲν ὠλίσθησεν, ἀλλ' εἶχε μόνον τὴν προθέσιν πρὸς τούτο καὶ ἐγὼ ἔχω γινῶσιν τῆς προθέσεως αὐτῆς; Ἀκόμη χειρότερα!..... Ὅθι ἦτο προτιμότερον νὰ εἶχε συμβῆ τὸ πρῶτον καὶ ν' ἀπαλλαγῶ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὸν τρομερὸν αὐτὸν δισταγμὸν.

Δὲν ἠδυνάμην νὰ διατυπώσω ὅ,τι νῆχόμην. Ὅθι ἐπόθουν νὰ μὴ ἐπεθύμει ἐκείνη ὅ,τι ἀναγκαίως ὄφειλε νὰ ἐπιθυμῆ.

Αὐτὸ ἦτο καθαρὰ παραφροσύνη!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Εἰς τὸν προτελευταῖον σταθμὸν, ὅταν ὁ ὑπάλληλος ἔλαβε τὰ εἰσιτήρια, ἐμάζευσα τὰς ἀποσκευάς μου καὶ ἐπέρασα εἰς τὸ ὑπόστεγον.

Ἡ προσέγγισις τῆς λύσεως ἐπηύξανε τὸν πυρετὸν μου.

Ἡσθάνομην ψυχρὸς· φορικιάσεις διέτρεχαν τὸ σῶμά μου ὀλόκληρον, ἔτριζαν τὰ δόντια μου.

Μηχανικῶς πως ἐξῆλθα τοῦ σταθμοῦ μετὰ τοῦ πλήθους καὶ ἐπῆρα ἓνα ἀμάξι διὰ νὰ κατευθυνθῶ εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Διερχόμενος παρετήρουν ἀραιοὺς διαβάτας, τοὺς φρουροὺς, ἀνέγνωσα τὰς ἐπιγραφάς, χωρὶς νὰ σκεφθῶ τίποτε.

Ὅταν εἶχα διατρέξῃ ἐνάμισον χιλιόμετρον ἠσθάνθην ζωηρότατον ψυχὸς εἰς τὰ πόδια μου. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα ἀφαιρέσῃ τὰ μᾶλλινα περιπόδιά μου μέσα εἰς τὸ βαγόνι καὶ τὰ εἶχα βάλῃ εἰς τὴν βαλίτζα μου. Εὐρίσκειτο ἀράγε αὐτὴ ἐδῶ; Ναι! Καὶ τὸ κιβώτιον; Εἶχα λησμονήσῃ τελείως τὰς ἀποσκευάς μου. Ἐπῆρα τὸ εἰσιτήριόν μου, ἀλλ' ἐνόμισα ὅτι δὲν ἄξιζε τὸν κόπον νὰ ἐπιστρέψω πάλιν ὀπίσω.

Δὲν γνωρίζω τώρα πλέον διατι ἤμουν τόσον βιαστικὸς· γνωρίζω μόνον ὅτι ἠσθάνομην ὅτι παρεσκευάζετο κάτι τι τρομερὸν, κάποιον συμβάν ὑψίστου ἐνδιαφέροντος· δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως πλέον ἂν ἤμην τὸ παιγνίδι τῆς φαντασίας μου καὶ ἂν ἔμεγαλοποιούην τὴν σημασίαν τῶν συμβησομένων. Ἴσως ἐξ ἄλλου τὸ τραγικὸν αὐτὸ συμβάν νὰ εἶχε ἐπιθῆσῃ εἰς τὰς ὥρας, αἵτινες προηγῆθησαν αὐτοῦ, τὸν πένθιμον πέπλον του.

Ἡ ἀμαξα ἐστάθη ἐξώθεν τῆς αὐλῆς· ἦτο μεταξὺ μεσονυκτίου

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Vivlio

Restrictions apply.

καὶ μιᾶς ὥρας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν αὐλόθυραν, μερικὰ ἀμάξια εἶχαν σταθμεύσει, τῶν ὁποίων τοὺς ἀμαξηλάτας εἶχαν ἐλύσει τὰ φωτιζόμενα παράθυρα—τὰ παράθυρα τοῦ σαλονιοῦ καὶ τῆς τραπεζαρίας.

Χωρὶς νὰ φανῶ ὅτι ἐνοοῦσα τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὰ παράθυρα ἐφωτίζοντο τόσον ἀργά, καταθλιβόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀδημονίας, ἀνῆλθα τὴν κλίμακα καὶ ἐσήμανα.

Ὁ Γρηγόρης, ὑπηρέτης καλὸς καὶ δραστήριος, ἀλλὰ πολὺ ζῶον, ἔτρεξε ν' ἀνοίξῃ.

Τὸ πρῶτον πράγμα, τὸ ὁποῖον ἐπληξέ τὰ βλέμματά μου ἦτο τὸ ἐπαναφῶρι τὸ κρεμασμένον εἰς τὴν εἴσοδον μαζῇ με ἄλλα φερέματα.

Τοῦτο ὄφειλε νὰ με ἐκπλήξῃ, ἀλλ' ὄχι! τὸ ἀνέμενα. Ἦτο λοιπὸν ἀληθές!

— Ποιὸς εἶνε μέσα, Γρηγόρη;

— Ὁ κ. Τρουχατσέβσκις.

— Καὶ κανεὶς ἄλλος;

— Κανεὶς, κύριε!

Ἡ ἀπάντησίς του—τὸ ἐνθυμοῦμαι—εἶχεν ὕφος περιχαρές, ὡς ἂν ἤθελε νὰ μ' εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ με καταπέισῃ ὅτι δὲν ἦτο μέσα ἄλλο πρόσωπον.

Καλά! ἐσκέφθην.

— Καὶ τὰ παιδιά;

— Δόξα τῷ Θεῷ! εἶνε πολὺ καλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κοιμοῦνται.

Ἀνέπνεα μετὰ κόπου. Ἐτριζαν τὰ δόντια μου.

Μοῦ συνέβη καὶ ἄλλοτε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ σπῖτι μου με κακὴν προαίσθησιν καὶ νὰ ἐπανεύρω τὰ πάντα εἰς τὴν φυσικὴν τὸν τροχιάν.

Ἄλλὰ δὲν συνέβαινε τὸ αὐτὸ τώρα. Ὅλαι αἱ εἰκόνες, τὰς ὁποίας ἐπίστευσα ἀπατηλὰς καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐκτυλιχθῆ μέσα εἰς τὴν φαντασίαν μου, ἦσαν πραγματικώταται. Ἐφθασα μέχρι τοῦ σημείου νὰ λυθῶ εἰς λυγμούς, ἀλλὰ κακὸς δαίμων μοῦ ἐσφύριζεν εἰς τὸ αὐτί:

«Κάτι τρέχει! σὺ ἄρχισε τώρα τὰ κλύμματα καὶ τῆς εὐαισθησίας, καὶ ἐν τῷ μεταξύ ἐκεῖνοι θὰ χωρισθοῦν ἡσυχὰ καὶ σὺ θὰ μείνης χωρὶς τεμῆρια, καταδικασμένος οὕτω εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, εἰς τὴν αἰωνίαν τρυαννίαν!»

Ὁ οἴκτος πρὸς τὸν ἑαυτόν μου παρευθὺς ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐνόμισα ὅτι ἦτον ἀνυπερβλητὸς ἀνάγκη νὰ προβῶ εἰς ἔργον ἀποφασιστικόν, με καρτερίαν, με ἐπιδεξιότητα, με τέχνην. Εἶχα γίνῃ ζῶον, ἀνόητον ζῶον, θηριώδες.

Ὁ Γρηγόρης ἠθέλησε νὰ με ἀναγγείλῃ.

— Ὅχι, τοῦ λέγω, εἶνε περιττόν. Πάρε καλύτερα τὴν σημείω-

σιν αὐτὴν καὶ πήγαινε εἰς τὸν σταθμὸν νὰ πάρῃς τὰς ἀποσκευάς μου. Σπεῦσε.

Ἐπῆγεν εἰς τὸν διάδρομον διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ ἔπανωφόρι του. Ἐκ φόβου μήπως τοὺς ἐτρόμαξε, τὸν συνάδευσα εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ τὸν ἐπερίμενα νὰ ἐνδυσθῇ.

Παραπλευρῶς, εἰς τὴν τραπεζαρίαν, ἤκουετο θύρουβος φωνῶν ἀναμιγνυόμενος μὲ τὸν κρότον τῶν μαχαιροπηρούων. Ἐδειπνοῦσαν καὶ δὲν εἶχαν ἀκούσῃ τὸ κουδούνισμα.

Καλά! φθάνει ποῦ δὲν θὰ ἐξέλθουν τώρα πλιά!—διενοήθην.

Ὁ Γρηγόρης ἐφόρεσε τὸ ἔπανωφόρι του καὶ ἐξῆλθεν.

Ἐγὼ ἔκλεισα τὴν θύραν.

Ὅταν ἔμεινα μόνος, ἀδημονία τρομερὰ μὲ κατέλαβεν ἐνῶ ἔσκεπτόμην διὰ ἔπρεπε νὰ δράσω ταχέως.

Νὰ δράσω! Ἄλλὰ πῶς! Δὲν ἤξευρα ἀκόμη.

ἤξευρα μόνον ὅτι ὅλα εἶχαν συντελεσθῆ. Ὅτι δὲν ἦτο πλέον δυνατόν ν' ἀμφιβάλω περὶ τοῦ σφάλματός της καὶ ὅτι πᾶσα μετ' ἐκείνης σχέσις μου μετ' ὀλίγον θὰ διεκόπτετο. Εἶχα μέχρι τοῦδε ἐνδοιασμούς τινας. Ἐκολακευόμην νὰ πιστεύω ὅτι δὲν ἦτο ἀληθές.

Ἦδη ὅμως δὲν ἐχώρει ἀμφιβολία. Ἡ ἀπόφασίς μου ἐλήφθη. . . . Πῶς; Μόνη μετ' ἐκείνου, μυστικά, τὴν νύκτα! Χρειαίεται, ἀληθινά, ἀρκετὴ λήθη!

Καίτι χειρότερον. Χρειαίεται θιράσος καὶ ἀφροσύνη διὰ νὰ θεωρήσῃ κανεὶς τὴν ὑπέρβασιν αὐτὴν ὡς ἀποδείξιν τῆς ἀθωότητός της. . . .

— Εἶνε φανερόν! Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία.

Ἐνα μόνον ἐφοβούμην, μήπως θὰ ἐχωρίζοντο ἐμπρὸς μου καὶ θὰ εὐρισκόμην οὕτω πὺρ νέας πλάνης, ἥτις θὰ μοῦ ἀφήρει τὰς χειροπιαστάς ἀποδείξεις καὶ θὰ μὲ ἀπεστέρει οὕτω τῆς πικρᾶς ἡδονῆς νὰ τοὺς καταδικάσω καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσω.

Ἐβράδισα, διὰ νὰ τοὺς καταλάβω ἐπ' αὐτοφῶρον, ἀροποδητί, διὰ τοῦ διαδρόμου καὶ τῶν θαλάμων τῶν παιδιῶν.

Εἰς τὸν πρῶτον ἐκοιμῶντο τ' ἀγόρια, εἰς τὸν δεῦτερον ἡ τροφός, ἡ ὁποία ἔκαμε κάποιον κίνημα καὶ ἐφάνη ὡς νὰ ἤθελε νὰ ἐγερθῆ.

Διηρωτώμην τί θὰ ἐσκέπτετο, ἀφοῦ θὰ ἐγνώριζε βέβαια τὰ πάντα, καὶ κατελήφθη ἀπὸ τοιοῦτον οἶκτον πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, ὥστε τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Διὰ νὰ μὴ ξυπνήσω τὰ παιδιά, ἐπέρασα πάλιν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἐπῆγα νὰ στριμωχθῶ εἰς τὸν σοφᾶ τοῦ γραφείου μου.

Ἐγὼ, ὁ καλοαναθρεμμένος ἀπὸ τοὺς γονεὺς μου, ἐγὼ ὁ ὄνειροπολῶν ὅλην τὴν ζωὴν μου γεμάτην ἀπὸ συζυγικῶν εὐτυχιᾶν καὶ πίστιν... ἐγὼ νὰ λάβω τοιαύτην τύχην; Ἐχει πέντε παιδιά, καὶ περιπύσσεται τὸν μουσικὸν γιατί ἔχει ροδαλὰ χεῖλη! Ὅχι, αὐτὴ δὲν εἶνε γυναικῆ εἶνε σκύλα, εἶνε ἔγα παληόσκυλο!

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 09:28:18 UTC from Psifiko Apothefio Dimosias Istorikis Vivlio

Restrictions apply.

Ἐκεῖ, σιμὰ στὸ δωμάτιον τῶν παιδιῶν ὑπεκρίνετο ὅτι με ἡγάπα!... Καὶ τὸ γράμμα αὐτὸ ποῦ μοῦ ἔχει γράψῃ! Καὶ ποιὸς ξέρεῖ! Ἴσως νὰ ἦτο πάντοτε τέτοια! Ἴσως τὰ παιδιά αὐτά, τὰ ὁποῖα θεωρῶ παιδιά μου, νὰ εἶνε τὰ παιδιά κανενὸς ὑπηρετοῦ! Ἄν ἐπέστρεφα αὐρίον, θὰ ἤρχετο εἰς συνάντησίν μου, με φόρεμα καὶ με κτένισμα γεμάτα φιλαρέσκειαν, με τὸ ἐλεύθερο καὶ χαριτωμένο νάζι της. Καὶ ἐγὼ θὰ ἔβλεπα καθαρὰν τὴν μορφὴν της, τόσον θελκτικὴν καὶ τόσον συμπαθητικὴν, ὥστε ἡ ζηλοτυπία, ὁ ἀδηφάγος αὐτὸς καρκίνος, θὰ ἐθρυμμάτιζε τὴν καρδιά μου.

Τί θὰ σκέπτονται ἡ παραμάννα καὶ ὁ Γρηγόρης, καὶ ἡ πτωχὴ μικροῦλα, ἡ Λίτσα; Αὐτὴ τώρα ἐννοεῖ. Καὶ ἡ ἀφροσύνη, τὰ ψεύδη, ἡ κτηνώδης φιληδονία, τὴν ὁποῖαν τόσον καλὰ γνωρίζω!

Ἦθέλησα νὰ σηκωθῶ, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσα. Οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας μου ἦσαν τόσῳ σφοδροί, ὥστε δὲν ἐκρατοῦμην εἰς τὰ πόδια μου. Ναί! θ' ἀπέθνηκα ἐκ συμφορήσεως καὶ φονεύς μου θὰ ἦτο ἐκεῖνη. Αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἦθελεν. Ἀλλὰ δὲν θ' ἄφηνα νὰ φονευσθῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Αὐτὸ θὰ τὴν εὐχαριστοῦσε πάρα πολὺ. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν θὰ τῆς ἐξυπηρετήσω τὰς ὁρῆξεις της.

Ἐγὼ, εἶμαι ἐδῶ, καὶ ἐκεῖνοι ἐκεῖ κάτω, γελοῦν καί... ναί! Αὐτὸς δὲν τὴν ἀπῆξιωσε παρ' ὅλην τὴν ὄρμιον ἡλικίαν της· τὴν εὐρίσκει ἀκόμη καλὴν, ἐνῶ ἐκ τούτου δὲν θὰ ἔχῃ βεβραίως ἐκεῖνη, νὰ φοβηθῇ ὀλεθρίαν τινὰ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς προσφιλοῦς ὑγείας της.

Ὡ! διὰ τί νὰ μὴ τὴν στραγγαλίσω τὴν περασμένην ἐβδομάδα, ὅταν τὴν ἐπέταξα ἀπ' τὴν θύραν τοῦ γραφείου μου; Ἐνθυμοῦμαι τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα με εἶχαν τότε διεγείρη. Εἶχα καὶ τότε βυθισθῆ εἰς τὴν αὐτὴν μανίαν. Ἦσθάνομην ἀκατάσχετον ἀνάγκην νὰ δράσω· τὰ λογικά μου εἶχαν ἀδρανῆση, πλὴν ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ μ' ἐβοήθουν εἰς τὸ ἔργον μου. Ὡμοίωσα ἐτοιμοθάνατον θηρίον· ἀνθρώπον ἐκτεθειμένον εἰς ἀφευκτον κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ δρῶν χωρὶς δισταγμῶν καὶ φόβον, χωρὶς ν' ἀποσπάσῃ τὸ βλέμμα του ἀπὸ τοῦ σκοποῦ.

Ἀφήρσα τὰ ὑποδήματά μου καὶ διηυθύνθην ἀνυπόδητος πρὸς τὴν πανοπλίαν, ἡ ὁποία ἐκρέματο ἄνωθεν τοῦ σοφῆ. Ἐλαβὺ ἐγγχειρίδιον δαμασκηνὸ με ἀιχμηρὰν λεπίδα, μέτρι τοῦδς ἀγόν. Ἔσυρα τὸ ἐγγχειρίδιον, ἐνῶ ἀφήκα τὴν θήκην—τὸ ἐνθυμοῦμαι σὰν νὰ εἶχε γίνῃ χθές—νὰ πέσῃ ὀπισθεν τοῦ σοφῆ. Τὴν ἀφήκα νὰ τὴν σηκῶσω ἀργότερα. Ἀφήρσα κατόπιν καὶ τὸ ἐπανωφόρι, τὸ ὁποῖον ἐφοροῦσα καὶ ἐξῆλθα σιγά-σιγά, με τῆς κάλτσες.

Δὲν ξέρω τώρα πῶς ἐξῆλθα, ἂν ἐτρεξα ἢ ἐβάδισα ἀργά· ποῖα δωμάτια διῆλθα· πῶς ἔφθασα εἰς τὴν τραπεζαρίαν· πῶς ἤνοιξα τὴν θύραν· πῶς εἰσῆλθα... Τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ἔχει μείνῃ εἰς τὴν μνήμην μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.

Ἐνθυμούμαι μόνον τὴν ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας των, ὅταν ἀνοίξῃ τὴν θύραν· καὶ τὴν ἐνθυμούμαι διότι μοῦ εἶχε προξενήσῃ γλυκεῖαν βάσανον. Ἦτο ἔκφρασις φόβου φυσικά, ὅπως καὶ ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸν ἀπελπιστικὸν τρόπον, ὃ ὁποῖος ἐξωγραφίζετο ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν των εἰς τὴν αἰφνιδίαν μου ἐμφάνισιν. Ἐκεῖνος ἐκάθητο, νομίζω, εἰς τὸ τραπέζι, καὶ ὅταν μὲ εἶδεν ἢ μὲ ἤκουσε νὰ εἰσέρχωμαι, ἀνεπήδησε μέχρῃ τοῦ μπυφέ. Ὁ φόβος ἦτο τὸ μόνον αἶσθημα, τὸ ὁποῖον προέδιδεν ἡ φυσιογνωμία του. Ἐπὶ τῆς μορφῆς ἐκείνης πλὴν τοῦ φόβου διεγράφοντο διάφοροι ἄλλαι ἐντυπώσεις.

Ἴσως τὸ μοιραῖον συμβάν νὰ μὴ ἐλάμβανε χώραν ἂν αὐταὶ ἔλειπαν. Διότι αἱ ἐντυπώσεις ἐκεῖναι μοῦ ἐφάνησαν ἀπεικονίζουσαι τὴν δυσαρέσκειαν καὶ τὴν ὀργὴν, διότι τοὺς ἀνησύχησα μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν των καὶ μέσα εἰς τὴν ἐρωτικὴν των μέθην,

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ σύζυγός μου ἔν και μόνον ἐπεθύμει νὰ μὴ ἐταράσσετο, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ γευθῇ τὴν εὐτυχίαν. Αἱ ἐντυπώσεις αὐταὶ δὲν παρέμειναν ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῆς μορφῆς των.

Ἡ φυσιογνωμία των μετεβλήθη εἰς ἐρωτηματικὴν. Ἄν ἤμποροῦσαν ἀκόμη νὰ ψευστοῦν, ἔπρεπε νὰ τὸ ἔκαναν ἀμέσως ἢ νὰ ἐπρολάμβαναν ἄλλως πως, ἀλλὰ καὶ πῶς; Ἐκεῖνος τὴν ἠρώτα διὰ τοῦ βλέματος, ἐκείνη τὸν ἠτένισεν ἐπίσης καὶ ἡ πλήρης ὀργῆς καὶ ἀγανακτικῆς ἔκφρασις τῆς μετεβλήθη εἰς ἔκφρασιν ἀνησυχίας καὶ κάποιου φόβου δι' ἐκεῖνον.

Ἐμείνα ἐπὶ στιγμὴν πλησίον τῆς θύρας ὀρθίως κρύπτων τὸ ἐγχειρίδιον ὀπισθεν τῶν νώτων.

Αἴφνης ἐκεῖνος μὲ τόνον ἀδιαφορίας, ἀληθινὰ γελοῖον διὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην:

—Ἐπαίξαμεν—λέγει—πρὸ ὀλίγου μαζῆ.

—Ὅποια ἔκκληξις! προσθέτει ἐκείνη μὲ τὸν αὐτὸν τόνον.

Δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐξακολουθήσουν. Μὲ κατέλαβεν ἡ αὐτὴ μανία, ἡ ὁποία μὲ εἶχε κυριεύσῃ πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν· ἡσθάνομην ἐκ νέου τὴν ἀνάγκην νὰ ἀφήσω ἀχαλίνωτον ἐκ νέου τὴν ὀρμὴν μου, ἡσθάνθην τὴν ἠδύτητα αὐτῆς τῆς μανίας καὶ παρεδόθην εἰς αὐτὴν τελείως.

Τοὺς κατέλαβε σιγῆ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι εἶχαν ψευσθῆ. Ὁρμησα ἐναντίον ἐκείνης, κρύπτων πάντοτε τὸ ἐγχειρίδιον, διὰ νὰ ἐμλέξω καλὰ τὸ μέρος ὅπου θὰ τὴν κτυποῦσα. Ἐκεῖνος παρετήρησε τὸ κίνημά μου, καὶ ἐνῶ οὐδέποτε τὸ ἐπερίμενα ἐκ μέρους του, ἐρρίφθη πρὸς ἐμὲ, μὲ ἥσπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος κ' ἐφώνησε:

— Ἐλάτε σᾶς παρακαλῶ στὸν ἑαυτὸν σας.....! Βοήθεια !..

Ἄπεσπᾶσθην ἐκ τῶν χειρῶν του καὶ ὤρησα κατ' ἐπάνω του. Θὰ ἤμην τρομερός, διότι εἶχε γίνῃ ὄχρὸς σάν τὸν θάνατον· τὰ μάτια του ἔλαβαν μίαν ἐξαιρετικὴν ἀνταύγειαν καί—αὐτὸ ἔτι περισσότερο δὲν τὸ ἀνέμενα—ἔτρεξε πρὸς τὴν θύραν διασκελίσας τὸ πιάνο.

Ἦθέλῃσα νὰ τὸν καταδιώξω, ἀλλ' ἐξάφνης κάποιος μου ἐκράτησε δυνατὰ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Ἦταν ἐκείνη. Προσπαθῆσα ν' ἀπαλλαγῶ· ἀλλ' εἶχε κρεμασθῆ βαρειά καὶ δὲν μὲ ἀφῆνε πλέον.

Τὸ ἀπροσδόκητον αὐτὸ ἐμπόδιον, τὸ βάρος, ἡ βδελυρὰ ἐπαφή, ἐπηύξησαν τὴν λύσσαν μου. Κατέβαλα ἐκ νέου προσπαθείας καὶ μὲ τὸν ἀγκῶνα τοῦ ἀριστεροῦ μου βραχίονος τῆς κατέφερα ἐν κτύπημα κατὰ πρόσωπον. Ἐκείνη ἐξέβαλε κραυγὴν καὶ μὲ ἀφῆκεν.

Ἦθέλῃσα νὰ τρέξω εἰς καταδίωξίν του, ἀλλ' ἤμουν ἀνυπόδυτος καὶ θὰ ἦτο πάρα πολὺ γελοῖον νὰ κυνηγῶ μὲ τῆς κάλτσες τὸν ἐραστήν τῆς συζύγου μου.

Ἦθελα νὰ εἶμαι τρομερός, ἀλλ' ὄχι καὶ γελοῖος.

Παρὰ τὴν ἄκραν μου μανίαν ἐπρόσεχα πάντοτε εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ παρήγαγον εἰς τοὺς ἄλλους· ἐβασίζομην σχεδὸν πάντοτε ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐντυπώσεως.

Ἐπέστρεψα πάλιν πρὸς ἐκείνην. Εἶχε πέση εἰς τὸν σοφᾶ μὲ τὸ χέρι στὸ κτυπημένο μέρος τοῦ προσώπου της· μ' ἐκίτταξε· τὸ βλέμμα της ἐξέφραζε τὸν τρόμον καὶ τὸ μῖσος· ἦτο βλέμμα ποντικοῦ πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος πηγαίνει νὰ πιάσῃ τὴν παγίδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει συλληφθῆ. Οὐχ ἦττον δὲν ἠμπόρεσα νὰ παρατηρήσω εἰς τὸ πρόσωπόν της εἰμὴ αὐτὸν τὸν τρόμον καὶ τὸ μῖσος, τὰ ὁποῖα εἶχε προκαλέσῃ ὁ ἔρωσ της πρὸς ἓνα ἄλλον. Ἴσως δὲν θὰ συνέβαινε τίποτε ἂν εἰώπα. Ἄλλ' αἴφνης ὠμίλησε προσπαθοῦσα ν' ἀρπαχθῆ ἀπὸ τὸ χέρι, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκρατοῦσα τὸ ἐγχειρίδιον.

— Ἐλα στὰ λογικά σου ! Τί ζητᾶς νὰ κάμῃς ; Τί ἔχεις ; Τίποτε δὲν ἔγινε, τίποτε, σοῦ τὸ ὀρκίζομαι.

Θὰ ἐδίσταζα ἀκόμη, ἀλλὰ τὰ λόγια της, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἠσθανόμην τὸ ψεῦδος καὶ τὰ ὁποῖα μου ἔδειχναν τὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅσα ἔλεγε, τὰ λόγια αὐτὰ ἤθελαν ἀπάντησιν. Ἡ ἀπάντησις αὐτή, θὰ ἐπροφέρετο μὲ τὸν τόνον τῆς μανίας μου, ἡ ὁποία ὀλονὲν ἠῤῥεαν. Καὶ ἡ μανία ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς νόμους της.

— Μὴ ψεύδεσαι ἀθλία ! μὴ ψεύδεσαι ! τῆς λέγω λαμβάνων τοὺς δύο καρπούς τῶν χειρῶν της μέσα εἰς τὴν ἀριστεράν μου χεῖρα. Ἐκείνη ἀπεσύρθη. Τότε χωρὶς νὰ ἀφήσω τὸ ἐγχειρίδιόν μου, τὴν ἤρπασα ἐκ τοῦ λαιμοῦ καὶ τὴν ἐστήριξα διὰ νὰ τὴν στραγγαλίσω. Ἐκείνη ἐκάρφωσε τὰ δύο χέρια της ἐπάνω εἰς τὰ ἰδικά μου διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν λαιμόν της, ποῦ ἦδη ἐρροχάλιζεν.

Ἐγὼ τῆς βυθίζω τότε τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ὑποκάτω τῶν πλευρῶν.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διατείνονται ὅτι δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐνθυμῆται ὅ,τι ἔχει κάμη εἰς ἔργον παραφορᾶς λέγουν βλακείαν καὶ ψεῦδος. Ἐγὼ δὲν ἔχασα οὐτ' ἐπὶ στιγμὴν τὴν συνείδησιν τῶν πράξεών μου.

Ὅσον ἐπηύξανεν ἡ λύσσα μου τόσῳ μᾶλλον ἔβλεπα καθαρὰ τὰς πράξεις μου· οὐτε δευτερόλεπτον δὲν μοῦ διέφυγε. Δὲν ἐννοῶ ὅτι προέβλεπα ὅ,τι ἔμελλα νὰ πράξω, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὸ δευτερόλεπτον ἀκόμη, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἐξετέλουν, εἶχα τὴν συνείδησιν αὐτοῦ ἴσως καὶ ὀλίγον προηγουμένως. Ἦσθάνομην ὅτι ἐὰν ἤλιπα ἀκόμη εἰς δυνατὸν τῆς συμφιλώσεως, θὰ ἠμποροῦσα νὰ συγκρατήσω τὴν θέλησίν μου· ἐγνώριζα ὅτι θὰ κατέφερα τὸ κτύπημα κάτω ἀπὸ τὰ πλευρὰ καὶ ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον θὰ ἐβυθίζετο.

Τὴν αὐτὴν ἐκεῖνην στιγμὴν, ἐγνώριζα ὅτι διέπραττον φρικώδη πράξιν, παρομοίαν τῆς ὁποίας δὲν εἶχα μέχρι τοῦδε διαπράξῃ· πράξιν ἔχουσαν πολὺ τρομερὰς τὰς συνεπείας. Ἡ συνείδησις ὑπῆρξε ταχεῖα, ὅπως ἡ ἀστραπὴ καὶ ἡ πράξις ἠκολούθει ταυτοχρόνως.

Ἀνελογίσθην τὴν πράξιν αὐτὴν με ἀσυνήθην διαύγειαν.

Ἐπαναβλέπω τὴν σκηνὴν ὀλόκληρον· τὴν ἀντίστασιν τοῦ στηθοδέσμου, καὶ ἐνὸς ἄλλου ἀκόμη πράγματος, ὅταν κατόπιν τὸ ἐγχειρίδιον ἐβυθίσθη εἰς τὴν μαλακὴν σάρκα.

Ἐκεῖνη ἠθέλησε νὰ ἀρπάσῃ τὸ ἐγχειρίδιον με τὰς χεῖράς της· ἦτο πληγωμένη, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ συλλάβῃ.

Ἀργότερα εἰς τὰς φυλακὰς, ὅτε μία ἠθικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἐγερθῆ ἐντὸς μου, ἀνεπόλουν τὴν στιγμὴν αὐτὴν καὶ διηρωτώμην πῶς ἦτο πρόεπον, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφερόμην. Ἔχω ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην μου τὴν στιγμὴν ἣτις προηγῆθη τῆς φρικώδους αὐτῆς πράξεως, τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν, τὴν ὁποίαν εἶχα, ὅτι ἔμελλα νὰ φονεύσω τὴν σύζυγόν μου ἀνυπεράσπιστον· αὐτὴν τὴν σύζυγόν μου.

Ἡ ἀνάμνησις τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ μ' ἐνοχλεῖ ἀκόμη καὶ θαρρῶ νὰ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐξέβαλα παρευθὺς τὸ ἐγχειρίδιον ὡς διὰ νὰ ἐπανορθώσω ὅ,τι πρὸ ὀλίγου εἶχα πράξῃ.

Ἐκεῖνη ὠρθώθη καὶ ἐφώναξε:

— Παραμάννα! μ' ἐσκότωσε!

Ἡ τροφός, ἡ ὁποία εἶχεν ἀκούσῃ τὸν θόρυβον εἰσῆλθεν.

Ἦμην ὄρθιος, εὐέλπις, μὴ θέλων νὰ πιστεύσω εἰς ὅ,τι συνέβη. Κατ' ἐκεῖνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν κῆμα αἵματος ἀνεπήδησεν ὑπὸ τὸν στηθοδέσμῳν της.

Ἐνόησα πλέον ὅτι τὸ πράγμα ἦτον ἀνεπανόρθωτον. Πρὸς τί τάχα νὰ τὸ εὐχωμαι; δὲν ἔπρεπε νὰ συμβῆ;

Ἐμεινα ἀκίνητος μέχρις ὅτου ἔπεσεν. Ἡ τροφός ἔτρεξε πρὸς αὐτὴν φωνάζουσα:

— Θεέ μου! Θεέ μου!

—Τότε μόνον ἔρριψα τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἐξῆλθα τοῦ δωματίου. «Δὲν χρειάζονται φόβοι—διενοήθην—πρέπει νὰ ξεύρουμε τί κά-
νουμε». Χωρὶς νὰ τὴν κυττάξω, χωρὶς νὰ κυττάξω τὴν παραμάννα
ἐξῆλθα. Ἡ παραμάννα ἔβαλε τῆς φωνές, καλοῦσα τὴν καμαριέρα.
Διῆλθα τὸν διάδρομον, ἔστειλα τὴν καμαριέρα εἰς τὴν κυρὰ
τῆς καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Τί νὰ κάμω ;—διηρωτήμην—καὶ τὸ εὔρηκα ἀμέσως. Διευθίνο-
μαι κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν πανοπλίαν, λαμβάνω ἓνα περιστροφον,
τὸ ἐξετάζω· ἦτο πλήρες· τὸ θέτω ἐπὶ τῆς τραπέζης. Κατόπιν ση-
κῶν τὴν θήκην τοῦ ἐγχειριδίου καὶ κάθημαι ἐπὶ τοῦ σοφᾶ.

Ἐμεινα ἐκεῖ ἀρκετὴν ὥραν, χωρὶς νὰ σκεφθῶ τίποτε. Ἦκου-
σα θόρυβον σιγανῶν βημάτων, κινουμένων ἀντικειμένων, θροῦν
φορεμάτων, καὶ ἀπ' ἔξω νὰ φθάσῃ ἓνα ἀμάξι, κατόπιν ἄλλο ἀμάξι.

Ὁ Γρηγόρης μοῦ ἔφερε τὸ κιβώτιόν μου· σὰν νὰ τὸ ἐχρεια-
ζόμουν.

—Ἐμαθες αὐτὸ ποῦ συνέβη; — τὸν ἐρωτῶ.—Πῆς εἰς τὸν
φύλακα νὰ πάῃ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομίαν.

Δὲν ἀπήντησε τίποτε καὶ ἐξῆλθεν. Ἐσηκώθην, ἔκλεισα τὴν
θύραν, ἐπῆρα τὰ σπύρτα καὶ τὰ σιγαρέττα καὶ ἀρχισα νὰ καπνίζω.
Δὲν εἶχα τελειώσῃ ἀκόμη τὸ πρῶτο σιγάρο καὶ μὲ κατέλαβεν ὁ
ὑπνος. Ἐκοιμήθην καλὰ ἐπὶ δύο ὥρας. Ὠνειρεύθην—τὸ ἐνθυ-
μοῦμαι—ὅτι εὕρισκόμεθα εἰς πλήρη ἀρμονίαν μὲ ἐκείνην, ὅτι κα-
τόπιν διαμάχης εἶχομεν συμφιλιωθῆ, ὅτι ἐν κώλυμα ἤρχετο νὰ
μᾶς ἐμποδίσῃ· ἀλλ' ὅτι ἠγαπώμεθα.

Ἐνας κτύπος εἰς τὴν θύραν μὲ ἀφύπνισεν. Εἶνε ἡ ἀστυνομία—
ἐσκέφθην νινάσσω τὴν νάρκην μου—διότι ἔκαμα, θαρρῶ, φόνον.
Ἴσως νὰ εἶνε καὶ ἐκείνη καὶ τίποτε δὲν συνέβη.

Ἐκτύπησαν ἐκ δευτέρου· δὲν ἀπήντησα. Διηρωτώμην πάν-
τοτε ἂν εἶχε πράγματι συμβῆῖ κάτι τι, ἢ ὄχι!

Ναί, ἦτο ἀληθές· ἡ ἀντίστασις τοῦ στηθοδέσμου, κατόπιν....
Ναί, ἦτο ἀληθές.

Τώρα εἶνε ἡ σειρά μου νὰ σκοτωθῶ—ἐσκέφθην. Τὸ ἐσκέφθην
καὶ ἤξευρα καλὰ ὅτι δὲν θὰ τὸ ἔκαμνα. Ἐν τούτοις ἐσηκώθην,
ἐπῆρα τὸ περιστροφον. Παράδοξον πράγμα! Πολλάκις εἶχα πη-
σιάζῃ πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν, ὅταν ἤμουν μάλιστα εἰς τὸν σιδη-
ροδρόμον, διότι ἐπίστευα ὅτι θὰ ἦτο βαρὺ πλῆγμα δι' ἐκείνην.
Καὶ τώρα! δὲν ἤμουν ἱκανὸς ν' αὐτοκτονήσω, ἀπάθουν μάλιστα
καὶ αὐτὴν τὴν ιδέαν τοῦ θανάτου.

Διατί λοιπὸν νὰ τὸ πράξω ;—διηρωτώμην, καὶ δὲν εὕρισκα
τὴν ἀπόκρισιν.

Νέος κτύπος ἠκούσθη εἰς τὴν θύραν.

Ἄς ἰδοῦμε πρῶτα ποῖος κτυπᾶ—διενοήθην—ἔχω τὸν καιρόν.

Ἐπανεθέσα τὸ περιστροφον ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὸ ἔκρυψα ὑπὸ
μῖαν ἐφημερίδα, ἐπῆγα εἰς τὴν θύραν καὶ ἔσυρα τὸν σύρτην.

Ἦτο ἡ ἀδελφὴ τῆς συζύγου μου, μιὰ χήρα καλὴ καὶ ἀπλῆ.
— Βασσία! Τί εἶνε αὐτό! καὶ τὰ δάκρυά της; εὐκολα πάν-
τοτε, ἔπρεχαν ἀφθόνως.

— Τί ζητεῖτε; — ἠρώτησα ἀποτόμως. Συνησθάνθη ὅτι δὲν
εἶχα κανένα λόγον νὰ φέρωμαι ἀγροίκως, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ
λάβω ἄλλο ὕφος.

— Βασσία πεθαίνει! Ὁ Ἰβάν Ζαχαρίεβιτς τὸ εἶπε!

Ὁ Ἰβάν Ζαχαρίεβιτς ἦτο ἰατρός καὶ σύμβουλός της.

— Εἶνε λοιπὸν αὐτὸς ἐδῶ; — τὴν ἐρωτῶ, καὶ ὄλον τὸ πρός
ἐκείνην μῖσός μου ἀφυλνίσθη. — Ἦλθε νὰ κάμῃ τί;

— Βασσία, πῆγαινε νὰ τὴν ἰδῆς; Ὡ! τί φορὴ!

— Νὰ πάω νὰ τὴν ἰδῶ; — ἐρωτῶ ἐγώ.

Καὶ ἐκέφθη παρευθὺς ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγω· ὅτι ἔτσι γίνε-
ται πάντοτε, ὁσάκις ἓνας σύζυγος — ὅπως ἐγώ — φονεύῃ τὴν γυ-
ναϊκά του. Μετ' οὐ πολὺ θὰ ἤρχιζαν αἱ διαχύσεις καὶ οἱ μορ-
φασμοί. Θὰ πηγαίνω λοιπὸν, ἐσκέφθη, ἀλλὰ θὰ συγκρατηθῶ.

— Περιμεῖνατε λοιπὸν, λέγω εἰς τὴν γυναικαδέλφην μου.
Ἀφήσατέ με τοῦλάχιστον νὰ φορέσω τῆς παντοῦφλές μου· εἶμαι
πέρα πολὺ ζῶον μὲ τῆς κάλτσες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Παράδοξον πρᾶγμα! Ὄταν ἀφῆκα τὸ γραφεῖόν μου κ' ἐπερ-
νοῦσα ἀπὸ τὰ μέρη αὐτά, τὰ ὁποῖα τόσον καλὰ ἐγνώριζα, ἠσθάν-
θη ἓκ νέου τὴν ἐλπίδα, ὅτι εἶχα ἰδῆ κακὸν ὄνειρον. Ἡ ὁσμὴ
ὅμως ὄλων ἐκείνων τῶν φαρμάκων, τοῦ ἰωδιοφορμίου, τοῦ φα-
νικοῦ ὀξέως, μὲ ἀπέπνιξε.

Δὲν ἦτο λοιπὸν ἐφιάλτης!

Διερχόμενος τὸν διάδρομον, πλησίον τοῦ δωματίου τῶν παι-
διῶν, παρετήρησα τὴν Λίζαν. Μ' ἐκύτταξε μὲ περίτρομα μάτια.
Μοῦ ἐφάνη ὅτι ἔβλεπα τὰ πέντε παιδιά μου νὰ μοῦ ρίχνουν τὸ
ἴδιον βλέμμα.

Ἐφθασα εἰς τὴν θύραν, ἡ καμαριέρα ἀνοίξε κ' ἐξῆθε.

Τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρετήρησα ἦτο ἡ ἐσθῆς ἐκεί-
νης· ἀνοικτοῦ στακεροῦ χρώματος, ἐπάνω εἰς μίαν καρτέλαν,
κατάστικτος ἀπὸ αἷμα. Ἐκείνη ἦτο εἰς τὸ κρεβάτι μας, μὲ τὰ
γόνατα κεκαμμένα, σχεδὸν ὀρθία, στηριζομένη μὲ προσκέφαλα,
ὡσὲ τὸν στηθόδεσμον ἀνοικτόν. Τὸ τραῦμα εἶχε καθαρισθῆ· ἡ
ὁσμὴ τοῦ ἰωδιοφορμίου εἶχε πληρώσῃ τὸ δωμάτιον. Ἐκεῖνο τὸ
ὁποῖον μ' ἐπληξεν ἦτο ἡ πελιδνότης, ποῦ εἶχεν ἤδη ἀπλωθῆ ἐπὶ
τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ μέρους τῆς ρινός της.

Ἦσαν τὰ ἴχνη τοῦ κτυπήματος, τὸ ὁποῖον τῆς εἶχα καταφέρει, ζητῶν νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν περισφιγξίν της.

Ἡ ὄραιότης αὐτῆς εἶχεν ἐξαφανισθῆ· παρετήρησα εἰς τὴν ὄψιν της κατὰ τὸ ἀπεχθές. Ἐστάθην εἰς τὴν παραστάδα.

— Πλησίασε λοιπόν, μοῦ λέγει ἡ γυναικαδέλφη μου.

Ἐπλησίασα. «Πρέπει νὰ τὴν συγχωρήσω;» — ἐσκέφθην. — «Ναί, διότι εἶνε ἐτοιμοθάνατος». Ἐπῆγα πλησίον της.

Ἐκείνη ὕψωσε μετὰ δυσκολίας πρὸς ἐμὲ τὰ μάτια, τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἦτο πρισμένο, καὶ μοῦ εἶπε μετὰ κόπου.

— Ἐπέτυχες τὸν σκοπὸν σου, μ' ἐσκότωσες!

Ἡ φυσικὴ θλίψις ἐξωγραφίζετο ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν της, καὶ ἐν τούτοις, θὰ ἀπεκάλυπτε κανεὶς μέσα εἰς αὐτὰ τὸ παλαιὸν μῖσος, τὸ ὁποῖον ἐγνώριζα.

— Τὰ παιδιά... δὲν θὰ τὰ κρατήσης σύ... ἀφοῦ μάλιστα... ἡ ἀδελφή μου.. θὰ τὰ προσέχη...

Ὀυδὲ λέξιν ἐπὶ τοῦ κυρίου σημείου, τοῦ σφάλματός της, τῆς προδοσίας της, τοῦ ἐγκλήματός της· θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, ὅτι δὲν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸ καμμίαν σημασίαν.

— Ναί, χαιρώσου, τώρα! καμάρωσε τὸ ἔργον σου!

Ἐστρεψε τὸ βλέμμα της πρὸς τὴν θύραν, ὅπου εὗρίσκετο ἡ γυναικαδέλφη μου καὶ τὰ παιδιά.

Ἐρριψα καὶ ἐγὼ κατόπιν τὸ βλέμμα μου πρὸς τὰ παιδιά, κατόπιν ἐπὶ τοῦ προσώπου της τοῦ κτυπημένου καὶ πρισμένου, καὶ διὰ πρώτην φοράν, λησμονῶν τὸ δίκαιόν μου καὶ τὴν ὀργήν μου, προσέβλεψα ἐν αὐτῇ ἓνα πλάσμα ἀνθρώπινον, μίαν ἀδελφὴν...

Πᾶν ὅ,τι μὲ εἶχε προσβάλλῃ, ἡ ζηλοτυπία μου, μοῦ ἐφάνη μηδαμινόν· τοῦναντίον, ἡ πράξις μου τόσον φρικώδης, ὥστε ἠσθάνθην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ριφθῶ εἰς τοὺς πόδας της, νὰ λάβω τὴν χεῖρά της καὶ νὰ τῆς πῶ :

Συγχώρησέ με!

Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐτόλμησα.

Ἐκείνη ἐσίγα· οἱ κλεισμένοι ὀφθαλμοὶ της δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὁμιλήσουν. Τὸ παραμορφωμένον πρόσωπόν της συνεστάλη καὶ μὲ ἀπόθησεν ἀσθενῶς.

— Διατί νὰ γίνουν ὅλ' αὐτά;

— Συγχώρησέ με, ἀποκρίνομαι.

— Ναί, ἂν δὲν μὲ εἶχες σκοτώσῃ! — μοῦ λέγει ἐξαίφνης — ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοὶ της ἔλαμψαν πυρετωδῶς,

— Νὰ σὲ συγχωρήσω! τρέλλα! ἂν δὲν μ' ἔκαμνες ν' ἀποθάνω! ἀλλὰ σὺ ἐπέτυχες τὸν σκοπὸν σου καὶ σὲ μισῶ!

Τὸ παραλήρημα ἤρχισε κατόπιν χωρὶς νὰ παύσῃ πλέον :

— Φύγε μόνον, δὲν φοβοῦμαι... Σκότωσέ μας, σκότωσέ τον... ἔχει φύγη... ἔχει φύγη...

Δὲν ἀνεγνώριζε κανένα, οὔτε τὰ παιδιά, οὔτε τὴν Λίζαν, ἢ ὁποῖα εἶχε κρυφουσίμως εἰς τὴν κλίνην.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀπέθανεν.

Ἐγὼ εἶχα συλληφθῆ προηγουμένως, πρὸς τὰς ἑννέα τῆς πρωίας, καὶ εἶχα ὀδηγηθῆ εἰς τὰς φυλακὰς. Ἐκεῖ ἀνέμενα ἐπὶ ἑνδεκα μῆνας τὴν ἀπόφασιν. Ἐκεῖ μέσα παρεδόθην εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἔμαθα τὸ γινῶθι σαυτὸν.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν κράτησίν μου, με ὠδήγησαν εἰς τὴν κατοικίαν μου...

ἌΟ Ποζδνυσεφ ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ, ἀλλ' οἱ λυγμοὶ ἀπέπιγαν τὴν φωνήν του.

Ἐπανάκησε τὴν ψυχραϊμίαν του καὶ ἐξηκολούθησε :

— Ἡρχισα νὰ ἐννοῶ τὴν πλάνην μου, ὁπόταν τὴν ἀντίκρουσα ἐντὸς τοῦ φερέτρου.

Ἐξέβαλε μακρὸν στεναγμὸν καὶ ἐξηκολούθησε :

— Μόνον ὅταν ἀντίκρουσα τὸ νεκρικόν της πρόσωπον, κατένοιησα τὸ μέγεθος τῆς πράξεώς μου. Κατένοιησα ὅτι ἤμουν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχα φονεύσῃ, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχα ξαναβυθίσῃ εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν· ὅτι ἂν αὐτὴ ἔκειτο ἐκεῖ, ἐξηπλωμένη, ψυχρά, ἀκίνητος ὡς ἄγαλμα, αὐτὸ ἦτο ἔργον ἰδικόν μου.

Ἦννόησα ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο πλέον ἀνεπανόρθωτον. Ὅστις δὲν ἐδοκίμασε παρόμοιον πρᾶγμα, δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ κατανοήσῃ.

Ἐμείναμεν ἐπὶ μακρὸν ἐν σιγῇ ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου. Ὁ Ποζδνυσεφ ἐφρικία καὶ ἀνεστέναζεν.

— Naί, προσθέτει, ἂν τότε ἐγνώριζα ὅ,τι σήμερον γνωρίζω ἄ! δὲν θὰ συνέβαινε τίποτε. Δὲν θὰ τὴν ἐνυμφεύομην κατ' οὐδένα λόγον· δὲν θὰ ἐνυμφεύομην καθόλου. Οὐδέποτε!

Μάλιστα, κύριε, ἰδοὺ τί ἔκαμα, ἰδοὺ τί ἐδοκίμασα.

Πρέπει νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὸ ἀκριβὲς πνεῦμα τοῦ χωρίου ἐκείνου τοῦ Εὐαγγελίου, πρέπει καλὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ φράσις : «πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ἀδελφήν, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἄλλοτριαν γυναῖκα, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἴσου καὶ πρὸ πάντων ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γυναῖκα.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου παρεισέ-
φρησαν οὐσιώδη τινὰ λάθη. Ἡ δευτέρα ἤδη ἔκδοσις ἐπιθεωρη-
θεῖσα ἐπιμελῶς, εἶνε ἀπηλλαγμένη τούτων, διορθωθέντος τοῦ βι-
βλίου λίαν ἐπισταμένως.

Ὁ μεταφραστής.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ

EN
ΑΘΗΝΑΙΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

Ο' Γερω-Μαρτν (Κορμάν-Γκραντέ) δρ. 1.20
 Τόσκα, (Σαρδού) δράμα εις πράξεις 4 > 1.—
 Οι Βρυκόλακες, (Γιφεν) δράμα, πράξ. 3 > 1.—
 'Η λύρα του Γέρω-Νικόλα, (Κόκου) > 0.80
 'Ο μακαρίτης Τουτινέλ, (Μπαϊν) > 1.—
 'Η Τιμή, (Σουβεραν) δράμα, πράξ. 3 > 1.20
 Πατρις, (Σαρδού) δράμα, πράξ. 5 > 1.20
 'Η Καραντίνα, (Ν. Λάσκαρη) κωμωδία > 1.20
 Αι δύο Όρφαναί, (Δ' Έννεσ) δράμα > 1.20
 Κωμωδία μονόπρακτου (Ν. Λάσκαρη) > 1.20
 'Αλλάξ της Θαλαμίας, (Καλδεράν) > 1.—
 'Ο Άγαπητικός της Βοσκοπούλας, > 1.20
 Νά τό λέμε; (Λαμπς) κωμωδία > 1.—
 Μονόλογος Καλαποθήη, Λάσκαρη κλ. > 0.80
 Οι δύο Λοχίαι, (Δοβινι) δράμα > 1.20
 'Η Στριγγά, (Ν. Άντωνοπούλου) > 0.80
 Οι Άπτιοι, (Ροβεττά) δράμα, πράξ. 3 > 0.80
 'Ο Καπετάν Γιακουμής, (Κόκου) > 1.20
 'Η Φαϊδώρα, (Σαρδού) δράμα, πρ. 4 > 1.20
 'Η Γκόλφρα, (Περσιάδου) δράμ. ειδύλ. > 1.20
 Μαλλία Κουβάρια (Λάσκαρη) κωμωδ. > 1.40
 'Ο Σταυρός, (Γ. Νικολάρα) δράμα > 0.60
 'Η Χαΐδο, (Π. Μελισσιώτου) δρ. ειδ. > 0.80
 'Η Θεία του Καρόλου, (Μπαρνάν) > 1.—
 'Ο Γιαμβρός μας, (Λάσκ.-Γιαννουκάη) > 1.20
 Ντροπαλός έρωτευμένος, (Λάσκαρη) > 0.60
 Σημπιλιό χωρίς να θέλ'η, κωμωδ. > 1.40
 'Η Μήδεια, (Σουβορίν) δράμα, πρ. 4 > 1.20
 'Η Λαμπροδορμιά, (Έφρις) δράμα > 1.20
 Έρωτος Θρίαμβος, (Ζιακότα) μύθος > 0.60
 Τό σπίτι της Κούλας, (Γιφεν) > 1.40
 'Ο υιός της νυκτός, (Σεζούα) δράμα > 1.20
 Ήμιμουλα ή Γαλαξειδιώτισσα, ειδ. > 0.80
 Θάμ'ελλα, (Π. Δημητριοπούλου) > 1.20
 Οι Ίακωβίται, (Κοππέ) δράμα, πρ. 5 > 1.—
 Νύξ έλεημοσύνης, (Ίω. Βουλοδήμου) > 1.—
 'Ο Ράπτης τών Κυριών, (Φεββά) > 1.20
 'Από τη Γ' ή 'ς τόν Ούρανό, (Δημητρ.) > 1.20
 Κωμωδία, (Λάσκαρη), σειρά δευτέρα > 1.—
 'Η Λοκαντιέρα, (Γκολδόν) κωμωδία > 1.40
 'Ο Δόν Κιχότης, Διαγοραγφία > 1.40
 'Ο μπαρμπα-Λινάρδος, (Κόκου) > 1.—
 Τό Στοιχείο, (Καλδεράν) δράμα > 1.—
 Οι Ίππότες της 'Ομίλης, δράμα > 1.40
 Άγαθόπουλος ό Ξηροχωρίτης, (Μολ.) > 0.80
 Για την τιμή, (Κρηστοβασιλή) δράμα > 1.—
 Ντεφρόρος Φωκάς, (Π. Ζάννου) τραγ. > 1.20
 'Η Χίρα, (Μεϊλά-Άλεβ) κωμωδία > 1.—
 Δραμίντα, (Λάσκ.) «Νά μη ζηλέης» κλ. > 1.—

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΣΘΕ Ν' ΑΓΟΡΑΣΤΕ ΠΛΗΡΩΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ
 Ζητήσατε τιμολόγιον διαν τών βιβλίων μετ τίσου (δοστέν).

Τό Μπαλότι, (Δάρνλε-Θέν) κωμωδ. > 1.20
 Ταρτούφος, (Μολιέρου) κωμωδία > 1.20
 Πικ-Νικ, (Ν. Λάσκαρη-Γ. Πάπ) κωμ. > 1.20
 Πολιτικός Άνεμόμυλος, (Γκιοντινά) > 0.60
 Γένος και καρδία, (Π. Ζάννου) δράμα > 0.80
 'Ο μνηστήρ της Άρχοντοπούλας, > 0.80
 'Ιουσία ό Άκτοφύλαξ, δράμα > 1.20
 Γουλιέλμος ό άχθοφόρος, δράμα > 1.20
 'Ο ήθοποιός Κήν, (Δουμά) δράμα > 1.40
 'Ο Μίδας και ό κούρσις του, (Λάσκ.) > 0.80
 'Ονειρον έαρινής πρωιάς, (Δ' Ανούν.) > 0.60
 Άρχοντοχωριάτης (Μολιέρου) κωμ. > 1.—
 'Ο Χορός του Ζαλόγγου, (Περσιάδ.) > 1.20
 Σεβρός Τορέλλης, (Κοππέ) δράμα > 1.—
 Τό ξένο ψωμί, (Τουργένιεφ) δράμα > 1.—
 Σιλάβια, (Σ. Περσιάδου) δράμα, πρ. 4 > 1.—
 Κωμωδία, (Π. Ζάννου) > 1.20
 'Ελισσάβητ, (Γιακομέττη) δράμα, π. 5 > 1.20
 Νόρμα, (Λομοβλι) τραγωδία, πρ. 5 > 1.40
 'Ο μαρκήσιος Πριολά, (Λαβεδάν) > 1.20
 Πάτερ ήμιών, (Κοππέ) δράμα, πρ. 1 > 0.40
 'Εσμή, (Περσιάδου) δραματ. ειδύλ. > 1.—
 'Η 'Εξωσις του 'Οθωνος, (Δημητρ.) > 1.—
 Οι μετανάσται, (Άρνότου) δράμα > 1.—
 Γαλάτεια, (Σ. Βασιλείδου) δράμα > 0.70
 Κωνστ. Παλαιολόγος, (Ζαμπέλιου) > 0.60
 'Η Ψυχοκόρη, (Ι. Βοτσαρή) δραμ. ειδ. > 1.20
 Μερσίτη, (Δ. Βεργαδάκη) τραγωδία > 0.70
 Κυρία με τας Καμελίαις, (Α. Δουμα) > 1.40
 Σκύλλα, (Σ. Βασιλείδου) δράμα > 0.70
 Γύπαρις, (Κ. Σάθα) κωμωδοτραγωδία > 3.20
 Στάθης, (Σάθα) κρητική κωμωδία > 2.50
 'Ελληνικ. Θέατρον, κωμωδία «'Ο θάνατος του Περωβλούς» Δ. Κορομηλά-Έγκο έμμευθειαν» Ν. Λάσκαρη. — «Ζητείται όπτηρέτης» Χ. Άννίνου. — «Τό άγροειμένον» Δ. Καμπούρογλου. — «'Η διαθήκη του θελου μου» Μ. Γιαννουκάη. — «Ένοιαίεται» Λάσκαρη-Δημητριοπούλου. — «Εις αναζήτησιν δραματικού συγγραφέως» Π. Άξιώτου. δρ. 2.50
 Κωμωδία μονόπρακτου (Ν. Λάσκαρη) «Τό κοκκάκι της νυκτεριάς» — «'Ο Μύλος της έρωδος» — «'Η κόλποις της Άθηνάς» — «'Η έξ Άδου παραγγελία» — «'Η παληόλουσσα» — «'Η Έλενισα της όδοσ Άγγελοσ» δρ. 1.50
 Κωμωδία μονόπρακτου Α. Πιστη. «'Εθ' αυτοχειριασιάς». — «'Αστε ντοθα όσ». — «Νυκτεριναί συνεντεύξεις». — «Γιάντες». — «Ββραία, ββραία». — «Σέ μη ταράτασ». — «Πού έβούρεσ πώς έχω ντομμάδες». — «Δημοκρασία» δρ. 1.70
 Κρητικόν Θέατρον, υπό Κ. Σάθα δρ. 3.50
 'Ερωφίλη, τραγ. Γ. Χαρτάση υπό Σάθα δρ. 3.50

ΜΕΛΟΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

ΚΑΒΑΛΛΕΡΙΑ ΡΟΥΣΤΙΚΑΝΑ Mascagni
 ΥΠΝΟΒΑΤΙΣ Soumbula Bellini
 ΠΑΛΗΑΤΕΟΙ Leoncavallo — ΤΟΣΚΑ Puccini
 ΜΑΝΟΝ ΔΕΣΚΟ Puccini — KARMEN Bizet
 ΤΡΑΒΙΑΤΑ Verdi — ΜΠΟΕΜ Puccini
 ΦΡΑ ΔΙΑΒΟΛΟΣ Auber — ΝΟΡΜΑ Bellini
 ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ Verdi — ΕΡΝΑΝΝΙΣ Verdi
 Ο ΥΠΟΝΟΙΟΣ ΒΟΥΛΦΤΗΣ ΤΗΣ Σάνου
 Η ΜΑΡΙΝΟΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΥΠΤΟ ΦΡΟΝΙΜΟ
 ΚΑΙ Ο ΔΑΗ ΠΑΣΑΣ Η. Καρολό
 Ο ΡΙΤΟΛΕΤΟΣ Verdi — ΦΑΟΥΣΤ Gounod

ΛΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ Δ. Λαυφάνα
 Η ΕΥΝΟΙΟΥΜΕΝΗ (La Favorita) Donizetti
 Ο ΚΟΥΡΕΥΣ ΤΗΣ ΣΕΒΙΑΛΗΣ Rossini
 ΛΟΥΚΙΑ ΤΟΥ ΛΑΜΜΕΡΜΟΥΡ Donizetti
 ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ Η. Καρολό
 Ο ΚΡΗΣΙΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΥΜΠΑΡΑ Ricci
 Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΣ (Les noces de A. Verdi
 Ο ΠΑΡΑΝΟΣ (Le Parano) (Jeannette Massé
 Ο ΠΑΡΑΝΟΣ (Le Parano) (Jeannette Massé
 ΧΟΡΟΣ ΠΡΟΕΠΗΦΥΟΡΟΝ (Un bullo in ma-
 ΜΙΡΕΛΛΑ (Mireille) Gounod [schera) Verdi.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΦΕΞΗ

ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΙΑ Πρακτική Γ. Παρόση λικ. 70
 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑΣ Πρακτικής υπό Κ. Στασινοπούλου » 80
 ΑΝΘΟΚΟΜΙΑ Οβιακή Α. Γεωργιάδου » 60
 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΝΟΠΟΙ-ΙΑΣ Πρακτικής υπό Κ. Στασινοπούλου » 90
 ΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΣΙΩΝ υπό Κ. Στασινοπούλου » 80
 ΕΓΧΕΙΡΙΑΔΙΟΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ υπό Federico Reale καθηγητού » 90
 ΕΓΧΕΙΡΙΑΔΙΟΝ ΑΡΜΑΤΟΠΟΙ-ΙΑΣ υπό Henri Courbis, καθηγητού » 80
 ΜΕΤΑΣΟΞΚΩΔΗΚΟΤΡΟΦΙΑ Πρακτική υπό Χ. Φωσκόλου, γεωπόνου » 80
 ΤΟ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑ υπό Α. Hébert » 80
 ΚΕΡΑΜΟΠΟΙ-ΙΑ καὶ Ἀγγειοπλαστική υπό Ch. Guillard, καθηγ. Χημείας » 80
 Ο ΗΑΙΟΣ υπό Charles Martin » 60
 ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ υπό Κίμωνος Δημακοῦλη » 70
 ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ Πρακτική καὶ θεωρητική υπό Α. Ἀνδρεοπούλου » 90
 ΟΙΚΙΑΚΗ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ Ν. Σταδάτου » 90
 ΟΙΚΙΑΚΗ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ υπό Ν. Δημητριάδου » 90
 ΠΩΣ ΚΑΘΑΡΙΖΟΝΤΑΙ καὶ διατηροῦνται τὰ ἐκδήματα υπό Α. Γεωργιάδου » 60
 Η ΟΙΚΟΔΕΣΠΟΙΝΑ ὡς νοσοκόμος καὶ φαρμακοποιὸς υπό Α. Γεωργιάδου » 90
 ΤΟ ΨΑΡΕΥΜΑ υπό Φ. Καλαφάτη » 90
 ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ υπό τῆς Βαρώνης Στάφ. Τεῦχος Α'. Γέννησις—Βάπτισις Γάμος—Προσκλητήρια—Ἐκκλησιασθεῖον—Ἐπιστολαὶ—Ἀγγελτήρια Φιλοφρονήσεις—Ἔορτα κτλ. » 70
 Τεῦχος Β'. Γεῖματα—Ἐσπερίδες Δῶρα—Χοροί—Ἀλληγογραφία κτλ. » 70
 Τεῦχος Γ'. Ἐπισήψεις—Ἐθιμοτυπία συνομιλίας—Προσόντα τῶν ἀληθῶς τέχνητεμαν καὶ τῆς εὐγενεῶς κυρίας κτλ. » 70
 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΛΛΙΟΥΡΓΙΑ Π. Σουρή » 90
 Ο ΟΥΡΑΝΟΣ υπό Charles Martin » 60
 ΟΙ ΑΣΤΕΡΕΣ υπό Charles Martin » 60
 ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ υπό Victor Meunier » 60
 ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ υπό Charles Martin » 60
 Ο ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ υπό Legrain » 60
 ΑΙ ΑΚΤΙΝΕΣ ΡΑΙΝΤΓΕΝ υπό Paul Philipprou, καθηγητού » 60
 ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΠΟΔΗΛΑΤΟΥ » 60

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΘΕΝ ΑΙΟΥΡΑΣΗΤΕ ΠΑΡΦΡΟΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΣΗΤΗΡΑΤΕ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΕΡΕΑΝ

Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΑΡΗΣ Flammarion λικ. 60
 ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ υπό J. Laumonier » 60
 ΟΙ ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ ΛΙΘΟΙ Paul Gaubert » 60
 Ο ΧΡΥΣΟΣ υπό H. Mercereau » 60
 ΤΟ ΑΛΑΣ υπό M. Arsanbaux » 80
 ΥΓΙΕΙΝΗ τῶν ΟΔΟΝΤΩΝ υπό Schupp » 50
 ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ἐπὶ πορσελάνης καὶ ξύλου » 80
 ΥΔΑΤΟΓΡΑΦΙΑ » 80
 Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ » 80
 Ο ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ » 80
 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΑΠΩΝΟΠΟΙ-ΙΑ » 90
 ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙ-ΙΑ » 90
 ΚΡΕΟΦΑΓΙΑ καὶ ΦΥΤΟΦΑΓΙΑ » 90
 ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ » 90
 Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ τοῦ δέρματος καὶ τριχῶν » 50

Ἐπισημειώσεις
 Ὁδηγὸς καλλιερ. κτηνῶν υπό Α. Λάμπρου δρ. 1.—
 Διδασκαλία Χοροῦ υπό Α. Ἀνδρεοπούλου » 3.—
 Λογιστική καὶ Δικλογραφία Faure » 4.—
 Ὁδηγὸς τῆς Μοδίστας υπό Ἐλίξης Χιτζ » 1.50
 Ἐγκόλλιον Ὁδοντοιατρικῆς A. Prettere » 2.—
 Μηχανική καὶ αἰθηθοδρομική » 2.—
 Ἐγχειρίδιον Ὁρνιθοτροφίας » 0.80
 Οικιακὴ Γυμναστική » 0.90
 Στρατολογικὸς ὁδηγὸς τοῦ κληρωτοῦ » 0.60
 Πρακτικὴ παιδαγωγία Α. Γεωργιάδου » 4.—
 Μεγάλῃ μαγειρικῇ καὶ Ζαχαροπλαστικῇ υπό Καντῶρου » 5.—
 Μέθοδος Κιθάρας Carulli » 2.50
 Μέθοδος Μανδολίνου υπό Κριστοφόρου » 4.—
 Ὁρθογραφικὰ ἀσκήσεις υπό Μ. Συδία » 1.20
 Πρακτικὴ Μηχανικὴ υπό Ν. Σολωμοῦ » 4.—
 Πρακτικὴ Οἰκοδομικὴ υπό Ν. Σολωμοῦ » 2.50
 Σιδηρουργικὴ υπό Ν. Σολωμοῦ » 2.50
 Κοσμητικὴ καὶ Ρακτική υπό Roussel » 3.—
 Ξυλουργικὴ υπό Α. Λαμπροπούλου » 2.50
 Στοιχεῖα Θεωρίας Μουσικῆς Δ. Λαυράγκα » 1.—
 Ἐγχειρίδιον Ἀρμονίας υπό Α. Λαυράγκα » 4.—
 Ὁδηγὸς τῆς τελεωνειακῆς ὑπηρεσίας υπό Γ. Μουρέση » 2.—

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΦΕΞΗ

(Συδότημα:ος Kuntzé).

Ὁ Ἕλλην ἐν Γαλλίᾳ ἢ Ἑλληνογαλλικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν γαλλικῶν λέξεων δρ. 0.80
 Ὁ Ἕλλην ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἢ Ἑλληνοαγγλικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς αὐτῶν » 0.80
 Ὁ Ἕλλην ἐν Γερμανίᾳ ἢ Ἑλληνογερμανικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν γερμ. λέξεων » 0.80
 Ὁ Ἕλλην ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Ἑλληνοϊταλικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν Ἰταλικῶν λέξεων » 0.80
 Ὁ Ἕλλην ἐν Τουρκίᾳ ἢ Ἑλληνοτουρκικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 Ὁ Ἕλλην ἐν Αἰγύπτῳ ἢ Ἑλληνοαραβικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 Ὁ Ἕλλην ἐν Ρωσίᾳ ἢ Ἑλληνορωστικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 Ὁ Ἕλλην ἐν Ρουμανίᾳ ἢ Ἑλληνορουμανικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 Le Français en Grèce ἢ Ἑλληνοελληνικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 Der Deutsche in Griechenland ἢ Ἑλληνοελληνικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 The English in Greece ἢ Ἑλληνοελληνικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—
 L'italien in Grecia ἢ Ἑλληνοελληνικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων » 1.—

ΙΑΤΡΙΚΑ

ΕΙΔΙΚΗ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ, υπό Δ. Strümpell, καθηγητού διευθυντού της Ιατρικής Σχολής του εν Breslau Πανεπιστημίου. Έλληνισθείσα εκ της τελευταίας 16ης εκδόσεως του Γερμανικού πρωτοτύπου υπό Α. Καλλιβακά και Ε. Βαρούνη, φηγητών Έθν. Παν. Μετ' ετιών. Τόμοι 3. Έκδοσις 1908. Δρ. 50.—

ΕΠΙΤΟΜΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ, υπό Paul Lefert, καθηγ. Μετάφρ. Α. Καλλιβακά. Δρ. 4.—

ΕΠΙΤΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ, υπό Paul Lefert. Μετάφρ. Ν. Μαρξίδου. Δρ. 4.—

ΕΠΙΤΟΜΗ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑΣ, γραφέασι υπό Άν. Καλλιβακά, Ιατρού. Σελ. 390. Δρ. 4.—

ΟΣΕΙΑ ΔΟΙΜΩΔΕΙΣ ΝΟΣΟΙ Α. Strümpell, μετάφρασις Α. Καλλιβακά. Δρ. 3.—

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ εν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει, μετά πολλῶν εν τῷ κειμένῳ εικόνων υπό Γερ. Φωκά, καθηγητού εν τῷ Έθν. Πανεπιστημίῳ, τόμοι 3 Δρ. 39.—

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, υπό Ε. V. J. Valut και Ε. Jolyet καθηγητών, μετάφρασις Άλ. Γεωργιάδου Ιατροῦ, εικόνες 150 Δρ. 16.—

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ υπό Ν. Καλλιβακά, καθηγητού της Θεραπευτικῆς και Φαρμακολογίας εν τῷ Έθν. Πανεπιστημίῳ.

ΠΕΡΙ ΟΡΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ, υπό Ίω. Καραβία, φηγητού της Φαρμακολογίας κλπ. Δρ. 3.—

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ υπό τῷ Dr. Villeroi, κατά μετάφρασιν Ό. ρέστου Κυπριόδου, Ιατροῦ. Δρ. 5.—

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑΣ και ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ υπό Henri Durand, Μετάφρασις Α. Καλλιβακά. Δρ. 5.—

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑΣ υπό Dr. Villeroi, μετάφρασις Χρ. Μοσχονηοῦ, Ιατροῦ. Δρ. 5.—

ΠΛΗΡΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ἐφαρμοσμένη, υπό Gaston Lyon. Μεταφρασθείσα εκ της τελευταίας εκδόσεως υπό Ι. Καραβία, Ι. Παμβασιλείου, Ι. Αράου και Α. Καλλιβακά Ιατροῦ. Τόμ. 2, σελ. 2000 Δρ. 30.—

ΑΦΡΟΔΙΣΙΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ, υπό Edmond Lesser καθηγητού της Συμφιλολογίας εν Βερολίῳ. Μετάφρασις εκ της τελευταίας εκδόσεως υπό Σ. Ζωγραφίδου και Α. Γεωργιάδου Δρ. 8.—

ΕΠΙΤΟΜΗ ΑΝΑΤΟΜΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ γραφέασι επί τῇ βάσει του συγγράμματος του καθηγητού Λουκά Παπαϊωάννου υπό Άλεξ. Γεωργιόπου, Ιατροῦ. Δρ. 10.—

ΕΠΙΤΟΜΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ, ἦτοι περί αἰτίων, ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων κ.τ.λ. γραφέασι υπό Μεν. Σακοράφου Δρ. 16.—

ΣΥΣΤΗΜΑ ΙΑΤΡΟΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ πρὸς χρῆσιν τῶν τε Ἰατροῦν και Νομικῶν υπό Α. Καλλιβακά Ιατροῦ, φηγητού κτλ. και Α. Ποταμίανου, ἑρέτου κτλ. Δρ. 4.—

ΕΓΚΟΛΙΟΝ ΟΔΟΝΤΟ-ΙΑΤΡΙΚΗΣ πρὸς χρῆσιν τῶν Ιατροῦν και ὀδοντοιατροῦν, υπό Α. Prettere, μετάφρ. Α. Καλλιβακά Δρ. 2.—

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΩΝ υπό Ε. Weill, καθηγητού της Κλινικῆς τῶν Παιδῶν εν τῷ Πανεπιστημίῳ της Lyon, μετάφρασθέντα εκ της τελευταίας Γαλλικῆς εκδόσεως υπό Α. Καλλιβακά, μετά πολλῶν εικόνων.

ΜΑΙΕΥΤΙΚΗ ὑπ' L. Dubrissay, πρὸ φηγητῶν της Μαιευτικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων και G. Jeannin ἑκτακτου καθηγητού της Μαιευτικῆς εν τῇ Σχολῇ τῶν Παρισίων. Μεταφρασθείσα εκ της τελευταίας γαλλικῆς εκδόσεως υπό Α. Καλλιβακά Ιατροῦ φηγητού κτλ. μετά πολλῶν εικόνων.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚ. ΧΗΜΕΙΑΣ υπό Γ. Γαρουφαλίου. Δρ. 5.—

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΠΛΗΡΩΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΛΑΪΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

ΦΘΙΣΙΣ. Ἡ φθίσις εἶνε μεταδοτικὴ. Ἡ φηρισίως και ὁ ἀλλοκοιλίως. Πῶς δύναιται τις νὰ ἀποφύγῃ τὴν φθίσιαν. Θεραπεία.

ΡΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ. Ὁδὸς ἀσθεντικῶν ρευματισμῶν. Χρόνιος ρευματισμῶς. Μυϊκῶν ρευματισμῶν. Ἐπιπλοκαί. Θεραπεία.

ΑΨΥΓΝΙΑ. Νευρική ἀδύκνία. Ἀδύκνία νευρασθενικῶν. Ὑπνατικὰ τινὰ φάρμακα. Θεραπεία.

ΔΥΣΚΟΙΛΙΟΤΗΣ. Μορφαί της δυσκοιλιοτήτος. Κίνδυνος και συνέπειαι. Θεραπεία.

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΚΑΡΔΙΑΣ. Περικαρδίτις. Μυοκαρδίτις. Ἀθηρωμάτωσις. Παιδίω. Θεραπεία.

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΑΙΜΑΤΟΣ (Ἀναίμια, Χλωρῶσις κτλ.) Θεραπεία.

ΝΕΥΡΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ. Νοσήματα τῶν νεύρων. Παράλλοσις Σπασμοί. Νευραλγία. Ἀναίσθησιαι. Σύνολο και. Θεραπεία

ΒΛΕΝΝΟΡΡΟΙΑ. Ἡ βλεννορροία εἰς τὸν ἀνδρα και εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπιπλοκαί. Θεραπεία.

ΣΥΦΙΛΙΣ. Πῶς μεταδίδεται. Τὸ σπληνὸν ἔλαος. Β' περίοδος. Γ' περίοδος. Στοιματικῆ. Θεραπεία.

ΑΥΝΑΝΙΣΜΟΣ. Αἷτια. Μέσα Θεραπείας. Ἀνάλογα νοσήματα.

ΑΝΙΚΑΝΟΤΗΣ. Ἀνικανότης ψυχολογική. Ἀνικανότης ἐκ καταχρήσεως. Θεραπεία.

ΝΕΥΡΑΣΘΕΝΕΙΑ. Ἱστορία. Συμπτώματα. Ἐξέλιξις. Θεραπεία.

ΔΙΦΘΕΡΙΤΙΣ. Συμπτώματα. Μεταδοτικότης. Θεραπεία.

ΙΜΦΛΟΥΕΝΤΖΑ. Συμπτώματα. Αἷτια. Διάκρισις. Ἐπιπλοκαί. Θεραπεία. Προφύλαξις.

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ. Κηρσιμῶς. Λευκῶρροια. Κολπίτις. Ἐμμηνα. Μητρίτις. Θεραπεία.

Ο ΓΑΜΟΣ. (Συγγνωμὴ γυναικί). Αἱ συγγνωμικαί σχέσεις. Διαιτητικὴ της ἐγκύου γυναικῶς. Περὶ στενωρῶσεως. Αἰμιόμικτοι γάμοι κτλ.

Ἡ Θεραπεία της φηρμακείας υπό

Α. Καραμή, Ιατροῦ Δελ. 90

Κίνδυνος και προφύλαξις ἐκ τῶν

ἀφροδισίων καθῶν υπό Α. Τραμπαδῶρου, Ιατροῦ Δελ. 60

Ὁ ἀλκοολισμῶς υπό τῷ δόκτωρῶς

Legrain Δελ. 70

ΕΚΑΣΤΟΝ ΤΙΜΑΤΑΙ ΛΕΠΤΑ 50

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΑΡΤΟΥΤΙΣ (ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ) Χ. Ἀγγίνου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΣΙΡΩΤΗΣ Ο ΖΚΕΡΜΕΠΕΝΣΙ, Η. Ουσανογιωπού.

Η ΔΟΚΛΑΥΤΟΙΣ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ υπό Ι. Κωνδυλάση.

Η ΝΑΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΚΑΥΡΑΡΙΝΟΥ υπό Γ. Τσοκοπούλου.

Ο ΚΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΑΞΙΑ υπό Ι. Πετρονικαίου.

Η ΛΑΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ, ΟΙ ΤΡΕΙΣ Πύργοι κτλ. υπό Π. Δημητράκοπούλου

Ο ΚΑΤΑΝΤΩΝΗ ΤΟ ΥΠΟ Χρ. Χρηστοβασιλή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ, υπό Δ. Κελογιωπούλου, Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ υπό Γ. Ἀσπρά.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ, υπό Γ. Τσοκοπούλου.

Η ΛΑΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ Γ. Φραγακούδη.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΟ Γ. Ἀντωνοπού.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1878 υπό Ἰδομένους Στρατηγόπουλου.

Η ΕΝΑΘΩΣ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ΥΠΟ Ἀνδρέου Στρατόν.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΥΠΟ Ε. Εδσφρατιάδου

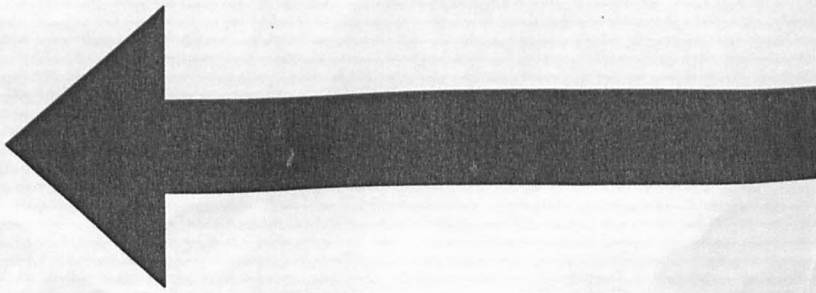
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ υπό Γ. Τσοκοπούλου.

ΑΝΑΡΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗ ΥΠΟ Γ. Τσοκοπούλου.

ΙΟΥΛΙΕΤΣ ΚΑΙ ΜΑΠΗΝΕΣ ΥΠΟ Χρ. Χρηστοβασιλή.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑ-ΙΣΚΑΚΗΣ ΥΠΟ Γ. Τσοκοπούλου.

ΤΕΛΟΣ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

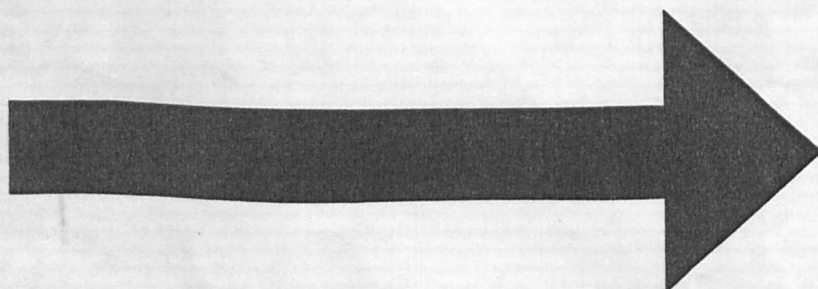
Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΑΡΧΗ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ
ΤΟΥ
ΤΟΛΣΤΟΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ
ΗΛΙΑ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΓΑΛΑΝΟΥ

54, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 54

1909

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 05/2024 19:28:18 UTC from Psihako Apothetrio Dimosias Istorikis Vivliothekis
Restrictions apply.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ "ΑΥΓΗΣ,, ΑΘΑΝ. Α. ΠΑΠΑΔΣΠΥΡΟΥ
Όδος Λέκα (Στοιά Σιμοπούλου)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΗ

«Τὸ σύστημα τῶν φιλοσοφικῶν ιδεῶν τοῦ Τολστόη», γράφει διαπρεπῆς κριτικὸς εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων, «ἀποτελεῖ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Τολστοϊσμοῦ».

Πράγματι ὁ Τολστόη παρίσταται οἰοεὶ ἐξομολογούμενος ἐν ταῖς ιδέαις του ταύταις καὶ δλόκληρον τὸ βαθὺ ὅσον καὶ θετικὸν τῆς κοινωνικῆς του φιλοσοφίας σύστημα ἐξελλίσσεται ἐναργῆς καὶ φωτεινὸν ἐν αὐταῖς.

Τὰ ιδεώδη τῶν λοιπῶν φιλοσόφων τῶν νεωτέρων αἰώνων τῆς ἐρεῦνης, τὰ ιδεώδη τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ τοῦ ὑπεργείου, αἱ πλάνοι ἀναζητήσεις τῆς ἀδήλου Ἀφειτηρίας καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Μέλλοντος, αἱ ἐπιζητήσεις λύσεων προβλημάτων ἀορίστων καὶ ἀνεπιλύτων, αἱ φανταστικαὶ πτήσεις πρὸς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀγνώστου, εἶνε ὅλως ξένα εἰς τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ μεγάλου Ρώσου σκεπτικιστοῦ.

Οὔτε μίαν ἡμέραν τοῦ αἰῶνος, ὅστις βαρύνει τὴν πολλὰν κεφαλὴν του, δὲν κατηνάλωσεν ὁ γηραιὸς ἐπαναστάτης εἰς φανταστικὴν περιοδειαν ἀνὰ τὸ ἄπειρον.

Τῆς ψυχῆς τὸ κράτος τὸ περιώρισεν ἐντὸς τοῦ πραγματικοῦ κράτους τῆς ζωῆς.

Ἐντὸς δὲ τῶν ὀρισμένων τούτων ὁρίων, — τῶν ὁρίων τοῦ ἀπολύτου θετικισμοῦ, — ἀνέταμεν ἀμφοτέρας.

Καὶ εἶνε ἀμείλικτος ἐν τῇ ἀνατομικῇ του δεινότητι.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἅμα τῇ ἐκδόσει τῆς «Φιλοσοφίας» του, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ρωσίας ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον αὐτῇ καθήκον ν' ἀφορίσῃ τὸν μέγαν φιλόσοφον καὶ ν' ἀποκηρύξῃ αὐτὸν ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας, λησμονοῦσα ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἔρυνα ὅσον εἶνε ἀγαθότης.

Ἡ ὀργὴ τότε ὅσον καὶ ἡ δόξα τοῦ Τολστόη ἀνῆλθον εἰς τὸ ξενιθὸ τῆς ὑπεροχῆς των.

Ὁ μέγας γέρον διῆλθε τὴν τραγικὴν στιγμήν τῆς ζωῆς του, — ὡς ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ, ὡς ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὡς ὁ Λούθηρος ἐντὸς τοῦ κελλίου του.

«Ὅ, τι τοῦ ἔλειπε», λέγει ὁ Δουριέ, «ἦτο ὁ ἀκτινοστέφανος ὃν δωρεῖται τὸ κώνειον εἰς τὸν Σωκράτην, τὸ ἱκρίωμα εἰς τὸν Θωμᾶν Μῶρον, ὁ ἀφορισμὸς εἰς τὸν Σπινόζα. Ἡ ρωσικὴ Σύνοδος ἀνέλαβε ν' ἀπονεύμῃ εἰς τὸν Τολστόη τὸν ἀθάνατον αὐτὸν στέφανον».

Εἶνε γνωστὴ ἡ ἀπάντησις τοῦ Τολστόη εἰς τοὺς τολμήσαντας νὰ θέσωσιν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὰς βαθυρρέζους ιδέας του.

Ἡ «Ἐπιστολή», δι' ἧς ἀπήντησεν εἰς τὴν Σύνοδον θὰ παραμείνῃ οἰοεὶ «Σύμβολον Πίστεως» τοῦ Τολστοϊσμοῦ.

5.— Ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος μεταμορφοῦται, ὅπως ἡ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, διερχομένη διὰ τῶν διαφορῶν ἡλικιῶν: ἐκάστη ἡλικία ἔχει περὶ τῆς ζωῆς ἀνάλογον ἀντίληψιν, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ὁμοιάζουσιν ἀλλήλους ἀλαθῆτως. Οἱ μὴ ἀντιλαμβανόμενοι τούτο διὰ τοῦ λογικοῦ, τὸ ἀντιλαμβάνονται ἀσυναίσθητως. Ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ μεταλλαγῇ τῶν φάσεων ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων, συμβαίνει καὶ ἐν τῇ μεταλλαγῇ τῶν φάσεων ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν λαῶν καὶ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄν ὁ πατὴρ οἰκογενείας ἐξηκολούθει ἐμμένων εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς ἣν εἶχε κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, ἡ ζωὴ θὰ τῷ καθίστατο τόσο δυσχερὴς ὥστε θὰ ἐπεζῆτει οἰκεία βουλήσει ἐτέραν ἀντίληψιν καὶ θ' ἀπεδέχετο ἐκουσίως τὴν ἀναλογούσαν πρὸς τὴν ἡλικίαν του.

6.— Δύο τρόποι ὑπάρχουν, αὐστηρῶς λογικοί, διὰ τὴν κατανόησιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς: ὁ εἰς βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ζωῆς τῆς συναφοῦς πρὸς τὰ ὄρατὰ φαινόμενα ἅτινα συντελοῦνται ἐν τῷ σώματί μας ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου· ὁ ἕτερος ἔχει βάσιν τὴν ἰδέαν τῆς ζωῆς τῆς συναφοῦς πρὸς τὴν ἀόρατον καὶ ἐνδόμυχον συναίσθησιν ἣν ἔχομεν περὶ ζωῆς. Ἡ μὲν τῶν ἐπόψεων τούτων εἶνε πεπλανημένη, ἡ ἕτερα ἀληθής· ἀλλ' ἀμφοτέραι δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἀφετηρίας συλλογισμῶν λογικῶν ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, καὶ οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ υἱοθετήσωσι τὴν ἐκαστῶ ἀρμόζουσαν.

7.— Ἐσφουρηλατήσαμεν ἡμῖν αὐτοῖς ζῶν ἀντίθετον πρὸς τε τὴν ἠθικὴν καὶ φυσικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐντεινομεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματός μας ἵνα πείσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ ἀληθὴς ζωὴ.

8.— Δύναται τις νὰ ζῆ, — ὅπως τὸ πράττομεν, — ἐφ' ὅσον μεθύσεται ἐκ ζωῆς· ἀλλ' ὅταν ἀπαλλαγῇ τῆς μέθης, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ διῶδῃ ὅτι ὁ ἡμέτερος τρόπος τοῦ ζῆν εἶνε πλάνη καὶ πλάνη ἡλικία. Δὲν ὑπάρχει μάλιστα οὐδὲν τὸ γελοῖον ἢ τὸ μεγαλοφυές ὑπάρχει, ἀπλούστατα, τί τὸ σκληρὸν καὶ ἡλίθιον.

9.— Ἐπέρχεται στιγμή ἐν τῇ ζωῇ παντός ἀνθρώπινου ὄντος καθ' ἣν διερωτᾶται: «Διατί ἀρά γε ζῶ; Ποία ἡ συναίσθησις τῆς ζωῆς μου; Τί ἐστὶ ζωὴ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος;»

Τέσσαρες ὑπάρχουν ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, τέσσαρες διέξοδοι εἰς τὴν φρικώδη θέσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος ὁ θέτων ἑαυτῷ ταῦτα. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀγνοίας. Ἐγκειται εἰς τὸ μὴ γινώσκειν, εἰς τὸ μὴ θέλειν γνωρίσαι ὅτι ἡ ζωὴ ἦν ἐδημιουργήσαμεν ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι τι τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀσυναίσθητον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, — γυναῖκες κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ καὶ ἄνδρες νεαροὶ ἢ ἀφυεῖς, — δὲν κατενόησαν ἀκόμη τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ζωῆς ὅπερ ὠρθώθη ἐνώπιον τοῦ Σιοπενχάουερ, τοῦ Σολομώντος, τῷ Βούδδα. Δὲν διακρίνουσι τὸ περικυκλοῦν αὐτοὺς κακόν, τὸ διαβλέπουν μόνον καθ' ἣν στιγμήν κᾶτι τοῖς τὸ ἀποκαλύπτει, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τῆς ἀπολαύσεώς των. Δὲν ἔχομεν τίποτε νὰ διδαχθῶμεν παρ' αὐτῶν.

Ἡ δευτέρα διέξοδος εἶνε ἡ ἐπικουρία. Ἐγκειται εἰς τὸ ἀπολαμβάνειν τῶν προσφερομένων ἡδονῶν, ἀνευ ἀναζητήσεως τῆς πηγῆς αὐτῶν ἢ τοῦ σκοποῦ. Ὁ Σολομὼν ἐκφράζει ὡς ἐξῆς τὴν ἰδέαν ταύτην: «Ἵπαγε, τρῶγε τὸν ἄρτον σου ἐν φαιδρότητι, πίνε τὸν οἶνόν σου ἐν χαρῇ. Ἀπόλαβε τῆς ζωῆς μετὰ τῆς γυναικὸς ἣν ἀγαπᾶς, » καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ματαιίας ζωῆς, διότι αὐτὸ εἶνε τὸ μερῖδιόν σου ἐκ τῆς ζωῆς. Ὅ,τι ἡ χεὶρ σου δύναται, πράττε το, » διότι, ἐντὸς τοῦ τάφου ὅστις σὲ ἀναμένει, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐργασία, οὔτε σκέψις, οὔτε γνῶσις, οὔτε σοφία». Διὰ τοιούτων συλλογισμῶν ἡ πλειονότης τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἡμετέρου κόσμου κατανοεῖ τὸ δυνατόν τοῦ ζῆν.

Αἱ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρίσκονται τοὺς καθιστῶσι κτήτορας πλειοτέρων ἀγαθῶν ἢ κακῶν, καὶ ἡ ἠθικὴ των ἡλιθιότης τοῖς παρέχει τὴν δύναμιν τοῦ λησμονεῖν ὅτι ἡ προνομιακὴ των κατάστασις εἶνε τυχαία, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ ἔχη χιλίας γυναῖκας καὶ ἀνάκτορα, ὅπως ὁ Σολομὼν ὅτι εἰς ἕκαστον ἄνδρα ἔχοντα χιλίας γυναῖκας ἀναλογοῦσι χίλιοι ἄνδρες ἀνευ γυναικῶν καὶ ὅτι δι' ἕκαστον ἀνάκτορον ὑπάρχουν χίλιοι ἄνδρες οὔτινες τὸ κτίζουσι μετὰ τὸν

ιδρώτα τοῦ μετώπου των. Ἡ πτωχεία τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τοῖς παρέχει τὴν δύναμιν τοῦ λημονεῖν ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἀφίνει ἡσυχον τὸν Βούδδαν: τὸ ἐπικείμενον τῆς νόσου, τοῦ γήρατος καὶ τοῦ θανάτου, ἅτινα θὰ καταρρίψουν εἰς συντρίμματα, θάπτον ἢ βράδιον, ἀπάσας τὰς ἡδονὰς των.

Ἡ τρίτη διεξόδος εἶνε ἡ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δράσεως. Ἐγκεῖται εἰς τὸ συντρίβειν τὴν ζωὴν, μετὰ τὴν κατανόησιν ὅτι εἶνε τι τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀσυναίσθητον. Οὕτως ἐνεργοῦσιν οἱ σπάνιοι ἰσχυροὶ καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι. Κατανοοῦντες ὅλην τὴν ἡλιθιότητα τοῦ εἴρωνος ἀστεϊσμοῦ παρ' οὗ ἐνεπαίχθημεν, ἐνεργοῦσι κατ' ἀναλογίαν καὶ τερματίζουσι δι' ἐνὸς μόνου πλήγματος τὴν βλακώδη αὐτὸν ἀστεϊσμόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τοῦ κύκλου μας οἵτινες ἐνεργοῦσι τοιοῦτοτρόπως καθίσταται μεγαλειότερος ὁσημέραι, καί, πρὸ πάντων, κατὰ τὴν ὠραιότεραν περίοδον τῆς ζωῆς των ἀποφασίζουσι οὕτω, ὅταν αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς των εὑρηνται ἐν ὅλῃ των τῇ ἀναπτύξει καὶ δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἐξοικειωθῆ πρὸς τὰς συνηθείας τῆς παρακμῆς.

Ἡ τρίτη διεξόδος εἶνε ἡ ἀδυναμία. Αὕτη ἔγκειται εἰς τὸ νὰ ἐξακολουθῆ τις νὰ σύρῃ τὴν ζωὴν ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀσυναίσθητου αὐτῆς καὶ γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα καταλήγει. Οἱ ἄνθρωποι τῆς κατηγορίας ταύτης γνωρίζουσι ὅτι τίποτε δὲν ἀξίζει ἡ ζωὴ ἀλλά, μὴ ἔχοντες τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐλλόγως, νὰ θέσωσι τὸ ταχύτερον τέρμα εἰς τὴν πλάνην αὐτήν, ἔχουν τὸ ἦθος ἀνθρώπων κατὶ ἀναμενόντων.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι διεκφεύγουσι διὰ τεσσάρων ὁδῶν ἐκ τῆς φρικαλέας συγχύσεως ἣτις τοὺς κατατρώγει. Ἡ πρώτη ἔγκειται εἰς τὸ μὴ κατανοεῖν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε τι τὸ ἀσυναίσθητον, κατὶ τὸ μάταιον καὶ πονηρόν, καὶ ὅτι εἶνε προτιμότερον νὰ μὴ ζῆ κανείς. Ἡ δευτέρα ἔγκειται εἰς τὸ ἀπολαμβάνειν τῆς ζωῆς ὅποια εἶνε, χωρὶς νὰ σκέπτεται τις περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ τρίτη ὁδὸς εἶνε ἡ ἐξῆς: ἀφ' οὗ κατανόησῃ τις ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε τι τὸ κακὸν καὶ ἀπλῆ ἀνοησία, νὰ θέτῃ τέρμα εἰς αὐτήν, ν' αὐτοκτονῇ. Ἡ τετάρτη, — τὸ ζῆν ὅπως ὁ Σολομὼν καὶ ὁ Σιοπεγγάουερ, — ἔγκειται εἰς τὸ γνωρίζειν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἡλίθιος ἀστεϊσμός, καὶ ὁμως ζῆν παρὰ τὴν κατα-

νοησιν τούτου, ἀπολαύειν, ὁμιλεῖν καὶ γράφειν μάλιστα βιβλία (1).

10.— Πάντες οἱ ἄνθρωποι ζῶσι καὶ ἐνεργοῦσιν, ἐν μέρει μὲν συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας των ἀρχάς, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἰδεῶν ἐτέρων. Οἱ ἄνθρωποι καταφαίνονται διάφοροι ἀλλήλων καθ' ὅσον ὑπόκεινται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἰδίων των ἰδεῶν, ἢ τὴν τῶν ἰδεῶν ἐτέρου: οἱ μὲν τούτων καταρτίζουσιν ἑαυτοῖς τὸ συγχρότερον ἐκ τῶν ἰδίων των σκέψεων νοητικὸν τι παίγιον δι' αὐτούς, ἢ λογικὴ καθίσταται ὡς τις τροχὸς ἐστερημένος τοῦ κινητηρίου τοῦ λωρίου, διότι, εἰς τὰς πράξεις των, ὑφίστανται τὴν ἐπήρειαν τῶν ἡθῶν, τῶν παραδόσεων, τῶν νόμων ἄλλοι, ἐξ ἐναντίας, θεωροῦντες τὰς σκέψεις των ὡς κυρίου κινητήρας τῆς ἐνεργητικότητός των, ἀκολουθοῦσι πάντοτε σχεδὸν τὰς ὑποδείξεις τὰς διδομένας αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ λογικῶ των καὶ ὑποτάσσονται εἰς αὐτάς, σπανιώτερον ἀπεκδεχόμενοι, — καὶ κατόπιν κριτικῆς ἐξετάσεως, — ὅσα ἄλλοι ἀπεφάσισαν.

11.— Ἡ ἐναντίον τῆς φύσεως πάλη πρὸς κατάκτησιν τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως ἐσται πάντοτε τὸ πρῶτον καὶ τὸ μᾶλλον ἀναμφισβήτητον τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου, διότι τὸ καθῆκον αὐτὸ ἀποτελεῖ αὐτὸν τὸν νόμον τῆς ζωῆς, τοῦ ὑποίου ἢ παραβίασις σύρει ὀπισθὲν τῆς, ὡς ἀναπότρεπτον ποινήν, τὴν ἀποσύνησιν τῆς εἴτε σαρκικῆς εἴτε νοητικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξ ἐναντίας, ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκει ἐν μόνῃ τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος τούτου πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ὅσον τῶν σαρκικῶν ὅσον καὶ τῶν πνευματικῶν.

12. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ γνωρίσωμεν καὶ οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν πλὴν ἡμῶν αὐτῶν. Τὸ ζωικὸν βασίλειον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἶνε ἀπλῆ ἀντανάκλασις τῶν ὅσα γνωρίζομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς. Ὁ

(1) Ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης ἐμφαίνεται ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ Τολστόη πρὸ τῆς ὀριστικῆς του μεταλλαγῆς πεποιθήσεων: «Ἐσυρόμην ἐν τῇ τετάρτῃ κατηγορίᾳ», γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν «Ἐξομολογήσειν» του.

ὕλικός κόσμος ἀποτελεῖ συνεπῶς, οὕτως εἰπεῖν, ἀντανάκλασιν ἀντανάκλασεως.

13.— Ὑπάρχουσι τόσαι ἀνάγκαι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωποκτῆνους ὅσαι ὑπάρχουσι φάσεις ἐν τῇ ὑπάρξει του, καὶ αἱ φάσεις αὗται εἶνε τόσον πολυάριθμοι ὅσον αἱ ἀκτῖνες σφαίρας. Εἶνε αἱ ἀνάγκαι τοῦ τρῶγειν, τοῦ ἀναπνεῖν, τοῦ ἐργάζεσθαι, τοῦ ἀπολαβεῖν, ἡ ἀνάγκη τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῆς θρησκείας, τῆς κοινωνίας· αἱ ἀνάγκαι τοῦ παιδίου, τοῦ ἐφήβου, τοῦ ὠρίμου ἀνδρός, τοῦ γέροντος, τῆς νεανίδος, τῆς γυναικός, τοῦ Κινέζου, τοῦ Παρισινοῦ, τοῦ Ρώσου, τοῦ Λάπωνος. Αἱ ἀνάγκαι αὗται ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν συνθηθειῶν τῶν φυλῶν, ἐκ τῶν νόσων, κ.τ.λ. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ καταναλώσῃ τὴν ζωὴν του ὀλόκληρον εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν ὅλων τῶν δυνατῶν μορφῶν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀτομικῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρξεως, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ τὰς ἀριθμήσῃ ἀπάσας. Ὅλαι αἱ συνθήκαι αὗται τῆς ὑπάρξεως δύνανται νὰ καταστῶσιν ἀνάγκαι, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν συνθηκῶν τῆς ὑπάρξεως εἶνε ἄπειρος.

Ὅ,τι ὀνομάζομεν ἀνάγκας, εἶνε ἀπλῶς αἱ συνθήκαι ὧν ἔχομεν συνείδησιν. Μόλις ἀποκτήσωμεν τὴν συναίσθησιν τῶν συνθηκῶν τούτων, ἀπόλλυσιν αὗται τὴν ἀληθῆ των ἔννοιαν, καὶ προσλαμβάνουσι τὴν ὑπερτιμημένην σημαντικότητα ἣν ταῖς ἀποδίδει τὸ λογικὸν ἐπιλαμβάνομενον αὐτῶν.

14.— Σκέπτονται καὶ λέγουν συνήθως ὅτι ἡ θυσία τοῦ ἀτομικοῦ ἀγαθοῦ εἶνε πράξις ἡρωϊσμοῦ καὶ πράξις ἐπαινετῆ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπάρνησις τοῦ ἀτομικοῦ καλοῦ δὲν εἶνε οὔτε ἐνέργεια ἐπαινετῆ, οὔτε πράξις ἡρωϊσμοῦ, εἶνε ὅρος ἀναγκαῖος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Γνωρίζων ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀτομικότητα διακεκριμένη ἀπὸ τοῦ ὅλου κόσμου, γνωρίζει ἐπίσης τὰς ἄλλας ἀτομικότητας διακεκριμένας ἀπὸ τοῦ ὅλου κόσμου, τοῦ δεσμοῦ ὅστις τὰς συνδέει μεταξὺ των διαβλέπει τὴν οὐτοπίαν τοῦ ἀτομικοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ μόνου ἀγαθοῦ τοῦ ἰκανοῦ νὰ ἰκανοποιῇ τὴν ἐσκεμμένην συναίσθησίν του.

15.—Τὸ κτῆνος δύναται νὰ ζῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ σῶμά του, οὐδὲν το ἐμποδίζει νὰ ζῆ τοιουτοτρόπως. Ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀτομικότητός του, καί, χωρὶς νὰ ἔχη ἀντίληψιν τοῦτου, καθίσταται ὠφέλιμον εἰς τὸ εἶδός του· δὲν κατανοεῖ μάλιστα ὅτι ἀποτελεῖ ἀτομικότητα. Ἄλλ' ὁ ὑπεύθυνος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ζῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ σῶμά του. Δὲν δύναται νὰ ζῆ οὕτω, διότι, γνωρίζων ὅτι ἀποτελεῖ ἀτομικότητα καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι εἶνε ἐπίσης ἀτομικότητες ὅπως αὐτός, γνωρίζει πᾶν ὅ,τι εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων τῶν ἀτομικότητων τούτων.

16.—Διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἡ συναίσθησις τῆς ἀτομικότητός του οὐδαμῶς ἀποτελεῖ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἡ ζωὴ, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀπόκτησιν τοῦ ἀγαθοῦ ὑπερ τῆ εἶνε ἴδιον, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ζωικῆς ἀτομικότητος.

17.—Ἀπεκδεχόμενος τὸ δυνατόν τοῦ ἀντικαθιστᾶν τὴν ἐπιζητήσιν τῆς ἰδίας του εὐτυχίας διὰ τῆς ἐπιζητήσεως τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων πλασμάτων, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἑαυτὸν νὰ διαγνώσῃ ὅτι τὸ παραιτεῖσθαι βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς ἰδίας του ἀτομικότητος καὶ ἐκτοπίζει τὸν σκοπὸν τῆς δραστηριότητός του ὅπως τὴν κατευθύνῃ ἐπὶ τῶν ἄλλων, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο εἰς ὃ ἔγκειται ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν ζώντων πλασμάτων τῶν μᾶλλον προσεγγιζόντων τὸν ἄνθρωπον.

18.—Ἡ ἰδέα κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ δὲν εἶνε ἡ ἀτομικὴ ὑπαρξις, ἡ ἀλήθεια αὕτη, κτηθεῖσα εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἠθικῆς ἐργασίας τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν, κατέστη διὰ τὸν ἄνθρωπον (τὸν μὴ κτῆνος), ἐν τῇ ἠθικῇ ὁλότητι, ἀλήθεια πολὺ μᾶλλον ἀναμφισβήτητος καὶ μᾶλλον σταθερὰ ἀπὸ τὴν περιστροφὴν τῆς γῆς καὶ τοὺς νόμους τῆς ἐλξέως. Πᾶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος, ὁ πολυμαθής, ὁ ἀμαθής, ὁ γέρον, τὴν κατανοεῖ καὶ τὴν γνωρίζει· ἀγνωεῖται παρὰ μόνον τῶν ἀγριωτέρων ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, ὡς ἐπίσης καὶ παρὰ τῶν μὴ ὑποκειμένων

εἰς ἀνάγκας ἀνθρώπων, οἵτινες κατοικοῦσι τὰς πόλεις καὶ τὰς πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγριότητος. Ἡ ἀλήθεια αὕτη κατέστη κληρονομία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἂν ἡ ἀνθρωπότης δὲν ὀπισθοδρομῆ εἰς τὰς διαδοχικὰς τῆς γνώσεως, ἐν τῇ μηχανικῇ, ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ, ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, πολὺ ὀλιγώτερον θὰ ὀπισθοδρομῆ εἰς τὴν θεμελιώδη καὶ κυρίαν ἐπιστήμην ἧτις ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὸν καθορισμὸν τῆς ζωῆς τῆς. Εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποσθεσθῆ ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀνθρωπότητος ἐκεῖνο ὅπερ ἀπέκτησεν αὕτη ἐν τῇ χιλιάδων ἐτῶν ὑπάρξει τῆς, τοῦτέστι ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ματαιότητα, ἐπὶ τὸ ἀσυναίσθητον καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἀνθρωπότης ἀπηλλάγη τέλους τῆς ιδέας τῆς ζωῆς θεωρουμένης ὡς ὑπάρξεως ἀτομικῆς δὲν δύναται νὰ ὑποστρέψῃ πρὸς αὐτήν, οὔτε νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἡ ἀτομικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπαρξις δὲν ἔχει ἔννοιαν.

19.—Ἄν ὁ ἀνθρώπος ἀπέβλεπεν εἰς μόνον τὸ ἀγαθὸν τῆς ἀτομικότητός του, ἂν ἡγάπα ἑαυτὸν μόνον, δὲν θὰ κατηνοεῖ ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ πλάσματα μόνον ἑαυτὰ ἀγαπῶσιν (ὅπως καὶ τὰ ζῶα δὲν το γνωρίζουν). Ἄλλ' ὅταν γνωρίζει ὅτι ἀποτελεῖ ἀτομικότητα ἀποβλέπουσαν εἰς τὸν ἴδιον σκοπὸν μεθ' ὅλων τῶν ἀτομικότητων αἵτινες τὸ κυκλοῦσι, δὲν δύναται ν' ἀποβλέπῃ πλέον πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο ὅπερ ἡ ἐκλογικευθεῖσα συνειδήσις του θεωρεῖ ὡς κακόν, καὶ ἡ ζωὴ του δὲν δύναται πλέον ν' ἀσχολῆται εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀτομικοῦ καλοῦ.

20.—Τὰ ἐρωτήματα: Διατί; Πρὸς τίνα σκοπὸν; τὰ ὅποια ἀναθρώσκουν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὁσάκις ὑφίσταται τὴν ὀδύνην πράγματι ἢ κατὰ φαντασίαν, ἐνδείκνυσι μόνον ὅτι δὲν ἀντελήφθη τὴν ἐνεργητικότητα, ἣν ἔδει νὰ γενᾷ ἐν ἑαυτῷ ἢ ὀδύνη, ἐνεργητικότητα ἧτις ἀφαιρεῖ ἀπὸ ταύτης τὸν ὀδυνηρὸν τῆς χαρακτῆρα. Καί, πράγματι, ὁ ἀνθρώπος ὁ ταυτίζων τὴν ζωὴν πρὸς τὴν ζωικὴν ὑπαρξιν στερεῖται τῆς ἐνεργητικότητος ταύτης ἧτις ἀπομακρύνει τὴν ὀδύνην, καὶ τοῦτο τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἔχει μᾶλλον περιορισμένην ἰδέαν περὶ ζωῆς.

21.—Τὸ ζῶν πάσχει ἐν τῷ ἐνεστῶτι μόνον· συνεπῶς, ἡ ἐνεργητικότης ἢ προκαλουμένη ἐκ τῆς ὀδύνης ταύτης, ἐνεργητικότης ἣτις τῷ εἶνε ἐπωφελῆς ἐν τῷ παρόντι, τὸ ἱκανοποιεῖ τελείως. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν πάσχει μόνον ἐν τῷ ἐνεστῶτι· πάσχει καὶ κατὰ τὸ παρελθόν καὶ κατὰ τὸ μέλλον· κατὰ συνέπειαν, ἂν ἡ ἐνεργητικότης ἢ προκαλουμένη ἐκ τῶν ὀδυνῶν κατευθύνεται πρὸς μόνον τὸ παρὸν τοῦ ἀνθρωποκλήτους, δὲν δύναται νὰ τὸν ἱκανοποιῇ. Μόνη ἡ ἐνεργητικότης ἢ ἔχουσα ὡς σκοπὸν τὰ αἷτια καὶ τὰς συνεπείας τῆς ἐν τῷ παρελθόντι καὶ τῷ μέλλοντι ὀδύνης δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον.

22.—Οἱ ἄνθρωποι θέτουσιν ἑαυτοῖς σκοποὺς ἐν τῇ σαρκικῇ ζωῇ, καὶ ἵνα φθάσωσιν εἰς αὐτοὺς πάσχουσι καὶ γίνονται προξένοι ὀδύνης εἰς τοὺς ἄλλους. Ἄν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὸ δόγμα τῆς ἐν πνεύματι ζωῆς καὶ νὰ χειραφετηθῶσιν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἀπάσχαλῆσεων, θὰ εὕρισκον ἱκανοποίησιν πλήρη ἐν τῇ ζωῇ τοῦ πνεύματος, ἣτις ἀκριβῶς εἶνε ἡ ζωὴ διὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν.

23.—Διατί ὁ ἄνθρωπος, καίτοι γνωρίζων ὅτι αἱ ὀδύνη εἶνε συνδεμένη πρὸς τὰς ἀπολαύσεις, ἐρωτᾷ ἑαυτὸν: Διατί, πρὸς τίνα σκοπὸν αἱ ὀδύνη; καὶ ὄχι: Διατί, πρὸς τίνα σκοπὸν αἱ ἀπολαύσεις;

24.—Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του μεθ' ἧς δὲν εὕρισκεται εἰς συνάφειαν ἢ ὀδύνη, καί, ἐντούτοις, ἐν τῷ μόθῳ καὶ ἐν τῇ ὀδύνη εὕρισκε τὴν ζωὴν, αὐτὸς καὶ ὅλη του ἡ φυλὴ.

25.—Πᾶς ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις εἶνε πολυτάραχος, πιστεῦει εὐκόλως ὅτι αἱ δυσχέρειαι τῆς ζωῆς εἶνε προσωπικὴ του κακοτυχία, προνομία δυστυχῆς ἐπιφυλαχθεῖσα αὐτῷ μόνῳ, καὶ τῆς ὁποίας ἐξαίρουνται οἱ λοιποί.

26.—Ὅπως ὁ ὄνειρευόμενος ἄνθρωπος δὲν πιστεῦει ὅτι ὅσα βλέπει εἶνε ἡ πραγματικότης καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀφυπνισθῇ ἵνα ἐπιστρέψῃ

εἰς τὴν ἀληθῆ ζωὴν, ὁμοίως ὁ μέσος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας δὲν δύναται νὰ πιστεῦσῃ κατὰ βάθος ὅτι ἡ τρομακτικὴ θέσις εἰς ἣν εὐρίσκεται καὶ ἡτις χειροτερεῖ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἶνε πραγματική, καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀφυπνισθῆ ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ζωὴν.

27.— Ἡ ἐνεργητικότης τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὅποιαν αὐτῆ του ἡ φύσις τῶ καθιστᾷ ἀνάγκην, διαιρεῖται εἰς τέσσαρας κατηγορίας: πρῶτον, τὴν ἐνεργητικότητα τῆς μυϊκῆς δυνάμεως, τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν, τῶν κνημῶν, τῶν ὤμων, τῆς ῥάχους, ἐργασίαν ἐπώδυνον καὶ ἡτις σκεπάζει αὐτὸν μὲ ἰδρώτα· δεύτερον, τὴν ἐνεργητικότητα τῶν δακτύλων καὶ τοῦ ταρσοῦ, τὴν συνιστῶσαν τὴν δεξιότητα ἐν τῇ τέχνῃ· τρίτον, τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας· τέταρτον, τὴν τάσιν πρὸς συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

28.— Ἀρκεῖ εἰς ἓνα ἄνθρωπον ὅσον ὀλίγον μορφωμένος καὶ ἂν εἶνε ν' ἀναλογισθῆ τὰς πραγματικὰς συνεπειὰς αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν ἰδεῶν ἃς δοξάζει περὶ κόσμου, ἵνα κατανοήσῃ ὅτι ἡ ἐκτίμησις αὐτῆ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ἐπαινετοῦ καὶ τοῦ ἐπονειδίστου, ἐπὶ τῆς ὁποίας, ἐξ ἀδρανείας, κανονίζει τὴν ὑπαρξίν του, εὐρίσκεται ἐν ἀπολύτῳ ἀντιφάσει πρὸς τ' ἀποτελέσματα τῶν σκέψεων του.

29.— Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας δὲν δύναται ν' ἀγνοῆ ὅτι τὸ συμμετέχειν εἴτε ὡς ἄρχων, εἴτε ὡς ὑπουργός, ἀστυνόμος ἢ ἀγορφυλάξ, εἰς τὴν πώλησιν τῆς τελευταίας ἀγελάδος μιᾶς πτωχῆς οἰκογενείας πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ θησαυροφυλακίου, καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ χρήματος τούτου εἰς τὴν ἀγορὰν πυροβόλων, εἰς ὑποδοχάς, εἰς ἐπιχορηγήσεις ὑπαλλήλων ἀργομισθῶν καὶ ἀχρήστων, ζώντων ἐν πολυτελείᾳ· ἢ ὅτι τὸ συμμετέχειν εἰς τὴν φυλάκισιν ἐνὸς οἰκογενειάρχου ὃν ἡμεῖς αὐτοὶ διεφθείραμεν, καὶ εἰς τὸν μετασχηματισμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του εἰς ἐπαίτας· ἢ ὅτι τὸ συμμετέχειν εἰς διαρπαγὰς καὶ σφαγιασμοὺς πολέμων· ἢ ὅτι τὸ συμμετέχειν εἰς

τὴν διδασχὴν δεισιδαιμονιῶν βαρβάρων, εἰδωλολατρικῶν ἢ μᾶλλον ὅτι τὸ σφετερίζεσθαι τὴν ἀγγελᾶδα ἣτις εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν σας· καὶ ἣς ὁ κύριος δὲν κατέχει γαίας· ἢ μᾶλλον ὅτι τὸ ἀναγκάζειν ἓνα πτωχὸν νὰ πληρώσῃ ἀντικείμενόν τι εἰς τὸ διπλάσιον τῆς ἀξίας του διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι εἶνε πτωχός· οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται ν' ἀγνοῇ ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις αὐταὶ εἶνε κακαί, ἐπανείδιστοι.

30.— Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὁ ἐπωφελοῦμενος τῆς συγχρόνου τάξεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐδραζομένης ἐπὶ τῆς βίας καὶ ὁ βεβαιῶν ταῦτοχρόνως ὅτι ἀγαπᾷ τοὺς ἰμοίους του, ὁ μὴ παρατηρῶν ὅτι πᾶσά του ἢ ὑπαρξίς εἶνε ἀποφράς πρὸς τὸν πλησίον του, ἰμοιάζει τὸν ληστήν, ὅστις, συλλαμβανόμενος τέλος, μὲ τὴν μάχαιραν ὑψωμένην ἐπὶ τοῦ θύματος κάλοῦντος ἐν ἀπογνώσει βοήθειαν, θὰ ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ὅσα ἔπραττεν ἦσαν δυσάρεστα εἰς τὸν ὄν ἀπεγύμνου καὶ ὄν ἠτοιμάζετο νὰ ἀποκεφαλίσῃ. Ὅπως δὲ ὁ ληστής αὐτὸς δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀρνηθῆ ὅ,τι ἀποτελεῖ αὐτοῦσιον τὸ προφανές, ἰμοίως καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὁ ἀποζῶν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν καταδυναστευμένων, δὲν δύναται νὰ φαντάζεται καὶ νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους ὅτι ἐπιζητεῖ τὸ καλὸν ἐκείνων τοὺς ὁποίους δὲν παύει ἀπογυμνῶν καὶ ὅτι ἀγνοεῖ πῶς ἀπεκτῆθησαν τὰ ἀγαθὰ τῶν ὁποίων ἀπολαύει.

31.— Ἀρκεῖ νὰ ἦνέ τις εἰλικρινής ἵνα κατανοῇ ὅτι οὐδεὶς ἔχει οὔτε δύναται νὰ ἔχῃ ἐν τῇ ζωῇ δικαιώματα, προνομίας, χαρακτῆρας διακεκριμένους, ἀλλ' ὅτι τὰ καθήκοντα δὲν ἔχουν οὔτε τέρμα οὔτε ὄρια, καὶ ὅτι τὸ πρῶτον, τὸ μᾶλλον ἀναμφισβήτητον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε ἡ συμμετοχὴ ἐν τῇ κατὰ τῆς φύσεως πάλῃ, χάριν καὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ζωῆς.

32.— Ἡ θρησκεία μας, ἡ ἐπιστήμη μας, ἡ δημοσία ἡμῶν γνώμη, ἀποτελοῦσάι χορὸν ἵνα μᾶς λέγουν ὅτι ἡ ζωὴ, ὅπως τὴν διάγομεν, εἶνε κακὴ, καὶ ταῦτοχρόνως βεβαιῶνουν ὅτι τὸ χριστιανικὸν δόγμα (τὸ πρωτογενές), ὅπερ διδάσκει ἡμᾶς πῶς δύναταί τις νὰ ἐπι-

τύχη νὰ καταστῆ καλλίτερος καὶ νὰ βελτιώσῃ οὕτω τὸν βίον του, εἶνε δόγμα μὴ ἐφαρμόσιμον.

33.— Ὅλη ἡ πυρετώδης καὶ πολύπλοκος ἐργατικότητα τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ ἐμπόριόν των, τοὺς πολίμους των, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας των, τὴν ἐπιστήμην των, τὰς τέχνας των, τὸ συχνότερον εἶνε ἡ ἀσυναίσθητος ἀναταραχὴ τοῦ ὄχλου τοῦ συνωθουμένου ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς ζωῆς.

34.— Ἄν δεχθῆ τις ὡς πρόβλημα τὴν ἀποπλάνησιν τῆς υἰγειοῦς τοῦ ἀνθρώπου εὐφρίας ἵνα μὴ δύναται οὗτος νὰ ἐξέλθῃ τῆς συγχύσεως τῶν ἀντιφατικῶν ἀντιλήψεων τὰς ὑποίας τῷ ἐνετύπωσαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφεύρῃ τίποτε τὸ ἐμβριθέστερον ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τὸ καθιερωμένον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωσίᾳ τῇ αὐτοκαλουμένην χριστιανικῇ.

35.— Οἱ ἄνθρωποι.— ὁ μείζων ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων εἰς οὓς εἶνε ἐφικτὸν τὸ ζῆν ἐν ζωῇ δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης,—εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ τὰ πρόβατα, τὰ ἅποια ἐξάγονται ἐκ τινος πυρπολουμένης οἰκοδομῆς καὶ ἄτινα, νομίζοντα ὅτι προτίθενται νὰ τὰ ρίψωσιν εἰς τὰς φλόγας, καταβάλλουσιν ἀπάσας τῶν τὰς δυνάμεις ὅπως παλαίσωσιν ἐναντίον τῶν ἐπιζητούντων τὴν σωτηρίαν των.

36.— Ἡ ἀνέκκλητος ἀπόφασις ἧτις πλήττει τοὺς ἀμπελουργοὺς ὡς διαρπάσαντας τοὺς καρποὺς τοῦ κήπου,— ἡ ἐξωσις,—εἶνε ἀκριβῶς ὅμοια διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς φανταζομένους ὅτι ἡ προσωπικὴ ζωὴ εἶνε ἡ ζωὴ ἡ ἀληθής. Ὁ θάνατος τοὺς ἐκδιώκει τῆς ζωῆς, καὶ ἀντικαθίσταται δι' ἄλλων: συνέπεια τοῦτο τῆς πλάνης ἧτις τοὺς ἔκαμε νὰ παραγνωρίσωσι τὴν σημασίαν τῆς ζωῆς: ὅπως οἱ ἀμπελουργοὶ τοῦ κήπου λησμονοῦσιν ἢ δὲν θέλουν ν' ἀναμνησθῶσιν ὅτι ἔλαβον κῆπον περὶφρακτὸν ὑπὸ τείχους καὶ τάφρου, ἐφωδιασμένον δὲ διὰ φρέατος, ὅτι κάποιος εἰργάσθη δι' αὐτοὺς καὶ ὑπολογίζει ἐπ' αὐτῶν ὅπως ἐργασθῶσι καὶ αὐτοὶ ἐπίσης: ὅμοιως οἱ ἄνθρωποι οἱ θέλοντες νὰ ζήσωσι δι' ἑαυτοὺς, λησμονοῦσι, ἢ δὲν θέλουν ν' ἀνα-

μνησθῶσι πᾶν ὅ,τι ἐγένετο χάριν αὐτῶν πρὸ καὶ κατὰ τὴν ζωὴν λησμονοῦσιν ὅτι ἔχουν, κατὰ συνέπειαν, τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐργασθῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅτι πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς ὧν ἀπολαύουσιν εἶνε καρποὶ τοῦς ὁποίους ὀφείλουν νὰ συμμερισθῶσι μετ' ἄλλων.

37.— Φανταζόμεθα ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀσχολεῖται εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς συνθήκας, εἰς τοὺς πολέμους, εἰς τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς τέχνας· ἀλλὰ, κατὰ βάθος, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀσχολεῖται: θέλει νὰ κατανοήσῃ τοὺς ἠθικοὺς νόμους ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑποίων ζῆ. Οἱ νόμοι οὗτοι ὑφίστανται ἡ ἀνθρωπότης ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς καθορίσῃ, ἀλλ' ὁ καθορισμὸς οὗτος φαίνεται ἀσήμαντος καὶ ἄκαιρος εἰς ἐκείνον ὅστις δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν ἠθικὸν νόμον καὶ δὲν στέργει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Καὶ ὅμως ὁ καθορισμὸς οὗτος τοῦ ἠθικοῦ νόμου δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὴν κυρίαν ἀποστολὴν, ἀλλὰ τὴν ἀποστολὴν τὴν μοναδικὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

38.— Πρὸς τί νὰ ἐξακολουθῇ τις ζῶν κατὰ τρόπον ἀνάξιον; Πρὸς τί νὰ ἐξακολουθῇ πράττων ἐκεῖνο ὅπερ καταδικάζομεν; Δὲν εἴμεθα κύριοι τῆς ἰδίας μας ζωῆς, ἐλεύθεροι νὰ τὴν μεταβάλωμεν ἢ νὰ τὴν τροποποιήσωμεν κατὰ βούλησιν; Ἡ πολυτέλειά μας, ἡ ραθυμία μας, ὁ πλοῦτός μας, καὶ, πρὸ παντὸς ἄλλου, ἡ ἀνευ ὀρίων ὑπεροψία μας, μᾶς ἐξωθεῖ πρὸς καταστροφὴν ἀνεπανόρθωτον. Ἴνα καταστῶμεν περικλεεῖς καὶ πλούσιοι, ἐκβιαζόμεθα ν' ἀποστερηθῶμεν παντὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν χαρὰν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ζῶμεν ἐστιβαγμένοι ἐντὸς μεγάλων οἰκισμῶν, καθιστάμεθα κεκμηκότες καὶ ἐκνευρισμένοι, βαραθροῦμεν τὴν υἰγιάν ἡμῶν, καί, εἰς τὸ πείσμα ὄλων μας τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν ἡδονῶν, καταλήγομεν εἰς θάνατον ἐξ ἀνίας καὶ τύψεως, διότι ὁ βίος μας ὑπῆρξε τόσον διάφορος ἀφ' ὅ,τι πράγματι ἔπρεπε νὰ ᾔνε. Ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει, διὰ τί νὰ ζῶμεν οὕτω; Διὰ τί νὰ συντρίβωμεν ἀσπλάγχχνος ὁλόκληρον τὴν ζωὴν μας;

39.— Οὐδὲν σόφισμα, οὐδεμίαν πνευματικὴν πανουργίαν θὰ ὑπερρίσχησῃ ἐναντίον τοῦ ἐξῆς γεγονότος, τοῦ τόσον ἁμα ἀπλοῦ καὶ

τόσον σαφοῦς: ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, βάσις ἀπάσης τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἐδράζεται ἐπὶ νόμου γενικοῦ, αἰώνιου, ἀναλλοιώτου, τοῦ νόμου τοῦ ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνος καὶ τῆς ἐπιζήσεως τῶν ἐπιτηδειοτέρων καί, κατὰ συνέπειαν, ἕκαστος ἄνθρωπος ὀφείλει, πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον, ἢ πρὸς τὸ τῆς κοινωνίας ἧς ἀποτελεῖ μέλος, νὰ φανῇ εἰς ἕκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων τούτων καὶ νὰ σχηματίσῃ ἐξ αὐτῶν τὴν κοινωνίαν, ἵνα μὴ αὐτὸς καὶ ἡ ἡμάς του πέσωσι θύματα, ἀλλ' ἕτεροι ὀλιγώτερον ἐπιδίξιοι εἰς τὴν πάλιν.

40. — Θεωρεῖτε ὡς ἀφροσύνην τὸ φονεῦν τοὺς Τούρκους ἢ τοὺς Γερμανούς, — μὴ το πράττετε· θεωρεῖτε ὡς ἀναισθησίαν τὸ οἰκιοποιεῖσθαι διὰ τῆς βίας τὴν ἐργασίαν τῶν πτωχῶν ἵνα ἐνδύσθε συμφῶνως πρὸς τὸν συρμόν, σεῖς καὶ αἱ γυναῖκες σας, ἢ ὅπως καταρτίζετε σαλόνι τὸ ὁποῖον σὰς ἀνιᾶ θανασίμως, — μὴ τὸ πράττετε· θεωρεῖτε ὡς ἀναισθησίαν τὸ στιβάζειν ἐντὸς φυλακῶν, τὸ καταδικάζειν δηλαδὴ εἰς ἀπόλυτον νωθρότητα καὶ εἰς τὴν εἰδεχθεστέραν ἠθικὴν διαφθορὰν ἀνθρώπους διεφθαρμένους ἤδη ἐκ τῆς νωθρότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς, — μὴ το πράττετε· εὐρίσκετε ἀφροσύνην τὸ ζῆν εἰς τὴν λοιμώδη ἀτμόσφαιραν τῶν πόλεων, ὅταν δύνασθε νὰ ζῆτε ὑπὸ ἀέρα καθαρόν· θεωρεῖτε παράλογον τὸ διδάσκειν εἰς τὰ τέκνα σας, πρὸ παντός καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, τὰς γραμματικὰς τῶν νεκρῶν γλωσσῶν, — μὴ το πράττετε. Μὴ πράττετε, ἐν μιᾷ λέξει, ἐκεῖνο ποῦ πράττει σήμερον ὀλόκληρος ὁ εὐρωπαϊκὸς μας κόσμος: ζῆ δηλ. καὶ θεωρεῖ τὴν ζωὴν του ἀφροσύνην· δὲν ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὸ λογικόν του καὶ ζῆ ἐν ἀσυμφωνίᾳ πρὸς αὐτό.

41. — Πιστεύομεν ὅτι τὰ αἰσθήματα ἄτινα διαπνέουσι τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας καὶ τῆς τάξεώς μας εἶνε σημαντικώτατα καὶ ποικιλώτατα, ἐν ᾧ, πράγματι, περιορίζονται εἰς τρία: τὴν ὑπεροψίαν, τὴν φιληθονίαν, τὸν κόρον τῆς ζωῆς.

42. — Ἡ ὑπεροψία, ἡ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν εὐχαρίστησις, μᾶς καθιστῶσιν ὁμοίους μὲ παιδιὰ.

43.— Μὴ αἰτιᾶσθε τοὺς ἄλλους διὰ τὰς ἰδίας σας ἀποτυχίας. Ἀναζητεῖτε τὴν ἀφορμὴν τῶν δυστυχιῶν σας ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, καί, ἂν δὲν ἔχετε ἀποτυφλωθῆ ἐκ τῆς ματαιοφροσύνης, θὰ τὴν εὕρητε καὶ θὰ διδαχθῆτε τοιοῦτοτρόπως ν' ἀποφεύγετε τὸ κακόν. Τὸ ἀντιφάρμακον τῶν δυστυχιῶν σας εὕρηται ἐντὸς ὑμῶν αὐτῶν.

44.— Εἰς τὸ ἐρώτημα: «Τί να πράξω;» ὁ καθείς ὀφείλει νὰ σκέπτεται:

1ον Νὰ μὴ ψεύδωμαι πρὸς ἑμαυτόν, ὅσον μεμακρυσμένη καὶ ἂν ᾔηε ἡ ζωὴ μου ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς δρόμου ὃν μοὶ διανοίγει τὸ λογικόν.

2ον Νὰ παύσω πιστεύων εἰς τὴν ὑπεροχὴν μου.

3ον Νὰ ἐκτελῶ τὸν αἰώνιον καὶ ἀναμφισβήτητον νόμον τῆς ἐργασίας, χωρὶς οὐδέποτε νὰ ἐρυθριῶ δι' οἷονδήποτε ἔργον, καὶ νὰ παλαίω κατὰ τῆς φύσεως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων.

45.— Μὴ ποτε λησμονεῖ τοὺς λόγους τούτους: Ὁ ἐπιφέρων συμφορὰν τῷ πλησίον του βλάπτει ἑαυτόν. Ὁ βοηθῶν ἕτερον ἑαυτόν βοηθεῖ.

46.— Δὲν θέλεις νὰ σὲ βιάσουν νὰ ἐργάζεσαι ἐπὶ δέκα συνεχεῖς ὥρας ἐντὸς ἐργοστασίου ἢ ἐντὸς μεταλλείου; δὲν θέλεις νὰ σὲ ἐγκλείσουν ἐντὸς εἰρήκτῆς ἢ νὰ σὲ ἀπαγγονίσουν, διότι, ἐξ ἐμπαθείας, ἢ παρασυρθεῖς ἢ καὶ ἐξ ἀγνοίας, διέπραξες πρᾶξιν παράνομον; δὲν θέλεις νὰ σὲ τραυματίσουν ἢ νὰ σὲ φονεύσουν ἐν πολέμῳ; μὴ τὸ κάμνεις εἰς ἄλλον.

47.— Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν σοῦ συμβῆ, ἀποδέχου 'το ὡς ἀγαθόν. Δὲν ὑπάρχουν διαιρέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπόδιδε τὴν εἰρήνην εἰς ἐκείνους οἵτινες εὕρισκονται ἐν ἀσυμφωνίᾳ. Μὴ ποτε ἀποστρεφε τὴν ὄψιν ἀπὸ τῶν δυστυχῶν, ἀλλὰ μένε πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐν πάσῃ περιπτώσει. Τίποτε μὴ ὀνόμαζε ἰδιοκτησίαν σου προσωπικὴν.

48. — Μὴ ψεύδου ποσῶς, διότι τὸ ψεῦδος εἶνε ὁ δρόμος τῆς κλοπῆς· μὴ φιλοδοξεῖ χρῆμα οὔτε τιμάς, διότι ἐξ αὐτῶν προκύπτει ἡ κλοπή. Μὴ ἔσο φιλόνεικος, διότι τοῦτο εἶνε πηγὴ βλασφημίας, οὔτε προπέτης, οὔτε ἐχθροπαθής, διότι τούτων καρπὸς ἡ βλασφημία.

49. — Ἀπόφυγε τὸ πάσης φύσεως κακόν, καὶ πᾶν ὅ,τι ὁμοιάζει πρὸς τὸ κακόν. Μὴ παραδίδου εἰς τὴν ὀργήν, διότι ἡ ὀργὴ ὀδηγεῖ εἰς τὸν θάνατον· μὴ ἔσο οὔτε ζηλότυπος, οὔτε φιλόνεικος, οὔτε εἰδέξαστος, διότι ἐκ τούτων προκύπτει ὁ θάνατος. Μὴ ἔσο φιλήδονος, διότι ἡ φιληδονία ὀδηγεῖ εἰς τὴν παρνησίαν.

50. — Μὴ ταραττοῦ ἂν ὁ λόγος σου εἶνε ψευδής ἢ μάταιος, ἀλλ' ἂν εἶνε συνεπής πρὸς τὰς πράξεις σου. Μὴ ἔσο οὐδαμῶς φιλάργυρος, μὴ ἔσο οὐδαμῶς ἄρπαξ, οὔτε ὑποκριτής, οὔτε κακεντρεχής, οὔτε ὑπερόπτης. Μὴ ποτε βυσοδόμει πονηρὰ σχέδια ἐναντίον τοῦ πλησίον σου. Μὴ τρέφε οὐδαμῶς μίσος ἐναντίον τῶν ὁμοίων σου.

51. — Ἄν δὲν δύνασαι νὰ πράττης ἐτέρφ ὅ,τι θέλεις νὰ πράττουν διὰ σέ, ὁ σὺ τουλάχιστον ἀποκρούεις μὴ ποιεῖ ἐτέρφ.

52. — Αἱ ἠθικαὶ βάσεις τῆς ζωῆς ἐδράζονται ἐπὶ τῶν πέντε παραγγελμάτων τοῦ Ἰησοῦ: Μὴ ὀργίζεσθε, μὴ διαπράττετε μοιχείαν· μὴ ὀρκίζεσθε· μὴ ἀμύνεσθε διὰ βίας· μὴ πολεμεῖτε.

53. — Μὴ λέγωμεν ὅτι ὑπάρχει τάξις πληθείων εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον. Ὅχι, δὲν εἶνε ἀναγκαῖον, διότι εἶνε ἀντίθετον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὴν καρδίαν μας.

54. — Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ, ἂν οἱ ἐργάται, ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς πλουσίας τάξεως, δὲν κατανοήσουν τέλος ὅτι ἂν θέλουν πράγματι νὰ παρέχουν βοήθειαν εἰς τοὺς ἀδελφούς των καὶ οὐχὶ νὰ ἱκανοποιῶσι πόθους προσωπικούς, ὀφείλουν νὰ ἦνε ἔτοιμοι νὰ διαταράξωσι τὴν ζωὴν των, ν' ἀπορρίψωσι τὰς συνηθείας των, ν' ἀπολέσωσι τὰ πλεονεκτήματα ὧν ἀπο-

λαύουν σήμεραν, ν' αναλάβωσιν ἀγῶνα λυσώδη κατὰ τῶν κυβερνήσεων, καθ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ τῶν οἰκογενειῶν των, ἔτοιμοι τέλος ν' ἀψηφίσωσι τὴν καταδίωξιν διὰ τὴν περιφρόνησιν τῶν νόμων.

55.— Δύο λόγοι ἐνδείκνυσιν εἰς ταύς ἀνθρώπους τῶν πλουσίων τάξεων τὴν ἀνάγκην τῆς μεταλλαγῆς τοῦ βίου των: ἡ μέριμνα περὶ τῆς προσωπικῆς των εὐτυχίας, περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν συγγενῶν των, ἣν δὲν ἐξασφαλίζει ποσῶς ὁ δρόμος ἐν τῷ ὅποιῳ εὐρίσκονται, καὶ ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἱκανοποιεῖσαι τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ὑποχρῶσις ἧς ἡ παροῦσά των ὑπαρξίς καθιστᾷ προφανῶς ἀδύνατον τὴν ἐκπλήρωσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι ἠνωμένοι ὀφείλουσιν νὰ ἐξωθήσωσι ταύς πλουσίους ἀνθρώπους εἰς μεταλλαγὴν βίου, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν εὐτυχιάν των καὶ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν συνείδησίν των.

56.— Ἴνα ἡ κοινωνικὴ μας διαρρύθμισις, ἡ ἀντίθετος πρὸς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων, ὑποχωρήσῃ εἰς διαρρύθμισιν σύμφωνον πρὸς ταύτην, θὰ χρειασθῇ ὅπως ἡ γηραιά δημοσία πεποιθήσις, ἡ τετριμμένη, ἀντικατασταθῇ διὰ πεποιθήσεως νεαρωτέρας καὶ πλήρους ζωῆς. Ἄρα, πρὸς τοῦτο, θὰ χρειασθῇ ὅπως οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔχοντες συνείδησιν τῶν νέων ἀπαιτήσεων τῆς ζωῆς, τὰς ἐκφράσωσι καθαρά. Πράγματι, πάντες ὅσοι ἔχουν συνείδησιν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, διὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν λόγον, τὰς παρέρχονται ἐν σιγῇ, ἐν ᾧ, διὰ τῶν πράξεων καὶ τῶν λόγων των, ὑποστηρίζουσι τὸ ἀντίθετον τῶν ἀπαιτήσεων τούτων.

57.— Μία ἰνδικὴ παράδοσις διηγεῖται ὅτι ἄνθρωπός τις ἀφῆκε νὰ πέσῃ εἰς μαργαρίτης ἐν τῇ θαλάσῃ· ἵνα τὸν ἐπανεύρῃ, ἔλαβε κάδον καὶ ἤρχισε νὰ ἀντλή ὕδωρ καὶ νὰ τὸ διαχύνη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, εἰργάσθη οὕτως, ἀκαταπαύστως, καὶ, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, τὸ θαλάσσιον πνεῦμα ἐφοβήθη μήπως ὁ ἄνθρωπος κατέληγεν εἰς ἀποξήρανσιν τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐπέστρεψε τὸν μαργαρίτην.

Ἄν τὸ ἡμέτερον κοινωνικὸν κακόν, ἡ κατὰθλιψις τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο ἡ θάλασσα, τότε διὰ τὸν μαργαρίτην ἦν ἀπωλέσαμεν, — τὴν ἀρετήν, — θὰ ἤξιζε νὰ θυσιάσῃ τις τὴν ζωὴν του ἵνα κενώσῃ τὸν

ὠκεανὸν τοῦ κακοῦ τούτου. Τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου θὰ κατετρόμαζε καὶ θὰ ὑπετάσσετο ταχύτερον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ πόντου. Ἄλλὰ τὸ κοινωρικὸν κακὸν δὲν εἶνε θάλασσα· εἶνε δυσώδης λάκκος ἀκαθαρσιῶν, ὃν ἡμεῖς αὐτοὶ πληροῦμεν μετὰ προσοχῆς διὰ τῶν ρυπαροτήτων μας. Θὰ μᾶς ἔρκει μόνον ν' ἀφυπνισθῶμεν, νὰ κατανοήσωμεν ὅ,τι πράττομεν, νὰ μὴ ἀγαπῶμεν πλέον τὰς ρυπαρότητάς μας, ἵνα ἡ θάλασσα αὕτη, ἣτις εἶνε ἔργον μας, ἀποξηρανθῇ πάραυτα : καὶ θ' ἀπεκτῶμεν τότε τὸν ἀνεκτίμητον αὐτὸν μαργαρίτην τῆς ἀδελφικῆς, τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

58.— Ὅσον πλείοτεροι ἄνθρωποι πιστεύσωσιν ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ παρασυρθῶσιν ἀκουσίως, ὑπὸ δυνάμεως ἐξωτερικῆς ἐνεργούσης ἐξ ἑαυτῆς, θρησκείας ἢ ἐπιστήμης, πρὸς ἠθικὴν μεταλλαγὴν τῆς ὑπάρξεώς των, τόσῳ δυσκολώτερον θὰ συντελεσθῇ ἡ μεταλλαγή αὕτη.

59.— Ἡ χειραφέτησις τῶν ἀνθρώπων θὰ παραχθῇ ἐκ τῆς χειραφετήσεως ἑνὸς ἐκάστου ἀτόμου. Ἡ χειραφέτησις δ' αὕτη τῶν μεμονωμένων ἀτόμων, φαινόμενον ἄλλοτε λίαν σπάνιον καὶ παρερχόμενον ἀπαράτηρητον, κατέστη πολὺ μᾶλλον συχνὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, καὶ πολὺ μᾶλλον ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐξουσίαν.

60.— Μοὶ διηγήθησαν τὴν ἱστορίαν ἑνὸς τολμηροῦ ἀστυνόμου ὅστις, φθάσας εἰς τι χωρίον ὅπου οἱ χωρικοὶ εἶχον στασιάσει καὶ ὅπου εἶχον μετακληθῆ στρατεύματα, ἔσχε τὴν ἰδέαν νὰ καταστείλῃ τὴν ἀντάρσίαν μετὰ τὸ σύστημα Νικολάου τοῦ Α', διὰ μόνης τῆς προσωπικῆς του ἐπιβολῆς (1). Ἐδωκε διαταγὴν νὰ προσκομίσωσι μερικῆς καρρῆς καλάμων, καί, ἐγκλεισθεῖς ἐντὸς σιτοβολῶνος μετὰ τῶν μουζίκων, τοὺς ἐτρόμαξεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διὰ τῶν ἀρῶν του ὥστε τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἀλληληθραβδισθῶσιν. Ἡ τιμωρία αὕτη ἐξηκολού-

(1) Τὴν 2]14 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 ἐξεργάγη ἐν Περουπόλει μηδενιστικὴ ἐπανάστασις. Πλήθος ἀπειρον συνήχθη ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων Νικολάου τοῦ Α' ἀνεπὲμνον κραυγὰς ἐπαναστατικῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ, μόνος, ἐπεφάνη εἰς τὸν ἐξώστην, καί, ἀπευθυνθεὶς πρὸς τοὺς στασιαστάς, μίαν μόνον λέξιν προέφερε : «Γουλετήσατε !» Καί... ἐγονυπέτησαν ἅπαντες.

θησε μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εἷς νεαρός στενοκέφαλος ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ, συνεβούλευσε δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς ν' ἀντιστῶσι. Τότε δὲ μόνον ἡ τιμωρία ἔπαυσε καὶ ὁ ἀστυνόμος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ.

Αὐτὰς τὰς συμβουλὰς τοῦ μικροῦ στενοκέφαλου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀποφασίζουσι ν' ἀκολουθήσουν. Ἐξακολουθοῦσι δὲ ν' ἀλληλορραβδίζονται καὶ διακηρύττουσιν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας.

61.— Ἡ ἱστορία διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τρόπον ἀδιαφιλονείκητον, ὅτι ἡ κίνησις τῆς ζωῆς καθόλου δὲν ἐγκεῖται ἐν τῇ ὑποτροπιάσει καὶ τῇ ἐπεκτάσει τῆς πάλης τῶν ὄντων, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐν τῇ ἐλαττώσει τῆς διχονοίας, ἐν τῇ ἐξασθενίσει τῆς πάλης, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ δὲν προοδεύει παρ' ὅταν ὁ κόσμος, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην, μετατοπίζεται ἀπὸ τῆς διχονοίας καὶ τῆς ἔχθρας εἰς τὴν ἁμόνοιαν καὶ εἰς τὴν ἔνωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

62.— Ὁ ἄνθρωπος ἄνευ θρησκείας, δηλαδή ἄνευ οὐδεμιᾶς συναφείας, οἰουδήποτε εἶδου., μετὰ τοῦ σύμπαντος, εἶνε καὶ τόσον ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ ὅσον καὶ ἄνθρωπος ἄνευ καρδίας. Ἀνθρωπὸς τις δυνατὸν ν' ἀγνοῇ ὅτι ἔχει θρησκείαν, ὅπως δύναται ν' ἀγνοῇ ὅτι ἔχει καρδίαν, ἀλλ' ἄνευ θρησκείας ὅπως ἄνευ καρδίας, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

63.— Ἡ θρησκεία δὲν ἔγκειται εἰς στάσιν ὑποταγῆς ἀπέναντι τῶν θεοτήτων, —στάσιν φυσικὴν τοῖς ἀνθρώποις μόνον καθ' ὠρισμένην στιγμήν τῆς ἀναπτύξεώς των, —προκαλουμένην ἐκ τοῦ δεισιδαίμονος τρόμου τοῦ γεννωμένου ἐνώπιον τῶν ἀγνώστων τῆς φύσεως δυνάμεων. Ἡ θρησκεία εἶνε τι τὸ ἀπολύτως ἀνεξάρτητον παντός τρόμου ὡς καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε τι ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ οὐδεμίαν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τοῦτο διότι τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται ὅτι εἶνε πλάσμα περιορισμένον ἐν τῷ κέντρῳ σύμπαντος ἀπεριορίστου, ὅτι ἔχει συναίσθησιν τῆς ἁμαρτωλῆς του καταστάσεως, δηλαδή τῆς μὴ ἐκπληρώσεως παντός ὅ,τι ἠδύνατο καὶ ὄφειλε νὰ πράξῃ, παρήχθη πάντοτε καὶ θὰ παράγεται διαρκῶς ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦν ἄνθρωπος.

64.— Ἡ ἰδέα ἐνός Θεοῦ ἀπείρου, τῆς θειότητος τῆς ψυχῆς, τοῦ συνδέσμου τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐνότητος τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τῆς ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ ἠθικοῦ, εἶνε ἰδέαι σφρηλατηθεῖσαι ἐν τῷ ἀπείρῳ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Εἶνε ἰδέαι ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ὑπῆρχε ζωή.

65. — Τὸ πνεῦμα πάσης θρησκείας ἔγκειται εἰς μίαν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα : Διατί ζῶ καὶ ἐν ὁποίᾳ συναφείᾳ εὐρίσκομαι μὲ τὸ σύμπαν ποῦ μὲ περικυκλοῖ ;

Ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἀληθῆ ζωὴν, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ μὴ προβάλλῃ ἐαυτῷ τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Εἶνε διαρκῶς παρὸν ἐκάστῳ, καί, κατὰ τοῦτον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ἕκαστος ἄνθρωπος δίδει πάντοτε εἰς αὐτὸ μίαν ἀπάντησιν : ἐδῶ ἔγκειται ἡ οὐσία πάσης θρησκείας.

66. — Οὐδὲν ὑπάρχει γηραιότερον τῆς ἡδονῆς, καὶ οὐδὲν νεώτερον καὶ καινοφανέστερον ἀπὸ τὰ συναισθήματα ἅτινα ἀναθροίσκουν ἐκ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἐκάστης ἐποχῆς. Θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ γείνη ἄλλως : ἡ ἡδονὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὄριον χαραχθὲν παρ' αὐτῆς τοῦ τῆς φύσεως, ἐνῶ ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, δὲν ἔχει ὄρια.

67. — Κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τὴν αὐτὴν σκέψιν : ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὁ δέκτης τοῦ θείου φωτός, καὶ τὸ φῶς τοῦτο εἶνε τὸ λογικόν, αὐτὸ δὲ μόνον δεῖν νὰ ἦνε τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας ἡμῶν καὶ αὐτὸ μόνον μᾶς προμηθεύει τὸ ἀληθὲς ἀγαθόν.

68. — Οὐδὲ μία μόνη θρησκεία ὑπάρχει, ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας μέχρι τῆς ἀγροικοτάτης, ἥτις νὰ μὴ ἔχῃ ἐν τῇ βάσει της τὴν θεμελιώδη ἰδέαν τοῦ συνδέσμου ἐν τῷ ὑποίῳ εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ σύμπαντος, ὅπερ τὸν περικυκλοῖ ἢ μετὰ τῆς ἀρχικῆς τοῦ ἀφετηρίας. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν θρησκευτικόν σύστημα, ἔστω καὶ τὸ μᾶλλον ἀγροϊκόν τοῦ κόσμου, οὔτε μία λατρεία, ἔστω καὶ ἡ μᾶλλον πανοῦργος, ἥτις νὰ μὴ ἔχῃ ἐν τῇ βάσει της αὐτὴν ταύτην τὴν θεμελιώδη ἰδέαν.

69. — Ὁ χριστιανισμὸς εἶνε σήμερον, διὰ τοὺς πιστοὺς, ἀποκαλυψὶς ὑπερφυσική, θαυματογενής, ἥς τὸ Πιστεῦν ἀποτελεῖ τὴν

ὑψίστην ἔκφρασιν. Διὰ τὰ ἐλεύθερα πνεύματα, ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τῆς ἀνάγκης τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν πίστιν ἐπὶ τὸ ὑπερφυσικόν, ἐπὶ τὸ ἱστορικὸν φαινόμενον, ἀνάγκης ἣτις εὗρκε τὴν ὀριστικὴν τῆς ἔκφρασιν ἐν τῷ καθολικισμῷ, τῇ ὀρθοδοξίᾳ, τῷ προτεσταντισμῷ, καὶ ἣτις δὲν ἔχει πλέον δι' ἡμᾶς οὐδεμίαν πρακτικὴν σημασίαν.

Τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ δόγματος κρύπτεται ἀπὸ τῶν πιστῶν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων πνευμάτων παρὰ τῆς ἐπιστήμης.

70.— Πᾶσαι αἱ θρησκείαι, ἔξαιρέσει τῆς θρησκείας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν πρεσβευόντων αὐτάς, ἐκτὸς τῶν τελετουργιῶν, τὴν ἐκπλήρωσιν μερικῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῶν πονηρῶν. Ὁ ἰουδαϊσμός ἐπιβάλλει τὴν περιτομὴν, τὴν τήρησιν τοῦ σαββάτου, τὰς ἐλεημοσύνας, τὸ ἰωβηλαῖον ἔτος κ.τ.λ. Ὁ μωαμεθανισμός ἐπιβάλλει τὴν περιτομὴν, τὴν πεντάκις τῆς ἡμέρας προσευχὴν, τὸ δέκατον τῶν πτωχῶν, κ.τ.λ. Ἀνάλογοι εἶνε αἱ παραγγελίαι καὶ ὄλων τῶν λοιπῶν θρησκευμάτων. Αἱ ἐπιβολαὶ αὗται εἴτε ἀγαθαὶ εἴτε κακαί, εἶνε ἐπιβολαὶ ἀπαιτουσαὶ ἔργα. Μόνος, ὁ ψευδοχριστιανισμός δὲν ἐπιβάλλει τίποτε. Οὐδὲν ὑπάρχει ὅπερ ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ τηρῇ ὑποχρεωτικῶς, ἂν δὲν ὑπολογίσωμεν τὰς νηστείας καὶ τὰς προσευχάς, ἄς, ἄλλως τε, αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει οὐχὶ ὑποχρεωτικῶς. Πᾶν ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὸν ψευδοχριστιανὸν εἶνε ἡ εὐχαριστία. Ἄλλ' ἡ εὐχαριστία δὲν ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ πιστοῦ· ἄλλοι τῷ τὴν μεταδίδουν. Ὁ ψευδοχριστιανὸς δὲν ὑποχρεοῦται τίποτε νὰ πράξῃ οὔτε ν' ἀπέχη οὐδενὸς χάριν τῆς σωτηρίας του. Ἡ Ἐκκλησία ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα νὰ τὸν βαπτίσῃ, νὰ τὸν χρίσῃ, νὰ τὸν κοινωνήσῃ, νὰ τῷ τελέσῃ τὸ εὐχέλαιον, νὰ τὸν ἐξομολογήσῃ, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχει χάσει τὰς αἰσθήσεις του, νὰ προσευχηθῇ δι' αὐτόν, — καὶ ἰδοὺ αὐτὸς σεσωσμένος. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντινίου, δὲν ἐπέβαλεν οὐδεμίαν ἐνέργειαν εἰς τὰ μέλη της. Οὐδέποτε ἀπήτησεν οὐδεμίαν ἀποχὴν. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀνεγνώρισεν καὶ ἐπεκύρωσεν τὴν δουλείαν, τὰ δικαστήρια, ὅλας τὰς ὑπαρχούσας ἐξουσίας, ὡς καὶ τὰς θανατικὰς ἐκτελέσεις καὶ τοὺς πολέμους.

Ἡ Ἐκκλησία, ἀναγνωρίζουσα ἐν λόγοις τὸ δόγμα τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ἀρνεῖται ἐν ἔργοις ἐν τῇ ζωῇ.

71.— Ἐν τῷ δόγματι τῆς ἀπολυτρώσεως, ὑπάρχουσι δύο κύριαι ἀρχαί, ἐφ' ὧν ἐδράζονται τὰ πάντα: Ἴον ὁ κανονικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου εἶνε βίος μακαριότητος, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος ἐπίγειος βίος εἶνε ἄθλιος καὶ δὲν δύναται νὰ βελτιωθῇ διὰ τῶν ἰδίων μας μόχθων· Ἰον σωτηρία μας εὐρηται ἐν τῇ πίστει ἧτις θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ διεκφυγῶμεν τῆς πονηρᾶς ταύτης ζωῆς.

Αἱ δύο αὗται ἀρχαί κατέστησαν ἡ βάσις τῆς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως τῶν πιστῶν καὶ τῶν σκεπτικιστῶν τῶν ψευδοχριστιανικῶν μας κοινωνιῶν. Ἡ δευτέρα ἀρχὴ ἔδωκε γένεσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῆς· ἡ πρώτη συναντᾶται ἐν τῇ ἀφετηρίᾳ τῆς γενικῶς ἀποδεκτῆς γενομένης γνώμης καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μας θεωριῶν. Ὅλαι αἱ πολιτικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι αἵτινες ἐπιζητοῦσι νὰ δικαιολογήσωσι τὴν κρατοῦσαν τάξιν, καὶ αὐτὸς ὁ ἐγγελιανισμὸς καὶ οἱ βλαστοὶ του, εὐρίσκονται ἐν ριζοβολίᾳ ἐντὸς τῆς ἀρχῆς ταύτης· ὁ πεσσιμισμὸς, ὁ ζητῶν ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅ,τι αὕτη δὲν δύναται νὰ δώσῃ καὶ ἀνούμενος αὐτὴν ἐξ αἰτίας τούτου, ἐκεῖ ἐπίσης ἔχει τὴν πηγὴν του. Ὁ ὕλισμὸς, μὲ τὰς καταπληκτικὰς του ἐνθουσιώδεις διαβεβαιώσεις ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶνε ἀπλοῦν φυσικὸν processus (ἀπλῆ ἔνδειξις τελειοποιήσεως), καὶ οὐδὲν πλέον, εἶνε τέκνον νόμιμον τοῦ δόγματος τούτου ὅπερ διδάσκει ὅτι ἡ ἐδῶ κάτω ζωὴ εἶνε ζωὴ ἐκπεπτωκυῖα. Ὁ πνευματισμὸς, μὲ τοὺς σοφοὺς του ὁπαδοὺς, εἶνε ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔποψις δὲν εἶνε ἀνεξάρτητος, ἀλλ' ὅτι ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος τῆς αἰωνίας μακαριότητος, ἧτις εἶσται ὁ φυσικὸς κληρὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ σφαλερὸς οὗτος τρόπος τῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς ἐπέδρασεν ἐλεεινῶς ἐπὶ πάσης τῆς λογικῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δόγμα τῆς καταπτώσεως καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῷ μετημφίεσε τὸ μᾶλλον σημαῖνον καὶ μᾶλλον νόμιμον πεδῖον τῆς δραστηριότητός του καὶ διέγραψεν ἐκ τῆς σφαίρας ἀπάσῶν του τῶν γνώσεων τὴν γνῶσιν ἐκεί-

νου ὅπερ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πράττῃ ἵνα καταστῇ καλλίτερος καὶ εὐτυχέστερος.

72.— Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐπαναλαμβάνουν μετὰ τὴς πεποιθήσεως καὶ πανηγυρικότητος, ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, οἱ ἀρχιδιάκονοι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἀρχιεπίσκοποι, αἱ ἱεραὶ σύνοδοι καὶ οἱ πάπαι, εἶνε πανούργων ψεῦδος. Συκοφαντοῦσι τὸν Χριστὸν ἀπόβλέποντες εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ πλοῦτου οὗτινος ἔχουσιν ἀνάγκην ὅπως διάγωσι βίον εὐχάριστον ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων. Καὶ ἡ ψευδολογία των κατέστη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν κατάφωρος σήμερον, ὥστε μοναδικὸν δι' αὐτοὺς μέσον ὅπως συγκρατήσωσιν ἑαυτοὺς εἶνε ὁ ἐκφοβισμὸς τοῦ κοινοῦ διὰ τῆς διαβεβαιώσεώς των καὶ τῆς ὑποκριτικῆς των χάριτος.

73.— Εἰς τί χρησιμεύει ὁ κλῆρος ὁ μὴ πιστεύων ἀπὸ μακροῦ πλέον χρόνου εἰς ὅσα διδάσκει;

74.— Ἡ θρησκευτικὴ δεισιδαιμονία ἐναρρύνεται διὰ τῆς συστάσεώς, διὰ τοῦ ἀπὸ τὸν λαὸν λαμβανομένου χρήματος, ναῶν, λιτανειῶν, μνημείων, ἐορτῶν διὰ τοῦ θυμιάματος τοῦ μεθύσκει, καὶ προπάντων διὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ κλήρου οὗ ἀποστολὴ εἶνε ἡ ἀποκτήνωσις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἔμμενος συγκράτησις αὐτῶν ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ, τῇ βοηθείᾳ τῆς διδαχῆς, τοῦ πανηγυρικοῦ τῶν τελετουργιῶν, τῶν κηρυγμάτων καὶ διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς του ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, εἰς τὴν γέννησιν, εἰς τὸν γάμον, εἰς τὸν θάνατον.

75.— Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἔχει παραμορφωθῆ, μεταπλασθῆ εἰς σειρὰν χυδαιόειδων μαγγανειῶν: λουτρῶν, εὐχελαίων, γοητείας, καταπόσεως τεμαχιῶν ἄρτου, εἰς βαθμὸν τιοῦτον ὥστε δεῖ μένει τίποτε πλέον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ταύτην. Καὶ ἂν κάνεις σκεφθῆ νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ μαγγανεία, ὅλαι αὐταὶ αἱ λειτουργίαι, ὅλαι αὐταὶ αἱ εἰκόνες, οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι οὗτος παραγγέλλει μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, νὰ μὴ ἀνταποδίδουσι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, νὰ μὴ ἐπικρίνωσι, νὰ μὴ φονεύωσι τοὺς ὁμοίους των, ὅλοι

ἐκείνοι οἵτινες ἐκμετάλλευσαν τὸ ψεῦδος ἐκρήγνυνται εἰς διαμαρτυρίας ἀγανακτήσεως καὶ μετὰ θράσους ἀπιστεύτου, διακηρύττουσι δημοσίᾳ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις των, δημοσιεύουσιν εἰς τὰ βιβλία καὶ τὰς ἐφημερίδας των, εἰς τοὺς κατηχισμούς των, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ἀπηγόρευσε τὸν ὄρκον, ὅτι οὐδέποτε ἀπηγόρευσε τὸν φόνον (κεφαλικὰς ποινάς, πολέμους), καὶ ὅτι τὸ δόγμα τῆς μὴ ἀντιστάσεως εἰς τὸ κακὸν εἶνε ἐφεύρημα, δόλος σατανικὸς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰησοῦ.

76. — Οἰκοδομοῦσι ναοὺς ἵνα δοξάσωσι τὸν Ἰησοῦν: «Γλυκὺν ἔσται τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ, δόξα τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων! Ἰησοῦ ὁ ἄγνος, ἡ Σεμνότης τῶν παρθένων, σῶσον με! Ἰησοῦ Αἰώνιε, ἡ σωτήριά των ἀλιείων, πρὸς σε προσπίπτω! Ἰησοῦ ὁ Καρτερικός, ἡ ἰσχύς τοῦ Θεοῦ, εὐσπλαγχνίσθητί με! Ἰησοῦ ὁ Μακάριος, ἡ ἰσχύς τῶν βασιλείων, ἡ χαρὰ τῶν μοναχῶν, χάρισόν μοι τὰς ἡδονὰς τοῦ παραδείσου!» — Κάνεις δὲν σκέπτεται οὐδὲ πρὸς στιγμήν ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰησοῦς οὗτινος τισάνεις ἐπαναλαμβάνεται τὸ ὄνομα, τοῦ ὁποίου ψάλλον τοὺς αἶνους δι' ἐξωφρενικῶν ἐκφράσεων, ὅτι αὐτὸς οὗτος ἀκριβῶς ὁ Ἰησοῦς ἀπηγόρευσε τοὺς ναοὺς αὐτοὺς, τὴν εὐήθη αὐτὴν φρασεολογίαν καὶ τὴν βλάσφημον αὐτὴν μαγγανείαν τὴν τελουμένην ἐπὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ὑπὸ τοῦ ποιμένου τῶν προβάτων: ὅτι, πολὺ μᾶλλον, ἀπηγόρευσε μὲ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον τοῖς ἀνθρώποις νὰ καλῶσι τοὺς ἄλλους ποιμένας: ἀπηγόρευσε τὰς προσευχὰς ἐν τοῖς ναοῖς, διατάξας ἐκάστῳ νὰ προσεύχεται ἐν τῇ μονῳσει: ἀπηγόρευσε αὐτοὺς τούτους τοὺς ναοὺς, λέγων ὅτι εἶχεν ἔλθει ἵνα τοὺς καταρρίψῃ, καὶ ὅτι ἔδει νὰ προσεύχωνται, οὐχὶ ἐν τοῖς ναοῖς, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ἀληθείᾳ: ὅτι ἀπηγόρευσε πάντων, οὐ μόνον τὸ κρίνειν τοὺς ἀνθρώπους, τὸ φυλακίζειν αὐτοὺς, τὸ ὑποβάλλειν αὐτοὺς εἰς μαρτύρια, τὸ καθαιρεῖν αὐτοὺς, τὸ ἐπιβάλλειν αὐτοῖς παντὸς εἴδους ποινάς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ πάσας τὰς βιαιότητας, εἰπὼν ὅτι εἶχεν ἔλθει ὅπως ἀπελευθερώσῃ πάντας τοὺς καθεργμένους! Κάνεις δὲν σκέπτεται ὅτι ὁ ἐπίχρυσος σταυρὸς μὲ τὰ ἐσμαλτωμένα του μετάλλια, ὁ φερόμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ ἀσπαζόμενος παρὰ τῶν πιστῶν, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀναπαράστασις τῆς ἀγχιόνης ἐφ' ἧς ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ἀκριβῶς διότι εἶχεν ἀπαγορεύσει

αὐτὰς ταύτας τὰς πράξεις αἵτινες διαπράττονται ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ! Κανείς δὲν σκέπτεται ὅτι οἱ ἱερεῖς, πιστεύοντες ὅτι τρώγουν τὴν σάρκα καὶ πίνουν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, οὐ μόνον ἐξωθοῦσιν εἰς πλάνην τοὺς ταπεινοὺς μεθ' ὧν ὁ Ἰησοῦς ἐταύτισεν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀκόμη τοὺς κάμνουν ν' ἀπολέσωσι τὸ μέγιστον ἀγαθὸν καὶ τοὺς ρίπτουν εἰς τὰς σκληροτέρας βασάνους ἀποκρύπτοντες ἐπ' αὐτῶν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς μακαριότητος ἣν ἐκείνος τοῖς εἶχε δωρήσει!

77.— Θεωρῶ ὅλα τὰ μυστήρια ὡς μαγγανείας χαμερπεῖς καὶ ἀγροίκους, ἀσυμφιλίωτους πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, καί, ἐπὶ πλέον, ὡς παραβάσεις ρητῶν παραγγελμάτων τοῦ Εὐαγγελίου. Εἰς τὸ βάπτισμα τῶν νεογνῶν, διαβλέπω τὴν διαστρέβλωσιν αὐτῆς τῆς σημασίας ἣν δύναται νὰ ἔχη τὸ βάπτισμα διὰ τοὺς ἐφήβους τοὺς ἐγκολπουμένους ἐν ἐπιγνώσει τὸν χριστιανισμόν. Ἐν τῇ τελετουργίᾳ τοῦ γάμου τοῦ εὐλογομένου πρὸς δύο πλάσματα τὰ ὅποια ἐκ τῶν προτέρων εἰσὶν ἔκουσίως ἠνωμένα, ἐν τῇ παραδοχῇ λόγων διαζυγίου καὶ ἐν τῇ καθαγιασῇ τῇ ἀποδιδομένη εἰς τὸν δεύτερον γάμον προσώπων διεζευγμένων, διαβλέπω ἀντιφάσεις καταφώρους πρὸς τὸ πνεῦμα ὅπως καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας.

78.— Ἐν τῇ περιοδικῇ ἀφίσει τῶν ἁμαρτιῶν, τῇ ἐξαγοραζομένη διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, διαβλέπω ἐπικίνδυνον οὐτοσίαν, ἥτις δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀνηθικότητα καὶ νὰ μὴ συντελῇ εἰς ἐξαφανισμόν παντὸς δυσταγμοῦ ἐνώπιον τοῦ παραπτώματος. Ἐν τῷ εὐχελαίῳ καὶ ἐν τῷ χρίσματι τῶν ἀρχόντων, ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἁγίων λειψάνων, εἰς ὅλας τὰς τελεουργίας, τὰς προσευχὰς καὶ τὰς γοητείας τὰς καθιερωμένας ὑπὸ τοῦ λειτουργικοῦ, διαβλέπω ἐνεργείας ἀγροίκου μαγγανείας. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διαβλέπω θεοποίησιν τῆς σαρκὸς ἀντίθετον πρὸς τὸ χριστιανικὸν δόγμα (1). Ἐν τῇ ἀνακηρύξει τῶν ἁγίων διαβλέπω τὴν πρώτην ἐνέρ-

(1) Ἐνταῦθα ὁ Τολστόη ὑπαινίσσεται -ὁ καθαρῶς πνευματικὸν τῆς θεότητος : « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ κ.τ.λ. »....

γειαν σειράς ὁλοκλήρου πλανῶν καὶ ἐπὶ πλέον μίαν παράβασιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ὅστις ἀπηγόρευεν εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως τὴν οἰκειοποίησιν τοῦ τίτλου τοῦ Κυρίου ἢ τοῦ Διδασκάλου (1).

79.— Διαπράττεται ἱεροσυλία, καὶ ἡξικριτοτέρα, ἢ ἀποτροπιαστικώτερα τῶν ἱεροσυλιῶν, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως πάντων τῶν μέσων ἅτινα διαθέτει τις πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ὑπνωτισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἐπωφελουμένων τῶν δραστῶν τῆς τῆς ἀπλοϊκότητος τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ὅπως τοὺς πείθωσιν ὅτι, ἂν θραυσθῇ τεμάχιον ἄρτου καθ' ὠρισμένον τρόπον, καὶ προφερομένων ἅμα ὠρισμένων τινων λέξεων, καὶ βυθισθῇ κατόπιν ἐντὸς τοῦ οἴνου, ἡ θεία φύσις ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ἄρτου· ὅτι ὁ ἱερεὺς, καθ' ὅσον τὸ ἀνυψῶν ἐν ὀνόματι ἐνὸς ζῶντος ἢ ἐνὸς νεκροῦ, ἐξασφαλίζει εἰς ἐκεῖνον τὴν υἰεῖαν, εἰς τοῦτον τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης του ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ, τέλος δὲ ὅτι ὅστις τρώγει τὸ τεμάχιον τοῦ ἄρτου δέχεται ἐντὸς τοῦ σώματός του αὐτοῦσιον τὸν Θεόν.

80.— Ἀντὶ νὰ καθοδηγῇ τὸν κόσμον, ἐν τῇ ζωῇ του, ἡ Ἐκκλησία, λόγῳ φιλοφροσύνης πρὸς τὸν κόσμον, ἐρμηνεύει κατὰ τὸ δοκῶν αὐτῇ τὴν μεταφυσικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τρόπον ὥστε δὲν ἀπορρεῖ ἐξ αὐτῆς οὐδεμία ὑποχρέωσις διὰ τὴν ζωὴν, καὶ κατὰ συνέπειαν, οὐδεμία ἀνάγκη διὰ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζῶσι καλλίτερον ἀφ' ὅ,τι ζῶσιν. Ἡ Ἐκκλησία συνθηκολογεῖ μετὰ τοῦ κόσμου, ἀφίεται νὰ ρυμουλκῆται παρ' αὐτοῦ.

81.— Ὁλος ὁ κόσμος στηρίζει τὸν βίον του ἐπὶ ἀξιωματῶν, ἅτινα οὐ μόνον οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν μετὰ τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἅτινα, τὸ συχνότερον, τῇ εἶνε ὄλως ἀντίθετα. Ἡ διδασκαλία τῆς θρησκείας οὐδεμίαν ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ζωῆς. Δὲν κανονίζει κατ' οὐδένα τρόπον τὰς σχέσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ὑπάρξει, οὐδέποτε μᾶς συμβαίνει νὰ τὴν συμβουλευώμεθα. Ἄν εὐρισκώμεθα ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτήν, εὐρισκώμεθα ὡς

(1) «Οὐδεὶς Κύριος, πλὴν εἰς : ὁ Θεός».

πρὸς φαινόμενον ὅλως ἑξωτερικόν, ὅπερ οὐδαμῶς συνδέεται πρὸς τὴν ζωὴν.

82.— Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του, ἐκ τῶν πράξεών του, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐνοησῶμεν ἂν ἄνθρωπος τις εἶνε πιστὸς ἢ ἄθεος.

83.— Ἡμέραν τινα, ἀνεγίνωσκα μετὰ τινος ἰουδαίου ραββίνου τὸ Ε' αεφάλιον τοῦ Ματθαίου, εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Εἰς ἕκαστον σχεδὸν ἐδάφιον ὁ ραββίνος ἔλεγε: «Τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τῇ Βίβλῳ, τοῦτο εἰς τὸ Ταλμούδ», καὶ μοι ἐπεδείκνυεν ἐν τῇ Βίβλῳ καὶ εἰς τὸ Ταλμούδ ἀποφθέγματα στενώτατα ἰμοιάζοντα μὲ τὰ παραγγέλματα τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους διδαχῆς. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἐδάφιον: «Μὴ ἀντίστασθε εἰς τὸν πονηρόν», δὲν εἶπεν: «Αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς τὸ Ταλμούδ», ἀλλὰ μὲ ἠρώτησεν ὑπομειδιῶν: «Καὶ οἱ χριστιανοὶ σέβονται τὸ παράγγελμα τοῦτο; Παρουσιάζουσι τὴν παρεϊάν;». Δὲν εἶχον τίποτε ν' ἀποκριθῶ, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ χριστιανοί, οὐ μόνον δὲν ἔστρεφον τὴν παρεϊάν, ἀλλ' ἐκτύπων τοὺς ἰουδαίους ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παρεϊῶν.

Τὸν ἠρώτησα τότε, δὲν ὑπάρχει τίποτε ὅμοιον ἐν τῇ Βίβλῳ ἢ εἰς τὸ Ταλμούδ;

«Ὅχι», μοι ἀπεκρίθη, αὐδὲν ὅμοιον, ἀλλὰ σεῖς, διατι δὲν μοῦ λέγετε ἂν οἱ χριστιανοὶ σέβονται τὸν νόμον τοῦτον;» Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἦτο τρόπος ἐκφράσεως πρὸς με τῆς σκέψεώς του, ὅτι ἡ παρουσία μιᾶς παραγγελίας ἐν τῷ χριστιανικῷ νόμῳ, ἦν οὐ μόνον οὐδεὶς σέβεται, ἀλλ' ἦτις ἔχει ἀναγνωρισθῆ παρ' αὐτῶν τῶν χριστιανῶν ὡς μὴ ἐφαρμοσίμος, ἀποτελεῖ ὁμολογίαν τοῦ ἀνοήτου καὶ τοῦ ἀκύρου τοῦ παραγγέλματος τοῦτου.

Καὶ δὲν εὐρήκα τίποτε ν' ἀπαντήσω εἰς τὸν ραββίνον.

84.— Νομίζω ὅτι ὁ Μάξ Μύλλερ εἶνε ὁ διηγούμενος τὴν κατὰ πληξιν ἐνὸς Ἰνδοῦ προσηλυτισθέντος εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐμβαθύναντος εἰς τὸ πνευμά του καὶ ὅστις, μεταβάς εἰς τὴν Εὐρώπην, εἶχεν ἴδει κατὰ τίνα τρόπον ἔζον οἱ χριστιανοί. Ἐμεινε κατὰ πληκτος ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος, τῆς τόσο ἀπολύτως ἀντι-

θέτου πρὸς ὅσα ἐνόμιζεν ὅτι θὰ εὔρισκε παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς.

85.— Ἴνα ὑποτάξωμεν εἰς τὸν χριστιανισμόν τοὺς ἀγρίους τοῦ μὴ χριστιανικοῦ κόσμου, — ὅλους τοὺς Ζουλοῦ, τοὺς Μαντσουῦ, τοὺς Κινέζους, οὓς πολλοὶ θεωροῦσιν ὡς ἀγρίους, καὶ τοὺς ἀγρίους τοὺς βιοῦντας ἐν μέσῳ ἡμῶν, ἐν μόνον μέσον ὑπάρχει: ἡ διάδοσις εἰς τοὺς λαοὺς τούτους ἢ ὡν ἀληθῶς χριστιανικῶν, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ διαδοθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ τοῦ παραδείγματος. Καὶ ὅμως, ἵνα ὁ χριστιανισμὸς ἐπιβληθῇ εἰς ἐκείνους οἵτινες παρέμειναν ἀντίφρονες αὐτῷ, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας πράττουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ ὅ,τι θὰ ἔπρεπε νὰ πράττωσι.

86.— Ὅπως αἱ ἐκκλησῖαι διαπλάττουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰνέ τι τὸ τρομερόν, ἀλλά, ἂν ἐξετάσωμεν καλῶς τὴν κατάστασιν των, θὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι διαφορετικῶς. Ἐνώπιον τῶν ἐκκλησιῶν ὀρθοῦται ἐν δίλημμα: ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὁμιλία ἢ τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας. Τὸ ἐν ἀποκρούει τὸ ἕτερον. Ἄν ὁ ἄνθρωπος πιστεύῃ εἰλικρινῶς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασχῆν, τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας ἀπόλλυσι μωραίως δι' αὐτὸ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ πᾶσαν ἀξίαν, καί, μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς Νικαίας, ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς. Καὶ ἂν πιστεύῃ εἰς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ εἰς ἐκείνους οἵτινες αὐτοαίτιλοφοροῦνται, ἀντιπρόσωποι τῆς, ἢ ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλία καθίσταται δι' αὐτὸν ἀνωφελής. Ἴδου διατὶ αἱ ἐκκλησῖαι δὲν δύνανται νὰ μὴ καταβάλλωσι πᾶν ὅσους δύναται τις νὰ φαντασθῇ μόχθους ὅπως συσκοτίζωσι τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλίας καὶ προσελκύωσι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἑαυτάς.

87.— Μερικοὶ ἄνθρωποι, ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν Κάντιον, τὸν Στράους, τὸν Σπένσερ, τὸν Ρενάν, χωρὶς νὰ κατανοῶσι τὸ πνεῦμα τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, χωρὶς νὰ κατανοῶσι διατὶ ἐλέγχθησαν οὗτοι, μὴ κατανοοῦντες μάλιστα τὸ ἐρώτημα εἰς τὸν ὅποιον χρησιμεύουν ὡς ἀπάντησις, μὴ λαμβάνοντες τὸν κόπον νὰ ἐμβαθύνωσιν εἰς τὴν ἔννοιάν των, ἀρνοῦνται ἀπλῶς, ὅταν εὔρισκονται ἐν κακῇ ψυχικῇ

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΗ

3

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:18 UTC from Psifako Apothetrio Dimosias Istorikis Vivliothekis

Restrictions apply.

διαθέσει, ὅτι τὸ δόγμα ἐνέχει λογικὴν βάσιν. Καί, ὡσάκις καταδέχονται νὰ προσφερθῶσιν εὐνοϊκώτερον, τὸ διορθῶνουν ἐκ τοῦ ὕψους τῆς σοφίας των, ὑποθέτοντες ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἤθελε νὰ εἶπη ἀκριβῶς ὅ,τι αὐτοὶ σκέπονται, ἀλλ' ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ κάμη. Φέρονται πρὸς τὸ δόγμα ὡς οἱ ἐπηρεμένοι τοὺς λόγους πρὸς συνομιλητάς, οὓς θεωροῦσιν ὡς κατωτέρους των, λέγοντες: « Ἀλλὰ πράγματι ἠθέλατε νὰ ᾤητε αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο ».

88.— Ἴνα κατανοήσῃ τις τὸ δόγμα τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάγκη, πρὸ παντός ἄλλου, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς ἑαυτὸν, νὰ σκεφθῇ μετριοφρόνως, ἀνάγκη νὰ γεννηθῇ ἐν αὐτῷ ἡ μετάνοια ἐκεῖνη περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ, — Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, — ὅταν ἀπηυθύνετο πρὸς ἀνθρώπους μὲ συγκεχυμένην κρίσιν, ὡς εἶνε ἡ ἰδική μας. Ἔλεγε: « Πρὸ παντός, μετανοήσατε, δηλαδὴ ἐμβαθύνετε εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, ἔνευ τοῦ ἰοιοῦ θ' ἀπωλεσθῆτε πάντες ». Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπίσης ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν του λέγων: « Συνετίσθητε ἑαυτοῖς, μετανοήσατε, ἄλλως ἀπολώλατε πάντες ».

89.— Μίαν ἡμέραν, ὁ Ἰησοῦς συνήντησεν ἐν Ἱερουσαλὴμ, πλησίον ἰδρύματός τινος λουτρῶν, ἓνα ἀσθενῆ μένοντα χωρὶς τίποτε νὰ πράττῃ καὶ ὅστις ἀνέμενε νὰ θεραπευθῇ διὰ θαύματος, Ὁ Ἰησοῦς τῷ εἶπε: « Μὴ ἀνάμενε τὴν θεραπείαν σου διὰ θαύματος, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆς ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών σου ».

90.— Λέγουν συνήθως ὅτι ἂν ὁ πρῶτος χριστιανισμὸς ἦτο ἀλήθεια, ἔπρεπε νὰ ἐγίνετο ἀποδεκτὸς παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ νὰ μετέβαλλεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἔτι τὰς συνθήκας τοῦ βίου βελτιῶνων αὐτόν. Τοῦτο ὁμοιάζει ὡς νὰ ἔλεγον ὅτι ὁ σπόρος, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν δύναται νὰ ριζοβολήσῃ, πρέπει ν' ἀναδίδῃ ταυτοχρόνως τὸ στέλεχος, τὸ ἄνθος καὶ τὸν καρπὸν.

91.— Ὁ Ἰησοῦς διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύωσιν εἰς τὸ φῶς, ἐφ' ὅσον τὸ φῶς εὐρίσκεται ἐντός των. Τοῖς διδάσκει νὰ θεω-

ρῶσι παντός ἄλλου ὑπέρτερον τὸ φῶς τοῦτο τοῦ πνεύματος, νὰ ζῶσι παρ' αὐτοῦ καθοδηγούμενοι καὶ νὰ μὴ πράττωσιν ἐκεῖνο ὅπερ θεωροῦσιν ἀντίθετον πρὸς τὸ πνεῦμα.

Δόγμα τοῦ Ἰησοῦ εἶνε τὸ φῶς. Τὸ φῶς λάμπει καὶ τὰ σκότη δὲν δύνανται νὰ το ἐπικαλύψωσι. Δὲν δύναται τις νὰ παλαίσῃ ἐναντίον αὐτοῦ, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ τὸ ἀποδεχθῇ. Ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ παραδοθῇ τις εἰς τὸ δόγμα τοῦ Ἰησοῦ ὅπερ περικαλύπτει ἕλας τὰς πλάνας ὑπὸ τὰς ὑπόλας ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ χωρὶς νὰ ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰς πλάνας ταύτας, τὰς διαπερᾶ ἀπάσας, ὅπως ὁ αἰθῆρ, περὶ οὗ ὁμιλοῦσιν οἱ φυσιολόγοι, περικαλύπτει τὸν κόσμον.

92.— Τὸ «βασιλείον» ὅπερ ἀνήγγελλεν ὁ Ἰησοῦς εἶνε αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἐξαγγελθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Συνιστάται εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅσονδήποτε πτωχοὶ καὶ ἂν ᾔηνε, δύνανται νὰ ᾔσαν εὐτυχεῖς. Αὐτὸ τὸ «βασιλείον τοῦ Θεοῦ» δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἐντὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Φαρισαῖοι προσῆλθον εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν ἤκουσαν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐνόησαν, διότι τὸν Θεὸν ἀντελαμβάνοντο ὑπὸ μορφήν ἐξωτερικοῦ ὄντος. Αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν τῆς φαντασίας των ἐκήρυττον. Ὁ Ἰωάννης, ἐξ ἐναντίας, ἐξηγγείλατο τὸ ἀληθὲς βασιλείον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐδρεύει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τοιοῦτοτροπῶς ἔπραξε πλείοτερα πάντων τῶν ἄλλων.

93.— Ἴνα κατανοήσῃ τις τί σημαίνει: «Σὴ ζῶειν τὴν ζωὴν του» συμφώνως πρὸς τὸ δόγμα τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάγκη πρότερον νὰ κατανοήσῃ ὅ,τι λέγουσιν ὅλοι οἱ προφῆται, ὁ Σολομῶν, ὁ Βούδδας, ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, περὶ τῆς προσωπικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς. Δυνατόν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πασκάλ, νὰ μὴ σιέπτεται τις τοῦτο, καὶ νὰ τοποθετῇ ἐνώπιόν του ἀλεξίπτυρον ὅπερ μᾶς ἀποκρύπτει τὴν ἄβυσσον τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ὁποιάν βαδίζομεν πάντες· ἀλλ' ἀρκεῖ ν' ἀναλογισθῶμεν τὴν μόνωσιν τῆς προσωπικῆς ταύτης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πεισθῶμεν ὅτι ἡ ζωὴ αὕτη, ἀφ' οὗ εἶνε προσωπικὴ, οὐ μόνον δὲν ἔχει τὴν παραμικρὰν ἐννοιαν δι' ἕναστον κειχωρισμένως,

ἀλλὰ προσέτι ὅτι ἀποτελεῖ σκληρὰν εἰρωνίαν διὰ τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα.

94.— Ἄρνούμαι τριάδα ἀκατανόητον καὶ τὸν μῦθον, παράλογον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· ἀρνούμαι τὴν βέβηλον ἱστορίαν Θεοῦ γεννηθέντος ἐκ μιᾶς Παρθένου πρὸς ἐξιλασμόν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἀρνούμαι ὅλα ταῦτα. Ἄλλὰ τὸν Θεόν—πνεῦμα, τὸν Θεόν—ἀγάπην, τὸν Θεόν ὡς μοναδικὴν ἀρχὴν τῶν πάντων, δὲν τον ἀρνούμαι. Καὶ ἔτι κάλλιον, ἐν αὐτῷ μόνῳ ἀναγνωρίζω τὴν πραγματικὴν ὑπαρξιν καὶ διαβλέπων τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς θελήσεώς του.

95.— Ὁ ὅρος Ἀποκάλυψις, ἀπηλλαγμένος τῆς μυστικιστικῆς του ἀξίας, εἶνε ἀληθής, διότι ἡ γνῶσις δὲν κατακτάται ποσῶς διὰ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν μόχθων αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀνθρώπων πολλῶν· ἐξ ἐναντίας μάλιστα, ἐν τῇ κατακτῆσει ἣν οὗτοι ποιοῦνται ὁ ρόλος τῶν ἀνθρώπων συνίσταται μόνον εἰς τὸ δέχεσθαι τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀπείρου νοητικότητος ἧτις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀποκαλύπτεται εἰς αὐτούς. Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἐν τῇ θεολογικῇ γλώσσῃ καλεῖται Ἀποκάλυψις.

96.— Ἄν δὲν ἀποχωρισθῇ ἡ ἀντίληψις ἄλλης ζωῆς ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς «ἐσχάτης κρίσεως», ἄδου κατοικουμένου ὑπὸ δαιμόνων ὅπου οἱ κατὰδικοι ὑφίστανται μαρτύρια αἰώνια καὶ παραδείσου ὅπου οἱ ἐκλεκτοὶ ἀπολαύουσι διαρκoῦς εὐδαιμονίας, δὲν πιστεύω εἰς τὴν πέραν τοῦ κόσμου ταύτην ζωὴν. Ἄλλὰ πιστεύω εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον καὶ πιστεύω ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀμείβεται ἀναλόγως τῶν ἔργων του ἐδῶ καὶ πανταχοῦ, τώρα καὶ πάντοτε.

97.— Ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία παρὰ τὸ κατ' ἐπίφασιν ἐπίχειρμα τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος ἦν τὰ μέλη τῆς ἀρχίζουσι σήμερον νὰ εἰσάγωσιν εἰς τὰ ἔργα των, τὰς θρησκευτικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ διδαχάς, μόνον σκοπὸν ἔχει νὰ συγκρατῇ τὸν λαὸν ἐν εἰδωλολατρείᾳ ἀγρίᾳ καὶ χονδροειδεῖ, καὶ νὰ διαδίδῃ

τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν συσκοτίζουσα τὴν κατανόησιν τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος, ὅπερ ὑφίσταται παρὰ τῷ λαῷ παραπλεύρως τῆς δεισιδαιμονίας.

98.— Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παρέστη κάποτε, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τῆς μόνῃς Ὀπτίν, εἰς τὴν ἐκλογὴν ἣν ἐποιεῖτο κάποιος ἀγράμματος γηραιὸς μουζικός βιβλίων θρησκευτικῶν διὰ τὸν υἱὸν του. Ἐνας καλόγηρος τῷ συνίστα τὴν ἱστορίαν τῶν ἁγίων λειψάνων, τῶν ἐορτῶν, τῶν ἐμφανίσεων εἰκόνων, τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν, κ.τ.λ. Ἠρώτησα τὸν γέροντα ἂν εἶχεν εὐαγγέλιον. — Ὁχι. — Δώσατέ του λοιπὸν ἓν εὐαγγέλιον εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν, εἶπον πρὸς τὸν καλόγηρον. — Δὲν τοὺς ἀρμόζει αὐτό, μοὶ ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

Ἴδου ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὅλη ἡ δράσις τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλὰ τοῦτο συμβαίνει οὕτω μόνον ἐν τῇ βαρβάρῳ Ρωσίᾳ, θὰ παρατηρήσῃ ἀναγνώστης εὐρωπαϊὸς ἢ ἀμερικανός. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη θὰ ἦνε δικαία, ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον δὲν θὰ ἔχη ὑπ' ὄψει κυβέρνησιν βοηθοῦσαν τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐκπληρᾷ ἐν Ρωσίᾳ τὴν ἐξαχρειωτικὴν καὶ ἀποκτηνωτικὴν τῆς ἀποστολῆν.

99.— Ἀπεκάλυψα τὴν Ἐκκλησίαν τὴν αὐτοκαλουμένην Ὁρθόδοξον. Ἄλλὰ δὲν ἠρήθην τὴν Ἐκκλησίαν διότι ἐπανεστάτησα κατὰ τοῦ Κυρίου. Τὴν ἠρήθην, ἐξ ἐναντίας, διότι ἠθέλησα, δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς μου, νὰ ὑπηρετήσω τὸν Θεόν. Σχηματίσας μερικὰς ἀμφιβολίας ἐπὶ τῆς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ θυσιάσω πολλὰ ἔτη εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν σπουδὴν τῆς διδασκαλίας τῆς, προτοῦ τὴν ἀποκηρύξω καὶ ἔλθω εἰς διάστασιν πρὸς λαὸν πρὸς ὃν με συνέδεεν ἄρρητος στοργή. Ἄφ' ἐνός, ἐβίασα ἑμαυτὸν ν' ἀναγνώσω πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην, προσηλώθη εἰς τὴν μελέτην καὶ εἰς τὴν κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς δογματικῆς θεολογίας ἀφ' ἐτέρου, συνεμορφώθη μέχρι κεραίας, ἐπὶ διάστημα μείζον τοῦ ἔτους, πρὸς ὅλα τὰ παραγγέλματα τῆς Ἐκκλησίας, τηρῶν ὅλας τὰς νηστείας, παριστάμενος εἰς ὅλας τὰς τελετουργίας. Καὶ ἐπίσθη ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, θεωρητικῶς, εἶνε ψεῦδος πανοῦργον καὶ ἐπιβλαβές, πρακτικῶς δέ, σύμ-

φυρμα δεισιδαιμονιῶν χονδροειδῶν καὶ μαγγανείας, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἐξαφανίζεται ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἔννοια τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Τότε ἀπεκήρυξα πραγματικῶς τὴν Ἐκκλησίαν.

100.— Οἱ ἄνθρωποι ἀφ' ἑαυτῶν, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶνε οἱ καταργήσαντες τὴν δουλείαν τὴν κυρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἰσχύν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν παπῶν τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ ἀποβλέποντες ἤδη, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς Πολιτείας.

101.— Πιστεύω εἰς Θεόν, ὅστις εἶνε δι' ἐμὲ τὸ Πνεῦμα, ἢ Ἀγάπη, ἢ Ἀρχὴ τῶν πάντων. Πιστεύω ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἐμοὶ ὅπως εὐρίσκομαι ἐν αὐτῷ. Πιστεύω ὅτι ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ οὐδέποτε διαυγέστερον, οὐδέποτε σαφέστερον ἐξεδηλώθη παρ' ὅσον ἐν τῷ δόγματι τοῦ ἀνθρώπου τοῦ καλουμένου Ἰησοῦς· ἀλλὰ δὲν δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὸν Ἰησοῦν ὡς Θεόν καὶ νὰ τῷ ἀπευθύνῃ δεήσεις, χωρὶς νὰ διαπράξῃ τὴν ὑψίστην τῶν ἱεροσυλιῶν. Πιστεύω ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται ἐν τῇ ἀγάπῃ τῶν ὁμοίων του. Πιστεύω ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀγάπης θὰ συντείνῃ, πλεόν πάσης ἄλλης δυνάμεως, ὅπως ἰδρῦσῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὅπως ἀντικαταστήσῃ ὄργανισμὸν βίου καθ' ὃν ἡ διχόνοια, τὸ ψεῦδος, ἡ βία εἶνε πανίσχυρα, διὰ τάξεως νέας ἐν ἣ θὰ βασιλεύῃ ὁ ὁμόνοια, ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀδελφότης. Πιστεύω ὅτι, ἵνα προσδεύσωμεν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν μόνον ἔχομεν μέσον: τὴν προσευχὴν. Οὐχὶ τὴν δημοσίαν προσευχὴν, ἐντὸς τῶν ναῶν, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν τὴν μονήρη, ἣτις ἔγκειται εἰς τὸ ἐμπεδεῖν καὶ ἐνισχύειν ἐν ἡμῖν τὴν συναίσθησιν τῆς ἐννοίας τῆς ζωῆς μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΞΟΥΣΙΑ

102.— Ἡ σχέσις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων οὔτινες δίδουν διαπαγάς καὶ ἐκείνων οὔτινες τὰς λαμβάνουσι ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδέας ἐκείνης ἣν ὀνομάζομεν ἐξουσίαν.

103.— Ἄνευ τῆς ἀνυψώσεως ἑαυτοῦ καὶ τῆς ταπεινώσεως τῶν ἄλλων, ἄνευ τῆς ὑποκρισίας καὶ τῆς δολιότητος, ἄνευ τῶν δεσμοτήριων, τῶν φρουρίων, τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων, τῶν δολοφονιῶν, οὐδεμία ἐξουσία δύναται νὰ γεννηθῇ καὶ νὰ συγκρατηθῇ.

104.— Ὁ ἐκφοβισμὸς, ἡ διαφθορά, ὁ ὑπνωτισμὸς ποιοῦσι στρατιῶτας· οἱ στρατιῶται παρέχουσι τὴν ἐξουσίαν (ἰσχύν)· ἡ ἰσχὺς δίδει τὸ χρῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαγοράζονται οἱ ὑπάλληλοι καὶ στρατολογοῦνται οἱ στρατιῶται.

105.— Κάθε βῆμα τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἀντὶ νὰ τυγχάνῃ ἐνθαρρύνσεως, παρεμποδίζεται ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων. Αὐτὸ συμβαίνει διὰ τὴν κατάργησιν τῶν σωματικῶν ποινῶν, τῶν βασανιστηρίων, τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δουλείας κ.τ.λ. Οὐ μόνον αἱ κυβερνήσεις δὲν βοηθοῦσιν, ἀλλ' ἀντιδρῶσι πρὸς πᾶν κίνημα ὅπερ θὰ κατέληγεν εἰς νέαν διαμόρφωσιν τοῦ βίου.

106.— Οἱ ἄνθρωποι οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ δὲν ἐπιζητοῦσι πλέον ν' ἀποδείξωσιν ὅ,τι ὅσα θεωροῦσιν ὡς κακὰ εἶνε πραγματικὰ τοιαῦτα. Ὅ,τι θεωροῦσιν ὡς κακόν, εἶνε ἐκεῖνο ποῦ δὲν τοῖς ἀρέσκει. Καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ὑποταταγμένοι εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀποδίδονται τὸν ὄρισμὸν τοῦτον, ὅχι διότι τὸν θεωροῦσιν ὡς ὀρθόν, ἀλλὰ διότι δὲν δύναται νὰ πράξωσι διαφορετικὰ. Δὲν πρόκειται περὶ

ἀναγκαίου καὶ χρησίμου τοῖς ἀνθρώποις ἀγαθοῦ, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἀντίθετον θὰ ἦτο κακόν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, οὔτινες κατέχουν τὴν ἐξουσίαν ἔτσι τὸ θέλουν, ὅπως δηλαδή ἡ Νίκαια ἐκχωρηθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ Ἀλσατία καὶ Λορραίνη εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ Βοημία εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπως ἡ Πολωνία τεμαχισθῆ, ὅπως ἡ Ἰρλανδία καὶ αἱ Ἰνδίαί ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως κηρυχθῆ ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Κίνας, ὅπως φονεύονται οἱ Ἀφρικανοί, ὅπως οἱ Ἀμερικανοὶ ἐκδιώκωσι τοὺς Κινέζους, ὅπως οἱ Ρῶσοι καταπιέζουσι τοὺς Ἰουδαίους, ὅπως οἱ ἀγροδεσπότης σφετερίζονται τὰς γαίας τὰς ὑποίας δὲν καλλιεργοῦσι καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων.

Καὶ καταλήγομεν εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ μὲν διαπράττουσι βιαιότητας, ὅχι πλέον ἐν ὀνόματι τῆς ἀντιδράσεως πρὸς τὸ κακόν, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ συμφεροντός των ἢ τοῦ πείσματός των, καὶ ὅτι ἄλλοι ὑφίστανται τὴν βίαν, ὅχι διότι διαβλέπουσιν ἐν αὐτῇ μέσον ἀμύνης κατὰ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ διότι δὲν δύνανται νὰ τὴν ἀποφύγωσι.

107.— Ἡ ρωσικὴ Κυβέρνησις, ὅπως ὅλαι αἱ κυβερνήσεις, ἰσχυρίζεται ὅτι ἂν ἡ ἰσχὺς της δὲν ὑφίστατο, οἱ πονηροὶ θὰ κατεπιέζον τοὺς ἀγαθοὺς. Ἡ ἐπιθεθαίωσις αὕτη εἶνε κωμική. Ἡ ρωσικὴ Κυβέρνησις καταπιέζει τοὺς ὑπηκόους της ἀπὸ αἰῶνων καταπιέζει τοὺς Πολωνοὺς, τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Γερμανοὺς τῶν βαλτικῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς Μικρορρῶσους, τοὺς μουζίκους, ἀπαξάπαντας. Ἰδοὺ δ' ἐξαφνα ὅτι παρουσιάζεται ὡς ὑπερασπίστρια τῶν καταδυναστευομένων κατὰ τῶν καταπιεστών, αὐτῶν τούτων δηλ. τῶν καταπιεζομένων οὗς αὕτη ἡ ἴδια καταπιέζει!

108.— Οἱ νομίζοντες δυνατὴν τὴν χειραφέτησιν διὰ τῆς βίας ἢ μᾶλλον τὴν βελτίωσιν μόνον τῆς καταστάσεως ταύτης διὰ τῆς ἀνατροπῆς μιᾶς κυβερνήσεως ὅπως τὴν ἀντικαταστήσωσι δι' ἑτέρας εἰς τὴν ἠποίαν ἡ καταπίεσις δὲν θὰ ἦνε πλέον ἀναγκαία, εὐρίσκον ἐν τῇ πλάνῃ καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην μόχθοι των, μακρὰν τοῦ νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν, συντελοῦσι μᾶλλον εἰς τὴν χειροτέρευσιν αὐτῆς. Αἱ προσπάθειαι τῶν παρέχουσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν πρόσχημα πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἰσχύος της καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ της.

Δεχόμενοι μάλιστα ὅτι, συνεπεία περιστάσεων εἰδικῶς δυσμενῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀνεπράπη εἴτε διὰ τῆς βίας, ὅπως συνέβη τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ τὸ 1870, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις περιῆλθεν εἰς ἄλλας χεῖρας, ἡ ἐξουσία αὕτη δὲν θὰ καταστῇ ὀλιγώτερον καταθλιπτική, διότι, ἔχουσα ν' ἀμυνθῇ κατὰ πάντων τῶν ἐκτοπισθέντων καὶ ἐξωργισμένων ἐχθρῶν της, θὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν ὑπαρχέωσιν νὰ καταστῇ ἔτι μᾶλλον δεσποτική καὶ σκληροτέρα τῆς ἄλλης· παρατηρεῖται τοῦτο καθ' ὅλας τὰς ἐπαναστατικὰς περιόδους.

109.— Αἱ ἐξετάσεις ἃς πρέπει νὰ ὑποστῇ τις, ἐν Κίνα, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ μανδρινικὸν ἀξίωμα δὲν ἐγγυῶνται, ἔχουσι ἀποδείξεις, ὅτι ἡ ἐξουσία θὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τοὺς ἀρίστους καὶ τοὺς λογικωτέρους. Ἐν Εὐρώπῃ δέ, ἡ κληρονομικότης, οἱ κτηθέντες ὄροι διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν ὑπαλλήλων, αἱ ἐκλογαί, δὲν μᾶς παρέχουν πλειοτέραν ἀσφάλειαν. Καὶ συμβαίνει πράγματι εἰς τὴν ἐξουσίαν ν' ἀνέρχονται πάντοτε οἱ ὀλιγώτερον εὐσυνείδητοι καὶ οἱ μᾶλλον ἐστερημένοι ἠθικῆς ἀνθρώποι.

110.— Πολλὰ ἔθνη ἔτυχον φανταστικῶν συνταγμάτων, ὅπως πιστεύωσιν οἱ ἀνθρώποι ὅτι ἡ ἰδία των θέλησις ἀποφασίζει περὶ τῶν νόμων τῆς χώρας των. Ἀλλὰ πάντες γνωρίζουν ὅτι εἰς ὅλας τὰς ἐπικρατείας, εἴτε διοικῶνται αὐταὶ παρὰ δεσπότου, εἴτε φαντάζονται ἑαυτὰς ἐλευθέρας, ὡς ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀμερική, ὁ νόμος δὲν ἀπορρέει ἐκ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ὀρέξεως τῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἀνθρώπων καὶ ὅτι, πανταχοῦ καὶ πάντοτε, εἶνε ὅποιος πρέπει νὰ ᾔηε πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν κυβερνητῶν, οἰσδήποτε καὶ ἂν ᾔηε ὁ ἀριθμὸς των. Ὁμοίως πανταχοῦ καὶ πάντοτε, μεταχειρίζονται, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, μίσα τῶν ὀπίστων οἱ ἀνθρώποι συνηθίζουσι νὰ κάμνωσι χρῆσιν ὅπως ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησίν των: ξυλοκοπήματα, φυλακίσεις, φόνους.

111.— Πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ θὰ ᾔηε διαρκῶς ἐπιθεβαρυνόμεναι μὲ χρέη. Δὲν δύνανται νὰ πράξωσι διαφορετικᾶ. εἶναι ὑποχρεωόμεναι, εἰς ἀπάσας τὰς περιστάσεις, νὰ συμμορφῶνται

πρὸς τὸ δόγμα τοῦτο ἓνα πολιτικοῦ ἀνδρὸς ῥώσου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος: «Ἀνάγκη νὰ δάνειται τὸ δέριμα τοῦ μουζίκου καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀφίεται χρόνος ἐξεγέρσεως». Ἄπασαι αἱ κυβερνήσεις εἶνε βεβηθησμένοι εἰς ἑλλείμματα ὑπερπραγματικά, καὶ τὰ ἑλλείμματα ταῦτα αὐξάνουν κατ' ἔτος κατὰ τρομακτικὰς διαστάσεις. Ἐπίσης δέ, οἱ προϋπολογισμοὶ αὐξάνουν κατ' εὐθείαν ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἑλλείμματα. Ἡ ἀναπόδραστος ἀνάγκη τοῦ παλαίειν πρὸς τοὺς καταπιεζομένους καὶ τοῦ διανέμειν δῶρα εἰς εἶδος εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς «βίας» αὐξάνει τὸν ἔγγειον φόρον. Καὶ ἂν τὸ ἡμερομίσθιον δὲν αὐξάνη κατ' ἀναλογίαν, δὲν εἶνε τοῦτο λάθος τῶν ἐκτιμητῶν, ἀλλὰ συμβαίνει διότι ὑφίστανται εἰσφοραὶ καταναγκαστικαί, ταμειυτικαὶ καὶ κτηματικαί, ἔχουσαι ἀποτελεσματὸ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας ὅλα τῶν τὰ περισσεύματα καὶ τὸ ἐξαναγκάζειν αὐτοὺς τοιοῦτοτρόπως εἰς πώλησιν τῆς ἐργασίας των, τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποτελούσης τὸν σκαπὸν τῆς συνεισφορᾶς.

112. — Ἐν Ρωσίᾳ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τὸ ἔθνος τὸ τρίτον τοῦ εἰσοδήματός του, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, τὴν σημαντικωτάτην πασῶν τῶν ἀναγκῶν, μόνις τὸ 1)50 τοῦ ὅλου φορολογικοῦ εἰσοδήματος· ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἦν παρέχουσι εἰς τὸν λαόν εἶνε ἀποκτηνωτικὴ καὶ πολὺ μᾶλλον ἐπιβλαβὴς παρὰ καρποφόρος εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Τὰ 49)50 τοῦ εἰσοδήματος τοῦ Κράτους χρησιμοποιοῦνται, διὰ τὸ κακὸν τῆς χώρας, εἰς τοὺς πολεμικοὺς ἐξοπλισμούς, εἰς τὴν ἀνέγερσιν φρουρίων, φυλακῶν, εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ κλήρου, τῆς αὐλῆς, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, δηλαδὴ εἰς τὴν καλοπέρασιν ὅλων ἐκείνων οἵτινες ἔχουν ἀποστολὴν νὰ ἐνεργῶσιν ἢ νὰ ἐγγυῶνται τὴν εἰσπραξίν τῶν τεραστίων αὐτῶν χρηματικῶν ποσοτήτων.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς ἀπάσας τὰς χώρας, χωρὶς νὰ ἐξαιρεθῶσιν ἐκεῖνοι αἵτινες ἔχουσι ὀργανωθῆ εἰς ὀλοκρατικὰς δημοκρατίας. Πανταχοῦ αἱ κυβερνήσεις λαμβάνουσι ἀπὸ τὸν λαόν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ, χωρὶς νὰ κανονίζωσι τὰς ἀπαιτήσεις των ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας. Καὶ δὲν ἔχουν λάθει, διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς συλήσεως, τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἐθνῶν τὰ ὅποια κατα-

πιέζουν. Διότι οὐδέποτε ἡ ψῆφος τοῦ κοινοβουλίου θὰ ληφθῆ πρὸς ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ.

113.— Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ᾔηνε ἡ θριαμβεύουσα πολιτικὴ μερίς, τῇ χρειάζεται, ὅπως ἐγκαταστήσῃ νέαν τάξιν πραγμάτων καὶ διατήρησῃ τὴν ἐξουσίαν, νὰ χρησιμοποίησῃ ὄχι μόνον ὅλα τὰ γνωστά μέσα τῆς βίας, ἀλλὰ νὰ ἐφεύρῃ καὶ νεώτερα. Οἱ καταπιεζόμενοι δὲν θὰ ᾔηνε πλέον οἱ αὐτοί· ἡ καταπίεσις θὰ προσλάβῃ μορφὰς νέας, ἀλλὰ, μακρὰν τοῦ νὰ ἐξαφανισθῇ, θὰ καταστῆ σκληροτέρα διότι ἡ πάλῃ θὰ ἐπαυξήσῃ τὸ μῖσος μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

114.— Εἶνε εὐκολώτερον τὸ νομοθετεῖν ἀπὸ τὸ κυβερνᾶν.

115.— Ἡ ἰδέα νόμου λογικοῦ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ὑποχρεωτικοῦ δι' ἕκαστον, οὐχὶ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς βίας ἀλλὰ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, εἶνε τόσον ἀκατανόητος ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας, ὥστε ἡ ὑπαρξίς, παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, νόμου κανονίζοντος ὅλα τὰ τοῦ βίου των, νόμου μὴ ὄντος ὑποχρεωτικοῦ, διότι ἐστηρίζετο οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἰσχύος ἀλλ' ἐπὶ τῆς συνειδήσεως ἐκάστου, ἐθεωρήθη ὡς προσὸν ἐξαιρετικὸν τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ.

116.— Ἐρωτήσατε τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, πιστοὺς ἢ σκεπτικιστάς, πῶον τὸ δόγμα, ὅπερ ἀκολουθοῦσιν εἰς τὸν βίον των. Θὰ εὐρεθῶσιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῶσιν ὅτι ἐν ἀκολουθοῦσι δόγμα: τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῶν νόμων τῶν συντασσομένων ὑπὸ τῶν ἐπιτηδείων εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπαλλήλων ἢ παρὰ τῶν νομοθετικῶν συνελεύσεων, καὶ τιθεμένων εἰς ἐφαρμογὴν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας.—Εἶνε τὸ μόνον γνωστὸν ἡμῖν τοῖς Εὐρωπαίοις δόγμα.—Γνωρίζουσιν ὅτι τὸ δόγμα τοῦτο δὲν προέρχεται ἀνωθεν, οὔτε ἐκ τῶν προφητῶν, οὔτε ἐκ τῶν σοφῶν βλασφημοῦσιν ἀκαταπαύστως τοὺς κανόνας τοὺς τιθεμένους ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τούτων ἢ ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν αὐτῶν συνελεύσεων, ἀλλὰ τοὺς ἀναγνωρίζουν ἅμα καὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὴν ἐπιφορτισμένην καὶ τοὺς θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν ὑποτάσσονται εἰς αὐτοὺς ἄνευ γογγισμοῦ καὶ ὑποχωροῦσιν εἰς τὰς φρικωδε-

στέρας τῶν ἀξιώσεων. Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι ἢ αἱ συνελύσεις αὐταὶ κανονίζουσιν ὅτι πᾶς νέος ὀφείλει νὰ ᾔτοιμος ν' ἀρπάσῃ τὰ ὄπλα, ν' ἀποθνήσκῃ αὐτὸς καὶ νὰ φονεύῃ τοὺς ἄλλους, καὶ πάντες οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες πῶ ἔχουν υἱοὺς ἐφήβους ὑπακούουν εἰς τὸν νόμον αὐτόν, τὸν συνταχθέντα τὴν προτεράϊαν παρ' ἐνός μισθωτοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἀνακλητέου τὴν ἐπιϋσαν.

117.— Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, φθάνοντες εἰς τὸν σκοπὸν ὃν ὄρισαν ἑαυτοῖς, ἀναγνωρίζουσι πολλάκις τὸ μάταιον αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν κατάστασιν ἀφ' ἧς ἐξῆλθον. Ὁ Κάρολος Πέμπτος, Ἰβάν ὁ Τρομερός, Ἀλέξανδρος ὁ Α', ἀναγνωρίζαντες τὴν ματαιότητα τῆς σκληρότητος τῆς ἐξουσίας, τὴν ἐγκατέλειψαν διότι ἐνόησαν ἑαυτοὺς ἀνικάνους νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐπὶ πλέον τῆς βίας.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε μόνοι οἱ Κάρολοι Πέμπτοι καὶ οἱ Ἀλέξανδροι Α' οἱ καταλήξαντες εἰς τὴν ἀηδίαν αὐτὴν τῆς ἰσχύος, πᾶς ἄνθρωπος ἀποκτῆσας τὴν ἰσχὴν ἣν ἐπιλοδοῖ, πᾶς ὑπουργός, στρατηγός, ἑκατομμυριοῦχος, διευθυντὴς ἐπιγραφείου ὅστις ἐπεδίωκε τὴν θέσιν αὐτὴν ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην, πᾶς μουζικὸς πλουτίσας αἰσθάνεται τὴν αὐτὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς πλάνης καὶ καθίσταται καλλίτερος.

118.— Ἡ ζωὴ τῶν λαῶν δὲν περιορίζεται ἐν τῇ ζωῇ μερικῶν ἀτόμων, διότι ὁ δεσμὸς ὁ συνδέων τοὺς μερικοὺς τούτους ἀνθρώπους πρὸς τοὺς λαοὺς δὲν δύναται ν' ἀνακαλυφθῇ. Ἡ θεωρία ἣτις ἰσχυρίζεται ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι ὁ δεσμὸς οὗτος ἐδράζεται ἐπὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ συνόλου τῶν θελήσεων τῆς μάχης εἰς τινα ἱστορικὰ πρόσωπα εἶνε ὑπόθεσις τὴν ὅποιαν τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας δὲν ἐπιβεβαιοῦσιν. Ἡ πρᾶξις τῆς μετοχετεύσεως τῶν θελήσεων τοῦ λαοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπαληθευθῇ.

119.— Ἐφ' ὅσον θὰ γράφεται ἡ ἱστορία σημαινόντων προσώπων, τὰ ὅποιά καλοῦνται Καῖσαρ, Ἀλέξανδρος, Λούθηρος ἢ Βολταῖρος, καὶ ὅχι ἡ ἱστορία ἀπάντων, ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὸ γεγονός, χωρὶς νὰ ἐξαιρεθῇ οὐδὲ εἰς καὶ μόνος, θὰ

ἦνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδίδεται εἰς τὰ πρόσωπα ταῦτα ἡ δύναμις ἢ ὑποχρεοῦσα τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ διευθύνειν τὴν δραστηριότητά των πρὸς σκοπὸν κοινόν. Οἱ ἱστορικοὶ τὴν δύναμιν αὐτὴν ὑπόμειναν καὶ μόνην μοναδικὴν μορφήν ἀντιλαμβάνονται: τῆς ἐξουσίας!

120. — Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἀποκαλύπτει τὰς συνθήκας τῆς ὑπάρξεως καὶ τὰς σκέψεις ἐνὸς συγγραφέως ἢ ἐνὸς ἀναμορφωτοῦ. Μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Λούθηρος εἶχε χαρακτῆρα εὐεξαπτυν, ὅτι ὁ Ρουσσῶ ἦτο δύσπιστος, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐξηγεῖ διατὶ μετὰ τὴν ἀναμόρφωσιν οἱ ἄνθρωποι ἀλληλεστραγαλισθήσαν, οὔτε διὰ ποῖον λόγον οἱ Γάλλοι, κατὰ τὸ διάστημα τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως, ἀπέστειλλον ἀλλήλους ἐξ ὑπαμοιβῆς εἰς τὸν γκιλλοτίναν. Οἱ ἱστορικοὶ μᾶς δίδουν τὰς βιογραφίας μοναρχῶν ἢ συγγραφέων, οὐδέποτε τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς τῶν λαῶν.

121. — Ἄν ἄλλοτε ἔλεγον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι ἄνευ Κράτους θὰ ἦτο ἐκτεθειμένος εἰς τὰς προσβολὰς τῶν κακοποιῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ὅτι θὰ εὕρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀμύνεται μόνος ἐναντίον ὄλων, ὅτι ἡ ζωὴ του θὰ ἠπειλεῖτο, ὅτι, κατὰ συνέπειαν, ἦτο ἐπωφελές δι' αὐτὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς μερικὰς στερήσεις ἵνα ἀποφύγῃ τὰς συμφορὰς ταύτας, ὁ ἄνθρωπος ἦτο πιθανὸν νὰ τὸ πιστεύσῃ, διότι ἡ θυσία ἦν ἐποιεῖτο πρὸς τὴν Πολιτείαν τῇ ἔδιδε τὴν ἐλπίδα ζωῆς ἡσυχου ἐν τάξει πραγμάτων, ἧτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαφανισθῇ. Ἄλλὰ σήμερον ὅτε αἱ θυσίαι αὗται ἐδεκαπλασιάσθησαν τὰ δὲ πλεονεκτήματα τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἐξ αὐτῶν ἐξηφανίσθησαν, εἶνε φυσικὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διερωτᾷ ἑαυτὸν ἂν ἡ ὑποταγὴ του εἰς τὴν Πολιτείαν δὲν εἶνε ἀπολύτως περιττή.

122. — Εἶνε βέβαιον ὅτι εἶνε δύσκολον εἰς ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας νὰ μὴ συμμετέχῃ κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὰς βιαιότητάς τῶν κυβερνήσεων. Κάθε ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀποκρούῃ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ κάθε ἄνθρωπος δύναται νὰ μὴ ἐκλέγῃ τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ στρατοῦ, τῆς ἀστυνομίας, τῆς ἐξου-

σίας ἢ τῶν οἰκονομικῶν, καὶ δύναται νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὰς δημοσίας θήσεις τὰς παχύτετα ἀμειβομένας, ἐπάγγελμα ἀνεξάρτητον καὶ ὀλιγώτερον προσοδοφόρον. Κάθε ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κεφάλαιον ὅπερ κατέχει καὶ νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων τῆς ιδιοκτησίας τὴν ὅποιαν ἢ βία τῶ ἐξασφαλίζει ἐπὶ τινῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ κάθε ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἀνάγκας του καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῶν ἀπολαύσεων αἵτινες διεγείρουσιν τὸν φθόνον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

123.— Ἄν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων προτιμῶσι τὴν ὑποταγὴν, τοῦτο δὲν γίνεται κατόπιν ὠρίμων σκέψεων ἐπὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει διότι εἶνε, οὕτω εἰπεῖν, ὑπνωτισμένοι. Ὑποκύπτοντες, οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται ἀπλῶς εἰς τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας τοῖς δίδουσι, χωρὶς νὰ σκέπτονται καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλωσιν ἀγῶνα θελήσεως. Διὰ νὰ μὴ ὑποκύβωσι, πρέπει νὰ σκεφθῶσιν ἀνεπιρρεάστως, καὶ εἶνε τοῦτο μόχθος διὰ τὸν ὅποιον δὲν εἶνε πάντες κατάλληλοι. Ἄλλὰ, ἂν τεθῇ κατὰ μέρος ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς ὑποταγῆς ἢ τῆς ἀνταρσίας, καὶ ζυγισθῶσι μόνον τὰ ἐκ τούτων ὑλικά ὠφελήματα, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ἀνταρσία εἶνε, γενικῶς, μᾶλλον ἐπωφελεῖς τῆς ὑποταγῆς.

124.— Μὲ τὰς διαρκῶς αὐξανούσας καταχρήσεις τῶν κυβερνήσεων καὶ τὴν ἀνταγωνισμόν των, κατελήξαμεν νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους ὄχι μόνον θυσίας ὑλικὰς, ἀλλὰ καὶ θυσίας ἠθικὰς ἀκόμη. Ὁ καθεὶς σκέπτεται: Δύναμαι νὰ ὑπακούσω; Ἐν ὀνόματι τίνος ὀφείλω νὰ προβαίνω εἰς θυσίας; — Αἱ θυσίαι αὗται ζητοῦνται ἐν ὀνόματι τῆς Πολιτείας. Ἐν ὀνόματι τῆς Πολιτείας ζητοῦσι νὰ θυσιάζωμεν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἦν ἀγαπητὸν εἰς ἓνα ἄνθρωπον: τὴν εὐτυχίαν, τὴν οἰκογένειαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν. — Ἄλλὰ τί εἶνε λοιπὸν αὐτὴ ἡ Πολιτεία ἢ ἀπαιτούσα θυσίας τόσοσ τρομακτικὰς; Εἰς τί μᾶς εἶνε ἀναγκαῖα;

125.— Ἐν ἐκ τῶν δύο: οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἢ δὲν εἶνε ὄντα λογικά. Ἄν δὲν εἶνε λογικά, δὲν χωρεῖ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἴδρυσις δια-

φορῶν ὑπὸ ἔποψιν λογικοῦ, τὰ πάντα θὰ κανονίζονται διὰ τῆς βίας χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ παραμικρὰ δικαιολογία τῆς ἀπονομῆς εἰς τοὺς πλειότερον ἐκείνων τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τῆς χρήσεως τῆς βίας. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν καταδίκην τῶν κυβερνήσεων. Ἄν δὲ οἱ ἄνθρωποι εἶνε λογικοί, αἱ σχέσεις των πρέπει νὰ βασίζονται ἐπὶ τοῦ λογικοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς βίας ἐκείνων μεταξὺ αὐτῶν οὔτινες, ἐκ συμπτώσεως, ἐσφετερίσθησαν τὴν ἐξουσίαν. Καὶ αὕτως τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν καταδίκην τῶν κυβερνήσεων.

126.— Τίς ἡ χρησιμότης τοῦ διατρέφειν, τοῦ συντηρεῖν τοὺς βασιλεῖς, τοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς προέδρους, τὰ μέλη παντὸς εἶδους κοινοβουλίων καὶ ὑπουργείων, ἂν ἐξ ὅλων τῶν συνελεύσεών των καὶ ἐξ ὅλων των τῶν δημηγοριῶν οὐδὲν προκύπτει; Δὲν εἶνε προτιμότερον, ὅπως εἶπε κάποιος ἀστείστης, νὰ κατασκευάσωμεν βασιλίσσαν ἀπὸ καουτσὺ;

127.— Ἐν μόνον μέσον ἀνατροπῆς τῶν κυβερνήσεων ἔχομεν: νὰ καταγγείλωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐπίσημον ψεῦδος. Πρέπει νὰ τοὺς κάμωμεν νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ οἱ λαοὶ δὲν ἔχουν κάμμιαν ἀνάγκην νὰ προφυλάσσωνται ἀπ' ἀλλήλων, ὅτι τὰ μεταξὺ τῶν λαῶν μίση προκαλοῦνται ὑπὸ αὐτῶν τούτων τῶν κυβερνήσεων καὶ ὑπὸ μόνων αὐτῶν, ὅτι αἱ στρατιαὶ εἶνε χρήσιμοι εἰς τοὺς ὀλίγους ἀνθρώπους ποῦ κυβερνοῦν, ἀλλ' εἶνε ἀνωφελεῖς ἢ μάλλον ὀλέθριοι εἰς τοὺς λαοὺς, τῶν ὁποίων διευκολύνουσι τὴν ὑποδούλωσιν.

128.— Ἦρκεσε νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ σόφισμα ὕπερ ἐκύρου τὴν δουλείαν, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μετεβλήθη. Ἄρκει νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ σόφισμα τὸ δικαιολογοῦν τὴν δύναμιν τοῦ χρήματος, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη θὰ μεταβληθῇ ἐπὶ τοῦ τε ἐπαινετοῦ καὶ τοῦ ἐπονειδίστου, καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ θὰ μεταβληθῇ.

Ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ σοφίσματος τοῦ δικαιολογοῦντος τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ χρῆμα καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς δημοσίας γνώμης ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην χωροῦσιν ἤδη ὀλοταχῶς ἐπὶ τὰ πρόσω. Ἄρκει νὰ παρατηρήσῃ τις μετὰ προσοχῆς ἵνα διακρίνη ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη συντελεῖται ἤδη.

129.— Εἰς τὸ διήγημα «Τὸ νέον βασιλικὸν ἔνδυμα», ὁ Ἄνδερσον παρουσιάζει ἓνα βασιλεῖα ἔμμανῆ διὰ τὰ νέα ἔνδυματα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ράπται ὑπεσχέθησαν ἔνδυμα ἑκτακτον, ἔνδυμα τοῦ ὁποῖου τὸ ὕφασμα ἔχει τὴν εἰδικὴν αὐτὴν ιδιότητα νὰ μὴν ἀόρατον εἰς ὄντινα δὲν εἶνε ἐπιδέξιός εἰς τὸ ὅπερ κατέχει ἀξίωμα. Οἱ αὐλικοὶ οἵτινες προσέρχονται νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ἐργασίαν τῶν ραπτῶν δὲν βλέπουν τίποτε, διότι οἱ ράπται βυθίζουσι τὰς βελόνας τῶν εἰς τὸν ἀέρα. Ἀλλά, ἀναμνησθέντες ποία ἡ ιδιότης τοῦ ὕφασματος ἐκείνου, λέγουσι ὅλοι ὅτι τὸ βλέπουν καὶ ἐξίστανται πρὸ τῆς ὡραιότητός του. Ὁ βασιλεὺς πράττει τὸ αὐτό. Ἡ στιγμή τῆς τελετῆς καθ' ἣν ὀφείλει νὰ ἐμφανισθῆ ὑπὸ τὸ νέον τοῦ ἔνδυμα φθάνει. Ἐκδύεται καὶ περιβάλλεται τὸ φανταστικὸν ἔνδυμα, δηλαδή μὲνει ὀλόγυμνος καὶ βαδίζει τοιουτοτρόπως διὰ μέσου τῶν ὁδῶν. Ἀλλά, ἐπὶ τῆ ἀναμνήσει τῆς ιδιότητος τοῦ ὕφασματος, κἀνεὶς δὲν ἀποφασίζει νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν φέρει ἔνδυμα μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐν μικρὸν παιδίον ἀνακράζει: «Κυττάξατε, εἶνε ὀλόγυμνος!»

Τὸ αὐτὸ προῶρισται νὰ συμβῆ εἰς ὅλους ἐκείνους οἵτινες κατέχουσιν ἐξ ἀδρανείας θέσεις καταστάσας ἀπὸ πολλοῦ ἀχρήστους, μόλις κἀποῖος ἀναφωνήσῃ ἀφελῶς: «Ἀλλὰ εἶνε καιρὸς τὸρα τοῦ αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι δὲν χρησιμεύουσι εἰς τίποτε!»

130.— Οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ἅς μὴ ἐμπιστεύονται εἰς ἀξίωμα, ὅπερ δὲν εἶνε οὔτε ἰσχυρόν, οὔτε ἐλεύθερον, δηλαδή εἰς τὴν ἐξωτερικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἅς ἔχουσι πεποιθήσιν ἐπὶ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἰσχυρὰν ἀρχὴν, ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν ἣτις αὐτοεκδηλοῦται! Ἄς κηρύττουσι τολμηρῶς καὶ σαφῶς τὴν ἀλήθειαν ἣτις ἀπεκαλύφθη ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς αὐτοὺς ἐπιζητοῦσα τὴν συναδέλφωσιν ὅλων τῶν λαῶν, καὶ θὰ ἴδωσι καταπίπτουσαν, ὡς δῆρμα νεκρὸν, τὴν γηραιάν καὶ ψευδοῦ δημοσίαν γνώμην, ἣτις χρησιμεύει ὡς στήριγμα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν κυβερνήσεων· καί, μετ' αὐτῆς, θὰ συνεξαφανισθῆ καὶ ὅλον τὸ κακὸν ὅπερ διαπράττουσιν αὐταί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ

131.— Τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ εἶνε ἀπλούστατα ἢ προ-
 τίμησις, ἣν ἕκαστος αἰσθάνεται πρὸς τὴν ἰδίαν του χώραν ἐν συγ-
 κρίσει πρὸς ἀπάσας τὰς ἄλλας, καὶ ἐκφράζεται τελείως εἰς τὸ γερ-
 μανικὸν τοῦτο ῥῆμα: Deutschland, Deutschland über alles.
 (Ἡ Γερμανία, ἡ Γερμανία ὑπὲρ πάν ἄλλο ἐν τῷ κόσμῳ) ἀντικα-
 ταστήσατε μόνον τὴν λέξιν Γερμανία μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς οἰουδήποτε
 Κράτους, καὶ θὰ ἔχετε τὸν τελειὸν ὄρισμόν τοῦ πατριωτισμοῦ. Εἶνε
 δυνατόν ὅτι παρόμοιον αἶσθημα εἶνε λίαν ποθητὸν καὶ λίαν ὠφέλι-
 μον εἰς τὰς κυβερνήσεις, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀκεραιότητα τῶν Πολι-
 τειῶν· εἶνε μόνον ἡλίθιον καὶ ἀνήθικον. Εἶνε ἡλίθιον, διότι ἂν ἐκά-
 στη Πολιτεία θεωρῇ ἑαυτὴν ὑπερτέραν τῶν γειτονικῶν Πολιτειῶν,
 κάμμια ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ συμμορφῶται μὲ τὴν ἀλήθειαν — εἶνε δὲ
 ἀνήθικον, διότι ἐξωθεῖ ἀναποτρέπτως ἕκαστον ἐκ τῶν αἰσθανομένων
 αὐτὸ εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ κατακτήσῃ διὰ τὴν κυβέρνησίν του
 καὶ τοὺς συμπολίτας του παντὸς εἴδους πλεονεκτήματα ἐπὶ βλάβῃ
 τῶν γειτονικῶν Κρατῶν· ἀλλ' ἡ τοιαύτη τάσις εἶνε κατ' εὐθείαν
 ἀντίστροφος πρὸς τὴν ἠθικὴν ἣτις λέγει: ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ
 ποιῆσῃς.

132.— Ὅποιός τις ὁ πατριωτισμὸς ἐνὸς Ἰρλανδοῦ ἐγκατεστη-
 μένου εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας; Ἡ θρησκεία του τὸν συνδέει
 μὲ τὴν Ρώμην, ἢ καταγωγὴ του μὲ τὴν Ἰρλανδίαν, ἢ πολιτειακὴ
 του κατάστασις μὲ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς
 Τσέχους ἐν Αὐστρίᾳ, τοὺς Πολωνοὺς ἐν Ρωσίᾳ, Πρωσσίᾳ καὶ Λύ-
 στρίᾳ, διὰ τοὺς Ἰνδοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ, διὰ τοὺς Ταρτάρους καὶ τοὺς
 Ἀρμενίους ἐν Ρωσίᾳ καὶ Τουρκίᾳ. Χωρὶς νὰ ληθῶσιν ὑπ' ὄψιν οἱ

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΗ

4

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:38 UTC from Psihako Apothetirio Dimosias Istorikis Vli

Restrictions apply.

κατεκτημένοι λαοί, ὑποστηρίζω ὅτι οἱ λαοὶ οἱ ὁμογενεῖς, ὅπως οἱ Ρῶσοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Πρῶσσοι, δὲν δύνανται νὰ αἰσθάνωνται τὸ πατριωτικὸν αἰσθημα ὅπερ ἦτο ἴδιον τοῖς Ἀρχαίοις, διότι, συχνότατα, εἰς πολίτης τῶν χωρῶν τούτων βλέπει τὰ κύρια συμφέροντα τῆς ὑπάρξεώς του: τὰ οἰκογενειακά του συμφέροντα, ἂν εἴνε νυμφευμένος μετὰ ξένης, τὰ οικονομικά του συμφέροντα, ἂν ἔχη κεφάλαια εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὰ ἐπιστημονικά καὶ καλλιτεχνικά του συμφέροντα, ὅλα ἐδρεύοντα ἔξω τῆς πατρίδος του καὶ δὴ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀκριβῶς ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐξανίσταται τὸν πατριωτικὸν του μῖσος.

133.— Ἡ ἐκδήλωσις τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τῶν λαῶν εἶνε, πρὸ παντὸς ἄλλου, τεχνητὴ ἐνέργεια τῶν κυβερνήσεών των.

Ἐν Γαλλίᾳ, ὑπεδέχθησαν μετ' ἴσου ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἀναγγελίαν τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Α', κατόπιν Ἀλέξανδρον τὸν Α' τὸν ὁποῖον ἀκριβῶς εἶχον πλεμῆσει, εἶτα αὐθις τὸν Ναπολέοντα, κατόπιν ἐκ νέου τοὺς Συμμάχους, εἶτα τοὺς Βουρβώνους, τοὺς Ὁρλεανίδας, τὴν Δημοκρατίαν, Ναπολέοντα τὸν Γ' καὶ τὸν Μπουλανζέ.

Ἐν Ρωσίᾳ, ὑποδέχονται κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον, σήμερον τὸν Πέτρον, αὐριον τὴν Αἰκατερίνην, εἶτα τὸν Παῦλον, τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Νικόλαον, τὸν δοῦκα τοῦ Λούχτενβεργ, τοὺς ἀδελφούς μας Σλαύους τῶν Βαλκανίων, τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, τοὺς γάλλους ναύτας καὶ πάντας ἐκείνους πρὸς οὓς αἱ ἀρχαὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ κάμωσι πομπώδη δεξιῶσιν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

134.— Ἡ πατριωτικὴ δεισιδαιμονία ἐνεθαρρύνθη διὰ τῆς συστάσεως ἐθνικῶν ἐορτῶν, θεαμάτων, μνημείων, πανηγύρεων ἐπιστήμων, ἅτινα διαθέτουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ μὴ ἀναγνωρίζειν ἀξίαν εἰς ἄλλον τινα πλὴν τοῦ ἰδίου των λαοῦ, μεγαλεῖον εἰς ἄλλον πλὴν τοῦ Κράτους των καὶ τῶν κυβερνητῶν των, καὶ προκαλοῦσιν ἐν αὐτοῖς τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἄλλων λαῶν. Πλὴν τούτου, αἱ δεσποτικαὶ κυβερνήσεις ἀπαγορεύουσι τὰ βιβλία καὶ τὰς διαλέξεις αἵτινες φωτίζουσι τὸν λαόν, καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες δύνανται νὰ τὸν ἀφυπνίσωσιν

ἀπὸ τῆς νάρκης του, ἐκτοπίζονται ἢ καθιέργονται. Ἐπὶ πλέον, πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ κυβερνήσεις κρύπτουσιν ἀπὸ τὸν λαὸν ὅ,τι δύναται νὰ τὸν χειραφετῇ καὶ ἐνθαρρύνουσι πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ τὸν διαφθείρῃ, ὅπως κάποια φιλολογία, ἥτις συκρατεῖ τὸν λαὸν ἐν τῇ βαρβαρότητι τῶν θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν δεισιδαιμονιῶν, καὶ ὅπως ἐπίσης τὰ ὑλικά μέσα τῆς ἀποκτηνώσεως, ὅποια ὁ καπνός, τὸ ἀλκοόλ, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν πηγὴν τῶν ἐσόδων τῆς Ἐπικρατείας. Αὕτῃ ἀκόμη ἡ πορνεία ἐνθαρρύνεται, διότι ὄχι μόνον εἶνε ἀνεγνώρισμένη, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς ὀργανωμένη παρὰ τῶν πλείστων κυβερνήσεων.

135.— Δυνατὸν μετ' αἰσθήματος οἴκτου νὰ τείνῃ τις τὸ οὖς πρὸς τὰς ἀνοησίας ποῦ λέγει κάποιος τρελλόγερος ἀσθενὴς καὶ ἀπλος, περιβεβλημένος κοιτωνίτην καὶ νυκτικὸν σκουφόν· δυνατὸν μάλιστα νὰ μὴ τοῦ φέρῃ τις ἀντιρρήσεις, καὶ, χάριν ἀστεϊσμοῦ, νὰ τὸν δικαιώσῃ· ἀλλὰ, ὅταν πρόκειται περὶ πλήθους τρελλῶν ρωμάλιων, διεκφυγόντων ἐκ τῶν κελλίων των καὶ ὠπλισμένων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διὰ μαχαίρων, ξιφῶν καὶ πεπληρωμένων περιστράφων, τὰ ὅποια κραδαίνουν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, — τότε, οὐ μόνον δὲν δύναται τις νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους, ἀλλ' οὔτε δύναται νὰ μείνῃ ἡσυχος οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν πρὸ τῆς παρουσίας των. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τῆς ὑπερεξάψεως, τῆς παραχθείσης ἐκ τῶν γαλλορωσικῶν ἐορτῶν, εὐρίσκονται σήμερον ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ κοινῶν. Οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτοί, οὔτινες προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἐπιδημικὴν αὐτὴν ψυχοπάθειαν ἔχουν εἰς χεῖρας των τὰ τρομερώτερα ὄργανα τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς.

Εἶνε γνωστὴ ἡ πανουργία ἣν ἀποκτῶσιν οἱ ἐξ ἐγκεφαλικῶν νόσων προσβαλλόμενοι ἄνθρωποι· ἐνταῦθα αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ἐπαλαμβάνειν ἀκαταπαύστως: «ἀδὲν θέλομεν τὸν πόλεμον», καὶ εἰς τὸ παρέρχεσθαι ἐν σιωπῇ ἐκεῖνο ποῦ σκέπτεται ὅλος ὁ κόσμος. Ἐδῶ εὐρήνεται τὸ ἀνησυχαστικώτερον τῶν φαινομένων (1).

(1) Τὰ ἀνωτέρω ὁ Τολστόη ἔγραψεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δῆθεν γαλλορωσικῆς ἀσυμαχίας», ἥς πάντες ἐνθυμούμεθα τὰ κωμικὰ καὶ τὰ ἐκτροπα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ σύμμαχοι ἐνέπαιζον καὶ ἐμπαίζουσιν ἀκόμη ἀλλήλους.

136.— Ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς εἶνε λίαν ἀπησχολημένος μετὰ τὴν φροντίδα τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς του, φροντίδα ἀπορροφῶσα πᾶσαν τὴν προσοχὴν, ὥστε νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ πολιτικὰ ζητήματα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν βᾶσιν τοῦ πατριωτισμοῦ: τὰ ζητήματα τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἀνατολῇ, τῆς γερμανικῆς ἐνότητος, τῆς ἀναγκαίας ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Γαλλίαν τῶν ἀφαιρεθεισῶν παρ' αὐτῆς ἐπαρχιῶν, κ.τ.λ., τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν ἐνδιαφέρουσι τὸν λαόν, οὐ μόνον διότι οὐδέποτε σχεδὸν γνωρίζει τὰς συνθήκας αἵτινες τὰ γεννῶσιν, ἀλλὰ προσέτι καὶ διότι τὰ συμφέροντα τῆς ζωῆς του εἶνε ἀπολύτως ἀνεξάρτητα τῶν πολιτικῶν συμφερόντων. Ἐνας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ δὲν θὰ σκοτισθῇ ποτὲ νὰ μάθῃ πᾶθεν θὰ περάσῃ τὸ τάδε σύνορον, εἰς ποῖον θὰ κατακυρωθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, κ.τ.λ., καί, μάλιστα, τοῦ εἶνε ἀδιάφορον ἂν θὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους του ἢ θὰ δώσῃ τὸν υἱόν του εἰς τὸν στρατόν, ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Κράτους. Ἐξ ἐναντίας, τὸν ἐνδιαφέρει πάντοτε ζωηρῶς νὰ μάθῃ τίνας ποσοῦ φόρους ἔχει νὰ πληρώσῃ, ποῖα θὰ ᾔησῃ ἡ διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ποῖα ἡ τιμὴ τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ τῆς ἐργασίας, ὅλα ζητήματα ἀπολύτως ἀνεξάρτητα τῶν πολιτικῶν συμφερόντων. Ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπεταί ὅτι, εἰς τὸ πείσμα τῶν μόχθων οὓς ποιοῦνται αἱ κυβερνήσεις ἵνα ἐγκεντρίζωσιν εἰς τοὺς λαοὺς τὰς ιδέας τοῦ πατριωτισμοῦ, αἵτινες τοῖς εἶνε ξέναι, καὶ ἵνα ἐξοβελίζωσι τὰς κοινωνιστικὰς ιδέας αἵτινες ἀναπτύσσονται ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὁ σοσιαλισμὸς, παρὰ πᾶσαν ἀντίδρασιν, διεισδύει εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ἐνῶ ὁ πατριωτισμὸς, ἐμπνεόμενος διὰ μεγάλων ἀγώνων, τείνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ ἐξαφανισθῇ παρὰ τῷ λαῷ ἵνα μὴ πλέον ἐκδηλοῦται ἢ μόνον μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας παρέχει πλεονεκτήματα.

137.— Ἐν Ρωσίᾳ, ὁ πατριωτισμὸς, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν πίστιν, τὸν τζάρον καὶ τὴν πατριδα, διοχετεύετχι εἰς τὸν λαόν μετ' ἐντάσεως παραδόξου δι' ὅλων τῶν μέσων ἅτινα διαθέτει ἡ κυβέρνησις: ἐκκλησιῶν, σχολείων, τυπογραφείων, κ.τ.λ. καὶ ὅμως, ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐν Ρωσίᾳ, ἀνερχομένη περίπου εἰς ἑκατὸν ἑξατομμύρια ἀνθρώπων, εἰς τὸ πείσμα

τῆς ἀδικαιολογήτου ἡμῶν ὑπολήψεως πρὸς λαὸν ἰδιαιτέρως ἀφωσιω-
 μένον εἰς τὴν πίστιν του, εἰς τὸν τζάρον του καὶ εἰς τὴν πατρίδα
 του, εἶνε ὅσον εἶνε δυνατόν ἀπηλλαγμένη τῶν προσχημάτων τοῦ
 πατριωτισμοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ἀφωσιώσεως εἰς τὴν πίστιν της,
 εἰς τὸν τζάρον της καὶ εἰς τὴν πατρίδα της. Τὴν πίστιν αὐτῆς,
 τὴν ὀρθόδοξον αὐτὴν θρησκείαν, ἣν διδάσκει ἡ κυβέρνησις, καὶ εἰς
 τὴν ὁποίαν διακηρύττουν τὸν λαὸν τόσον ἀφωσιωμένον, οὐδὲ τὴν γνω-
 ρίζει καν, καί, ὡσάκις ἐκ τύχης τὴν σπουδάζῃ, σπεύδει νὰ τὴν
 ἀπορρίψῃ ἵνα καταστῇ ὀρθολογιστής, τουτέστιν ἵνα ἐγκλωπωθῇ πί-
 στιν ἣν οὐδεὶς δύναται οὔτε νὰ προσβάλλῃ οὔτε νὰ ὑπερασπίσῃ. Ὡς
 πρὸς τὸν Τζάρον, παρὰ τοὺς ἀγῶνας οὓς καταβάλλουσιν ἵνα τὸν ἐπιρ-
 ρεάσωσιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἡ στάσις τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ αὐτὴ
 καὶ πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς ἐξουσίας· ἂν δὲν καταδικάζει δέ, δεί-
 κνυται ὅμως ἀπολύτως ἀδιάφορος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν πατρίδα του,
 ἂν ἐννοεῖται διὰ ταύτης ἄλλο τι ἐκτὸς τοῦ χωρίου του ἢ τοῦ δήμου
 του, ἢ δὲν τὴν ἐννοεῖ καθόλου, ἢ δὲν ποιεῖται μεταξύ αὐτῆς καὶ τῶν
 λοιπῶν Ἐπικρατειῶν τὴν παραμικρὰν διαφορὰν. Ὅπως ἀκριβῶς ἄλ-
 λοτε οἱ Ρῶσοι μετανάσται μετέβαινον πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς Αὐ-
 στρίαν ἢ εἰς Τουρκίαν, ὁμοίως καὶ τώρα, παίρνουν τὸν δρόμον ἀδια-
 φώρως ἐν Ρωσίᾳ, ἢ ἔξω τῆς χώρας ταύτης, ἐν Τουρκίᾳ ἢ ἐν Κίνα.

138. — Διὰ τὸν ρῶσον χωρικὸν ὁ πατριωτισμὸς οὐδεμίαν ἔχει
 σημασίαν, τὸ δὲ ζήτημα τῆς γνώσεως ὑπὸ ποίαν κυβέρνησιν θὰ ζήσῃ
 εἶνε ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον δι' αὐτὸν (διότι γνωρίζει ὅτι
 πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις θὰ τὴν ληστεύσουσιν ἐξ ἴσου), ἀπὸ τὸ ζήτημα
 τῆς γνώσεως ἂν τὸ ὕδωρ εἶνε καλόν, ἂν ὁ πηλὸς εἶνε μαλακὸς καὶ
 ἂν τὰ λαχανικὰ εὐδοκимоῦν εἰς τὸ τάδε μέρος.

Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται γενικῶς παρὰ τοῖς μετανά-
 σταις ἐν γένει, ἀγγλοῖς, ὀλλανδοῖς, γερμανοῖς, ἐν Ἀμερικῇ, ἢ παρὰ
 τοῖς λαοῖς οἵτινες προσέρχονται πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν Ρωσίᾳ.

139. — Ἡ μετάθασις τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἐνὸς συστή-
 ματος εἰς ἕτερον, ἀπὸ τῆς τουρκικῆς εἰς τὴν αὐστριακὴν κυριαρχίαν,
 ἀπὸ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν, μεταβάλλει τόσον

ὀλίγον τὴν κατάστασιν τῆς ἀληθοῦς ἐργατικῆς τάξεως, ὥστε θὰ ἔμενον αὕτη ἀπολύτως ἀδιάφορος πρὸς τοῦτο, ἂν ἡ κυβέρνησις καὶ αἱ διευθύνουσαι τάξεις δὲν ἐνήργουν πρὸς τεχνητὴν ἐξέγερσιν τῆς πρὸς ἀντίστασιν.

140.— "Ἄν τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα ἦσαν τόσον βαθέως ἐρριζωμένα εἰς τὴν καρδίαν τῶν διαφόρων λαῶν, θὰ τᾶφινον νὰ ἐκδηλοῦνται ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ ἐπιζητῶσι νὰ προκαλῶσι τὴν ἐκρηξίν των διὰ μέσων τεχνητῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΣΤΡΑΤΟΚΡΑΤΙΑ

141. — Ἐνόπιον μιᾶς τραπέζης, βλέπει τις καθημένους εἰς θέσεις τιμητικὰς, ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, πεζοῦ, γηραιοῦ τινος ὑπαλλήλου κατακοσμητοῦ ἀπὸ παράσημα, καὶ συνομιλοῦντας ἑλευθέρως, ἀμελῶς, γράφοντας, διατάσσοντας, προσκαλοῦντας. Παρὰ πλευρῶς αὐτῶν, μὲ ράσσον μετὰξινον, μὲ μεγάλον σταυρὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, μὲ τὴν λευκὴν κόμην καταπίπτουσαν ἐπὶ τοῦ ἐπιτραχηλίου, ἓνας σεβάσμιος ἱερεὺς ἴσταται παρὰ τὸ ἀναλόγιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναπαύονται εἰς σταυρὸς χρυσοῦς καὶ ἐν εὐαγγέλιον μὲ χρυσαῖνας γωνίας. Προσκαλεῖται ὁ Ἰβάν Πετρόφ. Ἐνας νεανίας κακοενδεδυμένος, ρυπαρὸς, τρομαγμένος, προχωρεῖ, μὲ τὴν μορφήν συντετριμμένην, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνησύχους καὶ πυρέσσοντας, καὶ διὰ φωνῆς χαμηλῆς καὶ διακοπτομένης: «Ἐγὼ..... ὁ νόμος..... ἴσάν χριστιανός..... δὲν εἴμπορῶ.....»

— Τί λέγει αὐτὸς ἐκεῖ; ἐρωτᾷ μετ' ἀνυπομονησίας ὁ πρόεδρος, προσηλῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, τείνων τὸ οὖς καὶ ἀνυψῶν τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ βιβλίου του.

— Ὅμιλεῖτε δυνατώτερα! φωνάζει ὁ συνταγματάρχης, τοῦ ὁποίου λαμποκοποῦν τὰ γαλόνια.

— Ἐγὼ..... ἐγὼ..... ἴσάν χριστιανός.....

Τέλος, κατανοοῦσιν ὅτι ὁ νέος ἀποκρούει τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν διότι εἶνε χριστιανός.

— Μὴ λέγεις βλακειάς. Ἄνεβα εἰς τὸν μετρητήρα. Ἰατρέ, εὐαρεστηθῆτε νὰ τὸν μετρήσετε. Καλός;

— Καλός.

— Πάτερ, ὀρκίσατέ τον.

Καὶ ὄχι μόνον κάνεις δὲν ταρασσεται, ἀλλὰ μάλιστα οὔτε δίδουν προσοχὴν εἰς ὅσα ψιθυρίζει ὁ τρομαγμένος πτωχὸς νεανίας.

— "Ὅλοι κάτι ἔχουν νὰ εἶπουν, ὡς νὰ εἴχομεν καιρὸν νὰ τοὺς ἀκούωμεν. Μένουν ἀκόμη τόσαι νεοσύλληκτοι πρὸς ἐξέτασιν!

Ὁ κληρωτὸς φαίνεται ὅτι θέλει κάτι νὰ προσθήσῃ.

— Ἀντίκειται εἰς τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

— Ἐμπρός, ἐμπρός! δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ὑμῶν διὰ νὰ γνωρίζωμεν τί εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον καὶ τί δὲν εἶνε. Ἐμπρός! βαδίσατε! Πάτερ, κάτηχῆσατέ τον. Ὁ κατόπιν!

Καὶ ἀπάγουσι τὸν νέον τρέμοντα σύσσωμον.

Καὶ τίς ἀμφιβάλλει ὅτι αἱ ὀλίγαι λέξεις αἱ ἄνευ συνεχείας, αἱ προφερθεῖσαι παρὰ τοῦ νεανίου καὶ πάραυτα καταπνηγεῖσαι, δὲν περιέχουν τὴν ἀλήθειαν, ἐν ᾗ αἱ ἐπίσημοι ἀγορεύσεις τῶν λειτουργῶν τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἱερέως, αἱ ἤρεμοι καὶ σταθεραὶ, δὲν εἶνε ψευδὸς καὶ ἀπάτη;

142.— Οὐ μόνον αἱ κυβερνήσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ πλειονότης ἀκόμη τῶν φιλελευθέρων ἀνθρώπων, τῶν ἐλευθέρως σκεπτομένων, φαίνονται ἐφευρόντες τὸ μέσον τοῦ ἀποστρέφειν μετὰ προσοχῆς τὴν κεφαλὴν ἀπὸ παντὸς ὅ,τι ἠλέχθη, ἐγράφη, ἐνηργήθη καὶ ἐνεργεῖται ἀκόμη πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ ἀσυμβιβάστου τῆς βίας ὑπὸ τὴν τρομακτικωτέραν, τὴν ἀγροικωτέραν, τὴν εὐκρινεστέραν τῆς μορφῆς, — τὴν τῆς στρατοκρατίας, δηλαδὴ τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ ἐγκλήματος, — μετὰ τὸ δόγμα, τὸ ὄχι μόνον χριστιανικὸν ἀλλ' ἀπλῶς φιλανθρωπικόν, ὅπερ ἡ κοινωνία ἰσχυρίζεται ὅτι πρεσβεύει.

143.— Ἡ Βίβλος μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς πτώσεώς του ἐνέκειτο εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐργασίας. Ἡ αὕτη αὕτη προδιάθεσις ἀνευρίσκεται καὶ παρὰ τῶ ἐκπεπτωκότι ἀνθρώπῳ, ἀλλ' οὗτος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδρανής, ὄχι μόνον ἐνεκα τοῦ ἀναθέματος ὅπερ βαρύνει ἐπ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ καὶ συνεπεία αὐτῆς τῆς συστάσεως τῆς ἠθικῆς του φύσεως. Κάποια μυστικὴ φωνὴ τὸν πληροφορεῖ ὅτι θὰ καθίστατο ἔνοχος ἐγκαταλείπων ἑαυτὸν

εἰς τὴν ὀκνηρίαν, καὶ ἄμως ἂν ἠδύνατο, μένων ναθρός, νὰ ἦ ὠφελίμος καὶ νὰ ἐκτελεῖ τὸ καθήκον του, θ' ἀπήλαυε βεβαίως ἐνὸς τῶν ὄρων τῆς πρωτογενοῦς εὐδαιμονίας. Τοιοῦτοτρόπως δλοκλήρως κλάσις τῆς κοινωνίας, ἢ τῶν στρατιωτικῶν, ζῆ ἔν ἀπραξία, ἣτις τόσῳ μᾶλλον τοῖς ἐπιτρέπεται καθ' ὅσον τοῖς εἶνε ἐπιβεβλημένη, καὶ ἣτις ὑπῆρξε πάντοτε δι' αὐτούς τὸ μέγα θέλημα τῆς ὑπηρεσίας.

144.— Ἡ ὕπαρξις μας εὐρίσκεται σήμερον εἰς τοιαύτην ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δόγμα τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε ὑφιστάμεθα πελωρίαν δυσχερείαν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ τελευταίου τούτου. Κατέστημεν τόσον κωφοὶ πρὸς ὅσα μᾶς ἐντείλατο ὡς κανόνας τῆς ζωῆς, πρὸς τὰς παρωτρύνσεις του, οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ φονεῦσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ ἐξοργίζεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἀμύνεσθαι, διὰ τὸ στρέφειν τὴν παρείαν, διὰ τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν· τόσον ἐξοικειώθημεν εἰς τὸ ἀπακαλεῖν τοὺς ἀνθρώπους εἰδικῶς προωρισμένους εἰς τὸ ἐγκλημα, — χριστιανικὴ στρατιά, — τόσον ἐξοικειώθημεν εἰς τὸ ἀχροᾶσθαι προσευχῶν ἀπευθυνομένων πρὸς τὸν Χριστὸν πρὸς αἴτησιν τῆς νίκης, ἡμεῖς οἵτινες ὑψώσαμεν τὸ ξίφος, τὸ σύμβολον τοῦ ἐγκλήματος, εἰς ποιὸν τι ἱερὸν ἀντικείμενον κατέφθάσαμεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ μᾶς φαίνονται σήμερον συμβιβάζομενοι μὲ τὸν πόλεμον. Καὶ λέγομεν: ἂν τὴν ἀπηγόρευε, θὰ τὸ ἔλεγε καθαρῶτερα.

Λησμονοῦμεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ἄνθρωποι ἔχοντες πίστιν εἰς τὸ ἑαυτοῦ δόγμα τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀδελφότητος, θὰ ἠδύνατό ποτε μὲ γαλήνην καὶ προμελέτην, νὰ διοργανώσωσι φόνους ἀδελφῶν.

145.— Ἡ παγκόσμιος στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶνε ὁ ἔσχατος βαθμὸς τῆς βίας τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, εἶνε τὸ ἔσχατον ὄριον ὅπερ δύναται νὰ φθάσῃ ἢ ὑποταγῇ τῶν ὑπηκόων· εἶνε ἡ κλεῖς τοῦ θόλου τοῦ ὀποιοῦ ἢ πτώσις θὰ ἀποφασίσῃ τὴν κατάρρευσιν δλοκλήρου τῆς οἰκοδομῆς.

146.— Ἡ καθιέρωσις τῆς καγκοσμίου ὑπηρεσίας φέρει τὴν σέψιν πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις, ἵνα μὴ καταρρεύσῃ ἢ οἰκία του, θὰ τὴν

παρεγέμιζεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν δι' ὑποστηριγμάτων, δοκῶν καὶ σανίδων, ὥστε θὰ κατώρθου νὰ τὴν συγκρατήσῃ ἀφ' οὗ τὴν καθίστα ἀπολύτως ἀκατοίχητον.

Ὅμοίως ἡ παγκόσμιος στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐξουδετεροῖ πάντα τὰ πλεονεκτήματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἢ ἐκλήθη νὰ προασπίσῃ. Τὰ κεφάλαια τὰ σπαταλώμενα διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἄμυναν ἀπορροφῶσι τὸ μείζον μέρος τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας ἢ ὁ στρατὸς προώριστα νὰ ὑπερασπίζῃ. Ἡ συσσωμάτωσις ὑπὸ τὰς σημαίας ὄλων τῶν εὐρώστων ἀνδρῶν διακυβεύει τὸ δυνατόν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐργασίας. Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ πολέμου, τοῦ διαρκῶς ἐτοιμοῦ νὰ ἐκτραγῆ, καθιστῶσιν ἀνωφελεῖς καὶ ματαίαις ὅλας τὰς βελτιώσεις τῶν ὄρων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

147.— Ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι κατατασσόμενοι εἰς τὸν στρατὸν χωρὶς νὰ γνωρίζουν τί πράττουν· δύναται τις μάλιστα νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλους ἐπιθυμοῦντας τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ξένων λαῶν, ἢ εὐχομένους νὰ παραταθῇ ἢ ὑποδούλωσις τῶν ἐργατῶν ἢ, ἀπλούστατα, ἀγαπῶντας τὸ ἔγκλημα διὰ τὸ ἔγκλημα. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὗτοὶ δυνατόν ἔτι νὰ ἦνε στρατιῶται. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι αὗτοὶ δὲν δύνανται πλέον ν' ἀγνοῶσιν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, καὶ οἱ ἀριστοὶ τοῦ κόσμου τούτου, χριστιανοὶ ἢ μουσουλμάνοι, πιστοὶ τῷ Βούδδᾳ ἢ μαθηταὶ τοῦ Κομφουκίου, εἰς τοὺς ὁποίους, ἀνεξαρτήτως πίστεως, ὁ πόλεμος καὶ οἱ στρατιῶται ἐμποιοῦσιν ἀποστροφὴν μόνον καὶ περιφρόνησιν, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων τούτων αὐξάνει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Οἱ πλέον πανοῦργοὶ συλλογισμοὶ οὐδὲν δύνανται ἐναντίον τῆς ἀληθείας ταύτης τῆς ἀπλουστάτης, ὅτι ἄνθρωπος σεβόμενος ἑαυτὸν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καθίσταται δούλος ἐνὸς ἀγνώστου κυρίου, — ἢ καὶ ἐνὸς κυρίου γνωστοῦ, — οὐ μοναδικὸς σκοπὸς εἶνε τὸ φονεῦσιν. Στρατιωτικὴ δὲ ὑπηρεσία καὶ πειθαρχία στρατιωτικὴ δὲν ἔχουν ἄλλην ἔννοιαν.

148.— Ἡ πειθαρχία εἶνε εἰδικὴ μέθοδος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνθρώπων, ἧτις κατορθώνει ἐντὸς μικροῦ διαστήματος νὰ τοὺς ἀποστερῇ τοῦ πολυτιμοτάτου τῶν ἀγαθῶν, τῆς σημαντικωτάτης

ιδιότητος τῆς φύσεώς των, — τῆς ἐλευθέρας σκέψεως, — καὶ ἤτις τοὺς καθιστᾷ ἐπιτηδεῖους νὰ παίζουσι ρόλον μηχανῶν, ἐργαλείων σφαγῆς, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἱεραρχικῶν τῶν ἀνωτέρων,

149. — Ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει ὅτι, ἀπὸ τοῦ Καίσαρος μέχρι τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου μέχρι τοῦ Βίσαρκ, ἡ κυβέρνησις εἶνε πάντοτε, κατὰ βάθος, δύναμις παραβιάζουσα τὴν δικαιοσύνην, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ γείνη διαφορετικῶς. Ἡ δικαιοσύνη δὲν δύναται νὰ ᾔη ἐποχρωτική δι' ἐκεῖνον ἢ ἐκεῖνους οἵτινες διαθέτουσι ἀνθρώπους καταχρωμένους καὶ ἀνατεθραμμένους ἐν τῇ βίᾳ, — τοὺς στρατιώτας, — καί, δι' αὐτῶν, δυναστεύουσι τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο αἱ κυβερνήσεις δὲν θέλουσι νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οὕτω μορφωθέντων καὶ πειθνηίων αὐτῶν ἀνδρῶν, οἵτινες συνιστῶσιν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλην τὴν ἐπιρροήν.

150. — Ἄν αἱ στρατιαὶ ἀριθμοῦνται σήμερον κατὰ ἑκατομμύρια ἀνδρῶν, τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον διότι ἕκαστον κράτος ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν γειτόνων του, ἀλλὰ κυρίως διότι τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ καταστέλῃ τὰς τάσεις πρὸς ἐσωτερικὰς ἐξεγέρσεις. Τὸ μὲν εἶνε συνέπεια τοῦ δὲ: ὁ δεσποτισμὸς τῶν κυβερνήσεων αὐξάνει κατ' ἀναλογίαν τῆς ἰσχύος των καὶ τῶν ἐξωτερικῶν των ἐπιτυχιῶν, καὶ αἱ ἐπιθετικαὶ των διαθέσεις αὐξάνουσι κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ των δεσποτισμοῦ.

151. — Τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διὰ λόγους γνωστοὺς καὶ δι' ἄλλους οὐς ἀγνοοῦμεν ἀκόμη, οἱ Γάλλοι ἐπιδίδονται εἰς τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν. Πρὸς δικαιολογίαν τοῦ γεγονότος τούτου θὰ εὑρεθῶσιν ἄνθρωποι μέλλοντες νὰ διακηρύξωσιν ὅτι τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον διὰ τὸ καλὸν τῆς Γαλλίας καὶ διὰ τὸν θρίαμβον τῶν ἰδεῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος.

Οἱ Γάλλοι παύουσι ν' ἀλληλοφονεύωνται, καὶ δικαιολογοῦσι τὸ γεγονός τοῦτο προφασιζόμενοι τὴν ἀνάγκην τῆς παγίωσης τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἀντιμεταπίσεως τῆς ἐπιθροῦνης.

Αἱ δικαιολογίαι αὐταὶ τῶν γεγονότων οὐδεμίαν ἔχουσι ἔννοιαν, ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλας, διότι εἶνε ἀδύνατον ν' ἀναγνώριση τις τὴν ἀνάγκην τοῦ φονεῦναι ἀθρώπους πρὸς ἐδραΐωσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀθρώπου, ἢ τοῦ φονεῦναι ῥώσους πρὸς ταπεινώσιν τῆς Ἀγγλίας.

152. — Τὸ 1892, Γουλιέλμος ὁ Β', τὸ τρομερὸ παιδί τῆς ἰσχύος τοῦ διακηρύττει ὑψηλοφώνως ὅσα ἄλλοι ἀκοῦνται νὰ σκέπτονται μόνον, ὁμιλῶν πρὸς τινὰς στρατιώτας, εἶπε δημοσίᾳ τὰ ἀκόλουθα, ἀναδημοσιευθέντα τὴν ἐπιούσαν ὑπὸ χιλιάδων ἐφημερίδων :

Νεοσύλλεκτοι! ἐνώπιον τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Θεοῦ, μοὶ ὠρκίσθητε πίστιν! Εἶσθε ἀκόμη πολὺ νέοι ἵνα κατανοήσετε ὅλην τὴν σημασίαν τῶν ὅσα ἐλέχθησαν ἐνταῦθα, ἀλλὰ φροντίξτετε πρὸ παντός νὰ ὑπακούετε εἰς τὰς διαταγὰς καὶ τὰς ὑποδείξεις αἵτινες θὰ σᾶς δοθῶσι. Μοὶ τὸ ὠρκίσθητε, παιδιὰ τῆς φρουρᾶς μου, εἶσθε λοιπὸν τὴν στρατιωτῶν μου, μοὶ ἀνήκετε λοιπὸν ψυχῇ τε καὶ σώματι. Διὰ σᾶς σήμερον εἰς μόνον ἐχθρὸς ὑπάρχει, ὁ ἐχθρὸς ὁ ἰδικός μου. Μὲ τὰς συγχρόνους σοσιαλιστικὰς ὑπενεργείας, δυνατόν νὰ συμβῇ νὰ σᾶς διαιάξω νὰ πυροβολήσετε κατὰ τῶν ἰδίων σας συγγενῶν, κατὰ τῶν ἀδελφῶν σας, κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων σας· καὶ τότε ἀκόμη ὀφείλετε νὰ ὑπακούσητε εἰς τὰς διαταγὰς μου ἀδυστάκτως.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐκφράζει πᾶνθ' ὅσα αἱ κυβερνήσεις σκέπτονται, ἀλλ' ἀποκρύπτουν προσεκτικῶς. Λέγει καθαρὰ ὅτι οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ στρατεύματι εὗρηται εἰς τὴν ἰδίαν του ὑπηρεσίαν καὶ ὀφείλουν νὰ ᾔνε ἔτοιμοι, χάριν τοῦ ἰδίου του συμφέροντος, νὰ φονεύσουν τοὺς ἀδελφούς των καὶ τοὺς πατέρας των.

Μὲ τὰς βαναυσότερας τῶν λέξεων, ἐκδηλοῖ καθαρὰ ὅλην τὴν φρικαλεότητα τοῦ ἐγκλήματος εἰς τὸ ὅποιον προετοιμάζονται οἱ ἄνθρωποι οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ στρατῷ, ὅλην τὴν ἄβυσσον τῆς ταπεινώσεως ἐν τῇ ὁποίᾳ καταβαρῆροῦνται ὑπισχνούμενοι ὑπακοήν.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ἄρρωστος, ὁ ἐλεεινός, ὁ μεθυσμένος ἐκ δυνάμεως, προσβάλλει διὰ τῶν λόγων του πᾶν ὅ,τι ὀφείλει νὰ ᾔνε σεβαστὸν διὰ τὸν νεώτερον ἄνθρωπον. Οἱ δὲ ἐλευθέρως σκεπτόμενοι, οἱ

χριστιανοί, οί μεμορφωμένοι άνθρωποι, πάντες, μακρὰν τοῦ ν' ἀγα-
νακτῆσσι διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, οὐδὲ τὴν προσέχουσι κἄν.

153.— Οἱ συνελθόντες εἰς Συνέδριον Εἰρήνης εἶνε ἀστεῖοι.
Εἰπέτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ὅτι ἡ λύσις ἐξαρτᾶται μοναδι-
κῶς ἐκ τῆς προσωπικῆς συμπεριφορᾶς ἐκάστου ἀνθρώπου πρὸ τοῦ ἡθι-
κοῦ ζητήματος τοῦ τιθεμένου σήμερον, δηλαδή: τοῦ νομίμου ἢ μὴ
νομίμου τῆς ὑποχρεωτικῆς ὑπηρεσίας, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ περιορι-
σθῶσι νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὄμους καὶ δὲν θὰ καταδεχθῶσι μάλιστα ν'
ἀπαντήσῃ. Αὐτοί, εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο διαβλέπουν ἀπλῶς μίαν
εὐκαιρίαν ν' ἀπαγγείλωσι λόγους, νὰ δημοσιεύσῃσι βιβλία, γὰ ἀνα-
γορεύσῃσι προέδρους, ἀντιπροέδρους, γραμματεῖς, νὰ συνεδριάξουν ἢ
νὰ δημηγοροῦν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν πόλιν. Ἀπὸ ὅλην δ' αὐτὴν
τὴν ἀπεραντολογίαν τὴν ἐγγραφον ἢ προφορικὴν πρέπει νὰ προκύψῃ,
κατὰ τὴν γνώμην των, τὸ ἀποτέλεσμα καθ' ὃ αἱ κυβερνήσεις θὰ
παύσῃσι νὰ στρατολογῶσιν ὀπλίτας, βᾶσιν τῆς δυνάμεως των, καί,
συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλὰς των, θ' ἀπολύσῃσι τοὺς στρατοὺς των,
καὶ θὰ μείνωσιν ἄνευ ἀμύνης οὐ μόνον ἀπέναντι τῶν γειτόνων των,
ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν ἰδίων των ὑπηκόων. Ὡσαυτὴν λησται, ἀφ' οὗ
λυταρώσῃσι ἀνθρώπους ἀόπλους διὰ νὰ τοὺς ληστεύσῃ, θὰ ἀφίεντο
νὰ συγκινηθῶσιν ἀπὸ λόγους περὶ τῶν ἀλγηδόνων τοῦ προξενεῖ εἰς
τὰ θύματά των τὸ σχοινίον ποῦ τὰ δεσμεύει καὶ θὰ ἔσπευδον νὰ
τὸ κόψουν.

Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι ἄνθρωποι πιστεύοντες εἰς αὐτὰ τὰ πράγ-
ματα, ἀσχολούμενοι εἰς Συνέδρια εἰρήνης, ἀπαγγέλλοντες λόγους.
Αἱ κυβερνήσεις, αὐτονόητον τοῦτο, τοῖς ἐκδηλοῦσι συμπάθειαν καὶ
προσποιοῦνται ὅτι τοὺς ἐνθαρρύνουν, ὅπως ἀκριβῶς προσποιοῦνται ὅτι
προστατεύουν τὰς ἐγκρατεῖς κοινωνίας, ἐν ᾧ, κατὰ τὸ πλεῖστον,
ἀπαζῶσιν ἐκ τῆς μέθης τῶν λαῶν ὅπως ὑποκρίνονται ὅτι προστα-
τεύουν τὴν ἐκπαίδευσιν, ἐνῶ ἡ ἰσχὺς των ἔχει τὴν ἀμάθειαν ἀκριβῶς
ὡς βᾶσιν ὅπως προσποιοῦνται ὅτι ἐγγυῶνται τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν
ἰσοπολιτείαν, ἐν ᾧ ἡ ἰσχὺς των συγκρατεῖται χάρις εἰς τὴν ἀπου-
σίαν πάσης ἐλευθερίας ὅπως ὑποκρίνονται ὅτι ἀνησυχοῦν διὰ τὴν
βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐργατῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς καταπίεσεως τοῦ

ἐργάτου ἐδράζεται ἡ ὑπαρξίς των· ὅπως ὑποκρίνονται ὅτι ὑποστηρίζουσι τὸν χριστιανισμόν, ἐν ᾧ ὁ χριστιανισμὸς καταρρίπτει πᾶσαν κυβέρνησιν.

Οἱ ἄρχοντες ἀποφασίζουσι διὰ μόνης τῆς ἰδίας των βουλήσεως ἂν κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἢ κατὰ τὸ προσεχὲς θ' ἀρχίσῃ ἡ μεγάλη σφαγή. Ἀκούουσι μετ' εὐχαριστήσεως τὰς εἰρηνικὰς διακηρύξεις, τὰς ἐνθαρρύνουσι καὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς αὐτάς. Μακρὰν δὲ τοῦ νὰ ᾔνε ἐπιβλαθεῖς αὐται, εἶνε ἐξ ἐναντίας ὠφέλιμοι εἰς τὰς κυβερνήσεις, διότι ἐξαπατῶσι τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς παραπλανῶσιν ἀπὸ τοῦ κυρίου ζητήματος, τοῦ οὐσιώδους: Ὅφείλει τις ἢ ὄχι νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας;

154.— Πῶς! ὅλοι ἡμεῖς, οὐ μόνον πρεσβεύομεν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀλλὰ ζῶμεν προσέτι ἐν πράγματι κοινῇ ζωῇ, ἐν ζωῇ ἧς ὁ σφυγμὸς κυττᾶ ὁμοχρόνως· ἀλληλοβοηθούμεθα, ἀλληλοδιδασκόμεθα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον χάριν τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας, προσπελάζομεν ἀλλήλους μετ' ἀγάπης! — ἐν τῇ προσπελάσει δὲ ταύτῃ ἐγκείται ἡ ἔννοια τῆς ὅλης ζωῆς· — καὶ αὐριον κάποιος παράφρων ἀρχηγὸς Πολιτείας θά εἶπῃ μίαν οἰανδήποτε βλακείαν, ἕνας ἄλλος θ' ἀπαντήσῃ δι' ἑτέρας βλακείας, καὶ θὰ προβῶ, ἐγώ, νὰ ἐκτεθῶ εἰς τὸν θάνατον, διὰ νὰ φονεύσω ἀνθρώπους αἵτινες ὄχι μόνον τίποτε δὲν μοι ἔπταισαν, ἀλλὰ τοὺς ὅποιους ἀγαπῶ! — Καὶ δὲν εἶνε τοῦτο πιθανότης μεμακρυσμένη, ἀλλὰ βεβαιότης ἀναπόφευκτος πρὸς τὴν ὅποιαν ἀπαντες προπαρασκευαζόμεθα.

Ἄρκεῖ νὰ σχηματίσῃ τις σαφῆ τούτου συναίσθησιν ἵνα καταστῇ τρελλὸς ἢ αὐτοκτονήσῃ. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει, καὶ προπάντων μάλιστα μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν.

155.— Ὁ μὴ ἀρνηθεῖς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ὁ διελθὼν δι' ὄλων τῶν τάπεινώσεων καὶ διαπράξας ὅλας τὰς σκληρότητας, δύναται, ἂν δὲν φονευθῇ, νὰ προσδεχθῇ ἐπὶ τῆς κωμικῆς του στολῆς κοσμήματα κόκκινα ἢ χρυσᾶ· δύναται, κατὰ τὴν εὐτυχεστέραν περίπτωση, νὰ διοικήσῃ ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀνδρῶν ὅσον καὶ αὐ-

τὸς ἀπεκτινωμένων, καὶ νὰ ὀνομασθῆ̃ μέγας στρατάρχης, καὶ νὰ κερδίσῃ πολλὰ χρήματα.

Ὁ ἀνυπότακτος ὅμως θὰ ἔχῃ ὡς πλεονεκτήματα νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνθρώπινην του ἀξιοπρέπειαν, νὰ ἐκτιμᾶται παρὰ τῶν ἐντίμων ἀνθρώπων καὶ προπαντὸς νὰ ἔχῃ τὴν συναίσθησιν ὅτι ἐξεπλήρωσεν ἔργον ὠφέλιμον τοῖς ἀνθρώποις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ.—Η ΕΡΓΑΣΙΑ

156.— Οί τυχεροὶ ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εὐημερίας καὶ δαφιλείας, ὅστις δὲν ἦτο ἄλλοτε ἐφικτός παρά εἰς τὰ ὑπερφυσικά παραμύθια, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τοῦ κατόχου ἑνὸς βαλλαντίου ἀνεξάντλητου. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ, ὁ πλούσιος ἄνθρωπος χειραφετεῖται οὐ μόνον ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀπολαμβάνειν ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς καὶ τοῦ κληροδοτεῖν εἰς τὰ τέκνα του ἢ ἀδιάφορον εἰς ποῖον τὸ ἀνεξάντλητον βαλλάντιόν του. Τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας μεταβιβάζονται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἐργατῶν εἰς τὰς τῶν ἀεργῶν νωθῶν. Ἡ πυραμὶς τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος ἀνοικοδομεῖται κατὰ τρόπον ὥστε αἱ βάσεις της μετατοπίζονται ταχύτατα καὶ καθίστανται κορυφή.

157.— Ἄρκει ν' ἀναλογισθῇ τις ἐπὶ στιγμὴν μόνον τῇ θέσει τῶν χωρικῶν οἰτινες προσέρχονται εἰς τὴν πόλιν ἵνα κερδίσωσιν ὀλίγον χρῆμα καὶ πληρώσωσιν τοὺς φόρους, ἵνα κατανοήσῃ ὅτι μένουν οἰονεὶ κατάπληκτοι ἐπὶ τῇ θέσῃ τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν χρηματικῶν ποσῶν τῶν παραφρόνως δαπανωμένων, ἐνῶ αὐτοὶ ἐργάζονται αὐτοπροσώπως ὅσον ἀκάρπως, μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ μετώπου των. Εἶνε μάλιστα ἐκπληκτικὸν πῶς εὐρίσκονται ἀκόμη ἐργάται μεταξὺ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν ἐπιδίδονται ὅλοι εἰς κάμμιναν βιομηχανίαν εὐκόλῳ ἐξ ἧς τὸ χρῆμα κερδαίνεται ἄνευ οὐδενὸς μόχθου.

158.— Οἱ πτωχοὶ οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν καὶ δὲν θ' ἀναγνωρίσουν ποτέ, ὅτι εἶνε δίκαιον ν' ἀφεθῶσιν οἱ μὲν νὰ πανηγυρίζουσι

διαρκῶς καὶ οἱ ἄλλοι νὰ νηστεύουν καὶ νὰ ἀγωνίζονται ἀκαταπαύ-
στως. Ἐν ἀρχῇ καταπλήσσονται καὶ θλίβονται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς
τοιαύτης ἀδικίας· κατόπιν ἐξοικειοῦνται πρὸς αὐτήν, καὶ, βλέποντες
ὅτι ἡ τάξις αὕτη ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς νόμιμος, προσπαθοῦσι νὰ
χειραφετηθῶσι τῆς ἐργασίας ἵνα λάβωσι μέρος εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν
πλουσιῶν. Μερικοὶ ἐπιτυχάνουν καὶ καθίστανται ὑδαρίται· οἱ
ἄλλοι μοχθοῦσιν ὅπως φθάσωσιν εἰς τὴν ποθητὴν αὐτὴν θέσιν· οἱ
τρίτοι, ὅσοι δὲν ἔσχον τύχην, καθίστανται θύματα τῆς ἀσωτείας
καὶ τοῦ ἐγκλήματος.

159.— Ἐπέτυχον, ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας, νὰ καταστέλλωσι τὰς
ἐξεγέρσεις τοῦ λαοῦ ὁμιλοῦντες αὐτῷ περὶ θείας βουλήσεως· ἦτο συ-
νεπές, ἔλεγον, πρὸς τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ὅπως μερικοὶ ἄνθρωποι
ἦνε κυρίαρχοι πανίσχυροι τῶν ὁμοίων των. Ἀλλά, μίαν ἡμέραν, αἱ
ἀπαυδήσαντες νὰ πάσχουν, ἔβηκαν ἐν ἀμφιβόλῃ τοὺς λόγους τούτους.

Σήμερον, οἱ οἰκονομολόγοι ἔχουν βεβαιώσει ὅτι, δυνάμει τῶν
ἀναγκαίων νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, μερικοὶ
ἄνθρωποι συσσωρεύουν ἀναγκαιῶς κεφάλαια καὶ οἱ λοιποὶ ἐργάζονται
καθ' ὅλην τὴν ζωὴν πρὸς ἐπαύξεισιν τοῦ πλούτου τούτου. Ἀλλ'
εἶνε φανερόν ἤδη ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἀπόλλυσι τὴν πίστιν της, παρὰ
τοῖς ταπεινοῖς προπάντων ὧν ἡ εὐθυκρισία δὲν συνεσκοτάσθη ὑπὸ τῆς
ψευδοῦς ἐπιστήμης.

160.— Ὄταν οἱ ἄνθρωποι ἀπομακρύνωνται τοῦ ἀγαθοῦ, φαν-
τάζονται πάντοτε ποίαν τινὰ γενικὴν τοῦ κόσμου ἀντίληψιν, ὅστις
τούς δικαιολογεῖ, παριστῶν αὐτοὺς ὡς ἀναγκαῖα πειθήνια ὄργανα
δυνάμεως τινος ὑπερτέρας, ἣτις διεκφεύγει τὸν ἔλεγχόν των.

Οὕτως ἔλεγον ἄλλοτε ὅτι ὁ Θεός, εἰς τὰς ἀνερευνήτους καὶ ἀ-
ναλλοιώτους βουλὰς του, εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς μὲν τὴν ἐργασίαν
καὶ τὴν πενίαν καὶ διανεῖμει εἰς τοὺς δὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν
τοῦ κόσμου τούτου. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοί, οἱ πλούσιοι προ-
πάντων, ἠρκέσθησαν ἐπὶ μακρὸν διάστημα εἰς τὰς ἐπιβεβαιώσεις
ταύτας.

Σήμερον ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἰσχυρίζεται ὅτι εὐρῆκε τοὺς νό-

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΙ

5

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 05/20/24 19:28:18 UTC from Psihako Apothetiko Dimosias Istorikiv

Restrictions apply.

μους, συμφώνως πρὸς τοὺς ὑποίους κατανέμονται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν προϊόντων αὐτῆς: μᾶς διδάσκει αὕτη ὅτι ἡ κατανομή αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἐκ τοῦ κεφαλαίου, ἐκ τοῦ εἰσοδήματος, ἐκ τῆς τιμῆς τοῦ ἡμερομισθίου, ἐκ τῆς ποιότητος, ἐκ τοῦ κέρδους, κ.τ.λ., ἐν συντόμῳ, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀναγκαίων νόμων οἵτινες διέπαισι τὸν εἶρμὸν τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων. Σκοπὸς τῶν αὐτουργῶν τῶν θεωριῶν τούτων εἶνε τὸ προμηθεῦσαι εἰς μερικοὺς προνομιούχους ποιῶν τινα λογικὸν εἶρμὸν δικαιολογῶντα τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ὑποχρεῶν αὐτοὺς νὰ ἐξακολουθῶσιν ἡσυχῶς τὸν ἐν ὀκνηρίᾳ βίον των, νὰ ἐπωφελῶνται δηλ. ὡς ἐν τῷ παρελθόντι ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Οἱ προνομιῶχοι οὗτοι δύνανται νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀπολαύοντες ἄνευ λεπτολογίας τῶν ὅσα ἀπέκτησαν διὰ τῆς βίας ἢ διὰ τοῦ δόλου: εἶνε συγκεχωρημένοι ἀπὸ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Μία δὲ τοῦτο ἀλήθεια ἦν πάντες οἱ οἰκονομολογοὶ νομίζουσιν ὡς ἀναμφισβήτητον.

161.— Οἱ ἄνθρωποι οἱ κατέχοντες μεγάλας ποσότητας γαιῶν καὶ κεφαλαίων, ἢ οἱ λαμβάνοντες ὀγκώδεις προσόδους προαφαιρουμένας ἀπὸ τῆς μᾶλλον πασχούσης τάξεως, τῆς ἐργατικῆς, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες, ὡς οἱ ἔμποροι, οἱ ἰατροί, οἱ καλλιτέχναι, οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἀμαξηλάται, οἱ μάγειροι, οἱ συγγραφεῖς, οἱ θεράποντες, οἱ δικηγόροι, τρέφονται σχεδὸν ἐκ τῶν πλουσιῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, ἀρέσκονται νὰ πιστεύουν ὅτι αἱ προνομίαι ὧν ἀπολαβούν προέρχονται οὐχὶ ἐκ τῆς βίας, ἀλλ' ἐκ ποιῶς τινος ἀνταλλαγῆς ἀπολύτως κανονικῆς καὶ ἐλευθέρως ὑπηρεσιῶν, αἵτινες ὑφίστανται ἄφ' ἐαυτῶν καὶ εἶνε ἀποτέλεσμα ἐλευθέρως συμφωνίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι αἱ βιαιότητες, ἀποτελέσματα ἀγνωῶ ποιῶν γενικῶν νόμων, ὑφίστανται ἐπίσης ἄφ' ἐαυτῶν. Καταναγκάζουσιν ἐαυτοὺς νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται ὅτι αἱ προνομίαι των εἶνε πάντοτε συνέπεια τῆς αὐτῆς αἰτίας — τῆς βίας καὶ τῆς ἀδικίας τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου.

162.— Τὰ πορίσματα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, πρὸς ἃ συμ-

μορφούνται οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῶν ἀστικῶν τάξεων οἵτινες πασαλείφονται μὲ ὑψηλὴν μόρφωσιν καὶ ἰδέας προοδευτικὰς, φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως φιλελεύθερα, ριζοσπαστικὰ μάλιστα, διότι ἐνέχουσι τὴν τέχνην τοῦ προσβάλλειν τὰς πλουσίας τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ πράγματι εἶνε ἐξ ὀλοκλήρου ἐμπεποτισμένα ἀπὸ τὸ τραχύτατον συντηρητικὸν πνεῦμα. Πάντες, πεπαιδευμένοι, ἀριστοκράται καὶ ἄστοί, ὑπερασπίζουσι τὸ σύστημα τῆς κατανομῆς καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐργασίας, ὅποιον ὑφίσταται κατὰ τὰς ἡμέρας μας, διότι, μόνον αὐτό, ἐγγυᾶται τὴν παραγωγὴν πάντων τῶν ἀντικειμένων τῶν ἱκανῶν νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς χλιδῆς. Ἡ μόρφωσις, λέγουσιν, διωργάνωσε τὸν νεώτερον κόσμον. Καὶ ἡ μόρφωσις αὕτη ἣτις ἐκδηλοῦται ὑπὸ μορφήν αἰσθητὴν διὰ τῶν σιδηροδρόμων, τῶν τηλεγράφων, τῶν τηλεφώνων, τῆς φωτογραφίας, τῶν ἀκτίνων **X**, τῶν ἐκθέσεων καὶ δι' ἀπασῶν τῶν τελειοποιήσεων τῆς ἀνεσεως, ἀποτελεῖ κάτι τὸ ἱερόν. Δὲν θὰ παρεδέχοντο νὰ δεχθῶσιν ὅτι ἡ ἐλαχίστη λεπτομέρεια ὑπέστη μεταβολὴν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

Καθίσταται ἐν τούτοις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προφανὲς ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ πρόοδοι τῆς μορφώσεως ἔχουσι ὡς πρῶτον ὄρον τὴν καταπίεσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἀδιάφορον ὅμως, οἱ σοφοὶ εἶνε ἀφωσιωμένοι εἰς τὰς θεωρίας των, δὲν διστάζουσι δὲ ν' ἀντιστρέψωσι τὸ περίφημον ἀπόφθεγμα τῶν νομικῶν: *fiat justitia - pereat mundus* εἰς τὸ: *fiat cultura - pereat justitia*.

163.— Ὑπάρχει ἰδέα γενικῶς ἀποδεδεγμένη, ὅτι τὸ χρῆμα ἀντιπροσωπεύει τὸν πλοῦτον, ὅτι ὁ πλοῦτος πάλιν, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας, καὶ ὅτι, κατὰ συνέπειαν, τὸ χρῆμα εἶνε ἐργασία. Ἡ ἰδέα αὕτη ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν μὲ τὴν συνισταμένην εἰς τὸ πιστεύειν ὅτι πᾶς κοινωνικὸς ὀργανισμὸς στηρίζεται ἐπὶ συμβολαίου.

164.— Τὸ χρῆμα ἔχει τελείως χάσει τὴν σημασίαν ἣν ἠθέλησαν νὰ τῷ προσδώσῃ· δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐργασίαν πλὴν εἰς ὀλίγας περιστάσεις· κατὰ γενικὸν κανόνα ἀποτελεῖ τὸ δικαίωμα ἢ τὸ δυναμικὸν μέσον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀλλοτρίας ἐργασίας.

165.— Ἐν κοινωνίᾳ εἰς τὴν ὁποίαν ὑφίσταται, ὑπὸ μίαν οἰαν-
δήποτε μορφήν, ἢ ἐκμετάλλευσις ἢ ἡ βία, τὸ χρῆμα δὲν δύναται
κατ' οὐδένα λόγον ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἐργασίαν.

166.— Τὸ χρῆμα ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐργασίαν. Ναί, ἀντιπρο-
σωπεύει τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τίνος; Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ, συμ-
βαίνει πολὺ σπανίως τὸ χρῆμα νὰ ᾔη προῖόν τῆς ἐργασίας τοῦ κα-
τέχοντος αὐτό· ἐκπροσωπεῖ πάντοτε σχεδὸν τὴν παρελθούσαν ἢ μέλ-
λουσαν ἐργασίαν ἄλλων ἀνθρώπων, τῶν ἀληθῶν ἐργατῶν· ἐκπροσωπεῖ
τέλος τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐργασίαν τῶν ἐργατῶν, ἐκείνην ἣν τοῖς ἐπι-
βάλλουσι διὰ τῆς βίας.

167.— Ἀναγινώσκωμεν τὰς ἀφηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου, καὶ
ἐκπληττόμεθα μὲ τὴν σκληρότητα ἐκείνων τῶν ἀκάρδων Λουκούλ-
λων, οἵτινες ἐπαχύνοντο δι' ἐδωδίσμων καὶ οἴνων ἐκλεκτῶν, ὅταν ὁ
λαὸς ἀπέθνησκε τῆς πείνης. Κινῶμεν τὴν κεφαλὴν κατὰ πληκτοί,
ἐνώπιον τῆς βαρβαρότητος τῶν προπατόρων μας, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους
τοῦ μεγαλείου μας, ἐκπληττόμεθα διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν των. Καὶ
εἴμεθα ἀπολύτως πεπεισμένοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα καλλίτεροι, φιλαν-
θρωπότεροι. Πλάνη.

168.— Ὅπουδήποτε καὶ ἂν ζῶμεν, ἂν ρίψωμεν βλέμμα περὶ
ἡμᾶς, θὰ ἴδωμεν δυστυχῆ παιδίᾳ, γέροντας ἀμφοτέρων τῶν φύλων,
γυναῖκας ἐπιτόκουσ, ἀρρώστους καὶ καχεκτικούς, οἵτινες μοχθοῦσιν
ὑπὲρ τὰς δυνάμεις των, οἵτινες δὲν ἔχουν οὔτε ἀρκετὴν τροφήν οὔτε
ἀρκετὴν ἀνάπαυσιν διὰ νὰ ζήσουν, καὶ οἵτινες, κατὰ συνέπειαν, ἀπο-
θνήσκουν προαίμως· θὰ ἴδωμεν πλάσματα ἐν τῇ ἰσχύϊ τῆς ἡλικίας
των ὑποκύπτοντα εἰς ἐργασίαν συντρίβουσαν καὶ θανάσιμον.

169.— Ὅταν κάποιος Φαραὼ ἀπῆτει ὅπως οἱ δοῦλοὶ τοῦ ἐρ-
γασθῶσιν, οἱ τελευταῖοι οὗτοι τῶ ἐπρομήθευσον μόνην τὴν παρελθού-
σαν ἢ ἐνεστῶσαν τῶν ἐργασίαν, καὶ ὄχι τὴν ἐργασίαν των τὴν μέλ-
λουσαν. Ὅμως, ἀφ' ἧς ὑφίσταται ἐν τῷ κόσμῳ τὸ χρῆμα καὶ ἀφ'

ἢς ἡ πίστωση, ὡς συνέπεια ἐκείνου, καθιερώθη, κατέστη δυνατὴ ἡ ἀπαλλοτριώσεις καὶ τῆς μελλούσης ἐργασίας.

170.— Ἡ δουλεία ὑφίσταται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ χωρὶς νὰ ἔχωμεν συναίσθησιν τούτου, ὅπως ὑφίστατο εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦ ΙΗ' αἰῶνος χωρὶς οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ τὴν ἀναγνωρίζωσιν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς δουλοπαροικίας.

171.— Ἡ δουλεία οὐδέποτε κατηργήθη. Προσποικίθησαν ὅτι τὴν κατήργησαν ἐν Ρώμῃ, ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ρωσίᾳ· ἀλλὰ πράγματι ὠρισμένους τινὰς νόμους κατήργησαν μόνον, ὠρισμένας λέξεις, οὐδέποτε τὰ πράγματα. Τί ἐστὶν πράγματι δουλεία, ἂν αὕτη δὲν ἔγκειται εἰς τὸ ἀπαλλάττειν τινὰ ἑαυτὸν ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς ἀναγκαίας πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του καὶ πραγματοποιεῖν τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων;

172.— Ἡ δουλεία ὑφίσταται πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει ἓνας ἄνθρωπος μὴ ἐργαζόμενος, ὅχι διότι οἱ ἄλλοι προθυμοποιοῦνται νὰ ἐργάζωνται δι' αὐτόν, ἀλλὰ διότι ἔχει τὰ μέσα νὰ μὴ πράττῃ τίποτε ἐξαναγκάζων τοὺς ἄλλους νὰ ἐργάζωνται δι' αὐτόν.

173.— Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ἐσχηματίσθη πολυπληθὴς ὄμιλος ἐξ ἀνθρώπων ἐνδιαφερόντων, οἵτινες ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοὺς ἐργατικούς, διὰ πράξεων αὐτόχρημα ληστρικών καὶ ἀρπακτικῶν, ὅλοκληρον τὸ προϊόν τοῦ μόχθου των.

174.— Συμβαίνει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ συμβαίη ἐντὶς μυρμηκοφωλεᾶς, ὅπου μερικοὶ μύρμηκες, ἀπωλέσαντες τὸ αἶσθημα τῆς ἀπὸ κοινοῦ ζωῆς, θὰ ἄρχιζον νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὰ ἄνω τὰ προϊόντα τὰ συσσωρευθέντα κάτω καὶ θὰ ἐβίαζον τοὺς ἄλλους νὰ μετακινῶσιν ἀπὸ τοῦ βάθους εἰς τὴν κορυφήν.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἰδεώδους τῆς ἐργατικῆς ζωῆς, ἐπιφαίνεται τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀνεξαντλήτου βαλλαντιοῦ, τοῦ ἐφωδιασμένου μὲ ρούθλιον αἰώνιον. Οἱ ζᾶπλοιοι κατέχουν αὐτὸ τὸ ρού-

θλιον, χάρις εἰς τὰς δολιότητάς των· καί, ἵνα ἀπολαύωσιν αὐτοῦ, ἐγκαθίστανται εἰς τινα μεγαλόπολιν ὅπου τὰ πάντα ἀπορροφῶνται καὶ καταναλίσκονται. Ὁ δυστυχής, ἐκμεταλλεύομενος ὅπως προμηθεύῃ εἰς τοὺς πλουσίους τὸ αἰωνόβιον αὐτὸ ρυθλίον, ρίπτεται κατόπι ἐκείνου εἰς τὴν πόλιν αὐτήν· ἐκεῖ, μεταχειρίζεται καὶ αὐτὸς ἐπίσης πανουργίας· ἀγωνίζεται νὰ δημιουργήσῃ ἑαυτῷ θέσιν ἣτις νὰ τῷ ἐπιτρέπη νὰ ἐργάζηται ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον καὶ νὰ ζῇ δαπάναις τοῦ λαοῦ ὅστις ἐργάζεται. "Ἄν δὲν ἐπιτύχη, ὑποκύπτει ἐν βραχεῖ διαστήματι καὶ προσέρχεται ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀθλίων οἵτινες πλημμυροῦσι τὰ νυκτερινὰ ἄσυλα.

175.— Ἡ δυστυχία τῶν ἐργατῶν τῶν ἐργοστασιῶν, καὶ γενικῶς ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ἐργάζονται εἰς τὰς πόλεις, δὲν ἐγκτεται εἰς τὸ κερδαίνειν ἐλάχιστα ἐξ ἐργασίας ὑπερμέτρου, ἀλλ' εἰς τὸ μὴ δύνασθαι ζῆν βίον κανονικόν, ἐν πλήρει φυσικότητι, εἰς τὸ στερεῖσθαι τῆς ἐλευθερίας των, ὑποτεταγμένοι νὰ μαχθῶσι χάριν ἄλλων ἐν ἐργασίᾳ μονοτόνῳ καὶ ἐπιβεβλημένῳ. Μόνοι οἱ οἰκονομολόγοι καὶ οἱ στατιστικοὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὰς βασάνους των.

176.— Ὁ στατιστικὸς, ἄνθρωπος τῶν ἀριθμῶν, μένει συχνὰ ἀδιάφορος πρὸ τῶν ἀνθρωπίνων βασάνων τὰς ὁποίας ἀναπαριστῶσιν οἱ ἀριθμοί.

177.— Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἐθεωρήθη ὑφ' ὅλων τῶν σοφῶν καὶ ὅλων τῶν ποιητῶν τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου ὡς ὁ πρῶτος ὅρος ζωῆς ἰδεωδῶς εὐτυχοῦς· κατὰ γενικὸν κανόνα, οἱ ἐργάται, ἐκεῖνοι τοῦλάχιστον οἵτινες δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη ἐλαττώματα, τὴν προτιμῶσι πάσης ἄλλης. Εἶνε ὑγιεινὴ καὶ ποικίλη, ἢ ἐν ταῖς ἐργοστασίαις ἐργασίαι εἶνε ἀνθυγιεινὴ καὶ μονότονος.

178.— Ὁ κύριος λόγος τῆς δυστυχίας οὐτινος ὁ λαὸς ἔχει συναίσθησιν ἐγκτεται πρὸ πάντων εἰς τὸ ὅτι ἐξετοπίσθη τῆς γῆς, τῆς μόνης ἱκανῆς νὰ τὸν διατρέφῃ. Ἡ γῆ, ἢ μοναδικὴ τροφοδότις, δὲν ἀνῆκει πλέον εἰς τοὺς καλλιεργητάς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐπω-

φελούνται τῶν ἐγγείων τῶν ἰδιοκτησιῶν ἢ ἀποζῶσιν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων.

Ἡ γῆ εἶνε εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀπαραίτητος τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε θνήσκουσι στερούμενοι ταύτης. Τοῦτο εἶνε φρικῶδες, δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχη οὕτω! Δείον νὰ ἐξευρεθῇ τὸ μέσον τῆς ἀνατροπῆς τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἢ τοῦλάχιστον τῆς μὴ συμμετοχῆς τινος εἰς τοῦτο.

Εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐταιρείας, εἰς τὰς διοικήσεις, εἰς τὰς ἐφημερίδας, ποιούμεθα ἐπικρίσεις ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς δυσπραγίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ τῶν μέσων τῆς καταπαύσεως αὐτῆς, ἀλλ' ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὸ μοναδικὸν μέσον ὅπερ θὰ ἐπέτρεπε νὰ βελτιωθῇ ἡ τύχη τῶν χωρικῶν καὶ ὅπερ ἔγκειται εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπόδοσιν τῆς γῆς τὴν ὑποίαν τοῖς ἀφῆρσαν.

179.—Δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι εἰς προσεχῆς μέλλον πᾶσα ἰδιοκτησία τοῦ ἐδάφους θέλει καταργηθῆ, δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ὅλον τὸ βάρος τῶν φόρων θὰ μεταβιβασθῇ ταχέως ἐπὶ τῶν πλουσίων, ἐπειδὴ κατὰ τὰς ἡμέρας μας ἤδη μερικαὶ κυβερνήσεις προέβησαν εἰς μεταρρυθμίσεις ὑπὸ τὴν ἔσφιν ταύτην· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν, ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὅτι αἱ πλούσιαι τάξεις παύουσιν αὐξάνουσαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰς σπατάλους τῶν συνθησίας, τὰς συχνότατα ὀλεθρίας. Συνεπῶς, αἱ συνθησιαὶ αὗται, ἀναποφεύκτως, ὅπως τὸ ὕδωρ εἰσδύει ἐντὸς ἐδάφους ξηροῦ, θὰ διοχτευθῶσιν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν εὐρισκομένην εἰς καθημερινὴν ἐσπῆν μὲ πούς ἀνθρώπους τῶν ἡδονῶν, καὶ νεαὶ θὰ γεννηθῶσιν ἀνάγκαι παρὰ τοῖς ἐργατικοῖς, οἵτινες, ἵνα τὰς ἱκανοποιῶσι, θὰ ἐξακολουθήσωσι πωλοῦντες τὴν ἐλευθερίαν τῶν.

180.—Χθές, συνήντησα ἓνα ἐπαίτην, νέον ἀκόμη καὶ ἰδιοσυγκρασίας ρωμαλέας, ἀλλὰ συρόμενον, μὲ τὴν ράχιν κυρτωμένην, καὶ στηριζόμενον ἐπὶ ράβδων. Ἄλλοτε, μετέφερε χῶμα καὶ λίθους εἰς κατασκευαζόμενας οἰκοδομὰς. Μίαν ἡμέραν, κατέπεσεν ἐκ τινος ἰκρίωματος καὶ ἔπαθε κατὰ τὴν πτῶσιν του βαρείας ἐσωτερικὰς ἀλλοιώσεις. Οἱ μάγοι καὶ οἱ ἱατροὶ οἵτινες τὸν ἐπεριποιήθησαν τοῦ

ἀφῆρσαν ὅλας του τὰς οἰκονομίας. Καὶ ἀπὸ ὀκταετίας ἤδη, ἀνευ ἀσύλλου, ἐπαίτεϊ, ἱκετεύων τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χαρίσῃ τέλος τὸν θάνατον.

Πόσαι ἀνθρώπιναι ὑπάρξεις ἀπόλλυνται τοιουτοτρόπως! Ἀγνοοῦμεν ὅλας αὐτὰς τὰς θλίψεις ἢ προσποιούμεθα ὅτι δὲν ταῖς δίδομεν σημαντικὴν θέσιν εἰς τὰς ἀσχολίας μας, διότι εἶνε δι' ἡμᾶς ἀπλαῖ ἀναπόδραστοι συνέπειαι τάξεως πραγμάτων τὴν ὁποίαν νομίζομεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ διατηρήσωμεν.

181.— Ἀπαγορεύομεν αὐστηρῶς εἰς τοὺς ἀμαξοδηγούς νὰ ἀναγκάζωσι τοὺς ἵππους των νὰ σύρωσι φορτία ὑπερβολικὰ βαρέα, ἐφαρμοζόμεν εἰς τὰ σφαγεῖα νέας μεθόδους θανατώσεως, ὅπως τὰ ζῶα ὑποφέρωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον. Λόγῳ ποίας παραδόξου ἀποτυφλώσεως δὲν διακρίνομεν τὴν ἀθλίαν τύχην ἑκατομμυρίων ἐργατῶν, οἵτινες, πανταχοῦ, ἀποθνήσκουν ἐν τῷ ἀγῶνι, διὰ θανάτου βραδέως καὶ πολλακίς ὀδυνηροῦ, ἵνα μᾶς προμηθεύωσι διὰ τῆς ἐργασίας των ἀνέσεις καὶ ἀπολαύσεις ;

182.— Αἱ στατιστικαὶ μᾶς διδάσκουν ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς εἶνε πενήτηκοντα πέντε ἔτη διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ εἴκοσιν ἑνέα μόνον ἔτη διὰ τοὺς ἐργάτας. Καὶ τοῦτο περίπου συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς χώρας.

Γνωρίζομεν πάντες, διότι δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ τ' ἀγνοῶμεν, τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα τῆς συγγρόνου βιομηχανίας. Φαίνεται λοιπὸν ἀπαράδεκτον ὅτι εἴμεθα ἀρκετὰ ὅμοιοι πρὸς τὰ ἄγρια ζῶα ὅπως ἐπωφελοῦμεθα ἐργασίας θανατηφόρου εἰς τόσας ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις, χωρὶς οὐδέποτε νὰ χάνωμεν τὴν ἡσυχίαν τῆς συνειδήσεώς μας; Καὶ ὅμως, ἡμεῖς οἱ ζῶντες ἐν τῇ εὐμαρείᾳ, οἱ ἡμιλοῦντες περὶ φιλελευθέρων θεσμῶν καὶ φιλανθρωπίας, οἱ διατεινόμενοι ὅτι συναισθανόμεθα τὰς βασάνους τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῶων ἀκόμη, σκεπτόμεθα μόνον πῶς ν' ἀυξήσωμεν τὰ πλούτη μας, δηλαδὴ νὰ ἐπωφεληθῶμεν περισσότερο τῆς δολοφονοῦ αὐτῆς ἐργασίας, καὶ δὲν παύομεν ζῶντες ἐν τῇ ἀπολυτωτέρᾳ ἡσυχίᾳ.

183.— Ὁ λαός ἀποθνήσκει, ἀλλ' εἶνε ἐξφκειωμένος εἰς τὴν βραδεϊάν του ἀγωνίαν καὶ ἡ πρόσκαιρος αὐτῆ κατάστασις ἀντλεῖ ἐξ ἑαυτῆς τὰ ἰδιάζοντα στοιχεῖα ἅτινα τὴν συγκροτοῦσι : τὸν μαρτυρῶν τῶν παιδίων, τὴν ὑπερβολικὴν ἐργασίαν τὴν ἐπιβεβλημένην εἰς τὰς γυναῖκας, τὴν ἔλλειψιν τροφῆς διὰ πάντας, καὶ προπάντων διὰ τοὺς γέροντας. Φθάνων βαθμιαίως εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ὁ λαός καταλήγει εἰς τὸ νὰ μὴ διακρίνη πλέον αὐτός ὁ ἴδιος τὴν φρικαλεότητά της καὶ νὰ μὴ διαμαρτύρεται δι' αὐτήν. Καὶ ἡμεῖς ἐπίσης, κρίνομεν τὴν κατάστασιν αὐτὴν φυσικὴν καὶ μοιραίαν.

184.— Οἱ προνομιοῦχοι σκέπτονται ὅτι ἡ κατάστασις τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἶνε ἀξία οἴκτου, ἀλλὰ πρὸς τροποποίησιν αὐτῆς προτείνουσι ἀνεπαρκεῖς μόνον μεταρρυθμίσεις, αἵτινες δὲν ἀπειλοῦσι μείωσιν τῶν ἀπολαύσεων τῆς συνήθους εἰς αὐτοὺς ζωῆς.

185.— Οἱ πλεῖστοι τῶν προνομιοῦχων συμβουλεύουσι τοὺς ἐργοδότας ν' ἀγρυπνώσιν ἐπὶ τῆς εὐεξίας τῶν ἐργατῶν των, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν στέργει νὰ συζητήσῃ τὸ δυνατόν ριζικῆς οικονομικῆς ἀνατροφῆς, ἥτις θὰ ἐχειραφῆτεϊ ἠριστικῶς τοὺς ἐργατικούς.

186.— Εἰς τί χρησιμεύουσι τὰ κεφάλαια, συγκεντρωμένα εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἀφ' οὓ δὲν δύνανται νὰ ἀποβῶσιν ἄλλως ἐπιωφελεῖ, πλὴν ἂν καταστῶσιν ἰδιοκτησία ἀπάντων ;

187.— Τὸ οὐσιῶδες εἶνε ν' ἀπαλλαγῶμεν τῆς ἐγκληματικῆς αὐτῆς ἰδέας ἐπὶ τῆς ζωῆς, αὐτὴ τρώγει κἀνεῖς καὶ κοιμᾶται χάριν ἡδονῆς», καὶ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὴν ἀπλήν καὶ δικαίαν ταύτην γνώμην ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠλιθιωθή καὶ ζῆ ὁ ἐργάτης, ὅτι εἶνε ἐπονεϊδιστον, δύσκολον, ἀδύνατον νὰ τρώγῃ τις χωρὶς νὰ ἐργάζεται· ὅτι τὸ νὰ τρώγῃ χωρὶς νὰ ἐργάζεται τις, εἶνε ἡ βεβηλοτέρα κατάστασις, ἢ μᾶλλον ἀπίθεται πρὸς τὴν φύσιν, καὶ συνεπῶς, ἡ κινδυνωδεστέρα, ἀνάλογος πρὸς τὸν σοδομισμὸν.

188.— Πᾶσαι αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων προέρχονται, ἀφ' ἑνός

μέν, ἐκ τῆς πείνης, ἐκ τῶν παντός εἴδους στερήσεων, ἐκ τῆς ἀπογοτεύσεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ, καί, ἀφ' ἑτέρου, ἐκ τοῦ πλοῦτου, ἐκ τῆς ὀκνηρίας καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων τὰ ὑποῖα κυφοροῦσι ταῦτα.

189.— Ἰδιοκτησία σημαίνει ὅ,τι ἐδόθη, ὅ,τι ἀνήκει ἐμοὶ μόνῳ ἀποκλειστικῶς, ὅ,τι δύναμαι πάντοτε νὰ κάμνω ὅτι βούλομαι, ὅ,τι οὐδεὶς ποτὲ δύναται νὰ μοὶ ἀφαιρέσῃ, ὅ,τι παραμένει διαρκῶς ἐμὸν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου, καὶ ὅ,τι ὀφείλω εἰδικῶς νὰ χρησιμοποιοῦν, νὰ ἐπαυξάνω ἢ νὰ μεταβάλλω. Συνεπῶς, αὐτὴ ἡ ιδιοκτησία, δι' ἕκαστον ἄνθρωπον, εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ αὐτὸς μόνος, καὶ ὅχι ἡ ἀποκτηθεῖσα περιουσία.

190.— Ὄταν ὁ ἄνθρωπος παύσῃ πιστεύων εἰς τὴν φανταστικὴν ιδιοκτησίαν, τότε καὶ μόνον θὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀληθῆ του ιδιοκτησίαν, τὰ προσόντα του, τὸ σῶμά του, κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ τῷ παράσχωσι καρπὸς εἰς τὸ ἑκατονταπλοῦν καὶ εὐτυχίαν τῆς ὑποίας οὔτε ἰδέαν ἔχει· τότε καὶ μόνον θὰ καταστῇ ἄνθρωπος ὠφέλιμος, ρωμαλέος καὶ ἀγαθός.

191.— Ὁ ἄνθρωπος ὁ θεωρῶν τὴν ἐργασίαν ὡς σκοπόν, ὡς εὐφροσύνην τῆς ζωῆς του, δὲν θὰ ἐπιζητήσῃ ἐλάφρυνσιν τῆς ἐργασίας του ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἄλλων.

192.— Ἡ ἐργασία δὲν εἶνε βᾶρος, ἀλλ' ἀπόλαυσις. Ἡ σφαλερὰ ἰδέα, ἡ δόξα, ὅτι ἡ ἐργασία εἶνε κατάρρα, μόνη αὐτὴ ἐπέτυχε νὰ ἰδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς χειραφέτησιν των ἀπὸ τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ἐργασίας, δηλαδὴ εἰς σφετερισμὸν τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων.

193.— Ὅστις δὴποτε ἐπιδοθῆ εἰς ἐργασίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ φαιδρυντικοῦ νόμου τῆς ζωῆς, δηλαδὴ ἐργασθῆ πρὸς συνεισφορὰν εἰς τὸν νόμον τῆς ἐργασίας, θὰ ἴδῃ ἑαυτὸν ἀπαλλασσόμενον τῆς ὀλεθρίας αὐτῆς δεισιδαιμονίας, τῆς φανταστικῆς ιδιοκτησίας.

194.— Ἐάν ὑπάρχη ἐν τῷ κόσμῳ ἓνας φυγόπονος, πρέπει νά ὑπάρχη καί ἕτερος ἄνθρωπος θνήσκων τῆς πείνης. (1)

195.— Τὸ νά ἦνέ τις πτωχός, σημαίνει νά πεινᾷ τρεῖς φορές τὴν ἡμέραν, ν' ἀποκοιμᾶται χωρὶς νά περνᾷ ὀλοκλήρους ὥρας συστρεφόμενος ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων του ἐκ τῆς ἀϋπνίας, νά ἔχη τέκνα καὶ νά μὴ ἀποχωρίζεται αὐτῶν, καί, ὅπερ καὶ οὐσιῶδες, νά μὴ κάμνη ποτέ ὅσα σᾶς ἀπαρέσκουν, καὶ νά μὴ φοβῆται ὅσα σᾶς ἀναμένουν. Ὁ πτωχός θ' ἀσθενήσῃ καὶ θά ὑποφέρῃ, θ' ἀποθάνῃ δέ, ὅπως ὅλοι, ὀλιγώτερον ὀδυνηρῶς ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ θά ζήσῃ περισσότερον εὐτυχῆς, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς ἀμφιβολίας.

(1) Κινεζικὴ παροιμία υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τολστόη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ.— Η ΤΕΧΝΗ

196.— Ἡ πνευματικὴ ζωὴ, ἡ ἐκπαίδευσις, ὁ πολιτισμός, — τῶσαι ἰδέαι ἀπροσδιόριστοι, ἀδιαμόρφωτοι, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν ὑποίων δυνάμεθα ἀνέτως νὰ παρατάσσωμεν λόγους ἔτι μᾶλλον ἀορίστους, καὶ αἰτινες δύνανται διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ προσαρμοζῶνται εἰς ἀπάσας τὰς δυνατὰς θεωρίας.

197.— Ἀφ' ἧς ὑφίσταται ὁ κόσμος, τὰ λογικὰ ὄντα διεκρίνον τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἐπωφελοῦμενα τῶν ἀγῶνων τῶν προγεγενημένων, ἐπάλαιον κατὰ τοῦ πονηροῦ, ἀνεζήτουν τὴν ἀληθῆ ὁδόν, τὴν καλλίστην, καὶ βραδίως, ἀλλ' ἀκαταπαύστως, προὐχώρου ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ. Καὶ πάντοτε ἀποφράττοντας αὐτοῖς τὸν δρόμον, εὕρισκον ἐνώπιόν των τοὺς πάτρωνας τοῦ ψεύδους, οἵτινες ἰσχυρίζοντο ὅτι τοῖς ἀπεδείκνυσαν ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνεται ἡ ζωὴ ὑποία εἶνε. Ἐκεῖνοι, κατόπιν μόχθων καὶ ἀγῶνων, ἐχειραφετήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰ ψεῦδη ταῦτα. Καὶ ἰδοὺ ὅτι ψεῦδος νέον, τὸ χειριστον πάντων, ὀρθοῦται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ των: τὸ ἐπιστημονικὸν ψεῦδος. Τὸ νέον τοῦτο ψεῦδος εἶνε κατὰ βάθος τὸ αὐτὸ μὲ τὰ παλαιά: οὐσιώδης του βάσις εἶνε τὸ ἀντικαθιστᾶν τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς συνειδήσεως διὰ ποιᾶς τινος ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ ψεύδει ἡ ἐξωτερικὴ αὕτη ἐπίδρασις εἶνε ἡ ἔρευνα.

198.— Ἡ βεβαιότης τῆς γνώσεώς μας δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐρέυνης τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ χρόνου ἐξ ἐναντίας, ὅσῳ μᾶλλον ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀντικειμένου εἶνε ἐπιδεκτικὴ ἐξετάσεως ἐν τῷ χρόνῳ καὶ τῷ διαστήματι, τόσο ὀλιγότερον δυνάμεθα νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν.

ἐπίδρασιν ἀκούσιν ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τὸ κλίμα, ἡ τροφή, ἡ ἀμάθεια, ἡ μίμησις, ὁ ὑπνωτισμός, τὸ πάθος; Τί ἐστὶ κοινωνία; Τίνα τὰ καθήκοντά της; κ.τ.λ., κ.τ.λ. Καὶ οἱ σοφοὶ εὐρίσκουσι σκέψεις ἐπιτηδείας, βαθείας, ἐνδιαφερούσας, οὐδεμίαν ὁμως ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τὸ θεμελιώδες: τίνι δικαιώματι οἱ μὲν τιμωροῦσι τοὺς δέ; Μακρὰν τοῦ νὰ δώσουν ἀπάντησιν, αἱ σκέψεις αὐταὶ τείνουσιν, ἐξ ἐναντίας, εἰς τὸ νὰ δικαιώσωσι τὰς ποινὰς καὶ τὰ ψεύδη.

202.— Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία εἰμποροῦν ὅσον ταῖς ἀρέσκει νὰ παρουσιάζωνται ὡς διαιτήτριαὶ καὶ ποδηγέτιδες τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀπλαῖ του ὑπηρετριαὶ εἶνε. Ἡ θρησκεία ταῖς προμηθεύει ἀντίληψιν τῆς ζωῆς ἐτοιμῆν καθ' ὅλα καὶ ἡ ἐπιστήμη περιορίζεται νὰ καλλιεργῇ ἐν τῇ αὐλακί ἣν ἐχάραξεν ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία ἀποκαλύπτει τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀρκεῖται νὰ τὴν ἐφαρμόζῃ ἐπὶ τῶν διαφόρων περιστάσεων αἰτινες παρουσιάζονται. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, τῆς θρησκείας ἀνορουξάσης τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἡ ἐπιστήμη ἀνορθουμένη ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης, χρησιμοποιοεῖ ἀναγκαίως τὰς ἰδίας ἀπλᾶς φανταστικὰς ἐκδοχάς.

203.— Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία ἠκολούθησε πάντοτε πρώτην κατεύθυνσιν ὑποδειχθεῖσαν παρὰ τῆς θρησκείας. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἦτο φιλοσοφία ἐθνικὴ ἥτις ἐπεζήτη διὰ τὸ ἄτομον, ὅπως καὶ διὰ τὸ σύνολον τῶν ἀτόμων τῶν συνηνωμένων εἰς Κράτος, τὰ μέσα τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ὑψίστου βαθμοῦ τοῦ καλοῦ. Ἡ φιλοσοφία τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐξαχθεῖσα ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης ἐθνικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἀνεζήτηε τὰ μέσα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ τοῦ καλοῦ διὰ τὸ ἄτομον ἐν βίῳ μέλλοντι, καὶ δὲν ἔθιξε τὸν ὄργανισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ παρὰ εἰς μόνον τὰ δοκίμια τῆς θεοκρατίας της. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγελ, ὅπως καὶ ἡ τοῦ Κόμτ (1) ἔχει ὡς βάσιν ποιάν τινα ἀντίληψιν τῆς

(1) Γάλλος φιλόσοφος (1798—1857) ἰδρυτὴς τῆς θετικῆς φιλοσοφίας.

ζωῆς θρησκευτικὴν ἅμα, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν. Ἡ πεσιμιστικὴ (ἀπαισιόδοξος) φιλοσοφία τοῦ Σχοπενχάουερ καὶ τοῦ Χάρτμαν ἠθέλησε νὰ χειραφετηθῆ ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐκδοχῆς τοῦ σύμπαντος ἥτις μᾶς ἐκκληροδοτήθη παρὰ τῶν Ἰουδαίων: χωρὶς νὰ το ἐννοήσῃ ὅμως, ἐτίλιχθη ἐντὸς τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν τοῦ βουδδισμού.

Ὁ αὐτὸς συλλογισμὸς ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν θετικὴν ἐπιστήμην, ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν.

204.— Ἡ ἐπιστήμη, συμπεριλαμβανομένης ἐν αὐτῇ καὶ τῆς φιλοσοφίας, δὲν δύναται νὰ καθορίσῃ τὴν βᾶσιν τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἄπειρον σύμπαν καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς παρατηρήσεως ταύτης: προτοῦ κἄν γεννηθῆ οὐδὲν εἶδος φιλοσοφίας ἢ ἐπιστήμης, ἄνευ τοῦ ὑποίου οὐδεμίᾳ ἐνέργειᾳ τοῦ πνεύματος εἶνε δυνατὴ, βεβαίως ὑφίστατο κἄποια σχέσις μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ σύμπαντος.

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται, διὰ μόνης τῆς κινήσεώς του, καθ' οἰομένηποτε τρόπον καὶ ἂν μετακινήθῃ, νὰ εὔρῃ τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ κινήθῃ, καίτοι ἐν τούτοις πᾶσα κίνησις γίνεται ἀναγκαίως πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν, ὁμοίως εἶνε ἀδύνατον, διὰ τῆς χρήσεως φιλοσοφικῶν συνδυασμῶν ἢ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, νὰ εὔρῃ τὴν κατεύθυνσιν πρὸς ἣν ἡ ἐργασία αὕτη ὀφείλει νὰ ἐκτελεσθῇ: συνεπῶς, ἀνάγκη ἀπόλυτος ὅπως πᾶσα πνευματικὴ ἐνέργεια συντελεῖται ἐν κατεύθυνσει προηγούμενως ὀριζομένη. Καὶ ἡ θρησκεία πάντοτε ὑπέδειξεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐνέργειάν τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

205.— Ὁ ὕλισμὸς, μὲ τὰς καταπληκτοῦσας του ἐνθουσιώδεις διαβεβαιώσεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀπλόον φυσικὸν processus καὶ οὐδὲν πλέον, εἶνε ἔκφανσις νόμιμος τοῦ δόγματος τούτου κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ἐδῶ κάτω ζωὴ εἶνε ζωὴ ἐκπεπτωκυῖα. Ὁ πνευματισμὸς, μὲ τοὺς σοφοὺς του ὁπαδοὺς, εἶνε ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔποψις δὲν εἶνε ἀνεξάρτητοι, ἀλλ' ὅτι

βασίζονται ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος τῆς αἰωνίας μακαριότητος, ἥτις ἔσται ὁ φυσικὸς κληρὸς τοῦ ἀνθρώπου. (1)

206.— Ἐξαιρουμένης τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπινόζα (2), — καίτοι δὲν καταριθμεῖται οὗτος μεταξύ τῶν χριστιανῶν, — τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ εἶνε ἀληθῶς χριστιανικαί, ἐξαιρουμένου τοῦ Καντίου (3), τῆς μεγαλοφυΐας ταύτης, ἥτις ἴδρυσε τὴν ἠθικὴν τῆς χωρὶς νὰ τὴν ἐξαρτήσῃ ἐκ τῆς μεταφυσικῆς του, ἀπαντες οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι μὴδ' αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου Σιοπενχάουερ (4) ἐξαιρουμένου, ἐπέζητησαν προφανῶς νὰ ἰδρῦσωσι ποιὸν τινα τεχνητὸν δεσμὸν μεταξύ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς των.

207.— Ἡ πνευματικὴ ἠθικὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦ ἀνεξάρτητος τῆς θρησκείας, καθ' ὅσον οὐ μόνον αὕτη εἶνε συνέπεια τῆς θρησκείας (δηλαδή τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Σύμπαν), ἀλλὰ καὶ διότι εὗρηται ἐγκλεισμένη ἐντὸς τῆς θρησκείας.

208.— Ὁ Νίτσε εἶνε ἀναμφισβήτητος ὅταν βεβαιῶ ὅτι πάντες οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς, κρινόμενοι ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως οὐχὶ χριστιανικῆς τῆς ἐποχῆς ταύτης, εἶνε ἀπλοῦν ψεῦδος καὶ ὑποκρισία καὶ ὅτι εἶνε ἀπείρως ὀφελιμότερον, εὐχαριστότερον καὶ προσφύεστερον διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἰδρῶσῃ κοινωνίαν «*Vebermenschen*», καὶ ν' ἀποτελέσῃ μέλος αὐτῆς, παρὰ ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις ὀφείλει νὰ τῷ χρησιμεύῃ ὡς ἀνάβαθρον.

(1) Ὅρα καὶ ἀριθ. 71.

(2) Ὁλλανδὸς πανθεϊστῆς γεννηθεὶς ἐν Ἀμστέρνταμ τὸ 1632 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1677.

(3) Διάσημος γερμανὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Καϊνξβεργ. Συγγραφεὺς τῆς «*Κριτικῆς τοῦ καθάρου λόγου*», τῆς «*Κριτικῆς τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος*» καὶ τῆς «*Κριτικῆς τῆς κρίσεως*». Ἀνέλαβε ν' ἀναμορφώσῃ τὸ σύνολον τῶν γνώσεών μας. Ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας, ἀνασυνιστᾷ τὴν βεβαιότητα διὰ μέσου τοῦ πρακτικοῦ συλλογισμοῦ καὶ κηταλῆγει εἰς τὸν νόμον τοῦ καθήκοντος, εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς (1724—1804).

(4) Γερμανὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Δάντσιγ, ἀντίπαλος τῶν δοξασίων τοῦ Φίχτε, τοῦ Σχέλλινγκ καὶ τοῦ Ἐγγελ (1788—1860).

209.— Ὁ ἀμαθὴς λαὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκπαιδευθῆ, ἡ πεφωτισμένη δὲ τάξις ἐπιθυμεῖ νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν· ἐντούτοις ὁ λαὸς δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν μόρφωσιν παρά μετὰ δυσφορίας καὶ βεβιασμένως. Ἀναζητοῦντες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τῇ πείρᾳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ τοὺς λόγους οἵτινες θὰ παρῆχον εἰς τὴν τάξιν τὴν διανέμουσαν τὴν μόρφωσιν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν αὐτήν, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ βλέψεις τῆς ἀνθρωπότητος τείνουν ἀείποτε ν' ἀφήσωσιν εἰς τὸν λαόν, ὑπὸ ἔποψιν παιδεύσεως, πλήρη τὴν ἐλευθερίαν του.

210.— Ἡ αὐτόματος διδασκαλία τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐσκεμμένη μόρφωσις τοῦ σχολείου ἐβάδισαν πάντοτε καὶ ἐξακολουθοῦσι βαδίζουσαι παραπλευρῶς ἀλλήλων, συμπληροῦσαι ἀλλήλας.

211.— Αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις δὲν εἶνε ἀναγκαῖαι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἵνα οὗτος γνωρίσῃ τὴν σχέσιν ἑαυτοῦ πρὸς τὸ Σύμπαν, ὅπερ τὸν περικυκλοῖ ἢ καὶ πρὸς αὐτὴν ἔτι τὴν διέπουσαν τὸ σύμπαν τοῦτο ἀρχήν. Πνεῦμα ὑπερπεφορτισμένον ἐκ γνώσεων παρίσταται ὡς ἀποπεπνιγμένον· ἔγκεινται δὲ εἰς τοῦτο πλείονα τοῦ ἑνὸς ἐμπόδια. Τὸ μόνον ἐνδιαφέρον εἶνε, ἡ ἀποτίναξις, ἔστω καὶ στιγμιαία, τῶν ματαιοτήτων τοῦ κόσμου, ἡ συναίσθησις τοῦ ἀνθρωπίνου μηδενὸς ὑπὸ ἔποψιν ὕλικήν, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης.

Διὰ τοῦτο βλέπομεν συχνάκις τοὺς ἀπλουστεροὺς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὀλιγώτερον πεπαιδευμένους, τοὺς ἥττον μορφωθέντας, ἀποδεχομένους εὐχερῶς, ἐν ἐπιγνώσει τοῦ τί πράττουν καὶ ἐν πλήρει διαυγείᾳ πνεύματος, τὴν ὑψίστην ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ἐν ᾧ οἱ σοφώτατοι καὶ οἱ μᾶλλον μεμορφωμένοι ἐξακολουθοῦσι περιμαζευμένοι ἐντὸς τῆς χονδροειδεστεράς εἰδωλολατρίας. Ὁμοίως βλέπομεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἐκείνους οἵτινες ἔφθασαν εἰς τὴν μᾶλλον ἔκλυτον πνευματικὴν ἀνάπτυξιν νοοῦντας τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς ἐν τῇ προσωπικῇ ἀπολαύσει ἢ ἐν τῇ ροπῇ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ὀδύνης, — ὅπως ὁ Σιοπενγχάουερ, ἢ εὐφροῖα αὐτή, τὸ πνεῦμα αὐτὸ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καλλιεργηθέν· ἢ μᾶλλον, ὅπως πράττουσιν οἱ μᾶλλον πεφωτισμένοι τῶν ἐπισκόπων, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς διὰ μέσου τῶν μυστηρίων καὶ

τῆς θείας χάριτος· ὅταν ἀκριβῶς, ἀφ' ἑτέρου, ὁ ρῶσος αἰρετικῶς, ὁ χωρικός αὐτός ὁ μόλις γνωρίζων ν' ἀναγινώσκη καὶ νὰ γράφῃ, χωρὶς πρὸς τοῦτο νὰ καταβάλλῃ τὸν παραμικρὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, συναντᾶται μὲ τοὺς μεγαλειτέρους τοῦ κόσμου σοφοὺς, μὲ ἓνα Ἐπίκτητον, μὲ ἓνα Μάρκον-Αὐρήλιον, ἢ μὲ ἓνα Σενέκαν, ὅπως ἀνευρίσκη τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς.

212.— Δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὅτινες, ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν θιγόντων αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς κληθοῦς ἐπιγνώσεως τῆς θρησκείας, τὴν ἠθικὴν, τὴν ζωὴν, ἔχουσι γνώσεις πλείοτερον συγκεχυμένας ἀπὸ τοὺς ἀθρώπους τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ὑπάρχει φαινόμενον ἔτι παραδοξότερον: ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, ἣτις προσέβη θετικῶς εἰς τόσον μεγάλην προόδου ἐντὸς τῶν ἰδίων ἑαυτῇ ὁρίων (ἐν τῇ μελέτῃ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ὑλικὸν κόσμον), δὲν ἐμφανίζεται οὐδαμῶς, εἰς ὅσα ἀφορῶσιν αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ ἀθρώπου, ὡς ἀναπόδραστον, ἢ μᾶλλον μᾶς ἐμφανίζεται ὡς παράγουσα ἀπλῶς συνεπειᾶς ἐπιπλαβεῖς.

213.— Τὰ προσόντα ἅτινα καθιστῶσι μερικὰ πρόσωπα δεξιότερα ἄλλων εἰς τὸ ν' ἀντανακλῶσι τὴν ἀκτινουμένην ἀλήθειαν δὲν εἶνε προσόντα ἐνεργητικὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, προσόντα ἅτινα σπανίως συναρμόζονται μεθ' ἐνὸς μεγάλου πνεύματος, μεθ' ἐνὸς πνεύματος ἐρευνητικοῦ· εἶνε τὰ παθητικὰ προσόντα τῆς καρδίας: ἀποτινάξις τῶν ματαιοτήτων τοῦ κόσμου, συναίσθησις τοῦ ἀτομικοῦ μηδενὸς ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν, συναίσθησις τῆς δικαιοσύνης. Βλέπομεν ὅτι μεταξύ τῶν ἰδρυτῶν τῶν ἐκκλησιῶν, οὐδεὶς διακρίνεται ἐπὶ φιλοσοφικαῖς ἢ ἐπιστημονικαῖς γνώσεσιν.

214.— Ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος, ὁ αὐτοκαλούμενος ἀπαίδευτος, ἀπησχολημένος καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς ἐργασίαν φυσικὴν, δὲν διαστρέφει τὸ λογικόν του καὶ τὸ διατηρεῖ ἐν ὅλῃ του τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἀκεραιότητι.

Ἐξ ἐναντίας, ὁ ἄνθρωπος ὁ διερχόμενος ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του εἰς μελέτας οὐ μόνον ἐπὶ ἀντικειμένων ἀσημάντων καὶ φραύδων, ἀλλ' ἐπὶ ζητημάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶνε φυσικὸν νὰ σκέπτεται ὁ

ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος οὗτος διαφθείρει τὸ λογικόν του, — δὲν τὸ διατηρεῖ πλέον ἐλεύθερον.

215. — Τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων τῶν θεωρουμένων ὡς πνευματωδῶν, καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη οἵτινες εἶνε πράγματι τοιοῦτοι, οἱ ἱκανοὶ νὰ κατανοῶσι τὰς μᾶλλον λεπτὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας, σπανίως δύνανται γὰρ κατανοήσωσι μίαν ἀλήθειαν στοιχειώδη καὶ προφανῆ.

216. — Τὸ διακριτικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, εἶνε τὸ ὑπακούειν εἰς ὅ,τι παρὰ τῶν πλείστων ἀνθρώπων θεωρεῖται ὡς ἄδικόν, δηλαδή ὡς ἀντίθετον πρὸς τὴν συνείδησιν.

217. — Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ πρόοδοι τοῦ αἰῶνός μας εἶνε πράγματι μεγαλοπρεπεῖς, θαυμάσιαι· ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἴμεθα τὸσον εὐτυχεῖς θνητοί, διότι ζῶμεν εἰς ἐποχὴν τόσο ἐξαιρετικὴν· ἀλλ' ἄς δοκιμάσωμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς προόδους ταύτας. Βεβαίως, ὅλαι εἶνε ὑπερβολικὰ θαυμασταί, ἀλλά, κατ' ἀτυχῆ σύμπτωσιν, ἦν καὶ αὐτοὶ οἱ σοφοὶ σημειῶσιν, αἱ πρόοδοι αὗται, μέχρι τοῦδε, δὲν ἐβελτίωσαν, ἐπέβάρυναν μάλιστα τὴν κατάστασιν τῆς πλειονότητος, δηλαδή τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου.

Ἄν ὁ ἐργατικὸς δύναται, ἀντὶ νὰ μεταβαίνειν πεζός, νὰ χρησιμοποιοῖ τὸν σιδηρόδρομον, ὁ σιδηρόδρομος αὐτὸς τοῦ ἐμπυρόλησε τὸ δάσος του, τοῦ ἀφῆρσε τὸν σίτον καὶ τὸν ἔρριψε εἰς κατάστασιν ἐγγίζουσαν τὴν δουλείαν, ὑποδουλώσας αὐτὸν εἰς τὸν κεφαλαιοῦχον. Ἄν, χάρις εἰς τοὺς δι' ἀτμοῦ κινητῆρας καὶ τὰς μηχανάς, ὁ ἐργάτης δύναται ν' ἀγοράζῃ φθινὰ ὕφασμα ἐλάχιστα στερεόν, οἱ κινητῆρες οὗτοι, αἱ μηχαναὶ αὗται τῷ ἀφῆρσαν τὸ διὰ τῆς ἐργασίας κερδηθὲν χρῆμά του καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν ἀπόλυτον δουλείαν ὑποδουλώσαντες αὐτὸν εἰς τὸν ἐργοστασιάρχην. Ἄν ὑπάρχουν τηλεφῶνα, τηλεσκοπία, μυθιστορήματα, θεάτρα, χοροί, συμφωνίαι, μελοδράματα, πινακοθῆκαι, κ.τ.λ., ἡ ζωὴ τοῦ ἐργάτου δὲν κατέστη ἐκ τούτων καλλιτέρα, διότι πάντα ταῦτα, λόγῳ τῆς αὐτῆς ἀτυχοῦς συμπτώσεως, παραμένουν δι' αὐτὸν ἀπροσπέλαστα.

Οὕτω, μέχρι σήμερον, — και οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπιστήμης εἶνε σύμφωνα εἰς τοῦτο, — ὅλα αὐταὶ αἱ ἔκτακτοι πρόοδοι, ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμάσια, κατ' οὐδέν, ἐν συνόλῳ, ἐβελτίωσαν τὴν ζωὴν τοῦ ἐργάτου, ἂν δὲν τὴν κατέστησαν χειροτέραν.

218.— Ἡ ἐπιστήμη οὐδέποτε ὑπῆρξεν οὐδὲ θὰ ὑπάρξῃ, ποτὲ σπουδὴ τοῦ ὅλου, ὅπως οἱ σοφοί, κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, ἔχουν τὴν ἀφέλειαν νὰ φρονῶσιν· εἶνε μάλιστα ἀνέφικτον τοῦτο, διότι τὰ ὑποκείμενα εἰς ἐξερεύνησιν ἀντικείμενα εἶνε ποσότητος ἀπείρου. Εἶνε μόνον σπουδὴ, ἐν τῇ ἀναριθμητῷ σωρείᾳ τῶν ὑποκειμένων εἰς ἐξερεύνησιν ἀντικειμένων και φαινομένων, μερικῶν ἐξ αὐτῶν και τῶν ὄρων αὐτῶν.

219.— Ἡ ἄρσις πῆς ἀντιθέσεως ἤτις ὑφίσταται μεταξύ πεπερασμένου και ἀπείρου εἶνε και ἀναγκαῖα και πολῦτιμος. Εἶνε δὲ τόσον τοῦτο ἀναγκαῖον ὅσον ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς ἐννοίας τῆς ζωῆς ὅπερ παρέχει τὸ δυνατόν τοῦ ζῆν.

220.— Ἡ ἀληθῶς χρήσιμος μὀρφωσις οὐδέποτε θὰ ἐξαφανισθῇ. Οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἐπιληφθῶσι ποτὲ πλέον τῆς ἀνασκαλεύσεως τοῦ ἐδάφους διὰ πασσάλων και τῆς χρησιμοποίησεως κανδηλῶν ἀπὸ ρητίνην ἵνα φωτίζωνται. Αἱ τεχνικαὶ πρόοδοι ἄς ἐπραγματοποίησαν ἐπ' ἀνταλλάγματι ὀδυνῆρας δουλείας θὰ μείνωσιν ὀριστικῶς κατακεκτημένα.

221.— Ἡ τέχνη ἀποτελεῖ ἐν τῶν ὀργάνων τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Διὰ τοῦ λόγου ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνεῖ ὑπὸ ἔποψιν πνεύματος, διὰ τῶν εἰκόνων ἐπικοινωνεῖ ὑπὸ ἔποψιν αἰσθήματος μεθ' ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τοῦ παρόντος, ἀλλὰ και τοῦ παρελθόντος ἐτι και τοῦ μέλλοντος. Εἶνε δύο ταῦτα ὀργανα ἀπαραίτητα εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς ἀνθρωπότητος· τοῦ ἐτέρου τούτων στρεβλουμένου, ἡ κοινωνία νοσεῖ. Και ἡ νόσος αὕτη ἔχει δύο συνεπειάς· ἐν πρώτοις τὴν ἀπουσίαν ὑγιοῦς ἐνεργείας τοῦ ὀργάνου, και κατόπιν τὴν ἐπιβλαβῆ του ἐνεργείαν.

222.— Πᾶν ἔργον τέχνης κυφορεῖ τὴν μετάδοσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, ἔδραιοὶ ποιάν τινα ἄρμονίαν ἐντυπώσεων μεταξύ καλλιτέχνου καὶ λαοῦ. Ἡ τέχνη ἐπιδρά ὅπως ὁ λόγος, ὅστις, μεταβιάζων τὴν σκέψιν, χρησιμεύει ὡς ἐνωτικὸς δεσμὸς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

223.— Οἱ ἄνθρωποι μένουσιν ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους εἰς αἰθούσας συναυλιῶν καὶ εἰς θέατρα, ἀκροώμενοι μελοδραμάτων τοῦ Βάγνερ, ἢ δραμάτων τοῦ Ἴμπσεν, τοῦ Μαίτερλιγκ, τοῦ Χάουπμαν, θεωροῦσι καθήκον των ν' ἀναγινώσκουν μέχρι τέλους τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ζολᾶ, τοῦ Χούσμπερ, τοῦ Μπουρζέ, τοῦ Κίπλιγκ καὶ νὰ θεῶνται προσεκτικῶς τὰς εἰκόνας αἵτινες παριστῶσι κατὰ τὸ ἀκατάληπτον ἢ ἀναπαριστῶσι, δι' ἑκατοστήν φοράν, τὸ αὐτὸ θέμα, τὸ ὁποῖον βλέπουν, ἄλλως τε, καλλίτερον ἐν τῇ πραγματικότητι. Θεωροῦσι καθήκον των ν' ἀποθαυμάζωσιν ὅλας τὰς παραγωγὰς ταύτας, φανταζόμενοι ὅτι ἀποτελοῦσι τὴν τέχνην, καὶ παρέρχονται, χωρὶς νὰ δίδωσι τὴν παραμικρὰν προσοχὴν, καὶ δὴ μετ' ἀποτροπιασμοῦ, ἐνώπιον τῶν ἀληθῶν καλλιτεχνικῶν δημιουργημάτων, μόνον διότι ταῦτα δὲν ἔχουν ταχθῆ, ἐν τῷ κύκλῳ των, μεταξύ τῶν ἔργων τῆς τέχνης.

224.— Ὁ ἀφορισμὸς ὅτι ἡ τέχνη δύναται νὰ ἦνε ἀληθὴς χωρὶς ἐντούτοις νὰ κατανοῆται ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν ἀνθρώπων, εἶνε τὸσον σφαλερός, αἱ συνέπειαι του εἶνε τὸσον ἐπιβλαβεῖς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην, καὶ ὁ ἀφορισμὸς οὗτος εἶνε τὸσον διαδεδομένος, τὸσον ἐρριζωμένος ἐν τῇ πεποιθήσει μας, ὥστε δὲν θὰ ἡδύνατό τις ἐπαρκῶς νὰ καταπολεμήσῃ τὸ παράλογον αὐτοῦ.

225.— Ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ ἐννοεῖ τὸ μεγαλεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης ἢ τοῦ Ναπολέοντος· τὸ κατανοεῖ διότι ἀμφότεροι οἱ ἥρωες οὗτοι ἡδύναντο νὰ τὸν συντρίψωσιν ὡς καὶ χιλιάδας ἄλλων ὄντων μετ' αὐτοῦ. Ἐννοεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βούδδα, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Χριστοῦ, διότι γνωρίζει καὶ αἰσθάνεται ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι ὤφειλον νὰ ἦνε ὅπως ἐκείνοι· ἀλλὰ δὲν θὰ δυ-

νηθῆ ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ διατὶ τάχα εἶνε μέγας ἕνας ἄνθρωπος ὅστις ἔγραψε στίχους ἐπὶ τοῦ ἔρωτος τῶν αἰσθήσεων.

226.— Τὸ ἀποτελοῦν τὴν εὐφροσύνην ἐνὸς ἀνθρώπου τῶν πλουσίων τάξεων εἶνε ἀκατανόητον δι' ἕνα ἐργάτην, καὶ δὲν ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ οὐδὲν αἶσθημα, ἂν ὄχι αἶσθημα ἀντίθετον πρὸς τὸ γεννώμενον παρ' ἀνθρώπῳ νωθῶ καὶ παραλύτῳ. Οὕτως, αἰσθήματα τιμῆς, πατριωτισμοῦ, αἰσθηματικότητος, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰ κύρια θέματα τῆς σημερινῆς τέχνης, προκαλοῦσι παρὰ τῷ ἐργατικῷ τὴν ἐκπληξιν, τὴν περιφρόνησιν ἢ τὴν ἀγανάκτησιν.

227.— Οἱ σκεπτόμενοι καὶ εἰλικρινεῖς συνάμα ἄνθρωποι δὲν δύνανται ν' ἀμφιβάλλουν ὅτι ἡ τέχνη τῶν ἀνωτέρων μας τάξεων δὲν θὰ καταστῆ ποτὲ τέχνη ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ.

228.— Ἐντὶ νὰ δοθῆ ὁρισμὸς τῆς ἀληθοῦς τέχνης καὶ νὰ κριθῆ κατόπιν ἂν τὸ ἔργον ἀνήκει ἢ ὄχι εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, σειρά ἔργων ἅτινα, δι' ἕνα ἢ ἄλλον λόγον, ἀρέσκουσιν εἰς ὠρισμένην κατηγορίαν ἀνθρώπων, ἀνεγνωρίσθησαν ὡς καλλιτεχνικά· κατόπιν δὲ τούτου φαντάζονται ὁρισμὸν τῆς τέχνης ὅστις δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ τῶν ἔργων τούτων, Ἡ θεωρία τῆς τέχνης, ἡ ἐκτιθεμένη εἰς τὰς πραγματείας τῆς αἰσθητικῆς καὶ σκοτεινῶς ἐγνώσμενη παρὰ τῷ κοινῷ, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἀναγνώρισις ὡς καλοῦ ἐκείνου τὸ ὅποιον ἀρέσκει εἰς περιωρισμένην μόνον κατηγορίαν ἀνθρώπων.

229.— Πᾶς εὐσυνειδήτους καλλιτέχνης πρέπει νὰ πείθεται ὅτι τὸ ἔργον του ἔχει ἄποιοιαν πρακτικὴν σημασίαν, ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἶνε πράγματι ὠφέλιμον καὶ ἀγαθὸν καὶ ὄχι συνέπεια ἰδεῶν σχηματισθεῖσῶν καὶ καθιερωμένων ἐν τῷ περιωρισμένῳ κύκλῳ ἐν τῷ ὁποίῳ ζῆ αὐτός.

230.— Ἄφ' ἧς ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, φύσεις παλλόμεναι, παθαίνόμεναι διὰ τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐξέφρασαν, ἐπὶ τοῦ ψαλτηρίου καὶ ἐπὶ τῆς λύρας, διὰ τοῦ

λόγου και διὰ τῆς εἰκόνας, τὸν ἀγῶνά των και τὸν ἀνθρώπινον ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ ψεύδους ὅπερ τοὺς ἀπεπλάνα τῆς ἀληθοῦς των ἀποστολῆς, και τὰς βασάνους των ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, και τὰς ἐλπίδας των ἐν τῷ θριάμβῳ τοῦ ἀγαθοῦ, και τὰς ἀπογνώσεις των ὁσάκις ἐθριάμβευε τὸ κακόν, και τὰς ἐκστάσεις των ὁσάκις ἤσθάνοντο ἐπικειμένην τὴν ὀριστικὴν νίκην τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἄφ' ἧς ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, ἡ ἀληθῆς ἡ τέχνη, ἡ τὰ μέγιστα παρ' αὐτῶν ἐπιμηθεῖσα, ἦτο ἀπλούστατα ἡ ἐπιζήτησις τοῦ προορισμοῦ και τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Σήμερον, ἡ τέχνη κατέστη ἐπάγγελμα προκαλοῦν τοῖς ἀνθρώποις εὐάρεστα συναισθήματα, και, ὡς τιαύτη, συγγέεται μωραῖως μετὰ τῶν χρορογραφικῶν, μαγειρικῶν, κωμωτικῶν τεχνῶν, τῶν ὑποίων οἱ ἐργάται καλοῦνται καλλιτέχνηαι ἐν τῷ αὐτῷ τίτλῳ με τοὺς ποιητάς, τοὺς ζωγράφους και τοὺς μουσικούς τῆς ἐποχῆς μας.

231. — Οὐ μόνον τὸ ἀόριστον, τὸ αἰνιγματικόν, τὸ σκοτεινόν, τὸ ἀπρόσιτον εἰς τὸ κοινόν, ἀλλ' ἀκόμη τὸ σφαλερόν, τὸ ἀπροσδιόριστον, τὸ στεροῦμενον ὕφους κατέστησαν διὰ πᾶν ἔργον τῆς παρακμῆς ὅροι ἀξίας και ἀρμονίας ποιητικῆς.

232. — Ὁ ζωγράφος, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων του ἔργων, ἔχει ἀνάγκην ἐργαστηρίου τοιοῦτου ὅπου τεσσαρακοντάς ἐργατῶν, λεπτοουργῶν ἢ ὑποδηματοποιῶν, ποῦ παγῶνουν ἢ πνίγονται εἰς τὰ ὑπόγεια των, θά ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν ἀνέτως. Ἀλλὰ μικρόν και τοῦτο: ἔχει προσέτι ἀνάγκην φύσεως, ἐνδυμασιῶν, ταξειδίων, προτύπων. Ἐξοδεύονται δὲ ἑκατομμύρια πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν τεχνῶν και τὰ προϊόντα τῶν τεχνῶν τούτων δὲν εἶνε οὔτε προσιτά οὔτε ἀναγκαῖα εἰς τὸν λαόν.

Οἱ μουσικοί, ἵνα ἐμφράζωσι τὰς μεγάλας των ἰδέας, ἔχουν ἀνάγκην νὰ συγκεντρῶνουν διακοσίους ἀνθρώπους με λευκὴν κραβάταν ἢ με εἰδικὰς ἀμφιέσεις, και ὁ ἀναθιβασμὸς ἐπὶ σκηνῆς ἐνὸς μελοδράματος στοιχίζει ἑκατοντάδας χιλιάδων ρούβλια. Και τὰ προϊόντα τῆς τέχνης ταύτης δὲν δύνανται νὰ προκαλέσωσι παρὰ τῷ λαῷ, και ὑποτιθεμένου ἀκόμη ὅτι θά δυνηθῆ ποτε ν' ἀπολαύση τούτων ὁ λαός, οὐδὲν ἄλλο πλὴν τῆς ἀνησυχίας και τῆς πλήξεως.

233.— Εἰς ἐκ τῶν φίλων μου, ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ τὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξύ κριτικῶν καὶ καλλιτεχνῶν, τὰς ὥρισε χαριτολογῶν ὡς ἑξῆς: «οἱ κριτικοὶ εἶνε ἀνόητοι κρίνοντες ἀνθρώπους μὲ μυαλά». "Ὅσον περιορισμένος, ἀσαφὴς ἢ ὑπερβολικὸς καὶ ἂν ᾔνε ὁ ὅρισμός οὗτος, ἐνέχει ὅμως ἀρκετὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶνε πολὺ μᾶλλον ὀρθὸς ἀπὸ τὸν ὅρισμόν καθ' ὃν οἱ κριτικοὶ μᾶς ἐπέξηγουσι τὰ ἔργα τῆς τέχνης.

234 — Ἀντικειμενικὸς ὅρισμός τοῦ κάλλους δὲν ὑπάρχει.

235.— Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αἱ γινόμεναι πρὸς ὅρισμόν τοῦ ἀπολύτου κάλλους, θεωρουμένου εἴτε ὡς ἀπομίμησις τῆς φύσεως, εἴτε ὡς συναρμογὴ μεταξύ τῶν μερῶν, ὡς συμμετρία, ἁρμονία, ἐνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ, κ.τ.λ., ἢ τίποτε δὲν καθορίζουν, ἢ καθορίζουσι μερικὸς μόνον χαρακτηρὰς ὀρισμένων ἔργων καὶ οὐδὲ πόρρωθεν ὑπονοοῦσιν ἐκεῖνο ὅπερ πᾶς τις ἐθεώρησε καὶ θεωρεῖ ἀκόμη ὡς τέχνην.

236.— Τὸ διδάσκειν πόσα ὑπάρχουσι κολεόπτερα (λαμπρὲς) ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ ἐξετάζειν τὰς κηλίδας τοῦ ἡλίου, τὸ γράφειν μυθιστορήματα, καὶ μελοδράματα, εἶνε δυνατὰ ἄνευ ἀγῶνος· ἀλλὰ τὸ διδάσκειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀληθὲς αὐτοῖς ἀγαθόν, τὴν ὀλοκληροτικὴν ἀποκήρυξιν σεαυτοῦ, τὴν ἐξ ὀλοκληροῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν πλησίον, εἶνε ἀδύνατον ἄνευ αὐταπαρνήσεως.

237.— Δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἐν ταύτῳ σκεπτικιστὰι καὶ καλλιτέχνηι καλῶς τρεφόμενοι, παχεῖς καὶ εὐχαριστιμένοι ἐξ αὐτῶν. Ἡ πνευματικὴ δρᾶσις καὶ ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆς ἢ πραγματικῶς ἀναγκαία τοῖς ἄλλοις, εἶνε ἡ ὀδυνηροτέρα ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σταυρὸς, ὡς ἐλέχθη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Καὶ τὸ μοναδικὸν σύμπτωμα, τὸ ἀναμφισβήτητον, τοῦ πραγματικοῦ προσορισμοῦ, εἶνε ἡ αὐταπαρνήσις, ἢ αὐτοθυσία πρὸς ἐξωτερικέσιν τῆς δυνάμεως δι' ἧς ἐπροικίσθη ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων. Δὲν διαμορφοῦται ἄνευ ἀγῶνος ὁ πνευματικὸς καρπός.

238.— Ὁ καλλιτέχνης τοῦ μέλλοντος θὰ ζῆ τὸν συνήθη ἀπάντων βίον, ἀσφαλιζὼν τὴν ὑπαρξίν του δι' ἄλλης τινὸς ἐργασίας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς καρποὺς τῶν ἀνωτέρων του πνευματικῶν χαρισμάτων, θὰ ἐπιζητῆ νὰ τοὺς καθιστᾷ γνωστοὺς εἰς ὅσον τὸ δυνατόν μείζονα ἀριθμὸν ἀνθρώπων, διότι ἐν τῇ μεταδόσει ταύτης τῶν παρ' αὐτῷ γεννωμένων αἰσθημάτων θὰ ἔγκηται ἡ ἀνταμοιβή καὶ ἡ ἀπόλαυσις του. Ὁ καλλιτέχνης τοῦ μέλλοντος δὲν θὰ ἐννοῇ μάλιστα πῶς εἶνε δυνατόν νὰ πωλῆται ἐν ἔργον, διότι ἡ μοναδική του ἱκανοποίησις θὰ ᾔνε νὰ τὸ διαδίδῃ ὅσον τὸ δυνατόν πλεϊότερον.

239.— Ἐφ' ὅσον οἱ ἔμποροι δὲν ἀποδιώκονται ἐκ τοῦ ναοῦ, ὁ ναὸς τῆς τέχνης δὲν θὰ ᾔνε εἷς.

240.— Ἡ τέχνη ὀφείλει νὰ καθιστᾷ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀγάπης, — τὰ ὅποια ὀλίγοι αἰσθάνονται σήμερον, — προσιτὰ εἰς πάντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ἡ ἘΛΕΥΘΕΡΑ ΒΟΥΛΗΣΙΣ

241.— Ἐἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐν ζωῇ ἄνθρωπος ἐστερημένος ἐλευθέρας βουλήσεως.

242.— «Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ», βεβαιοῦσιν οἱ φυσιολόγοι, «δὲν ὑπάρχει ἐλευθέρᾳ βούλησις, διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται »διὰ κινήσεων τῶν μυῶνων, καὶ διότι αἱ κινήσεις αὗται τῶν μυῶνων παράγονται διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν νεύρων· δὲν ὑπάρχει ψυχὴ, »δὲν ὑπάρχει ἐλευθέρᾳ βούλησις, διότι καταγόμεθα ἐκ πιθήκων».

Ὅλαι αἱ θρησκείαι, ὅλοι οἱ σκεπτικισταί, ὅχι μόνον ἀνεγνώρισαν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν προσεπάθησάν ποτε ν' ἀρνηθῶσι τὸν νόμον τοῦτον τῆς ἀνάγκης, ὃν οἱ σύγχρονοὶ μας τοσοῦτον ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξωσι, καλοῦντες εἰς βοήθειάν των τὴν συγκριτικὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν συγκριτικὴν ζωολογίαν.

Τὸ γεγονός ὅτι ὑπὸ πειραματιστικὴν ἔποψιν τὸ λογικὸν καὶ ἡ θέλησις εἶνε ἐκκρίσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος προῆλθεν ἐξ ὀργανισμῶν κατωτέρων ἐν ἀπροσδιόριστῳ χρονικῇ περιόδῳ, χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ φωτίσῃ διὰ φωτὸς νέου τὴν ἀνεγνωρισμένην αὐτὴν ἀλήθειαν πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται εἰς τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης. Τὸ γεγονός, ἄλλως τε, τοῦτο κατ' οὐδὲν ὑποβοηθεῖ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως, ὅπερ ἔχει καὶ ἀντίστροφον ὄψιν καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς συναίσθησεως τῆς ἐλευθερίας.

243.— Τὸ ζήτημα: πῶς ἡ συναίσθησις τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης εἰς τὸν ὁποῖον ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, δὲν δύναται νὰ λυθῇ οὔτε διὰ τῆς

συγκριτικῆς φυσιολογίας οὔτε διὰ τῆς συγκριτικῆς ζωολογίας· διότι δὲν δυνάμεθα νὰ διδῶμεν ἐν τῷ βατράχῳ, ἐν τῷ κονίκλῳ ἢ ἐν τῷ πιθήκῳ ἄλλο τι πλὴν τῆς μυωνονευρικῆς ἐνεργείας, ἐνῶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν συναίσθησιν παραπλεύρως τῆς ἐνεργείας ταύτης.

244.— Ἄν θεωρήσωμεν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀντικείμενον μελέτης, εἴτε ὑπὸ ἔποψιν θεολογικὴν ἐπιληφθῶμεν αὐτοῦ, εἴτε ὑπὸ ἱστορικὴν, ἠθικὴν ἢ φιλοσοφικὴν, εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς ἀνάγκης εἰς τὸν ὅποιον ὑπόκειται ὅπως πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει. Ἄλλ' ἂν θεωρήσωμεν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ ἔνδον ἡμῶν αὐτῶν, ὡς τι τοῦ ὁποίου ἔχομεν συνείδησιν, αἰσθανόμεθα ἡμᾶς ἐλευθέρους.

245.— Σειρὰ ὅλη πειραματισμῶν καὶ συλλογισμῶν ἀποδεικνύει ἐν παντὶ ἀνθρωπίνῳ ὄντι, ὅτι, ὅπως πᾶν ἀντικείμενον μελέτης ὑπόκειται εἰς νόμους, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποδέχεται τοὺς νόμους τούτους· οὐδέποτε οὗτος ἐθεάθη παλαιῶν ἐναντίον τοῦ νόμου τῆς ἀλληλοσυνολικῆς ἢ τοῦ ἀδιαπεράστου, ὅταν τοὺς ἀνεγνώρισε.

Ἄλλ' ἡ αὐτὴ σειρὰ τῶν πειραματισμῶν καὶ τῶν συλλογισμῶν τῷ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πλήρης ἐλευθερία ἦν ἀντιλαμβάνεται ἐντὸς τοῦ εἶναι ἀδύνατος, ὅτι ἐκάστη τῶν πράξεων τοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὄργανισμοῦ του, ἐκ τῆς κράσεώς του καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιδράσεων, καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε ὑποτάσσεται εἰς τὰ συμπεράσματα ταῦτα.

Τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τῆς λογικῆς ἀποδειξάντων αὐτῶ ὅτι ὁ λίθος πίπτει πάντοτε κατὰ γῆς, ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ τὸν νόμον τοῦτον ὡς ἄπταιστον καὶ ἀναμένει πάντοτε μετὰ πεποιθήσεως τὴν ἐπαλήθευσίν του.

Ἄλλὰ καίτοι ἐδιδάχθη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅτι ἡ θέλησίς του ὑπόκειται εἰς νόμους, οὐδαμῶς τὸ πιστεύει καὶ δὲν δύναται νὰ τὸ πιστεύσῃ.

246.— Ὁ ἵππος ὁ ἐξευγμένος μετ' ἄλλων ἵππων εἰς τινα ἀμαξαν δὲν εἶνε ἐλεύθερος νὰ μὴ προσηγῆται τῆς ἀμάξης. Ἄν δὲν βεδίση, ἡ ἀμαξα θά προσκρουσθῇ ἐπ' αὐτοῦ καὶ θά ἐξαναγκασθῇ νὰ

προχωρήση. Ἄλλά, παρὰ τὴν περιωρισμένην αὐτὴν ἐλευθερίαν, εἶνε ἐλεύθερος νὰ σύρῃ τὴν ἄμαξαν πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος.

247.— Μοῦ λέγετε ὅτι δὲν εἶμαι ἐλεύθερος, καὶ ἐγώ, ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ὑψῶ τὸν βραχίονά μου καὶ τὸν ἀφίνω νὰ καταπέσῃ.

Ὁ καθείς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ παράλογος αὕτη ἀπάντησις ἀποτελεῖ τὴν ἄνευ ἐξαίρεσεως ἀπόδειξιν τῆς ἐλευθερίας μου. Εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀτομικῆς μου συνειδήσεως, ἥτις δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν λογικὴν.

248.— Ἡ συναίσθησις ἑαυτοῦ εἶνε πηγὴ γνώσεως ἑαυτοῦ ὅπως ἀνεξαρτήτου τῆς λογικῆς.

249.— Ἄν ἡ συναίσθησις τῆς ἐλευθερίας δὲν ἦτο πηγὴ συναίσθησεως ἑαυτοῦ μεμονωμένης καὶ ἀνεξαρτήτου τῆς λογικῆς, θὰ ὑπέκειτο εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ πράγματι ἡ ὑποταγὴ αὕτη δὲν ὑφίσταται καὶ δὲν δύναται μάλιστα νὰ κατανοηθῇ.

250.— Οἷανδήποτε ἰδέαν καὶ ἂν σχηματίσωμεν περὶ τῆς ἐνεργείας ἐνός ἢ πολλῶν ἀνθρώπων, δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν ἐννοήσωμεν ἄλλως ἢ ὡς προῖόν ἐν μέρει μὲν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν μέρει δὲ τῶν νόμων τῆς ἀνάγκης.

251.— Πᾶς ἄνθρωπος, ὁ σκεπτόμενος ὅπως καὶ ὁ ἄγριος, καίτοι ἡ πεῖρα καὶ ἡ λογικὴ τῷ ἔχουσιν ἀποδείξει ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ δύο διαφόρους ἐνεργείας ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, αἰσθάνεται ἐντούτοις ὅτι ἂν δὲν ἐπίστευεν εἰς τὸ δυνατόν τούτου (ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως), δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ πιστεῦῃ εἰς τὸ δυνατόν τοῦ ζῆν.

Καίτοι τοῦτο φαίνεται ἀδύνατον, αἰσθάνεται οὐχ ἦττον ὅτι οὕτως ἔχει, διότι ἂν δὲν ἐδέχετο τὴν ἐλευθέραν βούλησιν, ὅχι μόνον

δὲν θὰ κατενόει τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἐπὶ μίαν καὶ στιγμὴν.

252.— Ἡ ἰδέα ἦν διαμορφούμενη ἡμῖν αὐτοῖς περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνάγκης ἐλαττοῦται ἢ ἀυξάνει, καθ' ὅσον μαθηθῶμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν σχέσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκεται τὸ παρατηρηθὲν γεγονός ὡς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν, τὴν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον μεμακρυσμένην, καθ' ἣν ἔλαβε χώραν τὸ γεγονός καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξάρτησίν του ἐκ τῶν παραγωγικῶν αὐτοῦ αἰτίων,

253.— Ἴνα δυναθῶμεν νὰ νοήσωμεν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀπολύτως ἐλεύθερον, ἀνάγκη νὰ τὸν λάβωμεν μεμονωμένον καὶ ἔξω τοῦ διαστήματος, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ.

Ἴνα δυναθῶμεν νὰ νοήσωμεν τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὑποκειμένας ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλευθερίας, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώσιν τοῦ ἀπειροῦ ἀριθμοῦ τῶν συνθηκῶν τῆς ἐκτάσεως, ἄπειρον περίοδον χρόνου καὶ σειρὰν ἄπειρον αἰτίων.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει θὰ κατελήγομεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἔξω τοῦ διαστήματος, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ, ἥτις θὰ ἦτο ὡς ἔξ αὐτοῦ τούτου περιεχόμενον ἄνευ ὀρισμένου σχήματος.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει: ἂν ἡ ἀνάγκη ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλευθερίας ἦτο δυνατὴ, θὰ κατελήγομεν νὰ ὀρίσωμεν τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀνάγκης, ἄλλως εἰπεῖν, θὰ εἶχομεν σχῆμα ἄνευ περιεχομένου.

Θὰ κατελήγομεν οὕτως εἰς τὰς δύο ταύτας βάσεις αἰτινες περιλείου πᾶσαν τὴν ἀντίληψιν ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος περὶ κόσμου, θὰ κατελήγομεν εἰς τὴν ἀδιέσδυτον ἔννοιαν τῆς ζωῆς καὶ εἰς τοὺς νόμους τοὺς καθορίζοντας τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ζωῆς.

Ἄνευ οὗτος ἐκφράζει τοὺς νόμους τῆς ἀνάγκης.

Ἡ συνείδησις ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας βουλήσεως.

Ἡ ἐλευθερία ἀποτελεῖ τὸ παρατηρηθὲν.

Ἄνευ ἀνάγκης, εἶνε τὸ παρατηροῦν.

Ἐλευθερία, εἶνε τὸ περιεχόμενον.

Ἀνάγκη, εἶνε τὸ σχῆμα.

Ὅταν ἀποχωρίσωμεν τὰς δύο πηγὰς τῆς γνώσεως, αἵτινες συνάπτονται ἀλλήλαις ὅπως τὸ σχῆμα καὶ τὸ περιεχόμενον, διαμορφούμεν τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἀνάγκης, αἵτινες ἀποκλείονται ἀμοιβαίως καὶ αἵτινες εἶνε οὕτως ἀκατανόητοι.

Ἄλλ' ἐὰν ἀνασυνθέσωμεν τὰς δύο ταύτας ἰδέας ἵνα τὰς ἀντιληφθῶμεν ἠνωμένας, ἐπιτυγχάνομεν πάραυτα εὐκρινεστάτην ἀντίληψιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

254. — Κατὰ τὴν σύγχρονον θεωρίαν, τὴν ἀναγκαίαν τῇ ὑποκρισίᾳ, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ἐλεύθερος καὶ δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ βίον. Θὰ εἶχον δίκαιον ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦτο πλάσμα ἀσυνείδητον, ἀνίκανον, ἀφ' οὗ ἀνεγνώρισε τὴν ἀλήθειαν, νὰ ὑψωθῆ εἰς ἀνωτέραν ἠθικὴν βαθμίδα. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος, ἐξ ἐναντίας, εἶνε πλάσμα ἐνσυνείδητον καὶ ἀνυψοῦται, παρὰ πᾶσαν ἀντίρρησην, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀναγνώρισις ἢ ἡ μὴ ἀναγνώρισις μιᾶς τινος ἀληθείας ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐξ αἰτιῶν ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τρόπον ὥστε, ἐνίοτε, ὑπὸ τὰς ἐξωτερικὰς συνθήκας τὰς εὐνοϊκωτέρας εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθείας, ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἵτινες δὲν τὴν ἀναγνωρίζουσι, καὶ ἄλλοι, ἀπ' ἐναντίας, οἵτινες, ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀναγνωρίζουσιν ἄνευ φαινομενικῶν αἰτιῶν. Εἴτε τρώγει ὁ ἄνθρωπος εἴτε δὲν τρώγει, εἴτε ἐργάζεται ἢ ἀναπαύεται, φεύγει τὸν κίνδυνον ἢ τὸν ἐπιζητεῖ, ἂν ἔχῃ συνείδησιν, ἐνεργεῖ τοιοῦτοτρόπως διότι θεωρεῖ λογικὸν νὰ ἐνεργῇ τοιοῦτοτρόπως, διότι ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀλήθεια τῷ ὑποδεικνύει νὰ ἐνεργῇ οὕτως καὶ ὄχι ἄλλως. Ὁ μὴ ἐλεύθερος εἰς τὰς πράξεις του ἄνθρωπος αἰσθάνεται πάντοτε ἑαυτὸν ἐλεύθερον εἰς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἀφορμὴν τῶν πράξεών του, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἢ τὴν μὴ ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθείας.

255. — Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ἐλεύθερος ἂν τὸν λάβωμεν ὡς ἀκίνητοῦντα, ἂν λησμονήσωμεν ὅτι ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀέναντος κίνησις ἀπὸ τοῦ σκότους πρὸς τὸ φῶς, ἀπὸ τῆς

κατωτέρας ἀληθείας πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἀλήθειαν, ἀπὸ τῆς ἀναμίχτου μὲ πλάνας ἀληθείας πρὸς τὴν ἀγνήν ἀλήθειαν.

256.— Πᾶσαι αἱ βλέψεις τῶν ἀνθρώπων, ὅλοι αἱ λόγοι οὗς ἔχουν διὰ τὴν ζωσιν, τείνουσι πράγματι εἰς μόνην τὴν αὐξῆσιν τῆς ἐλευθερίας των ἐνεργείας.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πενία, ἡ δόξα καὶ ἡ ἀφάνεια, ἡ δύναμις καὶ ἡ ὑποταγή, ἡ ρώμη καὶ ἡ ἀδυναμία, ἡ υἡγεία καὶ ἡ νόσος, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἀμάθεια, ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἡδονή, ὁ χορτασμός καὶ ἡ πείνα, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία, εἰσὶν ἀπλοῖ βαθμοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἥττον ὑψηλοὶ τῆς ἐλευθερίας.

257.— Ὑπάρχουν ἀλήθειαι ἀπόκρυφαι, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἀποκαλυφθῆ εἰς τὸ πνευματικὸν βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν ἄλλαι ἀλήθειαι ζήσασαι ἤδη, ἀφομοιωθεῖσαι καὶ λησμονηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὑπάρχουν μερικαὶ ἀλήθειαι αἵτινες ἀναθρώσκουσιν ἐνώπιόν του ἐν τῇ φωταυγείᾳ τοῦ νοῦς του καὶ τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναγνώρισῃ. Ἐκ τῆς κατανοήσεως δὲ ἢ τῆς μὴ κατανοήσεως τῶν ἀληθειῶν τούτων ἐκδηλοῦται ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ὀνομάζομεν ἐλευθερίαν.

258.— Ἡ σπουδὴ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὴν ὕπαρξιν τῶν ζώων, τῶν φυτῶν καὶ τῆς ὕλης εἶνε ὄχι μόνον χρήσιμος, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος πρὸς ἐξήγησιν τοῦ νόμου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ μελέτη αὕτη ἔχη ὡς σκοπὸν τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως: τὴν ἐξήγησιν τοῦ νόμου τῆς λογικῆς.

259.— Γινῶναι σημαίνει ἀνάγειν τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς εἰς τοὺς νόμους τοῦ λογικοῦ.

260.— Ἄν δὲν ὑπῆρχε λογικόν, δὲν θὰ ὑπῆρχε ζωή.

261.— Ὁ λόγος δὲν δύναται νὰ ὀρισθῆ καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ τὸν ὀρίσωμεν, διότι ὄχι μόνον τὸν γνωρίζομεν πάντες, ἀλλὰ

καὶ διότι αὐτὸν μόνον γνωρίζομεν. Εἰς τὰς μεταξὺ ἀλλήλων σχέσεις μας εἴμεθα πεπεισμένοι ἐκ τῶν προτέρων, πλειότερον παντός ἄλλου, ὅτι τὸ λογικὸν αὐτὸ εἶνε ἐξ ἴσου υποχρεωτικὸν διὰ πάντας ἡμᾶς. Εἴμεθα πάντες πεπεισμένοι ὅτι ὁ λόγος ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν βᾶσιν τοῦ συνδέσμου ὄλων τῶν ἐμφύχων ὄντων. Οὐδὲν ὑπάρχει ὅπερ γνωρίζομεν μετὰ μεζζόνος βεβαιότητος πλὴν τοῦ λογικοῦ. Ἡ γνῶσις αὕτη προηγείται πάσης ἄλλης, εἰς τρόπον ὥστε πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν τὸ γνωρίζομεν ἢ καθ' ὅσον συναρμώζεται πρὸς τοὺς νόμους τοῦ λογικοῦ, οὔτινες μᾶς εἶνε γνωστοὶ κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον.

Γνωρίζομεν τὸ λογικὸν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀγνοῶμεν. Διότι τὸ λογικὸν ἀποτελεῖ τὸν νόμον συμφώνως πρὸς τὸν ὅποιον ὀφείλουσιν ἀναγκαστικῶς νὰ ζῶσι τὰ λογικὰ ὄντα, δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι. Τὸ λογικὸν εἶνε ὁ νόμος ὁ διέπων τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε νόμος ἀνάλογος μὲ ἐκείνους οὔτινες διεποῦσι τὴν θρέψιν καὶ τὴν ἀναπαργαγὴν τοῦ ζώου, τὴν αὐξησιν καὶ τὴν ἀνοθοβολὴν τοῦ χόρτου καὶ τοῦ δένδρου, τὴν κίνησιν τῆς γῆς καὶ τῶν ἀστέρων. Ὁ νόμος ὃν αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὃν γνωρίζομεν ὡς νόμον τῆς ζωῆς μας, εἶνε ὁ διέπων πᾶντα τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου· ἡ μόνη διαφορὰ εἶνε ὅτι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὸν θεωροῦμεν ὡς νόμον εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλομεν νὰ ὑποτασσώμεθα, ἐν ᾧ ἐν τοῖς φαινομένοις τοῖς ἐξωτερικοῖς τὸν ἀντικρύζομεν ὡς νόμον τῶν συντελουμένων ἄνευ τῆς συμμετοχῆς μας. Πᾶσα ἡ γνῶσις ἡμῶν περὶ κόσμου συγκεφαλαιοῦται εἰς τὴν ὑποταγὴν αὐτὴν εἰς τὸν νόμον τοῦ λογικοῦ οὐ διαβλέπομεν τὴν ἐκδήλωσιν ἔξω ἡμῶν εἰς τὰ οὐράνια σώματα, εἰς τὰ ζῶα, εἰς τὰ φυτὰ, εἰς ὀλόκληρον τὸ σύμπαν. Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ διαβλέπομεν τὴν ὑποταγὴν ταύτην εἰς τὸ λογικὸν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, τὴν ἀναγνωρίζομεν ὡς νόμον ὃν ὀφείλομεν νὰ ἐφαρμόζομεν.

262.— Ἡ πλάνη τῶν ἀνθρώπων ἐγκείται συνήθως εἰς τὸ ὅτι ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἀνθρωπίνην ζωὴν τὴν ὑποταγὴν τοῦ σώματός των εἰς τὸν νόμον αὐτοῦ, ὑποταγὴν ὄρατὴν, ἀλλ' ἥτις δὲν παράγεται ὑφ' ἡμῶν, διότι ὁ νόμος αὐτός τοῦ σώματός μας συντελεῖται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ σώματι, κατὰ τρόπον ἀπαρallάκτως ἀσυναίσθητον

ὅπως ἐν τῷ δένδρῳ, ἐν τῷ μετάλλῳ, ἐν τοῖς οὐρανίοις σώμασιν. Ἄλλ' ὁ νόμος τῆς ζωῆς μας, δηλαδή ἡ ὑποταγή τοῦ σώματός μας εἰς τὸν λόγον, εἶνε νόμος μὴ ὁρατός, ὃν δὲν δύναμεθα νὰ ἴδωμεν, διότι δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ συντελεῖσθαι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς ἡμῶν. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ δὲ τοῦ νόμου τούτου, τούτεστιν ἐν τῇ ὑπαγωγῇ τῆς ζωικῆς μας φύσεως εἰς τὸν νόμον τοῦ λογικοῦ, πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἔγκειται ἡ ζωὴ μας. Ὄταν δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ ζωὴ μας συνίστανται εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς ζωικῆς μας ἀτομικότητος εἰς τὸν νόμον τοῦ λογικοῦ μας, ὅταν φανταζώμεθα ἐγκειμένην τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ τῇ ὑπάρξει τῆς ἀτομικότητος ταύτης, ὅταν ἀποκρούομεν τὴν ἀποστολὴν εἰς ἣν ἐκλήθημεν, ἀποστερούμεθα τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν ζωῆς, καὶ ὑποκαθιστῶμεν εἰς αὐτάς τὴν ὁρατὴν ὑπάρξιν τῆς ζωικῆς μας ἐνεργητικότητος, ἣτις συντελεῖται ἀνεξαρτήτως ἡμῶν καὶ δὲν δύναται, συνεπῶς, ν' ἀποτελῇ τὴν ζωὴν μας.

263.— Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι οἱ πιστεύοντες ἑαυτοὺς ὑλιστάς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες πιστεύουν ἑαυτοὺς πνευματιστάς, ἔχουν τόσον ἐξοικειωθῆ εἰς τὸ θεωρεῖν τὸ ἐγὼ των ὡς συνείδησιν τοῦ σώματός των, ὥστε οὐδὲ τοῖς ἐπέρχεται κἄν εἰς τὸ πνεῦμα ἢ σκέψις νὰ ἐπαληθεύσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς δοξασίας ταύτης.

264.— Ὁ λογικὸς εἰρμός τῆς πεσσιμιστικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς πλειονότητος ἐκείνων οἵτινες αὐτοκτονοῦσιν εἶνε ὁ ἐξῆς: «Εἶμαι ἐν ἐγῷ ζωικὸν ὅπερ ἀποβλέπει εἰς τὴν ζωὴν. Αὐτὸ τὸ ἐγώ, μὲ τοὺς πόθους του, δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ. Εἶμαι, ἐκτὸς τούτου, ἐν ἐγῷ πνευματικόν, ὅπερ δὲν ἔχει κἄνενα πόθον τῆς ζωῆς, ὅπερ ἀρκεῖται ν' ἀτενίζῃ ὡς κριτικὸς τὴν ψευδῆ χαρὰν τοῦ ζῆν καὶ τὰ πᾶθη τοῦ ζωικοῦ ἐγῷ, καὶ τὰ ἀρνεῖται ἐξ ὀλοκλήρου.

«Ἄν παραδοθῶ εἰς τὸ πρῶτον ἐγώ, βλέπω ὅτι ζῶ κατὰ τρόπον παράλογον, ὅτι παρασύρομαι πρὸς τὸ κακόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου βυθίζομαι διαρκῶς βαθύτερον ἡσήμεραι. Ἄν παραδοθῶ εἰς τὸ δεύτερον, εἰς τὸ λογικὸν ἐγώ, δὲν ὑπολείπεται πλέον ἐν ἐμοὶ οὐδεὶς πόθος τῆς ζωῆς. Διαβλέπω ὅτι εἶνε παράλογον καὶ ἀδύνατον τὸ ζῆν

ημοναδικῶς πρὸς ἀπόκτησιν ἐκείνου τοῦ ἐπιθυμῶ, δηλαδὴ τῆς εὐτυ-
 »χίας τοῦ ἀτόμου μου. Θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ζῆ χάριν τῆς ἐσκεμ-
 »μένης συνειδήσεως, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀνωφελές καὶ δὲν ἀξίζει τὸν
 »κόπον. Νὰ ὑπηρετήσω τὴν ἀρχὴν τοῦ πόθεν προέρχεται ἡ γνῶσις
 »τοῦ Θεοῦ; Πρὸς τί; Ὁ Θεός, ἂν ὑπάρχη, ἔχει, καὶ ἄνευ ἐμοῦ,
 »ἀρκετοὺς ὑπηρετάς· πρὸς τί θὰ τὸν ὑπηρετοῦν ἐγώ;

«Δύναται τις νὰ παρακολουθῆ αὐτὸ τὸ παιγνίδι τῆς ζωῆς ἐφ'
 »ἵσον δὲν καθίσταται ὀχληρόν. Μόλις ἀρχίσῃ νὰ φέρῃ πλῆξιν, δύνα-
 »ται τις ν' ἀποσυρθῆ, νὰ φονευθῆ. Αὐτὸ πράττω».

Τοιαύτη εἶνε, ὑπὸ τὴν ἀπλουστέραν τῆς μορφῆς, ἡ ἀντίληψις
 τῆς ζωῆς, ἣν ἡ ἀνθρωπότης ἐγνώριζεν ἤδη πρὸ τοῦ Σολομῶντος, πρὸ
 τοῦ Βούδδα, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θέλουσιν νὰ μᾶς ἐπαναφέρουσιν οἱ ψευδο-
 δογματισταὶ τῆς ἐποχῆς μας.

265.— Διὰ τοῦ λόγου ὁ ἄνθρωπος ἀναλύει ἑαυτόν, ἀλλὰ μόνον
 διὰ τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως γνωρίζει ἑαυτόν. Ἄνευ τῆς αὐτοσυναί-
 σθήσεως ταύτης, πᾶσα παρατήρησις καὶ πᾶσα ἐφαρμογὴ τοῦ λόγου
 δὲν δύναται νὰ κατανοηθῆ.

266.— Διὰ νὰ κατανοήσῃ, διὰ νὰ παρατηρήσῃ, διὰ νὰ ἐμβα-
 θύνη, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει πρὸ παντός νὰ ἔχῃ συναίσθησιν τῆς ὑπάρ-
 ξεώς του.

267.— Ὅσῳ μᾶλλον μεμακρυσμένα εἶνε τὰ ἀντικείμενα, τόσῳ
 παρίστανται ἀπλούστερα καὶ εὐκρινέστερα· ἐξ ἐναντίας, ὅσῳ πλείοτερον
 ἐγγὺς εὐρίσκοντι, τόσῳ τὰ διαγράμματα τῶν καὶ τὸ χρῶμα τῶν
 φαίνονται πολυπλοκώτερα. Δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ψευδομά-
 θειαν τοῦ ἀνθρώπου; Ὅ,τι γνωρίζει μετὰ μείζονος βεβαιότητος ἢ
 ἐσκεμμένη του συνείδησις, τῷ φαίνεται ἐξω τῶν ὁρίων τῆς ἀντιλή-
 ψεώς του, διότι δὲν εἶνε ἀπλοῦν. Ἐξ ἐναντίας, ὅ,τι εἶνε ἀπολύτως
 ἐξω τῶν ὁρίων τῆς ἀντιλήψεώς του, ἢ ἀπεριόριστος καὶ αἰωνία ὕλη,
 τῷ φαίνεται ὡς τὸ ἀντιληπτότερον ὄλων, διότι ἡ ἀπόστασις τοῦ
 τὸ παρουσιάζει ὡς ἀπολύπλοκον.

268.— Τὸ βεβαιοῦν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσκεμμένης του συνηδείσεως, ἀλλὰ μόνον τὰς τῆς ἀτομικότητός του, εἶνε ταῦτὸ τῆς βεβαιώσεως ὅτι οἱ κτηνώδεις πόθοι, εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ὑποίων κατηναλώσαμεν ὅλην μας τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἔλαβον κατοχὴν ἡμῶν καὶ ἀπέκρυψαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὴν ἀληθῆ ἀνθρωπίνην ζωὴν. Τὸ πονηρὸν χόρτον τῶν ἐλαττωμάτων, τὰ ὑποῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἀπέπνιξε τὸ σπέρμα τῆς ἀληθοῦς ζωῆς.

269.— Ἡ ἐσκεμμένη συνείδησις ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἵνα τάξῃ τὴν ζωὴν του ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ ἣν ἡ συνείδησις αὕτη τῷ ἀποκαλύπτει. Ὁ τάξας τὴν ζωὴν του ἐν τῷ ἀγαθῷ τούτῳ, αὐτὸς κατέχει τὴν ζωὴν ἀλλ' ὁ τάσων τὴν ζωὴν του ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ τῆς ζωώδους ἀτομικότητος, στερεῖται ἐκ τούτου ἀκριβῶς τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Ο ΕΡΩΣ.— Η ΓΥΝΗ

270. — Ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἐδράζεται ἐν τῷ ἔρωτι, ὅπως ἡ τοῦ φυτοῦ ἔχει τὴν πηγὴν τῆς ἐν τῷ φωτί.

271. — Ἡ ἔννοια τῆς ζωῆς, δι' ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ἔγκειται εἰς τὸ ἀναπτύσσειν ἐν ἑαυτῷ τὸν ἔρωτα. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῆς δυνάμεώς μας τοῦ ἀγαπᾶν μᾶς φέρει τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

272. — Δὲν καθορίζει μόνον τὸ λογικὸν τὴν σχέσιν ἐν ἣ εὐρίσκειται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ τὸ αἰσθημα, ἡ συνένωσις ὄλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.

273. — Μόνος ὁ ἀγαπῶν ἀπολαύει τῆς ζωῆς. Ὁ ἔρωσ εἶνε αὐτὴ ἡ ζωὴ, οὐδαμῶς δὲ ζωὴ παράλογος, ὀδυνηρά, φθαρτὴ, ἀλλὰ ζωὴ εὐτυχῆς, αἰωνία.

274. — Ὅλη ἡ δυστυχία ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι πιστεύουσιν εἰς τὴν ὑπαρξίν συνθηκῶν αἰτινες ἐπιτρέπουσι νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς ὁμοίους των ἄνευ ἀγάπης. Ἀλλ' αἱ συνθῆκαι αὗται δὲν ὑφίστανται. Πρὸς τὰ πράγματα, δύναται τις νὰ προσφέρειται ἀστόργως: δύναται, ἀστόργως, νὰ σχίζη ξύλα, νὰ φήνη κεράμους, νὰ κατεργάζεται σίδηρον· ἀλλ' εἰς τὰς μεταξὺ ἀνθρώπων σχέσεις, ὁ ἔρωσ εἶνε τὸσον ἀναπόδραστος ὅσον εἶνε, ἐν παραδείγματι, ἀπαραίτητος ἡ προφύλαξις εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ μελισσῶν. Τοιαύτη ἡ φύσις τῶν μελισσῶν: ἂν δὲν εἶσαι προσεκτικὸς μαζι των, θὰ γείνης ἐπιθλαθῆς καὶ πρὸς τὰς μελίσσας καὶ πρὸς σεαυτόν. Ὅμοίως καὶ διὰ τὰς μεταξὺ ἀνθρώπων σχέσεις. Καὶ τοῦτο ἀποτε-

λεῖ ἀπλῆν δικαιοσύνην, διότι ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἀναμφιβόλως, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς τὴν ἀγάπην ὅπως εἰς τὴν ἐργασίαν : ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι δύναται τις νὰ εὑρισκεται εἰς συνάφειαν ἀνευ ἀγάπης μετὰ τῶν ἀνθρώπων, πρὸ πάντων ἂν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῶν.

275.— Ἄν ὁ μὴ ἐνοσῶν τὴν ζωὴν ἤθελεν εἰλικρινῶς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἐφαρμογὴν τῆς ἀγάπης, θὰ ἦτο ἀνίκανος νὰ τὸ πράξῃ προτοῦ κατανοῆσθαι τὴν ζωὴν καὶ τροποποιήσθαι ὅλην τὴν μέθοδον τοῦ κατ' αὐτὸν ζῆν.

276.— Ὑπάρχει ἐν τῷ αἰσθηματι τοῦ ἔρωτος κάτι τι τὸ ἰδιάζον, ἱκανὸν νὰ ἐπιλύῃ ὅλες τῆς ἀναποδίξες τῆς ζωῆς καὶ νὰ δωρηταί εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην εὐτυχίαν τῆς ὁποίας ἡ ἐπιζήτησις ἀποτελεῖ τὴν ζωὴν.

277. Ὁ ἔρως δὲν ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἡ μοναδικὴ καὶ νόμιμος ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μόνον ὡς ἓν τῶν μυρίων αὐτῆς ἐνδεχομένων, ὡς μία τῶν μυρίων καὶ ποικίλων ἠθικῶν φάσεων, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ ἄνθρωπος διαρκούσης τῆς ὑπάρξεώς του : ὅτε μὲν ὑποδέεται τὸν αὐθέντην, ὅτε δ' ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν τέχνην, ὅτε μὲν ἀφίσταται νὰ παρασυρῆθῇ ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας, ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ κέρδους, ὅτε δὲ ἀγαπᾷ κάποιον. Ἡ κατάστασις τοῦ ἔρως ἐκδηλοῦται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις οἵτινες δὲν ἐνοοῦσι τὴν ζωὴν, ὅχι δὲ ὡς οὐσία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀλλ' ὡς κατάστασις συμπτωματικὴ, ἐπίσης ἀνεξάρτητος τῆς θελήσεως ὅσον πᾶσαι ἐκείναι διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται τις κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς. Καταλήγει μάλιστα πολλάκις ν' ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ ἀκούῃ νὰ λέγουν ὅτι ὁ ἔρως εἶνε κατάστασις ὀδυνηρὰ καὶ ἀκανόνιστος, ἥτις παρενοχλεῖ τὸν κανονικὸν δρόμον τῆς ζωῆς.

Κάτι ὅμοιον περιπίπτει αἰσθάνεται ἡ γλαυξ ὅταν ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος.

278.— Συμβαίνει διὰ τὴν ψευδῆ ιδέαν ἢν σχηματίζουν οἱ ἄνθρωποι περὶ ἔρωτος, ὅτι συμβαίνει διὰ τὴν ιδέαν ἢν ποιῶνται περὶ ζωῆς οἱ ἄνθρωποι οἱ μηδαμῶς ἀπολαύοντες τῆς ἀληθοῦς ζωῆς. Ἄν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ζῶα, ἂν ἦσαν ἐστερημένοι λογικοῦ, θὰ διήγον τὴν ζωὴν τῶν κτηνῶν καὶ δὲν θὰ ὀρθολογίζοντο παντελῶς ἐπὶ τῆς ζωῆς· ἡ δὲ ζωώδης των ὕπαρξις θὰ ἦτο κανονικὴ καὶ εὐτυχῆς. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἔρωτος: ἂν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ζῶα ἐστερημένα λογικοῦ, θὰ ἠγάπων ὅσα ἀγαπῶσι καὶ τὰ ζῶα, δηλαδὴ τοὺς λυκιδεῖς των, τὰς ποίμνας των, καὶ δὲν θὰ ἐνόουν ὅτι τὰ ἠγάπων. Θὰ ἠγνόουν ἐπίσης ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ λύκοι ἀγαπῶσι τοὺς λυκιδεῖς των καὶ τὰς ἀγέλας των, καὶ δὲν γινώριζον ὅτι τὰς ἀγαποῦν. Θὰ ἠγνόουν ἀκόμη ὅτι τὰ μέλη ἐτέρας ἀγέλης ἀγαπῶσι τοὺς συντρόφους των, ἐν μιᾷ λέξει, ὁ ἔρος καὶ ἡ ζωὴ των θὰ ἦσαν ἔρος καὶ ζωὴ συμβιβαστικὴ κατ' ἀναλογίαν τοῦ βαθμοῦ τῆς συναισθήσεως ὑφ' οὗ θὰ ἦσαν πεποικισμένοι.

Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι εἶνε ὄντα λογικὰ καὶ ὀφείλουσιν ἀναγκαστικῶς νὰ βλέπουν ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ ὄντα τρέφουν ἀγάπην ὁμοίαν πρὸς τοὺς συγγενεῖς των, καὶ συνεπῶς ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα τῆς ἀγάπης πρέπει νὰ εὐρίσκωνται ἐν ἀντιθέσει μεταξύ των καὶ νὰ παράγωσι κἄτι τὸ ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐξ ὀλοκλήρου ἀντίστροφον πρὸς τὴν ιδέαν τοῦ ἔρωτος.

279.— Ὅσακις οἱ ἄνθρωποι προσδίδουσιν εἰς τὸ αἶσθημα ὅπερ ὀνομάζουσιν ἔρωτα διαστάσεις τερατώδεις, τότε τὸ αἶσθημα τοῦτο καθίσταται οὐ μόνον ὀλέθριον, ἀλλὰ μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ κακεντρεχέστερον καὶ τρομερώτερον τῶν ζῶων.

280.— Ὅτι οἱ μὴ ἐννοοῦντες τὴν ζωὴν ἄνθρωποι ὀνομάζουσιν ἔρωτα ἔγκειται μόνον εἰς τὴν προτίμησιν μερικῶν συνθηκῶν τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀτόμου των ἀντὶ ἄλλων. Ὅταν ὁ μὴ ἐννοῶν τὴν ζωὴν ἄνθρωπος λέγῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκά του, τὸ τέκνον του, ἢ τὸν φίλον του, θέλει νὰ εἴπῃ ἀπλῶς ὅτι ἡ ἐν τῷ βίῳ του παρουσία τῆς γυναίκος του, τοῦ τέκνου του, τοῦ φίλου του, αἰξάνει τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς.

281.— Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔρωτος, ἡ ρίζα του, δὲν εἶνε, ὅπως συνήθως φανταζόμεθα, ἐκρηξίς πάθους ἧτις συσκοτίζει τὸ λογικόν· εἶνε ἀπ' ἐναντίας ἡ ψυχικὴ κατάστασις ἡ μᾶλλον ἀκτινοβόλος καὶ μᾶλλον φωτεινὴ, συνεπῶς, ἡ ἡρεμωτέρα καὶ φαιδρότερα τῶν ὅσαι ὑφίστανται· εἶνε ἡ κατάστασις ἡ ἰδιάζουσα εἰς τὰ παῖδια καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς.

282.— Τὸ αἶσθημα, τὸ ἀποκληθὲν ἀκαταλλήλως ἔρωσ, ὅπερ μᾶς κάμνει νὰ προτιμῶμεν ὠρισμένους ἀνθρώπους ἀπὸ ἄλλων, εἶνε τὸ αὐτοφυὲς δένδρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀληθὴς ἔρωσ δύναται νὰ ἐγκεντρισθῇ καὶ νὰ παραγάγῃ τοὺς καρπούς του. Ἄλλ' ὅπως τὸ ἄγριον αὐτὸ δένδρον δυνατόν νὰ μὴ ᾔηε μηλέα καὶ νὰ μὴ παράγῃ καρπούς ἢ νὰ παράγῃ πικροὺς μόνον τοιούτους, ὁμοίως καὶ ἡ μεροληψία δὲν εἶνε ἔρωσ καὶ δὲν φέρει εὐτυχίαν τοῖς ἀνθρώποις, παράγει μᾶλλον βαρὺ κακόν.

283.— Τὰ πάθη δὲν ἐκριζοῦνται· ἀνάγκη ὁ καθεὶς νὰ δυναθῇ νὰ τὰ ἱκανοποιήσῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀρετῆς.

284.— Ἐρᾶν εἶνε τὸ προτιμᾶν ἄλλον ὑπὲρ σεαυτόν. Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν διαφορετικὰ τὸν ἔρωτα.

285.— Ὁ ἀληθὴς ἔρωσ εἶνε ἀδύνατος ἂν δὲν ἀπαρνηθῶμεν τὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῶδους ἀτομικότητος.

286.— Ὁ ἔρωσ εἶνε αἶσθημα ὅπερ δύναται τις νὰ ἔχῃ ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ διδάξῃ.

287.— Πᾶσα ὑπόβολή τοῦ ἔρωτος εἰς κρίσιν τὸν καταστρέφει.

288.— Μόνον οἱ ἄνθρωποι οἱ χρησιμοποίησαντες ἤδη τὸ λογικόν των πρὸς κατανόησιν τῆς ζωῆς καὶ ἀπορρίψαντες τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, δύναται νὰ μὴ συζητῶσι περὶ ἔρωτος· ἀλλ' οἱ μὴ κατανοήσαντες τὴν ζωὴν καὶ ζῶντες πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς

κατακτήσεως τῆς εὐδαιμονίας τῆς ζωώδους ἀτομικότητος, δὲν δύνανται ν' ἀποφύγωσι τὴν ἐπ' αὐτοῦ συζήτησιν.

289.— Ὁ ἔρως ὁ μὴ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀποσκορακίσεως τῆς ἀτομικότητος καὶ ἐπὶ τῆς εὐνοίας πρὸς τὸν ἄλλον, τὸν γεννῶντα αὐτόν, εἶνε ἀπλούστατα ἡ ζωώδης ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ αὕτη εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς κινδύνους πολὺ μείζονας ἀπὸ τῆς ἄνευ ἀγάπης ζωῆς· εἶνε πολὺ περισσότερον ἄφρων καὶ ἀνάισθητος.

290.— Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἐγκρατεῖται ἐν τῇ ὑποστάσει τῆς ζωώδους ἀτομικότητος δὲν δύναται νὰ ἀγαπήσῃ, διότι ὁ ἔρως τῷ παρίσταται ὡς ἐνέργεια ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὴν ζωὴν του. Ἡ ζωὴ ἐνὸς τοιοῦτου ἀνθρώπου ἐδράζεται μοναδικῶς ἐπὶ τῆς εὐτυχίας τῆς ζωώδους ὑπάρξεως, καὶ ὁ ἔρως ἀπαιτεῖ πρὸ παντός ἄλλου τὴν θυσίαν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου.

291.— Ὁ ἔρως δὲν δύναται νὰ περιορισθῇ εἰς λόγους· πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται εἰς ἔργα.

292.— Ὁ ἔρως δὲν εἶνε ἀπλῆ λέξις (ὅπως πάντες ἐκ συμφώνου παραδέχονται), εἶνε ἐνέργεια ἐλαττήριον ἔχουσα τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων.

293.— Ὁ δρῶν ἔρως, ὁ μόνος δυνάμενος νὰ ἰκανοποιῇ τὸν ἀνθρώπον, εἶνε προσιτός εἰς μόνον ἐκεῖνον ὅστις δὲν στηρίζει τὴν εὐτυχίαν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, δὲν ἀπορροφᾶται συνεπῶς ὑπὸ τῆς ψευδοῦς αὐτῆς εὐδαιμονίας καὶ παρέχει ἐλευθέραν διεξοδὸν εἰς τὸ αἶσθημα τῆς εὐνοίας πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅπερ εἶνε ἴδιον τῷ ἀνθρώπῳ.

294.— Δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἔρως πλὴν τοῦ συνισταμένου εἰς τὸ δίδειν τὴν ζωὴν χάριν ἐκείνων οὓς τις ἀγαπᾷ. Ὁ ἔρως ἀληθῶς δὲν εἶνε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου ἂν δὲν ἀποτελῇ αὐτοθυσίαν. Ὅταν ἀνθρωπὸς τις παρέχῃ ἑτέρῳ τὸν χρόνον καὶ τὰς δυνάμεις του, ὅταν διαθέτῃ τὸ σῶμά του ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου ὄντος, ὅταν τῷ δωρῇ

ται τὴν ζωὴν του, τότε μόνον αναγνωρίζομεν πάντες ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἔρωσ, ὁ μόνος ἔρωσ ὅστις δύναται νὰ παράσχη τὴν εὐτυχίαν, τὴν ἀνταμοιβὴν τοῦ ἔρωτος. Καὶ ἀκριβῶς διότι ὁ ἔρωσ οὗτος ὑφίσταται ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων καθίσταται δυνατὴ ἡ συντήρησις τοῦ κόσμου.

295.— Ἐν τῷ ἔρωτι μεταξύ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐπέρχεται πάντοτε στιγμὴ καθ' ἣν ὁ ἔρωσ οὗτος φθάνει εἰς τὸ ἀπόγειον αὐτοῦ· δὲν ἀποτελεῖ τότε τίποτε τὸ ἐσκεμμένον καὶ αἰσθητόν: καθίσταται ἠθικὸς ἐξαγισμός.

296.— Ὅταν ἀνὴρ τις νυμφεύεται νεάνιδα ἣτις δὲν τὸν ἀγαπᾷ ἢ ἀγαπᾷ ἄλλον, τὴν ὑποβάλλει εἰς πόνους καὶ ὀδύνας, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τὴν κτηνώδη ὕμνῃν ἣν καλοῦσιν ἔρωτα. Αὐτὸ εἶνε κτηνωδία, δὲν εἶνε ἔρωσ.

297.— Γάμος χριστιανικὸς δὲν εἶνε ἐπικτὸς ἂν ὁ ἀνὴρ δὲν ἀγαπᾷ μόνον τὴν ἰδίαν του γυναῖκα καὶ οὐχὶ ὄλας τὰς ὁμοίας τῆς· τὸ πρόσωπον ὅπερ ἡμψεύεται δέν νὰ ἦνε ἡ βάσις τῆς ἀδελφικῆς του στοργῆς πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ὅπως κεῖται ἐκτὸς συζητήσεως τὸ ἀδύνατον ἀνεγέρσεως οἰκίας προτοῦ προτοιμασθῶσι τὰ θεμέλια, ἢ τῆς φιλοτεχνήσεως εἰκόνας προτοῦ παρασκευασθῇ τὸ ὕψασμα, ὁμοίως ὁ μεταξὺ ἀντιθέτων φύλων ἔρωσ δὲν δύναται νὰ ἦνε θεμιτός, λελογισμένος ἢ βιώσιμος, ἂν δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς γενικῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνθρώπον. Αὐτὸ εἶνε τὸ μόνον μέσον τῆς ἰδρύσεως οἰκογενειακοῦ βίου ἀληθῶς χριστιανικοῦ.

298.— Ὁ ἀποκλειστικὸς πρὸς μίαν γυναῖκα ἔρωσ, ὃν ἡμνοῦσιν οἱ ποιηταί, εἶνε θαυμάσιος τὸ καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ, ὡς μὴ βασιζόμενος ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους του, δὲν ἀξίζει τὸ ὄνομα τοῦ ἔρωτος. Εἶνε ὁ κτηνώδης πόθος ὁ μεταμορφούμενος συχνὰ εἰς μῖσος. Ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας ταύτης, εἶνε ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ συνήθως ὀνομάζομεν ἀγάπην, — ΕΡΩΣ, — καθίσταται

κτηνωδία ἰσάκεις παύση βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἐδραίων βάσεων τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς.

299. — Ἄν δὲν ὑφίστατο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲν ἄλλο πλὴν τῆς πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὰ τέκνα του ἀγάπης, δὲν θὰ ὑπῆρχεν οὔτε τὸ ἑκατοστὸν τῆς δυστυχίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἐννεήκοντα ἐννέα ἑκατοστὰ τῆς δυστυχίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων προέρχονται ἐκ τοῦ ψευδοῦς αὐτοῦ αἰσθήματος ὅπερ ὀνομάζουσιν ἔρωτα, ὑπερτιμῶντες αὐτό, καὶ ὅπερ τὸσον πλέον ἠμοιάζει πρὸς τὸν ἔρωτα, ὅσον ἡ ζωὴ τοῦ κτήνους πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

300. — Ἡ γυνὴ τῆς τάξεως ἡμῶν ὑπῆρξεν ἰσχυροτέρα τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τὰς ἡμέρας μας ἡ παραβίασις τοῦ νόμου ὑπὸ τῆς γυναικός, δηλαδὴ ἡ πτώσις τῆς, ἤρξατο καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐντείνεται. Ἡ γυνή, λησμονοῦσα τὸν φυσικὸν νόμον, ἐπίστευσεν ὅτι ἡ δύναμις τῆς ἐνέκειτο εἰς τὰ θείλητρά της. Ἀλλὰ τὰ τέκνα ἀπετέλουν κώλυμα. Καὶ ἰδοὺ ὅτι, βοηθούσης τῆς ἐπιστήμης, τὰ μέσα τῆς ἐκτρέψεως ἀνέθορον κατὰ δεκάδας μεταξὺ τῶν πλουσιῶν τάξεων. Τὸ κακὸν διεδόθη μακρὰν καὶ ἀνὰ πάσαν ἡμέραν αὐξάνει· ἐντὸς ὀλίγου θὰ προσβάλλῃ ὅλας τὰς γυναικὰς τῆς τάξεώς μας. Τότε θὰ εὐρεθῶσιν ἴσαι πρὸς τοὺς ἀνδρας, καί, ὅπως ἐκεῖνοι, θ' ἀπωλέσωσι τὴν λογικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Εἴ ε ὅμως ἀκόμη καιρὸς.

301. — Δέν εἶνε δὲ αἱ γυναῖκες, αἱ μοναδικῶς ἀσχολούμεναι διὰ τὸ ἀνάστημά των, διὰ τὴν κόμμωσίν των, διὰ τὴν ἐρωτότροπὸν των φιλαρέσκειαν, καί, αἵτινες, παρὰ τὴν ἰδίαν των θέλησιν, ἐλλείψει προσυχῆς, μετ' ἀπογνώσεως, κυροφοροῦσι τέκνα τὰ ὅποια ἐγκαταλείπουσιν εἰς τροφούς, δὲν εἶνε οὐχ^η ἥττον αὐταὶ μόναι αἱ παρακολουθοῦσαι τὰς διαφόρους διδασχάς, αἱ ἠμιλοῦσαι εἰς τὰ ψυχοκινητήρια κέντρα καὶ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς συγκεντρώσεις, καὶ ἐπιζητοῦσαι, νὰ χειραφετηθῶσι τῆς τεκνοποιίας ἵνα μὴ διαταράττωσι τὴν τρέλλαν των, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι πνευματικὴν των ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ αἱ μητέρες, αἵτινες, καίπερ δυνάμεναι νὰ χειραφετηθῶσι τῆς τεκνοποιίας, ἄνευ δυσταγμαῦ, μετὰ θάρρους, ὑπόκεινται εἰς τὸν αἰώνιον αὐτὸν

νόμον, τὸν ἀναλλοίωτον, γνωρίζουσαι ὅτι ἐν αὐτῷ ἐγκείται ἡ ἀποστολή τῆς ζωῆς των, αἱ μητέρες αὐταὶ εἰσὶν αἱ κρατοῦσαι ἐν ταῖς χερσὶ των τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἀντίδοτον τῶν συντριβουσῶν αὐτοὺς δυστυχιῶν.

302.— Ἡ ζωὴ τῶν ἐκπεσουσῶν γυναικῶν ἐγκείται εἰς τὴν ἀκατάπαυστον παραβίασιν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, ζωὴ εἰς τὴν ὑποίαν σήμερον εἰσὶ καταδεδικασμένοι ἑκατοντάδες χιλιάδων γυναικῶν, ὅχι μόνον ἀδεία τῆς νομίμου ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς προστασίαν: ζωὴ ἐξευτελισμοῦ τερατώδους, ἔχουσα ὡς συνέπειαν, ἑνέα ἐπὶ δέκα, τὸ πρόωρον γῆρας καὶ τὸν πρόωρον θάνατον, εἰς διαδοχὴν φρικαλέων βασάνων.

303.— Ἐὰν διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, τοὺς ἀνευ τέκνων, δυνατὸν νὰ ὑφίστανται ἀμφιβολίαι ἐπὶ τῆς ὕδου ἧτις φέρει πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας βουλήσεως, ἡ ὕδος αὕτη, διὰ τὴν μητέρα, εἶνε σαφῶς κεχαραγμένη· καὶ ἂν, εὐπειθῶς, ἐν τῇ ἀπλότῃ τῆς ψυχῆς της, τὴν ἠκολούθησε, τεθεῖσα ἐπὶ τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς θέσεως, ἢν ἐπετράπη νὰ φθάνη ὁ ἀνὴρ, θὰ καταστῇ αὕτη ὁ ὁδηγὸς ἀστὴρ διὰ πάντας τοὺς χωροῦντας πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ.— ΤΟ ΚΑΚΟΝ.—
Η ΑΛΗΘΕΙΑ

304.— Ὁ ἄνθρωπος ὅστις δὲν θὰ ἐγνώριζεν οὔτε τὸ ἀγαθὸν οὔτε τὸ κακὸν μᾶς φαίνεται εὐτυχέστατος, καὶ ὁμῶς ἐπιζητούμεν νὰ μάθωμεν τὰ πάντα.

305.— Οὐδεὶς δύναται νὰ ἦνε καλῶς κατὰ τὸ ἥμισυ.

306.— Ἡ γνῶσις τῆς ἀρετῆς εἴτε παραμένει εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, εἴτε ἀναπτύσσεται ἀπείρως, καὶ παρὰ πάσας τὰς θεωρίας, ἡ παρακμὴ καὶ ἡ αἴγλη τῆς ἀρετῆς, δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μορφώσεως.

307.— Ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ χειραφέτησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἀσελγείας ἀποτελεῖ ὑπαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν σοφίαν.

308.— Ὁ ἄνθρωπος ὁ κατανοῶν ὅλην τὴν σημαντικότητά τῆς εὐσπλαγχνίας δὲν θὰ ὑποχωρήσῃ ἐνώπιον τοῦ φόβου ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς δυνατὸν νὰ τὸν καταστήσωσι γελοῖον εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἄλλων. Τί τὸν ἐνδιαφέρει ἂν ἀπολύων ἓνα μῦν συλληφθέντα εἰς τὴν παγίδα, ἀντὶ νὰ τὸν φονεύσῃ, προκαλῆ τὰ σκώμματα, ὅταν γνωρίζῃ ὅτι ὄχι μόνον ἐλύτρωσε τοῦ θανάτου ἐν ζῶνι ὅπερ ἐπόθει τὴν ζωὴν ὅσον καὶ αὐτός, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ὅτι ἀφῆκε νὰ ἐκδηλωθῇ ἐλευθέρως τὸ αἶσθημα τῆς συμπαθείας, ὅτι ἔκαμεν ἐν βῆμα πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἀνωτέραν τῆς παγκοσμίου ἀγάπης, ἣτις

μή δεχομένη οὐδὲν ὄριον, τὸν χειραφετεῖ τοῦ θανάτου καὶ τὸν ἀφομωῖνει πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς.

309.— Αἱ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις καθορίζονται, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ, οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν συμφερόντων μιᾶς τάξεως προνομιοῦχου.

310.— Ἡ βία πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ὁμοίου μας ἀπὸ ἐτέρας βίας οὐδέποτε δικαιολογεῖται, διότι, τοῦ κακοῦ ὅπερ θέλετε νὰ παρεμποδίσετε μὴ ἀκόμη διαπραχθέντος, σὰς εἶνε ἀδύνατον νὰ μαντεύσητε ποῖον ἔσται μείζον, τὸ κακὸν ὅπερ πρόκειται νὰ διαπράξητε ἢ ἐκεῖνο ὅπερ ἐπιθυμεῖτε ν' ἀποτρέψητε. Θανατώνομεν ἓνα ἐγκληματιὰν ἢ ἀπάλλάξωμεν αὐτοῦ τὴν κοινωνίαν, καὶ τίποτε δὲν μᾶς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐγκληματίας οὗτος δὲν θὰ μεταβληθῇ ἴσως αὔριον, καὶ ὅτι ἡ θανάτωσις του δὲν εἶνε σκληρότης ἀνωφελῆς. Φυλακίζομεν ἐν μέλος τῆς κοινωνίας, ἐπικίνδυνον κατὰ τὴν κρίσιν μας, ἀλλ' αὔριον τὸ ἄτομον αὐτὸ δυνατόν νὰ παύσῃ ὄν ἐπικίνδυνον, καὶ, κατὰ συνέπειαν, ἡ φυλακίσις του ἀποβαίνει ἀνωφελῆς. Βλέπω ἓνα ληστὴν καταδιώκοντα νεαρὰν κόρην. Κρατῶ ὄπλον. Τὸν φονεύω. Σώζω τὴν νεαρὰν κόρην· ἀλλ' ὁ θάνατος ἢ ὁ τραυματισμὸς τοῦ ληστοῦ εἶνε γεγονὸς βέβαιον, ἐνῶ τί θ' ἀπογείνη ἢ νεαρὰ κόρη τὸ ἀγνοῶ. Ὅποῖον ἀνυπολόγιστον κακὸν πρέπει νὰ προέρχεται, καὶ προέρχεται πράγματι, ἐκ τοῦ ἀνεγνωρισμένου τοῖς ἀνθρώποις δικαιώματος τοῦ προλαμβάνειν τὰς κακὰς πράξεις αἰτινες δυνατόν νὰ συμβῶσιν! Ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως μέχρι τῶν δυναμιτιδοφόρων βομβῶν, αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις καὶ τὰ βασανιστήρια δεκάδων χιλιάδων ἐγκληματιῶν ὀνομαζομένων πολιτικῶν, ἐνεργήσαντα ἐννέα τοῖς ἑκατόν, στηρίζονται ἐπὶ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου.

311.— Ὅπως ἡ τιθασευθεῖσα τίγρις, ἥτις, ἐν τῇ κλωθῇ τῆς, δὲν ἀρπάζει τὸ κρέας ποῦ τίθεται ὑπὸ τὸ ρύγχος τῆς καὶ πηδᾷ ὑπεράνω ράβδου ὅταν τῇ τὸ διατάσσουν, ἐνεργεῖ οὕτω διότι ἐνθυμεῖται τὸν πετυρακτωμένον σιδηροῦν μοχλὸν ἢ τὴν νηστείαν διὰ τῆς ὁποίας ἐτιμώρησαν τὴν ἀπέιθειάν τῆς, ὁμοίως οἱ ἄνθρωποι οἱ ὑποτασσόμενοι εἰς ὅ,τι ἀντίκειται πρὸς τὸ συμφέρον των καὶ εἰς ὅ,τι

θεωροῦσιν ὡς ἄδικον, ἐνθυμοῦνται ὅσα ὑπέστησαν ὅταν ἐδοκίμασαν ν' ἀντιστῶσιν.

312. — Ἡμέραν τινά, ἐν Μόσχᾳ, παρέστην εἰς μίαν τῶν θρησκευτικῶν συζητήσεων αἵτινες λαμβάνουσι συνήθως χώραν εἰς τὸ Κουασιμόδο, παρὰ τὸν ναόν, εἰς τὸ Ὀκχότνυ-Ριάδε. Εἰκοσᾶς ἀνθρώπων ἦσαν συγκεντρωμένοι ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου καὶ συνεζήτουν σοβαρώτατα περὶ θρησκείας.

Ταῦτοχρόνος μία συναυλία ἐδίδετο παραπλεύρως εἰς τὸ αἰκοδόμημα τοῦ συνδέσμου τῆς νεολαίας, καὶ ὁ ἀστυνόμος παριστάμενος ἐκεῖ, καὶ παρατηρήσας τὸν ὄμιλον αὐτόν, ἀπέστειλεν ἕνα χωροφύλακα ἐπιπὼν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ τοὺς διαλύσῃ. Ἀληθῶς εἶπεν, ὁ ἀξιωματικὸς οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχε νὰ διασκορπίσῃ τὸν ὄμιλον ἐκεῖνον, ὅστις οὐδένα ἐτάραττε, ἀλλὰ παρίστατο ἐκεῖ καθ' ὅλας τὰς πρωϊνάς ὥρας, καὶ ἔπρεπε κατὰ νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ χωροφύλαξ, γερὸ παλληκάρι, θέσας τὴν πυγμὴν ἐπὶ τοῦ ἰσχίου καὶ κλαγγίσας τὴν σπάθην του, μᾶς ἐπλησίασε καὶ διέταξε διὰ τίνου αὐστηροῦ : «Διαλυθῆτε ! Τί σημαίνει αὕτη ἡ συγκέντρωσις ;» Πάντες ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν καὶ εἶς ἐξ ἡμῶν, ἕνας ἡρεμὸς ἀνθρώπος, ἀπήντησε μὲ ἤθος γαλήνιον καὶ προσηνές : «Ὁμιλοῦμεν περὶ σοβαρῶν πραγμάτων, διατί λοιπὸν νὰ χωρισθῶμεν ; Καλλιτέρον εἶνε, παλληκάρι μου νὰ καταβῆς ἀπὸ τὸ ἄλογόν σου καὶ νὰ ἔλθῃς νὰ μᾶς ἀκούσῃς, θὰ ὠφελθῆς καὶ σύ.» Εἶτα δὲ ἐστράφη αὐθις πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐξηκολούθησε τὴν συζήτησιν. Ὁ χωροφύλαξ ἔστρεψε τὰ ἦνια καὶ ἀπεμακρύνθη χωρὶς νὰ εἶπῃ λέξιν.

Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίη εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν βίας.

313. — Ἡ ἐγκατάστασις μιᾶς ἀτμομηχανῆς, τὸ ἀναμμα τῆς καμίνου, ἡ κίνησις αὐτῆς χωρὶς νὰ ἐνωθῇ ἡ κινήτηριος λωρὶς μὲ τὴν μηχανήν, εἶνε ἀκριβῶς ὅ,τι ἐγένετο μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τῆς διδαχῆς ὅτι δύναται τις νὰ ἦνε χριστιανὸς χωρὶς νὰ τηρῇ τὸ παράγγελμα : «Μὴ ἀνταποδίδῃ κανὸν ἀντὶ κακοῦ».

314. — Τὸ πρῶτον πράγμα ποῦ μ' ἐξέπληξεν ὅταν κατενόησα

τὸ παράγγελμα: «Μὴ ἀνταπόδιδε κακὸν ἀντὶ κακοῦ» ἐν τῇ κυριολεξίᾳ του, εἶνε ὅτι τὰ δικαστήρια, μακρὰν τοῦ νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸ παράγγελμα τοῦτο, τῷ εἶνε ἀπολύτως ἀντίθετα, ὅπως καὶ εἰς τὸ γενικὸν πνεῦμα ὁλοκλήρου τῆς διδασκαλίας, καὶ ὅτι, συνεπῶς, ἂν ὁ Ἰησοῦς ἐσκέπτετο τὰ δικαστήρια, θὰ τὰ κατηρᾶτο ἀσφαλῶς.

315.— Οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ: «Μὴ κρίνετε καὶ μὴ καταδικάζετε», κατενοήθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων του μαθητῶν, ὅπως τοὺς ἐνωῶ σήμερον ἐγώ, ἐν τῇ κυριολεξίᾳ των: μὴ δικάζετέ ποτε ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ, μὴ ποτε ἀπατελεῖτε μέρος αὐτοῦ.

316.— Ὁ προφήτης Ἡλιοῦ, φεύγων τοὺς ἀνθρώπους, κατέφυγεν εἰς τι σπήλαιον, καὶ τῷ ἀπεκαλύφθη ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐπεφάνετο εἰς αὐτὸν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου. Ἐπέρχεται θυελλα: τὰ δένδρα συνετρίβοντο ὑπὸ τὴν καταιγίδα. Ὁ Ἡλιοῦ ἐσκέφθη ὅτι ἦτο ὁ Θεὸς καὶ ἐξῆλθε: ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν εὗρίσκετο ἐν τῇ θυέλλῃ. Κατόπιν ἐπέρχεται καταιγίς: ὁ κεραυνὸς καὶ αἱ ἀστραπαὶ ἦσαν τρομακτικαί. Ὁ Ἡλιοῦ ἐξέρχεται πάλιν ἵνα ἴδῃ μήπως ἦτο ἐκεῖ ὁ Θεός: ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν εὗρίσκετο ἐν τῇ καταιγίδι. Συμβαίνει κατόπιν σεισμός: ἡ γῆ ἐξερευέγετο πῦρ, οἱ βράχοι ἐσχίζοντο, τὸ ὄρος ἔτριζε πανταχόθεν. Ὁ Ἡλιοῦ παρετήρησεν: ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν εὗρίσκετο ἐν τῷ σεισμῷ. Τέλος, ἐπῆλθεν ἡ γαλήνη καὶ ἐλαφρὰ αὐρα ἔφερε μέχρι τοῦ προφήτου τὴν δρόσον τῶν ἀγρῶν. Ὁ Ἡλιοῦ παρετήρησε: ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖ. Εἶνε τοῦτο θαυμασίον σύμβολον τῶν λόγων αὐτῶν: «Μὴ ἀνταπόδιδε κακόν». Οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε ἀπλούστατοι: καὶ εἶνε ἐντούτοις ἡ σαφὴς ἔκφρασις τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου νόμου.

317.— Τὸ ἐλεύθερον ὄν, τὸ ἐν ἡμῖν ὑπάρχον μόνον ἀληθές ἦθικόν ὄν, τὸ μόνον ἰσχυρόν, τὸ μόνον αἰώνιον, ἀφυπνίζεται ἐντὸς παντὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν μόνον.

318.—Μὴ πράττε τὸ κακόν, καὶ τὸ κακόν δὲν θὰ ὑπάρχῃ.

319.—Πιστεύετε ὅτι οἱ νόμοι σας οἱ προστρέχοντες εἰς τὴν

βίαν ἐπανορθῶσι τὸ κακόν· ὄχι, τὸ ἐπαυξάνουσι μόνον. Ἄπο χιλιοτηρίδων ἤδη, προσπαθεῖτε νὰ ἐξαλείψετε τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ καί· δὲν τὸ ἐξηλείψατε, τὸ ηῤῥήσατε. Πράξατε ὅ,τι εἶπον— μὴ ἀνταποδίδετε κακὸν ἀντὶ κακοῦ—καί· θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν.

320.— Μόνη ἡ ἀλήθεια ἰδηγεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι θ' ἀκολουθήσωσιν ἀναγκαιῶς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς : αἰ μὲν, ἐξ ἰδίας των πρωτοβουλίας, ἐκπληροῦντες τὴν ἀποστολήν, ἣν αὐτοπροαιρέτως ἀνέλαβον· οἱ δέ, ὑποτασσόμενοι, παρὰ τὴν θέλησιν των, εἰς τὸν νόμον τῆς ζωῆς. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἐγκρατεῖται ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ.

321.— Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του, ἄς ἀκολουθῇ προσωπικῶς τὴν ἀλήθειαν ἣν γνωρίζει ἢ, τοῦλάχιστον, ἄς μὴ ὑπεραμύνεται τοῦ ψεύδους, καί, πάραυτα, θὰ συντελεσθῶσι μεταβολαί, τὰς ὁποίας δὲν τολμῶμεν νὰ ὄνειροπολήσωμεν : ἡ χειραφέτησις τῶν ἀνθρώπων καί· ἡ ἐδραίωσις τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς γῆς.

322.— Οὐχί· ἡ κλοπή, οὔτε ἡ ἀρπαγή, οὔτε ὁ φόνος, οὐχί ἡ μοιχεία, οὔτε ἡ ἀπάτη, ἀλλὰ τὸ ψεῦδος, τὸ εἰδικὸν τῆς ὑποκρισίας ψεῦδος, ἐξαλείφει ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων πᾶσαν διάκρισιν μεταξὺ ἀγαθοῦ καί· πονηροῦ, αὐτὸ τοὺς διαφθείρει, αὐτὸ τοὺς καθιστᾷ κακεντρέχεις καί· ὁμοίους πρὸς τὰ ἄγρια ζῶα, αὐτὸ τοὺς ἐμποδίζει ν' ἀποφεύγωσι τὸ κακὸν καί· νὰ ἐπιζητῶσι τὸ ἀγαθόν, αὐτὸ τοῖς ἀφαιρεῖ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καί· κατὰ συνέπειαν, τοῖς φράττει τὸν δρόμον πάσης τελειοποιήσεως.

323.— Γνωρίζομεν πάντες τί σημαίνει τὸ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καί· ὅμως δὲν φοβούμεθα ποσῶς νὰ ψευδῶμεθα καί· πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Καί· ὅμως τὸ χεῖριστον ψεῦδος, τὸ κυνικώτερον ψεῦδος ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶνε τίποτε, ὡς πρὸς τὰς συνέπειας του.

ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ψεῦδος τοῦτο τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κανονίζομεν τὴν ζωὴν μας.

Τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ψεῦδος εἶνε ἀπλῶς ὀχληρόν: τὰ πάντα λύνονται δικαιοτέρον καὶ ταχύτερον μᾶλλον διὰ τῆς ἀληθείας παρὰ διὰ τοῦ ψεύδους. Τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ψεῦδος συντελεῖ μόνον εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἐπιβράδυσιν τῆς λύσεως· ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ψεῦδος, ἀνυψούμενον εἰς ἀλήθειαν, καταστρέφει ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

324.— "Ἄν ὁ ἄνθρωπος πτοεῖται πρὸ τῆς ἀληθείας, ἂν ἀντι-κρούζων αὐτήν, δὲν τὴν ἀναγνωρίζει, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸ ψεῦδος ὡς ἀλήθειαν.— οὐδέποτε θὰ μάθῃ τί ὀφείλει νὰ πράττῃ.

Ἡμεῖς οἱ προνομιούχοι ἄνθρωποι, οἱ αὐτοκαλούμενοι μεμαρφωμένοι, ἔχομεν τόσον παρασυρθῆ εἰς τὸν σφαλερὸν δρόμον, ὥστε μᾶς χρειάζεται ἡ μέγα θάρρος, ἡ ὑπερβολικαὶ ἀγωνίαι ἐπὶ τοῦ πεπλανημένου μας δρόμου ἵνα συνέλθωμεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀναγνωρίσωμεν τὸ ψεῦδος αὐτὸ δι' οὗ ζῶμεν.

325.— Ἡ ἀλήθει πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται ἄνευ βίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

326. — Εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ ἠθικὸν καὶ πεφωτισμένον πνεῦμα ὁδηγεῖ τὰς πράξεις τῶν ἱστορικῶν προσώπων, διότι γεγονότα, οἷα αἱ φρικαλεαὶ σφαγαί, οἱ πόλεμοι καὶ αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἱ διαδεχόμεναι τὰς περὶ ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος δημηγορίας, ἀναιροῦσι τὴν θεωρίαν ταύτην.

327. — Τί δύναται νὰ ᾔηγε εὐκρινέστερον τῶν ἐκφράσεων τούτων : ὁ κύων ὑπόφέρει, ὁ μόσχος εἶνε θωπευτικός, μ' ἀγαπᾷ, τὸ πτηνὸν εἶνε φαιδρὸν, ὁ ἵππος φοβεῖται, ἓνα κακεντρεχὲς ζῷον, ἓνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος. Ὅλαι αἱ λέξεις αὗται αἱ τὸσον ἐνδιαφέρουσαι, αἱ τὸσον πνευματώδεις, δὲν καθορίζονται διόλου διὰ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς διαρκείας : ἐξ ἐναντίας, ὅσον ὀλιγώτερον ἐννοοῦμεν τὸν νόμον τὸν διέποντα φαινόμενόν τι, τόσῳ μᾶλλον τὸ φαινόμενον αὐτὸ καθορίζεται κατὰ τρόπον ἀκριβῆ ἐν τῇ διαρκείᾳ καὶ τῇ ἐκτάσει. Τίς θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι κατανοεῖ αὐτὸν ἔτι τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως ὅστις διέπει τὰς κινήσεις τῆς γῆς, τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου ; Μία ἐντούτοις ἐκλειψὶς τοῦ ἡλίου καθορίζεται κατὰ τὸν ἀκριβέστερον τρόπον ἐν τῇ διαρκείᾳ καὶ τῇ ἐκτάσει.

328. — Ὁ ζάπλουτος πιστεύει τὴν ὑπαρξίν του ἐξησφαλισμένην διότι κέκτηται χρῆμα, καὶ τὸ χρῆμα τοῦτο προσελκύει κάποιον κακοποιὸν ὅστις τὸν φονεύει. Ὁ κατὰ φαντασίαν ἀσθενὴς ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν του διὰ φαρμάκων καὶ τὰ φάρμακα ταῦτα τὸν φονεύουσι βραδέως· ἂν δὲν τὸν φονεύουσι δέ, τὸν ἀποστεροῦσιν ὅμως προφανῶς τῆς ζωῆς, ὡς τὸν παραλυτικὸν ἐκείνον, ὅστις ἐστερεῖτο ταύ-

της ἐπὶ τριάκοντα πέντε ἔτη ἀναμένων τὸν ἄγγελον εἰς τὸ χεῖλος
τῆς κολυμβήθρας

329.— Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς τάξεώς μας, οὔτι-
νες διαμαρτύρονται κατὰ τῆς εἰμαρμένης καὶ ἀσχόλουσι διὰ τὰς
πραγυτήτάς της, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἀποδέχονται τὰς νόσους καὶ
τὰς θλίψεις, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς ἐξεγέρσεως, ἄνευ ἀντιστάσεως,
ἀλλὰ μετ' ἐμπιστοσύνης στερρᾶς καὶ ἠρέμου.

330.— Ἡ ἰατρικὴ τάξις συνεκέντρωσεν ὅλους της τοὺς μόχθους
ἐπὶ τῶν πλουσίων τάξεων· ὄρισεν ἑαυτῇ ὡς ἀποστολὴν νὰ περιθάλλ-
ῃ τὰ πρόσωπα, ἅτινα δύνανται νὰ προμηθεύονται τὰ πάντα
καὶ διατείνεται, ὅτι περιθάλλει καὶ τοὺς πτωχοὺς διὰ τῶν αὐτῶν
μέσων. Ὁ λαὸς ὅμως, νοσῶν καὶ μεμολισμένος, δὲν θεραπεύεται
ἐλλείψει προσόδων.

Καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς βεβαιοῦσιν, ὅτι ἡ
ἀνάπτυξις της δὲν εἶνε ἀρκετὰ μεγάλη. Εἶνε προφανές ὅτι δὲν ἀνα-
πτύσσεται πολὺ, διότι, ὅπερ δὲν ἀρέσκει τῷ Θεῷ! ἀντὶ δύο ἰατρῶν
μαιῶν καὶ βοηθῶν χειρουργῶν κατὰ διαμέρισμα, ἂν ὑπῆρχον εἴκοσι
ὅπως ἐπιθυμοῦσι, τὸ ἥμισυ τοῦ λαοῦ θὰ ὑπέκυπτεν ὑπὸ τὸ ἄχθος
τοῦ ἰατρικοῦ σώματος, ὅπερ θὰ συνετήρει, καὶ δὲν θὰ ἔμενεν ἐντός
ὀλίγου κανεὶς πρὸς περιθάλψιν.

331.— Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη διαφορὰ μεταξύ συγγενῶν καὶ
ξένων.

332.— Εἶδον ἡμέραν τινὰ ἐν Παρισίοις ἀποκεφαλιζόμενον ἄν-
θρωπον ἐνώπιον πολλῶν χιλιάδων θεατῶν. Ἐγνώριζον ὅτι ὁ ἄνθρω-
πος ἐκεῖνος ἦτο φρικώδης κακοῦργος· ἐγνώριζον ὅλους τοὺς συλλογι-
σμοὺς ὅτινες ἀπὸ τῶσων αἰώνων, ἔχουσι γείνει πρὸς ἐξαγνισμὸν ἢ
δικαιολογίαν τῶν τοιαύτης φύσεως πράξεων· ἐγνώριζον ὅτι τὸ τοιοῦ-
τον εἶχε γείνει σκοπίμως, ἐν ἐπιγνώσει· ἀλλὰ, καθ' ἣν στιγμὴν
τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ ἀπεχωρίσθησαν ἀλλήλων, ἀνέπεμψα κραγὴν
καὶ κατενόησα οὐχὶ διὰ τοῦ πνεύματος, οὐχὶ διὰ τῆς καρδίας,

ἀλλὰ δι' ὀλοκλήρου τῆς αὐτότητός μου ὅτι ὅλα τὰ σοφίσματα ἀπερ εἶχον ἀκούσει ἐπὶ τῆς θανατικῆς ποινῆς, ἧσαν κακεντρεχεῖς ἀνοησίαι. Οἰοσθήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν συγκεντρωθέντων ἀνθρώπων καὶ τὸ ὄνομα ὅπερ ἔδωκαν ἑαυτοῖς πρὸς διάπραξιν μιᾶς δολοφονίας, κατενόησα τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅτι τὸ ἔγκλημα ὅπερ εἶχον διαπράξει ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἦτο τὸ μέγιστον τῶν σφαλμάτων ὅπερ δύναται νὰ διαπραχθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Καὶ ἐγώ, διὰ τῆς παρουσίας μου καὶ τῆς μὴ παρεμβάσεώς μου, ὅτι ἐπεκρότου τὴν πράξιν ταύτην καὶ συμμετεῖχον αὐτῆς.

333. — Ἄν ὁ Ναπολιὼν δὲν προσεβάλλετο δι' ὅσα ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ, ἂν ἡ Ἀγγλία καὶ ὁ ἐκτοπισθεὶς δούξ δὲν ἐραδιούργουν, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν δυσηρεστεῖτο βαθῆως, ἂν ἡ Ρωσία δὲν ἐκυβερνᾶτο δι' ἐξουσίας ἀπολυταρχικῆς, ἂν οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἡ δικτατορία καὶ ἡ αὐτοκρατορία, δὲν ὑφίσταντο καθόλου, δὲν θὰ ἐπῆρχετο πόλεμος· ἀλλ' ἐπίσης καὶ μία μόνη τῶν ἀφορμῶν τούτων ἂν ἔλλειπε, τίποτε δὲν θὰ συνέβαινε ἐξ ὧσων ἔλαβον χώραν.

334. — Παριστῶντες τοὺς συμπατριώτας των ὅπως τὸ πρῶτον μερικοὶ γάλλοι συγγραφεῖς, εὐρίσκονται ἐν τῇ πλάνῃ. Ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦνε ὅποιος τὸν ζωγραφίζου. Ὁ λαὸς τῶν ἐργατῶν ὅστις ὑπέστη, ὅστις ὑφίσταται τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ παράγει τοὺς μεγάλους του ἄνδρας, δὲν συντίθεται ἀπο κτήνη, ἀλλ' ἀπὸ ὄντα πεπρωκισμένα μὲ ὑψηλὰ προσόντα. (1)

335. — Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ παρουσίᾳ εὐτυχῶς ἀντιζήλου, εἶνε διατεθειμένοι ν' ἀρνηθῶσι τὰ προτερήματά του ἵνα βλέπωσι μόνον τὰς ἰδιορρυθμίας του· ἄλλοι, ἐξ ἐναντίας, ἀποβλέπουσιν εἰς μόνην τὴν ἀποκάλυψιν τῶν προτερημάτων, ἅτινα τὸν ἤξιωσαν τῆς ἐπιτυχίας, καί, μὲ τὴν καρδίαν ἐλκώδη, εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ προτερήματα μόνον.

(1) Ταῦτα ἐγράψαν ὑπὸ τοῦ Τολστόη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ὑπερεξωχωμένου νατουραλισμοῦ μερικῶν Γάλλων μυθιστοριογράφων.

336. — Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα ἑνὸς μεγάλου ἀνδρὸς πρέπει νὰ συνενῶι ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ἐν μιᾷ κοινῇ ἀληθείᾳ.

337. — Μία προκατάληψις ἐκ τῶν μᾶλλον ἐρριζωμένων καὶ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ἐδράζεται ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι πᾶς ἀνθρώπος κέκτηται μερικὰς ὀρισμένας ιδιότητας, ὅτι εἶνε ἀγαθὸς ἢ πονηρὸς, εὐφυὴς ἢ βλάξ, δραστήριος ἢ ἀπαθὴς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Οἱ ἄνθρωποι δὲ εἶνε τόσον πλήρεις. Δυνάμεθα νὰ λέγωμεν περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου ὅτι εἶνε συχνότερον καλὸς παρά πονηρὸς, συχνότερον εὐφυὴς παρά ἀνόητος, συχνότερον δραστήριος παρά ἀπαθὴς, ἢ τάνάπαλιν : ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ λέγωμεν περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου ὅτι εἶνε ἀγαθὸς ἢ εὐφυὴς, περὶ ἑτέρου ὅτι εἶνε πονηρὸς ἢ βλάξ. Καὶ ὅμως, καθιερούμεν τὴν διαίρεσιν ταύτην ἣτις εἶνε σφαλερὰ.

Οἱ ἄνθρωποι εἶνε ὅμοιοι μὲ τοὺς ποταμούς, πάντας σχηματιζομένους ἀπὸ τὸ αὐτὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἐκάστου ὄντος ὅτε μὲν συνεσφιγμένον, ὅτε δὲ ταχέως, ἄλλοτε πλατείω, ἄλλοτε βραδύρου, ψυχροῦ, διαυγοῦς, τεταραγμένου, θερμοῦ. Ὅμοίως οἱ ἄνθρωποι, ἅπαντες φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰ σπέρματα τῶν ἀνθρωπίνων ιδιοτήτων : ἐκδηλοῦσι δ' ἐκ τούτων ὅτε τὴν μὲν, ὅτε τὴν ἑτέραν φαίνονται συνήθως διάφοροι, παραμένοντες ἐντούτοις οἱ ἴδιοι. Παρά ττιν ἀνθρώποις αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ εἶνε εἰδικῶς σπάνιαι.

338. — Ἰοσάκις πρόκειται νὰ ὀρίσωμεν ὀλόκληρον κλάδον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργητικότητος, ἀναγκαῖον εἶνε ν' ἀναζητῶμεν τὴν σημασίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτασιν. Ἴνα τὸ πράττωμεν εἶνε ἐν πρώτοις ἀπαραίτητον νὰ μελετῶμεν τὴν ἐνεργητικότητά τούτων καθ' ἑαυτήν, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματά της καὶ ὄχι ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς σχετισμούς της πρὸς τὰς ἡδονάς, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχει.

339. — Τὰ μεγάλα, τὰ ἀληθῆ ζητήματα, εἶνε πάντοτε ἀπλᾶ καὶ μετριοπαθῆ καὶ συντελοῦνται ἀδιόρατως, ἀθροῦτως.

340. — Ἀποσυνθέτομεν, διαλύομεν τὸ ὥρολόγιον, τῷ ἀφαιρουμένῳ

τὴν κίνησιν μετατρέπομεν αὐτὸ εἰς ἄθυρμα καὶ ἐκπληττόμεθα κατὸπιν πῶς τὸ ὠρολόγιον δὲν δουλεύει.

341.—Ὅταν ἤμην παιδίον, μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύσω ὅτι διὰ νὰ συλλάβω ἓνα πουλί, ἤρκει νὰ τοῦ βάλλω ἓνα κόκκον ἄλατος ἐπὶ τῆς οὐρᾶς. Προσεπάθησα λοιπὸν νὰ πλησιάσω ἓνα πουλί κρατῶν τὸ ἄλατι, ἀλλὰ κατενόησα ταχέως ὅτι, ἂν ἠδυνάμην νὰ τοῦ βάλλω ἄλάτι ἐπὶ τῆς οὐρᾶς, θὰ μοὶ ἦτο ἐπίσης εὐκόλον νὰ τὸ συλλάβω καὶ ἐνόησα ὅτι μὲ ἐνέπαιζον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

342.—Θ' ἀποθάνω. Τί τὸ φοβερόν; Πόσαι μετατροπαὶ δὲν συνετελέσθησαν ἤδη καὶ δὲν συντελοῦνται ἐν τῇ ὑπάρξει μου χωρὶς νὰ προκαλέσωσιν ἐν ἐμοὶ τὸν τρόμον! Διατὶ θὰ φοβηθῶ μετατροπὴν ἣτις δὲν ἐπῆλθεν ἀκόμη καὶ ἣτις ὄχι μόνον δὲν ἐμπνέει ἀποστροφὴν εἰς τὸ λογικόν μου καὶ εἰς τὴν πεῖράν μου, ἀλλ' εἶνε τόσον καταληπτὴ, τόσον οἰκεία καὶ τόσον φυσικὴ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὥστε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπάρξεώς μου ἐπιμόνω ἐσχημάτισα καὶ σχηματίζω ἀκόμη συνδυασμούς, κα' οὗς ὁ θάνατος τῶν ζῶων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀκόμη, μελετᾶται ὡς ὄρος ἀπαραίτητος καὶ πολλάκις εὐτυχῆς τῆς ζωῆς μου.

Τί λοιπὸν τὸ ἐν αὐτῷ τόσον τρομακτικόν;

343.—Ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει τὸν θάνατόν του καὶ δὲν δύναται νὰ τὸν γνωρίζη: οὐδέποτε τὸν ἐθίξε καὶ ἀγνοεῖ τὰς προθέσεις του. Τί φοβεῖται λοιπὸν;

«Δὲν ἐδράξατό μου ποτὲ μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ θὰ μὲ ἀρπάσῃ μίαν ἡμέραν καὶ θὰ μὲ ἐκμηδενίσῃ, εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου. Εἶνε ἄποψις αὐτῆ τρομακτικῆ», λέγουσιν οἱ οὐδαμῶς κατανοοῦντες τὴν ζωὴν ἀνθρώποι.

Ἄν οἱ ἀνθρώποι οἱ ἔχοντες τὴν ψευδῆ ταύτην ἰδέαν περὶ ζωῆς ἦσαν ἱκανοὶ νὰ σκεφθῶσιν ἐν ἡμερῆα καὶ κατὰ τρόπον λελογισμένον, θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην, βάσιζόμενοι ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀτομικῆς τῶν ἀντιλήψεως περὶ ζωῆς, νὰ συμπεράνωσιν ὅτι οὐδὲν τὸ δυσάρεστον οὔτε τὸ τρομερὸν ὑπάρχει ἐν τῇ ἰδέᾳ ὅτι ἡ σαρκικὴ ὑπαρξίς μελλεῖ νὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν ἀλλοίωσιν, ἣν βλέπομεν συντελου-

μηνην ἀκαταπαύστως εἰς ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἦν ὀνομάζομεν θάνατον.

344.— Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ φοβῆται τὸν θάνατον οὔτε ὡς ζῶν οὔτε ὡς λογικὸν ὄν· τὸ ζῶν, μὴ ἔχον συναίσθησιν τῆς ζωῆς, δὲν διαβλέπει τὸν θάνατον· τὸ λογικὸν ὄν, ἔχον συναίσθησιν τῆς ζωῆς, δὲν δύναται νὰ βλέπῃ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ ζῶντος ἄλλοτι πλὴν τινος φυσικῆς καὶ ἀδιακόπου ἐξελίξεως τῆς ὕλης. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος φοβεῖται, δὲν εἶνε ὁ θάνατος, ὃν δὲ γνωρίζει, ἀλλ' ἡ ζωὴ ἦν ἤτε ζωώδης καὶ λογικὴ του ὑπόστασις γινώσκουσι μόνην. Τὸ αἰσθημα τοῦτο, ὅπερ ἐρμηνεύεται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, εἶνε ἀπλούστατα ἡ συναίσθησις τῆς οὐσιώδους ἀντιδράσεως τῆς ζωῆς, ὅπως ὁ τρόμος τῶν φαντασμάτων εἶνε ἀπλῶς ἡ συναίσθησις τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τῆς ψυχῆς.

345.— Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος φοβεῖται τὴν τελευτήν τῆς υπάρξεως τοῦ ζῴου του ὄντος· ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι νομίζει ὅτι ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶνε δυνατὸν καὶ δὲν πρέπει ν' ἀποθνήσκῃ, θνήσκει ἐντούτοις.

346.— Τὸ σκέπτεσθαι τὸν μέλλοντα θάνατον, εἶνε ταῦτό τοῦ μεταφέρειν εἰς τὸ μέλλον τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου, ὅστις λαμβάνει χώραν ἐν τῷ παρόντι.

347.— Ὁ ἄνθρωπος ὅστις οὐδὲν μεταβάλλει ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις του πρὸς τὸν κόσμον, ὁ παραμένων δηλαδὴ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν τῆς ἀγάπης εἰς ὃν εἰρίσκειτο κατὰ τὴν εἰσοδὸν του ἐν τῇ ζωῇ, βλέπει τὴν ζωὴν του παθαίνουσαν μαρασμὸν καὶ ὁ θάνατος τῷ ἐμφανίζεται. Μόνον ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἴδῃ τὸν θάνατον καὶ νὰ τρομάξῃ ἐξ αὐτοῦ. Ὅλη του ἡ ὕπαρξις εἶνε συνεχῆς θάνατος. Βλέπει αὐτὸς τὸν θάνατον καὶ τρομάζει οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι, κατὰ πᾶσαν περίστασιν καθ' ἣν ἐκδηλοῦται ἡ παρακμὴ τῆς ζωώδους ζωῆς, ἀπὸ τῆς παιδικῆς μέχρι τῆς γερωντικῆς ἡλικίας.

348. — Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ κοιμηθῆ ἐπὶ χίλια ἔτη, ὅπως εἰς τὰ ὑπερφυσικά διηγήματα, θ' ἀπεκοιμίζετο τόσον ἡσύχως ὅπως καὶ διὰ δύο ὥρας. Διὰ τὴν συναίσθησιν τῆς μὴ προσκαιροῦ ζωῆς, ἀλλὰ τῆς ζωῆς τῆς ἀληθοῦς, μία ἀναστολή ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἐτῶν ἢ μία ἀναστολή ὀκτὼ ὡρῶν, εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἡ ζωὴ αὕτη κεῖται πέραν τῆς διαρκείας.

349. — Ὁ ἄνθρωπος θνήσκει μόνον διότι τὸ ἀγαθὸν τῆς ἀληθοῦς του ζωῆς δὲν δύναται ν' ἀναπτυχθῆ ἐπὶ πλέον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλ' ὄχι διότι πάσχει ἐκ νόσου τοῦ στήθους ἢ ἐκ καρδίου, διότι ἔλαβε πληγὴν πιστολίου ἢ τῷ ἐρείφη μία βόμβα.

350. — Ὅσονδήποτε προσοχὴν καὶ ἀν' ἐπιστήσῃ εἰς τὴν τροφήν του ἢ εἰς τὸ σῶμά του, οὐδεὶς δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν του οὐδὲ κατὰ μίαν ὥραν.

351. — Νομίζομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος θνήσκει προίμως, ἀλλὰ πράγματι δὲν συμβαίνει τὸ τοιοῦτον. Ὁ ἄνθρωπος θνήσκει μόνον ὅταν ὁ θάνατος εἶνε ἀπαραίτητος πρὸς τὸ καλὸν του· ἡμῶς δὲν ἀναπτύσσεται, δὲν φθάνει εἰς τὴν ὄριμον ἡλικίαν παρ' ὅταν τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον διὰ τὴν εὐτυχίαν του.

352. — Ἄν οἱ ἄνθρωποι τριμάζουν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τοῦ σαρκικοῦ θανάτου, τοῦτο δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι φοβοῦνται ὅτι ἡ ζωὴ των τελειώνει μετ' αὐτοῦ· ἀλλὰ διότι ὁ σαρκικός θάνατος τοῖς ὑποδεικνύει καθαρὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, ἣν δὲν κατέχουν. Ἰδοὺ διατί οἱ ἄνθρωποι οἱ μὴ ἐνοοῦντες τὴν ζωὴν, δὲν ἀρέσκονται νὰ συλλογίζονται τὸν θάνατον.

353. — Οἷονδήποτε καὶ ἀν' ἦνε τὸ ὄνομα ὅπερ δίδομεν ἡμῖν αὐτοῖς, οἰαδήποτε καὶ ἀν' ἦνε τὰ ἐνδύματα δι' ὧν περιβαλλόμεθα, οἰοσδήποτε καὶ ἀν' ἦνε ὁ ἱερεὺς ἐνώπιον τοῦ ὁποῦοι χροῖόμεθα, οἰοσδήποτε καὶ ἀν' ἦνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατομμυρίων μας, οἰοσδήποτε καὶ ἀν' ἦνε ὁ ἀριθμὸς τῶν βαθμίδων τῶν τοποθετημένων ἐπὶ τοῦ δρό-

μου μας, οίσοδήποτε και ἂν ᾔηνε ὁ ἀριθμὸς τῶν φρουρῶν τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν προστασίαν τοῦ πλούτου μας, οίσοδήποτε και ἂν ᾔηνε ὁ ἀριθμὸς τῶν δῆθεν κακοποιῶν, ἐπαναστατῶν ἢ ἀναρχικῶν, τοὺς ὁποίους θανατοῦμεν, οἰαδῆποτε και ἂν ᾔηνε αἱ ἐξερευνησεις μας, ἴσοιδήποτε και ἂν ᾔηνε οἱ θεσμοὶ οὓς ἰδρύομεν, τὰ φρούρια και οἱ πύργοι οὓς ἀνεγείρομεν, ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Βαβέλ μέχρι τοῦ πύργου τοῦ "Αἴφελ, δύο ὄροι ἀναπόδραστοι ὀρθοῦνται πάντοτε ἐνώπιόν μας, οἵτινες καταλύουσιν ἐντελῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς : Ἴον ὁ θάνατος, ὅστις δύναται νὰ μᾶς καταφθάσῃ εἰς πᾶσαν στιγμὴν· Ἴον τὸ εὐθραύστον ἀπάντων μας τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξαφανίζονται τάχιστα και χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἴχνη. Ὅ,τιδῆποτε και ἂν πράξωμεν : ἂν ἰδρῦσωμεν Κράτη, ἂν οἰκοδομήσωμεν ἀνάκτορα και μνημεῖα, ἂν συνθέσωμεν ποιήματα και ᾠσματα, ὅλα αὐτὰ δὲν ζῶσιν ἐπὶ μακρόν, ὅλα παρέρχονται χωρὶς ν' ἀφήσουν ἴχνη. Διὰ τοῦτο, ὅσον και ἂν τὸ κρύπτωμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ διαβλέπωμεν ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἡμετέρας ζωῆς δὲν δύναται νὰ ἐδρεύῃ οὕτα ἐν τῇ ὑλικῇ μας ὑποστάσει, τῇ ὑποκειμένη εἰς ἀναποτρέπτους ὀδύνας και εἰς τὸν θάνατον, οὔτε εἰς κανένα θεσμόν ἢ ὀργανισμόν κοινωνικόν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἀληθείας, τοῦ Καλοῦ και τοῦ Ἰδεώδους, ἅτινα εἶνε ἰσχυρότερα τοῦ θανάτου.

354.— Δὲν εἶνε ἀλλόγιστον τὸ ἐργάζεσθαι εἰς πρᾶγμα μηδέποτε περατούμενον, ὅ,τιδῆποτε και ἂν πράξωμεν ; Ὁ θάνατος θὰ φθάσῃ πάντοτε προτοῦ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐγκοσμίου εὐδαιμονίας περατωθῆ. Καὶ ἂν γνωρίζῃς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὅ,τιδῆποτε και ἂν πράξῃς ἵνα παλαίσης κατὰ τοῦ θανάτου, οὐχὶ σὺ ἀλλ' ἐκεῖνος θὰ νικήσῃ, δὲν ἐνδείκνυται τὸ μὴ παλαίειν οὐδαμῶς μετ' αὐτοῦ και τὸ μὴ διαθέτειν τὴν καρδίαν σου εἰς ὅ,τι ἀπώλλυται ἀσφαλῶς, ἀλλὰ τὸ προσπαθεῖν νὰ ἐκτελῇ τις τὸ ἔργον ὅπερ δὲν δύναται νὰ καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ ἀναποφεύκτου θανάτου;

355.— Ὅσον στενὴ και ἂν ᾔηνε ἡ σφαῖρα τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, — ἔστω οὗτος Ἰησοῦς, Σωκράτης, ἄνθρωπος ἀγαθόεργος, ἀ-

φανής, γέρον, γυνή, νεάνις, — ἂν ζῆ ἐν ἀποκηρύξει τῆς ἰδίας του
 ἀτομικότητος χάριν τῆς εὐημερίας τῶν ἄλλων, εἰσέρχεται ἐδῶ κάτω,
 διαρκούσης τῆς ζωῆς του, εἰς τὴν νέαν σχέσιν μετὰ τοῦ κόσμου, διὰ
 τὸν ὅποιον δὲν ὑπάρχει θάνατος καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐδραίωσις ἀποτε-
 λεῖ τὸν μοναδικὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων.

123

ΤΕΛΟΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον δεόν νὰ φέρῃ τὴν σφραγίδα τοῦ
 Ἐκδότου.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:48 from Psifake Apotheke Dimosias Istorkis Vasilichil

Restrictions apply.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΗ
ΕΞ ΩΝ ΗΡΥΣΘΗΜΕΝ ΤΑΣ "ΙΔΕΑΣ,,
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥΤΟΥ

ΙΔΕΑΙ: 1, 24, 53, 176, 188, 304: «Ἡ ἐργασία καὶ ἡ πολυτέλεια» [*Ὁ Τρουντιέ Ἰ ροσκόσκι*].

ΙΔΕΑΙ: 2, 6, 12-23, 33, 35, 60, 61, 198, 200, 214, 258, 261-264, 267-270, 273, 278-282, 284, 285, 287-290, 292, 293, 294, 299, 327, 342-349, 351, 352, 355: «Περὶ τῆς ζωῆς» [*Ὁ ζιτζνί*].

ΙΔΕΑΙ: 3, 8, 9, 40, 42, 64, 66, 81, 82, 219, 260, 329, 340: «Ἡ ἐξομολόγησίς μου» [*Ἰσποβέντε γράφα*].

ΙΔΕΑΙ: 4, 22, 45, 89, 92, 331, 336: «Τὰ Εὐαγγέλια» [*Μόιο Ἐβανγγιλιέ*].

ΙΔΕΑΙ: 5, 26, 29, 30, 34, 43, 46, 51, 59, 69, 72, 73, 74, 84-87, 90, 97, 98, 103-108, 113, 117, 121, 123, 124, 126, 129, 134, 141, 142, 145, 146, 149, 150, 152-155, 161, 186, 246, 254, 257, 286, 310, 311, 312, 320-322, 341, 353: «Ἡ

σωτηρία ἔγκειται ἐν ἡμῖν» (*Τσάρσιβο Μπογιέ βνού-
τρι βάς.*)

ΙΔΕΑΙ: 7, 11, 27, 28, 31, 44, 45, 57, 128, 187, 189,
190-193, 197, 210, 230, 232, 236, 237, 300,
301, 303, 323, 324, 330, 349: «Τί ποιητέον;»
[Τσιτόναμ ντιελάτε;].

ΙΔΕΑΙ: 10, 76, 178, 183, 201, 274, 295, 302, 317,
337: «Ἄνάστασις» *[Βοσικρεσένγε].*

ΙΔΕΑΙ: 25, 335: «Ἄννα Καρένιν».

ΙΔΕΑΙ 32, 36, 40, 52, 67, 70, 71, 84, 83, 88, 91, 93,
100, 115, 116, 144, 195, 202, 205, 216, 313-
316, 318, 319, 328, 350, 354: «Εἰς τί ἔγκειται
ἡ πίστις μου» *[Βτισόμ μόια βέρα]*

ΙΔΕΑΙ: 37, 111, 156-169, 171, 2, 174, 194, 305, 332:
«Ὅποια ἡ ζωὴ μου» *[Καμόβα μόια γίζνε.]*

ΙΔΕΑΙ: 38, 47-50, 296-298: «Προχωρεῖτε ἐφ' ὅσον ὑπάρχει
καιρὸς» *[Χοντιτέ β σβέτ, πόκα ἔστε βρέμια.]*

ΙΔΕΑΙ: 39, 62, 63, 65, 68, 95, 203, 204, 206, 207,
208, 211-213, 218, 272: «Θρησκεία καὶ ἠθικὴ»
[Ρελλίγγα ἰ νραβσιβενόστε.]

ΙΔΕΑΙ: 54, 109, 110, 112, 122, 125, 127, 148, 159,
160, 162, 170, 173, 175; 177, 179-182, 184,
185, 220, 309: «Ἡ σύγχρονος δουλεία» *[Σοβρεμ-
εννόε ράμπσιβο.]*

ΙΔΕΑΙ: 56, 130-133, 135, 140: «Χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ
πατριωτισμός».

ΙΔΕΑ: 58: «Ἡ ἀδράνεια» *[Νιέ ντιελανιέ.]*

ΙΔΕΑΙ: 75, 77-79, 94, 96, 99, 101, 271: «Ἐπιστολή πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον».

ΙΔΕΑΙ: 102, 118, 119, 120, 151, 196, 199, 241-245, 247-253, 256, 259, 265, 266, 326: «Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος» *[Τσέρκοβ ἔγκοσουντάρσβο.]*

ΙΔΕΑΙ: 114, 143, 283, 325, 333: «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη» *[Βόϊνα ἔμλε.]*

ΙΔΕΑ: 147: «Ὁ χρόνος πλησιάζει».

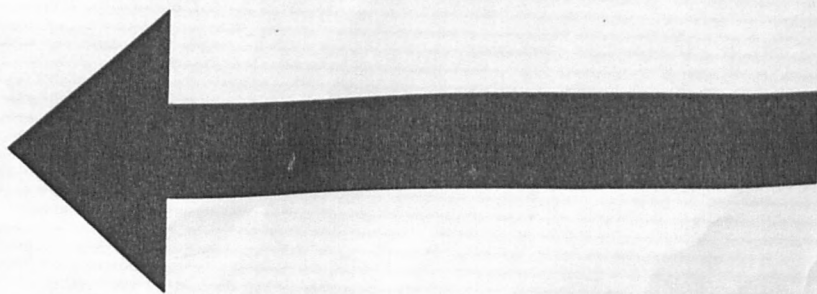
ΙΔΕΑΙ: 215, 221-229, 231, 233, 234, 235, 238-240, 334, 338 «Τί ἐστι τέχνη;» *[Τσχτό τακόιε Ισκούσβο;]*

ΙΔΕΑΙ: 209, 210, 306: «Ἡ Σχολὴ τῆς Γλασνάια-Πολιάνα» *[Γλάσνο-Πολιάנסκαϊα Σκόλα.]*

ΙΔΕΑ: 209: «Ἡ πείνα» *[Γκολόντε.]*

ΙΔΕΑ: 307: «Περὶ ἀκρασίας».

ΤΕΛΟΣ

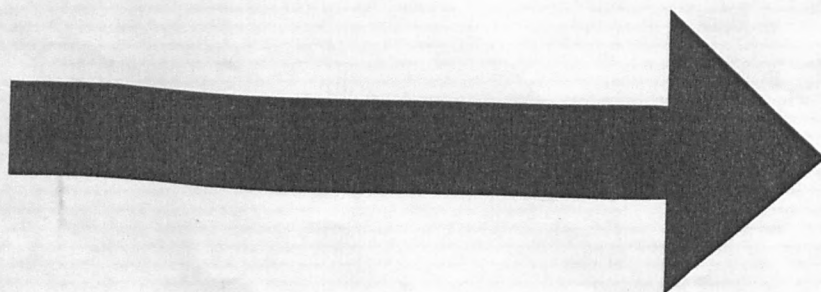
Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΑΡΧΗ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΚΟΜΗΤΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ
ΤΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

(Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Ρωσσίᾳ ἐπανάστασιν)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΣΠΥΡ. ΓΕΡ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

«...Καὶ γνῶσεσθε τὴν ἀλήθειαν, ἣ δὲ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.»

(Ἰωάννης Η'. 32)

ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΓΑΛΑΝΟΥ

54—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—84

1909

ΤΥΠΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ
ΟΔΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ-ΖΗΝΩΝΟΣ ΑΡΙΘ. 2

Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ ἐκ Ρωσσίας μεγάλου συγγραφέως, **Λέοντος Τολστόη** καταλέγεται καὶ τὸ ἀπὸ χειρὸς «**Τὸ Τέλος τῆς ἐποχῆς μας**» ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1906. Ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἐκδόσεως μετεφράσθη πάραυτα εἰς τὰς πλείστας τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλώσσων, νῦν δὲ τὸ πρῶτον μεταφράζεται εἰς τὴν ἡμετέραν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἰδιαίτερος διακρίνει ἢ τόλμη καὶ ἢ σαφήνεια περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεωριῶν τοῦ μεγάλου συγγραφέως, ὁ ὅποτος διαπνέεται ἐπὶ τοῦ πόθου νὰ ἴδῃ τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς τὴν **κλειδα**, διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς μορφήν τὴν ἀπλὴν καὶ εὐεφάρμοστον, ὅνθιμιζουσαν τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους καὶ ποδηγετοῦσαν αὐτοὺς ὡς ὄντα κοινωνικά, ὡς τέκνα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, τὰ ὁποῖα ἐφεξῆς ἀντὶ νὰ ζῶσι συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, τοὺς **Νόμους τῆς βίας** καὶ τῆς σκληρότητος, θὰ ζῶσιν ἐν ἀγάπῃ ἀδελφικῇ, ἐν βίῳ ἡθικῷ, ἕνα μόνον ἀγαπῶντες **Νόμον, τὸν Θεῖον Νόμον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης** καὶ εἰς τοῦτον καὶ μόνον ὑπακούοντες.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psihako Apothetiro Dimosias Istorikis Vibliothikis

Restrictions apply.

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

ΔΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

«Οὐδέποτε οἱ ἄνθρωποι ἔσχον τοσαῦτα νὰ διαπραΰσωσιν. Ὁ αἰὼν ἡμῶν εἶνε αἰὼν τῆς ἐπαναστάσεως, καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως! Ἐπαναστάσεως οὐχὶ ὕλικῆς ἀλλ' ἠθικῆς. Ἡ ὑπέροχος ἰδέα τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου καλλιιεργεῖται.

(Chening)

«Καὶ γνῶσθε τὴν ἀλήθειαν, ἣ δὲ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

(Ἰωάννης Η' 32).

Α'.

**Τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος. Ἡ κατάλυσις
τοῦ παρελθόντος. Ἐνδειξεις
καὶ αἷτια αὐτῶν.**

Τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν σημαίνει ποσῶς τὸ τέλος μιᾶς περιόδου ἑκατὸν ἐτῶν καὶ τὴν ἀρχὴν ἑτέρας· σημαίνει τὸ τέλος ὀρισμένης τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως, τὸ τέλος μιᾶς θρησκείας, ἐνὸς τρόπου κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, ἀλλῆς τινος θρησκείας, ἄλλου τρόπου κοινωνίας.

Ἐλέχθη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὅτι, κατὰ τὴν διέλευσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς αἰῶνος εἰς τὸν ἕτερον, γεγονότα παντοειδῆ θὰ λάβωσι χώραν· προδοσίαι, ἀπάται, ὠμότητες, πόλεμοι, καὶ ὅτι ἔνεκεν τῶν ἐγκλημάτων τούτων, ἡ ἀγάπη θέλει ψυχρανθῆ.

Δι' ἐμέ, οἱ λόγοι οὗτοι δὲν εἶνε ποσῶς προφητεία τις ὑπερφυσική. Οἱ λόγοι οὗτοι δεικνύουν ὅτι, ὅταν ἡ θρησκεία, οἱ τρόποι τῆς ζωῆς, καθ' ὃν διάγουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τινος ἄλλου, ὅταν ἡ παλαιὰ διάταξις τῶν πραγμάτων καταρρεύσῃ καὶ ταύτην ἀντικαταστήσῃ ἡ νέα, θὰ προκύψωσιν ἀναποδράστως μεγάλοι ταραχαί, ὠμότητες, ἀπάται, προδοσίαι, παντοειδῆ ἐγκλήματα, καὶ ἔνεκεν τούτων ἡ ἀγάπη, τὸ μᾶλλον σπουδαῖον καὶ ἀναγκαῖον διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, θέλει ψυχρανθεῖ. Τοῦτο συμβαίνει, ἤδη οὐ μόνον ἐν Ρωσσίᾳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαντα τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, πᾶν ὅ,τι ἐνυπάρχει ἐν λανθανούσῃ καταστάσει κατὰ τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ἐν Ρωσσίᾳ ἐκδηλοῦται σαφῶς καὶ καταφανῶς.

Φρονῶ ὅτι ὁ βίος τῶν Χριστιανικῶν λαῶν ἔχει φθάσει ἀκριβῶς εἰς τὸ ὄριον ἐκεῖνο, ὅπερ χωρίζει τὸν ἐκλείποντα παλαιὸν αἰῶνα ἀπὸ τοῦ ἀναγεννωμένου νέου.

Σκέπτομαι ὅτι τῶρα ἀκριβῶς ἀρχίζει νὰ δημιουργῆται ὁ μέγας μετασχηματισμός, ὅστις πρὸ δύο περίπου χιλιετηρίδων ἐγκυμονεῖται ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ. Μετασχηματισμός ὅστις σκοπεῖ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς διαστραφείσης χριστιανικῆς θρησκείας, — καὶ τῆς ἰσχύος τῶν μὲν, ἐδραιωθεῖσης ἐπ' αὐτῆς τῆς θρησκείας, καὶ τῆς δουλείας τῶν δὲ — διὰ τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ, διὰ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερίας ἣτις ἀρμόζει εἰς ὅλα τὰ λογικὰ ζῶα.

Διαβλέπω ἐξωτερικῶς ἐνδείξεις τοῦ μετασχηματισμοῦ

τούτου. εἰς τὸν ὄξυν ἀγῶνα τῶν τάξεων παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς· εἰς τὴν παγεράν τῶν πλουσίων σκληρότητα· εἰς τὴν πυρετώδη δρᾶσιν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τῶν πτωχῶν· εἰς τὰς συνεχῶς αὐξανομένας πολεμικὰς παρασκευὰς ἄλλων τῶν κρατῶν, τῶν μὲν κατὰ τῶν δέ· εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν· εἰς τὸ μωρὸν καὶ ἀνωφελὲς τῶν ἀγῶνων ἐκείνων συλλογισμῶν καὶ σπουδῶν, αἱ ὅποια ὀνομάζονται ἐπιστήμαι καὶ αἰτινες θεωροῦνται ὡς ἢ μᾶλλον σπουδαῖα πνευματικῆ δρᾶσις· εἰς τὴν διαφθοράν καὶ τὴν κενότητα τῆς τέχνης καθ' ἅπάσας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις, καὶ πρὸ παντὸς οὐ μόνον εἰς τὴν ἔλλειψιν πάσης θρησκείας ἀπὸ τῶν κυβερνῶντων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν συνειδήσει ἄρνησιν πάσης θρησκείας, ἀντικαταστάσεως ὑπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαίου τῆς καταπιέσεως τῶν ἀδυνάτων ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν πλήρη ἔλλειψιν πάσης λογικῆς ἐν τῷ βίῳ βάσεως.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ γενικαὶ ἐνδείξεις τοῦ ἐγγίζοντος μετασχηματισμοῦ ἢ μᾶλλον τῆς προσκαιροῦ καταστάσεως, ἣτις φέρει τὸν μετασχηματισμὸν τοῦτον, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταστάσει εὐρίσκονται οἱ χριστιανικοὶ λαοί.

Καὶ αἱ ἐπίκαιροι, αἱ ἱστορικαὶ ἐνδείξεις, ἣ ἢ ὥθησις ἢ-τις ὀφείλει νὰ φέρῃ τὸν μετασχηματισμὸν, εἶνε ὁ Ρωσσοῦ-πλωνικὸς πόλεμος, ὁ πρὸ μικροῦ καταπαύσας, καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τὸ ἐξαφθὲν μετὰ τοῦ πολέμου καὶ ὑπερῶς τότε, οὐδέποτε εἶχεν ἐκδηλωθῆ παρὰ τῷ Ρωσσοῦ λαῷ.

Διαδλέπομεν τὰ αἷτια τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ Ρωσσοῦ στρατοῦ καὶ στόλου ὑπὸ τῶν Ἰαπῶνων εἰς τὰ ἀτυχήματα, εἰς τὰς καταχρήσεις τῶν Ρώσσοων Κυβερνητῶν· ἐν τῇ ἀθλιᾷ διοικήσει, ἐν τῇ πυρετώδει δρᾶσει τῶν ἐπαναστατῶν, διαδλέπομεν τὰ αἷτια τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Καὶ διὰ τοὺς Ρώσους πολιτικούς ὡς καὶ διὰ τοὺς ξέ-
 νους, τὰ κινήματα ταῦτα ἔχουν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξασθέ-
 νησιν τῆς Ρωσσίας, τὴν μετάθεσιν τοῦ κέντρου τῆς σπου-
 δαιότητος τῶν διεθνῶν σχέσεων, τὴν μεταβολὴν τῆς πολι-
 τείας τῆς χώρας ταύτης.

Τὸ κατ' ἐμέ, τὰ γεγονότα ταῦτα ἔχουσι σημασίαν πολ-
 λῶ μεγαλειτέραν. Δὲν εἶνε ἔνδειξις ἀπλῶς τῆς καταστροφῆς
 τοῦ ρωστικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, τῆς καταλύσεως τοῦ κυ-
 βερνητικοῦ συστήματος. Τὰ γεγονότα ταῦτα εἶνε ἀπόδειξις
 τῆς ἐνάρξεως τῆς καταρρέουσας ποντῆς ψευδοχριστιανικοῦ
 πολιτισμοῦ· εἶνε τὸ τέλος τοῦ παλαιοῦ οἰῶνος καὶ ἡ ἀρχὴ
 τοῦ νέου.

Τούτ' ὅπερ ἤγαγε τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς εἰς ἣν εὐ-
 ρίσκονται κατάστασιν, πόρρω ἔχει τὴν ἀρχὴν· τοῦτέστιν,
 ἀφ' οὗτου ὁ Χριστιανισμὸς ἀνεγνωρίσθη ὡς θρησκεία τοῦ
 Κράτους.

Κυβέρνησις στηριζομένη ἐπὶ τῆς βίας, ἀπαιτοῦσα διὰ
 τῆς υπάρξεώς της τὴν ἀπόλυτον ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους
 αὐτῆς, κατὰ προτίμησιν—ἂν χρειασθῇ—εἰς τὸν Θρησκευ-
 τικὸν νόμον. Κυβέρνησις μὴ δυναμένη νὰ ἔχη ὑπαρξιν,
 ἄνευ τιμωριῶν, ἄνευ στρατευμάτων, ἄνευ πολέμων, ἢ ὅ-
 ποια ἀποδίδει εἰς τοὺς κυβερνῶντας θείαν, σχεδόν, σημα-
 σίαν, ἢ ὅποια ἐξυμνεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἰσχύν, μία
 τοιαύτη Κυβέρνησις ἀποδέχεται ἐν τῇ προσωπῶν τῶν Κυ-
 βερνητῶν καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς, τὴν Θρησκείαν τοῦ Χρι-
 στοῦ, ἢ ὅποια διακηρύττει, τὴν ἀπόλυτον ἰσότητα, καὶ τὴν
 ἐλευθερίαν συμπάντων τῶν ἀνθρώπων.

Τὴν θρησκείαν αὐτὴν, ἢ ὅποια διακηρύττει Ἐνα μό-
 νον Νόμον ὑπέρτατον μεταξὺ πάντων τῶν λοιπῶν τοιοῦτων,
 ἢ ὅποια ὄχι μόνον ἀρνεῖται πᾶσαν βιαιότητα, πᾶσαν ἐκδίκη-
 σιν, τὰς τιμωρίας καὶ τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἦτις καθορίζει

καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν νὰ ἀγαπῶμεν. Ἡ ὁποία ἐξυμνεῖ οὐχὶ τὴν ἰσχὴν καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ τὴν Ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν Πενίαν τὴν χριστιανικὴν αὐτὴν θρησκείαν, ἡ Κυβέρνησις ἀποδέχεται ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀπίστων αὐτῆς Κυβερνητῶν. Ἀποδέχεται ταύτην οὐχὶ ἐν ᾧ ἀληθεῖ πνεύματι αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν διαστραφεῖσαν ὄψιν αὐτῆς, μεθ' ἧς ἡ ἐθνικὴ τάξις τῆς ζωῆς, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει ὑπόστασιν.

Οἱ πλείστοι τῶν Κυβερνητῶν καὶ τῶν Συμβούλων τῶν δὲν ἐννοοῦν καθόλου τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ Στρέφονται ἀναφανδόν, κατὰ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἑποιοὶ διδάσκουν καὶ μεταδίδουν τὸν ἀληθῆ χριστιανισμόν καὶ τὴν γαλήνην τῆς συνειδήσεως. Τοὺς φονεύουν, τοὺς καταδιώκουν, ἀπαγορεύουν εἰς αὐτοὺς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἀληθῇ αὐτοῦ Ἐννοίᾳ.

Ὁ κληρὸς ἀπαγορεύει τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ δὲν ἀναγνωρίζει, εἰμὴ εἰς ἑαυτάν, τὸ δικαίωμα τῆς ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Γραφῶν,

Ἐξευρίσκει πολὺπλοκά σοφίσματα ὅπως δικαιολογῇ τὸ δυνατόν τῆς ἐνώσεως τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τελεῖ λειτουργίας πομπώδεις, οἱ ὁποῖαι ὑπεραικίζουν τὸν Λαόν

Καὶ ἀπὸ αἰῶνων τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων ζῆ νομίζον ἑαυτὸ χριστιανικὸν καὶ μηδαμῶς ὑποθέτον τὸ ἐκοτοστόν καὶ τῆς σημασίας τοῦ Ἀληθοῦς Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ' ἡ γοητεία τοῦ Κράτους, — ὅσον μέγας καὶ ἀν ἡ ὀθρίαμὸς τῆς — παρ' ἑλίας τὰς καταθλίψεις, τὰς ὁποίας ἐξασκεῖ ἀπεινώς ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, δὲν δύναται νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἀλήθειαν, ἡ ὁποία ἐξεγείρει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἡτις ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅσα μεγαλειτέρα θὰ ἦνε ἡ διάρκεια τῆς καταστάσεως ταύτης, τόσα μᾶλλον ἢ ἀντίθεσις, ἥτις ὑφίσταται μεταξύ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν τῆς **Ταπεινοφροσύνης** καὶ τῆς **Ἀγάπης**—καὶ τοῦ **Κράτους**—τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς **Ἀλαζονείας καὶ τῆς βίας**, ἣ ἀντίθεσις λέγω, **αὕτη θὰ γίῃ καθαρά.**

Ὁ μεγαλιέτερος δακτύλος δὲν δύναται νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ροὴν τρέχοντος ὕδατος· τὸ ὕδωρ θ' ἀκολουθήσῃ ἀναποδράστως ἕνα δρόμον· θὰ διέλθῃ ἄνω τοῦ δακτύλου, ἢ θὰ τὸν καταρρίψῃ ἢ θὰ τὸν περιβάλῃ· τοῦτο εἶνε ἀπλῶς ζήτημα χρόνου. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη μετὰ τοῦ **Ἀληθοῦς Χριστιανισμοῦ**, τὸν ὁποῖον ἐκάλυπτεν ἡ **Ἰσχὺς** τοῦ **Κράτους**.

Τὸ Κράτος ἐπὶ μακρὸν συνεκράτει τὸ ῥέον ὕδωρ· ἀλλ' ὁ χρόνος ἤγγικε! καὶ ὁ Χριστιανισμὸς καταρρίπτει τὸν δακτύλον, ὁ ὁποῖος τὸν συνεκράτει καὶ παρασύρει τὰ λείψανά του.

Διαθλέπω τὰς ἐξωτερικὰς ἐνδείξεις τῆς ἐλευθερίας τοῦ χρόνου τούτου, ἀκριβῶς σήμερον ἐν τῇ εὐχερῇ νίκῃ, τῇ ἄνευ σχεδὸν ἀγώνων, τῶν Ἰαπῶνων ἐπὶ τῶν Ρώσων καὶ ἐν ταῖς παραχαῖς αἰτίαις μετὰ τοῦ πολέμου τούτου ταυτοχρόνως, ἐξήγειρον ἀπάσας τὰς τάξεις τοῦ Λαοῦ τῆς Ρωσσίας.

B'.

Σπουδαιότης τῆς νίκης τῶν Ἰαπῶνων.

Προσπαθῶν νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἥτταν τῶν Ρώσων, ὡς πᾶσαν ἥτταν, εἰς τὰ σφάλματα τῶν ἡττηθέντων, εἰς τὴν κακὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, εἰς τὰς κα-

ταχρήσεις καὶ τὰ λάθη τῶν ἀρχηγῶν κ.λ.π. Ἡ πρωτίστη ἐν τούτοις αἰτία δὲν ἔγκνεται ποσῶς εἰς ταῦτα.

Ἡ νίκη τῶν Ἰαπῶνων δὲν ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν κακὴν τῆς Ρωσσίας διοίκησιν ἢ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων, ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν τῶν Ἰαπῶνων ὑπὸ στρατιωτικὴν ἐποψιν. Ὁ Ἰάπων ἐνίκησεν οὐχὶ διότι οἱ Ρῶσοι εἶναι ἀσθενεῖς, ἀλλὰ διότι εἶναι, ἴσως, ὁ ἰσχυρότερος τῶ λαῶν τῆς ὑψηλῆς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Εἶναι δὲ τοιοῦτος· πρῶτον, ἐπειδὴ ἔλας τὰς τελειοποιήσεις τῆς τέχνης, αἵτινες προσέδωκαν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τὴν ὑπεροχὴν κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν ἄλλων λαῶν τῶν μὴ χριστιανικῶν ἀγῶνάς των, οἱ Ἰάπωνες τὰς υἱοθέτησαν χάρις εἰς τὸ πρακτικὸν πνεῦμά των καὶ εἰς τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα, τὰ ὅποια καὶ ἐχρησιμοποίησαν πολὺ καλλίτερον τῶν χριστιανικῶν λαῶν. Δεύτερον, καθότι οἱ Ἰάπωνες εἶναι φύσει ἀνδρειότεροι καὶ μᾶλλον ἀδιάφοροι πρὸς τὸν θάνατον, παρ' ὅσον εἶναι σήμερον οἱ χριστιανικοὶ λαοί. Τρίτον διότι ἡ στρατιωτικὴ φιλοπατρία, ἢ ἕλως ἀσύμφωνος πρὸς τὸν χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος εἰσῆχθη εἰς τὸν λαόν μετὰ τόσας προσπάθειάς ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, διαχέεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἰσχύϊ μεταξύ τῶν Ἰαπῶνων. Τέταρτον ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς δουλικῆς αὐτῶν ὑποταγῆς εἰς τὴν ἰσχὴν τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ ἀποθεωθέντος Μικάδου, ἔχουσι τὰς δυνάμεις μᾶλλον συγκεντρωμένας, μᾶλλον ἠγῶμένας ἢ ὅσον οἱ λαοὶ οἱ ἀπηλλαγμένοι τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς. Ἐν μίᾳ λέξει οἱ Ἰάπωνες εἶχον καὶ ἔχουσιν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν δὲν εἶναι ποσῶς χριστιανοί. Ὁ Χριστιανισμός, ὅσοι καὶ ἂν ἔχουσι διαστρέφει αὐτὸν οἱ χριστιανικοὶ λαοί, ζῆ—καίτοι ἀορίστως πως—εἰς τὰς συνειδήσεις τούτων καὶ οἱ χριστιανοί, ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ καλλίτεροι μεταξύ αὐτῶν, δὲν

δύνανται νὰ περιορίσουν ἄλλας τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις πρὸς ἐπιτόνησιν καὶ κατασκευὴν φονικῶν ὅπλων. Εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς καθίσταται ἀδύνατον νὰ μὴ σκέπτονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀρνητικῶς ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν φιλοπατρίαν καὶ, ὡς οἱ Ἰάπωνες, νὰ ἀνοίγωσι πὰ κοιλίας των, ὅπως μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, ἢ ἀνατιναχθῶσι μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως συνέβαιναν ἄλλοτε. Δὲν ἐκτιμῶσι πλέον, ὡς ἄλλοτε ποτε, τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς, τὰ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ ἐλάχιστα εὐλαθεύονται τὴν στρατιωτικὴν τάξιν. Δὲν δύνανται τώρα πλέον, νὰ ὑποτάσσωνται δουλοπρεπῶς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀρχὴν χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται προσβολὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν, καὶ ἐξαιρετικῶς, οἱ πλείονες, ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὴν σφαγὴν ἀδιαφόρως.

Οὐδέποτε, καὶ εἰς τοὺς κλάδους ἀκόμη τῆς εἰρηνικῆς φιλοπονίας, οἵτινες οὐδαμῶς εἶνε σύμφωνοι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρωσι τὸν μετὰ τῶν μὴ χριστιανῶν ἀγῶνα. Οὕτω συνέβαινε καὶ συμβαίνει ἔτι ἐν τῇ χρηματιστικῇ ἀγῶνι τῶν χριστιανῶν μετὰ τῶν μὴ τοιούτων. Σύμφωνως πρὸς τὸν χριστιανισμόν, εἴτε κακῶς ἐρμηνευόμενον, εἴτε διαστρεφόμενον, ὁ χριστιανὸς—καὶ ὅσῳ μᾶλλον εἶναι Χριστιανὸς τοσούτῳ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἀνεπτυγμένον τοῦτο—ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι ποσῶς τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον δὲν δύναται νὰ θυσιάσῃ τὰς δυνάμεις του ἀπάσας πρὸς χρηματισμόν, καθὼς ἐκεῖνος ὁ ὅποιος δὲν ἔχει ἀνώτερον ἰδεώδες τοῦ χρήματος ἢ ὁ ὅποιος θεωρεῖ τὸν πλοῦτον ὡς εὐλογίαν τοῦ Κυρίου. Παρομοίως καὶ ὡς πρὸς τὴν κτῆσιν τῆς μὴ χριστιανικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης. Εἰς τὴν κτῆσιν τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐμπειρικῆς· εἰς τὴν κτῆσιν τῆς τέχνης ἐκείνης ἢ ὅποια ἔχει ὡς

σκοπὸν τὴν τέρψιν, ἢ ὑπεροχὴ ἀνήκει καὶ θὰ ἀνήκει πάν-
 τοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς λαοὺς τοὺς ὀλιγώτερον
 χριστιανούς. Τοῦθ' ὅπερ παρατηρεῖται ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς
 ἐν εἰρήνῃ δράσεως, κατὰ μείζονα λόγον θέον νὰ ἀληθεύῃ
 ἐν τῇ πολέμῳ, τὸν ὁποῖον ἀρνεῖται ἀπολύτως ὁ ἀληθῆς
 χριστιανισμός. Αὕτη ἀκριβῶς ἡ ὑπεροχὴ, ἀπόλυτος ὡς πρὸς
 τὰ τοῦ στρατοῦ τῶν μὴ χριστιανικῶν λαῶν ἐπὶ τῶν χρι-
 στιανικῶν τοιούτων μετ' ἴσων μέσων ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέ-
 χνῃ, ἐξεδηλώθη καταφανῶς ἐν τῇ ἐνδόξῳ νίκῃ τῶν Ἰα-
 πῶνων κατὰ τῶν Ρώσων. Ἐν τῇ ἀναποδράστῳ δέ, ἐν τῇ
 ἀναγκαίᾳ τῶν μὴ χριστιανικῶν λαῶν ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν
 ὑπεροχῇ, ἐγκρίεται ἡ ἄμετρος σημασία τῆς νίκης τῶν Ἰα-
 πῶνων.

Ἡ νίκη αὕτη ἔχει σημασίαν καθότι ἔχει δεῖξει κατα-
 φανῶς πλεόν, οὐ μόνον ἐν Ρωσίᾳ ἀλλὰ καθ' ἅπαντα τὸν
 χριστιανικὸν κόσμον, τὸ εὐτελές τοῦ ἐξωτερικοῦ πολιτι-
 σμοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ ὑπερφηανεύοντο
 τοσοῦτον. Κατέδειξεν ὅτι ὅλος ὁ ἐξωτερικὸς αὐτὸς πολιτι-
 σμός, τὸν ὁποῖον οὗτοι ἐθεώρουν ὡς τὸ ἐκτάκτως πολυτι-
 μότερον ἀποτέλεσμα τῶν πολυχρονίων προσπαθειῶν τῶν
 χριστιανικῶν λαῶν, εἶναι πρᾶγμα ἐλάχιστα σημαῖον.

Πράγματι ὁ Ἰαπωνικὸς λαός, ὁ μὴ διακρινόμενος ἐπ'
 οὐδεμίᾳ διαφερούσῃ πνευματικῇ ιδιότητι, ὅπταν ἔσχε τὴν
 ἀνάγκην, εἰς διάστημα δεκάδων ἐτῶν, ἰδιοποιήθη ὅλην τὴν
 σοφίαν τῶν χριστιανικῶν λαῶν συμπεριλαμβανομένων καὶ
 τῶν βακτηριδίων καὶ τῆς δυναμίτιδος καὶ ἠδυνήθη τόσον
 καλῶς νὰ ἐφαρμώσῃ τὴν σοφίαν ταύτην πρακτικῶς ἐν τῇ
 στρατιωτικῇ ἔργῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πολέμῳ, ὅν τοσοῦτον
 ἐξέτιμων οἱ χριστιανικοὶ λαοί, καὶ νὰ καταστῇ ὅλων τού-
 των ὑπέρτερος.

Ἐπὶ αἰῶνας οἱ χριστιανικοὶ λαοί, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι

υπερήσπιζον ἑαυτούς, ἀνεκάλυπτον τὰ ἀποτελεσματικώτερα μέσα τῆς ἀλληλοσφαγῆς (μέσα τὰ ὅποια παρέλαβον παραχρῆμα ὄλοι οἱ ἀνταγωνισταί) καὶ ἐπωφελήθησαν ἐκ τούτων ὅπως ἀλληλοαπειλῶνται καὶ ὅπως προσκτῶνται παντοειδῆ ὠφελήματα ἀνά τοῖς μὴ πεπολιτισμένοις λαοῖς τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Ἄλλ' ἰδοῦ, μετὰ τῶν μὴ χριστιανῶν ἀναφαίνεται πολεμικός, ἔμπειρος, ἀφομοιωτικός, λαός, ὁ ὁποῖος προαισθανόμενος τὸν κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα αὐτὸν τε καὶ τοὺς λοιποὺς μὴ χριστιανικοὺς λαοὺς, μετὰ καταπληκτικῆς εὐκολίας καὶ ταχύτητος υἱοθετεῖ πᾶν ὅ,τι παρῆχε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, καὶ καθίσταται ἰσχυρότερος αὐτῶν. Κατανοῶν τὴν στοιχειώδη ἀλήθειαν, ὅτι, ὅταν κτυπᾶται τις διὰ χονδρῆς βράβδου, δέον νὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν ταύτην βράβδον ἢ ἔτι χονδροτέραν καὶ ἰσχυροτέραν καὶ νὰ κτυπᾷ δι' αὐτῆς τὸν πρότερον κτυπῶντα, ἠκολούθησε ταχύτατα καὶ εὐκολώτατα, ὁ Ἰαπωνικός λαός τὴν σοφίαν ταύτην, ταυτοχρόνως δὲ πᾶν τὸ τεχνητὸν μέρος τοῦ πολέμου. Ἐπωφελοῦμενος ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ θρησκευτικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς φιλοπατρίας, κατέδειξε δύναμιν στρατιωτικὴν τῆσφι αὐτῆν, ἢ ὅποια ὑπερέβη τοῦ ἰσχυροτέρου κράτους τὴν δύναμιν. Ἡ νίκη τῶν Ἰαπῶνων κατὰ τῶν Ρώσσιον, κατέδειξεν εἰς τὰς λοιπὰς δυνάμεις, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἰσχὺς δὲν εὐρίσκεται πλέον μετὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι μετεθιβάσθη ἢ θέλει μετ' αὐτῶν πολὺ μεταθιβάσθῃ εἰς ἄλλας χεῖρας μὴ χριστιανικάς, ἀφοῦ καὶ εἶναι εὐκολον εἰς τοὺς μὴ χριστιανικοὺς λαοὺς, πιεζομένους ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ νὰ ἐφαρμόσωσι τὸ παράδειγμα τῶν Ἰαπῶνων, τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, διὰ τὴν ὅποιαν τόσον ὑπερηφανευόμεθα καὶ οὐ μόνον ν' ἀπολευθερωθῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ κυριεύσωσιν ὅλας τὰς χριστιανικὰς χώρας.

Ὅστε αἱ χριστιανικαὶ κυβερνήσεις ἔνεκεν τῆς ἐκδάσεως τοῦ πολέμου τούτου ἤχθησαν διὰ τοῦ μᾶλλον καταφύρου τρόπου ἐπὶ τὴν ἐπαύξεισιν τῶν στρατιωτικῶν παρασκευῶν των, αἱ δαπάναι τῶν ὁποίων καταθλίβουσιν ἤδη τοὺς λαοὺς των. Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι, καίτοι διπλασιάζουσι τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς των, μετὰ τινα χρόνον οἱ εἰδωλολατρικοὶ λαοί, οἱ πιεζόμενοι ὑπ' αὐτῶν ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἰάπωνες, ἀφοῦ μάθωσι τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, θέλουσιν ἀποτινάξει τὸν ζυγὸν καὶ θέλουσιν ἐκδικηθῆ. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐπικυροῖ, οὐχὶ πλέον διὰ τοῦ ὀρθοῦ συλλογισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς πικρᾶς πείρας, καὶ διὰ τοὺς Ρώσσοις ὡς καὶ δι' ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, τὴν στοιχειώδη αὐτὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ βία δὲν δύναται νὰ συντελέσῃ ἢ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῶν συμφορῶν καὶ τῶν δεινῶν.

Οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ καταγινόμενοι εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν δυνάμεων, οὐ μόνον κακὸν καὶ ἀνήθικον ἔργον διαπράττουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀντιβαίνουν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν ὁποῖον παραδέχονται ἔργον ἐν τῇ ὁποίᾳ κατ' ἀνάγκην θέλουσιν ὑπερέχει τούτων, θέλουσι νικᾶ αὐτοὺς οἱ μὴ χριστιανικοὶ λαοί.

Ἡ νίκη αὕτη ἀπέδειξεν εἰς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη ὅτι ὁ τρόπος, δι' οὗ αἱ κυβερνήσεις διηύθυναν τὴν δρασίν των, ἦτο ἐπικίνδυνος δι' ἑαυτούς. Ὅτι ἐξήντλει ἀνωφελῶς τὰς δυνάμεις αὐτῶν καὶ κυρίως ὅτι δὲν ἔκαμινεν ἄλλο τι ἢ νὰ παρασκευάζῃ ἐχθροὺς ἰσχυροὺς μεταξὺ τῶν μὴ χριστιανικῶν λαῶν.

Κατέδειξεν ἀφ' ἐτέρου τὰ μάλιστα ἐναργῶς, ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν χριστιανικῶν λαῶν οὐδὲν δύναται νὰ ἐνοικῇ ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέχνῃ, ἀντιθέτῳ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ὅτι ἂν οἱ λαοὶ οὗτοι ἐπιθυμοῦν νὰ ζήσουν, ἀφείλουν νὰ ἐντείνουν τὰς προσπάθειάς αὐτῶν, οὐχὶ

διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς στρατιωτικῆς τέχνης, ἀλλ' εἰς τὴν διάταξιν τῆς ζωῆς, ἣτις ἀπορρέουσα ἐκ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, θὰ παρεῖχεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν μεγαλειτέραν εὐτυχίαν, οὐχὶ διὰ τῆς κτηνώδους ἰσχύος, ἀλλὰ διὰ τῆς λογικῆς ἁρμονίας καὶ διὰ τῆς ἀγάπης.

Ἴδου ἡ ἄμετρος σπουδαιότης τῆς νίκης τῶν Ἰαπώνων.

Γ'.

Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα.

Ἡ νίκη τῶν Ἰαπώνων κατέδειξεν εἰς τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τὸ ψεῦδος τῆς πορείας τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν. Εἰς τοὺς Ρώσους ὁ πόλεμος οὗτος μετὰ τῶν φρικωδῶν, τῶν ἄνευ λόγου δυστυχημάτων του, τοῦ μόχθου καὶ τῆς θυσίας ὑπάρξεων, παρὰ τὰς ἀντιλογίας τῶν πολλῶν, κατέδειξεν εἰς ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, εἰς τοὺς ἐν τῇ κυβερνήσει τῇ τε χριστιανικῇ καὶ τῇ τῆς βίας, τὸν φρικώδη κίνδυνον, ὃν διαρκῶς διατρέχουσιν, ὑπακούοντες εἰς τὰς Κυβερνήσεις αὐτῶν.

Χωρὶς τινος ἀνάγκης, διὰ σκοποὺς προσωπικοὺς, κρυφίους, τῶν πλεονεκτῶν κυβερνητῶν, ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἐξώθησε τὸν λαὸν αὐτῆς εἰς ἄφρονα πόλεμον, ὅστις ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ ἢ ὀλεθρίαν τὴν ἑκδασιν διὰ τοὺς τελευταίους τούτους. Ἑκατὸν περίπου χιλιάδες ὑπάρξεων ἀπωλέσθησαν· ἐχάθησαν τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τοῦ λαοῦ καὶ ἡ δόξα τῆς Ρωσσίας, χάριν ἐκείνων ὅτινες ὑπερηφανεύοντο δι' αὐτήν, ἐχάθη καὶ αὕτη ὡσαύτως. Τὸ δὲ χεῖριστον ὅτι οἱ φέροντες τὴν ἐνοχλήν διὰ τ' ἀνοσιουργήματα ταῦτα, οὐ μόνον δὲν συναισθάνονται τὸ παράπαν τὰ λάθη αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατηγοροῦσι ἄλλους διὰ

πᾶν ὅ,τι συνέβη. Ἄν τὸ αὐτὸ καθεστῶς διετηρηῆτο, θὰ ἠδύ-
ναντο αὐριοὶν νὰ ὠθήσωσι τὸν Ρωσικὸν λαὸν εἰς συμφορὰς
ἔτι μεγαλειτέρας.

Πᾶσα ἐπανάστασις ἄρχεται καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ κοινωνία
ὑπερέβη πλεόν τὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου, ἐπὶ τῆς ὁποίας
ἀντίληψews ἐβασίζοντο αἱ ὑφιστάμεναι μορφαὶ τῆς κοινωνι-
κῆς ζωῆς, ὁπόταν ἡ ἀντίθεσις ἢ μεταξὺ τῆς σημερινῆς
ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς ἐκείνης, ἣτις ὄφειλε καὶ ἣτις ἠδύνατο
νὰ ὑφίσταται, ἀποβαίνει τόσο καθαρά διὰ τοὺς περισσοτέ-
ρους, οἱ ὅποιοι αἰσθάνονται ὅτι καθίσταται ἀδύνατος ἡ συ-
νέχεια τῆς ζωῆς ὑπὸ τὰς πρότερον συνθήκας. Ὡς πρὸς τὰ
μέσα, ἅτινα χρησιμοποιοῖ ἡ ἐπανάστασις, ταῦτα ἐξαρτῶν-
ται ἐκ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον προτίθεται αὕτη. Κατὰ τὸ
1893 ἡ συνείδησις τῆς ἀντιθέσεως τῆς μεταξὺ τῆς ἰδέας
τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας
τῶν βασιλείων, τοῦ κλήρου, τῶν εὐγενῶν, τῶν ἐν ταῖς ἀρ-
χαῖς, ὑφίσταντο οὐ μόνον μεταξὺ τῶν καταθλιβομένων λαῶν,
ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν καλλιτέρων ἀνδρῶν τῶν προνομιού-
χων τάξεων, καὶ τοῦτο καθ' ἅπαντα τὸν Χριστιανικὸν κό-
σμον. Εἰς οὐδὲν ὅμως ἄλλο μέρος αἱ τάξεις ἠσθάνοντο το-
σοῦτον τὴν ἀνισότητα ἐκείνην, ὅσον ἐν Γαλλίᾳ. Ἴδου ὁ λό-
γος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1793 ἐξερράγη ἐν
Γαλλίᾳ. Ὁ ἀμεσότερος τρόπος πρὸς πραγματοποίησιν τῆς
ἰσότητος, ἀνεφάνη φυσικὰ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς βιαιᾶς κα-
ταλήψεως ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν δεσποτῶν ἐκείνου ὑπερ κα-
τεῖχον. Ἴδου διατὶ οἱ ἄνδρες τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ἐ-
πραγματοποιοῦν τὸν σκοπὸν αὐτῶν διὰ τῆς βίας.

Κατὰ τὸ 1905, ἡ συνείδησις τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ
τῆς ἐλευθέρας, τῆς νομοταγοῦς, τῆς δυνατῆς ζωῆς καὶ τῆς
ζωῆς τῆς δουλείας ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας ἀποστεροῦσι
αὐθαίρετως, διὰ τῆς βίας, τοὺς ἀνθρώπους τῶν προϊόντων

τῆς ἐργασίας αὐτῶν χάριν τῶν διαρκῶν ἐξοπλισμῶν καὶ δύνανται ὑπὸ τὸ κράτος τούτων νὰ ὑποχρεῶσι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τοὺς λαοὺς εἰς ἀνόητον καὶ παράφρονα ἀλληλοσφαγμὸν, ἢ συνειδήσις τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἐμπνέει οὐ μόνον τοὺς καταδυναστευομένους λαοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς κρατούσας ἀκόμη τάξεις. Ἡ δὲ ἀντίθεσις αὕτη οὐδαμῶς γίνεται τόσον ζωηρῶς αἰσθητή, ὅσον παρὰ τῷ ῥωσικῷ λαῷ.

Ὁ λαὸς οὗτος μετ' ἐξαιρετικῆς ὀξύτητος ἠσθάνθη τὴν ἀντίθεσιν ἐκείνην, ἔνεκεν τοῦ ἄφρονος, τοῦ αἰσχροῦ πολέμου εἰς τὸν ὅποιον ἐξώθησεν αὐτὸν ἡ κυβέρνησις του, ἐξ αἰτίας τῆς γεωργικῆς ζωῆς ἣν διάγει ἔτι, πρὸ παντὸς δὲ ἔνεκεν τῆς ζωηρᾶς χριστιανικῆς συνειδήσεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο σκέπτομαι ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1905 ἦς σκοπὸς εἶνε ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀνθρώπων, πρέπει ν' ἀρχίσῃ καὶ ἀρχίζει ἀκριβῶς ἐκ τῆς Ρωσσίας. Τὰ μέσα δὲ τὰ πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ ὃν προτίθεται ἡ ἐπανάστασις, φανερὸν εἶνε ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ μετέχωσι τῆς βίας, διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθησαν μέχρι τοῦδε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἰσότητά.

Οἱ ἄνδρες τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, οἱ ὅποιοι ἐπόθουν τὴν ἰσότητά ταύτην, ἠδύναντο νὰ φρονοῦν ὅτι ἡ ἰσότης θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς βίας, καίτοι ἐναργῶς καταδείκνυται ὅτι ἡ ἰσότης οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοιοῦτοτρόπως, ἀφοῦ ἡ βία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἡ ἐναργεστέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀνισότητος. Ἄλλ' ἡ ἐλευθερία, ὁ οὐσιώδης σκοπὸς τῆς σημερινῆς ἐπαναστάσεως κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ διὰ τῆς βίας.

Ἦδη δὲ οἱ ἐνεργοῦντες τὴν ἐν Ρωσσίᾳ ἐπανάστασιν φρονοῦσιν ὅτι, ἐπαναλαμβάνοντες πᾶν ὅ,τι ἔλαβε χώραν κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαναστάσεις μετὰ τῶν πομπῶν καὶ τῶν πανηγυρικῶν κηδεῶν, τῆς καταρτίψεως τῶν φυλακῶν,

των πομπωδῶν ἀγορεύσεων, [« Ὑπάγετε νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν κύριόν σας... (α) »] τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως κλπ. ἀφοῦ ἴδωσι τὸ καθεστῶς ἀνατρεπόμενον καὶ νέαν τινα μοναρχίαν συνταγματικὴν ἢ σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν ἐγκαθισταμένην, θὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ, ὃ ὅποσος παρακολουθεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἱστορία ἔμως δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ βιαία ἐπανάστασις παρήλθεν πλέον· πᾶν ἔτι ἠδύνατο νὰ παράσχω αὐτῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ παρέσχεν ἤδη, κατέδειξε δὲ σῦναμα τί ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ.

Ἡ ἐν Ρωσίᾳ ἐν ἐκρήξει ἐπανάστασις, παρὰ λαφ' ὅλως διαφόρου χαρακτήρος καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ 1793 ἀλλὰ κατὰ τὸ 1905, δὲν εἶναι ποσῶς δυνατόν νὰ προσίθεται τὴν αὐτὸν σκοπὸν καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῶν ἰδίων μέσων δι' ὧν καὶ αἱ ἐπαναστάσεις αἱ πρὸ ἐξήκοντα, ὀγδοήκοντα, ἑκατὸν ἐτῶν, αἱ μεταξὺ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ρωμῶν, ἠθικοῦ χαρακτήρος ὅλως διαφόρου.

Ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς τῆς Ρωσσίας ἀριθμεῖ ἑκατὸν ἑκατομμύρια ψυχῶν, ἐξ αὐτοῦ σύγκειται ὅλος ὁ λαός. Οὗτος ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ Δούμας ἢ ἐλευθεριῶν τινῶν, τῶν

(α) Σ. Μ. "Ὅταν ὁ Λουδοβίκος ΙΣ' βασιλεὺς τῶν Γάλλων διέταξε νὰ διαλυθῇ ἡ Ἐθνικὴ τῶν Γάλλων Συνέλευσις, ἣν ἀπετέλουσαν ὁ κληρὸς οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ τάξις τῶν πολιτῶν, αἱ μὲν πρῶται τάξεις ὑπήκουσαν εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ βασιλέως· ἡ τρίτη ὅμως τάξις τοῦ λαοῦ, ἣτις εἶχε περιφρονηθῇ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς Συνελεύσεως, ἀπεκρίνατο διὰ τοῦ Μισραμπώ, εἰς τὸν κομιστὴν τῶν βασιλικῶν διαταγῶν: Ἐῖπατε εἰς τὸν Κύριόν σας, ὅτι ἐμεῖς ἐδῶ δυνάμει τῆς ἐξουσίας τοῦ Λαοῦ καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐπιθύου μόνον τῆς λόγῃς θέλουμ μᾶς ἀποδειῶξαι ἀπ' ἐδῶ». (27 Ἰουνίου 1771). Ὁ Λουδοβίκος, τὸν ὅποιον μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέδεικαζεν ὁ λαὸς τῶν Παρισίων εἰς τὸν διὰ τῆς λαϊμητόμου θάνατον, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντιστῇ εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν λαϊκὴν τάξιν, ἀλλ' ὑπεχώρησεν

ὁποίων ἡ ὀνοματολογία φανερά καταδεικνύει τὴν ἔλλειψιν τῆς στοιχειώδους ἀληθείας, οὐχὶ τῆς ἀντικαταστάσεως βιαιότητας τινὸς ἐξουσίας ὑπ' ἄλλης, ἀλλὰ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας, τῆς πλήρους ἀπελευθερώσεως ἀπὸ πάσης ἐπιβεβλημμένης ἐξουσίας.

Σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, ἡ ὁποία φλογίζει σύμπαντα τὸν κόσμον δὲν εἶνε οὔτε ἡ φορολογία τῶν προσόδων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους, τὸ μονοπώλιον ὑπὸ τοῦ κράτους τῆς κοινωνικῆς παιδαγωγίας, ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐκλογῶν, ἡ ὑποτιθεμένη συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς μᾶλλον δημοκρατικῆς πολιτείας, αὐτῆς τῆς σοσιαλιστικῆς μετὰ τῆς κοινῆς φήφου, ἀλλ' ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία.

Ἡ δὲ πραγματικὴ ἐλευθερία, οὐχὶ ἡ φανταστικὴ, δὲν ἐπιτυγχάνεται διόλου διὰ τῶν ὀδοφραγμάτων, τῶν σφαγῶν, παρ' οἵασδήποτε νέας συστάσεως εἰσαχθείσης διὰ τῆς βίας· αὕτη δὲν κατορθοῦται, εἰμὴ διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τῆς ὑποταγῆς εἰς οἵανδήποτε ἀνθρωπίνην ἐξουσίαν.

Δ'.

Ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως.

Ἡ θεμελιώδης αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ πασῶν τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος καὶ παρόντος εἶνε τὸ θρησκευτικὸν σύστημα.

ὑπὸ τὸ ὄνομα θρησκεία ἐννοοῦμεν συνήθως, ἢ ἀλληγορικὸς τινὰς ὀρισμὸς περὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου, ἢ τελετὰς τινὰς—τὴν λατρείαν—αἵτινες στηρίζουν, παρηγοροῦν

καὶ ἐνθαρρύνουν τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῇ ζωῇ, ἢ τὰς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἐρμηνείας, ἢ τοὺς ἠθικοὺς νόμους περὶ τῆς ζωῆς, τοὺς κυρωθέντας διὰ τοῦ θεοῦ προστάγματος.

Ἡ ἀληθὴς ὁμῶς θρησκεία εἶνε πρὸ παντὸς ἢ ἀποκάλυψις τοῦ ὑπερῆχτου Νόμου, κοινῶς εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ὁποῖος τοῖς παρέχει κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν τὸ μεγαλειότερον ἀγαθόν.

Τὸ πρῖν, ἐν τῇ χριστιανικῇ δόγματι, παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, ἐξεδηλοῦτο καὶ ἀνεκηρύσσετο ὁ ὑπέριστατος θρησκευτικὸς νόμος, κοινὸς εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Οὗτος συνίστατο εἰς τοῦτο· οἱ ἀνθρώποι χάριν αὐτῆς τῆς εὐτυχίας των, ὄφειλον νὰ ζῶσιν οὐχὶ κατ' εἰς δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἕκαστος διὰ τὴν εὐτυχιάν πάντων, διὰ τὴν ἀλληλοβοήθειαν (Βούδας, Ἰσαίας, Κομφούκιος, Λασοσέ, Στωϊκοί). Ὁ νόμος αὗτος ἀνεκηρύχθη καὶ οἱ λαβόντες γινώσκον αὐτοῦ, δὲν ἠδύναντο ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ εὐεργετήματα αὐτοῦ.

Πλὴν ὁ βίος ὁ στηριζόμενος οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἀλλ' ἐπὶ τῆς βίας, ὑπεισῆλθε τόσον βαθύως εἰς τὸ καθεστῶς καὶ εἰς τὰ ἤθη, ὥστε οἱ ἀνθρώποι, καίτοι ἐγνώριζον τὰ εὐεργετήματα τοῦ νόμου τῆς ἀλληλοβοηθείας, ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς βίας, τοὺς ὁποῖους ἐδικαιολογοῦν ἐξ ἀνάγκης αἱ ἀπειλαὶ καὶ ἡ ἐκδίκησις.

Ἐφρόνουν ὅτι ἄνευ τῶν νόμων τούτων ἡ κοινωνικὴ ζωὴ θὰ καθίστατο ἀδύνατος.

Οἱ μὲν ἐθεώρησαν καθήκον των, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ πρὸς διόρθωσιν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐρμηνείαν τῶν νόμων, δηλαδὴ τῆς βίας, τὴν ἐκδοσιν διαταγῶν, οἱ δ' ἄλλοι ὑπήκουσαν. Μοιραίως ὁμῶς οἱ διατάσσοντες διεφάρησαν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας δι' ἧς περιεβάλλοντο. Ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν διεφθαρμένοι, ἀντὶ νὰ φέρωσι τὴν

βελτίωσιν εἰς τοὺς ἄλλους, μετέδιδον εἰς αὐτοὺς τὰ ἐλαττώματά των. Καὶ οἱ ὑποτασσομένοι διεφθάρησαν διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν βίαν τῆς ἐξουσίας, διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν δυναστῶν καὶ τῆς δουλοπρεπειᾶς των.

Πρὸ χιλιῶν ἑνεακοσίων ἐτῶν, ἀνεφάνη ὁ Χριστιανισμός. Μετὰ νέας δυνάμεις ἐπεκύρωσεν οὗτος τὸν νόμον τῆς ἀληθοθυθείας καὶ κατέδειξεν ἐπὶ πλεόν τὰ αἴτια, ἅτινα καθίστων τὸν νόμον τοῦτον ἀνεφάρμοστον.

Τὸ Χριστιανικὸν δόγμα μετ' ἐξαιρετικῆς σαφηνείας κατέδειξεν ὅτι, ἡ αἰτία ἔγκειται εἰς τὴν ψευδῆ παράστασιν τῆς ἀνάγκης τῆς βίας ἐπὶ τοῦ νομίμου, ὅπως καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ἐξηγοῦσα, ἐξ ἄλλου τὸ παράνομον, τὴν τάσιν πρὸς τὴν κακουργίαν τῆς ἐκδικήσεως, κατέδειξεν ὅτι τὰ κύρια κακὰ τοῦ ἀνθρώπου προέρχονται ἀπὸ τὰς βιαιότητας, τὰς ὁποίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐκδικήσεως, ἀσκοῦσιν οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ.

Τὸ χριστιανικὸν δόγμα κατέδειξεν, οὐ μόνον τὸ ἄδικον, ἀλλὰ καὶ τὸ κακοῦργον τῆς ἐκδικήσεως, κατέδειξεν ὅτι τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς βίας, εἶνε ἡ ἄνευ ἀντιστάσεως ὑποταγὴ εἰς αὐτήν.

«Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σὲ ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ὅστις σὲ ἀγγαρεύσει μίλιον ἐν ὑπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. Τῷ αἰτοῦντι σοι δίδου καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς». (Ματθαῖος Ε'. 38—43).

Τὸ δόγμα τοῦτο κατέδειξεν ὅτι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀσκήων τὴν βίαν εἶνε ὁ κριτὴς τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ βία αὕτη ἐγένετο παραδεκτὴ, τότε δὲν θὰ ἔχει

πλέον ὄρια ἢ βία καὶ κατὰ συνέπειαν, ὅπως μὴ ὑφίσταται ἡ βία, πρέπει αὐδεὶς ὑπ' οὐδὲν πρόσχημα, νὰ ποιῆται χρῆσιν αὐτῆς, πρὸ παντός δὲ ὑπὸ τὴν πρόφασιν, τὴν πλειότερον προβαλλομένην, τῆς ἐκδικήσεως.

Τὸ δόγμα τοῦτο κατεκύρωσε τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τὴν τόσῃ ἀπλήν καὶ αὐτόχρημα καταληπτὴν, ὅτι ζῆν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξολοθρευθῆ τις τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ καὶ ὅτι τὸ μόνο μέσον διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κακοῦ τῆς βίας, εἶνε ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης τοιαύτης. Τὸ δόγμα τοῦτο σαφῶς ἐξεφράσθη καὶ συνεστάθη. Ἡ ψευδὴς πλὴν ἀντίληψις τοῦ νομίμου τῆς ἐκδικήσεως ὡς ὄρου ἀναγκαίου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τοσοῦτον ἐδραιώθη καὶ τόσοι ἄνθρωποι ὑπάρχουσι μὴ γνωρίζοντες ποσῶς τὸ χριστιανικὸν δόγμα ἢ γνωρίζοντες αὐτὸ ὑπὸ τὴν παραμορφωθείσαν μόνον ὄψιν αὐτοῦ, ὥστε οἱ παραδεχθέντες τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ ἐξακολουθοῦν νὰ ζῶσι συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς ἐκδικήσεως.

Οἱ κυβερνῶντες τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς ἐφρόνουν ὅτι, ἡδύνατό τις νὰ παραδεχθῆ τὸ δόγμα τῆς ἀλληλοδοθηθείας, χωρὶς τοῦ δόγματος τῆς μὴ ἀντιστάσεως, τοῦθ' ἔπερ εἶνε τὸ κύριον σημεῖον τοῦ οἰκοδομήματος ἐλοκλήρου τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ νόμου τῆς ἀλληλοδοθηθείας ἄνευ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ νόμου τῆς μὴ ἀντιστάσεως, εἶνε αὐτόχρημα ἢ ἀνέγερσις τοῦ οἰκοδομήματος, ἄνευ τῆς καθολοκληρίαν στηρίξεως τοῦ σημείου τῆς διατομῆς.

Οἱ Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ ἡδύναγτο νὰ διατάξωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν καλλίτερον τῆς ζωῆς τῶν μὴ τοιούτων, χωρὶς ν' ἀποδεχθῶσι τὴν ἐντολὴν τῆς μὴ ἀντιστάσεως, ἐξηκολούθουν νὰ πράττωσι, οὐ μόνον ὅ,τι ἔπραττον οἱ μὴ χριστιανικοὶ λαοί, ἀλλ' εἰσέτι χειρότερα καὶ ἀπεμακρύνοντο ὀλίγο κατ' ὀλίγον τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Ἡ οὐσία τοῦ χριστιανισμοῦ—ἐπειδὴ ἀπεδέχθησαν τοῦ-

τον ἀτελῶς—βαθμηθὸν κατεπνίγη, οἱ δὲ χριστιανικοὶ λαοὶ ἤχθησαν εἰς ἡν νῦν εὐρίσκονται κατάστασιν, ἔχουσι δηλαδὴ μετασχηματισθῆ εἰς ἐχθρικά στρατόπεδα, τὰ ὅποια καταναλίσκουσιν ἀπάσας τὰς δυνάμεις των εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν μὲν κατὰ τῶν δὲ καὶ εἶνε κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἑτοιμοεῖς ἀλληλοσπαραγμὸν. Εἰς τοιοῦτό σημεῖον ἔφθασαν, ὥστε οὐ μόνον ἔχουσιν ἐξοπλισθῆ οἱ μὲν κατὰ τῶν δέ, ἀλλ' ἐξοπλίσθησαν καὶ ἐξοπλίζονται ἐναντίον τῶν μὴ χριστιανικῶν ἐκείνων λαῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς μισοῦν, καὶ ἐξεγείρονται ἐναντίον τῆς. Ἐφθασαν δὲ πρωτίστως μέχρι τοῦ σημείου τῆς παντελοῦς ἐν τῇ βίῳ ἀρνήσεως, οὐ μόνον τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλ' οἰουδήποτε ὑπερέχου νόμου.

Ἡ παραμόρφωσις τοῦ ὑπερτάτου νόμου τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς ἐντολῆς τῆς μὴ ἀντιστάσεως, ἣν ὁ χριστιανισμὸς ἔταξεν ὅπως καθίσταται δυνατὴ ἡ τήρησις τοῦ νόμου τῆς ἀλληλοβοηθείας, ἰδοὺ ἡ κυρία θρησκευτικὴ αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως.

Ε΄.

Συνεπείαι τῆς παραμελήσεως τῆς ἐντολῆς τῆς μὴ ἀντιστάσεως.

Δὲν ἴηκει ἡ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ ἐνδίκησις καὶ ἡ ἀνταπόδοσις κακοῦ ἀντὶ κακοῦ, οὔτε ὠφέλιμα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ λογικὰ εἶνε καὶ ὅτι ἐπαυξάνουν τὸ κακόν· ὁ χριστιανισμὸς κατέδειξεν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἡ μὴ ἀντίστασις εἰς τὸ κακὸν τῆς βίας, ἡ ἐγκαρτέρησις ἀνευ τινος ἀγῶνος εἰς τὴν βίαν, εἶνε τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας τῆς ἀρμοζούσης εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὸ δόγμα τοῦτο ἐδίδαξεν ὅτι, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται κατὰ τῆς βίας,

δι' αὐτῆς ταύτης στερεῖται τῆς ἐλευθερίας· καθότι, ἀποδεδειγμένος τὴν χρῆσιν τῆς βίας κατὰ τῶν ἄλλων, ἀποδέχεται ταύτην καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἰδοὺ πῶς ὑπετάγη ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν βίαν κατὰ τῆς ὁποίας ἠγωνίζετο. Καὶ ἂν ἐν τῇ ἐπικρατήσει τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγῶνος ἀνεδεικνύετο ποτε νικητής, θὰ διέτρεχε καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον νὰ ἡττηθῆ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἐκεῖνος μόνον δύναται νὰ ἴγῃ ἐλεύθερος, ὅστις ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑπερτάτου νόμου, τοῦ κοινοῦ εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τὸν ὅποιον δὲν ἐγχωροῦσιν ἐμπόδια. Τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐλλάττωσιν τῆς βίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας, εἶνε ἢ μετ' εὐπειθείας, ἄνευ ἀγῶνων, ἀνοχῆ αἴας δὴποτε βίας.

Τὸ χριστιανικὸν δόγμα διεκήρυξε τὸν νόμον τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τὸν ἀναγκαῖον ὄρον τῆς ἀπεριορίστου εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον ὑποταγῆς·

«Καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων ὑμῶν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γένει». Ματθαῖος I. 28—29).

Οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ἐν τῷ ἀληθῆ αὐτῆς πνεύματι καὶ ὑπακούοντες εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον, εἶνε ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἄλλης ὑποταγῆς. Ὑφίστανται εὐπειθῶς τὴν βίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑποτάσσονται εἰς αὐτούς, προκειμένους περὶ πράξεων μὴ συμφώνων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ὑπερτάτου Νόμου.

Τοιοτοτρόπως ἐπολιτεύοντο οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὅποτε ἦσαν εἰς μικρὸς ἀριθμὸς ἐν μέσῳ τῶν ἀπίστων λαῶν.

Ἦροῦντο τὴν ὑποταγὴν εἰς τὰς κυβερνήσεις, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ πράξεων ἀσυμφώνων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ὑπερτάτου νόμου, τὸν ὅποιον ἀπεκάλουν Νόμον τοῦ Θεοῦ.

Κατεδιώκοντο ἕνεκεν τούτου κ' ἐτιμωροῦντο, πλὴν δὲν ἐπιθήοντο ποσῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἦσαν ἐλεύθεροι.

Ὅτε ὀλοκληροὶ λαοὶ ζῶντες ὑπὸ μορφὴν κυβερνητικοῦ καθεστῶτος ἐπὶ τῆς βίας στηριζομένου, ἀνεγνωρίσθησαν διὰ τοῦ βαπτίσματος ὡς χριστιανοί, αἱ σχέσεις τῶν χριστιανῶν μετὰ τῆς ἐξουσίας μετεβλήθησαν καθ' ὀλοκληρίαν.

Αἱ κυβερνήσεις τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὑπ' αὐτὰς κλήρου, παρέστησαν εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν ὅτι ἡ βία καὶ ἡ σφαγὴ εἶνε συγχωρητέα ὅταν σκοποῦν τὴν νομοταγὴν ἐκδίκησιν ἢ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀσθενῶν καὶ καταπιλομένων. Ἐξαναγκάζουσαι ἀφ' ἐτέρου, τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὀμνύωσιν εἰς τὸ Κράτος, νὰ ὀρκίζονται δηλαδὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅτι θὰ ἐξετέλουν πιστῶς πᾶν ὅ,τι τὸ κράτος ἢ θὰ διέτασεν, αἱ κυβερνήσεις ἤγαγον τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς χριστιανοὺς νὰ παύσουν τοῦ νὰ νομίζουν ἀπηγορευμένα τὸν φόνον καὶ τὴν βίαν.

Οἱ ἄνθρωποι οὕτω πράττοντες, ἀπεδέχοντο φυσικὰ καὶ ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐπράττοντο ἐπ' αὐτῶν. Οὕτω πως οἱ χριστιανοί, ἀντὶ νὰ ἦνε ἐλεύθεροι, ὡς προσεκήρυξεν ὁ Χριστός, ἀντὶ νὰ νομίζωσιν, ὡς πρότερον, ὑποχρέωσιν τῶν τὴν ἐγκαρτέρησιν ἐν τῇ βίᾳ, τὴν μὴ ὑπακοὴν εἰς οὐδένᾳ πλὴν τοῦ Θεοῦ, ἤρχισαν νὰ θεωρῶσι ἐπαίσχυντον δι' ἑαυτοὺς τὴν ἐγκαρτέρησιν ἐν τῇ βίᾳ ἄνευ ἀγῶνος κατ' αὐτῆς (τιμῆ). Ἐθεώρουν ὡς τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων αὐτῶν τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ κράτος τῶν κυβερνῶντων κατέστησαν δοῦλοι. Ἐπαρθέντες διὰ τὰς ἰδέας ταύτας, οὐ μόνον δὲν ἠσχύνοντο καθ' ὀλοκληρίαν διὰ τὴν δουλείαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν ἰσχὴν τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, καθότι οἱ δοῦλοι εἶνε πάντοτε ὑπερήφανοι διὰ τὴν δύναμιν τῶν κυρῶν των.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τοιαύτης τοῦ χρι-

στιανισμού παραμορφώσεως, νέα τις ανεφάνη ἀπάτη, ἥτις ἐβύβησε τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς εἰς τὴν ὑποδοῦλωσιν. Ἰδοὺ εἰς τί συνίσταται αὕτη. Διὰ πολυπλόκου ἐκλεκτικοῦ συστήματος καὶ δι' ἀντιπροσωπειῶν παρὰ τοῖς κυβερνώσιν ἕκαμαν τοὺς ἀνθρώπους τόπου τινὸς νὰ πιστεύωσι ὅτι, ἐκλέγοντές τινα ἀκολουθούμενον ὑπὸ τινων ἄλλων, θέλουσι ἐκλέγει ἓνα μεταξὺ τῶν δεκάδων τῶν ὑποψηφίων τῶν ἀγνώστων εἰς αὐτοὺς, ἢ ὅτι ἀπ' εὐθείας ἐκλέγοντες τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν, θέλουσι λαμβάνει μέρος εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν καὶ συνεπῶς, ὑποτάσσόμενοι εἰς τὴν κυβέρνησιν, θὰ ὑποτάσσωνται εἰς ἑαυτοὺς, δηλαδὴ θὰ ἦνε ἐλεύθεροι.

Φαίνεται ὅτι ἡ φερόμενη αὕτη ἔπρεπε νὰ γίνη φανερὰ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς, ἀφοῦ διὰ τοῦ δημοκρατικωτέρου συστήματος καὶ τῆς πανδήμου ψήφου, ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Πρῶτον μὲν, διότι αἱ χιλιάδες τῶν ἀτόμων ἐνὸς λαοῦ δὲν ἔχουσι, οὐδὲ δύναται νὰ ἔχουσι, τὴν αὐτὴν θέλησιν καὶ δεύτερον διότι, καὶ ἂν παρόμοιά τις θέλησις ὑπῆρχεν, ἡ πλειονοψηφία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ. Καὶ χωρὶς νὰ καταδείξῃ τις ὅτι οἱ ἐκλεγόμενοι, οἱ ὁποῖοι μετέχουσι τῆς διοικήσεως νομοθετοῦν καὶ διοικοῦσι τὸν λαὸν, οὐχὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψει των τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνου, ἀλλὰ μὲ μόνον τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως τῶν ἀνταγωνιζομένων μερίδων, τῆς ἰσχύος καὶ ἐξουσίας αὐτῶν, χωρὶς νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ λαοῦ τῆς ἐκ τούτου προερχομένης, περὶ ψευδῶν παντοσιδῶν, περὶ ἀνηθίμων μέσων, περὶ τῆς δωροδοκίας—ἡ ἀπάτη αὕτη, ἰδιαιτέρως βλαβερὰ καθίσταται διὰ τῆς εὐαρέστου δουλείας ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑποτάσσει ἐκείνους αἰτινες ἀνέχονται αὐτήν.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν

ἐφαντάζοντό ὅτι ἐπραγματοποιοῦν τὴν ἰδίαν των θέλησιν, δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ παρακούσωσιν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἐξουσίας, καίτοι αἱ προσταγαὶ αὐταὶ ἦσαν ἐναντίαι οὐ μόνον εἰς τὰς προσωπικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας, εἰς τὰς ὀρέξεις των, εἰς τὰ συμφέροντά των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν συνείδησιν.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ ἔργα τῶν κυβερνήσεων τῶν λαῶν, ὅτινες—ὡς λέγουσι—αὐτοδιοικοῦνται, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τῶν μερίδων, ἀπὸ τῶν βραδουργιῶν, τῶν φιλοδοξιῶν, τῆς δωροδοκίας· ἐκδηλοῦσι τόσων ὀλίγον τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν λαῶν, ὅσον ἐκεῖνα τῶν κυβερνήσεων τῶν μᾶλλον δεσποτικῶν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὁμοιάζουσι τοὺς ἐγκαθεύκτους, ὅτινες θὰ ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἐλευθέρους, ἐπειδὴ θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δίδουν τὴν γνώμην αὐτῶν, προκειμένου περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δεσμοφυλάκων τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ διοικήσιν τοῦ δεσποτηρίου.

Εἰς ὑπήκοος τοῦ μᾶλλον δεσποτικοῦ κράτους τῆς Δαομῆς, (α) δύναται νὰ ἦνε ἀπολύτως ἐλεύθερος, καίτοι ὑφιστάμενος τὰς σκληροτέρας βιαιότητος τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος οὐδόλως ἐγκατέστησεν· ὁ ὑπήκοος ταῦναντιον μίᾳ συνταγματικῆς πολιτείας, εἶνε πάντοτε δούλος διότι φαντάζεται ὅτι μετέχει ἢ ὅτι δύναται νὰ μετέχη τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ· ἀναγνωρίζει τὸ νομοταγὲς πάσης βίας ἀσκουμένης ἐπ' αὐτοῦ, ὑποτάσσεται εἰς πᾶσαν διαταγὴν τῆς ἐξουσίας, οὕτως ὥστε οἱ ὑπήκοοι τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων, οἱ αὐτονομιζόμενοι ἐλεύθεροι, ἀκριβῶς ἐπειδὴ νομίζουσι τοῦτο, ἀποβάλλουσι καὶ τὴν ἔννοιαν ἀκόμη

(α) Dahoméy, γῶνα τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Βορείῳ Γουινεᾷ ἦν κατέκτησαν τῷ 1893 οἱ Γάλλοι.

της ἀληθοῦς ἐλευθερίας. Ἄνθρωποι τινες, ἐξ ἄλλου, νομίζοντες ὅτι θ' ἀπηλευθερώντο, παραδίδονται ὀλίγο κατ' ὀλίγον εἰς τὴν δουλείαν τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν. Οὐδὲν ἀποδεικνύει τόσον ἐναργῶς τὴν ὑποδούλωσιν ταύτην τῶν λαῶν τὴν βαθμηδὸν μεγαλειτέραν, ὅσον ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ ἔκβασις τῶν κοινωνιστικῶν θεωριῶν· ὁ πόθος πρὸς ὑποδούλωσιν βαθμηδὸν τελείαν.

Οἱ Ρῶσοι, ὡς πρὸς ταῦτα, εὐρίσκονται ὑπὸ περιστάσεις μᾶλλον εὐχαρίστους, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔλαβον ποτὲ μέρος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ δὲν διεφθάρησαν διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς· οὐχ' ἦττον ὅμως, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι λαοί, ὑπόκεινται εἰς ἅπαντας τοὺς φανακισμοὺς τῆς ἐξυμνήσεως τῆς ἐξουσίας—ἄρκον, γοητείαν τῆς κυβερνητικῆς ἰσχύος, τῆς πατριδος—καὶ νομίζουν ὅτι ὀφείλουν ὑπακοὴν κατ' ὅλα εἰς τὴν κυβέρνησιν. Καὶ σήμερον, οἱ ἐπιπόλαιοι τῆς Ρωσικῆς κοινωνίας προσπαθοῦσι νὰ φέρωσι καὶ τὸν Ρωσικὸν ἀκόμη λαὸν εἰς τὴν συνταγματικὴν αὐτὴν ὑποδούλωσιν, εἰς ἣν οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ εὐρίσκονται.

Ἵνα ἡ κυρία συνέπεια τῆς ἀποδοκιμασίας τῆς ἐντολῆς τῆς μὴ ἀντιστάσεως, εἶνε παρεκτός τοῦ κακοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τῶν πολέμων, ἡ στέρησις, ἡ βαθμηδὸν μεγαλειτέρα, τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ἀσχοῦσι τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ διεστραμμένον.

ΣΤ'.

Ἡ πρώτη ἐξωτερικὴ αἰτία τῆς μελ- λούσης ἐπαναστάσεως.

Ἡ παραμόρφωσις τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ

ἀπάρνησις τῆς ἐντολῆς τῆς μὴ ἀντιστάσεως, ἤγαγον τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς εἰς τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος καὶ εἰς τὰ κακὰ τὰ ἐκ τούτου ἀπορρέοντα καὶ εἰς τὴν ὀσημέραι· αὐξάνουσαν δουλείαν, τῆς ὁποίας ἤρχισαν νὰ αἰσθάνονται τὸ βάρος. Ἴδου ἡ κυρία αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως. Τὰ ἰδιαίτερα αἴτια, τὰ ἐπίκαιρα ἅτινα ἐπέφερον ἤδη τὴν ἔναρξιν τῆς μεταπλάσεως ταύτης εἶνε· πρῶτον ἡ παραφροσύνη τῆς στρατοκρατίας, ὀσημέραι αὐξάνουσα παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς, καταδειχθεῖσα δὲ κατὰ τὸν Ρωσσοῦ-πικὸν πόλεμον. Δεύτερον ἡ ἀθλιότης καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ, ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλειτέρα, πηγάζουσα ἐκ τῆς ἀποστερήσεως αὐτῶν τοῦ νομίμου καὶ φυσικοῦ συνάμα δικαιώματος τῆς καρπώσεως τῆς γῆς. Αἱ δύο αὗται αἰτίαι ὑφίστανται εἰς πάντα τὰ χριστιανικά ἔθνη· πλὴν ὡς ἐκ τῶν ἰδίων ἱστορικῶν ὄρων τοῦ Ρωσσοῦ λαοῦ, καθίστανται αἰσθητότεροι παρ' αὐτῆ καὶ ἤδη ἐτιζωηρότερον ἢ ἄλλαχού. Ἡ ἀθλία κατάστασις τούτου, προερχομένη ἐκ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν, κατέστη ἐξαιρετικῶς καταφανῆς εἰς τὸν λαὸν τούτον, τοῦτο δέ, φρονῶ, οὐ μόνον ἔνεκεν τοῦ φρικώδους, τοῦ ἄφρονος πολέμου εἰς ὃν ἐξώθησεν αὐτὸν ἡ κυβέρνησις του, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ λαὸς οὗτος θὰ ἔχη πάντοτε ἀντίληψιν τῆς ἐξουσίας ὅπως διαφέρουσαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ὁ ῥωσσοῦ λαός, οὐδέποτε ἠγωνίσθη κατὰ τῆς ἐξουσίας κυρίως δὲ οὐδέποτε συμμετέσχε ταύτης, ἐπομένως οὐδέποτε διεφθάρη διὰ τῆς ταύτης τινος συμμετοχῆς. Ἐθεώρει πάντοτε τὴν ἀρχὴν, οὐχὶ ὡς τὸ ἀγαθόν, ὅπερ καλ' εἰς ἔδει νὰ ποθῆ ὅπως ἀντελαμβάνετο αὐτὴν ἡ πλειονότης τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν (εὐστυχῶς καὶ μερικοὶ διεφθαρμένοι μεταξὺ τῶν Ρώσσοι) ἀλλ' ὡς ἐν κακόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος οφείλει νὰ ἀπέχη.

Ἴδου ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ πλειονότης τοῦ Ρωσ-

σικου λαού προτιμᾷ πάντοτε νὰ ὑφίσταται παντοῖα κακὰ ἐκ τῆς βίας προερχόμενα, ἢ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἠθικὴν εὐθύνην τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἀρχὴν. Εἰς τρόπον ὥστε ἡ πλειονότης αὐτῆ ὑπήκουε καὶ ὑπακούει εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅχι ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ τὴν καταλύσῃ, ὅπως θέλουν νὰ δάξουν οἱ ἐπαναστάται, καὶ δὲν συμμετέχει τῆς ἀρχῆς, ὅχι διότι δὲν δύναται νὰ συγκατατεθῇ εἰς τοῦτο, ὅπως διδάσκουν οἱ ἐλευθερόφρονες, ἀλλ' ἐπειδὴ προτιμᾷ πάντοτε νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τὴν βίαν παρὰ νὰ ἀγωνίζεται κατ' αὐτῆς, ἢ νὰ συμμετέχῃ ταύτης. Ἴδου διατί μία δεσποτικὴ κυβέρνησις—ἡ βία δηλαδὴ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τοῦ θέλοντος ν' ἀγωνίζεται κατὰ τοῦ ἀσθενεστέρου ἢ τοῦ εἰρηγικοῦ—ἐγκαθιδρύεται καὶ διατηρεῖται ἐν Ρωσίᾳ.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκκλήσεως τῶν Βαρέγγων, (α) συντεθείση: καθ' ἃ ἐξάγεται μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Σλαύων ὑπ' αὐτῶν, ἐκδηλοῖ κάλλιστα τὰς μετὰ τῆς ἀρχῆς σχέσεις τῶν Ρώσων πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ μάλιστα. «Ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ λάβωμεν διόλου μέρος εἰς τὸ ἀμάρτημα τῆς ἀρχῆς. Ἄν σεῖς θεωρεῖτε τὴν ἐξουσίαν ὡς μὴ ἀμάρτημα, ἔλθετε καὶ κυβερνήσατέ μας». Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐξουσίας ἐξηγεῖ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ρώσων εἰς τοὺς σκληροτέρους καὶ τοὺς μᾶλλον παράφρονας δυνάστας καὶ ξενικῆς συνήθως καταγωγῆς, ἀπὸ Ἰβάν Δ' μέχρι Νικολάου Β'.

Τοιοιουτρόπως ἐθεώρει ὁ ρωσικὸς λαὸς τὴν ἐξουσίαν καὶ τοιαύτας εἶχε μετ' αὐτῆς σχέσεις κατὰ τὴν ἀρχαί-

(α) Βαρέγγα (Varegues ἢ Variags) εἶνε σκανδιναυκὴ φυλὴ ἣτις κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς Θ' ἐκκτονταετηρίδος εἰσῆλθεν εἰς Ρωσίαν καὶ κατέλαβεν αὐτὴν ἰδρύσασα τὴν Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν.

τητα· τοιουτοτρόπως θεωρεῖ αὐτὴν ἤδη ἢ πλειονότης. Εἶνε ἀληθές ὅτι οἱ Ρῶσοι, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ λαοὶ ὑπέστησαν τὴν ἀπάτην τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ τῆς ὑποβολῆς, δι' ὧν ἀνεπαίσθητως ἠναγκάσθησαν οἱ χριστιανοὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὴν ἐξουσίαν ὡς καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ ἀντικείμενα εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλ' αἱ ἀπάται αὗται δὲν κατέλαβον ἢ τὰς ἀνωτέρας, τὰς διεφθαρμένας τάξεις τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ἡ πλειονότης διατηρεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῆς ἐξουσίας καὶ νομίζει καλλίτερον νὰ ὑφίσταται τὴν βίαν ἢ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς αὐτήν.

Ἀποδίδω τὰς σχέσεις ταύτας τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὁ ἀληθής, ὅπως καὶ αἱ ιδέαι τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἰσότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὁ χριστιανισμὸς ὁ θεμελιῶν καταφανῆ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν βίαν, διετηρήθη παρὰ τῷ ρωσικῷ λαῷ κάλλιον ἢ παρὰ τοῖς λοιποῖς λαοῖς.

Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς δύναται νὰ ὑποτάσσεται· δὲν δύναται οὔτε νὰ μάχεται κατὰ τῆς ἐξουσίας, ο ὕδὲ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτήν, δηλαδὴ ν' ἀναγνωρίζῃ τὸ νόμιμον αὐτῆς.

Παρ' ὅλας τὰς φροντίδας τῶν κυβερνήσεων γενικῶς καὶ τῆς ρωσικῆς ἰδιαιτέρως, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀληθῶς χριστιανικῶν πρὸς τὴν ἐξουσίαν σχέσεων διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς κυβερνητικῆς ὀρθοδοξίας, τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὑποταγῆς καὶ ὑπακοῆς, ἐξακολουθοῦν νὰ ζῶσι ἐν τῇ μεγάλῃ πλειονότητι τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ τῆς Ρωσίας. Ἡ ἀσυμφωνία ἢ μεταξὺ τῆς κυβερνητικῆς βίας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἦνε αἰσθητὴ παρὰ τῇ πλειονότητι τῶν Ρώσων, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς φρονιμοτέροις χριστιανοῖς, οἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ παραμορφωθὲν δόγμα τῆς ὀρθοδοξίας καὶ οἱ-

τινες αποκαλούνται σχισματικοί. Οί διαφόρως ἐπονομαζόμενοι χριστιανοί, οὐδόλως ἀναγνωρίζουσι τὸ νόμιμον τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ἡ πλειονότης ἔκ φόβου ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε νόμιμον, τινὲς ὅμως — μικρὰ μερὶς — ἀπέφυγε διὰ δόλου τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας καὶ ἀπηλευθερώθη. Ὅτε διὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεωτικῆς ὑπηρεσίας ἡ κυβερνητικὴ βία ἀνεφάνη προκαλοῦσα πάντας τοὺς ἀληθεῖς χριστιανοὺς καὶ ἀπαιτοῦσα ὅπως καθ' εἰς ἦγε ἕτοιμος πρὸς σφαγὴν, πολλοὶ τότε ὀρθόδοξοι Ρῶσοι κατενόησαν τὴν ἀσυμφωνίαν τοῦ χριστιανισμοῦ μετὰ τῆς ἐξουσίας. Οἱ μὴ ὀρθόδοξοι δὲ χριστιανοί, οἱ τῶν μᾶλλον διαφόρων δογμάτων, ἤρχισαν ν' ἀρνῶνται μετὰ πάρρησίας τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Αἱ ἀρνήσεις αὗται δὲν ὑπῆρξαν ὄντως πολυάριθμοι (μόλις εἰς ἐπὶ χιλίους) οὐχ' ἤττον ὅμως ἡ σπουδαιότης αὐτῶν ὑπῆρξε μεγίστη, καθότι προεκάλεσαν ἐκ μέρους τῆς ἀρχῆς διωγμοὺς καὶ σκληρὰς τιμωρίας, αἵτινες ἀφύπνισαν οὐ μόνον τοὺς σχισματικούς, ἀλλὰ πάντας τοὺς ρώσους, οὕτως ὥστε ἡ ἀπειρος πλειονότης ἤτις οὐδέποτε ἕως τότε εἶχε σκεφθῆ τὴν ὑπάρχουσαν διαφωνίαν μεταξὺ τῶν θείων νόμων καὶ τῶν μὴ χριστιανικῶν ἀπαιτήσεων τῆς κυβερνήσεως, παρετήρησεν αὐτήν.

Πάραυτα δὲ ἐν τῇ πλειονότητι τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ ἤρξατο ἡ ἀόρατος, ἡ ὑπόκωφος, ἡ ἀμετρος ἐργασία τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς συνειδήσεως.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ ὁπότε ἐξεργάγη ὁ ρωσοῦ-απωνικὸς πόλεμος, φρικιώδης, ὅλως ἀδικαιολόγητος.

Πλὴν ἰδοὺ ὅτι μετὰ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μορφωμένων, τῆς γενικῆς δυσφορίας, πρωτίστως δὲ τῆς ἀνάγκης τῆς προσκλήσεως διὰ πρώτην ἤδη φοράν ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνδρῶν ἡλικιωμένων, ἀποσπασθέντων

ἀπὸ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς συνετῆς ἐργασίας αὐτῶν (τῶν ἐφέδρων) δι' ἔργον προφανῶς ἀσύνητον καὶ φρικῶδες, ὁ πόλεμος οὗτος ἐγένετο ἢ ὄθησις ἢ μεταβαλλοῦσα τὴν ἀόρατον, τὴν ὑπόκωφον, τὴν ἐσωτερικὴν ἐργασίαν, εἰς ἐνάργη συνείδησιν τοῦ παρανόμου, τοῦ ἐνόχου τῆς κυβερνήσεως. Ἡ συνείδησις αὕτη ἐξεδηλώθη καὶ ἐκδηλοῦται ἐν τοῖς παικιλοτέροις καὶ σπουδαιότεροις φαινομένοις, ὅποια εἶνε ἢ ἄρνησις τῶν ἐφέδρων ὅπως κατευθυνθῶσιν εἰς τὸ στρατεύμα, αἱ λιποταξίαι, ἢ ἄρνησις τοῦ συγκροεσθαι καὶ φονεῦν, προπάντων δὲ τοῦ πυροβολεῖν ἐναντίον τῶν πολιτῶν κατὰ τὴν καταστολὴν τῶν στάσεων καὶ κυρίως ὁ συνεχῶς αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν φυγαστράτων. Παρὰ τοῖς συγχρόνοις ρώσσοις, κατ' ἥττονα λόγον περὰ τῆ ἀμέτρῳ αὐτῶν πλειονότητι, ἀναφύεται ἐν πάσῃ τῇ σημασίᾳ αὐτοῦ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα :

Ἄρμόζει, ἐνώπιον θεοῦ καὶ συνειδήσεως, νὰ ὑπακούη τις εἰς τὴν κυβέρνησιν ἣτις ἀπαιτεῖ ἔργα ἀντικείμενα εἰς τὸν χριστιανικὸν νόμον ; Τὸ δὲ ἐρώτημα τοῦτο, ὅπερ γεννᾶται διὰ τὸν ρωσσικὸν λαόν, εἶνε ἐν ἑκ τῶν αἰτίων τοῦ μεγάλου καὶ παγκοσμίου μετασχηματισμοῦ, τοῦ παρασκευαζομένου καὶ ἴσως ἀρξαμένου ἤδη.

Z'.

Δευτέρα ἐξωτερικὴ αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως.

Ἡ δευτέρα ἐξωτερικὴ αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως εἶναι ὅτι ὁ ἐργατικὸς λαὸς εἶναι ἐστερημένος τοῦ φυσικοῦ, τοῦ νομίμου δικαιώματος τῆς ἀποκτήσεως γῆς, καὶ ἡ στέρησις αὕτη ἤγαγε τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῶν λαῶν

τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἰς ἀθλιότητα ὁσημέραι αὐξάνουσαν εἰς ἐντεινομένην ἐναντίον τῶν τάξεων, αἵτινες ἀπολαμβάνουσι τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἀγανάκτησιν. Τὴν αἰτίαν ταύτην, μετ' ἰδιαζούσης δξύτητος, αἰσθάνονται ἐν Ρωσσίᾳ καθότι ἡ πλειονότης τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου διάγει ἔτι γεωργικὸν βίον, ἐπειδὴ διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν γαιῶν ἐξαναγκάζονται ἤδη οἱ Ρῶσοι ἢ νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν γεωργικὴν ζωὴν τὴν συνήθη εἰς αὐτοὺς, διὰ τῆς ὁποίας θεωροῦσι δυνατὴν τὴν πραγματοποίησιν τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, ἢ νὰ παύσουν ὑπακούοντες εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἐξασφαλίζει εἰς τινὰς τὴν κυριότητα τῆς γῆς τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Σκέπτονται συνήθως ὅτι ἡ σκληροτέρα δουλεία εἶναι ἢ προσωπικὴ ὅπταν τις δύναται νὰ πράξῃ εἰς τινὰ ἄλλον πᾶν ὅ,τι θελήσῃ· νὰ τὸν βασανίξῃ, νὰ τὸν ἀκρωτηριάσῃ, νὰ τὸν φονεύῃ· καὶ ὅτι τοῦθ' ὅπερ δὲν ὀνομάζουσι δουλείαν, ἢ στέρησις δηλ. τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀποκτήσεως γῆς δὲν εἶναι ἢ οἰκονομολογικὸν τι σύστημα οὐχὶ ἀπολύτως δίκαιον. Πλὴν ἡ γνώμη αὕτη εἶναι καθολοκληρίαν ἀδικος. Τοῦθ' ὅπερ ὁ Ἰωσήφ ἐφήρμασεν ἐπὶ τῶν Αἰγυπτίων, ὅπερ πάντες οἱ κατακτηταί, ἐπὶ τῶν κατακτηθέντων λαῶν, ὅπερ ἤδη ἐφαρμόζουσι τινες ἐπ' ἄλλων, ἢ στέρησις δηλ. τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀποκτήσεως γῆς, εἶναι ἢ φρικωδέστερα καὶ σκληροτέρα δουλεία.

Ἡ προσωπικὴ δουλεία εἶναι ἢ δουλεία ἐνός· ὁ ἐστειρημένος τῆς ἀποκτήσεως γῆς εἶναι δούλος πάντων. Πλὴν δὲν ἐγκραται ἐν τούτῳ τὸ κύριον κακὸν τῆς ἐγγελοῦ δουλείας. Ὁ κύριος τοῦ προσωπικοῦ δούλου, ὅσον σκληρὸς καὶ ἂν ἦναι, χάριν αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος, ἵνα μὴ ὁ δούλος αὐτοῦ ἀπολεσθῇ, δὲν ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἐργάζεται ἀδικῶς, δὲν τὸν βασανίζει, δὲν τὸν στερεὶ τροφῆς. Τοῦναν-

τίον ὁ δούλος, ὁ ἐστερημένος τῆς γῆς, ὀφείλει νὰ ἐργάζεται πάντοτε ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του, νὰ ὑποφέρει, νὰ πεινᾷ, χωρὶς νὰ ἴηναί ποτε τελειῶς ἐξησφαλισμένος, ἐκτὸς δηλ. τῆς εὐαρεσκείας τῶν ἀνθρώπων, πρωτίστως τῶν κακῶν, τῶν πλεονεκτῶν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐν τούτῳ ἐγκνεται τὸ κύριον κακὸν τῆς ἐγγείου δουλείας. Τὸ κύριον κακὸν ἐγκνεται εἰς τὸ ὅτι ὁ δούλος ἀδύνατον νὰ διάγῃ ἠθικὸν βίον. Μὴ κερδίζων τὸν ἄρτον του, διὰ τῆς γῆς, οὐδὲ ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς φύσεως, ἀναποδράστως θὰ ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς βίας ἢ διὰ τοῦ δόλου θὰ προσπαθῇ νὰ ἀφαιρῇ ἀπ' αὐτοῦς ὅ,τι οὗτοι ἀπέκτησαν ἐκ τῆς γῆς διὰ τῆς ἐργασίας ἄλλου τινός. Ἡ ἐγγεῖος δουλεία δὲν εἶναι ὅπως τὴν νομίζουσιν ἐκεῖνοι μάλιστα οἱ ὅποιοι τὴν γνωρίζουν, μία δηλ. ἐκ τῶν ὑφισταμένων ἐπιμορφῶν τῆς προσωπικῆς δουλείας, εἶναι τὸναντίον ἢ θεμελιώδης δουλεία, ἢ γεννώσα πᾶσαν δουλείαν καὶ ἢ ἀσυγκρίτως βαρυτέρα τῆς προσωπικῆς δουλείας. Ἡ προσωπικὴ δουλεία δὲν εἶναι ἢ ἐν ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων συμπτωμάτων τοῦ κακοῦ τῆς ἐγγείου δουλείας, οὕτως ὥστε ἢ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς προσωπικῆς δουλείας, χωρὶς τῆς ἀπελευθέρωσις αὐτῶν ἐκ τῆς ἐγγείου, δὲν εἶναι παντάπασιν ἀπαλλαγὴ, κατάπαυσις ἐνὸς τῶν κακῶν τῆς δουλείας, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον, ὅπως ἐν Ρωσσίᾳ διὰ τῆς χειραφεσίας τῶν δούλων οὗς ἐνεχειρίασαν ἀντὶ μικρὰς τινος μερίδος γῆς, εἶναι μία φενάκη, ἥτις ἀποκρύπτει ἐπὶ στιγμὴν ἀπὸ τῶν δούλων, τὴν πραγματικὴν αὐτῶν κατάστασιν.

Ὁ Ρωσσικὸς λαὸς κατενόει τοῦτο καλῶς καὶ κατὰ τὸν χρόνον μάλιστα τῆς δουλείας αὐτοῦ ἔλεγεν: «Εἴμεθα ἰδιόκοι σας, ἀλλ' ἢ γῆ εἶναι ἰδική μας» καὶ κατὰ τὴν χειραφετησίαν του ὁ λαὸς ὁ λαὸς ἀπῆτει καὶ περιέμενε τὴν παραχώρησιν τῆς γῆς. Ἐκολάκυσαν τὸν λαὸν διὰ τῆς παραχώ-

ρήσεως μετὰ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ μικρᾶς μερίδος γῆς. Οὗτ' ἐπὶ στιγμὴν ἐφησυχάσατ'· πλὴν σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ζήτημα τίθεται ἐκ νέου καὶ ὑπὸ τὴν καταφανεστέραν καὶ διαυγεστέραν αὐτοῦ μορφήν. Ἐνὸσφ ὁ λαὸς εὐρίσκετο ἐν τῇ δουλείᾳ ἀπήλασε τῆς γῆς εἰς ποσότητα ἀναγκαίαν διὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ.

Αὐξανόμενου ὅμως τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνέλαβον τὴν περὶ αὐτοῦ μέριμναν ἤτε κυβέρνησις καὶ οἱ γαιοκτήμονες, ὁ δὲ λαὸς οὐδόλως συνησθάνετο τὸ θεμελιῶδες ἀδίκημα τῆς εὐτελοῦς καταλήψεως τῶν γαιῶν ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν. Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν ὅμως τῆς δουλείας, αἱ μέριμναι τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ γεωργικῆς καταστάσεως ἐξέλιπον, ὄχι μόνον προκειμένου περὶ εὐζωίας, ἀλλὰ καὶ προκειμένου περὶ τοῦ δυνατοῦ ἀκόμῃ τῆς ὑπάρξεως τῶν λαῶν. Ἡ ἔκτασις τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ κατέχωσιν οἱ γεωργοὶ καθωρίσθη ἄπαξ διὰ παντός, ἄνευ τρόπου ἐπαυξήσεως, καίτοι ὁ πληθυσμὸς ἠῤῥαυε. Ὁ δὲ λαὸς ἔτι μᾶλλον ἐναργῶς κατενόει ὅτι ὁ τοιοῦτος βίος καθίστατο εἰς αὐτὸν ἀδύνατος. Ἡλιπίζε παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν ἐξαφάνισιν τῶν νόμων, οἵτινες ἀπεστέρουσαν αὐτὸν τῆς γῆς. Περιέμενον ἐπὶ δέκα, εἴκοσι, τριᾶκοντα, τεσσαράκοντα ἔτη ἡ γῆ κατελαμβάνετο ἐπὶ μᾶλλον ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων ἰδιωτῶν, ἐνῶ πρὸ τοῦ λαοῦ ἐτίθετο τὸ δίλημμα, νὰ πεινᾷ, νὰ πολλαπλασιάζεται, ἢ νὰ ἐγκαταλείπη καθολοκληρίαν τὸν ἀγροτικὸν βίον καὶ νὰ σχηματίσῃ γενεὰς κλειθροποιῶν, λεπτοουργῶν, торνευτῶν κ. τ. λ. Ἡμῖς αἰὼν παρήλθεν, ἡ δὲ κατάστασις αὐτοῦ ἀπέβαινε ἔτι μᾶλλον χειροτέρα· ἔφθασε τέλος εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων διάταξις, ἡ νομιζομένη ἀναγκαία διὰ τὸν χριστιανικὸν βίον, ἤρχισε νὰ καταρρέῃ. Ἡ Κυβέρνησις οὐ μόνον δὲν παρέχει εἰς αὐτὸν

γην, ἀλλὰ διανέμει ταύτην εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῆς, δεικνύουσα εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἐξέλιπε πλέον ἢ ἐλπίς τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς γῆς. Τῷ διοργανοῖ, κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν πρότυπον τὴν βιοτεχνικὴν ζωὴν, μετ' ἐπιθεωρητῶν τῶν ἐργοστασίων, ζωὴν τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς θεωρεῖ ὀλεθρίαν καὶ ἀμάρτωλὴν.

Ἡ στέρησις τοῦ νομίμου ἐπὶ τῆς γῆς δικαιώματος τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῆς ἀθλίας τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ καταστάσεως. Εἶναι ὡσαύτως ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγανακτήσεως διὰ τὴν ἑαυτῶν κατάστασιν, τῶν ἐργατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ ἀπόσπασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς, παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς, ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ νομίμου τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἧς ἐστερήθησαν, κατέστη ἤδη τόσον παλαιὰ ὅσον νέαι συνθήκαι ἐρεῖδονται ἐπὶ τῆς ἀδικίας ταύτης, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς δὲν διακρίνουσι πλέον τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἑαυτῶν καταστάσεως καὶ ἀναζητοῦσι ταύτην πανταχοῦ, ἐν τῇ ἐλλείψει τῶν ἀγορῶν, εἰς τὰ τελωνιακὰ τέλη, εἰς τὴν ἀδικον κατανομήν τῶν φόρων, εἰς τὸ κεφάλαιον, ἐν πᾶσι τέλοισ, ἐκτὸς ἐν τῇ στερήσει τοῦ λαοῦ, τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοὺς Ρώσους τοῦναντίον τὸ θεμελιώδες ἀδίκημα, ὅπερ εἰσέτι δὲν ἐξέλιπεν, εἶναι τελείως καταφανές. Οἱ Ρώσοι ζῶντες ἐπὶ τῶν ἀγρῶν βλέπουν καθαρῶς τί θέλουν νὰ πράξουν κατ' αὐτῶν καὶ δὲν δύνανται νὰ τὸ παραδεχθῶσιν.

Οἱ ἀνόητοι καὶ ἐξολοθρευτικοὶ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι, ἡ στέρησις τοῦ λαοῦ τοῦ γενικοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι, κατ' ἐμὲ, τὰ αἰτία τῆς παρασκευαζομένης ἐν τῇ χριστιανικῇ κόσμῳ ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀρχεται ἀκριβῶς ἐν Ρωσίᾳ, διότι οὐδαμοῦ ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις τοῦ κόσμου δὲν διετηρήθη τόσον ἰσχυρῶς, τόσον κα-

θαρώς, ὅσον ἐν τῇ ρωσικῇ λαῷ, καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἢ πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἐπιδεδομένη εἰς τὴν γεωργίαν.

Η'.

Ἐποία θὰ ἦνε ἡ θέσις τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες θ' ἀρνηθῶσι ὑπακοῆν;

Ὁ ρωσικὸς λαὸς χάρις εἰς τὰ ἰδιαιτέρα πλεονεκτήματα αὐτοῦ καὶ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς του, κατενόησε κάλλιον τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν λαῶν τὸ κακὸν τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ἀρχὴν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βίας. Καὶ—κατ' ἐμὲ—ἐν τῇ συνειδήσει τούτου καὶ ἐν τῇ ἐντάσει πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς βίας τῆς ἐξουσίας, ἐνυπάρχει ἡ βᾶσις τῆς ἐπικειμένης ἐπαναστάσεως.

Νομίζουσιν οἱ ζῶντες εἰς κράτη στηριζόμενα ἐπὶ τῆς βίας, ὅτι ἡ κατάλυσις τῆς κυβερνητικῆς ἰσχύος θὰ ἐπιούρη ἀφεύκτως τὰ φοβερότερα κακά. Ἡ διαβεβαίωσις ὅμως ὅτι ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ περιουσία τῶν ἀνθρώπων διαφυλάσσεται ὑπὸ τῆς κυβερνητικῆς ἰσχύος, εἶνε πάντῃ ἀθαιρέτος. Γνωρίζομεν τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα, ἂν ταῦτα ὑφίστανται, τῶν ὁποίων ἀπολαύουσιν οἱ ζῶντες, ὑπὸ τὴν κυβερνητικὴν μορφήν, φανταζόμεθα δὲ ὅποια θὰ ἦτο ἡ θέσις αὐτῶν ἂν μὴ ὑφίστατο Κυβέρνησις. Ἐξετάζοντες τὸν βίον συσσωματώσεών τινων, αἵτινες τυχαίως ἔζησαν καὶ ζῶσιν ἐκτὸς τῶν μεγάλων κρατῶν, τῶν κοινοτήτων τούτων, αἵτινες ἀπολαύουσιν ὅλων τῶν εὐεργετημάτων τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἐλεύθερα τῆς κυβερνητικῆς βίας, θὰ εὐρωμεν ὅτι δὲν ὑφίστανται οὐδὲ τὸ ἑκατοστὸν τῶν κακῶν τὰ ὅποια ὑποφέρουσιν οἱ ὑπακούοντες εἰς τὴν κυβερνητι-

κὴν ἀρχὴν. Κυρίως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς κρατούσας τάξεις εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κυβερνητικὴ αὕτη μορφή συμφέρει, ὁμιλοῦσι πάντοτε περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ζωῆς, ἄνευ αὐτῆς. Πλὴν, ἐρωτήσατε ἐκείνους οἵτινες φέρουσι μόνον τὸ βᾶρος τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς, τοὺς γεωργοὺς, τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια τῶν ρώσων χωρικῶν. Οὗτοι, οὐ μόνον νομίζουσιν ὅτι εἶνε ἐξησφαλισμένοι διὰ τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' οὐδὲ καὶ κάμμιαν ἀνάγκην ἔχουσι ταύτης. Πλειστάκις προσεπάθησα ν' ἀποκαλύψω τὸ μορμολύκειόν δι' οὐ ἐμπνέουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν τρόπον λέγοντες ὅτι ἄνευ τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς τὰ χειρότερα στοιχεῖα θὰ θριαμβεύσωσι καὶ θὰ καταθλίψωσι τὰ καλλίτερα, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ἀκριβῶς εἰς ἀπάσας τὰς χώρας, ἅφ' ὅτου ἡ ἀρχὴ εὕρισκεται εἰς χεῖρας τῶν χειρότερον, ὅπερ ἀδύνατον νὰ συμβῇ ἄλλως, διότι μόνον οἱ χειρότεροι ἐκ τῶν ἀνθρώπων, δύνανται ν' ἀναπτύσωσιν ὅλους τοὺς δόλους, ὅλας τὰς φανulότητας, τὰς ἀναγκαίας ἀγριότητας, διὰ νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν ἀρχὴν.

Πλειστάκις προσεπάθησα ν' ἀποδείξω ὅτι τὰ κύρια κακὰ ἅτινα ὑφίστανται οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἡ ἐπισώρευσις ὑπερμέτρου πλοῦτου εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἡ ἀθλιότης τῆς πλειονότητος, ἡ κατάληψις τῆς γῆς, ὑπ' ἀνθρώπων οἵτινες οὐδὲν ἄλλως κατεργάζονται αὐτήν, οἱ διαρκεῖς ἐξοπλισμοὶ καὶ οἱ πόλεμοι καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, δὲν προέρχονται ἢ ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς νομιμότητος τῆς κυβερνητικῆς βίας. Προσεπάθησα ν' ἀποδείξω ὅτι ὅπως ἀπαντήσῃ τις εἰς τὸ ἐρώτημα : ἡ θέσις τῶν ἀνθρώπων θὰ καλλιτερεύσῃ ἢ θὰ χειροτερεύσῃ χωρὶς τῶν κυβερνήσεων ; δέον πρὸ παντὸς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ ἑξῆς : ἐκ τίνων συνίσταται ἡ κυβερνήσις ; οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κυβέρνησιν εἶναι κατώτεροι ἢ ἀνώτεροι ἐν τῇ μέσῃ στάθμῃ τῆς ἀνθρωπότητος ; Ἄν

κείνται ὑπεράνω τῆς μέσης στάθμης, τότε ἡ κυβέρνησις θὰ ἦνε εὐεργετική, ἀν ὑπὸ ταύτην, θὰ εἶνε ἐπιβλαβής. Ἡ ἱστορία δὲ δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὅτι οἱ Ἰδῶν Δ', Ἑρριτικοὶ Η', οἱ Μαράτοι, οἱ Ναπολέοντες, οἱ Ἀράκσειθ, οἱ Μετερνίχοι, οἱ Ταγγεράνδοι, οἱ Νικόλαιοι, εἶνε κατώτεροι ἐν τῇ μέσῃ στάθμῃ. Εἶνε ἀνθρωποὶ ἀγαπῶντες τὴν ἀρχήν, ἀσυνειδήτοι, σκληροί, ἀπάνθρωποι, ἔτοιμοι χάριν τῶν συμφερόντων αὐτῶν νὰ διαπράξωσι παντὸς εἴδους βίας, ἀρπαγὰς, σφαγὰς. Ἐν μᾶλλον κοινωνία ἄνευ κυβερνήσεως, οἱ ἀνθρωποὶ οὗτοι θὰ ἦσαν λησταὶ περιωρισμένοι εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους θὰ ἤθελον νὰ παρενοχλῶσι (ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τοῦ Λίντσ), ἐξ ἄλλου δὲ καὶ κυρίως διὰ τοῦ ἰσχυροτέρου ὄπλου τῆς δημοσίας δημοσίας γνώμης.

Εἰς τὴν πολιτείαν τοῦναντίον τὴν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ὑπὸ τῆς βίας, κυβερνωμένην, οἱ αὐτοὶ οὗτοι ἀνθρωποὶ καταλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν καὶ καρποῦμενοι ταύτην, οὐ μόνον δὲν περιορίζονται ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ ὑποστηρίζονται, ἐκθειάζονται, ἐξυμνοῦνται ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης ἐξωνημένης καὶ ἐντέχνως προκαλουμένης.

Λέγουσι : Πῶς οἱ ἀνθρωποὶ δύνανται νὰ ζῶσιν ἄνευ κυβερνήσεως ; (δηλαδὴ χωρὶς τῆς βίας ;) Τὸ ἀνάθετον ἀκριβῶς δέον νὰ λεχθῆι : Πῶς ἀνθρωποὶ, λογικὰ ὄντα, δύνανται νὰ ζῶσι παραδεχόμενοι ὡς δεσμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν βίου, τὴν βίαν ἀντὶ τῆς λογικῆς συμφωνίας ; Ἐν ἐκ τῶν δύο ἢ οἱ ἀνθρωποὶ εἶνε ὄντα λογικὰ, ἢ ὄχι. Ἄν δὲν ἦνε λογικὰ ὄντα, τότε τὸ πᾶν μεταξὺ αὐτῶν δυνατὸν καὶ πρέπον νὰ ρυθμίζηται ὑπὸ τῆς βίας, οὐδ' εἶνε λογικὸν οἱ μὲν νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τῆς βίας, οἱ δὲ οὐχί. Ἄν οἱ ἀνθρωποὶ εἶνε λογικὰ ὄντα, τότε αἱ σχέσεις αὐτῶν δέον νὰ στηρίζωνται οὐχὶ ἐπὶ τῆς βίας, ἀλλ' ἐπὶ

της λογικής. Τὴν λογικὴν δὲ ταύτην νομίζω, ἔδει ν' ἀνεγνώρισον οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς λογικὰ ὄντα. Οἱ προασπιζόμενοι ὅμως τὴν ἀρχὴν τῆς κυβερνήσεως, δὲν σκέπτονται οὔτε κατ' ἀνθρώπον οὔτε κατὰ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ, οὐδὲ κατὰ τὴν λογικὴν αὐτοῦ φύσιν· λαλοῦσι περὶ «μιάς τινος ἐνώσεως τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδουσι ποιάν τινα σημασίαν, ὑπερφυσικὴν, μυστηριώδη. Τί θὰ γίνουσι λέγουσι ἢ Ρωσσία, ἢ Γαλλία, ἢ μεγάλη Βρετανία, ἢ Γερμανία, ἂν οἱ ἀνθρώποι παύσούν ὑπακούοντες εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν; Τί θὰ γίνῃ ἢ Ρωσσία; Τί εἶνε ἢ Ρωσσία; Πόθεν ἄρχεται αὕτη καὶ ποῦ τελευτᾷ; Ἡ Πολωνία; αἱ ἐπαρχίαι τῆς Βαλτικῆς; ὁ Καύκασος μεθ' ἔλων τῶν συνοικισμῶν αὐτοῦ; οἱ Τάταροι τοῦ Καζάν; τὸ δεσποτάτον τοῦ Φεργάνσκι; τὸ Ἀμούρ; ὅλα ταῦτα οὐ μόνον δὲν ἀποτελοῦσι τὴν Ρωσσίαν, ἀλλ' ἀπαρτίζονται ἀπὸ λαοὺς ξένους, οἵτινες ἐπιθυμοῦν ν' ἀποσπασθῶσι τῆς ἐνώσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν καλοῦσι Ρωσσίαν. Θεωροῦμεν τοὺς λαοὺς τούτους ὡς ἀποτελοῦντας μέρος τῆς Ρωσσίας, ἕνεκεν θράσους ἐπικαίρου στηριζομένου ἐν τῇ παρελθόντι ἐπισειρᾷ ἱστορικῶν συμβάντων, βιοπραγῶν κυρίως καὶ ὁμοτήτων, ἐν τῇ παρόντι δὲ ἢ ἐνωσις αὕτη συκρατεῖται μόνον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ἥτις συσφίγγει τοὺς λαοὺς.

Ἐνθυμούμεθα ὅτι ἡ Νίκαια (Nice) ἀνήκεν εἰς τὴν Ἰταλίαν· πάραυτα περιήλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Ἀλσατία τῆς Γαλλίας κατέστη Γερμανικὴ. Ἡ Σαχαλίνη περιήλθεν ἐκ τῆς Ρωσικῆς κατοχῆς εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν. Τὸ κράτος τῆς Αὐστρίας ἐπεκτείνεται σήμερον ἐπὶ τῆς Οὐγγαρίας τῆς Βοημίας, τῆς Γαλικίας. Τὸ κράτος τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς Ἰρλανδίας, τοῦ Καναδά, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπ' ἄλλων χωρῶν. Τὸ κράτος τῆς Ρωσ-

σικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς Πολωνίας, τῆς Γεωργίας κλπ. Πλὴν τὸ κράτος τοῦτο, ἐνδέχεται αὔριον νὰ διασπασθῇ. Ἡ μόνη δύναμις ἢ ἐννοῦσα εἰς μίαν δέσμην ὅλας ταύτας τὰς δυνάμεις, Ρωσσίαν, Αὐστρίαν, Μεγάλην Βρεττανίαν, Γαλλίαν εἶνε ἢ ἀρχή· ἢ δὲ ἀρχὴ παρήχθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οὔτινες παρὰ τὴν λογικὴν αὐτῶν φύσιν, παρὰ τὸν νόμον τῆς ἐλευθερίας, τὸν ὅποιον ἀπεκάλυψεν ὁ Ἰησοῦς, ὑπακούουσιν εἰς τοὺς διαπράττοντας κατ' αὐτῶν τὰ ὀλέθρια ἔργα τῆς βίας.

Εἴθε οἱ ἄνθρωποι ν' ἀναγνωρίσουν μόνον τὴν ἐλευθερίαν των, τὴν ἰδιόζουσαν εἰς λογικὰ ὄντα καὶ νὰ παύσουν ἐργαζόμενοι ἐναντία πρὸς τὴν ἑαυτῶν συνειδήσιν καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ παρευθὺς αἱ ἔντεχνοι αὐταὶ ἐνώσεις, αἱ φαινόμεναι οὕτω μεγαλοπρεπεῖς, αἱ Ρωσσίαι, αἱ Μεγάλαι Βρεττανίαι, αἱ Γερμανίαι, αἱ Γαλλίαι, ἐν ὀνόματι τῶν ὀπίσθιν οἱ ἄνθρωποι θυσιάζουσι τὴν ζωὴν των, τὴν ἐλευθερίαν των, ὡς λογικῶν ὄντων, θέλουσιν ἐξαφανισθῆναι.

Εἴθε οἱ ἄνθρωποι νὰ παύσωσι μόνον ὑπακούοντες εἰς τὴν ἀρχὴν, ὑπακούοντες ἐν ὀνόματι τῶν εἰδώλων τούτων, ἅτινα δὲν ὑφίστανται εἰμὶ μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν τῶν εἰδώλων τῆς Ρωσσίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν θ' ἀφανισθῶσιν τὰ εἰδῶλα ταῦτα, ἅτινα ἀφανίζουσιν ἤδη τοὺς ἀνθρώπους, ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς. Παραδέχονται ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῶν μεγάλων κρατῶν διὰ τῆς ἐνώσεως μικρῶν κρατῶν διηνεκῶς συγκρουομένων πρὸς ἄλληλα, τηρούντων εὐρὺ ἐξωτερικὸν μεθόριον εἰς τὰ μικρὰ κράτη, ἐλαττοῖ τὸς αἱματηροὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου δυστυχίας. Πλὴν ἡ διαβεβαίωσις αὕτη εἶνε αὐθαίρετος καθολοκληρίαν ἀφοῦ οὐδεὶς ἐστάθμισε τὴν ποσότητα τοῦ κακοῦ καὶ ἐν ἐτέρᾳ καταστάσει καὶ εἶνε δύσκολον νὰ

σκεφθῆ τις ὅτι πάντες οἱ πόλεμοι τῆς περιόδου τῶν κληρουχιῶν ἐν Ρωσσίᾳ, τῆς Βουργουνδίας, τῆς Φλαμανδρίας, τῆς Νορμανδίας, ἐν Γαλλίᾳ, παρήγαγον τόσα θύματα ὅσα οἱ τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅσα ὁ Ἰαπωνικὸς πόλεμος ὁ μόνος καταπαύσας.

Ἡ μόνη δικαιολογία τῆς ἐπεκτάσεως ἐνὸς κράτους, θὰ ἦτο ὁ σχηματισμὸς παγκοσμίου τινος μοναρχίας, ἣς ἢ ὑπαρξίς θ' ἀπέκλειε τὸ δυνατόν τῶν πολέμων. Πλὴν ἀπασαι αἱ προσπάθειαι πρὸς σύστασιν παρομοίας μοναρχίας, ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας μέχρι τοῦ Ναπολέοντος, οὐδέποτε ἐπέτυχον τὸν σκοπὸν τῆς εἰρηνοποιήσεως, τοῦναντίον ἐγένοντο ἡ ἀφορμὴ τῶν μεγαλειτέρων κακῶν τῶν λαῶν. Ὡστε ἡ εἰρηνοποιήσις δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως καὶ αὐξήσεως τῆς ἰσχύος τῶν κρατῶν. Δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ μόνον διὰ τοῦ ἐναντίου, τῆς καταλύσεως δηλαδὴ τῶν κρατῶν μετὰ τῆς βιαιᾶς ἀρχῆς αὐτῶν.

Ἰππῆρχον δεισιδαιμονίαι ἄγριαι καὶ ὀλέθριοι, τ' ἀνθρώπινα θύματα, αἱ πυραὶ διὰ τὴν μαγείαν, οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, τὰ βασανιστήρια. . . οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀπηλλάγησαν τῶν δεισιδαιμονιῶν αὐτῶν. Ἡ δεισιδαιμονία ὅμως τοῦ κράτους ὡς ἱεροῦ τινος πράγματος, ἐξακολουθεῖ νὰ βασιλεύῃ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Προσφέρουσιν εἰς τοῦτο θυσίας ἀγριωτέρας καὶ ὀλεθριοτέρας ὅλων τῶν εἰς τὰς προγενεστέρας προσφερομένων. Ἡ βᾶσις τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης εἶνε ἡ πειθὴ τῶν ἀνθρώπων τῶν διαφόρων χωρῶν, ἡθῶν, συμφερόντων, ὅτι σύμπαντες ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ, καθότι ἡ αὐτὴ βία ἐφ' ὅλων τούτων ἀσχεῖται. Οἱ δὲ ἄνθρωποι πιστεῦουν τοῦτο καὶ ὑπερηφανεύονται διότι ἀνήκουν εἰς ταιαύτην ἔνωσιν.

Ἡ δεισιδαιμονία αὕτη ἀπὸ τόσο ἤδη ὑφίσταται, ὅ-

ποστηρίζεται τόσον ισχυρῶς, ὥστε οὐ μόνον ὄλοι ἐκεῖνοι αἵτινες ἔχουσιν ὠφελήματα ἐξ αὐτῆς, βασιλεῖς, ὑπουργοί, στρατηγοί, στρατιωτικοί, ἐπαγγελματίαι, ἔχουσι πεισθῆ ὅτι ἡ ὑπαρξίς, ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐντέχνων τούτων ἐνώσεων δημιουργοῦσι τὴν εὐτυχίαν τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰς ἐνώσεις ταύτας, ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνηθίσει τόσον εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν ταύτην ὥστε ὑπερηφανεύονται διότι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ρωσσίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, ἂν καὶ τοῦτο δὲν εἶνε διόλου εἰς αὐτοὺς ἀναγκαῖον οὐδ' ἄλλο τι ἀποφέρει πλὴν τοῦ κακοῦ.

Ἴδού διατί, ἂν αἱ ἐντεχνοὶ ἐνώσεις τῶν μεγάλων κρατῶν—ἐνώσεις αἵτινες σχηματίζονται ἐπειδὴ εὐπειθῶς, ἄνευ ἀντιστάσεως οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται εἰς πᾶσαν βίαν—ἐξηφανίζοντο λόγῳ τῆς διακοπῆς τῆς ὑπακοῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἢ ἐξαφάνισις αὐτῆ, οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα ἐν αὐτοῖς θὰ εἶχεν ἐκτὸς τῆς ἐλαττώσεως τῆς βίας, τῶν ταλαιπωριῶν, τοῦ κακοῦ· θὰ τοῖς καθίστατο πολὺ εὐκολωτέρα ἢ ζῶῃ συμφώνως πρὸς τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς ἀλληλοβοηθείας, ὁ ὁποῖός πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅστις διεισδύει βαθμηδὸν πλειότερον ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος.

Θ'.

Δραῖσις ἥτις θὰ ἐπιβοηθήσῃ πρὸ εἶδον τὴν μέλλουσαν ἐπανάστασιν

Ἐπιβοηθῆσιν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τῆς ἀπάτης τῆς ὑπακοῆς εἰς πᾶσαν ἀρχὴν ἀνθρωπίνην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀντι-

κείμενον τοῦ μετασχηματισμοῦ τούτου εἶνε ὅλως διάφορον τοῦ ἀντικειμένου τῶν ἐπαναστάσεων, ἵτινες ἐγένοντο ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ, ἢ δράσις ἐκείνων οἵτινες θὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὸν δέον νὰ ἦνε καὶ αὕτη ὅλως διάφορος.

Σκοπὸς τῶν πρωτογενῶν τῶν ἀρχαίων ἐπαναστάσεων ἦτο ἢ διὰ τῆς βίας ἀνατροπὴ, ἢ ἐξουσία καὶ ἢ καταληψίς αὐτῆς. Σκοπὸς ἐκείνων οἵτινες θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν παροῦσαν ἐπανάστασιν δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ ἦνε ἄλλος ἐκτὸς τῆς ἐπιτυχίας τῆς καταπαύσεως πάσης ὑπακοῆς εἰς οἰανδήποτε ἐπιβεβλημμένην ἀρχὴν—ὑπακοῆς ἣτις ἀπώλεσε πᾶσαν ἔννοιαν—καὶ ἢ ὀργάνωσις τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀπηλλαγμένης πάσης κυβερνήσεως.

Οὐ μόνον ἢ δράσις τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ μέλλοντος δέον νὰ ἦνε διάφορος τῆς δράσεως τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης εἶνε ἄλλοι, τὸ μέσον δι' οὗ ὀφείλει νὰ διέλθῃ εἶνε ἄλλο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμετεχόντων δὲν εἶνε ὁ αὐτός.

Οἱ παλαιοὶ ἐπαναστάται ἀνῆκον κυρίως εἰς ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα· ἦσαν ἄνθρωποι ἀπηλλαγμένοι τῆς φυσικῆς ἐργασίας, οἱ ὅποιοι προσήλκυον τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς ἀστύους· οἱ ἀγωνιστὰί τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως τὸναντίον, δέον νὰ ἦνε καὶ θὰ ἦνε κυρίως οἱ χωρικοί. Αἱ ἀρχαῖαι ἐπαναστάσεις ἤρχιζον καὶ διεχύνοντο ἐντὸς τῶν πόλεων, ἢ παροῦσα ἐπανάστασις δέον νὰ ἦνε οὐσιωδῶς ἀγροτική. Οἱ συμμετέχοντες εἰς τὰς ἀρχαίας ἐπαναστάσεις, ἐσχημάτιζον 10, 20 ἢ 30 τοῦ πληθυσμοῦ. ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμετεχόντων τῆς ἐν Ρωσίᾳ ἐπαναστάσεως θὰ ἦνε τὰ 80 μέχρι 90 ἑκατοστᾶ. Ἡ δράσις ἐπομένως τῶν ἀστῶν οἵτινες συνταράσσουν ἤδη τὴν Ρωσίαν, καὶ οἵτινες κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον συνασπίζονται εἰς ἐνώσεις, κάμνουσιν ἀπεργίας, διαδηλώσεις, θορύβους, ἐξευρίσκουσι

νέας κοινωνικᾶς μορφᾶς—χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν τοὺς ἀπαισίους ἐκείνους οἵτινες διαπράττουσι σφαγὰς φρονούντες ὅτι οὕτῳ πως ἐξυπηρετοῦσι τὴν ἐν ἐκρήξει ἐπανάστασιν. Ὁλη ἡ δρᾶσις αὕτη, οὐ μόνον δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν ἀρχῇ ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ κωδέρνησις καλλίτερον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταστέλλει τὴν ἐπανάστασιν (χωρὶς νὰ τὸ ἐννοοῦν γίνονται οἱ πιστότεροι πρὸς τοῦτο βοηθοί,) τὴν διευθύνει ἀπατηλῶς καὶ τὴν παρεμποδίζει. Ὁ κίνδυνος ὅστις ἀπειλεῖ ἤδη τὸν λαὸν τῆς Ρωσσίας δὲν ἔ' ἀποσοβηθῆ, προσῶς διὰ τῆς πτώσεως τῆς κυβερνήσεως τῆς στηριζομένης ἐπὶ τῆς βίας καὶ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἄλλης τινος ἐπίσης ἐπὶ τῆς βίας ἐρειδομένης, οἰαδῆποτε καὶ ἂν εἶνε αὕτη, δημοκρατικὴ ἢ καὶ σοσιαλιστικὴ ἀκόμη.

Ὁ μόνος κίνδυνος εἶνε μὴ ὁ ρωσ. λαὸς προκληθῆις ὑπὸ τῆς ἰδιαξούσης θέσεως αὐτοῦ νὰ καταδειξῆ τὴν εἰρηνικὴν καὶ βεβαίαν ἐπιθυμίαν του πρὸς ἀπελευθέρωσιν, παρασυρθῆ, ὑπ' ἀνθρώπων ἀγνοοῦντων τὴν πλήρη ἔννοιαν τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως καὶ μὴ, ἐγκαταλείπων τὴν ὕγια· ὁδὸν ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκειται, ἐμπλακῆ εἰς τὴν ψευδῆ ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦσι πρὸς ἀσφαλῆ αὐτῶν ὄλεθρον οἱ λαοὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Πρὸς ἀποσόδησιν τοῦ κινδύνου τούτου, οἱ Ρῶσοι ὀφείλουσι πρωτίστως νὰ μείνουν αὐτοὶ μόνοι των, νὰ μὴ λάβουν ὑπ' ὄψει των τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἢ Ἀμερικανικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ νὰ ἐρωτήσουν μόνον καὶ ν' ἀκούσουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν συνείδησιν. Εἴθε οἱ Ρῶσοι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἔργου ὄπερ πρόκειται τούτων, νὰ μὴ φροντίσωσι περὶ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς ἐγγυήσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν Ρώσων πολιτῶν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ τοῦ ρωσικοῦ κράτους

καὶ ἐπομένως τῶν φροντίδων περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου τοῦ κράτους τούτου.

Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπαλλαγῆς, δέον, οὐ μόνον οὐδὲν νὰ ἐπιχειρήσωσιν, ἀλλὰ τοῦναντίον ν' ἀπέχωσι πάσης ἐπιχειρήσεως καὶ ἐκείνων εἰς τὰς ὁποίας ἢ κυβέρνησις ὠθεῖ αὐτούς, καὶ ἐκείνων τὰς ὁποίας δύνανται οἱ ἐπαναστάται καὶ οἱ φιλελεύθεροι ν' ἀσπείραθῶσιν.

Ὁ ρωσικὸς λαὸς—ἢ πλειονότης τῶν χωρικῶν—ὀφείλει νὰ συνεχίσῃ τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν ἔζησε πάντοτε, ζωὴν γεωργικὴν, ἀγροτικὴν, κοινοτικὴν καὶ νὰ ὑφίσταται ἄνευ ἀγῶνός τινος, ἥτοι νὰ ὑποτάσσεται εἰς πᾶσαν κυβερνητικὴν ἢ ἄλλην τινὰ βίαν.

Εἶθε ν' ἀρνηθῇ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συμμετοχῆς εἰς οἰανδήποτε κυβερνητικὴν βίαν, νὰ πληρῶνῃ ἐκουσίως τὸν φόρον, νὰ ὑπηρετῇ οἰκειοθελῶς εἰς τὴν ἀστυνομίαν, εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὸ τελωνεῖον, εἰς τὸ στρατεύμα, εἰς οἰανδήποτε ἐπιβεβλημμένην ὑπηρεσίαν. Ὡσαύτως καὶ ἀκριβέστερον ἔτι οἱ χωρικοὶ δέον ν' ἀπέχωσι τῶν βιαιοτήτων εἰς τὰς ὁποίας ἐξωθοῦσιν αὐτοὺς οἱ ἐπαναστάται. Πᾶσα βία τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῶν γαιοκτημόνων θὰ προκαλέσῃ ἀντεκδικήσεις καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ τελειώσῃ διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως μιᾶς οἰασθήποτε κυβερνήσεως, πλὴν στηριζομένης πάντοτε ἐπὶ τῆς βίας. Μετὰ κυβερνήσεως δὲ τοιαύτης ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς μᾶλλον ἐλευθέρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐκρήγνυνται πόλεμοι ἀνόητοι καὶ φρικῶδεις, ἢ δὲ γῆ ἐναπομένει ἰδιοκτησία τῶν πλουσίων.

Μόνῃ ἢ μὴ συμμετοχῇ τοῦ λαοῦ εἰς οἰανδήποτε βίαν, δύνανται νὰ ἐξαφανίσῃ ὅλα τὰ κακὰ, τὰ ὁποία οὗτος ὁ-

φίσταται, νὰ διακόψῃ τοὺς ἀτελευτήτους ἐξοπλισμοὺς καὶ τοὺς πολέμους, νὰ πατάξῃ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν.

Τοιοιτοτρόπως πρέπει νὰ πράξουν οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ ἔχῃ ἡ παρούσα ἐπανάστασις καλὰ ἀποτελέσματα. Ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀστικῶν τάξεων· εὐγενεῖς, ἐμπόρους, ἰατρούς, σοφοὺς, μηχανικοὺς, φιλολόγους κλπ. οἱ ὅποιοι καταγίνονται πάντοτε εἰς τὸ ἐπαναστατεῖν, πρέπει οὗτοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀσημότητά των, ἀριθμητικῶς τοῦλάχιστον—τὸ ἓν ἑκατοστὸν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Εἴθε νὰ πείσθωσιν οὗτοι ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως δὲν ἔγκειται, οὐδὲ πρέπει νὰ ἔγκειται εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέας τινος πολιτικῆς διατάξεως στηριζομένης ἐπὶ τῆς βίας ἔστω μετὰ τινος κοινῆς ψήφου, ἢ ἐντελοῦς τινος σοσιαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλ' ὅτι ἔγκειται ἐν τῇ ἀπελευθερώσει ἑκατὸν ἑκατομμυρίων χωρικῶν ἀπὸ τῆς βίας, ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν παρουσιάζεται αὕτη· στρατοκρατίαν, ἀποταμιευτικὰς εἰσπράξεις, προσωπικὴν ἰδιοκτησίαν. Πρὸς πραγμάτων τοῦ σκοποῦ τούτου, οὐδεμία ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς ἀνησυχου, τῆς παραλόγου καὶ ἀθλίας ταύτης δράσεως ὅποια εἶνε ἤδη ἡ τῶν ἐλευθεροφρόνων καὶ τῶν ρώσων ἐπαναστατῶν.

Ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐκτελεῖται διὰ τῆς προσταγῆς «Ἐμπρός! ἐπανάστασιν». Δὲν ἐκτελεῖται καθ' ὑπόδειγμά τι καθ' ὅλα παρεσκευασμένον, οὔτε διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν πρὸ 100 ἐτῶν γινομένων ὑπὸ περιστάσεις ὅλως διαφόρους. Ἡ ἐπανάστασις πράγματι, δὲν βελτιοῖ τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὅπταν οὗτοι ἀναγνωρίζοντες τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὸ ἐπικίνδυνον τῶν ἀρχαίων βάσεων τῆς ζωῆς ποθοῦσι νὰ ἐγκαταστήσωσιν αὐτὴν ἐπὶ νέων συστάσεων δυνάμενοι νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ πραγματικόν

ἀγαθόν, ἂν μὴ ἔχῃσι ἐν ἰδεῶδες νέας ζωῆς καλλιτέρας.

Ἦδη, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑποκινήσωσιν ἐν Ρωσσίᾳ πολιτικὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ τοῦ προτύπου τῶν Εὐρωπαϊκῶν ταιούτων, δὲν ἔχουσιν οὔτε βάσεις, οὐδὲ νέον ἰδεῶδες. Οὗτοι ποθοῦσι μόνον τὴν ἀντικατάστασιν παλαιᾶς τινος μορφῆς τῆς βίας, διὰ τινος ἄλλης; ἤτις θὰ ἐπιφέρῃ μετ' αὐτῆς ὁμοια κακὰ μὲ ἐκεῖνα ἅτινα ὑφίσταται ἤδη ὁ ρωσικὸς λαός.

Τοῦτο παρατηροῦμεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου ὑφίστανται παρομοία στρατοκρατία, παρόμοιοι φόροι, παρόμοιοι καταλήψεις τῆς γῆς. Καὶ τὸ ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἐπαναστατῶν θέτει ὡς ἰδεῶδες τὴν σοσιαλιστικὴν πολιτείαν, ἢ ὅποια δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἢ διὰ τῆς ἀπανθρωποτέρας βίας, καὶ ἣτις πραγματοποιουμένη θ' ἀπέστερει τοὺς ἀνθρώπους τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἐλευθερίας, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐδὲν ἰδεῶδες τῶν ἡμετέρων χρόνων δὲν δύναται νὰ ἦνε ἡ τροποποίησις τῆς μορφῆς τῆς βίας, ἀλλ' ἡ τελεία ἐξαφάνισις αὐτῆς, ὅπερ ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ ἄλλως, εἰμὴ διὰ τῆς μὴ ὑπακοῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐξουσίαν.

Ἐπομένως, ἂν οἱ τῶν ἀστικῶν τάξεων θέλωσι πράγματι νὰ συμβάλωσιν εἰς τὸν συντελούμενον μέγαν μετασχηματισμὸν τὸ πρῶτιστον ὅπερ ὀφείλουσαν νὰ πράξωσιν εἶνε τὸ νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἐπαναστατικῆς δράσεως, τῆς ἀγρίας, τῆς ἀφυσίκου, τῆς ἐπινενσημένης, ἣν ἐπιδίδονται ἤδη νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐν τῇ πεδιάδι ἵνα μοιρασθῶσιν ἐκεῖ τοὺς κόπους τοῦ λαοῦ. ἀφοῦ διδαχθῶσιν εἶτα ἐκ ταύτης τὴν ὑπομονήν, τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν ἀρχήν, κυρίως δὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν, οὐ μόνον νὰ μὴ διεγείρωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν

βίαν, ὅπως πράττουσιν ἤδη, ἀλλὰ τούναντίον νὰ παρεμποδίζουσιν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν βιαιάν δρασίαν, ἀπὸ πάσης ὑποταγῆς εἰς οἰανδήποτε ἐπιβεβλημένην ἐξουσίαν, νὰ βοηθήσωσι τέλος αὐτούς, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν γνώσεων, εἰς τὴν ἔρμηνείαν τῶν ζητημάτων ἐκείνων, ἅτινα θ' ἀναφυῶσιν ἀναποδράστως μετὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς κυβερνήσεως.

Γ'.

Διοργάνωσις τῆς κοινωνίας τῆς ἀπηλλαγμένης τῆς κυβερνήσεως τῆς βίας

Ἄλλὰ πῶς, ὑπὸ ποίαν μορφήν δύναται νὰ ζήσωσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἂν δὲν ζῶσιν ὑπὸ μορφήν κράτους, ὑπακούοντες εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν; Αὐτὰ εἶνε ἀκριβῶς προσόντα τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, χάριν τῶν ὁποίων, φρονῶ, ὅτι ἡ ἐπανάστασις δέον ν' ἀρχίσῃ καὶ νὰ λάβῃ χώραν οὐχὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἐν Ρωσίᾳ ἀκριβῶς, ἅτινα προσόντα καὶ ἀποκρίνονται εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο.

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀρχῆς ἐν Ρωσίᾳ οὐδέποτε θὰ παρεμποδίσῃ τὴν σύστασιν γεωργικῶν κοινοτήτων· τούναντίον ἡ ἀνάμειξις τῆς κυβερνήσεως ὑπῆρξε πάντοτε τὸ κώλυμα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην ὀργάνωσιν, τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τὸν ρωσικὸν λαόν.

Ὁ λαὸς οὗτος, ὅπως οἱ πλείστοι τῶν γεωργικῶν λαῶν εἶνε συνησπισμένος, ὅπως αἱ μέλισσαι ἐντὸς τῶν βράχων, εἰς κοινοτικὰς τινὰς περιφερείας ἐπαρκῶν τελείως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινοτικῆς ζωῆς. Ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ

ρῶσοι ἄνευ τῆς κυβερνητικῆς ἐπεμβάσεως, ἐσχημάτισαν μεταξὺ αὐτῶν διοικήσιν οὐχὶ βιαίαν, ἀλλὰ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας συνέσεως μετὰ κοινῆς κατοχῆς τῆς γῆς, ἡ ὁποία ἐξεπλήρου τελείως τὰς ἀνάγκας τῆς κοινοτικῆς ζωῆς.

Διὰ τοιούτων κοινοτήτων συνωκίσθησαν ἄνευ τινος βοήθειας κυβερνητικῆς ὅλα τ' ἀνατολικά μεθόρια τῆς Ρωσσίας. Μετέβησαν εἰς Τουρκίαν, ὡς οἱ Νεκρασσοῦσέ, καὶ διατηρήσαντες τὸν χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ἐξῆσαν καὶ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου. Ὅμοιοι κοινοτικοὶ πληθυσμοὶ μετέβησαν χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσουν εἰς Κίναν, εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐξῆσαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, χωρὶς νὰ λάβουν καμμίαν ἀνάγκην κυβερνήσεως, ἐκτὸς τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως αὐτῶν.

Τοιοτοτρόπως ζῶσιν οἱ Ρῶσοι γεωργοὶ—ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ ρωσικοῦ πληθυσμοῦ—χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀπλῶς ὑφιστάμενοι αὐτῇ. Διὰ τὸν ρωσικὸν λαὸν ἡ κυβέρνησις οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀνάγκη, ἀλλὰ πάντοτε βάρος. Ἡ ἔλλειψις τῆς κυβερνήσεως—ἐκείνης μάλιστα ἣτις διατηρεῖται διὰ τῆς βίης χάριν τῶν γαιοκτημόνων, τοῦ δικαϊώματος τῆς καρπώσεως τῆς γῆς θὰ συμβάλλῃ ἀναγκαιῶς εἰς τὴν κοινοτικὴν ζωὴν, τὴν γεωργικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ρωσικὸς λαὸς θεωρεῖ ὡς ἀναγκαῖον ὄρον τῆς εὐζωίας· θὰ συμβάλλῃ, καθότι καταστρέφουσα τὴν ἀρχὴν τὴν ὑποστηρίζουσαν τὴν ἑγγεῖον ἰδιοκτησίαν, θ' ἀπελευθερώσῃ τὴν γῆν καὶ θὰ δώσῃ εἰς πάντας ἴσα δικαϊώματα ἐπ' αὐτῆς. Ἴδου διατὶ οἱ Ρῶσοι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς ἀνατροπῆς τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐξευρέσεως νέων μορφῶν τῆς κοινοτικῆς ζωῆς προωρισμένων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν τοιούτων. Αἱ κοινοτικαὶ μορφαί, ἰδιάζουσαι εἰς τὸν ρωσ. λαόν, ὑφίσταν-

ταί ἤδη καὶ ἱκανοποίησαν πάντοτε τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ζωῆς. Αὐταὶ συνίστανται εἰς τὴν κοινὴν διοίκησιν μὲ τὴν ἰσότητά ὄλων τῶν μελῶν τῶν αὐτονομῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων, (μῖρ) εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐργατικῶν συντεχνιῶν (ἀρτέλ) διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν κοινὴν τῆς γῆς κτῆσιν.

Ἡ ἐν τῇ χριστιανικῇ κόσμῳ παρασκευαζομένη ἐπανάστασις ἐκρηγνυομένη ἤδη παρὰ τῇ ρωσικῇ λαῷ, διακρίνεται τῶν λοιπῶν ἐπαναστάσεων ἐν τούτῳ ἀκριβῶς, ὅτι ἐκεῖναι μὲν κατέρριπτον χωρὶς ν' ἀνεγείρουν ἢ ἀντικαθίστων μορφήν τινα τῆς βίας διὰ τινος ἄλλης, ἐνῶ ἡ μέλουσα ἐπανάστασις δέον οὐδὲν νὰ καταρτίσῃ· ὀφείλει μόνον νὰ παύσῃ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν βίαν· νὰ μὴ ἀποσπάσῃ ἔν φυτὸν καὶ ν' ἀντικαθίστῃ αὐτὸ διὰ τεχνητοῦ καὶ ἀψύχου πράγματος, ἀλλὰ ν' ἀποχωρίξῃ τὸ παρεμποδίζον τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ.

Δὲν θὰ συμβάλλουν συνεπῶς οἱ καταθλιβόμενοι, οἱ τολμηροί, οἱ φιλότιμοι — οἵτινες μὴ ἐννοοῦντες ὅτι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ καθ' οὐ μάχονται ἐγκειται ἐν τῇ βίᾳ δὲν ἀντιπροσωποῦσιν οὐδεμίαν μορφήν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐκτὸς τῆς ὁποίας προσβάλλουσι τυφλῶς, ἀπερισκέπτως, τὴν ὑπάρχουσαν βίαν, ὅπως ἀντικαταστήσωσι αὐτὴν διὰ τινος ἄλλης νέας ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀνατρέψωσι, οὐδὲν νὰ συντρέψωσι, θὰ διευθετήσουν τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀνεξαρτήτως τῆς κυβερνήσεως, καὶ οἵτινες ἄνευ ἀγῶνος θὰ ὑποστῶσι πᾶσαν βίαν ἀσκηθεῖσαν ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν θὰ λάθωσι μέρος εἰς τὴν κυβερνήσιν, οἵτινες οὐδαμῶς θὰ ὑπακούσωσιν εἰς αὐτήν. Οὗτοι μόνον θὰ συμβάλλωσιν εἰς τὴν παροῦσαν ἐπανάστασιν.

Ὁ ρωσικὸς λαὸς ἐν τῇ ἀμετρήτῳ γεωργικῇ αὐτοῦ πλειονότητι, ὀφείλει νὰ συνεχίσῃ τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν

ἤδη ἔζη, τὴν κοινοτικὴν ζωὴν καὶ νὰ μὴ λάβῃ διόλου μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν. Πλείοτερον ὑπὸ τοιαύτην μορφήν θὰ διατηρήσῃ ὁ ρωσικὸς λαὸς τὴν ζωὴν ἣτις ἰδιάζει αὐτῷ, ὀλιγώτερον ἢ βιαία κυβέρνησις θ' ἀναμιχθῆ εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ κ' εὐκολώτερον θὰ ἐξαφανισθῆ, διότι θὰ εὐρίσκη πάντοτε ἐλαχίστους προφάσεις διὰ ν' ἀναμιγνύεται κατ' ἐλαχίστην ἐξ ἄλλου βοήθειαν διὰ νὰ ἐκτελεθῇ τὰ βιαία ἔργα τῆς.

Οὕτως, εἰς τὸ ἐρώτημα: ποῖαι θὰ ᾔνε αἱ συνέπειαι τῆς ἀρνήσεως ὑπακοῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν; δυνάμεθ' ἀσφαλῶς ν' ἀποκριθῶμεν ὅτι θὰ ᾔνε ἡ ἐξαφάνισις τῆς βίας, ἣτις ὡθεὶ εἰς πόλεμον τοὺς μὲν κατὰ τῶν δέ, ἣτις ἀποστερεῖ αὐτοὺς τοῦ δικαίουματος τῆς ἀποκτήσεως γῆς. Οἱ ἀπηλλαγμένοι τῆς βίας, μὴ παρασκευαζόμενοι πλεόν πρὸς πόλεμον, μὴ ἀντιμαχόμενοι πλεόν, ἀλλὰ δυνάμενοι νὰ καρπῶνται τῆς γῆς, θὰ ἐπανέλθωσι φυσικὰ εἰς τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν, τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν ὑγιεστεράν ἐργασίαν, τὴν ἠθικωτέραν, διὰ τῆς ὁποίας αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀνθρώπου διευθύνονται πρὸς τὸν κατὰ τῆς φύσεως καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἀγῶνα· εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὁποίας βασιζονται οἱ λοιποὶ τῆς ἐργασίας κλάδοι καὶ ἣτις δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείπεται, εἰμὴ ὑπὸ τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν βίαν.

Ἡ παῦσις τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν δεόν νὰ φέρῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν, αὕτη δὲ ἐπὶ τὴν κοινοτικὴν, τὴν φυσικωτέραν, εἰς τὴν ζωὴν τῶν μικρῶν κοινοτήτων, ἐγκατεστημένων ὑπὸ γεωργικοὺς ὄρους ἰσοτίμους. Πιθανώτατον αἱ κοινότητες αὗται νὰ μὴ ζήσωσιν διαχωρισμένοι καὶ νὰ σχηματίσωσι νέας μεταξὺ αὐτῶν ἐνώσεις, κατὰ τοὺς οἰκονομολογικοὺς ὄρους τοῦ γένους καὶ

τὸ θρησκευμα, πλὴν ἀπολύτως διαφόρους τῶν ἀρχαίων κυβερνητικῶν κοινοτήτων, τῶν ἐδραιομένων ἐπὶ τῆς βίας.

Ἡ ἀπάρνησις τῆς βίας, δὲν ἀποστερεῖ ποσῶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐνώσεως· αἱ ἐνώσεις ὅμως αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ὁμοιότητος, δὲν δύνανται νὰ σχηματισθῶσι εἰμὴ ὅπου αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς βίας ἐνώσεις, καταστραφῶσιν. Διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ νέα στερεὰ οἰκία ἐπὶ καταρρεούσης, δεόν ν' ἀφαιρεθῶσι μέχρι τοῦ τελευταίου λίθου τὰ ἐρείπια τῆς πρώτης, καὶ νὰ ἀνεγερθῇ ἐκ νέου ἡ οἰκία.

Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει καὶ διὰ τὰς ἐνώσεις, αἱ ὅποια δυνατόν νὰ σχηματισθῶσι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀφοῦ καταλυθῶσιν αἱ ἐνώσεις ἐκεῖναι αἵτινες ἔχουσι θεμέλιον τὴν βίαν.

ΙΑ'.

Τι θὰ γείνη ὁ πολιτισμός.

Τι θ' ἀπομείνη ἐξ ὅλης τῆς ἐργασίας ἐκείνης τῶν ἀνθρώπων ;

Τι θὰ γίνη ὁ πολιτισμός ;

Ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸν πίθηκον, ὡς ὁ Βολταίρ ἐν τῇ πρῶς τὸν Ρουσσῷ ἐπιστολῇ του λέγει ὅτι δεόν νὰ μάθωμεν νὰ βαδίζωμεν τετραποδί· ἡ ἐπάνοδος εἰς ζῶην κτηνώδη οἰανδήποτε» λέγουσιν οἱ πεπεισμένοι ὅτι ὁ πολιτισμός, τοῦ ὁποίου ἀπολαύομεν εἶνε μέγιστον ἀγαθόν, οἱ μὴ παραδεχόμενοι οὐδὲ τὴν σκέψιν τῆς παραιτήσεως ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου πράγματος ὅπερ ὁ πολιτισμός παρέχει. «Πῶς, ν' ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ θαυμαζομένου ἤδη ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος τρόπου, αἱ ἀπειρόκαλλοι γεωργικαὶ κοινό-

τητες, αί απομεμακρυσμένοι εις τὸ βάθος τῆς πεδιάδος, τὰς πόλεις μας μὲ τοὺς ἠλεκτρικούς αὐτῶν σιδηροδρόμους τοὺς υπογείους καὶ ἑναερίους, τοὺς ἠλεκτρικούς, των φάρους, μὲ τὰ μουσεῖα των, μὲ τὰ θεάτρᾶ των, μὲ τὰ μνημεῖα των ;» θὰ εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι. «Μάλιστα καὶ μὲ τὰς ἀθλίας συνοικίας των, τοὺς στενοὺς καὶ ἀκαθάρτους δρομίσκους τοῦ Λονδίνου (σλὺμς) τῆς Νέας Ὑόρκης, τῶν μεγαλοπόλεων, μὲ τοὺς εὐωνύμους οἴκους των, μὲ τὰς τραπέζας, μὲ τὰς βόμβας τὰς ἐκρηγνυόμενας κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰς φυλακάς, μὲ τὰ ἱκρίωμάτα των, μὲ τὰ ἑκατομμύρια στρατιωτῶν», θὰ εἴπω ἐγώ.

«Ὁ πολιτισμός, ὁ πολιτισμός μας, εἶνε μέγα ἀγαθόν» λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ἔχοντες ὅμως ταύτην τὴν πεποίθησιν ἀπαρτίζουσι τὴν μειονότητα ἐκείνην, ἢ ὅποια ζῆ, οὐ μόνον ἐν τῷ πολιτισμῷ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτον ἢ ὅποια ζῆ ἐν τῇ εὐμαρείᾳ, σχεδὸν ἐν ἀργίᾳ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν μόχθον τῶν ἐργατῶν, καὶ οὕτω πως, μόνον ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ὑφίσταται.

Ὅλοι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, βασιλεῖς, αὐτοκράτορες, πρόεδροι, πρίγκιπες, ὑπουργοί, ἐπαγγελματίαι, στρατιωτικοί, γαιοκτήμονες, ἔμποροι, μηχανικοί, ἰατροί, σοφοί, ζωγράφοι, καθηγηταί, ἱερεῖς, συγγραφεῖς, εἶνε τόσο βέβαιαι ὅτι ὁ πολιτισμὸς μας εἶνε μέγα ἀγαθόν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ παραδεχθῶσι τὴν σκέψιν, νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἐξαφανιζόμενον ἢ τοῦλάχιστον τροποποιούμενον.

Πλὴν, ἀπευθύνετε τὴν ἐρώτησίν σας πρὸς τὸν μέγαν ὄγκον τῶν γεωργικῶν λαῶν, τοῦ σλαβικοῦ, τοῦ σινικοῦ, τοῦ Ἰνδικοῦ, τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, εἰς τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν ὁ πολιτισμὸς οὗτος, τὸν ὅποιον θεωροῦσι

ὡς μέγχα ἀγαθὸν οἱ ζῶντες ἐκτός τῆς γεωργίας, εἶνε ἀγαθὸν ἢ μή ;

Παράδοξον πρᾶγμα· τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἀνθρωπότητος ἀποκρίνονται ὅλως διαφόρως. Γνωρίζουν ὅτι ἔχουν ἀνάγκη· γῆς, κόπρου, ποτίσματος, ἡλίου, βροχῆς, δασῶν, τρυγετῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων ἀπλουστᾶτων, τὰ ὅποια δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι χωρὶς νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ γεωργικὴ ζωὴ.

Ἄλλ' οἱ τοῦ πολιτισμοῦ, ἢ τίποτε δὲν γνωρίζουσι ἢ ἀντιλαμβάνονται αὐτὸν ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς διακθορᾶς τῶν πόλεων, μὲ τὰς φυλακὰς καὶ τὰς εἰρκτάς αὐτῶν, ἢ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν φόρων καὶ τῶν ἀνωφελῶν μνημείων, μουσείων, μεγάρων, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν τελωνείων τὰ ὅποια παρεμποδίζουσι τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν προϊόντων, ἢ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν τηλεθόλων, τῶν θωρηκτῶν, τῶν στρατευμάτων, τὰ ὅποια λυμαίνονται χώρας ὀλοκλήρους.

Καὶ ἤδη λέγουσι, ὅτι ἂν ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν πολιτισμόν, ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς δὲν εἶνε ποσῶς ἀναγκαῖος ἀλλὰ μάλιστα ἐπιβλαβὴς εἰς αὐτούς. Οἱ καρπούμενοι τὰ ὠφελήματα τοῦ πολιτισμοῦ δι' ἄσχυρίζονται ὅτι οὗτος εἶνε ἀγαθὸν δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐν τοιαύτῃ ὁμῶς περιπτώσει δὲν δύνανται νὰ ἦνε οὗτοι μάρτυρες, ἀφοῦ εἶνε κριταὶ καὶ μέρος.

Δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι προωδεύσαμεν ἐν ταῖς τέχναις· ποιοὶ ὁμῶς προώδυσαν ; Ἡ μικρὰ ἐκεῖνη μεινότης, ἡ ζῶσα ἐπὶ τῆς ράχως τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ ἐργατικὸς λαὸς ὁ ὑπηρετῶν τοὺς ἀπολαύοντας τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ὅπως ἔζη πρὸ πέντε ἢ ἕξ αἰώνων, ἀπολαύων μόνον ψυχίων πολιτισμοῦ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Καὶ ἂν διάγῃ

οὐ μόνον παρομοίας μωρίας συμβουλευουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀλαζονεύονται δι' αὐτάς ; Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε μοναδικὸν παράδειγμα. Παρατηρήσατε περίξ ἡμῶν καὶ εἰς ἕκαστον βῆμα σας θὰ ἴδητε παρομοίους οἰκίας μὲ τριάκοντα καὶ ἑξ ὄροφάς, αἱ ὁποῖαι ἀξίζουσι τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ προασπισταὶ τοῦ πολιτισμοῦ λέγουσι :

«Εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ μεταρρυθμίσωμεν πᾶν ὅ,τι κακόν-ἀρκεὶ νὰ μείνῃ ἄβιχτον τὸ προϊόν τῶν μόχθων τῆς ἀνθρωπότητος».

Τοιοῦτον τι λέγει εἰς τὸν ἰατρὸν του ὁ ἄσπυτος, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς κακῆς αὐτοῦ πορείας ἐφθεῖρε τὴν περιουσίαν καὶ τὴν υἰγιάν του καὶ εἶπε ἔτοιμος νὰ πράξῃ ὅ,τι ὁ ἰατρὸς τὸν διατάξῃ, ἐπὶ τῇ ὄρῳ νὰ δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀκόλαστον ζωὴν του. Εἰς τοιοῦτον ἀνθρώπον λέγομεν ὅτι ὅπως βελτιώσῃ τὴν θέσιν του δέον νὰ διακόψῃ τὴν ζωὴν, ἣν ἤγε. Εἶνε καιρὸς νὰ εἴπωμεν τοῦτ' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀνθρωπότητα καὶ νὰ προσπαθῶμεν ὥστε νὰ τὸ ἐννοήσῃ αὕτη.

Τὸ σφάλμα τῶν προασπιστῶν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀσυνειδήτως — κ' ἐνίοτε ἐν συνειδήσει ὑποπίπτουν, εἶνε ὅτι ἐκλαμβάνουσι τὸν πολιτισμὸν ὡς σκοπὸν ἐνῶ δὲν εἶνε ἢ ἐν μέσον καὶ ὅτι θεωροῦσι τοῦτον πάντοτε ὡς ἐν ἀγαθόν.

Δὲν θὰ ἦγε ὁμοῦς ὁ πολιτισμὸς ἀγαθὸν εἰμὴ ὁπόταν αἱ κρατοῦσαι δυνάμεις τῆς κοινωνίας θὰ ἦνε ἀγαθαί. Αἱ ἐκρηκτικαὶ ὕλαι εἶνε ὠφελιμότεται διὰ τὴν ἑδοποσίαν, λίαν ἐπικινδύνουσι τὸν ἀνάντιον εἰς τὰς βόμβας. Ὁ σίδηρος εἶνε χρησιμότετος διὰ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, λίαν ἐξολοθρευτικὸς ὁμοῦς ὅταν γίνεταί χρῆσις αὐτοῦ διὰ τὰ ὄργανα τοῦ πολέμου καὶ τοὺς μοχλοὺς τῶν φυλακῶν. Ὁ τόπος δύναται νὰ διαδίδῃ τὰς σοφὰς ἰδέας καὶ τ' ἀγαθὰ αἰσθήματα, μετὰ

μεγαλειτέρας ὅμως ἐπιτυχίας τὰς ψευδεῖς καὶ διεστραμμένας.

Ὁ πολιτισμὸς εἶνε ἢ ἀγαθὸν ἢ ἢ κακόν, καθ' ὅσον τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακὸν δεσπόζει ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ὅπου ἡ μειονότης ἐκμεταλλεύεται τὴν πλειονότητα, ὁ πολιτισμὸς εἶνε μέγα κακόν. Εἶνε ὄπλον πρὸς μεγαλειτέραν κατάθλιψιν τῆς πλειονότητος ὑπὸ τῆς δεσποζούσης μειονότητος.

Εἶνε καιρὸς, οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων νὰ κατανοήσουν ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ ὀγομάζουσι πολιτισμὸν—παίδευσιν—δὲν εἶνε ἢ ἢ μέσον καὶ ἢ συνέπεια τῆς δουλείας ἐκείνης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἢ μικρὰ μειονότης, ἢ ἀργή, τοῦ λαοῦ, ἐπικρατεῖ τῆς ἀπείρου πλειονότητος τῶν ἐργατῶν.

Ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν, ἢ διατήρησις τῶν μόχθων τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν ὠφελοῦσι τὴν υἰεῖαν μας· ἢ υἰεῖα μας ἐγκρατεῖται εἰς τὴν ἀνομολόγησιν ἡμῶν ὅτι περιεπλάκημεν εἰς ἀπατηλὴν ὁδόν, ὅτι ἔχομεν περιπέσει εἰς τροχίαν ἐκ τῆς ὁποίας δέον νὰ ἐξέλθωμεν, χωρὶς νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς διατηρήσεως παντὸς ὅ,τι ἔχομεν, ἀπορρίπτοντες τοῦναντίον μετὰ θάρρους, πᾶν ὅ,τι ἐλάχιστα μᾶς ἀναγκαῖοι, ὅ,τι παρεσύραμεν μεθ' ἡμῶν, μέχρις οὗ φθάσωμεν διὰ τινος τρόπου (καὶ διὰ τοῦ τετραποδισμοῦ ἀκόμη) ἐπὶ ἀσφαλοῦς πεδίου.

Τὸ καλῶς καὶ λογικῶς ζῆν συνίσταται εἰς τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ πολλῶν πράξεων ἢ πολλῶν ὁδῶν αἵτινες πρόκεινται τῶν λογικωτέρων πράξεων καὶ τῆς καλλιτέρας διευθύνσεως. Ἡ χριστιανικὴ, ἡδὴ, ἀνθρωπότης, ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει τῆς, ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ ἢ μεταξὺ τῶν δύο· ἢ δηλαδὴ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἀθλίαν αὐτὴν ὁδόν, ὅπου ὁ ὑπάρχων πολιτισμὸς παρέχει τὰ μεγαλιέτερα ἀγαθὰ εἰς εὐαριθμούς, ἐνῶ ἐγκαταλείπει τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ ἀθλιότητι

καὶ τῇ δουλείᾳ, ἢ ἀμέσως, ἄνευ ἀναβολῆς, εἰς μέλλον περισσότερο ἢ ὀλιγότερον ἀπομεμακρυσμένον, νὰ παραιτηθῶμεν κατὰ τι μέρος ἢ ἐξ ὀλοκλήρου, τῶν ὠφελιμάτων ἅτινα παρέσχεν ὁ πολιτισμὸς οὗτος εἰς τινὰς προνομιούχους καὶ τὰ ὅποια παρεμποδίζουσι τὴν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν δουλείαν.

IB'

Συμπέρασμα

Ὁ βίος τῆς ἀνθρωπότητος ἀποκρίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς συνειδήσεως· ἡ ἐγκατάλειψις τῶν ἀρχαίων ψευδῶν βάσεων τῆς ζωῆς, ἡ ἐγκαθίδρυσις νέων βάσεων μὲ ὅ,τι αὐταὶ ἐπάγονται. Ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος ὡς καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, δὲν εἶναι ἄλλο τι, ἢ ἡ πορεία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καταστάσεως εἰς μίαν νέαν. Ἡ πορεία αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος ἀκολουθεῖται ἀναποδράστως ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν σφαλμάτων αὐτῆς καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτά. Συμβαίνει ὅμως κατὰ τινὰ στιγμήν ἐν τῇ βίῳ τοῦ ἀτόμου, ὡς καὶ ἐν τῇ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ν' ἀποκαλύπτεται ἀποτόμως τὸ ἐν τῇ παρελθόντι ἐπιτελεσθὲν σφάλμα, καὶ νὰ μελετᾶται ἡ δρᾶσις, ἡ ὅποια δέον νὰ ἐπανορθώσῃ τοῦτο.

Εἶναι ὁ χρόνος τῶν ἐπαναυτάσεων ὃ ἤδη πρὸ τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

Ἡ ἀνθρωπότης ἔζη κατὰ τὸν νόμον τῆς βίας. Οὐδένα ἄλλον νόμον ἀνεγνώριζεν. Ὁ χρόνος ἤγγικε, καὶ προεξέχοντες τῆς ἀνθρωπότητος, διεκήρυξαν τὸν νέον νόμον, κοινὸν εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν νόμον τῆς ἀλληλοβοηθείας. Οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀπεδέχθησαν, οὐχὶ ὅμως ἐν ὅλῳ

αὐτοῦ τῷ πνεύματι, καὶ προσπαθοῦντες ἀπαύστως νὰ ἐρμηνεύσωσιν αὐτόν, ἐξακολουθοῦν νὰ ζῶσι συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς βίας. Ἀνεφάνη ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκύρωσε τὴν ἀλήθειαν ταύτην εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι, δηλ· εἰς μόνος νόμος ὑπάρχει κοινὸς εἰς πάντας, ὁποῖος θὰ τοῖς παράσχη τὰ μεγαλειότερα ἀγαθὰ, ὁ νόμος τῆς ἀλληλοδοθηθείας.

Ὁ Χριστιανισμὸς κατέδειξε διατὶ δὲν ἐφηρμόζετο ὁ νόμος οὗτος ἐν τῷ βίῳ· οἱ ἄνθρωποι ἔκρινον ἀναγκαίαν καὶ εὐεργετικὴν τὴν χρῆσιν τῆς βίας χάριν εὐγενῶν τινῶν σκοπῶν, καὶ διότι εὕρισκον τὴν ἐκδίκησιν νόμιμον. Ὁ Χριστιανισμὸς κατέδειξεν ὅτι ἡ βία εἶναι πάντοτε ὀλεθρία, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ ἀσκῶσι ταύτην ἀτιμωρητεῖ. Ἡ χριστιανικὴ ὁμῶς ἀνθρωπότης οὐδόλως παρεδέχθη τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀλληλοδοθηθείας· καίτοι δὲ ἐπεθύμει νὰ ζῆ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον, ἐξακολουθεῖ ὁμῶς ζῶσα κατὰ τὸν ἐθνικὸν νόμον τῆς βίας. Ἡ παρερμηνεία αὕτη ἠῤῥῆσεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀνηθικότητα τῆς ζωῆς, τὰ ἐξωτερικὰ ὠφελήματα, τὴν πολυτέλειαν τῆς μειονότητος· παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς ἐπηῤῥῆσε τὴν δουλείαν καὶ τὰ κακὰ τῆς πλειονότητος. Κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἡ ἐγκληματικότητα καὶ ἡ πολυτέλεια τῆς ζωῆς τινῶν ἐκ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, αἱ δυστυχίαι καὶ ἡ δουλεία τῶν ἄλλων, ἔχουν φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, τοῦθ' ἕπερ διακρίνει τις ἰδιαζόντως παρὰ τοῖς λαοῖς, οἵτινες ἔχουσιν ἐγκαταλείψει ἀπὸ πολλοῦ τὴν φυσικὴν ζωὴν, τὴν γεωργικὴν, καὶ οἱ ὅποιοι ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀπάτην τῆς αὐτονομαζομένης αὐτοδιοικήσεως. Ἐνεκεν τῆς γεωργικῆς ζωῆς, τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀπάτης τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ πρωτίστως τῆς χριστιανικῆς πρὸς τὴν βίαν σχέσεως τῆς διατηρουμένης εἰσέτι παρὰ τῷ Ρωσικῷ

λαῶν, ὁ λαὸς οὗτος μετὰ τὸν φρικώδη, τὸν ἀνωφελῆ καὶ ἀτυχή πόλεμον εἰς τὸν ὅποιον παρέσυρεν αὐτὸν ἡ κυβέρνησις του, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ ἴδῃ ἀποδομένην εἰς αὐτὸν τὴν γῆν τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον ἀφαιρέσει - ὁ ρωσικός, λέγω, λαός, ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς λαοὺς συνησθάνθη τὰ κύρια αἷτια τῶν κακῶν τῆς συγχρόνου χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος.

Ἴδου ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ἡ ἐν τῇ ἀνθρωπότητι παρασκευαζομένη μεγάλη ἐπανάστασις, ἥτις μόνη δύναται νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀνωφελῶν κακῶν, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἀκριβῶς τούτου.

Ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ σημασία τῆς παρουσίας ἐπαναστάσεως.

Αὕτη δὲν ἐξερράγη εἰσέτι παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς πλὴν αἱ αἰτίαι, αἵτινες προὐκάλεσαν αὐτὴν ἐν Ρωσίᾳ, ὑφίστανται δι' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ὁ Ἰαπωνικὸς πόλεμος, ὅστις κατέδειξεν εἰς πάντας τὴν ἀφευκτον ὑπεροχὴν, ὡς πρὸς τὰ στρατιωτικά, τῶν μὴ χριστιανικῶν λαῶν ἐπὶ τῶν Χριστιανικῶν, οἱ ἀδιάκοποι ἐξοπλισμοὶ οἱ φθάσαντες εἰς τὸ ἔπακρον, ἡ ἀθλία κατάστασις καὶ ἡ γενικὴ ἀγανάκτησις τοῦ ἐστερημένου τῆς γῆς ἑργατικοῦ λαοῦ.

Ἡ πλειονότης τῶν Ρώσων βλέπει ἐναργῶς, ὅτι ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν τούτων, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται, ἔγκειται ἐν τῇ ὑπακοῇ εἰς τὴν ἐξουσίαν. Πρὸ αὐτῶν τίθεται τὸ ἐξῆς πρόβλημα· ἢ ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν ἴδιον χαρακτήρα ὡς λογικῶν ὄντων καὶ ἐλευθέρων, ἢ νὰ παύσωσιν ὑπακούοντες εἰς τὴν κυβέρνησιν· οἱ δὲ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐνεκεν τῆς διασαλεύσεως τῆς ζωῆς των καὶ τῆς ἀπάτης τῆς αὐτοδιοικήσεως, δὲν διακρίνουσι τὴν αἰτίαν ταύτην εἰσέτι. Θὰ τὴν ἴδωσι μετ' οὐ πολὺ. Ἡ συμ-

μετοχή εις τὴν κυβερνητικὴν βίαν—ὅπερ καλοῦσιν ἐλευθερίαν—τοὺς ἄγει εἰς δουλείαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλειτέραν, καὶ εἰς τὰ κακὰ τὰ ἐκ ταύτης ἀπορρέοντα. Τὰ κακὰ ἐπαυξανόμενα θὰ φέρωσιν αὐτοὺς ἀναπόφευκτως εἰς τὸ μόνον μέσον τῆς ἀπαλλαγῆς: τὴν ἄρνησιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἴνα ὁ μέγας οὗτος μετασχηματισμὸς γίνῃ ἐντελέστερος, ἀρκεῖ μόνον νὰ κατανοήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι· ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα, καὶ πρέπει νὰ ἴηται τοιοῦτοι. Ἄν τις ἐπὶ στιγμὴν ἀπαρνηθῇ τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὰς καθιερωθείσας δεισιδαιμονίας· ἂν τις ἐνατενίσῃ πρὸς τὰς σχέσεις πάντων τῶν ἀνθρώπων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μᾶλλον δεσποτικὴν ἢ μᾶλλον δημοκρατικὴν Κυβέρνησιν, ἐκπλήσεται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς δουλείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡδὴ ζῶσιν φανταζόμενοι ἑαυτοὺς ὄντα ἐλεύθερα. Ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου, ὅπου καὶ ἂν γεννηθῇ τοῦτο, ὑπάρχει μία ἔνωσις ἀνθρώπων ἐντελῶς ἀγνώστων πρὸς αὐτό, οἵτινες καθορίζουσι τοὺς νόμους τῆς ζωῆς του, ὅ,τι πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ πράττῃ καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἐντελεστέρα εἶναι ἡ Κυβερνητικὴ σύστασις τόσῳ μᾶλλον οἱ κρίκοι τοῦ δικτύου τῶν νόμων εἶναι συνεσφιγμένοι. Καθορίζεται εἰς τί καὶ πῶς πρέπει νὰ ὀρκίσῃ, ἐπιτρέπεται δηλ. ἢ ἐξάσκησις ὅλων τῶν νόμων, οἱ ὅποιοι θὰ γίνουν καὶ θὰ προκηρυχθοῦν. Ὑποδεικνύεται εἰς αὐτὸν τὸ πῶς καὶ πότε δύναται νὰ νυμφεύεται (δὲν τῇ ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνῃ ἢ μίαν μόνην γυναῖκα, ἀλλὰ δύναται νὰ χρησιμοποιεῖται οἴκους ἀνοχῆς). Ἐξηγεῖται πῶς δύναται νὰ προκαλέσῃ διαζύγιον, πῶς θὰ διαθρέψῃ τὰ τέκνα του, ποῖα θὰ θεωρηθῶσι νόμιμα, καὶ ποῖα μὴ, ποῖον καὶ πῶς θὰ κληρονομήσῃ, εἰς ποῖον καὶ πῶς θὰ μεταδιδάσῃ τὴν περιουσίαν του. Ἐκθέτει διὰ πᾶσαν παράβασιν τοῦ νόμου, πῶς καὶ ὑπὸ τίνος θὰ δικάσθῃ καὶ θὰ τιμωρηθῇ, πῶς δέον νὰ

ἐμφανίζεται εἰς τὰ δικαστήρια ὡς μάρτυς ἢ ὡς ἔνορκος. Τῷ ὀρίζεται ἡ ἡλικία ἐν ἣ δύνатаι νὰ ἐπωφεληται τῆς ἐργασίας τῶν βοηθῶν, τῶν ἐργατῶν καὶ μάλιστα ὁ ἀριθμὸς τῶν ὠρῶν καθ' ἃς οἱ βοηθοὶ οὗτοι θὰ ἐργάζωνται δι' αὐτόν, ἢ τροφή ἣτις δέον νὰ παρέχεται εἰς αὐτούς. Τῷ ἐπιτάσσονται τότε καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐμβολιάζῃ τὰ τέκνα του, τίνα μέτρα δέον νὰ λαμβάνῃ ἂν ἐπιδημία τις προσβάλῃ τούτον, τὴν οἰκογένειάν του ἢ τὰ κτήνη του. εἰς ποίας σχολὰς ὀφείλει νὰ ἀποστείλῃ τὰ τέκνα του.

Καθορίζονται αἱ διαστάσεις καὶ ἡ στερευότης τῆς οἰκίας, τὴν ὅποιαν τῷ ἐπέτρεψαν ν' ἀνεγείρῃ ἢ συντήρησις τῶν κτηνῶν του, τῶν ἴππων του, τῶν κυνῶν του· πῶς δύνатаι νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ὕδατος καὶ πῶς δύνатаι νὰ ὀδεύῃ ἐκτὸς τῶν ὀδῶν. Τῷ ἀπαριθμοῦνται αἱ ποιναί, ἃς συνεπάγεται ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῶν νόμων τούτων.

Δὲν δύνатаι κανεὶς νὰ ἀπαριθμήσῃ ὅλους τοὺς νόμους ὅλας τὰς διατάξεις, εἰς τὰς ὅποιας ὀφείλει νὰ ὑπόκειται, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀγνοίαν δὲν δύνатаι νὰ ἐπικαλεσθῇ (καίτοι ἀδύνατον νὰ τὰς γνωρίζῃ) πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἐλευθερίους χώρας. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τριαύτην θέσιν, ὥστε διὰ ἀγορὰν ἀντικειμένων, ὧν ἔχει τὴν ἀνάγκην, ἄλατος, ζύθου, οἴνου, ὑφάσματος, σιδήρου, πετρελαίου, τεύου, ζακχάρεως κτλ. ὀφείλει νὰ δίδῃ τό μεγαλειτερον μέρος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ δι' οἰασδήποτε ἀνάγκας, ἀπροόπτους, καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων ἐπὶ ὀφειλῶν, αἵτινες ἔχουν συναφθῇ ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν προγόνων του. Ὄφείλει ὡσαύτως νὰ δίδῃ μερίδα τῆς ἐργασίας του, δι' ἐκάστην μετὰθασίν του ἀπὸ τοῦ τόπου εἰς τόπον, εἰς πᾶσαν ἀνάληψιν κληρονομίας, εἰς οὐρανδήποτε ὑπόθεσιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πλησίον του.

Διὰ τὴν μερίδα, ἐξ ἄλλου, τῆς γῆς, τὴν ὄψριαν κατέχει, διὰ τὴν οἰκίαν του ἢ τὸν ἀγρόν του, ἀπαιτεῖται μέγα ἔτι μέρος τῆς ἐργασίας του, ἂν οὗτος ζῇ ἢ δὲν ζῇ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ τῷ χρησιμεύῃ πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του· διασκορπίζεται εἰς τοὺς φόρους τούτους καὶ τὰ μονοπώλια. Καὶ τοῦτο εἶναι ὀλίγον. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος οὗτος φθάσῃ εἰς τινὰ ἡλικίαν, θὰ τὸν ἐξαναγκάσουν νὰ εἰσέλθῃ ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τὴν ἀγριωτέραν, καὶ νὰ μεταβῇ νὰ πολεμήσῃ. Εἰς ἄλλα κράτη (ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ) ἐκμισθοῦνται ἄνθρωποι δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνάγκην. Οἱ δὲ ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι εἰς τιαύτην κατάστασιν, οὐ μόνον δὲν διακρίνουσι τὴν δουλείαν των, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύονται δι' αὐτήν. Ὑπερηφανεύονται διότι εἶναι πολῖται ἐλεύθεροι, μεγάλων χωρῶν, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, ὅπως καὶ οἱ ὑπηρεταὶ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν δύναμιν τῶν κυρίων τοὺς ὁποίους ὑπηρετοῦσιν. Εἰς ἄνθρωπος ἡθικῶς ὑγιής, ὄχι ἐξησθενημένος, εὐρισκόμενος ἐν τῇ φρικῶδει, ἐν τῇ ταπεινωτικῇ ταύτῃ καταστάσει, ὧφειλε νομίζω, νὰ εἴπῃ καθ' ἑαυτόν: «Διατὶ τάχα ἐγὼ θὰ ἐκτελέσω ὅλ' αὐτά; Θέλω νὰ ζήσω μὲ τὸν καλλίτερον τρόπον, θέλω ν' ἀποφασίσω ἐγὼ αὐτός, ὅ,τι μοι εἶναι εὐχάριστον, ὅ,τι, ὀφείλω νὰ πράττω. Ἄφετέ με ἤσυχον μὲ τὴν Ρωσσίαν σας μὲ τὴν Γαλλίαν σας, μὲ τὴν Ἀγγλίαν σας, ἃς τὰς διατηροῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκην ἀπ' αὐτάς, ἐγὼ δὲν ἔχω τί νὰ τὰς κάμω. Δύνασθε διὰ τῆς βίας νὰ μοῦ πάρετε ὅτι θελήσετε· ἡμπορεῖτε νὰ μὲ θανατώσητε· δὲν θέλω ὅμως ἐγὼ, οἰκειοθελῶς νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ὑποδούλωσιν μου».

Θὰ ἐφαίνετο φυσικὸν νὰ ἐπολιτεύοντο οἱ ἄνθρωποι τοιοῦτοτρόπως.

Πλὴν, οὐδεὶς πολιτεύεται οὕτως. Οἱ μὲν ἄστοι διότι τὰ συμφέροντά των ἔχουν τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν κρατουσῶν τάξεων, ὥστε ἡ ὑποδούλωσις φαίνεται εἰς αὐτοὺς ἐπωφελής. Ὁ Ροκφέλλερ δὲν δύναται νὰ ἐπιθυμίῃ νὰ παραιτηθῇ τῆς ὑπακοῆς εἰς τοὺς νόμους τῶν χωρῶν ἐκεῖνων, αἱ ὅποια τῇ παρέχουν τὴν δύναμιν τοῦ κέρδους καὶ τῆς διατηρήσεως δισεκατομμυρίων εἰς πείσμα τοῦ λαϊκοῦ ὄγκου. Ὡσαύτως ὁ διευθύνων τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ροκφέλλερ, οἱ ὑπάλληλοί του, καὶ οἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ τὸ ἐπιθυμήσουν. Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν τὸ βλέπουν οἱ ἄστοι.

Ὑπάρχουν πράγματι παρὰ ταῖς χωρικοὺς, παλαιοὶ ὑπηρέται τῶν εὐγενῶν, τῶν ὁποίων ἡ ὑπηρεσία εἶναι πρόσφορος ἢ ὑποδούλωσις εἰς τούτους εἶναι ἐπωφελής. Ἡ παραπλάνησις ὅμως αὕτη εἶναι ἰδιαζόντως παραδόξος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπαρκοῦσιν αὐτοὶ οὗτοι εἰς τὰς ἀνάγκας των, ὅπως οἱ γεωργικὸὶ πληθυσμοὶ τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κίνας, τῆς Αὐστραλίας, πρὸ πάντων δὲ τῆς Ρωσσίας. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀνάγκην, οὐδὲν ὠφελοῦνται ἐκ τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν οἰκιοθελῶς ὑπόκεινται. Αἰσθανόμενοι τὴν δουλείαν των, ὁμοιάζουν πρὸς τὰ πτηνὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια καίτοι ὁ κλωθὸς των εἶναι ἀνοικτός, παραμένουν εἰς τὴν φυλακὴν των ἐκ συνηθείας, καὶ διότι ἀγνοοῦν ὅτι εἶναι ἐλεύθερα. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν πρὸ παντὸς εὐρίσκεται ὁ ρωσικὸς λαός. Διὰ τὸ ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τῶν κακῶν, τὰ ὅποια καθημερινῶς ἐπαυξάνουσιν, τῶν πολέμων, τῆς πείνης, τὴν ὁποίαν ὑποφέρουν χωρὶς νὰ βλέπουν τέλος, οἱ Ρῶσοι—ἡ ἄμετρος πλειονότης αὐτῶν, ἔλαι οἱ χωρικοὶ

—τίποτε δὲν πρέπει μονομερῶς νὰ ἐπιχειρήσουν, ἀλλ' ἀπλούστατα νὰ ἐξέλθουν ὅλοι διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας τοῦ κλωθοῦ, δηλ. νὰ παύσουν νὰ σκέπτονται μίαν οἰανδήποτε Ρωσσίαν· περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς, τῆς ἐνότητός τῆς. Ὁφείλουν περιοριζόμενοι τὴν τροφήν αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς, νὰ διάγῳσι ζωὴν φυσικὴν, καλὴν, λογικὴν, καθορισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴ ὑπακούουν παρὰ εἰς μόνην τὴν συνείδησιν αὐτῶν.

Καὶ οἱ Ρῶσοι ἤρχισαν νὰ τὸ ἐννοοῦν· τὸ ἐννοοῦν καὶ θὰ τὸ πράξουν· καὶ οἱ λαοὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι παρήτησαν τὸν γεωργικὸν βίον ὀφείλουν νὰ πράξουν τὸ αὐτό. Δι' ἐκείνους θὰ ἦναι δύσκολον νὰ παύσουν ὑπακούοντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ παρ' ὄλην τὴν δυσχέρειαν, αἱ δυστυχίαι αἱ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀξαναδέμεναι θὰ τοὺς φέρωσιν εἰς τοῦτο. Ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν κυβέρνησιν, θὰ ὑφίστανται αἱ τεχνηταὶ ἐνώσεις τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἀμερικῆς· καὶ ἐφ' ὅσον αὐταὶ θὰ ὑφίστανται, καὶ ἡ στρατοκρατία, οἱ πόλεμοι, οἱ φόροι, τὰ μονοπώλια, τὰ τράστ θὰ ὑφίστανται ὡσαύτως, καὶ μεθ' ὅλων τὰς τυχόν τροποποιήσεις τῶν κυβερνητικῶν μορφῶν ἢ δουλεία τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θὰ ἀυξήσῃ. Οἱ ἄνθρωποι ἔν μόνον ἐσωτερικὸν κακὸν ὑφίστανται, τὴν διαίρεσιν αὐτῶν, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ὑπαρξίς κυρίων καὶ δούλων. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἡ διαίρεσις αὕτη φέρει τ' ὄνομα «ξαστρία» καὶ «πασία». Παρὰ τῇ χριστιανικῇ κόσμῳ δὲν φέρει μὲν ὄνομα, πλὴν τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει. Ὑπάρχουσιν εὐτυχεῖς, ἀργοί, ζῶντες ἐν τῇ πολυτελείᾳ, πολυτάλαντοι, οἵτινες διαιοῦν τοὺς ἄλλους, καὶ ἡ πλειονότης ἡ ἐνδεής, τὴν ὁποίαν ἀκαταπαύστως ἀπειλεῖ ἡ ἀθλιότης καὶ ἡ πενία, ἣτις ἐργάζεται ἀπηνῶς, καὶ

ὕπακούει εἰς τὴν ἐξουσίαν ἢ εἰς τὸν πλοῦτον. Τὸ κακὸν τοῦτο πάντες τὸ αἰσθάνονται, εἶναι δὲ φανερόν ὅτι, ἂν οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ βελτιώσουν τὴν τύχην των, ὀφείλουν νὰ ἐξαλείψουν τὸ κακὸν τοῦτο, καταρρίπτοντες τὴν κοινωνικὴν ταύτην ἀνισότητα.

Αἱ παλαιαὶ ἐπαναστάσεις ἐσκόπουν τὴν ἀποκοπὴν τοῦ δεσμοῦ διὰ τῆς βίας, πλὴν τὸ μηδαιμὸν τοῦ τρόπου τούτου, πρὸ πολλοῦ ἀπεδείχθη. Οὐδεμία μεταβολὴ τῆς πολιτικοοικονομικῆς καταστάσεως δύναται νὰ καταρρίψῃ τὴν ἀνισότητα.

Ἡ ἐλευθερία μόνη δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, οὐχὶ ἡ φανταστικὴ αὐτὴ ἐλευθερία τῆς φανταστικῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν κυβερνήσιν, ἀλλ' ἡ ἀπλή, ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία, ἐκείνη ἣτις συνίσταται εἰς τὴν μὴ ὑπακοὴν εἰς ἓνα ἢ πλειστέρους ἄλλους. Εἶναι ἀληθές ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τῶν δυνάμεων ἄλλων τῶν ἀνθρώπων. Δὲν δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ καθ' ἑαυτόν· δὲν θὰ ὑπακούσω πλέον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ νὰ μὴ ὑπακούῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀνάγκη νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον, τὸν θεῖον, τὸν κοινὸν εἰς πάντας. Δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἦναι ἐλεύθερος παραδαίνων τὸν θεῖον νόμον τῆς ἀλληλοδοθηείας, καθὼς πράττουν δι' ὅλης τῆς ζωῆς των, οἱ τῶν πλουσίων τάξεων ἄστοί, οἵτινες ζῶσιν ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ, μάλιστα τοῦ γεωργικοῦ. Δὲν εἶναι κανεὶς ἐλεύθερος εἰμὴ κατὰ τὸ μέτρον καθ' ὃ ἐκτελεῖ τὸν ὑπέρτατον νόμον. Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ νόμου τούτου εἶναι δυσχερεστάτη, ἂν μὴ ἀδύνατος, μὲ βιομηχανικὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας, ὅπου ἡ εὐζωΐα τοῦ ἀνθρώπου βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νόμου τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ εὐκόλος, εἰμὴ διὰ γεωργικῆς ζωῆς ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀτόμου, διευθύνονται

πρὸς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φύσεως. Ἴδου διατί ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἢ ἄρνησις τῶν τεχνητῶν ἐνώσεων, τῶν κρατῶν, τῆς πατριδος, πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς ζωὴν φυσικὴν, εὐτυχῆ, ἠθικωτέραν, τὴν ζωὴν τῶν γεωργικῶν κοινοτήτων, αἱ ὅποια οὐδόλως ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τοὺς στηριζομένους ἐπὶ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς βίας, ἀλλὰ νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν ὑπέρτατον χριστιανικὸν νόμον, τὸν ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ πάντων, τὸν νόμον τῆς Ἀλληλῆβοηθείας, ὁ ὅποιος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, καὶ ὅστις ἀποκλείει πᾶσαν βίαν.

Ἐνταῦθα ἐγκείται ὅλη ἡ σπουδαιότης τοῦ μέλλοντος μεγάλου μετασχηματισμοῦ τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

Πῶς θὰ παραχθῇ ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος, ποίας βαθμίδας θὰ ὑπερπηδῆσῃ, δὲν δύναται τις νὰ γνωρίξῃ.

Πλὴν αἰσθανόμεθα ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτος διότι ἐπιτελεῖται καὶ ἔχει ἤδη ἐν μέρει πραγματοποιηθῆ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος.

ΤΕΛΟΣ

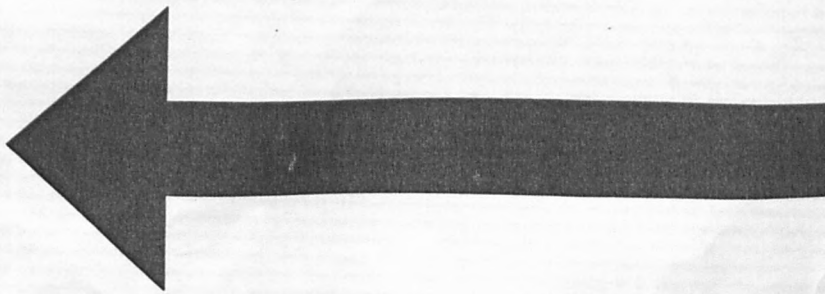
Πᾶν γνήσιον ἀντύτυπον δεόν νὰ φέρῃ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος τοῦ Μεταφραστοῦ	σελίς 3.
I Τέλος τοῦ αἰῶνος. Ἡ κατάλυσις τοῦ παρ- ελθόντος, ἐνδείξεις καὶ αἰτία αὐτῶν.	» 5.
II Σπουδαιότης τῆς νίκης τῶν Ἰαπῶνων.	» 10.
III Τὸ Ἐπαναστικὸν κίνημα.	» 16.
III Ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς μελλούσης Ἐπα- ναστάσεως.	» 20.
V Συνέπειαι τῆς παραμελήσεως τῆς ἐντολῆς τῆς μὴ ἀντιστάσεως.	» 24.
VI Πρώτη ἐξωτερικὴ αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως.	» 29.
VII Δευτέρα ἐξωτερικὴ αἰτία τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως.	» 34.
VIII Ὅποια θὰ εἶνε ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώ- πων οἵτινες θ' ἀρνηθῶσιν ὑποταγῆν.	» 39.
IX Δράσις ἣτις θὰ ἐπιβοηθήσῃ πλεῖστον τὴν μέλλουσαν ἐπανάστασιν.	» 45.
X Διοργάνωσις τῆς κοινωνίας τῆς ἀπηλ- λαγμένης τῆς κυβερνήσεως τῆς βίας.	» 51.
XI Τι θὰ γείνη ὁ πολιτισμὸς.	» 55.
XI Συμπέρασμα.	» 61.

ΤΕΛΟΣ

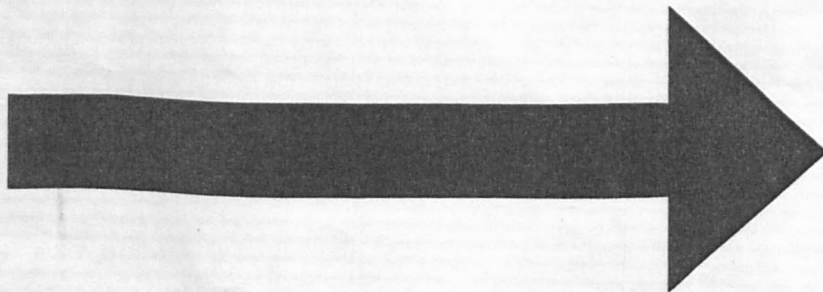
Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΑΡΧΗ

Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη Ζαγοράς

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis Zagoras.

Restrictions apply.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΗ

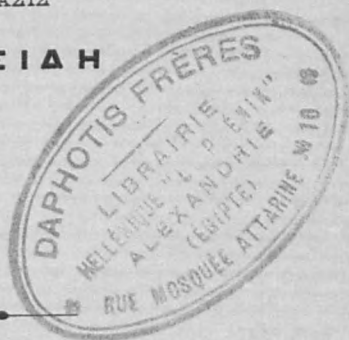

ΤΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Σ. ΖΗΣΙΔΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ

1910

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apotheiio Dimotias Istorikas Vivlio

Restrictions apply.

ΤΥΠΟΣ "ΑΥΓΗΣ", ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Ἡ ὑψηλοτέρα καὶ διαυγεστέρα ἔκφανσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἐν τῇ διαδρομῇ τῶν αἰῶνων ἐνσαρκοῦται ἐν τῷ Ναζωραίῳ.

Πᾶσα δὲ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἡ ὡς ὁ καθαρὸς χρυσὸς στίλβουσα συνοψίζεται εἰς τὴν μίαν καὶ μόνην ἐντολήν, ταύτην :

« Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους » ἀγαπᾶτε ἄρα καὶ τοὺς ἔχθρους ὑμῶν ».

Καὶ ἡ διδασκαλία αὕτη ἡ ἀποκρυσταλλομένη εἰς τὸ ὕψιστον τοῦτο ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν ἀξίωμα, ἡ τόσον ἀπλή, σαφὴς καὶ σύντομος, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἅμα μέχρι σήμερον δυσεφάρμοστος, εἶναι ὄντως θεία.

Ἡ ἀνθρωπότης μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδόπως ἠδυνήθη νὰ ἀνυψωθῇ ἐν πνεύματι μέχρι τῆς ἱκανότητος ἔστω καὶ πόρρωθεν νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπερτάτης ταύτης ἀληθείας. Παρ' ὅλον δὲ τὸν διαρρέυσαντα χρόνον ἀπὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθείας ταύτης τῆς ἀναγνωρισθείσης ὑπὸ πάντων ὡς τῆς μόνης ὑπερτάτης ἀληθείας οὐδ' ἐν ἐλαχίστῳ ἐγένετο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἔτι.

Ἡ τε ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη ἐν παραβολαῖς ἢ ἀπ' εὐθείας διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἡ περιεχομένη ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προπαρασκευαστικὴ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ὑπερτάτης ταύτης ἀληθείας.

Ὡς δ' αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν « Ἐν τῇ ἐντολῇ ταύτῃ πάντες οἱ νόμοι καὶ οἱ Προφῆται κρέμονται ».

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ τε Παλαιὰ Διαθήκη οὕτω συμπληρουμένη ἱστορικὴν κυρίως ἀξίαν ἔκτοτε λαμβάνει· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰ λοιπὰ μέρη γίνονται ἰδίως ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀληθείας.

Ὁ Τολστόη ἐν τῇ ἀνὰ χεῖρας ἐπιτομῇ ὀγκωδεστέρου ἔργου αὐτοῦ ἐν ᾧ σχολιάζει καὶ ἀναλύει ἐπὶ λέξει τὸ κείμενον τῶν Εὐαγγελίων πειράται συγχω-

νεύων εἰς ἓν τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια νά ἐρμηνεύσῃ κατὰ ἴδιον σύστημα τήν διδασκαλίαν τῶν Εὐαγγελίων ἢ μᾶλλον νά ἐκθέσῃ τήν ἰδίαν αὐτοῦ περὶ ταύτης ἀντίληψιν.

Ἐπαναλαμβάνει δ' οὕτω ὅ,τι καὶ ὁ αἰρεσιάρχης Τατιανὸς ἐπεχείρησεν ἄλλοτε ὡς πρὸς τήν συγχώνευσιν τῶν Εὐαγγελίων καὶ ὁ σύγχρονος τούτου Ἀπελλῆς ὁ Ἀλεξανδρινὸς ὡς πρὸς τὸν χωρισμὸν τῆς Καινῆς ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν μεταγενεστέρων γραφῶν.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Τὸ ἀνά χειρας βιβλίον εἶναι ἐπιτομὴ μεγάλου ἔργου μου, τὸ ὁποῖον ἔχω μὲν ἀποπερατώσει, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεθῶ δύναμαι νὰ τὸ δημοσιεύσω ἐν Ῥωσίᾳ.

Τὸ σύνολον τοῦ ἔργου μου τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρα μέρη·

1) Αὐτοβιογραφίαν μου καὶ ἔκθεσιν τῶν ἰδίων μου σκέψεων, καθ' ὅσον αἱ σκέψεις μου αὐταὶ συνετέλεσαν νὰ μὲ διευκολύνωσιν ἵνα ἀνεύρω τὴν ἐν τῇ Χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ ἀλήθειαν.

2) Ἐκθεσὶν τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ὅπως αὕτη διδάσκειται ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν Ἀποστόλων, τῶν Συνόδων καὶ τῶν λεγομένων Πατέρων. Εἰς τὴν ἔκθεσιν δὲ ταύτην ἐπισυνάπτω τὴν ἀπόδειξιν ὅτι αἱ διδασκαλαὶ αὐτῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ψευδεῖς.

3) Δοκίμιον ἀποκαταστάσεως τῆς ἀληθοῦς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὅπως ἐνόει ταύτην αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ στηριζομένην ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀποδιδομένων εἰς Αὐτὸν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Οὕτω δὲ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου μου ἀποτελεῖ πλήρη ἐξήγησιν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων μετ' ἀποπείρας ὅπως συγχωνεύσω ταῦτα εἰς ἓν καὶ μόνον.

4) Γενικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς πραγματικῆς ἐννοίας τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, περὶ τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα παρήγαγον αὐτὴν καὶ περὶ τῶν ἐπακολουθημάτων τὰ ὁποῖα ἀπέρρευσαν ἐξ αὐτῆς.

Τὸ μικρὸν τοῦτο τομίδιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνώσῃτε, εἶναι ἐπιτομὴ τοῦ τρίτου μέρους τοῦ μεγάλου συγγράμματός μου. Ἐν τούτῳ προεδεπάθησα νὰ συγχωνεύσω περιληπτικῶς εἰς ἓν τὰ

τέσσαρα Εὐαγγέλια κατὰ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας. Εὐτυχῶς ἠδυνήθην νὰ κατορθώσω τὴν συγχώνευσιν ταύτην, χωρὶς νὰ μεταβάλω σχεδὸν τὴν τάξιν, ἢ ὁποία γενικῶς επικρατεῖ εἰς τὸ κείμενον τῶν Εὐαγγελίων. Αἱ μεταθέσεις τῶν ἐδαφίων τοῦ κειμένου τῶν Εὐαγγελίων εἶναι ὀλιγαριθμότεραι εἰς τὸ βιβλίον μου παρὰ εἰς τοὺς πλείστους γνωστούς μοι ὀρθοδόξους λεξιλόγους τῶν ἱερῶν γραφῶν. Δὲν εὐρέθην μάλιστα εἰς τὴν ἀνάγκην οὐδενὸς ἐδαφίου τὴν θέσιν νὰ μεταδάλω εἰς ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, τὸ ὁποῖον καὶ ἔλαβον ὡς βᾶσιν τῆς ἐργασίας μου.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ μεγάλου συγγράμματός μου ἐπειράθην νὰ μεταφράσω καὶ νὰ ἐρμηνεύσω τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐδάφιον πρὸς ἐδάφιον χωρὶς νὰ παραλίπω οὐδὲ γραμμὴν. Ἄλλ' ἐν τῇ συντόμῳ ἐρμηνείᾳ τὴν ὁποίαν προσφέρω σήμερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ἐνόμισα ὅτι ὄφειλα νὰ ἀφήσω κατὰ μέρος ἐπιτηδες τὰ χωρία τὰ πραγματευόμενα περὶ τῶν ἐξῆς: ἦτοι περὶ τῆς ἐν γαστρὶ συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τῆς φυλακίσεως καὶ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ, τῆς φυγῆς εἰς Αἴγυπτον, τῶν θαυμάτων τῆς Κανᾶ καὶ τῆς Καπερναούμ, τῶν ἐξορκισμῶν, τῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης πορείας, τῆς κατηραμένης συκῆς, τῆς ἀναστάσεως καὶ τέλος περὶ τῶν ὑπαινιγμῶν εἰς τὰς προφητείας, τὰς ὁποίας ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ λέγεται πραγματοποιήσας.

Ἐξήρσα πάντα τὰ χωρία ταῦτα, διότι οὐδὲν μέρος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περιέχουσι καὶ περιορίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωσι γεγονότα τὰ ὁποῖα συνέβησαν πρὸ τῆς περιόδου τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ καὶ κατ' αὐτὴν ἢ μετὰ ταύτην. Ὄθεν δὲν παρέχουσι στοιχεῖόν τι πρὸς ἐρμηνείαν τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ μάλιστα ὅτι τὴν καθιστῶσι περιπλοκωτέραν καὶ δυσκολωτέραν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὑπὸ οἰανδήποτε ἐποψίν καὶ ἂν ἐννοηθῶσι τὰ χωρία ταῦτα, οὔτε προσθέτουσιν οὔτε ἀφαιροῦσιν τι ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Ἐνα μόνον ἔχουσι προορισμόν, νὰ πείσωσι περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπιστοῦσιν ἐκ τῶν προτέρων εἰς αὐτὴν. Ὄθεν εἶναι ὅλως ἄχρηστα εἰς πάντα ὅστις δὲν δύνα-

ται μὲν νὰ πιστεῦσῃ εἰς τὰ θαύματα, καὶ ἄνευ αὐτῶν ὁμως ἀνεῦ-
 ρεν ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ ἐπαρκῆ ἀπόδειξιν
 τῆς θεότητος αὐτοῦ.

Ἐν τῷ μεγάλῳ συγγράμματί μου ἀναφέρω πάντα τὰ χωρία, εἰς
 τὰ ὁποῖα ἡ ἔρμηνεῖα τὴν ὁποῖαν ἐγὼ δίδω διαφέρει τῆς συνή-
 θως διδομένης εἰς αὐτά, πρὸς δὲ πάντα τὰ σχόλια τὰ προστιθέ-
 μενα εἰς τὸ κείμενον καὶ πάσας τὰς λέξεις τὰς ὁποίας παραλείπω
 ἐξ αὐτῶν. Ἐξηγῶ δὲ πάντα τὰ χωρία καὶ τὰ αἰτιολογῶ διὰ τῆς
 συγκρίσεως τῶν διαφόρων περικοπῶν τῶν Εὐαγγελίων, τῆς ἀνα-
 λύσεως τῶν συναφῶν κειμένων καὶ τέλος διὰ φιλολογικῶν ἢ καὶ
 ἄλλων παρατηρήσεων.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐπιτομον μετάφρασιν ταύτην ἀπέφυγον τὴν πα-
 ράβεισιν τῶν συμπερασμάτων τούτων στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς,
 ὅτι αἱ μακρηγορίαι κατὰ τὴν ἔρμηνειαν εἰδικῶν χωρίων δὲν δύ-
 νανται νὰ παράσχωσιν οὐσιώδεις ἀποδείξεις πρὸς ἀκριβῆ ἀντίλη-
 ψιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἡ ἀκρι-
 βεια τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐννοίας τῆς διδασκαλίας ταύτης κα-
 τορθοῦται πολὺ μᾶλλον διὰ τῆς ἐνότητος, τῆς σαφηνείας, τῆς
 ἀπλότητος, τῆς ἐντελείας, καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς συμφωνίας αὐτῆς
 μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ αἰσθήματος παντὸς ἀνθρώπου ἐπιζητούντος
 τὴν ἀλήθειαν. Ἐν γένει δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν χωρίων τι-
 νῶν τῆς μετάφρασεώς μου ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου κειμένου τῶν Εὐαγ-
 γελίων, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία ἀποδέχεται, θὰ παρατηρήσω ὅτι ὁ
 ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι χονδροειδῆς
 πλάνη καὶ χονδροειδὲς ψεῦδος νὰ νομίζωνται, ὡς συνήθως συμ-
 βαίνει, τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ὡς ἱερὰ βιβλία καθ' ὅλα αὐτῶν τὰ
 ἐδάφια καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς συλλαβάς, τόσον ἱερὰ μάλιστα, ὥστε
 νὰ εἶναι ἀπηγορευμένον νὰ μεταβάλῃ τις τὰς λέξεις αὐτῶν. Ὁ
 ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ὁ
 ἴδιος συνέγραψεν, ὡς ἔπραξαν ὁ Πλάτων, ὁ Φίλων ἢ ὁ Μᾶρκος
 Ἀυρηλίος, οὐδὲ ὡς ὁ Σωκράτης μετέδωκε τὴν διδασκαλίαν αὐ-
 τοῦ εἰς πεπαιδευμένους καὶ ἐγγραμμάτους ἄνδρας. Προσέφερε
 ταύτην μόνον εἰς ἀνθρώπους ἀμαθεῖς καὶ χυδαίους, οὓς συνήντα
 ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου του καὶ μόνον
 χρόνον τινὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, μετὰ ἑκατονταετίαν περὶ-
 που, οἱ ἄνθρωποι ἐνόησαν τὴν μεγάλην τῶν λόγων αὐτοῦ σπου-

δαιότητα και συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ἐκθέσωσιν αὐτοὺς γραπτῶς.

Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι πολλαὶ τοιαῦται ἐγράψησαν ἐκθέσεις, τῶν ὁποίων πολλαὶ μὲν ἀπωλέσθησαν, ἄλλαι δὲ ὑπῆρξαν πλήρεις σφαλμάτων· ὅτι οἱ χριστιανοὶ κατ' ἀρχὰς τὰς ἐχρησιμοποιοῦν ὅλας· καὶ μόνον μετὰ μακρὸν χρόνον ἐξέλεξαν ἐξ αὐτῶν ὅσας ἐνόμισαν ὅτι ἦσαν καλύτεραι καὶ λογικώτεραι· πρὸς δὲ οἱ συμφώνως πρὸς τὸ Ῥωσικὸν λόγιον αὐδεμία ῥάβδος χωρὶς κόμβους», καὶ αἱ ἐκκλησίαι, ὅτε ἐξέλεξαν τὰ καλύτερα ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τούτων μεταξὺ τοῦ μεγάλου σωροῦ τῆς πρώτης χριστιανικῆς φιλολογίας, εὐρέθησαν ἠναγκασμένοι νὰ συμπεριλάβωσι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀρκετὰ πολλοὺς κόμβους· ὅτι τὰ κανονικὰ Εὐαγγέλια περιέχουσι τόσα σχεδὸν σφαλερὰ χωρία, ὅσα καὶ τὰ Εὐαγγέλια τὰ ἀπορριφθέντα ὡς ἀπόκρυφα, καὶ ὅτι τὰ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια περιέχουσιν ἴσον σχεδὸν ἀριθμὸν καλῶν πραγμάτων.

Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι μόνη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἱερά, οὐχὶ δὲ καὶ οἰοσδήποτε ἀριθμὸς ἐδαφίων καὶ συλλαβῶν καὶ ὅτι ἔνεκα τοῦ ὅτι θεωροῦνται βιβλία τινὰ ὡς ἱερά δὲν ἀρκεῖ τοῦτο ἵνα καταστήσῃ τοιαύτας καὶ τὰς ἐλαχίστας γραμμὰς τῶν βιβλίων τούτων. Σήμερον ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ μόνον ὁ Ῥωσικὸς λαὸς συμβαίνει νὰ ἀγνοῇ χάρις εἰς τὴν λογοκρισίαν τὰς ἀπὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐργασίας τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἀπλοϊκὴν ἰδέαν ὅτι τὰ Εὐαγγέλια τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ ἔχουσι γραφῆ ὅπως ἔχουσι σήμερον χωριστὰ ἕκαστον καὶ ὁλόκληρον ὑπὸ τῶν συγγραφέων εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἀποδίδουν.

Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι τοιαύτη τις γνώμη βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀγνοίας ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν κατέχει σήμερον ἴσῃν ἀξίαν, ὅποιαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἥλιος στρέφεται περὶ τὴν γῆν. Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια ὑπὸ τὴν μορφήν τὴν ὅποιαν ἔχουσι σήμερον εἶναι καρπὸς μακρῆς ἐξελέξεως καὶ σειρᾶς μακροτάτης προσθέσεων καὶ ἀφαιρέσεων, ὅτι εἶναι προῖόν τῆς φαντασίας χιλιάδων διαφόρων ἀνθρώπων καὶ δὲν προέρχονται ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁμιλήσαντος διὰ τῆς φωνῆς τῶν Εὐαγγελιστῶν. Ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι τὰ

Εὐαγγέλια ὑπὸ τὴν παρούσαν μορφήν αὐτῶν δὲν εἶναι παντά-
 πασι μαρτυρία τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἀμέσων μαθητῶν τοῦ
 Ἰησοῦ, καὶ ὅτι τοιαῦτα τις βεβαίως εἶναι παράδοσις, ἥτις ὄχι
 μόνον δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τῆς κριτικῆς, ἀλλ' ἐπὶ
 οὐδεμιᾶς στηρίζεται βάσει, ἐκτὸς τῆς εὐλαβοῦς ἐπιθυμίας τῶν
 εὐσεβῶν ψυχῶν, εὐχομένων νὰ ἔχη οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ἐπὶ αἰῶ-
 νας ὀλοκλήρους συνέλεξαν ἐπιμελῶς, ἐκάθησαν, ἐπλάτυναν καὶ
 ἐσχολίασαν τὰ Εὐαγγέλια. Τὰ ἀρχαιότερα δὲ Εὐαγγέλια τὰ ὅποια
 περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ τέταρτου
 αἰῶνος καὶ εἶναι γεγραμμένα ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἄνευ στί-
 ξως, οὕτως ὥστε μετὰ τὸν τέταρτον μάλιστα καὶ πέμπτον αἰῶνα
 ὑπῆρξαν τὸ ἀντικείμενον διαφορωτάτων ἐρμηνειῶν καὶ τόσον ποι-
 κίλων, ὥστε ἀριθμοῦνται περὶ τὰς πενήκοντα χιλιάδας τοιαῦτα.
 Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχη ταῦτα πάντα πρόχειρα εἰς τὸν
 νοῦν του, διὰ νὰ ἀποβάλῃ τὴν προκατάληψιν τὴν τόσον διαδεδο-
 μένην εἰς ἡμᾶς, ὅτι τὰ Εὐαγγέλια μᾶς ἦλθον ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ
 Ἁγίου Πνεύματος μετὰ τὴν σημερινὴν μορφήν των. Ὁ ἀναγνώστης
 πρέπει ἀκόμη νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀμάρτημα
 νὰ ἀποκόψῃ τις ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τὰ ἄχρηστα καὶ νὰ διασαφη-
 νίσῃ τὰ διάφορα χωρία δι' ἀλλήλων, ἀλλ' ὅτι τούναντίον εἶναι
 ἀμάρτημα καὶ ἀσέβεια νὰ μὴ τολμᾷ νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ νὰ
 θεωρῇ ὡς ἱερὰ τὰ ἐδάφια καὶ τὰς συλλαβὰς μέχρι τοῦ σημείου
 ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ τὰ θίξῃ.

Ἐξ ἄλλου παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστας μου νὰ λάδωσιν ὑπ'
 ὄψιν ὅτι ἂν καὶ δὲν νομίζω τὰ Εὐαγγέλια ὡς ἱερὰ βιβλία πεδόντα
 κατ' εὐθεῖαν ἐξ οὐρανοῦ, ὡς διαθήκην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
 δὲν θεωρῶ ὅμως τὰ Εὐαγγέλια ταῦτα ὡς ἀπλᾶ ἱστορικά βιβλία τῆς
 θρησκευτικῆς φιλολογίας. Ἐννοῶ ὁμοίως καὶ τὴν θεολογικὴν καὶ
 τὴν ἱστορικὴν ἔννοιαν τῶν Εὐαγγελίων, ἀλλ' ἐγὼ παρέχω πάντη
 διάφορον ἔννοιαν αὐτῶν καὶ παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστας μου νὰ
 μὴ ἀφθεῶσι νὰ παροπλανηθῶσιν ἐν τῇ ἀναγνώσει αὐτῶν οὔτε
 ὑπὸ τῆς θεολογικῆς οὔτε ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἀπόψεως τῆς
 τοσοῦτον ἐνθέρμως κατὰ τὰς ἡμέρας μας ἀποδεκτικῆς γενομένης
 ὑπὸ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων. Ἐμὲ ὅμως ἡ τελευταία αὕτη
 ἀποψις οὐδόλως ἱκανοποιεῖ πλέον τῆς πρώτης, διὰ τοῦτο δὲ
 καὶ δὲν ἀποδέχομαι ταύτην μᾶλλον ἐκείνης. Μοὶ εἶναι ἀδύνατον

νά θεωρήσω τὸν Χριστιανισμόν ὡς καθαρὰν ἀποκάλυψιν, ἢ ὡς ἀπλῆν ἱστορικὴν ἐκδήλωσιν, ἀλλὰ θεωρῶ αὐτὸν ὡς τὴν **μόνην διδασκαλίαν ἧτις παρέχει σκοπὸν εἰς τὸν βίον**. Δὲν μὲ ᾤδηγησαν δὲ εἰς τὴν ἐπιγνώσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ θεολογία ἢ ἡ ἱστορία, ἀλλ' ἰδοὺ ἀκριδῶς τί μὲ ᾤδήγησε πρὸς τοῦτο.

Ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἐτῶν, ἀφ' οὗ ἀπνύθυνα εἰς τὸν ἑαυτόν μου καὶ εἰς τοὺς γνωστούς μου σοφοὺς τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ποῖος εἶμαι ἐγὼ καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ βίου μου, ἀφ' οὗ ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἐγὼ μὲν εἶμαι τυχαῖον ἄθροισμα ἀτόμων ἢ δὲ ζωὴ μου κακὴ καὶ ἄνευ σκοποῦ,—ἀπάντησις ἧτις μὲ εἶχε φέρει εἰς ἀπελπισμὸν σχεδὸν μέχρις αὐτοκτονίας,—ἀφ' οὗ κατόπιν ἀνεμνήσθην πῶς ἄλλοτε κατὰ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν ὅτε εἶχον ἀκόμη τὴν πίστιν, ἡ ζωὴ δὲν ἦτο δι' ἐμὲ κενὴ ἐννοίας, καὶ ἀφ' οὗ εἶδον πῶς ὁ πολὺς ὄμιλος τῶν περὶ ἐμὲ ἀνθρώπων, ὁ πιστεύων καὶ μὴ διεφθαρμένος ὑπὸ τοῦ πλοῦτου, διήγε βίον ἀληθῆ καὶ σκοπίμον, κατόπιν ὄλων τούτων ἤρχισα νὰ ἀμφιδάλλω περὶ τῆς ἀκριθείας τῆς ἀπαντήσεως τῆς ὁποίας ἔτυχον ἀπὸ τε τῆς ἰδικῆς μου σοφίας καὶ τῆς τῶν ὁμοίων μου, καὶ προσεπάθησα ἐκ νέου νὰ ἐννοήσω ποίαν ἀπάντησιν ἔδιδεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐβλεπον ζῶντας ζωὴν ἀληθινήν. Ἀνέλαβον τότε ἵνα μελετήσω τὸν Χριστιανισμόν, ὅπως ἐβλεπον αὐτὸν ἐφηρμοσμένον ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων καὶ ἀνέλαβον ἵνα συγκρίνω τὸν ἐφηρμοσμένον αὐτὸν Χριστιανισμόν πρὸς τὰς πηγὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορρέει. Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας εἶναι τὰ Εὐαγγέλια· καὶ πράγματι εἰς τὰ Εὐαγγέλια ἀνεῦρον ἐξηγούμενον τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ βίου, ὅστις παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθῆ ζωὴν. Ἀλλ' εἰς ἦν κατάστασιν περιῆλθε σήμερον ὁ Χριστιανισμὸς παρετήρησα συγχρόνως ἐντὸς τῆς πηγῆς τοῦ ζωογόνου αὐτοῦ ὕδατος ποσότητά τινα βορβόρου καὶ ἰλύος ἀναμειγμένης μετ' αὐτοῦ, πρᾶγμα ὅπερ μέχρι τοῦδε μὲ εἶχεν ἐμποδίζει νὰ ἴδω τὴν καθαρότητα τοῦ ὕδατος τούτου. Παρετήρησα ὅτι μέχρι τότε εἶχον συγχύσει μετὰ τῆς ὑψηλῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας τὴν Ἑβραϊκὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἀμφότεραι εἶναι ξένα καὶ μάλιστα ἀντίθετοι πρὸς ἐκείνην. Ἠσθάνθην τὸν ἑαυτόν μου εἰς

τὴν κατάστασιν ἀνθρώπου εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκαν σάκκον πλήρη κόνεως καὶ ὅστις μετὰ μακρὸν ἀγῶνα καὶ κοπιώδη ἐργασίαν ἀνεκάλυψεν ἐντὸς τοῦ σάκκου μεταξὺ τῆς κόνεως καὶ ἀδάμαντάς τινας ἀμυθῆτου ἀξίας. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐννοεῖ τότε ὅτι δὲν διέπραξεν ἐγκλημα ἀηδίας τὴν κόνιν, ἀλλ' ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι συνέλεξαν τοὺς ἀδάμαντας μετὰ τοῦ λοιποῦ περιεχομένου τοῦ σάκκου καὶ οἱ ὁποῖοι τοὺς διетήρησαν δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ ἐνοχοί, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εἶναι ἄξιοι ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Καὶ διερωτᾷται πλεόν ὁ ἄνθρωπος οὗτος τί μέλλει νὰ κάμῃ τοὺς πολυτίμους τούτους ἀδάμαντας, τοὺς ὁποῖους εὗρεν ἀναμεικτους μετὰ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς ἄμμου. Κατάστασις δεινὴ, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινα μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐνόησα, ὅτι οἱ ἀδάμαντες δὲν ἦσαν πάντοτε ἀνάμεικτοι μετὰ τῆς κόνεως καὶ ἠδύναντο ἀκόμη νὰ ἀποχωρισθῶσιν ἀπ' αὐτῆς.

Ἦγνόουν τὸ φῶς, καὶ ἐνόμιζα ὅτι οὐδεμία ἀλήθεια ὑπῆρχεν ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλ' ὅτε κατενόησα ὅτι μόνον τὸ φῶς παρέχει ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεζήτησα τὰς πηγὰς τοῦ φωτός. Καὶ εὗρον ταύτας ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παρὰ τὰς ψευδεῖς ἐφαρμογὰς αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὅτε ἔφθασα εἰς τὰς πηγὰς ταύτας τοῦ φωτός, ἐξέστῃν ἐκ τῆς λάμψεως αὐτῶν καὶ εὗρον τότε ἐν αὐταῖς πλήρη τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων περὶ τῆς σημασίας τῆς ζωῆς μου ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας ἀνεγνώρισα καθ' ὁλοκλήριαν συμφώνους πρὸς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐπέτυχον ἐπὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων οἱ ἄλλοι λαοί, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν γνώμην μου πολὺ ἀνωτέρας τούτων ὄλων.

Ἐζήτηουν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς καὶ οὐχὶ ἐπὶ θεολογικοῦ ἢ ἱστορικοῦ ζητήματος, καὶ ἰδοὺ διατὶ μοι ἦτο ὄλως ἀδιάφορον ἵνα μάθω ἂν ὁ Ἰησοῦς ἦτο Θεὸς ἢ οὐχί, πόθεν ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κτλ. Μοὶ ἦτο δ' ἐπίσης ἀδιάφορον νὰ μάθω πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγέλια καὶ ἂν ἡ δεῖνα ἢ ἡ δεῖνα παραβολὴ προέρχεται ἢ ὄχι ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ μόνον σπουδαῖον δι' ἐμὲ ἦτο τὸ φῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀπὸ δεκαοκτῶ αἰώνων φωτίζει τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισε καὶ ἐμὲ καὶ με φωτίζει ἀκόμη. Ἄλλ' ἵνα μάθω ἐκτὸς τούτου πῶς ἔπρεπε νὰ ὀνομάσω τὴν πηγὴν ταύτην τοῦ

φωτός, ἐκ ποίων στοιχείων ἀπετελεῖτο καὶ τίς ἀνῆψεν αὐτήν, περὶ τούτων κατ' οὐδένα τρόπον ἐννησχολήθην.

Ἠσχολήθην μόνον εἰς τὸ νὰ θεωρῶ τὴν πηγὴν ταύτην καὶ νὰ παρατηρῶ καὶ μελετῶ πᾶν ὅ,τι αὐτὴ ἐφώτιζε, καί, καθ' ὅσον προυχώρουν ἐπὶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἡ διαφορὰ καθίστατο καταφανεστέρα μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐργασίας μου εἶχον ἀκόμῃ ἀμφιβολίας, ἐπεχείρουν τεχνητὰς ἐρμηνείας, ἀλλὰ, ἐφ' ὅσον προυχώρουν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀλήθεια μοι ἀπεκαλύπτετο.

Εὐρισκόμην εἰς τὴν κατάστασιν ἀνθρώπου ὅστις συλλέγει τὰ τεμάχια ἀγάλματος τεθραυσμένου. Κατ' ἀρχὰς πιθανὸν νὰ ἔξη μερικὰς ἀμφιβολίας καὶ νὰ διερωτᾶται ἂν τεμάχιόν τι ἀνήκει εἰς τὴν κνήμην ἢ τὸν βραχίονα, ἀλλ' ὅταν κατορθώσῃ νὰ συναρμολογήσῃ ὀλόκληρον τὴν κνήμην, βλέπει καλῶς ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον δὲν ἀνήκει, εἰς τὴν κνήμην, ἀνευρίσκων δὲ εἰς τὸν βραχίονα κοιλότητα εἰς τὴν ὁποίαν τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐφαρμόζει ἀκριβῶς οὐδεμίαν ἔχει πλέον ἀμφιβολίαν περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν τοῦτο κατεῖχεν ἐξ ἀρχῆς. Καθ' ὅσον δὲ προυχώρουν εἰς τὴν ἐργασίαν μου, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ αἶσθημα τοῦτο μὲ ἐκυρίευε καί, ἐκτὸς ἐὰν εἶμαι παράφρων, πρέπει νὰ πιστεύσω ὅτι καὶ ὁ ἀναγνώστης θὰ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ ἰδίου αἰσθήματος ἀναγινώσκων τὴν μετάφρασίν μου τῶν Εὐαγγελίων εἰς τὴν ὁποίαν ἕκαστον θέμα μου βεβαιοῦται, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς φιλολογίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς συγκρίσεως μετὰ τοῦ αὐθεντικοῦ κειμένου καὶ συγχρόνως μετὰ τῶν διαφόρων γραφῶν αὐτοῦ, τέλος δὲ διὰ τῆς συμφωνίας μετὰ τῆς θεμελιώδους ἐννοίας τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Θὰ ἠδυνάμην νὰ τελειώσω ἐδῶ τὸν πρόλογόν μου, ἐὰν τὰ Εὐαγγέλια ἦσαν βιβλία πρὸ μικροῦ ἀνακαλυφθέντα, καὶ ἐὰν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἦτο ἐκτεθειμένη ἐπὶ δέκα ὀκτῶ αἰῶνας εἰς διαρκῆ σειρὰν ψευδῶν ἐρμηνειῶν. Ἀλλ' ἵνα καταστήσῃ τις σήμερον καταληπτὴν τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ὁποίαν τὴν ἐνόει ὁ ἴδιος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀρχικὰς αἰτίας τῶν σφαλερῶν ἐρμηνειῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς σφαλερᾶς ἀντιλήψεως αὐτῶν. Ἡ θεμελιώδης αἰτία ὅλων τῶν ψευδῶν τούτων ἐρμηνειῶν, αἱ ὁποῖαι σήμερον μᾶς δυσχεραίνουσι τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, ἔγκει-

ται εἰς τὸ ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη συγχέεται μετὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Φαρισαϊκῆς παραδόσεως ὡς καὶ μεθ' ὄλων τῶν διδασκαλιῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παύλου, ὅστις οὐδέποτε ἀντελήφθη τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε τὴν ἐγνώρισε τούτῳλάχιστον ὑπὸ τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἔλαβε βραδύτερον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου. Μᾶς παρουσιάξουσι συνήθως τὸν Παῦλον ὡς τὸν ἀπόστολον τῶν εἰδωλολατρῶν, ὡς διαμαρτυρούμενον ἀπόστολον, καὶ ὑπῆρξε πράγματι τοιοῦτος, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ μόνον τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, τὴν περιτομὴν κ.τ.λ. Τούναντίον δὲ οὗτος εἶναι ὁ εἰσαγωγὸν εἰς τὸν χριστιανισμὸν τὰ δόγματα τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως συνδέων τὴν Παλαιὰν πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Τὰ δόγματα λοιπὸν ταῦτα τῆς Ἰουδαϊκῆς παραδόσεως ὑπῆρξαν ἡ θεμελιώδης αἰτία τῆς παραμορφώσεως καὶ τῆς κακῆς ἑρμηνείας τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.)

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Παύλου χρονολογεῖται τὸ Χριστιανικὸν αὐτὸ Ταλμούθ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ δὲν θεωρεῖται ὡς ἐνιαία, πλήρης καὶ θεία, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς εἰς τῶν κρίκων τῆς μεγάλης ἀλύσεως τῶν ἀποκαλύψεων, ἥτις ἀρχεται ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῆς Ἐκκλησίας τῆς σήμερον. Ἡ παρερμηνεία αὕτη ὀνομάζει τὸν Ἰησοῦν Θεόν, ἀλλ' ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τοῦ Ἰησοῦ δὲν φαίνεται ὅτι ὑποχρεοῖ τινα νὰ δώσῃ εἰς τὸν θεῖον Αὐτοῦ λόγον περισσοτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ τὴν **Πεντάτευχον**, τοὺς **Ψαλμοὺς**, τὰς **Πράξεις**, τὰς **Ἐπιστολάς**, τὴν **Ἀποκάλυψιν** οὔτε καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀποφάσεις τῶν **ὁδῶν** καὶ τὰς **γραφὰς τῶν Πατέρων**.

Ἡ σφαλερὰ αὕτη ἑρμηνεία οὐδεμίαν ἄλλην ἰδέαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ θεωρεῖ αὐθεντικὴν, ἐκτὸς ἐκείνων αἰτινες συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ἀποκαλύψεις καὶ προφητείας τὰς προηγουμένας ἢ μεταγενεστέρας αὐτῆς. Οὕτως ὥστε σκοπὸν ἔχει οὐχὶ ἵνα καθορίσῃ τὴν ἐννοίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἵνα συμ-συμβιδάσῃ κατὰ τὸ δυνατόν διαφόρους γραφὰς ἀντιφασκούσας πρὸς ἀλλήλας, τὴν Πεντάτευχον, τοὺς Ψαλμοὺς, τὰ Εὐαγγέλια, τὰς Ἐπιστολάς καὶ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐν γένει πάσας τὰς Γραφὰς αἰτινες θεωροῦνται ὡς ἱεραί. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁμῶ-

μενος ἀπὸ τοιαύτης ἀρχῆς ἀδυνατεῖ τις νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Εἰς τὴν κακὴν λοιπὸν ταύτην ἀρχὴν ὀφείλονται αἱ ἀναριθμητοὶ ἀντιθέσεις γνωμῶν σχετικῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν Εὐαγγελίων.

Καὶ πράγματι δύναται νὰ προέλθῃ ἀπειρία τοιούτων ἐρμηνειῶν μὲ σκοπὸν οὐχὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας ἀλλὰ τὴν συνδιαλλαγὴν δύο ἀσυμβιβάστων πρὸς ἄλληλα πραγμάτων, τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ ὄντως αἱ ἐρμηνεῖαι αὗται εἶναι ἀπειράριθμοι. Καὶ διὰ τὴν ὑπάρξιν ἐπιφασίς τις ἀληθείας εἰς τὰς ἀποπειράς ταύτας τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀνατρέχουσιν εἰς ἐξωτερικὰ μέσα, ὡς π. χ. εἰς τὰ θαύματα, τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Πάντες ἐπιχείρησαν καὶ ἐπιχειροῦσιν ἀκόμη, κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον ἕκαστος, νὰ κατορθώσωσι τὸν συμβιβασμὸν αὐτῶν τῶν Γραφῶν. Ἐκαστος δὲ βεβαιοῖ κατόπιν ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενος συμβιβασμὸς ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡς παραδείγματος χάριν αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων, αἵτινες φέρουσι τὴν ἐπικεφαλίδαν — «Ἔδοξεν ἡμῖν καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι» — οὕτω καὶ αἱ παπικαὶ ἐγκύκλιοι, αἱ ἀποφάσεις καθολικῶν Συνόδων, τὰ δόγματα τῶν Ἀριανῶν καὶ τῶν Παυλιανῶν καὶ ὄλων αὐτῶν τῶν παρερμηνευτῶν τῶν ἐννοιῶν τοῦ Ἰησοῦ. Πάντες προσφεύγουσιν εἰς τὰ αὐτὰ χονδροειδῆ μέσα ἵνα ἐπικυρώσωσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ συμβιβασμοῦ αὐτῶν· βεβαιοῦσι δηλαδὴ ὅτι τὸ ἔργον αὐτῶν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἰδίων αὐτῶν σκέψεων ἀλλ' ἄμεδος μαρτυρία τοῦ ἐπιφοιτήσαντος εἰς αὐτοὺς Ἁγίου Πνεύματος.

Χωρὶς νὰ εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων τούτων θρησκευτῶν, τῶν ὁποίων ἐκάστη διατείνεται ὅτι εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, παρατηροῦμεν ὅτι ὅλοι ὁρμώμενοι ἀπὸ τῆς θεωρίας ὅτι εἶναι ἱερὰ ἐξ ἴσου ὅλα τὰ πολυάριθμα ἔργα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, αὗται αὗται προβάλλουσιν εἰς ἑαυτὰς ἀνυπερέβλητον πρόσκομμα πρὸς κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, ἐκ τούτου δὲ φυσικῶς προκύπτει ἄπειρος ποικιλία ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας αἰρέσεων.

Ἄλλ' ἡ ἄπειρος αὕτη ποικιλία τῶν αἰρέσεων προκύπτει μὴ

νον ἐκ τοῦ ὅτι θέλουσι νὰ συνδιαλλάξωσι πρὸς ἀλλήλας μέγαν ἀριθμὸν διαφόρων ἀποκαλύψεων, διότι ἡ ἐρμηνεία τῆς διδασκαλίας ἐνὸς μόνου προσώπου, θεωρουμένου ὡς Θεοῦ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ χώραν εἰς οὐδεμίαν διάστασιν αἰρετικὴν· οὐδὲ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ζήτημα περὶ τῆς κατὰ διαφόρους τρόπους ἐρμηνείας τῆς διδασκαλίας Θεοῦ κατελθόντος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν ὄντως ὁ Θεὸς κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ἀποκαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εὐκολώτερον θὰ ἦτο νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἅπαντες νὰ τὴν ἐνοησώσιν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐπραξέ τοῦτο, ἀπόδειξις ὅτι δὲν ἦτο Θεός. Ἐὰν δὲ αἱ θεῖαι ἀλήθειαι εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰς καταστήσῃ καταληπτὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι πολὺ φυσικὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ δύνανται πολλῶ μᾶλλον νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο.

Ἐὰν ἀφ' ἐτέρου ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ μόνον μέγας ἀνὴρ, ἡ διδασκαλία αὐτοῦ πολλῶ ἥττον δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς γένεσιν διαφόρων αἰρέσεων. Διότι ἡ διδασκαλία μεγάλου ἀνδρὸς εἶναι μεγάλη καθ' ὅσον ἐκφράζει καθαρῶς καὶ καταληπτῶς πᾶν ὅ,τι οἱ ἄλλοι σκοτεινῶς καὶ δυσκόλως ἐπιχειροῦσι νὰ ἐκφράσωσι. Πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀκατάληπτον ἐν τῷ λόγῳ μεγάλου ἀνδρὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι μέγα. Ἡ διδασκαλία μεγάλου ἀνδρὸς πρέπει νὰ συννεοῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς μίαν κοινὴν ἀλήθειαν. Μόνη λοιπὸν ἡ ἐρμηνεία ἐκείνη ἣτις διατείνεται ὅτι εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ περιέχει τὴν μόνην ἀλήθειαν, μόνη αὕτη δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὰ μῖση καὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν αἰρέσεων. Οἱ ὁπαδοὶ τῶν διαφόρων αἰρέσεων ὅσον καὶ ἂν μᾶς λέγωσιν ὅτι δὲν καταδικάζουσι τοὺς ἀντιφρονοῦντας καὶ ὅτι οὐδὲν κατ' αὐτῶν τρέφουσι μῖσος, δὲν λέγουσι τὴν ἀλήθειαν. Οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀρίου ὑπῆρξε δόγμα ὅπερ νὰ μὴ προέκυψεν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀντιρρήσεως πρὸς ἄλλο δόγμα ἀντίθετον.

Τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ δὲ τις ὅτι οἰονδήποτε δόγμα εἶναι θεία ἀποκάλυψις, ἐμπνευσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ἀνώτερος βαθμὸς τῆς οἰήσεως καὶ τῆς ἀνοίας. Οὐδὲν ἀνοιότερον δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τοῦ νὰ βεβαιῶ, ὅτι πᾶν ὅ,τι λέγω, τὸ λέγει αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ στόματός μου. Οὐδὲ ὑπάρχει ψευδέ-

στερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποκρίνεται τις εἰς τὸν λέγοντα ὅτι ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ διὰ τοῦ στόματός του — «ὄχι δὲν ὁμιλεῖ διὰ τοῦ ἰδικοῦ σου στόματος ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἰδικοῦ μου, καὶ λέγει ἀκριδῶς τὸ ἀντίθετον ἐκείνου ὅπερ δυσχυρίζεται ὅτι λέγει». — Τοιοῦτος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι ὄλων τῶν Συνόδων καὶ ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὄλων τῶν αἱρέσεων. Καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν καὶ γεννῶνται ἀκόμη ὅλα τὰ κακὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν κόσμον ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου ἐλαττώματος αἱ αἱρέσεις πάσχουσιν ἐπὶ πλεόν καὶ ὑψ' ἑτέρου ὄλως ἐσωτερικοῦ ὅπερ ἐμποδίζει αὐτὰς ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχωσι χαρακτῆρα καθαρὸν, βέβαιον καὶ ὠρισμένον.

Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, ἐν ᾧ πᾶσαι μᾶς παρουσιάζουσι τὰς ψευδεῖς αὐτῶν ἐρμηνείας ὡς τὴν τελευταίαν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐδέποτε αὐταὶ ἐφρόντισαν νὰ καθορίσωσι ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τίς ἡ οὐσία καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποίαν διατείνονται ὅτι συνεχίζουσι καὶ τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι Χριστιανικὴν διδασκαλίαν

Οἱ πιστοὶ οἱ ἀποδεχόμενοι ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποδέχονται ἀληθῶς τρεῖς ἀποκαλύψεις, ὡς οἱ Μωαμεθανοί, διότι οὗτοι μὲν ἀποδέχονται τὴν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ τὴν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλ' ἐν τῇ Μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ τελευταῖος προφήτης, καὶ αὐτὸς μόνος ἔδωκε τὴν ἐξήγησιν τῶν δύο προηγουμένων ἀποκαλύψεων ἐπιστεγάσας αὐτὰς διὰ τῆς προσθήκης τῆς ἰδικῆς του. Ὡς πρὸς τὰς Χριστιανικὰς ὅμως Ἐκκλησίας τὸ πρᾶγμα διαφέρει, διότι ἀντὶ νὰ ὀνομάσωσι τὴν θρησκείαν αὐτῶν, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς τελευταίας αὐτῶν ἀποκαλύψεως, «θρησκείαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ θρησκεία των εἶναι ἡ τοῦ Ἰησοῦ καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Ὡστε, ἐν ᾧ πράγματι μᾶς παρουσιάζουσι τὰς ἰδίας αὐτῶν διδασκαλίας, διατείνονται ὅτι τὰς στηρίζουσιν ἐπὶ τοῦ κύρους τοῦ Ἰησοῦ.

Οὕτω προβαίνουσι πᾶσαι αἱ θρησκείαι αὐταὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰτινες μᾶς παρουσιάζουσιν ὡς τὴν τελευταίαν καὶ μᾶλλον κατηγορηματικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πᾶν

ὅ,τι ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἢ τὰς ἀποφάσεις τῆς δεινός ἢ δεινός Συνόδου, ἢ τὰ παπικά διατάγματα ἢ καί τινας προσωπικὰ ἀποκαλύψεις. Ἐν ᾧ δὲ ἀσμενίζουσι στηριζόμενοι ὡς εἰς τελευταίαν λέξιν ἐπὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἐπὶ χρυσοδούλλου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἢ ἐπὶ παπικῆς ἐγκυκλίου ἐπὶ τοῦ Συλλάβου ἢ ἐπὶ τῆς κατηχήσεως τοῦ Δουθήρου ἢ τοῦ Φιλαρέτου, ἀποφεύγουσι νὰ διακομῆσωσι τὴν θρησκείαν των διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀυθεντιῶν τούτων καὶ ἐπιμένουσι νὰ ὑποστηρίζωσιν ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἀπεκάλυψε τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Οὕτως ὥστε, ἐάν τις πιστεύσῃ εἰς αὐτούς, εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ἀπεκάλυψεν ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου αἵματός του ἐξηγόρασε τὴν ἐκπεσοῦσαν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδάμ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰς τρία πρόσωπα (τριουπόστατος), ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὅτι ἢ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μεταδίδει αὐτὸ εἰς τοὺς ἱερεῖς, ὅτι ἑπτὰ μυστήρια εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὸν Χριστιανικὸν βίον, κτλ. Καὶ μᾶς ἐπιβάλλουσι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὅλα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἐν ᾧ μάτην θὰ ἀνεζήτησιν, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὸν ἐλάχιστον ἔστω περὶ τούτων ὑπαινιγμόν. Αἱ δὲ Ἐκκλησῖαι αἵτινες ἰσχυρίζονται τὰ τοιαῦτα ὄφειλον νὰ ἀποφασίσωσιν ἅπαξ διὰ παντός νὰ μᾶς παρουσιάσωσι ταῦτα ὡς διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὄχι ὡς Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, διότι ἐπὶ τέλους Χριστιανοὶ μόνον εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες θεωροῦσιν ὀριστικῶς ὡς ἀποκάλυψιν μόνην τὴν τοῦ Ἰησοῦ, ὅποιαν εὐρίσκομεν αὐτὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις καὶ κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ : «Οὐδένα ἄλλον κύριον θὰ ἔχετε πλὴν ἐμοῦ».

Ἴσως νομίσῃ τις ὅτι τὸ ζήτημα δὲν ἔχει σπουδαιότητα καὶ δὲν ἀξίζει τὸν κόπον ἵνα γίνεταί λόγος περὶ αὐτοῦ. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἔμεινε λεληθότως ἀπαρατήρητον. Ἄντι δὲ νὰ τείνωσι πάσῃ δυνάμει εἰς τὸ νὰ ἀποκαθάρωσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ παντός τεχνητοῦ καὶ ἀδικαιολογήτου δεσμοῦ πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὰς φαντασιώδεις προσθήκας τὰς ὁποίας ἐνεκόλαψαν εἰς αὐτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμῃ καὶ σήμερον νὰ μεταχειρίζωνται πᾶσαν δύναμιν ἵνα παγιώσωσι τὸν δεσμόν τούτον. Καὶ

κατὰ παράδοξον φαινόμενον παρατηρούμεν ἠνωμένα ἐν τῇ κοινῇ ταύτῃ πλάνῃ τὰ δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, τὸ τῶν ὀπαδῶν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ τῶν ἐλευθεροφρόνων ἱστορικῶν.

Οἱ μὲν ὀπαδοὶ τῶν ἐκκλησιῶν, οἵτινες ὀνομάζουσι τὸν Ἰησοῦν δευτέρον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον θέλουσι νὰ ἐννοήσωσι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰμὴ ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῶν λεγομένων ἀποκαλύψεων τοῦ Τρίτου Προσώπου, ὡς ἔχουσιν αὐταὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, εἰς τὰ ψηφίσματα τῶν Συνόδων καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κηρύττοντες τὰς μᾶλλον ἀλλοκότους παραδοξολογίας βεβαιοῦσιν ὅτι αὐταὶ εἰσιν ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ. "Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους οἵτινες ἀροῦνται νὰ θεωρήσωσι τὸν Ἰησοῦν ὡς Θεόν, καὶ οὗτοι παραδέχονται τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὄχι τοιαύτην ὅποιαν ὁ ἴδιος τὴν ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὅποιαν ἴδρυσαν ὁ Παῦλος καὶ οἱ ἄλλοι διερμηνεῖς αὐτῆς. Ἄν καὶ θεωροῦντες δὲ τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ ὡς Θεόν, στεροῦσιν αὐτὸν ἐνὸς δικαιώματος ὅλως φυσικοῦ εἰς πάντα ἄνθρωπον : τοῦ δικαιώματος τουτέστι νὰ εἶναι ὑπεύθυνος μόνον τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῶν λόγων τῶν ἄλλων. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῶν ὅπως ἐρμηνεύσωσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν σκέψεις αἵτινες κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου αὐτοῦ οὐδέποτε ἐγεννήθησαν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς σχολῆς ταύτης, προεξάρχοντος τοῦ Ρενάν τοῦ μᾶλλον δημοτικοῦ μεταξὺ αὐτῶν, δὲν ἐνόμισαν ὅτι ὄφειλον νὰ προσπαθήσωσι νὰ διακρίνωσιν ἐκεῖνα τὰ ὅποια αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξεν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ψευδῶς ἀποδίδουσιν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ ἐμβαθύνωσιν εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς κυρίας διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ πλέον ἢ ὅσον ἔπραξαν τοῦτο αἱ ἐκκλησίαι, περιήχθησαν εἰς τὸ νὰ ἀναζητῶσιν εἰς τὰ συμβάντα τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς τὰ σύγχρονα ἱστορικὰ γεγονότα τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς συγχύσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ἰδεῶν.

Ἄλλ' εἰς τοιοῦτον σφάλμα βεβαίως οὐδὲν ἔπρεπεν οἱ ἱστορικοὶ νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς ἑαυτοὺς ἵνα ὑποπέσωσι. Τὸ δὲ πρόβλημα ὅπερ προβάλλεται εἰς λύσιν πρὸς αὐτοὺς εἶναι ἤδη ἀληθῶς τὸ ἐξῆς.

Πρὸ δέκα καὶ ὀκτῶ αἰώνων εἰς τινα χώραν ἔζη ἄνθρωπος τις

ὅστις ὠμίλει περὶ τινων ζητημάτων. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος κατεδιώχθη, ἐκρεμάσθη ἐπὶ σταυροῦ καὶ κατόπιν ὁ κόσμος ὅλος τὸν ἐλθσμόνησεν ὡς ἐλθσμόνησε χιλιάδας ἀναλόγους περιπτώσεις, καὶ ἐπὶ δύο αἰῶνας δὲν ἠκούσθη λόγος περὶ αὐτοῦ. Φαίνεται ὁμως ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῶν λόγων αὐτοῦ διητηρήθη παρὰ τινι ἄλλῳ ὅστις τοὺς ἐπανέλαβεν εἰς δεύτερον καὶ εἰς τρίτον, διότι οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου διαδίδονται ἀκαταπαύστως, καὶ τόσον πολὺ μάλιστα ὥστε μυριάδες ἀνθρώπων σοφῶν ἢ ἀνοήτων, ἐπιστημόνων ἢ ἀμαθῶν ἐσχημάτισαν τὴν ἀπόλυτον πεποιθησιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο ὁ μόνος Θεός. Ἴδου παράδοξον φαινόμενον! Πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τις αὐτό; Αἱ ἐκκλησῖαι τὸ ἐξηγοῦσι λέγουσαι ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ Ἰησοῦς, ἦτο ἀληθῶς Θεός καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀληθῶς οὐδὲν τὸ σαφέστερον τούτου. Ἀλλὰ, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ἦτο Θεός, πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ διατι αὐτὸς ὠρισμένως ὁ ἄνθρωπος ἀνεγνωρίσθη ὡς Θεός;

Καὶ ἰδοὺ οἱ σοφοὶ τῶν ἱστορικῶν ἡμῶν σχολῶν συλλέγοντες μεθ' ἑψίστης ἐπιμελείας πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου τούτου, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι, καὶ ἐὰν ἀκόμη κατώρθουν νὰ συλλέξωσι μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἰδιατέρων λεπτομερειῶν τούτων (καὶ ἀληθῶς οὐδεμίαν συνέλεξαν ἐπὶ πλεον ἐκτὸς ἐκείνων ἃς ἀνεῦρον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις καὶ παρὰ τῷ Φλαβίῳ Ἰωσήφῳ), ἐὰν ἀκόμη κατώρθουν νὰ ἀποκαταστήσωσι πλήρη τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ ἐν ταῖς ἐλαχίσταις αὐτοῦ λεπτομερείαις μέχοι τοῦ νὰ καταστήσωσι γνωστὸν τί ἔφαγεν ὁ Ἰησοῦς τὴν δεῖνα ἡμέραν, ἐν τίνι οἰκίᾳ διενυκτέρευσε κατὰ τὴν δεῖνα νύκτα κτλ., ἐὰν ἀκόμη ἀνεκάλυπτον πάντα ταῦτα, τὸ κύριον ζήτημα θὰ παρέμενεν ἀνευ ἀπαντήσεως, τὸ ζήτημα δηλαδὴ τῆς γνώσεως διατι ὁ Ἰησοῦς καὶ οὐχὶ ἄλλος τις ἐξήσκησε τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲ ἀπάντησις ἀδύνατον εἶναι ἵνα εὐρεθῇ, ἐὰν μάθωμεν πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη ἢ πῶς ἀνετράφη καὶ τὰ τοιαῦτα. Πολὺ ὀλιγώτερον δύναται νὰ εὐρεθῇ ἢ ἀπάντησις ἐν τῇ γνώσει τῶν γεγονότων ἅπερ συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Ῥώμῃ καὶ τὰ ὁποῖα ὤθουν τὰ ἔθνη εἰς πίστεις δεῖσιδαίμονας κτλ. Ἀλλ' ἵνα τύχη τις τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως πρέπει καὶ μόνον νὰ ἀναζητήσῃ τις ἦτο ἀκριδῶς ἡ

ιδιαιτέρα αὐτῆ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις ἐπειθανάγκασε τόσον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν ὑπεράνω τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ δέκα καὶ ὀκτὼ αἰῶνων νὰ τὸν πιστεύωσιν ὡς Θεόν.

Ἐκεῖνος ὅστις θέλει νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦτο πρέπει πρὸ παντὸς νὰ προσπαθήσῃ ἵνα κατανοήσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις, ἐννοεῖται, ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς χονδροειδεῖς ἐρμηνείας ἃς ἔδωκαν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον ὅπερ παραμελοῦσι νὰ πράξωσιν. Οἱ σοφοὶ ἱστορικοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι τόσον εὐχαριστήμενοι ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦτο Θεός, τόσον λυσσῶσι νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ οὐδὲν ἐνεῖχε τὸ θεῖον, ὥστε οὔτε κἀν σκέπτονται περὶ τόσον ἀπλοῦ κατ' αὐτοὺς πράγματος. Οὐδὲ βλέπουσιν ὅτι ἐφ' ὅσον μᾶλλον ἀνακηρύττουσι τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον ἀνευ οὐδενὸς θεοῦ, καθιστῶσι σκοτεινότερον καὶ ἀκατανοητότερον τὸ πρόβλημα περὶ ὃ ἐνασχολοῦνται. Σκέπτονται ὡς ὁ Ρενάν, ἐπὶ παραδείγματι, ἢ ὡς ὁ Μ. Ἀδέ, ὅστις μετὰ θελκτικῆς τινος ἀφέλειας παρατηρεῖ «ὅτι ὁ Χριστὸς οὐδέποτε ἔσχε τι τὸ Χριστιανικόν» καὶ ὁ Μ. Σουρῦ, ἀφ' ἑτέρου, ὅστις ἀγαλλιᾷ ἐκ τῆς ιδέας ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ἄνθρωπος ἀνευ ἀναπτύξεως καὶ ταπεινοῦ πνεύματος.

Ὁ κύριος σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἦτο Θεὸς οὐδὲ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ θεία, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅτι δὲν ἦτο καθολικός· ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι νὰ κατανοηθῇ εἰς τί συνίσταται ἡ διδασκαλία αὐτῆ, ἥτις ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον τόσον ὑψηλὴ καὶ τόσον προσφιλές, ὥστε ἀνεγνώρισαν καὶ ἀναγνωρίζουσιν ἀκόμη ὡς Θεὸν ἐκεῖνον ὅστις ἀπεκάλυψεν αὐτήν εἰς αὐτούς. Καὶ ἀκριβῶς τοῦτο ἐπειράθην ἵνα ἀναζητήσω καὶ ἐπέτυχον νὰ εὔρω τοῦλάχιστον δι' ἰδίαν ἐμοῦ χρῆσιν. Καὶ τοῦτο ἐπιθυμῶ ἵνα ἀνακοινώσω εἰς τοὺς ἀδελφούς μου.

Φαντάζομαι ὅτι ὁ ἀναγνώστης μου ἀνήκει εἰς τὴν ὑπερμεγέθη μάζαν τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων οἵτινες ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ πίστει ἐκκλησίας τινὸς καὶ οἵτινες παρὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς πίστεως ταύτης πρὸς τὴν λογικὴν αὐτῶν καὶ τὴν συνειδήσιν ἀπέφυγον νὰ ἀπαρνηθῶσιν αὐτήν ἐν τῷ φανερῷ τοῦλάχιστον, εἴτε διότι διετήρησαν ὑπόλοιπόν τι ἀγάπης καὶ σε-

δασμού πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, εἴτε διότι θεωροῦσι τὸν Χριστιανισμόν ὅλον ὡς δεϊσιδαιμονίαν καὶ συνδέονται πρὸς αὐτὸν μόνον κατ' ἐπίφασιν. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης μου τυγχάνῃ ἐκ τούτων, τὸν παρακαλῶ νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὸ λόγιον «Πῦρ εἰς τὴν μπλωτὴν, διότι ἐπληρώθη φθειρῶν». Ἀλλὰ τὸν παρακαλῶ νὰ θεωρήσῃ μᾶλλον ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντιβαίνει εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ νομίζει ὡς δεϊσιδαιμονίαν δὲν εἶναι ποσῶς ἢ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἄδικον νὰ καθίστῃ τὸν Ἰησοῦν ὑπεύθυνον τῶν ἀνοησιῶν τὰς ὁποίας μετ' αὐτὸν προσήρτησαν εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Ὁ σκοπὸς μου εἶναι ἀπλῶς νὰ διερμηνεύσω ἀκριβῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς μορφῇ, ὁποία διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἐν ταῖς πράξεσι δηλονότι καὶ τοῖς λόγοις οὓς ἀναφέρουσιν ὡς λόγους καὶ πράξεις τοῦ Ἰησοῦ.

Οἱ ὡς ἄνω εἰρηται ἀναγνώσται μου ἐν τῷ βιβλίῳ μου θὰ ἴδωσιν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς οὐ μόνον δὲν εἶναι κρᾶμα ὑψηλῶν καὶ χυδαίων πραγμάτων, οὐδὲ δεϊσιδαιμονία, ἀλλὰ τούναντίον ἢ ἰσχυροτέρα μεταφυσικὴ καὶ ἠθικὴ διδασκαλία, ἢ ἀγνοτέρα καὶ ἠθικωτέρα πάσης ἄλλης ἥτις ἐξύψωσε τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅτι εἶναι διδασκαλία ἐφ' ἧς ἀσυνειδήτως στηρίζονται πᾶσαι αἱ ὑψηλαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἐὰν δ' ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀναγνώστης μου ἀνήκῃ εἰς τὴν μειονότητα, ἥτις ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ καθίσταται ἀσθενεστέρα, τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων οἵτινες παραμένουσι πιστοὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ οἵτινες ἀποδέχονται τὴν θρησκείαν οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ πρὸς ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπανάπαυσιν, παρακαλῶ αὐτὸν νὰ ἀπευθύνῃ πρῶτον εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὸ ἐρώτημα· ποῖον ἐκ τῶν δύο πραγμάτων τὸν ἐνδιαφέρει μᾶλλον, ἢ ἐπανάπαυσις τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἢ ἡ ἀλήθεια; Καὶ ἂν μὲν τὸ πρῶτον, τότε ἄς κλείσῃ τὸ βιβλίον μου, ἐὰν δ' ὅμως ἡ ἀλήθεια, τὸν παρακαλῶ νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐκτίθεται ἐνταῦθα εἶναι ὅλως ἀλλοία ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν εὐρίσκεται ἀπέναντι ταύτης εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς ἣν ὁ Μωαμεθανὸς ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅτι δὲ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ζήτημα

δι' αὐτὸν δὲν εἶναι νὰ μάθῃ, ἂν ἡ διδασκαλία εἶναι σύμφωνος ἢ ὄχι πρὸς τὰς πεποιθήσεις του, ἀλλὰ νὰ μάθῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τὴν καρδίαν του ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἢ τῆς καθαρᾶς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀπόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἂν συγκατατίθεται νὰ ἀποδεχθῇ τὴν νέαν διδασκαλίαν, ἢ προτιμᾷ νὰ μείνῃ σταθερὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκκλησίας του.

Ἐὰν τέλος ὁ ἀναγνώστης μου ἀνῆκῃ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐκτιμώντων καὶ παραδεχομένων ἐξωτερικῶς μόνον τὴν πίστιν ἐκκλησίας τινὸς οὐχὶ χάριν τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως ταύτης, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τῶν πλεονεκτημάτων ἃπερ παρέχει εἰς αὐτούς, ὁ ἀναγνώστης οὗτος πρέπει νὰ μάθῃ, ὅτι οἰοσθήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμοθησκῶν του, οἰαδήποτε ἢ δύναμις αὐτῶν, οἰουσθήποτε θρόνους καὶ ἂν ἔχωσι μετ' αὐτῶν, καὶ οἰαδήποτε πρόσωπα καὶ ἂν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ὁ ἀναγνώστης οὗτος οὐδόλως θὰ ἀποτελέσῃ μέρος τῶν κατηγορῶν, ἀλλὰ τῶν κατηγορουμένων καὶ ἀληθῶς οὐχὶ τῶν κατηγορουμένων ἐνώπιον ἐμοῦ, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἀναγνώστης οὗτος ἀνάγκη νὰ μάθῃ ὅτι οὐδεμίᾳ ἀποδείξει θέλει ζητηθῆ παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ πᾶσαι αἱ ἀποδείξεις ἃς ἠδύνατο νὰ δώσῃ, καὶ εἰς ἀκόμην ἤθελεν ἀπαριθμῆσαι μυριάδας λόγων ἵνα δικαιολογηθῇ, οὐδέποτε θὰ ἐπῆρκουν οὗτοι πρὸς δικαιολογίαν αὐτοῦ.

Καὶ ἀληθῶς θὰ ἔχη νὰ δικαιολογηθῇ κατὰ πρῶτον διὰ τὴν ἱεροσυλίαν τὴν ὁποίαν διαπράττει καταδιβάζων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις εἶναι Θεός, εἰς τὴν αὐτὴν βαθμίδα μετὰ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ἐσδρα, τῶν Συνόδων, τοῦ Θεοφυλάκτου, καὶ σοφιζόμενος ἵνα παραμορφώσῃ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ οὕτως ὥστε νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς συμφωνίαν μετὰ τῶν λόγων τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ δευτέρον λόγον θὰ ἔχη νὰ δικαιολογηθῇ, διότι βλασφημεῖ, ἐπιτροπίων εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὅστις εἶναι Θεός, τὴν δεσποδαιμονίαν ἣτις ἐδράζεται ἐν τῇ καρδίᾳ του. Καὶ τέλος θὰ ἔχη νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὴν προδοσίαν τὴν ὁποίαν διαπράττει διότι κρύπτει ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἵνα φέρῃ εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν, παρεισάγων ἀντὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης τὴν διδασκαλίαν του τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

ματος καὶ στερῶν τοιουτοτρόπως ἑκατομμύρια ἀνθρώπων τῆς σωτηρίας ταύτης τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰησοῦς ἔφερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀντὶ τῶν αἰρέσεων αἵτινες ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας καὶ καταδικάζονται ἀμοιβαίως καὶ μυρίων ἄλλων βδελυγμιῶν καλυπτομένων ὑπὸ τὸ ἱερὸν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Ὅθεν οἱ ἀναγνώσται τῆς κατηγορίας ταύτης ἔχουσι νὰ ἐκλέξωσιν ἓν ἐκ τῶν ἐξῆς δύο· ἢ νὰ μετανοήσωσι ταπεινῶς καὶ νὰ ἀπαρνηθῶσι τὰ ψεύδη αὐτῶν ἢ νὰ καταδιώξωσιν ἐκεῖνον ὅστις ἔρχεται ἵνα κατηγορήσῃ αὐτοὺς διὰ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἔπραξαν καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ πράττωσιν.

Ἐὰν δὲ δὲν θέλωσι νὰ ἀπαρνηθῶσι τὰ ψεύδη αὐτῶν, ἓν καὶ μόνον ἀπομένει εἰς αὐτοὺς, νὰ μὲ καταδιώξωσι. Τοῦτο δὲ ἀναμένω δημοσιεύων τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ τὸ ἀναμένω μετὰ ἐνδομύχου χαρᾶς, ἥτις ὅμως εἶναι ἀνάμεικτος καὶ μυστικοῦ τινος φόβου διὰ τὴν ἀσθένειάν μου ὡς ἀνθρώπου.

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας, ὅτι ἡ ἀρχικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς δὲν εἶναι Θεός τις ἐκτὸς τῶν ὄντων, ἀλλ' ἀπλῶς αὐτὴ ἡ γενικὴ ἔννοια τῆς ζωῆς, τουτέστιν ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον ἀντικαθιστᾷ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουσι Θεὸν διὰ τῆς γενικῆς ταύτης ἔννοιας τῆς ζωῆς. Ἄνευ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς ζωὴ δὲν ὑπάρχει. Πᾶς ἄνθρωπος δὲ ζῆ μόνον ἐφ' ὅσον ἔχει τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς.

Ὅσοι μὴ ἐννοοῦντες τοῦτο νομίζουσι τὴν σάρκα ὡς πηγὴν τῆς ζωῆς, οὗτοι στεροῦσιν ἑαυτοὺς τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, ἀλλ' ὅσοι κατανοοῦσιν ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ἐγκείται εἰς τὴν σάρκα ἀλλ' εἰς τὸ πνεῦμα, οὗτοι κατέχουσι τὴν ἀληθῆ ζωὴν. Καὶ τὴν ἀληθῆ ταύτην ζωὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἤλθε νὰ διδάξῃ εἰς τὸν κόσμον. Κατανοήσας ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν πηγὴν αὐτῆς ἐν τῷ πνεύματι ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μάθημα καὶ τὸ παράδειγμα ζωῆς πνευματικῆς ἐν σαρκί.

Αἱ προηγούμεναι θρησκεῖαι συνίσταντο εἰς τὸ νὰ νομοθετῶσι τί ὄφειλεν ὁ ἄνθρωπος νὰ πράττῃ καὶ τί νὰ μὴ πράττῃ ἵνα ἐξυπηρετήσῃ τὸν Θεόν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ τοῦναντίον συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν (τὴν τελείαν δηλαδὴ γνῶσιν ἢ τὴν ἐντελῆ κατανόησιν) τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι οὐδεὶς ποτε εἶδεν ἢ δύναται νὰ ἴδῃ ἢ νὰ γνωρίσῃ Θεὸν ἐξωτερικόν (ἦτοι ἐκτὸς τῶν ὄντων ὑπάρχοντα)· ἐκ τούτου δὲ προκύπτει ὅτι ἡ ζωὴ ἡμῶν οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σκοπὸν τὴν ἐξυπηρετήσιν τοιοῦτου Θεοῦ. Μόνον δὲ παραδεχόμενος ὡς ἀρχὴν τοῦ παντός τὴν ἀντίληψιν ταύτην τῆς ζωῆς δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ βαδίσῃ δι' ἀσφαλοῦς βήματος ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ζωῆς :

ΜΑΡΚ. Ι. 1. — Τοῦτο εἶναι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΙΩΑΝ. XX, 31.— Τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον συνίσταται εἰς τοῦτο, πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἀναγνωρίζοντες ὅτι εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ δεχθῶσι τὴν ἀληθῆ ζωὴν.

ΙΩΑΝΝ. Ι, 1.— Ἡ βᾶσις καὶ ἡ ἀρχὴ πάντων εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς ἐπέχει θέσιν Θεοῦ. Ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς εἶναι ὁ Θεός.

2. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἡ βᾶσις καὶ ἡ ἀρχὴ πάντων τῶν πραγμάτων.

3. Πάντα ἐγεννήθησαν ἐκ ταύτης καὶ ἄνευ ταύτης δὲν ὑπάρχει ζωὴ.

4. Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ζωὴ.

5. Αὕτη εἶναι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Καὶ τὸ φῶς τοῦτο λάμπει εἰς τὰ σκότη, καὶ τὰ σκότη δὲν δύνανται νὰ τὸ σβέσωσι.

9. Τὸ ἀληθὲς φῶς ὑπῆρξε πάντοτε ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐφώτιζε πάντας τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸν κόσμον.

10. Καὶ ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ὑπῆρχε διὰ νὰ τὸ βλέπῃ, ἀλλ' ὁ κόσμος δὲν ἐφύλαξεν αὐτό.

11. Ἐφάνη εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν διεφυλάχθη εἰς αὐτήν.

12. Ἐκαίνοι μόνον οἵτινες ἔλαβον τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς ἔλαβον τὴν δύναμιν νὰ καταστῶσιν ὅμοιοι πρὸς αὐτὸ πιστεύοντες εἰς αὐτό.

13. Ἐκαίνοι οἵτινες ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ζωὴ συνίστατο εἰς τὴν ἀντίληψιν, οὐ τοὶ ἐγένοντο οἱ υἱοὶ ὄχι τῆς σαρκός, ἀλλὰ τῆς ἀντιλήψεως.

14. Καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς ἔγεινε σὰρξ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἀντιλήψεως, ἄνθρωπος ἐν σαρκί, ἔγεινε τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὸν πατέρα, ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἔγεινεν ἴσος πρὸς τὸν πατέρα, τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς.

15. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πίστις πλήρης καὶ ἀληθής.

16. Διότι ἀποδεχόμενοι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ ἀπαδέχθημεν τὴν νέαν πίστιν ἀντὶ τῆς ἀρχαίας.

17. Ὁ νόμος ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' ἡ ἀληθὴς πίστις ἦλθεν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

18. Οὐδεὶς ἔχει ἴδει ποτὲ τὸν Θεόν ἄλλ' ὁ υἱὸς ὅστις εἶναι εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς.

ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

I.

Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρώδου ἐκ πατρὸς ἀγνώστου. Ἦτο τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ προφήτης τις, ὀνομαζόμενος Ἰωάννης. Ὁ Ἰωάννης ἤγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλεγε δὲ ὅτι, ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἤθελον μεταβάλλει βίον, ὅτε ἤθελον θεωρήσει ἑαυτοὺς ἴσους πρὸς ἀλλήλους, ὅτε ἤθελον παύσει νὰ βλάπτωσιν ἀλλήλους, ἀλλὰ τοῦναντίον ἤθελον βοηθεῖ ἀλλήλους, ὁ Θεὸς τότε ἤθελε παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ θεμελιώσει ἐπ' αὐτῆς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἀκούσας τὴν προφητείαν ταύτην ἀπεμακρύνθη τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα σκεφθῇ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀπείρου πηγῆς τῶν ὄντων τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν Θεόν. Καί, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐγίνωσκε τὸν κατὰ σάρκα πατέρα αὐτοῦ, ἀνεγνώρισε τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀπείρῳ πηγῇ τῶν ὄντων, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης ὠνόμασε Θεόν.

Ἄφ' οὗ διῆλθεν ἡμέρας τινὰς εἰς τὴν ἔρημον χωρὶς νὰ λάβῃ τροφήν, ὁ Ἰησοῦς ἤρχισε νὰ ὑποφέρῃ ἐκ πείνης. Τότε ἐσκέφθη καθ' ἑαυτόν· «Εἶμαι ὁ υἱὸς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ἔπρεπε λοιπὸν νὰ εἶμαι παντοδύναμος ὅπως ἐκεῖνος. Καὶ ὅμως ἰδοὺ ὅτι θέλω νὰ φάγω καὶ οὐδεὶς ἄρτος παρουσιάζεται εἰς τὴν πρόσ-

κλησίν μου· τοῦτο σημαίνει λοιπὸν ὅτι δὲν εἶμαι παντοδύναμος». Τότε εἶπε καθ' ἑαυτὸν «Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν δύναμαι νὰ προμηθευθῶ ἄρτον ἐκ τῶν λίθων, δύναμαι ὅμως νὰ ἀποβάλω τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἄρτου. Καὶ οὕτως, ἂν καὶ μὴ ὢν παντοδύναμος κατὰ σάρκα, εἶμαι παντοδύναμος κατὰ πνεῦμα, καὶ δύναμαι νὰ δαμάσω τὴν σάρκα· οὕτω δὲ εἶμαι υἱὸς Θεοῦ οὐχὶ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα».

Μετὰ ταῦτα διελογίσθη· «'Αλλά, ἐὰν εἶμαι υἱὸς τοῦ πνεύματος, δύναμαι νὰ ἀπελευθερωθῶ τῆς σαρκὸς καὶ νὰ ἐκμηδενίσω τὴν σάρκα». 'Αλλ' ἀμέσως ἀπεκρίνατο εἰς ἑαυτὸν· «'Εγεννήθην μὲν ἐκ πνεύματος, ἀλλὰ κατὰ σάρκα. Τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τοῦ Πατρὸς μου καὶ δὲν δύναμαι διὰ τοῦτο νὰ ἀντιστῶ εἰς τὴν θέλησίν του.

» 'Αλλά, ἐὰν δὲν δύνασαι νὰ ἱκανοποιήσῃς τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς, πολὺ δὲ μᾶλλον νὰ ἀπελευθερωθῆς αὐτῆς», διελογίσθη ἔπειτα, «ὀφείλεις λοιπὸν νὰ ἐργάζεσαι χάριν τῆς σαρκὸς σου καὶ νὰ ἀπολαύς ὄλων τῶν ἡδονῶν τὰς ὁποίας σοὶ παρέχει».

'Αλλὰ παρευθὺς ἀπεκρίνατο εἰς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ τούτους· «Δὲν δύναμαι νὰ ἱκανοποιήσω τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς μου καὶ ἔτι μᾶλλον δὲν δύναμαι ἵνα ἀπαλλαγῶ αὐτῆς· ἀλλ' ἡ ζωὴ μου εἶναι παντοδύναμος ἐν τῷ πνεύματι τοῦ πατρὸς μου καὶ ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἐν τῇ σαρκί μου πρέπει νὰ ὑπηρετῶ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς μου καὶ νὰ ἐργάζωμαι δι' αὐτὸ καὶ μόνον».

Τότε κατέλιπε τὴν ἔρημον καὶ ἤρξατο νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν διδασκαλίαν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐλεγεν ὅτι τὸ πνεῦμα κατόκει εἰς αὐτόν, ὅτι τοῦ λοιποῦ ὁ οὐρανὸς ἦτο ἀνοικτός, ὅτι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἦσαν ἠνωμένοι μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ζωὴ ἐλευθέρου καὶ ἀτελεύτητος ἤρχετο, καὶ ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅσον δυστυχεῖς καὶ ἂν ἦσαν, ἠδύνατο ὁμοῦς νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν εὐτυχίαν.

ΜΑΤΘ. Ι, 18.— Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ συνέβη οὕτω. Μαρία ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἡρραβωνισμένη τὸν Ἰωσήφ, εὐρέθη ἐγκυὸς πρὶν συζευχθῆσαι.

19. Τότε ὁ Ἰωσήφ, ἄνθρωπος δίκαιος καὶ θέλων νὰ ἀποφύγῃ τὴν δυσφήμη-

σιν αὐτῆς, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς γυναῖκα, ἀλλὰ δὲν συνῆλθε μετ' αὐτῆς μέχρις οὗ αὐτὴ ἐγέννησε τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς, ὅστις ὠνομάσθη Ἰησοῦς.

ΛΟΥΚ. II, 40. — Ἐν τούτοις τὸ τέκνον ἠῤῥξανε καὶ ἐδυναμοῦτο καὶ ἐτρέφετο ἐν σοφίᾳ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ.

41. 42. Λοιπὸν ἡ Μαρία καὶ ὁ Ἰωσήφ μετέβαινον κατ' ἔτος εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, καὶ ὅτε ἐφθασεν εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἔλαβον αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν.

43, 44. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐορτῆς, ἐν ᾗ οὗτοι ἀνεχώρησαν, ὁ Ἰησοῦς ἔμεινεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.*

45. Ἡ Μαρία καὶ ὁ Ἰωσήφ παρατήρησαν τέλος τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ* ἀλλ' ἐνόμισαν ὅτι ἦτο μετὰ τῶν ἄλλων παιδιῶν, καὶ καθ' ὄλην τὴν ὁδὸν ἠρώτων περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ εὐρόντες αὐτὸν ἐπανήλθον εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τὸν ἀναζητήσωσι.

46. Καὶ μόνον μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεῦρον αὐτόν, καθήμενον ἐν τῇ ναῖᾳ μεταξὺ τῶν διδασκάλων, ἀκούοντα αὐτοῦ καὶ ἐρωτῶντα.

47. Καὶ ἐθαύμαζον ὅλοι διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ.

48. Ὅτε ἡ Μαρία εἶδεν αὐτόν, τῇ εἶπε· «Τέκνον, διατί ἐφέρθης τοιουτοτρόπως πρὸς ἡμᾶς; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου καὶ ἐγὼ σὲ ἐζητοῦμεν καὶ ἐθλιθόμεθα».

49. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ποῦ λοιπὸν με ἐζητεῖτε; Δὲν ἤξευρετε ὅτι πρέπει· νὰ ζητῆτε τὸν υἱὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πατρός σου;»

50. Ἀλλὰ δὲν ἐνόησαν τοὺς λόγους τούτους, δὲν ἐνόησαν τίς ἦτο ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε Πατέρα του.

51. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἐξῆσε πλησίον τῆς μητρός του καὶ ὑπήκουεν εἰς αὐτὴν εἰς πάντα.

52. Καὶ ἠῤῥξανε εἰς ἡλικίαν καὶ φρόνησιν,

ΛΟΥΚ. III, 23. — Καὶ πάντες ἐνόμιζον ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἔζησεν οὕτω μέχρι τῆς ἡλικίας τριάκοντα ἐτῶν.

ΜΑΤΘ. III, 1. — Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἔρχεται ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς κηρύσσειν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας.

ΜΑΡΚ. I, 4. — Ὁ Ἰωάννης ἐξῆ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου.

ΜΑΤΘ. III, 4. — Ὁ Ἰωάννης ἔφερεν ἔνδυμα ἐκ τριῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ καὶ ἔτρωγεν ἀκριδας καὶ μέλι ἄγριον.

ΜΑΡΚ. I, 4, 5, 6. — Παρεκκίνει τὸν λαὸν νὰ μεταβάλῃ βίον διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ ὡς σημεῖον τῆς ἀλλαγῆς τοῦ βίου ἐδάπτειξε τὸν λαὸν εἰς τὸν Ἰορδάνην.

ΛΟΥΚ. III, 4. — Ἐλεγε· «Μία φωνὴ βοᾶ εἰς σᾶς· Ἐτοιμάσατε εἰς τὴν ἔρημον ὁδὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐξομαλύνετε τὴν ὁδὸν εἰς αὐτόν.

5. » Ἐξομαλύνετε τὰ πάντα καὶ ἄς μὴ ὑπάρχωσι μήτε λόφοι μήτε κοιλάδες, μήτε ὕψηλὰ μήτε ταπεινά· «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας».

5. » Τότε ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μεθ' ὑμῶν καὶ ὅλοι θὰ εὕρωσι τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Καὶ ὀφεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ».

10. Καὶ ὁ λαὸς ἠρώτησεν αὐτόν· «Τί πρέπει νὰ πράξωμεν ;».

11. Καὶ ἀπεκρίνατο· «Ὅστις ἔχει δύο ὑποκάμισα, ἅς δώσῃ ἓν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὅποιος δὲν ἔχει. Καὶ ὅστις ἔχει φαγητόν, ἅς δώσῃ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν μὴ ἔχοντα».

12. Τελῶναι ἤλθον καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· «Τί πρέπει νὰ πράξωμεν ;».

13. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὴ ἀπαιτεῖτε περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιτρέπει ὁ νόμος».

14. Καὶ οἱ στρατευόμενοι ἠρώτησαν αὐτόν· «Τί πρέπει νὰ πράξωμεν ;» καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὴ μεταχειρίζεσθε βίαν καὶ ἀπάτην ἐναντίον οὐδενός καὶ ἀρκείσθε εἰς ὅ,τι σὰς διδουσι».

ΜΑΤΘ. ΙΙΙ, 5. Τότε καὶ ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας ἤλθον πρὸς αὐτόν.

6. Καὶ ἐξωμολογοῦντο εἰς αὐτόν τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ εἰς σημεῖον τῆς μεταβολῆς τοῦ βίου αὐτῶν ἐθάπτιζεν αὐτοὺς ἐν τῇ Ἰορδάνῃ ποταμῷ.

7. Καὶ πολλοὶ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι ἤλθον ὡσαύτως πρὸς αὐτόν ἀλλὰ μυστικά. Οὗτος ἀνεγνώρισεν καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· «Γενεὰ ἐχιδνῶν, ἂν ἐνοήσατε ὅτι δὲν δύνασθε νὰ ὑπεκφύγητε τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἐπανέλθετε εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλάξατε τὴν πίστιν σας.

8. » Καὶ, ἂν θέλετε νὰ ἀλλάξητε τὴν πίστιν σας, ἅς φανῇ ἐκ τοῦ καρποῦ σας ὅτι ἠλλάξατε αὐτήν.

9. » Τώρα ὁ πέλεκυς κείται παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου· καὶ, ἂν τὸ δένδρον δὲν κάμνη καλοὺς καρπούς, θὰ κατακοπῇ καὶ θὰ ῥιφθῇ εἰς τὸ πῦρ.

10. » Ἐγὼ μὲν σὰς βαπτίζω δι' ὕδατος εἰς δαίγμα τῆς μεταβολῆς τῆς ζωῆς σας, ἀλλ' ἔπειτα πρέπει νὰ βαπτισθῆτε ἐν πνεύματι.

12. » Τὸ πνεῦμα θὰ σὰς βαπτίσῃ ὡς ὁ οἰκοδεσπότης καθαρίζει τὸ ἁλόνιον αὐτοῦ· συλλέγει τὸν σίτον καὶ ῥίπτει τὸ ἄχυρον εἰς τὸ πῦρ».

13 καὶ ἐξῆς. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἤλθεν ἐκ Γαλιλαίας εἰς τὸν Ἰορδάνην ἵνα βαπτισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὁ Ἰωάννης ἐθάπτισεν αὐτόν.

ΜΑΤΘ. ΙV, 1.— Καὶ ἐκ τοῦ Ἰορδάνου ἐπορεύθη εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἐγνώρισεν τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος.

2. Ἐξῆσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἀνευ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ.

3. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς σαρκὸς ὤμιλησεν πρὸς αὐτόν.

ΛΟΥΚ. ΙV, 3. Ἡ σὰρξ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐὰν ἦσο υἱὸς τοῦ παντοδυναμοῦ Θεοῦ, θὰ ἡδύνασο κατὰ θέλησιν νὰ κατασκευάσῃς ἄρτον ἐκ τῶν λίθων, ἀλλὰ δὲν δύνασαι νὰ τὸ πράξῃς, ἄρα δὲν εἶσαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

4. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπε καθ' ἑαυτόν· «Ἐὰν δὲν δύναμαι νὰ κατασκευάσω ἄρτον ἐκ τῶν λίθων, σημαίνει ὅτι δὲν εἶμαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὡς σαρκός, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ὡς πνεύματος. Δὲν ζῶ διὰ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος».

9. Καὶ τοῦ ἐφάνη ὅτι εὕρισκτο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ναοῦ καὶ ἡ φωνὴ τῆς

σαρκός ἔλεγε πρὸς αὐτόν· «Ἐάν εἰσαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὡς πνεύματος, ρίψθητι κάτω, δὲν θὰ φρονευθῆς.

10.» Ἀλλὰ δύναμις ἀόρατος θὰ σὲ φέρῃ καὶ θὰ σὲ προφυλάξῃ ἐκ τοῦ κακοῦ».

11. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς διελογίσθη· «Δύναμαι νὰ περιφρονήσω τὴν σάρκα, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ ἀπαλλαγῶ αὐτῆς, διότι ἐγεννήθην ἐκ πνεύματος, ἀλλ' ἐγεννήθην ἐντὸς τῆς σαρκός». Τότε ἡ φωνὴ τῆς σαρκός εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐάν δὲν δύνασαι νὰ ἀντιστῆς εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς σου καὶ νὰ ἀπαλλαγῆς τῆς σαρκός, δὲν δύνασαι, κατ' ἰσχυρότερον λόγον νὰ ἀντιστῆς πρὸς αὐτόν διὰ τῆς πείνης, ἐν ᾧ δύνασαι νὰ φάγῃς. Αἱ ἐπιθυμίαι τῆς σαρκός σου εἰναι ἐντὸς σοῦ, ἀφείλεις νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτάς».

5. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶδε πρὸ αὐτοῦ ὅλα τὰ βασίλεια τῆς γῆς καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὅπως ζῶσι καὶ ἐργάζονται χάριν τῆς σαρκός.

6. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς σαρκός τῷ εἶπε· «Παρατήρησον πῶς ἐργάζονται δι' ἐμέ καὶ ὅτι ἐγὼ δίδω εἰς πάντας ὅ,τι θέλουσιν.

7. » Ἐάν θέλῃς νὰ ἐργασθῆς δι' ἐμέ, θὰ σοῦ δοθῇ ὡσαύτως ὅ,τι θέλεις».

8. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς διελογίσθη· «Ὁ Πατήρ μου δὲν εἶναι ἡ σὰρξ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα. Δι' αὐτοῦ ζῶ, τὸ αἰσθάνομαι πάντοτε ἐν ἐμοί· δι' αὐτὸ καὶ μόνον θέλω νὰ ἐργασθῶ καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ λάβω τὴν ἀμοιβὴν μου».

13. Τότε ὁ πειρασμὸς ἔπαυσε καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεγνώρισε τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος.

ΛΟΓΚ. IV. 14. ΙΩΑΝΝ. I, 36. — Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε τῆς ἐρήμου καὶ ἐπέστρεψε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ καὶ ἔμεινε μετ' αὐτοῦ. Καὶ ὅτε ἀπῆλθεν, ὁ Ἰωάννης, εἶπε περὶ αὐτοῦ· «Οὗτος εἶναι ὁ Σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων!».

ΙΩΑΝΝ. I, 37. — Καὶ δύο μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἀκούσαντες αὐτόν ὁμιλοῦντα οὕτω κατέλιπον αὐτόν καὶ ἠκολούθησαν τὸν Ἰησοῦν.

38. Καὶ ὁ Ἰησοῦς βλέπων αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας ἔστη καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· «Τί θέλετε;». Οὗτοι δὲ ἀπεκρίναντο· «Διδάσκαλε, θέλομεν νὰ ὑπάγωμεν ὅπου ὑπάγεις».

39. Εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐλθετε μετ' ἐμοῦ καὶ θὰ σὰς εἶπω τὴν ἀλήθειαν». Καὶ ἐπορεύθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἔμειναν πλησίον αὐτοῦ μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας.

40. Ὁ εἰς τῶν μαθητῶν τούτων τοῦ Ἰωάννου ἐκκαλεῖτο Ἀνδρέας καὶ εἶχεν ἀδελφὸν καλούμενον Σίμωνα.

41. Ὁ Ἀνδρέας εὐρῶν τὸν Σίμωνα εἶπε πρὸς αὐτόν· «Εὐρομεν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἤγγειλαν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται, ὅστις ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν μας».

42. Καὶ ὁ Ἀνδρέας λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Σίμωνα ὠδήγησεν αὐτόν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοῦς ὠνόμασεν αὐτόν Πέτρον, ὅπερ σημαίνει λίθος.

46. Ὁ Ἰησοῦς περὶ ἧ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γαλιλαίαν συνήντησεν ἀκόμη ἀνθρώπων τῶν καλούμενων Φίλιππον καὶ ἀκάλεσεν αὐτόν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

44. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἐκ Βηθσαῖδά, τῆς πατρίδος ἐπίσης τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Πέτρου.

45. Ὁ Φίλιππος εὗρε τὸν ἀδελφόν του Ναθαναὴλ καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Εὐ-

ρομην τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἀγγελθέντα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ ὁ ἐκ Ναζαρέτ».

46. Ἐκπληκτος ὁ Ναθαναὴλ ἐκ τοῦ ὅτι ἐκείνος, τὸν ἑποιοὺν ἀνήγγειλαν οἱ Προφῆται, ἐγεννήθη εἰς τὰ περίχωρα, εἶπε· «Θὰ ἦτο πολὺ παράδοξον ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ νὰ ἐγεννήθη ἐν Ναζαρέτ». Ἄλλ' ὁ Φίλιππος τῷ εἶπεν· «Ἐλθέ μετ' ἐμοῦ, θὰ ἴδῃς καὶ θὰ ἀκούσῃς ὁ ἴδιος».

47. καὶ 49. Ὁ Ναθαναὴλ ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν του, καὶ ὅτε ἤκουσε τὸν Ἰησοῦν εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ναί, τὸ βλέπω, εἶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ».

51. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Μάθε λοιπὸν τοῦτο ὅπερ εἶναι λίαν σπουδαῖον· εἰς τὸ ἐξῆς ὁ οὐρανὸς θὰ εἶναι ἀνοικτός καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ δύνανται νὰ ἐνθῶσι πρὸς τὰς οὐρανίαις δυνάμεις. Τοῦ λοιποῦ ὁ Θεὸς δὲν θὰ εἶναι κηχωρισμένος ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου».

ΛΟΓΚ. IV, 16.— Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπανῆλθεν εἰς Ναζαρέτ καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου κατὰ τὸ ἔθος εἰσήλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἠγέρθη διὰ νὰ ἀναγνώσῃ.

17 καὶ ἐξῆς. Παρουσίασαν εἰς αὐτόν τὸ βιβλίον τοῦ Προφήτου Ἡσαίου. Καὶ ἀνοίξας αὐτὸ εὗρε τὸ χωρίον ὅπου ἦτο ἠγεγραμμένον· «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἐν ἐμοί, μὲ ἐξέλεξεν ἵνα ἀποκαλύψω τὴν σωτηρίαν εἰς ὅσους εἶναι δυνατοὶ καὶ ὑποφέρουσι καὶ ἔχουσι συντετριμμένην τὴν καρδίαν, ἵνα δώσω τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους, τὸ φῶς εἰς τοὺς τυφλοὺς, τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς ταλαιπωρημένους καὶ ἵνα ἀναγγείλω εἰς πάντας ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ ἐλέου τοῦ Θεοῦ».

20. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐκλείσει τὸ βιβλίον, ἔδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν ὑπηρέτην καὶ ἐπανεκάθισεν, ὅλοι δὲ ἠτένιζον πρὸς αὐτόν, ἀναμένοντες τί ἔμελλε νὰ εἴπῃ.

21. Καὶ εἶπε· «Τώρα ὁ λόγος οὗτος τῆς Γραφῆς πραγματοποιεῖται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας».

II

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗ ΟΥΧΙ ΤΗΝ ΣΑΡΚΑ, ΑΛΛΑ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Οι ὀρθόδοξοι Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον ἓνα Θεὸν ἐκτὸς τῶν ὄντων, ὃν ἐθεώρουν ὡς Δημιουργὸν καὶ Κύριον τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸ δόγμα αὐτῶν ὁ Θεὸς οὗτος εἶχε συνάψει μετ' αὐτῶν συμφωνίαν. Ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ βοηθῆ αὐτοὺς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπεσχέθησαν νὰ τὸν λατρεύωσι, ὁ δὲ κυριώτερος ὄρος τῆς συνθήκης μεταξὺ αὐτῶν ταύτης ἦτο ἡ τήρησις τῆς ἐορτῆς τοῦ Σαββάτου.

Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Τὸ Σάββατον εἶναι ἐπινόημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐν πνεύματι ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πολλῶ μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς. Ὅπως δὲ ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ ἡ τήρησις τῆς ἐορτῆς τοῦ Σαββάτου στηρίζεται ἐπὶ ψεύδους· εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ πράττῃ τίποτε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε πρόθυμος εἰς τὸ νὰ πράττῃ τὸ καλόν· καὶ ἐὰν ἡ τήρησις τοῦ Σαββάτου ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ νὰ πράττῃ τὸ καλόν, ἀπόδειξις ὅτι τὸ Σάββατον εἶναι ψεῦδος».

Οἱ ὀρθόδοξοι Ἰουδαῖοι ἐθεώρουν ὡς δεύτερον ὄρον τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφωνίας αὐτῶν τὸ νὰ ἀποφεύγωσι πᾶσαν μετὰ τῶν ἀπίστων συνάντησιν. Εἰς τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο ὅτι ὁ Θεὸς οὐδεμίαν ἀπήτησε παρὰ τῶν ἀνθρώπων θυσίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεώρουν ἀκόμη ὡς ὄρον τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφωνίας αὐτῶν τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς περὶ καθαρῶν νόμους.

Εἰς τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀπῆτει τὴν ἐξωτερικὴν καθαριότητα, ἀλλὰ μόνον τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἔλεγε δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅτι πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ τελεταὶ ἦσαν κακαὶ καὶ ὅτι καὶ αὕτη ἡ λατρεία ἦτο κακόν. Καὶ περὶ ὧν δὲ τῶν τελετῶν τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ ὧν τῶν παραγγελμάτων τοῦ παλαιοῦ Νόμου, τὰ ὁποῖα, ὡς διετείνοντο, σκοπὸν εἶχον τὸν ἐξαγνισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε· Μάθετε λοιπὸν ὅλοι ὅτι οὐδὲν τὸ ἐξωτερικὸν δύναται νὰ ῥυπάνῃ τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ ῥυπάνῃ αὐτὸν ἐκτὸς τῶν σκέψεων καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς ἦλθε τότε εἰς Ἱεροσόλυμα, πόλιν νομιζομένην ὡς ἱερὰν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ναόν, ὅπου οἱ ὀρθόδοξοι ἐνόμιζον ὅτι κατοικεῖ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν, ὅτι ἦτο ἀνωφελὲς νὰ προσφέρωσι θυσίας εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτο πολλῶν πολυτιμότερος τοῦ ναοῦ καὶ ὅτι τὸ μόνον καθῆκον ἦτο ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν βοήθεια.

Εἶπε δὲ προσέτι ὁ Ἰησοῦς, ὅτι δὲν ὄφειλον νὰ λατρεύωσι τὸν Θεὸν εἰς ἐπὶ τούτῳ τόπον, ἀλλὰ νὰ λατρεύωσιν αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἐμπράκτως. Καὶ ὅτι ὁ μόνος ἀληθὴς ἱερός ναὸς ἦτο *ὁ κόσμος τῶν ἀνθρώπων ἠνωμένων ἐν τῇ ἀγάπῃ*.

ΜΑΤΘ. ΧΙΙ, 1. ΜΑΡΚ. ΙΙ, 23. ΛΟΥΚ. VI, 1.— Ὁ Ἰησοῦς ἡμέραν τινὰ ἐβάρησε διὰ τῶν ἀγρῶν μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ ἦτο ἡμέρα Σαββάτου. Καὶ ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ ἐπέσινον ἔτριβον στάχυς καὶ ἔτρωγον.

ΜΑΤΘ. ΧΙΙ, 2.— Οἱ Φαρισαῖοι βλέποντες τοῦτο εἶπον· «Οἱ μαθηταὶ σου πράττουσι πρᾶξιν μὴ ἐπιτετραμμένην κατὰ τὸ Σάββατον· διότι ὁ Θεὸς ἰδρύσας τὸ Σάββατον καὶ προσέταξεν ἡμᾶς νὰ τηρῶμεν αὐτὸ ἐπὶ ποινῇ θανάτου».

7. Ὁ Ἰησοῦς ἀκούσας ταῦτα εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ὁ Θεὸς εἶπεν· «*Ἀγάπῃ θέλω καὶ ὄχι θυσίαν*». Ἐὰν δὲ εἴχετε ἐννοήσει· τοὺς λόγους τούτους, δὲν ἠθέλετε καταδικάσει διὰ μὴ ἔνοχον πρᾶξιν.

8. «Διότι ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὸ Σάββατον».

ΛΟΥΚ. ΧΙΙΙ, 10.— Ἄλλοτε, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς ἐκλήρυττεν ἐν τῇ συναγωγῇ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου,

11. Γυνὴ ἀσθενὴς προυχώρησε πρὸς αὐτὸν καὶ ἐζήτησε νὰ τὴν θεραπεύσῃ.

12. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν αὐτήν ἐκ τῆς νόσου.

14. Τότε ὁ πρεσβύτερος τῆς συναγωγῆς ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ Ἰησοῦ διὰ

τήν Θεραπείαν ταύτην καὶ εἶπεν εἰς τὸν λαόν· «Ἡ ἑβδομάς ἔχει ἕξ ἡμέρας κατὰ τὰς ἑποίας ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐργάζεται».

ΛΟΓΚ. XIV, 3.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς Νομικοὺς (τοὺς διδασκάλους, ἑρμηνευτὰς τοῦ Νόμου) καὶ τοὺς Φαρισαίους· «Ὅθεν κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ θεραπεύωμεν τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸ Σάββατον;».

6. Καὶ ἠγγόνουν·τί νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς αὐτόν.

ΜΑΤΘ. XII, 2. ΛΟΓΚ. XIV, 5.— Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὁ ψεύσται, μήπως ὑπάρχει τις ἐξ ὑμῶν ὅστις νὰ μὴ ὀδηγῇ ἵνα ποτίσῃ τὸ ζῦνόν του τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου; Καὶ τίς ἐξ ὑμῶν ἰδὼν τὸν ὄνον ἢ τὸν βοῦν αὐτοῦ πεσόντα εἰς τὸ φρέαρ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου δὲν θέλει σπεύσει ἀμέσως νὰ ἐξαγάγῃ αὐτόν;

ΜΑΤΘ. XII, 12.— »Καὶ θὰ ὁμολογήσητε βέβαια ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει περισσότερο τοῦ ὄνου ἢ τοῦ βοῦς. Λέγετε λοιπὸν ὅτι δὲν πρέπει νὰ βοηθῶμεν τὸν ἄνθρωπον τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου! Τί πρέπει λοιπὸν νὰ πράττῃ τις τὸ Σάββατον, τὸ κακὸν ἢ τὸ καλόν; Πάντοτε δύναται τις νὰ πράττῃ τὸ καλὸν ἔστω καὶ τὸ Σάββατον».

ΜΑΤΘ. IX, 9.— Ἡμέραν τινὰ ὁ Ἰησοῦς εἶδε τελώνην τινὰ, ὀνόματι Ματθαίου, ὅστις συνέλεγε τοὺς φόρους. Ὁ Ἰησοῦς συνμίλησε μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνόησας τὴν διδασκαλίαν του ἐκάλυψεν αὐτόν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ τῷ παρέθεσε δεῖπνον.

10. Καὶ ἐν ᾧ ὁ Ἰησοῦς ἔτρωγεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ματθαίου ἦλθον τελῶναι καὶ ἄπιστοι καὶ ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον δὲν περιεφρόνησεν αὐτούς, ἀλλ' ἐκάθισεν μεταξὺ αὐτῶν μετὰ τῶν μαθητῶν του.

11. Οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες τοῦτο εἶπον εἰς τοὺς μαθητὰς του· «Διατί ὁ Διδάσκαλος τρώγει μετὰ τελωνῶν καὶ ἀπίστων; ὁ Θεὸς ἀπηγόρευσε νὰ ἔχωμεν σχέσιν μετὰ τῶν ἀπίστων».

12. Ὁ Ἰησοῦς ἀκούσας τοῦτο εἶπεν· «Ὁ υγιὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰατροῦ, ἀλλὰ μόνον ὁ ἀσθενής».

13. »Ἐνοήσατε λοιπὸν τί σημαίνει ὁ λόγος οὗτος τοῦ Θεοῦ· Δὲν ζητῶ θυσίαν ἀλλὰ ἀγάπην. Δὲν διδάσκω τὸ καλὸν εἰς τοὺς νομίζοντας ὅτι γινώσκουσιν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰς ὅσους νομίζουσιν ὅτι τὴν ἀγνοοῦσιν».

ΜΑΤΘ. XV, 1. ΜΑΡΚ. VII, 1. ΜΑΤΘ. XV, 2. ΜΑΡΚ. VII, 2.— Οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἦλθον εἰς Ἱερουσόλυμα ἵνα ἴδωσι τὸν Ἰησοῦν. Καὶ εἰδόν ὅτι ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ του ἔτρωγον χωρὶς νὰ νίψωσι τὰς χεῖρας καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπιπλήττωσι διὰ τοῦτο.

ΜΑΡΚ. VII, 5.— Καὶ ἠρώτησαν τὸν Ἰησοῦν· «Διατί δὲν διαγέτετε κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας;».

ΜΑΤΘ. XV, 3.— Ἀπεκρίνχτο δὲ εἰς αὐτούς· «Καὶ ὑμεῖς διατί παραβιάζετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν παραδόσεών σας;».

ΜΑΡΚ. VII, 10.— «Διότι ὁ Θεὸς εἶπε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

11. »Ἄλλ' ὑμεῖς σκέπτεσθε ὅτι ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ· «Δίδω εἰς τὸν Θεὸν ἀντὶ νὰ δώσω εἰς τοὺς γονεῖς μου, καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν ἔχω νὰ

πράξω τίποτε διὰ τὰ θερέγω τὸν πατέρα μου καὶ τὴν μητέρα μου, ἄρα ἀναίρειτε διὰ τῆς παραδόσεώς σας τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΤΘ. XV. 7.— »Ἵποκριταί», ὁ προφήτης Ἡσαΐας δικαίως εἶπε περὶ ὑμῶν·

8. «Ὁ λαὸς οὗτος με τιμᾷ μόνον διὰ τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ καρδία του εἶναι μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ».

9. »Ἀλλὰ μάτην με τιμῶσι, καὶ αἱ διδασκαλίαι αὐτῶν εἶναι κεναὶ ἐντολαὶ ἀνθρώπων».

ΜΑΡΚ. VII. 8.— »Οὕτω δὲ ἐγκαταλείπετε τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ τηρήσητε τὰς παραδόσεις τὰς ἀνθρωπίνους, αἱ ὅποιαι ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ποτηρίων».

14. Τότε συγκαλέσας τὰ πλήθη εἶπεν· «Ἀκούσατέ με πάντες καὶ κατανοήσατε τοὺς λόγους μου :

15. »Οὐδὲν ἐκ τῶν εἰσερχομένων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύναται νὰ ρυπάνῃ αὐτόν, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐξερχόμενα. Ἔχετε ἐν τῇ ψυχῇ σας τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ πᾶν ἐντὸς σας θὰ εἶναι καθαρὸν.

16. »Προσπαθήσατε νὰ κατανοήσητε τοὺς λόγους τούτους».

17. »Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκον, οἱ μαθηταὶ του ἠρώτησαν αὐτόν, τί εἰσήμαινον οἱ λόγοι του.

18 Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Καὶ ὑμεῖς ἀκόμη δὲν ἐννοήσατε ; Δὲν ἐννοεῖτε ὅτι τὰ ἑξωτερικὰ καὶ ὄλικα πράγματα δὲν δύναται νὰ μολύνωσι τὸν ἄνθρωπον ;

19. »Διότι ταῦτα δὲν δύναται νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν κοιλίαν.

20. »Ἐκεῖνα μόνον δύναται νὰ μολύνωσιν αὐτόν ὅσα ἐξέρχονται ἐξ αὐτοῦ, τουτέστιν ἐκ τῆς ψυχῆς του.

21. »Διότι ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορεύονται αἱ κακαὶ σκέψεις, αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ ἀνθρωποκτονίαι, αἱ κλοπαί, αἱ πλεονεξίαι, αἱ πονηρίαι, ὁ δόλος, ἡ ἀκολασία, ὁ φθόνος, ἡ κακολογία, ἡ σιθις καὶ πᾶσα ἀφροσύνη.

23. »Πάντα ταῦτα τὰ ἑλαττώματα ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκπορεύονται καὶ ταῦτα μόνον δύναται νὰ μολύνωσι τὸν ἄνθρωπον».

ΙΩΑΝ. II, 3.— »Ὅτε ἤλθε πάλιν ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα, ὁ Ἰησοῦς ἤλθεν εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ναόν.

14. Εὗρεν ἐν τῷ Ναῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, εὗρε δὲ καὶ τοὺς ἀργυραμοιβοὺς καθημένους πρὸ τῶν τραπεζῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ χρυσοῦ.

15. Ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε μάλιστα ἐκ σχοινίων καὶ ἐξεδίωξε τὰ κτήνη ἐκ τοῦ Ναοῦ καὶ ἔλυσε τὰς περιστεράς.

16. Καὶ ἔχυσεν εἰς τὸ ἕδαφος τὰ νομίσματα τῶν ἀργυραμοιβῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ φέρωσι ταῦτα εἰς τὸν Ναόν.

18. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῷ εἶπον· «Διατείνεσαι ὅτι ἡ λατρεία μας δὲν εἶναι καλὴ. Διὰ τίνων σημείων ἀποδεικνύεις τοῦτο ;».

19. Καὶ ὁ Ἰησοῦς στραφεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε· «Κρημνισατέ μου τὸν Ναὸν τοῦτον καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ οἰκοδομήσω Ναὸν νέον, Ναὸν ζῶντα».

20. Οἱ Ἰουδαῖοι τῷ εἶπον· «Πῶς θὰ ἀνοικοδομήσης τόσον ταχέως Ναὸν, τὸν ὅποιον ἐχρησίσθησαν τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη διὰ νὰ ἀνεγείρωσι ;».

ΜΑΤΘ. XII, 6.— Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Σὺς ὁμιλῶ περὶ ἐκείνου τοῦ ὁποῖον ἔχει περισσοτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ τὸν Ναὸν.

7. » Δὲν ἠθέλητε ὁμιλῆ τοιουτοτρόπως, εἰάν εἶχετε ἐννοήσει τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Προφήτου : «Δὲν ζητῶ θυσίαν, θέλω ἀγάπην» (Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν).

ΙΩΑΝ. II, 23.— Ἐν ᾧ ὁ Ἰησοῦς ἦτο εἰς Ἱεροσόλυμα πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ.

24.— Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐπίστευεν εἰς τὰς ἐξωτερικεύσεις ταύτας, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ πᾶν ἔγκειται ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου.

25. Καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην διὰ νὰ μαρτυρήσῃ τις περὶ αὐτοῦ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου κατοικεῖ τὸ πνεῦμα.

ΙΩΑΝ. IV, 4.— Ἡμέραν τινὰ ὁ Ἰησοῦς ἔπρπε νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Σαμαρείας.

5. Ἦλθε δὲ εἰς τὸ χωρίον Σιχάρ τῆς Σαμαρείας, πλησίον τῆς γῆς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰακώβ εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱὸν του Ἰωσήφ.

6. Ἐνταῦθα ἦτο τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰησοῦς κεκοπιτικῶς ἐκ τῆς ὕδατος ἐκάθισε πλησίον τοῦ φρέατος.

8. Οἱ δὲ μαθηταὶ του μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ ἀγοράσωσι τροφίμα.

7. Γυνὴ δὲ τις Σαμαρεῖτις ἦλθε νὰ λάβῃ ὕδωρ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐζήτησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν νὰ πῆ,

9. Αὕτη ἀπήντησεν εἰς αὐτόν· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μοῦ ζητῆς νὰ σοῦ δώσω νὰ πῆς ; Ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι δὲν θέλετε οὐδεμίαν μετὰ τῆς φυλῆς μας σχέσιν νὰ ἔχητε».

10. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτήν· «Ἐάν ἐγίνωσκας ἐμὲ καὶ ὅτι ἐγὼ διδάσκω, δὲν θὰ μοὶ ὀμίλεις οὕτω, ἐγὼ δὲ θὰ σοῦ προσέφερον τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς.

13. » Ὅστις πῆ ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, θὰ διψήσῃ καὶ πάλιν.

14. » Ἄλλ' ὅστις πῆ ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου ὕδατος, δὲν θὰ διψήσῃ ποτέ, καὶ τὸ ὕδωρ μου θὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν».

19. Ἡ γυνὴ ἐνόησεν ὅτι ὀμίλει περὶ θεῶν πραγμάτων καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Βλέπω ὅτι εἶσαι προφήτης καὶ θέλεις νὰ μὲ διδάξῃς.

20. » Ἀλλὰ πῶς δύνασαι νὰ μὲ διδάξῃς περὶ θεῶν πραγμάτων, ἐν ᾧ σὺ εἶσαι Ἰουδαῖος. ἐγὼ δὲ Σαμαρεῖτις ; Ἡμεῖς λατρεύομεν τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου, δι' ὑμᾶς δὲ τοὺς Ἰουδαῖος ὁ μόνος οἶκος τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἡ πίστις σου δὲν εἶναι ἰδική μου».

21. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Πίστευσόν με, γύναι, ἦλθεν ὁ χρόνος ὅτε οἱ ἄνθρωποι δὲν θά λατρεύωσι πλέον τὸν Θεὸν οὔτε ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου οὔτε ἐν Ἱερουσαλήμοις.

23. »Ἦλθεν ὁ χρόνος ὅτε οἱ ἀληθεῖς λατράι τοῦ Θεοῦ θά τὸν προσκυνῶσιν ἐν πνεύματι καὶ δι' ἔργων καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ λατράι τοὺς ὁποίους ζητεῖ ὁ Θεός.

24. »Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα καὶ πρέπει νὰ τὸν προσκυνῶμεν πνευματικῶς καὶ δι' ἔργων».

25. Ἡ γυνὴ δὲν ἐνόησε τοὺς λόγους τούτους καὶ εἶπεν· «ἤξεύρομεν ὅτι ἔρχεται ὁ Μεσσίας (ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Κυρίου). Ὅταν ἔλθῃ, θά μᾶς ἀναγγεῖλῃ πάντα».

26. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτήν· «Εἶμαι ἐγὼ, ὅστις σοὶ ἔμιλω. Μὴ περιμένης ἄλλον».

ΙΩΑΝ. ΙΙΙ, 22.—Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ ἐκεῖ διέτριβε καὶ ἐδίδασκε.

23. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Ἰωάννης ἐκήρυσσεν εἰς Σαλαίμ καὶ ἐβάπτισε τὸν λαὸν εἰς Αἰνῶν.

24. Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη φυλακισθῆ.

25. Καὶ ἠγέρθη φιλονεικία μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ τί ἦτο καλύτερον, τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἢ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ.

26. Οἱ μαθηταὶ ἦλθον εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Ἰδοῦ, σὺ βαπτίζεις δι' ὕδατος καὶ ὁ Ἰησοῦς μόνον διδάσκει καὶ ὄλοι ἔρχονται πρὸς αὐτόν. Τί νομίζεις περὶ τούτου ;».

27. Ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «οὐδὲν δύναται τις νὰ διδάξῃ ἔξ ἑαυτοῦ, ἐὰν δὲν ἔμαθε τοῦτο ἐκ τοῦ Θεοῦ.

32, 33, 34. »Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδειχθῇ ὑλικῶς ὅτι οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους λέγει προέρχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ ἢ ὄχι. Τὸ πνεῦμα, ὅπερ εἶναι ὁ Θεός, οὔτε μετρεῖται οὔτε ἀποδεικνύεται. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἐννοεῖ τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος ἀποδεικνύει διὰ τούτου ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Πνεύματος».

ΛΟΥΚ. ΧΙ, 37.—Φαρισαῖός τις ἦλθεν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν εἰς πρόγευμα ἐν τῇ οἰκίᾳ του, καὶ ὁ Ἰησοῦς μετέβη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν τράπεζαν.

38. Ὁ Φαρισαῖος ἐξεπλάγη ἰδὼν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐνίφθη πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

39. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἵμεῖς οἱ Φαρισαῖοι ἐπιμελῶς καθαρίζετε πάντα τὰ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐσωτερικῶς εἰσθε ἀκάθαρτοι. Παύσατε νὰ εἰσθε πονηροὶ καὶ τὸ πᾶν θά εἶναι καθαρὸν ἐντὸς ὑμῶν».

VII, 37.—Καὶ ἐν ᾧ ἦτο εἰς τοῦ Φαρισαίου ἦλθε γυνὴ τις ἀμαρτωλὴ τῆς

πόλεως. Ἐμαθούσα ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν, ἤλθε φέρουσα πρὸς αὐτὸν ἀγγεῖον πλήρες μύρου.

38. Καὶ γονυπετήσασα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ ἤρξατο νὰ κλαίῃ, κατέβρεχε τοὺς πόδας τοῦ διὰ τῶν δακρῶν τῆς καὶ ἐσπόγγιζεν αὐτοὺς διὰ τῆς κόμης αὐτῆς καὶ ἤλειπεν αὐτοὺς μὲ τὰ εἰς τὸ ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον μύρου.

39. Τοῦτο βλέπων ὁ Φαρισαῖος διελογίσθη· «Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν εἶναι προφήτης, διότι, ἐὰν ἦτο τοιοῦτος, θὰ ἐγίνωσκε τίς εἶναι αὐτὴ ἡ γυνὴ ἣτις τὸν ἐγγιζεῖ, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὴ καὶ δὲν ἔχει διὰ τοῦτο δικαίωμα νὰ τὸν ἐγγιζῇ».

40. Καὶ ὁ Ἰησοῦς μαντεύων τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ ἐστράφη καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Θέλεις νὰ σοῦ ὁμιλήσω περὶ τινος ζητήματος;». «Ὁμιλήσον», εἶπεν ὁ Φαρισαῖος.

41. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Δανειστὴς τις εἶχε δύο ὀφειλέτας, τῶν ὁποίων ὁ μὲν εἰς τοῦ ὄφειλε πεντακόσια δηνάρια, ὁ δὲ ἕτερος πενήκοντα.

42. »Καὶ ἐπειδὴ οὗτε ὁ εἰς οὗτε ὁ ἄλλος εἶχον νὰ τὸν πληρώσωσιν ἐχάρισεν εἰς ἀμφοτέρους τὴν ὀφειλὴν των. Καὶ τώρα εἰπέ μου· τίς ἐκ τῶν δύο ὀφειλετῶν εἶχε περισσοτέρας ἀφορμὰς νὰ ἀγαπᾷ περισσότερον τὸν δανειστὴν του καὶ νὰ τὸν εὐγνωμονῇ;».

43. «Φανερόν εἶναι», εἶπεν ὁ Φαρισαῖος, «ὅτι ἐκείνος ὁ ὁποῖος εἶχε μεγαλύτερον χρέος».

44. Τότε ὁ Ἰησοῦς στρεφόμενος πρὸς τὴν γυναῖκα εἶπε πρὸς τὸν Φαρισαῖον· «Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς γυναικὸς ταύτης. Θεωρεῖς ὅτι εἶσαι ὀρθόδοξος, ἄρα ὀλίγον ἁμαρτωλὸς· αὕτη νομίζεται ἀπιστος, ἄρα μεγάλη ἁμαρτωλὴ. Ἦλθον εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ δὲν μοι ἔδωκας ὕδωρ νὰ πλύνω τοὺς πόδας μου, καὶ αὕτη ἔνιψεν αὐτοὺς διὰ τῶν δακρῶν τῆς καὶ τοὺς ἐσπόγγισε διὰ τῆς κόμης τῆς.

45. »Δὲν μοι ἔδωκας ἀσπασμόν, καὶ αὕτη ἐφίλησε τοὺς πόδας μου.

46. »Δὲν μοι ἔδωκας ἔλαιον νὰ ἀλείψω τὴν κεφαλὴν μου, καὶ αὕτη μοῦ ἤλειψε τοὺς πόδας διὰ πολυτίμων ἀρωμάτων.

47. »Ὁ νομιζόμενος ὀρθόδοξος δὲν πράττει τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης· ἀπέναντι τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης πάντα τὰ λοιπὰ συγχωροῦνται».

48. Καὶ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα· «Αἱ ἁμαρτίαι σου ἄς εἶναι συγχωρημέναι».

ΔΟΥΚ. XVIII, 10.—Ὁ Ἰησοῦς εἶπε προσέτι· «Δύο ἄνθρωποι ἤλθον εἰς τὸν ναὸν νὰ προσευχηθῶσιν· ὁ εἰς ἦτο Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος Τελώνης.

11. »Ὁ Φαρισαῖος προσήχετο οὕτω· «Ὁ Θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ, διότι δὲν εἶμαι ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, δὲν εἶμαι φιλάργυρος, οὔτε ἀδικος, οὔτε ψεύστης, οὔτε μοιχός, ὅπως οὗτος ὁ Τελώνης».

12. »Ἄλλ' ὁ Τελώνης ἰστάμενος μακρόθεν οὔτε ἐτόλμα νὰ ἀνυψῶσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἔτυπτε τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ ἔλεγε· «Κύριε, καταδέχθητι νὰ κατέλθῃς μέχρῃς ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου (Κύριε, ἰλασθητί μοι τῇ ἁμαρτωλῇ).

14. »Τῇ ἀληθείᾳ οὗτος ἐδικαιώθη περισσότερο τοῦ Φαρισαίου, διότι ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν θὰ ταπεινωθῇ, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν θὰ ἀνυψωθῇ».

ΛΟΓΚ. V, 33.—Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου εἶπον εἰς τὸν Ἰησοῦν «Διατί ἡμεῖς νηστεύομεν ὡς οἱ Φαρισαῖοι καὶ διατί οἱ μαθηταί σου δὲν νηστεύουσιν ἐν ᾧ ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν νηστείαν ;».

34. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ νυμφίος εἶναι εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδεὶς δύναται νὰ λυπῆται.

35. »Μόνον ὅταν ἀπέλθῃ ὁ νυμφίος οἱ λοιποὶ θλίβονται.

36. »Οὕτω καὶ ὁ ἔχων τὴν ζωὴν δὲν ὀφείλει νὰ λυπῆται. Τὸ νὰ συγχέηται δὲ ἡ διδασκαλία μου μετὰ τοῦ παλαιοῦ Νόμου, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ἀφῆρει τις ἐκ νέου ἐνδύματος τεμάχιον διὰ νὰ ἐπιρράψῃ αὐτὸ εἰς ἔνδυμα παλαιόν. Καὶ τὸ νέον ἐνδύμα θὲ εἶναι τότε ἐσχισμένον, καὶ τὸ παλαιὸν δὲν θὰ ἀξίξῃ καλύτερον.

37. »Οὐδεὶς δὲ θέτει τὸν νέον οἶνον εἰς παλαιὸν ἀγγεῖον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα».

III.

Η ΖΩΗ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐγὼ εὐαγγελίζομαι, εἶναι ἡ αὐτὴ τὴν ὁποίαν εὐηγγελίσασατο καὶ ὁ Ἰωάννης. Συνίσταται δὲ εἰς τὸ νὰ εἶναι πάντες οἱ ἄνθρωποι εὐτυχεῖς, ὅσον πτωχοὶ καὶ ἄν εἶναι».

Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν λαόν· « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν εὐηγγελίζετο ὁ Ἰωάννης, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον, ἀλλ' ἐντὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Φαρισαῖοι ἦλθον καὶ ἤκουσαν τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ δὲν ἐνόησαν αὐτόν, διότι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὸν Θεὸν ἄλλως παρὰ ὑπὸ μορφὴν μόνον ὄντος ἔξωτερικοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς φαντασίας αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἀγγέλλουσι καὶ ἐκπλήσονται διότι οὐδεὶς θέλει νὰ τοὺς ἀκούσῃ. Ὁ Ἰωάννης τοῦναντίον ἐξήγγειλε τὴν ἀληθῆ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐδράζεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο ἐπέτυχε περισσότερο τῶν ἄλλων. Κατέστησε περιττὰ τοὺς Νόμους καὶ τοὺς Προφῆτας καὶ πᾶσαν ἔξωτερικὴν λατρείαν. Πᾶς ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς σωματικῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἣν ἔλαβεν ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἔχει συνείδησιν τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου τῆς σαρκὸς πνεύματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἄπειρον τοῦτο πνεῦμα εἶναι ἡ πηγὴ πάντων τῶν ὄντων· αὐτὸ εἶναι ὁ Θεός. Δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν ἐννοήσωμεν ἄλλως παρὰ μόνον ἐντὸς ἡμῶν. Εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν· καὶ θεωροῦντες αὐτὸ ὡς τὴν ἀρχήν, ὡς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ αἰώ-

νιον ζωὴν. Ὑπάρχει δὲ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν πνεῦμα ἄπειρον, καὶ ἀναγκαίως ὑπάρχει, ἵνα ὁ ἄνθρωπος ἀντλή ἐξ αὐτοῦ ζωὴν ἀτελεύτητον. Τοῦναντίον δὲ ὁ ἄνθρωπος ὅστις δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐκπορευομένην ἐκ τοῦ πνεύματος τούτου δὲν κατέχει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐκλέξωσι μετὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ ζωὴ κατοικεῖ ἐν τῷ πνεύματι, ὁ θάνατος ἐν τῇ σαρκί. Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος εἶναι τὸ κολόν, εἶναι τὸ φῶς· ἡ ζωὴ τῆς σαρκὸς εἶναι τὸ κακόν, εἶναι τὸ σκότος.

»Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεὸν ὡς Δημιουργὸν ἔξωτερικόν, ὡς ἀρχὴν πάσης ἀρχῆς. Γινώσκωμεν μόνον ὅτι ἔσπειρε τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως σπείρει ὁ σπορευτής, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἐκλέξῃ τὸν τόπον. Ὁ σπόρος ὅστις πίπτει εἰς γόνιμον ἔδαφος αὐξάνεται, ὁ δὲ πίπτων εἰς ἄγονον γῆν ἀπόλλυται. Μόνον τὸ πνεῦμα δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ζωὴν, καὶ ἔξαορτᾶται ἐκ τοῦ ἀνθρώπου νὰ τηρήσῃ αὐτὴν ἢ νὰ τὴν ἀπολέσῃ. Τὸ κακόν δὲν ὑφίσταται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πνεύματος. Τὸ κακόν εἶναι μόνον σκιά τῆς ζωῆς. Ὑφίσταται μόνον ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀπουσία τῆς ζωῆς.

»Τοιαύτη εἶναι ἡ ὄψις τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς· ἀλλὰ διὰ πάντα ἄνθρωπον ἢ γνῶσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Ἐκαστος κατὰ θέλησιν δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἢ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν ταύτην. Ἴνα δὲ εἰσέλθῃ πρέπει νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος. Ὁ πιστευὼν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος θὰ ἀπολαύσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν».

ΜΑΤΘ. XI, 2,3.—Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἦλθον νὰ ἐρωτήσωσι τὸν Ἰησοῦν ἀν ἤτο ὁ περὶ οὗ ὁμίλησεν ὁ Ἰωάννης καὶ ὅστις ἔμελλε νὰ ἀνοίξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

4. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκρινόμενος εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐπάγετε καὶ ἐκθέσατε εἰς τὸν Ἰωάννην πῶς ἐγὼ εὐαγγελίζομαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

5. »Οἱ προφῆται λέγουσιν ὅτι, ὅταν ἀνοιχθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, πάντες οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Θὰ εἴπητε λοιπὸν εἰς τὸν Ἰωάννην ὅτι ἐγὼ κηρύσσω τοιαύτην τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε πάντες οἱ πτωχοὶ νὰ εἶναι εὐδαίμονες.

6. «Καὶ ὅτι πάντες ὅσοι μὲ ἐννοοῦσιν εἶναι εὐτυχεῖς».

7. Καὶ ἀφ' οὗ ἀπήλθεν, ὁ Ἰησοῦς ἤρξατο νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν λαὸν περὶ τῆς

βασιλεία τοῦ Θεοῦ τὴν ὅποιαν εὐαγγελίζετο ὁ Ἰωάννης. Εἶπε δὲ «Ὅταν ὑπάγῃτε εἰς τὴν ἐρημον ἵνα βαπτισθῆτε ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, τί ὑπάγετε νὰ πράξητε; Οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς ὑπάγουσι καὶ ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὐδόλως κατενόησαν τί εὐαγγελίζεται ὁ Ἰωάννης.

16. Ἡ γενεὰ αὕτη τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ὡς ἀληθῆς νομίζουσι μόνον ὅτι αὐτοὶ ἐφαντάσθησαν ἢ ἐθανείσθησαν ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον.

18. » Ἀλλ' ὅτι λέγομεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης καὶ ἐγὼ ἀκούουσι μὲν ἀλλὰ δὲν τὸ ἐννοοῦσιν. Ἐξ ὧν ὅσα εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης ἔλαβον ὑπ' ὄψιν μόνον ὅτι ἐνήστειν εἰς τὴν ἐρημον καὶ εἶπον' **Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί του.**

19. » Καὶ ἐξ ὧν λέγω πρὸς αὐτοὺς λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν μόνον ὅτι δὲν νηστεύω, καὶ λέγουσι' **τερώγει καὶ πίνει μετὰ τελωνῶν καὶ ἀλητῶν, ἄρα εἶναι φίλος αὐτῶν.**

17. » Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ὁμοιάζουσι πρὸς παιδιάρια τῶν ἀγνῶν, τὰ ὅποια ἐν ᾧ θορυβοποιοῦσιν ἐκπλήττονται διότι τὸ ἐν δὲν ἀκούει τὸ ἄλλο.

8. » Ἐὰν θέλετε νὰ ἴδητε ἄνθρωπον πλουσίως ἐνδεδυμένον, πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι οἱ τοιοῦτοι κατοικοῦσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα.

9. » Εἰς δὲ τὴν ἐρημον τί εἶδετε; Ἐνὰ προφήτην. Πιστεύσατέ μοι, ὁ Ἰωάννης εἶναι οὐχὶ ἐκ τῶν συνήθων προφητῶν. Εἶναι περισσώτερον προφήτου. Οἱ προφῆται προήγγελλον ὅτι ἡδύνατο γὰρ συμβῆ, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀνήγγειλεν εἰς τὸν κόσμον ὅποια εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

11. » Ἀληθῶς σὰς λέγω. Οὐδεὶς ἐγεννήθη ἄνθρωπος μεγαλύτερος τοῦ Ἰωάννου, διότι οὗτος ἀνήγγειλε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς».

ΛΟΓΚ. XVI, 16.—» Ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται ἡδύνατο νὰ εἶναι χρήσιμοι μέχρι τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀπεκαλύφθη ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς ὁ ἐργαζόμενος ἵνα εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ἡδύνατο νὰ εἰσέλθῃ».

17, 20. Οἱ Φαρισαῖοι ἦλθον εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν πότε καὶ πῶς ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπεκρίνατο εἰς αὐτοὺς «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦν εὐαγγελίζομαι δὲν εἶναι ὡς τὴν ἀνήγγειλαν οἱ προφῆται. Οὗτοι ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς θὰ πικρυσιάζετο περιστοιχούμενος ἐκ διαφόρων ἐσωτερικῶν σημείων, ἀλλ' ἐγὼ σὰς ὁμιλῶ περὶ βασιλείας τὴν ὅποιαν δὲν εἶναι θυνατὸν νὰ ἴδῃ τις διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

23. » Καὶ ἔταν σὰς εἶπωσιν: **Ἴδετε, ἦλθεν, ἰδοὺ αὐτὴ, μὴ πιστεύσατε.** Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει οὐχὶ ἐν χρόνῳ οὔτε ἐν τόπῳ ἰδιαιτέρῳ.

21. » Καὶ δὲν ἔχει χρόνον καὶ χῶρον, διότι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὅποιαν ἀναγγέλλω, εἶναι ἐν ὑμῖν».

ΙΩΑΝ. ΙΙΙ, 1, 2.—Ἀνὴρ τις ἐκ τῶν Φαρισαίων ὀνόματι Νικόδημος ἐκ τῶν προυχόντων Ἰουδαίων ἦλθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν «Διατείνεσαι ὅτι δὲν πρέπει νὰ τηρῶμεν τὸ Σάββατον, οὔτε νὰ τηρῶμεν τοὺς κανόνας τῶν καθαρῶν, οὔτε νὰ προσφέρωμεν θυσίας, οὔτε νὰ νηστεύωμεν ἡμέρας νὰ καταλύσῃς τὸν Νάόν' λέγεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὅτι ὑπάρχει ἐν ἡμῖν. Τίς εἶναι λοιπὸν αὕτη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ;».

3. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν εἰς αὐτόν· «Ἐνόησον λοιπόν ὅτι εἰάν τις ἐγεν-
νήθῃ ἐξ οὐρανοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ τι οὐράνιον».

4. Ὁ Νικόδημος δὲν ἐνόησε τοὺς λόγους τούτους καὶ εἶπε· «Πῶς εἶναι θυ-
νατὸν ἄνθρωπος γεννηθεὶς ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νὰ ἀναγεννηθῆ διὰ
δευτέραν φορὰν ;».

5. Ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν εἰς αὐτόν· «Ἐνόησον τοὺς λόγους μου ! Λέγω
ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγεννήθη μόνον ἐκ σαρκὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ πνεύματος καὶ διὰ
τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

6. »Ἐκ τῆς σαρκὸς γεννᾶται σὰρξ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα μόνον ἐκ πνεύματος
δύναται νὰ γεννηθῆ.

8. »Τὸ πνεῦμα εἶναι ἐκείνο τὸ ὅποιον ζῆ ἐντός σου ζωὴν ἐλευθέραν, αὐτὸ
τοῦ ὁποῦ οὔτε τὴν ἀρχὴν γινώσκεις οὔτε τὸ τέλος καὶ ὅπερ ὁμως πᾶς ἄνθρω-
πος συναισθάνεται ὑπάρχον ἐντός αὐτοῦ.

7. »Διατί λοιπὸν ἐκπλήσσεσαι, ὅταν λέγω ὅτι ἔχομεν γεννηθῆ ἐξ οὐρανοῦ ;».

9. Ὁ Νικόδημος εἶπε· «Δὲν δύναμαι ἐν τούτοις νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ πρᾶγμα
ἔχει οὕτω».

10. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Τί διδάσκαλος λοιπὸν εἶσαι, ἀφ' οὗ δὲν ἐννοεῖς
τοῦτο ;».

11. »Γίνωσκε ὅτι πᾶν ὅ,τι λέγω δὲν εἶναι ἀφηρημέναι ἔννοιαι· περιορίζομαι
εἰς τὸ νὰ ἐκθέτω ὅ,τι πάντες αἰσθανόμεθα καὶ νὰ κηρύττω ὅ,τι πάντες βλέ-
πομεν.

12. »Πῶς δύνασαι νὰ πιστεύσῃς περὶ τῶν ἐπουρανίων, ἀφ' οὗ δὲν πιστεύεις
περὶ τῶν ἐπιγείων, περὶ αὐτῶν ἀκόμη τὰ ὅποια ἀφορῶσι σὲ τὸν ἴδιον ;

13. »Οὐδεὶς ἀνέθῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχει ὁ ἄνθρω-
πος ὅστις κατήλθεν ἐξ οὐρανῶν καὶ ὅστις εἶναι θείας φύσεως.

15. »Καὶ ὁ υἱὸς οὗτος τοῦ οὐρανοῦ πρέπει νὰ εἶναι ὑψωμένος ἐν τῷ ἄν-
θρώπῳ διὰ νὰ δύναται πᾶς τις νὰ πιστεύσῃ εἰς αὐτόν καὶ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ,
ἀλλὰ νὰ τύχῃ τῆς οὐρανοῦ ζωῆς.

16. »Διότι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν υἱόν του ὅστις εἶναι ἐκ
τῆς αὐτῆς πρὸς αὐτόν οὐσίας (τὸν ὁμοούσιον) οὐχὶ πρὸς ἀπώλειαν ἀλλὰ πρὸς
σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἔδωκε δὲ αὐτόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἵνα πᾶς τις πι-
στεύσῃ εἰς αὐτόν καὶ τύχῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς.

17. »Δὲν ἔπεμψε τὸν Υἱόν του—τὸ Πνεῦμα—διὰ νὰ ἀπολέσῃ τοὺς ἀνθρώ-
πους, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν αὐτῷ τὴν ζωὴν.

18. »Ἐκεῖνος ὅστις ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὴν ζωὴν δὲν ἀποθνήσκει, ἀλλ'
ὅστις δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ζωὴν ἐν αὐτῷ ρίπτεται εἰς τὴν ἀπώλειαν.

19. »Ὁ θάνατος συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι ἡ ζωὴ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ
ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπεστράφησαν ἀπὸ αὐτῆς. Τὸ φῶς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων
καὶ τὸ φῶς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι προστίμησαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ
σκότος.

20. »Καὶ ὁ πράττων τὸ κακὸν ἀποφεύγει τὸ φῶς διὰ νὰ μὴ βλέπωσι· τὰς
πράξεις αὐτοῦ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ στερεῖται τῆς ζωῆς.

21. »'Αλλ' ὅστις ζῆ ἐν τῇ ἀληθείᾳ, οὗτος ἔρχεται εἰς τὸ φῶς καὶ οὗτος κατέχει τὴν ζωὴν καὶ ζῆ κοινῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ».

ΜΑΤΘ. XIII, 3.—»Ὁ Ἰησοῦς ἐξέθετεν εἰς τὸν λαὸν ὅποια ἦτο ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμίλει ἐν παραβολαῖς λέγων· «Ὁ Πατὴρ σπείρει τὴν ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, ὡς ὁ γεωργὸς σπείρει τὸν σπῶρον εἰς τὸν ἀγρὸν του.

4. »Σπείρει καθ' ἑαυτὴν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀγροῦ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ ποῦ πίπτει ἕκαστος σπῶρος. Καὶ ἰδοὺ μέρος τοῦ σπῶρου πίπτει εἰς τὴν ὁδόν, καὶ τὰ πτηνὰ ἔρχονται καὶ τρώγουσιν αὐτόν.

5. »Μέρος τοῦ σπῶρου πίπτει εἰς πετρῶδη μέρη, φυτρῶναι, ἀλλὰ ταχέως ἐξηραίνεται, διότι δὲν ἔχει ῥίζαν.

7. »Ἄλλο μέρος πίπτει ἐπὶ κκαλοῦ ἐδάφους καὶ φύεται καὶ παράγει καρπούς· καὶ ἄλλοι μὲν κόκκοι παράγουσιν ἕκκατόν, ἄλλοι ἐξήκοντα καὶ ἄλλοι τριάκοντα.

ΜΑΡΚ. IV, 26.—»Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τοιαύτη ὥστε ὁ Θεὸς νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ βασίλευσῃ ἐφ' ἡμῶν. Ὁ Θεὸς ἔσπειρε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κατέχει· ἐκείνος ὅστις ἐκράτησε τὸν σπῶρον.

27. »Ὁ Θεὸς εἶναι ὡς ὁ γεωργὸς ὅστις σπείρει τὸν σπῶρον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ δὲν ἀσχολεῖται πλέον περὶ αὐτοῦ.

28. »Ὁ σπῶρος φύεται καὶ ἀξάνεται, ἔπειτα πρασινίζει, ἔπειτα παράγει χόρτον καὶ στάχυς καὶ ἀφθονίαν νέων κόκκων σίτου.

29. »Καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ κκαρὸς, ὁ κύριος πέμπει τοὺς θεριστὰς οἵτινες συλλέγουσι τὸν κκαρπὸν.

ΜΑΤΘ. XIII, 33.—»Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὸ προζύμῳον, τὸ ὅποιον λαμβάνει ἡ γυνὴ καὶ θέτει εἰς τὸ ἄλευρον καὶ ἀφήνει ἐκεῖ μέχρις οὗ τὸ ὅλον ζημωθῇ.

24. »Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὁμοιώθη ἐπίσης πρὸς γεωργόν, ὅστις ἔσπειρε κκαλὸν σπῶρον εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ.

25. »Ἄλλὰ, ἐν ᾗ ἔκοιμάτο, ἤλθεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια μετὰ τοῦ σίτου.

27. »Τότε οἱ ὑπηρέται τοῦ κυρίου ἤλθον καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Ἐσπειρες λοιπὸν κκακὸν σπῶρον ; Τὰ ζιζάνια ἐφύτρωσαν πολυπληθῆ».

28. »Θέλεις νὰ ὑπάγωμεν νὰ τὰ ἐκβάλωμεν ;».

29. »Ἄλλ' ὁ κύριος ἀποκρίνεται· «Ὁχι, ὄχι· διότι ἐκκριζοῦντες αὐτὰ κινδυνεύετε νὰ ἐκριζώσητε καὶ τὸν σίτον μετ' αὐτῶν.

30. »Ἀφήσατε νὰ ἀξήσωσιν ἡμοῦ καὶ τὰ δύο. Καὶ ὅταν ἔλθῃ τὸ θέρος, θὰ εἶπω εἰς τοὺς θεριστὰς νὰ θέσωσι κατὰ μέρος τὰ ζιζάνια καὶ νὰ κκαύσωσιν αὐτὰ καὶ θὰ διατάξω νὰ συναγάγωσι τὸν σίτον εἰς τὸν σιτοβολῶνα».

47. »Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὡς ἡ σαγήνη (τράτα), τὴν ὅποιαν ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ συνάγει παντὸς εἶδους πράγματα.

48. »Καὶ ὅταν ἀναστύρωσιν αὐτὴν θέτουσι κατὰ μέρος τὰ ἄχρηστα πράγματα καὶ ἔπανακρίπτουσιν αὐτὰ εἰς τὴν θάλασσαν».

10. Τότε οἱ μαθηταὶ ἐπηλθίασαν καὶ εἶπον· «Πῶς θυνάμεθα νὰ ἐνοήσωμεν τὰς παραβολὰς ταύτας ;».

11. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Αἱ παραβολαὶ αὐταὶ δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι κατὰ δύο τρόπους. Ὑμεῖς, μαθηταὶ μου, ἐννοεῖτε ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐν τῷ ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν ἐννοοῦσι ταῦτα, βλέπουσι καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται, ἀκούουσι καὶ δὲν ἐννοοῦσι.

15. »Διότι ἡ καρδιά αὐτῶν ἔχει σκληρυνθῆ. Καὶ διὰ τοῦτο λέγω οὕτω τὰς παραβολὰς ταύτας διὰ νὰ ἐννοηθῶ καὶ ἀπὸ τοῦς δύο. Εἰς ἐκείνους ὁμιλῶ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βασιλείας Αὐτοῦ, εἰς ὑμᾶς περὶ τῆς βασιλείας ἣτις ἐνυπάρχει ἐντὸς ὑμῶν αὐτῶν.

18. »Ὑμεῖς λοιπόν, ἀκούετε τί σημαίνει δι' ὑμᾶς ἡ παραβολὴ τοῦ σπορέως.

19. »Πρὸς ἐκείνους ὅστις κατενόησε μὲν τὴν ἐννοίαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐδέχθη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, πρὸς αὐτὸν ἔρχεται τὸ κακὸν καὶ καταστρέφει τὴν σποράν· αὐτὸς εἶναι τὸ μέρος τῶν σπόρων, οἵτινες ἔπσαν εἰς τὴν ἐδόν.

20. »Ὁ σπόρος ὅστις ἔπασεν ἐπὶ τοῦ πετρώδους ἐδάφους εἶναι ἐκείνοι οἵτινες κατ' ἀρχὰς μετὰ χαρᾶς ἀποδέχονται τὴν ἀλήθειαν.

21. »Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἐντὸς αὐτῶν ρίζαι, καὶ μετὰ τινα χρόνον αἱ θλίψεις ἢ οἱ διωγμοὶ ἀποτρέπουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀληθείας.

22. »Τὸ μέρος τοῦ σπόρου ὅπερ ἔπασεν ἐντὸς ἀκανθῶν εἶναι οἱ κατανοήσαντες μὲν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἵτινες ἀπεστράφησαν αὐτῆς ἐνεκὰ τῶν κοσμικῶν μεριμνῶν καὶ τῶν θεληγῆτρων τοῦ πλοῦτου.

23. »Τέλος ὁ ἐπὶ γογιμοῦ ἐδάφους πεσὼν σπόρος εἶναι οἱ κατανοοῦντες τὴν ἐννοίαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποδεχόμενοι ταύτην ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, ὅπου παράγει καρποὺς ἑκατονταπλασίους ἢ ἑξηκονταπλασίους ἢ τριακονταπλασίους.

12. »Διότι ὅστις ἐκράτησεν ὅσα ἔλαβε, θὰ λάβῃ πλεῖονα, ἀλλ' ὅστις δὲν ἐκράτησε ταῦτα θὰ τοῦ ἀπαιρέσωσι καὶ ὅσα ἔχει.

ΜΑΤΘ. XIII, 31.—»Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βλαστάνει ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐν τῇ ψυχῇ καὶ παράγει τὸ πᾶν. Εἶναι ὡς κόκκος σινάπεως, ὅστις εἶναι ὁ μικρότερος ὅλων τῶν σπόρων, ἀλλ' ὅταν βλαστήσῃ καθίσταται μέγας ὡς δένδρον καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκευάζουσι τὰς φωλεὰς αὐτῶν εἰς τοὺς κλάδους αὐτοῦ».

ΙV.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ Ἰησοῦς ἐλυπεῖτο τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι δὲν ἐγίνωσκον τὴν ἀληθῆ σωτηρίαν αὐτῶν καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων· «Εὐτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι οὐδὲν κατέχουσιν ἴδιον, οὔτε πλοῦτη οὔτε τιμάς, καὶ περὶ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν ἔχουσι νὰ ἐνασχοληθῶσι, δυστυχεῖς δὲ εἶναι ἐκεῖνοι οἷτινες ζητοῦσι τὰ πλοῦτη καὶ τὰς τιμάς· διότι οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ τεθλιμμένοι εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους θέλει ὁ Πατήρ, ἐν ᾧ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μεγάλοι ἀναμένουσι τὴν ἀμοιβὴν αὐτῶν παρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν. Διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τις τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τὴν πτωχείαν καὶ τὴν καταφρόνησιν· πρέπει μᾶλλον νὰ χαίρῃ διὰ ταῦτα, διότι οὕτως ἀποδεικνύει εἰς τὸν κόσμον ποῦ ἔγκειται ἡ ἀληθὴς σωτηρία.

» Διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τις τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, τοῦ παρέχοντος εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους τὴν ζωὴν καὶ τὴν σωτηρίαν, πρέπει νὰ συμμορφοῦται πρὸς πέντε ἐντολάς.

» 1η ἐντολή. Οὐδέποτε πρέπει νὰ λοιδορῇ τις τὸν πλησίον αὐτοῦ οὐδὲ νὰ διεγείρῃ κακὸν κατ' αὐτοῦ, διότι ἐκ τοῦ κακοῦ κακὸν προκύπτει.

» 2α ἐντολή. Δὲν πρέπει νὰ διατηρῇ σαρκικὰς σχέσεις μετὰ τῶν γυναικῶν, οὐδὲ νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

» 3η ἐντολή. Οὐδέποτε πρέπει νὰ ὀμνύῃ ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι εἶναι πάντοτε ἀδύνατον νὰ ὑποσχεθῇ ὅτιδήποτε, διότι ὁ ἄνθρωπος ὀλόκληρος εἶναι ὑποχρεῖος τοῦ Θεοῦ καὶ διότι οἱ ὄρκοι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς κακόν.

» 4η ἐντολή. Δὲν πρέπει νὰ ἀνθίσταται εἰς τὸ ἐπερχόμενον κακόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ὑφίσταται πᾶσαν ὕβριν καὶ

ἐπὶ πλέον νὰ πράττη, πᾶν ὅ,τι ἀπαιτοῦσι νὰ πράττη. Δὲν πρέπει νὰ κρίνη οὐδὲ νὰ προκαλῆ δίκας ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι πᾶς ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς οὗτος πλήρης σφαλμάτων καὶ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μέμφεται ἄλλον διὰ τὰ σφάλματά του. Ἐκδικούμενος δέ τις διδάσκει τοὺς ἄλλους μόνον ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐκδικῶνται.

»Ἐντολή. Οὐδόλως πρέπει νὰ ποιῆ διάκρισιν μεταξὺ συμπολιτῶν καὶ ξένων, διότι πάντες εἶναι τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς.

»Πρέπει νὰ συμμορφώνηται τις πρὸς τὰς πέντε ταύτας ἐντολάς, οὐχὶ ἵνα προσελκύσῃ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ χάριν ἑαυτοῦ, χάριν τῆς ἰδίας αὐτοῦ σωτηρίας καὶ μετὰ ταῦτα οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην προσευχῆς καὶ νηστείας.

»Ὅταν τις μεριμνᾷ περὶ σωματικῶν πραγμάτων, ἀδυνατεῖ νὰ φροντίξῃ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ οὐρανοῦ· ὅθεν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῆ χωρὶς νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς τροφῆς του οὔτε περὶ τῶν ἐνδυμάτων του· πρέπει μόνον νὰ μεριμνᾷ περὶ ἐνὸς πράγματος, νὰ γινώσκῃ νὰ ζῆ ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ὁ Πατὴρ παρέχει εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ πᾶν οὐτινος ἔχουσιν ἀνάγκην, καὶ τὸ μόνον πρᾶγμα ὅπερ πρέπει νὰ ἐπιθυμῆ τις εἶναι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Πατὴρ.

»Αἱ πέντε ἐντολαὶ καθορίζουσι τὴν ὁδὸν ἣτις ὀδηγεῖ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Μόνον ἡ στενὴ ὁδὸς αὕτη ὀδηγεῖ εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν. Οἱ διδάσκαλοι τῆς πλάνης, οἱ μετημφιεσμένοι εἰς πρόβαρα λύκοι οὗτοι πειρῶνται πάντοτε νὰ ἀποτρέπωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ταύτης. Ἄλλ' ἀναγνωρίζει τις πάντοτε τοὺς διδασκάλους τούτους ἐκ τοῦ ὅτι διδάσκουσι τὸ κακὸν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ καλοῦ. Ὅταν κηρύττωσι τὴν βίαν καὶ τὸν φόνον, εἶναι διδάσκαλοι τῆς πλάνης καὶ ἀναγνωρίζονται ἐκ τῶν πράξεων τὰς ὁποίας συνιστῶσιν. Ὁ ἐκκληρῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι ὁ ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ὁ πράττων καλὰ ἔργα.

»Οὕτω δὲ πᾶς ὅστις συμμορφοῦται πρὸς τὰς πέντε ταύτας ἐντολάς θὰ ἔχῃ ζωὴν ἡρεμον καὶ ἀσφαλῆ, τῆς ὁποίας οὐδεὶς θὰ δύναται νὰ τὸν στερήσῃ· ἐν ᾧ ὁ μὴ συμμορφούμενος πρὸς ταύ-

τας θὰ ἔχη βίον ἐπισφαλῆ καὶ δυνάμενον εἰς πᾶσαν στιγμήν νὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ.

ΜΑΤΘ. ΙΧ, 35.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς διέτρεχε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία κηρύσσων τὴν μακαριότητα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

36. Ὁ Ἰησοῦς ἦτο πλήρης οἴκτου διὰ τοὺς ἀνθρώπους βλέπων τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, διότι ἠγνόουν εἰς τί συνίσταται ἡ ἀληθὴς ζωὴ, καὶ ὁμοιάζον πρὸς ἀπολωλότα πρόβατα ἄνευ ποιμένος.

V. 1. Ὁ Ἰησοῦς ἤμῃραν τινὰ σιγήσεις πληθὺς λαοῦ, ἀνῆλθεν ἐπὶ ὄρους καὶ ἐκαθέσθη, περιστοιχίσαν δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

2. Καὶ ἤρξατο νὰ διδάσκῃ εἰς τί συνίστατο τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

ΛΟΥΚ. VI, 21—«Μακάριοι εἶναι οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἄστεγοι, διότι αὐτοὶ εἶναι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς. Πεινῶσιν, ἀλλὰ θὰ χορτασθῶσι· θλίβονται καὶ κλαίουσιν, ἀλλὰ θὰ παρηγορηθῶσιν.»

22. 23. »Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι καταφρονῶσι καὶ ἀποφεύγωσιν αὐτοὺς, καὶ ἀποδιώκωσι πανταχόθεν, ἅς χαίρωσι διὰ τοῦτο, διότι τοιοῦτοτρόπως μετεχειρισθήσαν πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ θὰ λάβωσιν οὗτοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

24. »Ἄλλ' ἀλλοίμονον εἰς τοὺς πλουσίους, διότι ἔλαβον ἤδη ὅτι τοῖς ἀνήκει καὶ οὐδὲν πλέον θὰ λάβωσι.

25. »Τώρα γελῶσιν, ἀλλὰ θὰ πεινάσωσι, τώρα χαίρουσιν, ἀλλὰ θὰ αἰσθανθῶσι τὴν θλίψιν.

26. »Ἄν οἱ ἄνθρωποι τοὺς τιμῶσιν, ἀλλοίμονον εἰς αὐτοὺς, διότι οἱ ἄνθρωποι τιμῶσι πάντα τοὺς ψευδοπροφήτας!

ΜΑΤΘ. V, 13.—»Ὑμεῖς λοιπὸν οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἄστεγοι εἰσθε οἱ κύριοι τοῦ κόσμου. Εἰσθε εὐτυχεῖς, διότι γινώσκετε ὅτι ἡ ἀληθὴς ὑμῶν εὐτυχία συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἰσθε πτωχοὶ καὶ ἄστεγοι. Ἄλλ' ἐὰν εἰσθε πτωχοὶ μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον, εἰσθε τότε ὅπως τὸ ἐξαλμυρισθὲν ἄλας τὸ ὅσιον δὲν ἀξίζει τίποτε.

14. »Εἰσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· μὴ κρύπτετε λοιπὸν τὸ φῶς, ἀλλὰ δεικνύετε αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

15. »Οἱ ἀνάπτοντες φῶς δὲν κρύπτουσιν αὐτὸ κάτω ἀπὸ τὸ μῶδιον(1), ἀλλὰ θέτουσιν αὐτὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης, διὰ νὰ φωτίζη ὅλους ὅσοι εἶναι ἐντὸς τῆς οἰκίας.

16. »Ὁμοίως καὶ ὑμεῖς δὲν πρέπει νὰ κρύπτετε τὸ φῶς ὑμῶν, ἀλλὰ νὰ τὸ δεικνύετε διὰ τῶν ἔργων σας, οὕτως ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ βλέπωσιν ὅτι κατέχετε τὴν ἀλήθειαν καὶ γνωρίσωσι καὶ αὐτοὶ τὸν οὐράνιον πατέρα σας.

17. »Καὶ μὴ νομίσητε ὅτι θέλω νὰ σᾶς ἀποτρέψω ἐκ τοῦ νόμου. Διδά-

1) Σημ. μέτρον δι' οὗ μετροῦσι τὰ σιτηρὰ.

σκα οὐχί τὴν κατὰ λυσιν τοῦ νόμου, ἀλλὰ τοῦναντίον τὴν συμπλήρωσιν τοῦ νόμου καὶ αἰωνίου νόμου.

18. »Ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι ὑπὸ τὸν ἥλιον, θὰ ὑπάρχῃ νόμος αἰώνιος. Καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ αἰωνίου τούτου πρόκειται νὰ φέρω εἰς ὑμᾶς.

19. »Καὶ ὅστις παραβαίνει μίαν μόνην τῶν ἐντολῶν τούτων ἢ διδάσκει τοὺς ἄλλους νὰ παραβαίνωσιν αὐτάς, θὰ εἶναι ὁ ἔσχατος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ἐκεῖνος δὲ τοῦναντίον, ὅστις συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἐντολάς ταύτας καὶ διδάξῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συμμορφῶνται πρὸς αὐτάς, οὗτος θὰ εἶναι μέγας ἐν τῇ οὐρανίᾳ βασιλείᾳ.

20. »Ἐν ᾧ ἂν ἡ ἀρετὴ ὑμῶν δὲν ὑπερβαίῃ τὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, ἀληθῶς δὲν θὰ λάβητε μέρος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Αἱ πέντε ἐντολαί.

I). MATΘ. V, 21.—»Ὁ παλαιὸς νόμος λέγει : *Μὴ φονεύσῃς, καὶ ἐὰν τις φονεύσῃ ἄλλον, πρέπει νὰ κριθῇ*».

22. »Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς ὑμᾶς· ὅτι πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ἄξιος κρίσεως, καὶ μόνον ἐὰν ὠργισθῇ κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ καὶ ἀκόμη περισσότερον, ἐὰν ἐξέφερῃ ὕδριν κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

23. »Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ προσευχηθῆς εἰς τὸν Θεόν, ἐρώτησον τὸν ἑαυτὸν σου πρῶτον μήπως ὑπάρχει τις μνησικακῶν κατὰ σοῦ.

24. »Καὶ ἐὰν ἐνεθυμήθῃς ὅτι ὑπάρχει τις τὸν ὄποιον ἠδίκησας, ἄφες τὴν προσευχὴν σου καὶ ἔπαγε πρῶτον νὰ συμφιλιωθῆς μετ' αὐτοῦ· καὶ μετὰ ταῦτα δύνασαι νὰ προσευχηθῆς.

II). MATΘ. V, 31.—»Ὁ παλαιὸς νόμος λέγει· «*Δὲν πρέπει νὰ λύσῃς τὸν γάμον, ἀλλ' ἐὰν ἀφήσῃς τὴν γυναῖκά σου, σφείλεις νὰ δώσῃς εἰς αὐτὴν διαζύγιον*». Ἄλλ' ἐγὼ λέγω, ὅτι καὶ μόνον ἐὰν ἀσμενίζητε νὰ ἐπιθυμήτε τὸ κάλλος ἄλλης τινὸς γυναικὸς, ἐμοιχεύσατε ἤδη (Προτιμότερον εἶναι νὰ θυσιάσητε τὴν σαρκὴν ἢ θοονὴν σας ἢ νὰ ἀπολέσητε τὴν πνευματικὴν ζωὴν σας).

XIX. 9. »Ἐὰν τις ἀφήσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὅχι μόνον αὐτὸς γίνεται μοιχός, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὡθεὶ εἰς τὴν μοιχείαν καὶ ἐκεῖνον ὅστις θὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς.

III). MATΘ. V, 33.—»Ὁ παλαιὸς νόμος λέγει· «*Μὴ ὀρκίζεσαι ἐπὶ ματαίᾳ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ νὰ ἐπικαλῆσαι αὐτὸ πρὸς ψευδομαρτυρίαν*».

34. »Ἄλλ' ἐγὼ λέγω εἰς ὑμᾶς, ὅτι οὐδόλως πρέπει νὰ ὀρκίζησθε, διότι πᾶς ὄρκος εἶναι ὕδρις κατὰ τοῦ Θεοῦ.

36. »Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ δύναται νὰ λευκάνῃ ἢ νὰ ποιήσῃ μέλαιναν μίαν τρίχα τῆς κεφαλῆς του· πῶς δύναται λοιπὸν νὰ ὑποσχεθῇ τι ;

37. »Ἐὰν σὲ ἐρωτῶσιν, ἀποκρίνου συμφάνως πρὸς τὴν ἀλήθειαν ναι ἢ ὄχι· πᾶν ὅτι ἄλλο προσθήσῃς εἶναι πονηρὸν.

IV.) ΜΑΤΘ. V, 38.—»Ο παλαιός νόμος λέγει· «*Ὁφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντι ἀντι ὀδόντος*».

39. »*Ἄλλ' ἐγὼ λέγω εἰς ὑμᾶς· Μὴ ἀποδίδετε κακὸν ἀντι κακοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑποφέρετε τὸ κακὸν χωρὶς νὰ ἀνθίστασθε*.

40. »*Ἐάν τις θέλῃ νὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ βοῦν, δότε του καὶ ἄλλον ἕνα. Ἐάν τις θέλῃ νὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ τὸ ἱμάτιον, δότε του καὶ τὸ ὑποκάμισον· καὶ ἐάν τις σᾶς κτυπήσῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παρσιᾶς, στρέψατε καὶ τὴν ἀριστεράν*.

ΛΟΥΚ. VI, 30.—»*Ἐάν τις σοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν σου, ἀφησε αὐτὸν νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ. Ἐάν τις δὲν σοῦ δίδῃ τὰ ὀφειλόμενα, μὴ τὰ ἀπαιτῆς*.

37. »*Μὴ κρίνετε, μὴ προκαλεῖτε δίκαας, μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐδεὶς θὰ σᾶς κρίνῃ οὐδὲ θὰ σᾶς καταδικάσῃ. Συγχωρεῖτε ἄλλους, καὶ πάντες θὰ σᾶς συγχωρήσωσι*.

ΜΑΤΘ. VII, 1.—»*Δὲν πρέπει νὰ κρίνετε, διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι τυφλοὶ, καὶ ἐάν κρίνετε, θὰ κριθῆτε*.

3. »*Πῶς θέλεις, ἀφ' οὗ ἔχεις τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις ἀπὸ κοινορτόν, νὰ διακρίνῃς τὸν κόκκον τῆς κόνεως εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου; Ἐκβαλε πρῶτον τὸν κοινορτόν ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου ὀφθαλμόν*.

ΛΟΥΚ. VI, 39.—»*Τυφλὸς δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ἄλλον τυφλόν; Ἀμφότεροι θὰ πέσωσιν εἰς τὸ βράθρον*.

40. »*Καὶ ἐάν οἱ ἄνθρωποι διδάσκωσι τὸ κακόν, οἱ ἀκούοντες αὐτοὺς θὰ πράξωσι καὶ αὐτοὶ τὸ κακόν ὡς ἐκείνοι*.

ΜΑΤΘ. VII, 6.—»*Νὰ ἐγκρίνῃ τις τὰς δίकाας τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν δικαιοσύνην, εἶναι ὡς νὰ ῥίπτῃ μαργαρίτας εἰς τοὺς χοίρους· οἱ χοῖροι θὰ καταπατήσωσιν αὐτοὺς καὶ θὰ σχίσωσιν ὑμᾶς*.

V) ΜΑΤΘ. V, 43.—»Ο παλαιός νόμος λέγει· «*πρέπει νὰ κάμῃς καλὸν εἰς τοὺς συμπολίτας σου καὶ κακὸν εἰς τοὺς ξένους*».

44. »*Ἄλλ' ἐγὼ λέγω εἰς ὑμᾶς· Μὴ ἀγαπᾶτε μόνον τοὺς ἀδελφούς σας ἀλλὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐάν οἱ ξένοι σᾶς μισῶσι, σᾶς προσβάλλωσι καὶ σᾶς καταδιώκωσιν, εὐλογεῖτε αὐτοὺς καὶ πράττετε καλὸν εἰς αὐτοὺς*.

ΛΟΥΚ. VI, 32, 33.—»*Ἐάν μόνον εἰς τοὺς ἀδελφούς σας πράττετε τὸ καλόν, καὶ οἱ ἄλλοι μόνον τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν θὰ εὐεργετήσωσι καὶ ἐκ τούτου θὰ προσέλθῃ ὁ πόλεμος*.

ΜΑΤΘ. VII, 12.—»*Πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐται ἐμπεριέχονται εἰς μίαν καὶ μόνην· Πᾶν ὃ, τι θέλετε νὰ πράττωσιν οἱ ἄλλοι πρὸς ὑμᾶς, πράττετε πρῶτον ὑμεῖς πρὸς τοὺς ἄλλους*.

ΜΑΤΘ. VI, 1.—»*Μὴ ἐκπληροῦτε δὲ τὰς ἐντολάς ταύτας διὰ τὸν ἔπαινον ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, διότι τότε δὲν θὰ μετασχητε τῆς ἀμοιβῆς τοῦ οὐρανόου πατρὸς ὑμῶν*.

2. »*Ὅταν λοιπὸν πράττῃς τὸ καλόν, μὴ κηρύττῃς τοῦτο διὰ σάλπιγγος, ὡς πράττουσιν οἱ ὑποκριταὶ διὰ νὰ τοὺς τιμῶσιν. Οὗτοι ἀπολαμβάνουσι τὴν ἀμοιβὴν τὴν ὅποιαν ἐπιθυμοῦσιν*.

3. »*Ἀλλὰ σύ, ὅταν πράττῃς τὸ καλόν, ἅς ἀγνοῇ ἢ ἀριστερὰ σου τί πράττει ἢ δεξιὰ σου χεῖρ*.

4. »Τότε ὁ πατήρ σου θά σέ ἴδῃ καὶ θά σοῦ δώσῃ ὅ,τι σοῦ ἀναγκαιοί.

5. »Καὶ ὅταν προσεύχησαι, μὴ πράττης ὡς οἱ ὑποκριταί, οἱ ὅποιοι ἀσμενίζουσι νὰ προσεύχωνται ἐν τοῖς ναοῖς διὰ νὰ τοὺς βλέπωσιν. Οὗτοι ἐπιτυγχάνουσι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦσιν.

6. » Ἀλλὰ σὺ, ὅταν θέλῃς νὰ προσευχηθῆς, ἕπαγε εἰς μέρος ὅπου οὐδεὶς θά σέ ἴδῃ, καὶ θά σέ ἴδῃ ὁ πατήρ σου καὶ θά σοῦ δώσῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖς ἐν τῷ πνεύματί σου.

7. »Καὶ ὅταν προσεύχεσαι, μὴ κινῆς τὴν γλῶσσάν σου ὅπως οἱ ἐθνικοὶ (εἰδολωλάτραι).

8. »Ὁ πατήρ σου γινώσκει τίνος ἔχεις ἀνάγκην πρὶν ἢ ἀνοίξῃς τὸ στόμα.

9. » Ἀπεύθυνον πρὸς αὐτὸν μόνην τὴν προσευχὴν ταύτην : « Πάτερ μου, ὅσους, ὅπως ὁ οὐρανός, δὲν ἔχεις ἀρχὴν οὔτε τέλος » εἶθε μόνη ἡ οὐσία σου νὰ εἶναι ἅγια, εἶθε νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου οὕτως ὥστε μόνον τὸ θέλημά σου νὰ ἐκπληροῦται εἰς τὸν κόσμον. Δός μοι ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὴν ζωὴν μου τροφήν. Ἐξάλειψον καὶ ἀφάνισον τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματα μου, ὡς καὶ ἐγὼ ἐξάλειψω τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μου, ὥστε νὰ μὴ περιπέσω εἰς πειρασμόν καὶ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Διότι εἰς σέ ὁπάρχει καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ δύναμις ».

ΜΑΡΚ. ΧΙ, 25.—»Ὅταν προσεύχεσθε ἀπαλλάγητε πρῶτον πάσης κακῆς σκέψεως ἐναντίον τῶν ἄλλων.

26. » Διότι, ἂν δὲν συγχωρῆτε εἰς τοὺς ἄλλους τὰ σφάλματα αὐτῶν, ὁ Πατήρ δὲν θά συγχωρήσῃ τὰ ἰδικά σας.

ΜΑΤΘ. VI, 16.—»Ὅταν νηστεύετε, πράττετε τοῦτο χωρὶς νὰ σᾶς βλέπωσι· μὴ μιμῆσθε τοὺς ὑποκριτάς, οἵτινες ζητοῦσι τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀνθρώπων. Οὗτοι ἀπολαμβάνουσι τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὅποιαν ἐπιθυμοῦσιν.

17, 18. » Ἀλλ' ὑμεῖς, ὅταν πάσχητε ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, νὰ ἔχητε τὸ πρόσωπον ἠλαρόν, διὰ νὰ μὴ σᾶς ἐννοῶσι· καὶ ὁ Πατήρ θά σᾶς ἴδῃ καὶ θά σᾶς δώσῃ ἕκαστον τοῦ ἰσχύου ἔχετε ἀνάγκην.

19. » Μὴ θησαυρίζετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ σκώληκες καὶ ἡ σκωρία κατατρώγουσι πάντα καὶ οἱ κλέπται κλέπτουσι αὐτά.

20. » Θησαυρίζετε μᾶλλον τὸν οὐράνιον πλοῦτον· τοῦτον οὔτε οἱ σκώληκες οὔτε ἡ σκωρία δύνανται νὰ καταφάγωσιν οὔτε οἱ κλέπται νὰ κλέψωσι.

21. » Ἔστω δὲ μόνον ἐν τῇ καρδίᾳ ὁ πλοῦτος ὑμῶν.

22. » Ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι τὸ φῶς τοῦ σώματος.

23. » Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου σκοτισθῇ, ὅλον τὸ σῶμά σου εἶναι εἰς τὸ σκότος, καὶ ἐὰν τὸ φῶς τῆς καρδίας σου σκοτισθῇ, ἡ ψυχὴ σου θά εἶναι ἐν τῷ σκότει.

24. » Οὐδεὶς δύναται νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κυρίους, διότι ὑπηρετῶν τὸν ἓνα θά ἀφυπηρετήσῃ τοῦ ἄλλου. Δὲν δύναται τις λοιπὸν νὰ δουλεύῃ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν σάρκα.

25. » Μὴ μεριμνᾶτε λοιπὸν ἐν τῇ ζωῇ σας τί θά φάγητε ἢ τί θά πιητε, μηδὲ περὶ τοῦ σώματός σας τί θά ἐνδυθῆτε. Ἡ ζωὴ εἶναι σπουδαιότερον τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὴν ζωὴν σᾶς δίδει ὁ Θεός.

26. » Ἔβετε τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, τὰ πτηνά· δὲν σπεύρουσιν οὐδὲ θερί-

ζουσιν, οὐδὲ συναγοῦσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὄμως ὁ Θεὸς τὰ τρέφει. Ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι σπουδαϊότερος τῶν πτηγῶν.

27. »Γινώσκατε ὡς ἴσως ὅτι οὐδὲν δύνασθε νὰ πράξητε αὐτοὶ δι' ἑαυτοὺς, οὔτε κατὰ πῆχυν νὰ αὐξήσητε τὸ ἀνάστημά σας, οὔτε ὄραν νὰ προσθέσητε εἰς τὴν ζωὴν σας

28. »Διατὶ λοιπὸν νὰ μεριμνήσητε δι' ἐνδύματα ; Τὰ ἄνθη τῶν ἀγρῶν δὲν ἐργάζονται οὐδὲ νήθουσιν.

29. »Καὶ ὄμως ὁ Σολομῶν ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ δὲν ἐνεδύθη ὡς ἐν ἐκ τούτων.

30. »Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐνδύῃ οὕτω τὸ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, ὅπερ σήμερον βλαστάνει καὶ αὔριον θρέπεται, δὲν θὰ μεριμνήσῃ νὰ σᾶς ἐνδύσῃ ὡσαύτως ;

31. »Μὴ ἀνησυχῆτε, μὴ κοπιάζητε, μὴ λέγητε· Πρέπει νὰ σκεφθῶμεν τί θὰ φάγωμεν καὶ πῶς θὰ ἐνδυσθῶμεν.

32. »Εἶναι ἀνάγκαι αὐταὶ κοιναὶ εἰς πάντας καὶ ὁ Θεὸς γινώσκει αὐτάς.

33. »Φροντίσατε μόνον νὰ ζήσητε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· τοῦτο μόνον εἶναι σπουδαῖον, τὰ λοιπὰ θὰ σᾶς δοθῶσιν ἐκ περισσοῦ.

34. »Μὴ μεριμνᾶτε περὶ τοῦ μέλλοντος. Ὅταν τὸ μέλλον ἔλθῃ, ἔχετε καιρὸν νὰ σκεφθῆτε περὶ αὐτοῦ.

ΛΟΓΚ. »Ἀπαιτεῖτε καὶ θὰ σᾶς δοθῇ, ζητεῖτε καὶ θὰ εὑρητε, κρούετε καὶ θὰ σᾶς ἀνοίξωσι.

MATΘ. VII, 10.—»Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι ὁ πατὴρ δίδει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ λίθου, ὅταν τοῦ ζητῆ ἄρτον, ἢ τοῦ δίδει ὄφιν, ὅταν τοῦ ζητῆ ἰχθύν ;

11. »Ἐὰν λοιπὸν ὑμεῖς, ἄνθρωποι ὄντες καὶ κακοὶ μάλιστα, γινώσκατε νὰ διδῆτε εἰς τὰ τέκνα σας ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἀνάγκην, πῶς ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος δὲν θὰ σᾶς δώσῃ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἔχετε ἀνάγκην, ὅταν τὰ ζητήσητε ;

13. »Στενὴ εἶναι ἡ πύλη τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δι' αὐτῆς μόνον θὰ εἰσεέλθητε· Πάντοθεν πέριξ τὸ διάστημα εἶναι εὐρὺ καὶ ἀνοικτόν, ἀλλ' ὁδηγεῖ μόνον εἰς τὴν ἀπώλειαν.

14. »Μόνον ἡ στενὴ πύλη ἄγει εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ὀλίγοι γινώσκουσι νὰ εὐρίσκωσιν αὐτήν.

ΛΟΓΚ. XII, 32. »Ἀλλὰ μὴ φοβοῦ, μικρὸν ποίμνιον· ὁ Πατὴρ σου σοῦ ἔχει προορίσει μίαν βασιλείαν.

MATΘ. VII, 15.—»Φυλάττου μόνον ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν· ἔρχονται πρὸς σὲ μετρημφισμένοι εἰς πρόβατα, ἀλλὰ κατὰ βάθος εἶναι λύκοι ἀρπαγᾶς.

16. »Θὰ ἐννοήσητε αὐτοὺς ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν· διότι δὲν συναγοῦσιν ἐξ ἀκκνηθῶν σταφυλᾶς, οὔτε ἐκ τῶν σκολύμων σῦκα.

17. »Τὰ καλὰ δένδρα φέρουσι καλοὺς καρπούς, καὶ τὰ κακὰ κακοὺς.

ΛΟΓΚ. VI, 45. »Ὁμοίως ὁ χρηστός ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ καρδίας ἐξάγει μόνον καλὰ, ἐν ᾧ ὁ πονηρὸς ἐκ τῆς πονηρᾶς καρδίας του μόνον πονηρὰ ἐξάγει. Ἐξ ὅσων ἔχει τις πλήρη τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐκ τούτων ὁμολεῖ διὰ τοῦ στόματος.

ΜΑΤΘ. VII, 21.—'Ἐκείνος ὅστις θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν δὲν εἶναι ὁ λέγων «*Κύριε, Κύριε*» ἀλλ' ὁ ἐκπληρῶν τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός.

22. »Πολλοὶ θὰ εἴπωσι' «*Κύριε, Κύριε ! ἐδιδάξαμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν σου καὶ κατὰ ταύτην ἐδιώξαμεν τὸ πονηρὸν*».

23. »'Ἄλλ' ἀποστρέφομαι ἀπὸ τούτων καὶ λέγω εἰς αὐτούς' Ὅχι, ποτὲ δὲν σὰς ἐγνώρισα καὶ δὲν σὰς ἀναγνώριζω. Ἐπομακρύνθητε ἀπ' ἐμοῦ ὑμεῖς οἱ πράττοντες τὸ κακὸν !».

24. «Ὁ ἀκούων καὶ πραγματοποιοῦν τούς λόγους μου οἰκοδομεῖ ὡς συνετὸς ἄνθρωπος ἐπὶ βράχου.

25. »Καὶ ὁ οἶκος οὗτος θὰ ἀντιστῇ εἰς πάσας τὰς προσβολὰς τῆς θυσέλλης.

26. »'Ἄλλ' οἱ ἀκούοντες τούς λόγους μου καὶ μὴ πραγματοποιοῦντες αὐτούς εἶναι ὅπως οἱ ἄφρονες» οἱ οἰκοδομοῦντες τούς οἶκους αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἄμμου.

27. »Καὶ ὅταν ἐπέρχεται ἡ θύελλα ὁ οἶκος πίπτει καὶ πᾶν ὅ,τι περιέχει καταστρέφεται».

ΛΟΥΚ. IV, 32.—Καὶ ἅπας ὁ λαὸς ἐθαύμαζε διὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην, διότι ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκεν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ὡς οἱ Φαρισαῖοι, κατὰ τὸν γραπτὸν νόμον.

ΜΑΤΘ. IV, 14.—Καὶ οὕτως ἐξεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ προφητεία τοῦ Ἠσαίου' «Οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ἔζησαν εἰς τὸ σκότος τοῦ θανάτου εἶδον τὸ φῶς τῆς ζωῆς».

ΜΑΤΘ. XII, 19.—Καὶ διὰ τὴν ἀποκαλύψην εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐφιλονείκησε, δὲν ἐκραύγασεν οὐδὲ ὠμίλησε στεντορείως εἰς τὰς πλατείας.

20. Δὲν ὑπῆρξεν ἀνάγκη νὰ θραύσῃ καὶ ἐν μόνον ἡμίθραυστον χόρτον αὐτὸ νὰ σβέσῃ ἐν κηρίον.

21. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων στηρίζονται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

V.

Η ΑΛΗΘΗΣ ΖΩΗ

Ἡ σοφία τοῦ βίου συνίσταται εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τις ὅτι ἡ ζωὴ αὐτοῦ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀπείρου πνεύματος.

Οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ ὑλικῷ βίῳ αὐτῶν ἀποβλέπουσιν εἰς ὠρισμένους σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἵνα κατορθώσωσι, καὶ αὐτοὶ πάσχουσι καὶ τοὺς ἄλλους κάμνουν νὰ πάσχωσιν. Ἐὰν ὅμως ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐν πνεύματι ζωῆς καὶ νὰ χειραφετηθῶσιν ἀπὸ τῶν ἀπασχολήσεων αὐτῶν περὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος, θὰ εὗρισκον τελείαν ἱκανοποίησιν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ, ὅστις εἶναι ἀκριβῶς ὁ βίος διὰ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθησαν.

Ὁ Ἰησοῦς ἔτιχέ ποτε νὰ ζητήσῃ ποτήριον ὕδατος παρὰ γυναικὸς ἄλλοθρήσκου. Ἄλλ' ἡ γυνὴ αὕτη ἐδίσταζε νὰ τὸν ὑψηρετήσῃ λόγῳ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν διαφορᾶς. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτήν· «Ἄν κατώρθους νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ὁ ζητῶν ἀπὸ σὲ ὕδωρ εἶναι ἄνθρωπος ζῶν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῆ τὸ ἄπειρον πνεῦμα, θὰ ἐπροθυμοποιεῖσο νὰ πράξῃς μίαν καλὴν πράξιν καὶ νὰ ἐνωθῆς οὕτως ἐν πνεύματι μετὰ τοῦ ἀπείρου πνεύματος παρὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐλάμβανες ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀφ' οὗ πῆ τις δὲν θὰ διψήσῃ ποτέ. Ὁ Θεὸς δὲν προσκυνεῖται εἰς ὠρισμένον μέρος, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσκυνῆται διὰ τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνσαρκοῦται τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητὰς του· «Ἡ ἀληθὴς τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐκπληροῖ τις τὸ θέλημα τοῦ ἀπείρου πνεύματος. Καὶ τοῦτο εἶναι δυνατὸν εἰς πάντα χρόνον. Ἄπασα ἡ ζωὴ ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ συγκομιδὴ τῶν καρ-

πῶν τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ ἔσπειρεν ἐντός μου. Οἱ δὲ καρποὶ οὗτοι εἶναι τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον πράττομεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

»Εὐεργετοῦντες τοὺς ἀνθρώπους οὐδὲν ἄλλο πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ἢ τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Χρόνον τινὰ μετὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Συνήντησε δὲ παρὰ τινι οἰκίῳματι λουτρῶν ἄρρωστον ὅστις ἔμενεν ἐκεῖ χωρὶς οὐδὲν ἄλλο νὰ πράττῃ ἢ νὰ περιμένῃ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ ἐκ θαύματος. Ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Μὴ ἀναμένῃς νὰ θεραπευθῆς ἐκ θαύματος, ἀλλ' ἐξακολούθει νὰ ζῆς ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών σου καὶ μὴ παρερμηνεύῃς τὸν σκοπὸν τοῦ βίου». Ὁ ἄρρωστος ἠγέρθη καὶ ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ βλέποντες οἱ Ἰουδαῖοι ἤρχισαν νὰ κακολογῶσι τὸν Ἰησοῦν καὶ διὰ τοὺς λόγους του καὶ διότι παρέσχε τὴν βοήθειάν του εἰς ἄρρωστον ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου.

Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Οὐδὲν τὸ παράδοξον ἔπραξα. Ἐπραξα μόνον ὅ,τι πράττει ὁ κοινὸς ἡμῶν Πατὴρ, τὸ Πνεῦμα. Ζῆ καὶ δίδει ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο πράττω καὶ τοῦτο ὀφείλει νὰ πράττῃ πᾶς ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος καὶ δύναται νὰ ζῆ ἢ νὰ μὴ ζῆ. Ζωὴ εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, ἥτοι νὰ μὴ μεριμνᾷ τις περὶ τῆς σαρκὸς καὶ νὰ πράττῃ τὸ καλὸν εἰς ἄλλους. Τὸ νὰ μὴ ζῆ τις εἶναι τὸ νὰ ἀσχολῆται περὶ ἑαυτοῦ καὶ νὰ μὴ πράττῃ τὸ καλὸν εἰς ἄλλους,

»Τὴν ἀληθῆ ζωὴν δύναται τις νὰ παραβάλλῃ πρὸς οἰκοδεσπότην, ὅστις διανέμει εἰς τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ μέρος τοῦ ἔχειν αὐτοῦ καὶ συνιστᾷ εἰς ἕκαστον νὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν τὴν μερίδα αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐχρησιμοποίησαν, ἄλλοι δὲ ἔκρυψαν τὸ χρῆμα ὅπερ ἔλαβον καὶ οὐδὲν ἔπραξαν. Μετὰ ταῦτα ὁ κύριος ἐζήτησε λογαριασμὸν ἀπὸ αὐτούς, καὶ εἰς ὅσους μὲν εἰργάσθησαν δίδει περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶχον, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀργοὶ ἀφαιρεῖ καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχον. Ἡ μερὶς

αὕτη τῆς περιουσίας τοῦ κυρίου εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς τὸ ὁποῖον ἔλαβον οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ἀπειροῦ πνεύματος.

»Ὅστις διαμένει εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος ἔχει μέρος καὶ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' ὁ ἀποφεύγων νὰ διαύγη πνευματικὸν βίον ἀπόλλυσι καὶ αὐτὴν τὴν μερίδα τοῦ βίου, τὴν ὁποίαν ἔλαβε.

»Μόνον ἡ κοινὴ ζωὴ ὅλων εἶναι ἡ ἀληθὴς ζωὴ, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ζωὴ ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἐκαστος ὀφείλει νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου».

Ὁ Ἰησοῦς μετέβη κατόπιν εἰς τὴν ἀπομεμονωμένον μέρος, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τὸν ἠκολούθησε. Τὴν ἐσπέραν οἱ μαθηταὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· «Τί θὰ φάγη τὸ πλῆθος αὐτό;». Ἀλλὰ μετὰξὺ αὐτῶν τινὲς μὲν οὐδὲν εἶχον φέρεи μεθ' ἑαυτῶν, ἄλλοι ὅμως ἔφερον ἄρτον καὶ ἰχθῦς τινάς. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Συναθροίσατε, φέρετε ἐδῶ ὅλους τοὺς ἄρτους τοὺς ὁποίους ἔχουσι φέρεи». Ἐλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ἐκ τῶν χειρῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τοὺς εἶχον καὶ διεμοίρασεν αὐτοὺς εἰς ὅλους, ὅλοι δὲ ἔχορτάσθησαν.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἴδετε, οὕτω πρέπει νὰ πράττητε. Ἀναγκαῖον εἶναι οὐχὶ νὰ ζητῆ ἕκαστος τροφὴν δι' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ νὰ μερίζεται μετὰ τῶν ἄλλων ὅ,τι ἔχει. Ἡ ἀληθὴς τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ἀπειρον πνεῦμα, δι' αὐτοῦ καὶ μόνου ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι».

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐξέλεξε μαθητὰς καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτοὺς νὰ διδάξωσι πανταχοῦ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐκλέγων δὲ αὐτοὺς εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ὄφείλετε νὰ διδάσκητε περὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀπόσχητε ἀπὸ πάσης ἡδονῆς τῆς σαρκός. Μηδὲν πρᾶγμα νὰ ἔχητε μεθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ νὰ εἰσθε πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ὑποστῆτε διωγμούς, στερήσεις ἢ ὀδύνας. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ σαρκικοῦ βίου θὰ σᾶς μισήσωσι καὶ καταθλίψωσιν, ἀλλὰ μὴ φοβῆσθε. Ἐφ' ὅσον ἐκτελεῖτε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, θὰ ἔχητε τὴν πνευματικὴν ζωὴν, καὶ ταύτην οὐδεὶς θὰ δύναται νὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ»,

Οἱ μαθηταὶ ἀπῆλθον καὶ ἐπανελθόντες ἀνήγγειλαν ὅτι παν-

ταχοῦ ἐνίκησαν τὰς πονηρὰς διδασκαλίας. Τότε οἱ Φαρισαῖοι εἶπον εἰς τὸν Ἰησοῦν ὅτι καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἦτο πονηρά, διότι ἐξέθετε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ δεινὰ. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Τὸ πονηρὸν δὲν δύναται νὰ νικήσῃ. Τὸ κακὸν νικᾷται μόνον ὑπὸ τοῦ καλοῦ. Καλὸν δὲ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ὅπερ εἶναι κοινὸν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

» Πᾶς ἄνθρωπος γινώσκει τί εἶναι τὸ καλὸν δι' ἑαυτόν. Ἐὰν λοιπὸν πράττῃ τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, πράττει τὸ ἀγαθὸν καὶ ἰδοὺ διατί ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς εἶναι καλόν, ἔστω καὶ ἐὰν ἐκθέτῃ τὸν πράττοντα εἰς στερήσεις καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον».

ΜΑΘ. XI, 25.—Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἀναγνωρίζω τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὡς ἀρχὴν πάντων τῶν ἐπιγείων καὶ οὐρανίων ὄντων, διότι πᾶν ὅ,τι ἦτο κεκρυμμένον ἀπὸ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ φρονίμου ἀποκαλύπτεται εἰς τὰ παιδία διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἀναγνωρίζουσιν ἐκυτὰ ὡς τέκνα τοῦ Πατρὸς.

28. » Πάντες οἱ ἄνθρωποι μεριμνῶσι ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ὑλικὴν εὐζωίαν αὐτῶν. Εἶναι ἐξευγμένοι λοιπὸν διὰ νὰ σώρωσι βάρος τὸ ὅποιον μετὰ κόπου δύνανται νὰ σώρωσιν· ὑποβάλλονται εἰς ζυγὸν ὅστις εἶναι ὑπέρτερος τῆς δυνάμεως τῶν ὤμων αὐτῶν. Κατανοήσατε τὴν διδασκαλίαν μου καὶ θὰ εὕρητε ἐν τῇ ζωῇ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν, διότι ἐγὼ ὑποβάλλω ὑμᾶς εἰς ἄλλον ζυγὸν καὶ σᾶς παρέχω διάφορον βάρος, τὴν ζωὴν ἐν πνεύματι.

29. » Ζεῦξάτε ἐκυτοὺς εἰς τὸν ζυγὸν τοῦτον καὶ θὰ μάθητε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν. Ἔστε ἡρεμοὶ καὶ γλυκεῖς τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὕρετε τὴν εὐτυχίαν ἐν τῇ ζωῇ σας.

30. » Διότι ἡ διδασκαλία μου εἶναι ζυγὸς ὅστις ἐπίτηδες δι' ὑμᾶς ἔγεινε καὶ ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς εἶναι βάρος ἑλαφρόν».

ΙΩΑΝ. IV, 5.—Ὁ Ἰησοῦς ἡμέραν τινα ἦλθεν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας ὀνομαζομένην Σιχάρ, γειτνιάζουσαν πρὸς τὴν χώραν τὴν ἑποῖαν ὁ Ἰακώβ ἔδωκε κατῆμα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ.

6. Ἐκεῖ ἦτο τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ. Καὶ Ἰησοῦς κεκμηκῶς ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐκάθισε παρ' αὐτό.

7. Σαμαρεῖτις τις ἦλθε νὰ ἀντλήσῃ ὕδωρ καὶ ὁ Ἰησοῦς τῇ εἶπε· «Δός μοι νὰ πίνω».

8. Διότι οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ εἶχον μεταβῆ εἰς τὴν πόλιν νὰ ἀγοράσωσι τρόφιμα.

9. Ἡ Σαμαρεῖτις αὕτη γυνὴ τῇ ἀπεκρίθη· «Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ζητεῖς ἀπὸ ἐμὲ Σαμαρεῖτιδα νὰ πίνῃ; Οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς Σαμαρεῖτας».

10. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτήν· «Ἐὰν ἐνόσεις τί ἔχει δώσει ὁ Θεὸς εἰς

τοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς εἶναι ὁ ζητῶν ἀπὸ σέ νά πῆ. δὲν θά ἀπέκρουες ὅ,τι σοῦ ἐζήτησα, ἐγὼ δὲ ἀφ' ἑτέρου θά σοί προσέφερον ὕδωρ ζῶν».

11. Ἡ δὲ γυνὴ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Δὲν ἔχεις μὲ τί νά ἀντλήσης ὕδωρ, τὸ δὲ φρέαρ εἶναι βαθύ. Πόθεν λοιπὸν θά ἔχῃς τὸ ζῶν αὐτὸ ὕδωρ ;

12. »Ἡ εἶσαι μεγαλύτερος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὅστις μᾶς ἔδωκε τοῦτο τὸ φρέαρ καὶ ἀπὸ τοῦ ἔποιον καὶ αὐτὸς ἔπιε καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὰ πόι-
μνιά του ;».

13. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Ὅστις πῆ ἀπὸ τοῦ ὕδωρ αὐτό, θά διψήσῃ καὶ πάλιν, ἀλλ' ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τὸ ἔποιον ἐγὼ δίδω, οὗτος δὲν θά δι-
ψήσῃ ποτέ.

14. Ἄλλ' τὸ ὕδωρ, τὸ ἔποιον ἐγὼ δίδω θά γείνη ἐν αὐτῷ πηγὴ ἧτις θά ἀνα-
δρῦῃ εἰς αὐτὸν τὴν ζῶν τὴν αἰώνιον».

15. Ἡ δὲ γυνὴ εἶπε· «Δός μοι λοιπὸν ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διὰ νά μὴ
ἔχω ἀνάγκην νά πίνω μῆτε νά ἀντλῶ ὕδωρ».

16. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτήν· «Ἵπαγε, κάλεσον τὸν σύζυγόν σου καὶ ἔλθέ
μετ' αὐτοῦ».

19. Ἡ δὲ γυνὴ εἶπε· «Κύριε, βλέπω ὅτι εἶσαι προφήτης.

20. »Οἱ πατέρες μας ἐλάτρευαν τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἡμεῖς
δὲ λέγετε ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ ἱερός τόπος τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ».

21. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Ἡστέυσόν με, γύναι. Τοῦ λοιποῦ ὁ Πατὴρ δὲν θά
λατρεύηται οὔτε ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις.

23. »Ἦλθεν ὁ χρόνος ὅποτε ὁ Πατὴρ θά λατρεύηται ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-
θείᾳ, καὶ τοιοῦτους λάτραις ζητεῖ ὁ Θεός.

24. »Ὁ Πατὴρ εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ πρέπει νά λατρευώμεν αὐτὸν ἐν πνευ-
ματι καὶ τῇ ἐμπράκτῃ ἀληθείᾳ».

25. Καὶ ἡ γυνὴ εἶπε· «Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ Μεσσίας μέλλει νά ἔλθῃ, καὶ
ὅταν ἔλθῃ θά μᾶς εἴπῃ τὰ πάντα».

26. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Σοῦ εἶπον πάντα».

28. Καὶ ἡ γυνὴ ἀπῆλθε καὶ εἶπεν εἰς τοὺς κατοικοῦς τῆς πόλεως νά υπά-
γῃσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

31. Ἐντούτῳ οἱ μθηταὶ ἐπνευελθόντες ἠρώτησαν τὸν Ἰησοῦν, ἀν ἤθελε
νά φάγῃ.

32. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἔχω νά φάγω τροφὴν τὴν ἔποιαν ἀγνωεῖτε».

33. Οὗτοι δὲ υπέθεσαν ὅτι ἴσως τινὲς ἔφεραν πρὸς αὐτὸν φαγητόν.

34. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· Ἡ τροφή μου εἶναι νά ἐκπληρῶ τὸ
θέλημα Ἐκείνου ὅστις μοὶ ἔδωκε τὴν ζῶν καὶ νά πράττω ὅ,τι μὲ προσέταξε.

35, 36. »Μὴ εἶπητε·—«Ὁ καιρὸς ἀπέχει πολὺ ἀκόμη»—ὡς λέγει ὁ χωρικός,
ὅταν ἀνακίμῃ τὸν θερισμόν. Ὁ ἐκπληρῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς διατελεῖ πάν-
τοτε ἕν χορτασμῷ καὶ δὲν γινώσκει τὴν πείναν οὐδὲ τὴν δίψαν. Ἡ ἐκπλήρω-
σις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ φέρει πάντοτε τὴν εὐτυχίαν περιέχει ἐντός αὐτῆς
τὴν ἀμοιβήν».

ΙΩΑΝ. V, 1.—Ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν ἡμέραν τινὰ εἰς Ἱερουσαλήμ.

1. Ὑπῆρχε δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις δεξαμενὴ τῆς ὕδατος.

2. Ἔλεγον δὲ περὶ ταύτης ὅτι ἄγγελος κατήρχετο ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐτάραττε τὸ ὕδωρ, ὃ δὲ πρῶτος ἐμβάς εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ἐθεραπεύετο ἀμέσως ἀπὸ πάσης νόσου.

3. Ὑπῆρχον δὲ στοαὶ περὶ τῆς δεξαμενῆς.

4. Καὶ ὑπὸ τὰς στοὰς ταύτας ἦσαν κατακεκλιμένοι οἱ ἄρρωστοι ἀναμένοντες ἵνα ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, νὰ ἐμβῶσιν.

5. Ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ καὶ ἄρρωστός τις ἀπὸ τριακονυκετίας.

6. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ γινώσκων ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ἠσθένης εἶπεν εἰς αὐτόν· «Θέλεις νὰ θεραπευθῆς;».

7. Οὗτος δὲ εἶπε· «Ναί, θέλω, ἀλλ' οὐδένα ἔχω νὰ μὲ φέρῃ ὥστε νὰ εἰσέλθω κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμὴν πρῶτος εἰς τὴν δεξαμενὴν.

8. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐγέρθητι, λάβε τὴν κλίνην σου καὶ ὕπαγε».

9. Καὶ ὁ ἄρρωστος ἔλαβε τὴν κλίνην του καὶ ἀπήλθεν. Ἦτο δὲ ἡμέρα Σαββάτου.

10. Εἶπον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι· «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βαστάξῃς τὴν κλίνην σου τὸ Σάββατον».

11. Οὗτος δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ὁ θεραπεύσας με μὲ προσέταξε νὰ πράξω τοιοῦτοτρόπως».

15. Ὑπῆγε δὲ καὶ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν αὐτόν.

16. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τὸν Ἰησοῦν, διότι ἔπραττε ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου.

17. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ὅτι πράττει πάντοτε ὁ Πατὴρ, πράττω καὶ ἐγώ».

19. «Ἀληθῶς σὰς λέγω ὅτι ὁ υἱὸς δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τι ἀφ' ἑαυτοῦ, πράττει μόνον ὅ,τι ἔμαθε παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἀλλ' ὅ,τι πράττει ὁ Πατὴρ, πράττει ὡσαύτως καὶ ὁ υἱός.

20. »Διότι ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ διδάσκει εἰς αὐτόν ὅτι πρέπει νὰ γινώσκῃ.

21. »Ὁ Πατὴρ δύναται νὰ δίδῃ ζωὴν εἰς τοὺς νεκρούς, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ υἱός· δὲν πρόωρισε τοὺς ἀνθρώπους πρὸς θάνατον, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν ἐξουσίαν νὰ ἀποφασίξῃ περὶ ζωῆς ἢ θανάτου.

22. »Ὁ Πατὴρ δίδει ζωὴν εἰς ὅσους θέλει νὰ τὴν δώσῃ.

23. »Καὶ πρέπει νὰ τιμᾷτε τὸν υἱὸν ἐξ Ἰσου πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷ.

24. »Ἀληθῶς σὰς λέγω ὅτι ὅστις κατενόησε τὴν ἔννοιαν τῆς διδασκαλίας μου καὶ πιστεύει εἰς τὸν κοινὸν Πατέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὗτος εἶναι ἡδὴ κύριος τῆς ζωῆς καὶ ἐξηγόρασεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου.

25. »Ὅσοι κατενόησαν τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, θὰ ζήσωσιν αἰωνίως.

26. »Διότι ὅπως ὁ Πατήρ ἔχει τὴν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ὁμοίως ἔδωκε καὶ εἰς τὸν υἱὸν νὰ ἔχῃ τὴν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ.

27. »Ἔδωκε δὲ καὶ ἔλευθερίαν (ἐξουσίαν) εἰς αὐτόν, διότι εἶναι ὡσαύτως καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

30. »Δὲν κρίνω ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἡ κρίσις μου εἶναι δικαία· διότι δὲν ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἰδικόν μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου ὅστις με ἔπεμψεν.

31. »Ἐὰν ἐθεβάλουν πάντες ὅτι ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἀληθής, τοῦτο δὲν θά ἦρκει νὰ παγίωσῃ τὴν διδασκαλίαν μου.

36. »Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον τὴν ἀποδεικνύει ἀληθῆ καὶ τὴν παγιοῖ εἶναι τὰ ἔργα τὰ ὅποια διδάσκω. Ἀποδεικνύεται δὲ ἐκ τούτων ὅτι ἐγὼ δὲν διδάσκω ἐξ ὀνόματός μου, ἀλλ' ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων.

37. »Καὶ ὁ Πατήρ μου ἐπιμαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου ἐντὸς τῶν ψυχῶν πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὑμεῖς δὲν θέλετε νὰ ἀκούσητε οὔτε νὰ κατανοήσητε τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

38. »Καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ δὲν διαμένει ἐντὸς σας.

40. »Καὶ δὲν θέλετε νὰ προσέλθητε εἰς τὴν διδασκαλίαν μου, ἥτις δίδει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν ζωὴν.

43. »Διδάσκω ὑμᾶς ἐν ὀνόματι τοῦ κοινῆ Πατρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὲν θέλετε νὰ δεχθῆτε τὴν διδασκαλίαν μου· ἀλλ' ἐάν τις σας διδάξῃ ἐπὶ τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι, θά τὸν πιστεύσητε.

44' »Πῶς δύνασθε νὰ πιστεύσητε, ὑμεῖς οὔτινες ἐπιδιώκετε τὴν ἀμοιβαίαν δόξαν καὶ δὲν ἐπιζητεῖτε τὴν μόνην δόξαν νὰ εἰσθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ;».

ΛΟΥΚ. XIX, 12.—'Ο Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ τὴν ἐξῆς παραβολήν· «Ἀνθρωπὸς τις πλούσιος, ἠναγκασμένος νὰ καταλίπῃ τὴν οἰκίαν του καὶ νὰ ταξιδεύσῃ, ἐκάλυσε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ τοὺς δούλους του καὶ διένειμεν εἰς αὐτοὺς δέκα μναῖ ἀργυρίου, λέγων νὰ τὰς ἐμπορευθῶσι μέχρι τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ.

15. »Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τῆς ξένης ἐκάλυσε τοὺς δούλους καὶ ἠρώτησεν ἕκαστον πῶς ἐπραγματεύθη τὸ ἀργύριον αὐτοῦ.

16. »Καὶ ὁ πρῶτος προσελθὼν εἶπε· «Κύριε, ἡ μναῖ σου ἔφερε κέρδος δέκα μνῶν».

17. »Ἐχει καλῶς, δοῦλε καλέ, ὑπῆρξας πιστὸς εἰς τὰ ὀλίγα· «λάβε τὴν διοίκησιν δέκα πόλεων».

18. »Ἄλλος δούλος προσελθὼν εἶπε· «Κύριε, ἡ μναῖ σου ἔφερε κέρδος πέντε μνῶν».

19. »Καὶ ὁ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐχει καλῶς, δοῦλε καλέ, λάβε τὴν ἐξουσίαν πέντε πόλεων».

20. »Καὶ ἄλλος δούλος προσελθὼν εἶπεν· «Ἰδοὺ ἡ μναῖ σου, τὴν ὅποιαν ἐφύλαξα ἐντὸς σουδαρίου.

21. »Διότι σὲ ἐφοβούμην, διότι εἶσαι ἄνθρωπος ἀστηρός, λαμβάνεις ἀπὸ ὅπου δὲν ἔθιγες καὶ θερίζεις ἀπὸ ὅπου δὲν ἔσπειρας».

22. »Καὶ ὁ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἄφρον, συμφώνως μὲ τοὺς λόγους σου θά σὲ κρίνω· λέγεις ὅτι ἐκ φόβου πρὸς ἐμὲ ἔκρυψας τὴν μναῖν μου καὶ δὲν

ἐτόκισας αὐτήν. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἐγίνωσκας ὅτι εἰμαι αὐστηρὸς καὶ λαμβάνω ἀπὸ ὅπου δὲν ἔθηνκα, διατὶ λοιπὸν δὲν ἐπραξας ὅ,τι σέ προσέταξα ;

ΜΑΤΘ. XXV, 26. 27.—» Ἐάν ἐτόκισες τὸ χρῆμά μοι, θά ἠῤῥαυαν ἡ περιουσία μου, ἀλλὰ τῶρα δὲν ἐπραξας ἐκεῖνο διὰ τὸ ὅποιον σοῦ ἔβωκα τὴν μνάν καὶ θά σοῦ ἀφαιρεθῆ αὐτή».

ΛΟΓΚ. XIX, 23.—» Καὶ προσέταξε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν μνάν ἀπὸ ἐκεῖνον ὅστις δὲν ἐχρησιμοποίησεν αὐτήν καὶ νὰ δώσῃ αὐτήν εἰς τοὺς χρησιμοποιησαντας τὰς ἰδικὰς των.

24, 25. » Καὶ εἶπε· « Δότε εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἔκαμε καλὴν χρῆσιν τοῦ χρημάτος· διότι ἐκεῖνος ἐκτιμᾷ ὅ,τι ἔχει, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖνον ὅστις δὲν ἐκτιμᾷ αὐτό, θά ἀφαιρεθῆ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχει.

ΜΑΤΘ. XXV, 30.—» Καὶ ῥίψατε τὸν ἄχρηστον αὐτὸν δοῦλον εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον».

ΙΩΑΝ. VI, 1.2.—» Ὁ Ἰησοῦς ἦλθε τότε εἰς τόπον ἔρημον καὶ μέγα πλῆθος ὄχλου ἠκολούθει αὐτῷ.

3. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνῆλθεν ἐπὶ τινος ὄρους καὶ ἐκάθισε μετὰ τῶν μαθητῶν του.

5. Ἰδῶν δὲ ὅτι τὸ πλῆθος ἤρχετο εἶπε· « Ποῦ λοιπὸν θά εὐρωμεν ἄρτον διὰ νὰ θρέψωμεν ὅλον αὐτὸ τὸ πλῆθος ; ».

7. Ὁ Φίλιππος ἀπεκρίθη· « Διακοσίων θηναρίων ἄρτοι δὲν θά ἀρκέσωσιν, ἵνα ἕκαστος λάβῃ ἀπὸ ὀλίγον μόνον.

ΜΑΤΘ. XIV, 17. ΙΩΑΝ. VI, 9.—» Ἐγὼ εἶδον παιδάριον τὸ ὅποιον εἶχε πέντε κριθίνους ἄρτους καὶ δύο ἰχθύς».

ΙΩΑΝ. VI, 10. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· « Καθίσατε ὅλους αὐτοὺς ἐπὶ τῆς χλόης».

11. Καὶ ἔλαβε τοὺς ἄρτους τοὺς ὅποιους εἶχε καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς τοὺς μαθητὰς του λέγων εἰς αὐτοὺς νὰ μοιράσωσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς καθήμενους· Καὶ ἔμοιρασαν τοιοῦτοτρόπως ὅλοι πρὸς ἀλλήλους πᾶν ὅ,τι εἶχον καὶ πάντες ἔχορτάσθησαν καὶ ἐπερίσσευσεν ἀκόμη πολὺ.

26. Τὴν ἐπομένην τὸ πλῆθος ἦλθεν ἐκ νέου καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτοὺς· « Ἐπανέρχεσθε εἰς ἐμέ, ὅχι διότι εἶδετε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἄρτον καὶ ἐχορτάσθητε.

27. » Λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ μεριμνᾶτε περὶ τῆς φθαρτῆς τροφῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς αἰωνίας, ἣτις ἔρχεται εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ».

28. Οἱ Ἰουδαῖοι εἶπον· « Τί νὰ ποιῶμεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ; ».

29. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτοὺς· « Τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ συνίσταται εἰς τὸ νὰ πιστεύητε εἰς τὴν ζωὴν, τὴν ὅποιαν ὁ Θεὸς σὰς ἔδωκεν».

30. Οὗτοι εἶπον· « Δὸς εἰς ἡμᾶς σημεῖον, διὰ νὰ πιστεύσωμεν εἰς σέ ! ».

31. « Τί ἔργον πράττεις ; Οἱ πατέρες μας ἔφαγον τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς νὰ φάγωσι τὸν ἄρτον τοῦ οὐρανοῦ. Οὕτω εἶναι γεγραμμένον».

32. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτοὺς· « Ὁ ἀληθὴς οὐράνιος ἄρτος

είναι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅπερ ἔρχεται εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ.

33. »Αὐτὸς δίδει τὴν ζωὴν εἰς τὸν κόσμον.

35. »Ἡ διδασκαλία μου δίδει εἰς τὸν ἀνθρώπον τὴν ἀληθῆ τροφήν. Ὁ ἐρχόμενος εἰς ἐμὲ θὲν θὰ πενάσῃ ποτὲ καὶ ὁ πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν μου θὲν θὰ διψήσῃ.

36. »Ἄλλὰ σὰς εἶπον ἤδη καὶ ὁμῶς θὲν μὲ πιστεύετε.

37. »Ὁλη ἡ ζωὴ ἣν ὅποιαν ὁ Πατὴρ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν θὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ μου, καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὴν θὰ μετάρχωνται τῆς ζωῆς ταύτης.

38. »Διότι κατήλθον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι διὰ νὰ κάμω τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ὅστις μοὶ ἔδωκε τὴν ζωὴν.

39. »Καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς συνίσταται εἰς τὸ νὰ φυλάξω ἀκεραίαν τὴν ζωὴν τὴν ὅποιαν μοὶ ἔδωκε.

40. »Διότι ὁ Πατὴρ ἠθέλησεν ἵνα ὁ ἀκούων τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ τὴν αἰωνίαν ζωὴν».

41. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἐγόγγυζον κατ' αὐτοῦ, διότι εἶπεν· «Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἡ τροφή ἢ κατελθοῦσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ».

42. Καὶ ἔλεγον· «Ἐν τούτοις οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου γινώσκωμεν τὸν Πατέρα καὶ τὴν μητέρα, πῶς δύναται νὰ λέγῃ ὅτι κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ;».

43. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὴ ζητεῖτε τίς εἰμαι καὶ πόθεν ἦλθον.

44. »Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἀληθής, ὄχι διότι ὁ Θεὸς ὠμίλησε μετ' ἐμοῦ, ὄχι διότι σὰς λέγω τούτου, ἀλλὰ διότι ὁ κοινὸς ἡμῶν Πατὴρ σὰς ἐλκύει πρὸς ἑαυτὸν, ἵνα δώσῃ εἰς ὑμᾶς τὴν αἰωνίαν ζωὴν.

45. »Εἶναι γεγραμμένον εἰς τοὺς Προφῆτας ὅτι ὅλοι θὰ διδαχθῶσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πᾶς λοιπὸν ὁ ἐννοῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔρχεται εἰς τὴν διδασκαλίαν μου.

46. »Ὅχι διότι εἶδὲ τις τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὁ ἐκ Θεοῦ ἐρχόμενος αὐτὸς βλέπει τὸν Πατέρα.

47. »Ὁ πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν μου ἔχει τὴν αἰωνίαν.

48. »Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

49. »Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα τὸ πρὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ὁμῶς ἀπέθανον.

50. »Ἄλλ' ὁ ἀληθὴς ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ οὐράνιος ἄρτος εἶναι τοιοῦτος ὥστε ὁ τρεφόμενος ἐξ αὐτοῦ θὲν ἀποθνήσκει ποτέ.

51. »Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ὁ ζῶν ἄρτος ὁ κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ὁ φαγὼν ἐξ αὐτοῦ θὰ ζήσῃ αἰωνίως. Καὶ ὁ ἄρτος ὃν θὰ δώσω εἶναι ἡ σὰρξ μου, τὴν ὅποιαν θὰ καταλείπω διὰ τὴν ζωὴν πάντων τῶν ἀνθρώπων».

52. Οἱ Ἰουδαῖοι οὐδὲν ἐννοοῦντες ἐκ τῶν λόγων τούτων ἤριζον μεταξὺ τῶν λέγοντες· «Πῶς ὁ ἀνθρώπος οὗτος καὶ διατί μᾶς δίδει νὰ φάγωμεν τὴν σὰρκα αὐτοῦ;».

53. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐάν μὴ διδῆτε τὴν σάρκα ὑμῶν χάριν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, δὲν θὰ ἔχητε ζωὴν ἐντός σας.

54. »Ὁ δίδων τὴν σάρκα τοῦ χάριν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, μόνος οὗτος κατέχει τὴν ἀληθῆ ζωὴν.

55. »Ζῆ μόνον ἐντός μου ὅ,τι ἡ σὰρξ καταλείπει διὰ τὸ πνεῦμα, μόνον τοῦτο εἶναι ζῶν.

56. »Τοῦτο μόνον εἶμαι ἐγὼ, τοῦτο μόνον εἶναι ἐντός μου καὶ ἐγὼ ἐντός αὐτοῦ.

57. »Καὶ ὅπως διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς ζῶ ἐντός τῆς σαρκός, οὕτω διὰ τοῦ ἰδικοῦ μου θελήματός πᾶν ὅ,τι εἶναι ζῶν ἐντός ἐμοῦ δύναται νὰ ζήσῃ ἐν αὐτῷ».

60. Καὶ τινες τῶν μαθητῶν εἶπον ἀκούοντες τοὺς λόγους τούτους· «Ἴδοὺ λόγοι σκληροὶ καὶ τραχεῖς εἰς κατανόησιν».

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πνεῦμα ἐντός τῆς σαρκός. Καὶ μόνον τὸ πνεῦμα δίδει τὴν ζωὴν, ἐν ᾧ ἡ σὰρξ οὐδεμίαν ζωὴν δίδει».

ΛΟΓΚ. X, 1.—Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐξέλεξε μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐδδομήκοντα μαθητᾶς καὶ ἀπέστειλεν αὐτούς πρὸ αὐτοῦ εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὅπου αὐτὸς ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ.

2. Καὶ ἔλεγεν εἰς αὐτούς· «Ἡ οἰκία εἶναι μεγάλη, ἀλλ' ἔχει ὀλίγους ἐργάτας· πρέπει ὁ οἰκοδοσοῦν νὰ πέμψῃ ἐργάτας εἰς τὸν οἶκόν του.

3. »Ἵπάγετε· σᾶς πέμπω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων.

ΜΑΤΘ. X, 16.—»Σᾶς πέμπω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Ἔστε συνετοὶ ὅπως οἱ ὄφεις καὶ ἀθῆοι ὅπως αἱ περιστῆραί.

ΛΟΓΚ. X, 4.—»Πρὸ παντός μὴ ἔχητε τίποτε ἰδικόν σας, μὴ λαμβάνητε μεθ' ἑαυτῶν μηδέν, μήτε βαλλάντιον, μήτε πῆραν μήτε ὑποδήματα. Καὶ μὴ κάμνετε διακρίσεις μεταξὺ τῶν προσώπων.

ΜΑΡΚ. VI, 10.—»Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐποίαν θὰ εἰσέλθητε, μείνατε.

ΜΑΤΘ. X, 22.—»Δι' ὅ,τι θὰ εἶπητε θὰ μισηθῆτε καὶ θὰ καταδιωχθῆτε.

23. »Ἄλλ' ὅταν καταδιώκωσιν ὑμᾶς εἰς τινὰ πόλιν, ὑπάγετε εἰς ἄλλην.

ΜΑΤΘ. X, 19.—»Καὶ ἐάν σᾶς φέρωσι πρὸ τῶν κριτῶν, μὴ φροντίζητε ἐκ τῶν προτέρων περὶ τοῦ τί θὰ εἶπητε καὶ πῶς θὰ εἶπητε αὐτό. Τὸ πνεῦμα τοῦ Πατρὸς θὰ σᾶς ἐμπνεύσῃ τί μέλλετε νὰ εἶπητε.

23. »Καὶ πρὶν ἢ περατώσῃτε τὴν ἐπίσκεψίν σας ὅλας εἰς τὰς πόλεις οἱ ἄνθρωποι θέλουσιν ἐννοήσαι τὴν διδασκαλίαν σας.

26.—»Μὴ φοβῆσθε λοιπὸν αὐτούς, διότι ὅ,τι εἶναι κεκρυμμένον ἐντός τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν τέλει θὰ ἀποκαλυφθῆ.

28.—»Ἄλλὰ πρὸ πάντων μὴ φοβῆσθε τοὺς δυναμένους νὰ σᾶς ἀφαιρέσωσιν τὴν σωματικὴν ζωὴν, διότι οὗτοι δὲν δύναται νὰ φονεύσωσι τὴν ψυχὴν σας. Ἄλλὰ νὰ φοβῆσθε μᾶλλον μὴ ἀπολέσῃτε συγχρόνως τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὡς μὴ ἐκπληροῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς.

29.—»Δύναται τις νὰ ἔχῃ ἀντὶ ἐνός σολδίου πέντε στρουθία καὶ ὁμως οὐδέ ἐν στρουθίων δὲν ἀποθνήσκει ἀνευ τῆς θελήσεως τοῦ Πατρὸς.

30.—»Καὶ αὐταὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι ἡριθμημένα.

31.—»Μή φοβήσθε λοιπόν τίποτε ὑμεῖς οἵτινες εἰσθε ἀνώτεροι τῶν στρουθίων.

34.—Μή πιστεύετε ὅτι ἡ διδασκαλία μου θὰ φέρῃ ἀμέσως τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς.

ΛΟΓΚ. XII, 43.—»Ἡ διδασκαλία μου ἐμοιάζει πρὸς τὸ πῦρ, ὅπερ θὰ ἀνάψῃ πυρκαϊάν εἰς τὸν κόσμον.

51.—»Δὲν ἤλθον ἵνα φέρω τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τὴν διχόνοιαν.

52.—»Διότι τοῦ λοιποῦ θὰ διχασθῶσιν εἰς πάντας τοὺς οἴκους.

53.—»Ὁ Πατὴρ θὰ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα, ἡ μήτηρ πρὸς τὴν κόρην καὶ ἡ κόρη πρὸς τὴν μητέρα.

ΛΟΓΚ. XIV, 26.—»Διὰ τὸν θέλοντα νὰ εἶναι μαθητῆς μου, οὔτε ὁ πατὴρ οὔτε ἡ μήτηρ ἢ ἡ γυνὴ ἢ τὰ τέκνα ἢ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἢ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία αὐτοῦ ζωὴ δύνανται νὰ ἔχωσι σπουδαιότητα».

ΜΑΤΘ. XII, 24. Οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον εἰς τὸν λαὸν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐξέβαλε τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ μόνον.

26.—»Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐὰν ὁ Σατανᾶς ἐκβάλλῃ τὸν Σατανᾶν, διαμελίζει τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλὰ τότε πῶς θὰ ὑφίστατο;

27.—»Ὑμεῖς μόνον καὶ οἱ υἱοὶ ἡμῶν προσπαθεῖτε νὰ ἐκβάλλετε τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ (διὰ τῶν δικῶν καὶ τῆς βίας).

28.—»Ἐγὼ ὁμως ἐκβάλλω τὸ κακὸν διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

29.—»Ἐὰν ἡ διδασκαλία μου κατορθῶνῃ νὰ καταστρέφῃ τὸ κακὸν, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας αὐτῆς. Πῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν ἰσχυροῦ ἀνθρώπου, ἐὰν προηγουμένως μὴ εἶχε νικήσει τὸν ἰσχυρὸν αὐτόν;

30.—»Διὰ τοῦτο σὰς λέγω ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη πλάνη θὰ εἶνε συγγνωστέα. Οὐδέλωσ ὁμως θὰ εἶναι συγγνωστέα ἢ κατὰ τοῦ Πνεύματος, τοῦ δίδοντος τὴν ζωὴν εἰς τὸν κόσμον.

31.—»Καὶ ἂν τις ὁμίλησεν κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ εἶναι συγγνωστέος, ἀλλ' ὅστις ὁμίλησεν κατὰ τοῦ Πνεύματος οὐδέποτε θὰ τύχῃ συγγνώμης.

32.—»Καὶ ὁ μὴ ὢν μετὰ τοῦ Πνεύματος εἶναι ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ ὁ μὴ συλλέγων διασκορπίζει.

33.—»Ἡ λέγετε ὅτι τὸ δένδρον εἶναι καλὸν καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ καλός, ἢ ὅτι τὸ δένδρον εἶναι κακὸν καὶ κακὸς ὁ καρπὸς αὐτοῦ. Διότι ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται».

VI.

Η ΨΕΥΔΗΣ ΖΩΗ

Ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ δὲν δυναται νὰ ὑπάρξῃ διαφορὰ μεταξὺ συγγενῶν καὶ ξένων.

Ἐπὸ τὴν ἔποσιν ταύτην ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν ὅτι ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οὐδόλως ὑπῆρχον δι' αὐτόν. Οἱ δὲ ἀληθῶς πλησίον αὐτοῦ ἦσαν ὅσοι ἐξεπλήρουν μετ' αὐτοῦ τὸ θέλημα τοῦ κοινου Πατρός.

Ἡ σωτηρία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου οὐδόλως ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ οικογενειακοῦ βίου, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν ὅτι εὐδαίμονες μόνον εἶναι ὅσοι βαδίζουσι συμφῶνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Πατρός. Ὁ ἐν πνεύματι ζῶν οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη πατρίδα. Ἔλεγε δὲ ὅτι αὐτὸς οὐδεμίαν εἶχεν ὠρισμένην πατρίδα. Διὰ νὰ ἐκπληροῖ τις τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει ὠρισμένου μέρους, διότι ἕκαστος δύναται νὰ ἐκπληροῖ αὐτὸ πάντοτε καὶ πανταχοῦ.

Ὁ φυσικὸς θάνατος οὐδὲν δύναται νὰ ἔχη τὸ τρομερὸν δι' ἐκεῖνον ὅστις ἀφίεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔλεγε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὴν ἐν πνεύματι ζωὴν οὐδὲν ἔχει νὰ φοβῆται.

Ἀνθρωπὸς τις εἶπεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ὅτι θὰ ἠκολούθει βραδύτερον τὴν διδασκαλίαν του, ἀφ' οὗ ἤθελεν ἐνταφιάσει τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς δὲ ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν, ὅτι μόνοι οἱ νεκροὶ ἠδύναντο νὰ ἀσχολῶνται περὶ τῶν νεκρῶν, ἀλλ' οἱ ζῶντες ζῶσι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Πατρός.

Οὐδόλως πρέπει αἱ οικογενειακαὶ μέριμναι καὶ φροντίδες νὰ καθίστανται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐν πνεύματι ζωὴν. Ὁ ἀσχολούμε-

νος ἵνα μάθῃ τί ἀποτέλεσμα θὰ ἐπιφέρει ἐπὶ τῆς σαρκικῆς ζωῆς ἢ ἐκπλήρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, ὁμοιάζει πρὸς γεωργὸν ὅστις ἐν ᾧ ὀδηγεῖ τὸ ἄροτρον αὐτοῦ βλέπει ὀπισθεν αὐτοῦ.

Ἡ μέριμνα περὶ τοῦ ὑλικοῦ βίου, ἡ νομιζομένη τόσον σπουδαία παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ χίμαιρα. Τὸ μόνον ἔργον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ Μάρθα παρεπονέθη ὅτι ἀφῆκαν αὐτὴν νὰ ἀσχολῆται μόνη περὶ τοῦ φαγητοῦ, ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτήν : « Ἐχεις ἄδικον, οὐδὲ εἶναι δίκαια τὰ παράπονά σου. Κοπιάζε μόνη, ἂν ἔχῃς ἀνάγκην πραγμάτων, τὰ ὅποια φέρουσι κόπον ἄλλ' ἄφες ἐκείνους ὅσοι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων ἵνα ἀσχολῶνται εἰς τὴν μόνην ἐνασχόλησιν ἣτις εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν ».

Εἶπε δὲ προσέτι ὁ Ἰησοῦς : « Ὁ θέλων νὰ τύχῃ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ ἀπόσχῃ τῶν ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν. Οὐδὲ πρέπει νὰ κανονίζῃ τὸν βίον αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας του, ἀλλ' ὀφείλει νὰ εἶναι ἔτοιμος ἵνα ὑποστῇ ἐν πάσῃ ὥρᾳ πᾶσας τὰς στερησεις καὶ πάντα τὰ παθήματα ».

Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καταστρέφει μάλιστα τὴν πνευματικὴν ζωὴν εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς κτήσεως, ἡ ἀπόκτησις τοῦ πλοῦτου. Οἱ ἄνθρωποι λησμονοῦσιν ὅτι παρ' ὅλα τὰ πλοῦτη τὰ ὅποια κτῶνται δύνανται νὰ ἀποθάνωσιν ἐν πάσῃ στιγμῇ καὶ ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι ἀναγκαῖος εἰς τὴν ζωὴν. Ὁ θάνατος περιίπταται ἄνωθεν ἐκίστου ἡμῶν. Ἡ νόσος, ὁ φόνος, τυχαῖα περιστατικά δύνανται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ μᾶς ἀφαιρέσωσι τὴν ζωὴν. Ἡ πιθανότης τοῦ θανάτου εἶναι συνδεδεμένη πρὸς πᾶν δευτερόλεπτον τῆς ζωῆς μας.

Πᾶσαν ὥραν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ τὴν θεωρῇ ὡς εἰδικὴν εὐνοίαν παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτόν. Καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε συνείδησιν τούτου καὶ οὐδέποτε νὰ λέγῃ ὅτι τὸ ἀγνοεῖ. Γινώσκομεν καὶ προβλέπομεν ὅτι συμβαίνει ἐπὶ τῆς γῆς

ἢ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τὸν θάνατον μόνον ὅστις μᾶς ἀπειλεῖ εἰς πᾶσαν στιγμὴν θέλομεν νὰ λησμονῶμεν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀληθὴς ζωὴ εἶναι δεδομένη εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ ἄνθρωποι γινώσκουσιν αὐτὴν καὶ ἀκούουσι τὴν φωνὴν αὐτῆς· ἀλλ' ἐγκαταλείπουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς μερίμνας τῆς στιγμῆς καὶ στεροῦσιν ἑαυτοὺς τοιοῦτοτρόπως τῆς ἀληθοῦς ζωῆς. Ἡ ἀληθὴς ζωὴ ὁμοιάζει πρὸς συμπόσιον ὅπερ πλούσιος ἄνθρωπος παρεσκεύασε καὶ εἰς τὸ ὁποῖον καλεῖ συνδαιτυμόνας, ὁμοίως ὡς ἡ φωνὴ τοῦ πνεύματος καλεῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ μετὰ τῶν κεκλημένων ὑπάρχουσί τινες, τοὺς ὁποίους αἱ φροντίδες τοῦ ἔμπορίου ἢ τῆς ἀγροικίας αὐτῶν ἢ τῆς οἰκογενείας ἐμποδίζουσιν ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὸ συμπόσιον. Μόνοι οἱ πτωχοὶ οὐδεμίαν ἔχοντες ὑλικὴν φροντίδα δύνανται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ συμπόσιον καὶ οὗτοι χορτάζονται. Πᾶς, ὅστις οὐχὶ τελείως ἀποβάλλει πάσας τὰς μερίμνας καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκικῆς ζωῆς, ἀδυνατεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξυπηρετήσῃ ταυτοχρόνως τὸν Πατέρα καὶ ἑαυτόν.

Πρέπει ὡσαύτως νὰ θέσῃ τις τὸ ἐρώτημα εἰς ἑαυτόν κατὰ πρῶτον, ἂν κερδίζει ἐξυπηρετῶν τὴν σάρκα ἢ ἂν εἶναι δυνατόν εἰς αὐτὸν νὰ κανονίσῃ τὸν βίον αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιθυμίας. Ὁ θέλων νὰ οἰκοδομήσῃ οἰκίαν πρέπει νὰ ἐξετάσῃ ἑαυτόν πρῶτον, ἂν τοῦ εἶναι δυνατόν νὰ κτίσῃ οἰκίαν· καὶ ἐὰν βλέπῃ ὅτι εἶναι ἀδύνατον, πρέπει νὰ ἀπόσῃ ἵνα μὴ καταστῇ γελοῖος. Ὅθεν εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθμίσῃ τις τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ βίον συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲ διατρέχει τις τὸν κίνδυνον ῥιπτόμενος εἰς τὴν ἀνέφικτον ταύτην ἐπιχείρησιν νὰ ἀπολέσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Ἡ ζωὴ τοῦ σώματος εἶναι θησαυρὸς ἐμπιστευμένος εἰς ἡμᾶς, τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ διαχειριζώμεθα, ὥστε νὰ κερδίσωμεν δι' αὐτοῦ θησαυρόν, ὅστις νὰ εἶναι ἰδικὸς μας.

Ὅταν ὁ οἰκονόμος πλουσίου τινὸς γινώσκῃ, ὅτι ὅσον πιστῶς καὶ ἂν ὑπηρετήσῃ τὸν κύριον αὐτοῦ, οὗτος θὰ τὸν ἀποπέμψῃ ἄνευ ἀμοιβῆς, ὁ οἰκονόμος οὗτος ἐπωφελεῖται ἐκ τοῦ χρήματος

τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὅπερ ἔχει ἀνά χειρας, ἵνα ὑποχρεώσῃ τοῦλάχιστον ἄλλους. Καὶ ὅταν ὁ κύριος αὐτοῦ τὸν ἀποπέμψῃ, ἐκείνοι τοὺς ὁποίους ὑπεχρέωσε περιθάλλουσι καὶ τρέφουσιν αὐτόν. Ἡ ζωὴ τοῦ σώματος λοιπὸν εἶναι ὡς ἡ ξένη αὕτη περιουσία, ἣτις ἐπὶ ὀλίγον χρόνον μόνον διατελεῖ ἐμπειστευμένη εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι γινώσκωσι νὰ μεταχειρισθῶσι καλῶς τὴν περιουσίαν ταύτην, θὰ κερδήσωσι δι' αὐτῆς ἄλλην βεβαιότεραν. Ἐὰν μὴ ἀπαρηθῶμεν τὸν ψευδῆ ἡμῶν θησαυρόν, δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ ἀληθοῦς θησαυροῦ. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξυπηρετῶμεν ταυτοχρόνως τὴν ψευδῆ ζωὴν τῆς σαρκὸς καὶ τὸ πνεῦμα. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξυπηρετῇ τις συγχρόνως τὰ πλούτη καὶ τὸν Θεόν. Ὁ μέγας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἶναι μηδὲν παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁ πλοῦτος εἶναι κακὸν παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁ πλούσιος εἶναι ἔνοχος διὰ τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι αὐτὸς τρέφεται πλουσίως, ἐν ᾧ οἱ ἐπαίται ἐξωθεν τῆς θύρας αὐτοῦ πεινώσι. Καὶ ὅμως πᾶς τις γινώσκει τελείως, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἐγκαταλείπει εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, δὲν ἐκπληροῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς.

Πλούσιός τις τῶν ἐν τέλει ἦλθεν ἡμέραν τινὰ παρὰ τῷ Ἰησοῦ καὶ ἐκαυχῆθη ὅτι ἐξεπλήρωσε πάσας τὰς ἐντολάς. Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτόν ὅτι ὑπῆρχεν ἐντολὴ τις ἐπιβάλλουσα νὰ ἀγαπᾷ τις πάντα ἄνθρωπον ὡς ἑαυτόν. Ὁ ἄρχων εἶπεν, ὅτι καὶ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐξεπλήρωσεν. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτόν· «Δὲν εἶναι ἀληθές. Ἐὰν ἐξεπλήρους τὴν ἐντολὴν ταύτην, δὲν θὰ εἶχες πλέον περιουσίαν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκπληροῖ τις τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ὅταν κρατῇ δι' ἑαυτόν περιουσίαν καὶ δὲν διαμοιράξῃ ταύτην εἰς τοὺς ἄλλους».

Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Οἱ ἄνθρωποι φαντάζονται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσωσιν ἄνευ ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ἐγὼ σᾶς λέγω, ὅτι ἡ ἀληθὴς ζωὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ δίδῃ τις πᾶν ὅ,τι ἔχει εἰς τοὺς ἄλλους». Ἀνθρωπὸς τις καλούμενος Ζακχαῖος ἤκουσε τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπίστευσε εἰς αὐτόν. Ἐκάλεσε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ εἶπε· «Δίδω τὸ ἥμισυ τῶν ὑπαρχόντων μου εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δίδω τὸ τετρα-

πλάσιον εἰς πάντα ὃν ἠδίκησα». Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἴδου λοιπὸν εἰς ἄνθρωπος ἐκκληρῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς».

Δὲν ὑπάρχει μέτρον τοῦ καλοῦ. Δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις· «αὐτὸς ἔπραξε πολὺ καλόν, ἐκεῖνος ὀλιγώτερον». Ἡ χίρα ἢ δίδουσα τὸν τελευταῖον αὐτῆς ὄβολον δίδει περισσότερα τοῦ πλουσίου τοῦ δίδοντος ἑκατομύρια.

Πρέπει ὡσαύτως νὰ ἀπόσχη τις ἀπὸ τῆς νὰ σταθμίση τὸ καλὸν ἀναλόγως τῆς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας. Γυνή τις ἔχουσα μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἔχυσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ μεγάλην ποσότητα πολυτίμου μύρου. Ὁ Ἰούδας ἐπὶ τούτῳ διεμαρτυρήθη λέγων, ὅτι ἐφέρθη ἀνοήτως, διότι διὰ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ τραφῶσι πολλοὶ πτωχοί. Ἄλλ' ὁ Ἰούδας δὲν ἀπέβλεπε πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ μονον πρὸς τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῶν πράξεων ὡς πρὸς τὸν σαρκικὸν βίον. Ἄρα δὲν πρέπει τὴν ὠφέλειαν ταύτην νὰ ἔχωμεν ὡς μέτρον τοῦ καλοῦ. Τὸ μόνον ἀγαθὸν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀγαπᾷ τις πάντοτε καὶ πανταχοῦ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐγκαταλείπη ὑπὲρ αὐτῶν πᾶν ὄ,τι ἔχει.

ΜΑΤΘ. XII, 46.—Ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦλθον ἡμέραν τινα πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πλησιάσωσιν αὐτόν.

ΛΟΥΚ. VIII, 20.—Καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Ἰησοῦν· «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου εἰναι ἔξω καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ σὲ ἴδωσι».

21.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Μήτηρ καὶ ἀδελφοὶ μου εἰναι οἱ κατανουοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἐφαρμόζοντες τοῦτο ἐν τῇ πράξει».

XI, 27.—Γυνή τις ἐκ τοῦ πλήθους ὑψώσασα τὴν φωνὴν τῆς εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Μακκάρια ἡ κοιλία ἦτις σὲ ἐθάστασε καὶ οἱ μαστοὶ ὅτινες σὲ ἐθήλασαν».

28.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Μακκάριοι μόνον ὅσοι κατανουοῦσι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκκληροῦσιν αὐτό».

IX, 57.—Καὶ ἀνήρ τις εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Θὰ σὲ ἀκολουθήσω ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς».

58.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· «Αἱ ἀλώπεκες ἔχουσι φωλεοὺς καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσουσιν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εἶναι, εἶναι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὅταν ζῇ ἐν πνεύματι».

ΜΑΡΚ. IV, 35.—Ἐσπέραν τινα ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· «Ἄς περᾶσωμεν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην (τῆς λίμνης)».

37.—³ Ἀλλὰ σφοδρὸς ἀνεμοστρόβιλος ἠγέρθη καὶ τὰ κύματα εἰσήρχοντο εἰς τὴν λέμβον, ὥστε ἤρξατο νὰ πληροῦται.

38.— Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἦτο εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος κοιμώμενος ἐπὶ προσκεφαλίου. Ἐξύπνησεν θὼν αὐτὸν καὶ τῷ εἶπον· «Διδάσκαλε, δὲν σὲ ἐνδιαφέρει ὅτι ἀπολλύμεθα ;».

40.— Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῖς εἶπε· «Διατὶ τόσον φοβεῖσθε, διατὶ ἔχετε τόσον ὀλίγην πίστην εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Πνεύματος ;».

ΛΟΥΚ. ΙΧ, 59.— Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τινὰ· «Ἀκολουθεὶ μοι». Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶπεν· «Ἐγὼ ἔχοντα πατέρα, ἄφες με νὰ θάψω αὐτὸν πρότερον, καὶ θὰ σὲ ἀκολουθήσω ἔπειτα». Καὶ ὁ Ἰησοῦς τῷ ἀπεκρίνατο· «Ἄφες τοὺς νεκροὺς νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς, σὺ δέ, ἂν θέλῃς νὰ ζήσης, ἐκπλήρου τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἀνάγγελλε τοῦτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

61.— Ἐτερός τις εἶπε πρὸς αὐτόν· «Θέλω νὰ γέινω μαθητῆς σου, Κύριε, ἀλλὰ πρότερον ἐπιτρέψόν μοι νὰ ἀποχαιρετήσω τοὺς οἰκείους μου».

62.— Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· «Ὅστις βάλῃ τὴν χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸ ἄροτρον καὶ ἔχει ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

ΛΟΥΚ. Χ, 38.— Ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τινὰ πόλιν καὶ γυνὴ τις ὀνόματι Μάρθα ἐδέχθη αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

39.— Εἶχε δὲ ἡ Μάρθα ἀδελφὴν Μαρίαν, ἣτις καθημένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἤκουε τῶν λόγων αὐτοῦ.

40.— Ἐν τούτῳ ἡ Μάρθα μεγάλως ἐνησχολεῖτο ἵνα ὑποδεχθῇ καλῶς τὸν ξένον αὐτῆς. Καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὸν Ἰησοῦν εἶπε· «Βλέπεις ὅτι ἡ ἀδελφή μου μὲ ἀφήνει μόνην καὶ ἐργάζομαι ; εἰπέ λοιπὸν εἰς αὐτὴν νὰ μὲ βοηθήσῃ».

41.— Καὶ ὁ Ἰησοῦς τῇ ἀπεκρίνατο· «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζεις περὶ πολλὰ, ἀλλ' ἓνός μόνον εἶναι χρεῖα».

42.— Τοῦτο δὲ ἐξέλεξεν ἡ Μαρία καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τῆς ἀφαιρέσῃ αὐτό».

ΛΟΥΚ. ΙΧ, 28.— Ἐλεγε δὲ πρὸς πάντας ὁ Ἰησοῦς· «Ἐάν τις θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἄς ἀπαρνηθῇ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιθυμίας καὶ εἰς πᾶσαν ὥραν ἄς εἶναι ἕτοιμος ὅπως ὑποστῇ πάντα τὰ θεινὰ καὶ τὰς στερήσεις τῆς σαρκός· τότε καὶ μόνον δύναται νὰ εἶναι ἀκόλουθός μου.

24.— Διότι ὁ θέλων νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ζωῆς θὰ ἀπολέσῃ τὴν ζωὴν. Ἀλλ' ὅστις ἀπολέσῃ τὴν σωματικὴν ζωὴν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, οὗτος θέλει τύχει τῆς ἀληθοῦς ζωῆς.

25.— Διότι τί θὰ ὠφελήσῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, ἐὰν ἀπολέσῃ ἢ ζημιώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ;».

ΛΟΥΚ. ΧΙΙ, 15.— Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Φυλάχθητε μάλιστα ἀπὸ τοῦ πλοῦτου, διότι, καὶ ἐὰν ἀφθονῇ ἀγαθῶν ὁ ἄνθρωπος, δὲν δίδουσι ὁμῶς εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν τὰ ἀγαθὰ ταῦτα.

16.— Ὑπῆρχεν ἀνὴρ πλούσιος, τοῦ ὀποίου αἱ γαῖαι ἀφθόνως ἐκαρποφόρησαν.

17. 18.— Καὶ ἔλεγε καθ' ἑαυτόν· «Θὰ κρημνίσω τοὺς σιτοβολῶνάς μου

καὶ θὰ οἰκοδομησῶ μεγαλύτερους, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ συγκομισῶ πάντα τὰ ἀγαθὰ μου.

19.—«Καὶ θὰ εἶπω εἰς τὴν ψυχὴν μου· «Ἰδοὺ ψυχὴ μου, ἔχεις πλουσίας προμηθείας διὰ πολλὰ ἔτη ἀναπαύου, τρώγε, πίνε εὐφραίνου!».

20.—«Καὶ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἄφρον, κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν νύκτα παραδίθεις τὴν ψυχὴν σου, καὶ πᾶν ὅτι συνήροισας θὰ περιέλθῃ εἰς ἄλλους!».

21.—«Τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ πάντα ὅστις συναθροίζει τὰ ἀγαθὰ χάριν τοῦ σαρκικοῦ αὐτοῦ βλου ἀντὶ νὰ ζῆ κατὰ Θεόν».

ΛΟΓΚ. XIII, 2.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε προσέτι· «Μοὶ ἀγγέλλετε ὅτι ὁ Πιλάτος ἐφόνευσεν Γαλιλαίους· νομίζετε λοιπὸν ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ὑπέρβαν ἀμαρτωλότεροι τῶν ἄλλων, διότι ἔπαθον ταῦτα;

3.—«Ὅχι σὰς λέγω, ὅλοι ὑμεῖς οὐδόλως ἀξιζετε περισσότερον ἐκείνων· καὶ θὰ ἀπολεσθῆτε ὅπως οὗτοι, ἐὰν δὲν εὑρετε τὸ μοναδικὸν ἐκεῖνο πρᾶγμα ὅπερ σφίξει ἀπὸ τοῦ θανάτου.

4.—«Π νομίζετε ὅτι οἱ δέκα ὀκτώ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπεσον ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ καὶ ἐφόνευσεν αὐτοὺς ἦσαν ἐνοχότεροι ἢ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων;

5.—«Ὅχι, λέγω εἰς ὑμᾶς, ἀλλ' ἐὰν δὲν εὑρετε τὸ μοναδικὸν ἐκεῖνο ὅπερ σφίξει ἐκ τοῦ θανάτου, θὰ ἀπολεσθῆτε θάπτον ἢ βραδύτερον ὡς ἐκεῖνοι ἀπωλέσθησαν».

6.—Καὶ εἶπεν αὐτοῖς τὴν παραβολὴν ταύτην· «Εἶχε τις συκὴν εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ· ἐλήθων δὲ ἵνα λάβῃ καρπὸν δὲν εὑρεν.

7.—«Καὶ εἶπεν εἰς τὸν κηπουρὸν· Ἰδοὺ ἀπὸ τριῶν ἔτων ἔρχομαι νὰ λάβω καρπὸν ἀπὸ τῆς συκῆς ταύτης καὶ δὲν εὗρισκω. Ἀπόκοψον λοιπὸν αὐτὴν ἵνα μὴ κατέχῃ τὸν χῶρον ἀνωφελοῦς.

8.—«Ἄλλ' ὁ κηπουρὸς ἀπεκρίνατο· «Κύριε, ἄφες αὐτὴν ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μέχρις ὅτου περισκάψω αὐτὴν καὶ βάλω κοπρίαν.

9.—«Ἐὰν δὲν φέρῃ τότε καρπούς, θὰ ἐκκόψωμεν αὐτὴν, ἀλλ' ἐὰν φέρῃ θὰ σωθῇ.

XII, 54.—«Ὅταν βλέπητε νεφέλην ἀνυψουμένην ἐκ δυσμῶν, λέγετε «θὰ βρέξῃ», καὶ τοῦτο συμβαίνει.

55.—«Καὶ ὅταν ὁ ἄνεμος πνέῃ ἐκ Νότου, λέγετε ὅτι θὰ εἶναι καύσων, καὶ τοῦτο συμβαίνει ὡσαύτως.

56.—«Γινώσκατε καλῶς νὰ διακρίνητε καὶ προλέγετε τὰ ἐν τῇ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δὲν δύνασθε νὰ διακρίνητε ὅτι πάντες εἰσθε καταδεδικαμένοι ἵνα ἀποθάνητε, ἐὰν δὲν ἐκπληροῦτε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς».

ΛΟΓΚ. XIV, 25.—Μέγα πλῆθος λαοῦ συνεπορεύετο μετ' αὐτοῦ καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς· «Ἐὰν τις ἔρχηται μετ' ἐμοῦ καὶ δὲν ἀπαρνήσῃ τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα, τοὺς ἀδελφούς, τὰς ἀδελφάς ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ εἶναι μαθητὴς μου. Μόνος ὁ πράττων ὅτι, πρᾶττω καὶ προθυμούμενος νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα, οὗτος μόνος ἀκολουθεῖ τὴν διδασκαλίαν μου.

28.—³Ὁ θέλων νά κτίσῃ πύργον ὑπολογίζει πρῶτον τήν δαπάνην, διὰ τὴν ἂν ἔχει τὰ πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενα.

29.—⁴Ἐκ φόβου μὴ ὄσοι τὸν ἴδωσιν ἐμπαιξῶσιν αὐτόν.

30.—⁵Ὁ βασιλεὺς ὁ θέλων νά συνάψῃ μάχην διερωτᾶται κατὰ πρῶτον, ἂν θά δυναθῇ μετὰ μυρίων ἀνδρῶν νά ὑπενήθησῃ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ ἐρχόμενον μετὰ δύο μυριάδων.

31.—⁶Καὶ ἂν ἀδυνατῇ ἀμέσως πέμπει πρεσβεῖαν, ἵνα ζητήσῃ εἰρήνην.

33.—⁷Οὕτως ἕκαστος ἡμῶν πρὶν μοι ἀκολουθήσῃ πρέπει νά ἀποφασίσῃ νά ἀρνηθῇ πᾶν ὅ,τι ἔχει.

ΛΟΓΚ. XV, 16.—⁸Ἀνθρωπὸς τις περσεκέυασε μέγα δεῖπνον καὶ ἐκάλεσε πολλούς.

18.—⁹Ἄλλ' οἱ κεκλημένοι αὐτοῦ παρητούντο. Ὁ πρῶτος εἶπεν· «Ἄγρὸν ἤγθρασα καὶ πρέπει νά ὑπάγω νά ἴδω αὐτόν».

19.—¹⁰Ὁ δεύτερος εἶπε· «Βόας ἠγόρασα, πρέπει νά ὑπάγω νά τοὺς δοκιμάσω».

20.—¹¹Ὁ τρίτος· «Νυμφεύομαι, δὲν δύναμαι νά ἔλθω».

21.—¹²Οἱ θεράποντες ἐπανήλθον καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν κύριον ὅτι οὐδεὶς ἤθελε νά ἔλθῃ. Τότε ὁ οἰκοδεσπότης ὀργισθεὶς εἶπεν εἰς τοὺς δούλους· «Ἰπάγετε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ κομίσατε τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀναπήρους, τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς».

22.—¹³Καὶ οἱ δούλοι εἶπον· «Κύριε, ἐπράξαμεν ὅ,τι προσέταξες καὶ ὑπολείπεται ἀκόμη θέσις εἰς τὴν τράπεζαν». Καὶ ὁ κύριος εἶπεν·

23.—¹⁴Ἰπάγετε εἰς τὰς λεωφόρους καὶ παρὰ τοὺς φράκτας καὶ φέρετε ἐδῶ ὄσους εὐρετε διὰ νά εἶναι πολλοὶ οἱ ξενιζόμενοί μου.

24.—¹⁵Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν περαιτηθέντων θά εὕρῃ πλέον θέσιν εἰς τὸ δεῖπνόν μου».

ΛΟΓΚ. XVI, 1.—¹⁶Ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν ἐπίσης εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· «Ἀνὴρ τις πλούσιος εἶχεν οἰκονόμον, ὅστις ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ ἤθελεν ἀπολῦσαι αὐτόν καὶ θά ἔμενεν ἄνευ ἄρτου καὶ πόρων».

4.—¹⁷Καὶ ὁ οἰκονόμος εἶπε καθ' ἑαυτόν· «Γινώσκω τί πρέπει νά πράξω, ἵνα ὅταν μοῦ ἀφαιρέσωσι τὴν θέσιν, εὕρω ἀνθρώπους ἵνα μὲ δεχθῶσιν εἰς τὸν οἶκόν αὐτῶν».

5.—¹⁸Καὶ προσεκάλεσε τοὺς ὀφειλέτας τοῦ κυρίου του καὶ εἶπεν εἰς τὸν πρῶτον· «Πόσα ὀφείλεις εἰς τὸν κύριόν μου;».

6.—¹⁹Οὗτος ἀπεκρίνατο· «Ἐκατὸν μέτρα ἐλαίου»· καὶ ὁ οἰκονόμος τῷ εἶπεν· «Ἀνάλαβε τὸ γραμματίόν σου καὶ ὑπόγραφον ἕτερον πενήτην ὄσον μόνον μέτρων».

7.—²⁰Ἐπειτα εἶπεν εἰς ἄλλον· «Καὶ σὺ πόσα ὀφείλεις;»· Οὗτος εἶπεν· «Ἐκατὸν μέτρα σίτου». Καὶ ὁ οἰκονόμος τῷ εἶπεν· «Ἀνάλαβε τὸ γραμματίόν σου καὶ ὑπόγραφον ἕτερον ὀγδοήκοντα μέτρων».

8.—²¹Καὶ ὁ κύριος μαθὼν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀπίστου αὐτοῦ οἰκονόμου ἐπήνεσεν αὐτόν ὅτι ἐνήργησε τοσοῦτον ἐπιτηδεύειν.

9.—»Καὶ ἐγὼ λέγω εἰς ὑμᾶς· Μὴ κτησασθε φίλους διὰ τοῦ πλοῦτου τοῦ ἀδίκου καὶ ψευδοῦς.

13.—»Οὐδεὶς δύναται νὰ δουλεύῃ δύο κυρίους, διότι ἢ τὸν ἓνα θὰμισήσῃ καὶ θὰ ἀγαπήσῃ τὸν ἄλλον, ἢ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὸν ἓνα καὶ θὰ περιφρονήσῃ τὸν ἄλλον. Δὲν δύνασθε ἄρα νὰ ἐξυψηρετήσητε ταυτοχρόνως τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλοῦτον».

14.—»Οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὄντες ἐμυκτηρίζον αὐτὸν ἀκούοντες τοὺς λόγους τούτους.

15.—'Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ὁ πλοῦτός σας ἐξασφαλίζει εἰς ὑμᾶς τὴν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ πᾶν ὅτι εἶναι ὑψηλὸν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, εἶναι βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

19.—»Ἵπῆρχε πλοῦσίος τις ὅστις ἐνεδύετο πορφύραν καὶ πολύτιμον λιναῖον φόρεμα (βύσσον) καὶ ἐξη πάντοτε μεγαλοπρεπῶς. Ἵπῆρχε δὲ καὶ πτωχὸς τις ὀνόματι Λάζαρος, ὅστις κατέκειτο εἰς τὴν θύραν τοῦ πλουσίου πλήρης ἐλκῶν.

21.—»Ἐπεθύμει δὲ μόνον νὰ τραφῇ ἐκ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου καὶ οἱ κύνας ἤρχοντο καὶ ἔλειχον τὰς πληγὰς αὐτοῦ.

22.—»Συνέθε ὥστε νὰ ἀποθάνῃ ὁ πτωχὸς καὶ ἤχθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ ὁ πλούσιος ἀπέθανεν ὡσαύτως καὶ ἐτάφη.

23.—»Ἐν τῇ κολάσει βασανιζόμενος ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶδε μακρῶθεν τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρον εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ.

24.—»Καὶ ἀναφωνήσας εἶπε· «Πάτερ Ἀβραάμ, σικτιρὸν με καὶ πέμψον τὸν Λάζαρον εἰνα βραπίσῃ εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ἄκρον τοῦ θακτύλου του ἵνα δροσίσῃ τὴν γλώσσάν μου, διότι βασανίζομαι εἰς τὴν φλόγα ταύτην».

25.—'Ἄλλ' ὁ Ἀβραάμ ἀπεκρίνατο εἰς αὐτόν· «Τέκνον μου, ἐνθυμοῦ ὅτι σὺ ἐν τῇ ζωῇ σου εἶχες ἀγαθὰ καὶ ὁ Λάζαρος μόνον κακὰ. Τώρα εἶναι ἡ σειρά του ἵνα παρηγορηθῇ.

26.—»Ἄλλ' ἐκτός τούτου ὑπάρχει μεγάλη ἄβυσσος μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν (διότι ἡμεῖς εἴμεθα οἱ ζῶντες καὶ ὑμεῖς εἴσθε οἱ νεκροί)».

27.—»Καὶ ὁ πλούσιος εἶπε· «Σὲ παρακαλῶ τότε, πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον τὸν Λάζαρον εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου.

28.—»Διότι ἔχω πέντε ἀδελφοὺς καὶ θέλω νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτοὺς γνωστὰ ταῦτα ἐκ φόβου μήπως ἔλθωσι καὶ οὗτοι εἰς τὸν τόπον αὐτῶν τῶν βασιάνων».

29.—»Ὁ Ἀβραάμ ἀπεκρίνατο αὐτῷ· «Ἐχουσι τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς προφήτας οἵτινες τοὺς ἐδίδαξαν ἤδη νὰ ἀπέχουν τοῦ πλοῦτου· διατί δὲν ἀκούουν αὐτούς;».

30.—»Ὁ πλούσιος εἶπεν· «Ὅχι, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις τῶν νεκρῶν μεταβῇ πρὸς αὐτούς, θέλουσι βελτιωθῇ».

31.—»Καὶ ὁ Ἀβραάμ τῷ εἶπεν· «Ἐάν δὲν ἀκούωσι τοῦ Μωϋσεὺς καὶ τῶν προφητῶν, δὲν θέλουσι πεισθῆ οὐδ' ἐάν τις τῶν νεκρῶν ἀναστηθῇ».

ΜΑΡΚ. X, 17.—Πλούσιός τις ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί πρέπει νὰ πράξω, διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωήν;».

18.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτόν· «Διατί μέ κλειεὶς ἀγαθόν ; Εἰς καὶ μόνος εἶναι ἀγαθός, ὁ Θεός».

19.—«Γινώσκεις τὰς ἐντολάς ; Μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

20.—Ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη· «Ἐτήρησα πάντα ταῦτα ἐκ νεότητός μου».

21.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτὸν μειδιῶν· «Ἐπάρχει ἕως καὶ μικρόν τι ὅπερ ἐλησμονήσας. Ἐπάγε, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός τὸ χρῆμα εἰς τοὺς πτωχοὺς· τότε μόνον δύνασαι νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς».

22.—Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀκούσας ταῦτα ἀπῆλθε θλιδόμενος, διότι ἐλυπέτο τὰ ἀγαθὰ του.

23.—Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· «Βλέπετε τώρα πόσον εἶναι δύσκολον εἰς τοὺς πλουσίους νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ;»

24.—Καὶ οἱ μαθηταὶ του ἐθαμβοῦντο ἐκ τῶν λόγων τούτων. Ἄλλ· ὁ Ἰησοῦς λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν εἰς αὐτούς· «Πιστεύσατέ μοι, τέκνα μου, ὁ πλούσιος δὲν δύναται νὰ ζήσῃ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

25.—Θὰ ἦτο εὐκολώτερον κάμηλος νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ὀπῆς βελόνης ἢ πλούσιος νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

ΛΟΓΚ. XIX, 1.—Ὁ Ἰησοῦς διήρχετο ἡμέραν τινὰ τὴν πόλιν τῆς Ἱεριχοῦς.

2. Καὶ πλούσιός τις ὀνόματι Ζακχαῖος ἀρχιτελώνης ἐζήτησε νὰ τὸν ἴδῃ.

3.—Ἄλλ· δὲν ἠδύνατο, ὡς ἐκ τοῦ πλήθους, διότι ἦτο μικροῦ ἀναστήματος.

4.—Ὅθεν προτρέξας ἀνῆλθεν ἐπὶ συκομορέας, παρὰ τὴν ὁποιαν θὰ διήρχετο ὁ Ἰησοῦς.

5.—Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Σπεῦσον νὰ καταβῆς, διότι σήμερον θὰ ξενισθῶ εἰς τὸν οἶκόν σου».

6.—Καὶ ὁ Ζακχαῖος κατέβη καὶ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὸν Ἰησοῦν.

7.—Πάντας δὲ ὅσοι εἶδον τοῦτο ἐψιθύριζον, λέγοντες, ὅτι μετέβη νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν οἶκον ἀνθρώπου ἁμαρτωλοῦ.

8.—Καὶ ὁ Ζακχαῖος εἶπεν εἰς τὸν Ἰησοῦν· «Κύριε, δίδω τὸ ἡμισυ τῶν ἀγαθῶν μου εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂν ἠδίκησα κατὰ τι ἀνθρωπὸν τινα ἀποδίδω εἰς αὐτὸν τὸ τετραπλάσιον».

9.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Σήμερον ἔσωσας τὴν ψυχὴν σου. Ἦσο νεκρὸς καὶ ἀνέστης».

10.—«Διότι εἶναι ἴδιον εἰς τὸν ἀνθρωπον νὰ δύναται νὰ ζητῇ καὶ ἀνευρίσκη τὸ ἀπολεσθέν».

ΜΑΡΚ. XII, 41.—Ὁ Ἰησοῦς καθήμενος ἐν τῇ ναφῇ ἀπέναντι τοῦ γαζοφυλακίου (κιθωτίου ἐν ᾧ ῥίπτονται τὰ ἐλέη) παρατήρει πῶς ὁ λαὸς ἔρριπτεν ἐν αὐτῷ τὸ ἀργύριον.

42.—Πολλοὶ πλούσιοι ἔρριπτον πολλὰ· πτωχὴ δὲ τις χήρα ἔρριψεν ἐν αὐτῇ δύο λεπτά.

43.—Τότε καλέσας τοὺς μαθητάς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ἀληθῶς σὰς λέγω, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἔρριψε περισσότερα εἰς τὸ γαζοφυλάκιον ἢ πάντες οἱ πλούσιοι, οἵτινες ἔρριψαν πολὺν χρυσόν».

44.—»Διότι πάντες μὲν οἱ ἄλλοι ἔρριψαν ἐκ τοῦ περισσεύματος αὐτῶν, ἀλλ' αὕτη ἐκ τοῦ στερήματος αὐτῆς, πᾶν ὅ,τι εἶχε, πᾶν ὅ,τι τῇ ὑπελείπετο νὰ ζήσῃ».

ΜΑΤΘ. XXVI, 6.—'Ο Ἰησοῦς ἡμέραν τινὰ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Σίμωνος τοῦ λεπροῦ.

7.—Καὶ γυνὴ τις προσῆλθε φέρουσα ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον πλήρες μύρου πολυτίμου καὶ ἔχυσεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐκάθητο παρὰ τῇ τραπέζῃ.

8.—Καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἰδόντες τοῦτο ἠγανάκτησαν καὶ εἶπον· «Πρὸς τί ἡ ἀπόλεια αὕτη;».

9.—Διότι ἠδύνατο νὰ πωληθῇ ἀκριβότατα τὸ μύρον τοῦτο καὶ νὰ δανεμῆθῃ τὸ ἀντίτιμον εἰς τοὺς πτωχοὺς».

10.—'Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτούς· «Διατί λυπεῖτε τὴν γυναῖκα ταύτην; αὕτη ἐξετέλεσε καλὴν πράξιν ἔμμέ.»

11.—»Ἐὰν θέλητε νὰ ποιήσητε καλὸν εἰς τοὺς πτωχοὺς, θὰ εὕρητε πάντοτε πτωχοὺς καὶ θὰ δύνασθε πάντοτε νὰ εὐεργητήσητε αὐτούς. Ἄλλ' ἡ γυνὴ αὕτη ἠλέησεν ἐμὲ καὶ ἐθυσίασε δι' ἐμὲ ὅ,τι εἶχε».

ΜΑΤΘ. XXI, 28.—'Ο Ἰησοῦς εἶπε προσέτι· «Εἶχέ τις δύο υἱοὺς καὶ ἀπειθυνόμενος πρὸς τὸν πρῶτον εἶπεν· «Ἵπαγε καὶ ἐργάσθητι σήμερον εἰς τὴν ἀμπελὸν μου».

29.—'Ο υἱὸς ἀπεκρίνατο· «Δὲν θέλω νὰ ὑπάγω». Ἀλλὰ μεταμεληθεὶς ὕστερον μετέβη.

30.—»Ἐπειτα ὁ πατήρ ἦλθε πρὸς τὸν ἕτερον καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν τὰ αὐτά. Οὗτος δὲ ἀπεκρίνατο· «Ἵπάγω», ἀλλὰ δὲν μετέβη. Τίς ἐκ τῶν δύο ἐπραξε τὸ θελημα τοῦ Πατρός;».

31.—Οἱ μαθηταὶ ἀπεκρίναντο· «Ὁ πρῶτος». Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς· «Σᾶς λέγω ἀληθῶς ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ ἁμαρτωλαὶ γυναικες εἶναι ἀνώτεροι ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ».

VII.

Ο ΥΙΟΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ νὰ παράσχη ἀπόδειξιν εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίας του, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτούς· « Ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἀληθῆς εἶναι ὅτι δὲν ὁμιλῶ ἐξ ὀνόματος ἑμοῦ, ἀλλ' ἐξ ὀνόματος τοῦ κοινοῦ πατρὸς ὄλων. Διδάσκω ὅ,τι εἶναι καλὸν εἰς τὰ ὅμματα τοῦ Πατρὸς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅ,τι εἶναι καλὸν δι' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους.

» Πράττετε ὅ,τι λέγω, ἐκκληροῦτε τὰς πέντε ἐντολὰς καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι ὅ,τι λέγω εἶναι ἀληθές. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πέντε ἐντολῶν ἀποδιώκει τὸ κακὸν ἐκ τοῦ κόσμου, ἄρα εἶναι βέβαιοι ὅτι εἶναι ἀληθεῖς. Ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως διδάσκει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τῶν ἀνθρώπων· ὅθεν εἶναι πλήρης ἀντιφάσεων. Ἡ διδασκαλία μου τοῦναντίον λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἐκκληρῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· ἄρα εἶναι πάντοτε σύμφωνος πρὸς ἑαυτήν».

Οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐνόουν αὐτὸν καὶ ἤθελον δι' ἐξωτερικῶν τεκμηριῶν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἦτο ἀληθῶς ὁ Χριστός, ἐκεῖνος περὶ οὗ λόγον ποιοῦσιν οἱ προφῆται. Εἶπε λοιπὸν πρὸς αὐτούς· « Μὴ βασανίζετε τὸ πνεῦμά σας ζητοῦντες τίς εἶμαι καὶ τί λέγεται περὶ ἑμοῦ ἐν ταῖς προφητείαις, ἀλλὰ προσπαθήσατε μᾶλλον νὰ εἰσδύσητε εἰς τὴν διδασκαλίαν μου καὶ εἰς ὅ,τι λέγω περὶ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν Πατρὸς. Δὲν πρέπει νὰ πιστεύετε εἰς ἑμὲ ὡς εἰς ἀνθρώπον· πιστεύσατε εἰς ὅ,τι λέγω ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Μὴ ζητῆτε πόθεν ἔρχομαι, ἀλλ' ἀκολουθήσατε τῇ διδασκαλίᾳ μου. Ὅστις ἀκολουθήσῃ ταύτῃ θὰ ἔχη τὴν ἀληθῆ ζώην. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῶσι τῆς διδασκαλίας μου ἀποδεί-

ξεις. Αὕτη εἶναι τὸ φῶς, καὶ ὅπως δὲν δύνάται τις νὰ φωτίσῃ τὸ φῶς, δὲν δύναται ἔτι μᾶλλον νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀληθείας. Ἡ διδασκαλία μου εἶναι φῶς καὶ ζωή· δὲν ὑπάρχει ἐν ταύτῃ οὐδὲν πρὸς ἀπόδειξιν, ἀλλ' ὅστις εἶναι εἰς τὰ σκότη δύναται νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸ φῶς».

Ἐν τούτοις οἱ Ἰουδαῖοι ἠρώτων αὐτὸν ἀκόμη τίς ἦτο κατὰ σάρκα. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Εἶμαι ὅστις σᾶς εἶπον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. Εἶμαι ἄνθρωπος, υἱὸς τοῦ Πατρὸς τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος μόνος ὅστις κατανοήσῃ ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς τοιοῦτος καὶ ἐκπληρώσῃ τὸ θέλημα τοῦ κοινοῦ Πατρὸς, οὗτος μόνος θὰ παύσῃ νὰ εἶναι δοῦλος, οὗτος μόνος θὰ λάβῃ τὴν ἐλευθερίαν. Διότι ἐὰν εἴμεθα δοῦλοι αἰτία τούτου ἀποκλειστικῆ εἶναι ἡ ἰδέα ἣτις ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ θεωρῶμεν τὴν κατὰ σάρκα ζωὴν ὡς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ ζωὴν. Ὅπως ὁ θεράπων δὲν μένει πάντοτε εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου του, ἀλλ' ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅστις εἶναι δοῦλος τῆς σαρκὸς δὲν θὰ μείνῃ πάντοτε ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλ' ὁ ἐκπληρῶν ἐν πνεύματι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς θὰ μείνῃ αἰωνίως ἐν τῇ ζωῇ.

»Ἴνα μὲ κατανοήσητε πρέπει πρὸ παντὸς νὰ μάθητε ὅτι ὁ πατήρ μου δὲν εἶναι ὁ πατήρ εἰς ὃν ἀποδίδετε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς σας εἶναι Θεὸς ἐκ σαρκός, ὁ Πατήρ μου εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς. Ὁ Πατήρ σας εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι θεὸς φονικὸς τιμωρῶν μετ' ὀργῆς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Πατήρ μου τοῦναντίον εἶναι δοτὴρ τῆς ζωῆς.

»Τούτου ἕνεκα εἴμεθα τέκνα διαφόρων πατέρων. Ζητῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ θέλετε νὰ μὲ φονεύσητε ἵνα τιμῆσητε τὸν θεὸν σας. Ὁ θεὸς σας εἶναι ὁ Σατανᾶς, ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Ὅταν ὑπηρετῆτε τὸν θεὸν σας, ὑπηρετεῖτε τὸν Σατανᾶν. Ἡ διδασκαλία μου λέγει ὅτι εἴμεθα υἱοὶ τοῦ Πατρὸς τῆς ζωῆς καὶ ὁ πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν μου οὐδέποτε θὰ ἴδῃ τὸν θάνατον».

Οἱ Ἰουδαῖοι εἶπον· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἀποθάνῃ εἰς ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ οἱ προσφιλέστεροι τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ

Ἐβραῶν ἀπέθανον ; Πῶς δύνασαι νὰ λέγῃς, ὅτι σὺ καὶ οἱ πιστεύοντες εἰς τὴν διδασκαλίαν σου δὲν θὰ ἀποθάνωσιν ; ».

Ὁ Ἰησοῦς δὲ ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· « Δὲν ὁμιλῶ περὶ ἑμαυτοῦ. Ὁμιλῶ περὶ τῆς πηγῆς ταύτης τῆς ζωῆς ἣτις καλεῖται Θεὸς καὶ εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὴν πηγὴν ταύτην τῆς ζωῆς γινώσκω, ὀφείλω νὰ γινώσκω αὐτὴν καὶ γινώσκω τὸ θέλημα αὐτῆς καὶ τὸ ἐκπληρῶ καὶ περὶ τῆς πηγῆς ταύτης τῆς ζωῆς λέγω ὅτι ὑπῆρχεν, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχη καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει θάνατος δι' αὐτήν. Τὸ νὰ ζητῆτε ἀπόδειξιν τῆς διδασκαλίας μου εἶναι ὡς νὰ ζητῆτε παρὰ τυφλοῦ ἰαθέντος ἐκ τῆς τυφλώσεώς του νὰ ἀποδείξῃ διατί καὶ πῶς ἀνέκτησε τὸ φῶς.

» Ὁ ἰαθεὶς τυφλὸς παραμένει οἴος ἦτο πρότερον· πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ εἶπῃ εἶναι ὅτι ἦτο τυφλὸς καὶ ὅτι τώρα βλέπει.

» Τοῦτ' αὐτὸ δύναται νὰ εἶπῃ ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἠγνόει τὸν σκοπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ὅστις ἤδη τὸν ἐννοεῖ. Ἄλλοτε, θὰ εἶπῃ, ἠγνόουν τὴν ἀληθῆ σωτηρίαν τῆς ζωῆς, σήμερον κατέχω τὴν σωτηρίαν ταύτην. Ἐὰν εἶπῃ τις εἰς τὸν τυφλὸν ὅτι δὲν ἐθεραπεύθη κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς θεραπείας καὶ ὅτι ὁ ἰατροῦσας αὐτὸν ἦτο ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς καὶ ὅτι ὄφειλε κατ' ἄλλον τρόπον νὰ θεραπευθῆ, θὰ ἀπαντήσῃ ὅτι οὐδὲν τούτων γινώσκει καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μόνον γινώσκει εἶναι ὅτι ἦτο τυφλὸς καὶ τώρα βλέπει ».

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· « Ἡ διδασκαλία μου εἶναι τὸ ἐγερτήριον τῆς ζωῆς, ἣτις ἐπὶ τόσῳ μακρῷ χρόνῳ ἐκοιμᾶτο· ὁ πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν μου ἐγείρεται εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν καὶ ἔξακολουθεῖ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον.

» Ὡς τὰ πρόβατα ἀκολουθοῦσιν εἰς τὸν ποιμένα τὸν δίδοντα εἰς ταῦτα τροφὴν καὶ τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποδέχονται τὴν διδασκαλίαν μου, διότι δίδει εἰς πάντας τὴν ζωὴν. Καὶ ὅπως τὰ ποιμνία δὲν ἀκολουθοῦσιν εἰς τὸν κλέπτην, ὅστις λαθραίως εἰσέδυσεν εἰς τὸ ποιμνιστάσιον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποφεύγουσιν αὐτόν, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ πιστεύσωσιν εἰς ζωὴν, ἣτις διδάσκει εἰς αὐτοὺς τὴν βίαν καὶ τὸν θάνατον. Ἡ διδα-

σκαλία μου είναι ἡ θύρα τῶν προβάτων καὶ πάντα ὅσα μοὶ ἀνο-
λουθήσωσι θὰ εὔρωσι τὴν ἀληθῆ ζωήν. Ὁ καλὸς ποιμὴν εἶναι
αὐτὸς ὁ κτήτωρ τῶν προβάτων, ὅστις ἀγαπᾷ αὐτὰ καὶ δίδει δι'
αὐτὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του· ὁ μισθωτὸς ὑπηρέτης δὲν ἀγαπᾷ
αὐτά, εἶναι κακὸς ποιμὴν. Ὁμοίως ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος εἶναι ὁ
μὴ φειδόμενος ἑαυτοῦ, ἐν ᾧ ὁ κακὸς διδάσκαλος σκέπτεται μό-
νον περὶ ἑαυτοῦ. Ἡ διδασκαλία μου διδάσκει νὰ μὴ φειδῆται τις
ἑαυτοῦ, ἀλλὰ νὰ δίδῃ τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ βίον ἀντὶ τοῦ πνευμα-
τικοῦ βίου. Τοῦτο διδάσκω καὶ τοῦτο πράττω ἐγὼ αὐτὸς».

Οἱ Ἰουδαῖοι εἶπον· «Μὴ ἐνόχλει ἡμᾶς ἐπὶ πλέον δι' ὅλων
αὐτῶν τῶν λόγων, εἰπὲ εἰς ἡμᾶς μόνον, ἂν εἶσαι ὁ Χριστὸς,
ναὶ ἢ ὄχι». Ἐπὶ τούτου ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Δὲν
πρέπει νὰ πιστεύητε εἰς τοὺς λόγους ἀλλ' εἰς τὰ ἔργα. Συμφώ-
νως πρὸς ὅσα διδάσκω νὰ πράττωσιν οἱ ἄνθρωποι δύνασθε νὰ
κρίνετε ἂν ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἀληθῆς ἢ ψευδῆς. Πράττετε
ὅτι πράττω καὶ μὴ διονυχίζετε τοὺς λόγους μου. Ἐκκληροῦτε
τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἐνωθῆτε εἰς ἓν μετ' ἐμοῦ καὶ
μετὰ τοῦ Πατρὸς, διότι ἐγὼ, υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶμαι διά-
φορος τοῦ Πατρὸς. Δὲν εἶμαι ὁ Χριστὸς, εἶμαι ἀνώτερος τοῦ
Χριστοῦ, εἶμαι ὅτι ὑμεῖς μὲν καλεῖτε Θεόν, ἐγὼ δὲ καλῶ Πα-
τέρα. Ἐν αὐτῇ τῇ βίβλῳ ὑμῶν εἶναι γεγραμμένον ὅτι ὁ Θεὸς
εἶπεν εἰς τὸν ἄνθρωπον «Εἶσαι Θεός». Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι κατὰ
πνεῦμα υἱὸς τοῦ Πατρὸς, καὶ ἂν ζῆ τοιοῦτοτρόπως ὥστε νὰ ἐκ-
πληροῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἐνοῦται εἰς ἓν μετὰ τοῦ Πατρὸς».

Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἠρώτησε τοὺς μαθητὰς του, πῶς ἐνόουν
τὴν διδασκαλίαν του περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ Σίμων
Πέτρος ἀπεκρίνατο· «Ἡ διδασκαλία σου διδάσκει ὅτι εἶσαι υἱὸς
τοῦ Θεοῦ τῆς ζωῆς καὶ ὅτι ὁ Θεὸς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πνευμα-
τικὴ ζωὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτόν·
«Δὲν εἶμαι μόνος ἐγὼ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι πάντες οἱ ἄνθρωποι.
Καὶ δὲν διεκήρυξα ἐγὼ τοῦτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον
ὁ κοινὸς Πατὴρ τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τῆς πλήρους κατανοήσεως
ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς διακηρύξεως ταύτης ἐξαρτᾶται ἡ ἀληθῆς

ζωὴ δι' αὐτόν. Καὶ ἡ ζωὴ αὕτη δὲν θὰ λάβῃ γινῶσιν ποτε τοῦ θανάτου».

ΙΩΑΝ. VII, 1. Τότε οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ πῶς νὰ καταδικάσωσιν εἰς θάνατον τὸν Ἰησοῦν· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐπανῆλθεν εἰς Γαλιλαίαν, ἔνθα παρέμεινε μεταξὺ τῶν οἰκείων του.

2.—Ἠγγίξε δὲ τότε ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ καλουμένη τῆς σκηνοπηγίας·

3.—Καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐκάλεσαν αὐτόν, ἵνα μεταβῇ μετ' αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα.

4.—Εἶπον πρὸς αὐτόν· «Διατί πράττεις τὰς πράξεις σου ἐν κρυπτῷ; Λέγεις ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐκ μέρους ἡμῶν ἐξυπηρητήσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι κακὸς καὶ ὁ ἰδικὸς σου εἶναι καλός. Δείξον λοιπὸν τὸν ἰδικόν σου τρόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους!».

5.—Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

6.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Δι' ὑμᾶς τῶρα εἶναι ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος τῆς λατρείας, ὄχι ὁμως καὶ δι' ἐμέ».

11.—Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἠγανάκτουν, διότι περιεφρόνει τὰς ἑορτάς αὐτῶν καὶ παρημέλει νὰ παρευρεθῇ εἰς ταύτας.

12.—Καὶ ὠμίλου διαφόρως περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν λαόν· τινὲς μὲν ἔλεγον· «ἔχει δίκαιον καὶ διδάσκει τὴν ἀλήθειαν»· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Ἀπατᾷ τὸν λαόν».

14.—Καὶ ἐν ᾧ ἦσαν ἦδη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἑορτῆς ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν καὶ ἐκήρυξε τὴν διδασκαλίαν του.

15. Καὶ ὁ λαὸς ἔλεγε· «Πῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος δύναται νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ σοφίαν, ἐν ᾧ δὲν ἐσπούδασε;».

16.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἀπεκρίνατο· «Ἡ διδασκαλία μου δὲν προέρχεται ἐξ ἐμοῦ ἀλλ' ἐκ τοῦ πέμψαντός με.

17.—»Ἐκπληρώσατε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὡς ἐγὼ διδάσκω αὐτό, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι ἡ διδασκαλία μου δὲν εἶναι ἐξ ἐμοῦ, ἀλλὰ μοι ἔρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ.

24.—»Μὴ κρίνετε κατὰ τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν δικαιοσύνην».

25.—Καὶ πολλοὶ εἶπον· «Δέν εἶναι οὗτος, ὃν ἐξήτουν νὰ φονεύσωσιν; Ἰδοὺ τῶρα ὅτι ἔμειε ἐλευθέρως καὶ οὐδὲν λέγουσι πρὸς αὐτόν!

26.—»Εἶναι λοιπὸν ἀληθῶς προφήτης, καὶ οἱ ἄρχοντες ἀνεγνώρισαν αὐτόν ὡς τοιαῦτον.

27.—»Ἐπάρχει ὁμως πάντοτε τι, ὅπερ μᾶς ἐμποδίζει νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν· διότι γινώσκουμεν πόθεν εἶναι, καὶ εἶναι γεγραμμένον ὅτι, ὅταν ὁ Μεσσίας ἔλθῃ, οὐδεὶς θὰ γινώσκῃ πόθεν εἶναι».

28.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Σᾶς εἶμαι γινωστός καὶ γινώσκετε ποῶς εἶμαι κατὰ σάρκα· ἀλλ' ἀγνοεῖτε πόθεν ἔρχομαι κατὰ πνεῦμα. Καὶ τοῦτο μόνον ἔπρεπε νὰ γινώσκετε.

33.»Ἰδοὺ με ἀκόμη μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ μετ' ὀλίγον δὲν θὰ εἶμαι πλέον.

διότι δὲν φυλάττει τὸ Σάββατον» ἄλλοι ἄμωσ ἔλεγον· «Πῶς ἀμαρτωλὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ ποιῇ τοιαῦτα θαύματα ;». Καὶ ἦσαν διηγημένοι πρὸς ἀλλήλους.

17. Καὶ εἶπον εἰς τὸν τυφλόν· «Καὶ σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, σχετικῶς πρὸς τὸ ἔτι σοῦ ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς ;». Ἀπεκρίθη δὲ οὗτος· «Εἶναι προφητῆς».

24. Οἱ Φαρισαῖοι εἶπον προσέτι· εἰς τὸν τυφλόν· «Δόξαζε τὸν Θεὸν καὶ ἔχιν τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, διότι οὗτος εἶναι, ὡς καλῶς γινώσκομεν, ἀμαρτωλός».

25. Καὶ ὁ τυφλὸς ἀπεκρίνατο· «Ἄγνοῶ ἂν εἶναι ἄμαρτωλός, ἀλλὰ τοῦτο μόνον γινώσκω, ὅτι ἤμην τυφλός καὶ ἤδη βλέπω».

26. Καὶ οἱ Φαρισαῖοι προσέθηκαν· «Τί ἐποίησεν εἰς σέ καὶ πῶς σοῦ ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς ;».

27. Ἀπήντησε δ' οὗτος πρὸς αὐτούς· «Σὰς τὸ εἶπον ἤδη, δικαί θέλετε νὰ ἀκούσητε αὐτὸ καὶ δευτέραν φοράν ; θέλετε νὰ γίνετε καὶ ὑμεῖς μαθηταὶ αὐτοῦ ;».

28. Τότε ἤρχισαν νὰ ὑβρίζωσιν αὐτόν καὶ τῷ εἶπον· «Σὺ εἶσαι μαθητῆς αὐτοῦ, ἀλλ' ἡμεῖς εἴμεθα μαθηταὶ τοῦ Μωϋσέως».

29. »Γινώσκομεν ὅτι ὁ Μωϋσῆς ὠμίλησε μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ περὶ αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν καὶ πόθεν ἔρχεται».

30. Καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀπεκρίνατο· «Εἶναι παράδοξον νὰ μὴ γινώσκετε πόθεν ἔρχεται, καὶ ἄμωσ οὗτος μοὶ ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς μου».

31. »Γινώσκομεν δὲ πάντες ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑψοῖ τοὺς ἀμαρτωλούς, ἀλλ' ὑψοῖ τοὺς τιμῶντας αὐτόν καὶ ποιῶντας τὸ θέλημά του».

33. «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν προήρχετο ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ».

34. Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὠργίσθησαν καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Ἐγενήθη ἐν τῇ πλάνῃ καὶ θέλεις νὰ μᾶς διδάξῃς !». Καὶ ἐξεδίωξαν αὐτόν.

ΙΩΑΝ. ΙΧ, 25.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς ζωῆς. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ θὰ ζήσῃ ἀκόμη καὶ μετὰ θάνατον».

ΙΩΑΝ. Χ, 2.—»Ὁ εισερχόμενος εἰς τὸ ποιμνιστάσιον διὰ τῆς θύρας εἶναι ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων».

3. »Ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει εἰς αὐτόν τὴν θύραν, τὰ πρόβατα ἀκούουσι τὴν φωνὴν του, καὶ καλεῖ τὰ πρόβατα αὐτοῦ κατ' ὄνομα καὶ φέρει αὐτὰ ἔξω».

5. »Ἀλλὰ τὰ πρόβατα δὲν θὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς ἕνα ξένον· τοῦναντίον θὰ φύγωσιν ἀπ' αὐτοῦ, διότι δὲν γινώσκουσι τὴν φωνὴν αὐτοῦ».

7. »Ἀληθῶς, ἀληθῶς, σὰς λέγω, εἴμαι ἡ μόνη θύρα τῶν προβάτων».

8. »Ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ ἦσαν λησταὶ καὶ κλέπται καὶ τὰ πρόβατα δὲν ἤκουσαν αὐτῶν».

9. »Ἄλλ' ἐγὼ εἴμαι ἡ ἀληθὴς θύρα· ἐὰν τις εἰσέλθῃ δι' ἐμοῦ, θὰ σωθῇ, θὰ εἰσέλθῃ καὶ θὰ ἐξέλθῃ καὶ θὰ εὕρῃ νομὴν».

10. »Ὁ ληστής ἔρχεται μόνον ἵνα κλέψῃ, φονεύσῃ καὶ καταστρέψῃ, ἀλλ' ἐγὼ ἦλθον ἵνα οἱ ἄνθρωποι ζήσωσιν».

11. »Εἴμαι ὁ καλὸς ποιμὴν ὁ θίδων τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων».

12. »Ἄλλ' ὁ μισθωτός, εἰς ὃν τὰ πρόβατα δὲν ἀνήκουσιν, ἐγκαταλείπει τὰ

πρόβατα και φεύγει εὐθὺς ὡς ἴδη λύκον ἐρχόμενον, καὶ ὁ λύκος διασκαρπίζει καὶ ἀρπάζει τὰ πρόβατα.

14. »Εἶμαι ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ γινώσκω τὰ πρόβατά μου καὶ τὰ πρόβατά μου μὲ γινώσκουσι.

17. »Καὶ διδω τὴν ζωὴν μου ὑπὲρ τῆς ζωῆς τῶν προβάτων μου.

18. »Οὐδεὶς μοῦ ἀφαιρεῖ αὐτήν, ἀλλὰ τὴν δίδω ἑκουσίως. Οὕτω μὲ προσέταξεν ὁ Πατὴρ μου.

15. »Καὶ γινώσκω τὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατὴρ μου μὲ γινώσκει καὶ διδω τὴν ζωὴν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων μου.

17. »Καὶ διὰ τούτου ὁ Πατὴρ μου μὲ ἀγαπᾷ.

16. »Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ἅποια δὲν εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης· πρέπει καὶ ταῦτα νὰ συναθροίσω καὶ θὰ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς μου καὶ θὰ γίνωσι μία ποίμνη καὶ εἰς ποίμνην».

24. Τότε οἱ Ἰουδαῖοι περισκύλωσαν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· «Παῦσον νὰ κρατῆς μετέωρον τὸ πνεῦμά μας. Ἐάν εἶσαι ὁ Μεσσίας, εἰπέ το εὐληκρινῶς».

25. Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Σὰς εἶπον ἤδη τίς εἶμαι, καὶ δὲν τὸ πιστεύετε. Τὰ ἔργα μου μαρτυροῦσι περὶ ἐμοῦ.

26. »Ἀλλὰ σεῖς δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, διότι δὲν εἴσθε ἐκ τῶν προβάτων μου· τὰ πρόβατά μου μοὶ ἀκολουθοῦσι καὶ ὑπακούουσιν εἰς τὴν φωνὴν μου καὶ μὲ ἐννοοῦσι.

28. »Καὶ διδω εἰς αὐτὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

29. »Ὁ Πατὴρ μου ἤνωσεν αὐτὰ μετ' ἐμοῦ καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς ἀποχωρίσῃ.

30. »Καὶ ἐγὼ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀποτελοῦμεν ἓν».

31. Τότε μαινόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ἔλαβον κάλιν λίθους, ἵνα τὸν λιθοβολήσωσι.

32. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐπραξα ἐνώπιον ὑμῶν πολλὰ καλὰ ἔργα ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς μου. Ἐνεκὰ ποίου τῶν καλῶν τούτων ἔργων θέλετε νὰ μὲ φονεύσῃτε;».

33. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεκρίναντο εἰς αὐτόν· «Δὲν θέλομεν νὰ σὲ φονεύσωμεν ἐνεκὰ τίνος τῶν καλῶν ἔργων σου, ἀλλὰ διότι, ἐν ᾧ εἶσαι ἄνθρωπος, λέγεις ὅτι εἶσαι Θεός».

34. Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Δὲν εἶναι γεγραμμένον εἰς τὸν νόμον σας «Θεοὶ ἐστε;».

35, 36.—Ἐάν ἡ γραφὴ ὀνομάζῃ Θεοὺς ἑκείνους πρὸς τοὺς ἅποιοις ἀπηυθύνετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶπητε ὅτι βλασφημῶ ἐγὼ, τὸν ἅποιον ὁ Πατὴρ ἐπεμψεν εἰς τὸν κόσμον, διότι λέγω, ὅτι εἶμαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ;».

20. Καὶ πολλοὶ Ἰουδαῖοι εἶπον· «Κατέχεται ὑπὸ δαιμονίου!».

21. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν εἶναι λόγοι δαιμονιοζομένου· ὁ δαίμων δύναται νὰ διδῇ τὴν θρασιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους;».

40. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ.

42. Καὶ ἐκεῖ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

ΜΑΤΘ. XVI, 13. Ὁ Ἰησοῦς ἠρώτησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Τί λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τῆς διδασκαλίας μου ὅτι εἶμαι υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ;».

14. Καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Τινὲς μὲν λέγουσιν ὅτι εἶσαι, ὁ Ἰωάννης, ἕτεροι ὁ Ἠλίας καὶ ἄλλοι ὁ Ἰερεμίας».

15. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Καὶ ὑμεῖς ποῖος νομίζετε ὅτι εἶμαι ;».

16. Καὶ ὁ Σίμων Πέτρος τῷ εἶπεν· «Εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ ἐκλεκτός υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ζωῆς».

17. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτόν· «Μακάριος εἶσαι Σίμων, διότι ταῦτα σοὶ ἀπεκάλυψεν οὐχὶ ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός, ὅστις ὑπάρχει ἐν σοί!».

VIII.

Η ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΖΩΗ

Οἱ μαθηταὶ διηρωτῶντο τίς θὰ ἦτο ἡ ἀμοιβὴ αὐτῶν διὰ τὴν ἀπάρνησιν τοῦ κατὰ σάρκα βίου. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς·

«Διὰ πάντα κατανοοῦντα τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας μου δὲν ὑπάρχει ζήτημα ἀμοιβῆς, πρῶτον διότι ὁ ἀπαρνησάμενος τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, τοὺς φίλους καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, ἵνα προσέλθῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν μου, θὰ εὖρη ἑκατοντάδας πλείονας φίλους καὶ ἀγαθὰ ἑκατοντάκις σημαντικώτερα· ἔπειτα διότι ὁ ἐπιθυμῶν ἀμοιβὴν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχη πλείονα τῶν ἄλλων, ὅπερ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχουσι μικροὶ καὶ μεγάλοι· πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἐν αὐτῇ. Οἱ ἐκζητοῦντες ἀμοιβὴν διὰ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἔπραξαν, ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἐργάτας ἐκείνους, οἵτινες ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου ἀνωτέραν ἀντιμισθίαν τοῦ συμπεφωνημένου ἡμερομισθίου, διότι κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἤξιζαν περισσότερον τῶν ἄλλων.

»Κατὰ τὴν διδασκαλίαν μου, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι ἀνώτερος τῶν ἄλλων ὅστις μεταξὺ ὑμῶν θέλει νὰ εἶναι ὁ μείζων, ὡς γίνῃ ὑπηρετῆς Ὑμῶν· *καὶ ὄντως αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς διδασκαλίας μου εἶναι ὅτι ἡ ζωὴ ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ ἵνα ἐξυπηρετῇ ἑαυτόν, ἀλλ' ἵνα ἀφιεροῖ τὴν ζωὴν ταύτην εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.* Καὶ ὅστις δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ θελήσῃ νὰ

ὑψωθῆ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, θὰ καταπέσῃ χαμηλότερον τῆς προτέρας αὐτοῦ θέσεως.

»Οἱ κατέχοντες τὴν ἀληθῆ ζωὴν καὶ ἀνεληθόγτες μέχρι τῆς πηγῆς αὐτῆς δὲν ὀφείλουσι, κατὰ τὰς ἀνθρωπίνας μεθόδους, νὰ ἐριζῶσι περὶ τοῦ ζητήματος, ἵνα μάθωσι τίς εἶναι ὁ μεῖζων ἢ τίς ὁ ἐλάττω, ἀλλὰ μετέχοντες τῆς ζωῆς τοῦ Πατρὸς πρέπει νὰ εὐφραίνωνται μόνον διὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν πλυσίον τοῦ Πατρὸς τοῦ ἀπολωλότος τέκνου. Ὅταν ὁ υἱὸς ὁ ἀκουλουθήσας τῇ κακῇ ὁδῷ καὶ ἐγκαταλιπὼν τὸν πατέρα αὐτοῦ αἰσθάνεται ὅτι μετανοεῖ καὶ ἐπανέρχεται εἰς αὐτόν, τὰ ἄλλα τέκνα ἄς φυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἴδωσι μὲ πείσμον ὄμμα τὴν χαρὰν τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς χαρῶσιν διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.

»Ἴνα ὁ ἄνθρωπος πιστεύσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἵνα μεταβάλλῃ βίον καὶ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐντολάς, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἐξωτερικὰ δειγμάτων, οὔτε ὑπόσχσεις ἀμοιβῶν· μόνη ἡ διαυγῆς ἀντίληψις τοῦ τίς εἶναι ἡ ἀληθῆς ζωὴ θὰ εἶναι ἐπαρκῆς δι' αὐτόν».

Καὶ ἐν τῇ ἀντίληψει ταύτῃ τῆς ζωῆς ἐγκείται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἡ ἀγγελθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ βασιλεία αὕτη εἶναι ἀόρατος οὐδὲ φαίνεται οὐδαμοῦ ὑπὸ μορφὴν αἰσθητήν, ἦν νὰ δύναται τις νὰ ὑποδείξῃ. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται μόνον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κόσμος παραμένει ὁ αὐτός, οἷος πάντοτε ὑπῆρξεν. Οἱ ἄνθρωποι τρώγουσι, πίνουσιν, ἐρχονται εἰς κοινωνίαν γάμου, ὑπάγουσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν, ἀποθνήσκουσιν· ἀλλὰ πλὴν τούτων ζῆ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἡ βασιλεία δὲ τῶν οὐρανῶν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἀντίληψις τῆς ζωῆς· εἶναι ὡς τὸ δένδρον κατὰ τὸ ἔαρ, ὅπερ αὐξάνεται ἐκ τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀρύεται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπάρξεως.

Ἡ ἀληθῆς ζωὴ, ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ παρελθὸν ἢ τὸ μέλλον· εἶναι ζωὴ τῆς παρούσης στιγμῆς, ἣτις συνίσταται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πράττει ἕκαστος τώρα, καὶ ὅπερ ἀκριβῶς ἐμφανίζεται ἐνώπιόν του ὡς ἀναγκαῖον νὰ γείνη. Ὅθεν οὐδέποτε πρέπει νὰ διστάζῃ

τις εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι κεκλημένοι νὰ φυλάττωσι καὶ προστατεύωσι τὴν ζωὴν, οὐχὶ ποσῶς τὴν παρελθούσαν ἢ τὴν μέλλουσαν, ἀλλ' ἐκείνην ἐν ἣ τῶρα ζῶσι καὶ ἐκπληροῦσι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν ἀφήνωσι νὰ παρέλθῃ ἀνωφελῶς ἡ ζωὴ αὐτῆ χωρὶς νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, δὲν θὰ ἐπανεύρωσι πλέον αὐτήν. Οὕτω καὶ ὁ φρουρὸς ὁ τοποθετηθεὶς ἵνα ἀγρουπνῇ καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς δὲν ἐκπληροῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ, ἐὰν κοιμηθῇ μίαν μόνην στιγμὴν, διότι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἶναι πιθανὸν νὰ ἐμφανισθῇ ὁ ληστής. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ὀφείλει νὰ ἀφιερωῖ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν παροῦσαν στιγμὴν, διότι οὕτω μόνον θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ἄρα τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία πάντων τῶν ἀνθρώπων· ἡ δὲ ἐκπλήρωσις τοῦ θελήματος Αὐτοῦ ὀφελεῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Οὗτοι μόνον ζῶσιν, ὅσοι ὑπηρετοῦσι τὸν Πατέρα πράττοντες τὸ καλόν. Τὸ νὰ πράττωμεν καλὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ὄραν, τώρα, — αὐτὸς εἶναι ὁ βίος, ὅστις ἐνοῖ ἡμᾶς μετὰ τοῦ κοινου Πατρὸς.

ΜΑΤΘ. Χ, 38.—Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὅστις δὲν εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῇ πάντα πόνον τῆς σαρκὸς καὶ πᾶσαν στέρησιν, οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ μᾶς ἐννοήσῃ.

39. »Ὁ κτώμενος ἀγαθὰ χάριν τοῦ σαρκικοῦ βίου θὰ ἀπολέσῃ τὴν ἀληθῆ ζωὴν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅστις ἀπολέσῃ τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ βίον ἀκολουθῶν τῇ διδασκαλίᾳ μου, οὗτος θὰ εὕρῃ τὴν ἀληθῆ ζωὴν».

ΜΑΤΘ. XIX, 27.—Τότε ὁ Πέτρος ὠμίλησε πρὸς αὐτὸν οὕτως· «Ἰδοὺ ὑπηκούσαμεν εἰς τὸν λόγον σου, ἀπηνρησάμεθα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς γηίνους ἐνασχολήσεις καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. Ποία ἔσται ἡ ἀμοιβὴ ἡμῶν ;».

ΜΑΡΚ. Χ, 29, 30.—Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ὁ ἐγκαταλείπων τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς αὐτοῦ, τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα, τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, ἵνα ἀκολουθήσῃ εἰς ἐμέ, θὰ εὕρῃ ἑκατοντάκις πλείονας ἀδελφούς, ἀδελφάς, ἀγροὺς καὶ πάν ὅστινος ἔχει ἀνάγκην ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ· καὶ ἐπὶ πλέον θὰ λάβῃ τὴν πέραν τοῦ χρόνου ζωὴν.

31. »Εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν πάντες εἶναι ἴσοι· οὐδ' ὑπάρχει ἐκεῖ πρῶτος ἢ τελευταίος.

ΜΑΤΘ. XX, 1.—»Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ κατανοηθῇ διὰ τῆς ἐξῆς παραβολῆς· Οἰκοδεσπότης τις ἐξῆλθε πρωί, ἵνα εὕρῃ ἐργάτας νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ.

2. »Καὶ ἐμισθώσατο τοιοῦτους ἐπὶ ἡμερομισθίῳ ἐνὸς θηναρίου καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ, ἵνα ἐργασθῶσι.

3. »Καὶ ἐξηλθε πάλιν περὶ τὴν μεσημέριαν καὶ ἐμισθώσατο ἄλλους ἐργάτας καὶ ἐπεμψεν αὐτοὺς ἵνα ἐργασθῶσιν εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ. Καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν ἐμισθώσατο καὶ ἄλλους καὶ ἐπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν. Μεθ' ἐκάστου δὲ πάντων συνεφώνησεν ἡμερομισθιον ἐνὸς θαναρίου.

8. »Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς πληρωμῆς, ὁ οἰκοδεσπότης προσέταξε νὰ πληρωθῇ εἰς ὄλους τὸ αὐτὸ ἡμερομισθιον, πρῶτον εἰς τοὺς τελευταίους ἐλθόντας καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς πρώτους.

9, 10.—»Ἄλλ' οἱ πρῶτοι, βλέποντες ὅτι καὶ οἱ τελευταῖοι ἐλάβανον ἕν θηνάριον, ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἐλάβανον πλείονα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔλαβον ἀνά ἕν θηνάριον.

11. »Λαβόντες τὸ θηνάριον εἶπον

12. «Οὗτοι εἰργάσθησαν ἕν μέρος μόνον τῆς ἡμέρας καὶ ἡμεῖς τέσσαρα. Δικαί' λαμβάνουσι τὸ αὐτὸ μεθ' ἡμῶν ἡμερομισθιον; Δὲν εἶναι δίκαιον τοῦτο».

13. »Ἄλλ' ὁ οἰκοδεσπότης προσελθὼν πρὸς αὐτοὺς εἶπε· «Δικαί' γογγύζετε; Σὰς ἠδίκησα εἰς τι; Ἐλάβετε τὸ μεταξὺ ἡμῶν συμπεφωνημένον ἡμερομισθιον. Δὲν εἶχον συμφωνῆσαι νὰ λάβῃ ἀνά ἕν θηνάριον ἕκαστος;

14. »Λάθετε λοιπὸν ὅ,τι σὰς ἀνῆκει καὶ ὑπάγετε. Ἐάν δὲ ἐγὼ θέλω γὰ δώσω εἰς τοὺς τελευταίους ὅσα καὶ εἰς τοὺς πρώτους, τί σὰς ἐνδιαφέρει; Δὲν εἶμαι κύριος τῶν ὑπαρχόντων μου;

15. »Ἡ μήπως φθονεῖτε βλέποντες ὅτι εἶμαι καλὸς πρὸς τοὺς ἄλλους;».

MATΘ. XX, 20, MARK. X. 35.—Ἡμέραν τινα δύο μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐλθόντες εἰς συνάντησίν του εἶπον πρὸς αὐτόν· «Διδάσκαλε, ὑπόσχου εἰς ἡμᾶς ὅτι θὰ μᾶς παραχωρήσῃς ὅ,τι σοῦ ζητήσωμεν».

MATΘ. XX, 22.—Οὗτος δ'εἶπε· «Τί θέλετε;» καὶ ἀπεκρίναντο· «Θέλομεν νὰ γείνωμεν ὅμοιοι πρὸς σέ».

22. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Δὲν γινώσκετε τί ζητεῖτε. Δύνασθε νὰ ζήσητε ὡς ἐγὼ καὶ δύνασθε ὡς ἐγὼ νὰ ἀπόσχητε τῆς σαρκικῆς ζωῆς; ἀλλ' ἵνα καταστήτε ἀπολύτως ὅμοιοι πρὸς ἐμέ, τοῦτο δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου.

23. »Πᾶς ἄνθρωπος δύναται διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς, παραδιδόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν Αὐτοῦ καὶ ἐκπληρῶν τὸ θέλημα Αὐτοῦ».

24. Ὅτε δὲ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ ἔμαθον τοῦτο, ἠγανάκτησαν κατὰ τῶν δύο ἀδελφῶν, διότι ἠθέλησαν νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ νὰ γείνωσι μεγαλύτεροι τῶν λοιπῶν.

25. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐκάλεσε τοὺς δύο μαθητάς καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐάν ἐζητήσατε νὰ γείνητε ὅμοιοι πρὸς ἐμέ, μόνον ἵνα καταστήτε οἱ μείζονες μεταξὺ τῶν μαθητῶν, εἴθε ἐν τῇ πλάνῃ. Καὶ ἐάν ὑμεῖς οἱ λοιποὶ ἠγανακτήσατε, διότι οὗτοι εἶχον τὴν ἀξίωσιν τῆς πρώτης θέσεως, εἴθε καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πλάνῃ. Μόνον ἐν τῇ κόσμῳ βλέπει τις βασιλεῖς καὶ ἰσχυροὺς ὀλίγους διοικοῦσι τὰ ἔθνη.

26. »Μεταξὺ ἡμῶν τοῦναντίον δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι μεγάλοι καὶ μικροί. Ὅστις θέλει νὰ ὑψωθῇ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ γείνη ὑπηρετῆς τῶν ἄλλων.

ΜΑΡΚ. X, 45.—»Διότι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι ἵνα ὁ ἄνθρωπος ζῆ διὰ τὴν ὑπηρετήσῃται ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ τὴν ὑπηρετῆ τούς ἄλλους καὶ θυσιάσῃ τὴν σαρκικὴν αὐτοῦ ζωὴν, προσφέρων αὐτὴν ὡς ἐξαγορὰν τῆς πνευματικῆς ζωῆς».

ΜΑΤΘ. XVIII, 11.—Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν λαόν· «Ὁ Πατὴρ ζητεῖ νὰ σώσῃ τὸ ἀπολωσθέν. Χαίρει τότε ὡς ὁ ποιμὴν ὁ ἀνευρίσκων τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον. Ἐὰν ἐν μόνον τῶν ἑκατὸν αὐτοῦ προβάτων ἀπολωσθῆ, ἀφήνει τὰ ἐνεπύκνῳτα ἐννέα καὶ ὑπάγει νὰ ἀναζητήσῃ τὸ ἀπολωσθέν.

ΛΟΥΚ. XV, 8.—Καὶ ὅταν γυνὴ τις ἀπολέσῃ μίαν δραχμὴν, καθαίρει διὰ τοῦ σαρώθρου ὄλην τὴν οἰκίαν καὶ ἀναζητεῖ τὸ νόμισμα μέχρις ὅτου τὸ ἀνεύρῃ.

10. Ὁ «Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ τὸν προσκαλεῖ πρὸς ἑαυτὸν».

ΛΟΥΚ. XIV, 8.—Εἶπεν εἰς αὐτοὺς ἀκόμη παραβολὴν τινα (ἵνα τοῖς ἀποδείξῃ ὅτι ὅστις ζῆ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τοῦτο).

«Ἐὰν κληθῆς εἰς τράπεζαν, μὴ λαμβάνῃς ἀμέσως τὴν πρώτην θέσιν, διότι ἐὰν ἔλθῃ συναϊτουμένων τις ἀνώτερος σοῦ, ὁ ξενίζων θὰ σοὶ εἴπῃ βεβαίως·

9. «Ἄφες τὴν θέσιν ταύτην, ἵνα καθίσῃ οὗτος, ὅστις εἶναι ἀνώτερος σοῦ, καὶ τότε θὰ ὑποχωρήσῃς κατησχυμμένος.

10. «Μᾶλλον καθέσθῃτι εἰς τὴν ἐσχάτην θέσιν· τότε ὁ ξενίζων θὰ σὲ πλησιάσῃ καὶ θὰ σὲ τοποθετήσῃ εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν. Τοῦτο δὲ θὰ σοὶ φέρῃ τιμὴν ἐνώπιον τῶν ἄλλων.

11. «Ὅμοίως οὕτω καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν. Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν δι' αὐτὸ τοῦτο θὰ ταπεινωθῆ, καὶ ὁ καταβιβάζων καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν δι' αὐτὸ τοῦτο ἀνυψοῦται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ».

ΛΟΥΚ. XV, 11.—«Ἀνθρώπος τις εἶχε δύο υἱούς.

12. »Ὁ νεώτερος εἶπε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· «Πάτερ μου, δός μοι τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἐμὲ μέρος τῆς περιουσίας!» Καὶ ὁ πατὴρ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ μερίδιόν του.

13. »Καὶ λαθὼν ὁ νεώτερος τὸ μερίδιόν του ἀνεχώρησεν εἰς χώραν ξένην· ἐκεῖ δ' ἐσπατάλησεν ὄλην τὴν περιουσίαν του καὶ ἤρχισε νὰ πένεται.

15. »Καὶ ἐγένετο χοιροβοσκός ἐν τῇ ξένῃ χώρᾳ.

16. »Καὶ ὑπέφερε τόσον ἐκ τῆς πείνης, ὥστε ἔτρωγε βλαάνους μετὰ τῶν χοίρων.

17. »Ἡμέραν τινα ἐπανελθὼν εἰς ἑαυτὸν ἐσκέφθη· «Διὰτί ἐζήτησα τὸ μερίδιόν μου καὶ ἐγκατέλιπον τὸν πατέρα μου; Πλησίον τοῦ πατρὸς τὰ πάντα ἦσαν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἐθῶ ἀναγκάζομαι νὰ ἀρκουμαι εἰς τροφὴν ὡς τῶν χοίρων ἵνα κατευνάσω τὴν πείνάν μου.

18. »Ἐγερθεὶς ἄς ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ριφθῆς εἰς τοὺς πόδας του ἄς εἴπω πρὸς αὐτόν· «Πάτερ μου, ἤμαρτον πρὸς σὲ καὶ εἰμαι ἀνάξιος νὰ ὀνομάζομαι υἱός σου. Μεταχειρίσθητί με ὡς ἓνα τῶν ὑπηρετῶν σου».

20. »Οὕτως εἶπε καὶ μετέβη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Καὶ ἐν ᾧ ἦτο ἀκόμη

μακρῶν, ὁ πατήρ ἀνεγνώρισεν αὐτὸν καὶ ἔσπευσεν εἰς προῦπάντησιν αὐτοῦ, ἐρρίφθη εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ τὸν κατεφίλησεν.

21. » Ἄλλ' ὁ υἱὸς εἶπε· Πάτερ μου, ἡμάρτον ἐνώπιόν σου καὶ εἰμαι ἀνάξιος νὰ ὀνομαζῶμαι υἱὸς σου.

22. » Ἄλλ' ὁ πατήρ δὲν ἤκουσεν αὐτὸν καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας του· «Φέρετε ἀμέσως τὴν ὠραιότεραν ἐσθῆτα καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ θέσατε εἰς τοὺς πόδας του τὰ ὠραιότερα ὑποδήματα.

23. » Καὶ λάβετε ταχέως τὸν παχύτερον μύσχον καὶ θυσιάσατε αὐτόν· πρέπει σήμερον νὰ εὐφρανθῶμεν.

24. » Διότι ὁ υἱὸς μου οὗτος ἦτο νεκρὸς καὶ ἀνέστη, ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη».

25. » Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἕτερος υἱὸς του, ὅστις ἦτο εἰς τὴν ἐξοχίην, ἐπληρώχετο καὶ ὅτε ἐπλησίασεν εἰς τὴν οἰκίαν ἤκουσεν ἄσπρα καὶ χοροῦς.

26. » Καλέσας δ' ἕνα τῶν ὑπηρετῶν ἠρώτησε· «Τί λοιπὸν συμβαίνει εἰς τὸν οἶκόν μας; μήπως ἔχουσι τελετήν γάμου;».

27. » Ὁ δὲ ὑπηρέτης ἀπεκρίνατο· «Δὲν γινώσκεις λοιπὸν ὅτι ἐπληθύνθη ὁ ἀδελφός σου; διὰ τοῦτο ὁ πατήρ σου εὐφραίνεται· διέταξε δὲ νὰ θυσιάσῃ τὸν αἰευτὸν μύσχον, τόσον εἶναι περιχαρὴς διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ υἱοῦ του».

28. » Τότε ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ὠργίσθη καὶ ἤρνεϊτο νὰ εἰσελθῇ εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ πατήρ του ὁμως ἐξῆλθεν εὐθὺς καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν.

29. » Ἄλλ' οὗτος ἀπεκρίνατο εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ· «Ἰδοὺ τόσα ἔτη δουλεύω εἰς σέ, πάντοτε εὐπειθὴς εἰς τὰς προσταγὰς σου, καὶ ὁμως οὐδέποτε ἔσφαξες μύσχον πρὸς τιμὴν μου.

30. » Ὁ δὲ νεώτερος ἀδελφός μου ἀπῆλθε καὶ ἐσπατάλησε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του ἀκαλόστως καὶ τώρα ἔσφαξες μύσχον δι' αὐτόν».

31. » Ὁ δὲ πατήρ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Υἱέ μου, σὺ διετέλεις πάντοτε πλησίον μου, καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχω ἀνήκει εἰς σέ. Μὴ ὀργίζου, ἀλλὰ μάλλον εὐφραίνου, διότι ὁ ἀδελφός σου ἦτο νεκρὸς καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦτο καὶ εὐρέθη».

ΜΑΡΚ. ΧΙΙ, 1.— Ὁ οικοδεσπότης τις ἐφύτευσε κήπον· εἰργάσθη τὴν γῆν καὶ ἔλαβε πάντα τὰ μέτρα, ὥστε ὁ κήπος αὐτοῦ νὰ ἀναδώσῃ καρποὺς ὅσον τὸ θυματὸν πλείονας.

2. » Καὶ ἔστειλεν ἐργάτας εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ, ἵνα ἐργασθῶσι καὶ ἀφ' οὗ συγκομίσωσι τοὺς καρποὺς παραδώσωσιν αὐτοῦς καθὼς εἶχον συμφωνήσει. Ὡς δὲ ἦλθεν ὁ καιρὸς, ὁ πατήρ ἔπεμψε τὸν θεράποντα αὐτοῦ, ἵνα οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ἄμπελον παραδώσωσιν εἰς αὐτόν τὸν καρπὸν.

3. » Ἄλλ' οἱ ἐργάται ἀπέπεμψαν τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ οικοδεσπότητος χωρὶς νὰ θελήσωσι νὰ παραδώσωσι τοὺς καρποὺς καὶ ἐξηκολούθησαν φερόμενοι ὥσαντι ὁ ἀγρὸς ἀνήκεν εἰς αὐτοῦς.

4, 5, 6. » Ὁ οικοδεσπότης ἔπεμψεν ἀπεσταλμένους καὶ δευτέρην καὶ τρίτην φοράν· τέλος δὲ ἔπεμψε τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, ἵνα ἀννακλέσῃ τοὺς ἐνόχους εἰς τὸ καθῆκον αὐτῶν.

7, 8. » Ἄλλ' οὗτοι ὑπὸ παραδόξου κκαταληφθέντες μανίας ἐνόμισαν ὅτι, ἂν φονεύσωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἰδιοκτῆτου τὸν ὑπομνησκοντα εἰς αὐτοῦς ὅτι δὲν

τοῖς ἀνήκει ὁ ἀγρός, θά βυθηθῶσιν ἐν τῇ μέλλοντι ἀμέριμνοι νά κατέχωσιν αὐτόν. Καί ἐφρόνευσαν αὐτόν.

ΜΑΤΘ. XXI, 40 — »Τί θά πράξῃ λοιπόν ὁ οἰκοδεσπότης εἰς τοὺς ὄντας ἐν τῇ κήπῳ του;

41. »Θά ἀποδιώξῃ αὐτοὺς καί θά πέμψῃ ἄλλους ἐργάτας εἰς τὸν κήπον. Πρέπει νά σπεύρῃ, ἐφ' ὅσον ὁ κήπος δύναται ἀκόμη νά ἀποδώσῃ καρπούς, καί ἀκριβῶς τοῦτο ἐπραξεν.

42. (Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσιν ἐννοήσαι καί δὲν ἐννοοῦσιν ἀκόμη καί τώρα ὅτι ἡ συνείδησις τοῦ πνεύματος ἦτις ζῆ ἐν ἑαυτοῖς, — καί τὴν ὁποῖαν ζητοῦσι νά καταπνέξωσι, διότι ἐνοχλεῖ αὐτοὺς κατὰ τὸν γήινον βίον αὐτῶν—ὅτι ἀκριβῶς ἡ συνείδησις αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ζωή). « Ἀπορρίπτουσι τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον, ἐπὶ τοῦ ἰσίου θεοῦ νά θεμελιωθῇ τὸ οἰκοδόμημα.

43. » Ὅσοι λοιπόν δὲν λαμβάνουσιν ὡς βάσιν τὴν πνευματικὴν ζωὴν δὲν εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καί ζωὴν δὲν ἔχουσι.

ΛΟΥΚ. XVII, 7. — » Ὅταν ὁ οἰκοδεσπότης ἐπανέρχεται ἐκ τῶν ἀγρῶν μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ ὑπηρετοῦ αὐτοῦ, δὲν λέγει πρὸς αὐτόν νά καθεσθῆ παρευθὴς εἰς τὴν τράπεζαν.

8. » Ἀλλὰ λέγει πρὸς αὐτόν νά περιποιηθῆ τὰ ζῆα καί νά παρασκευάσῃ αὐτὸς τὸ δεῖπνον του. Τότε μόνον θά εἶπῃ εἰς τὸν ὑπηρετὴν αὐτοῦ Ἐκάθεστη καί σύ, φάγε καί πίε.

9. » Δὲν θά ἀποδώσῃ εὐχαριστίας εἰς τὸν ὑπηρετὴν δι' ὅτι ἐπραξε, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο τὸ καθήκον αὐτοῦ.

10. » Καί ὑμεῖς ὡσαύτως, πρέπει νά ἐκπληροῦτε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, καί νά σκέπτεσθε « Ἐἴμεθα ἀνωφελεῖς ὑπηρεταί, διότι δὲν ἐπράξαμεν ὅ,τι εἴμεθα ὑπόχρεοι νά πράξωμεν ». Μηδεμίαν λοιπόν ἀναμένετε ἀνταμοιβήν, ἀλλὰ νά θεωρῆσθε εὐτυχεῖς λαμβάνοντας ὅ,τι σὰς παραχωροῦσιν.

ΛΟΥΚ. XII, 35, 36. — » Ἔστε δὲ πάντοτε ἑτοιμοί, ὡς οἱ ὑπηρεταί οἱ ἀναμένοντες τὸν κύριον, ἵνα ἀνοίξωσι πρὸς αὐτόν τὴν θύραν εὐθὺς ὡς ἔλθῃ.

37, 38. — » Οἱ ὑπηρεταί ἀγνοοῦσι πότε θά ἐπανεῖλθῃ ὁ κύριος, ἀν ταχέως ἢ βραδέως, δι' ὃ πρέπει νά εἶναι ἑτοιμοί ἐν παντὶ χρόνῳ. Καί ἐὰν ἀγρυπνώσι καί δεχθῶσι τὸν κύριον, ἐπραξάν τὸ θέλημα αὐτοῦ καί ἐκ τούτου θά προκύψῃ κалὸν εἰς αὐτούς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καί ἐν τῇ ζωῇ. (Πάντοτε ἐν πάσῃ στιγμῇ τοῦ παρόντος χρόνου πρέπει νά ζῆ τις ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ μὴ σκεπτόμενος τὸ παρελθόν ἢ τὸ μέλλον μὴδὲ λέγων Ἐαύτην ἢ ἐκείνην τὴν στιγμὴν, εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος, θά πράξω τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα).

39, 40. — » Ἐὰν οἰκοδεσπότης τις ἐγίνωσκε πότε θά ἔλθῃ ὁ κλέπτης, θά ἠγρύπνει. Ἀγρυπνεῖτε μετὰ καρτερίας λοιπόν καί σεις, διότι διὰ τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου οὐδεὶς χρόνος εἶναι ὠρισμένος. Ζῆ μόνον ἐν τῇ παρόντι καί ἀγνοεῖ τὴν ὥραν τῆς ἀρχῆς ἢ τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

ΜΑΤΘ. XXIV, 45, 46. — » Ὁ βίος ἡμῶν ὁμοιάζει πρὸς τὸν βίον ὑπηρετοῦ, εἰς ὃν ὁ κύριος αὐτοῦ ἀνέθηκε τὴν φροντίδα τοῦ οἴκου. Εὐτυχὴς ὁ ὑπηρετὴς ἐκεῖνος, ὅστις ἐν παντὶ χρόνῳ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

48, 49.—»Ἄλλ' ἐὰν εἴπη· «Ὁ κύριος δὲν θὰ ἔλθῃ τόσον ταχέως» καὶ παρα-
μελῇ τὴν φροντίδα τοῦ οἴκου,

50. »Ὁ κύριος θὰ ἔλθῃ ἐξ ἀπροόπτου.

51. »Καὶ θὰ ἐκδιώξῃ αὐτὸν τοῦ οἴκου.

ΜΑΤΘ. XXV, 1.—»Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θὰ γνωσθῇ σαφῶς ἐκ τῆς
ἐξῆς παραβολῆς· «Δέκα παρθένοι λαβόντες τοὺς λύχνους αὐτῶν μετέβησαν εἰς
προὔπαντησιν τοῦ νυμφίου.

2. »Πέντε ἐξ αὐτῶν ἦσαν φρόνιμοι καὶ πέντε μωραὶ.

3. »Αἱ μωραὶ παρθένοι λαβοῦσαι τοὺς λύχνους δὲν ἔλαβον μεθ' ἐαυτῶν καὶ
ἔλαιον.

4. »Αἱ φρόνιμοι ὅμως ἔλαβον μετὰ τῶν λύχνων καὶ προμήθειαν ἔλαιου.

5. »Ἐν ᾧ λοιπὸν ἀνέμενον τὸν νυμφίον, ἐνύσταξαν ἅπασαι καὶ κατελήφθη-
σαν ὑπὸ τοῦ ὕπνου.

6. »Ἄλλ' ὅτε ἐφθασεν ὁ νυμφίος,

7. »Αἱ μωραὶ παρθένοι παρετήρησαν ὅτι δὲν εἶχον ἀρκοῦν ἔλαιον.

10. »Μετέβησαν τότε νὰ ἀγοράσωσιν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθεν ὁ νυμφίος
καὶ αἱ φρόνιμοι παρθένοι, οἵτινες εἶχον ἀρκετὸν ἔλαιον, εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ
καὶ ἡ θύρα ἐκλείσθη.

ΛΟΥΚ. XIII, 24.—»Διὰ τοῦτο πειράθητε ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ νὰ εἰσέλθητε
εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, διότι, ἂν δὲν καταβάλητε ὄλας τὰς δυνάμεις ὑμῶν,
δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ εἰσέλθητε.

25. »Θὰ εἴπητε· «Ἐίπομεν τοιαῦτα καὶ τοιαῦτα» ἀλλ' ἐὰν μὴ πράξητε καλὰ
ἔργα, δὲν θὰ ἔχητε τὴν ζωὴν».

IX.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἔχων τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς. Τὰ παιδιά ζῶσι τὴν ζωὴν ταύτην· καὶ δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν εἰς τί συνίσταται τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ἴνα κατανοήσῃ τις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τὰ παιδιά καὶ νὰ ζήσῃ ὅπως αὐτά. Τὰ παιδιά ζῶσι πάντοτε ἐν τῷ θελήματι τοῦ πατρὸς, μὴ παραβαίνοντα τὰς πέντε ἐντολάς. Καὶ οὐδέποτε θὰ παρέβαινον αὐτάς, ἐὰν μὴ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἐξώθουν αὐτὰ πρὸς τοῦτο. Οἱ ἄνθρωποι ὅσοι ἐξωθοῦσι τὰ παιδιά εἰς παράβασιν τῶν ἐντελῶν, κρημνίζουσι ταῦτα εἰς τὸν ὄλεθρον οὐδὲν πλέον ἢ ἔλαττον ἐκείνων ὅσοι προσδένουσι λίθον εἰς τὸν λαίμῳ τινος καὶ κρημνίζουσιν αὐτὸν εἰς τὸν ποταμὸν. Ἐὰν μὴ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ πειρασμὸς ἢ σκάνδαλον, ὁ κόσμος θὰ ἦτο εὐδαίμων. Ὁ πειρασμὸς εἶναι ὁ ὠθῶν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀναζητήσιν τῆς νομιζομένης εὐτυχίας τοῦ προσκαιροῦ βίου. Καὶ πρέπει τις τὰ πάντα νὰ θυσιάσῃ, ἵνα μὴ καθίσταται θῦμα αὐτοῦ.

Ὁ πειρασμὸς κατὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς συνίσταται εἰς τὸ νὰ ὑπολαμβάνῃ τις ἑαυτὸν ἀγνὸν καὶ ἀθῶον ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἴνα τις ἀποφύγῃ τὸν πειρασμὸν τοῦτον, πρέπει νὰ ἐνθυμῆται ἀδιαλείπτως ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἐν παντὶ χρόνῳ, εἶναι πάντοτε ἔνοχοι ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς καὶ μόνον παρέχοντες συγκνώμην εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν δύνανται νὰ ἐλαφρύνωσι τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν τοῦτο. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ὀφείλουσι νὰ συγχωρῶσι τὰ πρὸς ἀλλήλους πλημμελήματα αὐτῶν καὶ δὲν πρέπει

νά δίδωσι προσοχήν εἰς τὰ συνεχῶς ἐναντίον αὐτῶν ἐπαναλαμβανόμενα πλημμελήματα τοῦ ὑβρίζοντος οὐδὲ νά μνησικακῶσι κατ' αὐτοῦ.

Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἐφικτὴ μόνον ἐὰν συγχωρῆ τις. Ἐὰν ἀρνώμεθα τὴν συγγνώμην, συμπεριφερόμεθα ὡς ὁ ὑπηρέτης, ὅστις ὀφείλων χρήματα εἰς τὸν κύριόν του μετέβη καὶ ἐζήτησε προθεσίαν πρὸς ἐξόφλησιν. Ἐξεληθὼν ὁμοῦ μετέβη πρὸς τὸν ὀφειλέτην αὐτοῦ, ὅστις μικρὰν μόνον ποσότητα τῷ ὄφειλε, καὶ κατεπίεξεν αὐτόν. Παρακαλοῦμεν τὸν Πατέρα, ἵνα μᾶς συγχωρήσῃ διότι δὲν ἐξεπληρώσαμεν τελείως τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἐλπίζομεν νά τύχωμεν τῆς συγγνώμης αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί πράττομεν, ἐὰν ἡμεῖς ἀρνώμεθα εἰς τοὺς ἄλλους τὴν συγγνώμην; Φερόμεθα πρὸς τοὺς ἄλλους ὅπως ἡμεῖς ἀπευχόμεθα νά φέρονται οἱ ἄλλοι πρὸς ἡμᾶς. Τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἶναι ἡ σωτηρία, τοῦναντίον δὲ τὸ κακὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς. Πῶς λοιπὸν συμβαίνει, ὥστε νά μὴ ἀγώμεθα εἰς τὸ νά συντριψωμεν τὸ κακὸν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα, ἀφ' οὗ ὠθεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ στερεῖ ἡμᾶς τὴν ζωὴν; Ἐὰν τὸ κακὸν δὲν χωρίζῃ ἡμᾶς, ἐὰν εἴμεθα ἠνωμένοι διὰ τῆς ἀγάπης, ἔχομεν πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νά ἐπιθυμήσωμεν.

Ὁ πειρασμὸς κατὰ τῆς δευτέρας ἐντολῆς συνίσταται εἰς τὸ νά πιστεύωμεν ὅτι ἡ γυνὴ ἐπλάσθη πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν σαρκικῶν ἡμῶν ἡδονῶν, καὶ ὅτι ἡ ἱκανοποίησις αὕτη θὰ εἶναι μείζων καθ' ὅσον ἀφήνομεν μίαν γυναῖκα, ἵνα προσκολληθῶμεν εἰς ἄλλην. Ἴνα ἀποφύγωμεν τὸν πειρασμὸν τοῦτον, πρέπει νά ἐνοήσωμεν ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι ἵνα ὁ ἄνθρωπος ἀφίεται νά μεθύσκειται ὑπὸ τῶν θελημάτων τῆς γυναικός, ἀλλ' ἵνα ἀποτελῇ μίαν μόνην σάρκα μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς ὑπ' αὐτοῦ γυναικός. Τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἶναι ἵνα πᾶς ἄνθρωπος ἔχῃ μίαν γυναῖκα καὶ πᾶσα γυνὴ ἔχῃ ἓνα σύζυγον. Ὁ ἀλλάσμων λοιπὸν γυναῖκα κλέπτει τὴν γυναῖκα τοῦ ἄλλου καὶ γίνεται αἰτία πολυλίκις ἵνα ἀνὴρ τις ἄλλος ἀφήσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ ἐκεῖνην, ἣν αὐτὸς οὗτος ἐγκαταλείπει.

Ὁ πειρασμὸς κατὰ τῆς τρίτης ἐντολῆς συνίσταται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι χάριν τῶν ἀγαθῶν τοῦ προσκαίρου βίου ἴδρυσαν ἀρχὰς αἰτινες ἐπιβάλλουσιν ὄρκους, διὰ τῶν ὁποίων ὑποχρεοῦσι τοὺς ἄλλους νὰ ἐξυπηρετῶσι τὰς ἀρχὰς ταύτας. Ἴνα ἀποφύγῃσι τὸν πειρασμὸν τοῦτον οἱ ἄνθρωποι, ἄς ἐνθυμῶνται ὅτι τὴν ζωὴν αὐτῶν ὀφείλουσιν εἰς μόνον τὸν Θεόν. Συμμορφούμενοι δὲ πρὸς τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνθιστάμεθα εἰς τὸ κακὸν θὰ κάμπτωνται πρὸ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἀρχῶν καὶ θὰ παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν θὰ δεσμεύσωσι τὸ μέλλον δι' ὄρκου ἢ δι' ὑποσχέσεως. Ὁ ὄρκος ὁ ἀπαιτούμενος παρὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι κακόν. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἰδρύει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς οὐδὲν δύναται νὰ ὑπόσχηται ἐν σχέσει πρὸς τὰς μελλούσας πράξεις αὐτοῦ· διότι διὰ τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον οὐδὲν ὑπάρχει ἱερώτερον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς.

Ὁ πειρασμὸς κατὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς συνίσταται εἰς τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι ἐργάζεται πρὸς βελτίωσιν τῆς ἀνθρωπότητος παρέχων ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ τῆς βίας καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ὅταν τις ἀδικῇ ἄλλον, οἱ ἄνθρωποι εἰσι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ τιμωρῆται καὶ ὅτι τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ ἵνα καταδικασθῇ ὁ αὐτοργὸς τοῦ πλημμελήματος. Ἴνα τις ἀποφύγῃ τὸν πειρασμὸν τοῦτον, πρέπει νὰ σκεφθῇ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔλαχον τοῦ κλήρου ἵνα κρίνωσιν ἀλλήλους, ἀλλ' ἵνα σφύζωσιν ἀλλήλους, καὶ ὅτι στεροῦνται τῆς ἰκανότητος νὰ καθίστανται κριταὶ τοῦ ἄλλου, αὐτοὶ οἵτινες οἱ ἴδιοι εἰσι πλήρεις ἀδικίας. Τὸ μόνον ὅπερ δύναται νὰ πράξωσιν εἶναι νὰ διδάξωσιν εἰς τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν παραδείγματος τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν, τὴν λήθην τῶν ὕβρεων καὶ τὴν ἀγάπην.

Ὁ πειρασμὸς κατὰ τῆς πέμπτης ἐντολῆς συνίσταται εἰς τὸ νὰ πιστεύῃ τις ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ ὅτι εἶναι ὅλως ἀναγκαῖον νὰ ὑπερασπίζηται κατὰ τῶν ξένων λαῶν καὶ νὰ πράττῃ κακὸν εἰς αὐτούς. Ἴνα τις ἀποφύγῃ τὸν πειρασμὸν τοῦ-

τον, πρέπει νὰ γινώσκη ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ ἀνάγονται εἰς τὴν μόνην ταύτην ἐντολήν, νὰ ἐκπληροῖ τις τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ὅστις παρέσχε τὴν ζωὴν καὶ τὴν σωτηρίαν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ πράττῃ τὸ καλὸν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀδιακρίτως. Καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄλλοι ἑξακολουθῶσι ποιοῦντες τὴν ἀδικον ταύτην διάκρισιν, καὶ οἱ λαοὶ οἵτινες μᾶς νομίζουσι ξένους μᾶς κηρύττωσι τὸν πόλεμον, οὐχ ἦττον, ἵνα ἐκπληροῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πράττῃ τὸ καλὸν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ καλὸν εἰς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη οὗτος ἀνήκη εἰς λαὸν ξένον καὶ ἐχθρικόν.

Πᾶν ὅ,τι ἀποκρύπτει ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν γνῶσιν τῆς πηγῆς ταύτης τῆς ζωῆς εἶναι ἔργον τοῦ πειρασμοῦ. Ὑπάρχει ὁ πειρασμὸς τῶν ἀρχαίων νομοδιδασκάλων· μὴ ὑποκύψατε εἰς αὐτόν· ὑπάρχει ὁ πειρασμὸς τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς· μὴ ὑποκύψατε εἰς αὐτόν· τέλος ὑπάρχει ὁ χεῖριστος τῶν πειρασμῶν, ὁ **τῶν ψευδοδιδασκάλων, τῶν διδασκόντων ψευδεῖς διδασκαλίας καὶ οἵτινες ἀντιποιοῦνται τοῦ τίτλου τῶν ἀληθῶν πιστῶν**. Φυλάξασθε ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ τούτου πλέον ἢ ἀπὸ παντὸς ἄλλου, διότι οἱ ἀπατεῶνες οὗτοι διδάσκαλοι, διδάσκοντες ὑμᾶς ψευδῆ λατρείαν ἀποτρέπουσιν ὑμᾶς τῆς ἀληθοῦς. Ἀντικατέστησαν διὰ τῶν λόγων τὰ ἔργα, δι' ὧν καὶ μόνον ὑπηρετεῖ τις τῷ Θεῷ, καὶ διδάσκουσι μόνον λόγους. Δὲν ἐκπληροῦσιν ἔργα αὐτοί· τί δὲ νὰ ἀναμένῃ τις παρ' αὐτῶν ἄλλο πλὴν τῶν λόγων; Ἄλλ' ὁ Πατὴρ δὲν ἀποβλέπει ἢ εἰς μόνα τὰ ἔργα (1). Δὲν δύνανται νὰ διδάξωσιν ὅ,τι ἀγνοοῦσι· διότι, ἐὰν διδάσκωσι, χάριν κέρδους μόνον ἀναλαμβάνουσι τὰ μαθήματα αὐτῶν. Διδάσκουσι νὰ ὑπηρετῶμεν τῷ Θεῷ διὰ ποικίλων ἐξωτερικῶν πράξεων, καὶ φαντάζονται ὅτι δύνανται νὰ συνδέσωσι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν πίστιν διὰ τῶν ὄρκων. Ἄρ-

1) Σ. Μ. Ἄτυχῶς εἰς τὸν συγγραφέα πολὺ ὀλίγον, φαίνεται, γνωστοὶ τυγχάνουσιν οἱ τοιοῦτοι. Ἐὰν μόνον λόγους ἐδίδασκον, ἤθελον εἶναι ὁλως ἀκίνητοι, ἀλλ' ἄτυχῶς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐπισφραγίζουσι διὰ τῶν κἀταχθονίων ἔργων αὐτῶν τὴν ὀλεθρίαν αὐτῶν διδασκαλίαν, ἣτις ἄγει εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ὄλεθρον.

κεῖ αὐτοῖς ἢ φαινομενικὴ πίστις τῶν ἀνθρώπων, πολὺ ὀλίγον δὲ ἐνδιαφέρει· αὐτοῖς περὶ τῶν διατρεχόντων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Ὅμοιάζουσι δ' οὕτω πρὸς τοὺς κεκονιαμένους τάφους, οὔτινες ἔσωθεν μὲν εἶναι ὠραῖοι, ἀλλ' ἔσωθεν γέμουσι σαπρίας. Τιμῶσιν ἐν λόγοις τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς μάρτυρας· καὶ ὅμως δὲ διαφέρουσι πολὺ ἐκείνων οὔτινες ὑπήγαγον αὐτοὺς εἰς τὸ μαρτύριον καὶ τὸν θάνατον, ὁμοιότρόπως δὲ φέρονται καὶ κατὰ τῶν συγχρόνων αὐτοῖς ἁγίων. Εἰσὶν ἢ αἰτία παντὸς πειρασμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, διότι ἀνάγουσι τὸ κακὸν εἰς ἀντικείμενον λατρείας. Ἐν τῷ πειρασμῷ αὐτῶν πάντες οἱ ἄλλοι πειρασμοὶ ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν, διότι *ἠτίμασαν πᾶν ὅτι ἅγιον ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ*. Καὶ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ δημοσιεύωσι τὰ ψεύδη αὐτῶν καὶ θὰ αὐξήσωσι τὸ κακὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ὁ χρόνος καθ' ὃν *πάντες οἱ ναοὶ θὰ κρημνισθῶσι, πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ λατρεῖαι θὰ καταργηθῶσι, πάντες οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἐνωθῶσιν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ θὰ ὑπερετησῶσι τὸν μόνον Πατέρα τῆς ζωῆς πληροῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ*.

ΜΑΤΘ. XIX, 13.—Ἡμέραν τινὰ προσῆλθον εἰς τὸν Ἰησοῦν παιδία καὶ οἱ μαθηταὶ ἤθελον ἵνα ἀπομακρύνωσιν αὐτά.

14, Ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν ὅτι ἀπεμάκρυνον τὰ παιδία δυσηρεστήθη καὶ εἶπε· «Δὲν εἶναι καλὸν διὰ σᾶς νὰ ἀποθώκετε τὰ παιδία· ταῦτα εἶναι τὰ ἄριστα τῶν πλασμάτων, διότι ζῶσι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου καὶ ὄντως ἀνήκουσι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΛΟΥΚ. XVIII, 17.—»Δὲν πρέπει νὰ ἐκδιώκετε ταῦτα, ἀλλὰ νὰ μανθάνετε ἐξ αὐτῶν ὅτι, διὰ νὰ ζήσητε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, πρέπει νὰ ζήσητε ὡς τὰ παιδία (τὰ παιδία ἐν παντὶ χρόνῳ ἐκπληροῦσι τὰς πέντε ἐντολάς ἅς ἔδωκα εἰς ὑμᾶς· οὐδέποτε ἐρίζουσιν, οὐδένα μισοῦσιν, οὐδὲ εἶναι φιλήδονα, οὐδὲ ὀρκίζονται, οὐδὲ ἀνθίστανται εἰς τὸ κακόν, πρὸς οὐδένα ἔχουσι δίκας, οὐδὲ γινώσκουσι διαφορὰν μεταξὺ τοῦ λαοῦ αὐτῶν καὶ τῶν ξένων· οὕτω δὲ εἶναι βέλτιστα τῶν μεγάλων τοῦ κόσμου τούτου καὶ ζῶσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν).

ΜΑΤΘ. XVIII, 3.—»Ἐὰν μὴ ἀπαρνηθῆτε πάσας τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς καὶ δὲν καταστῆτε ὅπως τὰ παιδία, οὐδέλωσ δύνασθε νὰ εἰσελθῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΛΟΥΚ. IX, 48.—»Ἐκεῖνος μόνος ὅστις κατανοεὶ τὴν διδασκαλίαν μου, κατανοεὶ καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς.

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiako Apothefino Dimosias Istorikis Vivliothekis. Restrictions apply.

MATΘ. XVIII, 14.—»Οὐδὲν παιδίον ἀπόλλυται διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς. (Πάντα ὅσα πίπτουσιν εἰς τὴν ἄβυσσον πίπτουσιν ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες παρεκτρέπουσιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀληθείας).

16. »Τὸ νὰ ἀποτρέψῃ τις παιδίον ἀπὸ τῆς ἀληθείας (νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτὸ εἰνα παραβίασῃ τὰς ἐντολάς ἐνεκα ὀργῆς, ἡθονῆς, ὄρκου, κρίσεως ἢ πολέμου) εἶναι πρᾶξις τόσον ἔνοχος ὡς νὰ δέσῃ λίθον εἰς τὸν λαίμῳ αὐτοῦ καὶ τὸ ῥίψῃ εἰς τὸ ὕδωρ· θὰ σωθῇ ἄρα κολυμβῶν ; εἶναι πιθανώτερον ὅτι θὰ πνιγῇ· (εἶναι ἐπίσης δύσκολον εἰς τὸ παιδίον νὰ σωθῇ ἐκ τοῦ πειρασμοῦ εἰς ἃν τὸ ἐλκύει ἀνὴρ ὄριμος).

7. »Ὁ κόσμος εἶναι δυστυχῆς ἐνεκα τοῦ πειρασμοῦ τῆς σαρκός. Ὁ πειρασμὸς ὑπάρχει πανταχοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὑπῆρξε καὶ θὰ ὑπάρξῃ, καὶ οὗτος εἶναι ὁ ὧθῶν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἄβυσσον.

3. »Ὅθεν ἀπαρνῆθητε τὰ πάντα, θυσιάσατε τὰ πάντα, ἵνα μὴ ὑποπέσητε εἰς πειρασμόν ! Ὅταν ἡ ἀλόπηξ συλληφθῇ εἰς παγίδα, κατατρώγει τὸν πόδα αὐτῆς καὶ διαφεύγει· ὁ ποὺς αὐτῆς θεραπεύεται καὶ ζῇ.

MATΘ. XVIII, 15.—»Ἐάν τις σὲ ὑδρίσῃ, ἐνθυμήθητι ὅτι εἰσθε τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, ὅτι εἶναι ἀδελφός σου· ὕπαγε καὶ ἐπιτίμησον αὐτὸν ἄνευ μαρτύρων, ἐάν σὲ ἀκούσῃ, θὰ κερδήσῃς ἕνα ἀδελφόν.

16. »Ἐάν δὲν σὲ ἀκούσῃ, λάβε μετὰ σοῦ ἐν ἡ δύο ἀκόμη πρόσωπα, ἵνα πείσωσιν αὐτόν.

ΛΟΥΚ. XVII, 3,4.—»Καὶ ἂν δεῖξῃ μετακμελεῖν, συγχώρησον αὐτόν, καὶ ἐάν σὲ ὑδρίσῃ ἐπτάκις καὶ ἐπτάκις σοὶ εἴπῃ «συγγνώμην !», συγχώρησον αὐτῷ.

MATΘ. XVIII, 17.—»Ἐάν μὴ σὲ ἀκούσῃ, εἰπέ το εἰς τὴν κοινότητα τῶν πιστευόντων εἰς τὴν διδασκαλίαν μου· ἐάν μὴ ἀκούσῃ καὶ τὴν κοινότητα, συγχώρησον αὐτόν καὶ πάλιν, ἀλλὰ μὴ ἔχε σχέσιν μετ' αὐτοῦ.

23. »Ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ὅ,τι ἐπραξε βασιλεὺς τις ὅστις ἠθέλησε νὰ ἐνεργήσῃ ἰσολογισμόν πρὸς τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ.

24. »Καὶ παρουσίασαν πρὸς αὐτόν ἕνα ὅστις ὤφειλεν εἰς αὐτόν ἐν ἑκατομῷ μύριον.

25. »Καὶ δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος αὐτοῦ. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐμελλεν εἶνα πληρωθῇ νὰ πωλήσῃ πάντα αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ αὐτόν τὸν ἴδιον.

26. »Ἄλλ' ὁ ὑπηρέτης ἔπεσε καὶ παρεκάλει τὸν βασιλέα.

27. »Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠδὸσπλαγχνίσθη αὐτόν καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν ὅλον τὸ χρέος του.

28. »Ὁ γαιοκτήμων λοιπὸν οὗτος ἐπανκκάμπτων εἰς τὸν οἶκόν του εἶδεν ἄλλον τινα χωρικὸν ὅστις ὤφειλεν εἰς αὐτόν πενήτηκοντα θηνάρια. Καὶ συλλαβὼν αὐτόν ἐκ τοῦ λαίμου ἔλεγε· «Πλήρωσόν μοι ὅ,τι μοῦ ὀφείλεις !».

29. »Καὶ ὁ χωρικός ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ εἶπεν· «Ἔχε ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ θὰ σοὶ τὰ πληρώσω ὅλα.

30. »Ἄλλ' ὁ γαιοκτήμων οὐδόλως ἐλυπήθη τὸν χωρικὸν καὶ διέταξε νὰ

τόν βίψωσιν εἰς τὰς φυλακάς, ἵνα παραιμῆνῃ μέχρις οὗ πληρώσῃ τὸ χρέος αὐτοῦ.

31. »Ὅτε δὲ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ εἶδον τοῦτο, μετέβησαν καὶ κατήγγειλαν, εἰς τὸν βασιλέα πᾶν ὅτι ὁ γαιοκτῆμων οὗτος διέπραξε.

32. »Τότε ὁ βασιλεὺς προσέταξε νὰ παραγγίλωσι τὸν γαιοκτῆμονα καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Σκύλλε, σοὶ ἐχάρισα τὸ χρέος σου, διότι μὲ παρεκάλεσας,

33. »Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ εὐσπλαγχνίσθῃς τὸν ὀφειλέτην σου, ὡς ἐγὼ ἠὲν σπλαγχνίσθην σέ ;»

34. »Καὶ ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς παρέδωκεν αὐτόν εἰς τοὺς βασανιστὰς προστάξας νὰ μὴ ἀφήσωσιν ἐλεύθερον αὐτόν μέχρις οὗ πληρώσῃ ὅλον τὸ χρέος αὐτοῦ.

35. »Τοιοιτοτρόπως καὶ ὁ Πατὴρ θὰ συμπεριφερθῇ πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν μὴ συγχωρήτε τοὺς ἁμαρτάνοντας πρὸς ὑμᾶς.

ΜΑΤΘ. V, 25.—Γινώσκεις πολὺ καλῶς ὅτι καλῆτερον εἶναι, ὅταν ἔχῃς τινὰ δίκην, νὰ συμβιβασθῇς μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἢ νὰ παρουσιασθῇς εἰς τὸ δικαστήριον. Γινώσκεις τοῦτο καὶ πράττεις συμφῶνως πρὸς ταῦτα. Γίνωσκε ὡσπύτως ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ πᾶν εἶδος πνουργίας καὶ ἀμφισθητήσεως. Πάντα ταῦτα εἶναι κακὰ ἀπομακρύνοντά σε τοῦ Πατρὸς. Ἀποδείξατε λοιπὸν πάντα ταῦτα ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ζῆτε ἐν εἰρήνῃ,

ΜΑΤΘ. XVIII, 18.—»Μάθετε καλῶς ὡσπύτως ὅτι ὅπως θὰ εἰσθε ἠνωμένοι ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ εἰσθε ἠνωμένοι καὶ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς, ἐὰν δὲ εἰσθε κεχωρισμένοι, τοιοῦτοι θὰ εἰσθε καὶ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς.

19. »Μάθετε ὡσπύτως ὅτι, ὅταν δύο ἢ τρεῖς ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ἠνωμένοι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ μου, ἐπέτυχον ἡθὴ παρὰ τοῦ Πατρὸς πᾶν ὅτι ἐπιθυμοῦσι.

20. »Διότι ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἶναι ἠνωμένοι ἐν ὀνόματι τοῦ Πνεύματος, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ζῆ ὡσπύτως ἐν αὐτοῖς».

ΜΑΤΘ. XIX, 3. ΜΑΡΚ. X, 2.—Ἡμέραν τινὰ οἱ Φαρισαῖοι προσῆλθον καὶ ἠρώτησαν τὸν Ἰησοῦν· «Ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνδρα νὰ ἀφήσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ;».

ΜΑΤΘ. XIX, 4.—Εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐξ ὑπαρχῆς τὴν ἀνθρωπίνην πλάσιν ἀπετέλεσαν ἄνθρ καὶ γυνή. Τοιοῦτον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς.

5. »Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρ ἐγκαταλείπει τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα ἵνα προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο ἀποτελοῦσι σὰρκα μίαν, ὥστε δὲν εἶναι πλέον δύο ὄντα ἄλλ' ἓν καὶ μόνον.

6. »Ὁ ἄνθρ λοιπὸν δὲν ὀφείλει νὰ ἀντεπεξέρχηται κατὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ θεοῦ νόμου καὶ νὰ χωρίζῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἠνωσεν.

8. »Ἐν τῇ νόμῳ τοῦ Μωϋσέως λέγεται ὅτι ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ νὰ λαμβάνῃ ἑτέραν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ἔχει οὕτω.

9. »Καὶ σὺ λέγω ὅτι ὅστιςδήποτε ἐγκαταλείπει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐξωθεῖται αὐτὴν εἰς τὴν μοιχείαν καὶ ὅστις νυμφεύεται διαζευχθεῖσαν γυναῖκα διαπράττει μοιχείαν. Ὅστις λοιπὸν ἐγκαταλείπει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ εἰσάγει τὴν μοιχείαν εἰς τὸν κόσμον».

10. Καὶ οἱ μαθηταὶ εἶπον εἰς τὸν Ἰησοῦν· «Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ μένῃ

τις πάντοτε μετὰ μᾶς γυναικός· ἐὰν δὲ τὰ πράγματα ἔχωσιν οὕτω, προτιμότερον εἶναι νὰ μὴ νυμφευθῆται τις».

11. Εἶπε δὲ εἰς αὐτούς· «Δύναται νὰ μὴ νυμφευθῆ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοήσῃ τί σημαίνει τοῦτο.

12. »Ἐάν τις θέλῃ νὰ μείνῃ ἄγαμος, πρέπει νὰ εἶναι τελείως ἀγνός καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς σχέσιν μετ' οὐδεμιᾶς γυναικός. Ἄλλ' ὁ ἀγαπῶν τὰς γυναῖκας πρέπει νὰ ἐνωθῆ μετὰ μᾶς τούτων, οὐδέποτε νὰ ἐγκαταλίπῃ ταύτην καὶ οὐδεμίαν ἄλλην νὰ ἐπιθυμήσῃ γυναῖκα».

ΜΑΤΘ. XVII, 24.— Ἡμέραν τινὰ οἱ εἰσπράκτορες τῶν φόρων προσήλθον εἰς τὸν Πέτρον καὶ εἶπον· «Ὁ Διδάσκαλός σας δὲν πληρώνει φόρον;».

25. Ὁ δὲ Πέτρος ἀπεκρίνατο· «Οὐχί, δὲν πληρώνει». Καὶ μεταθὰς παρὰ τῷ Ἰησοῦ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος διατείνεται ὅτι ἦτο καθῆκον ἐκάστου νὰ πληρῶνῃ φόρους. Ὁ Ἰησοῦς δὲ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ὁ βασιλεὺς δὲν ζητεῖ φόρους παρὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ὅμως εἶναι οὗτοι ὑπόχρεοι νὰ πληρῶνωσιν οὐχί εἰς ἄλλους ἀλλὰ εἰς τὸν βασιλέα». (Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ δι' ἡμᾶς. Ἐὰν εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ, μόνον πρὸς τὸν Θεὸν εἴμεθα συνδεδεμένοι, εἴμεθα δὲ ἐξηρημένοι παντὸς ἄλλου καθήκοντος).

27. »Ἐὰν ὅμως σοῦ ζητῶσι φόρους, πληρῶσον αὐτούς, ὅχι διότι τοὺς ὀφείλεις, ἀλλὰ διότι δὲν πρέπει νὰ ἀνθίσταται τις εἰς τὸ κακόν. Διότι ὁ ἀνθιστάμενος εἰς τὸ κακὸν γίνεται πρόξενος μεγαλυτέρου κακοῦ».

ΜΑΤΘ. XXII, 16.— «Ἄλλην τινὰ ἡμέραν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ βασιλικοὶ δηρεῖται προσήλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, διὰ νὰ παριδεύσωσιν αὐτόν εἰς τὰ λεγόμενά του, καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Ἰδοὺ σὺ διδάσκεις πάντοτε τὴν ἀλήθειαν.

17. »Εἰπὲ εἰς ἡμᾶς λοιπόν· πρέπει νὰ πληρῶνωμεν φόρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἢ ὄχι;».

18. Ὁ Ἰησοῦς ἐνόησε παρευθὺς ὅτι ἤθελον νὰ κατηγορήσωσιν αὐτόν ὅτι οὐδὲν καθῆκον ἀναγκωρίζει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

19. Εἶπε δὲ εἰς αὐτούς· «Δεῖξατέ μοι τὸ νόμισμα δι' οὗ πληρώνετε τὸν φόρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα». Καὶ τῷ παρουσίασεν δηνάριον.

20. Παρτηρήσας δὲ τὸ νόμισμα εἶπε· «Τίνος εἶναι ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;».

21. Καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Τοῦ αὐτοκράτορος». Εἶπε δὲ τότε πρὸς αὐτούς· «Λοιπὸν ἀπόδοτε εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν αὐτοκράτορα· ἀλλ' ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, ἦτοι τὰς ψυχάς σας, ἀπόδοτε εἰς τὸν Θεὸν μόνον.

ΜΑΤΘ. XXIII, 15.— «Οἱ Φαρισαῖοι ὑμῶν μεταβιβάζουσι πανταχοῦ καὶ ὑποχρεοῦσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐρκιζῶνται καὶ νὰ δίδωσιν ὑπόσχεσιν ὅτι· θὰ ἐκπληρώσωσι τὸν νόμον. Διὰ τούτων πλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς χεῖρονας ἑαυτῶν.

16, 22.»Τὸ σῶμα δὲν δύναται νὰ θώσῃ ὑπόσχεσιν τηρητέαν ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Ἐντὸς τῶν ψυχῶν ὑμῶν εἶναι ὁ Θεός, ὁ ἄνθρωπος δὲ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τί πρέπει νὰ πράξῃ ὁ Θεός».

ΛΟΥΚ. IX, 52.— Ἡμέραν τινὰ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐφθασαν εἰς τι μέρος ἐνθα ἐξήτησαν κατάλυμα διὰ τὴν νύκτα.

53. Ἠρνήθησαν δὲ εἰς αὐτοὺς τοιοῦτον.

54. Τότε οἱ μαθηταὶ παρεπονέθησαν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔλεγον· «Εἶθε νὰ τοὺς πλήξῃ ὁ κεραυνὸς διὰ τὰ τιμωρηθῶσιν!».

55. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Δὲν ἐνοήσατε ἀκόμη τίνος πνεύματος εἶσθε υἱοί.

56. »Δὲν διδάσκω τὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας αὐτῶν».

ΛΟΓΚ. ΧΙ, 13.—Ἡμέραν τινὰ ἀνθρωπὸς τις ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Πρόσταξον τῷ ἀδελφῷ μου νὰ διανείμῃ μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν μας».

14. Ὁ Ἰησοῦς τῷ εἶπεν· «Οὐδεὶς με διώρισεν ἐφ' ὑμῶν κριτὴν καὶ οὐδένα δύναμαι νὰ κρίνω».

ΙΩΑΝ. VIII, 3.—Ἡμέραν τινὰ οἱ Φαρισαῖοι ἤγαγον γυναῖκά τινὰ πρὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἶπον·

4. «Ἰδοῦ, ἡ γυνὴ αὕτη συνελήφθη μοιχευομένη,

5. »Κατὰ τὸν νόμον πρέπει νὰ λιθοβοληθῇ. Σὺ τί λέγεις περὶ τούτου;».

6, 7.—Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο· ἀλλ' ἐπέμειναν νὰ εἴπῃ ἂν θεωρεῖ ταύτην ἔνοχον. Τότε εἶπεν· «Ὅστις ἐξ ὑμῶν εἶναι ἀναμάρτητος ἄς βίβῃ τὸν πρῶτον λίθον!».

9. Τότε οἱ Φαρισαῖοι παρετήρησαν ἀλλήλους καὶ, αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς ἐλεγχομένους ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεχώρησαν ὅλοι, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔμεινε μόνος μετὰ τῆς γυναικὸς.

10. Παρετήρησε περὶ ἑαυτὸν καὶ βλέπων μόνην τὴν γυναῖκα εἶπε πρὸς αὐτήν· «Δοιοπὸν οὐδεὶς σὲ εὔρεν ἔνοχον;».

11. Αὕτη δὲ ἀπεκρίνατο· «Οὐδεὶς». Καὶ οὗτος εἶπεν· «Οὔτε ἐγὼ δύναμαι νὰ σὲ καταδικάσω. Ὑπάγε καὶ μὴ ἁμάρτανε πλέον».

ΛΟΓΚ. X. 25—Νομικὸς τις ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Τί πρέπει νὰ πράξω διὰ τὰ ἔχω τὴν ἀληθῆ ζωήν;».

27. Ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Γινώσκεις αὐτό. Ὁφείλεις νὰ ἀγαπᾶς τὸν Πατέρα, τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου, ἐξ οἰασθήποτε χώρας καὶ ἂν εἶναι».

29. Καὶ ὁ Νομικὸς εἶπεν· «Ὡραῖον θὰ ἦτο νὰ μὴ ὑπάρχωσι διαφοραὶ μετὰ τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ πῶς θὰ δύναμαι νὰ ἀγαπῶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ μου;».

30. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἡμέραν τινὰ Ἰουδαῖος τις περιήλθεν εἰς δεληνὴν θέσιν. Οἱ λησταὶ ἐπλήγωσαν αὐτόν, τὸν ἐγύμνωσαν καὶ ἀφήκαν αὐτόν ἐκτάδην κείμενον ἐν τῇ ἐδῷ».

31. »Διήλθεν ἐκεῖθεν Ἰσραὺς τις, Ἰουδαῖος. Ἐρρίψεν ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ τραυματίου καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἐδὸν αὐτοῦ.

32. »Ἐπειτα διήλθε Λευίτης τις, Ἰουδαῖος καὶ αὐτός. Τὸν εἶδε καὶ ἀντιπαρήλθε.

33. »Τότε ἦλθεν ἀνθρωπὸς τις ἐκ ξένης χώρας καὶ ἐχθρός, εἰς Σαμαρείτης· Ὁ Σαμαρείτης οὗτος εἶδε τὸν Ἰουδαῖον καὶ δὲν ἐνεθυμήθη ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι περιεφρόνουν τοὺς Σαμαρείτας, ἀλλ' ἠδυσπλαχνίσθη τὸν τραυματίαν Ἰουδαῖον.

34. »Ἐπλυνεν αὐτόν, ἔδωκε τὰς πληγὰς του, ἔθηκεν αὐτόν ἐπὶ τοῦ ὄνο υ τοῦ καὶ ἔφερεν εἰς τὸ πανδοχεῖον.

35. »Ἐπλήρωσε τὸν πανδοχέα καὶ ὑπέσχετο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ νὰ πληρώσῃ πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ἐξοδεύσει· οὗτος ἐπὶ πλέον».

(Οὗτω πρέπει νὰ μεταχειρίζησθε τοὺς ξένους τοὺς μισοῦντας καὶ περιφροῦντες ὑμᾶς, ἔὰν θέλητε νὰ ἔχητε τὴν ἀληθῆ ζωήν).

ΜΑΤΘ. XVI, 21.—'Ο Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὁ κόσμος ἀγαπᾷ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἀλλὰ μισεὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τοῦτου, οἱ ἱερεῖς, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἰσχυροὶ καταδικάζουσιν ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐκπληροῦσι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· καὶ ἰδοὺ ὑπάγω τώρα εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ θὰ με βρακύνωσι καὶ θὰ με φονεύσωσιν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμά μου δὲν δύναιται νὰ φωνεῖται καὶ θὰ ζῆσῃ».

ΜΑΡΚ. VII, 32.—'Ὅτε ὁ Πέτρος ἐμκθην ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ μαρτυρήσῃ εἰς Ἱερουσόλυμα, ἐταράχθη σφόδρα καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ἐὰν ἔχη οὗτω, μὴ ὑπάγῃς εἰς Ἱερουσόλυμα».

33. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τὸν Πέτρον· «Μὴ ὀμίλει οὗτω, διότι οἱ λόγοί σου εἶναι λόγοι πειρασμοῦ. Ἐὰν φοβῆσθαι νὰ με ἴδῃς μαρτυροῦντα καὶ φωνεῦόμενον, τοῦτο ἀποδεικνύει· ὅτι δὲν σκέπτεσθαι τὸ θεῖον, τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μόνον τὸ σῶμα».

34. Καὶ καλέσας τοὺς μαθητάς του καὶ τὸν λαόν εἶπεν· «Ὁ θέλω νὰ ζῆσῃ κατὰ τὴν διδασκαλίαν μου πρέπει νὰ ἀπαρνηθῆ τὸν σαρκικόν αὐτοῦ βίον καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ υποφέρῃ τὰ πάντα· διότι ὁ φοβούμενος διὰ τὴν σαρκικὴν αὐτοῦ ζωὴν θὰ ἀπολέσῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ζωὴν, καὶ ὁ περιφρονῶν τὴν σαρκικὴν ζωὴν θὰ ἔχη τὴν ἀληθῆ ζωήν».

ΜΑΤΘ. XII, 23.—Καὶ οὐδόλως κατενόησαν τοὺς λόγους τούτους. Οἱ Σαδδουκαῖοι ἔλεγον ὅτι μετὰ τὴν ἔνσαρκον ζωὴν οὐδεμίαν ἄλλην ζωὴν ὑπάρχει.

24. Ἐλεγον δέ· «Πῶς θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναστήθωσιν ὄλοι; Ἐὰν ὄλος ὁ κόσμος ἀνέζη, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀρκετὸς χῶρος ἵνα δύνανται πάντες νὰ ζήσωσιν,

25. »Ἐπῆρχον μεταξὺ ἡμῶν ἑπτὰ ἀδελφοί. Ὁ πρῶτος αὐτῶν ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέθανεν, ἣ δὲ χήρα ὑπακροῦσθη τὸν δεῦτερον ἀδελφόν, ὅτε δὲ καὶ οὗτος ἀπέθανεν, ἔλαβε τὸν τρίτον καὶ καθεξῆς μέχρι τοῦ ἑξῆστος.

28. »Τώρα λοιπὸν κατὰ τὴν ἀνάστασιν πῶς οἱ ἑπτὰ οὗτοι ἀδελφοί θὰ ζήσωσι μετὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνης;».

ΛΟΥΚ. XX, 34.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Συγχέστε τὰ πράγματα με σκοπὸν προοδουλεύμενον, ἣ δὲν κατανοεῖτε εἰς τί συνίσταται ἡ ἀνάστασις. Ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ οἱ ἄνθρωποι νυμφεύονται, ἀλλ' ὅσοι κριθῶσιν ἵνα μετάσχωσι τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς δὲν θὰ νυμφεύωνται.

36. »Διότι δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ ἀποθάνωσι, θὰ εἶναι ἡνωμένοι μετὰ τοῦ Πατρὸς».

ΜΑΤΘ. XXII, 31.—Ἐν τῇ βίβλῳ ὑμῶν εἶναι γεγραμμένον ὅτι ὁ Θεὸς εἶπεν· Εἶμι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ὁ Θεὸς ὀμίλει οὗτω, ὅτε ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰακώβ ἦσαν νεκροὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Λοιπὸν οἱ νεκροὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ζῶντες διὰ τὸν Θεόν. Ἐὰν ὁ Θεὸς ὑπάρχη καὶ δὲν

ἀποθνήσκει, καὶ οἱ μετὰ τοῦ Θεοῦ ὄντες εἶναι πάντοτε ζῶντες. Ἡ ἀνάστασις εἶναι ἡ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς. Διὰ τὸν Πάτερρα ὁ χρόνος δὲν ὑπάρχει καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκπληρῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἐνούμενος μετ' αὐτοῦ διαφεύγει τὸν χρόνον καὶ τὸν θάνατον».

34. Ὅτε οἱ Φαρισαῖοι ἤκουσαν ταῦτα, ἠγγόνουν πλέον τί νὰ φαντασθῶσι διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ σιωπήσῃ καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν ἐνοχλῶσι δι' ἐρωτήσεων.

36. Εἰς ἐξ αὐτῶν εἶπεν· «Διδάσκαλε, τίς εἶναι κατὰ τὴν γνώμην σου ἡ μείζων τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου ;».

37. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἡ μείζων ἐντολὴ εἶναι αὕτη· Ἀγαπήσεις τὸν Θεόν, εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεισαι, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου· καὶ ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀπορρέει ἐκ τῆς πρώτης.

39. » Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, διότι ἐν αὐτῇ ζῆ ὁ Θεός.

40. » Πᾶν δὲ ὅτι περιέχεται εἰς τὰς βίβλους ὑμῶν περιέχεται εἰς τὰς δύο ταύτας ἐντολάς».

ΛΟΥΚ. XII, 1. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· « Ἀγρυπνεῖτε καὶ φυλάττεσθε ἐκ τοῦ φυράματος τῶν Φαρισαίων, τῶν Σαδδουκαίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς.

5.» Ἀλλὰ πρὸ πάντων φυλάττεσθε ἐκ τοῦ φυράματος τῶν ψευδοδιδασκάλων, οἵτινες αὐτοτιτλοφοροῦνται διδασκαλοὶ, διότι αἱ διδασκαλίαι αὐτῶν εἶναι πλήρεις πλάνης».

ΛΟΥΚ. XX, 45. Καὶ ὅτε ὁ λαὸς ἐνόησε περὶ τίνος ὠμίλει, ὁ Ἰησοῦς ἐξηκολούθησε·

46, 47. «Φυλάττεσθε ἀπὸ τῶν διδασκαλιῶν τῶν Γραμματέων, τῶν ὑποτιθεμένων τούτων ἱεροκηρύκων, διότι ὑποδυόμενοι τὸ πρόσωπον τῶν προφητῶν ἀνακοινοῦσιν εἰς τὸν λαόν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἰδιοποιοῦνται τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκωσιν εἰς τὸν λαόν τὸ θέλημα τοῦτο. Διδάσκουσι δὲ μόνον λέξεις μὴ ἐκτελοῦντες ἔργα.

ΜΑΤΘ. XXIII, 3, 4. » Πρακτικώτερον ὅτι λέγουσι μόνον· Πράξατε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐμπράκτως οὐδὲν ἔργον αὐτῶν φαίνεται. Λέγουσιν ὡσαύτως τί δὲν πρέπει· νὰ πράττῃ τις. Ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι δὲν πράττουσι· συμφώνως πρὸς ὅ,τι προδικαγράφουσι.

5. » Καὶ περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἀσχολοῦνται εἰμὴ πῶς νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις αὐτῶν. Οὕτω δὲ μεγαλοποιοῦσι τὰς δῆθεν ὑπηρεσίας αὐτῶν, κοσμοῦνται μετὰ πολλῆς φροντίδος καὶ οἰκισιοποιοῦνται τίτλους.

8. » Μάθετε λοιπόν, ὅτι οὐδεὶς πρέπει νὰ αὐτοτιτλοφορῆται ἱερεὺς ἢ διδασκαλός.

13. » Οἱ ψευδοδιδάκτορες καλοῦνται διδασκαλοὶ· καὶ κωλύουσι μὲν τοὺς ἄλλους ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἰσέρχονται.

15. » Οἱ Φαρισαῖοι οὗτοι διατείνονται ὅτι δύνανται νὰ ὀδηγήσωσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν διὰ τῶν ἐξωτερικῶν τελετῶν καὶ τῶν ἔργων.

16. » Οἱ τυφλοὶ οὗτοι δὲν βλέπουσιν ὅτι οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει· τὸ ἐξωτερικόν καὶ ὅτι τὸ πᾶν ἔγκειται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

23. »Προσέχουσι μόνον εἰς ὅ,τι εἶναι εὐκολον καὶ καθαρῶς ἐξωτερικόν, ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον καὶ δύσκολον, ἡ ἀγάπη, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀλήθεια, παραμελοῦσιν αὐτό.

27. »Διὰ τοῦτο εἶναι ὡς οἱ κεκονιαμένοι τάφοι· ἔξωθεν μὲν φαίνονται καθαροί, ἔσωθεν δὲ εἶναι μόνον σαπρία.

30. »Ἐξωτερικῶς τιμῶσι τοὺς μάρτυρας.

31. »Πράγματι δὲ εἶναι αὐτοὶ οἱ φονεύοντες καὶ καταδιώκοντες τοὺς ἁγίους. Εἶναι ἡ αἰτία παντός κακοῦ ἐν τῇ κόσμῳ, διότι κρύπτουσι τὸ καλόν καὶ ἀντ' αὐτοῦ παρουσιάζουσι τὸ κακόν. "Ὅθεν πρέπει ὑπὲρ πάν ἄλλο νὰ φοβῆται τις τοὺς ψευδοποιμένους τούτους».

ΜΑΤΘ. XXIII, 37. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐπεθύμουν ἐδῶ, ἐν Ἱερουσολύμοις, νὰ συναγάγω πάντας τοὺς ἀνθρώπους πρὸς κοινὴν κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς σωτηρίας· ἀλλ' οἱ κάταικοι τῆς πόλεως ταύτης οὐδὲν ἄλλο γινώσκουσιν ἢ νὰ φονεύουσι τοὺς διδάσκοντας τὸ ἀγαθόν.

38. 39. »Διὰ τοῦτο θὰ μείνωσιν ἄσθεῖς, ὡς πάντοτε τοιοῦτοι ὑπῆρξαν καὶ δὲν θὰ λάβωσι γινῶσιν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεχθῶσι μετ' ἀγάπης τὴν ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ».

ΜΑΤΘ. XXIV, 1. Καὶ ἐξηλθεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ ναοῦ. Οἱ δὲ μαθηταὶ του εἶπον πρὸς αὐτόν· «Βλέπεις τὸν ναόν τούτῳν καὶ πάντα τὰ κοσμήματα ἀπερ φέρουσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ τιμῶσιν τὸν Θεόν; τί νομίζεις περὶ αὐτοῦ;».

2. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἀληθῶς λέγω εἰς ὑμᾶς ὅτι ὁ ναὸς μετὰ πάντων τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ θὰ καταστραφῶσι καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ θὰ ἀπομείνην.

3. »Εἰς καὶ μόνος ναὸς τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει, καὶ οὗτος εἶναι ἡ καρδία τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἀγαπῶσιν ἀλλήλους». Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν τότε ὁ ναὸς οὗτος θὰ ἀνεγερθῆ.

4. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Τοῦτο δὲν εἶναι ἐγγύς· ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ πλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους παρερμηνεύοντες τὴν διδασκαλίαν μου καὶ θὰ συμβῶσι πόλεμοι καὶ στάσεις.

14. »Ἄλλ' ὅταν ἡ ἀληθὴς διδασκαλία διαδοθῆ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τότε θὰ ἴδωσι τὸ τέλος παντός κακοῦ καὶ παντός πειρασμοῦ».

X

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΣΜΟΥ

Οἱ Ἰουδαῖοι ἔβλεπον ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ κατέστρεφε τὸ κράτος, τὴν θρησκείαν, τὸν ἐθνισμόν, παρετήρουν ὅμως ἀπ' ἑτέρου ὅτι ἦσαν ἀνίσχυροι ἵνα καταπολεμήσωσιν αὐτήν. Τούτου ἕνεκεν ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσωσι τὸν Ἰησοῦν. Ἡ ἀθρότης αὐτοῦ καὶ ἡ εὐθύτης οὐδεμίαν παρεῖχον λαβὴν εἰς κατηγορίαν, ἀλλ' ὁ μέγας ἀρχιερεὺς Καϊάφας ἀπεφήνατο ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὄφειλε νὰ θανατωθῆ, ἔστω καὶ ἂν ἦτο ἀπολύτως ἀθῶος. «Οὐδὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶπεν, ἂν ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι δίκαιος ἢ ὄχι. Τὸ ζήτημα εἶναι τὸ ἕξης. Θέλομεν ἵνα ὁ λαὸς μας ἀποτελῆ λαὸν διακεκριμένον, ἢ θέλομεν νὰ κρημνισθῆ εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ καταστραφῆ αὐτὸς ὁ ἴδιος; ὅπερ θὰ συμβῆ, ἐὰν ἀνεχώμεθα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν μεταξὺ ἡμῶν». Καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐκρίθη ἀποφασιστικόν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἐν τῇ μυστικῇ αὐτῶν συνόδῳ κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπεφόρτισαν τὸν λαὸν νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπ' αὐτοῦ ἐνθὺς ὡς φθᾶσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Καίτοι δὲ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦτο κατέστη γνωστόν, οὗτος ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠθέλησαν νὰ καταπέσωσιν αὐτὸν νὰ μὴ ὑπάγῃ. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Μόνον ὅστις ἄγνοεῖ τὴν ἀλήθειαν δύναται νὰ ποτηθῆ καὶ δειλιάσῃ. Μόνος ἐκεῖνος παραπαίει ὅστις δὲν βλέπει καθαρώς».

• Ὅτε δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐπλησίασεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, μέγα πλῆθος ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς

τὴν πόλιν· τοῦτο δὲ ἐνίσχυσε ἐπὶ μᾶλλον τοὺς Φαρισαίους εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Προέκειτο δὲ μόνον νὰ εὗρωσιν εὐκαιρίαν κατάλληλον πρὸς σύλληψιν αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ἐλαχίστη ἀσύνετος λέξις κατὰ τοῦ νόμου θὰ καθίστα αὐτὸν ὑπόδικον καὶ ὁμοῦ μετέβη εἰς τὸν ναόν, ἐξήγησεν ἐκ νέου ὅτι ἡ Ἰουδαϊκὴ πίστις συνισταμένη εἰς θυσίας ἦτο ψευδὴς καὶ ἐκήρυξε τὸ δίδαγμα αὐτοῦ. « Ἀλλὰ τὸ δίδαγμα αὐτοῦ βασιζόμενον ἐπὶ τῶν προφητειῶν οὐδόλως ἦτο ἄμεσος κατὰ τοῦ νόμου προσβολή. Καὶ οἱ Φαρισαῖοι οὐδὲν εὐρισκον ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ ἄξιον καταδίκης· ἐξ ἄλλου δὲ ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον, ὅστις κατὰ τὸ πλεῖστον ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν τῇ ἑορτῇ εὐρίσκοντο καὶ ἔθνικοί, οἵτινες ἀκούσαντες περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἠθέλησαν νὰ συντύχωσιν αὐτῷ. Οἱ μαθηταὶ ὁμοῦ τοῦ Ἰησοῦ μαθόντες τοῦτο ἐθορυβήθησαν καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤσθάνθη ταραχὴν τινα. Κατενόησεν ὅτι, ἐὰν ἐξήγει τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἔθνικούς, ἠθελεν ἀποφασιστικῶς ταχθῆ ὡς ἀντίπαλος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου, ὅτι ὁ αἵμαθὴς ὄχλος θὰ ἐγκατέλειπε αὐτὸν καὶ ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἠθελον ἐπιληφθῆ τῆς εὐκαιρίας, ἵνα καταγγείλωσι δίδαγμα τὸ ὁποῖον ἀπένεμε καὶ εἰς τοὺς ἔθνικούς. Καὶ ὁμοῦ ὁ Ἰησοῦς κατέπεισεν ἑαυτὸν μετ' οὐ πολὺ ὅτι ἦτο κεκλημένος ἵνα ἀποδείξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἦσαν υἱοὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς ἄνευ διακρίσεως πίστεως. Ἐγίνωσκεν ὅτι ἠθελον ἀναίρεσει τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ ζωὴν, ἀλλ' ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθῆ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Εἶπε δέ· « Ὡς ὁ σῖτος πρέπει νὰ ἀπολεσθῆ ἵνα παραγάγῃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τὴν ἔνσαρκον ἵνα παραγάγῃ πνευματικὸν καρπὸν ».

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν — Ἰουδαίους καὶ ἔθνικούς — ὤμιλησεν ἀφόβως πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπεν· « Ὁ ἀνθρώπινος κόσμος μετὰ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ κρατῶν καὶ θρησκειῶν θὰ μεταβληθῆ ἄρδην. Πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι ἐξουσίαι θὰ ἐξαφανισθῶσιν. Ἐνὸς

μόνου είναι χρεία· να ἐννοήσῃ ὁ κόσμος τὴν σημασίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς υἱοῦ τοῦ Πατρὸς τῆς ζωῆς· ἡ ἀντίληψις αὕτη θέλει ἀπομακρύνει πάσας τὰς διαιρέσεις καὶ ἐνώσει πάντας τοὺς ἀνθρώπους». Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ ἔλεγον· «Ἀναιρεῖς τὴν πίστιν ἡμῶν. Κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὑπάρχει εἰς Χριστός, καὶ σὺ λέγεις ὅτι μόνον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει καὶ ὅτι θὰ δοξασθῇ. Τί σημαίνει τοῦτο ;». Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Τὸ να δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει να ζῶμεν ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως ἣτις εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα ζῶμεν δι' αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἕφ' ὅσον τὸ φῶς αὐτὸ ὑφίσταται. Δὲν διδάσκω νέαν πίστιν, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος γινώσκει ὅτι ὑπάρχει ἐντὸς αὐτοῦ. Διότι πᾶς τις ἀναγνωρίζει ὅτι ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ πᾶς τις γινώσκει ὡσαύτως ὅτι ἡ ζωὴ του ἐδόθη ὅπως καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Πατρὸς τῆς ζωῆς».

Καὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν, ἀλλ' οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως καὶ οἱ κατέχοντες τὰς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα δὲν ἐπίστευσαν, διότι οὐδὲν ἄλλο κατενόουν ἢ τὴν κατὰ γράμμα σημασίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ (οὐχὶ δὲ τὸ πνεῦμα αὐτῆς). Τοῦτο μόνον παρετήρουν ὅτι ἀπέτρπεσαν ἀπ' αὐτῶν τὸν λαὸν καὶ τοῦτο ἦτο ἐπιβαρυντικὴ αἰτία ἐν τῷ σχεδίῳ αὐτῶν τοῦ να τὸν θανάτωσιν. Ἐφοβοῦντο ὅμως να θέσωσιν ἐπ' αὐτοῦ χεῖρα ἀπροκαλύπτως, δι' ὃ καὶ ἀπεφάσισαν να μὴ συλλάβωσιν αὐτὸν ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ να ἐνεργήσωσι μυστικῶς. Εἰς δὲ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ἦλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ να ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν εἰς μέρος ἕνθα ὁ Ἰησοῦς θὰ εὐρίσκετο ἄνευ ἀκολουθίας. Ὁ Ἰούδας δὲ ὑπεσχέθη καὶ ἐπανῆλθε παρὰ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀναμείνῃ κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ τὴν προδοσίαν.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα ὁ Ἰησοῦς ἔφαγεν ἐν δείπνῳ μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ ὁ Ἰούδας νομίζων ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἠγνόει τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, ἔφαγε μετ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Ἰούδας εἶχε προδώσει αὐτόν· καὶ ὅτε ὅλοι ἐκάθισαν εἰς τὴν τράπεζαν, ἔλαβε τὸν ἄρτον, διεμοίρασεν αὐτόν

εἰς δώδεκα μερίδας καὶ ἔτεινεν ἀγὰ ἐν τεμάχιον εἰς ἕκαστον μαθητὴν συμπεριλαμβανόμενον καὶ τοῦ Ἰούδα. Χωρὶς δὲ νὰ ὀνομάσῃ τινὰ εἶπε· «Λάβετε φάγετε τὸ σῶμά μου». Εἶτα ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου, διεβίβασεν αὐτὸ εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν καὶ ἔπιον πάντες καὶ αὐτὸς ὁ Ἰούδας. Καὶ εἶπεν· «Εἰς ἕξ ὑμῶν θὰ χύσῃ τὸ αἷμά μου. Πίετε τὸ αἷμά μου».

Τότε δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγέρθη καὶ ἤρξατο νὰ νίπῃ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς πράξεως ταύτης εἶπε· «Γινώσκω ὅτι εἰς ἕξ ὑμῶν θὰ μὲ παραδώσῃ εἰς τὸν δήμιον καὶ θὼ χύσῃ τὸ αἷμά μου. Ἐγὼ ὅμως τῷ ἔδωκα νὰ φάγῃ καὶ νὰ πῖῃ καὶ ἔνιψα τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐπραξα δὲ τοῦτο ἵνα σὰς δεῖξω πῶς ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν πρὸς ἐκείνους οἵτινες ποιοῦσι κακὸν εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν φέρεσθε οὕτω, θέλετε ἀγασθῆ». Οἱ μαθηταὶ ἐβίαζον αὐτὸν νὰ ὑποδείξῃ τὸν προδότην. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἠρνήθη νὰ τὸν ὀνομάσῃ, ἵνα μὴ τιμωρήσωσιν αὐτόν. Καὶ κλινούσης τῆς ἡμέρας ἐποίησε σημεῖον εἰς τὸν Ἰούδαν νὰ ἐξέλθῃ. Ὁ Ἰούδας τότε ἠγέρθη, ἐξῆλθε ταχέως καὶ οὐδεὶς ἐκράτησεν αὐτόν. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Τὸ νὰ δοξάζῃ τις τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἶναί τις ἀγαθὸς ὄχι μόνον πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους οἵτινες ποιοῦσι κακὸν εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο μὴ λεπτολογῆτε ἐπὶ τῆς διδασκαλίας μου, ὡς πράττουσιν οἱ Φαρισαῖοι, ἀλλὰ πράττετε ὡς μὲ εἶδετε πράττοντα ἐν παντὶ χρόνῳ. Δίδω εἰς ὑμᾶς τὴν ἐντολήν· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἀνθρώπους ἐν παντὶ καιρῷ, μέχρι θανάτου».

Ἐν τούτῳ ὁ Ἰησοῦς κατελήφθη ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου καὶ τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης ἀπῆλθε μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τινὰ κῆπον ἵνα κρυφθῆ. Καθ' ὁδὸν δὲ εἶπεν· «Εἰσθε πάντες περίφοβοι καὶ εἰς οὐδένα ἕξ ὑμῶν δύναται τις νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην. Καὶ ὅταν μὲ συλλάβωσι θέλετε φύγει πάντες». Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· «Ὁχι, δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω ποσῶς, θὰ σὲ ὑπερασπίσω καὶ ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ζωῆς μου!». Ὅλοι δὲ οἱ μαθηταὶ ὁμοίως ὠμίλησαν. Εἶπε δὲ τότε ὁ Ἰησοῦς· «Ἐ! λοι-

πὸν ἐτοιμάσθητε, λάβετε προμηθείας, διότι πρόκειται νὰ κρυφθῶμεν καὶ ἄς προμηθευθῶμεν ὄπλα, ἵνα ὑπερασπίσωμεν ἑαυτοὺς». Οἱ μαθηταὶ δὲ εἶπον ὅτι εἶχον δύο μαχαίρας. Καὶ ὁ Ἰησοῦς μετέβη μετ' αὐτῶν εἰς μέρος ἔρημον καὶ ἤρξατο προσευχόμενος καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ προσευχηθῶσιν ὡσαύτως. Ἄλλ' οἱ μαθηταὶ δὲ ἐνόησαν αὐτόν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς προσηύξατο οὕτως· «Πάτερ μου! ὦ Πνεῦμα! Κατασίγασον ἐν ἐμοὶ τὴν φωνὴν τοῦ πειρασμοῦ! ἐνίσχυσον τὸ θάρρος μου πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματός σου!» Ἄς ἐκπληρωθῇ δὲ ὅχι τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ὅπερ ἀποκλίνει εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσω τὴν κατὰ σάρκα ζωὴν μου, ἀλλ' ἄς ἐκπληρωθῇ τὸ θέλημά σου ὅπερ προστάσσει νὰ μὴ ἀντιτασσόμεθα εἰς τὸ κακόν!». Οἱ μαθηταὶ καὶ πάλιν δὲ ἐνόησαν αὐτόν. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὴ σκέπτεσθε περὶ τῆς σαρκός, πειράθητε νὰ ἀνυψωθῆτε ἐν πνεύματι. Ἡ δύναμις ἐγκείται ἐν τῷ πνεύματι, ἢ σὰρξ εἶναι ἀσθενής. Πάτερ μου! ἐὰν ἡ ὀδύνη αὕτη μοι προώρισται, ἄς ἔλθῃ! Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὀδύνῃ θὰ ἐπιναλάβω· Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου καὶ ὅχι τὸ ἰδικόν μου!» Καὶ ἠγωνίσθη πάλιν κατὰ τοῦ πειρασμοῦ. Ὅτε δὲ ἐπὶ τέλους κατίσχυσε τοῦ πειρασμοῦ, μετέβη πρὸς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἶπεν· «Ἦδη ἔλαβον τὴν ἀπόφασίν μου, δύνασθε νὰ εἰσθε ἡσυχοὶ, δὲν θὰ προσφύγω εἰς τὰ ὄπλα, θὰ παραδοθῶ ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων».

ΛΟΥΚ. XI, 53. Τότε δὲ οἱ Φαρισαῖοι ἱερεῖς ἤρξαντο νὰ στήνωσι παγίδας εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἵνα ἀπολέσωσιν αὐτόν.

ΙΩΑΝ. XI, 47, 48. Διεβουλευθήσαν ἐπὶ τούτῳ καὶ εἶπον· «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος πάσῃ θυσίᾳ πρέπει νὰ τεθῆ ἐκποδόν. Συγκρουόμεθα ἀδικόπως πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν ἀφήσωμεν αὐτόν νὰ πράττῃ, ὅλοι θὰ πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν καὶ θὰ μᾶς ἐγκαταλίπωσιν, ἡδὴ δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ λαοῦ εἶναι μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι πιστεύσωσιν, ὡς λέγει οὗτος, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ μόνου Πατρὸς, τότε ὁ λαὸς μας οὐδὲν θὰ ἔχῃ πλέον ἵνα ἀνυψῶ αὐτόν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι θὰ μᾶς ὑπαγάγωσιν εἰς πλήρη δουλείαν καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος θέλει καταστραφῆ».

ΛΟΥΚ. XIX, 47. Καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς συνεζήτησαν ἐπὶ πολὺ μὴ καταλήξαντες εἰς ἀπόφασίν τινα.

ΙΩΑΝ. XI, 49. Τότε εἰς ἐκ τούτων ὀνόματι Καϊάφας, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦτο μέγας ἀρχιερεὺς, ἐσκέφθη δόλον τινα καὶ εἶπε·

50. «Λάβετε πρό παντός ὕπ' ὄψιν ὅτι συμφέρεи ἵνα ἀποθάνῃ εἰς ἀνθρώπος καὶ μὴ καταστραφῆ ὅλον τὸ ἔθνος.

52. «Καὶ εἰάν δὲ ὁ λαὸς μὴ καταστραφῆ, θά προσκολληθῆ εἰς τὰς πλάναις καὶ θά ἀπολέσῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν αὐτοῦ. Ἀναγκαῖον λοιπὸν εἶναι ἵνα ὁ Ἰησοῦς ἀποθάνῃ».

53. Εἰπόντος δὲ ταῦτα τοῦ Καϊάφα, ἅπαντες συνεφώνησαν ὅτι οὐδεὶς δισταγμὸς δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὅτι ἤτο ἀναγκαῖον νὰ φονεύσῃ τὸν Ἰησοῦν.

54. Καὶ παρ' αὐτοῦ δὲ θά συνελαμβάνετο καὶ θά ἐφορεῦετο, ἀλλ' ἐφυγεν ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐκρύθη ἐν τῇ ἐρήμῳ.

55. Προσῆγγίξε δὲ τὸ Πάσχα καὶ κατὰ τὸ σῦνθηες πολὺς λαὸς ἀνήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὴν ἑορτήν.

57. Καὶ οἱ πρῶτοι ἀρχιερεῖς ὑπελόγιζον καλῶς ὅτι ὁ Ἰησοῦς θά ἤρχετο μετὰ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἑορτήν.

ΙΩΑΝ. XII, 1.— Συνέθη δὲ ἵνα ἕξ ἡμέρας πρό τοῦ Πάσχα ὁ Ἰησοῦς εἶπη πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Ἐλθετε, ὑπάγωμεν εἰς Ἱεροσόλυμα». Καὶ ἤρξαντο νὰ πορεύωνται.

ΙΩΑΝ. XI, 8.— Καὶ οἱ μαθηταὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «Μὴ ὑπάγῃς εἰς Ἱεροσόλυμα, διότι τελευταῖον οἱ ἱερεῖς ἀπεφάσισαν νὰ σέ λιθοβολήσωσιν. Ἐάν ὑπάγῃς, θά σέ φονεύσῃσι».

9. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἄν δύναμαι νὰ φοβῶμαι, διότι ζῶ ἐν τῷ φωτί. Ὅπως δὲ ὁ ἀνθρώπος, ἵνα μὴ προσκόπη, πρέπει νὰ βαδίξῃ ἐν τῷ φωτί τῆς ἡμέρας, οὕτως, ἵνα μηδὲν φοβῆται, πρέπει νὰ ζῆ ἐν τῷ φωτί τούτῳ τῆς ἀντιλήψεως».

12. Τὴν ἐπαύριον δὲ ὁ Ἰησοῦς μετέηλθε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου λόγῳ τῆς ἑορτῆς ἤτο πολὺ πλῆθος λαοῦ.

13. Ἀναγνωρίσαντες δὲ τὸν Ἰησοῦν περιεκύκλωσαν αὐτόν, ἐξέκοψαν κλάδους δένδρων, ἔστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ἐφώνουν· «Ἰδοὺ! προβαίνει ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, ὅστις ἐγνωρίσεν εἰς ἡμᾶς τὸν ἀληθῆ Θεόν!».

14. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἀνήλθεν ἐπὶ πώλου ὄνου καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Ὁ δὲ λαὸς ἔτρεχε πρό αὐτοῦ μετὰ κραυγῶν χαρᾶς.

ΜΑΤΘ. XXI, 10.— Οὕτω δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ παρ' αὐτοῦ ἦ πόλις ἅπασα συνεκινήθη καὶ ἔλεγον· «Τίς εἶναι οὗτος;».

11. Καὶ οἱ γινώσκοντες αὐτόν ἀπεκρίναντο· «Εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὁ προφήτης τῆς Ναζαρετ καὶ τῆς Γαλιλαίας».

12. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐξεδίδωξεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς πωλητὰς καὶ ἀγοραστὰς.

ΙΩΑΝ. XII, 19.— Καὶ ἰδόντες τοῦτο οἱ ἱερεῖς εἶπον πρὸς ἀλλήλους· «Βλέπετε τί πράττει ὁ ἀνθρώπος οὗτος! Ὁλος ὁ ὄχλος σύρεται πρὸς αὐτόν».

ΜΑΡΚ. XI, 18.— Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ συλλάβωσιν αὐτόν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, διότι ἐδῆσκον ὅτι ὁ λαὸς ἤτο ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ ἐσκέφθησαν νὰ πράξωσι τοῦτο διὰ δόλου.

ΙΩΑΝ. XII, 20.— Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκε τὸν λαὸν ἐν τῷ

ναφ. Μεταξύ τοῦ λαοῦ δὲ εὐρίσκοντο καὶ τινες ἔθνηκοί, Ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ἦκουσαν περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἶχον εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἐδίδασκε τὴν ἀλήθειαν οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς.

21. Διὰ τοῦτο δὲ ἠθέλησαν νὰ γείνωσι μαθηταὶ του καὶ ὠμίλησαν περὶ τούτου πρὸς τὸν Φίλιππον.

22. Ὁ Φίλιππος εἶπε τοῦτο πρὸς τὸν Ἀνδρέαν. Ἐποτήθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ μὴ ἴδωσι τὸν Ἰησοῦν διακινδυνεύοντα μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐφοβήθησαν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ, ἐὰν ἐβλεπεν ὅτι δὲν ἐποίει διακρίσιν μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ ἄλλοθῶν καὶ ἐπὶ πολὺ ἐδίστασαν νὰ ἀνακοινώσωσι τὴν πρότασιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τέλους δύο ἐξ αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ πράξωσι τοῦτο.

23. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ ἐξηγησῶ τί ἐννοῶ διὰ τοῦ «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολεσθῶ, θὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν.

24. »Ὁ κόκκος τοῦ σίτου δὲν παράγει καρπὸν, ἂν μὴ αὐτὸς ἀπολεσθῇ.

25. »Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἑνσαρκον αὐτοῦ βίον ἀπόλλυσι τὴν ἀληθῆ ζωὴν, ὃ δὲ περιφρονῶν τὸν ἑνσαρκον βίον διατηρεῖται διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

27. »Ἡ ψυχὴ μου διατελεῖ εἰς ἀγῶνα καθ' ἑαυτῆς· ὄφειλω νὰ τείνω τὸ οὖς εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ προσκαιροῦ βίου, ἢ ὄφειλω νὰ ἐκπληρώσω τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ἧδη, κατὰ τὴν ὥραν ταύτην; Δύναμαι ἧδη, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα αὕτη, νὰ εἴπω· Πάτερ, ἀπόλυσόν με ἀπὸ τοῦ καθήκοντός μου; ὄχι! δὲν δύναμαι νὰ εἴπω οὕτω.

28. »Διὰ τοῦτο δὲ λέγω· Πάτερ, ἀποκαλύφθητι ἐν ἐμοὶ!».

31. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἀπὸ τοῦδε ὁ κόσμος τῶν ἀνθρώπων παραδίδοται εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἀπὸ τοῦδε εἶναι βέβαιον ὅτι αἱ ἐξουσίαι τοῦ κόσμου θὰ ἐκδληθῶσι.

32. »Καὶ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑψωθῇ ὑπὲρ τὴν σαρκικὴν ζωὴν, τότε τὰ πάντα θὰ ἐνωθῶσι καὶ θὰ ἀποτελέσωσιν ἓν».

34. Τότε οἱ Ἰουδαῖοι εἶπον πρὸς αὐτόν· «Πιστεύομεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν νόμον ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ εἶναι ἀθάνατος. Ἀλλὰ τί ἐννοεῖς διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου;».

35. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτούς· «Ἀνύψωσις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει νὰ ζῆ τις ἐν τῇ φωτὶ αὐτῇ τῆς ἀντιλήψεως, ὅπερ ὑπάρχει ἐν ἡμῖν.

36. »Τὸ νὰ ἀνυψωθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπεράνω τῶν γηίνων πραγμάτων σημαίνει νὰ πιστεύῃ τις εἰς τὸ φῶς ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον, ἕφ' ὅσον τοῦτο ὑπάρχει ἐκεῖ (ἐντὸς ἡμῶν), διὰ νὰ εἶναι ὁ υἱὸς τῆς διανοίας.

44. »Ὁ πιστεύων εἰς τὸ δίδαγμα μου πιστεύει οὐχὶ εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸ Πνεῦμα, ὅπερ ἔδωκε τὴν ζωὴν εἰς τὸν κόσμον.

47. Ἄλλ' ἐὰν τις ἀκούῃ τοὺς λόγους μου καὶ δὲν πιστεύῃ, δὲν κατηγορεῖ αὐτόν, διότι ἦλθον, ὅχι ἵνα κατηγορήσω, ἀλλ' ἵνα ἀγιάσω.

48. »Τὸν μὴ συλλέγοντα τοὺς λόγους μου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ δὲν κατηγορεῖ ἡ διδασκαλία μου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα, ὅπερ εἶναι ἐν αὐτῷ. Ἰδοὺ ὁ μόνος κριτὴς αὐτοῦ.

49. »Διότι οὐδὲν λέγω ἐξ ἑμαυτοῦ. Λέγω ὅτι ὁ Πατὴρ μου (τὸ Πνεῦμα τὸ

ζῶν ἐν ἐμοί) μὲ ἐπεφόρτισεν, ἵνα εἶπω. Καὶ ὅ,τι διδάσκω εἶναι ἢ ἀληθὴς ζωή».

37. Εἰπὼν ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἀπῆλθε καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ κρυφθῆ.

42. Πολλοὶ ἐξ ὧσων ἤκουσαν τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ ἐπίστευσαν εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ἄνθρωποι πλοῦσοι καὶ σημαίνοντες. Ἄλλ' ἐφοβοῦντο νὰ ἁπολογήσωσι τοῦτο πρὸ τῶν Φαρισαίων διότι οὐδαίς τούτων ἐπίστευε.

43. Διότι πράγματι συνήθιζον νὰ σκέπτονται συμφώνως πρὸς τὴν σὰρκα καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ πνεῦμα.

ΜΑΤΘ. XXVI, 3. — Φυγόντος τοῦ Ἰησοῦ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ συνήχθησαν πάλιν παρὰ τῷ Καϊάφα.

4. Καὶ δισκέφθησαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς μυστικῆς συλλήψεως τοῦ Ἰησοῦ.

14. Τότε εἰς ἓκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ, Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτῶν.

15. Καὶ εἶπεν· «Ἐὰν θέλητε νὰ συλλάβητε μυστικῶς τὸν Ἰησοῦν, θὰ ζητήσω εὐκαιρίαν καὶ θὰ σᾶς εἶπω ποῦ εἶναι καὶ θὰ συλλάβητε αὐτόν. Τί θὰ μοὶ δώσητε ἐπὶ τούτῳ;». Καὶ ὑπεσχέθησαν τριάκοντα ἀργύρια.

16. Τὸ τίμημα συνεφωνήθη καὶ ἐζήτησι εὐκαιρίαν, ἵνα ὁδηγήσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς, ὅπως θυνηθῶσι καὶ συλλάβωσι τὸν Ἰησοῦν.

17. Ὁ Ἰησοῦς τότε ἐκρύβη ἀπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ μόνοι ἦσαν παρ' αὐτῷ. Κατὰ τὴν πρώτην δὲ ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν ἀζύμων οἱ μαθηταὶ εἶπον εἰς τὸν Ἰησοῦν· «Ποῦ θὰ φάγωμεν τὸ δεῖπνον τοῦ Πάσχα;».

18. Ὁ Ἰησοῦς δὲ εἶπεν· «Ἵπάγετέ μου εἰς τὰ πέρασι, εἴπατε εἰς τινα ὅτι δὲν ἔχομεν καιρὸν, ἵνα παρασκευάσωμεν τὸ δεῖπνον. καὶ παρακαλέσατε αὐτόν, ἵνα μᾶς δεχθῆ παρ' ἐκυτῷ». Καὶ οἱ μαθηταὶ ἔπραξαν οὕτω.

20. Ἦλθον λοιπὸν καὶ ἐκαθέσθησαν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ὁ Ἰούδας μετ' αὐτῶν.

ΙΩΑΝ. XIII, 1. — Ὁ Ἰησοῦς ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Ἰούδας ἤδη εἶχε δώσει ὑπόσχεσιν, ἵνα παραδώσῃ αὐτόν· ἀλλὰ οὔτε κατηγόρησεν αὐτόν οὔτε ὀργὴν κατ' αὐτοῦ ἐξεδήλωσεν, ἀλλ' ἐφάρθη πρὸς αὐτόν μετ' ἀγαθότητος ὡς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους μαθητάς.

ΜΑΤΘ. XXVI, 21, ΜΑΡΚ. XIV, 18. — Ὅτε οἱ δώδεκα ἐκαθέσθησαν μετ' αὐτοῦ περὶ τὴν τράπεζαν, παρετήρησεν αὐτοὺς καὶ εἶπε· «Μεταξὺ ὑμῶν εὐρίσκειται καὶ ὁ προδῶσων με».

26. Οὐδὲν δὲ προσέθηκεν, ὥστε ἠγγούον περὶ τίνος ὄμιλε καὶ ἐξηκολούθουν τὸ δεῖπνον αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ ἔτρωγον, ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε τὸν ἄρτον, ἔκοψεν αὐτόν εἰς δώδεκα τεμάχια, ἔδωκεν ἅνα ἓν εἰς ἕκαστον τῶν μαθητῶν καὶ εἶπε· «Δάβετε, φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ σῶμά μου!».

27. Ἐχὺσε δὲ τότε καὶ οἶνον ἐν τῷ ποτηρίῳ, ἔτεινεν αὐτὸ πρὸς τοὺς μαθητάς καὶ εἶπε· «Πίετε πάντες ἓκ τοῦ ποτηρίου τούτου» καὶ ἅψ' οὐ ἔπιον, εἶπε·

28. «Τοῦτο εἶναι τὸ αἷμά μου. Χέω αὐτό, ἵνα οἱ ἄνθρωποι κατανοήσωσι τὴν ἐντολήν μου· συγχωρεῖτε εἰς τοὺς ἄλλους τὰς ἀμικρίας αὐτῶν.

ΛΟΥΚ. XXII, 18. — Διότι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἀποθάνω καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν θὰ εἶμαι ἐπὶ πολὺ πλέον μεθ' ὑμῶν, ἀλλὰ θὰ ἐνωθῶ καὶ πάλιν μεθ' ὑμῶν, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

ΙΩΑΝ. XIII, 4, 5.—Τότε ὁ Ἰησοῦς ἠγέρθη ἐκ τῆς τραπέζης καὶ ῥωσθεὶς διὰ μάκτρου ἔλαβεν ὑδρίαν πλήρη ὕδατος καὶ ἔχυσεν εἰς νιπτήρα καὶ ἤρξατο νὰ νίπῃ τοὺς πόδας πάντων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

6. Ἦλθε δὲ καὶ πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον, ὅστις εἶπεν εἰς αὐτόν· «Διατι θέλεις σὺ νὰ μοῦ νίψῃς τοὺς πόδας;».

7. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· «Σοὶ φαίνεται παράδοξον, διότι σοῦ νίπω τοὺς πόδας, θὰ ἐννοήσῃς ὁμῶς ἀμέσως διατι πράττω τοῦτο.

10. »Πράττω τοῦτο, διότι, ἂν καὶ εἴσθε ἄγνοοί, δὲν εἴσθε πάντες, διότι ὁ μέλλων νὰ μὲ προδώσῃ εἶναι μεταξὺ ὑμῶν· καὶ ἤθελον διὰ τῆς χειρὸς μου νὰ δώσω πρὸς αὐτὸν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ νὰ νίψω τοὺς πόδας αὐτοῦ».

12. Νίψας δὲ τοὺς πόδας πάντων ἐκθέσθη καὶ εἶπε· «Ἐνοήσατε διατι ἔπραξα τοῦτο;

14. »Ἐπραξα τοῦτο, ἵνα ἐν παντὶ χρόνῳ πράττητε τοῦτο πρὸς ἀλλήλους. Ἐγὼ ὁ διδάσκαλος ὑμῶν ἔπραξα τοῦτο, ἵνα μάθητε τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς κακοποιούντας ὑμᾶς.

17. »Ἐὰν ἐνοήσατε τοῦτο καὶ πράξητε ἀκολούθως πρὸς ταῦτα, θέλετε ἀγιασθῆ καὶ ἔσεσθε μακάριοι».

21. Καὶ εἰπὼν ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ καὶ εἶπεν· «Ἀληθῶς, ἀληθῶς, εἰς εἴξ ὑμῶν προδώσει με».

22. Καὶ παρετήρησαν ἀλλήλους ἀγνοοῦντες περὶ τίνας ὠμίλει.

23. Εἰς δὲ τῶν μαθητῶν ἐκάθητο, πλησίον τοῦ Ἰησοῦ.

24. Ὁ Σίμων Πέτρος ἐνευσε πρὸς αὐτόν, ἵνα ἐρωτήσῃ τίς ἦτο ὁ προδότης.

25. Ὁ μαθητὴς οὗτος τὸν ἠρώτησε.

26. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐκεῖνος, εἰς ὃν βάψας τεμάχιον ἄρτου δώσω, αὐτός εἶναι ὁ προδότης. Καὶ ἔτεινε τὸν ἄρτον εἰς τὸν Ἰούδαν.

27. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· «Ὅ,τι μέλλεις νὰ πράξῃς, πράξον αὐτὸ ταχύτερον».

30. Καὶ ὁ Ἰούδας ἐνόησεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ ἀπέλθῃ καὶ φαγῶν τὸν ἄρτον ἐξῆλθε παρευθὺς. Οὐδ' ἦτο δυνατόν δὲ νὰ ἀνακαλέσῃσι πλέον αὐτόν, διότι ἦτο ἤδη νύξ.

31. Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰούδα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἦδη βλέπετε καθαρῶς ὅποῖός τις εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ἤδη ἐννοεῖτε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐν αὐτῷ καὶ ὅτι δύναται νὰ εἶναι ἐπίσης ἀγαθὸς ὡς αὐτὸς ὁ Θεός.

33. »Τέκνα μου! Ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἔσομαι πλέον μεθ' ὑμῶν. Μὴ διονυχίζετε λεπτομερῶς τὴν διδασκαλίαν μου, ὡς πράττουσιν οἱ Φαρισαῖοι, ἀλλὰ πράττετε ὅ,τι καὶ ἐγὼ πράττω.

34. »Μίαν ἐντολὴν δίδω εἰς ὑμᾶς, μίαν καὶ μόνην. Ὅπως ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς πάντας μέχρι τέλους, ἀγαπάτε καὶ ὑμεῖς ἀλλήλους!».

ΜΑΤΘ. XXVI.—Εἶτα ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

31. Καὶ καθ' ὅδον ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ἰδοὺ ὁ χρόνος ἐγγίζει, ὅτε θὰ συμβῆ ὅ,τι εἶναι γεγραμμένον· θέλουσι πλήξῃ τὸν ποιμένα καὶ τὰ πρόβατα θέλουσι διασκορπισθῆ. Τοῦτο συμβήσεται ταύτην τὴν νύκτα. Θέλουσι μὲ συλλάβει καὶ πάντες θέλετε μὲ ἐγκαταλίπει καὶ ὑμεῖς θέλετε διασκορπισθῆ».

33. Καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· «Καὶ ἐὰν οἱ ἄλλοι πάντες φύγωσιν ἐπιτημένοι, οὐδόλως θὰ σὲ ἀπαρνηθῶ. Εἰμι· ἑτοιμος, ἵνα φυλακισθῶ καὶ ἀποθάνω μετὰ σοῦ».

34. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ἀληθῶς σοὶ λέγω ὅτι θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς κατὰ τὴν νύκτα ταύτην».

35. Ἀλλ' ὁ Πέτρος ἐβεβαίωσεν ὅτι οὐδόλως θὰ ἀπαρνηθῆ αὐτόν καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ τὸ αὐτὸ ἔπραξαν.

ΛΟΥΚ. XXII, 35.—Ἐπὶ τούτους ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Μέχρι τοῦδε οὔτε ἐγὼ οὔτε σεῖς εἶχομεν ἀνάγκην τινός. Ἐπορεύεσθε ἄνευ χρηματοφυλακίου καὶ ἄνευ ἄλλων ἐνδυμάτων ἐκτός αὐτῶν ἅπαν ἐφέρετε· οὕτω εἶχον προστάξει ὑμᾶς.

36. »Ἀλλὰ τώρα, ὅτε μὲ διεκήρυξαν παραβάτην τοῦ νόμου, ἀδύνατον εἶναι πλέον νὰ πορευώμεθα οὕτω καὶ ἀνάγκη νὰ προμηθευθῶμεν καὶ μαχαίρας μάλιστα, ἵνα ἀμυνθῶμεν, ὅταν μᾶς προσβάλωσι».

38. Καὶ οἱ μαθηταὶ εἶπον· «Ἰδοὺ ἔχομεν δύο μαχαίρας». Ὁ Ἰησοῦς δὲ εἶπεν· «Ἔχει καλῶς».

ΙΩΑΝ. XVIII I. ΜΑΤΘ. XXVI, 36.—Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς μετέβη μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὸν κήπον Γεθσημανῆ. Καί, ἄφ' οὗ ἤλθον ἐκεῖ, ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Μείνατε ὀλίγον ὀπίσω, θέλω νὰ προσευχηθῶ».

ΜΑΤΘ. XXVI, 37.—Καὶ λαθῶν μεθ' ἐκνυτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου ἐφάνη φοβούμενος καὶ τρέμων.

38. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἡ καρδιά μου διερράγη. . . φοβοῦμαι τὸν θάνατον. Μείνατε ἐνταῦθα καὶ μὴ ἀπόλλυτε τὸ θάρρος σας, ὡς ἐγώ».

39. Καὶ ἀποσυρθεῖς ὀλίγον ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ γῆς καὶ προσηύχετο οὕτως· «ὦ Πατήρ μου, ὦ Πνεῦμα, ἄς μὴ γείνη τὸ θέλημά μου (νὰ ἀποφύγω τὸν θάνατον) ἀλλὰ τὸ ἰδικόν σου, καὶ ἄς ἀποθάνω! Ἀλλ' εἰς σὲ ὡς Πνεῦμα τὸ πᾶν εἶναι δυνατόν· εἴθε ὁ πειρασμός τῆς σαρκός νὰ μὴ μὲ περιβάλλῃ! Τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής».

42. Καὶ πάλιν ὁ Ἰησοῦς προσηυχῆθη καὶ εἶπε· «Πατήρ, ἂν πρέπη νὰ ὑποφέρω καὶ ἀποθάνω, ἄς ἀποθάνω καὶ ἄς ἐκπληρωθῆ τὸ θέλημά σου!».

43. Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς μαθητάς καὶ εἶδεν αὐτοὺς μᾶλλον τεθλιμμένους καὶ συγκεκινημένους μέχρι δακρύων.

44. Καὶ ἀπεμακρύνθη ἐκ τρίτου ἐξ αὐτῶν καὶ εἶπεν ἑτι· «Πατήρ μου, γένεσθαι τὸ θέλημά σου!».

45. Μετὰ ταῦτα ἐπανελθὼν εἰς τοὺς μαθητάς του εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἐσχάσατε καὶ μὴ φοβεῖσθε πλέον· διότι ἀπὸ τοῦδε ἀπεφασίσθη νὰ παραδοθῶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων».

XI.

Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΣΙΣΜΟΣ

Ὁ Ἰησοῦς αἰσθανόμενος ἑαυτὸν παρεσκευασμένον εἰς τὸν θάνατον ἤθελε νὰ ὑπάγῃ νὰ παραδοθῇ. Ὁ Πέτρος συνεκράτησεν αὐτὸν καὶ ἠρώτησε ποῦ μετέβαινεν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Ὑπάγω ὅπου σὺ δὲν δύνασαι νὰ ὑπάγῃς. Εἶμαι παρεσκευασμένος εἰς θάνατον, ἐν ᾧ σὺ δὲν εἶσαι ἀκόμη». Ὁ Πέτρος δὲ εἶπεν· «Ἔξι, καὶ ὅμως εἶμαι ἕτοιμος, ἵνα δώσω τὴν ζωὴν μου ὑπὲρ σοῦ». Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται νὰ ὑπόσχηται διὰ τὸ μέλλον». Πρὸς πάντας δὲ τοὺς μαθητὰς εἶπε· «Γινώσκω ὅτι ἐνώπιόν μου εἶναι ὁ θάνατος, ἀλλὰ πιστεῦον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Πατρὸς οὐδόλως φοβοῦμαι τὸν θάνατον. Μηδὲ ὑμεῖς λυπεῖσθε διὰ τὸν θάνατόν μου, πιστεῦτε μᾶλλον εἰς τὸν ἀληθῆ Θεόν, εἰς τὸν Πατέρα τῆς ζωῆς, τότε δὲ ὁ θάνατός μου οὐδόλως θέλει φανῆ τρομερὸς εἰς ὑμᾶς. Ἐὰν εἶμαι ἠνωμένος πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ζωῆς, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπολέσω τὴν ζωὴν. Οὐδὲ σᾶς λέγω ποῦ καὶ ποία ἔσται ἡ ζωὴ μου μετὰ θάνατον, ἀλλὰ σᾶς δεικνύω τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν. Ἡ διδασκαλία μου συνίσταται ἐν τῇ ἐνώσει μετὰ τοῦ Πατρὸς. Ἄρα ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον, ἡ συνειδήσις τῆς ἀληθείας ἔσται ὁ διδάσκαλος ὑμῶν. Καὶ συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν μου θέλετε πάντοτε αἰσθανθῆ ὅτι βαδίζετε ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ Πατρὶ. Θέλετε ἀπολαύσει δὲ τῆς εἰρήνης ἐκείνης τῆς ψυχῆς, ἣν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀφ' ὑμῶν.

»Οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν ὅτι εἶναι ὄντα μεμονωμένα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει προικισθῆ μὲ ἰδίαν θέλησιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς

ζωῆς. Τοῦτο εἶναι πλάνη. Ἡ μόνη ἀληθῆς ζωὴ εἶναι ἡ ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ἡ διδασκαλία μου ἀποδεικνύει τὴν ἐνότητα ταύτην τῆς ζωῆς καὶ περιγράφει ταύτην οὐχὶ ὡς ἄθροισμὰ τι βλαστῶν ἢ μεμονωμένων παραφυάδων, ἀλλ' ὡς ἐνιαῖον δένδρον, ἔξ οὗ φύονται οἱ βλαστοὶ καὶ οἱ κλάδοι. Μόνος ὁ ζῶν ἐν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς, ὡς ὁ κλάδος ἐπὶ τοῦ δένδρου, ζῆ ἀληθῶς· ἀλλ' ὁ θέλων νὰ ζήσῃ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ θελήματι θέλει ἀποθάνει, ὡς ὁ ἐκ τοῦ δένδρου ἀποσπασθεὶς κλάδος.

» Ὁ Πατὴρ μοὶ ἔδωκε τὴν ζωὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ σὰς ὑπέδειξα πῶς θὰ ζῆτε διὰ τὴν σωτηρίαν. Ἐάν τηρήσῃτε τὰς ἐντολάς μου, θέλετε σωθῆ. Καὶ ἡ ἐντολὴ ἡ ἐγκλείουσα πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν μου εἶναι αὕτη· **πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀγαπᾶτε ἀλλήλους**. Ἡ ἀγάπη δὲ αὕτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ δίδῃ τις τὴν κατὰ σάρκα ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Τηροῦντες τὴν ἐντολήν μου τῆς ἀγάπης θέλετε ἐνεργήσῃ οὐχὶ ὅπως οἱ δοῦλοι οἱ ἐκκληροῦντες τὴν προσταγὴν τοῦ κυρίου αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐννοῶσι ταύτην, ἀλλὰ θέλετε ζήσῃ ὡς ἄνθρωποι ἐλεύθεροι ὡς ἐγώ, διότι ἔδωκα πρὸς ὑμᾶς τὴν ἀληθῆ ἐννοίαν τῆς ζωῆς.

» Ἡ διδασκαλία τοῦ κόσμου εἶναι, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ποιῶσι κακὸν πρὸς ἀλλήλους· ἡ δὲ διδασκαλία μου εἶναι, ἵνα ἀγαπῶσιν ἀλλήλους. Διὰ τοῦτο ὁ κόσμος θέλει σὰς μισήσῃ, ὡς μισεῖ ἐμέ. Ὁ κόσμος δὲν ἐννοεῖ τὴν διδασκαλίαν μου· καὶ θέλει σὰς καταδιώξει καὶ θέλει σὰς καταθλίψει διατεινόμενος ὅτι ὑπηρετεῖ τὸν Θεόν.

» Μὴ ἐκπλήττεσθε λοιπὸν παντελῶς, ἀλλ' ἐννοήσατε ὅτι κατ' ἀνάγκην γενήσεται οὕτω. Ὁ κόσμος ὁ ἀγνοῶν τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἰσχυρῶς θέλει καταδιώξει ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ ὁμολογήσῃτε ἰσχυρῶς τὴν ἀλήθειαν. Θλίβεσθε διὰ τὸν προσεχῆ θάνατόν μου· ἀλλὰ μὲ θανατοῦσι μόνον, διότι ὁμολογῶ τὴν ἀλήθειαν. Εἶναι δὲ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖος ὁ θάνατός μου, ἵνα δώσῃ μείζονα ἰσχὺν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς θέλει ἐνισχύσει ὁ

θάνατός μου καὶ θέλει δεῖξει εἰς ὑμᾶς ἐν τίνι συνίσταται τὸ ψεῦδος καὶ ἐν τίνι ἡ ἀλήθεια. Θέλετε ἐννοήσῃσι ὅτι τὸ ψεῦδος εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν κατὰ σάρκα βίον καὶ ἡ ἀλήθεια ἡ ἔνωσις μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ νίκη τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς σαρκός. Ὅταν δὲν θὰ εἶμαι πλέον μεθ' ὑμῶν σωματικῶς, τὸ πνεῦμά μου ὅμως θέλει εἶναι ἐν ὑμῖν. Ἄλλ' ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι οὐχὶ πάντοτε θὰ αἰσθάνησθε ἐν ὑμῖν τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος. Ἐνίοτε θὰ εἰσθε ἀσθενεῖς καὶ θὰ χάνηται ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος—θέλετε ὑποπίπτει εἰς πειρασμόν—ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐγείρησθε ἐν τῇ ἀληθείᾳ ζωῇ. Ἡ σὰρξ θέλει δαμάζει ὑμᾶς, ἀλλὰ προσκαίρως μόνον. Πρὸς στιγμὴν θέλετε ὑποφέρει, ἀλλ' εἶτα τὸ πνεῦμα θὰ νικᾷ, ὅπως γυνή τις ὑφίσταται τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ. ἀλλ' εἶτα χαίρει, διότι ἔδωκε ζωὴν εἰς ἓνα ἄνθρωπον. Θέλετε συναίσθανθῆ τὴν αὐτὴν χαράν, ὁπότεν ὑπεκφεύγοντες τὸν ζυγὸν τῆς σαρκὸς θέλητε καὶ πάλιν ζῆ χάριν τοῦ πνεύματος».

ΙΩΑΝ. XIII, 36.—Καὶ ὁ Πέτρος εἶπεν εἰς τὸν Ἰησοῦν· Ποῦ ὑπάγεις;». Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Στερεῖσαι ἀρχούσης ἰσχύος, ἵνα ὑπάγῃς ἔπου ὑπάγω» βραδύτερον θέλεις ἀποκτήσῃ ταύτην».

37. Καὶ ὁ Πέτρος εἶπε· «Πῶς γινώσκεις ὅτι στεροῦμαι τῆς δυνάμεως ταύτης; Ἐὰν δώσω ὑπὲρ σοῦ τὴν ζωὴν μου».

38. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Βεβαιοῖς ὅτι θὰ δώσῃς ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ζωὴν σου καὶ ἔμωσ πρὶν ἢ ἀλέκτωρ φωνήσῃ θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς τρίς».

ΙΩΑΝ. XIV, 1. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Μὴ ταράττεσθε μηδὲ ἀπόλλυτε τὸ θάρρος ὑμῶν, ἀλλὰ πιστεῦτε εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν μου.

2. »Ἡ ζωὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι οὐχὶ μόνον ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ζωή.

4. »Ἀλλὰ δεικνύω εἰς ὑμᾶς τὴν ὁδὸν μόνον πρὸς τὴν ζωὴν».

5. Καὶ ὁ Θωμᾶς εἶπεν· «Ἄγνοοῦμεν ποῦ ὑπάγεις, ἄρα δὲν δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν τὴν ὁδόν. Θέλομεν νὰ μάθωμεν τί ἔσται μετὰ θάνατον».

6. Ὁ Ἰησοῦς δ' εἶπε· «Ἄδυνατὸν νὰ σᾶς εἰπῶ τί ἔσται ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. Οὐδὲν δ' ἄλλο μέσον ὑπάρχει, ἵνα τις ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ τῇ διδασκαλίᾳ μου».

8. Τότε ὁ Φίλιππος εἶπεν· «Ἀλλὰ τίς εἶναι ὁ Πατήρ;».

9. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὁ Πατήρ εἶναι ὁ δίδων τὴν ζωὴν. Ἐξεπλήρωσα τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, δύνασαι λοιπὸν συμφώνως πρὸς τὸν βίον μου νὰ ἀναγνωρίσῃς ἐν τίνι συνίσταται τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς».

10. » Ζῶ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ζῆ ἐν ἐμοί. Καὶ πᾶν ὅ,τι λεγῶ καὶ πράττω, τὸ πράττω κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός.

12. » Καὶ μάθετε ὅτι ὁ θέλων ν' ἀκολουθήσῃ τῇ διδασκαλίᾳ μου δύναται νὰ πράξῃ ὅ,τι πράττω καὶ μεῖζονα ἀκόμη, διότι ἐγὼ μὲν πρόκειται ν' ἀποθάνω, αὐτὸς δὲ θὰ ζήσῃ ἀκόμη.

13. » Ὅστις ζήσῃ συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν μου θέλει ἔχει πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμῶ, διότι τότε ὁ Πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ἔσονται ἓν.

16. » Ἡ διδασκαλία μου θέλει δώσει εἰς ὑμᾶς ἀντ' ἐμοῦ στήριγμα καὶ παρήγορον.

17. » Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τούτου δὲν θέλουσιν ἐννοῆσαι τὸν παρήγορον (παράκλητον Ἰωάν.) τοῦτον, ἀλλὰ θέλετε αἰσθανθῆ τοῦτον ἐν ὑμῖν.

19. » Μέλλω νὰ ἀποθάνω καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τούτου θὰ μὲ χάσωσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὑμεῖς θέλετε μὲ ἰδεῖ, διότι ἡ διδασκαλία μου ζῆ καὶ θέλετε ζῆσαι δι' αὐτῆς.

22. Καὶ ὁ Ἰούδας, οὐχὶ ὁ Ἰσκαριώτης, ἀλλ' ὁ ἕτερος, εἶπεν εἰς αὐτόν « Διὰ τί ἀδυνατοῦμεν νὰ ζήσωμεν πάντες ἐν τῷ Πνεύματι τῆς ἀληθείας ; ».

23. Ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτόν « Μόνος ὁ ἀκολουθῶν τῇ διδασκαλίᾳ μου ἀγαπάται ὑπὸ τοῦ Πατρός, ἐν αὐτῷ δὲ μόνῳ θέλει κατοικήσει τὸ πνευμά μου.

24. » Ὁ μὴ ἀκολουθῶν τῇ διδασκαλίᾳ μου δὲν δύναται νὰ ἀγαπηθῇ ὑπὸ τοῦ Πατρός μου, διότι ἡ διδασκαλία μου δὲν εἶναι ἐξ ἐμοῦ, εἶναι ἐκ τοῦ Πατρός.

25. » Ἰδοὺ πᾶν ὅ,τι δύναμαι νὰ σοὶ εἶπω τώρα.

26. » Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμά μου, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὅπερ θὰ οἰκήσῃ ἐν ὑμῖν, ὅταν ἐγὼ δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον ἐδῶ, θὰ σᾶς ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα. Καὶ θέλετε ἀκηνηθῆ καὶ κατανοήσαι πολλὰ, τὰ ὅποια σᾶς εἶπον.

27. » Ὅστε θέλετε ἔχει πάντοτε τὴν εἰρήνην τοῦ Πνεύματος, οὐχὶ τὴν εἰρήνην τὴν σαρκικὴν, πρὸς ἣν τείνει ὁ κόσμος, ἀλλ' εἰρήνην τοιαύτην, ὥστε μηδὲν νὰ φοβῆσθε πλέον.

28. » Ἐάν λοιπὸν ἀκολουθῆτε τῇ διδασκαλίᾳ μου, δὲν θέλετε θλιθῆ διὰ τὸν θάνατόν μου. Θέλω ἔλθαι πρὸς ὑμᾶς ὡς Πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ θὰ οἰκήσω ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν ὡς συνείδησις τοῦ Πατρός. Πρέπει λοιπὸν νὰ χαίρητε, διότι ἀντ' ἐμοῦ θέλει εἶναι ὁ Πατὴρ ὁ ἐσόμενος μεθ' ὑμῶν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν καὶ τοῦτο ἔσται προτιμότερον δι' ὑμᾶς ».

ΙΩΑΝ. XV, 1.— Ἡ διδασκαλία μου εἶναι τὸ δένδρον τῆς ζωῆς. Ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ μεριμνῶν περὶ τοῦ δένδρου.

2. » Κλαδεύει καὶ καθαίρει τοὺς κλάδους τοὺς φέροντας καρπὸν, ἵνα φέρωσι πλείονα.

4. » Προσκολλήθητε εἰς τὴν διδασκαλίαν μου τῆς ζωῆς καὶ θὰ ἔχητε ζωὴν ἐν ὑμῖν. Καὶ ὡς ἡ ἄμπελος δίδει ζωὴν εἰς τὸ κλῆμα, οὕτω θὰ ζήσητε διὰ τῆς διδασκαλίας μου.

5. » Ἡ διδασκαλία μου εἶναι ἡ ἄμπελος καὶ ὑμεῖς τὰ κλήματα. Ὁ ζῶν διὰ τῆς διδασκαλίας μου παράγει πολλοὺς καρπούς, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας μου δὲν ὑπάρχει ζωή.

6. »Ὁ μὴ παραμένων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ μου θὰ ξηρανθῆ ὡς τὸ κλημα, θέλει ἐκκριζωθῆ καὶ ῥιφθῆ εἰς τὸ πῦρ.

7. »Ἐάν ζητεε διὰ τῆς διδασκαλίας μου καὶ ἐκπληρώνητε αὐτήν, θέλει σᾶς παραχωρηθῆ πᾶν ὄτι ζητήσητε.

8. »Διότι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἶναι νὰ ζητεε ἐν τῇ ἀληθείᾳ ζωῆ καὶ ἔχητε ὄτι ἐπιθυμεῖτε.

9. »Ὡς ὁ Πατὴρ μου μοὶ ἔδωκε τὴν σωτηρίαν, δίδω ταύτην καὶ ἐγὼ εἰς ὑμᾶς. Προσκολλήθητε εἰς τὴν σωτηρίαν ταύτην.

10. »Ζῶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀγαπῶ τὸν Πατέρα καὶ με ἀγαπᾷ καὶ ὑμεῖς ὡσαύτως ζῆτε ἐν τῇ ἀγάπῃ ταύτῃ καὶ ἔσσεθε εὐδαίμονες.

12. »Αὕτη εἶναι ἡ ἐντολὴ μου· νὰ ἀγαπάτε ἀλλήλους, ὡς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς.

13. »Οὐδεμία ἀγάπη εἶναι μεζῶν ἐκείνης, ἥτις θυσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ἀγαπῶντος ὑπὲρ τῶν ἀγαπωμένων· καὶ τοῦτο ἐγὼ πράττω.

14. »Θέλετε γίνεαι ἴσοι πρὸς ἐμέ, ἐάν πράξητε ὄτι ἐδίδαξα ὑμᾶς.

15. »Θεωρῶ ὑμᾶς οὐχὶ ὡς ὑπηρέτας, τοὺς ὁποίους προστάσσομαι, ἀλλ' ὡς ἴσους, πρὸς οὓς ἀνήγγειλα πᾶν ὄτι κατεῖχον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς μου.

16. »Οὐχὶ βεβαίως ἐξ ἰδιοτροπίας ἐξελέξατε τὴν διδασκαλίαν μου, ἀλλὰ διότι ἀπέδειξα εἰς ὑμᾶς ὄτι εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια δι' ἧς θέλετε ζῆσαι καὶ ἐπιτύχει πᾶν ὄτι ἐπιθυμεῖτε.

18. »Ἐάν ὁ κόσμος μισῇ ὑμᾶς, μὴ ἐκπλήττεσθε. Ὁ κόσμος μισεῖ τὴν διδασκαλίαν μου.

19. »Ἐάν εἰσθε ἐν μετὰ τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος θὰ σᾶς ἠγάπα. Ἄλλ' ἐχώρισα ὑμᾶς ἀπ' αὐτοῦ καὶ σᾶς μισεῖ.

20. »Ἐάν με καταδικῶ, θέλει καταδικῶσαι καὶ ὑμᾶς ὡσαύτως.

21. »Καὶ θὰ πράξωσι πάντα ταῦτα, διότι ἀγνοοῦσι τὸν ἀληθῆ Θεόν.

22. »Καὶ ἀνήγγειλα εἰς αὐτοὺς ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ με ἀκούσωσι.

23. »Οὐδόλως ἐνόησαν τὴν διδασκαλίαν μου, διότι οὐδὲ τὸν Πατέρα ἐνόησαν.

24. »Ἐἶδον τὴν ζωὴν μου καὶ ἡ ζωὴ μου ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν πλάνην αὐτῶν.

25. »Διὰ τοῦτο δὲ με ἐμίσησαν ἔτι πλέον.

ΙΩΑΝ. XVI, 1.—Ἀέγω εἰς ὑμᾶς ταῦτα ἐκ τῶν προτέρων, ἵνα μὴ σκανδαλιζήσθε, ὅταν καταδικῶσιν ὑμᾶς.

2. «Θέλουσι σᾶς θεωρήσει ὡς κατηραμένους. Ἐκαστος δὲ θέλει νομίσει ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν φόνον ὑμῶν.

5. Ἦδη σᾶς ἐγκαταλείπω καὶ πορεύομαι πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ πέμφαν με· καὶ ἐννοεῖτε ὄτι οὐδεὶς δύναται νὰ με ἐρωτήσῃ ποῦ ὑπάγω.

6. »Πρὸ τινος ἦσθε τεθλιμμένοι, διότι δὲν ἔλεγον εἰς ὑμᾶς ἀληθῶς εἰς ποῖον μέρος ἐπορευόμην.

7. »Ἄλλ' ἀληθῶς λέγω εἰς ὑμᾶς, συμφέρει μᾶλλον εἰς ὑμᾶς νὰ ἀπέλθω. Ἄν μὴ ἀποθάνω, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας δὲν θέλει ἐπιλάμψει πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ, ὅταν ἀποθάνω, θὰ οἰκήσῃ ἐν ὑμῖν.

8. »Και θά ἀποδείξη τελείως τί εἶναι τὸ ψεῦδος, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ λύτρωσις.
9. »Τὸ ψεῦδος εἶναι ἡ ἄρνησις τῆς πίστεως εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν.
10. »Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἔγνωσις μετὰ τοῦ Πατρὸς.
11. «Ἡ λύτρωσις εἶναι ἡ ἐκμηδένισις τῆς δυνάμεως τοῦ σαρκικοῦ βίου.
12. »Ὑπάρχουσαν ἀκόμη πολλὰ, περὶ ὧν δεόν νὰ σᾶς εἴπω, ἀλλ' ἤθελεν εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ τὰ κατανοήσητε.
13. »Ἀλλὰ, ὅταν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας οἰκήσῃ ἐν ὑμῖν, θέλει δείξει εἰς ὑμᾶς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, θέλει εἰπεῖ εἰς ὑμᾶς ποῖον εἶναι τὸ προσερχόμενον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ θά ὑποδείξῃ εἰς ὑμᾶς τὴν ὁδὸν (ἣ ὀφείλετε) νὰ ἀκολουθήσητε κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου.
15. »Θά ἔλθῃ ὡς ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ θά ἀγγείλῃ εἰς ὑμᾶς ὅ,τι ἐγὼ εὐηγγελίσθην.
16. »Ἀλλὰ, ὅταν θά εἶμαι ἐν ὑμῖν ὡς Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θέλετε μὲ βλέπει οὐχὶ πάντοτε. Ἐνίοτε θέλετε μὲ διακρίνει καὶ ἄλλοτε οὐχί».
17. Καὶ οἱ μαθηταὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· «Τί σημαίνει αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει, ἐνίοτε θέλετε μὲ διακρίνει καὶ ἄλλοτε οὐχί; Τί λέγει δι' αὐτοῦ;».
19. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «Δὲν ἐννοεῖτε τὴν ἐννοίαν τῶν λόγων μου.
20. »Γινώσκατε πῶς ἔχουσι πάντοτε τὰ τοῦ κόσμου· τινὲς μὲν κλαίουσιν, ἄλλοι δὲ χαίρουσι. Καὶ ὑμεῖς θέλετε θρηγγήσει, ἀλλὰ τὸ πένθος ὑμῶν θέλει μεταβληθῆ εἰς χαρὰν.
21. »Ἡ γυνή, ὅταν τίκτη, αἰσθάνεται φρικώδεις ὠδύνας, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα λησμονεῖ τὴν θλίψιν αὐτῆς καὶ εἶναι ὅλη περιχαρῆς, διότι ἔφερον εἰς τὸν κόσμον παιδίον.
22. »Ὅμοιως καὶ ὑμεῖς θά εἰσθε τεθλιμμένοι, ἀλλ' αἰφνης θέλετε μὲ ἰδεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας θά εἰσέλθῃ ἐν ὑμῖν καὶ ἡ λύπη ὑμῶν θέλει μεταβληθῆ εἰς χαρὰν.
23. »Καὶ τότε οὐδὲν πλέον θέλετε μοῦ ζητήσησι, διότι θέλετε ἔχει ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε. Πᾶν ὅ,τι ζητήσητε ἐν Πνεύματι, ὁ Πατὴρ θέλει παραχωρήσει εἰς ὑμᾶς καὶ ἡ εὐτυχία ὑμῶν ἔσται πλήρης.
28. »Ἦδη ἔχετε ἐννοήσει ὅτι ἡ διάνοια ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐπαναστρέφει ἐκ τοῦ κόσμου εἰς τὸν Πατέρα».
29. Τότε οἱ μαθηταὶ εἶπον· «Ἦδη κατενόησαμεν τὰ πάντα καὶ οὐδὲν ἔχομεν πλέον νὰ ἐρωτήσωμεν.
30. »Πιστεύομεν ὅτι ἔρχεσαι ἐκ τοῦ Θεοῦ».
33. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὁμίλησα πρὸς ὑμᾶς ταῦτα, ἵνα ἔχητε τὴν γνῶσιν καὶ τὴν εἰρήνῃν διὰ τῆς διδασκαλίας μου. Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ θειά, τὰ ὅποια σᾶς ἀναμένουσιν εἰς τὸν κόσμον, μηδὲως φοβεῖσθε, διότι ἡ διδασκαλία μου θά νικήσῃ τὸν κόσμον».
- 10ΑΝ. XVII, 1.— Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνύψωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· «Πάτερ μου! ἔδωκας εἰς τὸν υἱόν σου τὴν ἐλευθερίαν τῆς ζωῆς, ἵνα τύχῃ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς.
3. »Ἡ ζωὴ εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀπέδειξα ταῦτα.

6. »Σὲ ἀπεκάλυψα ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξεπλήρωσα τὴν ἀποστολήν, τὴν ὅποιαν μοὶ ἐνεπιστεύθης.

7. »Οἱ ἄνθρωποι κατενόησαν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔχουσιν, αὐτὴ ἡ ζωὴ αὐτῶν ἐκπορεύονται ἐκ σοῦ μόνου.

8. »Καὶ ὅτι ἐδίδαξα αὐτοὺς οὐχὶ ἐν ὀνόματί μου, ἀλλ' ἐν ὀνόματί σου.

9. »Σὲ παρακαλῶ δι' ὅσους σὲ ἀναγνωρίζουσι.

10. »Κατενόησαν ὅτι πᾶν ὅ,τι εἶναι ἐμὸν εἶναι καὶ σὸν καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι σὸν εἶναι καὶ ἐμὸν.

11. »Δὲν ἀνήκω πλεόν εἰς τὸν κόσμον, ἐπανέρχομαι εἰς σέ· ἀλλ' οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, ὦ Πάτερ, διατήρησον ἐν αὐτοῖς τὴν ἐννοιάν, τὴν ὅποιαν ἔχουσι περὶ σοῦ.

15. »Δὲν σὲ παρακαλῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα φυλάξῃς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κικκοῦ.

17. »Ἐνίσχυσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ.

18. »Πάτερ μου! Εἴδομαι ἵνα ὣσιν ὡς ἐγὼ καὶ δυνηθῶσι νὰ ἐνοήσωσιν ὅτι ἡ ἀλήθεια ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου.

21. »Ἴνα πάντες ἐν ὧσι, καὶ ὅπως σὺ, ὦ Πάτερ, εἶσαι ἐν ἐμοὶ καὶ οὗτοι ὡσαύτως ὣσιν ἐν σοὶ καὶ ἐν ἐμοί.

23. »Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα πάντες ὣσιν ἐν ἐνότητι καὶ ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἐννοήσωσιν ὅτι δὲν ἔλαβον αὐτοὶ τὴν ζωὴν, ἀλλ' ὅτι σὺ ἀπέστειλᾶς αὐτοὺς μετ' ἀγάπης εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἔπεμψας καὶ ἐμέ.

25. »Οὐράνιε Πάτερ! ὁ κόσμος οὐδόλως ἔγνω σε, ἀλλ' ἐγὼ ἔγνω σε καὶ οὗτοί σε ἔγνωσαν δι' ἐμοῦ.

26. »Καὶ ἡρμήνευσα εἰς αὐτοὺς τίς εἶσαι, ἵνα ἡ ἀγάπη μεθ' ἧς με ἠγάπησας, ὑπάρχῃ καὶ ἐν αὐτοῖς».

XII.

Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΑΡΚΟΣ

Περατώσας ὁ Ἰησοῦς τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁμιλίαν αὐτοῦ ἠγέρθη καὶ ἀντὶ νὰ φύγη ἢ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν ἔσπευσεν εἰς ὑπάντησιν τοῦ Ἰούδα, ὀδηγοῦντος ἐκεῖ τοὺς στρατιώτας, ἵνα συλλάβωσιν αὐτόν. Ὁ Ἰησοῦς ἠρώτησεν αὐτὸν τίνα ἐζήτει, ἀλλ' ὁ Ἰούδας οὐδόλως ἀπεκρίνατο καὶ οἱ στρατιῶται περιεκύκλωσαν τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Πέτρος ἔσπευσε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν Κύριον αὐτοῦ, ἤρπασε τὸ ξίφος τινὸς τῶν στρατιωτῶν καὶ ἤρξατο μαχόμενος. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς συνεκράτησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ διὰ ξίφους μαχόμενος διὰ ξίφους ἀπολείται. Καὶ προσέταξεν αὐτῶ νὰ ἀποδώσῃ τὸ ὄπλον.

Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τοὺς ἐλθόντας ἵνα συλλάβωσιν αὐτόν. «Ἐν παντὶ χρόνῳ ἐλευθέρως ἀνεστράφημ μεταξὺ ὑμῶν οὐδὲ σᾶς ἐφοβήθημ, καὶ οὐδὲ ἤδη σᾶς φοβοῦμαι, ἀλλὰ παραδίδομαι εἰς ὑμᾶς. Δύνασθε νὰ μὲ μεταχειρισθῆτε ὡς θέλετε». Οἱ μαθηταὶ τότε πάντες ἔφυγον καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπέμεινε μόνος. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἔδησεν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἄνναν.

Ὁ Ἄννας ἦτο ὁ τέως μέγας ἀρχιερεὺς, κατόκει δὲ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ μετὰ τοῦ Καϊάφα τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ μεγάλου ἀρχιερέως, τοῦ ἀποφασίσαντος τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς συναισθανόμενος ἑαυτὸν ἐν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀποθάνῃ, οὐδεμίαν δ' ἀντέταξεν ἀντίστασιν συλληφθεὶς καὶ οὐδαμῶς ἐφοβήθη ἀπαγόμενος. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς

ὁ Πέτρος ὁ ὑποσχθεὶς νὰ μὴ ἐγκαταλίπη τὸν Ἰησοῦν καὶ θελήσας νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὸν ἐφοβήθη ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν εἰς θάνατον ἀπαγόμενον καὶ ἐσκέφθη ὅτι ἠδύναντο νὰ φυλακίσωσι καὶ τοῦτον. Ὅτε δὲ οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀρχιερέως ἠρώτησαν αὐτὸν μὴ ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, ἠρνήσατο τὸν διδάσκαλον καὶ ἀπῆλθεν. Ἀλλ' ἅμα φωνήσαντος τοῦ ἀλέκτορος ὁ Πέτρος κατενόησε τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ. Κατενόησεν ὅτι οἱ σαρκικοὶ πειρασμοὶ εἶναι διττοί, ὁ πειρασμὸς τοῦ φόβου καὶ ὁ πειρασμὸς τῆς πάλης, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐνίκησεν ἀμφοτέρους, ὅτε προσηύχετο ἐν τῷ κήπῳ, ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς νὰ προσεχηθῶσι καὶ αὐτοί. Αὐτὸς δὲ εἶχεν ἠττηθῆ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν πειρασμῶν, περὶ ὧν ὠμίλησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸ κακόν, νὰ ἀντιστῆ νὰ πράξῃ τὸ κακόν, ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειτα ἐκυρίευσεν αὐτὸν ὁ φόβος τῆς σαρκὸς καὶ ἐγκατέλιπε τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε νικητὴς καὶ ἐκ τῶν δύο ἐφοδῶν· εἶδε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐτοιμοὺς νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτὸν καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτοὺς νὰ τὸ πράξωσιν, ἀφέθη δὲ ὅπως δεθῆ τὰς χεῖρας καὶ ὀδηγηθῆ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν καὶ οὐδ' ἐφοβεῖτο αὐτούς, ὡς δὲν ἐφοβήθη νὰ ὀμιλήσῃ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐνώπιον τῶν ἐθνικῶν, ὅπερ καὶ ἐπῆνεγκεν ἥδη τὴν κράτησιν αὐτοῦ.

ᾠδήγησαν τὸν Ἰησοῦν ἐνώπιον τοῦ Καϊάφα. Οὗτος δ' ἤρχεισε νὰ ἐρωτᾷ αὐτὸν περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Καϊάφας οὐδόλως ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἤθελε νὰ παγιδεύσῃ αὐτόν· δι' ὃ οὐδ' ἀπήντησεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ, εἶπε δὲ μόνον· «Οὐδὲν ἀπέκρουσα καὶ οὐδὲν ἀποκρύπτω· ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς εἰς τί συνίσταται ἡ διδασκαλία μου, ἐρώτησον τοὺς ἀκούσαντας καὶ κατανοήσαντας αὐτήν». Ταῦτα εἰπόντος ὑπηρέτης τις τοῦ ἀρχιερέως ἐρράπισεν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἠρώτησεν αὐτὸν διατί τὸν ἐρράπισεν. Ὁ ὑπηρέτης δὲν ἀπῆντησε· καὶ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐξηκολούθησε τὴν ἀνάκρισιν αὐτοῦ. Προσῆγαγον μάρτυρας, οἵτινες εἶπον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐκαυχῆθη ὅτι θὰ ἐξουθενώσῃ τὴν Ἰουδαϊκὴν πίστιν, ἀλλὰ

καὶ τότε ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν αὐτόν· «Εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;». Ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Ναί, εἶμαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ μαρτυρίου μου θὰ δειχθῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν. Τότε ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐχάρη ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἄλλους δικαστάς· «Οἱ λόγοι οὗτοι ἀρκοῦσι πρὸς καταδίην αὐτοῦ». Καὶ οἱ δικασταὶ εἶπόν· «Ἄρκοῦσι, καὶ καταδικάζομεν αὐτὸν εἰς θάνατον». Καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ λαὸς ἐρρίφθη κατὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἤρξατο κολαφίζων καὶ πύων κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ὑβρίζων αὐτόν. Ἄλλ' οὗτος ἐσιώπα.

Ἄλλ' ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι οὐδὲν εἶχον δικαίωμα πρὸς θανάτωσίν τινος. Πρὸς τοῦτο ὄφειλον νὰ ἔχωσι τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ῥωμαίου διοικητοῦ, ὅστις ἐκαλεῖτο Πιλάτος. Ὡδήγησαν λοιπὸν τὸν Ἰησοῦν ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ὅστις ἠρώτησεν αὐτοὺς διατί ἤθελον νὰ φονεύσωσι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον. Ἀπεκρίναντο δ' οὗτοι· «Διότι εἶναι κακοποιός!». Ὁ Πιλάτος δ' εἶπεν· «Ἐὰν ἔχη οὕτω, κρίνατε αὐτὸν κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν». Οὗτοι δ' εἶπον· «Θέλομεν νὰ τιμωρήσῃς αὐτόν, διότι ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Ῥωμαίου αυτοκράτορος· εἶναι στασιαστὴς ἐξεγείρων τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν, ἀρνεῖται φόρον εἰς τὸν Καίσαρα καὶ περιβάλλεται τὸν τίτλον βασιλέως τῶν Ἰουδαίων». Ὁ Πιλάτος προσέταξε νὰ φέρωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπε· «Τί σημαίνει τὸ ὄνομα τοῦτο, Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;». Ὁ Ἰησοῦς δ' εἶπε· «Θέλεις ἀληθῶς νὰ μάθῃς ποῖον εἶναι τὸ κράτος μου, ἢ μὲ ἐρωτᾷς τυπικῶς;». Ὁ Πιλάτος εἶπε· «Μὴ ὦν Ἰουδαῖος, ὅπως ἀδιαφορῶ ἂν καλεῖς ἢ μὴ καλεῖς σεαυτὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων· μόνον τί εἶδους ἄνθρωπος εἶσαι καὶ διατί λέγουσιν ὅτι εἶσαι βασιλεύς;». Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· «Λέγουσι τὴν ἀλήθειαν, δίδω εἰς ἐμαυτὸν τὸν τίτλον βασιλέως. Εἶμαι ὄντως βασιλεύς· ἀλλὰ τὸ βασίλειόν μου εἶναι οὐχὶ γήινον, εἶναι οὐράνιον. Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μάχονται καὶ ἔχουσι στρατούς· ἐγὼ δέ, ὡς βλέπεις, ἔχω τὰς χεῖρας δεδεμένας, μὲ τύπτουσι, καὶ οὐδεμίαν προβάλλω ἀντίστασιν. Εἶμαι βα-

σιλεύς οὐράνιος, ἐὰν εἶμαι παντοδύναμος ἐν Πνεύματι». Ὁ Πιλάτος δ' εἶπεν· «Ἄρα εἶναι ἀληθὲς ὅτι θεωρεῖς σεαυτὸν βασιλέα;». Ὁ Ἰησοῦς δ' εἶπε· «Γινώσκεις τοῦτο. Ὁ ζῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ εἶναι ἐλεύθερος καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι βασιλεύς. Πᾶσα ἡ διδασκαλία μου συνίσταται εἰς τὸ νὰ λέγω ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰσιν ἐλεύθεροι ἐν Πνεύματι». Ὁ Πιλάτος τότε εἶπε· «Διδάσκεις τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οὐδεὶς γινώσκει τί ἐστὶν ἀλήθεια, ἕκαστος δὲ ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀλήθειαν».

Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀφῆκε τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα εἴπῃ· «Οὐδὲν εὐρίσκω ἔγκλημα εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον. Διὰ τὸ νὰ καταδικάσω αὐτὸν εἰς θάνατον;». Οἱ ἀρχιερεῖς δ' εἶπον· «Εἶναι καταδικαστέος εἰς θάνατον, διότι ἐγείρει τὸν λαόν». Ὁ Πιλάτος τότε ἤρξατο νὰ ἀνακρίνῃ τὸν Ἰησοῦν παρουσία τῶν ἱερέων· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐνόησεν ὅτι ἡ ἀνάκρισις αὐτῆ ἦτο τυπικὴ καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε ὁ Πιλάτος εἶπε· «Δὲν δύναμαι μόνος νὰ καταδικάσω αὐτόν, ὀδηγήσατε αὐτὸν εἰς τὸν Ἡρώδη». Ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἡρώδου οὐδὲν ἀπεκρίνατο εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἱερέων· καὶ ὁ Ἡρώδης ὑπολαμβάνων αὐτὸν ὡς τινα παράφρονα, πρὸς ἐμπαιγμὸν ἐνέδυσεν αὐτὸν πορφύραν καὶ ἔπεμψε πάλιν πρὸς τὸν Πιλάτον.

Ὁ Πιλάτος ἠδυσπλαγχτίσθη τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπειράθη, ὅπως πείσῃ τοὺς ἱερεῖς ν' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς· ἀλλ' οἱ ἱερεῖς ἐπέμειναν εἰς τὴν πρόθεσιν αὐτῶν καὶ ἐκραύγασαν, καὶ ὄλος ὁ λαὸς μετ' αὐτῶν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὄφειλε νὰ σταυρωθῇ. Ἔλεγον δέ· «Εἶναι ἔνοχος· ἀπεκάλεσεν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ!». Ὁ Πιλάτος ἠρώτησεν ἔτι τὸν Ἰησοῦν· «Τίς εἶσαι;». Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε δὲ ὁ Πιλάτος εἶπε· «Διὰ τί οὐδόλω μοι ἀποκρίνεσαι; Δὲν γινώσκεις ὅτι ἔχω ἐξουσίαν νὰ σὲ καταδικάσω ἢ ἀθρώσω;». Ὁ Ἰησοῦς δὲ ἀπεκρίνατο· «Οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχεις ἐπ' ἐμοῦ. Ἡ ἐξουσία προέρχεται ἄνωθεν». Ὁ Πιλάτος τὸ δεύτερον ἐπειράθη νὰ πείσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' οὗτοι εἶπον· «Ἐὰν μὴ καταδικάσῃς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, τὸν ὁποῖον κατηγοροῦμεν

ἐπὶ στάσει κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν εἶσαι φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἐχθρὸς αὐτοῦ». Ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους ὁ Πιλάτος εἰσήλθε καὶ προσέταξε τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ πρότερον ὅμως ἐξέδυσαν αὐτὸν καὶ ἔμαστιγώσαν, εἶτα δὲ ἐνέδυσαν πάλιν τὸν ἐπενδύτην τῶν παραφρόνων καὶ ὕβρισαν αὐτόν. Καὶ ἔπειτα ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ φέρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ὠδήγησαν εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ὅπου καὶ ἔσταύρωσαν αὐτόν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκρέματο ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὁ λαὸς ὕβριζεν αὐτόν. Εἰς τὰς ὕβρεις δὲ ταύτας ἀπεκρίνατο· «Πάτερ, συγχώρησον αὐτούς, ἀγνοοῦσι τί πράττουσι». Καὶ αἰσθανθεὶς ἐγγίζοντα τὸν θάνατον εἶπε· «Πάτερ μου, εἰς τὴν ἐξουσίαν σου παραδίδωμι τὸ πνεῦμά μου!». Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν ἀπέθανε.

ΜΑΤΘ. XXVI, 46. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἄς ἐγερθῶμεν καὶ ἄς ὑπάγωμεν, διότι ἔρχεται ἡδὴ ὁ προδῶσάν με».

47. Εὐθὺς δὲ ὡς εἶπε ταῦτα αἰφνης παρουσιάζεται ὁ Ἰούδας, εἰς ἓκ τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ μέγα πλῆθος ἐνόπλων μετὰ ξύλων καὶ ξιφῶν.

48. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Θέλω σᾶς ὀδηγήσει εἰς τὸ μέρος ὅπου εὐρίσκεται μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ, ἵνα διακρίνητε αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων, μάθετε ὅτι εἶναι ἐκεῖνος, εἰς ὃν ἐγὼ θὰ δῶσω φίλημα».

49. Τότε προχώρησε πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπε· «Χαῖρε, διδάσκαλε!» καὶ ἠσπάσθη αὐτόν.

50. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Τίνα ζητεῖς, φίλε μου;». Οἱ ἄνθρωποι τότε περικύκλωσαν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἠθέλησαν νὰ συλλάβωσιν αὐτόν.

51. Καὶ ὁ Πέτρος ἤρπασε τὸ ξίφος ἐκ τῶν χειρῶν τινος τῶν ὑπηρετῶν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ οὖς.

52. Ὁ Ἰησοῦς δὲ εἶπε· «Ἄφες, πρέπει νὰ μὴ ἀνθιστάμεθα εἰς τὸ κακόν. Ἀπόδος τὸ ξίφος εἰς ἐκεῖνον, παρ' οὗ τὸ ἔλαβες. Ὁ μαχόμενος διὰ ξίφους, διὰ ξίφους θὰ ἀπολεσθῇ.

55. Ἐπειτα ὁ Ἰησοῦς ἐστράφη πρὸς τὸ πλῆθος καὶ εἶπε· «Διατί ἤλθετε μετὰ ξύλων καὶ ξιφῶν ὡς ἐναντίον ληστοῦ; Ἡμῖν μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας διδάσκων εἰς τὸν ναὸν καὶ δὲν με συνέλαβετε.

ΛΟΥΚ. XXII, 53.— Ἄλλὰ τώρα εἶναι ἡ ὥρα σας καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ σκότους».

ΜΑΤΘ. XXVI, 56.— Ὅτε οἱ μαθηταὶ εἶδον ὅτι συνελήφθη, ἐτράπησαν πάντες εἰς φυγὴν.

ΙΩΑΝ. XVIII, 12.— Τότε ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μισθοφόρων προσέταξε νὰ συλλάβωσι τὸν Ἰησοῦν καὶ δέσωσιν αὐτόν. Οἱ ἄνθρωποι δὲ ἔδησαν αὐτόν.

13. Καὶ ὠδήγησαν αὐτόν πρῶτον πρὸς τὸν Ἄνναν πενθερὸν τοῦ Καϊάφα, αὐτοῦ ὅστις εἶχε θῶσει τὸ σχέδιον τῆς συλλήψεως τοῦ Ἰησοῦ.

ΜΑΤΘ. XIV, 53.—Καὶ ὠδήγησαν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ οἴκου ἐνθα κατόκει· ὁ ἀρχων ἀρχιερεὺς.

ΜΑΤΘ. XXIV, 53.—«Ὁ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν καὶ εἶδε τοῦ ὠδήγου αὐτόν. Ὅτε δὲ ὠδήγησαν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν αὐλὴν, ὁ Πέτρος εἰσῆλθε καὶ οὕτως, ἵνα ἰδῆ ποιόν θά ἦτο τὸ τέλος τῆς ὑποθέσεως.

69. Καὶ ὑπερβηρῶς τις εἶδε τὸν Πέτρον καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ἦσο καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου!».

70. Ὁ Πέτρος ἐφρίξεν ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ καὶ αὐτόν καὶ εἶπεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ πρὸς πάντας· «Ἄγνοῦ τί λέγεις!».

71. Ὅτε ὁ Ἰησοῦς ὠδηγήθη ἐντός τῆς οἰκίας, ὁ Πέτρος εἰσῆλθε μετὰ τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸν πρόδομον. Ἐκεῖ γυνὴ τις ἐθερμαίνετο καὶ ὁ Πέτρος ἐπλησίασεν εἰς τὸ πῦρ. Ἡ γυνὴ παρετήρησεν αὐτόν καὶ εἶπεν εἰς τὸν λόγόν· «Μοί φαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἐκ Ναζαρέτ».

72. Ὁ Πέτρος ἐπαιθῆ ἔτι μᾶλλον καὶ ὤμοσεν ὅτι οὐδέποτε ἦτο μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲ ἐγίνωσκε τίς ἄνθρωπος ἦτο ὁ Ἰησοῦς οὗτος.

73. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι τινες ἐπλησίασαν τὸν Πέτρον καὶ εἶπον. «Βεβαίως καὶ σὺ εἶσαι ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ στασιαστοῦ τούτου· ἐκ τῆς γλώσσης σου ἀναγνωρίζεσαι ὅτι εἶσαι Γαλιλαῖος».

74. Τότε ὁ Πέτρος ἤρξατο ἀμνύων καὶ ἀναθεματίζων ὅτι οὐδέποτε οὐδ' ἐξ ὄψεως ἔγνω τὸν Ἰησοῦν, εὐθὺς δ' ὡς εἶπε ταῦτα καὶ ὁ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

75. Καὶ ὁ Πέτρος ἀνεμνήσθη τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ὁ Πέτρος ὤρκισθη, ὅτι, καὶ ἂν πάντες ἀπηνουῖντο αὐτόν, οὗτος οὐδέποτε θά ἀπηνεῖται αὐτόν. «Πρὶν ἢ ὁ ἀλέκτωρ φωνήσῃ θέλεις τρεῖς μὲ ἀπκρηνθῆ». Καὶ ἐξεληθὼν ἔκλαυσε πικρῶς.

ΜΑΡΚ. XIV, 53.—Καὶ παρὰ τῇ μεγάλῃ ἀρχιερεὶ συνήχθησαν πάντες οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς, οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ γραμματεῖς.

ΙΩΑΝ. XVIII, 19.—Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἤχθη ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν αὐτόν τις ἦτο ἡ διδασκαλία καὶ τίνες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

20. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο· «Ὁμίλησα καὶ ἑμιῶ παρρησίᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ οὐδὲν ἔκρυψα καὶ οὐδὲν κρύπτω ἀπ' οὐδενός».

21. «Διατί μὲ ἐρώταξ; ἐρώτησον τοὺς ἀκούσαντας τὴν διδασκαλίαν μου καὶ κατανοήσαντας αὐτήν· οὗτοι γινώσκουσι τί εἶπον».

22. Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Ἰησοῦ ὑπερέτης τις τοῦ μεγάλου ἀρχιερεὺς ἐκολάφισεν αὐτόν καὶ εἶπε· «Πρὸς τίνα ἑμιλεῖς; Οὕτως ἀποκρίνονται πρὸς τὸν μέγαν ἀρχιερέα;».

23. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐὰν ὀμίλησα κακῶς, ἀπόδειξον τί κακὸν εἶπον. Ἐὰν δὲ μὴ κακῶς, οὐδὲν δίκαιον ἔχεις, ἵνα μὲ δέρῃς».

ΜΑΤΘ. XXVI, 59.—Ἄπαν τὸ συνέδριον ἐζήτηε νὰ ἀνεύρῃ ἕνοχὴν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ κατ' ἀρχάς ὅμως οὐδεμίαν εὑρισκόν αἰτίαν κατηγορίας.

60. Τέλος εὑρον δύο μάρτυρας,

61. Οἵτινες εἶπον περὶ τοῦ Ἰησοῦ· «Ἠκούσαμεν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον λέγοντα· «Θά κρημνίσω τὸν ναὸν τοῦτον, τὸν ὅποιον διὰ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἠνοδομήσατε, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θά ἀνεγείρω νκόν, ὅστις θά εἶναι οὐχὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου»».

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 11/05/2024 19:28:18 UTC from Psifiko Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothekis Zanolis
Restrictions apply.

ΜΑΡΚ. XIV, 59.—'Αλλ' ἡ μαρτυρία αὐτῆ οὐδόλως ἤρκει, ἵνα ἐλέγξῃ τὸ ἔγκλημα.

ΜΑΤΘ. XXVI, 62.—Τότε ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἤρχισεν ἀνακρίνων τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπε· «Διατί δὲν ἀποκρίνεσαι εἰς τὴν κατάθεσιν ταύτην ;».

63. 'Αλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐτήρησε σιωπὴν. Τότε ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐπανέλαθεν· «Εἰπέ εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον ἂν εἰσὶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

64. 'Ο Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτὸν καὶ εἶπε· «Ναὶ εἰμὶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ σεις αὐτοὶ θέλετε ἰδεῖ τῶρα ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἕμοιος πρὸς τὸν Θεόν».

65. Τότε ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἀνέκραξεν· «Βλασφημεῖς κατὰ τοῦ Θεοῦ· τί χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων ; Πάντες ἠκούσαμεν ὅτι εἰσὶ βλάσφημος».

66. Καὶ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς στραφεὶς πρὸς τὸ συνέδριον εἶπεν· «Ἦκούσατε ἡμεῖς αὐτοὶ ὅτι ἐβλασφήμησε. Ποίως τιμωρίας εἶναι ἄξιος ἐπὶ τούτῳ ;» καὶ πάντες ἀπεκρίναντο· «Θάνατος».

67. Τότε ὁ λαὸς καὶ οἱ φύλακες ἐπέπεσον κατὰ Ἰησοῦ καὶ ἤρξαντο πτόντες κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ βραβίζοντες αὐτόν. Ἐκλείσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἐκολάφισον αὐτόν καὶ ἔλεγον· «Προφήτα, μάντευσον τίς σὲ ἐτύψε». Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐσιώπηα.

ΜΑΤΘ. XXVII, 2.—'Αφοῦ δὲ οὕτω προσηλάκισαν, ἔδησαν αὐτόν καὶ ἀδήγησαν εἰς τὸν Πόντιον Πιλάτον.

ΙΩΑΝ. XVIII, 28.—'Ο πραιτωρ Πιλάτος ἐξεθλὼν ἠρώτησεν αὐτούς· «Ἐπὶ τίνι κατηγορεῖτε τὸν ἄνθρωπον τούτον ;».

30. Οὗτοι δ' εἶπον· «'Ο ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐγκληματίας, διὰ τοῦτο ὠδηγήσαμεν αὐτόν ἐνώπιόν σου».

31. 'Ο Πιλάτος τοῖς εἶπεν· «Ἐὰν διέπραξεν ἔγκλημα καθ' ὑμῶν, κρίνατε αὐτόν κατὰ τὸν νόμον σας». 'Αλλ' οὗτοι εἶπον· «Ὁδηγήσαμεν αὐτόν πρὸς σέ, ἵνα καταδικάσῃς αὐτόν εἰς θάνατον, διότι οὐδόλως ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις».

32. Συνέθη δ' οὕτω ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχε προσεῖπαι· ὅτι θά ἐσταυρωθῆτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ δὲν θά ἀπέθνησκεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου, οὔτε ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν Ἰουδαίων.

ΛΟΥΚ. XXIII, 2.—Καὶ ὅτε ὁ Πιλάτος ἠρώτησεν αὐτούς ἐπὶ τίνι κατηγοροῦν τὸν Ἰησοῦν, εἶπον ὅτι ἐξήγειρε τὸν λαόν, ἀπηγόρευε τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ διετίετο ὅτι ἦτο Χριστὸς καὶ βασιλεὺς.

ΙΩΑΝ. XXVIII, 33.—'Ο Πιλάτος προσέταξε νὰ φέρωσι τὸν Ἰησοῦν ἐνώπιόν του. Καὶ προσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ ὁ Πιλάτος εἶπε πρὸς αὐτόν· «Εἰσὶ ἄρα ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων ;».

34. 'Ο Ἰησοῦς δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Πιστεύεις ἀληθῶς ὅτι εἰμὶ βασιλεὺς ἢ ἐπαναλαμβάνεις ὅτι οἱ ἄλλοι σοὶ εἶπον ;»

35. 'Ο Πιλάτος εἶπεν· «Οὔτε Ἰουδαῖος εἰμὶ οὔτε δύνασαι νὰ εἰσὶ βασιλεὺς ἐμοῦ, οἱ συμπολιταὶ σου σὲ ἤγαγον ἐνώπιόν μου. Τί εἶδους ἄνθρωπος εἰσὶ ;»

36. 'Ο Ἰησοῦς δὲ ἀπεκρίνατο· «Εἰμὶ βασιλεὺς, ἀλλ' ἡ βασιλεία μου οὐδόλως εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἐὰν ἤμην γῆινος βασιλεὺς, οἱ ὑπῆκοοί μου

ἤθελον πολεμήσαι ὑπὲρ ἐμοῦ οὐδὲ ἤθελον τραπήῃ εἰς φυγὴν πρὸ τῶν Ἰερέων. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ἡ βασιλεία μου οὐδόλως εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης».

37. Ὁ Πιλάτος εἶπε τότε· «Ὡστε νομίζεις σεαυτὸν βασιλέα ;». Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος οὐχὶ πολὺ ἀπέχεις τοῦ νὰ με νομίζῃς τοιοῦτον. Διότι ἡ διδασκαλία μου συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποκαλύπτω εἰς πάντας τὴν ἀλήθειαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶν ἐν τῇ ἀλήθειᾳ εἶναι βασιλεύς».

38. Ὁ Πιλάτος εἶπεν· «Ὁμολογεῖτε περὶ ἀληθείας, ἀλλὰ τί ἐστὶν ἀλήθεια ; «Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐξῆλθε πάλιν καὶ εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐδὲν διέπραξεν ἑγκλημα».

ΜΑΡΚ. XV, 3.—Ἄλλ' οἱ ἀρχιερεῖς ἐπέμειναν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ εἶπον ὅτι πολὺ κακὸν ἔπραξε, διότι εἶχε διεγείρει τὸν λαὸν τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας.

4. Τότε ὁ Πιλάτος ἤρξατο ἀνακρίνων τὸν Ἰησοῦν ἐνώπιον τῶν Ἰερέων· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Ὁ Πιλάτος δ' εἶπεν εἰς αὐτόν· «Δὲν ἀκούεις ὅτι σοὺ κατηγοροῦσι ; διατί δὲν ὑπερασπίζεσαι ;».

5. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐξηκολούθει σιωπῶν, ὥστε ὁ Πιλάτος μεγάλως ἐξεπλάγη. ΔΟΥΚ. XXIII, 6.—Ὁ Πιλάτος ἐσημέφη τότε ὅτι ἡ Γαλιλαία ἀνήκειν εἰς τὸν βασιλέα Ἡρώδη καὶ ἠρώτησεν ἂν ὁ Ἰησοῦς ἦτο Γαλιλαῖος. Εἶπον δ' αὐτῷ ὅτι ἦτο τοιοῦτος.

7. Τότε δ' εἶπεν· «Ἐὰν εἶναι Γαλιλαῖος, εἶναι ὑπήκοος τοῦ Ἡρώδου. Θέλω τὸν ἀποστέλει πρὸς αὐτόν». Ὁ Ἡρόδης δ' εὗρίσκειτο τότε ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ὁ Πιλάτος ἔπεμψε πρὸς αὐτόν τὸν Ἰησοῦν, ἵνα αὐτὸς ἐξέλθῃ τῆς ἀμυχανίας.

8. Ὅτε ἤχθη δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Ἡρώδου, οὗτος ἐχάρη πολὺ, διότι εἶχεν ἀκούσει πολλὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ λεγόμενα καὶ ἐπεθύμει σφόδρα νὰ ἴδῃ αὐτόν.

9. Ὁ Ἡρόδης ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ παντὸς ὅπερ ἤθελε νὰ μάθῃ· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

10. Καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς κατηγορήσαν τὸν Ἰησοῦν πρὸ τοῦ Ἡρώδου, ὡς ἔπραξαν καὶ πρὸ τοῦ Πιλάτου, εἶπον δὲ ὅτι ἦτο στασιαστής.

11. Ὁ δὲ Ἡρόδης ἐθεώρησε τὸν Ἰησοῦν ὡς παράφρονα καὶ πρὸς ἐμπαιγμὸν ἐνέδυσεν αὐτὸν λαμπρὸν ἔνδυμα καὶ ἔπεμψε πάλιν πρὸς τὸν Πιλάτον.

12. Ὁ Ἡρόδης ἐχάρη, διότι ὁ Πιλάτος ἔπεμψε πρὸς αὐτόν τὸν Ἰησοῦν, ἵνα ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὸν τὴν ποινὴν καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ συνεφιλιώθησαν ἐχθροὶ ὄντες πρότερον.

13, 14. Ὁ Πιλάτος εἶπε τότε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Μοὶ παρουσιάσατε τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς διεγείροντα τὸν λαόν, ἀνέκρινα αὐτὸν ἐνώπιον ὑμῶν καὶ οὐδενὸς ἐγκλήματος εὗρίσκω αὐτὸν ἔνοχον.

15. Ἐπεμψα δὲ αὐτὸν μεθ' ὑμῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἡρώδου, βλέπετε δ' ὅτι οὔτε ἐκεῖνος εὗρεν αὐτὸν ἔνοχον. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν εἶναι θανάτου ἄξιος. Κάλιον εἶναι νὰ ἀπολύσωμεν αὐτόν, ἂψ' οὐ τὸν τιμωρήσωμεν».

ΜΑΤΘ. XXVII, 20.—Ὅτε δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἤκουσαν ταῦτα, ἐκραύγασαν

πάντες· «Ὅχι, ὄχι· κρίνον αὐτὸν κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔθος καὶ σταύρωσον αὐτόν».

21. Ὁ Πιλάτος εἶπεν· «Ἄς γείνη κατὰ τὸ θέλημά σου! Ὑπάρχει ὁμως πρὸς ὑμῖν ἔθος ἢ ἀπολύηται εἰς κατάδικος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἐν τῇ φυλακῇ ὑπάρχει φονεὺς τις ὀνόματι Βαραββᾶς. Ποῖον ἐκ τῶν δύο νὰ ἀπολύσω, τὸν Ἰησοῦν, ἢ τὸν Βαραββᾶν;». Ὁ Πιλάτος δὲ ἀσμένως θά ἀπέλυε τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' οἱ ἀρχιερεῖς ἐπεισαν τὸν ὄχλον νὰ κραυγάζῃ· «Τὸν Βαραββᾶν!».

22. Καὶ ὁ Πιλάτος εἶπε· «Τὸν δὲ Ἰησοῦν τί νὰ ποιήσω;». Οὗτοι δὲ πάλιν ἐκραύγασαν· «Σταύρωσον αὐτόν!».

23. Ἐν τούτοις ὁ Πιλάτος ἐζήτησε νὰ μεταπέσῃ αὐτούς καὶ εἶπε· «Διατί παραφέρασθε οὕτω κατ' αὐτοῦ; οὐδὲν κακὸν ἔπραξε πρὸς ὑμᾶς, οὐδὲν δὲ ἐγκλημα ἄξιον θανάτου διέπραξεν».

ΙΩΑΝ. XIX, 6. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται αὐτῶν ἀνεκράξαν· «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν!». Καὶ ὁ Πιλάτος εἶπε· «Τότε λάβετε αὐτόν καὶ σταυρώσατε αὐτὸν ὑμεῖς, διότι ἐγὼ οὐδεμίαν εὐρίσκω αἰτίαν ἐν αὐτῷ».

7. Οἱ ἀρχιερεῖς ἀπεκρίναντο· «Θέλουμεν ὁ νόμος ἡμῶν νὰ καταστῇ σεδικτός. Κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει ν' ἀποθάνῃ, διότι ποιεῖ ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ».

8. Ἀκούσας τοῦτο ὁ Πιλάτος ἐταράχθη, διότι ἤγνόε: τὴν σημασίαν τῶν λέξεων· «Υἱὸς Θεοῦ».

9. Καὶ εἰσαθὼν ἀθις εἰς τὸ πραιτώριον ἀνεκάλεσε τὸν Ἰησοῦν καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· «Τίς εἶσαι καὶ πόθεν ἔρχεσαι;». Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

10. Τότε ὁ Πιλάτος εἶπε· «Διατί δὲν ἀπεκρίνεσαι; Γινώσκεις ὅτι ἐξουσίαν ἔχω νὰ σὲ σταυρώσω καὶ ἐξουσίαν ἔχω νὰ σὲ ἀπολύσω;».

11. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο εἰς αὐτόν· «Οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχεις. Ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Θεόν».

12. Ἄλλ' ὁ Πιλάτος ἤθελε νὰ ἀπολύσῃ τὸν Ἰησοῦν.

12 Εἶπε δὲ· «Πῶς θύνασθε νὰ ζητήτε ἵνα σταυρώσω τὸν βασιλεῦα ὑμῶν;». Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἐκραύγασαν· «Οὐδένα ἄλλον ἔχομεν βασιλεῦα ἐμῇ τὸν Καίσαρα. Ἐάν ἀπολύσῃς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Καίσαρος, διότι προστατεύεις τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, ἐκείνου ὅστις ἀνακηρύττει ἑαυτὸν βασιλεῦα».

13. Τοὺς λόγους τούτους ἀκούσας ὁ Πιλάτος ἐνόησεν ὅτι ὤφειλεν ἀναποδράστως νὰ καταδικάσῃ τὸν Ἰησοῦν.

ΜΑΤΘ. XXVII, 24.—Καὶ λαβὼν ὕδωρ ἔνιψε τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ εἶπεν· «Ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ εἶμαι ἀθῆτος τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου».

25. Ἄπὸς δὲ ὁ λαὸς ἤρξατο κραυγάζων· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἅς πέσῃ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν!».

ΛΟΥΚ. XXIII, 23.—Ὡστε οἱ ἀρχιερεῖς ἐπέτυχον τοῦ ποθομένου.

ΙΩΑΝ. XIX, 13.—Ὁ Πιλάτος ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ βήματος (1).

1) Σημ. Μ. Ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι ἐκάθισε τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ ἔδειξεν αὐτόν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὗτοι δὲ ἐκραύγασαν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν, ἦτοι ἔγειρον αὐτόν ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ σταύρωσον. Τοιαῦται ὁμοῦ ἀσυμφωνίαι πρὸς τὰ κείμενα οὐκ ὀλίγαι ἀπκνῶσιν, ὡς παρετήρησεν ἡδη ὁ ἀναγνώστης.

ΜΑΤΘ. XXVII, 26.—Καὶ διατάξε πρῶτον νά μιστιγώσωσι τὸν Ἰησοῦν.

28, 29. Μετὰ δὲ τὴν μιστιγώσωσιν οἱ δῆμιοι ἔθηκάν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ῥάβδων εἰς τὴν χεῖρα, ἐπὶ τῶν νότων ἔρριψαν γλαυμάδα ἐρυθρὰν καὶ ἐνέπικριζον αὐτόν. Ἐγρονυπέτουν πρὸς ἐμπικριγμόν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἔλεγον· «Χαῖρα, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων!». Καὶ ἔτυπτον αὐτόν εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκκολάφιζον καὶ ἔπτυνον κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ.

ΙΩΑΝ. XIX, 16.—'Ἄλλ' οἱ ἀρχιερεῖς ἐκραύαζον· «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν!». Καὶ ὁ Πιλάτος ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νά διατάξῃ τὴν σταύρωσιν.

ΜΑΤΘ. XXVII, 31.—'Αφήρεσάν τότε τὴν ἐρυθρὰν γλαυμάδα ἀπ' αὐτοῦ, ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ προσέταξαν αὐτῷ νά φέρῃ τὸν σταυρόν του μέχρι τῆς θέσεως τῆς κλωυμένης Γολγοθᾶ, ἔνθα ἔμαλλε νά σταυρωθῆ. Ἐλαβε τὸν σταυρόν του καὶ, ὅτε ἔφθασαν εἰς Γολγοθᾶ,

ΙΩΑΝ. XIX, 18.— «σταύρωσαν αὐτόν ὡς καὶ τοὺς δύο ἄλλους ἀνθρώπους, τούτους μὲν παραπλεύρως αὐτοῦ, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἐν τῇ μέσῳ αὐτῶν».

ΛΟΥΚ. XXIII, 34. «Ὅτε δὲ ὁ Ἰησοῦς προσηλώθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εἶπε· «Πάτερ, συγχώρησον αὐτούς, διότι ἀγνοοῦσι τί πράττουσιν».

35. Ὁ δὲ λαὸς περιεκύκλω καὶ ἐνέπικριζεν αὐτόν.

ΜΑΡΚ. XV, 29.— Ἐλεγον δὲ πρὸς αὐτόν· «Σὺ ὅστις ἠθέληες νά κρημνίσῃς τὸν ναὸν καὶ ἀνοικοδομήσῃς αὐτόν ἐν τρισὶν ἡμέραις, ἦδη σῶσον σεαυτόν καὶ κτεάδεα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ!».

32. Καὶ ὁ ἕτερος τῶν συνεσταυρωμένων μετ' αὐτοῦ ληστῶν ὠνειδίκεν αὐτόν,

ΛΟΥΚ. XXIII, 29. λέγων· «Ἐάν εἶσαι ὁ Χριστός, σῶσον σεαυτόν καὶ ἡμᾶς.

40. Ὁ δὲ ἕτερος τῶν ληστῶν ἀκούων ταῦτα εἶπε· «Δὲν φοβεῖσαι τὸν Θεόν! Ὁνειδίξεις; ἔνα ἄθῃον.

41. » Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς ὑφιστάμεθα τὴν ποιήν τῶν ἐγκλημάτων μας, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν ἔπραξε κακόν».

42. Καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, μνησθήτι καὶ ἐμοῦ!».

43. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτόν· «Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην καθηγησιάσθης ὡς καὶ ἐγώ».

ΜΑΤΘ. XXVII, 46.— Τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ὁ Ἰησοῦς ἀποκαμῶν ἐκραύασεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ· «Ὡλή, Ὡλή, λαμὰ σαβαχθαν!»; ὅπερ σημαίνει· «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες?».

47. Τινὲς δ' ἐκ τοῦ λαοῦ, ἀκούσαντες ἔλεγον γελῶντες· «Ἀκούσατε τὸν Ἠλίαν τὸν προφήτην καλεῖ. Ἄς ἴδωμεν ἂν ὁ Ἠλίας ἔλθῃ νά λυτρώσῃ αὐτόν!».

48. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Διψῶ». Καὶ τις λαβὼν σπόγγον ἔβρεξεν αὐτόν ἐντός ἀγγείου πλήρους ὕδρου καὶ θεὶς εἰς τὸ ἄκρον καλάμου ἔτεινε πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἰησοῦς ἔπιεν ἐκ τοῦ σπόγγου, εἶτα δ' εἶπεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ· «Τετέλεσται! Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραδίδομι τὸ πνεῦμά μου!». Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν ἐξέπνευσεν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΞΗ EN ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΦΕΞΗ

ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΙΑ Πρακτική Γ. Παρίση	λεπ. 70
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑΣ Πρακτικής	» 80
ΑΝΘΟΚΟΜΙΑ Οβωακή Α. Γεωργιάδου	» 60
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑΣ Πρακτικής	» 90
ΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΣΙΩΝ	» 80
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ	» 90
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΑΡΜΑΤΟΠΟΙΪΑΣ	» 80
ΜΕΤΑΞΕΟΚΩΔΗΚΟΤΡΟΦΙΑ Πρακτική	» 80
ΤΟ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑ	» 80
ΚΕΡΑΜΟΠΟΙΪΑ και Άγγελοπλαστική	» 90
Ο ΗΛΙΟΣ	» 60
ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ	» 70
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ	» 90
ΟΙΚΙΑΚΗ ΜΑΓΕΡΙΚΗ Ν. Σταθάτου	» 90
ΟΙΚΙΑΚΗ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ	» 90
ΠΩΣ ΚΑΘΑΡΙΖΟΝΤΑΙ	» 50
Η ΟΙΚΟΔΕΣΠΟΙΝΑ	» 50
ΤΟ ΨΑΡΕΥΜΑ	» 90
ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	» 70
Τεύχος Α' Γέννησις - Βάπτισμα - Γάμος - Προσκλητήρια - Εορτή	» 70
Τεύχος Β' Γεγάματα - Εσπερίδες - Δώρα - Χοροί - Άλληλογραφία κτλ.	» 70
Τεύχος Γ' Επισκέψεις - Εθιμοτυπία συνομιλίας - Προσόντα του αληθοῦς τζέντλεμαν και τῆς εὐγενούς κυρίας κτλ.	» 70
ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΒΔΟΜΗΡΙΑ Π. Σουρή	» 90
Ο ΟΥΡΑΝΟΣ	» 60
ΟΙ ΑΣΤΕΡΕΣ	» 60
ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ	» 60
ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ	» 60
Ο ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ	» 60
ΑΙ ΑΚΤΙΝΕΣ ΡΑΥΤΙΓΓΕΝ	» 60
ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΠΟΔΗΛΑΤΟΥ	» 60

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΜΕΝ ΑΝΟΡΑΣΤΕ ΠΛΗΡΟΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΣΗΤΗΛΕΤΕ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΕΞΕΑΝ

Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΑΡΗΣ Plannarion	λεπ. 60
ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	» 60
ΟΙ ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ ΔΙΘΟΙ Paul Gaubert	» 60
Ο ΧΡΥΣΟΣ	» 60
ΤΟ ΑΛΑΣ	» 60
ΥΓΙΕΙΝΗ τῶν ΟΔΟΝΤΩΝ	» 60
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	» 60
ΥΛΑΤΟΓΡΑΦΙΑ	» 60
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ	» 60
Ο ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ	» 60
ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΑΠΟΝΟΠΟΙΪΑ	» 60
ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙΪΑ	» 60
ΚΡΕΦΑΓΙΑ και ΦΥΤΟΦΑΓΙΑ	» 60
ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ	» 60
Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ του δέρματος και τριχών	» 60
Όδηγός καλλιεργ. κηπουρ. υπό Α. Λάμπρου	» 1.—
Διδασκαλία Χορού υπό Α. Ανδρεοπούλου	» 2.—
Λογιστική και Διπλογραφία Faure	» 4.—
Όδηγός τῆς Μοδίστας υπό Έλενης Χιερτς	» 1.50
Έργιακιον Όδοντοιατρικῆς Α. Prettere	» 2.—
Μηχανική και σιδηροδρομική	» 2.—
Έγχειρίδιον Όρνιθοτροφίας	» 0.50
Οβωακή Γυμναστική	» 0.90
Στρατολογικῆς ὁδηγός του κληρωτοῦ	» 0.60
Πρακτικὴ παιδαγωγικὴ Α. Γεωργιάδου	» 4.—
Μεγάλη μαγειρική και Ζαχαροπλαστική	» 2.—
Μέθοδος Κιθάρας Carulli	» 2.50
Μέθοδος Μανδολίνου υπό Κριστοφόρο	» 4.—
Όργανογραφικὴ ἀσκήσις υπό Μ. Ευδία	» 1.20
Πρακτικὴ Μηχανικὴ υπό Ν. Σολομοῦ	» 4.—
Πρακτικὴ Οικοδομικὴ υπό Ν. Σολομοῦ	» 2.50
Σιδηροσκευαὶ υπό Ν. Σολομοῦ	» 2.50
Κοιτικὴ και Ραπτικὴ υπό Roussel	» 5.—
Συλλογικὴ υπό Α. Λαμπροπούλου	» 2.50
Στοιχεῖα Θεωρίας Μουσικῆς Α. Λαυράργα	» 1.—
Έγχειρίδιον Ἀρμονίας υπό Α. Λαυράργα	» 4.—
Όδηγός τῆς τελεωνιστικῆς ὁπηρεσίας υπό Γ. Μουρβελ	» 2.—

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΦΕΞΗ

(Συστήματος Kuntzé).

Ό Όλλην ἐν Γαλλίᾳ ἢ Ἑλληνογαλλικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν γαλλικῶν λέξεων	» 0.80
Ό Όλλην ἐν Ἀγγλίᾳ και Ἀμερικῇ ἢ Ἑλληνοαγγλικὸι διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς αὐτῶν	» 0.80
Ό Όλλην ἐν Γερμανίᾳ ἢ Ἑλληνογερμανικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν γερμ. λέξεων	» 0.80
Ό Όλλην ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Ἑλληνοϊταλικοὶ διάλογοι μετὰ τῆς προφορᾶς τῶν Ἰταλικῶν λέξεων	» 0.80
Ό Όλλην ἐν Τουρκίᾳ ἢ Ἑλληνοτουρκικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
Ό Όλλην ἐν Αἰγύπτῳ ἢ Ἑλληνοαραβικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
Ό Όλλην ἐν Ρωσίᾳ ἢ Ἑλληνορωσικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
Ό Όλλην ἐν Ρουμανίᾳ ἢ Ἑλληνορουμανικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
Le Francais en Grèce ἢ Ἑλληνογαλλικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
Der Deutsche in Griechenland ἢ Ἑλληνογερμανικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
The English in Greece ἢ Ἑλληνοαγγλικὸι διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—
L'Italiano in Grecia ἢ Ἑλληνοϊταλικοὶ διάλογοι δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων	» 1.—

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

‘Ιστορία των ανατολικών λαών και της Ελλάδος υπό Γ. Σωτηριάδου δρ. 4.—

‘Ιστορία των επαναστάσεων της Κρήτης υπό Ίωάννου Κονδυλάκη δρ. 3,50

‘Ιστορία του ‘Ελληνικού Έθνους υπό Κ. Παπαρηγοπούλου, συμπληρωθείσα δε υπό Π. Κασσιδίου. Τόμοι 5, σελ. 4,500 δρ. 30.—

‘Ιστορία ‘Ελληνοτουρκικού πολέμου υπό Τρέφονος Εθαγγελίδου. Τόμοι 2 δρ. 4.—

‘Ιστορία της ‘Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπό Τρέφονος Εθαγγελίδου δρ. 3,50

Τὰ μετὰ τὸν ‘Οθωνα ἴησι ‘Ιστορία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α΄. ὑπό Τ. Εθαγελ. δρ. 6.—

Χαρίλαος Τρικοῦπης. Βιογραφία ὑπό Γ. Τσοκοπούλου δρ. 1,70

‘Επανάστασις τῆς Αἰγύπτου (1881-1882) δρ. 1,20

‘Ιστορία τοῦ ‘Ελληνοτουρκικοῦ πολέμου ἐπὶ ἡλίᾳ Οἰκονομοπούλου μετὰ 350 εἰκονοματικῶν εἰκόνων δρ. 12.—

‘Ιστορία τῶν Ρωμαίων ὑπό Β. Δουρουφί. Μετάφρασις Α. ‘Αργυροῦ δρ. 3.—

‘Η ἔκθεσις τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ στρατοῦ τῆς ‘Ησρααλίας (1897). δρ. 3.—

ΝΑΥΤΙΚΑ

‘Απάνθισμα ναυτικῆς ἐπιστήμης ὑπό Ι. Μαυροματῆ δρ. 6,50

‘Εμπορικὴ ναυτιλία ‘Εμμ. Μακρυγιάννη δρ. 18.—

Φάροι καὶ Φανοὶ Ν. Συρίγου δρ. 3.—

‘Ο νέος προορὸς Ι. Μαυροματῆ δρ. 5,50

Περὶ ἔξαρτισμοῦ Γ. Κουτσόβηλη δρ. 2.—

Χρονόμετρον Ι. Μαυροματῆ δρ. 3.—

Λιμενοδείξις Ι. Μαυροματῆ δρ. 5.—

Τεταρτημόριον Ι. Μαυροματῆ δρ. 1,50

ΠΟΙΗΣΙΣ—ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Σημνα τοῦ Βοημικοῦ βίου ὑπό Myrger δρ. 2,50

‘Η ‘Αθήνα μας ὑπό Ν. Σπανδωνῆ δρ. 5.—

‘Η Ταβέρνα (L'assomoir) ὑπό Αἰμ. Ζολᾶ δρ. 4,50

‘Η Γῆ (La terre) ὑπό Αἰμ. Ζολᾶ δρ. 4,50

‘Αττικαὶ νύκτες Σ. Βασιλειάδου δρ. 6.—

‘Απολεσθεῖς Παράδεισοι ὑπό Μίλωνος δρ. 3,50

Χίος δούλη ὑπό Θ. ‘Ορφανίδου δρ. 90

‘Εκφυλισμὸς Max Nordau δρ. 2.—

Ποιήματα ‘Αριστοτέλους Βαλαωρίτου δρ. 5.—

Τὰ ‘Απαντα Ζελοκόστα δρ. 3,50

Τὰ ‘Απαντα Διονυσίου Σολωμοῦ δρ. 2,50

Σκουλιάδα. Σάντρα Π. Δημητράκοπούλου 1.—

ΛΕΞΙΚΑ

Λεξικὸν ‘Εμπορίου ὑπό Σ. Θεογράθη δρ.

Λεξικὸν ‘Ομηρικὸν ὑπό Ε. Κοφινιώτου δρ.

Λεξικὸν Νομικῆς ὑπό Θ. Φλογαίου. Τόμοι 2 δρ.

‘Ελληνογαλλικὸν Λεξικὸν Θ. Κυπρίου δρ.

Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν Θ. Κυπρίου δρ.

‘Ελληνογαλλικὸν Λεξικὸν Πρόχειρον ὑπό Α. Μελισσοπούλου δρ.

Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν Πρόχειρον ὑπό Α. Μελισσοπούλου δρ.

‘Αγγλοελληνικὸν Λεξικὸν Πρόχειρον ὑπό Φ. Φιλίππου δρ.

‘Ελληνοαγγλικὸν Λεξικὸν Πρόχειρον ὑπό Φ. Φιλίππου δρ.

Πλήρες ‘Αγγλοελληνικὸν Λεξικὸν ὑπό Α. Γεωργιάδου δρ.

‘Ελληνοαγγλικὸν Λεξικὸν Γ. ‘Αλεξάνδρου δρ.

‘Αγγλοελληνικὸν Λεξικὸν Γ. ‘Αλεξάνδρου δρ.

‘Ελληνογερμανικὸν Λεξικὸν Χ. Χαμαδᾶ δρ.

Γερμανοελληνικὸν Λεξικὸν ὑπό ‘Εμμ. Δρακοπούλου δρ.

‘Ιταλοελληνικὸν Λεξικὸν Μ. Περιδίου δρ.

‘Ομηρικὸν Λεξικὸν Ι. Πανταζίδου δρ.

‘Ελληνοϊταλικὸν Λεξικὸν Χ. ‘Αδαμαντίου δρ.

‘Ατινοελληνικὸν Λεξικὸν Σ. Κουμανοῦδης δρ.

‘Επιτομὸν Λεξικὸν τῆς ‘Ελληνικῆς γλώσσης ὑπό Δημ. Ζαλοτσίου. δρ.

Λεξικὸν ‘Ιστορίας, Γεωγραφίας, Μυθολογίας Βιογραφίας ὑπό Μ. Bouillet. Μετάφρασις ἑκταθείσα εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν ‘Ελληνικὸν ἄρθρον ὑπό ἡλίᾳ Οἰκονομοπούλου Τόμοι 2. Σελ. 2872 δρ.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

‘Αμαξία ὑπ’ ἀριῦ. 13 ὑπό Χ. Μοντερπιν δρ.

‘Απολοσθεῖς παράδεισοι ‘Ιουλιου Μαρι δρ.

‘Αρτοπόλις ὑπό Χ. Μοντερπιν δρ.

Διάβολος ἐν Τουρκίᾳ ὑπό Στ. Σένου δρ.

‘Αὐτὸ ‘Ορφαναὶ ὑπό ‘Εννεσέρῦ δρ.

‘Ιατρὸς τῶν τρελλῶν ὑπό Μοντερπιν δρ.

Μοικαὶοὶ τῶν Παρισίων ὑπό Δουμᾶ δρ.

‘Ο Σαλβατόρος (συνέχεια) δρ.

Πάπισσα ‘Ιωάννα ὑπό ‘Εμμ. Ροῦδου δρ.

Περιπλανώμενος ‘Ιουδαῖος δρ.

BIBLIA ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΩΝ

Μαγικά παίγνια δρ.

Παίγνια συναναστροφῶν δρ.

Ζατρίων (Σκάκι) δρ.

Χαρτομαντεία καὶ χειρομαντεία δρ.

Ντάμα καὶ Τριώδιον δρ.

Μπιλιάρδο δρ.

100 ΔΡ. ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΣΘΕ Ν’ ΑΓΟΡΑΣΗΤΕ ΠΛΗΡΩΝΤΕΣ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

Ζητήσατε τιμολόγιον βιβλίων ἐξ ἑαυτῶν

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΑΞΕΙΔΙΩΝ

Αἱ Φιλίππιναι νῆσοι	‘Η Περούβια	‘Η Σιβηρία
‘Η Μαδαγασκάρη	‘Η Κίνα	‘Η Γύνις
Νῆσοι τοῦ ‘Ωκεανοῦ	Τὸ ‘Αφγανιστᾶν	Οἱ Τουρκομᾶν
Τὸ ‘Αλγέριον	‘Η Κεϊλάνη	‘Η Βραζιλία
Τὰ ‘Ινδικὰ ‘Ιμαλάια	Τὸ Μαρόκον	Τὸ Σιάμ
Τὸ Κατάνον	‘Η Λαπωνία	‘Ο Καναδάς
‘Η Βενεζουέλα	‘Η Περσία	‘Η Βορβάρν
Τὸ Σικάγον	‘Η ‘Αδυσθίνια	‘Η Μαργινα
	Πλόκαμος τοῦ Νίγηρος	Τὸ Σαντιάγον

ΕΚΛΟΓΗ ΛΕΠΤΑ 45

Ο Τό Ο Η Ο Η Πα Τ Αί Κα Αλ Ο Νά Μο Ο Η Ο Η Ο Η Μο Ο Η Ο Η Ντ Σο Η Η Ε Τδ Θ Μο Ο Η Νδ Α Κα Η Ο Ο Τδ Ο Α Γ Ν Η Δε Κ Λ Υ Π Μ Τ Φ Μ Ο Η

7.-
 3.-
 30.-
 12.50
 10.-
 4.-
 4.-
 3.50
 3.50
 10.-
 6.50
 6.50
 7.50
 7.50
 7.-
 4.-
 7.-
 6.-
 6.-
 19.-
 4.-
 4.-
 4.50
 4.-
 7.-
 6.-
 8.-
 8.-
 2.-
 6.-
 1.20
 1.40
 1.40
 1.-
 1.20
 1.20

736

Authorized licensed use limited to: 172.21.0.5.

Downloaded on 17/05/2024 19:28:18 UTC from Psifnako Apothetirio Dimosias Istorikis Vivliothikis
Restrictions apply.